

Mashi Avui Wasilakahi

Mende New Testament

Contents

Mashi jivi Jisashi Matyu or kayeri	1
Mashi jivi Jisashi Mak or kayeri	69
Mashi jivi Jisashi Luk or kayeri	110
Mashi jivi Jisashi Jon or kayeri	177
Aposel lerawun li lahandari mashi	227
Jekamba Pol ol yanga Romik lindanjik or kayeri	292
Jekamba maifu Pol yanga Korinik lindanjik or kayeri	328
Jekamba nindisik Pol yanga Korinik lindanjik or kayeri	363
Jekamba Pol yanga Galesiak lindanjik or kayeri	385
Jekamba Pol yanga Efesusik lindanjik or kayeri	396
Jekamba yanga Filipaik lindanjik Pol or kayeri	407
Jekamba Pol yanga Kolosik lindanjik or kayeri	415
Jekamba maifu Pol yanga Tesalonaikak lindanjik or kayeri	423
Jekamba nindisik Pol yanga Tesalonaikak lindanjik or kayeri	430
Jekamba maifu Pol Timotinjik or kayeri	434
Jekamba nindisik Pol Timotinjik or kayeri	443
Jekamba Pol Taitusnjik or kayeri	450
Jekamba Pol Filemonjik or kayeri	454
Jekamba Hibruma ondonjik li kayeri	456
Jekamba Jems or kayeri	483
Jekamba maifu Pita or kayeri	492
Jekamba nindisik Pita or kayeri	502
Jekamba maifu Jon or kayeri	508
Jekamba nindisik Jon or kayeri	517
Jekamba yervle Jon or kayeri	519
Jekamba os Jut kayeri	521
Revelesen	524

Mashi Avui Wasilakahi

The New Testament in the Mende Language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Mende long Niugini

Language: Mende

Provided by: Wycliffe Bible Translators

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0. You may share and redistribute this Bible translation or excerpts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

3aae520a-877e-5678-9bac-0b615e075040

ISBN: 978-1-5313-0581-9

Mashi jivi Jisashi Matyu or kayeri

Hi misumu walanga Jisashi kalira

(Lk 3:23-28)

1 Jisas Kraisi misumu walanga orhi kalira. Or Devithi krahak jitapmatava naha rahandari ria. Devit Abrahamhi krahak jitapmatava naha rahandari ri. ^a

² Abraham avoko Aisakhi ri. Aisak avoko Jekophi ri. Jekop avoko Juda nga jimatama orhi nga lihi avoko ri. ³ Juda avoko Peres fre Serahi ri. Nijava frihi Tamar. Peres avoko Hesronhi ri. Hesron avoko Ramhi ri. ^{b4} Ram avoko Aminadaphi ri. Aminadap avoko Nasonhi ri. Nason avoko Salmonhi ri. ⁵ Salmon avoko Boashi ri. Nijava orhi Rahap. Boas avoko Obethi ri. Nijava orhi Rut. Obet avoko Jesihi ri. ^{c6} Jesi avoko King Devithi ria.

Devit avoko Solomonhi ri. Nijava orhi Batseba, mas Uria laha or hashirik Devit lari sir. ^{d7} Solomon avoko Rehoboamhi ri. Rehoboam avoko Abiyahi ri. Abiya avoko Asahi ri. ⁸ Asa avoko Jehosafathi ri. Jehosafat avoko Jehoramhi ri. Jehoram avoko Usiahi ri. ⁹ Usia avoko Jotamhi ri. Jotam avoko Ahashi ri. Ahas avoko Hesechiahi ri. ¹⁰ Hesekia avoko Manasehi ri. Manase avoko Emonhi ri. Emon avoko Josaiahi ri. ¹¹ Josai avoko Jehoiakin nga jimatama orhi nga lihi avoko ri. Judama wutari lihi lirin li jiji tukruhu li mbashirik kuyanga Babilonik li liri wolok Josai jikisi orhin orok eweshirik liri lira. ^e

¹² Uhu os yanga Babilonik li liri wolok sishi raha misumu walanga Jisashi hi

lihi kalira. Jehoiakin avoko Sealtielhi ri. Sealtiel avoko Serubabelhi ri. ^{f13} Serubabel avoko Abiuthi ri. Abiut avoko Eliakimhi ri. Eliakim avoko Asorhi ri. ¹⁴ Asor avoko Sadokhi ri. Sadok avoko Akimhi ri. Akim avoko Eliuthi ri. ¹⁵ Eliut avoko Eleasarhi ri. Eleasar avoko Matanhi ri. Matan avoko Jekophi ri. ¹⁶ Jekop avoko Josephi ri. Josep hula Mariahi ria. Maria oso Jisasin wari sir. Or Kraisi oria. Hulaima nokopman jiv-inakurik Avui Wasilaka kamahanda ma ria.

¹⁷ Ma ol Abrahamhik sishi raha Devithik talari misumu walanga ondo 14-pelak nari lira. Ushihi Devithik sishi raha os yanga Babilonik lirin li tolo laha iri erem, misumu walanga 14-pelak nari lira. Ushihi orok sishi raha Kraisi talari erem, misumu walanga 14-pelak nari lira.

Maria Jisasin si wari

(Lk 2:1-7)

¹⁸ Jisas Kraisi or talari nombo karem, nijava orhi Maria angop Josepnjik li tlasashirik wayandari sir. Hako sirin or laha fri li namber li heyeri angop nomok nari sir. Hako os nomok si nari oso Avui Wasilaka Masikome orhi or mbari nombo hom osmu nari sira. ^{g19} Josep ma warna ma mende orik Marian men mayam or halakurik hishiri ria. Las avak sirin korbak or halashinak si humblaraku, karem mbaha mayam sirin halakurik ormu hishira. ²⁰ Erem or hishirik Wasilakahi ensel lar suknombo yok orhik or taha ormu mbara, “Josep, mir King Devithi krahak fehenda mirin, mashi kas a mbawan misi, jikisi or sungu Mariahik wawa oto Masikome Avui Wasilakahik nawa ria. Uwosik sirin mi

^a1:1 Stt 22:18; 1 Sto 17:11 ^b1:3 Stt 38:29-30; Rut 4:18-22

^c1:5 Rut 4:13-17 ^d1:6 2 Sml 12:24

^e1:11 2 Kin 24:14-15; 2 Sto 36:10; Jer 27:20 ^f1:12 Esr 3:2 ^g1:18 Lk 1:27,35

lakwan turawa hala. ²¹Avak jikishulayi lar wakwa sir. Hi orhi Jisasik ushaka. Jikisi oto kumak hulaima nokopman or jivinaha kavakava os li undan or yoko ermbekwa ria. Ushinak lir mbeek hik ikwa ambu lir.” ^h

²²Mbele mbele ol talakurik nari ondo avak li talanak mashi os Wasilaka profet orhi ondok or mbahandari mashi oso avak omek si naka. Karem li kayeri sir.

²³“Misi, nokopminyongo las hula nga si li namber avak si nomoyihi jikishulayi lar wakwa sir. Hi orhi Emanuel, karem li ushakwa ria. Hi Emanuel oso maintontlo sihi karem, Avui Wasilaka nir nga nakrem linda ria.”

Aisaia 7:14

²⁴Urik Josep or usaha os ensel mbari nombo hom sirin ormu lara. ²⁵Hako or mbeek sir nga liri ambu ri. Er fri lihi jikishulayin simu wara. Urik Jisasik ormu ushara. ⁱ

Saveman ta rasandari yok fehe Jisasin heyekurik li tari

2 Maria Jisasin kuyanga Betlehem provins Judiak si wari ria. Oso wolo Herot kingik or nari wolok nari sira. Am Jisasin si waha si ewewarik saveman lal ta rasandari yok fehe Jerusalemik li taha limu silira, ²“Judama malakama lihik nakunda jikisakri oto mbeyok or wandu? Nir ta rasanda yok tashingra orhin angop ni heyeri ri. Ushihi tashingra oton ni oloho tiyaraha orin ni lotu ukmbaha nimu randuwa.” ^j

³Karem li mbarik Herot wavu musha mushak ormu hishira. Urik Jerusalemik fehe ma amber wavu erem hishiri lir. ⁴Urik Herot bikpris ondo nga mashi Moseshin sawendari ma nga or mbarik li talandirsarik ormu silira, “Ma kar Avui Wasilaka hulaima nokopman jivinakurik

or mbahanda ma oto mbeyok or talaku? Profet ondo mberem li mbar?”

⁵Urik limu sawera, “Kuyanga Betlehem provins Judiak talakwa ria. Profet ondo karem li kayeri osa,

⁶“Jir kuyanga Betlehem provins Judiak fehe ma jirin ji misi, kuyanga jihi awarikandak si naha hi ngashi ambu sir. Hako kumak avak malakama lar jihi nindik usahakwa ria. Uhu ma Israelik fehendani or arangoho nor washilishinak likwa ola. Ushinak yanga jihi oso hi sihi wasilakak si naha yanga yanga wasilakak nanda ondon tikrikwa sira.”

^k*Maika 5:2*

⁷Karem li sawerik Herot siyok wayok saveman ondon ormu mainhara. Ushinak li taha os maifuk tashingran li heyeri wolon li sawenak or misikmbahan.

⁸Urik li tarik or mbashirik Betlehemik limu ira. Uhu normu mbara, “Ji ihi jikisi oton ji lasaka. Am ji heye nahi, kolok indik ji raha ji sawenak a misihi an nga ihi orin avai lotu uka.”

⁹Karem or mbashirik li ihi kolok tashingra oton indik li heyerik lirin or nombo muku ihi jikisi oto wari mishi akamasuwu orok ormu sira. ¹⁰Tashingra oton li heyeri wolo sunguwavu mende nga rupshiri lir. ¹¹Uhu aka os jikisi oto or wari mishik li i layihi li heyeri jikisi nga nijava orhi Maria nga orok frimu wara. Uhu kumbambongok li raka lihi orin limu hausimbausihi mbele mbele ol li laharari gol nga sanda jivi nga mbele mbele arme kuvasahandari nga orin limu hara. ¹²Urik suknombo yok Avui Wasilaka lirin ormu sawera, “Jir avak indik Herotin ji i heyewa hala.” Karem or saweshirik nombo anandi yok indik kuyanga lihik limu ira.

^h1:21 Lk 1:31; 2:21 ⁱ1:25 Lk 2:21 ^j2:2 Nam 24:17

^k2:6 Mai 5:2; Jn 7:42 ^l2:11 Sng 72:10-15; Ais 60:6

**Josep jikisnokove orhin or
laha yanga Ijipik li tulu iri**

¹³Saveman ondo am yanga lihi li ishirik Wasilakahi ensel lar suknombo yok Josepik or taha ormu sawera, “Josep misi, Herot ormu jikisin or mandingormekwak mbanduwa. Mir kolok usaha jikisi nga nijava orhi nga laha yanga Ijipik ji tulu ika. Orok er ji linak a mbanakop ji misihi indiyok jivai raka.”

¹⁴Karem or mbarik, Josep or usaha nombok fririn nirik or laha yanga Ijipik limu ira. ¹⁵Yanga Ijip orok li lihi li misirik, Herot or hashirik li misihi limu indiyok tara. Erem si nari nombo orok mashi os Avui Wasilakahi profet maskop li mbandari mashi osmu omek nara. Profet karem li mbandari osa, “Jikisi anhin a mbanak yanga Ijipin or halaha ormu rakuwa.” ^m

**King Herot or mbashirik jikisakri
mushak li mandingormeri**

¹⁶Herot or lihi nor heyeri saveman ondo mbeek orhik indik tari ambu lir. Ushirik sunguwavu mende orhi nga ormu waplelenara. Uhu or mbashirik awun undari ma orhi ondo li ihi yanga Betlehem nga yanga ol pasir nandari ondo nga orok li ihi jikishulayi akri li wari nga asama frijipkop nari nga limu mandingormera. Mberem ushirik? Saveman ondo tashingra os Jisas nijava orhi orin si wari wolok tari oton li heyeri asama frijip angop iri vria. Karem Herotin li saweri osik, or mbashirik, jikishulayi ol oro wolok li wari ondon limu mandingormerakora. ¹⁷Herot jikisakri ondon or mandingormeri nombo orok mashi Avui Wasilakahi profet Jere-maia or mbandari mashi osmu omek nara. Karem or mbari osa,

¹⁸“Resel jikisi sihi li hashirik yanga Ramak si lihi tlaholmba oweri osa. Hako, sir mbeek hulaima nokopma hokovinak mayam si likuri nga nari ambu sir. Mberem ushirik? Jikisi sihi angop harakori ola.” *Jeremaia 31:15* ⁿ

**Josep nga jikisnokove orhi
nga yanga Nasaretik iri lir**

¹⁹Herot am or hashirik Josep le yanga Ijipik li lirik Wasilakahi ensel lar suknombo yok orhik or taha ormu sawera, ²⁰“Ma or jikisin mandingormekurik mbari ma oto angop hari ri. Jikisnokove mihin laha indik yanga Israelik ji ika.”

²¹Karem or mbarik Josep or usalaha indiyok Israelik limu ira. ²²Hako or misiri Herot oto jikisi orhi, Arkelaus, avoko orhi Herothi farniyik or sihi provins Judian arangori ria. Karem or misiri osik provins Judia orok or ikurin ormu ajera. Hako Avui Wasilaka suknombo yok or saweshirik provins Galilik limu ira. ²³Galilik li ihi kuyanga ome Nasaretik limu lira. Erem si nari osik mashi os profet ondo mas karem li mbandari osmu omek nara, “Ma oto kuyanga Nasaretik fehe, karem li ushahakwa ria.” ^o

**Jon man fak tolofalendari
ma mashin or saweri**

(*Mk 1:2-8; Lk 3:1-18; Jn 1:19-28*)

3¹⁻³Mas profet Aisaia karem or mbari sir,
“Misantelmbamba ma ngashi mishi ambu orok ma lar avak or taha mashin karem sawekwa ria, “Wasilakahi nombon ji hundujeka. Uhu nombo oson ji unak wornak si naka.” *Aisaia 40:3*

Mashi os karem or kayeri Jon talakurin or mbari sira. Ushirik Jon man

^m2:15 Hos 11:1 ⁿ2:18 Stt 35:19; Jer 31:15

^o2:23 Ais 11:1; 53:2; Lk 2:39; Jn 1:45

fak tolofalendari ma oto or taha provins Judiak misamtelmbamba orok or yaha mashin karem ormu sawera, “Avui Wasilaka jirin or arangoshinak jip ji likwa oso^{3:3} am si talakwak osmu nanduwa. Karem uwosik kavakava os ji undan ji heyehe ji mba, “Kas karem a uri kavan a uri sir.” Karem ji mbaha sunguwavu jihin ji tormblehe orhik ji raka.”^p

⁴Jon kowe os or faleri kamel kukwak li undari sir. Uhu kufutulombo las jinkupsumbuk or ishitangrindari sir. Akwa orhi intlavi nga hani^{3:4} nga andari ri.^{3:4} ⁵Urik ma amber Jerusalem fehe, provins Judiak fehe, ma ol fa Jordanik pasir lindari nga orhik limu rara. ⁶Li raha kavakava li undarin kormbak li sawerik fa Jordanik lirin ormu tolofalera.

⁷Urik Farisi lal nga Sadyusi lal nga Jon lirin fak or tolofalekmbaha limu rara. Urik lirin or heyehe ormu mbara, “Jir Laulakahi jikisi jir. Jir men torok ji raha fak ji layihindanak waplelena Avui Wasilakahi os talakwa oso jihik nakwa ambu, karem ji hisihi jimu randu? Wahau, erem nembes. ^{r8}Masmas sunguwavu jihin ji tormblehe mbele mbele jivin ji unak ni heyehe nivai mbaka, “Ma tondo angop sunguwavu lihin tormblewa lir.” ⁹Hako jihinjik avak ji mba, “Misumu nihi Abraham oria. Uwosik Avui Wasilaka mbeek nirin kavak nakwa ambu ri.” Karem ji mbawa hala. Jirin amu sawenduwa, Avui Wasilaka os or

mba nahi, sunja tondon or mbanak jikisi nirambara Abrahamhik nakwa lir. ^{s10}Hako ji misi, mi ol akwa ome jivin wawa ambu men li shihi hik li ermbeshinak hi ukwa lir. Kombefa osmu mi tontlok wanduwa.”^t

¹¹Uhu ormu mbara, “Ma ol kavakava os li undan kormbak sawewa ma ondon men fambak a tolofalenda nir. Hako kumak ma lar avak takwa ri. Kwambu orhi kwambu anhin tikrinda sir. An ma jivi ambu nir. Unda osik an mbeek kumbambongon a huvuhu kuvu os kumba ari orhi orok nawan a sorgondahi ambu nir. Hako or hi nga Avui Wasilaka Masikome orhi nga jirin fak tolofalekwa ri. ^{u12}Or avak man toloyarikwa ri, os wit sijin suwak tolonda ma li toloyarinda hom. Wit sijin suwak or tolonak ome nom li takanak aka orhik or owekwa lir. Hako supmbalapmbak nawa ondon hi os usunguanda ambu orok or ermbeshinak hi ukwa lir.”

Jon Jisasin or fak tolofaleri

(Mk 1:9-11; Lk 3:21-22)

¹³Oro wolok Jisas provins Galilin or halaha Jon orin fak or tolofalekmbaha fa Jordanik ormu rara. ¹⁴Or rarik Jon orin or heyehe ormu mbara, “Ayo, mir Wasilaka anhi om te! Mberemhi os mirin fak a tolofalekmbaha mi randuwa? Mirtonom anin fak tolofalendahik nawa mira, an wahau.” ¹⁵Urik Jisas mu mbara, “Mir os a mbawa nombo hom uka. Os erem shi

^{3:3}**3:1-3** Avui Wasilaka hulaima nokopman or arangoshinak li likwa oso wasmashik li mbanda “kingdom bilong God”. Ter wolo kormbak si talawak misokome nihik ni heyewa ambu sir. Hako Avui Wasilakahi mak nanda ma ondo li halashiwak or bosman lihik or naha orhi siyok sikwa lir.

^{3:4}**3:4** Hani oso ayi uku hom arme anda sir.

^{3:4}**3:4** Kowe ol Jon faleri ondo nga akwa os or ari oso nga kormbak li mukurik ma li heyeri sir, Jon oto profet lar oria. Os mas profet Elaija nandari hom nari ri. Heye 2 King 1:8, Malakai 4:5.

^p**3:1-3** Mt 4:17; 1:15 ^q**3:4** 2 Kin 1:8 ^r**3:7** Mt 12:34; 23:33 ^s**3:9** Jn 8:33,39; Ro 4:12 ^t**3:10** Mt 7:19; Lk 13:6-9 ^u**3:11** Jn 1:26-27,33; Ap 1:5

uwa mbele mbele os Avui Wasilaka shi ukmbaha or mbahanda hom os shimu unduwa.” Karem or mbarik Jon mu orin fak tolofalera.

¹⁶Urik Jisas fak or layihi or usasihi nor heyerik, kolok, lersuwu simu sutlara. Urik Masikome Avui Wasilakahi apmuma hom Jisashik ormu raka lira. ^{v17}Urik mashi las lersuwu yok simu mbara, “Ma oto jikisi indingo anhi ria. Sunguwavu anhi mende nga orin a rupshihhi mbele mbele ol or uwan amu rupshinduwa.” ^w

Laulaka Jisasin or oweioweiheyeri

(Mk 1:12-13; Lk 4:1-13)

4 Urik Masikome Avui Wasilakahi Jisasin or laha misamtelmbamba orok frimu ira. Ushinak Laulaka orin orok or oweioweiheyekmbahan. ^{x2}Uhu orok or lihi niri 40-pelak akwan or halari osik ormu erenghara. ^{y3}Urik Laulaka or taha ormu mbara, “Os Avui Wasilakahi jikisi indingak mi na nahi, mi mbanak sunja toso avak si tormblehe bretik si nanak mivai aka.” ⁴Urik ormu mbara, “Wahau! Mashi Avui Wasilakahi karem mbanda osa, “Ma mbeek akwakop linda ambu lir, wahau. Mashi Avui Wasilakahi jelyashiwak limu linda sira.” ^z

⁵Urik Laulaka Jisasin or laha Jerusalemik fri ihi akamasuwu tempel aka orok fri lawusihi ormu mbara, ⁶“Mashi Avui Wasilakahi karem mbanda osa, “Avak Avui Wasilaka or mbashinak ensel orhi ondo li taha sishinak tavarenje lihik mi layinak sunja las mbeek mirin jikwa ambu sir.” *Buk Song 91:11-12*

Karem li kayehenda osik, os jikisi orhi indingak mi na nahi, akamasuwu torok

mi sihi mi kweinalayi nahi, mbeek kavak nakwa ambu mir.”

⁷Urik Jisas ormu mbara, “Mashi Avui Wasilakahi las er nga karem mbanda sir, “Avak Avui Wasilaka or mirin arangonda kwambu orhin oweioweiheyewa hala.” ^a

⁸Urik Laulaka orin or laha telemba laka lasik frimu lawura. Orok fri sihi kolaka misambi torok nanda jivijivi ngashi amber hom Jisasin or mukuhu ormu mbara, ⁹“Os kumbambongo mihin mi huvuhu hi anhin mi hauowe nahi, avak mbele mbele tondon mirin a hakwa nira.” ¹⁰Karem or mbarik ormu mbara, “Laulaka tawe! Mashi Avui Wasilakahi karem mbanda sir, “Mir avak Avui Wasilaka or mirin arangohonda hi orhi nom hauowehe ortonom tiyaka.” ^{b11}Karem or mbarik Laulaka Jisasin or halaha ormu ira. Urik ensel lal li taha orin limu jelyara.

Jisas provins Galilik lerawun or lari

(Mk 1:14-15; Lk 4:14-15)

¹²Jisas Jonin krawuk li eweri mashi oson or misihi provins Judian or halaha indik provins Galilik ormu ira. ^{c13}Hako or mbeek yanga Nasaretik iri ambu ri. Yanga Kaperneam leuku Galili nandari mishi orok or ihi liri ria. Misambi oso Sebulun nga Naptali nga frihi krahak fenhendahi ma ondo misambi lihi sira. ¹⁴Os orok or lihi mashin or saweri oso si urik mashi os profet Aisaia maskop or mbandari osmu omek nara. Aisaia karem or kayeri osa,

¹⁵“Jir kraha Sebulunik fehenda nga kraha Naptalik fehenda nga misambi jiji nombo os leuku Galilik inda nga fa Jordanin mbuhu kauyok nanda nga nanda sir. Avui Wasi-

^{v3:16} Jn 1:32 ^{w3:17} Sng 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18; 17:5; Lk 9:35

^{x4:1} Hi 2:18; 4:15 ^{y4:2} Kis 34:28 ^{z4:4} Lo 8:3 ^{a4:7} Lo 6:16

^{b4:10} Lo 6:13 ^{c4:12} Mt 14:3; Mk 6:17; Lk 3:19-20

lakahi mashin tiyanda ambu ondo mushak jir nga nakrem linda lir. Hako ji misi.

¹⁶ Jir nirtle nirndum nindik linda ma jirin, ukruharanda wasilaka angop jihik talari sir. Jir ma ol Avui Wasilaka nga nanda ambu jirin, ukruharanda orhi angop jihik si ukruhararik ji heyeri sir.” *Aisaia 9:1-2*

¹⁷ Urik Jisas orok er or sihi mashin ormu saweyara karem, “Avui Wasilaka jirin or arangoshinak jip ji likwa oso am si talakwak osmu nanduwa. Karem uwosik kavakava os ji undan ji heyehe ji mba, “Kas karem a uri kavan a uri sir.” Karem ji mbaha sunguwavu jihini ji tormblehe orhik ji raka.”^d

Jisas ma tovro kavron or usharik orin li tiyari

(*Mk 1:16-20; Lk 5:1-11*)

¹⁸ Urik Jisas leuku Galili hapsishikop or ihi mahasanje lap ormu heyera. Lar Saimon, hi yeje orhi Pita, karem li ushandari ria. Lar maha orhi Andru ria. Jisas or ihi or heyeri frir foom kowen leuku orok frimu ermbera. Frir foomen kruwu yan landari ma vria. ¹⁹ Urik ormu mbara, “Shi ra! Anin shi tiyanak nombo os hulaima nokopman landa nombon a mukunak shi heyeka.” ²⁰ Karem or mbarik kolok lerawu frihin fri halaha orin frimu tiya ira. ²¹ Urik kandakar nga li ihi mahasanje ome lap limu heyera. Lar Jems, lar Jon, jikisi Sebedihi vria. Avoko frihi Sebedi nga bot akomek li lihi foom kowe os kororin indik limu nara. Urik Jisas orin fri tiyaha fri ikm-

baha ormu ushara. ²² Urik kolok fri usaha bot nga avoko frihi nga fri halaha Jisasin frimu tiya ira.

Jisas mashin or sawehe kavamisindari man or mbarik jivik li nari

(*Lk 6:17-19*)

²³ Jisas yanga yanga os provins Galilik nanda mishik ormu yara. Uhu aka os Judama li lotu undari mishik or layihi mashi os Avui Wasilaka lirin or arangoshinak jip li likwa mashi oson ormu sawera. Uhu ma ol silawala kavamisindarin or mbarik jivik limu nara. ^{e24} Urik mashi os Jisas or mbarik jivik li nari mashi oso simbalesik yanga Siriak^{4:24} si irik amber hom limu mistakora. Urik ol kavamisihitashi yandari ondo nga wasimalengamba tolongdari nga ma ol kwarngarnaha misambik takatukuyinda ondo nga ma ol kumbanash tavanashindari nga orhik li lahararik or mbarik jivik limu nara. ^{f25} Ushirik ma musha mende orin limu tiya ira. Ma ol Galilik fehe, distrik Dekapolisik fehe, Jerusalemik fehe, Judiak fehe, fa Jordanin mbuhu kauyok fehe nga amber hom li taha orin limu tiya ira. ^g

Jisas telemba heyek or lawuhu mashi kason or saweri

5 Jisas or heyeri ma musha mendek li rashirik or heyehe telembak or lawuhu ormu lira. Urik ol orin tiyandari ma ondo orhik li tarik mashin ormu ewesawera.

^{4:24} **4:24** Ol Romik fehenda ma ondo Judama ondon li arangohondari wolo yanga Israel oso nga yanga anandi ol pasir nandari ondo Siriak li ushari sir.

^d **4:17** Mt 3:2; 19:27 ^e **4:23** Mt 9:35; Mk 1:39; Ap 10:38 ^f **4:24** Mk 6:55

^g **4:25** Mk 3:7-8

**Jisas mberem nandari ma li
rupshikmbaha nor mbar?**

(Lk 6:20-23)

²Uhu lirin ormu ewesawera karem,

³“Ma ol mba, “Anhinjik Avui Wasilakahi nombon mberem a tiyandahi ambu, wahau. Or ngashik nombon orhin amu tiyanduwa.” Karem mbawa ma ondo li rupshika. Mberem ushiwak? Lir avak orhi mak li naha yanga orhi orok layikwa lira. ^h

⁴Ma ol ter wolok tlaha liwa ma ondo li rupshika. Mberem ushiwak? Kumak avak Avui Wasilaka or anak jip likwa lir. ⁱ

⁵Ma ol ter wolok hangisha liwa ma ondo li rupshika. Mberem ushiwak? Lir avak misambi os or hakmbaha or mba-handa oson or hakwa lir. ^j

⁶Ma ol nombon wornan tiyakmbaha hishombashiowewa ma ondo li rupshika. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka avak or jelyashinak nombon worna oson tiyakwa lir. ^k

⁷Ma ol ma anandin heyehe mba, am nawa kava sir, karem mbawa ma ondo li rupshika. Mberem ushiwak? Kumak Avui Wasilaka os lir ma anandin li uhunda hom lirin erem or ukwa lir.

⁸Ma ol kavakavan unda ambu ondo li rupshika. Mberem ushiwak? Kumak avak lir Avui Wasilakan heyekwa lir.

⁹Ma ol mishamaimbanda ma ondo li rupshika. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka kumak lirin jikisi orhik or ushakwa lir.

¹⁰Ma ol nombon Avui Wasilakahin li tiyawak ma lirin nombon orok kavak li unda ma ondo li rupshika. Mberem ushiwak? Lir avak orhi mak li naha yanga jivi orhi orok layikwa lira.” ^l

¹¹Uhu ormu mbara, “Os li heyenak anhi mak ji nanak jirin kavakavak li uhu li okolehe li anak hi kava jihik si lawu nahi, wa ji holowa hala. Oso men ji rupshika. ^{m12}Wavu jiji mende nga ji rupshika. Mberem ushiwak? Os erem jirin li uhunda wasan ji lakwa osmu hevenik nikishihi wanduwa. Hako ji hishakashawa hala, profet ol mas lerawun lahendarin kavak li undari hom os jirin erem kavak limu unduwa.” ⁿ

**Jisashi ma ondo waswo jivi hom li
naha ukruharanda hom nanda lir**

(Mk 9:50; Lk 14:34-35)

¹³Uhu mashi las nga ormu mbara, “Waswo jivi sira. Uhunda hom jir erem, ma misambik fehe lihi nindik waswo hom ji naka. Hako os waswo jivik si nana ambu nahi, mberem nivai anak indik jivik si naku? Wahau, men li ngoro erembehe li esnerkokwa sir. ¹⁴Ji hishika, kuyanga os telemba heimak nanda kormbak si nashiwak amber li heyekwa sir. Uhunda hom jir erem, ma misambik fehe nindik ukruharanda hom ji naka. ^{o15}Uhunda hom ma mbeek lamin li ukruhu shovok tangri arangonda ambu lir, wahau. Metenjek li shinjishiwak si ukruharawak li heyenda sir. ^{p16}Uhunda hom jir erem, mbele mbele jivi nom ji anak ma li heyehe Avui Wasilaka jiji or hevenik linda hi orhin li hauoweka.” ^q

**Jisas lo os Avui Wasilaka mas
Mosesin or hahendarin laha
ermbekurik tari ambu ri**

¹⁷“Las avak karem ji hishinan, Mose-shi mashi nga profet ondo li mbahandari mashi nga a laha ermbekurik a rari nir, karem ji hishinan. Wahau, erem nembes. A rari karem, os li sawendari mashi

^h5:3 Ais 57:15 ⁱ5:4 Ais 61:2-3; Rev 7:17 ^j5:5 Sng 37:11 ^k5:6 Ais 55:1-2

^l5:10 1 Pi 3:14 ^m5:11 1 Pi 4:14 ⁿ5:12 2 Sto 36:16; Ap 7:52

^o5:14 Jn 8:12; 9:5 ^p5:15 Mk 4:21; Lk 8:16; 11:33 ^q5:16 Ef 5:8-9; 1 Pi 2:12

mainombo hom a ukmbaha na rari nir.^{r18} Omek jirin amu sawenduwa, lersuwu nga misambi nga mendek nakwa vri. Hako lo Avui Wasilakahi, wahau. Os si nanda hom er si naha inak mbele mbele amber mendek nakwa lir.^{s19} Os ma lar os or mba, “Lo kaso awarikanda sir, oson ni tiyawan ni hala.” Karem or ewesawenak lal er nga os or mbawa hom li u nahi, jirin amu sawenduwa, Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin or arangoshinak orhi yangak li likwa wolo ma oto mbeek malakamak or naha hi nga nakwa ambu ri, wahau. Hako ma or lo amber ondon tiyaha ma anandin erem ewesawewa ma oto kumak Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin or arangoshinak li likwa wolo malakamak or naha hi orhi wasilakak nakwa sira.^{t20} Omendingak jirin amu sawenduwa, os Avui Wasilakahi yanga orok ji ikwak ji hishi nahi, halanak mbele mbele ol ji uwa nga ji hishinda nga jivi mendek li naka. Uhu Farisi nga mashi Moseshin sawendari ma ondo li tiyanda nombon ji tikrihi mbele mbele armek lo si mbanda hom ji uka. Os erem ji una ambu nahi, jir mbeek yanga orhi orok ikwa ambu jir.”

Jisas waplelenanda nombon halaha mishamaimbakuri nombon or saweri

²¹ “Mashi Moseshi angop ji misinda, karem mbanda sir, “Man mandingormewa hala. Os man ji mandingorme nahi, jirin kotik li ewehe wasan li ukwa jir.”^{u22} Hako jirin amu sawenduwa, os mahasanje jihin ji wapkava hishi nahi, man mandingormenda hom angop ji uwa sir. Karem uwa osik kumak mbele mbele am mendek si nakuna wolo avak jirin kotim ukwa lir. Hovok os mahasanje

jihin mashi kava menden ji mba nahi, man mandingormenda hom angop ji uwa sir. Karem uwa osik kumak mbele mbele am mendek si nakuna wolo jirin majistrethi tavak li halakwa jir. Hovok os mahasanje jihin ji mba, “Mir ferfar mbaha ambarambasinda ma mira.” Karem ji mba nahi, kumak avak hik ikwa jir.^{v23} Karem uwosik os Avui Wasilakan ofan ji ukunak ji i nahi, ofa jihi oson altak ji ewewa wolo mbele kava las ma larin ji unda oso wavu jihik si rasanak ji hishi nahi,^{w24} wa ofa oson ji halashihi indik ji ihi ma oto nga ji anasawehe ji waphimbijishihi jivai indik ofan ukmbaha raka.

²⁵ Os ma lar jirin kotik or ewekunak or mba nahi, jir kolok orin i heyeye ji anasawehe jivai waphimbijika. Las avak ji halashinak jirin kotik or ewenak li mbanak avak polisman jirin krawuk li ewenda ngashi.²⁶ Omek jirin amu sawenduwa, ya os ji hakmbaha li mbawa hom ji ha nahi ambu, mbeek indiyok hikrik talakwa ambu jir.”

Jisas nokophirmbirinda nombon or saweri

²⁷ “Mashi Moseshi angop ji misinda karem mbanda sir, “Nokophirmbirihi hulatulhakawa hala!”^{x28} Hako jirin amu sawenduwa, os ma lar nokove las or heyeye sirin or lahayakwak or hishi nahi, sungu akome yeje orhi angop or lahayawa sir.²⁹ Karem uwosik os misokom mama yoko jihi si haihandahaye nahi, oson kwarko ermbehe jip ji lika. Las avak ji halashinak si unak hik ji inda ngashi.^{y30} Os tapmama yoko jihi si mbango nahi, oson ji shikoro ermbenak si ika. Las avak ji halashinak si unak hik ji inda ngashi.”^z

^r5:17 Ro 3:31 ^s5:18 Lk 16:17; 21:33 ^t5:19 Je 2:10

^u5:21 Kis 20:13; Lo 5:17 ^v5:22 1 Jn 3:15 ^w5:23 Mk 11:25

^x5:27 Kis 20:14; Lo 5:18 ^y5:29 Mt 18:9; Mk 9:47 ^z5:30 Mt 18:8; Mk 9:43

**Jisas nokoven turanda
nombon or saweri**

(Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lk 16:18)

³¹ “Mashi Moseshi angop ji misinda karem mbanda sir, “Os ma lar nokove orhin or halashinak si iku nahi, os or turawa nombon jekamba lasik or kayeshinak si heyeha sivai ika.” ^{a32} Hako jirin amu sawenduwa, os ma lar nokove orhi hula anandi nga si ya namber, men sirin or turaha nor mbashinak si i nahi, ma oto vai kavakavan uwa ri. Ushiwak nokove oso os hula anandin si li nahi, hula maifuk si lihinda oto mu uwak kavakavak simu layinduwa. Ushiwak ma or nokove oson lawa ma oto ormu nokophirmbirinda nombo orok er nga layinduwa.”

**Avak mbele lashi hik ji ushaha ji
mba, ome sira, karem ji mbawa hala**

³³ “Mashi Moseshi angop ji misinda karem mbanda sir, “Os mbele lashi hik ji mbawa omek er ji mbaka. Uhu os mbele las Avui Wasilakan ji ukmbaha ji mbawa, os ji ukmbaha ji mbawa hom erem ji uka.” Karem li kayeri sir. ^{b34} Hako jirin amu sawenduwa, jir avak mbele mbele nelok avoko jihi hik ji ushaha ji mbawan ji hala. Uhu heven yok ji mawuhu ji mba, “Heven heyewak omek amu mbanduwa,” karem ji mbawa hala, wahau. Mberem ushiwak? Heven Avui Wasilaka kingik or naha nor linda mishi sira. ^{c35} Uhu, “Misambi heyewak omek amu mbanduwa,” karem ji mbawa hala, wahau. Mberem ushiwak? Misambi Avui Wasilaka or ese sinda mishi sira. Uhu Jerusalemhi hik mbele las ji mbawa hala, wahau. Mberem ushiwak? Jerusalem kolaka orhi os kingik or naha nor linda mishi sira. ^{d36} Uhu karem

ushambawa hala, “Os omek a mbana ambu nahi, anin ji mandingormewa.” Karem ji mbawa hala. Mberem ushiwak? Jir mbeek jihinjik ji uwak masakukwa jihi tlek mo avishak nanda ambu sir. Karem uwosik mbele mbele ondohi hik ji ushambawa hala, wahau. ³⁷ Os he, karem ji mba nahi, halanak os ji mbawa hom er si naka. Uhu os wahau, karem ji mba nahi, halanak os ji mbawa hom er si naka. Mbele mbele anandi nga ji ushaha mbawa hala. Nelokohi hik, kwarambahi hik ushambanda nombo oso Laulakahi nombo sira.”

**Jirin kavak li uwa wolo
wasan ji uwa hala**

(Lk 6:29-30)

³⁸ “Mashi Moseshi angop ji misinda karem mbanda sir, “Os ma lar misokome jihin kavak or na nahi, misokome orhin erem kavak ji uka. Uhu os ma lar fu jihin or jingo nahi, fu orhin erem ji ngoka.” ^{e39} Hako jirin amu sawenduwa, os jirin kavak li u nahi, wasan ji uwa hala, wahau. Os ma lar jirin or jimblalana nahi, tormbleshinak yoko nga nor jimblalanaka. ⁴⁰ Os ma lar jirin or kotim uhu kowe jihi las or lakunak or mba nahi, kowe anandi las er nga hanak or laka. ⁴¹ Os ma lar mbele mbele orhin kandakar ji kishakmbaha or mba nahi, wa kar nga kisha lai eweshihi ika. ⁴² Os ma lar mbele mbelenjik or sili nahi, os or siliwa oson ji haka. Uhu os mbele jihi las or lahandanakop wasan orvai ha, karem or mba nahi, ji haka.”

Wutarin rupshinda nombo

(Lk 6:27-28,32-36)

⁴³ “Karem li mbarin angop ji misiri sir, “Jihi man ji rupshihi wutari jihin

^a5:31 Lo 24:1-4; Mk 10:4 ^b5:33 1 Ko 7:10-11; Kis 20:7; Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 ^c5:34 Ais 66:1; Mt 23:22; Je 5:12 ^d5:35 Sng 48:2; Ais 66:1
^e5:38 Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21

kavakavak ji uka.”^{5:43} ^{f44}Hako erem nembes. Jirin a sawekwa karem, wutari jihin ji rupshika. Uhu ma ol jirin kavak ukmbaha uwa ondonjik Avui Wasilakan ji sawenak armek or liri uka. ^{g45}Mberem ushiwak? Avui Wasilaka jihi or hevenik linda oto ta nga ma nga nor halashiwak ma amber misambik fehe, ma kava nga ma jivi nga nowe lihik ta jiwak, ma rakanda sira. Karem uwosik os wutari jihin ji rupshi nahi, Avui Wasilaka hom ji naha orhi jikisi indingok nakwa jira. ⁴⁶Os jihi ma nom ji rupshi nahi, oso mbeek lakak nanda ambu sir. Mberem ushiwak? Ma kava ondo er nga mahasanje lihi ambekop rupshinda ola. ⁴⁷Uhu os mahasanje jihi nom ji howaimbawayi nahi, jir mbeek ma ol Avui Wasilakahi mashin misinda ambu ondon tikrihi jivi mendek nanda ambu jir. Mberem ushiwak? Avui Wasilakahi mashin misinda ambu ondo erem mahasanje lihi ambekop rupshinda ola. ⁴⁸Hako Avui Wasilaka jihi hevenik linda oto ma worna ma indingak nanda ora, mbeek mbele kava las orhik nanda ambu sir. Karem uwosik jir erem, or nanda mende hom ji naka.”^h

**Os mbele las man ji ha nahi,
wa mayam wanyihhi haka**

6 “Jir os mbele las ji ha nahi, wa mayam wanyihhi haka, ma heyenak nembes. Mberem ushiwak? Os ma li heyenak ji ha nahi, hulaima nokopma os limu hi jihin hauowenduwa. U nahi, Avui Wasilaka jihi or hevenik linda wasa os ji lakmbaha or mbahandan lakwa ambu jir. ⁱ

²Uwosik mbele las erndakavan ji hakwa wolo avak korbak larasa tolonak ma li misihi hi jihin li hauowewa hala. Men mayam siyok wayok ji haka. Hako lal erem unda ambu lir. Li hawa wolo li toko ushawak, ma amber haus lotuk mo os li tirsanda mishik li ralandirsaha li heyewak, handa lir. Jirin amu sawenduwa, ol erem unda ma angop wasa lihin lawa lir. ³Hako erndakavan ji hawa wolo men mayam ji wanyihhi haka. Tapmama hawa, tava ashi mbeek heyekwa ambu sir. Tava ashi hawa, tapmama mbeek heyekwa ambu sir. ⁴Os erem ji uwa Avui Wasilaka angop or heyewa sir. Uwosik kumak wasan jirin hakwa ri.”

**Jisas Avui Wasilakan
sawenda nombon or saweri**

(Lk 11:2-4)

⁵“Jir os Avui Wasilakan ji sawewa wolo ma ol hulaima nokopma hi lihin li hauowekmbaha hishinda ma ondo hom ji sawewa hala. Ma ondo ma li tirsaha li lotu unda mishik li sawehe nomtenje nomtenjek li sihi li sawenak, ma amber li heyeku, karem hishinda ola. Hako jirin amu sawenduwa, lir angop wasa lihin lawa lir. Hako jir os li unda nombo hom uwa hala. ^{j6}Os Avui Wasilakan ji sawewa wolo aka jihik ji layihhi akayangan ji kosoho men mayam ji saweka. Unak Avui Wasilaka or mbele mbele wanyiwandan heyenda oto os mayam ji sawewa oson or misihi wasan jirin hakwa ria. ⁷Avui Wasilakahi mashin misinda ambu ondo os orin li sawewa wolo mbeek hishiyarihi mbanda ambu lir. Lir men mashin li mbayango-

^{5:43}**5:43** Mashi os mahasanjen li rupshinda oso Wok Pris 19:18 orok li kayeri sir. Hako wutarin kavak nanda mashi os li kayehenda mishin yawur ni heyenda ambu sir. Hako mashi kavron ji heyeka Lo 7:2, Buk Song 139:21-22.

^f**5:43** Wkp 19:18 ^g**5:44** Kis 23:4-5; Lk 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14,20

^h**5:48** Wkp 19:2; Lo 18:13 ⁱ**6:1** Mt 23:5 ^j**6:5** Mt 23:5; Lk 18:10-14

nak Avui Wasilaka misi, karem hishinda lira. ^{k8}Hako jir erem ji uwa hala. Mberem ushiwak? Ji sawe number os ji sawekmbaha ji hishiwa angop mas-mas or heyewa sir. ¹⁹Hako karem orin ji saweka,

Avui nihi hevenik linda mirin, halanak ma amber hi mihin li hauoweka.

¹⁰Mir nirin mi arangoshinak jip ni likwa oso halanak kolomalok si nama naka. Halanak heven yok mashi mihin li tiyanda hom misambiyok erem ni tiyaka. ^m

¹¹Akwa os ter ni akmbaha ni mbawa oson nirin hanak ni aka.

¹²Mir avak mbele mbele kavakava os ni undan laha ermbeka, os nir ma ol kavakavan nirin li uwak mirin ni sawewak kavakava lihin mi laha ermbenda hom, kavakava nihin laha ermbeka. ⁿ

¹³Mir avak jeikayenda nihik si talakwan arangoka. Uhu mir avak taha nirin kavakava nindik laha^{6:13} apsham eweshinak ni lika. ^o

¹⁴Ji misi, os kavakava ma jirin li uwan ji heyehhe ji mba, “Am nawa kava sir.” Karem ji mba nahi, Avui Wasilaka nihi or hevenik linda oto nga kavakava os ji undan laha ermbekwa ri. ^{p15}Hako erem ji una ambu nahi, or nga kavakava os ji undan laha ermbekwa ambu ri.”

Jisas akwan halandari nombon or mbari

¹⁶“Jir akwan ji halawa wolo ma ol hulaima nokopma hi lihin li hauowekm-

baha hishinda ma ondo hom ji uwa hala. Lir fumushima lihin li halashiwak kumbuninda hom nanda lir. Ushinak ma li heyehhe li mba, “Toto akwan halaha Avui Wasilakan sawewa toria.” Karem li mbakmbaha unda ola. Erem nanda ma ondo angop wasa lihin lawa lira. Hako jir erem ji uwa hala. ^{q17}Jir os akwan ji halawa wolo avak fumushima jihin ji yokoho masiji jihin saka. ¹⁸Unak ma lar mbeek os akwan ji halawan heyekrahakorokwa ambu lir. Avui Wasilaka jiji ortonom os mayam ji halawa nombo oson heyewa ri. Ushinak os ji wanyihi ji unda osonjik wasan kumak hakwa ria.”

Mbele mbele jihin heven yok ji haumbli haumblika

(Lk 12:33-34)

¹⁹“Jir avak mbele mbelen misambi torok ji lahara haumbli haumblikwak ji hishiwa hala. Mberem ushiwak? Mbele mbele ondo kosola koronak, kringrimbain hongonak, ma kava li hirnyakwa lir. ^{r20}Hako mbele mbele jivi misambik ji ewekmbaha hishiwa ondon ji halaha ji tormblehe heven yok ji eweka. Mberem ushiwak? Heven orok mbeek kosola korokwa ambu lir, kringrimbain hongokwa ambu lir, ma kava mbeek li hirnyakwa ambu lir. Karem uwosik mbele mbele ondon orok ji eweka. ^{s21}Os mbele mbele jiviwavi jihin hevenik ji ewe nahi, sun-guwavu jiji nga orok ikwak hishikwa oja. Hako os misambik ji ewe nahi, sun-guwavu jiji nga orok likwak hishikwa oja.”

^{6:13}**6:13** Saveman lal karem ves 13 kason karem li tormblenda sir, “Uhu mir avak taha nirin ma kava otoi tavak laha apsham eweshinak ni lika.”

^{k6:7} 1 Kin 18:26-29 ^{l6:8} Mt 6:32 ^{m6:10} Lk 22:42

^{n6:12} Mt 6:14-15; 18:21-35

^{o6:13} Lk 22:40; Je 1:13; Jn 17:15; 2 Te 3:3; 2 Ti 4:18 ^{p6:14} Mk 11:25-26

^{q6:16} Ais 58:5-9 ^{r6:19} Je 5:1-3 ^{s6:20} Mt 19:21; Lk 18:22

Misokome jiji lam hom nanda sir

(Lk 11:34-36)

²² “Misokome jiji lam hom nanda sir. Os jivik si na nahi, ma harkawu jiji nga harakwa sir. ²³ Hako os misokome jiji kavak si na nahi, ma harkawu jiji nga tangnakwa sir. Hako os erem ji naha jihinjik ji hishihi ji mba, “Nir ukruharandak ni yanda nir.” Os erem ji hishihi nahi, angop si tangna arangoshiwak men shushu uyanda hom nawa jir.”

Ma lar mbeek ma frijipnjik lerawun landahi ambu

(Lk 16:13)

²⁴ “Ma lar mbeek ma frijipnjik lerawun landahi ambu ri. Os erem or u nahi, lar or rupshihi lar or turakwa ri. Uhu lar mbawan or misihi lar mbawan halakwa ri. Unda hom jir erem, os ya mbele mbele mendenjik ji hishombashiowe nahi, jir mbeek Avui Wasilakahi siyok sikwak hishihi ambu jir.”

Mbele mbelenjik ni hishombashiowehe ni holowa hala

(Lk 12:22-31)

²⁵ “Jirin amu sawenduwa, mbele mbele ol maome jihin jelyakwanjik ji hishombashiowewa hala. Uhu ji mba, “Akwa mbelen ni akundan, kowe mbelen ni falekundan?” Ondo mendenjik hishombashiowehe ji holowa hala. Mberem ushiwak? Tos ni hishihi ni liyanda mbeek men akwa nga kowe nga frihik ni liyanda ambu nir, wahau. ²⁶ Avi ondon ji heyeka. Lir mbeek lerawun laha akwan fakanda ambu lir, wahau. Hako Avui Wasilakahi jiji or hevenik linda lirin armek or

unda lir. Hako jir avi ondon tikrinda jir. Mberem ushiwak jirin armek or unda ambu, karem jimu hishindu? Wahau, jirin armek unda ri. ²⁷ Os mbele mbele misambik fehe ondonjik ji holo nahi, ondo am jirin jelyanak nambe mendek ji liyakundas? Wahau.

²⁸ Mberem ushiwak kowenjik ji hishombashiowendu? Mise amase ondon ji heyeka, armek nawak ji heyenda lir. Mise lihi os kowen li falenda hom nanda sir. Hako mbeek lerawun laha kowen tlavanda ambu lir, wahau. ²⁹ King Solomon kowe jiviwavin falendari ri. Hako mise amase ondo arme mendek li naha kowe jivi ol or falendari ondon tikrinda lir. ³⁰ Mise amase ondo mbeek nambek nanda ambu lir. Avak ni heyewak sikwa lir, ushok lewas nenjehe mendek nakwa lir. Hako Avui Wasilakahi armek or unda lir. Unda osik mberem ji hishindu, jirin armek or ukwa ambu, karem jimu hishindu? Wahau, avak jirin armek ukwa ri. ³¹ Jirin amu sawenduwa, mbele mbele akwa, uku, kowe ondonjik ji holowa hala. ³² Avui Wasilakahi mashin misinda ambu ondo ondonjik holonda lir. Hako jir erem ji uwa hala. Avui jiji or hevenik linda ol ji lakwak ji hishinda ondo angop or heyewa lir. ³³ Hako ji halashinak malakama jihik or naha mbele mbele ol ji hishiwan avak or haka. ³⁴ Karem uwosik mbele mbele ol ushok talakwan ji hishihi wavu musha mushak ji hishiwa hala. Mbele mbele os ushok talakwa ondo ushokop nakwa lira. Mbele mbele ol avak talakwa avakop nakwa lira. Karem uwosik jir avak mbele mbele ushok talakwan ji hishihi ji holowa hala.”

^{6:25} Fl 4:6; 1 Ti 6:6-8; 1 Pi 5:7 ^{6:26} Mt 10:29-31; Lk 12:6-7

^{6:29} 1 Kin 10:4-7; 2 Sto 9:3-6 ^{6:32} Mt 6:8

^{6:33} 1 Kin 3:13-14; Sng 37:4,25; Ro 14:17

**Mbele mbele wasilaka os
mihik nawan esngishashihi os
mahik nawan heyembawa hala**

(Lk 6:37-38,41-42)

7 “Jir avak ma uwa yokon ji heyeye ji mba, “Avak hik ikwa jir,” karem ji mbanan. Os erem ji mba nahi, Avui Wasilaka kumak avak jirin erem mbakwa ri. ^{y2}Os ma li uwak ji heyembanda hom Avui Wasilaka kumak jirin erem heyembakwa ria. Os ma uwak ji heyembanda yombo orok Avui Wasilaka jirin erem ukwa ri. ^{z3}Mberem ushiwak minimba wasilaka os misokome jihik nawan ji halashihi misup mbrunga os misokome mahasanje jihik nawan ji heyembandu? ⁴Mberem ushiwak kavakava wasilaka os jihik nawan ji esngishashihi kavakava awarikanda os mahasanje jihik nawan ji heyeye ji laha ermbekwak ji mbandu? Os erem ji mbawa oso kas tolowa ambu sir. ⁵Masmas kavakava wasilaka jihin ji laha ermbeshihi mahasanje jihi li uwan ji heyembaka.

⁶Jir avak mbele mbele jivi ol Avui Wasilakahik nahandan ji lashihhi asan ji hawa hala. Os erem ji u nahi, lir avak li tormblehe jirin shikwa lir. Uhu jir avak mbele mbele jivi ondon flen ji hawa hala. Os erem ji u nahi, men li esnerkokwa lir. Ushihhi li tormblehe jirin shikwa lir.”

Avui Wasilakan ji sawewa, misinda ri

(Lk 11:9-13)

⁷“Ermba ermbak Avui Wasilakan ji silinak os ji siliwan orvai haka. Uhu ji lasanak os ji lasawan orvai mukushinak jivai heyeka. Uhu akayangan ji tirinak or sutlashinak jivai layika. ^{a8}Mberem

ushiwak? Ma ol mbele mbelenjik siliwan or handa lir. Ma ol mbele mbelen lasawan or mukushinak heyekwa lir. Ma ol akayangan tiriwan or sutlashinak layikwa lir. ^{b9}Os jikisi jihi akwanjik li siliwa, akwan ji halashihi sunja kava yokon hakundaj? Wahau. ¹⁰Os foomenjik li siliwa, foomen ji halashihi hovo kava yokon hakundaj? Wahau. ¹¹Ambehoma, angop ji heyewa sir. Jir kavakan unda ma jir. Hako jikisi jihi li siliwa wolo mbele mbele jivi nom lirin handa jir. Uhunda hom Avui Wasilaka jihi or hevenik linda oto mbele mbelen orin ji sili nahi, hakwa ri. ^{c12}Lo orhi os Moses jirin or hahanda nga mashi ol profet ondo li mbahanda nga maintontlo os li saweri karem, mbele mbele os ma jirin li ukmbaha ji hishiwa hom, jir masmas lirin erem ji uka.” ^d

**Akayanga os nombo jintlak
inda nombok ji layika**

(Lk 13:24)

¹³“Jir avak akayanga os nombo jintlak inda nombo orok ji layika. Mberem ushiwak? Os hik inda nombo oso akayanga sihi wasilakak nanda sir. Uhu nombombana lakak si nashiwak ma mushak li heyeye nombo orok inda lira. ¹⁴Hako akayanga os ermba ermbak linda mishik inda oto awarikanda ri. Uhu nombo jintla kandak or nashiwak ma laptonom li heyeye orok layinda lir.”

**Haimba handambanda mashin
sawenda ma ondon ji auheyeka**

(Lk 6:43-44; 13:25-27)

¹⁵“Haimba handambanda mashin sawenda ma ondon ji auheyeka. Ondo kala asa indinga lir. Hako sipsip hom li otlehe jirin kavak nakwak rakwa lir.

^{y7:1} Ro 2:1; 1 Ko 4:5; Je 4:11-12 ^{z7:2} Mk 4:24

^{a7:7} Mk 11:24; Jn 14:13; 15:7; 16:23-24 ^{b7:8} 1 Jn 3:22; 5:14-15

^{c7:11} Je 1:17 ^{d7:12} Mt 22:39-40; Lk 6:31; Ro 13:8-10

^e16 Hako avak ji heyekrahakorokwa lir, os mi siji jivi os li anda nga mi sijimbale os li anda ambu nga ji heyenda hom. Liri mbeek hamen wanak ji tle akwa ambu sir. Uhunda hom haimba handambanda ma ondo mbele mbele ol li uwa ondo korbak mukunak ji heyekwa lir. ^f17 Mi mbele mbele ondo angop ji heyenda lir. Lopwa akwa ome jivin wanda sir. ^g18 Lopsantla akwa ome kavan wanda sir, mbeek akwa ome jivin wanda ambu sir. Lopwa erem, mbeek akwa ome kavan wanda ambu sir. Akwa jivi nom wanda sir. ^h19 Mi ol akwa ome jivin wawa ambu men li shihi hik li ermbeshinak hi ukwa lir. ⁱ20 Uhunda hom ma ondo ol li liyawa nombo nombo lihi orok ji heilaha ji mba, “Rondo haimba handambanda mashin sawenda ma lira.” ^h

²¹ Ma amber hom ol anin, “Wasilaka, Wasilaka,” karem anin ushanda ma amber hom mbeek hevenik layikwa ambu lir, wahau. Ma ol Avui anhi or hevenik linda mashi orhin misindiyawa ma ondo nom kuyanga orhi orok layikwa lira. ⁱ22 Kumak hulaima nokopma mbele mbele li uhundan or heyembakwa wolo ma musha karem anin mbakwa lir, “Wasilaka, nir hi mihik profet mashik ni sawendari on te! Uhu hi mihik wasimalengamban ni mbru ermbendari on te! Uhu hi mihik mbele mbele ma undahi ambun ni undari on te!” ²³ Hako os erem li mbawa wolo lirin a sawekwa karem, “An mbeek jir kas a heyenda ambu nir. Jir kavakavan unda ma jir, ji ika.” Karem a mbakwa lira.” ^j

Akan unda nombo frijip nanda vria (Lk 6:47-49)

²⁴ “Ma or mashi anhin misindiyawa ma oto ma or akan armek tolmiskalmisihi unda hom nanda ri. Wormbonawan yawur sunjak or jishiwak si mborna sinda sir. ²⁵ Ushiwak ma si rakaha fa si rasawak suwa lakak si rasawa wolo aka oso mbeek tarvlanda ambu sir. Mberem ushiwak? Angop or tolmiskalmisihi nor uhunda osik osmu kwambuk sinduwa. ²⁶ Hako ma or mashi anhin misindiyawa ambu oto ma or aka orhin armek unda ambu hom nanda ri. Wormbonawan armek or tolmiskalmisihi sunjak or jihinda ambu osik aka oso mbeek kwambuk sinda ambu sir. ²⁷ Ushiwak ma si rakaha fa si rasawak suwa laka si rasawa wolo aka oso kolok tarvlarafarakanda sir.”

²⁸ Jisas mashi mashi amber or sawerakorik ma ondo wavu lihi musha mushak limu hishira. ²⁹ Mberem ushirik? Or mbeek mashi Moseshin sawendari ma hom saweri ambu ri, wahau. Or malakama hom kwambu nga saweri ri. ^k

Jisas or mbarik okmbale lepra tolondari ma jivik or nari

(Mk 1:40-44; Lk 5:12-16)

8 Jisas telemban or hala rakarik ma musha mendek orin limu tiya ira. ² Urik okmbale lepra tolondari ma lar Jisasik or taha kumbambongon or huvuhu ormu mbara, “Wasilaka, os mi rupshi nahi, anin mbanak jivik a naka.” ³ Karem or mbarik Jisas tava orhin ma

^e7:15 Mt 24:24; Ap 20:29; 2 Pi 2:1 ^f7:16 Ga 5:19-22; Je 3:12

^g7:19 Mt 3:10; Lk 3:9; Jn 15:6 ^h7:20 Mt 12:33 ⁱ7:21 Lk 6:46; Je 1:25

^j7:23 Sng 6:8; 2 Ti 2:19 ^k7:29 Mk 1:22; Lk 4:32

otohik^{8:3} or hauowehe ormu mbara, “An mbawa jivik nakwa mira.” Karem or mbarik kolok okmbale lepra oso mendek si narik jivik ormu nara. ⁴Urik Jisas ormu mbara, “Ai ai, mir avak ma lar tos mirin a uwan sawewa hala. Hako mi ihi maome mihin prisin layi mukunak os jivik mi nawan or heyeka.^{8:4} Uhu ofa os Moses mas or mbahandari nombo hom haka. Ushinak ma amber avak os jivik mi nawan li heyeka.”¹

**Jisas mbarik kepten larnjik
lerawun landari ma jivik or nari**

(Lk 7:1-10)

⁵Jisas yanga Kaperneamik or tarik ma lar mu orin ra heyera. Ma oto kepten Romik fehenda maifuk sihi awun unda ma ria. Jisasik or taha ormu tlara, ⁶“Wasilaka, anjik lerawun landa ma lar wasilakak or kavamisihi or kumbanashihi kawukop ormu washi tashinduwa.” ⁷Karem or mbarik Jisas mu mbara, “Avak shi ihi na mbanak jivik nakwa ri.” ⁸Urik ormu mbara, “Wasilaka, an ma jivi ambu nir. Uwosik aka anhik tawa hala. Men mashimbakop mi mbanak jivik or naka. ⁹Mir kwambu nga nawak a heyenda mir, os mbele las mi mba nahi, mi mbawa hom avak nakwa sir. An malakamahi siyok a sihi os lir mbawa hom a unda nir. Uwak awun unda ma anhi ondo erem, anhi siyok li sihi os a mbawa hom unda lir. Os lihi lar a mba, “Mir i!” Karem a mbawa inda ora. Hovok os lar a mba, “Mir ta!” karem a mbawa, tanda ora. Hovok os anjik lerawun landa ma lar a mba, “Lerawu kason la!” Karem a mbawa, lerawu

oson landa ora. Mir malakama kwambu nga nawak a heyenda mir, men mashimbakop mi mba nahi, os mi mbawa hom avak nakwa sir.”

¹⁰Karem or mbarik Jisas or misihi or tormblehe ma ol or nga nakrem tari ondon ormu sawera, “Mberemhi tos ter nanduwa! Samba samba toto mashi anhin misindiyanda toria. Hako jir Judama jir lar mbeek or hom mashi anhin misindiyawak a heyenda ambu jir. ¹¹Omendingak jirin amu sawenduwa, kumak Avui Wasilaka ma orhin or arangoshinak li likwa wolo samba samba yanga apsham apshamhik fehenda ma ondo li taha nir Judama misumu nihi Abraham nga Aisak nga Jekop nga hiyawu laka oson nakrem akwa ola, Avui Wasilaka yanga orhi orok. ¹²Hako Judama ol mas orhi mak or kamahandari ma ondon or kria ermbeshinak nirtle nirndum nanda mishi orok ikwa lir. Uhu orok li lihi tlaha entlebale misihi fu lihin masham koho akwa lir.” ¹³Karem or mbaha kepten oton ormu sawera, “Mir ika. Os mi siliwa hom angop nawa sir.” Oro wolo mendek ma oto jivik nari ria.

**Jisas or mbarik arjava
Saimonhi jivik si nari**

(Mk 1:29-31; Lk 4:38-39)

¹⁴Urik Jisas Pitahi akak or layihi or heyerik Pita arjava orhi oso si kavamisihi maome sihi hikop si lawurik osmu kawuk wara. ¹⁵Urik Jisas tava sihin or tolorik jivik si naha si usaha akwan ornjik simu ura.

^{8:3}**8:3** Judama ondo karem hishiri lir, os ma ol lepra tolondari ma ondon tava lihi li tolo nahi, misokome Avui Wasilakahik kavak nakwa lir. Hako Jisas mbeek ma oton or tolokurin ajeri ambu ri.

^{8:4}**8:4** Heye Wok Pris Saptu 13 nga 14 nga.

¹**8:4** Wkp 14:1-32; Mt 9:30; Lk 17:14 ^m**8:11** Lk 13:29

ⁿ**8:12** Mt 22:13; 25:30; Lk 13:28

**Jisas or mbarik ma
mushak jivik nari lir**

(Mk 1:32-34; Lk 4:40-41)

¹⁶Am si homirik wasimalengamba tolondari ma ondon Jisasik limu laharara. Urik wasimalengamba ondo mashikop or mbarik mbruhu tuluri lir. Uhu kavamisindari ma mushak er nga or mbarik jivik limu nara. ¹⁷Os or uri oso profet Aisaia mas or mbahandari mashi osmu omek nara. Karem Aisaia kayeri sir, “Orhinjik os ni kavamisindari nihi ondon or laha eremberi ria.” °

**Jisas nombo os orin
li tiyakundarin or saweri**

(Lk 9:57-60)

¹⁸Urik Jisas ma musha mendek li ralarik or heyehe ol orin tiyandari ma ondon ormu mbara, “Ka ni i fan mbuhu kauyok ni ika.” ¹⁹Urik mashi Mose-shin sawendari ma lar Jisasik or taha ormu mbara, “Tisa, yanga yanga os mi yawa mirin a tiya ikwa nir.” ²⁰Urik ormu mbara, “Asa tarmbe wa ngashi lir. Avi aviwusi ngashi lir. Hako Ma Jikisi Avui Wasilakahi^{8:20} aka os or wakwa mishi nga nanda ambu ri.” ^{p21}Urik orin tiyandari ma lar mu mbara, “Wasilaka, halanak mas yangak a ihi avui anhin a wakor eweshihi avai raha mirin a tiyaka.” ^{q22}Karem or mbarik ormu mbara, “Halashira! Ma ol hahanda ondo halanak lihi ambek li wakor eweka. Hako mir ta anin tiyaka!”

**Jisas or mbarik suwa nga fa
nga mendek nari sira**

(Mk 4:36-41; Lk 8:22-25)

²³Urik Jisas bot lasik or lawuhu ol orin tiyandari ma ondo er nga limu ira.

²⁴Li irik suwa wasilaka mendek fa orok si tasarik uku bot akome orok si layihi si hojekurik simu nara. Hako Jisas bot akome orok ormu suknyara. ^{r25}Urik ma ondo orin li lembasihi limu mbara, “Wasilaka, avak ni uk aha ni hakwa nir te. Mir nirin jelyawa!” ²⁶Karem li mbarik or usaha ormu mbara, “Jir mberema. Mberem ushiwak ji ajendu? Anin ji hishiowenda nombo mbeek si iw?” Karem huliyik or mbarik suwa nga fa nga mendek simu nara. ^{s27}Urik wavu musha mushak li hishihi limu mbara, “Ayo, ma roto lawe mende toria. Suwa nga fa nga mashi orhin fri misihni mendek fri nawan te.”

**Jisas or mbarik wasimalengamba
tolondari ma frijip jivik nari vri**

(Mk 5:1-17; Lk 8:26-37)

²⁸Urik Jisas leuku Galilin or mbuhu kauyok yanga Gadarak ormu lawura. Urik ma frijip wasimalengamba tolondari orin frimu ra heyera. Ma ovro mawa mashik ermba ermbak er lindari vria. Uhu man fri jikmbaha urik li ajehe mbeek nombo orok indari ambu lir. ²⁹Urik wasimalengamba ma ovron tolondari ondo wasilakak limu mbara, “Mir jikisi Avui Wasilakahi mira. Ayo, mberem nirin mi ukmba unduwa. Nirin kavak mi ukwa wolo os akrik te!” ^{t30}Fle musha mendek yanga orok pasir sihi ayari lir. ³¹Urik wasimalengamba ma ovron tolondari ondo limu mbara, “Os nirin mi mbru ermbe nahi, avak mi mbashinak ni ihi fle kandaik ni layika.”

³²Karem li mbarik ormu mbara. “Wa, ji ika.” Karem or mbashirik ma ovron li halaha fle ondohik limu layira. Urik fle ondo lewas shirinyambar li ihi fatelem-

^{8:20}8:20 Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto Jisas oria.

^{o8:17}o8:17 Ais 53:4 ^{p8:20}p8:20 2 Ko 8:9 ^{q8:21}q8:21 1 Kin 19:20 ^{r8:24}r8:24 Sng 4:8

^{s8:26}s8:26 Mt 14:31; Sng 89:9 ^{t8:29}t8:29 Mk 1:24; Lk 4:41

buk li sihi li sangla layihi li uk aha limu harakora.

³³Urik ma ol flen washilindari ma ondo oson li heyeha li ajehe yanga pasir nandari orok li tutu ihi os orok talarik li heyerin limu sawera. ³⁴Urik yanga orok fehendari ma amber Jisasik li raha yanga lihi oson or hala ikmbaha kwambuk limu mbara.

**Jisas kumba tava nashindari
man or mbarik jivik or nari**

(Mk 2:1-12; Lk 5:17-26)

9Urik Jisas botik or lawuhu leukun indiyok or mbuhu yanga orhik ormu ira. ^{u2}Urik ma lar kumba tava nashindari teyek li eweha orhik limu kisha laharaha limu hishira, “Avak or mbanak jivik nakwa ri.” Karem limu hishira. Jisas os li hishiri oson angop or heyeri sir. Uri osik ma oton ormu mbara. “Jikisi anhi, ajewa hala! Kavakava mihi angop a laha ermbewa sir.” ^v

³Karem or mbarik mashi Moseshin sawendari ma lar orok li sihi mashi oson li misihi lihi ambek limu mbara, “Ayo, ma toto lawe toria! Wa Avui Wasilakahi farniyik or sikwak ormu mbandu?”

⁴Hako Jisas os wavu wavu lihik li hishirin angop or heyeri osik ormu mbara, “Mberem ushiwak anin ji wapkava hishindu? ^{w5}Mberem ji hishindu, kavakava ma roto undan a yoko ermbendahi os mo orin a mbanak jivik nandahi or? Hako mberem a undahik ji hishindu? ⁶Avak a mukunak ji heyekwa sir, Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto kavakava ma undan or yoko ermbendahi sir.” Karem or mbaha ma oton ormu mbara, “Mir

usasihi teye mihin laha aka mihik ika!” ⁷Karem or mbarik ma oto or usasihi aka orhik ormu ira. ⁸Urik ma ol orok liri ondo oson li heyeha li ajehe limu mbara, “Ayo, mberemhi tos ter nanduwu! Avui Wasilaka kwambu orhin ma misambik fehendari or handuwu!” Karem li mbaha hi Avui Wasilakahin limu hausimbausira.

**Jisas Matyu orin or
tiyakmbaha nor ushari**

(Mk 2:13-17; Lk 5:27-32)

⁹Urik Jisas nombok or ihi takis yan landa ma lar, hi orhi Matyu, opis orhik lerawun or larik ormu heyera. Uhu ormu mbara, “Mir usaha anin tiya shi ika!” Urik Matyu or usaha Jisasin or tiyaha frimu ira.

¹⁰Jisas aka Matyuhik or irik ol takis yan landari ma lar nga ol kavakavan undari ma lar nga li taha or nga ol orin tiyandari ma nga nakrem limu ara. ¹¹Urik Farisi lar oson li heyeha ol orin tiyandari man limu mbahanjira, “Mberem ushiwak tisa jihi oto ol takis yan landa ma nga ol kavakavan unda ma nga nakrem or lihi andu? Os erem or uwa kava sir.”^{9:11 x}

¹²Jisas mashi oson or misihi ormu mbara, “Ma ol jipmisinda mbeek doktak inda ambu lir. Ma ol kavamisinda nom doktak inda lira. ¹³An ma ol kavakavan unda ondon jivinakurik a rari nir. An mbeek ma ol lihinjik hishihi mba, “An ma jivi. An mbeek mbele kava las a unda ambu nir,” karem mbanda ma ondon jivinakurik a rari ambu nir, wahau. Indik ji ihi mashi os Avui Wasilakahi jekam-

^{9:11}**9:11** Farisi ondo lo mbele mbele ondon li tiyaha kwambu lihik misokome Avui Wasilakahik jivik li nakurik hishiri lir. Lir li hishiri, os kavakavan unda ma ondo nga nakrem li li nahi, kavakava ol ma ondo unda avak lihik nakwa lir. Takis yan landa ma ondo yanga Romik fehenda ma nga li ananaimbletolirik Farisi li hishiri, lir ma kava lir.

bak li kayehendarin armek ji heyehe ji yarika. Karem li kayeri sir, “An mbeek ofa os anin ji hahandan a rupshinda ambu nir. Hako na rupshiwa karem, jir avak man sunguwavu jihi mende nga armek ji uka.” Karem li kayeri oson ji heyehe jivai yarika, an ma kava ondon-jik a rari nir.”^y

**Jisas akwan halandari
mashin or saweri**

(Mk 2:18-22; Lk 5:33-39)

¹⁴Urik Jonin tiyandari ma ondo Jisasin li heyekurik li taha limu silira, “Nir nga Farisi nga akwan ni halanda nir. Hako mberem ushiwak ol mirin tiyanda ma ondo akwan li halawan li halandu?”^{z15} Karem li mbarik Jisas mu mbara, “Mberem ji hishindu, os ma lar or nokoplaha hiyawu wasilakan or uwa wolo, orhi ma ondo akwan nakrem or nga anda ol mo wahau? Akwan anda ol te! Akwan li aha or nga rupshinda lir. Hako kumak ma oton li tolo laha ishinakop akwan halakwa ola.”

¹⁶Uhu sauheima las nga normu sawera, “Os ma lar kowe orhi si frehe nahi, mbeek koutakri akri las or laha koushimbla orok or ewetlavandahi ambu sir. Mberem ushiwak? Os erem or u nahi, kowe oson or yokowa wolo koutakri akri oso avak si ramushihi awarikandak nakwa osa. Uhu koushimbla oson si unak wasilaka mendek frehekwa sir.¹⁷Uhunda hom ma lar mbeek wain uku akrin or laha memesishi masi orok ngorondahi ambu ri. Os erem or u nahi, wain uku oso avak si kishalarasanak memesishi masi oso avak numbu faakwa osa. Ushinak wain uku avak misambik ngorokwa osa. Karem unda osik wain uku akrin memesishi akrik li ngoroshinak wain uku nga memesishi nga avak jivik fri naka.”

**Jisas or mbarik nokove os
kowe orhin tolori nga jikisi os
hari nga jivik fri nari**

(Mk 5:22-43; Lk 8:41-56)

¹⁸Jisas mashin or sawerako namber Judama li lotu undari akan washilindari ma lar orhik or taha kumbambongon or huvuhu ormu tlara, “Jikisi anhi angop hawa sir! Hako mi raha tava mihin hauowehe mbanak si usahaka.”¹⁹Urik Jisas or usaha orin or tiyaha frimu ira. Urik ol orin tiyandari ma er nga limu ira.

²⁰Li irik kolok nokove las asama 12-pelak fi nom ermbendari oso Jisashi kumayok si taha kousamba orhin simu tolori.²¹Sihinjik karem hishiri sir, “Men kowe orhi nom a toloho avak jivik a nakwa nir.” Karem si hishihi simu tolori.^{a22}Urik Jisas or tormblehe sirin or heyehe ormu mbara, “Apmanuwa, ajewa hala. Os anin nyi hishiowenda nombo orok os nyimu jivik nanduwa.” Oro wolo mendek jivik simu nara.

²³Urik Jisas er or ihi Jairushi akak or taha nor heyeri ma musha orok li lihi holmba owehe matlahukwan li koroho limu tlara.²⁴Urik ormu mbara, “Mbermbar hikrik ji tala ika! Jikisi toso hawa ambu sir. Tos men wa suknyandu.” Karem or mbarik orin li okolehe limu hayira.²⁵Urik or mbashirik hikrik li tala irakorik akak or layihi jikisi osohi tavan or tolorik simu usahara.²⁶Urik jikisi oson or mbarik si usahari mashi oso simbalesik yanga yangak simu ira.

**Jisas or mbarik misokome
tumundari ma frijip nga ma or
mambla jihindari nga jivik li nari**

²⁷Urik Jisas yanga oson or hala irik misokome tumundari ma frijip orin fri tiya ihi frimu ushaha tlara, “Jisas nirambara Devithi mirin, shirnjik mi hishiwa!”

^{b28}Karem fri mbarik Jisas er or ihi aka os or lindari mishi orok or layirik frir er nga fri lundiyaha akak frimu layira. Urik ormu silira, “Shi hishiwa, am an mbanak jivik shi naku, karem shimu hishindu?” Urik frimu mbara, “He shi hishiwa, mir erem undahi mira.” ²⁹Karem fri mbarik tava orhin misokome frihik or hauowehe ormu mbara, “Os anin shi hishiowenda nombo orok avak jivik nakwa shira.” ³⁰Karem or mbarik kolok misokome frihi huririk frimu heyera. Urik ormu mbara, “Ai ai, kas a uwa kason avak ma lal shi sawewa shi hala.” ^{c31}Hako, wahau, os jivik fri nari mashi oson yanga yangak frimu saweyara.

³²Am fri ishirik ma or mambla jihi maimbandari ambun Jisashik limu laharara. Ma oto wasimalengamba tolondari orik maimbandari ambu ri. ³³Urik Jisas wasimalengamba oton or mbru ermbeshirik ormu maimbara. Urik ma amber oson li heyehe limu mbara, “Ayo, tos ter nawak ni heyewa oso himi kas mbeek mas yanga nihi Israel torok tararik ni heyeri ambu os te!” ^d

³⁴Hako Farisi lal limu mbara, “Wasi-malengamba ondo malakama lihi^{9:34} orin or oloshiwak wasimalengamba ondon ormu mbru ermbenduwa.” ^e

Jisas hulaima nokopmanjik or hishihi nor holori

³⁵Jisas yanga yangak amber hom ormu yara. Uhu aka os Judama li lotu undari mishik or layihi mashi os Avui Wasilaka lirin or arangoshinak jip li

likuri mashi oson ormu sawera. Uhu ma ol kavamisindarin or mbarik jivik limu nara. ^{f36}Uhu ma orhik tari ondonjik ormu holora. Mberem ushirik? Or hey-eri lir nomorawun li kishaha mbeek ma lar lirin jelyakurik nari ambu ri. Lir sip-sip ol ma ngashi ambu hom nandari lir. Karem uri osik lirinjak or holoho ^{g37}ol orin tiyandari man ormu mbara, “Akwa musha mende angop ukruwa lir. Hako mbeek sakwa ma lal mushak nawa ambu lir. ^{h38}Uwosik noumashama Avui Wasilakan ji sawenak ma lal or mbashinak li ihi akwa orhin li saha aka orhik li oweka.”

Jisas ma 12-pela ol orin tiyandarin or kamari

(Mk 3:13-19; Lk 6:12-15)

10 Jisas ma ol orin tiyandari 12-pela ondon or usharik li tarik kwambu os or landarin lirin ormu hara. Ushinak wasimalengamba ol man tolondarin li mbru ermbehe ma kavamisindari ondon li mbanak jivik li nakmbaha ormu hara. ⁱ

²Aposel ondo hi lihi kalira. Ma maifu Saimon oria, hi yeje orhi Pita. Uhu maha orhi Andru. Uhu Jems fre Jon Sebedihi jikisi vria. ³Uhu Filip, Bartolomyu, Tomas, Matyu takis yan landa ma ria. Uhu Jems jikisi Alfushi ria. Uhu Tadius. ⁴Uhu Saimon or kraha Selotik^{10:4} fehenda ria. Uhu Judas Iskariot or kumak Jisasin ma kavahi tavarenjek hakuri ma ria.

^{9:34}**9:34** Wasimalengamba malakama lihi Satan oria.

^{10:4}**10:4** Kraha Selotik fehenda ondo Romik fehenda ma ondon li jihi tukrukurik awun undari lira.

^b**9:27** Mt 20:29-34 ^c**9:30** Mt 8:4 ^d**9:33** Mk 2:12

^e**9:34** Mt 12:24; Mk 3:22; Lk 11:15 ^f**9:35** Mt 4:23; Mk 1:39 ^g**9:36** Nam 27:17;

1 Kin 22:17; Sek 10:2; Mt 14:14; Mk 6:34 ^h**9:37** Lk 10:2 ⁱ**10:1** Mk 6:7; Lk 9:1

**Jisas ma 12-pela
ondon or mbashirik li iri**

(Mk 6:7-13; Lk 9:1-5)

⁵ Jisas ma 12-pela ondon or usharik li tarik ormu sawera, “Ji ihi mashi anhin ji laha sawe ika. Hako Judama ambu ondo yanga lihih ji iwa hala. Samariak fehe ondohi yangak ji iwa hala. ⁶ Hako Israelik fehenda ma ondo yanga lihihkop ji ika. Lir Avui Wasilakahi sipsip olira. Hako angop orin li halahanda osik orok ji ihi lirin indik ji laka. ⁷ Uhu mashin karem lirin ji saweka, Avui Wasilaka jirin or arangoshinak jip ji likwa wolo oso am si talakwak osmu nanduwa. ⁸ Uhu ol kavamisinda ondo nga okmbale lepra tolonda nga ji mbanak jivik li naka. Uhu ma ol hahanda ondon mbanak indik li ushaka. Uhu wasimalengamba ol man tolondan ji mbru ermbenak li ika. Mbele mbele ol ji uwa ondo men ji uka, yakop nembes. Kwambu os lerawu oson ji lawa men a hahanda osik lerawun men ji laka. Jir mbeek kwambu oson yak ji frungawunda osik ma ondon ji mbanak yan li hakwa ambu jir, wahau. ⁹ Hako jir avak ya mbele mbele nga ji laha iwa hala. ¹⁰ Mbele mbelen wolonda kowe nga kowe lap er nga kumba ari nga kombe nga ji laha iwa hala, wahau. Men tapas ji ika. Lerawu os ji lawa avak akwan li hanak ji akwa sir.” ^m

¹¹ Yanga lasik ji iwa wolo orok fehenda ma jivi mende lar ji heyeka. Uhu aka orhik ji liyaha jivai hala ika. ¹² Os aka lasik ji layi nahi, mashaman karem ji mbaka, “Waphimbiji Avui Wasilakahi angop mir nga nawa sir.” ⁿ¹³ Os jirin

or rupshi nahi, halanak mashi jiji oso orhik er si naka. Hako os jirin or turaha aka orhik jirin or tololayina ambu nahi, mashi jiji oso halanak jihikop si naka. ¹⁴ Os yanga lasik ji inak mashi jihin li misina ambu nahi, yanga oson ji halaha kumba jeren ji narkanak li heyeye li mba, “Nir angop mbele las ni uwak kavak nawa sir.” ^{o15} Hako jirin amu sawenduwa. Avui Wasilaka os hulaima nokopma mbele mbele li uhundan or heyeye or mbakwa wolo ma rondo musa lihi orok or heyembakwa ri. Unak nomorawu wasilaka avak lihih talakwa sir. Nomorawu oso wasilaka mendek si naha nomorawu os yanga Sodom nga Gomora nga lihih talahandan tikrikwa sir.” ^p

**Kumak nomorawu
mushak talakwa lir**

(Mk 13:9-13; Lk 21:12-17)

¹⁶ Uhu mashi las nga ormu mbara, “Ji misi, avak an mbashinak wutari nindik ikwa jir, os sipsip kala asa nindik li inda hom. Unak jirin kavak li nakmbaha ukwa lir. Karem uwosik mbele mbele os ji ukmbaha ji hishiwan yawur ji hishiyarika. ^{10:16} Uhu mbele mbele jivi nom ji uka. ^{10:16} ^{q17} Jihinjik ji auheyeka. Avak jirin li kotim ukwa jir. Uhu jirin li laha os li tirsaha li lotu unda mishik li ewehe li wakerokwa jira. ^{r18} Mberem ushiwak? Angop mashi anhin ji misihini anin tiyanda oja. Uwosik jirin li laha layi oweshinak malakama lihi misokomek jirin kotim ukwa lir. Erem jirin li una wolo ji sihi mashi anhin ma ol Avui Wasilakahi

^{10:16} **10:16** Mashi Grikik karem li kayeri sir, hovo hom mbele mbelen armek ji yarika.

^{10:16} **10:16** Mashi Grikik karem li kayeri sir, apmuma hom ji hangisha lika.

^{j10:6} Jer 50:6 ^{k10:7} Mt 3:2; 4:17; Lk 10:9,11 ^{l10:9} Lk 10:4

^{m10:10} Lk 10:7; 1 Ko 9:14 ^{n10:12} Lk 10:5-6

^{o10:14} Lk 10:10-12; Ap 13:51 ^{p10:15} Mt 11:24; Ju 7

^{q10:16} Lk 10:3; Ro 16:19 ^{r10:17} Mk 13:9-11; Lk 12:11-12; 21:12-15

mashin misinda ambu ondon ji sawenak li misika. ¹⁹ Hako os jirin majistrethi tavak li ewewa wolo wavu jihik ji hisihi ji mba, “Ayo, mberemhi mashin avak ni saweku?” Karem ji hisihi ji ajewa hala. ²⁰ Mberem ushiwak? Oro wolok Avui Wasilaka Masikome orhi jirin or jelyashinak mashi anhin sawekwa jir. ⁵

²¹ Kumak avak ma lar mahasanje orhin wutarihi tavak or halashinak li mandingormekwa ri. Avoko jikisi orhin erem ukwa ri. Jikisi erem, avoko nijava orhin erem ukwa ri. ²² Ma amber avak jirin wutarik owekwa lir. Jir angop anhi mak ji nahanda osik jirin wutarik ewekwa lir. Hako os mashi anhin ji misihi kwambuk ji sitambanahanda nahi, kumak Avui Wasilaka indiyok or lakwa jir. ²³ Yanga os ji liwa mishi orok os jirin kavakavak li u nahi, yanga anandik ji tulu ika. Omendingak jirin amu sawenduwa, yanga yanga Israelik fehenda orok lerawun ji larako namber Ma Jikisi Avui Wasilakahi takwaria.

²⁴⁻²⁵ Ji misi, os anin li uhunda hom jirin erem ukwa ola. Anin Belsebulik li ushanda hom jirin erem Belsebulik li ushakwa oja. Mberem ji hishindu, sumatin tisa lihin tikrinda ol? Wahau. Lerawun landa ma mashama orhin tikrinda or? Wahau. Mbele mbele os tisan li unda hom sumatin orhi ondon erem ukwa ola. Uhu os lerawu mashaman kavak li unda hom lerawun landa ma orhi ondon erem ukwa ola. Karem uwosik os anin li uhunda hom jirin erem ukwa ola.” ^u

Ma misambik fehen ji ajewa hala, Avui Wasilaka nom ji ajeka

(Lk 12:2-7)

²⁶ Uhu mashi las nga ormu mbara, “Ma ol jirin kavak ukmbaha hishiwa ma ondon ji ajewa hala. Mberem ushiwak? Kumak mbele mbele ol li wanyihi li eweshiwak wahanda ondo avak korbak talakwa lir. Uhu mbele mbele ol li wanyi unda ondo avak korbak talakwa lir. ^{v27} Hako mashi os jirin a wanyi sawendan korbak ji saweka. Uhu mashi sukuk a sawendan nomtenje nomtenjek ji sihi ji sawenak li misika. ²⁸ Ma ol jirin mandingormekmbaha hishiwa ma ondon ji ajewa hala, wahau. Lir men maome jihi nom kavak li uhu li mandingormekwa jir. Hako masakome jihi nga kavak nakwa ambu lir, wahau. Hako jirin korbak amu sawenduwa, Avui Wasilaka nom ji ajeka. Orto nom man mandingormehe masakome nga hik ermbekwa ria. ^{w29} Avi kanda ol fruhu yanda ondon ji heyeka. Ondo mbeek ya lakak li landa ambu lir, wahau. Ya awarikandak li landa lir. Hako Avui Wasilaka lirin armek or uhu mbeek lihi lar or hishandahi ambu lir. Mbele mbele os lihi talakwan angop or heyenda sir. ³⁰ Uhunda hom jir erema, mbele mbele os kumak jihik talakwan angop or heyenda sir. Masikukwa jihi nga angop or heyehe or tava kantirakonda lir. ³¹ Uwa osik ji ajewa hala. Or heyewa jir avi kanda ondon tikrinda jir.” ^x

Jir avak Jisashi mak ji nandan ji sawekwan ji ajewa hala

(Lk 12:8-9)

³² “Jirin amu sawenduwa, os korbak ji sawehe ji mba, “An Jisasin tiyanda ma

^{§10:20} Jn 14:26 ^{†10:21} Mai 7:6; Mt 10:35; Mk 13:12; Lk 21:16

^{u10:24-25} Mt 9:34; 12:24; Mk 3:22; Lk 6:40; Lk 11:15; Jn 13:16; 15:20

^{v10:26} Mk 4:22; Lk 8:17 ^{w10:28} Je 4:12 ^{x10:31} Mt 6:26

nira.” Karem ji mba nahi, an ngana, Avui anhi or hevenik linda orhi misokomek karem a sawekwa nir, “Ma tondo anin tiyanda ma lira.” Karem a sawekwa jira. ³³Hako os korbak ji sawehe ji mba, “An Jisasin a tiyanda ambu nir.” Karem ji mba nahi, angana, Avui anhi or hevenik linda or heyenak karem a sawekwa nir, “Ma tondon a heyenda ambu lir,” karem a sawekwa jira.” ^y

Jisasin wapnuku jihik ji eweka

(Lk 12:51-53; 14:26-27)

³⁴“An mbeek awu os misambi torok talawan mishamaimbakmbaha na rari ambu nir, wahau. Jirin amu sawenduwa, os a rari man a mbanak kraha frijip li sikmbaha na rari nir. Lal kraha anhik, lal wutari anhi kraha orhik sikwa lir. ³⁵Jik-ishulayi avak avokon wutarik ewekwa ri. Jikisnokopji avak nijavan wutarik ewekwa sir. Nukmango avak ruwaihavan wutarik ewekwa sir. ³⁶Jikanoka mahasanje avokmundala lihi ambek wutarik ewekwa lir.

³⁷Misi, os avoko nijava jihin wapnuku jihik ji ewehe anin wapmantlek ji ewe nahi, jir mbeek anhi mak nakwa ambu jir. Uhu os jikisi jihin wapnuku jihik ji ewehe anin wapmantlek ji ewe nahi, jir mbeek anhi mak nakwa ambu jir. ³⁸Uhu os nomorawu ol jihik talakwan miando hom ji kishaha anin ji tiyana ambu nahi, jir mbeek anhi mak nakwa ambu jir. ³⁹Os mbele mbele jihi ondon ji toltambana nahi, avak mendek nakwa jira. Hako os anin ji hishihi anin ji tiyaha mbele mbele ondon ji hala nahi, kumak avak ermba ermbak linda oson lakwa jir.” ^a

Ma or Jisasin tiyanda man armek uwa ma oto kumak avak wasa jivin lakwa ri

(Mk 9:41)

⁴⁰“Ma or jirin aka orhik tololayih armek uwa ma oto os erem or uwa anin er nga armek or uwa sir. Hako antonom nembes, Avui anhi or mbashirik a rahanda er nga armek or uwa ri. ^{b41}Os profet larin ji heyehi ji mba, “Ma oto profet Avui Wasilakahi oria.” Karem ji mbaha orin armek ji u nahi, kumak profet oto lawahi hom lakwa jir. Uhu os ma warna man ji heyehi ji mba, “Ma oto ma warna ma ria.” Karem ji mbaha orin armek ji u nahi, kumak ma warna ma lawahi hom lakwa jira. ⁴²Uhu os anin tiyanda man ji heyehi ji mba, “Toto Jisasin tiyanda orik orin armek a ukwa nir.” Karem ji mbaha uksembe kas orin ji ha nahi mo mbele jivi las orin ji u nahi, omendingak jirin amu sawenduwa, os ji uwa oso Avui Wasilaka mbeek hishakashakwa ambu ri, wahau. Kumakop wasan or hakwa jir.”

Jon mbashirik orin tiyandari ma Jisasik li iri

(Lk 7:18-35)

11 Jisas ma 12-pela ol orin tiyandari ondon mashin or sawe lafakaha yanga oson or halaha yanga os pasir nandari orok mashin sawekmbaha ormu ira.

²Oro wolok Jon krawuk or lihi mbele mbele Jisas or urin or misihi ol orin tiyandari man or usharik limu tara. ³Unak or mbashinak Jisasik li ihi karem li silikmbahan, “Mir ma or hulaima nokopman jivinakmbaha Avui Wasilaka kamahanda ma om? Mo anandi lar ni nikishikwa on?”

^y10:33 Mk 8:38; Lk 9:26; 2 Ti 2:12
8:34-35; Lk 9:23-24; 17:33; Jn 12:25

^a10:35 Mai 7:6

^b10:39 Mt 16:24-25; Mk

^c10:40 Mk 9:37; Lk 10:16; Jn 13:20

⁴Karem or mbashirik Jisasik li ihi orin li silirik ormu mbara, “Indiyok Jonik ji ihi os ji misiwa nga mbele mbele ol ji heyewa ondo nga orin ji sawenak or misika. ⁵Misokome tumunda li heyewak, kumbanashinda li ese yawak, okmbale lepra tolonda jivik li nawak, mamblanjihinda li misiwak, ma ol hahanda indiyok li usahawak, erndakava mashi jivi Avui Wasilakahin olmu misinduwa. ⁶Uhu kason er nga orin ji saweka, ma ol mbele mbele a uwan heyeye anin wapakava hishiwa ambu ondo li rupshika. Avui Wasilaka armek or ukwa lir.”^{11:6}

⁷Jonhi ma ondo am li hala ishirik Jisas ma ol orok liri ondon ormu sawera, “Misamtelmbamba orok ji ihi Jon mberemhi mak or narik ji heyer? Apmbayise os suwa si rasa laha ermbewak ayai ayaranda hom or narik ji heyeri or? Wahau. ⁸Mo ji ihi mbele menden ji heyer? Kowe jiviwavin or faleshirik ji heyeri or? Wahau. Ma ol kowe jiviwavin falenda ondo malakamahi akakop linda lir. ⁹Hako ji ihi mberem or narik ji heyer? Ji ihi profet lar heyer oj? He, oto profet oria. Jirin amu sawenduwa, or profet ondon amber tikrinda ria. ¹⁰Mberem ushirik? Jekamba Avui Wasilakahik mashi las karem li kayeri sir, “Misi, avak ma lar a halashinak masmas or ihi nombo mihin hundujukwaria.” Karem li kayehendari ma oto Jon oria. ¹¹Omendingak jirin amu sawenduwa, Jon ma misambik fehe amber ondon tikrihinda ria. Hako Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin or arangoshinak kuyanga orhik li likwa wolo ma ol hi ngashi ambu ondo Jonin tikrikwa lir.

¹²Jon lerawu orhin or lari wolok sishiraha Avui Wasilaka jirin or arangoshinak jip ji likwa oso osmu korbak talanduwa. Hako ma lal oso korbak si tala, karem mbaha kwambu lihik lerawun ormu landuwa. ¹³Jon os or talaha mashin or sawe number profet ondo nga mashi os Moses sawendari oso nga mbele mbele os kumak korbak talakundarin angop li saweri lir. ¹⁴Uhu profet ondo Elaija indik or takuri mashi nga saweri lir. Omendingak jirin amu sawenduwa, Elaija or indik takurik li mbari ma oto Jon oria. ¹⁵Ma or mambla ngashi halanak mashi kason li misika.

¹⁶Wa, jir ter liwa ma jirin, mberem nanda ma jir? Jir jikisakri os ma li tirsanda mishik mainlaka lakak mbanda hom nanda jir. ¹⁷“Wakun ni tokowa wolo jir mbeek rupshihi mblanda ambu jir. Matlahukwan ni korowa wolo jir mbeek tlanda ambu jir.”

¹⁸Uhunda hom jir jikisakri ondo hom nanda jir. Jon akwan or halaha wain uku nga or ari ambu osik orin ji heyeye ji mbahanjira, “Toto wasimalengamba tolonda orik akwan anda ambu ri.” Karem jimu mbara. ¹⁹Hako Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto akwa nga wain uku nga or awak ji heyeye jimu mbanduwa, “Ayo, toto akwa nom or hishihi uku kavan or aha ambasinda re. Takis yan landa ma nga kavakavan unda ma nga ananaimble tolonda re.” Karem mbahajinda jir. Hako os erem ji heilakaila mbanda oso kas tolonda ambu sir. Hako ma or hishiyarinda nga nawa oto mbele mbele jivi nom or unak ni heyeye ni mba, or hishiyarinda ma ria.”⁸

^{11:6}**11:6** Jisas mashi os profet Aisaia mas or kayeri hom or mbari sir. (Heye Aisaia 35:1-7 nga 61:1-4 nga) Aisaia mashi kavron or kayehe nor mbar, mbele mbele ondo li talanak ji heyenak oro wolok Avui Wasilaka nir Israelik fehenda man jelyakwa ri. Os profet Aisaia or kayeri oso Jisashik omek nari sir.

^c**11:5** Ais 35:5-6; 61:1 ^d**11:10** Mal 3:1; Lk 1:76 ^e**11:12** Lk 16:16

^f**11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13 ^g**11:19** Mt 9:14

**Ma ol sunguwavu lihin tormblewa
ambu ondo kavak nakwa lir**

(Lk 10:13-15)

²⁰ Jisas ma undahi ambun mushak or uri lir. Hako ma ol mbele mbele or uri ondon heyeri ondo mbeek sunguwavu lihin tormbleriambu lir. Karem uri osik lirin ormu mbara, ²¹ “Jir yanga Korasinik^{11:21} fehenda ma nga Betsaidak fehenda ma jirnjik amu holo menden-duwa. Mberem ushiwak? Avak kavak nakwa jir. Mbele mbele ol a uri angop ji heyeri lir. Hako mbeek sunguwavu jihin tormbleriambu lir. Hako os Avui Wasilakahi mashin misindaambu ondo ol yanga Tair nga Saidon nga li linda orok a ihi mbele las ma undahi ambun a urikop orok fehe ma ondo angop kavakava os li undarin li halaha sunguwavu lihin tormbleriambu lir. Hako jir wahau. ^{h22} Unda osik ji misi, Avui Wasilaka os hulaima nokopma mbele mbelen li uhundan or heyembakwa wolo nomorawu os jihik talakwa oso wasilaka mendek si naha nomorawu os yanga Tair nga Saidon nga lihik talakwan tikrikwa sir. ²³ Jir yanga Kaperneamik fehe jirin, jir am Avui Wasilaka mbanak hevenik ji lawuku? Karem jimu hishindu? Wahau. Mende indinga. Jir avak hik ikwa jir. Mberem ushiwak? Os ma undahiambu os jiji nindik a urik ji heyeri hom yanga Sodom^{11:23} orok a uhundarikop Sodom mbeek kavak nariambu sir. Uhundak ter er nawak ni heyewa sir. ⁱ²⁴ Jir yanga Kaperneamik fehe jirin amu sawenduwa, Avui Wasilaka os hulaima nokopma mbele mbele li uhundan

or heyembakwa wolo nomorawu wasilaka mende avak jihik talakwa sir. Uhu oso Sodomik talahandan tikrikwa sir.” ^j

**Jisas or mbari, Avui
anhik ji raha ji limasika**

(Lk 10:21-22)

²⁵ Uhu Jisas ormu mbara, “Avuya, heven nga misambi nga mihi tavakop nahanda vria. Mirin amu rupshinduwa. Mberem ushiwak? Mir mbeek mbele mbele ondon ma ol hi ngashi ondon mi mukushiwak heyendaambu sir. Hako ma ol jikisakri hom nanda nom mi mukushiwak heyenda lir. ^{k26} Ome sira, Avuya, os mi ukmbaha mi hishinda hom unda mira.

²⁷ Mbele mbele ondo amber Avui anhi angop anhi tavak or hari lir. Ma lar mbeek Jikisi orhin armek heyekrahakorondaambu ri. Hako Avui nom Jikisi orhin heyenda ri. Ma lar mbeek Avuin heyekrahakorondaambu ri, wahau. Jikisi orhi orto nom Avui orhin heyenda ri. Unda osik ma ol or rupshinda ondo nom Avui orhin or mukunak li heyekwa ri. ^l

²⁸ Jir nomorawu wasilakan kisha avishawa ma jirin, anhik ji raha ji limasika. ^{m29} An anhinjik a hafakaha man naman a sawenda nir. Karem uwosik halanak jirin a ewesaweka. Anhik ji raha anhi siyok ji sika, os bulmakau minimba tombon li ishishiwak li longonda hom miando anhin erem ji kishaka. Uhundanak anhik ji raha ji limasika. ³⁰ Minimba tombo os jirin a hawa oso mbeek nomoyikwaambu sir. Uhu mbele mbele os ji kishakmbaha jirin a hawa oso

^{11:21} **11:21** Yanga Korasin nga Betsaida nga yanga Judamahi vria.

^{11:23} **11:23** Yanga Sodomik fehe ma ondo kavakavan warje nga undari lir. Heye Stat sapta 19.

^h**11:21** Ais 23; Ese 26-28; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 ⁱ**11:23** Stt 19:24-28; Ais 14:13-15 ^j**11:24** Mt 10:15; Lk 10:12 ^k**11:25** 1 Ko 1:26-29

^l**11:27** Mt 28:18; Jn 1:18; 3:35; 10:15; 17:2; Fl 2:9 ^m**11:28** Jer 31:25

nomoyikwa ambu sir. Larnashinak ji kishakwa sir.”ⁿ

Jisas Sabatin tikrinda ma ria

(Mk 2:23-28; Lk 6:1-5)

12 Urik am Sabat wolok si narik Jisas le wit nowe nindik limu ira. Uhu orin tiyandari ma ondo li erenghaha wit sijin li tolntlehe li sengashihi limu ara. ^{o2}Urik Farisi lal li heyehelimu mbara, “Mberem ushiwak mirin tiyanda ma ondo lo os si pantlehen-dan Sabat wolok li undu?” ^{p3}Karem li mbarik ormu mbara, “Os king Devit nga orhi ma nga li erenghari wolok or uhundari mashi os jekambak li kayehendarin heyenda ambu oj? ^{q4}Aka Avui Wasilakahik or layihi ofan li handari Bretin or laha ol orin tiyandari ma nga li arin. Bret ondo pris nom li andari lir, ma anandi wahau. ^{r5}Uhu mashi ome las os Moses or kayehendarin heyenda ambu oj? Pris ondo os Sabat wolok lerawu las tempel akak li lakuri wolok si narik lerawun landari ola. Hako mbeek musa nga nari ambu lir. ^{s6}Hako jirin amu sawenduwa, ma or tor torok siwak ji heyewa toto tempel akan tikrinda ma ria. ^{t7}Hako mashi os jekamba Avui Wasilakahik li kayerin ji misika. Karem li kayeri sir, “An mbeek ofa os anin ji hahandan a rupshinda ambu nir. Os a rupshinda karem, jir avak man sunguwavu jihi mende nga ji holoho armek ji uka.” Os mashi oson armek ji heyekrahakoro nahi, jir mbeek ma ol

musa ngashi ambu ondon kotim ukwak mbakwa ambu jir. Hako jir mbeek mashi oson heyekrahakorowa ambu jir. ^{u8}Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto Sabatin er nga arangonda ri.”

Jisas ma tava kavak nandarin or mbarik jivik or nari

(Mk 3:1-6; Lk 6:6-11)

⁹Ushihi Jisas yanga oson or halaha Judama lotu undari akak ormu layira. ¹⁰Urik ma tava kavak nandari lar er nga orok liri ria. Urik ma lal Jisasik li taha limu silira, “Os ma lar Sabat wolok ni mbanak jivik or nakwa oso jivik nawa os mo wahau? Lo nihi mberem si mbandu?” Os erem li siliri men orin li mbanak or mbanak li heyekmbaha li mbari sir. Mbele las or unak kavak si nanak li heyehelimu orin li kotim ukmbahan. ^{v11}Urik ormu mbara, “Os sipsip jihi lar Sabat wolok farangblangok or layi nahi, mberem jivai uku? Sipsip jihin jelyakwa oj mo men misokomembak heyekwa oj? Wa, sipsip jihin jelyakwa oja.” ^{12:11}^{w12}Hako ma oton ji heyeka, or sipsipin tikrinda ria. Karem uwosik os Sabat wolok ma lar ni jelya nahi, oso jivi sira, mbeek kavak nakwa ambu sir.” ¹³Karem or mbaha ma oton ormu mbara, “Tava mihin sangananak a heyehelimu.” Urik tava orhin or sangananik jivik si naha tava jivi yeje orhi hom simu nara. ¹⁴Urik Farisi ondo tempel akan li halaha li ihi os Jisasin li mandingormekuri nombon limu anaoweheyera. ^x

^{12:11}**12:11** Judama ondo karem hishinda lir, os sipsip or farangblangok layiwa oton li tololarasanak or lawu nahi, os limu lerawun lawa. Hako Lo Moseshi karem mbandari sir, Sabat wolo lerawun ji lawa hala. Erem si mbanda osik os sipsip lihi or farangblangok layiwa oton Sabat wolok li tololarasa nahi, os limu kavakavan uwa sir. Hako sipsip lihinjik li holoho li tololarasawa ri.

^{n11:30} 1 Jn 5:3 ^{o12:1} Lo 23:25 ^{p12:2} Kis 20:10 ^{q12:3} 1 Sml 21:1-6

^{r12:4} Wkp 24:5-9 ^{s12:5} Nam 28:9-10 ^{t12:6} Mt 12:41-42

^{u12:7} Hos 6:6; Mt 9:13 ^{v12:10} Lk 14:3 ^{w12:11} Lk 14:5 ^{x12:14} Jn 5:16

Jisas hulaima nokopman jivinari ma ria

¹⁵ Jisas os Farisi orin kavak li ukmbaha li hishiri nombon angop or heyeri sir. Karem urik yanga oson or halaha yanga anandi lasik ormu ira. Urik ma mushak orin limu tiya ira. Urik or mbarik ma ol kavamisindari ondo jivik limu nara. ¹⁶ Uhu hi orhin korbak li sawekurin ormu pantlera. ¹⁷ Mbele mbele ol or uri ondo li urik mashi os profet Aisaia maskop or kayehendari osmu omek nara. Karem or kayeri osa.

¹⁸ “Ma roton ji heyeka, lerawu anhin lakwa ma ria. Anhinjik angop a kamari ria. Wapnuku anhik orin amu ewenduwa. Masikome anhin a halashinak orhik nakwa sir. Uhu nombo wornan Judama ambu ondon or saweshinak li misika. ^z

¹⁹ Or mbeek man ngriaha mainkwambuk mbakwa ambu ri. Mbeek nomtenje nomtenjek sihi mashin kwambu-rambuk mbakwa ambu ri.

²⁰ Fakri os tlendirawan or mbeek toltarbakwa ambu sir. Lam os usungua hakwak nawan or mbeek usungua hakwa ambu sir. Lerawu anhin or laha ihikop ma amber nombo worna orhin heyekrahakorokwa lir.

²¹ Ushinak ma amber, Judama ambu ondo er nga, orin wavu lihik li ewehe li mbaka, “Ortonom nirin jiv-inakwa ma ria.” *Aisaia 42:1-4* ^a

Jisas kwambu Belsebulhik lerawun or lar, ^{12:22} karem li mbari

(*Mk 3:20-30; Lk 11:14-23; 12:10*)

²² Urik ma lar wasimalengamba toloshirik misokomen tumuhu

maimbandari ambu oton Jisasik limu laharara. Urik wasimalengamba ma oton tolondarin or mbru ermbeshirik ma oto jivik or naha or heyeye ormu maimbara. ²³ Urik ma ol orok liri ondo oson li heyeye limu mbara, “Ayo, ma roto kar ni nikishinda king Devithi nirambara or mo?” ²⁴ Urik Farisi ondo mashi oson li misihi limu mbara, “Wahau te! Wasimalengamba Belsebul oto orin or olonda osik orhi kwambuk ol ormu mbru ermbenduwa.” ^b

²⁵ Erem li mbarik Jisas sunguwavu lihin angop or heyeri sir. Uhu ormu sawera, “Ji hishika, os yanga lasik linda ma lihi ambek li anaji nahi, yanga oso avak kavak nakwa sira. Uhu hovok, os mahasanje lihi ambek li anaji nahi, lihi ambek anakorokwa lir. ²⁶ Uhu os Laulaka wasimalengamba orhi ondo lihi ambek li anaji nahi, avak mbruhu ihi mendek nakwa lir. ²⁷ Os anin ji mba, an Belsebulhi kwambuk wasimalengamban amu mbru ermbenduwa, os erem anin ji mba nahi, jirin a silikwa karem, jihi ma ol wasimalengamban mbru ermbenda ondo lawehi kwambuk lerawu oson li landu? Lir er nga wasimalengamban li mbru ermbenda osik, lir avak mashi mashi os anin ji heyembawa hom jirin heyembakwa lir. ²⁸ Hako an mbeek Belsebulhi kwambuk lerawun a lawa ambu nir, wahau. An Avui Wasilaka kwambu orhik lerawun amu landuwa. Erem si nawa osik ji heyeye ji yarika, Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin or arangoshinak jip li likwa oso angop jihik talawa sir. ^c

²⁹ Ji hishika, ma or kwambu ngashi os aka orhik mbele mbele orhin ji lakwak ji hishi nahi, mberem jivai uku? Masmak kumba tava orhin kuvuk ji ishishinak or

^{12:22} **12:21** Laulaka hi yeje orhi Belsebul oria.

^y**12:16** Mt 8:4; Mk 3:12 ^z**12:18** Mt 3:17 ^a**12:21** Ais 42:1-4

^b**12:24** Mt 9:34; 10:25 ^c**12:28** Ap 10:38; 1 Jn 3:8

wanakop aka orhik ji layihi mbele mbele orhin lakwa jira.^{12:29}

³⁰ Ji misi, ma or anhi mak nawa ambu ondo wutari anhi lira. Uhu ma ol an nga lerawun ni lawa ambu ondo olmu lerawu anhin kavak nakwak unduwa.^{d31} Jirin amu sawenduwa, mbele mbele kavakava ma li unda nga okolenda mashin li mbahanda nga Avui Wasilaka or laha ermbekwa lir. Hako os Masikome orhin li okole nahi, kavakava os li unda oson mbeek or laha ermbekwa ambu sir, wahau.^{e32} Ome sira, os ma lal li okolehe mashi kavan Ma Jikisi Avui Wasilakahin li mba nahi, Avui Wasilaka avak kavakava lihin or laha ermbekwa sir. Hako os Masikome orhin li okole nahi, kavakava os li unda oso mbeek or laha ermbekwa ambu sir, wahau. Mende indinga.”^{12:32}

Mi jivi akwa ome sihi jivik nanda sira

(Lk 6:43-45)

³³ “Mi jivi mbeek akwa kavan wanda ambu sir. Uwak mi kava mbeek akwa jivin wanda ambu sir. Mberem nivai heyeku jivi os mo kava os? Akwa ome frihin ni heyeye ni mba, “Mi toso jivi sira. Hako kasai kava sir.”^{f34} Karem or mbaha Farisi ol orok siri ondon or heyeye ormu mbara, “Jir ma kava hopmbale hom nanda jir. Mbele mbele kava os sunguwavu jihik nawa hom suwambushi jihik tasawak jimu mbanduwa. Uwosik jir mbeek mashi jivi las mbakwak nanda ambu jir.^{g35} Ma jivi wavu orhi osmu

ukwa jivi hom nanduwa. Mbele mbeelen or uwak ukngrahambi hom osmu orhik tasawak nimu heyenduwa. Hako ma kava wavu orhi osmu ukwa kava hom nanduwa. Uwak mbele mbele kava os or uwa uku kava krupshinda hom osmu orhik tasawak nimu heyenduwa.

³⁶ Omek jirin amu sawenduwa, Avui Wasilaka hulaima nokopman or heyembakmbaha nor mbahanda wolo ma amber mashi os li mbahanda nombo orokop or heyembakwa ri.³⁷ Mashi os ter ji mbawa mashi orokop kumak jirin heyeye mbakwa ri. Os mashi jivin ji mba nahi, os ji mbawa nombo orokop or heyembakwa ri. Hako os mashi kavan ji mba nahi, os ji mbawa nombo orokop heyeye mbakwa ria.”

Jisas mbele mbele ma undahi ambun or unak li heyekmbaha li siliri

(Mk 8:11,12; Lk 11:29-32)

³⁸ Urik Farisi lal nga mashi Moseshin sawendari ma lal nga Jisasik li taha limu silira, “Tisa, mbele las ma undahi ambu ondon mi unak ni heyewa. Os ni heyena ambu nahi, nir mbeek mirin tiyakwa ambu nir.”^h

³⁹ Urik ormu mbara, “Ma jir ter wolok liyawa ma jirin, jir ma kava indinga jir. Jir ma undahi ambu lal a unak ji heyekmbaha jimu mbanduwa. Hako an mbeek mbele las a unak ji heyekwa ambu sir, wahau. Hako mbele las os profet Jonahik narik ji misindari hom avak si nanak ji heyekwa sir.ⁱ⁴⁰ Jona

^{12:29}**12:29** Ma or kwambu ngashi oto Laulaka oria. Hako Jisas kwambu orhi Laulakahi kwambu tikrinda sir. Karem uwosik ma ol Laulakahi krawuk sinda ma ondon Laulakahi tavak or masnalakwa lir.

^{12:32}**12:32** Jisas lerawu os or lari kwambu Avui Wasilakahik or lari ri. Hako ma ondo li mbari, or kwambu Laulakahik lerawun lari ri. Erem li mbari osik Jisas mainkwambu kason or mbari.

^d**12:30** Mk 9:40; Lk 9:50 ^e**12:31** Hi 6:4-6 ^f**12:33** Mt 7:16-20

^g**12:34** Mt 3:7; 15:18; Lk 3:7; 6:45 ^h**12:38** Mt 16:1; Lk 11:16; Jn 6:30

ⁱ**12:39** Mt 16:4; Mk 8:12

niri frijip foome lakahi sunguk wari ri. Uhunda hom Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto niri frijip mawak wakwa ri.^{12:40} ^{j41}Ji misi, Avui Wasilaka os hulaima nokopma mbele mbele ol li uhundan or heyembakwa wolo yanga Ninivek fehe ma ondo mbele mbele kavakava os ji undan korbak li sawehe jirin mbakwa ola. Jona mas Avui Wasilakahi mashin lirin or sawerik li misihi sunguwavu lihin tormbleri lir. Hako jir wahau. Jir mbeek sunguwavu jihin tormblekuri kas nga nanda ambu jir. Uwosik lir jirin mbakwa ola. Hako Jonan tikrinda ma ormu torok jir nga sinduwa. Hako jir mbeek mashi orhin misinda ambu jir. ^{k42}Hovok hiusha nokove yanga Sebak fehe oso erem kavakava os ji undan korbak si sawehe jirin mbakwa osa. Sir mas yanga sihi homek nandarin si halaha si taha King Solomon hishiyandari orhin si misikmbaha tari osa. Hako Solomonin tikrinda ma ormu torok jir nga sinduwa. Hako jir mbeek mashi orhin misindiyakwak hishinda ambu jir.”¹

**Wasimalengamba indik
aka orhik or tari**

(Lk 11:24-26)

⁴³Uhu sauheima las nga Jisas ormu mbara, “Ji misi, wasimalengamba lar ma or or tolondan or halashihi misantelmambak or ihi or likuri mishin lasakurik ormu ira. Or lasafuhu ormu mbara, “Halanak indik aka os a halashihi a rahanda mishik a i lika.” ⁴⁴Karem or mbaha indik or ihi nor heyeri, ma oto aka orhin angop armek or hako ermbeshirik jivik nari sir. ⁴⁵Ushirik oson or heyehe wasi-

malengamba 7-pela ol orin tikrinda kava indingan or sawelaha li layihi aka orok limu lira. Ushirik ma oto kava indingaker ormu nara, mbeek kas jivik nari ambu ri, wahau. Uhunda hom jir ter liwa ma jirin, jir avak ma oto hom ji naha kavaker nakwa jir.”^m

Lawe ol nijava jimatama Jisashi lir?

(Mk 3:31-35; Lk 8:19-21)

⁴⁶Jisas mashin or sawerako number, nijava orhi nga jimatama orhi nga orin li heyekmbaha li taha hikrik limu sira. ⁴⁷Urik ma lar Jisasin ormu mbara, “Tisa, nijava mihi nga jimatama mihi nga mirin li heyekwak li taha kandai hikrik sindu.” ⁴⁸Karem or mbarik ormu mbara, “Lawe nijava anhi sir? Lawe ol jimatama anhi lir?” ⁴⁹Uhu tava orhik ol orin tiyandari ma ondon or mukuhu ormu mbara, “Nijava anhi jimatama anhi tolira. ⁵⁰Ma ol Avui anhi or hevenik linda mashi orhin misindiyawa ma ondo nijava anhi jimatama anhi lira.” Karem ormu mbara.ⁿ

**Sauheima ma lar
nowek wit sijin or fakari**

(Mk 4:1-9; Lk 8:4-8)

13 Urik Jisas aka os or lirin or halaha leuksumbuk or irik² ma musha mendek orhik li rarik or usaha bot lasik or lawuhu orok ormu lira. Urik ma ondo fa mambuk limu sira. ⁰³Urik mashin sauheimakop or sawehe ormu mbara, “Ji misi, ma lar wit sijin or laha ormu nowek faka ira. ⁴Or laha faka irik lal olmu nombok takara. Urik ma li esnerkoshirik avi mu nongo ara. ⁵Hovok lal olmu sunja hon-

^{12:40}**12:40** Niri frijip fri ishinak indik usahakwa ri. Jisasin Fraidek miandok li tiriri ri. Niri frijip orok or waha Sande nursumbuk usahari ri. Wasmashik li mbanda namba tri de.

^j**12:40** Jna 1:17

^k**12:41** Jna 3:5

^l**12:42** 1 Kin 10:1-10

^m**12:45** 2 Pi 2:20

ⁿ**12:50** Ro 8:29

^o**13:2** Lk 5:1-3

gondari mishik takara. Uhu lewas tungua rasari ol te. Hako misambi mbeek misam jeromek nari ambu sir. ⁶ Sunja hongondari osik mbeek nene lakak layiri ambu sir. Uri osik ta jiri wolo olmu hatlayirakora. ⁷ Hako lal olmu minja lame nindik takara. Urik minja lame ondo er nga li tasaha mushi arangoshirik olmu hatlayihi mendek nara. ⁸ Hovok lal olmu misambi jivik takara. Uhu li tungua rasaha akwa ome musha mendek olmu nara, lal 30-pelak, lal 60-pelak lal 100-pelak.” ⁹ Uhu ormu mbara, “Ma ol mambla ngashi halanak mashi kason li misika.”

**Maintontlo os Jisas
sauheimak or saweri**

(Mk 4:10-12; Lk 8:9-10)

¹⁰ Urik ol orin tiyandari ma ondo orhik li taha limu mbara, “Ma rondon sauheimakop mi saweshiwak lir mbeek yarinda ambu lir.”

¹¹ Urik ormu mbara, “Avui Wasilaka nombo os hulaima nokopma orhin or arangokmbaha or mbandari nombo os mas wanyiwandari oson angop jirin a mukurik ji heyeri sir. Hako ma anandi ondo sauheimakop a sawewak misinda lir. ¹² Mberem ushiwak? Ma or sunguwavu orhi nga mashi anhin misikwak hishiwa ma oto avak a unak mbele mbele ondon armek hishiyarikwa ri. Hako ma or mashi anhin men mamblakop misywa ma oto avak a unak hishiyarinda orhi os orhik nawa oso mendek nakwa sir. ¹³ Maintontlo os sauheimak a mbawa karem, misokome lihik li heyewa, hako mbeek mbele las heyewa ambu lir. Mambla lihik li misywa, hako mbeek mbele las yariwa ambu lir. ¹⁴ Oserem a uwa oso si unak mashi os profet

Aisaia mas or mbahandari osmu omek nanduwa. Karem or kayeri sir, “Ma ondo hindi mushak mashin misikwa lir. Hako mbeek hishiyarikwa ambu lir. Hindi mushak heyekwa lir. Hako mbeek armek mbele las heyekrahakorokwa ambu lir. ⁹

¹⁵ Mberem ushiwak? Sunguwavu lihi angop fenjehe sunjakombe hom nanda sir. Uhu mambla lihi angop jihinda sir. Uhu misokome lihi angop tumunda sir. Uwosik lir mbeek mashi anhi maintontlo sihin heyekrahakorokwa ambu lir. Uhu lir mbeek sunguwavu lihin li tormblehe anhik li ranak a unak jivik nakwa ambu lir.”

Aisaia 6:9-10

¹⁶⁻¹⁷ Uhu Jisas mashi las nga ol orin tiyandari man ormu mbara, “Omek amu sawenduwa, profet mas nahandari nga Avui Wasilakahi mak nahandari nga mbele mbele tos ji misihi ji heyewan heyekurik hishiri ol te. Hako mbeek heyeri ambu lir. Hako jir os jimu misokome jihik heyeha mambla jihik misinduwa. Uwosik ji rupshika.” ^r

**Sauheima ma or wit sijin
fakari maintontlo sihi**

(Mk 4:13-20; Lk 8:11-15)

¹⁸ Uhu ormu mbara, “Sauheima ma or wit sijin fakari maintontlo sihi karem. Wit siji ondo mashi Avui Wasilakahin olmu heimanduwa. ¹⁹ Wit siji ol li takawa nombo oso osmu ma ol mashi Avui Wasilakahin men mamblakop misinda ma ondon heimanduwa. Kolomalok Laulaka or raha mashi os sunguwavu lihik wawa oson ormu laha ermbenduwa. ²⁰ Sunja hongonda mishi oso osmu ma ol mashin misihi rupshiwa ma ondon heimanduwa. ²¹ Hako nene mbeek kasalkop layinda ambu osik nam-

^p13:12 Mt 25:29; Mk 4:25; Lk 8:18; 19:26

^q13:14 Jn 12:40; Ap 28:26-27

^r13:16-17 Lk 10:23-24

bek sinda ambu lir. Os nomorawu lihak si lawuwa, olmu kolok mashin halawa. ²²Uwak minja lame ngashi mishi oso osmu ma ol mashin misindiyanda ondon heimanduwa. Hako mbele mbele misambik fehen mushak li lakwak hishinda ola. Uhu mbele mbele misambik fehenjikhishombashiowenda ola. Uwosik wit siji supmbalampbak li nashiwak mbeek akwa ome nga nanda ambu lir. ²³Hako misambi jivi oso osmu ma ol mashin misihikwambuk toltambananda ondon heimanduwa. Mashin li tiyaha kwambuk li sitambanaha olmu akwa ome nga mushak nanduwa, lal 30-pelak, lal 60-pelak, lal 100-pelak.”

Sauheima minjambalen or saweri

²⁴Uhu sauheima las nga ormu sawera, “Avui Wasilaka os hulaima nokopma orhin or arangoshinak orhi yangak li likwa nombo oso mberem sivai nandu? Wa oso ma or wit siji jivin nowe orhik laha fakayanda hom osmu nanduwa. ²⁵Hako nirik li suknyashiwak ma oto wutari orhi or taha minjambale sijin or laha nowe orok er nga nor lahara fakashihi ormu iwa. ²⁶Ushiwak siji ondo li tungua rasaha ome nga li nawak minjambale er nga lihi nindik li tungua rasawak ma olmu heyewa. ²⁷Uhu lerawun landa ma ondo li ihi noumashaman olmu sawera, “Awasayi, mir wit siji jivi nom mi fakari ola. Hako ter ni heyewak minjambale er nga rasaw te!”

²⁸Urik ormu mbara, “Wutari anhi lar ormu erem uwa ri.” Urik limu silira, “Wa minjambale ondon mberem ni ukmbaha mi hishindu? Ni kwaha ermbekmbaha mi hishindu mo wahau?” ²⁹Urik ormu mbara, “Wahau, las avak wit jivi ondo er nga ji kwanda ngashi. ³⁰Halanak nakrem li rasaha akwa omen landa wolok si nanak a mbashinak ak-

wan landa ma ondo li ihi minjambalen li kwaha tene tenek li tivihik li ermbeshinak hi ukwa ola. Hako wit jivi nom li laha safal aka anhik li eweshinak li waka.”

Jisas sauheima las mastet sijik or saweri

(*Mk 4:30-32; Lk 13:18-21*)

³¹Uhu sauheima las nga ormu sawera, “Avui Wasilaka os hulaima nokopma orhin or arangoshinak orhi yangak li likwa nombo oso siji awarikanda kanda mastet hom nanda sir. ³²Mastet oso siji awari mende kanda sir. Hako li sishiwak lewas tungua rasaha wasilakak mi hom nanda sir. Ushiwak avi li raha awiwusin mi tava orok uhu linda lir.”

Jisas sauheima las yisik or saweri

(*Lk 13:20-21*)

³³Uhu ormu mbara, “Avui Wasilaka os hulaima nokopma orhin or arangoshinak orhi yangak li likwa nombo oso yis hom nanda sir. Nokove las os bretin si uwa wolo, yis kandakar si laha plaua laka nga simu farfasawa. Uwak yis oso si uwak plaua oso wasilaka mendek osmu nawa.”

Jisas sauheimakop or saweri

(*Mk 4:33-34*)

³⁴Jisas mbele mbele os or saweri sauheimakop or saweri lir. Or mbeek ma ondon mashi las kormbak saweri ambu ri, wahau. Men sauheimakop saweri ri. ³⁵Os erem or uri oso mashi os profet or mbahandari mashi osmu omek nara, “Avak sauheimakop jirin a ewesawekwa nir. Misambi mbele mbele na namber orok sishi raha wanyiwanda ondon sauheimakop a sawenak ji misikwa sir.” *Buk Song 78:2*

Sauheima minjambalek or saweri maintontlo sihi kasira

³⁶Urik Jisas ma ondon or halashihi akak or layirik ol orin tiyandari ma li raha limu silira, “Sauheima minjambale os mi sawewa oso maintontlo sihin sawenan ni misika.”

³⁷Urik ormu mbara, “Ambehoma, wit siji jivin fakawa ma oto Ma Jikisi Avui Wasilakahi ria. ³⁸Nowe oso misambi toso osira. Wit siji jivi ondo ma ol Avui Wasilaka lirin or arangoshinak orhi yangak li likwan nikishiwa ma olira. Minjambale kava ondo Laulakahi ma olira.

³⁹Wutari or minjambalen fakawa oto Laulaka oria. Akwa omen landa wolo oso mbele mbele mendek li nakwa wolo osira. Akwan landa ma ondo ensel olira.

⁴⁰Os minjambalen li kwaha li suwunda hom, erem mbele mbele am mendek si nakuna wolok Laulakahi man li ukwa lira. ⁴¹Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto ensel orhin or mbashinak li raha ma kava ondon li kria ermbeshinak Avui Wasilakahi yanga oson halakwa lir. Ma ol man mbaskashiwak kavakavan li unda ma nga kavakavan unda ma nga li kria ermbeshinak ⁴²hik ikwa lir. Orok li layihi li tlaha entlembale misihi fu lihin masham koho akwa ola. ⁴³Hako Avui Wasilakahi misokomek wornak nanda ma ondo yanga orhik li lihi jivik li naha ukruharanda hom nakwa lir. Jir mambla ngashi jir, mashi kason ji misika.” ^w

Sauheima bokis ya os li wanyinda nga sunja ya lakak li frungawunda nga or saweri

⁴⁴Urik sauheima las nga ormu mbara, “Avui Wasilaka os hulaima nokopma orhin or arangoshinak orhi yangak li likwa nombo oso bokis ya hom nanda sir. Bokis ya oso wan li koroho li wanyishirik osmu misambi lasik wara. Hako ma lar os li wanyindari mishin angop or heyeri sir. Ushihi sunguwavu orhi nga bokis ya oson lakurik hishiri ri. Uhu indik bokis oson or wanyishihi or ihi mbele mbele orhin or mbashirik li frungawushirik ya oson or laha or ihi misambi mashaman ormu hara. Erem or uri nombo orok bokis ya os misambi orok wanyiwandarin ormu er nga lara.”

⁴⁵Uhu sauheima las nga ormu mbara, “Avui Wasilaka os hulaima nokopma orhin or arangoshinak orhi yangak li likwa nombo oso mberem sivai nandu? Wa oso karem, bisnisman lar sunja arme ondon frungawukmbaha ormu lasayara.

⁴⁶Or laslasa ihi jivi mende las or heyehe oso nom lakurik hishombashioweri ri. Ushirik mbele mbele os or hisindari orhi ondon or mbashirik ma li raha li frungawushirik ya oson or laha sunja arme oson ormu frungawura.”^{13:46}

Sauheima foom kowehe

⁴⁷Uhu ormu mbara, “Avui Wasilaka os hulaima nokopma orhin or arangoshinak orhi yangak li likwa nombo oso foom kowe hom osmu nanduwa. Foom kowe oson leukuk li ermbeshihi foome apsham apshamhin olmu kruwunduwa.

⁴⁸Foom kowe oso foome am si hoje-

^{13:46}**13:46** Maintontlo os sauheima kavron or saweri karem, Avui Wasilaka yanga orhi jivi mende sir. Uwosik mbele mbele ol misambi torok ni lakwak ni hishombashiowewa hom orok ni ikunak ni hishombashioweka.

^t**13:40** Jn 15:6 ^u**13:41** Mt 24:31; 25:31; Mk 13:27 ^v**13:42** Mt 8:12

^w**13:43** Dan 12:3

wak mishiyok li longo lafasanda sir. Uhu foome ol li lowan limu toloyariwa, jivin apsham li ewehe kavan ol limu lai ermbewa. ⁴⁹Uhunda hom mbele mbele am mendek si nakuna wolok erema, en-sel ondo li taha ma kava ol ma jivi nindik liwa ondon li toloyarikwa lir. ⁵⁰Uhu ma kavan hik li ermbekwa lira. Li ermbenak orok li layihi li tlahu entlembale misihi fu lihin masham kohu akwa lir.” ^x

⁵¹Karem or mbaha ol orin tiyandari man ormu silira, “Maintontlo os a sawewan am jimu yarindu?” Urik limu mbara, “He, am nimu yarinduwa.” ⁵²Urik ormu mbara, “Os mashi Mose-shin sawendari ma ondo mashi anhin tiyanda mak li na nahi, lir aka mashama hom nakwa lira. Aka mashama oto aka orhik or ihi mbele mbele akri nga masi nga or laharakwa lir.”

Nasaretik fehenda ma ondo Jisasin li kumaifari

(Mk 6:1-6; Lk 4:16-30)

⁵³Jisas sauheima ondon or sawer-akoho yanga oson or halaha ⁵⁴kotontlo orhi Nasaretik or ihi aka os li lotu undari mishik or layihi mashin ormu sawera. Mashin os or sawerin li misihi wawu lihi musha mushak li hishihi limu mbara, “Ayo, ma toto hishiyarinda toso mbeyok or lar? Kwambu os ma undahi ambun or uwa mbeyok or lar?” ⁵⁵Toto angop ni heyenda or te! Ma or akan unda jikisi orhi ria. Nijava orhi Maria sira. Jimatama orhi Jems, Josep, Saimon, Judas, kalira. ⁵⁶Jikaha orhi tol er nga limu linduwa. Hako kwambu os erem or uwa mbeyok or lar?” ⁵⁷Karem li mbaha orin limu kumaifara.

Urik Jisas lirin ormu mbara, “Profet ondo yanga yanga amber hom hi lihin hauowenda lir. Hako kotontlo lihi nga sanjemunda jikanoka lihi nga wahau, mbeek hi lihin hauowenda ambu lir.” ^{a58}Karem or mbaha mbeek mbele las ma undahi ambun mushak orok uri ambu ri. Mberem ushirik? Lir mbeek orin li heyeha mbar, “Toto Avui Wasilakahi kwambu ngashi ria.” Karem mbari ambu lir.

Herot Jisas lerawun or larin or misihi or Jon, karem hishiri ri

(Mk 6:14-29; Lk 9:7-9)

14 Oro wolok Herot^{14:1} provinsi Galilin arangondari ma oto mbele mbele ol Jisas urin or misihi ²ornjik lerawun landa man ormu sawera, “Ma oto Jon man fak tolofalendari ma or a mandingormeri oria. Indik mawak or usahanda osik kwambu orhi nga lerawun ormu landuwa.” ^b

³⁻⁴Mberem ushirik Herot wawu erem or hishir? Or maha orhi Filiphi nokoven or masnalari ora. Nokove oso hi sihi Herodias osira. Ushirik Jon or taha os erem or uri kava orhi oson korbak saweri ria. ⁵Ushirik Herot Jonin or mandingormekurik hishiri ri. Hako hulaima nokopma, Jon profet, karem li mbandari osik lirin or ajehe halari ri. ^c

⁶Uhu kandakar nga li lihi ihi Herot nijava orhi os orin si wari wolo oson indiyok or hishihi hiyawu laka las ormu ura. Urik or nga ma orhi ondo nga li lihi li arik Herodias oso jikisnokopji sihi si taha si mblarik limu heyera. ⁷Herot am si mblarin or heyeha nor rupshi mendehe mainkwambuk ormu

^{14:1}**14:1** Herot oto hi jeye orhi Antipas. Avoko orhi King Herot oto Maria Jisasin si wari wolok jikisakri ondon mandingormeri ri. Heye Matyu sapta 2.

^x**13:50** Mt 13:42; Lk 13:28 ^y**13:54** Jn 7:15 ^z**13:55** Jn 6:42

^a**13:57** Jn 4:44 ^b**14:2** Wkp 18:16; 20:21; Lk 13:19-20 ^c**14:5** Mt 21:26

mbara, “Os nyi lakmbaha nyi hishiwan nyi mbanak avak a hakwa sir.”⁸ Jikisnokopji oso nijava sihi angop si saukaweshiri osik osmu mbara, “An a rupshiwa karem, Jon man fak tolofalenda ma oto jekapnashi orhin koroho masiji orhin hambiyak ewehe anin haka.”⁹ Karem si mbarik Herot sunguwavu orhi kavak simu nara. Hako os or mbari oson mbeek or halakurik nari ambu sir. Os erem or u nahi, ma ol or nga nakrem li lihi ari ma ondo avak li heyenak or humblaraku. Karem or hishihi os si mbari nombo hom ormu ura.¹⁰ Uhu orhi ma lar or mbashirik krawuk or layihi Jonhi jekapnashin or koroho masiji orhin hambiyak or ewehe¹¹ laharaha sirin ormu hara. Urik sir nga mu nijava sihin hara.¹² Urik ol Jonin tiyandari ma ondo li taha maninimba orhin li laha limu wakor ewera. Uhu li ihi os Jonik talarin Jisasin limu sawera.

Jisas 5,000 man akwan or harik li ari

(Mk 6:30-44; Lk 9:10-17; Jn 6:1-14)

¹³ Jisas mbele mbele os Jonhik talarin or misihi yanga oson or halaha bot lasik or lawuhu nendekop ma ngashi ambu mishi orok ormu ira. Hako hulaima nokopma os or iri mashin li misihi os or ikuri mishi nombo yok li eskoroho limu ira.¹⁴ Orok li lihi orin limu nikishira. Urik or taha bot oson or halaha lirin ormu heyera. Uhu lirinjak or holoho nor mbarik ol kavamisindari ondo jivik limu nara.

¹⁵ Am si homirik ol orin tiyandari ma li taha limu mbara, “Ayo, am homir te. Tos ni liwa mishi ma ngashi ambu re. Tondon mbashinak yanga pasir nanda mishi orok li layihi akwan li frungawuka.”¹⁶ Urik ormu mbara, “Mberem ushiwak li iku? Jir jihinjik akwan ji hanak li aka.”¹⁷ Urik limu mbara, “Wahau te, nir akwa

mushak nawa ambu re. Bret tostava yeje nga foome frijip nom nga ni nawa re!”¹⁸ Urik ormu mbara, “Akwa ondon torok ji laharaka.”

¹⁹ Uhu or mbashirik ma ol orok liri ondo misambik limu raka lira. Uhu bret tostava ondo nga foome ovro nga nor laha lersuwu yok or mawuhu Avui Wasilakan ormu sawera, ushinak akwa ondon armek or ushinak or hanak li akmbahan. Uhu bretin or toltavaha ol orin tiyandari man or harik li laha ma ondon limu hara.^{d20} Urik akwa ondon li aha li krehe limu lira. Uhu akwa sumbuyambun li lahara tirsaha serkawu 12-pelak li wolorik hojeri lira.²¹ Ma ol orok liri 5,000-ik nari lira. Hako jikisnokopji nga li kantiri ambu lir.

Jisas leuku heyek or ese iri

(Mk 6:45-52; Lk 6:15-21)

²² Urik Jisas ol orin tiyandari ondon ormu sawera, “Jir masmas bot lasik ji lawuhu kasauyok ji inak avai raka. An a lihi ma rondon a mbashinak li inak amu randu.”²³ Karem or mbaha ma ondon or mbashirik li irik ortonom Avui orhin sawekurik telembak ormu lawura. Uhu am si krinyarik nendekop orok ormu lira.^{e24} Urik bot os li iri oso am si ihi fa nindik simu nara. Urik suwa si rasaha botin simu jiermbera.²⁵ Am si harakurik si narik Jisas fa heyek or ese ihi orin tiyandari ma onдохик ormu ira.²⁶ Fa heyek or ese irik li heyeheli aje mendehe limu mbara, “Ayo wasi lar ori te.”²⁷ Urik ormu mbara, “Ajewa hala. An mu randu te.”^f

²⁸ Urik Pita mu mbara, “Wasilaka, os mirik na nahi, anin mbashinak fa heyek a esehe mir siwa mishik a raka.”²⁹ Urik Jisas mu mbara, “Wa raka.” Urik Pita botin or halaha fa heyek or esehe Jisasik ormu ira.³⁰ Hako suwa wasi-

^d14:19 Mt 15:35-39; Mk 8:6-10 ^e14:23 Lk 6:12; 9:28 ^f14:27 Lk 24:37

lakak si tasarik or heyehé or ajehe fak or layikurik ormu ura. Uhu normu ushambara, “Wasilaka, anin mi jelyawa!”

³¹Urik Jisas kolok Pitan or haitoloho ormu mbara, “Anin mi hishiowenda nombo mihi kwambuk nawa ambu sir. Wavu mihi frijip nawa sir.” ³²Karem or mbaha botik fri lawurik suwa mendek simu nara. ³³Urik ol orin tiyandari ma ondo orin li hausimbausihi limu mbara, “Omendinga sira, mir jikisi Avui Wasilakahi mira.”

**Jisas ma ol kavamisindari
ondon or urik jivik nari lir**

(Mk 6:53-56)

³⁴Jisas nga ol orin tiyandari ma nga leukun li mbuhu yanga Genesaretik limu lawura. ³⁵Ma ol orok fehe os or tarin li heyehé yanga yangak li mainharik ma ol kavamisindari ondon Jisasik limu laharara. Unak or mbanak jivik li nakmbahan. ³⁶Uhu orin limu silira, “Mi halanak kowe mihi kas ni toloho jivik ni naka.” Erem li mbaha kowe orhi nom li toloho jivik limu nara. ^h

**Nombo Avui Wasilakahi neloko
avoko lihi nombon tikrinda sir**

(Mk 7:1-13)

15 Urik Farisi lal nga Moseshi mashin sawendari ma lal nga Jerusalem li halaha Jisasik li taha orin limu silira, ²“Mberem ushiwak ol mirin tiyanda ma ondo tavan li yoko namber tavatle nga li andu? Os erem li uwa oso mashi os neloko avoko nihi mbahandari os limu halanduwa.”

³Urik ormu mbara, “Jir mberem ushiwak neloko jihi li mbahandari mashi yejen ji tiyaha Avui Wasilakahi mashin ji tiyakwan ji halandu? ⁴Ji misi, mashi orhi karem mbanda osa, “Avoko nijava

jihi mashi lihin ji misihi lirin armek ji uka.” Uhu, “Os lirin mashi kavakavan ji mba nahi, os Moseshi lo si mbahandari hom avak li mandingormeshinak hakwa jir.” Mashi Avui Wasilakahi karem mbanda osa. ⁵Hako jir mashi oson ji mblarna ermbehe karem ewesawenda jir. Os avoko nijava jihi armek ji ukwan ji halashihi ya mbele mbele jihi ondo Avui Wasilakan ji ha nahi, oso jivi sira. Karem ewesawenda jir. ⁶Hako os erem ji mbanda nombon orok mashi Avui Wasilakahi si mbahanda nombon ji lahalaha neloko jihi li mbahanda nombon yejen jimu tiyanduwa. ⁷Jir men ma heyekmbaha mbanda jir. Profet Aisaia mas or mbahandari mashi oso jir ukundarin karem or mbari sir,

⁸“Ma ondo men suwambushikop hi anhin hauowenda lir. Hako wavu lihi homek nanda sir.

⁹Lir ma misambik fehehi mashin li sawehe karem mbanda lir, “Avui Wasilakahi mashi kasira.” Os erem li uwa oso men sembe mende anin lotu unda lira.” *Aisaia 29:13*

**Jisas mbele mbele os man uwak
kavak nandari nombon or saweri**

(Mk 7:14-23)

¹⁰Jisas ma ondon or usharik li talarik ormu sawera, “Mashi kason armek ji misihi ji yarika. ¹¹Mbele mbele ol ma li anda ondo men sunguk layinda lir, mbeek man uwak Avui Wasilakahi misokomek kavak nanda ambu lir, wahu. Hako mbele mbele ol wavu yok li hishiwak hikriyok rasanda ondo li uwak ma kavak nanda lir. Akwa ol li anda wahu.” ^j

¹²Urik ol orin tiyandari ma ondo raha orin limu mbara, “Mai, mashi os mi

⁸14:31 Mt 8:26; Mk 4:39 ^h14:36 Mt 9:20-21

ⁱ15:4 Kis 20:12; 21:17; Lo 5:16 ^j15:11 Mt 12:34

mbawa si uwak Farisi ondo olmu mirin wapkava hishinduwa.”

¹³Urik ormu mbara, “Avui anhi or hevenik linda mbele mbele ol nowe orhik orhinjik or lahanda ambu ondon avak or kwaha nor ermbekwa lir. ¹⁴Farisi ondo kavan ji hishiwa hala. Mberem ji hishindu? Misokome tumunda lar am misokome tumunda lar nombon mukundahi or? Wahau. Os erem or uwa avak evrembam wak ikwa vri.”^k

¹⁵Urik Pita mu mbara, “Tisa, sauheima os mi sawewa maintontlo sihin sawenak ni misika.” ¹⁶Urik ormu mbara, “Mir hishiyariwa ambu om? ¹⁷Mbele mbele ol sunguk layiwa ondo men li siyi ermbenda lir. Ondo mbeek man uwak kavak nanda ambu lir. ¹⁸Hako mbele mbele ol wavuk nahanda hikriyok tasanda ondo li uwak ma kavak nanda lir. ¹⁹Mbele mbele ol wavu yok tasanda karem, wapkava hishinda, man mandingormenda, nokophiribirihi hulatolhakanda, hirnyanda, haimba handambanda, mashi os ma anandihi hin uwak kavak si nanda ondo wavukop tasanda lir. ²⁰Ondo mu uwak ma misokome Avui Wasilakahik kavak nanda lir. Hako os tavatle nga tolo anda mbeek man uwak misokome orhik kavak nanda ambu lir.”

**Yanga Kenanik fehe nokove
las Jisasin si hishiowendari
nombo sihi wasilakak nari sir**

(Mk 7:24-30)

²¹Ushihi Jisas yanga oson or halaha yanga Tair nga Saidon nga orok ormu ira. ²²Urik nokove las yanga Kenanik fehendari si raha Jisasin simu ushaha tlara, “Wasilaka, Devithi nirambara mirin, anjik mi holowa. Jik-

isnokopji anhi wasimalengamba toloshiwak osmu kavak nanduwa!” ²³Hako Jisas mbeek mashi las sirin saweri ambu ri. Urik ol orin tiyandari ma limu mbara, “Nokove oso mashi oso nom si mbaha rawak am ni krehe mender te! Mi mbashinak si ika.”

²⁴Urik ormu mbara, “Yanga Israelik fehenda ma ondo sipsip Avui Wasilakahi lir. Hako angop orin li halari lir. An lirin indiyok a lakurik a tari nir. An mbeek Judama ambu ondonjik a rari ambu nir.” ²⁵Hako sir Jisashi kumbamuk si haka lihi indik simu tlara, “Wasilaka, anin mi jelyawa!” ²⁶Urik ormu mbara, “Nir mbeek jikisihi akwan ni laha asan ni handa ambu nir.” ²⁷Urik simu mbara, “Ome sira. Hako ma akwan li awak asa li taha akwa tlamun nongo anda ol te.” ²⁸Urik ormu mbara, “Ome sira, apmanuwa, anin nyi hishiowenda nombo nyihi oso wasilakak si nawak amu heyenduwa. Os anin nyi siliwa hom avak nyihik nakwa sir.” Erem or mbari wolo mendek jikisi sihi jivik simu nara.

**Jisas ma kavamisindarin or
mbarik jivik li nari**

²⁹Jisas yanga oson or halaha leuku Galili fa mambukop or ihi telembak ormu lawu lira. ³⁰Urik ma musha mendek ol kumba nashindari, misokome tumundari, kumba tava kavak nandari, maimbandari ambu nga mbele mbele jipmiskavamisindari nga orhik limu laharara. Urik or mbarik jivik limu nara. ³¹Hulaima nokopma li heyerik ol kumba nashindari li eserik, kumba tava kavak nandari jivik li narik, maimbandari ambu li maimbarik, misokome tumundari li heyerik, ondon li heyeye wavu mushak li hishihi Israelik fehenda ma ondo God lihin limu hauowera.^m

^k15:14 Lk 6:39; Ro 2:19

^l15:24 Mt 10:6

^m15:31 Mk 7:37

**Jisas ma 4,000-ik
akwan or harik li ari**

(Mk 8:1-10)

³²Urik Jisas ma ol orin tiyandari ondon or usharik li tarik ormu mbara, “An ma ol torok liwa tondonjik amu holonduwa. Lir angop niri nalmingrip nir nga torok liwa lir. Akwa lihi am mendek si nashiwak mbele livai aku? Os sungu nga na mbashinak li i nahi, avak nombok kumba tava hahantlenak takatukuyikwa lir.” ⁿ³³Urik limu mbara, “Toso ma ngashi mishi ambu re! Mbe-yok akwan ni laha ma tondon ni hanak li aku!” ³⁴Urik ormu mbara, “Bret mbelmbel ji tolondou?” Urik limu mbara, “Nir bret 7-pela nga foome kanda frijip nga nimu nanduwa.”

³⁵Urik ma ondon or mbarik misambik limu taka lira. ³⁶Urik bret nga foome nga nor laha Avui Wasilakan arme-sarmek ormu mbara. Ushihi bretin or toltavaha foomen or tolkoroho ol orin tiyandari man or harik lir nga mu ma ondon hara. ³⁷Urik li aha am li krehe akwa sumbuyambun serkawu 7-pelak limu wolora. ³⁸Ma ol orok ari ondo 4,000-ik nari lir. Hako jikisnokopji nga li kantiri ambu lir. ³⁹Urik or mbashirik yanga yanga lihik li irik bot lasik or lawuhu distrik Magadan yok ormu ira.

**Jisas ma undahi ambu ondon or
unak li heyekmbaha li siliri**

(Mk 8:11-13; Lk 12:54-56)

16 Urik Farisi lal nga Sadyusi lal nga Jisasin li eweheyenak or mbanak li heyekmbaha li taha limu mbara, “Ma undahi ambu las anak ni heyeye nivai

mba, mir Avui Wasilaka mbashirik tari ma mira.” ^{o2-3}Urik ormu mbara, “Ta nor layihi ta flakowak ji heyeye ji mba, “Ushok ta jikwa sir.” Uhu os nirsumbuk matle si rasawak ji heyeye ji mba, “Avak ma rakakwa sir.” Karem ji mbaha mbele mbele ondon ji heyeye yarinda jir. Hako mbele mbele os ter talawak ji heyewa kas ji yari nembes. ⁴Jir ter wolok liwa ma jir kava indingo jir. Mbele las ma undahi ambun a anak ji heyekmbaha jimu sili yangonduwa. Hako an mbeek mbele las a anak ji heyekwa ambu sir, wahau. Mbele mbele os profet Jonahik narik ji misindari hom avak erem si nanak ji heyekwa sir.” Karem or mba lafakaha lirin or halaha ormu ira. ^p

**Farisi nga Sadyusi nga man li
ewesawendari nombo lihin li
auheyekmbaha Jisas or mbari**

(Mk 8:14-21)

⁵Urik Jisas nga ma ol orin tiyandari ma nga fan li mbuhu kauyok limu ira. Hako ol orin tiyandari ma ondo bretin li laha ikurin hishari lir. ⁶Urik ormu mbara, “Farisi nga Sadyusi nga ji auheyeka, yis^{16:6} lihin.” ^{q7}Karem or mbarik lihi ambek limu mbara, “Wa bret nga ni laharawa ambu osik mbandar?” ⁸Mashi os li mbari oson or misihhi ormu mbara, “Jir mbeek mashi anhin misindiyanda ngashi ambu re. An bret indingan a mba, karem jimu hishindu? ⁹Jir mbeek kas yariwa ambu jir. Bret tostava yoko hom a toltavaha ma 5,000 ondon a harik li arik akwa sumbuyambu serkawu mbelmbel ji wolor? ^{r10}Bret 7-pelak a toltavaha ma 4,000 ondon a harik li arik akwa sumbuyambu

^{16:6}**16:6** Yisin or mbari maintontlo sihi karem, mbele mbele os awarikandak nanda oso si naha ihi wasilakak nanda sir, os yis kandakar plauak li ngoroshiwak, plaua oso si kisha larasa wasilakak si nanda hom.

^m15:32 Mt 14:14 ^o16:1 Mt 12:38; Lk 11:16 ^p16:4 Mt 12:39; Lk 11:29

^q16:6 Lk 12:1 ^r16:9 Mt 14:17-21

serkawu mbelmbel ji wolor? ^{s11} Ondon jimu hishakashandu? An mbeek Bretin a mbawa ambu nir, os a mbawa Farisi nga Sadyusi nga yis lihin ji auheyekmbaha na mbawa nir.” ¹² Karem or mbarik li-vai yarira, or mbeek yis indinga Bretin li undarin mbari ambu ri. Or mashi os Farisi nga Sadyusi nga man li ewesawendari mashi lihi oson li auheyekmbaha or mbari sir.

Pita korbak or saweri, “Jisas Avui Wasilaka mbashirik tari ma ria.”

(Mk 8:27-30; Lk 9:18-21)

¹³ Uhu Jisas yanga Filipai distrik Sis-ariak nanda orok or ihi ol orin tiyandari ma ondon ormu silira, “Ma Jikisi Avui Wasilakahi mberem li mbawak ji heyendu?” ¹⁴ Karem or silirik limu sawera, “Lal mir Jon, man fak tolofalenda ma mir, karem mbanda lir. Hako lal mir Elaija, karem mbanda lir. Hako lal mir Jeremaia, karem mbanda lir. Hako lal mir profet hoje lar hahanda indik usahanda, karem mbanda lir.” ¹⁵ Urik ormu silira, “Hako jir jihinjik an lawe, karem ji hishindu?” ¹⁶ Urik Saimon Pita mu mbara, “Mir Avui Wasilaka or ermba ermbak linda jikisi indingo orhi mira. Mir hulaima nokopman jivinakmbaha nor kamashirik tahanda ma mira.” ^u

¹⁷ Urik Jisas mu mbara, “Saimon, jikisi Jonhi mirin, avak jip er sikwa mir. Mashi os mi mbawa ma misambik fehe lar mbeek saweshiwak mi mbawa ambu sir, wahau. Avui anhi or hevenik linda mu mirin saweshi-

wak mimu mbanduwa. ^{v18} Uwosik mirin Pitak amu ushanduwa. Pita maintontlo sihi sunja. Uhu avak sios anhin sunja heye orok a ukwa sir. Ushinak Laulaka kwambu orhi^{16:18} mbeek unak sios anhi tle rakakwa ambu sir, wahau. ^{w19} Uhu ki^{16:19} os heven akayanga sihin sutlanda oson mihi tavak a hakwa sir. Uwosik os hulaima nokopma kavakava ol li undan li sawenak ji mba, “Avui Wasilaka kavakava jihin laha ermbekwa ri,” karem ji mba nahi, erem ukwa ri. Hako os ji mba, wahau, karem ji mba nahi, or er nga erem mbakwa ri.” ^{x20} Uhu ormu mbara, “Ai ai, avak ma lal ji sawewa hala, an Kraisi Avui Wasilaka kamahanda ma anira. Karem ji sawewa hala.”

Jisas or haha indik or usahakuri mashin or saweri

(Mk 8:31-9:1; Lk 9:22-27)

²¹ Uhu Jisas ol orin tiyandari man os Jerusalemik or ikurin ormu sawera. Orok or inak Judama lida lihi nga bikpris nga mashi Moseshin sawendari ma nga orin li kumaifaha orin li mandingormeshinak niri frijip fri ishinak indiyok or usahakurin ormu sawera.

²² Urik Pita mashi oson or misihi Jisasin or laha apsham fri sihi kwambuk ormu mbara, “Wasilaka wahau, oso mbeek mihik erem nakwa ambu sir te!” ²³ Urik Jisas or tormblehe Pitan or heyeye ormu mbara, “Laulaka mir haisi! Nombo anhin arangowa hala. Mashi os mi mbawa oso mbeek Avui Wasilakahi

^{16:18} **16:18** Mashi Grikhik karem li kayeri sir, “Akayanga os ma li hahanda mishik inda oso mbeek si unak sios anhi tle rakakwa ambu sir.” Mashi kaso maintontlo sihi karem, Laulaka kwambu orhi mbeek si unak Wasilakahi sios kavak nakwa ambu sir. ^{16:19} **16:19** Ki os or mbari sauheimak or mbari sir. Kwambu orhi Pitan or harin or mbari sir.

^s16:10 Mt 15:34-38 ^t16:14 Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lk 9:7-8

^u16:16 Jn 6:69 ^v16:17 Ga 1:15-16 ^w16:18 Jn 1:42; Ef 2:20

^x16:19 Mt 18:18; Jn 20:23

mashi ambu sir. Oso mashi tol ma misambik fehe lihi mashi sir.”

²⁴Uhu lirin ormu sawera, “Os anin ji tiyakunak ji hishi nahi, mbele mbele jihi amber ondon ji halaka. Uhu nomorawu os jihik talakwan ji kishaha anin ji tiyaka. ²⁵Hako os mbele mbele jihi ondon ji toltambanana nahi, mendek nakwa jir. Hako os anin ji hishindiya mbele mbele ondon ji hala nahi, kumak avak ermba ermbak linda anhik nandan jivai laka. ²⁶Os mbele mbele misambik fehe nga mushak ji na nahi, wa mberem ji hishindu, ondo am jirin jelyakunda? Wahau. Ondo mbeek jirin jelyaha ermba ermbak linda oson jirin hakwa ambu lir. ²⁷Kumak Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto ukruharanda orhi nga Avui Wasilaka ensel orhi nga or tawa wolo ma amber ol li unda undan or heyehe yombo yombo lihik or hakwa lir. ²⁸Omendingak jirin amu sawenduwa, ma tol torok siwa lal li ha namber avak li heyenak Ma Jikisi Avui Wasilakahi malakamak or nahanak li heyekwa ria.”

Maome Jisashi si tormblehe apsham indingok nari sira

(Mk 9:2-13; Lk 9:28-36)

17 Niri 6-pela am li ishirik Jisas Pita nga Jems nga Jems maha orhi Jon nga nor laha telemba lasik limu lawura. ²Orok li lihi li heyeri Jisas maome orhi si tormblehe apsham indingok simu nara. Urik fumunyava orhi ta jindari hom si narik kowe orhi nga avisha mendek er simu nara. ³Urik kolok li heyeri Moses nga Elaija nga orok fri talaha Jisas nga limu maimbara. ⁴Urik Pita mu mbara, “Wasilaka, torok

ni liwa osmu jivi mendek nanduwa. Am mi mbashinak shikor aka nalmingrip a ukundan? Las mirnjik, las Elaijanjik, las Mosesnjik a ukundan?”

⁵Karem or mbari halanganga kolok kwandi avisha mende las lirin si aulafaleshirik mashi las kwanindi orok simu mbara, “Ma oto jikisi indingo anhi ria. Orin wapnuku anhik amu ewenduwa. Mashi orhin ji misika.” ⁶Mashi oso si mbarik li misihi li aje mendehe misambik limu taka avermbuwara. ⁷Urik Jisas or taha lirin or toloho ormu mbara, “Ji ajewa hala, ji usaha!” ⁸Urik li larasa mawuhu li heyeri mbeek ma lar nga orok siri ambu ri, wahau, Jisas nom ormu orok sira.

⁹Urik telemban li halaha li rakaha Jisas ormu mbara, “Mai, tos torok nawak ji heyewan ma lal ji sawewa hala. Halashinak er si nanak Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto mawan or halaha or usahashinak jivai saweka.” ¹⁰Urik limu silira, “Mberem ushiwak mashi Moseshin sawenda ma karem li mbandu, Elaija avak masmas takwa ri. Or tashinakop kuma Avui Wasilaka kamahanda ma orto takwa ria, karem li mbandu?” ¹¹Urik ormu mbara, “Mashi oso ome sira. Elaija avak or taha mbele mbele ondon hundujekwa ri. ¹²Hako omendingak jirin amu sawenduwa, Elaija angop tari ri. Hako ma misambik fehe mbeek orin heyekrahakorori ambu lir, wahau. Kavakavan orin uri lir. Os orin li uhunda hom Ma Jikisi Avui Wasilakahin erem ukwa lir.” ¹³Karem or mbarik livai yarira, Jisas Elaijak or mbari Jon hulaima nokopman fak tolofalendari man or mbari ri. ⁸

^y16:24 Mt 10:38; Lk 14:27 ^z16:25 Mt 10:39; Lk 17:33; Jn 12:25

^a16:26 Mt 4:8-9 ^b16:27 Sng 62:12; Snd 24:12; Mt 25:31; Ro 2:6; Rev 22:12

^c17:2 2 Pi 1:16-18

^d17:5 Lo 18:15; Sng 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17; Mk 1:11; Lk 3:22 ^e17:10 Mal 4:5

^f17:12 Mt 11:14 ^g17:13 Lk 1:17

**Jisas wasimalengamba tolondari
jikisi lar or mbarik jivik or nari**

(Mk 9:14-29; Lk 9:37-43a)

¹⁴Telemban am li halaha li rakaha ma mushak orok li lirik limu takaheyera. Urik ma lar Jisashik or taha kumbambongo orhin or huvuhu ¹⁵ormu tlara, “Wasilaka, jikishulayi anhin mi jelyawa! Ermba ermbak or haha kwarngarnandare. Uhu hik or iw, fak or iw, uwak maome orhi nga kavak er nanda re. ¹⁶Ol mirin tiyanda ma ondohik a laharari mbeek li mbu ermbendahik nari ambu lir.”

¹⁷Karem or mbarik Jisas ormu mbara, “Jir anin hishiowenda ambu oj? Ermba ermbak jir nga na lihi mashin angop a sawewak ji misinda sir. Hako jir mbeek anin hishiowenda ambu jir. Wa, jikisi oton laharaka.” ¹⁸Karem or mbaha wasimalengamba or jikisi oton tolohondarin or ngriaha nor mbarik or tala tulu ishirik jikisi oto kolok jivik ormu nara.

¹⁹Urik ma ondo am li irakoshirik ol orin tiyandari ma nom orok li lihi limu silira, “Mberem ushirik wasimalengamba oton ni mbu ermbendahik ni nari ambu nir?” ^h

²⁰Urik ormu sawera, “Mashi anhin ji misindiyanda nombo kandakar mende jihik nawa ambu sir, wahau. Uwosik mberem ji mbawak jivik nandahi ambu ri. Hako omek amu sawenduwa, os anin ji hishiowenda nombo jihi awarikanda mastet siji hom si na nahi, ambehoma, telemba roson ji mba, “Telemba nyir usa ika!” karem ji mba nahi, si usa indahi sir. Uhu mbele mbele os ji ukwak si nawa avak er ji undahi sir.” ⁱ ²¹Wasimalengamba jikisi oton tolohondari oso

kwambu nga nari sir. Unda osik os akwan ji halaha Avui Wasilakan ji sawe nahi, ji mbuembendahi sir. Os erem ji una ambu nahi, wahau.]^{17:21}

**Jisas or haha indik or ushakuri
mashin indik or saweri**

(Mk 9:30-32; Lk 9:43b-45)

²²Jisas nga ol orin tiyandari ma nga Galilik indik li ihi ormu mbara, “Ma Jikisi Avui Wasilakahi avak ma kavahi tavarenjek li halashinak ^j²³li mandingormekwa ri. Hako niri frijip fri ishinak indiyok ushakwaria.” Karem or mbari mashi oson li misihi sunguwavu mende nga limu holora.

Jisas takis yan tempel akak or hari

²⁴Jisas nga ol orin tiyandari ma nga yanga Kaperneamik li layirik ma ol tempel akanjik takis yan landari ma ondo li taha Pitan limu silira, “Mai, tisa jihi am tempel akanjik takis yan handa or?” ^k

²⁵Urik Pita mu mbara, “He, takis yan handa ora.”

Karem or mbaha akak or i layihi mashi las or mba namber Jisas mu orin silira, “Pita, mberem mi hishindu? Malakama misambik fehe ondo lawe lirin takis yan handu? Jikisi lihi takis yan handa ol mo ma anandi handa ol?” ²⁶Urik Pita mu mbara, “Jikisi lihi nembes, ma anandi nom takis yan handa lir.” Urik ormu mbara, “Ome sira, malakama ondo jikisi lihi takis yan handa ambu lir. ²⁷Hako las avak shi halashinak li ngrianda ngashi. Uwosik leukuk mi layihi hakin ermbeka. Uhu foome os maifuk mi lowa foomtajak heyeye ya las avak orok mi heyekwa sir. Ya oson laha ihi an nga mir nga takis ya shihin tempel aka orok haka.”

^{17:21} **17:21** Saveman lal karem hishinda ves 21 oso kuma er nga li kayeri sir.

^h**17:19** Mt 10:1 ⁱ**17:20** Mt 21:21; Mk 11:23; Lk 17:6; 1 Ko 13:2

^j**17:22** Mt 16:21 ^k**17:24** Kis 30:13; 38:26

Lawe ol maifuk siku?*(Mk 9:33-37; Lk 9:46-48)*

18 Oro wolok ol Jiasin tiyandari ma orhik li taha limu silira, “Lawe ol hiushamak naha Avui Wasilaka yanga orhi orok maifuk siku?”¹² Urik Jisas jikisakri lar or mbarik or tarik lihi nindik or eweshirik ormu sira.³ Urik ormu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa, os sunguwavu jihin ji tormblehe jikisakri roto hom ji nana ambu nahi, jir mbeek Avui Wasilakahi yanga orok ikwa ambu jir.^{m4} Hako os jihinjik ji hafakaha jikisakri toto hom ji na nahi, ambehoma, jir yanga orhi orok maifuk sikwa jira.⁵ Uhu os anin ji hisihi jikisakri toto hom nawan armek ji u nahi, wa anin jimu uwa sira.”ⁿ

**Ma or ma anandin nombo
kavak tolohongowa ma oto
kumak kavak nakwa ri**

(Mk 9:42-48; Lk 17:1-2)

⁶“Hako os ma lar jikisakri kanda ol mashi anhin misindiyanda ondon or mbaskashinak kavakavan li u nahi, ma or mbaskashiwa ma oto kumak avak kavak nakwa ri. Os sunja laka las jekap-nashi orhik li ishitivihi fak li ermbeshinak or uk aha nor ha nahi, oso mbeek lakak nawa ambu sir. Mberem ushiwak? Kumak avak kava indingak nakwa ri.⁷ Ma or ma anandin mbaskashiwa ma oto kumak avak kava indingak nakwa ria. Uhu mendek nakwa ria. Ome sira, ma misambik fehe ermba ermbak kavakavan unda lir. Hako ma or ma anandin mbaskashiwa ma oto kumak avak kava indingak nakwa ri.

⁸ Os kumba tava jihi fri mbango nahi, wa yejen shikoro ermbenak si ika. Ushinak yeje nom ji naha avak ermba ermbak linda mishi orok jivai ika. Las avak kumba tava jihi evrembam fri nahan-danak hik ji inda ngashi.⁹ Os misokome jihi si unak kavakavan ji u nahi, wa misokome yejen kwarko ermbenak si ika. Ushinak yeje nom ji naha ermba ermbak linda mishi orok jivai ika. Las avak misokome jihi evrembam fri nahan-danak hik ji inda ngashi.

¹⁰ Ji auheyeka, las avak jikisakri ton-don ji heyeyehe ji mba, “Tondo jikisakri kava lir,” karem ji mbanan, wahau. Jirin amu sawenduwa, lir ensel ngashi lir. Ensel lihi hevenik Avui Wasilaka linda mishik er linda lir.”^{p11} [Ma Jikisi Avui Wasilakahi misambi torok or tari karem, ma ol nombo jivin halaha apsham inda ma ondon or lasaha indik lakurik tari ria.]^{18:11 q}

Sipsip lar wanyinda mashi*(Lk 15:3-7)*

¹²“Ma lar sipsip orhi 100-pelak nanda lir. Lihi lar ihi wanyishiwak mberem or-vai uku? Sipsip 99 ondon os li sihi anda mishi orok or halashihi wanyinda oton lasakwa or mo wahau? Or lasakwa ora.¹³ Or laslasa ihi am or heyeyehe warje mende nga rupshikwa ri. Sipsip 99 ol orhi inyik siwa ondon rupshinda ora. Hako namtar or wanyihindan indik or heyewa wolo warje mende nga rupshinda ri.¹⁴ Unda hom Avui Wasilaka nihi or hevenik linda erema, or mbeek ma lar nombo wornan halaha apsham ikmbaha mbanda ambu ri, wahau.”

^{18:11} **18:11** Saveman lal karem hishinda lir, ves 11 oso kuma li kayeri sir.

¹**18:1** Lk 22:24 ^m**18:3** Mt 19:14; Mk 10:15; Lk 18:17

ⁿ**18:5** Mt 10:40; Lk 10:16; Jn 13:20 ^o**18:8** Mt 5:29-30 ^p**18:10** Hi 1:14

^q**18:11** Lk 19:10

**Jisasin tiyanda man li tolo
wornanda nombo kasira**

¹⁵ Uhu Jisas ormu mbara, “Os mir nga nakrem shi lotu unda ma lar mirin kavak or uwa, mir avak orin i heyehé mainalok os mirin or uwa kava oson shi anasaweka. Os mashi mihin or misi nahi, avak shi anafaha nakrem indik mahasanje hom shi sika. ^{r16} Hako os mashi mihin or misina ambu nahi, avak ma fri-jip mo nalmingrip laha inak mashi os shi mbawan li misihi mirin li jelyaka. ^{s17} Hako os lir sawewan er nga or misina ambu nahi, wa avak mbele mbele kava os or uhundan korbak siosik sawenak ma amber li misika. Hako os or misina ambu nahi, wa misokomekop ji heyeka. Uhu ji halashinak hikriyok er or sihi takis yan landa ma ol Avui Wasilakahi mashin mblarnanda mak or naka.

¹⁸ Jirin omek amu sawenduwa, os hulaima nokopma kavakava ol li undan li sawenak ji mba, “Avui Wasilaka kavakava jihin laha ermbekwa ri.” karem ji mba nahi, erem ukwa ri. Hako os ji mba, “Wahau,” karem ji mba nahi, or er nga erem mbakwa ri. ^{t19} Uhu jirin amu sawenduwa, os jihi lap mbele las wavu namtaskop fri hishihi fri mbaol-soloho Avui anhi or hevenik lindan fri sawe nahi, avak mashi frihin misikwa ri. ^{u20} Mberem ushiwak? Os ma frijip mo nalmingrip hi anhi li tirsana nahi, an lihi nindik a sikwa nir.”

**Ma ol jirin kavakavak uwa
ma ondon ji rupshika**

²¹ Urik Pita or taha Jisasin ormu silira, “Wasilaka, os mahasanje anhi lar mbele kava las anin or u nahi, hindi mbelmbel orin a sawehe na mba, am nawa kava sir? Hindi 7-pelak mo hindi mbelmbel?”

²² Karem or silirik ormu mbara, “Wahau, hindi 7-pelakop nembes. Hindi 77-pelak. Kantim uwa hala. ^v

²³ Ji misi, Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin or arangoshinak orhi yangak li likwa oso karem nanda sir. Nindi las wolok king lar mbele mbele orhi os ornjik lerawun landari ma ondon or hahandarin indik or lakurik ormu hishira. ²⁴ Uhu ma ol or hahandari wasa nga nandarin or usharik limu rara. Urik ma lar wasa orhi wasilaka mendek 10 milion kinak nari sir. ²⁵ Hako ma oto mbeek ya erem nari kas nga nari ambu ri. Uri osik king mu mbara, “Avak mbele mbele mihi amber mi tirsaha mi eweshinak ma li frungawurakoshinak yan mi laha anin haka. Ushihi mir nga jik-isnokopji mihi nga akishmakisha hom ji naha anjik men lerawun ji lanak os anin mi hakmbaha na mbawa ya wasa oso mendek si naka.” ²⁶ Karem or mbarik ma oto sunguwavu orhi nga nor holoho ormu tlara, “Awasayi, mir avak anjik holowa. Uhu nikishinak avak wasa mihin a hakwa sir.” ²⁷ Karem or mbarik king oto wavu mende nga ma otonjik or holoho ormu mbara, “Am nawa sir, men hishakasha ika.”

²⁸ Ushirik ma oto hikrik or layihi ma or nakrem lerawun fri landari lar nombok or heyehé jepknashi orhik or toloho ormu mbara, “Mir kolok 10 kina anhin mi lahandan indik haka.”

²⁹ Karem or mbarik ma oto ormu tlara, “Anjik mi holoho nikishinak avak wasa mihin indik a hakwa sir.” ³⁰ Hako wahau. Or mbeek nikishikuri kas nga nari ambu ri. Ma oton or laha krawuk or eweshirik or lihi yawur wasa oson or harakonakop or halashinak talakwa ri. ³¹ Urik ol or nga nakrem lerawun landari ma os erem or uri oson li heyehé sun-

^{r18:15} Lk 17:3; Ga 6:1 ^{s18:16} Lo 19:15; Jn 8:17

^{t18:18} Mt 16:19; Jn 20:23 ^{u18:19} Mk 11:24; Jn 15:7 ^{v18:22} Lk 17:4

guwawu lihi kavak si narik King oton li sawekurik limu ira.

³²Urik King mashi oson or misihi ma oton or mbarik or tarik ormu mbara, “Mir mambale mira. Mir hongom mi tlarik a heyehe mirnjik a holoho am nawa sir, karem a mbari nira.” ³³Hako mir mberem ushirik ma or mir nga nakrem lerawun shi landari otonjik mi holori ambu? Uhu os mirin a uri hom erem orin mi ukurin mi halar?” ³⁴Karem or mbaha or waplelenaha or mbashirik ma oton li wakoroho krawuk limu ewera. Ushinak yawur wasa orhi oson or harakohokop talakwa ri.” ^w

³⁵Jisas sauheima oson or sawerakoho ormu mbara, “Avui anhi or hevenik linda King oto hom nanda ri. Os ma jirin uwak kavak ji nawa ondon ji hishihi ji mba, “Am nawa kava sir.” Karem ji mba nahi, Avui Wasilaka er nga kavakava os ji undan laha ermbekwa ri. Hako os erem ji mbana ambu nahi, or erem mbeek kavakava ol ji undan laha ermbekwa ambu ri, wahau.” ^x

Jisas nokoven turanda nombon or pantleri

(Mk 10:1-12)

19 Jisas mashin or sawerakoho provins Galilin or halaha fa Jordanin or mbuhu provins Judia yok ormu ira. ²Urik ma musha mendek orin li tiya irik ol kavamisindarin or mbarik jivik limu nara.

³Urik Farisi lal li taha men li ewe-heyenak or mbanak li heyekmbaha li taha orin limu silira, “Lo nihi mberem si mbandu? Os nokove nihin men semben ni turaha ni mbashinak si ika, karem ni mba nahi, jivik nakwa os mo wahau?”

⁴Urik ormu mbara, “Jir mashi os Avui Wasilakahi jekambak li kayehendarin heyenda ambu oj? Avui Wasilaka mbele mbele amber or uri wolo hulayi nga nokove nga or uri vria. ^{y5}Uhunda osik hulayi or nokoplawa wolo avoko nijava orhin or halaha nokove orhi nga nor lihi opmu maome namtaskop nawa vria. ^{z6}Angop namtaskop fri nawa osik mbeek anakorokwa ambu vria. Os erem nakuri nombo Avui Wasilaka or mbahanda oso mbeek ma misambik fehe lar tlendahi ambu sir.”

⁷Karem or mbarik limu silira, “Mberemhi sir? Lo Moseshi karem mbanda osa, ma or nokove orhin halakmbaha hishiwa ma oto jekambak karem or kayeka, “Nokove anhi oson avak a halakwa nir.” Karem or kayeshinak si heyehe sivai ika. Mberem ushirik Moses erem nanda lo oson nirin or har?” ^a

⁸Urik ormu mbara, “Jir ferfar naha Avui Wasilakahi mashin ji mblarnandari osik lo oson jirin hari ri. Hako mas araje wolo mbeek erem or mbari ambu sir. ⁹Jirin amu sawenduwa, os nokove las hula anandi lar nga si yana ambu nahi, hula sihi men orhinjik sirin or turaha nor mbashinak si inak or halashihi, ushihi nokove anandin or la nahi, os ormu nokophirmbirinduwa.” ^b

¹⁰Karem or mbarik ol orin tiyandari ma mashi oson li misihi limu mbara, “Ayo, os erem si na nahi, wa halanak hulayi amber kuyap li waha yaka.” ¹¹Urik ormu mbara, “Ma amber mbeek erem undahi ambu lir. Avui Wasilaka kamahanda ma ondo nom erem undahi lir. ¹²Ji misi, ma lal nijava lihi wari wolokop maome lihi kavak si nari osik nokoplandahik nanda ambu lir. Lal fle

^w18:34 Mt 5:25-26 ^x18:35 Mt 6:15; Mk 11:25; Ef 4:32; Col 3:13

^y19:4 Stt 1:27; 5:2 ^z19:5 Stt 2:24; Ef 5:31 ^a19:7 Lo 24:1-4; Mt 5:31

^b19:9 Mt 5:32; 1 Ko 7:10-11

hom li man lashihindak mbeek noko-
plandahik nanda ambu lir. Hako lal
lerawu Avui Wasilakahin li lakwak li
hishihi lihinjik li pantlehe mbeek noko-
planda ambu lir. Ol erem ukwak hishiwa
ma ondo erem unda ol te.”

**Hulaima nokopma jikisi
lihin Jisasik li laharari**

(Mk 10:13-16; Lk 18:15-17)

¹³Hulaima nokopma jikisi lihin
Jisasik limu laharara. Unak lirin or
toloho Avuin or sawenak lirin armek
or ukmbahan. Hako orin tiyandari
ma ondo oson li heyeha ma ondon
limu ngriara. ¹⁴Urik ormu mbara,
“Jikisi tondon halashinak anhih li raka.
Jir avak lirin pantlewa hala. Ma ol
jikisakri tondo hom nawa ma ondo Avui
Wasilakahi krahak li sihi yanga orhik
ikwa lira.” ^{c15}Karem or mbaha tava
orhin jikisi ondohik or hauoweshihi
lirnjik Avui Wasilakan ormu sawera.
Ushihi yanga oson or halaha ormu ira.

**Ma ol mbele mbele mushak nanda
oto Jisasin heyekurik or tari**

(Mk 10:17-31; Lk 18:18-30)

¹⁶Urik ma lar Jisasik or taha ormu
silira, “Tisa, mbele jivi menden a uhu
os ermba ermbak linda oson a laku?”
¹⁷Urik ormu mbara, “Mbele jivi mende
mi ukmbaha mi mbandu? Avui Wasilaka
ortonom jivi ria. Hako os ermba ermbak
linda oson mi lakmbaha mi hishi nahi, lo
orhi ondon amber tiyaka.” ^d

¹⁸Urik ormu silira, “Mberemhi lon
mi mbandu?” Urik ormu mbara, “Man
mandingormewa hala, nokophirmbirih
hulatohakawa hala, hirnyawa
hala, man semben mbaha haimba
handambawa hala, ^{e19}avoko nijava

mih mashin misih frihi siyok sika.
Uhu os mihinjik mi rupshinda hom ma
anandin er nga rupshika.” ^f

²⁰Urik ermbasi oto mu mbara, “Lo
ondo amber angop a tiyarakonda nira.
Hako mbele las er nga na ukuwa on?”

²¹Urik Jisas mu mbara, “Os ma worna
jivi mendek mi nakmbaha mi hishi nahi,
mbele mbele mihi ondon mbashinak ma
li frungawushinak yan laha erndakavan
haka. Ushihi anin tiyaka. Os erem mi
uwa avak mbele mbele kumak hevenik
mi lakundan os mimu hundujenduwa.”

²²Karem or mbarik ermbasi oto mashi
oson or misih sunguwavu orhi kavak si
narik ormu halashi ira. Mberem ushirik?
Or ya mbele mbele mushak nandari ora.

²³Or ishirik Jisas ol orin tiyandari
man ormu sawera, “Omendingak jirin
amu sawenduwa, mbele mbele nga
mushak nanda ma ondo Avui Wasilakahi
siyok li sikmbaha li hishiwa anala
mendekwa lir. ²⁴Kamel lar am kowen
tlavanda nil washi orok layikundas? Wa-
hau. Uhunda hom ma ol mbele mbele
mushak nanda Avui Wasilakahi siyok li
sikmbaha li hishiwa kava ukwa mende
sir.”

²⁵Karem or mbarik wavu musha
mushak li hishihi limu mbara, “Ayo,
os erem si na nahi, lawe avak ermba
ermbak linda oson laku?” ²⁶Urik Jisas
lirin or heyeha ormu mbara, “Mbele
mbele ma undahi ambu ondo Avui Wasilaka
or undahi lir.” ²⁷Urik Pita mu orin
silira, “Wasilaka, nir angop mbele mbele
nihin ni halaha mirin er ni tiyanda nira.
Hako mbele menden ni laku?”

²⁸Karem or silirik ormu mbara,
“Omendingak jirin amu sawenduwa,
Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto mbele
mbele indiyok or unak akrikop li nakwa

^{c19:14} Mt 18:2-3 ^{d19:17} Wkp 18:5; Lk 10:28

^{e19:18} Kis 20:12-16; Lo 5:16-20 ^{f19:19} Kis 20:12-16; Wkp 19:18

^{g19:26} Job 42:2

wolo kwambu orhi kormbak talakwa sir. Uhu malakamak nakwa ri. Unak jir erem or nga nakrem os or liwa mishik likwa jir. Uhu Israelik fehenda kraha 12-pela ondo mbele mbelen li uhundan heyembakwa jira. ^{h29}Misi, ma ol anin tiyakwak hishiwa ma ondo os mbele mbele lihin, aka, mahasanje, avoko, nijava, jikisi, nowe lihin li hala nahi, Avui Wasilaka mbele mbele ol li halawa ondohi farniyik warje nga or hakwa lir. Uhundanak kumak ermba ermbak linda oson lakwa lira. ³⁰Misi, ma ol ter wolok maifu iwa ondo kumak avak kumasi ikwa lira. Hako ma ol ter wolok hi nga nawa ambu ondo kumak avak maifu ikwa lir.” ⁱ

Sauheima wain nowek lerawun li landari kasira

20 Uhu mashi las nga Jisas ormu mbara, “Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin or arangoshinak orhi yangak li likwa oso karem nakwa osa. Noumashama lar nirsumbu mendek ma lal wain nowe orhik lerawun li lakmbaha or ushakurik ormu ira. ²Uhu ormu mbara, “Os avak nurum sishihhi hominak nowe anhik lerawun ji la nahi, jir namtarmba namtarmbak ya las^{20:2} jirin a hakwa nir.” Karem or mbaha nor mbashirik nowe orhik lerawun li lakmbaha limu ira. ³Urik am 9 kilok hom si narik indik ma li tirsanda mishik or ihi nor heyeri ma lal orok men limu sira. ⁴Urik ormu mbara, “Jir nga avak ji ihi nowe anhik lerawun ji lanak avak yan os ji lawa lawa hom a haka.” ⁵Karem or mbarik limu ira. Ushi 12 kilokik indik or ihi lal or mbashirik limu ira. Ushihi 3 kilokik indik or ihi ma lal os mas or

mbari hom or mbashirik nowe orhik lerawun lakurik limu ira.

⁶Urik am si homirik indik or ihi nor heyeri ma lal men orok limu sira. Uhu lirin ormu silira, “Mberem ji mbaha ji sindu? Lerawu nga nanda ambu oj?”

⁷Urik limu mbara, “He, ma lar mbeek lerawu las mbawak ni lawa ambu nir.” Urik ormu mbara, “Wa, jir er nga nowe anhik ji ihi lerawun ji laka.”

⁸Urik am si krinyakurik noumashama oto ma ol ornjik lerawun landa man washisinda man ormu mbara, “Nowe anhik lerawun landa ma ondon ushanak li ralanak yan haka. Ol kumasi mendek tawa ondon masmas hashihi maifuk tawan mivai haka.” ^{j9}Karem or mbarik os or mbari nombo hom ormu ura. Uhu am si homirik talari ma ondon masmas ya las lirin namtarmba namtarmbak ormu hara. ¹⁰Erem or haha ihi maifuk tari ma ondo warje nga li laku, karem hishiri lir. Hako wahau, lir nakremkop lari lir. ¹¹Uhu ya os li larin li heyehe noumashama oton li ngriaha limu mbanhanjira, ¹²“Wahau te. Mberem ushiwak ma ol kumasi mendek tawa ondo nga nir nga nakremkop ya namtaskop ni landuwa? Nir nirsumbukop tantlembantle koroho ni laha ihi homiwa sir. Hako lir, wahau.”

¹³Urik noumashama mashi os erem li mbari oson or misihi lirin ormu mbara, “Ji misi, ya os jirin a hajehe na mbawa hom amu hawa sira. An mbeek jirin a mbafirimbawa ambu nir. ¹⁴Ya jihi oson laha ika. Mbele mbele os kumasik tawa ma ondon a hawa oso wavu anhi osa. ¹⁵Ya anhin os a ukmbaha a hishiwa hom a ukwa nir. Hako jir mberem ushi-

^{20:2}**20:2** Ya os or hakmbaha nor mbari oso de namtas lerawun li lanak or hakmbaha nor mbari sir.

^h**19:28** Mt 25:31; Lk 22:30; Rev 3:21 ⁱ**19:30** Mt 20:16; Lk 13:30

^j**20:8** Wkp 19:13; Lo 24:15

wak anin ji wapkava hishihi mbandu?”
Karem ormu mbara.”

¹⁶ Jisas sauheima oson or mbarakoho ormu mbara, “Kumak avak erem nakwa sir. Ma ol kumasi mendewa kumak avak maifu ikwa lir. Hako ma ol maifu iwa kumasi ikwa lir.”^k

**Jisas or haha indik or ushakundari
mashin indik or saweri**

(Mk 10:32-34; Lk 18:31-34)

¹⁷ Jisas Jerusalemik or ikurik or ihi ol orin tiyandari ma 12-pela ondon or laha limu ira. Li ihi nombo nindik li sihi ormu sawera, ¹⁸ “Misi, avak Jerusalemik ni ikwa nir. Unak ma misambik fehe avak Ma Jikisi Avui Wasilakahi oton bikpris nga mashi Moseshin sawendari ma nga lihi tavak li halakwa ri. Unak orin li kotim uhu orin li mandingormekmbaha mbaolsolokwa lira. ¹⁹ Uhu Avui Wasilakahi mashin misinda ambu ondohi tavak li halashinak orin li okolehe li wakoroho miandok li tirishinak hakwa ria. Unak niri frijip fri ishinak indik ushakwa ria.”

**Sebedihi jikisi ovro malakamak
fri nakurik fri mbari**

(Mk 10:35-45)

²⁰ Urik Sebedi nokove orhi oso nga jikisi sihi frijip ovro nga Jisasin heyekurik limu tara. Uhu nijava oso Jisasin si silikmbaha kumbambongon si huvuhu misambik simu raka lira. ²¹ Urik Jisas sirin ormu silira, “Mberem a ukmbaha nyi hishindu?” Urik simu mbara, “An a hishiwa os malakamak mi naha yanga mihik mi liwa wolo jikisi anhi tovron mi mbanak malakamak fri naha mir nga nakrem fri lika, lar tapmama yok lar tava ashi yok.”^m

²² Karem si silirik ormu mbara, “Jir mbeek os ji siliwan hishiyariwa ambu jir. Shir am nomorawu os anhik talakwan kishandahi osh?” Urik frimu mbara, “He, shi kishandahi sir.” Urik ormu mbara, ²³ “Ome sira, nomorawu os anhik talakwa oso shihik er nga talakwa sir. Hako ma ol tapmama anhi yok tava ashi anhi yok likwa ma ondo an mbeek a kamakwa ambu nir. Avui anhi ma ol or kamanda ma ondo nom or mbashinak orok likwa lir.”

²⁴ Urik Jisasin tiyandari ma 10-pela ondo nokove oso os si siliri mashin li misihi fririn limu ngriara. ²⁵ Urik Jisas lirin or usharik li tarik ormu mbara, “Malakama tol misambik linda angop ji heyenda lir. Lir awu awuk li mbashiwak hulaima nokopma lihi siyok li sihi os li mbawa nombo hom unda lira. ²⁶⁻²⁸ Hako Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto mbeek lir hom nanda ambu ri. Or mbeek ma lal ornjik lerawun li lakmbaha rari ambu ri. Ma amber or jelyaha lihi farniyik or hakurik tari ri. Karem uri osik jir anin tiyanda ma jirin ji misi, avak malakama misambik fehe hom ji nawa hala. Os jir lar malakamak or nakwak or hishi nahi, wa orhinjik or hafakaha mahi siyok or sika. Os jir lar ma amber tikrihi hausikwak or hishi nahi, wa halanak akishmakisha mendek or naha ma amber lirnjik lerawun landa ma hom or naka.”^p

**Jisas misokome tumundari
frijip or mbarik jivik fri nari**

(Mk 10:46-52; Lk 18:35-43)

²⁹ Jisas nga orin tiyandari ma nga kuyanga Jerikon li hala irik ma mushak lirin limu tiya ira. ³⁰ Urik misokome tumundari ma lap nombo sumbuk frimu

^k20:16 Mt 19:30; Mk 10:31; Lk 13:30 ^l20:18 Mt 16:21; 17:22-23

^m20:21 Mt 19:28; Lk 22:30 ⁿ20:22 Mt 26:39; Jn 18:11

^o20:25 Lk 22:25-26 ^p20:26-28 Mt 23:11; Mk 9:35; Lk 22:27; Fl 2:7

lira. Urik Jisas nombo orok or tarik fri misihi frimu ushambara, “Wasilaka, shir wavu mi hishiwa!”³¹ Erem fri mbarik ma ol Jisas nga rari limu mbara, “Shir mayam shi li!” Hako, wahau, wasilaka mendek fri ushaha frimu mbara, “Wasilaka, nirambara Devithi mirin, shir wavu mi hishiwa!”

³²Urik Jisas or misihi orok ormu sira. Uhu nor mbarik fri tarik ormu silira, “Mberem a shiri ukmbaha shi mbandu?”³³ Urik frimu mbara, “Wasilaka, shi heyekmbaha shimu hishinduwa.”³⁴ Urik frirnjik or holoho misokome frihik or hautarik kolok er fri heyeha orin frimu tiyaha ira.

Jisas king hom Jerusalemik or layiri

(Mk 11:1-11; Lk 19:28-38; Jn 12:12-19)

21 Jisas nga ol orin tiyandari ma nga Jerusalemik li ikurik yanga Betfage telemba Oliv sumbu orok limu talara. Uhu orin tiyandari ma frijip or mbashirik yanga pasir nanda orok fri ikurik ormu sawera,² “Kuyanga kasai ni heyewa mishik shi ihi donki las anjik shi laharaka. Orok shi ihi shi heyenak donki oso kuvuk li ishishinak jikisi sihi nga sikwa sir. Ushinak kuvu oson shi sornogoho donki nijava oso nga jikisi sihi nga anhi shi laharaka.”³ Os ma lar shirin or sili nahi, karem shi saweka, Wasilaka lerawu nga or nawa osik or mbashiwak shimu randuwa. Karem shi mbanak kolok or mbashinak shi laharaka.”

⁴Os erem fri uri oso mashi os maskop profet li kayendari osmu omek nara. Mashi oso karem,

⁵“Hulaima nokopma ol yanga Saionik^{21:5} fehendani karem ji saweka, king jihi avak jihik takwaria. Uhu donki akri lasik or lawu

lihi ma katai hi ngashi ambu hom jirik takwaria.” *Sekaraia 9:9*

⁶Urik os or mbari nombo hom fri ihi erem frimu ura.⁷ Uhu donki nijava nga jikisi nga fri laha kousamba frihin donki heyek frimu ewera. Ushirik Jisas orok ormu lawu lira.⁸ Urik ma musha kousamba lihin li tloho nombok limu lere ira.⁹ Urik lal mi tavan li tontlehe er nga nombok limu lere ira. Uhu lal li maifu irik lal li kumasi irik Jisas nindik ormu ira. Uhu orin li flehava kwaha limu eweha mblaha ira,

“Devit nirambara orhi toton nimu rupshi mendenduwa. Avui Wasilaka ma or hi orhik tawa toton armek or ukwaria. Karem uwosik hi Avui Wasilakahin ni hauoweka.” *Buk Song 118:25-26*

¹⁰Urik Jerusalemik or layirik orok fehendani ma amber ondo li lishnyafaha limu silminyara, “Isha, ma oto lawe ria?”

¹¹Urik ol er nga tari ma ondo limu sawera, “Oto Jisas oria. Kuyanga Nasaret provins Galilik fehendani profet lar oria.”

Jisas ma ol ya lerawun tempel akak landarin or jikria eremberi

(Mk 11:15-19; Lk 19:45-48; Jn 2:13-22)

¹²Urik Jisas or ihi tempel akak or layihi ma ol orok ya lerawun landarin ormu jikria eremberik hikrik limu layira. Uhu teye os li eweha yan li ananduwareri teye ondon ormu kruma erembera. Uhu kawu ol avi lihin li eweshirik ma li taha ofan li hakurik li frungawuri nga simbalesik er ormu jikria erembera.¹³ Uhu ormu mbara, “Jekamba Avui Wasilakahik karem li kayeri osa. “Aka anhi oso anin li sawenda mishi sira.” Hako ter os jimuwak hirnyanda ma lihi aka hom osmu nanduwa.”⁴

^{21:5}**21:5** Jerusalem oso hi yeje sihi Saion.

⁹**21:13** Ais 56:7; Jer 7:11

¹⁴Jisas tempel aka orok or lirik misokome tumundari nga kumba tava kavak nandari nga orhik li tarik or urik jivik limu nara. ¹⁵Ma ondon or mbarik jivik li narik ma amber li heyehhe jik-isakri mende nga orin li rupshihi hi orhin li hauowehe limu mbara, “Devit ni-rambara orhi toton nimu rupshinduwa.” Karem li mbarik bikpris nga mashi Mose-shin sawendari ma nga sanga lihi kavak si narik orin li ngriaha limu silira, “Ma rondo hi mihin li hauowewan am mimu misindu?” ¹⁶Urik ormu mbara, “He, am a misinduwa. Hako jir mashi os Avui Wasilakahi jekambak li kayehendarin heyenda ambu oj? Karem li kayeri sir, “Jikisakri nga hi orhin hauowekwa ola.” ¹⁷Karem or mba lafakaha Jerusalemin or halaha yanga Betanik or wakmbaha ormu ira.

Jisas or mbarik mi fik hatlayiri sir

(Mk 11:12-14,20-24)

¹⁸Nirsumbu mendek Jisas indik Jerusalemik or ihi nombo nindik or sihi ormu erenghara. ¹⁹Urik mi fik las nombo orok si sirik or heyehhe pasir or i sihi ormu simaura. Uri mbeek akwa nga nari ambu sir, wahau, minjakukwa nom olmu nara. Urik mi oson ormu mbara, “Nyir mbeek indik akwa ome nga nakwa ambu nyir.” Karem or mbarik mi oso kolok er simu hatlayira. ²⁰Urik orin tiyandari ma ondo oson li heyehhe li lishnyafaha limu mbara, “Ayo, mberemhi tos ter nanduwa, mi toso lewas er hatlayiw te?” ²¹Urik ormu mbara, “Jirin amu sawenduwa, os mashi Avui Wasilakahin ji misindiyaha wavu frijip frijip ji hishina ambu nahi, tos a uwak ji heyewa hom ji undahi sir. Hako oso nom nembes. Os telemba las ji mbanak si mblihi solwarak si raka,

karem ji mba nahi, os ji mbawa hom nakwa sir. ²²Uhu os mashi orhin ji misindiyanda nombo jihi kwambuk si na nahi, ambehoma, mbele las orin ji sawewa avak os ji sawewa hom nakwa sir.” ^t

Jisasin li siliri, “Lawe mbashirik lerawu oson mi landu?”

(Mk 11:27-33; Lk 20:1-8)

²³Jisas indik tempel akak or layihi mashin ormu sawera. Urik bikpris nga Judama lida lihi nga orok li raha orin limu silira, “Lawe mbashindak lerawun mi landu?” ²⁴Urik ormu mbara, “Os mbele las jirin a siliwan armek ji sawenak a misi nahi, an nga vai a sawenak ji misikwa sir, lawe or anin mbashihindak lerawun a landu. ²⁵Jon man or fak tolo-falendari oto lawe mbashirik lerawun or lar? Avui Wasilaka mbashirik mo ma misambik fehe mbashirik lerawu oson lari or?”

Karem or silirik lihi ambek limu mbara, “Mberem ni mbakwa ambu re. Os ni mba, Avui Wasilaka mbashirik lerawu oson ormu lara. Karem ni mba nahi, avak or mba, mberem ushirik orin ji tiyakurin ji halar? ²⁶Hako os ni mba, ma misambik fehenda mbashirik lerawu oson ormu lara. Karem ni mba nahi, ma rondo avak nirin kavak nakwa ola. Mberem ushiwak? Jon profet oria, karem hishinda ola.” ²⁷Karem li mbaha limu mbara, “Nir ni hishiwa kom te!” Urik ormu mbara, “An ngana, an mbeek a sawekwa ambu nir, ma or anin mbashihindak a taha lerawu toson a lawan.”

Mahasanje frijip sauheima frihi

²⁸Uhu Jisas sauheimak bikpris nga Judama lida lihin ormu sawera, “Mashi kas

¹21:16 Sng 8:2 ²21:21 Mt 17:20; Lk 17:6; Jn 14:12; 1 Ko 13:2

³21:22 Mt 7:7-11; 18:19 ⁴21:26 Mt 14:5

a mbawan ji misi. Ma lar jikisi orhi frijip nandari vria. Undarik lakamenden ormu mbara, “Mir avak ihi wain nowe anhih laka.”²⁹ Karem or mbarik ormu mbara, “Wahau, an turaw.” Hako or lihi hishi-fuhu nowe ormu ira.³⁰ Urik avoko or ihi mahakandan or heyeha sanjelakan or mbari hom ormu mbara. Urik ormu mbara, “He avui, avak a ikwa nir.” Hako mbeek iri ambu ri.³¹⁻³² Jir mberem ji hishindu, mahasanje ovron a mbawan, lawe mende avokohi mashin misir? Sanjelakan mo mahakandan?”

Karem or silirik limu mbara, “Sanjelaka na.”

Urik ormu mbara, “Os jimu omek mbanduwa. Hako ji misi, takis yan landa ma nga hulatolhakanda nokove nga lir avak jirin li tikrihi maifuk Avui Wasilakahi kuyanga orok layikwa lir. Mberem ushiwak? Jon nombo os sunguwavun ji tormblehe Avui Wasilakahik ji rakuri nombon jirin mukuri ora. Hako jir mbeek mashi orhin misiri ambu jir. Hako kavakavan unda ma ondo mashi orhin misiri lir. Jir angop ji heyeri lir, mashi orhin li misirin. Hako jir mbeek wavu jihin tormblehe os lir uri hom uri ambu jir. Karem uhunda osik lir avak jirin li tikrihi masmas Avui Wasilakahi kuyanga orok layikwa lir.”^v

**Sauheima noumashama halashirik
ma kava hiniyin li ori**

(Mk 12:1-12; Lk 20:9-19)

³³ Uhu Jisas ormu mbara, “Sauheima kason ji misi. Ma lar wain nowe las or laha inyin or washi arango ho wain siji omen li jimbresekundari las nga nor uhu nowen li washilikuri aka las nga ormu ura. Uhu nowe oson ma lalhi tavak or halashihi yanga lasik ormu ira.^{w34} Uhandarik wain siji am li nivikuri wolok si

narik ornjik lerawun landari ma lal or mbashirik ornjik lal li nimba laharakmbaha limu ira.³⁵ Hako ma ol nowen washilindari ma ondo ma or mbashirik tari ma ondon li heyeha lal li jihi, lal li jimandingormehe, lal li sunjakom loho li jirik tulu iri lir.³⁶ Ushirik ma anandi lal nga mushak or mbashirik limu ira. Urik os mas li uri hom erem li uri lir.

³⁷ Erem li urik or ufuhu ormu mbara, “Halashinak jikisi indingo anhin a mbashinak or inak mashi orhin misikwa lir.” Karem or mbaha jikisi orhin or mbashirik ormu ira.³⁸ Or irik li heyeha limu mbara, “Noumashama jikisi orhi indingo ormu tanduwa. Hako ka ni i orin ni jimandingormehe mbele mbele orhi ondon hiniyin ni oka.”^{x39} Karem li mbaha orin li hikriyok li tolo longo laha ihi orin limu mandingormera.”^y

⁴⁰ Jisas sauheima oson or sawerakoho ol orok lirin or heyeha ormu silira, “Wa mberem ji hishindu, noumashama oto kumak avak or taha ma ondon mberem orvai mbaku?”⁴¹ Urik limu mbara, “Ma kava ondon avak kavak or nakwa lir. Ushihi nowe oson ma anandihitavak or halashinak lakwa lir. Unak wain siji ornjik li laha eweshihindak kumak or tanakop li hakwa ri.”⁴² Karem li mbarik ormu mbara, “Mashi os jekamba Avui Wasilakahik li kayehendarin heyenda ambu oj? Karem li kayeri sir,

“Sunja ma akan unda, kava, karem li hishihi li eremberi sir. Hako wahau, angop wormbonawa hom maifuk ormu sinduwa. Wasilaka vai oson or unak ni heyenak jivik nakwa sir.”

Buk Song 118:22-23^z

⁴³ Erem li kayeri osik jirin amu sawenduwa, Avui Wasilaka avak jirin or halashihi ma anandi yoko ol mashi orhin misindiyaha akwa ome nga nawa ma

^v21:31-32 Lk 3:12; 7:29-30 ^w21:33 Ais 5:1-2 ^x21:38 Mt 27:18

^y21:39 Hi 13:12 ^z21:42 Ro 9:33; 1 Pi 2:6-8

ondon jiji farniyik orhi mak or kamakwa lir. ⁴⁴Ma ol sunja heye orok takatukuyiwa avak havan tle kwa lir. Unak os sunja oso ma lalhi heyek si raka nahi, si mandingormekwa lir.”^{21:44}

⁴⁵Karem or mbarik bikpris nga Farisi nga sauheima oson li misiri osmu lirik er nara. ⁴⁶Ushirik orin li tolokurik hishiri lir. Hako hulaima nokopma, Jisas profet, karem li hishiri osik li ajehe limu halara.

**Sauheima ma lar nokoplakurik
hiyawu wasilakan li undari mashi**

(Lk 14:15-24)

22 Uhu sauheima las nga Jisas ormu mbara, ²“Os Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin or arangoshinak orhi yangak li likwa karem nakwa osa. King lar jikisi orhi nokoplakurik hiyawu las ormu hundujera. ³Or hundujeshihi ma ol ornjik lerawun landari man or mbashirik limu ira, ma ol masmas or mainhahandari ondon li saweshinak li rakmbahan. Or mbashirik li ihi limu sawera. Hako ma ondo mbeek takurik hishiri ambu lir. ⁴Urik ma lal nga ormu sawembara, “Ji ihi karem ji sawe, bulmakau ondon angop a jiji akwa angop a hundujerakowa sir, kolok hiyawu anhi orok ji ramaraka.”

⁵Karem or mbarik mashi oson li laha ihi ma ol masmas or mainhahandari ondon limu sawera. Hako li turaha lerawu lihi os li landa landarik limu ira. Lal nowek irik, lal ya newe lihin li landarik limu ira. ⁶Hako lal ma ol or mbashirik iri ma ondon li toloho kavakavak li uhu lal limu mandingormera. ^{a7}Ushirik os erem li uri oson or misihi or waplelenaha awun undari ma orhin or mbashirik li

ihi ma ondon simbalesik li jila mandingorme laha yanga lihi nga hik limu suwura. ⁸Ushihi ormu mbara, “Mbele mbele akwa ondon angop a hundujerakori lir. Hako ma ol masmas or mainhahandari ondo jivi, karem a mbaha na ushari lir. Hako wahau, ma ondo ma kava lir. ⁹Uwosik avak yanga yangak ji ihi ma ol ji heyewa ondo yejen ji sawehe hiyawu anhi torok ji laharaka.” ¹⁰Erem or mbashirik li ihi ma amber ol li heyeri ondo, ma jivi nga ma kava nga, li sawe lahararik aka orhi mu hojera.

¹¹Aka oso am si hojerik King ma ol aka orok lirin heyekmbaha ormu tara. Or ta heyeri lar mbeek kowe os hiyawu orok li falendari kowe nga nari ambu ri. ¹²Ushirik ormu silira, “Awasayi, mir mberem ushiwak kowe os hiyawu torok li falenda kowe nga mi falewa ambu re?”^{22:12} Karem or silirik mayam ormu lira. ¹³Urik ma ol ornjik lerawun landari man ormu mbara, “Ma roton ji kumbatol tavatoloho os nirtle nirndum nashiwak li entlekoronda mishi orok ji ermbenak or layihi lika. Uhu orok or lihi entlembale misihi fu orhin masham koho akwa ri.”^b

¹⁴Ji misi, Avui Wasilaka ma mushak or ushanda lir. Hako ma laptonom or mbashinak yanga orhi orok layikwa lir.”

**Takis yan malakama Romik fehe
Sisarin li hakwa mo wahau?**

(Mk 12:13-17; Lk 20:20-26)

¹⁵Urik Farisi ondo lihi ambek li tirsaha nombo las li eweheyenak Jisas mbele kava las or mbanak li misihi nombo orok orin li kotim ukmbaha limu tirsara. ^{c16}Uhu li mbashirik lihi ma lal

^{21:44}**21:44** Saveman lal karem hishinda lir, ves 44 oso kuma li kayeri sir.

^{22:12}**22:12** Judama ondo nombo os li undari karem nandari sir, hiyawu mashama oto kowe os li falendarin lirin handari ri.

^a**22:6** Mt 21:35 ^b**22:13** Mt 8:12; 25:30; Lk 13:28 ^c**22:15** Mk 3:6

nga Herothi^{22:16} ma lal nga Jisasik li ihi limu mbara, “Tisa, mir mainome nom sawewak ni heyenda mir. Uhu os hulaima nokopma Avui Wasilakan li tiyakwa nombon omek ewesawenda mira. Mir mbeek man ajenda ambu mir. Ma amber, hi ngashi nga hi ngashi ambu nga nakremkop mbanda mira. ¹⁷Unda osik nirin sawenak ni misika, mberem mi hishindu, os takis yan malakama Romik fehe Sisarin ni hakwa oso jivik nakwa os mo wahau?”

Hako Jisas orin li oweioweiheyehé orin li kotim ukurik li mbari oson angop or heyeri sir. ¹⁸Uri osik ormu mbara, “Jir hokophakovimbanda ma jirin, mberem ushiwak anin ji hokovimbakwak ji randu? ¹⁹Wa, ya os ma oton ji hakmbaha ji mbandan mukunak a heyeka.” Karem or mbarik ya las orin limu hara. ²⁰Urik ormu silira, “Ma fumunyava lawehi nga hi lawehi nga ya torok si wandu?” ²¹Urik limu mbara, “Sisarhi vria.” Urik ormu mbara, “Wa, mbele mbele ol Sisarhi ondo indiyok orin ji haka. Hako mbele mbele ol Avui Wasilakahi ondo orin ji haka.” ^{d22}Karem or mbarik lir mbeek mashi las nga orin li mbakurik nari ambu sir. Urik orin li halaha limu ira.

Sadyusi lal li silir, “Ma ol hahanda indik usahakwa ol mo wahau?”

(*Mk 12:18-27; Lk 20:27-40*)

²³Judama lal Sadyusi lir. Lir karem hishinda lir, ma ol hahanda mbeek indik usahakwa ambu lir. Oro wolok Sadyusi lal Jisasik li taha limu mbara, ^{e24}“Tisa, mashi Moseshi karem sawenda sir, os

ma lar jikisi nga nor na number or hashinak maha orhi lar mumbla oson or owehe jikisi nga fri nawa, tlavu ji oto sanjelaka or hahanda orhik nakwaria. Moses karem or kayeri sir. ^{f25}Hako mas mahasanje 7-pelak nahandari lir. Uhu sanjelaka or nokoplaha jikisi nga nor na number hari ria. Ushirik maha orhi mu mumbla oson ewera. ²⁶Mumblan or ewehé jikisi nga fri na number hari ri. Ushirik orhi hindiyashi lar erem hari ria. Orokop li nana ihi marika mende erem sirin or ewehé jikisi nga fri na number hari ri. ²⁷Am amber li harakoshirik nokove oso er nga hari sira. ²⁸Hako avak mbanak ni misika, ma ol hahanda kumak indik li usahana wolo nokove oso avak lawehik sivai naku? Mahasanje ondo amber sirin lari ola!”

²⁹Karem li silirik Jisas mu mbara, “Jir mbeek mashi os Avui Wasilakahi jekambak li kayehendari nga kwambu orhi nga heyekrahakoronda ambu jir. Uwosik os jimururunduwa. ³⁰Ma ol hahanda indik li usahawa wolo mbeek hulasihi nokoplakwa ambu lir, wahau. Lir men ensel hevenik linda hom nakwa lira. ³¹Hako os ma hahanda indik li usahakwa ambu, karem ji hishi nahi, wa anin ji sawenak a misi, mashi las Avui Wasilakahi jekambak mas mberem li kayeri? Karem li kayeri osa, ³²“Avui Wasilaka orhinjik mbari ora “An God Abraham, Aisak, Jekop lihi God anira.” Mashi os or mbari oso mu nirin kormbak mukunduwa Avui Wasilaka mbeek ma ol hahanda lihi God ambu ri, wahau. Or God ma ol linda lihi God oria.” ^{g33}Karem or mbarik mashi oson li misihili limu funurira.

^{22:16}**22:16** Herothi ma ondo li hishiri karem, os Judama Romik fehe ma ondohi mashin li misihili lir mbawa hom takis yan li ha nahi, Romik fehe ondo mbeek Avui Wasilakan li lotu unda nombon pantlenda ambu lir.

^d22:21 Ro 13:7 ^e22:23 Ap 23:8 ^f22:24 Lo 25:5 ^g22:32 Kis 3:6; Mt 8:11

Lo maifu mende

(Mk 12:28-34; Lk 10:25-28)

³⁴Urik Farisi lal li misiri Sadyusi ondo Jisas nga li anasaweri mbeek mashi kas nga li mbakurik nari ambu sir. Ushirik orhik limu rara. ³⁵Uhu lihi lar Mose-shi lon armek heyendari ma oton li mbashirik Jisasin or oweiweiheyekurik ormu silira, ³⁶“Tisa, mberemhi lo os maifuk naha lo anandin tikrindu?”

³⁷Urik ormu mbara, “Jir avak Avui Wasilakan wapnuku jihik ji eweka. Uhu sunguwavu jihi nga masakome jihi nga os ji hishiyarinda jihi nga orin ji haka. ^{h38}Lo oso maifu mendek naha wasilaka mende sira. ³⁹Os nindik sinda lo oso karem, ma anandin ji rupshika os jihinjik ji rupshinda hom. Oso maifuk sinda lo nga nakrem nanda vria. ⁱ⁴⁰Lo ovro indinga nom lo anandi ondo nga mashi ol profet mbahanda nga tikrihi kishanda vri. Uhu lo ovrohik lo anandi ondo tala-handa lir.” ^j

Krais lawehi jikisi ri?

(Mk 12:35-37; Lk 20:40-44)

⁴¹Farisi orok er li lirik Jisas lirin ormu silira, ⁴²“Jir mberem ji hishindu Krais lawe ri? Jikisi lawehi ri?” Karem or silirik limu mbara, “Ma orto nirambara Devithik nakwa ria.” ^k

⁴³Urik Jisas mu mbara, “Os erem si na nahi, mberem ushirik Devit ma oton Wasilaka orhik or mbar? Masikome Avui Wasilakahi Devitin or sauharik karem kayeri ria,

⁴⁴“Avui Wasilaka ormu Wasilaka anhin karem sawera, “Mir tapmama anhik lika. Ushinak wutari mihin avak a halashinak mihi siyok sikwa lira.”

*Buk Song 110:1*¹

⁴⁵Ji misi, os Devit orhinjik or mbar, “Krais Wasilaka anhi ria.” Karem or mbari sir. Os erem si na nahi, mberem ushiwak Krais nirambara Devithi, karem li mbandu?” ⁴⁶Jisas karem lirin or silirik lir mbeek mashi las nga orin li mbakurik nari ambu sir. Uhu mashi las orin li silikurin limu ajera.

Farisi nga mashi Moseshin sawendari ma nga mashi os li sawenda hom tiyanda ambu lir

(Mk 12:38-39; Lk 11:43,46; 20:45-46)

23 Urik Jisas ma ol orok liri nga ol orin tiyandari ma nga ormu sawera, ²“Farisi nga mashi Moseshin sawendari ma nga Moseshi farniyik li sihi mashi Avui Wasilakahin ewesawenda mak nanda lir. ³Unda osik mashi os li ewesawewan ji tiyaka. Hako nombo os li yawa yawan ji tiyawa hala, wahau. Mberem ushiwak? Lir mbeek mashi os li sawenda hom tiyanda ambu lir. ^{m4}Lir men ma anandi nom mashi lihin li tiyakmbaha sawenda lir. Oso osmu nomorawu wasilaka ma ondon li hawak li kishawak lir mbeek kandakar mende li jelyanda ambu hom nanduwa. ⁵Mbele mbele ol li unda men ma li heyejehe unda lir. Kowe os li falenda kowe os-ohi kousumbun li owehe tlahapsinda lir.^{23:5} Uhu paus os jekamba Avui Wasilakahin li wolonda oson wasilakak unda

^{23:5}**23:5** Farisi ondo mashi os Kisim Bek 13:9,16, Lo 6:6, 11:8, Namba 15:37-41 orok li kayehendarin tiyandari lir. Hako mbele mbele ol kowe lihin li tlahapsindari ondon hambelaka mendek uri lir. Uhu paus ondon wasilaka mendek uri lir. Mberem ushirik? Lir li hishiri karem, mbele mbele ondo avak kormbak li mukunak ma amber heyekwa sir, lir Avui Wasilakahi ma indingo lir.

^h**22:37** Lo 6:5 ⁱ**22:39** Wkp 19:18; Mt 7:12 ^j**22:40** Ro 13:10; Ga 5:14

^k**22:42** Jn 7:42 ^l**22:44** Mt 26:64 ^m**23:3** Mal 2:7-8

lir. Unak ma li heyeheli mba, “Ma tondo Avui Wasilakahi ma tolira.”⁶ Uhu li lotu unda wolo nga hiyawun li uhu li anda wolo nga kawu ol maifuk li lerenda kawu orokop li likwak hishinda lir.⁷ Uhu ma lirin nombok li heyeheli makshitakshihi “tisa” karem li mbakmbaha hishinda ola.

⁸ Hako jirin amu sawenduwa, avak ma lar “tisa” karem ji ushawa hala, wahau. Tisa jihi namtar numbu ri. Jir amber hom mahasanje jir.⁹ Jir avak misambi torok fehe ma lar “Avui jihi” karem ji ushawa hala, wahau. Avui jihi namtar numbu or hevenik lindu.¹⁰ Jir avak misambi torok ma lar “Wasilaka” karem ji ushawa hala, wahau. Wasilaka jihi namtar numbu Kraisa oria.¹¹ Misi, os jir lar malakamak or nakmbaha or hishi nahi, halanak orhinjik or hafakaha ma kandai men lerawun landa ma hom or naka.¹² Hako os jihinjik ji yerkujihi ji mba, “An malakama anira.” Karem ji mba nahi, kumak avak Avui Wasilaka or anak hi jihi si rakanak humblarakwa jir. Hako os jihinjik ji hafakaha ji li nahi, kumak avak or anak hi jihi wasilakak nakwa sir.”^p

Jisas Farisi nga mashi Moseshin sawenda ma nga Avui Wasilakahi mak li arndiri oson korbak or saweri

(Mk 12:40; Lk 11:39-52; 20:47)

¹³⁻¹⁴ Uhu mashi las nga Jisas ormu mbara, “Jir mashi Moseshin sawenda ma nga Farisi nga ji auheyeka, kumak avak kavak nakwa jir. Jir ma ol Avui Wasi-

lakahi yanga orok ikwak hishiwa ma ondohi nombon arangonda jir. Jir orok ji ikwak hishinda ambu jir. Hako ma ol orok li ikwak hishiwa ma ondohi nombon os jimu arangonduwa.^{23:13-14}

¹⁵ Jir mashi Moseshin sawenda ma nga Farisi nga ji auheyeka, kumak avak kavak nakwa jir. Jir nombo homen ji ihi solwaran ji mbuhu lerawu havan ji lanak ma lar jirin tiyanda mak or naku. Karem hishinda jir. Am jirin tiyanda mak or nahi, wa hik or ikwa nombo oso osmu orin nikishinduwa, os jir hik ji inda nombok ji sinda hom.

¹⁶ Jir misokome tumunda jirin, jir mbeek man nombon mukundahik nanda ambu jir! Jir karem ewesawenda jir, os ma lar tempelin or mba, “Tempel heyewak mashi kason omek amu mbanduwa.” Erem or mbashihi os or mbawa oson or jintlewak ji mba, “Wa am nawa sir, or mbeek kavak nakwa ambu ri.” Karem ewesawenda jir. Hako os gol os tempel akan li tlhapsindan or ushaha orok or mba, “Gol os tempel akan li tlhapsihinda heyewak mashi kason omek amu mbanduwa.” Karem or mbaha nor tle nahi, kavak nakwa ri. Karem ewesawenda jir.¹⁷ Jir misokome tumuhu ambarambasinda ma jirin, jir mbeek mbele las heyenda ambu jir. Mbele kas wasilakak naha maifundu? Tempelin mo golin? Tempelina. Tempel aka oso si sihi si ushiwak gol oso osmu jivik nanduwa.¹⁸ Uhu hovok karem ewesawenda jir, os ma lar alta mbele mbele ofan li ewe suwunda oson or ushaha nor mba, “Alta heyewak mashi kason omek

^{23:13-14} **23:13-14** Saveman lal karem hishinda lir, mashi anandi las nga karem li kayeri sir, “Jir mashi Moseshin sawenda ma nga Farisi nga jir ji auheyeka. Jir nokove ol mumblak wayanda lihi akak ji ihi mbele mbele lihin landa jir. Uhu Avui Wasilakan ji sawewa wolo ma li heyekwak sawenda jir.”

^p23:5 Kis 13:9; Nam 15:38-39; Lo 6:8; Mt 6:1

^o23:11 Mt 20:26; Mk 9:35; Lk 22:26

^q23:12 Job 22:29; Snd 29:23; Lk 14:11; 18:14 ^q23:16 Mt 15:14

amu mbanduwa.” Erem or mbaha os or mbanda oson or jintlewak ji mba, “Wa, am nawa sir, or mbeek kavak nakwa ambu ri,” karem ewesawenda jir. Hako os ofa ol alta orok ewenda ondok or usha nor mba, “Ofa os altak li ewenda oso heyewak mashi kason omek amu mbanduwa,” karem or mbaha nor tle nahi, kavak nakwa ri. Karem ewesawenda jir. ¹⁹ Jir misokome tumunda jirin, jir mbeek mbele las heyenda ambu jir. Mbele kas wasilakak naha maifundu? Altan mo ofa ol alta orok li ewendan? Altana. Alta oso mu uwak ofa ol orok li ewenda jivik olmu nanduwa. ²⁰ Karem uwosik ma or altan or usha nor mba, “Alta heyewak mashi kason amu mbanduwa,” Karem mbawa ma oto alta nga mbele mbele ol alta orok ofak li ewenda nga ormu mbawa sira. ²¹ Uhu ma or tempelin or ushaha nor mba, “Tempel heyewak omek amu mbanduwa.” Karem mbawa ma oto tempel aka nga Avui Wasilaka or orok linda nga ormu mbawa sira. ²² Uhu ma or hevenin or usha nor mba, “Heven heyewak mashi kason omek amu mbanduwa.” Karem mbawa ma oto hi Avui Wasilakahi nga or linda mishi nga ormu mbawa sira. ^r

²³ Jir mashi Moseshin sawenda ma nga Farisi nga ji auheyeka, kumak avak kavak nakwa jir. Jir lo awarikanda nom ji tiyaha mbeek lo wasilaka ondon tiyanda ambu jir. Jir men ishavaka mbele mbele ondon ji laha 10-pelak ji humasihi namtas Avui Wasilakan handa jir. Hako jir mbeek man nombo wornak kotim unda ambu jir, man armek unda ambu jir. Uhu Avui Wasilaka mbele mbele ol ji ukmbaha or mbahandan unda ambu jir, men mbele mbele lo awarikanda ondo nom tiyanda jir. Hako an mbeek lo awarikandan ji halaha wasi-

laka nom ji tiyakmbaha na mbawa ambu nir, wahau. Evrembam ji tiyaka. ^{s24} Jir misokome tumunda ma jirin, jir mbeek man nombon mukundahik nanda ambu jir. Jir men mbele mbele awarikanda nom heilaha mbanda jir. Os ji unda oso karem nanda sir. Jir uksembe os ji awan armek ji heyehhe owe kanda ol orok wawan laha erbenda jir. Hako kamel wasilaka os orok wawan heyenda ambu jir, wahau. Oson argunyanda jir.

²⁵ Jir mashi Moseshin sawenda ma nga Farisi nga ji auheyeka, kumak avak kavak nakwa jir. Jir men hambiya kumbiya hikri yejen armek li yokonda hom nanda jir. Hako sunguwavu yeje jihi osmu kavak nanduwa. Mbele mbele mahin ji laha hi jihin jihinjik hauowenda jir. ^{t26} Jir misokome tumunda ma jirin ji misi, maifuk akome yejen ji yokoshinak avak hikri yeje nga jivik si naka.

²⁷ Jir mashi Moseshin sawenda ma nga Farisi nga ji auheyeka, kumak avak kavak nakwa jir. Jir mawa os hikri yejen armek li semenim uhu kolta avishak li ermbeshiwak jip si heyenda hom nanda jir. Hako mawa akome oso ma havarava mbundi olmu orok hojehe wandu. ^{u28} Ma jirin li heyehhe li mba, “Ma rondo jivi mende.” Hako wahau, sunguwavu yeje jihi nombo os haimba handambaha kavakavan unda osmu wavu jihi orok hojenduwa. ^v

²⁹ Jir mashi Moseshin sawenda ma nga Farisi nga ji auheyeka, kumak avak kavak nakwa jir. Neloko jihi profet ondo nga ma worna mak nandari nga li mandingormeri lir. Hako jir mawa lihin armek ji lamunyaha ³⁰ ji mba, “Nir os oro wolok ni lirikop mbeek ma ondon ni mandingormeri ambu nir.” ³¹ Jir jihinjik ji mba, “Ma ol profet ondon mandingormeri ma ondo neloko nihi lira.”

^r23:22 Ais 66:1; Mt 5:34 ^s23:23 Wkp 27:30; Mai 6:8 ^t23:25 Mk 7:4

^u23:27 Ap 23:3 ^v23:28 Lk 16:15

Ome sira, neloko indinga jiji lira. Unda osik os jimu nombo lihin tiyanduwa. ^{w32}Hako erem ji uka. Lerawu kava os li laharaha halanda sumbuyambun ji laka. ³³Jir ma kava, hovo hom nanda jirin, Avui Wasilaka kumak avak man or heyembakwa wolo oson ji tuluku, karem jimu hishindu? Wahau. Mende indingo, mbeek ji tulundahi ambu. ^x

³⁴Ji misi, avak profet lal nga, hishi-yarinda ma lal nga, tisa lal nga, a mbashinak jiji nindik ikwa lir. Unak lal ji mandingormehe lal miandok ji tir-ihii lal haus lotu jihik ji wormblashihi lal ji jiji ji laha lesuwunak tulukwa lir. ³⁵Os lirin ji jinak li fi ngoro nahi, kumak avak Avui Wasilaka wasan or unak fi ngorokwa jir. Ol Avui Wasi-lakahi ma worna ma ondon li mandin-gormerik fi ngoronda wasa oso avak ji-hik nakwa sir. Abelik sishi raha Sekaraia jikisi Berekihik nahandan. Orin tempel aka alta nindik li mandingormeri ri. ^{y36}Omendingak jirin amu sawenduwa, mbele mbele kava os neloko jiji uhundari hom ter os jimu unduwa. Karem uwosik Avui Wasilaka fi lihi ngorori wasan avak or jinak fi ngorokwa jir.”

Jisas ma ol Jerusalemik fehenjik or holori

(Lk 13:34-35)

³⁷Uhu Jisas ormu mbara, “Jir Jerusalemik fehe ma jirin, jir profet ondo nga ma ol Avui Wasilaka mbashirik tari ma ondo nga ji sunjakom loho mandingormenda jir. Jirin armek a ukmbaha na hishiwa nir, os aptok nijava jikisi sihin shervle sihih si arangonda hom. Hako jir mbeek anin ji halashiwak erem a unda ambu nir. ³⁸Misi, yanga jiji avak kavak nakwa

sir. ^{z39}Jirin amu sawenduwa, jir avak anin indik heyekwa ambu jir. Er ji lihi nikishifuhu ji mba, “Halanak Avui Wasilaka ma or hi orhik tawan armek or uka.” Karem ji mbana wolokop anin indik heyekwa jir.” ^a

Jisas or mbari, “Tempel aka toso kumak kavak nakwa sir”

(Mk 13:1-2; Lk 21:5-6)

24 Jisas tempel akan or halaha hikrik or layirik ol orin tiyandari ma ondo orok li raha tempel aka nga aka jivi ol orok nandarin orin li mukuhu limu mbara, “Ayo, aka jivi tondon mi heyewa!” ²Urik ormu mbara, “Aka tondo jivi lira. Hako omendingak jirin amu sawenduwa, aka mbele mbele tol ter ji heyewa ondo kumak avak wutari li taha jila tarvlalarakokwa lir.” ^b

Jisas or mbari, “Nomorawu musha kumak avak talakwa lir”

(Mk 13:3-13; Lk 21:17-19)

³Hovok Jisas telemba Olivik or lirik ol orin tiyandari ma li raha limu silira, “Mbele mbele ol mi sawewa ondo mbele wolo mendek li talanak nivai heyeku? Mberem si nanak ni heyehi nivai mbaku, Wasilaka am or tanak mis-ambi mbele mbele ondo am mendek li nakwa wolok osmu nanduwa?”

⁴Urik ormu mbara, “Ji auheyeka, las avak ma lal li taha jirin li haimba handambanak lirin ji tiyanda ngashi. ⁵Ma musha kumak avak hi anihik li raha karem mbakwa ola, “An Kraisi anira.” Karem li mbaha ma mushak haimba handambakwa ola. ⁶Uhu kumak avak ji misinak yanga yangak awun ukwa lir. Ushinak maintama nga auhukwa nga ji misikwa sir. Hako oso wolo ji

^w23:31 Ap 7:52 ^x23:33 Mt 3:7; 12:34; Lk 3:7

^y23:35 Stt 4:8; 2 Sto 24:20-21 ^z23:38 1 Kin 9:7-8; Jer 22:5

^a23:39 Sng 118:26 ^b24:2 Lk 19:44 ^c24:5 Mt 24:23-24; 1 Jn 2:18

ajewa hala. Mbele mbele ondo mas-mas talakwa lir. Hako misambi nga lersuwu nga mendek fri nakwa wolo os akrik. ⁷Kraha las hovok kraha lasik fehe nga anajikwa lir. Malakama yanga lasik fehe hovok malakama lasik fehe nga anajikwa lir. Unak kuyanga lal erenghanak kuyanga lal nenawu jikwa sir. ⁸Nomorawu ondo os jikisin li wakwak kumanhawa jinda hom nakwa lir. Hako mbele mbele os mendek si nakwa wolo os akrik.

⁹Oro wolok jir anin tiyanda man kavakavak li uhu li jila mandingormelakwa jir. Uhu ma amber jirin waplelenaha kavak ukwa jir. ^{d10}Unak ma mushak os anin li tiyanda nombon halakwa lir. Uhu ma ol mas nakrem li lotu undari ma ondon ma kavahi tavak halakwa lir. Uhu lihi ambek wutarik ewekwa lir. ¹¹Unak haimba handambanda profet mushak li talaha li mbanak ma musha lirin tiyakwa lir. ^{e12}Kavakava os ma li unda avak wasilaka mendek si nanak os man li rupshihli armek li unda nombo oso mendek nakwa sir. ¹³Hako ma ol kwambuk sitambanawa ondo Avui Wasilaka indik or lakwa lir. ^{f14}Mashi jivi os Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin or arangoshinak orhi yangak li likwa mashi oson yanga yangak li sawenak li mistakonakop misambi nga lersuwu nga mendek nakwa vri.” ⁸

**Mbele kava indingo
las avak talakwa sir**

(Mk 13:14-23; Lk 21:20-24)

¹⁵“Mbele kava indingo las profet Daniel jekamba Avui Wasilakahik or kayehendarin avak ji heyenak Avui Wasilakahi akak li eweshinak sikwa sir.

Ma ol mashi kason misywa halanak armek li hishiyarika. ^{h16}Oro wolok jir provins Judiak linda ma shirinyambar telembak ji tulu ika. ¹⁷Ma or hikrik liwa indik aka orhik or layihi mbele mbelen lawan or halaka. ⁱ¹⁸Ma or nowek liwa indik yangak or ihi kowe mbele mbele orhin lawan or halaka. ¹⁹Kavasumba, nokove ol masam nomok nawa nga jikisakrin muk hawa nga. Mberem livai tuluku? ²⁰Uwosik ji beten unak os ji tulu ikwa wolo Sabat wolok mo ma rakanda wolok si nawan si hala. ²¹Nomorawu os talakwa oso wasilaka mendek nakwa sir. Misambi toso nari wolok sishi raha ter nawa nga mbeek oso himi kas talari ambu sir. Ihi kumak erem, mbeek oso himi kas indik talakwa ambu sir. ^{j22}Nomorawu oso wasilaka mendek nakwa sir. Os Avui Wasilaka nomorawu oson or halashinak nambe mendek er si na nahi, ma amber harakokwa lir. Hako ma ol orhinjik or kamahanda ondonjik or holoho or mbanak nindik mendek nakwa sir.

²³Oro wolok os li sawehe li mba, “Ji heyeka, Krai tor torok lindu,” mo “Katai karok lindu,” erem li sawe nahi, mashi lihin ji misywa hala. ^{k24}Mberem ushiwak? Ma musha mendek li taha lal karem haimba handambakwa ola, “An Krai anira.” Hovok lal karem mbakwa ola, “An profet lar anira.” Karem li mbaha mbele mbele ma undahi ambu ondon li uhu man haimba handambakwa ola. Uhu Avui Wasilakahi krahak sinda ma ondon er nga li laha ikwak hishikwa lir. Hako mberem li laha indahi ambu. ^{l25}Mbele mbele ondo tala namber, angop a sauhambarik ji misiri sir.

²⁶Karem uri osik os li mba, “Krai ma ngashi mishi ambu orok or lindu.”

^d24:9 Mt 10:22

^e24:11 Mt 24:5,24; 1 Jn 4:1

^f24:13 Mt 10:22

^g24:14 Mt 28:19

^h24:15 Dan 9:27; 11:31; 12:11

ⁱ24:17 Lk 17:31

^j24:21 Dan 12:1

^k24:23 Mt 24:5

^l24:24 Lo 13:1-3; 2 Te 2:8-9; Rev 13:13-14

Karem li mba nahi, orok ji iwa hala. Uhu os li mba, “Aka orok or lindu.” Karem li mba nahi, mashi lihin ji misiwa hala. ^{m27}Mberem ushiwak? Ma Jikisi Avui Wasilakahi os or takwa wolo os si lervla saikanda hom or tanak ma amber li heyekwa ri. ⁿ²⁸Os mbele las haha wawak apkumbono li tirsawak li heyenda hom nakwa sir.” ^o

**Ma Jikisi Avui Wasilakahi
indik or takwa wolo**

(*Mk 13:24-27; Lk 21:25-28*)

²⁹“Nomorawu oso mendek si nanak kolok ta or tormblenak si tangnanak niyaka mbeek ukwa ambu sir. Unak tashingra misambik kongo rakakwa lir. Unak lersuwu yok avak nenawu jinda hom lishirikwa sir. ^{p30}Unak kolok mbele las lersuwu yok talakwa sir. Oso Ma Jikisi Avui Wasilakahi os indik or takwa wolon mukukwa sir. Unak lersuwu nindik or sihi kwambu orhi nga ukruharanda orhi nga rakakwa ri. Ushinak ma amber orin li heyeye tlaholokwa lira. ^{q31}Unak fiwan li ufunanak ensel orhin or mbashinak misamsumbu yok yok li ihi ma ol or kamahanda ondon li lahara tirsaha orhik laharakwa lir.” ^r

**Mi fik oso mbele mbele os
kumak talakwan heimanda sir**

(*Mk 13:28-31; Lk 21:29-33*)

³²“Mi fik oson heyenda oja. Am si shorngo hanyiwak ji heyeye karem mbanda jir, “Ta am or jikwa wolok osmu nanduwa.” ³³Uhunda hom mbele mbele ondo li talanak ji heyeye karem ji hishika, Ma Jikisi Avui Wasilakahi

or takwa wolo osmu pasir nanduwa. ³⁴Omendingak jirin amu sawenduwa, ma tol ter liwa lihi lal li ha namber mbele mbele ondo talakwa lir. ^{s35}Misambi nga lersuwu nga mendek nakwa vri. Hako mashi anhi mbeek mendek nakwa ambu sir.” ^t

**Ma Jikisi Avui Wasilakahi or takwa
wolo mbeek ma lar heyenda ambu sir**

(*Mk 13:32-37; Lk 17:26-30,34-36*)

³⁶“Hako Ma Jikisi Avui Wasilakahi or takwa wolo mbeek ma lar heyenda ambu sir. Ensel heyenda ambu lir. Ma Jikisi er nga heyenda ambu ri. Avui orto nom tolonda sir. ^{u37}Os or takwa wolo ma misambik fehe os Noahi wolok li undari hom ukwa lir. ^{v38}Fa si jisiri namber akwan li u aha nokoplaha hulasi lir. Erem li liyaha ihi Noa sipik or layikuri wolok nari sir. ³⁹Hako lir mbeek os talakuri kas heyeri ambu lir, wahau. Men er li liyarik fa si rasaha si jisiriri lir. Uhunda hom os Ma Jikisi Avui Wasilakahi or takwa wolo erem nakwa sir. ^{w40}Ma frijip nowek fri lanak Avui Wasilaka lar or laha lar or halakwa ri. ⁴¹Nokove frijip wit sijin fri jimbresenak las or laha las or halakwa sir. ⁴²Uwosik ji auheyeka, jir mbeek os or takwa wolon heyenda ambu jir. ^{x43}Ji hishika, os aka mashama hirnyanda ma li takuri wolon or misirikop aka orhin armek or washilishirik aka orhin li tlelayiri ambu sir. ^{y44}Uhunda hom jir erema, ermaba ermbak ji auheyeye ji hundujehe ji lika. Os ji mba, “Ma Jikisi Avui Wasilakahi mbernda takwa ambu ri.” Karem ji mbana wolokop takwa ri.”

^{m24:26} Lk 17:23-24 ^{n24:27} Mt 24:37-39 ^{o24:28} Lk 17:37

^{p24:29} Ais 13:10; 34:4; Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2 Pi 3:10; Rev 6:12-13

^{q24:30} Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7 ^{r24:31} 1 Ko 15:52; 1 Te 4:16 ^{s24:34} Mt 16:28 ^{t24:35} Mt 5:18 ^{u24:36} Ap 1:7; 1 Te 5:1-2 ^{v24:37} Stt 6:5-8

^{w24:39} Stt 7:21-23 ^{x24:42} Mt 25:13 ^{y24:43} Lk 12:39-40; Rev 16:15

**Sauheima ma or lerawu jivin landa
nga ma or lerawu kavan landa nga**

(Lk 12:35-48)

⁴⁵ “Jir mberem ji hishindu, malakama lar yanga lasik or ikuna wolo mberem nanda man or mbashinak mbele mbele orhin or washiliku? Ma or hishiyarinda nga naha jip lerawun landa ma otona. Erem nanda ma lerawun landa ma anandi ondon armek or washilihi akwan lirin humasikwa ri. ⁴⁶ Os malakama indiyok or ta heyenak lerawu orhin er or la nahi, or rupshika. ⁴⁷ Omendingak jirin amu sawenduwa, malakama avak orin or mbashinak mbele mbele orhi ondon washilikwa ri. ⁴⁸ Hako os lerawun landa ma oto mambalek or naha or hishihi or mba, “Malakama anhi mbernda kolok takwa ambu ri.” ⁴⁹ Karem or hishihi ma ol nakrem lerawun landan or jiji uku kavan anda ma ondo nga or li aha ambarambasi yanak ⁵⁰ malakama orhi tum-sar takwa ria. Hako or mbeek os or takuri wolon heyeri ambu ri. Uhu mbeek hundujeri ambu ri. ⁵¹ Hako malakama oto or taha lerawu kavan landa ma oton kavakavan or jiji or halashinak ma kava wavu frijip frijip hishinda ondo nga yanga os entle koronda mishi orok li ermbeshinak likwa ri. Uhu orok or lihi entlembale misihi fu orhin masham koho akwa ri.”

**Jisas sauheima nokopminyongo
10-pelak or saweri**

25 Jisas mashi las nga ormu mbara, “Os Ma Jikisi Avui Wasilakahi or takuna wolo avak sauheima kas nokopminyongo 10-pelak nawa hom nakwa sir. Nokopminyongo ondo lam lihin li laharaha ma or nokoplakurik tarin li

nikishikurik limu ira. ^{a2} Tostava yoko hom am yarindari lir. Hako tostava yoko yarindari ambu lir. ³ Yarindari ambu ondo lam lihi nom lari lir, mbeek uku nga laha iri ambu lir. ⁴ Hako yarindari ondo uku lihi kas botolik li ngoroho er nga laha iri lir. ⁵ Hako ma oto mbeek kolok tari ambu ri. Ushirik limu nikishira. Li nikishirik misokome lihi si tumtamurik limu suknyara.

⁶ Urik am nirkundik si narik kolok limu ushasawera, “Ma or nokoplakwa ormu tanduwa. Kolok hikrik ji ihi orin ji heyeka!” ⁷ Urik nokopminyongo ondo amber li usaha lam lihin kar nga li tolonak lakak si ukrukmbaha limu ura. ⁸ Hako yarindari ambu ondo limu mbara, “Ayo, lam nihi am usunguahak-wak naw te! Uku kas nirin ji hawa.” ⁹ Urik yarindari ondo limu mbara, “Wahau, uku toso mbeek lakak nawa ambu re. Mbeek kas nawa osik jirin ni hakwa ambu. Stuaq ji ihi anandin ji laka.” ¹⁰ Karem li mbashirik yarindari ambu ondo ukun li lakmbaha li ishirik ma oto am ormu tara. Or taha yarindari ondo ol armek hundujehe liri ondon or laha hiyawu laka os li akuri mishi aka orok limu layira. Ushirik akayangan limu koso arangora.

¹¹ Akayangan am li koso arangoshirik yarindari ambu ondo li taha hikrik li sihi limu ushambara, “Ayo, Wasilaka, akayangan mi sutlashinak ni talawa!” ^{b12} Karem li mbarik ormu mbara, “An mbeek jirin na heyenda ambu nir.” ^c

¹³ Jisas sauheima oson or sawerakoho ma ol orok lirin ormu mbara, “Uhunda hom jir erem yarihi ji lika. Mberem ushiwak? Wasilaka jiji os or takwa wolo mbeek ji heyenda ambu sir.” ^d

^{a24:47} Mt 25:21,23 ^{a25:1} Lk 12:35; Rev 19:7 ^{b25:11} Lk 13:25-27

^{c25:12} Mt 7:23 ^{d25:13} Mt 24:42

**Sauheima ma nalmingrip yan yombo
yombok li larin or saweri**

(Lk 19:11-27)

¹⁴Jisas mashi las nga ormu mbara, “Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin or arangoshinak orhi yangak li likwa karem nakwa sir. Malakama lar yanga lasik or ikuri wolo ornjik lerawun landa ma nalmingrip or mbarik li rarik mbele mbele orhin lihi tavak ormu hara. ¹⁵Uhu kwambu lihi nga hishiyari os li nandari nandarik or heyeye ya orhin ormu hara. Or haunandarin 5,000 kinak ormu hara. Or hakandarin 2,000 kinak, or hakan-dari menden 1,000 kinak ormu hara. Erem or ha lafakaha ormu ira. ^{e16}Or ishirik ma or 5,000 kinak lari ma oto ya orok lerawun or larik 5,000 las er nga talari sir. ¹⁷Ma or 2,000 kinak lari erem. Ya orok lerawun or larik 2,000 kina las er nga talari sir. ¹⁸Hako ma or 1,000 kinak lari ma oto malakamahi ya oson or laha layi wakor jiyiri sir.

¹⁹Kandakar nga nambehik naha malakama oto indik or taha ya os or hashirik li larin or heyekmbaha normu mbara. ²⁰Urik ma or 5,000 kinak lari ma oto 5,000 kina os or larik talarin er nga or laharaha ormu mbara, “5,000 kina mi harik lerawun a larik 5,000 kaso er nga talari sir.” ²¹Urik malakama oto mu mbara, “Mir ma jivi lerawun armek landa ma mira. Ya awarikandak mirin a hari sir. Hako armek lerawun mi lari osik avak lerawu wasilaka las mihi tavak a halakwa nir. Mir avak an nga nakrem shi rupshi mendekwa shira.” ^{f22}Urik ma or 2,000 kinak lari ma oto 2,000 os or larik talarin er nga or laharaha ormu mbara, “2,000 kina mi harik lerawun a larik 2,000 kaso er nga talari sir.” ²³Urik malakama oto

mu mbara, “Mir ma jivi lerawun armek landa ma mira. Ya awarikandak mirin a hari sir. Hako armek lerawun mi lari osik avak lerawu wasilaka las mihi tavak a halakwa nir. Mir avak an nga nakrem shi rupshi mendekwa shira.” ²⁴Urik ma or 1,000 kinak lari ma oto or taha ormu mbara, “Wasilaka mir angop a heyenda mir, mambalek nanda mir. Akwa os ma anandi kumbandan sanda mir. Uhu sijin mi sihinda ambu orok akwa omen landa mir. ²⁵Erem mi nanda osik mirin a ajehe ya mihin a wakor jiyiri nir. Hako ter os amu indik lahara mirin handuwa.”

²⁶Urik malakama oto mu mbara, “Mir ma kava indingo mira. Uhu sauhombo yanda mir. Os akwa ma anandi li kumbandan a sanda nir. Uhu os sijin a sihinda ambu orok akwa omen a landa nir. ²⁷Os karem mi heyendarikop mberem ushirik ya anhin bengik mi ewendarik ya lal er nga na lakurin mi halar?” ²⁸Karem or mbaha ormu mbara, “1,000 kina os orin na harin ji laha ma or 10,000 kina nga nawa oton er nga ji haka. ²⁹Mberem ushiwak? Ma or lerawu jivin lawan warje lal er nga na hakwa nir. Ushinak jip likwa ria. Hako ma or sauhomboyanda oton avak a laha ermbeshinak mendek nakwa ri. ^{g30}Ma kava roton avak ji kumbatol tavatoloho nirtle nirndum nashiwak li entlekoronda mishi orok ji ermbenak or layihi lika. Uhu orok or lihi entlembale misihi fu orhin masham koho akwa ri.” ^h

**Avui Wasilaka hulaima nokopman
or kotim ukwa wolo**

³¹Jisas mashi las nga ormu mbara, “Ma Jikisi Avui Wasilakahi indik or takwa wolo os malakamak or nakwa oso korbak si nashinak ensel orhi ondo

^{e25:15} Ro 12:6 ^{f25:21} Mt 24:45-47; Lk 16:10

^{g25:29} Mt 13:12; Mk 4:25; Lk 8:18 ^{h25:30} Mt 8:12; Lk 13:28

nga takakwa ri. ¹³² Ushinak yanga yangak fehenda ma amber os or liwa mishik talandirsanak lir. Li ralandirsanak os sipsip mashama sipsip orhi nga meme orhi nga or toloyarinda hom or toloyarikwa lir. ¹³³ Sipsip ondon tapmama yok meme ondon tava ashi yok or halakwa lir. ³⁴ Ushihi tapmama yok siwan or mba, “Jir Avui anhi armesarmek or ukwa ma jirin, ji raka. Misambi mbele mbele or u namber yanga os ji likwa oson angop jirnjik or hundujeri sir. Avak ji raha orok ji lika. ³⁵ Mberem ushiwak? A erengharik akwan jimu ya hara. Uksembenjik a mbarik uksemben jimu ya hara. Samba samba mak a narik aka jihik anin jimu ya laha ira. ³⁶ A serembomba sirik kowen jimu ya hara. A kavamisirik anin jimu jelyara. Krawuk a lirik anin jimu ta heyera.”

³⁷ Karem or mbarik olmu silira, “Wasilaka, mbele wolo mendek mi erengharik akwan ni har? Uksembenjik mi mbarik uksemben ni har? ³⁸ Samba samba mak mi narik aka nihik ni laha ir? Serembomba mi sirik kowen ni har? ³⁹ Mi kavamisirik ni jelyar? Krawuk mi lirik mirin ni ta heyer?”

⁴⁰ Urik ormu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa, mbele mbele ol erndakava anhi ondon ji uri oso anin jimu uri sira.” ⁴¹ Ushihi ma ol tava ashi yok siri ondon ormu mbara, “Ji ika, jir mbeek an nga likwa ambu jir. Ji ihi hi os Laulaka nga ensel orhi ondo nga lirnjik li hundujehendari mishi orok ji layika. ^{m42} A erengharik mbeek akwa kas anin hari ambu jir. Uksembenjik a mbarik mbeek uksembe kas anin hari ambu jir. ⁴³ Samba samba mak a narik mbeek aka jihik anin laha iri ambu jir. Serembomba a sirik mbeek kowe las anin hari ambu

jir. A kavamisirik mbeek anin jelyari ambu jir. Krawuk a lirik mbeek anin ta heyeri ambu jir.”

⁴⁴ Urik lir nga mu silira, “Wasilaka, mbele wolo mendek mi erengha uksembenjik mi mbaha samba samba mak mi naha serembombak mi sihi mi kavamisihi krawuk mi lirik mirin ni jelyari ambu, karem mimu mbandu?”

⁴⁵ Urik ormu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa, mbele mbele ol erndakava anhi ondon ji ukurin ji halari anin ji ukurin jimu halari sira.”

⁴⁶ Malakama oto karem or mbarik ma kava ondo yanga os hi nga nanda mishi orok li ermbeshinak ermba ermbak orok likwa lira. Hako ma worna ma ondon or mbashinak ermba ermbak jip likwa lira.”

n

Judama lida lihi Jisasin li mandingormekurik li mbari

(Mk 14:1-2; Lk 22:1-2; Jn 11:45-53)

26 Jisas mashi oson am or sawerakoho ol orin tiyandari man ormu sawera, ² “Niri frijip fri inak hiyawu Pasovan ni ukwa wolok osmu nanduwa. Oro wolok Ma Jikisi Avui Wasilakahi oton ma kavahi tavak li halashinak orin li jimandingormehe mian-dok li tirikwa ri.” ^o

³ Os mashi oson or mbari wolo bikpris nga Judama lida lihi nga amber li ralaha hetpris Kaifashi akak limu tirsara. ⁴ Uhu nombo nombo os li haimba handambaha Jisasin li toloho orin li mandingormekurin limu oweiwewiheyera. ⁵ Uhu limu mbara, “Hako os hiyawu Pasovan ni unda wolok orin ni tolokwa ambu ri. Las avak orin ni tolonak ma ol orok talawa li heyeye awun li unda ngashi.”

ⁱ25:31 Mt 16:27; 19:28 ^j25:32 Ese 34:17; Rev 20:11-13 ^k25:35 Ais 58:7

^l25:40 Snd 19:17; Mt 10:42; Mk 9:41 ^m25:41 Mt 7:23

ⁿ25:46 Dan 12:2; Jn 5:29 ^o26:2 Kis 12:1-27; Mt 20:18

**Nokove las wel uku
arme kuvasahandarin
Jisashi masijik si ngorori**

(Mk 14:3-9; Jn 12:1-8)

⁶Jisas yanga Betanik Saimon mas okmbale lepra tolondari ma otoh akak ormu lira. ⁷Orok or lihi li arik nokove las wel uku arme kuvasahandari ya lakak li frungawundari oson botolik si laharaha Jisashi masijik simu ngorora. ⁸Urik orin tiyandari ma ondo oson li heyeh sirin limu ngriara, “Ayo, mberem ushiwak wel uku oson nyi sambunduwa?” ⁹Os nyi halashiwakop ni layiwak ma li frungawushiwak ya mushak ni laha ern-dakava ondon ni handahi os te!”

¹⁰Urik Jisas ormu mbara, “Mberem ushiwak toso kavan ji ngriandu? Sir anin armek uwa sir. ¹¹Erndakava ondo ermbak jir nga likwa lir. Hako an mbeek nambek jir nga na likwa ambu nir. ¹²Os erem si uwa oso kumak maome anhin mawak li ewekundan hundujewa sir. ¹³Omek jirin amu sawenduwa, kumak mashi jivi anhin yanga yangak li laha saweh mashi os si unda nga li sawenak ma amber misikwa lir.”

**Judas Jisasin Judama lida lihi
tavak or hakurik or mbari**

(Mk 14:10-11; Lk 22:3-6)

¹⁴Urik Jisasin tiyandari ma 12-pela lihi lar, hi orhi Judas Iskariot, bikpris ondon or i heyeh ¹⁵ormu silira, “Os Jisasin tava jihik a ha nahi, mbele menden anin ji haku?” Karem or silirik ya silva 30-pelak orin limu hara. ¹⁶Urik nombo nombo os Jisasin tava lihik or hakurin ormu li hishira.

**Jisas nga ol orin
tiyandari ma nga li ari**

(Mk 14:12-21; Lk
22:7-13,21-23; Jn 13:21-30)

¹⁷Hiyawu Pasova os sipsipin li jiji Bret Yis Ngashi Ambun li andari wolok simu nara. Urik Jisasin tiyandari ma orhik li raha limu silira, “Wa, mbeyok ni ihi akwan ni hundujeshihi nivai aku?” ¹⁸Urik ormu mbara, “Jerusalemik ji ihi ma lar ji i heyeh orin ji sawe ji mba, Tisa or mba, “Anin li jikmbaha li mbahanda wolo osmu pasir nanduwa. An nga ol anin tiyandari ma nga aka mihik hiyawu Pasovan ni akwak amu hishinguwa.”

¹⁹Karem or mbarik os or mbari hom li uhu akwan limu hundujera. ²⁰Am si homirik Jisas nga ma 12-pela ondo nga aka orok limu ira. ²¹Orok li lihi li aha ormu mbara, “Jihi lar avak anin tavarenje wutarihik hakwa ri.” ²²Karem or mbarik sunguwavu lihi nga li holoho limu silira, “Wasilaka anin mimu mbandu mo?” ²³Karem li silirik ormu mbara, “Jihi lar an nga nakrem shi awa ma oto anin ma kavahi tavak hakwa ria. ²⁴Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto os or hakmbaha mas Avui Wasilakahi jekambak li kayendari nombo hom hakwa ri. Hako ma or orin wutarih i tavarenjek hakwa ma oto or holoka. Avak kavak nakwa ri. Mbele lakmbaha nijava orhi orin si war? Si wahanda ambukop jivik nawa sir.” ²⁵Karem or mbarik Judas, Jisasin ma kavahi tavak hakuri ma oto mu silira, “Tisa, anin mimu mbandu mo?” Urik ormu mbara, “Os mihinjik mi mbawa homa.”

^p26:7 Lk 7:37-38 ^q26:11 Lo 15:11 ^r26:15 Sek 11:12; Jn 11:57

^s26:17 Kis 12:14-20 ^t26:23 Sng 41:9

**Jisas bret nga wain uku nga ol
orin tiyandari man or hari**

(Mk 14:22-26; Lk
22:14-23; 1 Ko 11:23-25)

²⁶Li lihi li aha Jisas bret las or laha Avui Wasilakan armek or mbaha Bretin or toltavaha ol orin tiyandari man ormu hara. Uhu ormu mbara, “Kaso maome anhi kasira. Ji laha aka.” ²⁷Ushihi wain uku kas hambiyak or ngoroho Avui Wasilakan armek or mbaha lirin or haha normu mbara, “Kaso jihi ambek tenjer ji aka. ²⁸Fi anhi kaso suma akrin jir nga Avui Wasilaka nga tivikwa sira. Fi anhi kaso hulaima nokopmanjik si ngoroshinak kavakava os li undan yokokwa sir. ²⁹Jirin amu sawenduwa, an mbeek wain uku kas indik a akwa ambu nir. Uhundanakop Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin or laha or arangoshinak li likwa wolo kormbak si nanakop indik a akwa nir.” ³⁰Karem or mbaha hukwa las li koroho aka oson li halaha telemba Oliv orok limu lawura. ^v

Jisas Pita orin or halakurin or mbari

(Mk 14:27-31; Lk 22:31-34; Jn 13:36-38)

³¹Urik Jisas mu mbara, “Mas karem li kayeri sir, “Avui Wasilaka avak sip-sipin washilinda man or jishinak sipsip orhi amber tulu ikwa lir.” Karem li kayeri osik avak nirik jir amber anin ji halaha tulukwa jir. ³²Avak a hakwa nira. Hako indik a usaha masmas Galilik a inak jivai raka.” ³³Urik Pita mu mbara, “Os ma ondo amber mirin li hala nahi, an mbeek mirin a halakwa ambu nir.” ³⁴Urik ormu mbara, “Pita, mirin amu sawenduwa, ter nirik aptoko mba namber mir avak hindi nalmingrip anin mi heyenda ambu, karem mbakwa mira.”

³⁵Urik ormu mbara, “Wahau te! Erem a mbakwa ambu nir. Os mir nga shi ha, karem mbanda nahi, mir nga shi hakwa nir, an mbeek mirin a halakwa ambu nir.” Karem or mbarik ma amber or mbari hom limu mbara.

**Jisas yanga Getsemanik Avui
orhin sawekurik or iri**

(Mk 14:32-42; Lk 22:39-46)

³⁶Urik Jisas nga ol orin tiyandari ma nga yanga Getsemanik li lawuhu ormu mbara, “Jir torok ji linak orok a lawuhu Avuin a saweka.” ³⁷Karem or mbaha Pita nga Sebedihi jikisi ovro nga nor laha limu lawura. Li lawuhu ihi sunguwavu orhi nga or hishiri kavak simu nara. ³⁸Uhu ormu mbara, “Sunguwavu anhi am kavak si nawak a hakwa mendek amu misinduwa. Jir torok an nga nakrem ni lika.” ³⁹Karem or mbashihi kandakar nga homek or ihi misambik or taka waha Avui orhin ormu sawera, “Avuya, os nombo kas na nahi, nomorawu anhi talakwa oson halanak anin si tikrika. Hako an mbawa hom uwa hala. Os mi hishiwa hom uka.”

⁴⁰Ushihi or raha ma nalmingrip ondon or ta heyeri li suknyarik Pitan ormu mbara, “Mir an nga kandakar shi likwa ambu om?” ⁴¹Ji lihi Avui Wasilakan ji saweka. Las avak jeikayenda jihik si talanak ji tukuyinda ngashi. Wavu yoko jihi jip ukwak hishinda sir. Hako maome jihi mbeek kwambu nga nanda ambu sir.”

⁴²Karem or mbaha indik Avui orhin sawekurik or ihi ormu mbara, “Os nomorawu oso anhi si talakwak si na nahi, wa halanak os mi mbawa hom si naka.” ⁴³Karem or mbaha ma ondohik indik or raha or heyeri limu wa sukn-

^u26:28 Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Ko 10:16

^v26:30 Lk 22:39; Jn 18:1 ^w26:31 Sek 13:7; Jn 16:32 ^x26:32 Mt 28:7,16

^y26:34 Mt 26:69-75 ^z26:38 Jn 12:27

yara. Mberem ushirik? Am li kreheri osa.
⁴⁴Uhu lirin or halaha indik or ihi Avui orhin os mas or saweri hom indik ormu sawera.

⁴⁵Uhu indiyok or taha ormu sawera, “Jir armek er jimu waha suknyandu! Ambehoma, os a mbahanda osmu talanduwa. Ma Jikisi Avui Wasilakahi oton li laha ma kavahi tavak li hakwa wolok osmu nanduwa. ⁴⁶Ji usaha ni ika. Ma or anin ma kavahi tavak hakwa ma oto ormu tanduwa.”^a

Judas Jisasin wutarihi tavak or hari

(Mk 14:43-50; Lk 22:47-53; Jn 18:3-12)

⁴⁷Jisas mashin or saweri halanganga, kolok Judas mu rara. Judas ma 12-pela orin tiyandari lihi lar oria. Or tarik ma mushak bainat nga kombe nga li laha er nga limu rara. Ol bikpris nga Judama lida lihi nga li mbashirik limu rara. ⁴⁸Judas angop lirin karem saukaweri ri, “Os a ihi ma or a toloho na makshitakshiwa ma oto Jisas oria. Orin ji toloka.” ⁴⁹Urik Judas nombok Jisasik or ihi ormu mbara, “Tisa,” karem or mbaha ormu makshitakshira. ⁵⁰Urik Jisas mu mbara, “Anhi kup os mi ukmbaha mi rawa kolok uka.” Urik ma ondo li taha Jisasin limu tolora.

⁵¹Urik kolok Jisas nga nakrem liri ma lar, bainat orhin or longoho ma or hetprisnjik lerawun landari ma mambla orhin ormu shinjesera. ⁵²Urik Jisas mu mbara, “Bainat mihin haiewe. Ma ol bainatik awun unda ma ondo bainatik li jimandingormenda lir. ⁵³Mir hishiwa ambu om? Os Avui anhin a silinak ensel musha mendek or halashinak anin jelyakunak li raka. Karem a mba nahi, or halashinak takakwa lir. ⁵⁴Hako os erem a sili nahi, mashi os jekamba Avui Wasilakahik li kayehendari mashi oso mbeek

omek nakwa ambu sir. Karem uwosik erem a mbakwa ambu nir.”

⁵⁵Karem or mbaha ol orin tolokurik tari ma ondon ormu mbara, “An hirnyanda ma, karem ji hishihi bainat nga kombe nga jimu laharandu? Ermba ermbak tempel aka orok mashi Avui Wasilakahin a ewesawenda nir. Oro wolok anin ji tolondari mberem ji mbar? ⁵⁶Ambehoma, mashi os profet ondo li kayehendari oso ter osmu omek nanduwa.” Karem or mbarik ol orin tiyandari ma amber orin li halaha limu tuu ira.

Jisasin li kotim uri

(Mk 14:53-65; Lk 22:54-55,63-71; Jn 18:13-14,19-24)

⁵⁷Ma ol Jisasin tolora ma ondo orin li laha hetpris Kaiafashi akak limu laha layira, os mashi Moseshin sawendari ma nga Judama lida lihi nga li tirsari mishi orok. ⁵⁸Pita Jisasin or lundiya ihi hetprishi akanivi orok or layihi tempel akan washilindari ma nga nor lihi or heyenak mbele os Jisasik talaku, karem mbaha ormu lira.

⁵⁹Bikpris nga Judama lida lihi nga aka orok li lihi nombo nombo os Jisasin li mandingormekuri nombon limu mbara. Ushihi ma lal li mbashinak li raha li haimba handambanak mashi orok orin li mandingormekurik limu mbara. ⁶⁰Urik ma musha li taha limu haimba handambara. Hako mashi os li mbari orok mbeek orin li kotim undahik nari ambu sir. ⁶¹Erem li mba irik ma frijip mu rara. Uhu frimu mbafirimbata, “Ma roto mas karem mbari ri, “Tempel aka Avui Wasilakahi oson a jitarvlashihi niri frijipkop indik a undahik a nanda nir.” Karem or mbarik shi misiri shir.” ⁶²Karem fri mbarik hetpris or usasihi Jisasin ormu

^a26:46 Jn 14:31 ^b26:51 Jn 18:26 ^c26:52 Stt 9:6; Rev 13:10

^d26:55 Lk 19:47; 21:37 ^e26:61 Jn 2:19-21

silira, “Tos fri mbawa mashin am mimu misindu? U nahi, saweka.” ⁶³ Karem or silirik Jisas mashi las nga mbari ambu ri. Urik indik ormu silira, “Avui Wasilaka ermba ermbak linda or heyewak mirin amu silinduwa, unak mir omek saweka, mir hulaima nokopman jivinakmbaha or kamahanda ma om? Mir jikisi orhi om?”
f

⁶⁴ Karem or silirik Jisas mu mbara, “Os mi mbawa homa. Hako jirin amu sawenduwa, kumak ji heyenak Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto tapmama orhi yok or sihi lersuwu yok or tanak ji heyekwa ri.” ⁶⁵ Karem or mbarik hetpris or waplelenaha kowe orhin or frehe ormu mbara, “Ambehoma, mbeek ma lal nga ni mbanak raha sawekwa ambu lir. Toto Avui Wasilakan okolembawa toria. Angop ni misiwa sir, tos ter or mbawan. ⁶⁶ Mberem ji hishindu, mberem nivai ori uku?” Karem or mbarik lir amber limu ushambara, “Or musa nga nawa osik halanak or haka.” ⁶⁷ Urik orin li suntlayashihi tavakombek limu jira. Uhu lal orin limu jimblalanara. ⁶⁸ Uhu limu mbara, “Os mir Avui Wasilaka or kamashihindak hulaima nokopman jivinakunda mak mi na nahi, sawenak ni misika, lawe ol mirin jindu?”

**Pita Jisasin or heyendari
ambu, karem or mbari**

(Mk 14:66-72; Lk 22:56-62;
Jn 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Pita akanivi orok or lirik hetprisnjik lerawun landari nokove las si taha simu mbara, “Mir ngana Jisas Galilik fehenda nga yanda ma mira.” ⁷⁰ Karem si mbarik ormu mbara, “Mashi os nyi mbawan amu hishandu.” ⁷¹ Karem or mba lafakaha akayanga yok or ihi orok

ormu sira. Urik nokove anandi las si raha orin si heyeha ma ol orok nakrem siri ondon simu sawera, “Toto Jisas Nasaretik fehenda nga yanda toria.” ⁷² Urik ormu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa, orin na heyenda ambu nir.” ⁷³ Urik kandakar nga or lirik ma lal orhik li taha limu mbara, “Mir Galilik fehenda hom mbaw te! Ome sira mir or nga yanda ma mira.” ⁷⁴ Urik mainkwambuk ormu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa, an mbeek orin na heyenda ambu nir. Os omek a mbana ambu nahi, halanak Avui Wasilaka anin kavak or uka.” ⁷⁵ Karem or mbarik kolok aptoko mu mbara. Urik mashi os Jisas mbarin ormu hishira, “Ter nirik aptoko nor mba namber hindi nalmingrip anin mi heyenda ambu, karem mbakwa mira,” mashi kason indiyok or hishihi hikriyok or layihi havahavan ormu tlara. ^k

Jisasin Pailathi akak li laha iri

(Mk 15:1; Lk 23:1-2; Jn 18:28-32)

27 Nirsumbu mendek si narik bikpris nga Judama lida lihi amber nga li tirsaha nombo os Jisasin li mandingormekurin limu mbaolsolora. ² Uhu orin kuvuk li ishihi Romik fehenda malakama otohik orin limu laha ira. Ma oto hi orhi Pailat.

Judas orhinjik or kupsiri

(Ap 1:18-19)

³ Judas ma or Jisasin wutarahi tavak hari ma oto os Jisasin li mandingormekurik li mbari mashin or misihi ormu mbara, “Os erem a uwa osmu kavak nawa sir.” Karem or mbaha ya 30-pela silva os hetpris nga Judama lida lihi nga orin li harin indiyok ormu lai hara. ⁴ Uhu ormu mbara, “An kavakavan

^f26:63 Ais 53:7; Mt 27:12 ⁸26:64 Sng 110:1; Dan 7:13; Mt 24:30

^h26:65 Mt 9:3; Jn 10:33 ⁱ26:66 Wkp 24:16; Jn 19:7 ^j26:67 Ais 50:6; 53:5

^k26:75 Mt 26:34

a uwa nir. Ma or tava jihik a hawak ji mandingormekwak ji mbawa oto mbeek musa las nga nawa ambu ri.” Urik limu mbara, “Mirvai mbakwa sir, mihinjik mi uwa os te!”⁵ Karem li mbarik ya ondon tempel akomek or ermbeshihi hikrik or i layihi ormu kupsira.¹

⁶Urik bikpris ondo ya ondon li laha limu mbara, “Ya kando man li mandingormekurik li landa ya kalira, mbeek tempelhi yanga ni tirsakwa ambu nir.”

⁷Karem uhu li mbaolsoloho limu mbara, “Ka ni i ma or pavin unda ma misambi orhin ya orok ni frungawuka. Uhu ni halashinak ma ol homek fehe tol torok liwa os li hawa wolo orok ni wakor eweka.”

⁸Erem li uri osik misambi oso ter nga, Fi ngoronda misambi, karem li ushanda sir.

⁹Nombo os erem li uri oso si urik mashi os profet Jeremaia maskop or mbahandari osmu omek nari sira. Karem or kay-eri sir, “Ya silva 30-pelak ol Israelik fehe ma oton li hanak li mandingormekurik li mbari.”¹⁰ Uhundari ya oson li laha ma or pavin unda ma misambi orhin ya orok li frungawuri lir, os Avui Wasilaka mas anin or mbahandari hom.”

Jisasin kotik li ewehe li mandingormekurik li mbari

(*Mk 15:2-5; Lk 23:3-5,13-25; Jn 18:33-19:6*)

¹¹Urik Jisasin Pailat liri mishik li halashirik ormu sira. Urik Pailat mu silira, “Mir King Judamahi om?” Karem or silirik Jisas mu mbara. “Os mi mbawa homa.”¹² Urik bikpris nga Judama lida lihi nga mashi mushak Jisasin limu mbahanjira. Hako or mbeek mashi las nga mbari ambu ri.¹³ Urik Pailat mu silira, “Mir ma tondo mbawan am mi misindu? Tol mashi mushak mirin li mbawan?”¹⁴ Hako Jisas mbeek mashi las nga mbari

ambu ri. Urik Pailat wavu orhi musha mushak ormu hishira.

¹⁵Asama asama Judama ondo hiyawu Pasovan li undari wolo Pailat oto ma ol krawuk sindari lar or halashirik indari ora. Hulaima nokopma ma or li rupshindari oton li kamaha Pailatin li mbashirik or halashirik indari ora.¹⁶ Oro wolok ma kava lar, hi orhi Barabas, krawuk liri ria.¹⁷⁻¹⁸ Hako Pailat angop or hey-eri sir, Judama ondo Jisasin li wapkava hishiri osik orin kotik li eweri ri. Karem uri osik ma ol akasumbu orhik tirsari ma ondon ormu silira, “Lawen a halakwak ji hishindu? Barabasin mo Jisas or Krai karem li ushanda ma oton?”¹⁹ Urik Pailat kawu os or lihi kotin or misindari kawu orok or lirik nokove orhi simu mainhara, “Avak nirik ma oton a sukwaheyehe sunguwavu anhi nga osmu nomok nawa. Or worna ma mende ri. Mir avak orin mberem uwa hala.”

²⁰Hako bikpris nga Judama lida lihi nga hulaima nokopman li mbaskashirik Pailatin li mbanak Barabasin or halaha Jisasin or mandingormekmbaha limu mbara.²¹ Urik indik ormu silira, “Lawe menden a halashinak or iku, Barabasin mo Jisasin?” Urik limu mbara, “Barabasin halanak or ika.”²² Urik ormu silira, “Wa mberem avai uku, Jisas or Krai karem li ushanda ma oton?” Urik limu ushambara, “Oton miandok tirika.”²³ Urik ormu silira, “Mberem ushiwak? Mbele mende os or uwak kavak nawak ji heyew?” Hako wasilaka mendek limu ushambara, “Oton miandok tirika.”

²⁴Urik Pailat or heyeri mbeek orhi mashin li misikurik nari ambu lir. Uhu awun li ukmbaha limu ura. Erem li urik or heyeye ukun or tarmu ewehe tava orhin or yokoho ormu mbara, “Ma otohi fi kas mbeek anhi nakwa ambu sir. Oso

¹27:5 Mt 26:14-15; Ap 1:18-19 ^m27:9 Sek 11:12-13 ⁿ27:12 Ais 53:7
^o27:17-18 Jn 11:47-48; 12:19

jihikop nakwa sir.” ^{p25}Urik limu mbara, “Halanak musa oso nihikop si nanak kumak jikisi nihi lihikop si naka.” ^{q26}Urik Pailat Barabasin or halashirik ormu ira. Uhu or mbashirik Jisasin li wakoroho orin miandok li tirikmbaha limu ira.

Awun undari ma Jisasin li okoleri

(Mk 15:16-21; Jn 19:2-3)

²⁷Awun undari ma ondo Jisasin li laha gavmanhi akak limu laha ira. Uhu li mbashirik ma ol lir nga nakrem awun li undari ma ondo orok limu layi tirsara.

²⁸Uhu kowe orhin li tloloho kounalo las orin limu faleshira. ^{r29}Uhu kuvu lame ngashi las li laha malakama falendari hat hom li yantlehe masiji orhik limu haufalera. Uhu kombe las tapmama orhik li harik ormu tolora. Uhu kumbambongo lihin li huvuhu li okolehe limu mbara, “Awasayi, mir Judama King lihi mira.”

³⁰Uhu orin li suntlayashihi kombe os li hari oson li laha orin masijik limu jira. ^{s31}Erem li mbaha ihi am li krehe kounalo oson li tloloho kowe orhin indiyok limu faleshira. Uhu miandok li tirikuri mishi orok orin limu laha ira.

Jisasin miandok li tiriri

(Mk 15:22-32; Lk 23:27-43; Jn 19:17-27)

³²Am li ihi nombo nindik ma lar yanga Sairinik fehen limu heyera. Hi orhi Saimon. Orin li toltangrihi li mbashirik miando Jisashin ormu kishara. ³³Or kishaha yanga Golgotak limu ira. Hi Golgota oso maintontlo sihi, Telemba masak havamba hom nanda, karem li ushandari sir. ³⁴Urik wain uku kas marasin nga li tirsandarin Jisasin li harik or aheyeha mbeek uksem ari ambu ri. ^{t35}Urik orin miandok li tirishihi kowe

orhin li lakmbaha lihi ambek satuk limu ewera. ^{u36}Uhu orok li lihi orin limu washilira. ³⁷Uhu maintontlo os orin li mandingormerin jekambak li kayehe jekamba oson masaknuku heyek li eweri sir. Mashi oso karem, “King Judamahi toria.”

³⁸Os or wari mishik ma kava frijip er nga li tirishirik wari vria, lar tapmama yok, lar tava ashi yok. ^{v39}Urik ma musha orok li tere i tere raha masijikop li senjelenjehe orin li okolehe limu mbara, ^{w40}“Mir tempel akan mi tarvlashihi niri frijipkop indik undahik mbari om te! Unda osik mir mihinjik jelyaka. Os Avui Wasilakahi jikisik mi na nahi, miando oson halaha rakaka.” ^{x41}Urik bikpris nga mashi Moseshin sawendari ma nga Judama lida lihi nga orin li okolehe limu mbara, ⁴²“Ma anandin jelyandari ri. Hako orhinjik wahau. Os nir Israelik fehenda King nihik or na nahi, wa miando oson or halaha or takanak ni heyeha orin wavu nihik ni eweka. ⁴³Or orhinjik, “Jikisi Avui Wasilakahi” karem mbari ria. Or hishiwa Avui Wasilaka or nga siwa ri. Os erem si na nahi, halanak orin or jelyaka.” ^{y44}Urik ma op er nga li tirishiri ovro os lir mbari hom frimu mbara.

Jisas or hari

(Mk 15:33-41; Lk 23:44-49; Jn 19:28-30)

⁴⁵Ta am komek or sirik kolok si krinyaha simbalesik misambin er simu tangna arangorakora. Si naha ihi homi avi li mbari wolok indik simu harara. ⁴⁶Urik Jisas wasilakak or ushaha ormu mbara, “Eli, Eli, lama sabaktani.” Maintontlo os or mbari karem, “Avui anhi, avui anhi mberem ushiwak anin mi

^{p27:24} Lo 21:6-9 ^{q27:25} Ap 5:28 ^{r27:28} Lk 23:11 ^{s27:30} Ais 50:6

^{t27:34} Sng 69:21 ^{u27:35} Sng 22:18 ^{v27:38} Ais 53:12

^{w27:39} Sng 22:7; 109:25 ^{x27:40} Mt 26:61; Jn 2:19 ^{y27:43} Sng 22:8

halanduwa?” ^{z47}Urik ma ol pasir siri ondo mashi oson li misihi limu mbara, “Ji misi, or Elaijan ushandu.” ⁴⁸Urik ma lar or shirinya ihi mbele las warsuvu hom nandarin wain ukuk or hal-faleshihi kombek or ishihi Jisasin or hanak or uksem akmbaha ormu ura. ^{a49}Urik lal olmu mbara, “Awarsi ni siheyehen, las avak Elaija raha orin or jelyanda ngashi.” ⁵⁰Urik Jisas indik wasilakak or ushaha masakome orhin or halaha ormu hara.

⁵¹Or harik kolok kouwarmba os tempel akak li fengfakashirik wahandari oso nindi nindi hom er simu frehe larakara. Urik nenawu si jirik misambi mu mblira. ^{b52}Urik mawa li sutlarik Avui Wasilakan hishiowehe mas hahandari ma lal olmu usahara. ⁵³Li usahaha mawan li halaha Jisas indik or usahari wolok Jerusalemik limu ira. Urik ma musha olmu orok lirin heyera. ⁵⁴Urik kepten nga awun undari ma ol Jisasin washiliri ma ondo nga nenawu si jirik mbele mbele ondo ralarik li heyeha li ajehe limu mbara, “Omendinga sira, ma oto jikisi indingo Avui Wasilakahi ria.” ⁵⁵Nokove mushak homek siri lir. Nokove ondo Galilin li halaha Jisasin li tiya ihi orin jelyandari lira. ^{c56}Lih nindik siri las Maria yanga Makdalak fehe sir, las Maria nijava Jems fre Josephi sir, las nijava Sebedihi jikisi ovrohi sir.

**Jisashi maninimban
sunja akak li eweri**

(*Mk 15:42-47; Lk 23:50-56; Jn 19:38-42*)

⁵⁷Am si homirik yanga Arimateak fehe ma lar, hi orhi Josep, or mbele mbele musha ngashi ma ria, or er nga

Jisasin tiyandari ma lar oria. ⁵⁸Or ihi Pailatin or silinak maninimba Jisashin or mbashinak or laharakmbahan. Or silirik Pailat ol awun undari ma orhin or mbashirik Jisashi maninimban li laha Josephi tavak limu hara. ^{d59}Urik or laha kouavisha lasik ormu hevera. ⁶⁰Uhu sunja aka akri las ornjik li tlohondari orok or ewekurik ormu laha ira. Or layi eweshihi sunja laka os mawan arangokurin or temberik simu ra arangora. Erem or ulafakaha ormu ira. ^{e61}Urik Maria yanga Makdalak fehenda nga Maria ome las nga mawa mashik fri sishi mbele mbele os or urin frimu sishi heyera.

**Awun undari ma Jisashi
mawan li washiliri**

⁶²Ushirik li wahandaha hiyawu oson li hundujeri wolo oso mendek si narik bikpris nga Farisi nga Pailatin limu i heyera. ⁶³Uhu limu mbara, “Awasayi, ma oto karem mbari ri, “An niri frijip mawak a wakwa nira. Uhu indiyok a ushakwa nira.” ^{f64}Karem or mbandari osik mir avak mbashinak mawa orhin armek niri frijip li washilika. Las avak orin tiyanda ma li ihi maninimba orhin mayam li laha ihi li mba, “Angop mawan or halaha indik usahawa ri.” Os erem si na nahi, haimba handambanda mashi akri lihi oso wasilakak si naha mashi os mas li mbahandan tikrikwa sir.” ⁶⁵Karem li mbarik ormu mbara, “Ji ihi awun unda ma lal ji laha os ji ukmbaha hishiwa hom ji uka.” ⁶⁶Karem or mbarik li ihi mawa oson limu seve watla ura. Uhu awun undari ma ondon li mbashirik mawan limu washilira.

^z27:46 Sng 22:1 ^a27:48 Sng 69:21 ^b27:51 Kis 26:31-33; Hi 10:19-20

^c27:55 Lk 8:2-3 ^d27:58 Lo 21:22-23 ^e27:60 Ais 53:9

^f27:63 Mt 12:40; 16:21; Mk 9:31; 10:33-34; Lk 9:22; 18:31-33; Jn 2:19-21

Jisas indik or usahari

(Mk 16:1-10; Lk 21:1-10; Jn 20:1-18)

28 Am Sande nirsumbuk si narik Maria yanga Makdalak fehe nga Maria ome las nga mawan fri heyekurik frimu ira. ²Urik kolok nenawu wasilaka mendek si jirik ensel Avui Wasilakahi lar hevenin or halaha or takaha sunja laka os wan li arangondarin or tembe lafakaha sunja heye orok ormu lira. ³Fuma orhi lervlanda hom nari sir. Uhu kowe orhi avisha indingak nari sir. ⁴Awun undari ma ondo orin li heyeheli lishnyaha os ma haha li wandari hom misambik limu takawara.

⁵Hako ensel oto nokove ovron ormu sawera, “Shi ajewa hala. Angop a heyewa shir, shir Jisas or miandok li tiriri oton heyekmbaha rawa shir. ⁶Hako mbeek torok wawa ambu ri. Angop usahawa ri, os mas or sawehendari hom. Shihinjik torok shi ra heyeka, os li eweri mishin. ⁷Uhu kolok shi ihi os or usahawa mashi oson ol orin tiyanda man shi sawenak li misika. Or angop masmas Galilik iwa ri. Avak orok ji ihi orin ji heyekwa ri. Mashi kaso nom a sawekwak a rawa nir.”

⁸Karem or mbarik fri misihifrimu ajera. Hako sunguwavu frihi nga fri rupshihikolok mawan fri halaha shirinymbar ol orin tiyandari man fri sawekurik frimu ira.

⁹Fri irik Jisas nombo nindik fririn or heyeheli ormu mbara, “Apmanuwa.” Karem or mbarik kumbamu orhik fri taka lihi frimu rupshira. ¹⁰Urik ormu mbara, “Shi ajewa hala. Shi ihi anhi ma ondon shi sawenak avak Galilik li ihi anin orok li heyekwa nir.” ^h

^{28:14}**28:14** Romik fehenda ondo lo lihi karem mbanda sir, os awun unda ma ondo lerawun li lawa wolo li suknya nahi, bosman lihi avak lirin mandingormekwa lir.

^g**28:6** Mt 12:40; 16:21 ^h**28:10** Mt 26:32 ⁱ**28:16** Mt 26:32

^j**28:18** Jn 13:3; Ef 1:20-22

Awun undari ma mbele mbele ol talarin li saweri

¹¹Urik nokove ovro fri ishirik awun undari ma ol mawan washiliri ondo bikprisin heyekurik Jerusalemik limu ira. Uhu mbele mbele os orok talarin limu sawera. ¹²Urik li misihijudama lida lihin li mbarik li talandirsaha limu anaoweheyera. Uhu ol awun undari ma ondon ya mushak li haha ¹³limu mbara, “Karem ji haimba handambaka, “Nir ni suknyashiwa hom ol orin tiyanda manirik li taha mayam maninimba orhin laha iwa lir.” ¹⁴Hako os Pailat jirin or ngria nahi, avak ni raha jir nga ni sihi ni sawenak mashi nihin misikwa ri. Karem uwosik ji ajewa hala, men os ni mbawa hom ji mbaka.^{28:14} ¹⁵Karem li mbarik awun undari ma ya oson li laha os li mbari nombo hom limu ura. Urik Judama ondo os li haimba handambari mashi oson limu misira. Uhunda mashi oso er si raha ter nga Judama karem mbanda lir, Jisas mbeek usahari ambu ri, maninimba orhi men li loho laha iri ri.

Jisas ol orin tiyandari ma lerawun li lakurin or mbari

(Mk 16:14-18; Lk 24:36-29; Jn 20:19-23)

¹⁶Jisasin tiyandari ma 11-pela ondo Galilik li ihi telemba os or mbari mishi orok limu lawura. ¹⁷Li lawuhu orok orin li heyeheli orin limu hausimbausira. Hako lal wavu frijip frijip hishiri lir. ¹⁸Urik or taha pasir or sihi ormu mbara, “Kwambu os misambi nga lersuwu nga toltangrinda Avui Wasilaka angop anin or hawa sir. ¹⁹Erem nawa osik jir avak yanga yangak ji ihi mashi anhin ji sawe-

nak ma amber anin tiyanda mak li naka. Unak lirin fak ji tolofaleka, hi Avui an-hik, hi Jikisi orhik, hi Masikome orhik, karem ji mbaha lirin fak ji tolofaleka.^{k20} Uhu mashi os a sawewan armek ji ewesawenak li misihi li tiyarakoka.

Omendingak jirin amu sawenduwa, an mbeek jirin a halakwa ambu nir. An jir nga nakrem er ni lihi ihi mbele mbele amber mendek nakwa sir.” Unda kasira. Ambehoma.

^k28:19 Mk 16:15-16; Ap 1:8

Mashi jivi Jisashi Mak or kayeri

Jon hulaima nokopman fak tolofalendari ma mashin saweri ri

(Mt 3:1-12; Lk 3:1-9,15-17; Jn 1:19-28)

1 Jisas Kraisi Avui Wasilakahi Jikisi indingo oria. Mashi jivi^{1:1} orhi os hulaima nokopman or jivinahanda oson os amu kayenduwa.

²Mas wolokop profet Aisaia mashi os Avui Wasilaka mbahandarin karem or kayeri sir.

“Avak a mbashinak ma lar mashi anhin maifuk laha sawe ikwa ria. Uhu nombo mihin hundujekwa ria.”

Malakai 3:1

³“Ma ngashi mishi ambu orok ma lar mu ushambara karem, “Wasilakahi nombon ji hundujeka. Uhu nombo oson ji unak wornak si naka.” *Aisaia 40:3*

⁴Mashi os profet Aisaia or saweri oso omendingak nari sir. Urik Jon hulaima nokopman fak tolofalendari ma oto or taha misamtelmbamba orok ormu mashin sawera, “Ji misi, sunguwavu jihin ji tormblehehe kavakava os ji undan ji halaha ji mbanak jirin fak a tolofalekwa nir. Unak Avui Wasilaka avak kavakava jihin or laha ormbeka.”¹⁵ Urik ma amber provins Judiak fehenda nga Jerusalemik fehenda nga Jonik li raha kavakava os li undarin kormbak li sawerik fa Jordanik lirin ormu tolofalera.

⁶Jon kowe os or falendari oso kamel kukwak li undari sir. Uhu kufulombok

or ishitangrindari sir. Uhu akwa orhi os or andari oso intlavi nga hani nga andari ria.^{m7} Uhu karem ormu mbara, “Ma lar avak anhi kumayok takwa ria. Hako kwambu orhi kwambu anhin tikrinda sir. An mbeek kumbambongon na huvuhu kuvu os kumba ari orhi orok nawan a sorngondahi ambu nir, wahau. Or kwambu orhi wasilaka mendek naha kwambu anhin tikrinda sira.ⁿ⁸ An jirin men fambak a tolofalenda nir. Hako ma orto avak Masikome Avui Wasilakahin jirin hakwa ria.”

Jon Jisasin or fak tolofaleshiri

(Mt 3:13-17; Lk 3:21-22)

⁹Oro wolok Jisas kuyanga Nasaret os provins Galilik nandarin or halaha fa Jordanik Jon man or fak tolofalendari mishi orok or tarik Jon mu orin fak tolofalera.¹⁰ Jisas os fasik or layirin or halaha or usasihi or heyerik kolok lersuwu simu sutlara. Urik Masikome Avui Wasilakahi apmuma hom Jisasik ormu rakara.¹¹ Urik mashi las lersuwu yok simu mbara, “Ma toto jikisi indingo anhi ria. Sunguwavu anhi mende nga orin a rupshihi mbele mbele ol or uwan amu rupshinduwa.”^o

Laulaka Jisasin or oweioweiheyeri

(Mt 4:1-11; Lk 4:1-13)

¹²Urik Masikome Avui Wasilakahi Jisasin or laha irik or ihi misamtelmbamba orok ormu lira.¹³ Niri os orok or liri 40-pelak nari lira. Urik Laulaka or taha Jisas kavakavan or ukmbaha ormu oweioweiheyera. Hako or mbeek

^{1:1}1:1 Mashi jivi orhi oso wasmashik li mbanda gutnius. Mashi oso karem, Avui Wasilaka ma misambik fehe ol kavakavan unda ondonjik or hishihi nor holoho jikisi orhi Jisasin or mbashirik lihi farniyik or sihi kavakava ol li undarinjik maome orhin fleya hom or haha lihi farniyik hari ri. Lerawu os Jisas uri oso si urik ma misambik fehe ol orin wavu lihik ewewa ma ondo kumak avak havenik ikwa lir.

^{11:4} Ap 13:24; 19:4 ^{m1:6} 2 Kin 1:8; Mt 11:8 ^{n1:7} Ap 13:25

^{o1:11} Sng 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18; Mk 9:7

or mbari hom uri ambu ri. Uhu fle avi sembilangak fehenda ondo nga ormu lira. Urik ensel ondo li taha orin limu jelyara. ^p

Jisas ol orin tiyandari man or ushari

(Mt 4:18-22; Lk 5:1-11)

¹⁴ King Herot Jonin krawuk or eweshirik Jisas provins Galilik or taha mashi Avui Wasilakahin ormu karem sawera, ^{q15} “Mas li mbahandari oso ter osmu omendingak nanduwa. Avui Wasilaka os jirin or arangoshinak jip ji likwa oso am si talakwak osmu nanduwa. Karem uwosik kavakava os ji undan ji halaha sunguwavu jihin ji tormblehe mashi orhin ji misihi toltambanaha ji sika.” ^{r16} Karem or mbashihi leuku Galilik or ihi ma frijip ormu heyera. Ma ovro mahasanje vria, hi frihi Saimon fre Andru. Frir foomen londari ma vria. Jisas or ihi or heyeri, frir foom kowen fri laha foomen kruwukurik frimu ormbera. ¹⁷ Urik fririn ormu mbara, “Shi ra! Anin shi tiyanak nombo os hulaima nokopman landa nombon a mukunak shi heyera.” ¹⁸ Karem or mbarik kolok lerawu frihin fri halaha Jisasin frimu tiya ira. ¹⁹ Hovok kandakar nga or ihi ma frijip ormu heyera. Ma ovro mahasanje vria, hi frihi Jems fre Jon, Sebedihi jikisi vria. Frir bot akomek fri lihi foom kowe os korori oson frimu indik nara. ²⁰ Urik Jisas orin fri tiyaha fri ikmbaha ormu ushara. Urik kolok avoko frihi nga ol avoko frihinjik lerawun landari ma ondo nga bot akomek fri halaha Jisasin frimu tiya ira.

Jisas or mbarik wasimalengamba tolondari ma lar jivik nari ri

(Lk 4:31-37)

²¹ Jisas nga ma ol orin tiyandari ondo nga yanga Kaperneamik li taha orok limu wara. Urik am Sabat wolok si narik Jisas Judama lotu undari akak or ihi mashi Avui Wasilakahin ormu sawera. ²² Mashin or sawerik li misihi wavu lihi musha mushak limu hishira. Or mbeek ma ol mashi Moseshin sawendari ondo hom saweri ambu ri, wahau. Or malakama hom kwambu nga saweri ria. ^{s23} Urik wasimalengamba tolondari ma lar lotu undari aka orok or taha Jisasin or heyeye ormu ushambara, ²⁴ “Jisas, yanga Nasaretik fehenda mirin, mir mberem mi ukmbaha mi raw? Wa, nirin mi unak kavak ni nakmbaha tawa om? Mir ma jivi Avui Wasilakahik tahandak a heyewa mir te.” ^{t25} Karem or mbarik Jisas wasimalengamba orton mainkwambuk ormu mbara, “Mir maimbawa hala! Kolok ma oton halaha tala ika!” ²⁶ Karem or mbarik wasimalengamba orto ma oton or urik or kwarnguarinarik wasilaka mendek or tashihi ma oton or halaha ormu tala ira. ^{u27} Urik ma ol orok liri ondo oson li heyeye li lishnyafaha lihi ambek limu mbara, “Mberemhi tos ter nandua? Ma roto Avui Wasilakahin mashin kwambu nga or sawewak ni misiw te. Uhu wasimalengamba roton or mbawak ma roton or halaha or tulu iwa re.” ²⁸ Karem li mbaha mbele mbele Jisas urik li heyeri ondon limu haisau handasawe ira. Urik mashi oso simbalesik provins Galilik si irik ma amber limu mistakora. ^v

^p1:13 Sng 91:11-13 ^{q1}1:14 Mk 6:17 ^{r1}1:15 Mt 3:2 ^{s1}1:22 Mt 7:28-29

^t1:24 Mk 5:7 ^{u1}1:26 Mk 9:26 ^{v1}1:28 Mt 4:24

Jisas or mbarik Saimon arjava orhi jivik si nari

(Mt 8:14-15; Lk 4:38-39)

²⁹ Urik Jisas nga ma ol orin tiyandari ma ondo nga Judama lotu undari aka oson li halaha Andru fre Saimonhi akak limu ira. Urik Jems fre Jon er nga frimu ira. ³⁰ Akak li irik ma lal Jisasin limu sawera, “Saimon arjava orhi kavamisih maome sihi hikop lawuwak os akak wanda.” ³¹ Karem li sawerik Jisas or ihi tava sihin or tolorik jivik si naha si usaha lirnjik akwan simu ura.

Jisas or urik ma ol kavamisindari jivik nari lir

(Mt 8:16-17; Lk 4:40-41)

³²⁻³³ Am si homirik ta nor layirik kuyanga orok fehendari ma amber hom akayanga sumbu Saimon fre Andruhi aka os Jisas liri mishi orok limu talandirsara. Uhu ma ol kavamisindari nga wasimalengamba tolondari nga Jisasik limu laharara. ³⁴ Urik or mbarik jivik limu nara. Uhu wasimalengamba ol ma ondon tolondari ondon or mbarik limu tulu ira. Wasimalengamba ondo angop li heyeri ri, Jisas Avui Wasilakahi jikisi indingo oria. Karem urik or mbashirik mbeek maimbari ambu lir. ^w

Jisas yanga Kaperneamin or halari

(Lk 4:42-44)

³⁵ Nirsumbu mendek Jisas aka os or wari oson or halaha Avui orhin or sawekurik ma ngashi mishi ambu orok ormu ira. ^{x36} Am si hararik Saimon nga ma lal nga Jisasin limu lasa ira. ³⁷ Am li lasa ihi li heyehelima mbara, “Ma amber hom olmu mirin lasanduwa.” ³⁸ Urik ormu mbara, “Ka ni i yanga oson ni ha-

laha yanga anandik ni ika. An mbeek torokop Avuihi mashin a sawekurik a rari ambu nir, wahau. Kuyanga ome lal nga Avuihi mashin a sawekurik a rari nira.” ³⁹ Karem or sawe lafakaha provins Galilik or ihi Judama lotu undari akak or layihi mashi os Avui Wasilaka lirin or arangoshinak jip li likuri mashi oson or sawehe wasimalengamba ol man tolondari ondon ormu mbru ermbere. ^y

Jisas ma or okmbale lepra tolondari ma orton or urik jivik or nari

(Mt 8:1-4; Lk 5:12-16)

⁴⁰ Urik ma lar okmbale lepra tolondari orto Jisasik or taha kumbambongon or huvuhu ormu mbara, “Os mi rupshi nahi, mi mbanak jivik avai naka.”

⁴¹ Urik Jisas ornjik or holoho tava orhin ma ortohik or hauowehe ormu mbara, “A hishiwa mir avak jivik nakwa mira.” ⁴² Karem or mbarik okmbale lepra mendek si narik jivik ormu nara. ⁴³⁻⁴⁴ Uhu Jisas ormu mbara, “Avak pris ondon i heyehelima maome mihin mukunak li heyehelima mbaka, os mi kavamisindari mihi oso angop mendek nawa sir. Uhu avak mirnjik ofan li uka, os lo Moses si mbahandari hom. Unak ma amber li heyehelima mbaka, os mi kavamisindari mihi angop mendek nari sir.” Karem or mbaha mainkwambu las ormu mbara, “Ai ai, avak mashi las ma lal sawewa hala, os mirik talawa oson.” ^{z45} Hako ma orto or ihi Jisas orin or urik jivik or nari mashi oson yanga yangak or laha saweyarik ma amber mistakori lir. Erem or saweri osik Jisas mbeek kolaka ol orok nandari orok kormbak layiri ambu ria. Or misamtelmbamba orok liyari ri. Hako yanga yangak fehenda ma amber orhik tari lir.

^w1:34 Mk 3:10-12 ^x1:35 Mt 14:23; Mk 6:46 ^y1:39 Mt 4:23; 9:35

^z1:43-44 Wkp 14:1-32

**Jisas ma lar kumba tava
nashindarin or mbarik jivik or nari**

(Mt 9:1-8; Lk 5:17-26)

2 Niri lal am li ishirik Jisas yanga Kaperneamik indik or ihi aka lasik ormu lira. Urik ma os orok or lirin li misihi orhik limu tara. ²Ma musha mendek li talandirsaha akayangan li arangoshirik mbeek akayanga kar filala hambashirik li layikurik nari ambu sir. Indik er hoje menderi sir. Urik Jisas mashin aka orok ormu sawera. ³Mashin or sawerik ma tovro kavro ma lar kumba tava nashindari orton Jisasik limu kishaha laharara. ⁴Hako akayanga angop ma ondo er li arangorakoshirik li tirndirifuhu ma orton li kishaha akamba heye yok limu lalawura. Akamba heyeyok li lalawuhu akamasu kas li lunduhu ma orto nga ma teye os or wari oso nga kuvuk li tihi li toloho naman li halarik akaome os Jisas siri mishi orok ormu layira. ⁵Urik Jisas ma tovro kavro wavu os li hishihi li mbar, “Jisas ma orton avak or unak jivik nakwa ri,” karem li hishiri angop or heyeri sir. Uri osik ma oton or heyeye ormu mbara, “Jikisi anhi misi, kavakava mihi angop a laha ormbewa sir.”

⁶Karem or mbarik mashi Moseshin sawendari ma ol aka orok liri ondo mashi oson li misihi limu hishira, ⁷“Mberem ushiwak ma roto mashi toson or mbanduwa? Wa, Avui Wasilakahi farniyik or sikwak ormu mbandu? Wahau, ma lar mbeek kavakavan laha ermbendahi ambu ri. Oso lerawu Avui Wasilakahi sir.” Karem hishiri lir. ⁸Hako Jisas wavu os erem li hishiri oso angop or heyeri osik ormu silira, “Jir mberem ushiwak wavu jihi erem ji hishindu? ⁹Hako mberem a undahik ji hishindu? Wa, kavakava ma roto uwan

a laha ermbendahik ji hishindu mo orin a mbanak jivik or nandahik jimu hishindu? ¹⁰Wa, avak a mukunak ji heyekwa sir, Ma Jikisi Avui Wasilakahi kavakava ma undan yoko ermbendahi ri.” Karem or mbaha ma orton or heyeye ormu mbara, ¹¹“Mir usasihi teye mihi oson laha aka mihik ika!” ¹²Karem or mbarik ma orto or usaha teye orhin or laha ormu ira. Urik ma amber li heyeye limu lishnyafara. Uhu li rupshihi hi Avui Wasilakahin li hausimbausihi limu mbara, “Mas mbeek tos ter nawak ni heyewa toso himi kas narik ni heyeri ambu sir, wahau.”

**Jisas Livai orin or
tiyakmbaha nor ushari**

(Mt 9:9-13; Lk 5:27-32)

¹³Urik Jisas indik leuku Galilik or irik ma musha mendek orok li rarik mashi Avui Wasilakahin lirin ormu sawera. ¹⁴Karem uhu or ihi aka os gavmanhi yan li owendari mishi oson or tikrihi orok lerawun landari ma oton ormu heyera. Ma oto hi orhi Livai, jikisi Alfiushi oria. Livain or heyeye ormu mbara, “Mir kolok ta anin tiya shi ika.” Karem or mbarik or usaha Jisasin or tiyaha frimu ira.

¹⁵Urik Jisas Livaihi akak ormu ira. Orok or lihi ma ol orin tiyandari ma nga takis yan landari ma nga ma ol kavakavan undari ma nga nakrem li lihi limu ara. Ol erem nandari ma ondo ermbea ermbak Jisasin tiyandari lir. ¹⁶Urik mashi Moseshin sawendari ma lal Farisi, karem li ushandari ma ondo, os Jisas ma ondo nga nor arin li heyeye ol orin tiyandari man limu silira, “Mberem ushiwak ma roto tol kavakavan unda ma tondo nga or awak ni heyendu?” ¹⁷Urik Jisas mashi oson or misihi ormu mbara, “Ma ol jipmisiwa mbeek doktak inda

ambu lir. Hako ma ol kavamisiwa nom doktak inda lir. An mbeek ma ol lihinjik hishihi mba, nir ma jivi, karem mbawa ma ondonjik a rariambu nir, wahau. An ma ol kavakavan unda ondonjik a rari nir,” karem ormu mbara.

Jisas akwan li halandari mashin or saweri

(Mt 9:14-17; Lk 5:33-39)

¹⁸Ma ol Jonin tiyandari ma nga Farisi nga akwan halandari lir. Nindi wolo lasik ma lal Jisasik li taha limu silira, “Jonin tiyandari ma nga Farisi ondo nga akwan halanda lir. Hako mberem ushiwak mirin tiyanda ma ondo erem undaambu lir?” ¹⁹Karem li silirik Jisas sauheima las ormu sawera, “Mberem ji hishindu? Os ma lar or nokoplaha hiyawu wasilakan or uwa wolo orhi ma ondo akwan anda ol mo wahau? Akwan anda ol te! Akwan li aha or nga nakrem rupshinda lir. ²⁰Kumak ma oton li tolo laha ishinakop akwan halakwa lir.”

²¹Uhu sauheima las nga ormu sawera, “Os ma lar kowe orhi si frehe nahi, mbeek koutakri akri las or laha koushimbla oson or ewetlavandahiambu sir. Mberem ushiwak? Erem or u nahi, kowe oson or yokowa wolo koutakri akri oso avak si ramushihi awarikandak nakwa osa. Uhu koushimbla oson si unak wasilaka mendek frehekwa sir. ²²Uhunda hom ma lar mbeek wain uku akirin or laha memesishi masi orok ngorondahiambu ri. Os erem or u nahi, wain uku oso avak si kishalarasanak memesishi masi oso avak numbufoakwa osa. Ushinak wain uku avak misambik ngorokwa osa. Karem nanda osik wain uku akirin memesishi akrik li ngoroshinak wain uku nga memesishi nga avak jivikop fri naka.”

Jisas Sabatin tikrinda ma ria

(Mt 12:1-8; Lk 6:1-5)

²³Urik Sabat wolok si narik Jisas nga ol orin tiyandari ma nga nombo os wit nowe nindik limu ira. Li ihi ol orin tiyandari ma ondo wit sijin li tolntlehe li aha limu ira. ²⁴Urik Farisi lal li heyeye limu mbara, “Ayo, mberem ushiwak mirin tiyanda ma ondo os lo si pantlehendan Sabat wolok li undu?” ^b

²⁵⁻²⁶Karem li mbarik ormu mbara, “Os king Devit nga orhi ma nga li erenghari wolok or uhundari mashi jekambak li kayehendari oson hishindaambu oj? Os Abiatar hetprisik or nari wolok Avui Wasilakahi akak or layihi bret ol ofan li undari bret ondon or laha ol orin tiyandari ma nga li arin. Bret ondo pris nom li andari lir, ma anandi wahau.” ^{c27}Uhu mashi las nga ormu mbara, “Mberem ushirik Avui Wasilaka Sabat wolo oson or har? Sabat oso mbeek man si mba, “Karem u, karem uwa hala.” Karem si mbakmbaha or hariambu sir. Sabat oso men ma li limasihi li wandakmbaha or mbahandari sir. ^{d28}Hako Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto Sabatin er nga arangonda ri.”

Jisas ma tava kavak nandari ma oton or mbarik jivik or nari

(Mt 12:9-14; Lk 6:6-11)

3Jisas Judama lotu undari akak or layihi ma lar tava kavak nandari oto orok or lirik ormu heyera. ²Urik ma ol aka orok liri ondo Jisasin olmu sishi heyera, os ma oton Sabat wolok or mbanak jivik or na nahi, orin li kotim ukmbahan. ³Urik Jisas ma tava kavak nandari oton ormu mbara, “Mir usasi.” Urik ormu usasira. ⁴Urik Jisas ma ol aka orok liri ondon or heyeye ormu silira, “Sabat wolok lerawu jivin ni landa on

^b2:24 Lo 23:25 ^c2:25-26 Wkp 24:5-9; 1 Sml 21:1-6 ^d2:27 Lo 5:14

mo, lerawu kavan ni landa on? Mashi Moseshi mberem sivai mbandu? Man ni jelyawa os mo man ni mandingormewa os?" Karem or silirik lir mbeek mashi las nga mbari ambu lir, wahau, mayam siri lir. ^{e5} Jisas or heyeri ma ondo mbeek ma otonjik holori ambu lir. Uri osik wawu orhi kavak si narik ma otonjik or holoho ormu mbara, "Tava mihin sangananak a heye." Karem or mbarik tava orhin or sanganarik jivik simu nara. ⁶ Urik Farisi ondo erem or uri oson li heyehe kolomalok os li lotu undari aka oson li halaha li ihi ma ol king Herot nga nakrem lerawun landari ma ondon heyekurik limu ira. Li ihi nombo nombo os Jisasin li mandingormekuri mashin limu anasawera. ^f

Ma mushak Jisasin li tiyaha leuku Galilik li tari

(Lk 6:17-19)

⁷ Jisas nga ma ol orin tiyandari ondo nga kuyanga oson li halaha leuku Galilik limu ira. Orok li irik ma musha mendek orhik limu tara. ⁸ Ma ol provins Galilik fehenda nga, Judiak fehenda nga, Jerusalem fehenda nga, Idumeak fehenda nga, fa Jordanin mbuhu kauyok nanda yanga Tairik fehenda nga, Saidonik fehenda nga, mashi os Jisas lerawun or landarin li misihhi orhik limu tara. ⁹ Li taha orin limu rurawura. Urik nindik or sihi ma ol orin tiyandari ma ondon ormu mbara, "Bot las avak ji halashinak fa mambuk si sihi anin si nikishika. Ma rondo musha mendek li nawa olik avak anin li kisha ermbeku. Os erem li kisha ermbenahi, avak bot orok a lawuhu a likwanir," karem ormu mbara. ¹⁰ Jisas ma ol

kavamisindarin mushak or mbarik jivik li nandari osik ol kavamisindari ondo orin li toloho jivik li naku, karem mbaha li hishihi olmu orhik tara. ^{g11} Urik wasimalengamba ondo orin li heyehe kumbambongok li raka lihi limu ushambara, "Mir Jikisi indingo Avui Wasilakahi mira." ^{h12} Karem li mbarik Jisas mainkwambu mendek hi orhin korbak li sawekurin ormu pantlera. ⁱ

Jisas aposel 12-pela ondon or kamari

(Mt 10:1-4; Lk 6:12-16)

¹³ Jisas telembak or lawuhu ma ol or nga yakmbaha or hishiri ma ondon ormu ushara. Unak li raha or nga li yakmbahan. ¹⁴ Uhu ma 12-pela ondon ormu kamara. Uhu mashi Avui Wasilakahin li sawekmbaha or mbashirik limu ira. ¹⁵ Uhu kwambu orhi os wasimalengamban li mbru ermbekurin ormu lirin hara. ¹⁶ Ma 12-pela ondo hi lihi kalira. Lar hi orhi Saimon oria, Jisas hi yeje orhin Pitak or ushari ria. ^{j17} Uhu Sebedihi jikisi Jems nga maha orhi Jon nga. Mashin fri mbari lersuwu krulatavalandanda hom mbandari vri. Karem undari osik hi frihi Boanerges karem or ushari vri. ^{k18} Uhu Andru, Filip, Bartolomyu, Matyu, Tomas, Jems jikisi Alfiusi, Tadius, Saimon kraha Selotik^{3:18} fehendari ria. ¹⁹ Uhu lar Judas Iskariot oria. Judas oto kumak Jisasin laha ma kavahi tavarenjek hakuri ma ria.

Jisas kwambu Belsebulhik lerawun or lar, karem li mbari

(Mt 12:24-32; Lk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Jisas aka os or liri orok indiyok or irik ma musha mendek orhik limu rara. Urik or nga orin tiyandari ma ondo nga

^{3:18}**3:18** Kraha Selotik fehenda ma ondo yanga Romik fehenda ondon li jihi tukrukmbaha awun undari lira.

^e**3:4** Lk 14:3 ^f**3:6** Mt 22:15-16 ^g**3:10** Mt 14:36 ^h**3:11** Lk 4:41

ⁱ**3:12** Mk 1:34 ^j**3:16** Jn 1:42 ^k**3:17** Lk 9:54

mbeek akwan li akuri wolo kas nga nari ambu sir. ²¹Urik jimatama orhi mashi oson li misihi orin yangak li laha ikurik limu rara. Li raha orin li heyehelimu mbara, “Ayo, ma roto angop ambasiwa tori te.”

²²Urik mashi Moseshin sawendari ma ol Jerusalemin halarari ma ondo Jisasin li heyehelimu mbara, “Toto Belsebul^{3:22} tolowa toria. Kwambu Belsebulhik wasimalengamban mbru ermbendari. Laulaka mu jelyashiwak lerawu oson ormu landuwa.” ¹²³Jisas mashi oson or misihi lirin or usharik li raha pasir limu sira. Urik ormu silira, “Mberem ji hishindu, Belsebul am orhi ma ondon or mbru ermbendahi ol? Wahau.” ²⁴Uhu sauheima las nga ormu mbara, “Os kraha lal lihi ambek li anamandingorme nahi, kraha anandi las li taha avak misambi lihin lakwa lir. ²⁵Uhu os mahasanje lihi ambek li anaji nahi, lihi ambek anakorokwa lir. ²⁶Belsebul oto erem, os lerawu orhin landa ma ondo nga or anaji nahi, avak li anakoroho mendek nakwa lir.”

²⁷Karem uhu mashi las nga ormu mbara, “Ji hishika, ma or kwambu ngashi os mbele mbele orhin ji lakwak ji hishi nahi, mberem jivai uku? Wa masmas kumba tava orhin kuvuk ji ishishinak or wanakop mbele mbele orhin lakwa jira.” ²⁸Uhu ormu mbara, “Jirin amu sawenduwa, mbele mbele kavakava ma li unda nga okolenda mashin li mbanda nga Avui Wasilaka or laha ermbekwa lir. ²⁹Hako os Masikome orhin li okole nahi, kavakava os li unda oso mbeek or laha ermbekwa ambu sir, wahau. Kavakava oso er nakwa sir. Ter nga kumak nga ermba ermbak er nakwa sir. Mbeek mendek nakwa ambu

sir,” karem ormu mbara. ³⁰Ma ondo li mbari, “Jisas oto mbele mbelen or unda kwambu Belsebulhi nga unda ria.” Karem orin li mbarik mainkwambu oson lirin ormu sawera.

Mberem nanda ma ol nijava jimatama Jisashi lir

(Mt 12:46-50; Lk 8:19-21)

³¹Urik Jisas nijava orhi nga jimatama orhi nga limu tara. Li taha hikrik li sihi Jisas or ta lirin heyekmbaha limu mainhara. ^{m32}Jisas akomek or lirik ma musha mendek orin limu ralayantlera. Urik ma lar orin ormu sawera, “Mai, nijava mihi nga jimatama mihi nga hikrik li sihi mirin heyekwak mbanduwa.” ³³Urik ormu mbara, “Lawe nijava anhi sir? Lawe jimatama anhi lir?” ³⁴Uhu ma ol orok siri ondon or heyehelimu ormu mbara, “Nijava anhi nga jimatama anhi nga tolira. ³⁵Ma ol mashi Avui Wasilakahin misindiyawa ma ondo nijava anhi jimatama anhi lira.”

Sauheima las ma lar akwa sijn nowek or laha fakayari mashi

(Mt 13:1-19; Lk 8:4-8)

4 Jisas leuku Galilik or lihi indik mashin ormu sawera. Urik ma musha mende orhik li raha orin limu rurawura. Ushirik botik or lawu lihi mashin or sawerik ma ondo fa mambuk limu sira. ⁿ²Uhu mashi mushak sauheimakop ormu sawera. ^{o3}Uhu ormu mbara, “Mashi kason ji misi. Ma lar ormu wit sijn nowek laha faka ira. ⁴Or laha faka irik lal nombok li rakarik avi olmu ra nongoho ara. ⁵Hovok lal misambi os sunja hongondari mishi orok rakari lir. Uhu lewas tungua rasari ol te. Hako misambi mbeek

^{3:22}**3:22** Laulaka oto hi yeje orhi Belsebul oria.

^{l3:22}**l3:22** Mt 9:34; 10:25 ^{m3:31}**m3:31** Mk 6:3; Jn 2:12; Ap 1:14

^{n4:1}**n4:1** Mk 3:7-9; Lk 5:1-3 ^{o4:2}**o4:2** Mt 13:34; Mk 4:33-34

misam jeromek nari ambu sir. ⁶Sunja hongondari osik mbeek nene layiri ambu sir. Uri osik ta jiri wolo olmu hatlayirakora. ⁷Urik hovok lal olmu minja lame nindik rakara. Li rakaha tungua rasari ol te. Hako minja lame er nga li rasaha li mushi arangoshirik mbeek akwa ome nga ambu lir. ⁸Hovok lal olmu misambi jivindingak takara. Li tungua rasaha akwa ome musha mendek olmu wara, lal 30-k, lal 60-k lal 100-ik, karem nari lira.”

⁹Uhu ormu mbara. “Ma ol mambla ngashi halanak mashi kason li misika!”

**Sauheima or saweri
maintontlo sihi kasira**

(Mt 13:10-23; Lk 8:9-15)

¹⁰Urik ma am li ishirik ol orin tiyandari 12-pela ondo nga ma lal er nga li lihi Jisasin limu silira, maintontlo os sauheimak or mbarin. ¹¹Urik ormu mbara, “Avui Wasilaka nombo os hulaima nokopman or arangokmbaha nor mbahandari, os mas wanyiwandari oson angop or mukurik ji heyeri sir. Hako ma anandi ondo sauheimakop a sawewak misinda lir. ¹²Profet Aisaia mas wolokop karem or kayeri sir,

“Ma ondo hindi mushak mashin misikwa lir. Hako mbeek li hishiyarikwa ambu lir. Hindi mushak heyekwa lir. Hako mbeek heyeyarikwa ambu lir. Karem uwosik lir mbeek sunguwavu lihin li tormblehe Avui Wasilakahik li ranak or unak jivik nakwa ambu lir.” *Aisaia 6:9-10* ^P

¹³Urik Jisas ormu silira, “Jir mberem ushiwak mashi tos sauheimak a sawewan ji hishiyarinda ambu? Os mashi tos a sawewa toson ji hishiyarina ambu nahi, jir mbeek sauheima anandi ol jirin a sawekmbaha a hishiwa ondo er nga hishiyarikwa ambu jir. ¹⁴Wa, mashi oso

maintontlo sihi karem, wit siji ondo mashi Avui Wasilakahin olmu heimanduwa. ¹⁵Ma lal sunguwavu lihi misambi os li eseyashiwak kwambujinda hom nanda lir. Mashin misinda ol te. Hako Laulaka or taha kolomalok mashi os Avui Wasilaka sungu lihi or halashiwak nanda oson laha ormbenda ri. ¹⁶Hovok ma lal sunguwavu lihi misambi sunja hongonda hom nanda lir. Mashin misikmbaha rupshinda ol te. ¹⁷Hako mbeek nambek kwambuk sinda ambu lir. Os hulaima nokopma lirin li okolehe kavakavak li uwa wolo kolok mashi os li misindan halanda lir. ¹⁸Hovok ma lal sunguwavu lihi misambi minja lame ngashi hom nanda lir. ¹⁹Mashin misinda ol te. Hako wavu lihi musha mendek ya, akwa, mbele mbele misambi torok fehendanjik hishinda lir. Mbele mbele ol li hishinda ondo olmu mashi Avui Wasilakahi os lihi nawan mushi arangoshiwak mbeek akwa ome nga wanda ambu lir. ²⁰Hovok ma lal sunguwavu lihi misambi jerome ngashi hom nanda lir. Mashin li misihi toltangrihi akwa ome jivi nga wanda lir. Lal akwa ome 30-k, lal 60-k, lal 100-ik wanda lira,” karem ormu sawera.

**Ma mbeek lamin ukruhu shovok
tangri arangonda ambu lir**

(Lk 8:16-18)

²¹Jisas ol orin tiyandari ma ondon ormu silira, “Lamin ji ukruwa wolo mberem ji undu? Shovok tangri arangonda oj mo, kau siyok halowenda oj? Wahau, lamin ji ukruhu metenjek ji sinjishiwak si harawak ma heyenda lir. ²²Uhunda hom mbele mbele tos ter wolok wanyiwanda ondo nga mbele mbele ma mayam li wanyi unda ondo nga kumak korbak li talanak ni

heyekwa lir. ^{s23} Ma ol mambla ngashi halanak mashi kason li misika!”

²⁴ Karem or mbashihi mashi lal nga ormu sawera, “Mashi os ji misiwan armek ji misihi ji tiyaka. Mberem ushiwak? Mbele mbele ol ma uwak ji heyem-banda hom Avui Wasilaka erem heyem-bakwa jira. Uhu or heyembaha kandakar nga or hakwa jira. ^{t25} Ma ol mashi orhin armek misindiyawa ma ondo avak or halashinak hishiyarinda lihi oso avak wasilakak nakwa sir. Hako ma ol mashi orhin men mamblakop misiwa ondo avak mashi os li misiwa oson or lashinak men likwa lir.” ^u

**Sauheima os akwa sijin
or fakari kasira**

²⁶ Uhu ormu mbara, “Avui Wasilaka jirin or arangoshinak ji likwa oso mberem si nandu? Wa, avak a sawenak ji misikwa sir.” Uhu sauheimakop karem ormu mbara, “Ma lar akwa sijin or laha fakayari ri. ²⁷ Am or fakarakoshihi or halaha yanga orhik ormu ira. Tandii wolo lerawun landa ri. Niri wolo men wa suknyanda ri. Ushiwak siji ondo lihinjik li tunguaha wasilakak nanda lir. ²⁸ Misambi sihinjik si urik akwa siji ondo li tungua rasaha li lawuhu se nga li naha olmu akwa ome nga nara. ²⁹ Uhu akwa ome am li hisharik ma orto andule orhin or laharaha akwa ondon ormu lara.” ^v

Sauheima os mastet sijin li siri kasira

(Mt 13:31-32; Lk 13:18-19)

³⁰ Uhu sauheima las nga ormu sawera, “Avui Wasilaka jirin or arangoshinak jip ji likwa oso mberem si nandu? ³¹ Wa, oso mastet siji hom nanda sir. Mastet siji oso awarikandak nanda sir. ³² Hako li sishiwak lewas si tungua rasaha mi

hom wasilakak nanda sira. Ushiwak avi li taha mi tava orok aviwusin li uhu linda lir.”

Jisas sauheimakop or saweri

(Mt 13:34-35)

³³ Jisas mashi mushak sauheimakop or saweri hulaima nokopma os li hishihi li yarikuri ambek or saweri sir. ³⁴ Ma ondo sauheimakop or saweri lir. Hako ol orin tiyandari ma ondo or nga li liri wolo mashi os or saweri oso maintontlo sihin kormbak or sawerik misindari lir.

**Jisas mbarik suwa nga fa
nga mendek nari vri**

(Mt 8:23-27; Lk 8:22-25)

³⁵ Am si homirik Jisas ol orin tiyandari ma ondon ormu mbara, “Ka ni i fan mbuhu kauyok ni ika!” ³⁶ Urik ma ondon orok li halaha botik li lawuhu limu ira. Hako bot ome anandi lal er nga iri lir. ³⁷ Li irik suwa lakak si rasarik uku si lawuhu andoho botik si layhi bot orok simu hojekurik ura. ³⁸ Urik Jisas bot sumbu yok kaumasikruva sihi ormu suknyara. Or suknyarik ma ol orin tiyandari ondo er li ajehe orin li lembasihi limu mbara, “Tisa, avak ni uk aha ni hakwa nir te!” ³⁹ Karem li mbarik Jisas or usaha suwa nga fa nga ormu huliyik mbara, “Ambe er hala mende!” Karem or mbarik suwa mendek si narik fa oso nga osmu haha wara. ⁴⁰ Ushihii ol orin tiyandari ma ondon ormu silira, “Mberem ushiwak ji ajenduwa? Anin ji hishiowenda nombo mbeek si iw?” ⁴¹ Karem or mbarik amba amba li ajehe lihi ambek limu mbara, “Ayo, ma roto lawe mende toria? Or mbawak suwa nga fa nga mashi orhin fri misihi mendek fri nawan te.”

^{s4:22} Mt 10:26; Lk 12:2 ^{t4:24} Mt 7:2
^{v4:29} Jol 3:13; Rev 14:15

^{u4:25} Mt 13:12; 25:29; Lk 19:26

Jisas mbarik wasimalengamba tolondari ma oto jivik or nari

(Mt 8:28-34; Lk 8:26-39)

5 Urik Jisas nga ma ol orin tiyandari ondo nga leuku Galilin li layimbuhu yanga Gerasa yok limu ira. ²Li ihi botin li halaha misambik li rakarik ma lar wasimalengamba tolondari ma oto Jisasin ormu ta heyera. ³Ma oto ermba ermbak mawa mashikop wayandari ria. Ma lar mbeek orin tolondahi ambu ri, wahau. ⁴Orin li tolokmbaha li uri, lirin mblarna ormbendari ri. Urik kumba tava orhin li owehe li kup ishindari os te. ⁵Hako kuvu oson or korkaroho or ihi niri tandi telemba mawa mashi orok jisungambasuwu liyandari ri. Uhu sunjan or laha maome orhin orhinjik jilakorolandari ri.

⁶Ma oto Jisasin or heyeye shirinyambar Jisasik or ihi pasir or haka kumbambongok ormu lira. ⁷Urik wasimalengamba or ma oton tolondari lar mu mbara, “Jisas, mir jikisi Avui Wasilaka metenjek fehehi mira. Ayo, mir mberem anin mi ukmba undua? Hi Avui Wasilakahik amu mbanduwa, anin kavak nawa hala!” Karem ormu mbara. ^{w8}Mberem ushirik wasimalengamba oto erem or mbar? Jisas wasimalengamba oton or heyeye orin mbru ermbekmbaha uri ri. ⁹Uhu Jisas ormu silira, “Hi mihi lawe?” Urik wasimalengamba oto ormu mbara, “Hi anhi, “Musha Mende” sir. Mberem ushiwak? Nir musha mendek ni nanda nir.”^{5:9} ¹⁰Uhu ormu mbara, “Mir nirin mbashinak kuyanga toson ni hala iwan ni hala!”

¹¹Urik fle musha mendek telemba orok olmu pasir sihi aha yara. ¹²Urik

wasimalengamba ondo olmu mbara, “Jisas, wa mi mbashinak ni ihi avak fle kandaik ni layika.” ¹³Karem li mbarik ormu mbara, “Wa, ji ika.” Karem or mbashirik li ihi fle ondok limu layira. Urik fle ondo lewas li shirinya ihi telemba orok li sanglaha li layihi fa laka os orok sindari orok li layihi uksem aha lewas olmu harakora. Fle ondo 2,000-ik nari lir.

¹⁴Er li harakoshirik ma ol fle ondon washilindari ma ondo os erem nari oson li heyeye li ajehe limu tulu ira. Li tuluhu yanga yangak li ihi mbele mbele os orok talarik li heyerin limu sawe ira. Urik yanga yanga orok fehendari ma ondo er li talandirsaha mbele mbele os orok talarin heyekurik limu ira. ¹⁵Uhu Jisasik li raha li heyeri ma oto angop jivik or naha waskowen falehe mashi jivin ormu mbara. Wavu orhi angop jivik nari sir, mbeek ambasiri ambu ri. Orok or lihi maimbarik li raha orin li heyeye limu aje mendera. ¹⁶Urik ma ol mbele mbele os Jisas urik heyeri ma ondo os li heyeri oson limu sawera, fle ondo hari nga ma oto jivik or narik li heyeri mashi oso nga limu sawera. ¹⁷Urik ma ol orok tari ma ondo Jisas yanga lihi oson or hala ikmbaha limu mbara.

¹⁸Urik Jisas botik or lawurik ma or wasimalengamba tolondari ma oto or raha ormu silira, “Jisas, an nga shi i?” ¹⁹Urik ormu mbara, “Wahau, mir yanga mihik i! Mi ihi mir avak mbele mbele os Avui Wasilaka mirin or ushiwak jivik mi nawa mashi oson mahasanje jikanoka mihi ondon sawenak li misika.” ²⁰Urik ma oto or ihi distrik Dekapolis orok or layihi mashi oson or sawerik ma ondo

^{5:9}**5:9** Wasmashik li kayeri, “Hi anhi ami.” Yanga Grikik fehe mashi lihik li kayeri, “Hi anhi legio.” Legio oso maintontlo sihi 100 awun unda ma. Wasimalengamba ma oton tolondari ondo musha mendek nari lir.

li misihi wavu lihi musha mushak limu hishira.

**Jisas or mbarik nokove os
kowe orhin tolari nga jikisi os
hari nga jivik fri nari**

(Mt 9:18-26; Lk 8:40-56)

²¹Urik Jisas indik botik or layim-buhu leuku Galili kauyok ormu ira. Am kauyok or lawurik ma musha mashi orhin li misikmbaha limu tara. ²²Urik ma lar er nga Jisasin heyekurik ormu tara. Hi orhi Jairus, Judama lotu undari akan washilindari ma ria. Or taha Jisasin nor heyeye kumbambongo orhin Jisashi kumbamuk ormu huvura. ²³Uhu ormu tlaha sawera, "Jikisnokopji kanda anhi am hakwa ambek nar. Away, mi raha tava mihin mi hauowenak jivik si nawa."

²⁴Karem or mbaha Jisas nga frimu ira. Urik ma musha mendek orin li ru-rawuhu limu tiyaha ira. ²⁵Urik nokove las fi nom ermba ermbak ermbeyandari oso nga osmu Jisasin tiya ira. Os erem si nandari oso asama 12-pelak nari sira. ²⁶Uhu yan si orkoho dokta ondon si hari, mbeek li urik jivik nandari ambu sir, wahau. Os fi nom si ermbendari oso wasilaka mendek nari sir. ²⁷Jisas mbele mbelen or uri mashi oson angop si misindari osik ma nindik Jisashi kumayok simu rara. ²⁸Uhu sihinjik osmu karem hishira, "Os men kowe orhi nom a tolo nahi, avak jivik a nakwa nir." Karem si hishihi Jisashi kumayok kowe orhin simu tolora.

²⁹Kowe oson si tolari, os fi nom si ermbendari oso, kolok mendek nari sir. Uhu maome sihi os er si uyangdari oso lewas mendek si narik simu misira. ³⁰Urik Jisas kwambu orhi kas lasik si irik or misihi nor tormble heyeye ormu silira, "Lawe kowe anhin tolondua?" ³¹Urik ol orin tiyangdari ondo

olmu mbara, "Mir ma tos ter mirin ru-rawuwa toso mberem mi heyekmbaha mi mbandua, "Lawe kowe anhin tolondua," karem mi mbawan te?"

³²Hako Jisas or tormblehe ormu silira, "Lawe kowe anhin tolondua?" Karem mbaha ormu haihanda heyera, or heyekmbahan. ³³Urik nokove oso am jivik si naha si ajehe kwarnarganaha si taha kumbambongo sihin Jisas siri mishik si huvuhu mbele mbele os sirik nahandari oson simu sawera. ³⁴Urik ormu mbara, "Apmanuwa, os anin nyi hishowenda osik os nyimu jivik nanduwa. Uwa osik wavu nyihi nga jiphishihi ika. Os erem nyi uhuyanda oso angop mendek nawa sir," karem ormu sawera. ^y

³⁵Jisas or sihi maimbari halanganga Jairushi akak fehendari ma lal li raha orin limu sawera, "Jikisi mihi angop hawa sir. Hako Jisas avak semben mi mbaha laha shi inda ngashi." ³⁶Karem li sawerik Jisas mbeek os lir mbari mashin misihi halari ambu ri. Uhu Jairusin ormu sawera, "Ajewa hala. Mir antonom hishioweke." ³⁷Karem or mbaha ma ol orok liri ondo or nga li ikurin or pantleshihi Pita, Jems, maha orhi Jon, lirtonom or laha limu ira. ³⁸Li ihi am Jairushi akak li layihi li heyeri ma musha mendek orok li talandirsaha wasilaka mendek jikisi os-onjik limu owetlara. ³⁹Urik Jisas akak or layihi ormu mbara, "Mberem ushiwak ji tlaha manyelendua? Jikisi toso hawa ambu sir. Tos men waha suknyandu te!"

⁴⁰Karem or mbarik ma ondo kavakavan orin limu hukwakol tolora. Urik simbalesik amber er or mbashirik limu hikrik tala irakora. Uhu jikisi osohi avoko nijava nga, Pita, Jon, Jems, ondo nom or laha aka omek limu layira, os jikisi oso haha maninimba sihi wari mishi orok. ⁴¹Er or layihi jikisi osohi tavan or

toloho lihi mashik ormu mbara, “Talita kum!” Mashi oso maintontlo sihi karem, jikisnokopji, an mu nyirin mbanduwa, nyir usaha! ^z

⁴² Karem or mbarik jikisi oso lewas er si usaha esehe yari sir. Asama sihi 12-pelak nari sir. ⁴³ Urik mbele mbele os orok talarin li haisau handasawekurin ormu pantlera. Uhu or mbashirik jikisi oson akwan li harik simu ara.

Nasaretik fehendari ondo

Jisasin li kumaifari

(Mt 13:53-58; Lk 4:16-30)

6 Urik Jisas kuyanga oson or halaha ol orin tiyandari ma ondo nga kotontlo orhik limu ira. ² Am Sabat wolok si narik Judama lotu undari akak li layi mashi Wasilakahin ormu ewesawera. Mashin or sawerik ma musha mendek li mis- ihi li lishnyafaha limu mbara, “Ma roto mashi toso mbeek or lar? Hishiyarinda orhi oson lawe orin har? Mberemhi nombok mbele mbele ma undahi ambu ondo er nga or undu?” Karem li mbaha orin limu wapkava hishira. ^{a3} Uhu limu mbara, “Ma roto akan unda ma ri. Mari- ahi jikisi ria. Jimatama orhi tol lindu te, Jems, Josep, Judas, Saimon karem. Jikaha orhi tol nir nga lindu te. Hako mberemhi mashi tos ter or sawendua?” Karem li mbaha orin limu kumaifara. ⁴ Karem li mbarik Jisas mu mbara, “Pro- fet ondo yanga yanga amber hom hi lihin hauowenda lir. Hako kotontlo lihi nga mahasanje jikanoka lihi nga mbeek lirin rupshinda ambu lir.” ^b

⁵ Erem si nari osik Jisas mbeek ko- tontlo orhi orok mbele las ma un- dahi ambu ondon mushak uri ambu

ri, wahau. Hako ma ol kavamisindari laptonom or mbarik jivik nari lir. ⁶ Mashi os or saweri oson li misindiyari ambu osik wavu musha mushak ormu hishira. Uhu yanga yangak or yaha mashi Avui Wasilakahin ormu laha saweyara.

Jisas ma 12-pela ondo lerawu orhin li lakmbaha or mbashirik li iri

(Mt 10:5-15; Lk 9:1-6)

⁷ Jisas ma 12-pela ondon or usharik li rarik frijipmba frijipmbak or mbashirik limu ira. Uhu kwambu orhin lirin or hashirik avak wasimalengamba os man tolondari ondon hi orhik li mbru ermbekurik or mbashirik limu ira. ⁸⁻⁹ Uhu lirin normu saukawera, “Jir avak kombe nom ji toloho, kowe os ji falenda nom nga kumba ari er nga ji falehe tapas ji ika. Hako akwa, ya, kowe lal nga ji laha iwa hala. ^{c10} Os ji ihi kuyanga lasik ji talawa, aka os ji i liwa orokop ji liyaha jivai ika. ¹¹ Hako os mashi os ji sawewan li turaha jirin armek li u nahi ambu, yanga oson ji halaha kumba jeren ji narka lafakaha ji ika. Ushinak lir avak li hishihi li mba, “Nir angop mbele kava las ni uwa nir,” karem li mbaka.” ^d

¹² Karem or mbarik ma ol orin tiyan- dari ma ondo li ihi mashin limu sawera karem, “Avak kavakava os ji undan ji heyehhe ji mba, “Kas karem a uri kavan a uri sir.” Karem ji mbaha sunguwavu jihin ji tormbleka!” ¹³ Karem li mbaha wasimalengamba ol man tolondari on- don li mbru erMBERIK tulu iri lir. Uhu ma ol kavamisindarin wel ukuk li ngoroho li tarik jivik nari lir. ^e

^z5:41 Lk 7:14 ^a6:2 Jn 7:15 ^b6:4 Jn 4:44 ^c6:8-9 Lk 10:4-11

^d6:11 Ap 13:51 ^e6:13 Je 5:14

**King Herot or mbarik
Jonin li mandingormeri**

(Mt 14:1-12; Lk 3:19-20; 9:7-19)

¹⁴Ma amber mbele mbele ol Jisas uri ondo nom li mbarik king Herot^{6:14} oto mashi os li mbari oson er nga misiri ri. Ma lal Jisasin karem mbari lir, “Wa Jon man fak tolofalendari ma oto indiyok usahari or mo? Uhu kwambu nga nor naha mbele mbele lerawun landar?”^{f15} Hako lal olmu mbara, “Wahau, or profet Elaijak nakwa ri.” Hako lal olmu mbara, “Or profet mas lerawu Avui Wasilakahin landari ma ondo hom nandari lar oria,” karem limu mbara.

¹⁶Hako Herot mashi os Jisasin li mbari mashi oson or misihi normu mbara, “Ma orto Jon hulaima nokopman fak tolofalendari ma ri. Jekapnashi orhin angop a koroshirik hari ri. Hako ter ormu indiyok usahakwak nakwa ria,” karem ormu mbara.¹⁷⁻¹⁸ Herot os mas Jonin or mandingormeri nombo karem, Herot maha orhi Filiphi nokove oson ormu masnalara. Nokove oso hi sihi Herodias osira. Ushirik Jon taha ormu mbara, “Mir maha mihi Filip or liwak mi heyeshihi nokove orhi oson mi masnalawa kas tolowa ambu sir.” Karem or mbarik Herodias oso wavu sihi kavak nari sir. Ushirik Herot heyeye sirin or hokovikmbaha ma lal or mbashirik li ihi Jonin li toloho kuvu kwambuk li ishi laha krawu akak li eweshirik ormu lira.⁸

¹⁹Hako nokove oso Jonin er si wapkava hishihi orin si mandingormekmbaha hishiri sir. Hako sir mbeek orin mandingormendahik nari ambu sir. Mberem ushirik?²⁰ Herot Jonin ajendari ri. Angop or heyendari ri,

Jon ma jivi misokome Avui Wasilakahik ma worna mak nandari ri. Uhu Herot mashi Jonhin misikurik nandari ri. Mashi orhin or misiri wolo wavu musha mendek hishindari ri.

²¹Hako Herodias Jonin er si wapkava hishihi nombo las si eweri karem. Herot nijava orhi os orin si wari wolo oson indiyok or hishihi hiyawu laka las ormu ura. Uhu ma ol orin jelyandari ma nga ma ol maifuk mbarik awun li undari ma nga malakama ol provins Galilik fehendari nga or usharik limu talandirsara.²² Uhu li lihi arik Herodias jikisnokopji sihi oso si taha si mblarik Herot nga ma ol er nga li liri ondo nga er limu rupshi mendera. Urik Herot nokopminyongo oson or sawehe ormu mbara, “Nyi mblawa jivi mendek osmu nanduwa. Uwosik mbele las nyi lakmbaha nyi hishiwa avak nyirin a hakwa nira.”²³ Uhu mainkwambu las or sawehe ormu mbara, “Omendingak amu sawenduwa, os mbele las nyi lakwak nyi siliwa avak a hakwa nira. Os nyi mba, misambi anhin nindik a tlehe yokon nyirin a ha, karem nyi mba nahi, avak erem a ukwa nira.”

²⁴Karem or mbarik nokopminyongo oso si layihi nijava sihin simu silira, “Mamai, mbele menden avak a mbanak or haku?” Karem si mbarik simu sawera, “Indiyok layi sawenak Jon hulaima nokopman fak tolofalenda ma oto masiji orhin or haka.”²⁵ Urik nokopminyongo oso si layi Herotin simu sawera, os nijava sihi si mbari hom. “Ana rupshiwa karem, Jon or man fak tolofalenda ma masiji orhin bainatik koroho hambiyak mi ewehe lahara anin haka.”

²⁶Karem si mbarik Herot sunguwavu orhi kavak er nari sir. Hako or angop mainkwambu las or mbari osik os or

^{6:14}**6:14** King Herot oto hi yeje orhi Antipas. Avoko orhi King Herot oto Maria Jisasin si wari wolok jikisakri ondon mandingormeri ri. Heye Mt 2:16.

^{f6:14} Mt 16:14; Mk 8:28; Lk 3:19-20 ^{86:17-18} Wkp 18:16

mbari oson mbeek or halakurik nari ambu sir. Os erem or u nahi, ma ol or nga ari ondo avak li heyenak or humblaraku, karem or hishihi os si mbari hom uri ri. ²⁷ Uhu awun undari ma orhi lar or mbashirik krawu akak or layihi Jonhi jekapnashin or koroho ²⁸ ma masiji oson hambiyak or ewehe nokopminyongo os-onjik ormu laharara. Urik sir nga mu ni-java sihin hara. ²⁹ Urik Jonin tiyandari ma ondo mbele mbele Herot Jonin or uri mashi oson li misihi li taha maninimba Jonhin li laha ihi limu wakor owera.

Jisas 5,000 man akwan or harik li ari

(Mt 14:13-21; Lk 9:10-17; Jn 6:1-13)

³⁰ Urik aposel ondo indiyok Jisasik li raha mbele mbele os li undarin orin limu sawera. ^{h31} Urik Jisas nga li lirik ma musha mendek limu terei tererara. Urik li akmbaha li uri, wahau. Ma mor tirsaha terei tererari kom. Urik Jisas mu mbara, “Wa, ka ni i yanga lasik ni i ni-vai limasika.” ³² Karem or mbaha botik li lawuhu lirtonom yanga os ma ngashi ambu mishi orok limu ira.

³³ Li irik ma mushak li sishi heyerik olmu ira. Urik orok fehendari ma ondo masmas nombokop olmu shirinyambar ira, yanga os Jisas ikurik or iri yanga orok li ikmbahan. ³⁴ Urik Jisas yanga orok or taha botin or halaha misambik or takaha ma ondon or heyehelirnjik ormu holo mendera. Mberem ushirik? Or heyeri lir sipsip ol ma ngashi ambu hom olmu naha sira. Urik orok or sihi mashin lirin ormu sawera. ⁱ³⁵ Mashin or sawehe am si homirik ol orin tiyandari ma ondo li taha limu mbara, “Am homir te, yanga toso ma ngashi ambu re. ^{j36} Tondon mbashinak yanga yangak li ihi akwa lal li frungawuhu li awa.” ³⁷ Karem li mbarik ormu mbara, “Wa, jihinjik akwan ji hanak li aka.” Urik olmu

mbara, “Mberem ni ukwa ambu re. Ya mbele mendek akwan ni frungawuhu ni hanak li aku?” ³⁸ Karem li mbarik ormu silira, “Jir akwa lal nga nandaj? Kolok ji i heye!” Karem or mbarik li i heyeri, akwa mushak nari ambu lir. Lir bret tostava yeje hom nga foome frijip nom nga olmu wara.

³⁹ Urik ormu mbara, “Wa ambehoma, avak ma ondon mbashinak lihi lihi misambik li lika.” ⁴⁰ Urik ma ondo amber misambik limu raka lira. Lal 100-ik li lirik, lal 50-k karem limu lira. ⁴¹ Urik Jisas bret ondo nga foome ovro nga nor tolo lalawuhu Avui orhin armesarmek ormu mbara. Ushihi Bretin or toltavaha ma orin tiyandari ondon or harik olmu ma ondon hara. Ushihi foome nga li humasishirik ma ondo olmu ara. ⁴² Urik ma ondo amber akwan er li aha limu krehera. ⁴³ Urik akwa sumbuyambun er li lahara tirsaha serkawu 12-pelak li wololik hojeri lir. ⁴⁴ Hako ma ol orok lihi ari ma ondo 5,000-ik nari lira.

Jisas leuku heyek or eseiri

(Mt 14:22-23; Jn 6:16-20)

⁴⁵ Urik Jisas ma ol orin tiyandari ma ondon ormu mbara, “Jir botik ji lawuhu masmas fa mambu kasauyok kuyanga Betsaidak ji maifuhu inak a ra. Ana lihi ma rondon a mbashinak li inak amu randu.” ⁴⁶ Ma ondon am or mbashirik li irik ortonom Avui orhin or sawekurik telembak ormu lawura. ^{k47} Telembak or lawurik am simu homira. Urik bot os li iri oso am si ihi fa nindik simu nara. Hako Jisas ortonom ormu fa mambuk sira. ⁴⁸ Uhu or heyerik suwa si rasarik bot oson li laha li ikmbaha li uri osmu kava ura. Urik olmu lerawu mendek ura. Uhu am harakurik nar te. Urik Jisas fa heyek or eseiri lirin or tikrikmbaha ormu ura. ⁴⁹ Urik orin tiyandari ma ondo

orin li heyeri ormu fa heyek esehe ira. Li heyehé limu mbara, “Wasi lar ori te!” Karem li mbaha limu ajera. ¹⁵⁰Li ajerik Jisas kolomalok ormu mbara, “Ji ajewa hala. An mu randu te!” ⁵¹Karem or mbaha botik or layi lir nga nakrem ormu lira. Urik kolok suwa mendek er simu nara. Urik limu lishnya mendera. ^{m52}Jisas akwan or harik li ari oso angop li heyeri sir. Hako lir mbeek os or urin yariri ambu lir. Wavu lihi angop fendele menderi lir.

**Jisas yanga Genesaretik or lihi
ma kavamisindari ondon or
mbarik jivik li nari**

(Mt 14:34-36)

⁵³Jisas nga ol orin tiyandari ondo nga leukun li mbuhu yanga Genesaretik limu lawura. ⁵⁴Li lawuhu sirik kolok ma ol yanga orok fehendari Jisasin limu heilara. ⁵⁵Uhu os or tarin kolomalok yanga yangak li mainharik ma mushak ma ol kavamisindarin Jisasik limu laharara, or mbanak jivik li nakmbahan. ⁵⁶Uhu yanga os or iri mishik ol kavamisindarin nombo sumbuk li eweshirik limu wara. Urik Jisas irik limu silira, “Mi halanak kowe mihi kas ni toloho jivik ni naka.” Erem li mbaha kowe orhi nom li toloho jivik limu nara.

**Avui Wasilakahi nombo neloko
avoko lihi nombon tikrinda sir**

(Mt 15:1-9)

7 Farisi lal nga mashi Moseshin sawendari ma lal nga Jerusalemin li halaha Jisasin li heyekurik limu tara. ²Uhu li heyeri Jisasin tiyandari ma ondo tavan yoko namber olmu tavatle nga tolo ara. Urik lirin limu ngriara. ⁿ³Mberem ushirik? Farisi ondo nga Judama amber nga neloko avoko lihi nombon li tiyaha

mbeek tavatle nga tolo andari ambu lir. ⁴Akwa li laharari ondon armek li yokohokop andari lir. Uhu os neloko lihi undari hom hambiya kumbiyar armek yokondari lir. ^{o5}Urik Jisasik li taha limu silira, “Mberem ushiwak mirin tiyanda ma tondo tavatle nga li tolo andu? Oso kava sira. Mbeek neloko avoko nihi mbari nombon li tiyanda ambu sir.”

⁶Karem li silirik ormu sawera “Profet Aisaia mas or kayehe or mbahandari ma jira. Misi, karem or kayeri sir,

“Ma ondo suwambushikop hi anhin hauowenda lir. Hako wavu lihi homek sinda sir. ⁷Lir ma misambik fehehi mashin li sawehe karem mbanda lir, “Avui Wasilakahi mashi kasira.” Os erem li uwa oso men sembe menden anin lotu unda lira.”

Aisaia 29:13

⁸Jir ma ol profet Aisaia or kayendari ondo hom nanda jir. Jir angop Avui Wasilakahi mashin er ji halaha neloko avoko jihi mashi nom ol jimutolonduwu.”

⁹Uhu mashi las nga ormu sawera, “Jir arme mendek mbafirimbanda ma jira. Jir mbele mbele os Avui Wasilaka or mbari mashin ji mblarna ermbeshihi neloko jihi unda nombon os jimutiyayanduwa. ¹⁰Mashi Avui Wasilakahi karem mbanda sir, avoko nijava jihi mashi lihin ji mishi lirin armek ji uka. Hako os lirin mashi kavan ji mba nahi, os lo Moseshi oso si mbahanda hom avak li mandingormeshinak hakwa jir. Mashi Avui Wasilakahi karem mbanda osa. ^{p11-12}Hako jir mashi oson ji mblarna ermbehe karem ewesawenda jir. Os avoko nijava jihin armek ji ukwan ji halashihi ya mbele mbele jihi ondon Avui Wasilakan ji ha nahi, oso jivi sira. Karem ewesawenda jir. ¹³Hako os erem

ji mbanda nombo orok mashi Avui Wasilakahi si mbahanda nombon ji lai halaha neloko jihi li mbanda nombo yejen os jimu tiyanduwa. Uhu mbele mbele orokop ji uhu mashi Avui Wasilakahi os jimu tirna halanduwa.”

Jisas mbele mbele ol man uwak kavak nandari nombon or saweri

(Mt 15:10-20)

¹⁴ Uhu Jisas ma ondon or usharik li talarik normu sawera, “Mashi anhi kason armek ji misihi ji yarika. ¹⁵⁻¹⁶ Mbele mbele ol hikri yok nahandak akomek layiwa ondo mbeek uwak ma kavak nanda ambu lir, wahau. Hako mbele mbele ol sunguwavu yok nahandak hikrik tasanda ondo li uwak ma kavak nanda lir.”^q

¹⁷ Karem or mbaha lafakaha akak ormu ira. Urik ol orin tiyandari ma ondo maintontlo os or mbari oson or sawenak li misikmbaha limu silira. ¹⁸ Urik ormu mbara, “Jir nga jimu hishandu? Mbele mbele ol hikri yok nahandak akomek layiwa ondo mbeek man uwak kavak nanda ambu lir, wahau. ¹⁹ Mberem ushiwak? Ondo siyahugri wavuk layinda ambu lir. Ondo men sunguk layiwak li siyiermbenda lir.” Karem or mbari mbele mbele akwa ol ni anda ondo jivi numbu lir, karem mbari ri.

²⁰ Uhu mashi las nga ormu sawera, “Mbele mbele ol wap akomek nahandak hikri yok talawa ondo man uwak kavak nanda lir. ²¹ Ondo karem, wapkava hishinda, hirnyanda, man mandingormenda, nokophirmbirihi hulatolhakanda, ²² misokomlaka heyenda, mbele mbele kavan unda, haimba handambaha mbafiriyanda, sisakasak unda, man wapkava hishinda, mashi os ma anandihini hin uwak kavak

si nanda, yerkuji hi orhin orhinjik hauowenda, farausi ambarambasi yanda, ondo uwak ma kavak nanda lir. ²³ Mbele mbele kando amber wap akomek nahandak hikrik talanda lir. Uhu man uwak kavak nanda lir.”

Juda nokove ambu las Jisasin si hishiowendari nombo sihi wasilakak nari sir

(Mt 15:21-28)

²⁴ Uhu Jisas yanga oson or halaha yanga Tair nga Saidon nga orok ormu ira. Uhu aka lasik or layihi nendekop or likmbaha ormu hishira. Hako ol orok fehenda ma ondo os orok or likurin angop li heyeri sir. ²⁵⁻²⁶ Uri osik Juda nokove ambu, yanga Fonisia kolaka Siriak fehenda nokove las er nga orok or lirin si misihi kolomalok orin si heyekurik simu tara. Jikisnokopji sihi wasimalengamba tolondari sir. Undari osik orin si heyekurik simu tara. Si taha orin si heyehe kumbambongon si huvuhu misambik kumbamu orhik simu rakara. Uhu kwambu mendek simu tlara, “Mir avak mbanak wasimalengamba or jikisi anhin tolonda avak or tulu ika.”²⁷ Karem si mbarik Jisas ormu mbara, “Nir mbeek jikisihini akwan ni laha asan ni handa ambu nir.”²⁸ Urik simu mbara, “Wasilaka, mashi mihi oso ome sira. Hako asa ol tei siyok siwa ondo jikisihini akwatlamun nongo anda lir.”²⁹ Karem si mbarik ormu mbara, “Am erem nyi mbawa osik indiyok aka nyihik ika. Wasimalengamba or jikisi nyihin tolowa oto angop hala iwa ri.”³⁰ Karem or mbarik aka sihi si ihi si heyeri wasimalengamba or jikisi sihin tolondari oto angop or hala ishirik jikisi oso osmu kawuk wara.

**Ma or mambla jiji maimbari
ambu oton Jisasik li lahararik
or urik jivik nari ri**

³¹Urik Jisas yanga Tairin or halaha or ihi yanga Saidon nga distrik Dekapolis nga or tikrishihi leuku Galilik ormu ira. ³²Urik ma lal li taha ma or mambla jiji maimbandari ambu oton orik li laharaha limu mbara, “Jisas, tava mihin maome orhik mi hauowenak avak jivik or naka!” ³³Urik Jisas ma ol orok liri ondon or halashihi ma ortonom or laha frimu ira. Uhu nendekop fri lihi tava orhin or laha mambla washi ma otohik ormu hongora. Ushihi tava orhin or suntlayashihi tarvle ma otohik ormu hautara. ³⁴Ushihi lersuwu yok or larasa mawuhu Avui orhin ormu sawera karem, “Efata!” Mashi oso “Mambla huvanak takhava larnaka,” karem mbahanda mashi sir. ³⁵Urik kolok ma oto mambla orhi si huvarik tarvle si flarmarik or misihi normu maimbara. ³⁶Urik Jisas ol orok liri ondon ormu mbara, “Avak tos ter a uwak ji heyewa toson man ji sawewa hala!” Hako lir mbeek os or mbari mashin misiri ambu lir, wahau. Os or urik li heyeri oson olmu haisau handasaweyara. ³⁷Urik ma ol mashi oson misiri ma ondo li lishnyafaha limu mbara, “Mbele mbele ol or uwa ondo mbeek kavak nanda ambu lir, jivikop nanda re. Or uwak mambla jihinda li misiwak takhava nomok nahananda li maimbawak karem unda ri.” ^s

**Jisas ma 4,000-ik
akwan or harik li ari**

(Mt 15:32-39)

8 Oro wolok ma musha mendek Jisas mbari mashin li misikurik limu ralandirsara. Hako lir mbeek akwa nga nari ambu lir. Uri osik Jisas ma ol orin

tiyandari ondon or usharik li rarik ormu mbara, ²“An ma tol torok liwa tondonjik amu holonduwa. Lir angop niri frijip nir nga torok liwa lir. Uhu lir akwa nga nawa ambu lir. ³Lal lihi nombo homek ikwa lir. Os sungu nga na mbashinak yanga lihik indik li i nahi, avak nombok kumba tava hahantlenak takatukuyikwa lir.” ⁴Urik limu mbara, “Toso ma ngashi mishi ambu re. Mbeyok ni ihi akwan ni laha ma tondon ni hanak li aku!” ⁵Urik ormu silira, “Jir akwa lal wandal?” Urik limu mbara, “Nir bret 7-pela nom tolira.” ⁶Urik Jisas ma ondon or mbashirik amber misambik limu raka lira. Urik bret ondon or laha Avui orhin armesarmek or sawehe ormu mbara. Ushihi bret ondon or toltavaha ma ol orin tiyandari ondon or harik lir nga mu ma ondon hara. ⁷Urik lir foome lal er nga limu laharara. Urik Jisas foome ondon or laha Avui orhin armesarmek or sawehe ormu mbara. Uhu foome ondon er nga ma ol orin tiyandari ondon or harik lir nga mu ma ondon hara. ⁸Urik akwa ondon li aha limu krehera. Uhu akwa sumbuyambun li lahara tirsaha serkawu 12-pelak li wolorik limu hojera. ⁹Ma ol orok ari ondo 4,000-ik nari lir. ¹⁰Urik Jisas or mbashirik li irik or yok botik or lawuhu ma ol orin tiyandari ondo nga distrik Dalmanuta yok limu ira.

**Jisas ma undahi ambun or
unak li heyekmbaha li mbari**

(Mt 16:1-4)

¹¹Urik Farisi lal Jisasin li mbanak or mbanak li heyekmbaha li taha limu mbara, “Mir kolok mbele las ma undahi ambun anak ni heyehi nivai mbaka, mir kwambu Avui Wasilakahi ngashi mira.” ¹²Karem li mbarik Jisas wavu orhi am kavak si narik ormu mbara, “Jir mberem

ushiwak mbele las a unak si talanak ji heyekmbaha ji mbandu? Omendingak jirin amu sawenduwa, an mbeek mbele las a unak heyekwa ambu jir, wahau.”^u

¹³Karem or mba lafakaha botik or lawuhu orin tiyandari ma ondo nga leuku oson li mbuhu kauyok limu ira.

Jisas Farisi os li yandari nombon li auheyekmbaha nor mbari

(Mt 16:5-12)

¹⁴Hako ol orin tiyandari ma angop li hishakashaha mbeek akwa las nga laha iri ambu lir. Bret namtas nom li laha iri osmu botik wara. ¹⁵Urik Jisas mainkwambu las lirin ormu sawera, “Ji auheye, Farisi ondo nga Herothi ma ondo nga yis lihin.”^{v16}Karem or mbarik lihi ambek limu mbara, “Mberem ushiwak mashi toson ter or mbanduwa? Nir bret ngashi ambu, karem or mbawa toson.”¹⁷Jisas mashi os li mbari oson angop or heyeri sir. Uhu normu mbara, “Mberem ushiwak jir bretnjik ji mbandu? An bretin na mbawa ambu nir. Mberem ushiwak ji hishakasha mendendu? Jir hishiyarinda ambu oj?”^{w18}Jir misokome ngashi jir. Hako mberem ushiwak mbele mbele os a uwan ji heyenda ambu? Jir mambla ngashi jir. Hako mberem ushiwak ji mambla jindu? ¹⁹Uhu mberem ushiwak ji hishakasha mendendu? Os bret tostava yeje hom a toltavaha ma 5,000-ik a harik li ari oson jimu hishanduwa. Oro wolok akwa sumbuyambu serkawu mbelmbel ji wolor?” Karem or silirik limu mbara, “Serkawu 12-pelak ni wolori nira.”^x

²⁰Urik ormu silira, “Os bret 7-pela a toltavaha ma 4,000-ik a harik li ari wolo akwa sumbuyambu serkawu mbelmbel ji wolor?” Karem or silirik limu mbara, “Serkawu 7-pelak ni wolori nira.”²¹Urik ormu mbara, “Mbele mbele os a uri an-

gop ji heyerakori sir. Hako mberem ushiwak ji hishiyarikwan ji hishandu?”

Misokome tumundari lar Jisas mbarik jivik or nari

²²Jisas nga ma ol orin tiyandari ma ondo nga yanga Betsaidak limu ira. Urik ol yanga orok fehendari ma ondo misokome tumundari lar orhik li laharaha limu sawera, “Mir misokome tumunda toton mbanak jivik or naka!”²³Karem urik Jisas misokome tumundari oton mantle yok or lai ewehe tava orhin suntla ukuk or uhu ma otohi misokom mambuk or hautaha ormu silira, “Kas am mimu heyendu mo?”²⁴Karem or silirik or heyekurik or uhu ormu mbara, “Yawur a heye nembes. Hako ma lal mi ama hom li taltala iwak amu heyenduwa.”²⁵Urik Jisas indiyok tava orhin ma otohi misokom mambuk ormu hauowera. Urik misokome orhi armek si huririk ormu heyera, mbele mbele ol mas or heyendari ambu ondon.²⁶Urik Jisas ormu mbara, “Mir avak yanga lasik iwa hala. Nombok yanga mihik ika!” Karem or mbashirik ormu ira.

Pita korbak or saweri Jisas Avui Wasilaka or mbashirik tahanda ma ri

(Mt 16:13-20; Lk 9:18-21)

²⁷Urik Jisas nga ma ol orin tiyandari ma ondo nga kuyanga os Sisaria Filipai nandari mishi orok limu ira. Li ihi nombok ormu lirin silira, “Hulaima nokopma rondo an lawe, karem li mbawak ji heyendu?”²⁸Karem or silirik limu mbara, “Lal mir Jon, hulaima nokopman fak tolofalenda ma mir, karem mbanda lir. Hako lal mir Elaija, karem mbanda lir. Hako lal mir profet ol mas lerawun landa lihi lar

mira, karem mbanda lir.” ^{y29} Karem li mbarik ormu silira, “Hako jir jihinjik an lawe, karem ji hishindu?” Karem or mbarik Pita mu mbara, “Mir hulaima nokopman jivinakmbaha Avui Wasilaka or kamaha nor mbashirik tahanda ma mira.” ^{z30} Karem or mbarik Jisas mashi os Pita or mbari mashi oson man li sawekurin ormu pantlera.

Jisas or haha indiyok or usahakuri mashin or saweri

(Mt 16:21-28; Lk 9:22-27)

³¹ Urik Jisas ma ol orin tiyandari ondon ormu mbara, “Ma Jikisi Avui Wasilakahi avak nomorawu wasilakan or kishakwa ri. Avak Judama lida lihi nga bikpris ondo nga mashi Moseshin sawendari ma ondo nga orin li kumaifaha li mbashinak yanga anandik fehe ma orin jimandingormekwa ri. Ushinak niri frijip fri ishinak indiyok or usahakwa ri.”

³² Mashi oson or saweri kormba mendek si narik limu misira. Urik Pita Jisasin mantle yok or lai owehe mainkwambuk ormu mbara, “Erem mbawa hala!”

³³ Urik Jisas or tormblehe ma ol orin tiyandari ondon or heyehe ormu Pitan ngriara, “Laulaka mir haisi! Mashi os mi mbawa oso mbeek Avui Wasilakahi mashi ambu sir, wahau. Oso mashi tol misambik fehe lihi mashi sir.”

³⁴ Urik Jisas ma ol orok liri ondo nga ol orin tiyandari ma ondo nga or usharik li rarik ormu mbara, “Os anin ji tiyakunak ji hishi nahi, mbele mbele jihi amber ondon ji halaka. Uhu nomorawu os jihik talakwan miando hom ji kishaha anin ji tiyaka. ^{a35} Hako os mbele mbele jihi ondon ji toltambana nahi, avak mendek nakwa jir. Hako os anin ji hishihi anin ji tiyaha mbele mbele ondon ji hala nahi, kumak ermba ermbak

linda oson jivai laka. ³⁶ Os mbele mbele misambik fehe nga mushak ji na nahi, wa mberem ji hishindu? Mbele mbele jihi ondo am jirin jelyakundal? Wahau. ³⁷ Mbele mbele jihi ondo mbeek jirin jelyaha ermba ermbak linda oson jirin hakwa ambu lir. ³⁸ Os ma misambi fehe ol kavakavan uhu mashi Avui Wasilakahin mblarnanda ondon ji ajehe hi anhin kormbak ji sawena ambu nahi, an nga erem, os misambi torok indik a rakuna wolo ukruharanda Avui Wasilakahi nga ensel ondo nga na raha karem a mbakwa nir, “Ma tondo na heyenda ambu nir.” Karem jirin a mbakwa nir.”

^b **9** Ushihi mashi las nga Jisas ormu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa, torok siwa lal li ha namber avak Avui Wasilaka os lirin or arangoshinak li likwa oso kormbak si talanak heyekwa lir.” ^c

Jisas maome orhi apsham indingok er nari sira

(Mt 17:1-13; Lk 9:28-36)

² Urik niri 6-pela li ishirik Jisas, Pita, Jems, Jon lirtonom or laha telemba lasik limu lawura. Am li lawuhu li heyerik Jisas maome orhi si tormblehe apsham indingak simu nara. ^{d3} Urik kowe orhi os or faleri er nga si tormblehe avisha mendek simu nara. Mbeek ma misambik fehe lar kowe orhin or unak erem nandahi ambu sir. ⁴ Urik li heyerik Elaija fre Moses fri raha Jisas nga limu maimbara. ⁵ Urik Pita mu mbara, “Tisa, torok ni liwa osmu jivi mendek nanduwa. Halanak shikor aka nalmingrip torok ni uka. Las mihi, las Moseshi, las Elaijahi.” ⁶ Mberem ushirik Pita mashi oson erem or mbar? Mbeek masakome nga siri ambu ri. ⁷ Urik kwandi las lirin si

^{y8:28} Mk 6:15 ^{z8:29} Mk 9:9; Jn 6:68-69 ^{a8:34} Mt 10:38-39; Lk 14:27

^{b8:38} Mt 10:33 ^{c9:1} Mk 13:30 ^{d9:2} Ap 3:22; 2 Pi 1:17-18

aulafaleshirik kwanindik limu sira. Urik kwanindik mashi las osmu mbara, “Ma orto jikisi indingo anhi ria. Orin wap-nuku anhi amu ewenduwa. Mashi orhin ji misika.”⁸ Mashi oso karem si mbarik li haihandaheyeri, mbeek ma lar nga li heyeri ambu ri. Jisas nom orok siri ria.

⁹Urik telemban li halaha li rakaha Jisas mu mbara, “Mbele mbele os ji heyewa oson ma lal sawewa ji hala! Undanak Ma Jikisi Avui Wasilakahi or haha mawan or halaha indiyok or usahashinak jivai saweka.”

¹⁰Urik mashi oson wavu lihikop li ewehe lihi ambek limu anasawera, “Mashi Ma Jikisi Avui Wasilakahi os mawan or halaha indiyok or usahakwa mashi oso mberemhi mashi sir?”¹¹ Uhu Jisasin limu silira, “Mir sawenak ni misi. Mberem ushiwak mashi Moseshin sawenda ma karem li mbandu, “Elaija avak masmas takwa ri. Or tashinakop kuma Avui Wasilaka kamahanda ma orto takwa ria.” Karem li mbandu?”

¹²Urik ormu mbara, “Mashi oso ome sira. Elaija masmas or taha mbele mbe-len armek or hundujerakoshinak Avui Wasilaka kamahanda ma oto kumasikop takwa ri. Mashi oso omendinga sir. Uhu mashi las nga karem li kayeri sir, “Ma Jikisi Avui Wasilakahi avak nomorawu wasilakan or kishanak hulaima nokopma avak orin kumaifakwa lir.” Karem li kayeri sir.^{e13} Hako jirin amu sawenduwa, Elaija angop tari ria.^{9:13} Urik mbele mbele kavakavan orin limu uri sira. Os maskop li kayehen-dari hom.”^f

Jisas wasimalengamba tolonda jikisi lar or mbarik jivik or nari

(Mt 17:14-21; Lk 9:37-43)

¹⁴Urik Jisas nga ma nalmingrip ondo nga telemban li halaha limu takara. Li takaha li heyerik ma ol orin tiyandari ondo nga ma ol mashi Moseshin sawendari ma nga limu anambli anamblarnara.¹⁵ Jisas tumsar or tarik li heyehelimo lishnyafara. Uhu orin heyekurik li ihi orin limu flehava kwara.¹⁶ Urik ormu silira, “Mbele ji mbandu, ma ondo nga?”¹⁷ Urik lar or lihi nindik siri lar oto Jisasin ormu mbara, “Tisa, jikishulayi anhi wasimalengamba toloshihindak mihik amu laharanduwa. Malengamba oto suwambushi orhin or arangoshindak mbeek maimbanda ambu ri.¹⁸ Ermba ermbak orin or toloshihi or ermbewak misambik takatukuyinda ri. Uwak suntla hermbo suwambushi orhik talaha fu orhin or tangrimbaha wanda ri. Uhu maome orhi sanganana wanda ri. Hako ma ol mirin tiyandari ma tondon a silirik wasimalengamba otombeek li mbru ermbendahik nari ambu lir.”¹⁹ Karem or sawerik ormu mbara, “Jir anin hishiowenda ambu oj? Ermba ermbak jir nga na lihi mashin angop a sawewak ji misinda sir. Hako jir mbeek anin hishiowenda ambu jir. Wa, jikisi otom laharaka.”²⁰ Karem or mbarik jikisi otom limu laharara.

Urik wasimalengamba or jikisi otom tolonda oto Jisasin or heyehelimo jikisi otom or urik amba amban or kwarngar-naha misambik or takaha ormu torn-tarmlera. Karem urik suntla hermbo suwambushi orhik simu ngorora.

²¹Urik Jisas avoko ma otom ormu silira, “Mbele wolo mendek jikisi toto wasimalengamba toloshirik karem or

^{9:13}9:13 Elaijan or mbari Jon man fak tolofalendari man or mbari sir.

^{e9:12} Sng 22:1-18; Ais 53:3; Mal 4:5 ^{f9:13} Mt 11:14

ur?” Urik ormu mbara, “Angop jikisakrik or nari wolokop. ²² Ermba ermbak wasimalengamba oto uwak hik or takaihi fak or ihi karem uhu orin or mandin-gormeshinak or hakwak unda ri. Os nirin mi rupshihi am mi unda nahi, jikisi anhi toton mbashinak jivik or naka,” ²³ Karem or mbarik ormu mbara, “Mberem ushiwak os mi mba, mir am mi unda nahi, karem mi mbandu? Misi, os ma lar anin or hishiowena nahi, os or mbawa hom a ukwa nir.” ⁸

²⁴ Karem or mbarik kolomalok, avoko ma oto wasilakak ormu tlara, “An mirin a hishiowenda nir. Hako wavu anhi frijip frijip nanda osik anin jelyashinak kwambuk a sika.” ²⁵ Urik Jisas or sihi or heyerik ma musha mendek os or liri mishi orok olmu siralayantlera. Uhu wasimalengamba oton or ngri-aha ormu mbara, “Malengamba mir suwambushi arangoho mambla jihinda mirin amu mbanduwa, mir jikisi toton halaha tala ika! Uhu avak indiyok orhik layiwa hala!” ²⁶ Karem or mbarik wasimalengamba oto wasilaka mendek or jisuwuhu jikisi oton or urik misambik or takaha handari hom ormu wara. Urik wasimalengamba oto or halaha ormu tala ira. Urik ma ondo li siheyehe limu mbara, “Ayo, jikisi toto karem haw te!” ^{h27} Karem li mbarik Jisas or taha jikisi otohi tavan or tolorik ormu usasira.

²⁸ Erem or u lafakaha Jisas aka lasik ormu ira. Uhu or nga ma ol orin tiyandari ma nom nga orok li lihi limu silira, “Ayo, nir mberem ushiwak wasimalengamba oton ni mbawak or tala indahi ambu?” ²⁹ Karem li silirik ormu mbara, “Os mashi anhin ji misindiyaha Avui Wasilakan ji sawe nahi, wasi-

malengamban ji mbanak tulu ikwa ri. Nombo anandi las ngashi ambu sir.”

Jisas or haha indik or ushakuri mashin indik or saweri

(Mt 17:22-23; Lk 9:43-45)

³⁰ Jisas ol orin tiyandari ondo nga nom li likurik or hishiri osik yanga oson li halaha kuyanga Galilin li tikrihi limu ira. ¹³¹ Am li ihi lirin karem normu sawera, “Ma Jikisi Avui Wasilakahin avak tavarenje ma kavahik li halashinak orin li jimandingormeshinak hakwa ri. Or haha niri frijip fri ishinak indiyok ushakwa ria,” karem ormu mbara. ^{j32} Hako lir mbeek maintontlo os or mbari oson yariri ambu lir. Uhu orin li silinak or sawenak li misikurin limu ajera. ^k

Lawe maifuk siku?

(Mt 18:1-5; Lk 9:46-48)

³³ Urik Jisas nga ma ol orin tiyandari ondo nga yanga Kaperneamik li taha aka lasik limu layi lira. Akak li layihi Jisas ormu lirin silira, “Jir mbel mashin nombok ji mbaharawak a misiw?” ³⁴ Karem or silirik lir mbeek mashi las mbari ambu lir. Mberem ushirik? Nombok li rari wolo lihi ambek malakamak li nakurin anatariri ola. Karem uri osik lir mbeek mashi kas mbari ambu lir. ³⁵ Uhu Jisas or taka lihi ma 12-pela ol orin tiyandari ondon or usharik li rarik ormu sawera. “Os ma lar Avui Wasilakahi misokomek malakamak or nakwak or hishi nahi, wa orhinjik or hafakaha ma amber or jelyaka.” ¹³⁶ Karem or mbaha jikisakri kanda lar lihi nindik or tolo laharaha findumushirik or sirik ormu sawera, ³⁷ “Os jikisakri kanda roto hom nawan hi anhik armek ji u nahi, wa os jimu anin rupshinduwa. Wa antonom

^{89:23} Mt 21:21; Mk 11:23 ^{h9:26} Mk 1:26 ^{i9:30} Jn 7:1

^{j9:31} Mk 8:31; 10:32-34 ^{k9:32} Lk 9:45

^{l9:35} Mt 20:25-27; Mk 10:43-44; Lk 22:24

nembes, wahau. Avui anhi or mbashirik a rahanda orto er nga jimu rupshin-duwa.”^m

**Ma ol jirin wutarik owenda
ambu ondo jiji ma lira**

(Lk 9:49-50)

³⁸Urik Jon Jisasin ormu sawera, “Tisa, nir ni heyewak, ma lar wasimalengamba ondon hi mihik or mbru erbewak li tulu iwa re. Hako ma oto or mbeek nir nga nakrem sinda ambu ri. Ushiwak orin ni pantlewa.”³⁹Urik ormu sawera, “Orin ji pantlewa hala! Misi, os ma lar hi anhi mbele las apsham nanda ma undahi ambu oson or u nahi, or mbeek kolomalok mashi kavan anin mbakwa ambu ri.”⁴⁰Os ma lar wutari nihik nana ambu nahi, nihi ma lar oria.⁴¹Os ma lar jirin or heyehe mba, “Ma rondo Jisasin tiyanda ma tolira.” Karem or mbaha uksembe kas or hanak ji a nahi, omendingak amu jirin sawenduwa, os or uwa oso Avui Wasilaka mbeek or hishakwa ambu ri, wahau. Kumakop wasan or hakwa ri.”^o

**Kavakavan unda nombo si
uwak Jisasin hishindiyan
nombo kavak nanda sir**

(Mt 18:6-9; Lk 17:1-2)

⁴²“Os ma lar jikisakri kanda ol mashi anhin misindiyan ondon or mbaskashinak kavakavan li u nahi, ma or mbaskashiwa oto kumak avak kavak nakwa ri. Os sunja lakan jekapnashi orhik li ishitivihi fak li ermbeshinak or uk aha or ha nahi, oso mbeek lakak nawa ambu sir. Mberem ushiwak? Kumak avak kava indingak er nakwa ri.⁴³⁻⁴⁴Os tava jiji si mbango nahi, os erem uwa yokon andulek shikoro ermbenak si ika. Ushihi tava yeje nom ji na-

handanak kumak avak os ermba ermbak linda oson jivai laka. Las avak tava evrembam ji nahandanak hik ji inda ngashi.^{p45-46}Os kumba jiji mbango nahi, kumba os erem uwa yejen andulek shikoro ermbenak si ika. Ushinak kumba yeje nom ji nahandanak ermba ermbak linda oson kumak jivai laka. Las avak kumba evrembam ji nahandanak hik ji inda ngashi.⁴⁷Os misokome jiji haihanda heye nahi, las kwarko ermbenak si ika. Unak misokome yelndamkop ji naha avak yanga jivi Avui Wasilakahik ji ika. Las avak misokome evrembam ji nahandanak hik ji inda ngashi.⁴⁸Hi oso mbeek usunguanda ambu sir, wahau. Ermba ermbak er unda sir. Unak yanga orok nindi hom nanda ondo maome jihin shikoro akwa lira. Uhu ondo mbeek mendek nakwa ambu lir.”^r

⁴⁹Ofan li undari wolo waswok li ermbeshirik Avui Wasilakahi misokomek jivik nandari sir. Uhunda hom Avui Wasilaka kavakava ol ji undan hik or suwushinak jivik nakwa jir.

⁵⁰Jir akwan waswok ji ermbeshiwak jip anda sir. Uhunda hom Avui Wasilaka ma orhin erem or ushiwak akwa jivi hom jivik nanda ola. Hako os waswo jivik si nana ambu nahi, mberem ni unak indik jivik si naku? Wahau. Uwosik jir waswo jivi hom ji naha ma misambik fehe lihi nindik armek ji lika,” karem ormu sawera.^s

**Jisas nokoven turanda
nombon or pantleri**

(Mt 19:1-12; Lk 16:18)

10 Jisas yanga oson or halaha ormu provins Judiak ikmbaha ira. Or ihi fa Jordanin or mbuhu kauyok ormu ira. Urik ma musha orhik li ralandirsarik

^m9:37 Mt 10:40 ⁿ9:40 Mt 12:30; Lk 11:23 ^o9:41 Mt 10:42

^p9:43-44 Mt 5:30 ^q9:47 Mt 5:29 ^r9:48 Ais 66:24 ^s9:50 Mt 5:13; Lk 14:34

mashin ormu sawera, os ermba ermbak or ewesawendari hom.

²Urik Farisi lal li taha men li mbanak or mbanak li heyekmbaha limu silira, “Lo nihi mberem si mbandu? Os nokove nihin men semben ni turaha ni mbashinak si ika, karem ni mba nahi, jivik nawa os?” ³Karem li silirik Jisas mu lirin silira, “Misumu nihi Moses mashi os or kayehendari mberem si mbandu?” ⁴Karem or silirik limu mbara, “Karem or kayeri sir, os ma lar nokove orhin or turaha sirin or halakmbaha or hishi nahi, wa jekamba las karem or kayeka, “Nokove anhi oson avak a halakwa nir.” Karem or kayeshinak li heyeshinak sivai hala ika.” ⁵Urik ormu sawera, “Mberem ushirik Moses mashi oson or kayer? Jir ferfar naha mashi Avui Wasilakahin ji mblarnandari osik Moses mashi oson or kayehe jirin hari ri. ⁶Hako armek ji misi, mas araje wolok Avui Wasilaka mbele mbele ondon or uri wolo hulayi nga nokove nga or uri vri. ⁷Uhunda osik hulayi or nokoplawa wolo avoko nijava orhin or halaha nokove orhi nga linda vri. ⁸Uhu opmu maome namtaskop nanda vria, mbeek apshambak nanda ambu vria. ⁹Uhunda osik mbele las os Avui Wasilaka or ananjahanda oso mbeek ma misambik fehe lar tlendahi ambu sir.”

¹⁰Karem or mba lafakaha aka lasik ormu ira. Or nga ol orin tiyandari ma ondo nga nendekop akak li lihi limu silira, “Mashi os erem mi mbari mashi oso mberemhi mashi sir?”

¹¹Urik ormu sawera, “Os ma lar nokove orhin or turaha or mbashinak si inak nokove anandin or la nahi, wa ma orto nokophirmbirinda ma ria. ¹²Uhunda hom os nokove las hula

sihin si halaha hula anandin si siwa, sir erem hulatulhakanda nokove sira.”

Hulaima nokopma jikisi lihin Jisasik li laharari

(Mt 19:13-15; Lk 18:15-17)

¹³Hulaima nokopma jikisakri lihin Jisasik limu laharara. Unak lirin or toloho Avui Wasilakan or sawenak lirin armek or ukmbahan. Hako orin tiyandari ma ondo li heyeha ma ondon limu ngriara. ¹⁴Urik Jisas or heyeha wavu orhi osmu kavak nara. Uhu ormu mbara, “Jikisakri tondon halashinak anhi li raka. Jir avak lirin ji pantlewa hala. Ma ol jikisakri tondo hom nawa Avui Wasilakahi krahak li sihi orhik ikwa lira. ¹⁵Omendingak jirin amu sawenduwa, os ma lar Avui Wasilakahi krahak or sikwak or hishi nahi, jikisakri tondo hom or naka. Os lir hom or nana ambu nahi, or mbeek Avui Wasilakahi krahak sikwa ambu ri, wahau.” ¹⁶Karem or mbaha jikisi ondon or laharaha tava orhik lirin or toloho Avui orhi lirin armesarmek or ukmbaha ormu sawera.

Ma or ya mbele mbele mushak nanda oto Jisasik or tari

(Mt 19:16-30; Lk 18:18-30)

¹⁷Jisas yanga oson or halaha or ikmba urik ma lar orhik or shirinya raha Jisas siri mishik pasir or taha kumbambongon or huvuhu ormu silira, “Mir tisa jivi mira. Anin sawenak a misi, mberem a uhu os ermba ermbak linda oson avai laku?” ¹⁸Karem or silirik Jisas mu mbara, “Mberem ushiwak an jivi, karem mi mbandu? Avui Wasilaka namtar nom jivi mende ria. ¹⁹Mashi os Moses karem or kayendari ondo angop mi heyendari lir, man mandingormewa hala, nokophirmbirihulatul-

^t10:4 Lo 24:1-4; Mt 5:31 ^u10:6 Stt 1:27; 5:2 ^v10:7 Stt 2:24; Ef 5:31-33

^w10:11 Mt 5:32 ^x10:15 Mt 18:3

hakawa hala, hirnyawa hala, man sembe mbawa hala, man haimba handambaha mbele mbele lihin lawa hala, avoko ni-java mihin tiyaha mashi frihin misika.”^{y20} Karem or mbarik ormu mbara, “Tisa, os jikisakrik a nari wolokop sishi raha mashi ondo amber angop a tiyarakonda nir.”²¹ Karem or mbarik Jisas orin or heyeye ormu mbara, “Mirin amu rupshinduwa. Hako mbele las os mendek mi nawak amu heyenduwa. Mir mbele mbele mihi ondon mi mbashinak li frungawushinak ya ondon mi laha erndakava ondon haka. Ushihi ra anin mi tiyaka. Os erem mi uwa kumak hevenik mi lakundan os mimu hundujenduwa.”²² Karem or mbarik ma oto fuma kava heyeye wavu orhi kavak si narik or halashihi ormu ira. Mberem ushirik? Or ya mbele mbele mushak nandari ora.

²³Urik Jisas ol orin tiyandari ma ondon or heyeye ormu mbara, “Ma ol mbele mbele nga mushak nanda ma ondo Avui Wasilakahi siyok li sikmbaha li hishiwa anala mendekwa lir.”

²⁴Karem or mbarik wavu lihi musha mushak li hishihi limu mbara, “Ayo, mashi toso mberemhi mashi sir?” Urik ormu mbara, “Ji misi, os Avui Wasilakahi siyok ji sikmbaha ji hishi nahi, anala mendekwa jir.”²⁵ Kamel lar am kowen tlavanda nil washi orok layikundar? Wahau. Uhunda hom ma ol mbele mbele mushak nanda ondo os Avui Wasilakahi siyok li sikmbaha li hishiwa kava ukwa mende sir.”²⁶ Karem or mbarik ol orin tiyandari ma ondo li lishnyafaha lihi ambek limu mbara, “Os erem si na nahi, wa lawe avak ermba ermbak linda oson laku?”²⁷ Urik Jisas lirin or heilaha ormu mbara, “Mbele mbele ol ma undahi ambu ondo Avui Wasilaka or undahi lir.”

²⁸Urik Pita mu orin silira, “Misi, mbele mbele nihi amber angop ni halarakoho mirin nimu tiyanduwa. Hako mbele menden ni laku?”²⁹ Karem or silirik Jisas mu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa, ma ol anin tiyakwak hishiwa ma ondo mbele mbele lihi, aka, mahasanje, jikanoka, avoko nijava, jikisi, nowe lihi nga li halaha anin li tiya nahi,³⁰ os misambi torok li liwa wolo Avui Wasilaka mbele mbele ol li halawan lihi farniyik warje nga or hakwa lir. Hako nomorawu er nga lirik talakwa lir. Uhundanak kumak ermba ermbak linda oson livai laka.”³¹ Uhu mashi las nga ormu mbara, “Ma ol misambi torok maifu iwa ma ondo kumak avak ta kumasikwa lir. Unak ma ol ter wolok kumasi iwa ondo kumak avak maifu ikwa lir.”^z

Jisas or haha indiyok or ushakuri mashin indik or mbari

(Mt 20:17-19; Lk 18:31-34)

³²Urik Jisas nga ol orin tiyandari ma ondo nga yanga Jerusalemik li ikmba limu ura. Hako Jisas or maifu irik ol orin tiyandari ondo li kumasihi wavu apsham apsham limu hishira. Urik ma ol lir nga iri ondo er nga wavu musha mushak limu hishira. Urik Jisas ma 12-pela ondo nom apsham or lai ewehe mbele mbele os orhik talakurin lirin ormu sawera,^{a33} “Ji misi, avak Jerusalemik ni ikwa nir. Unak Ma Jikisi Avui Wasilakahi onton tavarenje bikpris nga mashi Mose-shin sawenda ma ondo nga lihi tavak li hakwa ri. Unak orin li kotim uhu orin li mandingormekmbaha mbaolsolokwa lir.”³⁴ Uhu Judama ambu ondohi tavak li halashinak orin li okolehe suntlayashihi wakoroho li mandingormekwa ri. Unak

^y10:19 Kis 20:12-17; Lo 5:16-20 ^z10:31 Mt 20:16; Lk 13:30

^a10:32 Mk 8:31; 9:31

niri frijip fri ishinak indik ushakwa ri,”
karem ormu lirin sawera.

**Jems nga Jon nga malakamak
fri nakurik fri mbari**

(Mt 20:20-28)

³⁵Urik Jems fre Jon Sebedihi jikisi ovro Jisasik fri raha frimu silira, “Tisa, shir mbele las mirin shi silinak os shi siliwa hom am shiri ukundam?”

³⁶Karem fri silirik ormu silira, “Wa, mberem a ukmbaha si hishindu?” ³⁷Urik frimu mbara, “Kumak os kwambu mihi korbak si nashinak malakamak mi naha yanga mihik mi liwa wolo shirin halashinak shir nga malakamak shi naka. Halanak shir lar tapmama yok or linak lar tava ashi yok or lika.”

³⁸Karem fri sawerik ormu mbara, “Shir mbeek os shi siliwan hishiyariwa ambu shir. Shir nomorawu os anhik talakwa oson am kishandahi osh? Os je-seng anda uku os a akwa oso am erem andahi osh? Nomorawu os a kishakwa oso ma fak or siwak fa si rasa si sirinda hom nakwa sir. Shir am erem kishandahi osh?” ^b

³⁹Urik frimu mbara, “He, shi kishandahi shir.”

Karem fri mbarik ormu mbara, “Ome sira. Nomorawu os anhik talakwa oso shihik er nga talawa sir. Os fa si rasaha si sirishinak a sikwa oso shir er nga shi sikwa sira. ^{c40}Hako ma ol tapmama anhi yok linak tava ashi anhi yok likwa ma ondo an mbeek a kamakwa ambu nir. Ma ol Avui Wasilaka kamahanda ma ondo nom or mbashinak orok likwa lir.”

⁴¹Urik ma 10-pela ondo Jems fre Jon Jisasin fri siliri mashi oson li misihi limu fririn ngriara. ⁴²Urik Jisas lir amber or usharik li ralandirsarik ormu sawera, “Malakama tol misambik linda angop ji

heyenda lir. Lir awu awuk li mbashiwak hulaima nokopma lihi siyok li sihi os li mbawa hom unda lir. ^{d43-44}Hako jir erem ji uwa hala! Os jir lar malakamak or nakwak or hishi nahi, wa orhinjik or hafakaha mahi siyok or sika. ^{e45}Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto mbeek misambi torok malakamak or nakurik tari ambu ri, wahau. Ma amber jelyaha lihi farniyik or hakurik tari ri. Os erem or unda osik jir erem ji uka.”

**Jisas misokome tumundari
lar or mbarik jivik or nari**

(Mt 20:29-34; Lk 18:35-43)

⁴⁶Jisas nga ma ol orin tiyandari ondo nga yanga Jerikok li talaha li irik ma musha mendek orin limu tiya ira. Li ihi misokome tumundari ma lar limu heyera. Ma oto nombo sumbuk or lihi ya mbele mbelenjik lishi silindari ma ria. Hi orhi Bartimeus oria, jikisi Timeushi ria. ⁴⁷Or lihi nor misirik Jisas Nasaretik fehenda ormu rara. Urik wasilaka mendek ormu ushambara, “Jisas, jinirmbanira Devithi mirin, an wavu mi hishiwa.” ⁴⁸Karem or mbarik ma ondo olmu orin ngriara, “Mir suwambushi mi-hin arangoho mayam lika!” Hako indik wasilaka mendek ormu ushambara, “Mir jinirmbanira Devithi mirin, an wavu mi hishiwa.” ⁴⁹Urik Jisas ormu mbara, “Ma oton ji mbanak or ta.” Karem or mbarik orin limu ushara, “Wavu mi-hin halashinak kwambuk si na. Usaha i, or mirin ushandu.” ⁵⁰Urik kolomalok kousamba orhin or tlolo lafakaha Jisasik ormu ira. ⁵¹Urik Jisas ormu silira, “Mberem a miri ukmbaha mi mbandu?” Urik ormu mbara, “Wasilaka, a heyekmbaha amu hishinduwa.” ⁵²Urik ormu mbara, “Anin mi hishiowenda nombo orok misokome mihi avak jivik nakwa

^b10:38 Mk 14:36; Lk 12:50 ^c10:39 Ap 12:2; Rev 1:9 ^d10:42 Lk 22:25-26

^e10:43-44 Mt 23:11; Mk 9:35

sir. Avak usaha ika.” Karem or mbarik kolomalok misokome orhi si huririk or heyeye nor usaha ormu Jisasin tiya ira. ^f

Jisas king hom Jerusalemik or layiri
(Mt 21:1-11; Lk 19:28-40; Jn 12:12-19)

11 Jisas nga ol orin tiyandari ma ondo nga am Jerusalemik li layikurik kuyanga Betfage nga Betani nga op telemba Oliv sumbu orok nandari mishik limu talara. ²Urik orin tiyandari ma frijip ormu mbara, “Kuyanga kasai shi heyewa orok shi ihi shi heyenak donki akri sahanda las os orok kuvuk li ishinak sikwa sir. Donki oso mbeek ma lal mas li lihi yahanda ambu sir. Hako avak kuvun shi sorngoho anjik shi laharaka. ³Unak os ma lal shirin li silihi li mba, “Mberem ushiwak donki oson shi laha indua?” Karem li sili nahi, karem shi saweka, “Wasilaka lerawu nga nor nawa osik or mbashiwak shimu laha ikmba unduwa. Hako lerawu oson or larakoho avak or mbashinak donki oson indiyok shi laharakwa shir.” Karem or saweshirik frimu ira.

⁴Fri ihi fri heyerik donki las nombo laka os fri iri yok li ishishirik simu sira. Urik kuvu oson fri sorngoho frimu tolo laha ikmbaha ura. ⁵Urik ma lal pasir li sihi li heyeye limu silira, “Mberem shi ukmbaha undu, donki oson shi kup sorngowan?”

⁶Karem li silirik os Jisas fririn or saweri nombo hom frimu sawera. Urik li halashirik frimu laha ira. ⁷Donki oson fri laha ihi Jisasin frimu hara. Uhu kousamba frihin fri tloloho donki heyek fri eweshirik Jisas mu lawu lira. ⁸Urik ma musha li talandirsaha kousamba lihin li tloloho nombok limu lere laha ira. Urik ma lal mi tavan li shitlehe olmu er nga nombok lere laha ira. ⁹Urik lal maifuhu irik lal kumasihiririk Jisas nindik

ormu ira. Karem li ihi rupshihi limu mbara,

“Hosana, ka ni rupkapshika. Avui Wasilaka avak ma or hi orhik tawa toton armek or ukwa ri.

¹⁰Or Avak misumu nihi Devit malakamak or nahanda hom or naha nirin arangoho washilikwa ri. Karem uwosik hi Avui Wasilakahin ni hauoweka.” *Buk Song 118:25-26*

¹¹Karem li mbaha Jerusalemik limu tara. Urik Jisas tempel akak or layihi mbele mbele ol aka orok nandan ormu heyera. Hako angop si homirik or halaha ma 12-pela ondon or laha indik yanga Betanik li ihi orok limu wara.

Jisas mi fik oson or mbarik kavak nari sir

(Mt 21:18-19)

¹²Li wahandashihi am nirsumbuk si narik yanga Betanin li halaha limu ira. Li ihi Jisas nombok ormu erenghara.

¹³Uhu nor heyerik mi las hi sihi fik, karem li ushandari oso osmu kandakar nga homek siri sir. Mikukwa sihi musha mendek nari sir. Urik mi siji lal si na nahi, nor a, karem mbaha pasir ormu ira. Or i heyeri mbeek mi siji las nga nari ambu sir. Mikukwa nom amba amba nari sir. Hako mbeek akwan si wakuri wolok nari ambu sir. ¹⁴Urik mi oson ormu mbara, “Nyir avak akwa ome nga mbeek nyi wanak ma li nimba akwa ambu nyir, wahau.” Urik ma ol orin tiyandari ondo mashi oson limu misira.

Jisas ma ol tempel akak ya lerawun larin or jila kria ermberi

(Mt 21:12-17; Lk 19:45-48; Jn 2:13-22)

¹⁵Jisas nga ma ol orin tiyandari ma ondo nga Jerusalemik li lawuhu tempel aka os inyin li washiririk arangondari mishi orok limu layira. Li layihi sihi Jisas ma ol

orok ya lerawun landarin or heyehete ye os yan li ewehete ananduwarendari teye ondo nga kawu ol li lindari ondo nga or laha normu ermbera. Uhu ma ondo nga or kria ermberik tempel aka hikriyok limu ralara. ¹⁶ Ushihi mbele mbele lihin tempel aka os inyine nga li arangondari mishi orok li laharakurin ormu pantlera. ¹⁷ Uhu ormu mbara, “Jekamba Avui Wasilakahik karem li kayeri osa, “Aka anhi oso anin li sawenda mishi sira. Ma ol yanga yangak fehenda aka orok li raha anin li hishiowehe anin li sawenda mishi sira,” karem li kayeri sir. Hako ter os jimuwak hirnyanda ma lihi aka hom osmu nanduwa.” ^h

¹⁸ Urik hetpris nga mashi Moseshin sawendari ma ondo nga mbele mbele os Jisas urin li misihin nombo nombo os orin li mandingormekurin limu mbara. Mberem ushirik? Ma musha angop Jisas saweri mashin misukurik hishiri lir. Uri osik las awak ma amber orin li tiyaku, karem mbaha limu ajera. ¹⁹ Urik am si homirik Jisas nga ma ol orin tiyandari ondo nga Jerusalem li halaha limu ira.

**Mi fik oso maintontlo
sihi karem nanda sir**

(Mt 21:20-22)

²⁰ Li i wahandaha nirsumbuk indik li ihi mi fik os hinyer Jisas or mbari oson li tikrihi li heyeri mi oso angop hatlayiri sir. ²¹ Urik Pita mashi os Jisas saweri oson or hishihi ormu mbara, “Tisa, mi toson heyewa. Hinyer mashi os mi toson mi mbahanda hom angop hatlayiwa sir.” ²² Urik Jisas mu sawera, “Jir awak kwambu mendek Avui Wasilakan ji hishioweke. ²³ Omendingak jirin

amu sawenduwa, os wawu frijip frijip ji hishina ambu nahi, os ji mba, “Telemba nyir usaha fa lakak layika.” Karem ji mba nahi, si usa indahi sir. ²⁴ Uhu mbele las Avui Wasilakan sawehete ji mba, “Awak os orin a sawewa hom nakwa sir.” Karem ji mba nahi, os ji hishiwa hom erem nakwa sir. ²⁵⁻²⁶ Uhu Avui Wasilakan ji sawewa wolo mbele kava las os ma lar jirin or uhundan indik ji hishi nahi, jivai mbaka, “Mberem uwana. Am nawa kava sir.” Os karem ji mba nahi, Avui Wasilaka er nga jirin or heyehete kavakava os ji undan awak or laha ermbekwa sir.” ^{11:25-26} ^l

**Jisasin li siliri, “Lawe mbashiwak
lerawu oson mi landu?”**

(Mt 21:23-27; Lk 20:1-8)

²⁷ Urik Jisas nga ma ol orin tiyandari ondo nga indiyok Jerusalem limu lawura. Uhu Jisas tempel aka os inyine li washi arangondari mishi orok ormu ira. Urik bikpris nga mashi Moseshin sawendari ma ondo nga orok limu tara. ²⁸ Li taha limu silira, “Lawe kwambu oson hashiwak lerawun mi landu? Lawe mbashihindak lerawun mi landu?”

²⁹ Karem li silirik Jisas mu mbara, “Os mbele las jirin a siliwan armek ji sawenak a misi nahi, an nga vai a sawenak ji misikwa sir, lawe or mbashihindak lerawun a landu. ³⁰ Ji sawenak a misi, Jon hulaima nokopman fak tolofalendari ma oto lerawun os or lari Avui Wasilaka mbashirik, mo ma misambik fehe mbashirik lerawu oson lari or?”

³¹ Karem or silirik lihi ambek limu mbara, “Mberem ni mbakwa ambu re. Os ni mba, Avui Wasilaka mbashirik

^{11:25-26} ^l **11:25-26** Saveman lal karem hishinda lir, mashi kaso nga li kayeri sir. “Hako os erem ji una ambu nahi, kavakava os jihik nawan mbeek or laha ermbekwa ambu sir.”

^h **11:17** Ais 56:7; Jer 7:11 ⁱ **11:18** Mk 14:1 ^j **11:23** Mt 17:20

^k **11:24** Mt 7:7 ^l **11:25-26** Mt 6:14-15

lerawun or lari. Karem ni mba nahi, avak or mba, mberem ushirik orin ji misindiyakurin ji halar? ³²Hako os ni mba, ma misambik fehe mbashirik lerawun or lari. Karem ni mba nahi, ma rondo avak li waplelenaha nirin kavak nakwa ola. Mberem ushiwak? Jon oto profet oria, karem hishinda ola.” ³³Karem li mbaha limu mbara, “Nir ni hishiwa kom te!” Urik ormu mbara, “An ngana, an mbeek a sawekwa ambu nir, ma or mbashihindak lerawu toson a lawan.”

Sauheima os noumashama hala ishirik ma kava nga hiniyin li ori

(Mt 21:33-46; Lk 20:9-19)

12 Urik Jisas sauheima las ormu sawera, “Ma lar wain nowe las or larakoho inyin or washi arangoho aka os nowe oson li washilikundari aka nga ormu ura. Uhu wain sijin li jimbresekundari mishin er nga ormu ura. Mbele mbele ondon or urakoho nowe oson ma lalhi tavak or halashihi yanga lasik ormu ira. ^{m2}Uhundarik wain siji ondo am li nivikuri wolok si narik ornjik lerawun landari ma lar or mbashirik ornjik lal or nimba laharakmbaha ormu ira. ³Hako nowe oson washilindari ma ondo orin er li jihi li mbashirik indiyok tapas ormu ira. ⁴Urik hovok ma ome lar or mbashirik ormu ira. Or irik or er nga li jimartloho li mbashirik indiyok ormu ira. ⁵Urik hovok ma anandi lar nga or mbashirik ormu ira. Or irik orin li jihi er li mandingormeri ria. Karem urik hovok ma mushak or mbashirik limu ira. Urik erem li jiri lir. Ma lal men li jiri lir. Hako lal li jimandingormeri lir. ⁶Orokop noumashama lerawu orhin landari ma amber li mandingormeshirik or lihi ormu hishira, “Jikisi anhi namtar numbu tor a rupshin-

dan avak a mbashinak or inak mashi orhin misikwa lir.” Karem or hishihi nor mbashirik ormu ira. ⁷Or irik nowe oson washilindari ma ondo li heyeye limu mbara, “Noumashama jikisi orhi indingo ormu tanduwa. Hako ka ni i orin ni mandingormehe mbele orhi ondon hiniyin ni oka.” ⁸Karem li mbaha orin li jimandingormehe manimba orhin li kishalayi hikriyok limu ermbere.” ⁿ

⁹Jisas sauheima oson or sawerakoho ma ol orok lirin or heyeye ormu mbara, “Mberem ji hishindu, noumashama oto kumak or taha ma ondon mberem orvai mbaku? Avak or taha ma kava tol nowe roson washilinda rondon or mandingormehe nowe oson avak ma anandi lalhi tavak or hakwa sir. ¹⁰Mashi os jekamba Avui Wasilakahik li kayehendarin heyenda ambu oj? Karem li kayeri sir,

¹¹“Sunja ma akan unda, kava, karem li hishihi li ermbere sir. Hako wahau, angop wormbonawa hom maifuk ormu sinduwa. Wasilaka vai oson or unak ni heyenak jivik nakwa sir.”

Buk Song 118:22-23

¹²Jisas sauheima oson or sawerik Farisi ondo nga mashi Moseshin sawendar ma nga limu misira. Mashi oso sayi hom lirin jiri sir. Urik sunguwavu lihi kavak er nari sir. Urik Jisasin li tolokmbaha limu ura. Hako ma musha mendek orok li lishirik li ajehe er li halaha limu ira.

Takis yan Romik fehenda malakamanjik li hakwa os mo wahau?

(Mt 22:15-22; Lk 20:20-26)

¹³Urik Judama lida lihi li mbashirik Farisi ma lal nga Herothi ma lal nga Jisasik li taha li mbanak or mbanak

li heyekmbaha limu rara, os mashi las or mbanak kavak si na nahi, mashi orok orin li toloho li kotim ukmbahan.^{o14} Li raha Jisasin limu mbara, “Tisa, nir ni heyewa, mir mashin omendingak sawenda mira. Mir mbeek malakama ondon ajehe lirin hokovikmbaha mashin sawenda ambu mir. Malakama nga ern-dakava nga Avui Wasilakahi mashin nakrem er sawenda mira. Uwosik ni raha mirin nimu silinduwa, mir mberem mi hishindu, os takis yan Romik fehenda malakama lihi Sisar onton ni ha nahi, jivi os mo kava os?” karem limu silira.

¹⁵ Hako Jisas angop or heyeri sir, os orin li oweiweiheyekmbaha li rari onson. Uri osik ormu mbara, “Mberem ushiwak anin ji oweiweiheyekmbaha torok ji raw? Hako ya las ji laharanak a heye na sawenak ji misika.”¹⁶ Karem or mbarik ya las li harik ormu silira, “Ya roso lawehi fumunyava nga lawehi hi nga si nandu?” Urik limu mbara, “Sisarhi ambe vria.”¹⁷ Urik ormu mbara, “Mbele mbele ol Sisarhi ondo indiyok orin ji haka. Hako mbele mbele ol Avui Wasilakahi ondo indiyok orin ji haka.” Karem or mbarik mashi onson li misihli limu lishnya mendera. ^p

Sadyusi lal Jisasin li siliri, “Ma ol hahandari ondo indiyok usahakwa ol mo wahau?”

(Mt 22:23-33; Lk 20:27-40)

¹⁸ Judama lal Sadyusi, karem li ushandari ma karem hishindari lir, ma ol hahandari ondo mbeek indiyok usahakwa ambu lir. Karem uhu Jisasik li raha orin limu silira,^{q19} “Tisa, mashi os mas Moses nirin or kayehendari karem sawendari sir, “Os ma lar jikisi nga nor na namber or hashinak maha orhi lar mumbla onson or ewehe jikisi nga fri nawa, tlavu

ji oto sanjelaka or hahanda orhik nakwari.” Moses karem or kayeri sir.^{r20} Hako misi, mas mahasanje 7-pelak lindari lir. Uhu sanjelaka nokove las or laha jikisi nga na number hari ri.²¹ Ushirik maha orhi mu mumbla onson or ewehe mbeek jikisi nga fri na number or hashirik orhi hindiyashi mu nokove onson lara. Uhu or er nga hari ri, mbeek jikisi nga nari ambu vria.²² Orokop mahasanje 7-pela ondo nokove onson li laha mbeek jikisi nga nari ambu lir. Ushirik amber li hashirik nokove oso nga simu hara. Uhu mbeek jikisi nga nari ambu sir.²³ Hako avak mi mbanak ni misika, ma ol hahanda kumak indik li usahana wolo nokove oso avak lawehik sivai naku? Mahasanje ondo amber sirin lari ola.”

²⁴ Karem li silirik Jisas mu sawera, “Jir mbeek mashi os jekamba Avui Wasilakahik li kayendari nga kwambu orhi nga heyekrahakoronda ambu jir. Uwosik os jimururunduwa.²⁵ Ma ol hahanda indiyok li usahakwa wolo mbeek hulasihi nokoplakwa ambu lir. Lir avak ensel ol yanga jivik fehenda ondo hom nakwari lir.²⁶ Hako os ma hahanda indiyok li usahakwa ambu, karem ji hishi nahi, wa anin ji sawenak a misi, mashi las Avui Wasilakahi jekambak mberem li kayeri? Karem li kayeri osa, “Avui Wasilaka orhinjik ormu mbara, “An God Abrahamhi, Aisakhi, Jekophi, lihi God anira,” karem Wasilaka mu mbara.”^{s27} Abraham, Aisak, Jekop lir angop maskop hari lira. Hako masakome lihi ol Avui Wasilaka nga lindu. Mashi os or mbari oso mu nirin korbak mukunduwa, Avui Wasilaka mbeek ma ol hahanda lihi God ambu ri. Or God ma ol er linda lihi God oria. Uwosik os ma hahanda indik li usahakwa ambu, karem ji hishi nahi, os jimururunduwa.”

^{o12:13} Mk 3:6 ^{p12:17} Ro 13:7 ^{q12:18} Ap 23:8 ^{r12:19} Lo 25:5

^{s12:26} Kis 3:2,6

Lo maifu mende

(Mt 22:34-40; Lk 10:25-28)

²⁸Urik mashi Moseshin sawendari ma lar or taha nor misirik Jisas nga Sadyusi ondo nga limu mbahanjira. Uhu or misirik Jisas saweri mashi oso jivi mende si narik ormu misira. Uhu Jisasin ormu silira, “Mberemhi lo os maifuk naha lo anandin tikrindu?” ^{t29}Urik Jisas mu sawera, “Lo maifu mende kas amu sawenduwa. Jir yanga Israelik fehenda ma jirin, mashi kason yawur ji misika. God nihi namtar numbu, Avui Wasilaka mende ria. ^{u30}Avak orin wapnuku jihik ji eweka. Uhu awak sunguwavu jihi nga masakome jihi nga hishiyarinda jihi nga lerawu os ji lahanda kwambu jihi nga awak orin er ji haka. Lo maifu mende kasira. ³¹Lo nindisik sinda oso karem, jir awak ma anandin ji rupshika, os jihinjik ji rupshinda hom. Lo ovro mende nom lo anandi amber ondon tikrihi wasilakak nanda vri.” ^v

³²Karem or mbarik ormu mbara, “Tisa, mashi os mi sawewa oso jivi mende sira. Omendinga sira, Avui Wasilaka namtar nom God nihi oria. ³³Uhunda osik nir awak orin wapnuku nihik ni eweka. Uhu sunguwavu nihi nga masakome nihi nga hishiyarinda nihi nga lerawu os ni lahanda kwambu nihi nga orin ni haka. Uhu ma anandin ni rupshika, os nihinjik ni rupshinda hom. Os mashi oson ni tiyaha erem ni u nahi, nombo oso jivi mende sira. Uhu nombo os mbele mbelen Avui Wasilakanjik li handa nga os li lai ofan li suwunda nga tikrinda sira,” karem ormu mbara. ^w

³⁴Jisas mashi oson or misihi ormu mbara, “Mashi os mi mbawa oso jivi sira.

Mir angop pasir Avui Wasilakahi kra-hak sikwak nawa mira.” Urik ma amber mashi oson li misihi mbele las Jisasin li silikurin limu ajera.

Krais lawehi jikisi ria?

(Mt 22:41-46; Lk 20:41-44)

³⁵Urik Jisas tempel aka orok or lihi mashin or sawehe ormu silira, “Mberem ushiwak ma ol Moseshi mashin sawendari ma ondo karem li mbandu, Krais king Devithi nirambarak nakwari? ³⁶Hako Masikome Avui Wasilakahi Devitin or sauharik mashin karem or kayeri sir,

“Avui Wasilaka Wasilaka anhin, karem saweri ri, “Mir tapmama anhik lika. Ushinak wutari mihi ondon awak a halashinak mihi siyok sikwa lira.”

Buk Song 110:1

³⁷Ji misi, Devit orhinjik karem mbari ri, “Krais Wasilaka anhi ria.” Karem or mbari sir. Os erem si na nahi, mberem ushiwak Krais nirambara Devithi, karem li mbandu?”

Jisas ma ol mashi Moseshin sawendari ma ondo li yanda nombon li auheyekmbaha nor mbari

(Mt 23:1-36; Lk 11:37-54; 20:45-47)

Jisas mashin or ewesawerik, ma musha mashi orhin li misikmbaha limu rupshira. ³⁸Urik ormu lirin sawera, “Ma ol mashi Moseshin sawendari ma ondon ji auheyeka. Lir kowe hambelakan li falehe ma tirsanda mishik li inak ma li heyehi hi lihin li hauowekmbaha hishinda lir. ³⁹Lir men malakak li nakwak hishinda lir. Uhu os li lotu unda wolo nga hiyawu wasilakan li uanda wolo nga maifuk li sinak ma li heyekmbaha hishinda lir. ⁴⁰Uhu nokove ol mumblak wahayanda ondon

^t12:28 Lk 10:25-28 ^u12:29 Lo 6:4-5

^v12:31 Wkp 19:18

^w12:33 Lo 4:35; 1 Sml 15:22; Hos 6:6

li haimba handambaha mbele mbele lihin landa lir. Uhu os Avui Wasilakan li sawewa wolo hambelaka mendek li sawenak ma li heyeye li mba, “Ma tondo Avui Wasilakahi ma indingo lira.” Karem li mbakmba hishinda lir. Erem li unda osik kumak Avui Wasilaka man or heyembakwa wolo lirin awak nomorawu wasilaka menden or hakwa lira. Hako jir nombo os li liyawa lihi oson ji tiyawan ji hala!”

**Mumbla las ya sihin
Avui Wasilakan si hari**

(Lk 21:1-4)

⁴¹Urik Jisas tempel akak os yan li ewendari mishik ormu lira. Uhu or hey-erik ma li raha yan Avui Wasilakan-jik bokis orok limu ewera. Uhu ma ol ya mushak nandari ya musha mendek oweri lira. ⁴²Hako mumbla kava las si taha ya frijip nom osmu ewera. ⁴³Urik Jisas oson or heyeye ma ol orin tiyandari ondon ormu sawera, “Omendingak jirin amu sawenduwa, mumbla toso ya wasilaka mendek hawa sira. Ya op si hawa ma anandi ondo hawan tikriwa sir. Mberem ushiwak? ^{x44}Sir mbeek ya lal nga aka sihik wawa ambu lir. Ya kanda op wawa ambehoma, op simu ewewa. Hako ma ol ya mushak ewewa ondo laltonom li ewewa lir. Lal lihi olmu akak wanduwa.”

**Jisas nomorawu wasilaka os
kumak talakurin or saweri**

(Mt 24:1-2; Lk 21:5-6)

13 Jisas tempel akan or halakmbaha nor urik orin tiyandari ma lar ormu mbara, “Tisa, tempel aka toso jivik nawak amu heyenduwa. Sunja wasilakap li uhunda sira.”

²Karem or mbarik Jisas mu mbara, “Mir tempel aka wasilaka toson mimu

heyembandu mo? Misi, aka mbele mbele tol ji heyewa tondo kumak awak li jilatarvlarakokwa lir.” ^y

**Jisas nomorawu lakak
talakurin or saweri**

(Mt 24:3-14; Lk 21:7-19)

³Karem or mba lafakaha telemba Oliv orok or lawu lihi tempel akan ormu limara. Urik Pita, Jems, Jon, Andru, lirtonom orhik li taha limu silira, ⁴“Mbele mbele ol mi sawewa ondo mbele wolo mendek li talanak nivai heyeku? Mberem si nanak ni heyeye ni mbaku, mbele mbele ol Jisas mbahanda li ralakwa wolok osmu nanduwa?”

⁵Urik ormu sawera, “Jir awak li auheyeye ji lika. Las awak ma lal li raha jirin li haimba handambanda ngashi.

⁶Ma musha awak li raha hi anhik karem mbakwa ola, “An Kraisi anira.” Karem li mbaha ma mushak haimba handambakwa ola. ⁷Uhu kumak awak li misinak yanga yangak awun ukwa lir. Unak maintama nga awu hukwa nga mamblakop ji misikwa sir. Hako ji ajewa hala! Mbele mbele ondo masmas talakwa lir. Hako misambi nga lersuwu nga mendek fri nakwa wolo os akrik.

⁸Kraha las hovok kraha anandi lasik fehe nga anajikwa lira. Unak kuyanga lal awak nenawu si jinak, kuyanga lal erenghambar likwa lir. Mbele mbele ondo li talawa wolo oso os nokove jikisin si wakkaw si kumanhava jinda hom nakwa sir.”

⁹“Oro wolok jihinjik ji auheyeka. Awak li kotim ukwa jir. Uhu jirin li laha li lotu unda mishik li owehe li jikwa jir. Mberem ushiwak? Jir angop mashi anhin ji misihi ji tiyanda osa. Hako os malakama lihi misokomek li eweshinak ji si nahi, mashi anhin lirin ji saweka. ^{z10-11}Hako jirin li toloho majistrethi

^x12:43 2 Ko 8:12

^y13:2 Lk 19:44

^z13:9 Mt 10:17-20

tavak li ewewa wolo wavu jihik ji hisihi ji mba, “Ayo, mberem mberemhi mashin avak ni saweku?” karem ji hisihi ji ajewa hala. Oro wolok Avui Wasilaka Masikome orhi jirin or jelyashinak mashi anhin sawekwa jir. Hako lersuwu nga misambi nga mendek fri nakwa os akrik. Unak mashi anhin yanga yangak ji laha sawe inak ma amber li mistakokwa sir. Li mistakonakop lersuwu nga misambi nga mendek nakwa vri. ^{a12} Kumak avak ma lar mahasanje orhin wutarihi tavak or halashinak li mandingormekwa ri. Avoko jikisi orhin erem ukwa ri. Jikisi erem, avoko nijava orhin erem ukwa ri. ^{b13} Jir angop anhi mak nahanda osik ma amber avak jirin wapkava hishikwa lir. Hako os mashi anhin ji misihi kwambuk ji sitambananda nahi, kumak avak Avui Wasilaka indik or lakwa jir.” ^c

**Nomorawu wasilaka
kumak avak talakwa sir**

(Mt 24:15-18; Lk 21:20-24)

¹⁴ Uhu mashi las nga ormu mbara, “Kumak avak ji heyenak, mbele mbele kava indingo las os li lotu unda mishi orok si sinak ji heyekwa sir. Oro wolok ma ol provins Judiak linda ondo kolok telembak li tuluhu ika. Ma jir ol mashi kason ritim uwa ma ondo jihinjik ji auheyeka. ^{d15-16} Ma or aka hikriyok liwa akak or layihi mbele mbele orhin or lawan or halaka! Ma or nowek liwa erem, indik aka orhik or ihi kowe orhin or lawan or halaka! ^{e17} Kavasumba, nokove ol masam nomok nawa nga ol jikisin mukhawa nga! Mberem livai tulu iku? ^{f18} Uвосik Avui Wasilakan ji sawenak nomorawu os si talanak ji tulu ikwa wolo ma rakanda

wolok si nawan si halaka. ¹⁹ Nomorawu os talakwa oso wasilaka mendek nakwa sir. Misambi toso nari wolok sishi rara ter wolo nga mbeek oso himi kas talari ambu sir, wahau. Ihi kumak erem, mbeek oso himi kas indik talakwa ambu sir. ^{g20} Os Wasilaka nomorawu oson or halashinak nambe mendek er si na nahi, ma amber harakokwa lir. Hako ma ol orhinjik or kamahandanjik or hisihi or mbanak nindik mendek nakwa sir.

²¹ Oro wolok os li sawehe li mba, “Ji heyeka, Kraisi tor torok lindu. Hako ji heyeka, katai karok lindu!” Os erem li sawewa mashi lihin ji misiwa hala! ²² Mberem ushiwak? Oro wolok ma mushak li raha karem mbafirimbakwa ola, “An Kraisi anira,” lal karem mbakwa lira. Uhu lal nga avak karem mbakwa lira, “An profet lar anira.” Karem li mbaha ma undahi ambu ondon li uhu man haimba handambakwa ola. Uhu Avui Wasilakahi krahak sinda ma ondo er nga li laha ikwak hishikwa lir. Hako mberem li laha indahi ambu. ^{h23} Karem uwosik ji auheyeka! Mashi angop a sawewak ji misiwa sir, mbele mbele amber ol talakwa ondon.”

**Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto
indik or takwa wolo**

(Mt 24:29-31; Lk 21:25-28)

²⁴ Uhu mashi las nga ormu mbara, “Nomorawu oso am mendek si nanak ta avak or tormblehe nirtle sirinda hom nakwa ri. Unak niyaka avak ukwa ambu sir. ⁱ²⁵ Unak tashingra avak misambik ngongo rakakwa lir. Unak lersuwu avak nenawu jinda hom lishirikwa sir. ²⁶ Uhu oro wolok ma amber li heyenak, Ma Jikisi Avui Wasilakahi avak or taha

^a13:10-11 Lk 12:11-12 ^b13:12 Mt 10:21 ^c13:13 Mt 10:22; Jn 15:21

^d13:14 Da 9:27; 11:31; 12:11 ^e13:15-16 Lk 17:31 ^f13:17 Lk 23:29

^g13:19 Da 12:1; Rev 7:14 ^h13:22 Rev 13:13

ⁱ13:24 Ais 13:10; Jol 2:10,31; 3:15; Rev 6:12-13

kwambu orhi nga ukruharanda orhi nga lersuwu yok rakakwa ri. ^{j27} Uhu ensel orhi ondon or mbashinak misamsumbu lersuwusumbu yok yok li ihi orhi ma ol or kamahanda ondon lahara tirsakwa lira.” ^k

**Sauheima mi fik oso maintontlo
sihi karem nanda sir**

(Mt 24:32-35; Lk 21:29-33)

²⁸ Uhu mashi las nga ormu mbara, “Mi fik oson angop ji heyenda osa. Am si shorngo hanyiwak ji heyeye karem mbanda jir, ta am or jikwa wolok osmu nanduwa. ²⁹ Unda hom mbele mbele nomorawu ondo li talanak ji heyeye karem ji hishika, Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto indiyok or rakwa wolo osmu pasir nanduwa. ³⁰ Omendingak jirin amu sawenduwa, ma ol ter liwa lihi lal li ha namber mbele mbele ondo ralakwa lir. ³¹ Misambi nga lersuwu nga mendek nakwa vri. Hako mashi anhi kaso mbeek mendek nakwa ambu sir.”

**Mbele mbele ondo li ralakwa
wolo ma misambik fehe lar
mbeek heyenda ambu ri**

(Mt 24:36-44)

³² “Ma lar mbeek mbele mbele ondo os li ralakwa wolon heyenda ambu ri. Mbele wolo mendek ondo talakundal mbe? Ensel yanga jivik fehenda ondo mbeek heyenda ambu lir. Jikisi Avui Wasilakahi nga mbeek oson or heyenda ambu ri. Avui Wasilaka nom tolonda sir.

³³ Ji auheye ji lika! Jir mbele mbele ondo ralakwa wolon ji heyenda ambu sir.” ³⁴ Uhu sauheima las nga ormu mbara, “Aka mashama lar aka orhin or halaha yanga lasik or ikuna wolo orn-jik lerawun landa ma ondon or saweshinak mbele mbele orhin washilikwa lira.

Uhu lir namtarmba namtarmbak lerawun or humasishinak lakwa lir. Uhu ma or akayangan washilinda ma or-ton or mbashinak akayangan armek washilikwa ri. ³⁵ Uhunda hom jir erema. Yawur ji auheyeka! Mberem ushiwak? Jir mbeek os aka mashama orto indiyok or takwa wolon heyewa ambu jir. Hom-inak takundar mo, nirkundik takundar mo, nirsumbuk takundar? Wa jir mbeek oson heyewa ambu jir. ¹³⁶ Las avak kolok lewas or ta heyenak jir ji wa suknyanda ngashi. ³⁷ Uwosik ji auheyeye ji lika. Mashi tos ter jirin a sawewa mashi toso avak ma amber erem a sawekwa sir.”

**Judama lida lihi Jisasin li
mandingormekurik li mbari**

(Mt 26:1-5; Lk 22:1-2; Jn 11:45-53)

14 ¹⁻² Bikpris ondo nga ma ol mashi Moseshin sawendari ma ondo nga Jisasin li jimandingomekuri nombon li hishihi limu mbara, “Wa mberem nivai uku? Humnyanak hiyawu Pasova nga hiyawu Bret Yis Ngashi Ambu oson ni unda wolok nakwa sir. Os oro wolok orin ni jimandingorme nahi, ma li heyeye awun li unda ngashi,” karem li mbaha limu halara.

**Nokove las wel uku
arme kuvasahandin
Jisashi masijik si ngorori**

(Mt 26:6-13; Jn 12:1-8)

³ Jisas kuyanga Betanik or ihi Saimon or mas okmbale lepra tolondari ma otohi akak ormu lira. Orok or lihi akwan li arik nokove las uku arme kuvasahandari ya lakak li lahandari oson boto-lik si toloho osmu laharara. Uhu uku oson si hervaha Jisashi masijik simu ngorora. ^{m4} Urik ma ol orok liri ondo li heyeye lihi lal wavu lihi kavak si narik

^j13:26 Rev 1:7 ^k13:27 Mt 13:41; Mk 13:32 ^l13:35 Lk 12:38

^m14:3 Lk 7:37-38

lihi ambek limu mbara, “Ayo, mberem ushiwak uku arme kuvasahanda oson si ngorosambundua? ⁵Osokop am si halashiwak ni lai ewewak ma ya mushak li frungawushiwak ya oson ni laha ern-dakava ondon ni hawa os te!” karem limu sirin ngriambara. ⁶Urik Jisas ormu mbara, “Sirin ji ngriawa ji hala! Os anin erem si uwa oso jivi sira. ⁷Erndakava ondo ermba ermbak jir nga likwa lir. Os mbele lal lirin ji hakmbaha ji hishi nahi, kumak jivai haka. Hako an mbeek ermba ermbak jir nga na likwa ambu nir. ⁸Nokove toso mbele mbele am si ukwak si hishihi si uwa sir. Os si uwa oso kumak an hakundan si hundujewa sir. ⁹Omendingak jirin amu sawenduwa, kumak yanga yangak mashi jivi anhin li laha sawehe os si unda nga li sawenak ma amber li misihi sirin hishikwa lir.”

**Judas Jisasin bikpris ondohi
tavak or hakurik or li hishiri**

(Mt 26:14-16; Lk 22:3-6)

¹⁰Judas Iskariot Jisasin tiyandari ma 12-pela lihi lar oria. Oro wolok or ihi bikpris ondon or i heyehe Jisasin lihi tavarenjek or hakurik ormu mbara. ¹¹Urik mashi orhin li misihi li rupshihi ya lal orin li hakurik limu mbara. Ushirik nombo nombo os Jisasin or hakurin ormu li hishira.

**Jisas nga ma ol orin
tiyandari ondo nga li ari**

(Mt 26:17-25; Lk 22:7-14,21-23; Jn 13:21-30)

¹²Judama hiyawu Bret Yis Ngashi Am-bun li andari wolok si naha sipsipin li jiji ofa hom li hakmbaha li hundujeri wolok si narik Jisasin tiyandari ma ondo li raha orin limu silira, “Wa aka mbeek hiyawu toson ni uhu aku?” ¹³Karem li silirik Jisas mu sawera, “Wa, jiji lap

kolok taunik fri ika! Fri ihi ma lar avak fri heyekwa ri. Ma orto awu las uku nga or kisha inak orin fri tiya ika. ¹⁴Fri tiya ihi aka os or layiwa mishi aka orok er nga fri layihi aka mashama ornton fri silika karem, “Tisa karem or mbawa, an nga ol anin tiyanda ma ondo nga hiyawu Pasovan ni akwa mishi mbeei?” ¹⁵Karem fri silinak aka mashama orto avak fririn or laha li lawuhu os ni akwa mishin or mukushinak fri heyekwa sir. Mbele mbele angop li hundujer-akowa sir. Hako frir akwa nom hundujekwa vri.” ¹⁶Ushirik fri ihi fri heyeri mbele mbele ondo os Jisas mbari hom er narakori lir. Ushirik akwa nom frimu hundujera.

¹⁷Am si homirik Jisas nga ma ol orin tiyandari ma ondo nga aka orok limu ira. ¹⁸Am li lihi aha Jisas mu mbara, “Jir lar avak anin tavarenje wutarihik hakwa ri. Ma oto an nga nakrem shimu anduwa.” ¹⁹Karem or mbarik sunguwavu lihi kavak si narik li holoho limu mbara, “Wa anin mi mbandu mo?” ²⁰Urik ormu mbara, “Jir ma 12-pela jiji lar avak anin tavarenje wutarihik hakwa ria. Ma orto an nga nakrem hambiya nam-taskop shimu anduwa. ²¹Omendinga sira, Ma Jikisi Avui Wasilakahi avak hakwa ri. Angop maskop mashi las erem li kayehendari osik avak hakwa ri. Hako ma or orin tavarenje wutarihik hakwa ma orto or holoka. Avak kavak nakwa ri. Mbele lakmbaha nijava orhi orin si war? Si wahanda ambukop jivik nawa sir.”

**Jisas bret nga wain uku nga ol
orin tiyandari man or hari**

(Mt 26:26-30; Lk 22:15-20; 1 Ko 11:23-25)

²²Os li ari wolok Jisas bret las or laha Avui Wasilakan armek or mbaha ormu sawera. Uhu bretin or toltavaha

ol orin tiyandari ma ondon ormu hara. Uhu ormu mbara, “Ji laha aka, kaso maome anhi kasira.”²³ Ushihi wain uku oson hambiyak or laha indik Avui Wasilakan armek or mbaha lirin or harik limu ara.²⁴ Urik ormu sawera, “Kaso fi anhi kasira. Fi anhi kason na ngoroshinak hulaima nokopman si jelyakmbahan. Fi anhi kaso suma akrin jir nga Avui Wasilaka nga tivikwa sira.”²⁵ Omendingak jirin amu sawenduwa, an mbeek wain ukun indik a akwa ambu nir. Hako ihi nom kumak yanga Avui Wasilakahikop wain uku akrin a akwa nir.”²⁶ Karem or mbaha hukwa las li koroho yanga oson li halaha telemba Oliv orok limu lawura.

Jisas Pitan or saweri, “Mir avak anin halakwa mira”

(Mt 26:31-35; Lk 22:31-34; Jn 13:36-38)

²⁷ Jisas ma ol orin tiyandari ondon ormu sawera, “Mas karem li kayeri sir, “Avui Wasilaka avak sipsipin washilinda man or jishinak sipsip orhi amber tuluhu ikwa lira.” Karem li kayeri mashi oso ter osmu omendingak nanduwa. Jir amber avak anin halaha tulu ikwa jir.”²⁸ An avak a hakwa nir. Hako indiyok a usaha masmas yanga Galilik a inak jivai raka.”²⁹ Karem or mbarik Pita mu mbara, “Os ma ondo amber mirin li hala nahi, an mbeek mirin a halakwa ambu nir.”³⁰ Urik Jisas mu orin sawera, “Omendingak mirin amu sawenduwa, ter nirik aptoko hindi frijip or mba namber, mir avak hindi nalmingrip anin mi heyenda ambu, karem mbakwa mira.”³¹ Karem or mbarik Pita kwambu mendek ormu mbara, “Wahau te. An mbeek erem a mbakwa ambu nir. An mir nga er shi hakwa shir te!” Urik Jisasin tiyandari ma

amber mashi os Pita mbari hom olmu mbara.^t

Jisas yanga Getsemanik Avui orhin sawekurik or iri

(Mt 26:36-46; Lk 22:39-46)

³² Jisas nga orin tiyandari ondo nga yanga Getsemanik limu lawura. Uhu lirin ormu mbara, “Jir torok ji linak a lawuhu Avui anhin a saweka.”³³ Karem or mbaha Jems, Pita, Jon ondo nom or laha limu ira. Li ihi sunguwavu orhi nga or hishiri kava mendek simu nara.³⁴ Uhu ma ondon ormu mbara, “Sunguwavu anhi kavak si nawak am a hakwa mendek amu hishinduwa! Jir avak torok ji lihi an nga nakrem ni lika.”³⁵ Karem or mbashihi kandakar nga or ihi misambik or taka waha Avui orhin ormu sawera. Unak nomorawu os orhik talakuri orin si wasisokmbahan.³⁶ Uhu karem ormu mbara, “Avuya, os nombo kas na nahi, nomorawu anhi talakwa oson halanak anin si wasisoka. Hako os an mbawa hom uwa hala. Os mi hishiwa hom uka.”^w

³⁷ Karem or mbashihi indik or ihi ma nalmingrip ondon ormu i heyera. Or i heyeri olmu suknyara. Urik Pitan ormu silira, “Saimon, mimu suknyandu? Mir an nga kandakar shi likwa ambu om?”³⁸ Mir avak lihi Avuin saweka. Las avak jeikayenda mihik si talanak mi tukuyinda ngashi. Wavu yoko jiji jip ukwak hishinda sir. Hako maome mbeek kwambu nga nanda ambu sir.”

³⁹ Karem or mbaha indiyok or ihi Avuin ormu sawera, os mas or saweri hom.⁴⁰ Ushihi indiyok ma nalmingrip ondon heyekurik ormu rara. Or ta heyerek olmu suknya ambasira. Misokome lihi tumtamuri sir. Lir men suknyakurik

^t14:24 Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Ko 10:16; Hi 9:20

^s14:28 Mt 28:16; Mk 16:7 ^t14:31 Jn 11:16 ^u14:32 Jn 18:1

^v14:34 Jn 12:27 ^w14:36 Mk 10:38; Jn 6:38

hishiri lir. Uri osik mberem li maimbakuri ambu. Urik indiyok or ihi Avui orhin ormu sawera.

⁴¹ Or saweshihi indiyok ormu rara. Or i rari oso hindi nalmingrip nari lir. Uhu normu mbara, “Jir armek er jimu waha suknyanduwa? Ambehoma, os talakmbaha a mbahanda oso osmu talanduwa. Ma Jikisi Avui Wasilakahin avak li laha ma kavahi tavak li hakwa ri. ⁴² Ji usaha ni ika. Ma or anin tavarenje wutarihik hakwa oto ormu tanduwa.”

**Judas Jisasin tavarenje
wutarihik or hari**

(Mt 26:47-56; Lk 22:47-53; Jn 18:3-12)

⁴³ Jisas mashin or saweri halanganga kolok Judas mu rara. Judas ma 12-pela ol Jisasin tiyandari ma lihi lar oria. Or tarik ma mushak bainat nga kombe nga li kishaha olmu er nga tara. Bikpris nga mashin Moseshin sawendari ma nga Judama lida lihi nga li mbashirik limu tara. ⁴⁴ Judas mas lirin or sawehe karem mbari ora, “Ma or a i heyehe na makshitakshinak ji heyewa oto Jisas oria. Unak orin ji i toloho er ji laha ika.”

⁴⁵ Karem or mbahandari osik nombok Jisasik or ihi ormu mbara, “Tisa!” Karem or mbaha ormu makshitakshira. ⁴⁶ Erem or urik li heyehe Jisasin limu toloro. ⁴⁷ Urik ma lar or lir nga pasir siri oto oson or heyehe bainat orhin or longoho ma or hetprisnjik lerawun landari ma mambla orhin or shinjesera. ⁴⁸ Urik Jisas mu mbara, “Jir bainat nga korme nga ji laha anin tolokmbaha jimu randuwa? Wa, an awun unda ma lar on? Mo hirnyanda lar on? ⁴⁹ Ermba ermbak tempel aka orok mashin Avui Wasilakahin a sawenda nir. Oro wolok anin ji tolondari mberem ji mbar? Ambehoma. Mashin Avui Wasilakahi mas li kayeri ter osmu omendingak nanduwa.”

^{x50} Karem or mbarik ol orin tiyandari ma ondo amber orin li halaha er limu tulu ira.

⁵¹ Urik jikanda lar mu Jisasin tiya ira. Jikanda oto waskowarmba las faleri ri. Or tarik ma ondo orin li tolokmbaha limu ura. ⁵² Hako waskowarmba nom li toltlolohoshirik serembomban or kishaha ormu tulu ira.

**Jisasin li laha Judama lida lihi
ondok orin limu laha ira**

*(Mt 26:57-68; Lk 22:54-55,63-71;
Jn 18:13-14,18-24)*

⁵³ Urik Jisasin hetprishi akak limu laha ira, os bikpris nga mashin Moseshin sawendari ma nga Judama lida lihi nga li tirsaha li liri mishi orok. ⁵⁴ Urik Pita lirin lundiya iri ri. Hako kandakar nga homehik or raha hetprishi akanivik or raka lihi ormu hiwalora. Or hiwalorik ma ol hetprisin washilindari ma ondo er nga limu lira.

⁵⁵ Urik bikpris nga Judama lida lihi nga nombo os Jisasin li mandingormekurin limu lasara. Os mbele las or uhunda kavak si nanak li heye nahi, orin livai jimandingorme, karem limu mbara. Hako mbeek mbele kava las or urin li heyeri ambu. ⁵⁶ Urik ma musha mendek li raha Jisasin limu haimba handambara. Hako mashin os li mbari mbeek nakrem nari ambu sir, wahau, apsham apsham nari sir. ⁵⁷ Urik ma lal li sihi karem olmu haimba handambara, ⁵⁸ “Jisas oto karem or mbarik ni misiri sir, “Tempel aka os ma uhunda oson avak a tarvlakwa sir. Oson a tarvlashihi niri frijip fri ishinak anandi las a ukwa sir. Tempel aka akri os a ukwa oso mbeek ma tavak a ukwa ambu sir.” Karem or mbarik angop ni misiri sir,” karem limu mbafirimbara. ^{y59} Hako mashin oso er nga nakremkop li

mbari ambu sir, apshamba apshambak li mbari sir.

⁶⁰Urik hetpris oto malakama on-dohi nindik or sihi Jisasin ormu silira, “Mir mashi las mbakwa ambu om? Mashi kason mirin li mbawan am mimu misindu?” ⁶¹Karem or silirik Jisas mbeek mashi las mbari ambu ri.

Urik hetpris oto indiyok ormu silira, “Mir Avui Wasilaka hulaima nokopman jvinakmbaha nor kamahanda ma om? Mir jikisi orhi om?”

⁶²Urik ormu mbara, “He antonom a. Kumak ji heyenak Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto Avui Wasilakahi tap-mama yok or lihi kwambu orhi nga lersuwu yok or rakanak ji heyekwa ri.”

⁶³Karem or mbarik hetpris oto or lishnyafaha sunguwavu orhi kavak si narik kowe orhin ormu tolfrehera. Uhu normu mbara, “Ambehoma, mbeek ma lar ni mbanak ta mashi las sawekwa ambu ri.

⁶⁴Angop ji misiwa sir. Toto Avui Wasilakan okolembawa ri. Hako mberem ji hishindu? Mberem ni orin uku?” Urik ma amber limu mbara, “Avui Wasilakan or okolewa osik halanak or haka.” ^z

⁶⁵Urik ma lal orin limu suntlayashira. Uhu koutakrik misokome orhin li tivi arango ho tava kombek orin limu jira. Uhu limu silira, “Mir kolok mbanak ni misi, lawe mirin jindu?” Urik tempel akan washilindari ma ondo er nga orin li jimblalanaha orin limu laha ira.

Pita Jisasin or heyendari ambu, karem or mbari

(Mt 26:69-75; Lk 22:56-62; Jn 18:15-18,25-27)

⁶⁶⁻⁶⁷Pita hetprishi aka nivik ormu hiwaloho lira. Urik nokove las, hetprishi akak lerawun landari, si taha Pitan akanivi orok si heyeha simu mbara, “Mir Jisas Nasaretik fehenda oto nga yanda

ma mira.” ⁶⁸Karem si mbarik ormu mbara, “Mashi os nyi mbawa amu hishandu.” Karem or mbaha hikrik or tala irik aptoko maifuk ormu mbara. ⁶⁹Urik nokove oso Pitan indiyok si heyeha ma ol er nga pasir siri ondon simu sawera, “Ma tor torok siwa toto Jisas nga liyanda ma lar oria.” ⁷⁰Karem si sawerik indik ormu mbara, “Wahau, an nga nembes te!”

Urik ma ol orok siri ondo limu mbara, “Mir Galilik fehenda ma lar mira. Mir lihi lar mira. Ome sira.” ⁷¹Karem li mbarik mainkwambuk ormu mbara, “Omendingak amu sawenduwa, ma or ji mbawa otom a heyenda ambu nir. Os omek a mbana ambu nahi, halanak Avui Wasilaka anin kavak or uka!” ⁷²Karem or mbarik aptoko indik ormu mbara. Urik mashi os Jisas mbari mashi oson Pita indik ormu hishira. “Aptoko hindi frijip or mba namber, mir hindi nalmin-grip karem mbakwa mir, An Jisas otom na heyenda ambu nir. Karem mbakwa mir.” Karem or mbari mashi oson indik or hishihi kavakavan ormu tlara.

Jisasin malakama Pailatik li laha iri

(Mt 27:1-2,11-14; Lk 23:1-5; Jn 18:28-38)

15 Urik nirsumbu mendek bikpris nga Judama lida lihi nga mashi Moseshin sawendari ma nga amber ol maifuk sindari ma ondo li tirsaha Jisasin li jimandingormekuri mashin limu mbara. Uhu Jisasin malakama Romik fehenda otohik li laha ikmbaha limu mbaolsolora. Karem ushihi kuvu las li laha Jisashi tavan li ishihi Pailatik limu laha ira. ^{a2}Urik Pailatik Jisasin ormu silira, “Mir King Judamahi om?” Urik ormu mbara, “Os mi mbawa homa.” ³Urik bikpris ondo mashi kava musha mendek Jisasin limu mbahanjira.

⁴Urik Pailat Jisasin indiyok ormu silira, “Mashi kas nga mbakwa ambu om? Mir mashi kason li mbawa am mimu misindu?” ⁵Karem or silirik Jisas mbeek mashi las nga mbari ambu ri. Urik Pailat wavu orhi mushak ormu hishira. ^b

Pailat Jisasin miandok li tirikmbaha or mbari

(Mt 27:15-26; Lk 23:13-25; Jn 18:39—19:16)

⁶Asama asama Judama ondo hiyawu wasilakan li undari wolo Pailat ma ol krawuk sindari lar or halashirik indari ria. Judama lihinjki ma or li rupshindari oton li mbashirik or halashirik indari ora. ⁷Oro wolok ma lal gavman lerawun li lari mashin li mbaha li anajihi ma lar li mandingormerik ma lal krawuk li eweri lir. Ma namtar lihi hi orhi Barabas. ⁸Urik hulaima nokopma li talaha Pailatin limu silira, “Ma lar avak mi halashinak or ika, os asama asama ermbak mi unda hom.” ⁹⁻¹⁰Pailat angop or heyeri sir, bikpris ondo Jisasin li wapkava hishiri osik orhi tavak orin limu laharara. Karem uri osik ormu silira, “Wa, mberem ji hishindu, king Judamahin na halashinak or ikmbaha jimu hishindu mo lawen a halashinak or iku?” ¹¹Hako bikpris ondo li mbashirik ma ondo li usha limu mbara, “Wahau, Jisasin halawa hala! Barabasin halashinak or ika!” ^{c12}Urik indik ormu silira, “Wa mberem avai uku, king Judamahi karem ji mbahanda toton?” ¹³Karem or silirik ma amber wasilakak li ushaha limu mbara, “Oton miandok tirika!” ¹⁴Urik indik ormu silira, “Mberem ushiwak? Mbele mende os or uwak kavak nawak ji heyew?” Hako warje mende nga li ushaha limu mbara, “Oton miandok tirinak or haka!” ¹⁵Karem li mbarik Pailat or ajehe lirin or

hokovikmbaha Barabasin or halashirik ormu ira. Ushihi awun undari ma orhi ondon or mbashirik Jisasin li wakoroho miandok li tirikmbaha limu ira.

Awun undari ma Jisasin li okoleri

(Mt 27:27-31; Jn 19:2-3)

¹⁶Uhu awun undari ma ondo Jisasin li laha gavmanhi aka orok limu laha ira. Uhu li mbashirik ma ol lir nga nakrem awun undari ma ondo amber orok li usharik limu talandirsara. ¹⁷Uhu kounalo^{15:17} las Jisasik li falehe kuvu lame ngashi las li laha malakama falendari hat hom li yantlehe masiji orhik limu haufalera. ¹⁸Uhu kavakavan li okolehe limu mbara, “Mir king Judamahi mira.” ¹⁹Karem li mbaha kombe las li laha masiji orhin li jihi orin limu suntlayashira. Uhu kumbambongo lihin li huvuhu hi orhin wasilaka mendek limu hauowera, os malakamahi hin li hauowendari hom. ²⁰Karem li okolehe kounalo oson li tlooshihi kowe orhin limu indiyok faleshira. Ushihi orin li laha miandok li tirikmbaha limu laha ira.

Jisasin miandok li tiriri

(Mt 27:32-44; Lk 23:26-43; Jn 19:17-27)

²¹Li irik ma lar mu nombok tara. Ma oto hi orhi Saimon. Yanga Sairinik fehenda ria, Aleksander fre Rufus avoko frihi ria. Jerusalemik or ikmbaha ormu tara. Urik awun undari ma ondo orin li heyeheli toloho orin li mbashirik miando Jisashi oson ormu kisha ira. ^{d22}Karem urik Jisasin li laha yanga Golgotak limu lalawura. Hi Golgota oso maintontlo sihi, “Telemba masik hava hom nanda,” karem li ushanda sir. ²³Urik wain uku kas marasin nga li tirsaha Jisasin limu hara. Hako or mbeek oson ari ambu ri.

^{15:17}**15:17** Kounalo ondo malakama nom falendari lir.

^b**15:5** Ais 53:7; Mk 14:61 ^c**15:11** Ap 3:13-14 ^d**15:21** Ro 16:13

²⁴Urik orin miandok li tirishihi kowe orhin satuk li lakmbaha limu ermbera. ^{e25}Ta am or tasarik Jisasin miandok limu tirira. ²⁶Ushihi maintontlo os orin li jimandingormerin jekamba lasik li kayehe masaknuku orhik li eweri sir. Mashi oso karem li kayeri sir, “King Judamahia toria.” ²⁷⁻²⁸Jisas wari mishi orok ma kava frijip er nga wari vri. Lar tap mama yok lar tava ashi yok li tirishirik wari vria. ^f

²⁹Urik ma li raha heyehe li okolehe masijikop li senjelenjehe li hukwakol toloho limu mbara, “Mir tempel akan mi tarvlashihi niri frijip fri ishinak indik undahik mbari om te. ^{g30}Unda osik ter mir mihinjik jelyaha miando oson halaha rakanak ni heyeka.” ³¹Urik bikpris ondo nga mashi Moseshin sawendari ma ondo nga orin li okolehe lihi ambek limu mbara, “Ma toto ma anandin jelyandari ri. Hako orhinjik wahau. ³²Os nir Israelik fehenda King nihik or naha Avui Wasilaka orin or kamashihindanak hulaima nokopman or jivina, karem or mbahanda nahi, or avak miando toson or halaha or takanak ni heyeka. Os erem si na nahi, mashi orhin ni misihhi nivai tiyaka.” Urik ma op Jisas nga miandok li eweri ovro er nga Jisasin okoleri vri.

Jisas or hari

(Mt 27:45-56; Lk 23:44-49; Jn 19:28-30)

³³Urik ta komek or sirik simu tangna arangora. Er si krinya ihi homi avi si mbakuri wolok indik simu harara. ³⁴Homi avi si mbakuri wolok Jisas wasilalakak or ushaha ormu mbara, “Eloi, Eloi lama sabaktani.” Mashi oso maintontlo sihi karem, “Avui, Avui, mberem ushiwak anin mi halandua?” ^{h35}Karem or mbarik ma ol pasir siri ondo olmu mbara, “Misi, or Elaijan ushandu.”

³⁶Uhu ma lar or shirinya ihi mbele las warsuvu hom nandarin or laha wain ukuk or halfaleshihi kombek or ishihi Jisasin or hanak or uksem akmbaha ormu ura. Uhu ma oto mu mbara, “Hala ni siheyeshihin, las avak Elaija or taha miando orok orin or laha hakaowenda ngashi.” ⁱ³⁷Urik Jisas wasilalakak or tashihi ormu hara.

³⁸Jisas or harik kouwarmba tempel aka akomek li fengfakashirik wahan-dari oso nindi nindi hom er simu frehe laraka tarmbara. ³⁹Urik ma or maifuk sihi mbarik awun li undari ma oto pasir or sihi Jisas harin ormu heyera. Uhu ormu mbara, “Omendinga sira. Ma oto Jikisi indingo Avui Wasilakahi ria.”

⁴⁰Nokove lal olmu homek simandara. Las Maria yanga Makdalak fehenda sir. Las Maria, Jems kanda fre Josep nijava frihi sir. Las Salome. Karem nandari lir. ^{j41}Jisas yanga Galilik or liri wolok orin li jelyaha tiyandari lir. Urik nokove anandi lal nga orok siri lir. Lir er nga Jisas yanga Jerusalemik or iri wolo orin tiyandari lira.

Jisashi maninimban sunja akak li eweri

(Mt 27:57-61; Lk 23:50-55; Jn 19:38-42)

⁴²⁻⁴³Am si homihi Sabatik si nakuri wolok si narik ma lar Pailatik or taha Jisashi maninimban or lakmbaha normu mbara. Ma oto hi orhi Josep oria. Yanga Arimateak fehenda ria. Or lida lihi ma jivi lar oria. Or erem Wasilaka os or taha malakamak or naha nor likurin nikishindari ma ria. Undari osik Pailatik or ihi Jisashi maninimban or mbashinak or laha ikmbaha normu mbara. ⁴⁴Karem or mbarik Pailat ormu wavu mushak hishira. “Am hawa or mo?” Karem or mbaha ma or maifuk sihi mbarik awun

^e15:24 Sng 22:18 ^f15:27-28 Ais 53:12 ^g15:29 Sng 22:7; 109:25; Mk 14:58

^h15:34 Sng 22:1 ⁱ15:36 Sng 69:21 ^j15:40 Lk 8:2-3

li undari ma oton ormu silira, “Jisas am haw or?” Karem or silirik ormu mbara, “Angop hawa ri.”⁴⁵ Karem or mbarik Pailat mu mbara, “Wan te, layi laha ika.”⁴⁶ Urik Josep waskowarmba las or frungawuhu maninimba Jisashin or lafakaha kowe orok or hevehe ormu laha ira, sunja akak or ewejehen. Or laha ihi maninimba orhin sunja aka orok ormu ower. Sunja aka oso telembak li tlondari sira. Ushih sunja laka las or temberik osmu i wan arangora.⁴⁷ Urik Maria Makdalak fehenda nga Maria Josephi nijava nga Jisasin or eweri mishin armek frimu siheyera.

Jisas indik or usahari

(Mt 28:1-8; Lk 24:1-2; Jn 20:1-10)

16 Sabat wolo am mendek si narik Maria Makdalak fehenda nga Maria Jemshi nijava oso nga Salome nga mbele mbele arme kuvasahandari ondon limu frungawura. Ondon li laha ihi Jisashi maninimban li ngoroho li tajehe limu ira.² Karem uhu am si hararik Sande nirsumbuk Jisashi mawak limu ira.³ Li ihi nombok limu mbara, “Sunja laka oson mberem nivai tembeku? Lawe avak nirin jelyaha sunja oson tembeku?” Karem li mbaha limu ira.⁴ Li i pasir li sihi li heyeri sunja wasilaka laka os wan li arangori oso mbeek orok wari ambu sir. Sunja oso angop li tembe haieweri sir.⁵ Uhu li ihi sunja akak li layihi li heyeri jikanda ermbasi lar kouavishan or falehe tapmama yok ormu lira. Orin li heyehe limu lishnyafara.

⁶ Urik ormu mbara, “Ji ajewa hala! Jir Jisas Nasaretik fehenda or miandok li tiriri oton ji heyekmbaha rawa jir. Hako mbeek torok wawa ambu ri, wahau. Wa

tos li ewenda mishi toson ji heyeka! Angop usaha iwa ri.⁷ Hako ji ihi ma ol orin tiyandari ondo nga Pita nga karem ji sawe “Jisas angop masmas yanga Galilik iwa ri. Avak Galilik ji ihi heyekwa ri, os mas jirin or saweri hom.”^k

⁸ Karem or mbarik li ajehe li lishnyafaha mawan li halaha limu tulu ira. Li tulu ihi mbeek ma lal nga mashin mbari ambu lir. Mberem ushirik? Lir ajeri ola.^{16:8}

Maria Makdalak fehenda Jisasin si heyeri

(Mt 28:9-10; Lk 20:11-18)

⁹ Sande nirsumbu mendek Jisas ormu usahara. Uhu masmas Maria Makdalak fehendak talari ri. Maria mas wolo wasimalengamba 7-pela tolondari sira. Hako Jisas wasimalengamba ol sirin tolondari ondon or mbarik tulu iri lir.¹⁰ Maria Jisasin si heyeshihi si ihi ma ol orin tiyandari ma ondon heyekmbaha simu ira. Si i heyeri li tlaholoho liri lir.¹¹ Urik simu sawera, “Jisas angop usahawa ri.” Hako lir mbeek mashi sihin li misihi, ome sira, karem mbari ambu lir.

Jisasin tiyandari ma frijip Jisasin nombok fri heyeri

(Lk 24:13-35)

¹² Urik Jisasin tiyandari ma frijip Jerusalemin fri halaha frimu ira. Nombok fri irik Jisas fririk ormu rara. Maome orhi apsham apsham er nari sir.¹³ Fri heyendirnaha indiyok fri ihi ma ol orin tiyandari ondon frimu sawera, “Jisas angop usahawa ri.” Hako lir mbeek mashi frihin li misihi, ome sira, karem mbari ambu lir.

^{16:8} **16:8** Saveman musha karem hishinda lir, 16:9-20 kuma li kayeri sir.

^k **16:7** Mt 26:32; Mk 14:28

**Jisas ol orin tiyandari ma ondon
lerawun li lakurin or saweri**

(Mt 28:16-20; Lk 24:36-49; Jn 20:19-23)

¹⁴Ma 11-pela ondo aka lasik li lihi li arik kolok Jisas mu talara. Or talaha lirin ormu mbara, “Jir mberem ushiwak os indiyok a usahawa mashi oson li sawewan ji misiwa ambu? Wavu jihi fenjeshiwak anin ji hishiowenda osmu mendek nandu?”¹¹⁵ Uhu lirin ormu sawera, “Avak yanga yangak ji ihi mashi jivi anhi toson ji sawenak ma amber li misika.^{m16} Unak ma ol anin hishiewehe hi anhik fak li layiwa ma ondo avak Avui Wasilaka indiyok or lakwa lira. Hako ma ol anin hishindiya ambu ondo kumak yanga orhik layikwa ambu lir, avak krestakwa lir.ⁿ¹⁷ Ma ol anin hishiewewa ondo mashi anhin li sawewa wolo avak Avui Wasilaka mbele las ma undahi ambun lihi tavak or unak ma amber heyekwa lir. Unak hi anhik avak wasimalengamba ondon li mbanak

tulukwa lir. Unak apsham apshamhi mashik mbakwa lir.^{o18} Unak os hovo ol man shiwak li handa ondon li tolowa mbeek lirin shinak hakwa ambu lir. Uhu mbele mbele kava ma aha li handa ondon li awa mbeek hakwa ambu lir. Uhu ma ol kavamisiwa ondon tava lihik li tolowa avak jivik nakwa lir.”^p

**Avui Wasilaka Jisasin
hevenik or lalawuri**

(Lk 24:50-53; Ap 1:9-11)

¹⁹Jisas mashi oson am or sawerakorik Avui Wasilaka mu orin laha kottontlo orhi hevenik ormu lalawura. Or lalawuhu orhi tapmama yok nakrem opmu linduwa.^{q20} Urik ma ol orin tiyandari ondo yanga yangak li ihi mashi orhin limu saweyara. Urik Wasilaka lirin nga lerawun or laha mbele las ma undahi ambu ondon tava lihik or urik mashi os li saweri oson er simu jelyara. Unda kasira. Ambehoma.^r

^{16:14} 1 Ko 15:5 ^{m16:15} Ap 1:8 ^{n16:16} Ap 2:38 ^{o16:17} Ap 2:4; 8:7

^{p16:18} Lk 10:19; Ap 28:3-6 ^{q16:19} Ap 1:9-11; 2:33-34

^{r16:20} Ap 14:3; Hi 2:3-4

Mashi jivi Jisashi Luk or kayeri

Luk Tiofilus otonjik mashin or kayeri

1¹⁻⁴Malakama Tiofilus, mirnjik mashi kason amu kayenduwa. Ma ol Jisas lahandari lerawu amber heitakoho mashi orhin sawenda mak nari ondo nirin li saweri hom, ma mushak mbele mbele ol Jisas nihi nindik or uhundarin li kayeri sir. Unda osik an ngana, mbele mbele ondo amber yawur a misikrahakorowa onik an nga mashi kason mirnjik armek amu kayenduwa. Ushinak mi heyehé mashi os angop mi misiri oso omendinga sira, karem mi mbakmbahan.^s

Ensel os Jon talakurin Sekaraian or saweri

⁵Herot os provins Judiak kingik or nari wolo, pris lar orok lindari ri. Hi orhi Sekaraia. Or pris kraha Abiyahik fehendari ri. Nokove orhi oso kraha Aronhik fehendari sir. Hi sihi Elisabet osira.⁶ Frir misokome Avui Wasilakahik jivi indingok nandari vri. Nombo nombo os or mbahandarin tiyandari vri.⁷ Hako Elisabet mbeek jikisi nga nakurik nari ambu sir. Uri osik frir mbeek jikisi nga nari ambu vri. Uhu frir angop nijava laka avoko lakak nari vria.

⁸Nindi wolo lasik Sekaraiahi krahak fehe ondo lerawun li lakuri wolok si narik, Sekaraia er nga or ihi Avui Wasilakahi misokomek prishi lerawun landari ria.⁹ Undari osik lawe avak tempel aka orok ilayihí Avui Wasilakan ofa os arme kuvasahandan haku, karem mbaha pris ondo ermbea ermbea li landari nombon li tiyaha satu oson li ormberek Sekaraiahik simu nara.¹⁰ Urik ofa

os arme kuvasahandan li hakuri wolok si narik or layirik, ma amber hikriyok li lihi Avui Wasilakan saweri lira.

¹¹Urik ensel Avui Wasilakahi lar Sekaraiahik or talaha teye os ofa arme kuvasahandan li handari teyesumbu tap-mama yok ormu sira, os ofa arme kuvasahandan li handari teye orok.¹² Sekaraia ensel oton or heyehé or lishnyafaha normu ajera.¹³ Urik ensel oto mu orin sawera, “Sekaraia, mir ajewa hala. Avui Wasilaka orin mi sawendan angop misiri ri. Nokove mihi Elisabet avak jikishulayi lar wakwa sir. Si wanak hi orhi Jonik ushaka.¹⁴ Jikisi oton si washinak sunguwavu mihi avak si rupshinak ma mushak er nga rupshikwa lir.¹⁵ Mberem ushiwak? Hi orhi avak misokome Avui Wasilakahik wasilakak nakwa osa. Or mbeek wain uku nga uku os li aha ambarambasinda nga akwa ambu ri. Nijavahi sunguk or wawa wolokop, Masikome Avui Wasilakahi orhik or siklayikwa ri.¹⁶ Ushinak Israelik fehenda ma mushak or sawe laharanak sunguwavu lihin li tormblehe indik Avui Wasilaka or nirin arangonda otohik takwa lir.¹⁷ Uhu or kwambu Elaijahik nahandari oso nga nakwa ri. Masmas or ihi nombo Wasilakahin hundujekwa ri. Uhu nor mbanak avoko jikisi lihin li sawenak hangisha likwa lir. Uhu or mbanak mashin mblarnanda ma avak hafaka likwa lir. Karem or uhu hulaima nokopmahi wavun hundujeshinak Wasilaka takwa ria.”^v

¹⁸Karem or mbarik Sekaraia mu mbara, “Shir angop avoko nijava lakak shi nawa shir te. Wa, mbele las nanak a heyehé mashi mihi ome sir, karem avai mbaka?”¹⁹ Urik ensel mu orin sawera, “An Gebriel anira. An Avui Wasilaka or linda mishik a sinda nir. Or mbashi-

^s1:1-4 Ap 1:1 ^t1:9 Kis 30:7 ^u1:15 Nam 6:3

^v1:17 Mal 3:1; 4:5-6; Mt 17:11-13

wak mashi jivin mirin a sawekwak amu tanduwa. ^{w20}Hako misika. Mir mbeek mashi os a mbawa ome, karem hishiwa ambu mir. Uwa osik mbeek maimbakwa ambu mir. Erem si naha ihi nokove mihi jikisi oton si wanak mi heyehekop maimbakwa mir. Mashi kas a mbawa kaso Avui Wasilaka mbahanda wolok si nanak omek talakwa sir,” karem ormu mbara.

²¹ Sekaraia tempel aka orok or layiri, nambe mendek or nashirik hulaima nokopma orin li nikishifuhu wavu mushak limu hishira. ²² Os hikriyok or talari wolo or maimbari ambu osik limu hishira, “Mbele las angop heyewa ri.” Mashi os or sawekuri, men tavakop ormu mukura. Suwambushi orhi er arangori sir. ²³ Lerawu Sekaraiahi am mendek si narik indik yanga orhik ormu ira.

²⁴ Urik Elisabet masamnomok simu nara. Uhu akakop si lihi mbeek niyaka tostava yeje hom hikriyok talari ambu sir. ²⁵ Uhu simu mbara, “Avui Wasilaka anin rupshiwa ri. Os or uwak anhi nawa oso humbla kuvu anhin korowa sir.”

Ensel Marian or saweri, “Nyir Jisasin wakwa nyir.”

²⁶ Niyaka 6-pela am li ishirik Avui Wasilaka mbashirik ensel Gebriel yanga Nasaret os provins Galilik nanda orok nokopminyongo las or i heyekurik ormu ira. ²⁷ Nokove oso angop ma larnjik li tlasashirik wayandari sir. Ma orto kraha king Devithik fehendari ri. Hi orhi Josep oria. Nokopminyongo oso hi sihi Maria sir. ^{x28} Gebriel sirin or i heyehe ormu sawera, “Apmanuwa, Wasilaka angop nyir nga sihi nyirin armek uwa ri.”

²⁹ Maria mashi oson si misihi si lishnyafaha wavu musha mushak

simu hishira, “Mberemhi mashi kasir?” ³⁰ Urik ensel mu sirin sawera, “Maria, nyir ajewa hala. Avui Wasilaka waprupshi orhi angop nyirin hawa ri. ³¹ Misi. Nyir hulasi number, hako avak masamnomok nyi naha jikishulayi lar wakwa nyir. Uhu hi orhi avak Jisasik ushaka. ^{y32} Or avak malakamak or nanak Avui Wasilaka metenjekek fehe avak or mba, “Jikisi indingo anhi ria,” karem mbakwa ri. Uhu Avui Wasilaka or nirin arangonda oto or mbashinak misumu walanga orhi Devit nahandari hom kingik nakwa ri. ^{z33} Or avak kingik or nanak Israelik fehe ma avak orhi siyok sikwa lir. Lerawu kinghi os or lawa mbeek mendek nakwa ambu sir.”

³⁴ Urik Maria mu enselin silira, “Wa, os erem a nakmbaha mi mbawa oso mberem sivai naku? An mbeek hula nga na nawa ambu nir.” ³⁵ Urik ensel mu sirin sawera, “Avui Wasilaka metenjekek fehe Masikome orhi avak nyirik takwa ri. Uhu nyirin jelya arangokwa ri. Ushinak jikisi or nyi wakwa avak jivi worna mendek nakwa ria. Unak avak li ushakwa ri, “Avui Wasilakahi jikisi indingo toria.” ³⁶ Misi, mango nyihi Elisabet angop nijava lakak nahanda sir. Hako angop masamnomok osmu nanduwa. Uhunda osik jikishulayi lar avak wakwa sir. Sir mbeek jikisi nga nakwa ambu, karem mas li mbandari sir. Hako masamnomok si nawa niyaka 6-pelak olmu nanduwa. ³⁷ Mberem ushiwak? Avui Wasilaka mbele mbele amber or undahi lir.” ^{a38} Urik Maria mu mbara, “An orhi siyok a sinda nira. Wa, os or mbawa hom orvai ya uka.” Urik ensel sirin or halaha ormu ira.

^{w1:19} Dan 8:16; 9:21 ^{x1:27} Mt 1:16,18 ^{y1:31} Ais 7:14; Mt 1:21-23

^{z1:32} 2 Sml 7:12,13,16; Ais 9:7 ^{a1:37} Stt 18:14

Maria Elisabetin si i heyeri

³⁹Oro wolok Maria si usaha yanga Judia os telemba nga nandari mishi orok simu ira. ⁴⁰Si ihi aka Sekarayahik si layihi Elisabetin simu mbara, “Apmanuwa.” ⁴¹Elisabet mashi sihin si misirik jikisi or sungu akome sihik wari oto ormu tormblera. Urik Masikome Avui Wasilakahi simbalek Elisabetik ormu siklayira. ⁴²Urik wasilakak si ushaha simu mbara, “Avui Wasilaka angop nyirin armek uwa ria. Os nyirin armek or uwa oso himi kas mbeek nokove lal erem or ukwa ambu lir. Uwak jikisi or sungu akome nyihik wawa oto er nga armek or ukwa ri. ⁴³An mberem mende a nanda osik Wasilaka anhi nijava orhi anin nyi heyekmbaha nyi randu? ⁴⁴Os nyi raha anin, apmanuwa, karem nyi mbawak a misiwak jikisi or sungu akome anhi wawa oto or rupshihi ormu tormblewa. ⁴⁵Nyir mashi os Wasilaka os nyirin or ukmba nor mbahandan nyi misihi nyi mbar, “Avak omek nakwa sir,” karem nyi hishiowenda osik nyirin armek ormu unduwa,” karem simu mbara.

Maria Avui Wasilakan si hausimbausiri

⁴⁶Urik Maria karem simu mbara, “Sunguwavu mende anhi nga hi Wasilakahin a hauowehe amu rupshi mendenduwa. ^b
⁴⁷Uhu masikome anhi nga Avui Wasilaka or anin jivinahanda oton amu rupshinduwa.
⁴⁸An orhi siyok a sinda nir. An hi ngashi ambu nir. Hako ormu anin armek ya unduwa. Ter nga kumak nga ma amber karem mbakwa lir, Avui

Wasilaka anin armek uri ri, karem mbakwa lir.

⁴⁹Or kwambu ngashi orik, mbele las apsham nandarin anin ormu ura. Hi orhi worna mendek er nanda sir.

⁵⁰Ma ol orhi siyok siwan armek unda ri. Ma ol ter liwa nga kumak nakunda ondo nga erem armek or ukwa lir. ^c

⁵¹Tava orhik lerawu wasilakan landa ri. Ma misambik fehe ol lihinjik hishihi mba, “Nir malakama nir,” karem hishihi hi lihin hauowenda ma ondon avak or kria ermbekwa lir. ^d

⁵²Malakama ol kwambu nga nanda ondon or mbanak hi lihi avak mendek nakwa sir. Hako ma ol hi ngashi ambu ondo hi lihin hauewekwa ri. ^e

⁵³Uhu ma ol erenghawan mbele mbele jivin handa ri. Uwak sungu lihi osmu hopndiyawa. Hako ma ol mbele mbele nga mushak nawan or mbashiwak olmu men tapas iwa. ^f

⁵⁴⁻⁵⁵Or Israelik fehe ma ondon jelyandari ria. Lirin armek ukurik or mbari mashin hishanda ambu ri, wahau. Mberem ushirik? Misumu nihi Abraham nga nirambara orhi ondon or jelyakmbaha nor mbahandari osa,” karem simu mbara. ^g

⁵⁶Uhu Maria niyaka nalmingrip hom Elisabet nga fri lihi nom indik yanga sihik simu ira.

Elisabet Jonin si wari

⁵⁷Elisabet am si wakuri wolok si narik jikishulayin simu wara. ⁵⁸Ma ol yanga nakrem lindari nga sihi krahak fehe lal nga os Wasilaka sirin armek or urin li misihi lir nga limu rupshira.

⁵⁹Uhu niri 7-pela am li ishirik ma lal jikisi otoi masamsishin li korokurik

^b1:46 1 Sml 2:1-10 ^c1:50 Sng 103:13,17 ^d1:51 2 Sml 22:28

^e1:52 Jop 12:19; 5:11; Sng 147:6 ^f1:53 Sng 34:10

^g1:54-55 Stt 17:7; Sng 98:3; Mic 7:20

limu rara. Uhu avoko orhi Sekaraiahi hik orin li ushakmbaha limu mbara.^{h60} Hako nijava orhi, “Wahau, avak Jonik ni ushakwa ri,” karem simu mbara.⁶¹ Karem si mbarik limu mbara, “Wa, kraha jihik fehe ma lal mbeek hi orok sinda ambu lir.”⁶² Uhu tavakop li uhu avoko orhin limu silira, “Jikisi roto hi lawehik mi ushaku?”⁶³ Urik or mbarik os li owekayendari las li lahararik ormu kayera, “Hi orhi Jon.” Urik wavu musha mushak limu hishira.⁶⁴ Urik kolok Sekaraia os or maimbandari ambu mendek si narik indik ormu maimbara. Uhu nor maimbaha hi Avui Wasilakahin ormu hauewera.⁶⁵ Urik yanga nakrem li lindari ma ondo erem nari oson li heyehe limu aje mendera. Uhu mashi oson Judiahi yanga ol telemba nga nandari mishi ondok limu haihanda sawe ira.⁶⁶ Urik ma ol mashi oson misiri ondo wavu musha mushak limu hishira, “Kumak jikisi oto mberem mende hom nakundar mbe?” Karem li hishihi limu mbara, “Wasilakahi kwambu angop orhik nawa sir.”

Sekaraia profet mashik or saweri

⁶⁷ Urik Masikome Avui Wasilakahi jikisi otohi avoko Sekaraiahik ormu siklayia. Urik profet mashi las karem ormu sawera,

⁶⁸ “Avui Wasilaka or yanga Israelik fehenda man arangonda ma oto hi orhin nimu hauewekuwa. Or nirnjik or hishihi nirin or jelyaha nirin jivinari ri.ⁱ

⁶⁹ Uhu ma or nirin jivinakurin or mbashirik king Devithi krahak talari ri,^j

⁷⁰ os maskop profet orhi ondon or sauharik li sawendari hom.

⁷¹ Or avak nirin wutarihi tavak masnalakwa ri. Uhu ma ol nirin wapakava hishiwa ondohi tavak masnalakwa ri.^k

⁷² Or neloko nihi ondon or rupshihii wappjivi orhik lirin jelyari ri. Uhu suma os mas or tivindari hom lirin uri ri,^l

⁷³ os mas misumu nihi Abrahamik or mbahandarin.^m

⁷⁴ Or nirin wutarihi tavak or masnalashinak orin ni lotu ukwa nir. Uhu lerawu orhin ni laha mbeek ni ajekwa ambu nir.

⁷⁵ Uhu os misambi torok ni liwa wolo misokome orhik or heyewa orhi mak ni naha avak ma jip worna ma mendek er ni naka.ⁿ

⁷⁶ Hako jikisi anhi mirin, kumak avak Avui Wasilaka or metenjek fehenda profet orhik li ushakwa mir. Uhu mir maifuhu Wasilakahi nombon hundujekwa mir.^o

⁷⁷⁻⁷⁸ Avui Wasilakahi ma ondon mi sawenak kavakava lihin or yoko ermbehe lirin or jivinashinak waprupshi orhin heyekwa lir. Uhu ukruharanda os hevenik fehen or halashinak nihik takakwa sir.^p

⁷⁹ Uhu ma ol nirtle nirundum nawa mishik liwa ondon si ukruharashinak likwa lir. Uhu nirin or tolowornashinak waphimbiji linda nombon tiya ikwa nir,” karem ormu mbara.

⁸⁰ Jikisi oto wasilakak or narik masikome orhi kwambuk er nari ri. Uhu misamtelmbamba mishik ormu i lira. Orok or lihi ihikop lerawun or lakuri wolok si narik korbak or talaha ma Israelik fehe nindik lerawun ormu lara.

^h1:59 Stt 17:12; Wkp 12:3; Lk 2:21 ⁱ1:68 Sng 72:18 ^j1:69 Sng 18:2

^k1:71 Sng 106:10 ^l1:72 Stt 17:7; Sng 105:8-9 ^m1:73 Stt 22:16-17

ⁿ1:75 Ta 2:12-14 ^o1:76 Ais 40:3 ^p1:77-78 Ais 60:1-2; Jer 31:34

Maria Jisasin si wari

(Mt 1:18-25)

2 Sisar^{2:1} Ogastus yanga yanga am-ber hom mashi las or owehe ormu mbara, “Ma jir amber kotontlo jihik ji inak hi jihin sensus buk orok li kayeka.”

²Os erem hi lihin li owekurik or mbari nombo oso kas mbeek mas li uhundari ambu sir. Oro wolok Kwirinius malakama yanga Siriahik or nari wolo sira. ³Ushiri osik ma amber hi lihin li kayekmbaha kotontlo lihik limu ira. ⁴Josep oto kraha king Devithik fehendari orik yanga Nasaretin or halaha Betlehemik ormu ira. Betlehem oso yanga Devithi, karem li ushandari sira.

⁵Oso wolo Josep nokove orhi Maria os masamnomok nahandari oson or laha hi frihin li kayekmbaha frimu ira. ⁶Am Betlehemik fri i lihi Maria jikisin si wakuri wolok simu nara. ⁷Uhu jikismaifu hulayi sihi oton simu wara. Uhu kowarmbak orin si hevehe bokis os bulmakau andari orok si oweshirik ormu wara. Mberem ushirik? Ma musha mendek orok li tirsari osik mbeek aka os fri likuri mishi kas nga nari ambu sir.

Ensel sipsipin washilindari mak li talari

⁸Oso wolo sipsipin washilindari ma lal yanga Betlehem hikriyok sipsip lihin nirik limu washilira. ⁹Urik ensel Avui Wasilakahi lar os li liri mishik or talarik ukruharandari Avui Wasilakahi lirin si ukruharashirik li lishnyaha limu aje mendera. ¹⁰Hako ensel oto mu sawera, “Ji ajewa hala. Ji misi. An mashi jivin jirin a sawekmbaha a rawa nir. Mashi os a laharawa oso si unak ma amber rupshikwa lir. ¹¹Ter kolaka De-

vithi orok nokove las angop jikishulayi lar wawa sir. Jikisi oto jirin jivinakunda ma ri. Or Wasilaka jihi Kraisi, Avui Wasilaka kamahanda ma ri. ¹²Avak jikisi oto kowarmbak li hevehe bokis os bulmakau anda mishik li oweshinak or wanak ji heyekwa ri.” ¹³Ensel oto erem or mbari halangak ensel hevenik fehe musha mendek li talandirsaha or nga hi Avui Wasilakahin limu hauowera, ¹⁴“Avui Wasilaka metenje fehe hi orhin ji haueweke. Unak ma misambik fehe ol or rupshinda ondo waphimbiji orhi lihik si naka,” karem limu mbara. ⁹

Sipsipin washilindari ma Jisasin li i heyeri

¹⁵Uhu ensel ondo indik hevenik li lawushirik ma ondo lihi ambek limu mbara, “Kolok ka ni Betlehemik ni ihi os talawak Wasilaka or mbawa oson ni heyehi.” ¹⁶Karem li mba tirnaha limu ira. Li ihi Maria fre Josepin nombok limu i heyeri. Uhu jikisi or bulmakau andari bokis orok fri oweshirik wari oto er nga limu heyeri. ¹⁷Jikisi oton am li heyehi mbele mbele jikisi otohik nakundari os ensel lirin or saweri oson limu sawera. ¹⁸Mashi oson li sawerik li misihhi wavu musha mushak limu hishira. ¹⁹Hako Maria mashi oso sunguwavu sihik si owehe maintontlo sihin armek si hishikrahakorokmba simu ura. ²⁰Urik sipsipin washilindari ma ondo mbele mbele os ensel sawerik li misiri hom si narik li heyehi hi Avui Wasilakahin li hauowehe indik limu ira.

Simeon nga Ana nga Jisasin tempelik fri heyeri

²¹Niri 7-pela am li ishirik jikisi oto masamsishi orhi kas limu korora. Uhu

^{2:1}**2:1** Hi Sisar oso malakama Romik fehe li ushandari hi sir. Sisar lar or hashirik ma anandi lar orhi farniyik or sirik, or limu Sisarhik ushandari ri.

hi orhin Jisasik limu ushara, os Maria masammomok si na number ensel sirin or sawendari hom. ^s

²²⁻²⁴ Jikisin si waha yangak men wandandari wolo mendek si nashirik jikisin fri laha Jerusalemik frimu lawura. Mberem ushirik? Mashi Avui Wasilakahi karem sawendari osa, “Jikishulayi maifu or si wawan ji laha Wasilakan ji haka.” Uhu “Apmuma lap mo uja avi lap er nga ji laha ihi Avui Wasilakan ji hanak misokome orhik jivik ji naka.” Karem mbandari osik mashi os si mbandari hom fri ukurik jikisi nga avi frijip nga frimu laha ira. ^t

²⁵ Oro wolok ma lar Jerusalemik lindari ria. Hi orhi Simeon. Or nombo wornakop Avui Wasilakan lotu undari ria. Uhu ma or Avui Wasilaka kamashirik Israelik fehenda man jivinakuri ma oto or takurin nikishindari ma ri. Masikome Avui Wasilakahi ormu Simeon nga sindari ri. ²⁶ Hako maskop Masikome Avui Wasilakahi orin karem saweri ri, “Er mi lihi ihi ma or Avui Wasilaka orhi man jivinakmbaha nor kamahanda ma oto or tanak mi heyehokop hakwa mir.” ²⁷ Oro wolok Masikome Avui Wasilakahi orin or sawerik tempel akak or layirik avoko nijava Jisashi orin fri laha lo os si mbandari hom fri ukurik fri layirik ormu heyera. ²⁸ Or heyeha Jiasasin or tlolo simbihi hi Avui Wasilakahin or hauowehe ormu mbara. ²⁹⁻³¹ “Avui Wasilaka, ter am amu heyenduwa, ma or hulaima nokopman jivinakwak mi mbahandan. Uwa osik halashinak waphimbiji nga na haka, os mas mi mbahanda hom. Jikisi toto ma amber misambik fehenjik hevenik mi halashiwak tawa toria. ^{u32} Ukruharandak or naha Judama ambu ondon er nga nombon mukukwa ri. Uhu or unak mihi ma ol Israelik fehenda ondo hi lihi wasi-

lakak nakwa sir,” karem ormu mbara. ^{v33} Avoko nijava Jisashi mashi os or mbari oson fri misihi frimu wavu musha mushak hishira. ³⁴ Simeon Avui Wasilaka fririn armesarmek or ukmbaha Avui Wasilakan ormu sawera. Ushihi Marian ormu sawera, “Misi. Avui Wasilaka jikisi roton or kamari karem. Ma Israelik fehe mushak or halashinak lal mashi orhin li mblarnaha kavak li nanak lal mashi orhin misindiyakwa lir. Uhu jikisi roto mashi Avui Wasilakahi or saweshinak ma mushak orin wutarik owekwa lir. ^{w35} Unak mbele mbele os wavukop li wanyinda avak kormbak simu talakuwa. Unak nyir avak wavu nyihi kormek li jiwak li misinda hom misikwa nyir,” karem ormu mbara.

³⁶⁻³⁷ Profet nokove las orok er nga lindari sir. Hi sihi Ana. Jikisi Fanuelhi, kraha Aserhik fehendari sira. Angop mas wolokop si hulasihi asama 7-pelakop hula sihi nga fri lihi hula sihi or hashirik mumblak wahayandari sir. Uhu angop nijava laka mendek nahandari sir. Asama sihi 84-pelak nari sira. Sir mbeek tempel akan halandari ambu sir. Akwan si halaha Avui Wasilakan si sawehe hi orhin niri tandi hauowendari sira. ³⁸ Oro wolok sir er nga jikisi oton si heyeha hi Avui Wasilakahin simu hauowera. Uhu Jerusalemik fehe ma ol lirin jivinakuri man nikishindari ondon simu sawera, “Avui Wasilaka kar ji nikishikmbaha nor mbahanda ma toria,” karem simu sawera.

Josep Nasaretik indik or iri

³⁹ Josep fre Maria am mbele mbele lo os Wasilaka mbahandari hom fri urakoshihi indiyok yanga frihi Nasaretik frimu ira. Nasaret oso provins Galilik

^s2:21 Lk 1:31 ^t2:22-24 Kis 13:2,12; Wkp 12:1-8 ^u2:29-31 Ais 52:10; Lk 3:6; Ta 2:11 ^v2:32 Ais 42:6; 49:6; 52:10 ^w2:34 Ais 8:14; Mt 21:42; 1 Pi 2:8

nandari sira. ^{x40}Jikisi frihi oto am or saha kwambu nga normu nara. Uhu wavu orhi krahak er si narik rupkapshi Avui Wasilakahi orhik simu nara.

**Jisas jikandak or nari
wolo tempel akak or iri**

⁴¹Asama ermba ermbak hiyawu wasilaka Pasovan li tolondari wolo, avoko nijava Jisashi Jerusalemik indari vri. ^{y42}Jisas asama orhi am 12-pelak si narik avoko nijava orhi nga hiyawu wasilaka Pasovan os li tolondari hom li tolokurik Jerusalemik limu ira. ⁴³Li ihi li lirik hiyawu oso am mendek si narik yanga lihik li ikurik limu ira. Hako Jisas Jerusalemik er or lishirik avoko nijava orhi fri hisha fri halashi iri vri. ⁴⁴Frir karem hishiri vri, “Or angop mahasanje orhi lal nga iwa ri,” karem mbaha frimu ira. Urik niri nantas am si ishirik os li iri ambek frimu Jisasin lasai lasarara. ⁴⁵Fri laslasafuhu indiyok Jerusalemik frimu ira. ⁴⁶Niri nalmingrip orin fri lasayahakop fri hey-erik, tempel aka orok tisa ondohi nindik or lihi mashi ol li sawerin or misihi ormu lishi silira. ⁴⁷Wavu orhi krahak er si nashirik mbele mbele ol li silirin krahak or saweshirik ma ondo amber limu lishnyafara. ⁴⁸Jikisi frihin fri hey-eri malakamahi nindik or lishirik frimu lishnyafara. Uhu nijava orhi mu orin mbara, “Ayo, toto mende. Mberemhi tos ter mi ushiwak sunguwavu shihi nga kavak er si nawak mirin shi lasyandu?” ⁴⁹Urik Jisas mu sawera, “Mberem ushiwak anin shi lasarandu? An Avui anhi akak a liwan shi hishiwa kom?” ⁵⁰Hako frir mbeek hishiyariri ambu vri, os fririn or mbari mashin. ⁵¹Urik tempelin or halaha avoko nijava orhi nga Nasaretik limu ira. Uhu yangak or lihi

ermba ermbak os fri mbari mashin ormu misindiyara. Hako nijava orhi mashi os or mbarin si misihi sunguwavu sihik er si owehe simu toltambanara. ^{z52}Jisas am or saha wasilakak or narik os krahak or hishiyarinda nga wasilakak er nari sira. Urik Avui Wasilaka orin or rupshirik ma er nga orin limu rupshira. ^a

**Jon hulaima nokopman fak
toloalendari ma maifu
mendek mashin or saweri**

(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Jn 1:19-28)

3¹⁻³Sekaraiahi jikisi Jon oto ma ngashi mishi ambu orok or lirik Avui Wasilaka mashi orhin Jonin ormu hara. Urik Jon yanga yanga fa Jordan nandari mishi orok or ihi mashin ormu sawera. Unak hulaima nokopma sunguwavu lihin li tormblehe kavakava os li undan li halanak lirin fak or tolofaleshinak Avui Wasilaka kavakava lihin or yoko ermbekmbahan. Oso wolo Taiberius oto asama 15-pelak malakama Sisarik or nari sir. Urik Pontius Pailat oto provins Judiak malakamak or narik, Herot oto Galilik kingik or narik, maha orhi Filip oto provins Ituria nga Trakontis nga orok malakamak or narik, Lisania oto provins Abilenek malakamak or nari wolo sira. Urik Anas nga Kaiafas nga hetprisik nari vria. ^{b4}Mashi os Jon saweri profet Aisaia mas or mbahandari hom nari sira.

Kuyanga ma ngashi mishi ambuk ma lar karem ormu mbanduwa. “Wasilakahi nombon ji hundujeka. Uhu nombo oson ji unak wornak si naka.

⁵Kolwa layiwa mishi ondon amber ji mbuhavika. Uhu telemba wasilaka ondon amber ji sanak li rakaha lewakuk li naka. Nombo ol mbango longohondan armek ji sanak wornak

^{x2:39} Mt 2:23 ^{y2:41} Kis 12:24-27; 23:14-17; Lo 16:1-8 ^{z2:51} Lk 2:19

^{a2:52} 1 Sml 2:26; Snd 3:4 ^{b3:1-3} Ap 13:24

li naka. Uhu tuktas tuktasawa nombon ji sanak si taka layika.

⁶ Ushinak ma misambik fehe amber avak li heyeka, nombo os Avui Wasilaka lirin or jivinakwan.” *Aisaia 40:3-5*

⁷ Urik ma ol fak or tolofalekmbaha tari ondon ormu sawera, “Jir Laulakahi jikisi jir. Sunguwavu jihin ji tormble namber, men fak ji layihindanak wapelelena Avui Wasilakahi os jihik nakwan ji wasisoku, karem ji hishihi jimu randu? Wahau. ⁸ Masmassunguwavu jihin ji tormblehe mbele mbele jivin ji unak ni heyeheni mbaka, “Ma tondo angop wavu lihin tormblewa lira.” Hako jihinjik avak ji mba, “Misumu nihi Abraham oria. Uwa osik Avui Wasilaka mbeek nirin kavak nakwa ambu ri,” karem ji mbawa hala. Jirin amu sawenduwa. Avui Wasilaka os or hishi nahi, sunja tondon or mbanak jikisi nirambara Abrahamhik nakwa lir.

⁹ Hako kombefa osmu mi tontlok wanduwa. Mi ol akwa ome jivin wawa ambu, men li shihi hik li ermbeshinak hi ukwa lir.” ¹⁰ Karem or mbarik ma ondo orin limu silira, “Wa, mberem nivai uku?”

¹¹ Urik ormu sawera, “Os kowe frijip ji na nahi, las ma or mendek nawan ji haka. Os akwa nga ji na nahi, erem ji uka,” karem ormu mbara. ¹² Urik ma ol takis yan landari ma ondo er nga fak li layikurik li taha orin limu silira, “Tisa, mberem nivai uku?” ¹³ Urik ormu sawera, “Jir takis ya os ji lawa, malakama jihili li mbawa nombo hom ji laka. Warje nga ji lawa hala.” ¹⁴ Karem or mbarik awun undari ma er nga orin limu silira, “Mberem nivai uku?” Urik ormu sawera, “Jir avak man awu awuk mbaha ya lihin lawa hala. Uhu avak man semben kotim uwa hala. Hako fotnait os ji lawa oso nom ji heyeheni mba, ambehoma, karem ji mbaka.”

¹⁵ Karem or mbarik ma ondo wavu mushak li hishihi limu mbara, “Ma toto Avui Wasilaka hulaima nokopman jivinakmbaha nor kamahanda ma torimo?” ¹⁶ Urik Jon mu lirin sawera, “An jirin fambak a tolofalenda nir. Hako kumak ma lar avak takwa ri. Kwambu orhi kwambu anhin tikrinda sir. Or ma jivi indinga ri, hako an wahau. Unda osik an mbeek kuvu os kumba ari orhi orok nawan a sorngondahi ambu nir. Or avak jirin Masikome Avui Wasilakahi nga tolofalekwa ria. Ushinak Masikome oto os ma sembentlamban li suwushiwak si ufrumunda hom kavakava os ji undan ufrumukwa ri. ¹⁷ Or avak ma or wit sijin suwak or tolonda hom takwa ria. Wit sijin or tolonak ome ol takawa ondo nom aka orhik or ewekwa lir. Uhu supmbal-apmbak nawa ondon hi os usunguanda ambu orok or ormbekwa lir.”

¹⁸ Karem or mbaha mashi anandi mushak wavu lihin si jikmbaha ormu sawera. Karem uhu mashi jivi Jisas Kraishin ormu sawera.

Jon Jisasin or fak tolofalerik Herot Jonin krawuk or oweri

(Mt 3:13-17; Mk 1:9-11)

¹⁹⁻²² Os Jon hulaima nokopman fak or tolofaleri wolo Jisasin er nga fak ormu tolofalera. Ushirik Jisas or sihi Avui Wasilakan ormu sawera. Or sawerik heven akayanga simu sutlara. Si sutlarik Masikome Avui Wasilakahi apmuma hom Jisashik simu takalira. Urik mashi las heven yok simu mbara, “Mir jikisi indingo anhi mira. An mirin amu rupshi mendenduwa. Sunguwavu anhi mende nga amu mirin rupshi mendenduwa,” karem simu mbara.

Jon malakama Herot os maha orhi nokove Herodiasin or masnalari nga

kavakava ol or undarin er nga kormbak or saweshirik or humblaraha Jonin krawuk ormu oweru. Os Jonin erem or uri oso musa las osmu er nga orhik lawura.^h

Jisas misumu walanga orhi kalira

(Mt 1:1-17)

²³Os Jisas usasihi lerawun or lari wolo, asama orhi 30-pelak nari ria. Urik ma amber, Jisas oto jikisi Josephi ri, karem limu hishira.¹²⁴ Josep oto jikisi Helihi ri. Heli oto jikisi Matathi ri. Matat oto jikisi Livaihi ri. Livai oto jikisi Melkihi ri. Melki oto jikisi Janaihi ri. Janai oto jikisi Josephi ri.²⁵ Josep oto jikisi Matatiashi ri. Matatias oto jikisi Amoshi ri. Amos oto jikisi Nahumhi ri. Nahum oto jikisi Eslihi ri. Esli oto jikisi Nagaihi ri.²⁶ Nagai oto jikisi Mathi ri. Mat oto jikisi Matatiashi ri. Matatias oto jikisi Semenhi ri. Semen oto jikisi Josekhi ri. Josek oto jikisi Jodahi ri.²⁷ Joda oto jikisi Joananihi ri. Joanan oto jikisi Resahi ri. Resa oto jikisi Serubabelhi ri. Serubabel oto jikisi Sealtielhi ri. Sealtiel oto jikisi Nerihi ri.²⁸ Neri oto jikisi Melkihi ri. Melki oto jikisi Adihi ri. Adi oto jikisi Kosamhi ri. Kosam oto jikisi Elmadamhi ri. Elmadam oto jikisi Erhi ri.²⁹ Er oto jikisi Josuahi ri. Josua oto jikisi Elieserhi ri. Elieser oto jikisi Jorimhi ri. Jorim oto jikisi Matathi ri. Matat oto jikisi Livaihi ri.³⁰ Livai oto jikisi Simeonhi ri. Simeon oto jikisi Judahi ri. Juda oto jikisi Josephi ri. Josep oto jikisi Jonamhi ri. Jonam oto jikisi Eliakimhi ri.³¹ Eliakim oto jikisi Meleahi ri. Melea oto jikisi Menahi ri. Mena oto jikisi Matatahi ri. Matata oto jikisi Natanhi ri. Natan oto jikisi Devithi ri.³² Devit oto jikisi Jesihi ri. Jesi oto jikisi Obethi ri. Obet oto jikisi Boashi ri. Boas oto jikisi Salmonhi ri.

Salmon oto jikisi Nasonhi ri.³³ Nason oto jikisi Aminadaphi ri. Aminadap oto jikisi Atminhi ri. Atmin oto jikisi Arnihi ri. Arni oto jikisi Hesronhi ri. Hesron oto jikisi Pereshi ri. Peres oto jikisi Judahi ri.³⁴ Juda oto jikisi Jekophi ri. Jekop oto jikisi Aisakhi ri. Aisak oto jikisi Abrahamhi ri. Abraham oto jikisi Terahi ri. Tera oto jikisi Nahorhi ri.³⁵ Nahor oto jikisi Serukhi ri. Seruk oto jikisi Reuhi ri. Reu oto jikisi Pelekhi ri. Pelek oto jikisi Eberhi ri. Eber oto jikisi Selahi ri.³⁶ Sela oto jikisi Kainanhi ri. Kainan oto jikisi Arpaksathi ri. Arpaksat oto jikisi Siemhi ri. Siem oto jikisi Noahi ri. Noa oto jikisi Lamekhi ri.³⁷ Lamek oto jikisi Metuselahi ri. Metusela oto jikisi Enokhi ri. Enok oto jikisi Jarethi ri. Jaret oto jikisi Mahalalalehi ri. Mahalalale oto jikisi Kenanhi ri.³⁸ Kenan oto jikisi Enoshi ri. Enos oto jikisi Sethi ri. Set oto jikisi Adamhi ri. Adam oto Avui Wasilakahi jikisi ria.¹

Laulaka Jisasin or oweiwewiheyeri

(Mt 4:1-11; Mk 1:12-13)

4 Masikome Avui Wasilakahi Jisashik or sihi or mbashirik fa Jordanin or halaha misamtelmbamba orok ormu ira.² Or ihi orok or liri niri 40-pelak Laulaka orin ormu oweiwewiheyera. Oso wolo Jisas mbeek akwa las ari ambu ri. Uhu normu erenghara.³ Urik Laulaka orin ormu mbara, “Os mir jikisi Avui Wasilakahi indinga nahi, mi mbanak sunja toso si tormblehe bretik si nanak aka.”⁴ Urik Jisas mu mbara, “Wahau, “Ma mbeek akwakop linda ambu lir.” Mashi Avui Wasilakahi karem mbahanda sir.”^m

⁵Urik Laulaka orin or laha frimu lawura. Fri lawu sihi kolok kolaka laka misambi torok nandari jivijivi ngashi

^h3:19-22 Mt 14:3-4; Mk 6:17-18; Jn 1:32
^j3:32 Ru 4:17-22 ^k3:36 Stt 11:10-26

ⁱ3:23 Lk 4:22; Jn 6:42

^l3:38 Stt 4:25-26 ^m4:4 Lo 8:3

amber hom ormu mukura. ⁶Uhu ormu mbara, “Mir avak kwambun a hanak mbele mbele yanga tos ter nawak mi heyewa tondon arango likwa mira. Unak hi mihi nga avak wasilaka mendek nakwa sir. Mbele mbele ondo angop an-hik narakonda lir. Os ma lar a hakmbaha na hishiwa a handahi ri. ⁷Os kumbabongo mihin mi huvuhu hi anhin mi hauowe nahi, avak mbele mbele tondo amber mirin a hakwa lir.” ⁸Karem or mbarik ormu mbara, “Mashi Avui Wasilakahi karem mbanda sir, “Mir avak Avui Wasilaka or mirin arangonda ortonom mi lotu uhu hi orhi nom hauowehe ortonom tiyaka.” ⁿ

⁹Urik Laulaka Jisasin or laha Jerusalemik fri ihi akamasuwu tempel aka orok or lalawu oweshirik or sirik ormu mbara, “Os mir jikisi Avui Wasilakahi indinga nahi, mir avak kweinalayika. ¹⁰Mberem ushiwak? Jekamba Avui Wasilakahi karem mbahanda sir, “Avak Avui Wasilaka or mbashinak ensel li ta sihindanak mirin jelyakwa lir. ¹¹Avak tavarenje lihik mi layinak li toloshinak sunja las mbeek mirin jikwa ambu sir.” Karem mbahanda sir.” ¹²Urik Jisas mu mbara, “Mashi Avui Wasilakahi karem mbanda sir, “Mir avak Avui Wasilaka mihin oweioweihewewa hala.” ^p

¹³Laulaka karem Jisasin or oweioweifuhu normu hala ira. Undanak indik orvai oweioweihewekmbahan. ^q

Jisas provins Galilik lerawun or lari

(Mt 4:12-17; Mk 1:14-15)

¹⁴Masikome Avui Wasilakahi Jisashik or sihi or jelyashirik indik Galilik ormu ira. Urik ol orok lindari ma amber olmu misira, os Jisas indik Galilik or tarin. ¹⁵Uhu ermba ermbak Judama lotu un-

dari aka orok man ewesaweri ria. Urik ma amber hi orhin limu hauowera.

Nasaretik fehe Jisasin li kumaisiri

(Mt 13:53-58; Mk 6:1-6)

¹⁶Jisas indiyok kotontlo orhi Nasaretik ormu ira. Os Sabat wolok si narik Judama lotu undari akak ormu layira, os ermba ermbak or undari hom. Uhu jekamba Avui Wasilakahin or ritim ukmbaha ormu usasira. ¹⁷Urik jekamba las profet Aisaia kayendari orin li harik or lunduhu mashi os karem mbandarin ormu ritim ura.

¹⁸“Masikome Avui Wasilakahi an-hik ormu sinduwa. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka anin kamari ri, ushinak a ihi erndakava ondon mashi jivi orhin a sawekmbahan. Uhu ma ol krawuk sinda ma ondohik a ihi os Avui Wasilaka lirin or unak krawun li halaha ikwan a sawekmbahan. Uhu misokome tumunda ma ondohik a ihi os or unak li heyekwan a sawekmbahan. Uhu ma ol nomorawu wasilakan kishanda ondohik a ihi os or unak nomorawu lihi mendek si nakwan a sawekmbahan.

¹⁹Uhu Avui Wasilaka ma orhin armek or washilikwa pasir si nawa oson a sawekmbahan.” *Aisaia 61:1-2*

²⁰Karem or sawehe jekamban or hevehe ma or jekamban washilindari man indik ormu hara. Uhu ormu takalira. Urik ma ol orok liri ondo Jisas nom limu lishi flafatara. ²¹Urik ormu sawera, “Mashi Avui Wasilakahi os ter ji misiwa osmu an-hik omendingak nanduwa.” ²²Karem or mbarik orok liri ma mashi jivi os or owesawerin li misihi limu lishnyafaha hi orhin limu hauowera. Hako limu mbara, “Ma

ⁿ4:8 Lo 6:13-14 ^o4:10 Sng 91:11-12

^q4:13 Hi 2:18; 4:15

^p4:12 Lo 6:16; 1 Ko 10:9

toto men Josephi jikisi ri. Mberemhi nombok mashi jivi toson karem or sawendua?"^r

²³Urik Jisas mu lirin sawera, "Anin ji hishiowenda ambu osik awak karem anin mbakwa jir. Mashi os "Dokta, mir awak maome mihi os kavamisiwan anak jivik si naka." Karem li mbanda mashin anin ji mbaha mashi las nga ji mbakwa sir karem, "Mbele mbele ma undahi ambu ol yanga Kaperneamik mi urik ni misihinda ondo himi lal kotontlo mihi torok mi anak ni heyeha mirin nivai hishioweka." Karem anin mbakwa jir.

²⁴Hako omendingak jirin amu sawenduwa, profet ondo yanga yanga amber hom hi lihin hauowenda lir. Hako kotontlo lihi nga mahasanje jikanoka lihi nga mbeek hi lihin hauowenda ambu lir. ^{s25}Omendinga sir. Os profet Elaija siri wolo asama nalmingrip niyaka 6-pelak ma rakari ambu sir. Ushirik yanga yanga amber erenghari lir. Oso wolo nokove mumbla musha mendek yanga Israelik lindari lir. ^{t26}Hako Avui Wasilaka mbeek Elaijan or mbashirik Israelik fehenda mumbla ondon jelyakurik iri ambu ri, wahau. Or mbashirik yanga Sarefat Saidonik nahanda mishi orok Judama ambu mumbla oson or jelyakurik iri ri. ^{u27}Uhunda hom os profet Elisa siri wolo, okmbale lepra tolondari ma musha mendek yanga Israelik lindari lir. Hako lihi lar mbeek or urik jivik nari ambu ri. Yanga Siriak fehendari Naman or Judama ambu oto nom or urik jivik nari ri." ^{v28}Karem or mbarik ma ol lotu undari aka orok liri ondo mashi oson li misihi limu waplelena mendera. ²⁹Uhu Jisasin yanga hikriyok li kisha ermberik or talayirik orin telek li kisha ermbeak or layikmbaha limu ura. ³⁰Hako or ma ondohi nindik or layishihi ormu ira.

Jisas wasimalengamba tolondari ma oton or mbarik jivik or nari

(Mk 1:21-28)

³¹Ushihi yanga Kaperneam provins Galilik nandari orok ormu ira. Uhu Sabat wolo ermba ermbak mashin owesawendari ri. ³²Mashin or saweri katai hukwalam hom or owesaweri osik ma li misihi limu lishnyafara. ^w

³³Nindi wolo lasik wasimalengamba tolondari ma lar os li lotu undari aka orok liri ri. Uhu wasilaka mendek or ushaha ormu mbara, ³⁴"Ayo, Jisas Nasaretik fehenda mirin, mberem nirin mi ukmbaha mi tandu? Nirin kavak mi nakmba mimu randu? Hako angop a heyewa mir, mir ma warna ma indinga Avui Wasilakahi mira." ³⁵Karem mbarik orin huliyik ormu mbara, "Mayam si. Ma toton halaha ika." Urik ma li heyerik wasimalengamba ma oton or farnaro ormbehe ormu halashi ira. Hako ma oto mbeek kavak nari ambu ri. ³⁶Urik ma amber oson li heyeha li lishnyafaha lihi ambek limu mbara, "Ma jirin te. Mberemhi tos ter nandua, os ma toto hukwalam hom or mbaha or mbashiwak wasimalengamba mashi orhin li misihi li halaha iwan te," karem limu mbara. ³⁷Urik mbele mbele os or uri mashi yanga yangak si irik limu misira.

Jisas Saimonhi arjavan or mbarik jivik si nari

(Mt 8:14-17; Mk 1:29-34)

³⁸Jisas or usaha li lotu undari aka oson or halaha nor ihi aka Saimonhik ormu layira. Arjava Saimonhi si kavamisihi maome hikop warje mende nga lawurik orok wari sir. Urik Jisasin limu silira, sirin or mbanak jivik si nakmbahan. ³⁹Li silirik si wari mishik

^r4:22 Lk 3:23; Jn 6:42 ^s4:24 Jn 4:44 ^t4:25 1 Kin 17:1,7

^u4:26 1 Kin 17:8-16 ^v4:27 2 Kin 5:1-14 ^w4:32 Mt 7:28-29

pasir ormu tara. Uhu maome os hikop lawurin or ngriambarik kolomalok mendek si nashirik jivik simu nara. Uhu akwan lirnjik simu ura.

Jisas kavamisindari man or mbarik jivik li nari

⁴⁰Ta am or layirik ma ol orok fehendari ondo ma lihi ol kavamisindari ondon Jisashik limu laharara. Urik Jisas ma ondon namtarmba namtarmbak tava orhin or hauowehe or mbarik jivik limu nara. ⁴¹Uhu nor mbarik wasimalengamba ondo orin li heyehelimu mbara, “Mir Avui Wasilakahi jikisi mira.” Karem li mbaha jisuwuhu ma ol li tolondari ondon li halaha limu ira. Wasimalengamba ondo, Jisas Avui Wasilaka mbashirik taha hulaima nokopman jivinakunda ma ri, karem angop heyeri lir. Uri osik mashi oson li mbakurin ormu pantlera. ^x

⁴²Am nursumbuk si narik Jisas yanga oson or halaha misamtelmbamba orku ormu ira. Ushirik ma orin li lasa ihi orin li heyehelimu mbara, “Mir avak lasik iwa hala. Torok er lika.” Karem li mbarik ⁴³ormu sawera, “Wahau. Yanga yanga amber a ihi mashi jivi Avui Wasilakahin a sawekmbaha or mbashirik a tari nir. “Sunguwavun ji tormbleshinak ter avak Avui Wasilaka jirin or arangoshinak jip ji lika.” Karem a sawejehen.” ⁴⁴Karem or mba lafakaha provins Judiak or ihi mashi Avui Wasilakahin orku ormu saweyara. ^y

Jisas Pitan or mbarik foome mushak or kruwuri

(Mt 4:18-22; Mk 1:16-20)

5 Nindi las wolok Jisas leuksumbu Genesaretik or sihi mashi Avui Wasilakahin or owesawerik ma musha

mendek mashi orhin li misikmbaha li talandirsaha limu anakisha ormba. ^{z2}Urik or heyeri bot frijip fa mambuk frimu sira. Urik foomen kruwunda ma bot lihin li halatakaha foom kowe lihin limu oweyokora. ³Urik bot Saimonhik or lawuhu Saimonin ormu sawera, “Bot mihin tukrushinak kandakar nga si ihi si.” Uhu bot orok or lihi mashin ormu sawera. ⁴Or sawe lafakaha Saimonin ormu sawera, “Laha ni i fa nindik sihi foom kowe oson ormbenak si layinak foomen kruwuka.” Karem or mbarik ⁵Saimon mu mbara, “Tisa, niri wolo lerawu hava menden ni laha ihi haraware. Hako mbeek foome mende lal ni kruwuwa ambu re. Hako avak os mi mbawa nombo hom foom kowe oson ermbekwa nir.” ^{a6}Karem or mbaha li erMBERIK si layirik foome musha mendek limu kruwura. Urik foom kowe oso korona nom nari sir. ⁷Urik lihi ma ol bot anandik liri ondon limu ushara. Unak lirin li jelyaha foom kowe oson li tolonak si rasakmbahan. Urik li raha foome ondon bot frijip ovrok li wolorik fri hoje mendehe fasik layikuri ambek frimu nara. ⁸Saimon oson or heyehelimbambongon or huvuhu Jisashi kumbamuk or takaha ormu mbara, “Wasilaka, mir anin hala ika. An kavakavan unda ma nira.” ⁹Foome musha ol li kruwuri ondon or heyehelimeri osik karem ormu mbara. Urik ma ol nakrem li liri ondo er nga limu ajera. ¹⁰Jems fre Jon Sebedihi jikisi op Saimon nga anatambuyandari frir er nga lishnyafa ajeri vria. Urik Jisas Saimonin ormu sawera, “Mir ajewa hala. Ter foomen mimu kruwunduwa. Hako kumak hulaima nokopman anhih laharakwa mira.” ¹¹Karem or mbarik bot lihi ovron li longo lahara fa mam-

^x4:41 Mt 8:29; Mk 3:11-12

^y4:44 Mt 4:23

^z5:1 Mt 13:1-2; Mk 3:9-10

^a5:5 Jn 21:3-8

buk li halaha mbele mbele amber er nga orok li halaha Jisasin limu tiya ira. ^b

Jisas okmbale lepra nga nandari ma lar or mbarik jivik or nari

(Mt 8:1-4; Mk 1:40-45)

¹²Nindi las wolok Jisas yanga lasik ormu lira. Urik okmbale lepra yok afurandari ma lar or taha Jisasin or heyeye misambik taka avermbuwaha ormu sawera, “Wasilaka, os mi rupshi nahi, anin mbanak jivik a naka.” ¹³Karem or mbarik Jisas tava orhin ma otohik or hauowehe normu mbara, “An mbawa jivik nakwa mira.” Karem or mbarik kolomalok okmbale lepra mendek si narik jivik ormu nara. ¹⁴Urik Jisas kwambuk orin ormu sawera, “Ai ai, mir avak ma lar tos mirin a uwan sawewa hala, wahau. Hako mi ihi maome mihin prisin mukunak os jivik mi nawan or heyeka. Uhu ofa os Moses mas or mbahandari nombo hom uka. Ushinak ma amber os jivik mi nawan li heyeka.” ^{c15}Hako mashi os mbele mbele Jisas or uri angop yanga yangak iri sir. Uri osik ma musha mendek mashi orhin misikmbaha rari lir. Uhu lal or mbanak os li kavamisinda lihi oso mendek si nakmbaha tari lir. ¹⁶Hako hindi mushak man or halaha misamtelmbamba orok Avui Wasilakan or sawekmbaha indari ri.

Jisas kumba tava nashindari man or mbarik jivik or nari

(Mt 9:1-8; Mk 2:1-12)

¹⁷Nindi las wolok Jisas mashin or owesaweri wolo Farisi nga mashi Mose-shin sawendari ma er nga orok liri lira. Lir yanga Jerusalem nga yanga yanga ol provins Galilik nanda nga Judiak nanda nga li halaha tari lira. Kwambu Avui Wasilakahi Jisashik si nashirik ma

ol kavamisindarin or mbarik jivik limu nara. ¹⁸Urik ma lar kumba tava nashindarin teye os or wari nga Jisashik limu kasha laharara. Uhu pasir or liri mishik owekmba limu ura. ¹⁹Hako ma musha mendek orok li liri osik mbeek fiala hambari ambu sir. Ushirik aka os Jisas liri akamba heyeyok limu lalawura. Uhu akamasuwu kas li lunduhu teye os or wari oson kuvuk li tihi li tololik ma ondo liri mishik ormu layira. Uhu Jisas siri mishik li oweshirik ormu wara. ²⁰Jisas wavu lihin or heyeri lir angop orin li hishioweri osik ormu mbara, “Anhi kup. Kavakava mihi angop a laha ormbewa sir.” ^{d21}Karem or mbarik mashi Mose-shin sawendari ma nga Farisi ondo nga mashi oson li misihi lihi ambek limu mbara, “Ma toto lawe toria? Toto Avui Wasilakahi farniyik sikwak mbandar? Ma lar mbeek kavakava ma undan laha ormbendahi ambu ri. Oso lerawu Avui Wasilakahi sir.” ²²Hako Jisas os wavu wavu lihi li hishiri angop or heyeri osik ormu mbara, “Mberem ushiwak wavu jihik erem ji hishindu? ²³Hako mberem a undahik ji hishindu? Kavakava ma roto uwan a laha ermbendahik ji hishindu mo orin a mbanak jivik or nandahik jimmu hishindu? ²⁴Hako avak a mukunak ji heyekwa sir, Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto kavakava ol ma undan laha ermbendahi ri.” Karem or mbaha ma or kavamisindari oton or heyeye ormu mbara, “Mir usaha teye mihin laha aka mihik ika.” ^{e25}Urik li heyerik kolomalok or usaha teye orhi os or wari oson or laha hi Avui Wasilakahin or hauowehe aka orhik ormu ira. ²⁶Urik ma amber os or urin li heyeye er li lishnyafaha li ajehe hi Avui Wasilakahin limu hauowera. Uhu limu mbara, “Ter mbele mbele mas ni heyenda ambu os nimu heyenduwa.”

^b5:11 Mt 19:27

^c5:14 Wkp 14:1-32

^d5:20 Ais 43:25; Lk 7:48

^e5:24 Jn 5:8

**Jisas Livai orin or
tiyakmbaha nor ushari**

(Mt 9:9-13; Mk 2:13-17)

²⁷Urik Jisas or ihi takis yan landari ma lar, hi orhi Livai, opis orhik lerawun or larik ormu heyera. Orin or heyehé ormu mbara, “Mir usaha anin tiya shi ika.” ²⁸Karem or mbarik or usaha mbele mbele orhi amber or halaha normu Jisasin tiya ira. ²⁹Uhu hiyawu las Jisasnjik aka orhik ormu ura. Urik takis yan landari ma lal nga hovok ma ome lal nga li taha limu ara. ³⁰Urik Farisi nga lihi ma ol mashi Moseshin sawendari ondo nga oson li heyehé Jisasin tiyandari ma ondon limu mbahanjira, “Mberem ushiwak tol takis yan landa ma nga kavakavan unda ma nga nakrem ji andu?” ³¹Karem li mbarik Jisas mu mbara, “Ma ol jipmisinda mbeek doktak inda ambu lir. Ma ol kavamisinda nom doktak inda lir. ³²An mbeek, “Nir ma jivi,” karem hishinda ma ondo nga najer ni lijehe na tari ambu nir. An ma ol kavakavan unda ondonjik a tari nir. Ushinak sunguwavu lihin li tormblehe anhik li rakmbahan.”

**Jisas akwan halanda
mashin or saweri**

(Mt 9:14-17; Mk 2:18-22)

³³Urik limu mbara, “Jonin tiyanda ma hindi mushak akwan li halaha Avui Wasilakan sawenda lira. Hovok Farisi ondon tiyanda ma ondo nga erem unda lir. Hako mirin tiyanda ma mbeek erem unda ambu lir.” ³⁴Karem li mbarik Jisas mu mbara, “Mberem ji hishindu? Os ma lar or nokoplaha hiyawu wasilakan or uwa wolo, orhi ma ondo akwan nakrem or nga anda ol mo wahau? Akwan anda ol te. Akwan li aha or nga

rupshinda lir. ³⁵Hako kumak ma oton li tolo laha ishinakip akwan halakwa ola.” ³⁶Karem mbaha sauheima las er nga normu sawera, “Os ma lar kowe shimbla orhi si frehe nahi, mbeek kowe akrin or frehe kowe shimbla orok or owetlavanda ambu sir. Os erem or uwa, kowe akrin or sambunak kavak er nakwa sir. Unak kowe shimbla frehenda oso nga kavak er nakwa sir. ³⁷Uhunda hom ma lar mbeek wain uku akrin or laha memesishi masi orok ngoronda ambu ri. Os erem or u nahi, wain uku akri oso avak si kisha larasanak memesishi masi oso avak numbukaakwa osa. Unak wain uku oso misambik ngororaka ikwa osa. Unak memesishi oso nga kavak nakwa osa. ³⁸Erem si nanda osik wain uku akri oso avak memesishi akrik li ngorokwa sira. ³⁹Hako ma or wain uku masin or awak jivik nawak misinda ma oto mbeek wain uku akrin akwak hishinda ambu ri. “Wain uku masi jivi sira,” karem mbakwa ria.”

Jisas Sabatin tikrinda ma ria

(Mt 12:1-8; Mk 2:23-28)

6Urik am Sabat wolok si narik Jisas le wit nowe nindik limu ira. Uhu orin tiyandari ma wit sijin li tolntlehe li sengashihi limu ara. ^{h2}Urik Farisi lal li heyehé limu mbara, “Mberem ushiwak os Sabatik ni lakwan lo si pantlendaan ji landu?” ⁱ³Karem li mbarik Jisas mu mbara, “Os king Devit nga orin tiyandari ma nga li erenghari wolok or uhundari mashi os jekambak li kayehendarin heyenda ambu oj? ^{j4}Aka Avui Wasilakahik or layihi ofan li undari Bretin or laha nor aha ol orin tiyandari man or harik li arin. Bret ondo pris nom li andari lir, ma anandi wahau.” ^{k5}Karem mbaha

ormu mbara, “Sabat oso Ma Jikisi Avui Wasilakahi orhi siyok nanda sir.”

Sabat wolok ma lar tava kavak nandarin or mbarik jivik or nari

(Mt 12:9-14; Mk 3:1-6)

⁶Sabat ome las wolok Jisas Judama lotu undari akak or layihi ormu mashin sawera. Urik ma lar tapmama orhi nashindari orok er nga ormu lira. ⁷Urik mashi Moseshin sawendari ma nga Farisi nga orok li lihi Jisasin limu lishi heyera, os ma toton Sabat wolok or mbanak jivik or na nahi, orin li kotim ukmbahan.

⁸Hako Jisas mbele mbele os wavu lihi li hishiri angop or heyeri sir. Uhu ma or tava kava oton ormu mbara, “Mir usaha ta, nindi torok sinak li heyeka.” Karem or mbarik ormu ta sira. ⁹Urik Jisas mu lirin sawera, “Jirin amu silikuwa. Mashi Moseshi mberem si mbandu? Sabat wolo lerawu jivin ni laha man ni jelyandahi os mo lerawu kavan ni laha man ni mandingormendahi os?” ¹⁰Karem or mbaha ma ol orok siri ondon or heyehe ma oton ormu sawera, “Tava mihin sanguananak a heye.” Karem or mbarik os or mbari hom or urik tava orhi indik jivik simu nara. ¹¹Urik ma ol mashi Moseshin sawendari ondo nga Farisi ondo nga wavu lihi indik kavak er si narik lihi ambek olmu mbara, “Jisas toton mberem nivai uku?”

Jisas ma 12-pela ol orin tiyandarin or kamari

(Mt 10:1-4; Mk 3:13-19)

¹²Oro wolok Jisas Avuin or sawekurik telemba lasik ormu lawura. Uhu nor sawehe ihi er simu harara. ¹³Am si hararik orin tiyandari ma ondon or usharik li tarik lihi nindik ma 12-pela ondon ormu kamara. Uhu lirin aposel, karem ormu ushara. ¹⁴Aposel ondo hi lihi kalira. Saimon or Jisas Pitak or

ushari oto nga, maha orhi Andru nga, Jems fre Jon nga, Filip nga Bartolomyu nga, ¹⁵Matyu nga Tomas nga, Jems jikisi Alfiushi nga, kraha Selotik fehendari Saimon oto nga. Kraha Selotik fehe ma ondo yanga Romik fehe gavmanin jihi tukru ermbekurik awun undari lir. ¹⁶Uhu Judas jikisi Jemshi oto nga Judas Iskariot or kumak Jisasin ma kavahi tavarenjek hakuri ma oto nga ormu kamara.

Jisas ma musha mendek or mbarik jivik li nari

(Mt 4:23-25)

¹⁷Lirin or kamalaha telemban li halarakaha lewakuk limu sira. Urik orin tiyandari ma nga ma ol provins Judiak tari nga Jerusalemik tari nga yanga op solwara sumbuk nanda Tair nga Saidon nga orok tari ondo nga musha mendek orok limu tirsara. ¹⁸Lir mashi Jisashin li misikmbaha talandirsari lira. Unak or mbanak kavamisindari ma jivik li nakmbahan. Hako wasimalengamba tolondari man or mbarik er nga jivik limu nara. ¹⁹Kwambu wasilaka Jisashik si narik kavamisindari man or mbarik amber jivik li nari osik ma amber jivik li nakmbaha Jisashi maomen limu tolokmba ura.

Jisas ma ol Avui Wasilaka arangoshindak linda ondo li rupshikmbaha or mbari

(Mt 5:1-12)

²⁰Jisas ma ol orin tiyandarin or heyehe ormu mbara, “Erndakava jirin, Avui Wasilaka kwambu orhi nga jirin or arangoshindak ji linda osik ter ji rupshika. ²¹Jir erenghambar liwa ma jirin, kumak avak ji aha sungu tuvaha likwa osik ter ji rupshika. Jir tlaholowa ma jirin, kumak avak ji haimbayikwa osik

ter ji rupshika. ¹²²Os ma jirin li ngri-aha mashi kavakavan jirin li mbaha hi jihin li unak kavak si na nahi, men ji rupshika. Mberem ushiwak? Jir Ma Jikisi Avui Wasilakahin ji tiyanda osik os orin kavak li uri hom jirin erem kavak li ukwa oja. ^{m23}Os jirin kavak li uwa wolo sunguwavu mende jihi nga ji rupshika. Mberem ushiwak? Mbele mbele ol Avui Wasilaka jirnjik or hundujenda ondo jirin hevenik olmu nikishinduwa. Uwa osik ji rupshika. Mas wolo neloko avoko lihi erem profet ondon kavakavak undari lir. ²⁴Hako jir ter ya nga nawa ma jirin, ji auheyeka. Jir angop mbele mbele jivi nga ji naha ji rupshiwa osik kumak mbele las lakwa ambu jir. ²⁵Jir ter aha sungu tuvawa ma jirin, ji auheyeka. Kumak avak erenghambar likwa jir. Ma jir ter rupshiwa ma jirin, ji auheyeka. Kumak avak tlakwa jir. ²⁶Ji misi. Ma misambik fehe ondo neloko avoko lihi mas wolo haimba handambanda profet ondo hi lihin li hauoweri lir. Uwa osik os ter wolo ma misambik fehe hi jihin li hauowe nahi, ji auheyeka.”

Wutarin wapnuku jihik ji oweka

(Mt 5:38-48)

²⁷Jisas mashi lal nga ormu sawera, “An mashi kason ma jir mashi anhin misiwa jirin amu sawenduwa. Jir avak wutari jihin wapnuku jihik ji oweka. Uhu ma ol jirin kavakavak uwa ondon armesarmek ji uka. ²⁸Ma ol jirin kavak ukmbaha hishiwa ma ondo Avui Wasilakan ji sawenak lirin armek or uka. Uhu ma ol jirin kavakavak mbawa ondo Avui Wasilakan ji sawenak avak armek lirin or uka. ²⁹Os ma lal jirin li jimblalana nahi, tormbleshinak yoko nga li jika. Os kousamba jihin li lakunak li mba nahi, anandi las er nga ji haka. ³⁰Uhu os ma

lal jirin mbele mbelenjik li sili nahi, os li siliwa oson ji haka. Os ma lal mbele mbele jihi lal li flarna lawa indiyok ji lakwak mbawa hala. ³¹Os ma jirin armek li ukmbaha ji hishinda hom, jir nga ma anandin erem ji uka. ⁿ

³²Jir avak ma ol jirin rupshinda ma ondo nom ji rupshiwa hala. Kavakavan unda ma ondo er nga ma ol lirin rupshinda man rupshinda lir. Os ma ol jirin rupshinda nom ji rupshi nahi, wa jir mbeek kavakavan unda ma ondon tkrinda ambu jir. ³³Os jirin armek unda ma ondo nom armek ji u nahi, ol kavakavan unda ma ondo nga nakrem nanda jira. ³⁴Jir karem hishinda jir. Ma toto yan a handa wasan indik hakwaria. Karem ji hishihi ji ha nahi, wa oso mbeek lakak nanda ambu sir. Mberem ushiwak? Ol kavakavan unda ma lir erem unda ola. Uwa osik jir nga lir nga nakrem nanda jir. ³⁵Hako wutari jihin wapnuku jihik ji owehe lirin armesarmek ji uka. Uhu avak mbele mbelen ji hashihi indiyok wasan li hakmbaha ji hishiwa hala. Men yelndam ji haka. Erem ji uhu Avui Wasilakahi jikisi indingok ji nanak kumak avak wasa jihin or hakwa jir. Ji misi. Avui Wasilaka ma ol kavakavan uhu orin armek mbanda ambu ondon er nga armek or unda lir. ³⁶Or ma amber jipjip unda ri. Unda osik jir nga erem os or unda hom ji uka.”

Jir man oweioweiheyehe mba, “Avak hik ikwa lir,” karem ji mbawa hala.

(Mt 7:1-5)

³⁷“Jir avak ma uwa yokon ji oweioweiheyehe ji mba, “Avak hik ikwa lir,” karem ji mbawa hala. Os erem ji mba nahi, Avui Wasilaka kumak avak jirin erem mbakwa ri. Os ma anandin ji oweioweiheyehe lir kava, karem ji

¹6:21 Sng 126:5-6; Ais 61:3; Rev 7:16-17
ⁿ6:31 Mt 7:12

^m6:22 Jn 15:19; 16:2; 1 Pi 4:14

mba nahi, Avui Wasilaka erem jirin wasan ukwa ri. Hako jir ma ol jirin kavak uwa man karem ji mbaka, “Wa mberem uwana, am nawa kava sir.” Unak kavakava os jihik nandan Avui Wasilaka avak erem jirin or mbaka. ³⁸Jir avak man mbele mbelen ji haka. Unak Avui Wasilaka mbele mbelen jirin or haka. Os mbele mbelen jirin or hakwa, avak armek jirin er or heilakaila mende hakwa ri. Mbele mbele ol ji hahanda yombo yombokop jirin hakwa ora,” karem ormu mbara. ^p

³⁹Uhu Jisas sauheima las nga lirin ormu sawera, “Mberem ji hishindu? Misokome tumunda lar am misokome tumunda lar nombon mukundahi or? Wahau. Os erem or uwa, evrembam wak tukuyikwa vri. ⁴⁰Sumatin lal mbeek tisa lihin tikrinda ambu lir. Vai yawur li misi ihikop, or nga nakrem nakwa lir. ⁴¹Mberem ushiwak minimba wasilaka os misokome jihik nawan ji halashihi misupmbrunga os misokome mahasanje jihik nawan ji heyemandu? ⁴²Mberem ushiwak kavakava wasilaka os jihik nawan ji esngishashihi kavakava awarikanda os mahasanje jihik nawan ji heye ji laha ermbekwak ji mbandu? Os erem ji mbawa oso mbeek kas tolonda ambu sir. Masmak kavakava wasilaka jihin laha ermbeshihi mahasanje jihin ji heyembaha jivai laha ermbeka.”

Mi jivi mbeek akwa kavan wanda ambu sir

(Mt 7:16-20; 12:33-35)

⁴³“Mi jivi mbeek akwa kavan wanda ambu sir. Uwak mi kava mbeek akwa jivin wanda ambu sir. ⁴⁴Hako mi akwa omen si wawak li heyeye ol vai mbaw, “Mi osok amu heyenduwa.” Kupmbale mbeek wain sijin li wanak ji nim-

bakwa ambu sir. Uhu minjambale ondo mbeek fik sijin li wanak ji nimbakwa ambu sir. ⁴⁵Ma jivi wavu orhi ukwa jivi hom nanda sir. Mbele mbelen or uwak ukngrahambi hom osmu orhik tasawak nimu heyenduwa. Ma kava wavu orhi ukwa kava hom nanda sir. Uwak mbele mbele kava os or uwa uku kava krupshinda hom osmu orhik tasawak nimu heyenduwa. Mbele mbele os sunguwavuk si nawa hom tajek si tasawak ormu mbanduwa.”

Akan unda nombo frijip

(Mt 7:24-27)

⁴⁶“Mberem ushiwak anin, “Wasilaka, Wasilaka.” Karem ji mbashihi mbeek mashi anhin ji tiyanda ambu jir? ⁴⁷Ma or anhik taha mashi anhin tiyawa ma oto karem nanda ri. ⁴⁸Ma oto akan or ukwak wormbowan or korocho wormbonawan or falehe sunja lakak or jishiwak si mborna sinda hom nanda ria. Ushihi akan or ushiwak osmu sinduwa. Ma rakaha fa si rasawa wolo, aka oso mbeek tarvlarakakwa ambu sir, wahau. Mberem ushiwak? Angop or tolmiskalmisihi nor uhunda osik osmu kwambuk sinduwa. ⁴⁹Hako ma or mashi anhin misindiyawa ambu ma oto aka orhin armek or unda ambu hom nanda ri. Wormbonawan armek or tolmiskalmisihi sunjak or jihinda ambu osik aka oso mbeek kwambuk sinda ambu sir. Uwak fa rasawa wolo os simu jitarvlawak takaha osmu kavak nanduwa.”

Jisas mbarik keptenjik lerawun landari ma jivik or nari

(Mt 8:5-13)

7 Jisas mashin am or sautakorik li misirik or halaha yanga

^{96:37} Mt 6:14 ^{p6:38} Mk 4:24 ^{96:39} Mt 15:14 ^{r6:40} Mt 10:24-25

^{s6:46} Mt 7:21

Kaperneamik ormu layira. ²Ma or maifuk sihi awun undari ma, kepten, karem li ushandari lar orok lindari ri. Or Romik fehe lar oria. Ornjik lerawun landari ma lar armesarmek lerawun or landari osik kepten oto orin rupshi mendendari ri. Hako ma oto kavamisihi hakmba uri ri. ³⁻⁴Urik kepten Jisas yanga orok or taha liri mashin li sawerik or misihi or mbashirik Judama lida lihi lal orin sawekurik limu ira. Unak or taha ma or ornjik lerawun landari ma oton or mbanak jivik or nakmbahan. Jisasin li ta sawe laha ikmbaha armesarmek limu mbara, “Kepten oto ma jivi mende orik orin jelyaka. ⁵Or nir Judaman rupshinda ri. Ni lotu unda aka las nirnjik uri ri.” ⁶Karem li mbarik or misihi lir nga normu ira. Li ihi am akayanga pasir li narik kepten oto orhi ma lal or mbashirik li ihi nombok Jisasin limu sawera, “Kepten mashi orhin mirin ni sawekmbaha or mbashiwak nimu randuwa. Mashi orhi karem. Wasilaka, an ma jivi ambu nir. Uwa osik aka anhik mi tawa hala. ⁷An ma jivi ambu nir. Karem a hisihi a raha mirin a heyekwa os amu halawa. Hako, mir mashikop mbanak anjik lerawun landa ma oto avak jivik or naka. ⁸Mir kwambu nga nawak a heyenda mir. Os mbele las mi mba nahi, mir mbawa hom avak nakwa sir. An malakamahi siyok a sihi os lir mbawa hom a unda nir. Uwak awun unda ma anhi ondo erem, anhi siyok li sihi os a mbawa hom unda lir. Os lihi lar a mba, “Mir i!” Karem a mbawa, inda ora. Hovok os lar a mba, “Mir ta!” Karem a mbawa, tanda ora. Hovok os anjik lerawun landa ma lar a mba, “Mir lerawu kason la!” Karem a mbawa, lerawu oson landa ora. Kepten karem mbawa ri.” ⁹Karem li mbarik

Jisas or misihi ormu lishnyafara. Uhu nor tormblehe ma ol orin tiya iri ondon ormu sawera, “Mberemhi tos ter nanduwa! Samba samba oto mashi anhin misindiyanda oria. Hako jir Judama jir lar mbeek or hom mashi anhin misindiyawak a heyenda ambu jir.” ¹⁰Karem mbarik kepten mbashirik tari ma indik akak limu ira. Li ihi li heyeri ma oto angop jivik nari ri.

Jisas mbarik jikanda ermbasi yanga Nainik fehe lar indik or usahari

¹¹Kandakar nga nambek naha Jisas yanga Nainik ormu ira. Urik ma ol orin tiyandari nga ma musha mendek er nga limu tiya ira. ¹²Li ihi yanga inyin li washi arangondari akayanga orok am pasir li naha li heyerik ma nendekuvu lar or hashirik maninimba orhin li kishaha yanga hikriyok limu laharlara. Nijava orhi hula sihi angop maskop hashirik mumblak si naha wayandari sira. Urik yanga orok fehendari ma musha mendek olmu nokove oso nga tara. ¹³Urik Wasilaka nokove oson or heyehe sirnjik or holoho sirin ormu sawera, “Nyir tlawa hala.” ¹⁴Karem or mbaha teimambuk or i sihi ormu teyen tolora. Urik ol maninimba oson kisha iri ma ondo orok limu sira. Urik maninimba oson ormu mbara, “Jikanda ermbasi mirin, mirin amu mbanduwa. Mir usaha lika.” ¹⁵Karem or mbarik or usalihi normu maimbara. Urik Jisas orin or laha indiyok nijava orhik ormu halashira. ^t

¹⁶Urik ma ondo os Jisas uri oson li heyehe limu aje mendera. Uhu hi Avui Wasilakahin metenje mendek li hauowehe limu mbara, “Profet malakama lar angop nihi nindik talawa ri.” Uhu limu mbara, “Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin jelyakmbaha tawa ri,” karem limu mbara. ^{u17}Uhu

mashi os Jisas uri oson provins Judia nga yanga anandi er nga limu haisau handasawe ira.

**Jon mbashirik orin
tiyandari ma Jisashik fri iri**

(Mt 11:2-19)

¹⁸Urik Jonin tiyandari ma ondo mbele mbele amber Jisas uri ondon li mis- ihi Jonin limu sawera. ¹⁹Urik Jon ma ol orin tiyandari frijip or usharik frimu tara, unak or mbashinak Wasilakahik fri ihi karem fri silikmbahan, “Mir ma or hulaima nokopman jiv- inakmbaha Avui Wasilaka kamahanda ma om? Mo anandi lar ni nikishikwa on?” ^{v20}Karem or mbashirik ma ovro Jisasik fri taha frimu mbara, “Jon ma or man fak tolofalenda oto or mbashiwak mirin silikmbaha shimu tanduwa. “Mir ma or hulaima nokopman jivinakmbaha Avui Wasilaka kamahanda ma om? Mo anandi lar ni nikishikwa on?” Karem mirin silikmbaha or mbashiwak shi rawa shir.”

²¹Os fri tari wolo indingak Jisas ma musha ol kavamisindari ondo nga wasi- malengamba tolondari nga nor mbarik jivik li nari wolo sira. Uhu misokome tumundari er nga nor mbarik indiyok limu heyera. ²²Uri osik ma op orin si- likmbaha tari ovron karem ormu saw- era, “Indiyok Jonik shi ihi mbele mbele os shi misiwa nga shi heyewa nga orin shi sawenak or misika. Misokome tu- munda li heyewak, kumba nashinda li eseyawak, okmbale lepra tolonda li jivik nawak, mamblajinda li misiwak, ma ol hahanda indiyok li usahawak, erndakava mashi jivi Avui Wasilakahin olmu misinduwa. ^{w23}Uhu kason er nga orin shi saweka, ma ol mbele mbele a uwan heyehe anin wapkava hishiwa

ambu ondo li rupshika. Avui Wasilaka lirin armek or ukwa lira,” karem ormu mbara.

²⁴Am fri hala ishirik ma ol orok liri ondon ormu sawera, “Misamtelmbamba orok ji ihi Jon mberemhi mak or narik ji heyer? Apmbayise os suwa si rasa laha ermbewak ayai ayaranda hom or narik ji heyeri or? Wahau. ²⁵Mo, ji ihi mbele menden ji heyer? Kowe jiviwavin or faleshirik ji heyeri or? Wahau. Ma ol kowe jiviwavin falehe mbele mbele jivi nga nanda ondo malakamahi akakop linda lir. ²⁶Hako ji ihi mberem or narik ji heyer? Ji ihi profet lar heyeri oj? He, oto profet oria. Jirin amu sawenduwa. Or profet ondon amber tikrinda ria. ^{x27}Jon oto jekamba Avui Wasilakahik karem li kayendari ma ria.

“Misi, avak ma lar a halashinak mas- mas or ihi nombo mihin hundu- jekwa ria.” *Malakai 3:1*

²⁸Uwa osik jirin amu sawenduwa. Jon oto ma misambik fehe amber on- don tikrihi wasilakak nanda ri. Hako Avui Wasilaka hulaima nokopman or arangoshinak yanga orhik li likwa wolo ma ol hi ngashi ambu ondo Jonin tikrikwa lir,” karem ormu mbara.

²⁹Jisas Jon or nandarin or sawerik ma amber li misihi takis yan landari ma er nga karem limu hishira, “Mbele mbele Avui Wasilaka or uhunda ondo worna mende lir,” karem limu hishira. Mberem ushirik? Angop sunguwavu li- hin li tormbleshirik Jon fak or tolo- faleri ola. ^{y30}Hako Farisi ondo nga mashi Moseshin sawendari ma nga, wa- hau. Mashi jivi Avui Wasilakahi os li misirin mblarnari lir. Mberem ushirik? Lir mbeek sunguwavu lihin li torm- bleshinak Jon fak or tolofalekmbaha hishiri ambu lir. ^z

^{v7:19} Sng 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8 ^{w7:22} Ais 35:5-6; 61:1; Lk 4:18

^{x7:26} Lk 1:76 ^{y7:29} Lk 3:12 ^{z7:30} Mt 21:32

³¹ Uri osik Jisas lirin ormu sawera, “Wa ter liwa ma jirin, jir mberem nanda ma jir?” ³² Jir jikisakri os ma li tirsanda mishik li sihi mainlaka lakak mbanda hom nanda jir.

“Wakun ni tokowa wolo jir mbeek rupshihini nir nga mblanda ambu jir. Matlahukwan ni korowa wolo jir nir nga tlanda ambu jir.”

Karem olmu mbanduwa.

³³ Uhunda hom jir jikisakri ondo hom nanda jir. Jon akwan or halaha wain uku nga nor halarik ji heyehe jimu mbahanjira, “Toto wasimalengamba tolonda orik akwan anda ambu ri,” karem jimu mbara. ³⁴ Hako Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto akwa nga wain uku nga or awak ji heyehe jimu mbanduwa, “Ayo, toto akwa nom or hishihi uku kavan or aha ambasinda ri. Takis yan landa ma nga kavakavan unda ma nga ananaimble tolonda ri,” karem mbahanjinda jir. Hako os erem ji heilakaila mbanda oso kas tolonda ambu sir. ³⁵ Hako ma or hishiyarinda nga nawa oto mbele mbele jivi nom or unak ni heyehe karem ni mbakwa nir, “Or hishiyarinda ma ria.”

Kavakavan undari nokove las si taha Jisashi kumbak arme kuvasahanda wel ukun si ngorori

³⁶ Nindi las wolok Farisi ma lar Jisas nga fri akmbaha normu mbara. Urik or ihi aka orhik frimu ara. ³⁷ Kavakavan undari nokove las yanga orok lindari sira. Si misiri Jisas Farisi oto nga frimu ara. Urik nokove oso sunja botol os wel uku arme kuvasahandan li ngorohondari oson si laha simu tara. ³⁸ Si raha Jisashi kuma yok kumbamu orhik simu sira. Uhu si tlarik miuku sihi si ngoroho orhi kumbak simu takara. Si takarik masakukwa sihik simu fiyira. Uhu kumba orhin makaptakhavan tlen-

dari hom simu ura. Uhu wel uku arme kuvasahanda oson kumba orhik si ngoro simu tara. ³⁹ Urik Farisi or Jisas nga fri akmbaha mbari oto erem si urin or heyehe ormu hishira, “Os ma toto profet indingak or nandakop, nokove tos orin tolowan armek or heyewa sir. Nokove toso kavakavan unda nokove sir.” ⁴⁰ Karem or hishirik Jisas wavu orhik or hishirin or heyehe orin ormu sawera, “Saimon, an mashi las mirin a sawekwak amu hishinduwa.” Karem mbarik ormu mbara, “Tisa, wa saweka.” Karem or mbarik ormu sawera, ⁴¹ “Ma frijip ma larhik wasa nga nari vri. Lar 100 kinak, lar 10 kinakop nari vri. ⁴² Hako frir mbeek ya wasa orhin indik handahik nari ambu vri. Urik ma oto wasa orhi oson or sauntleshirik osmu mendek nara. Urik lawe mende orin warje nga rupshir?”

⁴³ Karem or mbarik Saimon mu mbara, “An a hishiwa, ma or wasa nga wasilakak nahanda ma otona.” Karem mbarik ormu mbara, “Wavu mihi osmu krahak nanduwa.” ⁴⁴ Karem mbaha or tormblehe nokove oson or heyehe Saimonin ormu sawera, “Nokove toson heyeka. An aka mihik a tawa, mbeek uku kas mi hawak kumba anhin a yokowa ambu nir. Hako nokove toso miuku sihik kumba anhin si yokoho masakukwa sihik kumba anhin simu fiyinduwa. ⁴⁵ Mir mbeek anin makaptakhavan tlewa ambu mir. Hako nokove toso kumba anhin si makaptakhavan tlehe ihi osmu ter nanduwa. ⁴⁶ Mir mbeek wel ukun mi laha masiji anhin tawa ambu mir. Hako toso wel uku arme kuvasahanda oson si laha kumba anhin osmu tanduwa. ⁴⁷ Uwa osik mirin amu sawenduwa. Kavakava musha ol si uhundan angop a yoko ermbeshiwak warje mende nga

anin simu rupshi mendenduwa. Hako ma or mba, “An mbeek kavakavan warje nga a unda ambu nir.” Karem mbanda ma oto kavakava orhin a yoko ermbewa wolo kandakar nom anin ormu rupshinduwa.”⁴⁸ Karem mbaha sirin ormu sawera, “Kavakava ol nyi unda ondo angop a yoko ermbewa lir.”⁴⁹ Karem or mbarik ma ol orok liri ondo mashi os or mbarin li misih wawu lihik limu hishira, “Ma toto lawe mende tori? Or mberem or nanda osik kavakava ma undan or yoko ermbekwak or mbandu?”⁵⁰ Urik Jisas nokove oson ormu sawera, “Os anin wawu nyihik nyi owewa oso uwak kavakava nyihi osmu mendek nanduwa. Uwa osik rupshihi ika,” karem ormu mbara. ^c

Nokove lal Jisasin li tiya iri

8 Ushi naha Jisas yanga yangak or ihi mashi jivi Avui Wasilakahi os hulaima nokopman or arangoshinak yanga orhik li likwa oson ormu saweyara. Ma ol orin tiyandari 12-pela ondo er nga iri lir.² Urik nokove ol wasimalengamba tolorik Jisas mbru ermbendari ondo nga nokove ol kavamisirik or mbarik jivik nahandari ondo nga orin tiya iri lir. Las Maria Makdalak fehendari sir. Wasimalengamba 7-pela ol sirin tolondarin Jisas or mbru ermbendari lir.^{d3} Las Joana, Kusahi nokove sir. Kusa oto king Herothi mbele mbelen washilindari ma ria. Hovok las Susana, uhu nokove anandi lal nga mushak Jisas nga iri lira. Nokove ondo ya lihin li laha Jisas nga orin tiyandari ma ondo nga li jelyakmbaha limu hara.

Sauheima ma or nowek wit sijin fakandari

(Mt 13:1-9; Mk 4:1-9)

⁴Yanga yangak fehe ma musha mendek Jisasik li talandirsarik sauheima las ormu sawera,⁵ “Ma lar wit sijin or laha nowek ormu faka ira. Or laha faka irik lal olmu nombok takara. Urik ma esnerkoyarik avi mu nongo ara.⁶ Hovok lal olmu sunja hongondari mishik takara. Uhu li tungua rasari ol te. Hako misambi mbeek uku nga nari ambu osik siji ondo olmu amber hatlayira.⁷ Hovok lal olmu minja lame ngashi nindik takara. Urik minja lame ngashi ondo er nga li tasaha ol limu mushi arangora.⁸ Hovok lal olmu misambi jivik takara. Uhu li tungua rasaha akwa ome musha mendek olmu wara.” Jisas sauheima kason or saweshihi normu wasilakak mbara, “Ma ol mambla ngashi halanak mashi kason li misika.”

Sauheima ma or nowek wit sijin fakandari mainome sihi

(Mt 13:10-23; Mk 4:10-20)

⁹Urik orin tiyandari ma ondo mashi os sauheimak or saweri maintontlo sihin li yarikmbaha limu silira.¹⁰ Urik ormu sawera, “Avui Wasilaka nombo os hulaima nokopman or arangoshinak yanga orhik li likmbaha or mbahandari nombo os mas wanyi wandari oson angop jirin a mukurik ji heyeri sir. Hako ma ondon sauheimakop a sawewak misinda lir. Li heyehe mbeek yawur heyekrahakorokwa ambu lir. Uhu mamblakop li misih mbeek maintontlo sihin yawur yarikwa ambu lir.”^e

¹¹Uhu Jisas ormu mbara, “Sauheima kaso maintontlo sihi karem. Wit siji

⁷50 Lk 8:48; 18:42 ^d8:2 Mt 27:55-56; Mk 15:40-41; Lk 23:49

^e8:10 Ais 6:9-10

kando Avui Wasilakahi mashin olmu heimanduwa. ¹²Wit siji li takawa nombo oso osmu ma ol mashi Avui Wasilakahin li misiwak kolomalok Laulaka or raha mashi os sunguwavu lihik wawa oson or laha ormbendan heimanduwa. Mberem ushiwak Laulaka erem or undu? Las avak or halashinak Avui Wasilakan li hishindiyanak lirin or jivinanda ngashi, karem or hishihin. ¹³Sunja hongonda mishi osmu ma ol mashin misihi rupshiwa ma ondon heimanduwa. Hako lirin nene mbeek kasalkop layinda ambu osik nambek sinda ambu lir. Os nomorawu lihik si lawuwa, olmu kolok mashi orhin halawa. ¹⁴Minja lame ngashi mishi osmu ma ol mashin misindiyanda ondon heimanduwa. Hako mbele mbele misambik fehe musha mushak li lakwak hishinda olik wit siji supmbalapmbak li nashiwak mbeek akwa ome nga nanda ambu lir. ¹⁵Hako misambi jivi oso osmu ma ol mashin misihi kwambuk toltambananda ondon heimanduwa. Mashin li tiyaha kwambuk li sitambanaha olmu akwa ome jivi nga nawa.”

Ma mbeek lamin ukruhu wanyinda ambu lir

(Mk 4:21-25)

¹⁶Ushihi Jisas mashi las nga ormu mbara, “Ma mbeek lamin li ukruhu awuk tangrinda ambu lir. Uhu kawu siyok halhongonda ambu lir, wahau. Li ukruhu metenjek li sinjishinak si haranak ma ol aka orok layiwa avak li heyeka. ¹⁷Mbele mbele amber ol ma li wanyi unda ondo kumak kormbak talarakokwa lir. Unak ma avak li heyekwa lir. ¹⁸Uwa osik ji auheyeye mashin armek ji misika. Mberem ushiwak? Os ma lar mbele mbele lal nga nor nahanda nahi, Avui Wasilaka avak mbele mbele lal nga nor hakwa ria. Hako ma or

mbele mbele nga nawa ambu, avak os or hishihi nor mba, “An mbele mbele kando angop a tolowa lir.” Karem or hishiwa Avui Wasilaka avak mbele mbele orhi ondon or laha ormbekwa lir.” ^h

Lawe nijava jimatama Jisashi lir?

(Mt 12:46-50; Mk 3:31-35)

¹⁹Oro wolok Jisas nijava orhi nga maha orhi nga orin li heyekmbaha limu tara. Hako ma musha mendek li tirsaha li sishirik mbeek li i pasir li sihi li heyekurik nari ambu sir. ²⁰Urik ma lal Jisasin limu sawera, “Mamai mihi nga maha mihi nga mirin li heyekwak li taha kandai hikrik sindu.” ²¹Karem li mbarik ormu mbara, “Ma ol mashi Avui Wasilakahin misindiyawa ma ondo nijava anhi jimatama anhi lira.”

Jisas mbarik suwa lakak rasari mendek nari sir

(Mt 8:23-27; Mk 4:35-41)

²²Nindi las wolok Jisas nga ol orin tiyandari ma ondo nga bot lasik li lawuhu Jisas mu mbara, “Ka ni i fan mbuhu kauyok ni ika.” Karem or mbaha li ikurik limu ira. ²³Bot am si irik ormu wasuknyara. Urik suwa wasilaka mendek fa orok si tasarik uku bot akome orok si ngoro layihi si hojekurik simu nara. Urik am kavak li nakurik limu heyera. ²⁴Li heyeye Jisasin li lembasi limu mbara, “Wasilaka, Wasilaka. Avak ni uk aha ni hakwa nir te.” Karem li mbarik or usaha suwa nga fa oso nga normu huliyyik mbara. Urik suwa nga fa nga mendek frimu nara. ²⁵Urik lirin ormu silira, “Jir mberema? Mberem ushiwak ji ajendua? Anin ji hishiowenda nombo mbeek si iw?” Karem mbarik os erem or uri oson li heyeye limu ajera. Uhu wavu musha mushak li hishihi limu mbara, “Ma roto lawe mende toria? Or mbawak

^f8:16 Mt 5:15; Lk 11:33

^g8:17 Mt 10:26; Lk 12:2

^h8:18 Mt 25:29; Lk 19:26

suwa nga fa nga mashi orhin fri misihni mendek fri nawan te.”

**Jisas wasimalengamba ma larin
tolondarin or mbru orمبري**

(Mt 8:28-34; Mk 5:1-20)

²⁶ Ushihni Jisas nga ol orin tiyandari ma ondo nga yanga Gerasak limu ira. Kuyanga oso leuku Galilin mbuhu kauyok nandari sira. ²⁷⁻²⁹ Uhu Jisas botin or halaha or rakarik kuyanga orok fehe ma lar Jisasik ormu tara. Ma oto wasimalengamba lal tolondari ria. Mas hoje mende mbeek waskowen falendari ambu ri. Uhu mbeek aka lasikop lindari ambu ri, wahau. Or mawa mashikop lihi yandari ria. Kumba tava orhin sen kuvuk li ishishihni orin washilindari lira. Hako kuvu ondon simbalesik or jilakorola orمبري wasimalengamba ondo urik or ihi misamtelmbamba orok lihi yandari ria. Urik Jisas wasimalengamba ondon ormu mbara, “Jir ma toton ji halaha ji ika.” Karem or mbarik ma oto Jisasin or heyeheni nor tashihni orhi kumbamuk pasir ormu taka avermbuwara. Uhu wasilaka mendek or jisuwu ormu mbara, “Jisas, mir jikisi Avui Wasilakahi metenje fehe mira. Anin mberem mi ukwak mi undua? Anin kavak uwa halawa.”

³⁰ Karem mbarik Jisas wasimalengamban ormu silira, “Hi mihi lawe?” Karem or mbarik limu mbara, “Hi anhi “Musha Mende”^{8:30} sir.” Mberem ushirik? Wasimalengamba musha mendek ma orton tolondari ola. ³¹ Uhu wasimalengamba ondo wasilaka mendek Jisasin limu ushara, “Mir avak nirin mbashinak ni ihi wa kasalkop nandak ni layiwan ni hala.”

³² Hako fle musha mendek telemba orok pasir limu sihi ara. Urik wasimalengamba ondo Jisasin limu silira, “Wa, mi mbashinak ni ihi avak fle kandaik ni layika.” ³³ Urik Jisas

mbashirik ma otin li halaha i fle ondok limu layira. Urik fle ondo lewas li shirinya ihi fa orok li layihni uk aha limu hara.

³⁴ Urik flen washilindari ma ondo erem si narik li heyeheni limu tulu ira. Uhu mashi ondon limu yanga yanga orok sawe ira. ³⁵ Urik ma mushak li raha os orok talari ondon limu heyeheni. Li taha li heyeheni wasimalengamba ma otin li hala ishirik wawu jivik or hisihni waskowen or falehe kumbamu Jisashik ormu lira. Oson li heyeheni li lishnyaha limu ajera. ³⁶ Urik ma ol mbele mbele ol orok tararik heyeheni ma ondo mbele mbele Jisas ma otin or urik li heyeheni ondon limu saweheni, “Mas wasimalengamba musha orhik nandari lir. Hako ter angop jivik nawa ri.” ³⁷ Karem li mbarik ma amber yanga Gerasak fehe ondo li ajehe wawu musha mushak limu hisihira, lerawu wasilaka Jisas uri ondon. Uhu yanga lihin or hala ikmbaha limu mbara. Urik Jisas botin or lawuhu indiyok or ikurik or urik ³⁸⁻³⁹ ma or wasimalengamba hala ishirik jivik nari ma oto Jisasin ormu silira, “Am mi mbanak a raha a ngashi ikundan mo?” Hako Jisas ormu mbara, “Mir indiyok yanga mihik ihi mbele mbele amber Avui Wasilaka os mirin or jelyawa mashi ondon saweka.” Karem or mbashirik indik yanga orhik ormu ira. Uhu mbele mbele os Jisas orin or urik jivik or nari mashi ondon yanga orhi orok fehendan ormu saweheni.

**Jisas mbarik nokove
os kowe orhin tolori nga
jikisi os hari nga jivik fri nari**

(Mt 9:18-26; Mk 5:21-43)

⁴⁰ Urik Jisas leuku tasayok indik ormu tara. Ma amber orin li nikishiri osik or tarik li heyeheni limu rupshira. ⁴¹ Urik ma lar Jisasik ormu tara. Hi orhi Jairus.

^{8:30}8:30 Mk 5:9 ondon ji heyeheni.

Or Judama lotu undari akan washilindari ma lar oria. Or taha Jisashi kumbamuk or taka avermbuwaha or nga aka orhik fri ikmbaha normu silira. ⁴²Or jikisnokopji kanda namtas nom nahandari ri. Asama sihi 12-pelak nandari sir. Uhu am si hakuri ambek nari sir. Urik Jisas mu ira. Or irik ma musha mendek er nga li ihi limu orin rurawu mendera.

⁴³Urik nokove las os fi nom ermbendari er nga iri sir. Os fi nom si ermbendari oso asama 12-pelak nari lir. Jivik si nakmbaha doktak si ihi ya sihin sembe sambuyandari sir. Hako ma lar mbeek os erem si nandarin or urik jivik nari ambu sir. ⁴⁴Uri osik nokove oso Jisashi kuma yok si ta sihi kowe orhin simu tolora. Erem si urik kolomalok os fi nom si ermbendari oso mendek si nashirik jivik simu nara. ⁴⁵Urik Jisas mu silira, “Lawe anin tolondua?” Urik amber limu mbara, “An nembes.” “An nembes.” Urik Pita mu mbara, “Tisa, ma musha mendek tirsaha rurawu te.” ⁴⁶Urik Jisas mu mbara, “Lar anin tolowa ri. Uwak a misiwa kwambu anhi kas angop anin halaha iwa sir.” ⁴⁷Urik nokove oso mbeek si wanyikurik nari ambu, karem si hishihi si kwarnguar naha Jisasik si taha kumbambongon si huvuhu simu maruknyara. Uhu simu mbara, “Os a kavamisih fi nom a ermbenda osik mirin a toloho jivik avai naku, karem a hishihi mirin amu tolowa. Uwak kolomalok jivik amu nawa.” ⁴⁸Karem si mbarik Jisas mu sirin sawera, “Apmanuwa, os anin nyi hishiowenda nombo orok os nyimu jivik nandua. Uwa osik rupshih ika.” ⁱ

⁴⁹Mashin or mbari halanganga Jairusnjik lerawun landari ma lar or taha ormu sawera, “Jikisi mihi angop hawa sir. Las avak Jisas sembe mi mba laha shi inda ngashi.” ⁵⁰Hako Jisas masihi oson or misih i Jairusin ormu sawera, “Ajewa

hala. Mir antonom hishioweka. Unak jikisi mihi avak jivik si naka.” Karem or mbaha ormu ira. ⁵¹⁻⁵³Fri i heyeri ma amber jikisi osonjik li holoho limu ewetlara. Hako Jisas ormu sawera, “Ji tlawala. Jikisi toso hawa ambu sir. Tos men wa suknyandu.” Karem or mbarik orin kavakavan limu hukwakol tolora. Mberem ushirik? Jikisi oson li heyeri angop ha krindiri osa. Urik ma ondo akak li layikurin or pantlesih i Pita, Jon, Jems, jikisi oso avoko nijava sihi nom or laha akak limu layira. ⁵⁴Uhu jikisnokopji oso tava sihin or toloho normu mbara, “Jikisi, nyir usahawa.” ⁵⁵Urik masakome sihi indiyok sirik si talalayirik lewas simu usahara. Urik jikisi osonjik akwa lal li laharanak si akmbaha ormu mbara. ⁵⁶Urik avoko nijava sihi warje mende nga limu lishnyafara. Hako Jisas fririn ormu sauntlera, “Shir avak ma lar mbele mbele tos ter talawak shi heyewa toson shi sawewa hala,” karem ormu mbara.

Jisas ol orin tiyandari ma lerawu orhin li lakmbaha or mbashirik li iri

(Mt 10:5-15; Mk 6:7-13)

9Jisas ma ol orin tiyandari 12-pela ondon or usharik li tarik kwambu orhin lirin ormu hara. Ushinak li ihi kavamisinda ondon li mbanak jivik li nanak wasimalengamba ol man tolohondan li mbru ormbeshinak jivik li nakmbahan. ²⁻⁵Uhu ormu mbara, “Ji ihi Avui Wasilaka hulaima nokopman or arangoshinak yanga orhik li likwa mashin ji saweka. Uhu kavamisinda ondon ji mbanak jivik li naka. Hako jir avak mbele mbele jih i nga ji laha iwa hala. Kombe, mbele mbelen wolonda kowe nga akwa, ya, kowe lap er nga ji laha iwa hala. Am ji ihi yanga lasik ji layih i aka lasik ji layi nahi, aka orokop ji

lika. Er ji lihi ihi ji ikuna wolo aka oson ji halaha yanga lasik jivai ika. Os yanga lasik ji layinak ma ol orok fehe jirin aka lasik li laha i nahi ambu, yanga oson ji halaha yanga anandik ji ika. Ji ikuna wolo, kumba jeren ji narkanak li heyeheli mbaka, “Nir angop mbele las ni uwak kavak nawa sir.” Karem ormu sawera.¹⁶ Urik ma ol orin tiyandari 12-pela ondo yanga yangak li ihi mashi Avui Wasilakahin li sawehe ma ol kavamisindarin li mbarik jivik limu nara.

Herot Jisas lerawun or larin or misihi, or lawe ri, karem hishiri ri

(Mt 14:1-12; Mk 6:14-29)

⁷King Herot mashi os mbele mbele Jisas lari oson or misihi wavu musha mushak ormu hishira. Mberem ushirik? Ma lal karem mbari ola, “Jon angop indik usahari ri.”^{k8} Hako lal olmu mbara, “Or Elaija ri.” Hako lal olmu mbara, “Or profet lar mas hahandari indiyok usahari ri.” Karem li mbarik or misihi wavu musha mushak hishiri ora.⁹ Uhu ormu mbara, “Ayo, Jon oto jekapnashi orhi angop a korori or te. Hako ma orto lawe mende ria? Lerawu os or lawa apsham apshamhin or lawak a misinda re.” Karem mbaha Jisasin heyekurik ormu hishira.¹

Jisas 5,000 man akwan or harik li ari

(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Jn 6:1-14)

¹⁰Ma ol orin tiyandari ondo am indik li raha mbele mbele amber os li urin Jisasin limu sawembara, mashi Avui Wasilakahin li sawehe kavamisindarin ondon li mbarik jivik li nari mashin. Urik lirin or laha hulaima nokopman li halaha lirtonom yanga Betsaidak limu ira.¹¹ Hako hulaima nokopma os li iri mashin li misihi orin li heyekurik limu ira. Urik lirin or heyeheli ormu rupshira.

Uhu mashi os Avui Wasilaka kwambu orhik lirin or arangoshinak yanga orhik li likunda oson or sawehe kavamisindarin or mbarik jivik limu nara.

¹²Am si homirik ma 12-pela ol orin tiyandari ondo orhik li raha limu sawera, “Ayo am homir te. Tos ni liwa mishi roso ma ngashi mishi ambu re. Tondon mi mbashinak yanga os pasir nanda mishik li layihi akwan li frungawuka.”

¹³Karem li mbarik ormu mbara, “Jihinjik akwan ji hanak li aka.” Urik limu mbara, “Nir akwa mushak nawa ambu re. Bret tostava yeje nom nga foome frijip nom nga ni nawa re. Wa, ni ihi akwa lal ni frungawu laharaha lirin ni ha, karem mimu hishindu? Wahau te.”

¹⁴Karem olmu mbara. Mberem ushirik? Ma ol orok liri hulaji nom li kantiri, 5,000 hom nari ola. Urik Jisas ol orin tiyandarin ormu sawera, “Ji mbanak ma tondo siji sijk li lika.”¹⁵ Urik os or mbari hom li mbashirik misambik limu takalira.¹⁶ Urik Jisas bret tostava yeje nga foome frijip nga nor laha lersuwu yok or mawuhu Avui Wasilakan ormu sawera, ushinak akwa ondon armek or ushinak or hanak li akmbahan. Uhu bretin or toltavaha foome nga ol orin tiyandarin ormu hara. Ushirik li laha ma ondon limu hara.¹⁷ Urik amber akwa ondon li aha am li krehe limu lira. Uhu akwa sumbuyambun lasikop li larandirsaha li woloshirik serkawu 12-pelak hojeri lira.

Pita kormbak or saweri, “Jisas Avui Wasilaka mbashirik tari ma ri.”

(Mt 16:13-19; Mk 8:27-29)

¹⁸Nindi las wolok ol orin tiyandari ma nom li lirik Jisas ortonom Avui Wasilakan ormu sawera. Or saweshihi lirin ormu silira, “Ma tondo an lawe, karem li mbawak ji heyendu?”¹⁹ Karem

or mbarik limu mbara, “Lal mir Jon, man fak tolofalenda ma mir, karem mbanda lir. Hako lal mir Elaija, karem mbanda lir. Hako lal mir profet mas handari indiyok usahanda mir, karem mbanda lir.” ^{m20} Karem li mbarik ormu silira, “Hako jir jihinjik an lawe, karem ji hishindu?” Karem or silirik Pita mu mbara, “Mir hulaima nokopman jiv-inakmbaha Avui Wasilaka or kamaha nor mbashirik tahanda ma mira,” karem ormu mbara. ⁿ²¹ Hako mashi oson li laha ihi man li sawekurin ormu pantlera.

**Jisas or haha indik or
usahakuri mashin or saweri**

(Mt 16:20-28; Mk 8:30—9:1)

²² Uhu normu mbara, “Ma Jikisi Avui Wasilakahi nomorawu mushak kishakwa ri. Malakama nga bikpris ondo nga mashi Moseshin sawenda ma ondo nga avak orin li kumaifaha li jimandingormekwa ri. Hako niri frijip fri ishinak indiyok usahakwa ri.” ^{o23} Karem or mbaha ma ol orok liri ondon ormu sawera, “Os anin ji tiyakunak ji hishi nahi, mbele mbele jihi amber ondon ji halaka. Uhu nomorawu os jihik talakwan miando hom ji kishaha anin ji tiyaka. ^{p24} Hako os mbele mbele jihi ondon ji toltambana nahi, avak kavak nakwa jir. Hako os anin ji hishindiyaha mbele mbele ondon ji hala nahi, kumak ermba ermbak linda oson jivai laka. ^{q25} Os mbele mbele misambik fehe nga mushak ji naha mashi anhin ji tiya nahi ambu, avak kavak nakwa jir. Mberem ushiwak? Mbele mbele jihi ondo mbeek jirin jelyakwa ambu lir. ²⁶ Os an nga mashi anhi nga kormbak ji sawena ambu nahi, kumak Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto

ukruharanda orhi nga ukruharanda Avui Wasilakahi nga ukruharanda enselhi nga or tana wolo, jirin or heyehe ji uhunda hom or ukwa jir. ^{r27} Omendingak jirin amu sawenduwa. Torok siwa ma lal li ha number, avak Avui Wasilaka lirin or arangoshinak likwa oso kormbak si talanak heyekwa lir,” karem ormu mbara.

**Maome Jisashi si tormblehe
apsham nari sir**

(Mt 17:1-8; Mk 9:2-8)

²⁸ Jisas mashi oson or sawerakoho niri 8-pela li ishirik Pita, Jon, Jems, karem or laha Avui Wasilakan or sawekurik telembak limu lawura. ²⁹ Or lawuhu Avui Wasilakan or sawerik fumunyava orhi apsham er si narik kowe orhi nga avisha indingok er simu nara. Uhu er simu haruja mendera. ³⁰ Urik kolok ma frijip orok fri talasihi or nga maimbari lir. Ovro Moses fre Elaija vria. ³¹ Frir Avui Wasilakahi ukruharanda nindik fri talasihi Jisas os Jerusalemik or hakundari mashin limu anasawera. ^{s32} Urik Pita le suknyarin li halaha ukruharanda Jisashi nga ma frijip orok er nga sirin limu heyera. ^{t33} Ma ovro am Jisasin fri halashi fri ikurik Pita mu Jisasin sawera, “Tisa, torok ni siwa osmu jivi mendek nanduwa. Halanak shikor aka nalmin-grip torok ni uka, las mirnjik, las Moses-njik, las Elaijanjik.” Pita mbele las or sawekurin or yariri ambu osik karem ormu mbara.

³⁴ Pita saweri halanganga lersuwu avisha kwandi hom lirin aulafaleshirik limu aje mendera. ³⁵ Urik mashi las lersuwu nindik simu mbara, “Toto jik-isi anhi ria. Orin wapnuku anhi amu owenduwa. Lerawu anhin or lakmbaha

^{m9:19} Lk 9:7-8 ^{n9:20} Jn 6:68-69 ^{o9:22} Lk 9:44; 18:32-33

^{p9:23} Mt 10:38; Lk 14:27 ^{q9:24} Mt 10:39; Lk 17:33; Jn 12:25

^{r9:26} Mt 10:33; Lk 12:9 ^{s9:31} Lk 9:22 ^{t9:32} 2 Pi 1:16-18

angop a kamahanda ri. Mashi orhin ji misika.”^{u36} Mashi oso am mendek si narik li heyeri Jisas ortonom orok ormu sira. Hako mbele mbele os orok li heyeri, lir mbeek ma lar kolok li saweri ambu sir.

Jisas wasimalengamba tolondari jikisi lar or mbarik jivik or nari

(Mt 17:14-18; Mk 9:14-27)

³⁷ Wahandashihi ma musha mendek Jisasin li nikishirik Jisas le telem-ban li halaha li rakarik li heyeha
³⁸ ma lar wasilaka mendek or ushaha ormu mbara, “Tisa, jikishulayi anhin mi jelyawa. An jikisi anhi namtar numbu oria.”³⁹ Wasimalengamba orin or toloshiwak or ushandashi yanda ri. Uhu kwarnguarnaha suntla hermbo nom ngoronda ri. Uwak orin or mandingormekwak unda ri, mbeek kolok orin or hala ikwak hishinda ambu ri.⁴⁰ Hako mirin tiyanda man a siliri, mbeek wasimalengamba oton li mbru ermbendahik nari ambu lir.”⁴¹ Karem or mbarik Jisas mu mbara, “Jir anin hishiowenda ambu oj? Ermba ermbak jir nga na lihi mashin angop a sawewak misinda jir. Hako jir mbeek anin hishiowenda ambu jir. Wa, jikisi oton laharaka.”⁴² Jikisi oto Jisasik or takurik or tarik wasimalengamba orin or kisha ermberik ormu tukuyira. Uhu ormu kwarnguarna mendera. Urik Jisas wasimalengamban or ngriaha nor mbarik jikisi oto jivik ormu nara. Uhu nor halashirik indik avoko orhik ormu ira.⁴³ Ma amber kwambu Avui Wasilakahin li heyeha limu lishnyafara.

Jisas or haha indik or ushakuri mashin indik or saweri

(Mt 17:22-23; Mk 9:30-32)

Uhu wavu musha mushak mbele mbele amber os or urin limu hishira. Urik Jisas orin tiyandari man ormu sawera,⁴⁴ “Jir mamblan armek ji owehe mashi kason ji misika. Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto avak tavarenje ma kavahik li hakwa ria,” karem ormu mbara.^{v45} Hako mashi os or mbari maintontlo sihi wanyishirik lir mbeek hishiyariri ambu lir. Uhu orin li silikurin limu ajera.^w

Lawe maifuk siku?

(Mt 18:1-5; Mk 9:33-37)

⁴⁶ Nindi las wolok Jisasin tiyandari ma lihi nindik lawe ol malakamak naha maifu mendek siku, karem li mbaha olmu anamainkwambu mbara.^{x47} Hako Jisas os sunguwavu lihik li hishirin angop or heyeri sir. Uri osik jikisakri lar or lahara oweshirik lihi nindik ormu sira.⁴⁸ Uhu lirin ormu sawera, “Ma or anin hishiowehe jikisi roto hom nawan armek uwa oto anin er nga armek uwa ri. Ma or anin armek uwa, ormu Avui anhi or anin mbashirik a rahandan armek unduwa. Ma or jihi nindik erndakavak naha kombonihi hi nga nawa ambu oto Avui Wasilaka or heyewa, maifuk sinda ma ria,” karem ormu mbara.^y

Ma ol jirin wutarik owenda ambu ondo jihi ma lira

(Mk 9:38-40)

⁴⁹ Jon Jisas mbari mashin or misihi Jisasin ormu sawera, “Tisa, nir ni heyeri ma lar hi mihik wasimalengamban mbru ermberi ria. Hako or mbeek nihi ma ambu orik orin nimu sauntlera.”

^u9:35 Lk 3:22 ^v9:44 Lk 9:22 ^w9:45 Lk 18:34 ^x9:46 Lk 22:24

^y9:48 Mt 10:40

⁵⁰Karem or mbarik Jisas mu mbara, “Orin pantlewa hala. Ma ol jirin wutarik owenda ambu ondo jiji ma lira.” ^z

**Samariak fehenda ma li mbashirik
Jisas yanga lihik or ikurin or halari**

⁵¹Avui Wasilaka Jisasin or mbanak hevenik or lawukuri wolo am pasir si narik Jerusalemik or ikurik ormu hishira. ⁵²Uri osik ma lal or mbashirik masmas Samariak li ihi mbele mbelen li hundujekmba olmu ira. ⁵³Hako ma ol Samariak fehe mbeek Jisasin li laha inak yanga orok or layikmba hishiri ambu lir. Mberem ushirik? Jisas Jerusalemik or ikurik nari osa. ⁵⁴Urik orin tiyandari Jems fre Jon os erem narin fri heyeye frimu mbara, “Wasilaka, mberem mi hishindu, shi mbanak hi laka las hevenik si rakaha ma ondon si ukmba mimu hishindu?” ^{a55}Hako Jisas fririn or tormble heyeye ormu fririn ngriara. ⁵⁶Uhu li halaha yanga anandik limu ira.

**Jisas orin li tiyakundari
nombon or saweri**

(Mt 8:19-22)

⁵⁷Nombok li irik ma lar Jisasin ormu sawera, “Yanga yanga os mi yawa, an mirin er a tiyayakwa nir.” ⁵⁸Karem or mbarik ormu mbara, “Yawur mi hishishihin. Asa tarmbe wa ngashi lir. Avi aviwusi ngashi lir. Hako Ma Jikisi Avui Wasilakahi aka os or wakwa mishi nga nanda ambu ri.”

⁵⁹Ushihi Jisas ma ome lar nga ormu sawera, “Mir anin mi tiya.” Hako ma orto ormu mbara, “Halashinak a ihi avui anhin a wakor oweshihin.” ⁶⁰Karem mbarik ormu mbara, “Halashi ra. Ma ol hahanda ondo halanak lihi ambek li wakor oweka. Hako mir taha mashi

os Avui Wasilaka hulaima nokopman or arangoshinak yanga orhik li likwa mashin saweka.”

⁶¹Urik ma ome lar nga Jisasin ormu sawera, “Wasilaka, an mirin a tiyakwak amu hishinduwa. Hako avoko nijava, jimatama anhin a wesambasa oweshihin.”

^{b62}Karem or mbarik Jisas mu mbara, “Ma or mbele mbele ol angop or halandan indik tormble heyewa ma oto or mbeek Avui Wasilaka lerawu orhin landahik nanda ambu ri,” karem ormu mbara.

**Jisas 72 ma ondon or mbashirik
lerawu orhin lakmbaha li iri**

10 Ushihi Wasilaka ma 72-pelak or kamaha frijipmba frijipmbak or mbashirik masmas limu ira, yanga yanga os or ikurik or hishiri mishik. ^{c2}Uhu karem lirin ormu sawera, “Akwa musha mendek angop ukruwa lir. Hako mbeek sakwa ma mushak nawa ambu lir. Uwa osik noumashama Avui Wasilakan ji sili-nak avak lerawun landa ma mushak or mbashinak li ihi akwa orhin li saha aka orhik li oweka. ^{d3}Ji misi. Avak an mbashinak wutari nindik ikwa jir, os sipsip jikisi kala asa nindik li inda hom. ^{e4}Jir avak ya nga mbele mbelen wolonda kowe nga kumba ari er nga ji laha iwa hala. Uhu jir avak ma ol nombok ji heyewa nga nambek ji anasawewa hala. ^{f5}Hako os aka lasik ji i layiwa, mas karem ji mbaka, “Waphimbiji Avui Wasilakahi osmu jihik nanduwa.” ⁶Unak ma or Avui Wasilaka waphimbiji orhi ma otohik nakwak or mbahanda ma aka orok or li nahi, waphimbiji Avui Wasilakahi orhik nakwa sira. Hako erem nanda ma lar aka orok or li nahi ambu, waphimbiji

^z9:50 Mt 12:30; Lk 11:23 ^a9:54 2 Kin 1:9-16 ^b9:61 1 Kin 19:20

^c10:1 Mk 6:7 ^d10:2 Mt 9:37-38; Jn 4:35 ^e10:3 Mt 10:16

^f10:4 Mt 10:7-14; Mk 6:8-11; Lk 9:3-5

Avui Wasilakahi avak jihikop nakwa sir.
⁷Hako aka os ji liwa orokop er ji lika. Uhu mbele mbele ol li hawa ondon ji aka. Mberem ushiwak? Lerawun ji lawa orok lerawu os ji lawa wasan hakwa ola. Uhu jir avak aka anandik ji ilai talaiwa hala. ⁸

⁸Hako os yanga lasik ji inak aka lasik jirin li laha iwa, akwa ol jirin li hawan ji aka. ⁹Uhu ma ol yanga orok kavamisivan ji mbanak jivik li naka. Uhu mashin karem ji saweka, “Avui Wasilaka jirin or arangoshinak yanga orhik ji likwa oso am si talakwak osmu nanduwa.”

¹⁰Hako kuyanga lasik ji layinak os jirin aka lasik li laha i nahi ambu, men nombo orok ji sihi karem ji mbaka,

¹¹“Misam jere yanga jihi os kumba nihik lokowan os nimu narka lafakanduwa. Oso mashi jivi Avui Wasilakahin ji mblarnandan heimanduwa. Hako yawur ji hishi, Avui Wasilaka jirin or arangoshinak yanga orhik ji likwa oso am si talakwak osmu nanduwa.” ¹²Hako jirin amu sawenduwa. Avui Wasilaka os hulaima nokopma mbele mbele li uhundan or heyembakwa wolo mashi orhin mblarnanda ma ondo musa lihik nomorawu wasilakan kishakwa lir. Nomorawu oso wasilaka mendek si naha nomorawu os yanga Sodomik fehehik talahandan tikrikwa sira. ^j

Ma ol sunguwavun tormblewa ambu ondo kavak nakwa lir

(Mt 11:20-24)

¹³Jir yanga Korasinik fehenda ma nga Betsaidak fehenda ma nga jirnjik amu holo mendenduwa. Mberem ushiwak? Avak kavak nakwa jir. Mbele mbele ol a uri angop ji heyeri lir. Hako mbeek sunguwavu jihin tormbleri ambu jir. Hako

os Judama ambu ondo linda mishi yanga Tair nga Saidon orok a ihi mbele las ma undahi ambu os jihi mindik a uhundan a uhundarikop, yanga orok fehe ma angop kavakava os li undarin li halaha sunguwavu lihin tormbleri lir. Hako jir wahau. ¹⁴Unda osik ji misi. Avui Wasilaka os hulaima nokopma mbele mbele li uhundan or heyembakwa wolo nomorawu os jihik talakwa oso wasilaka mendek si naha nomorawu os yanga Tair nga Saidon nga lihik talakwan tikrikwa sir. ¹⁵Uhu jir Kaperneamik fehe jirin. Jir am Avui Wasilaka mbanak hevenik ji lawuku, karem ji hishindu? Wahau mende indinga. Jir avak hik ikwa jir.”

¹⁶Uhu Jisas ol orin tiyandari man karem ormu sawera, “Ma ol mashi jihin misiwa ondo mashi anhin misiwa lir. Ma ol mashi jihin mblarnawa ondo mashi anhin mblarnawa lir. Ma ol mashi anhin mblarnawa ondo Avui Wasilaka or anin mbashirik a rahanda mashi orhin er nga olmu mblarnanduwa.” ^k

Ma 72 indik li rari

¹⁷Urik ma 72 ol Jisas mbashirik iri ondo am indik limu rara. Uhu li rupshi mendehe limu mbara, “Wasilaka, hi mihik ni mbarik wasimalengamba ondo nihi mashin li misihi hala iri lira.”

¹⁸Karem li mbarik ormu mbara, “Na heyerik Laulaka angop hevenin or halaha mawale hom taka shirinya iri ri. ¹⁹Ji misi, kwambu angop jirin a hari sir. Uwa osik jir avak hovo nga listava nga ol man kavak nanda ondon esnorkokwa jir. Uhu wutari jihi Laulaka kwambu orhin avak ji tikrikwa sir. Unak mbele las avak jirin kavak nakwa ambu sir. ²⁰Hako jir avak ji rupshihi karem ji mba, “Wasi-malengamba ondo nihi mashin misihi

⁸10:7 1 Ko 9:6-14; 1 Ti 5:18 ^h10:8 1 Ko 10:27 ⁱ10:11 Ap 13:51; 18:6

^j10:12 Stt 19:24-25; Mt 10:15; 11:24 ^k10:16 Mt 10:40; Lk 9:48; Jn 5:23

^l10:18 Jn 12:31; Rev 12:8-9 ^m10:19 Sng 91:13; Mk 16:18

hala iwa lir.” Karem ji mbanan, wahau. Avui Wasilaka hi jihin angop jekamba orhik or kayenda osik ji rupshika.”ⁿ

**Jisas Avui orhin or rupshihi
armesarmek or mbari**

(Mt 11:25-27; 13:16-17)

²¹Urik Masikome Avui Wasilakahi or urik Jisas sunguwavu orhi nga or rupshihi ormu mbara, “Avuya, mir Wasilaka, heven nga misambi nga mihi tavakop uhunda mira. Hi mihin amu hauowenduwa. Mberem ushiwak? Mir mbeek mbele mbele ondon ma ol hi ngashi ondon mi mukushiwak heyenda ambu lir. Hako ma ol jikisakri hom nanda ondo nom mi mukushiwak heyenda lir. Ome sira, Avui, mir os mi ukwak mi hishiwa hom unda mir.²²Mbele mbele ondo amber Avui anhi angop anhi tavak or halawa sir. Hako ma lar mbeek Avui Wasilaka Jikisi orhin armek heyekrahakoronda ambu ri. Avui nom Jikisi orhin heyenda ri. Ma lar mbeek Avuin heyekrahakoronda ambu ri. Hako Jikisi orhi orto nom nga ma ol Jikisi oto Avui orhin or mukushiwak heyewa ma ondo nom Avuin heyenda lira,” karem ormu mbara. °

²³Os orin tiyandari ma nom or nga li liri wolo, Jisas or tormblehe lirin ormu sawera, “Ma ol mbele mbele os ji heyewa ondon heyewa ondo li rupshika. ²⁴Jirin amu sawenduwa. Mas wolo profet nga malakama mushak mbele mbele os ter ji heyewa oson heyekurik hishiri ol te. Hako mbeek heyeri ambu lir. Uhu mashi os ter ji misiwa oson misikurik hishiri ol te. Hako mbeek misiri ambu lir.”

**Samariak fehe ma lar
Judama larin armek or uri**

²⁵Urik mashi Moseshin sawendari ma lar or usa sihi Jisasin men or mbanak or mbanak or heyekmbaha ormu silira, “Tisa, an mberem a uhu ermba ermbak linda oson avai laku?” Karem or mbarik Jisas orin ormu silira, ^{p26}“Moses kayehendari mashi mberem si nandu? Uhu mberem si nawak mi heyendu?” ²⁷Karem or mbarik ormu mbara, “Mir avak wavu mihi nga masakome mihi nga kwambu mihi nga os mi hishiyarinda mihi nga Avui Wasilaka or mirin arangonda oton rupshika. Uhu mihi ma ondo er nga rupshika, os mihinjik mi rupshinda hom.” Moses kayehendari mashi oso karem nahanda sir.” ^{q28}Karem or mbarik ormu mbara, “Ome sira. Os mimu sawenduwa. Mashi oson mi tiyaha ermba ermbak linda oson mivai laka.” ^{r29}Karem or mbarik ma oto ormu hishira, “Mashi Moseshi amber a tiyarakonda nir.” Karem mbaha hi orhin or hauowekmbaha Jisasin ormu silira, “Anhi ma ol a rupshikmbaha mashi Moseshi erem si sawenda ondo lawe lir?” ³⁰Karem mbarik ormu mbara,

“Judama lar Jerusalemin or halaha yanga Jerikok or ikurik ormu ira. Or irik hirnyanda ma lal nombok li wanyi lindarik orin limu jira. Orin li jiji kowe mbele mbele orhin li laha limu hala ira. Ushirik or hakuri mendek or naha nombo orok ormu wara. ³¹Urik pris lar nombo orok or raha ma oto orok or warik or heyeye nombo sumbu yok orin or tikrihi ormu ira. ³²Am or ishirik kraha Livaik fehe lar nombo orok or raha ma oton or heyeye or er nga nombo sumbu yok orin or tikrihi ormu ira. ³³Ushirik

ⁿ10:20 Fl 4:3; Rev 3:5 °10:22 Jn 3:35; 10:15

^p10:25 Mt 22:35-40; Lk 18:18 ^q10:27 Wkp 19:18; Lo 6:5 ^r10:28 Wkp 18:5

yanga Samariak^{10:33} fehe ma lar nombo orok or taha ma oton ormu heyera. Or heyeye wavu orhi nga ornjik ormu holora. ³⁴Uhu pasir or i sihi wel uku nga wain uku nga oje orhin or ngoroho normu ishira. Uhu orin or larasa kishaha donki heyek or hauowe laha tenje akak ormu laha ira. Uhu or layi ewehe orin armek ormu ura. ³⁵Wahandaha ya lakak aka mashama oton or haha ormu sawera, “Mir ma toton armek u. Os ya mihi lal er nga ma totonjik mi ermbe nahi, indik a rawa wolo avak ya wasa mihin a hakwa nir,” karem ormu mbara.”

³⁶Jisas sauheima oson or sawerakoho ma oton ormu silira, “Wa, mberem mi hishinda? Ma nalmingrip kando lihi nindik lawe mende ma or hirnyanda ma jishirik kavak nari oto orhi mak nari lir?”

³⁷Karem or mbarik ormu mbara, “Ma or ornjik holoho laha ihi orin armek uri ma otona.” Karem or mbarik ormu sawera, “Mi ihi ma oto or undari hom mir nga erem uka,” karem ormu mbara.

Jisas Marta fre Mariahi akak or layiri

³⁸Jisas nga orin tiyandari ma ondo nga limu ira. Li ihi yanga lasik limu layira. Nokove las orok lindari sir. Hi sihi Marta sira. Jisasin si heyeye si rupshihi orin aka sihi simu la layira. ³⁹Marta oso maha sihi Maria sira. Maria kumbamu Jisashik si ra lihi mashi orhin simu misira. ⁴⁰Hako Marta hiyawun si ukuri wasilakak si nashirik Jisasik si ihi simu mbara, “Wasilaka, maha anhi toso anin si halashiwak nendekop akwan amu unduwa. Wa, mi heyewa kom? Mi mbashinak si raha anin si jelyaka.” ⁴¹Karem si mbarik Wasilaka mu mbara, “Marta, Marta, nyir mbele mbele on-

donjik hishombashiowew te. ⁴²Nyir os Maria lakwak si hishiwa oso nom lakwak hishika. Oso jivi mende sira. Uwa osik os si lakwak si liwan mbeek nyi pantlekwa ambu sir,” karem ormu mbara. ^t

Avui Wasilakan sawenda nombo

(Mt 6:9-15; 7:1-11)

11 Nindi las wolo Jisas yanga lasik Avui Wasilakan sawekurik ormu ira. Or sawerakorik orin tiyandari ma lar orin ormu silira, “Wasilaka, Jon ma ol orin tiyanda ondon nombo os Avui Wasilakan li sawekundarin or mukuri lir. Uhunda hom mir erem. Nombo os orin ni sawekundan mukunak ni heyeka.” ²Karem or silirik ormu mbara, “Os Avui Wasilakan ji sawekwa wolo karem ji saweka.

Avui, halanak ma amber hi mihin li hauoweka. Kwambu mihik nirin mi arangoshinak yanga mihik ni likwa oso halanak si nama naka.

³Akwa os ter ni akmbaha ni mbawa oson nirin hanak ni aka.

⁴Mir avak kavakava os ni undan laha ermbeka. Os nir ma nirin kavakavan li uwak mirin ni sawewak kavakava lihin mi laha ermbenda hom, kavakava nihin laha ermbeka. Mir avak jeikayenda nihik si talakwan arangoka.”

⁵Karem mbaha lirin ormu mbara, “Os jir lar nirkundi mendek jihi kup larik or ihi or mba, “Anhi kup, bret nalmingrip anin mi hawa. ⁶Naimble anhi aka anhik or tashiwak an akwa mende re, na hanak or akwan.” ⁷Karem or silinak orhi kup akak or lihi karem mbakwa ora, “Mir mberem ushiwak anin mi suklembasindu? Aka angop a kosoho jik-

^{10:33}**10:33** Yanga Samariak fehe ondo misumu lihi Judama lira. Hako Judama ambu ondo nga li nokopla hulashishirik Judama indingo ondo yanga Samariak fehe ondon li heyeye lir ma kava, karem hishiri lir.

^s**10:39** Jn 11:1; 12:2-3 ^t**10:42** Mt 6:33

isi anhi nga kawuk nimu suknyanduwa. Uwa osik mbeek a usaha akwan mirin a hakwa ambu nir,” karem mbakwa ora. ⁸Hako jirin amu sawenduwa. Or ukmis ukmisiinakop or ufuhu hakwa ri. Ma oto mbeek, “Ma toto anhi kup ori te.” Karem or hishihi or usaha akwan hakwa ambu ri. Hako os or ukmis ukmisiinakop, or usaha akwan hakwa ora.

⁹Uwa osik jirin amu sawenduwa. Ermba ermbak Avui Wasilakan ji sili-nak os ji siliwan orvai haka. Uhu ermba ermbak ji lasanak os ji lasawan or mukushinak jivai heyeka. Uhu ermba ermbak akayangan ji tirinak akayangan or sutlashinak jivai layika. ¹⁰Mberem ushiwak? Ma ol mbele mbelenjik siliwan or hakwa lir. Ma ol mbele mbelenjik lasawan or mukushinak heyekwa lir. Ma ol akayangan tiriwa or sutlashinak layikwa lir.

¹¹Os jikisi jihi foomenjik li siliwa wolo, foomen ji halashihi am hovo kava yejen hakundaj? Wahau. ¹²Os aptok lanjik li siliwa wolo, aptok lan ji halashihi lestava yejen hakundaj? Wahau. ¹³Ambehoma. Angop ji heyewa sir. Jir kavakavan unda ma jir. Hako jikisi jihi li siliwa wolo mbele mbele jivi nom lirin handa jir. Uhunda hom os Avui Wasilaka hevenik fehe Masikome orhin jirin or hakmbaha ji sili nahi hakwa ri,” karem ormu mbara.

**Jisas kwambu Belsebulhik
lerawun or lari, karem li mbari**

(Mt 12:22-30; Mk 3:20-27)

¹⁴Nindi wolo lasik Jisas ma lar wasimalengamba toloshirik maimbandari ambu oton or mbru ermbeshirik ormu maimbara. Urik ma li heyeye limu lishnyafara. ¹⁵Hako ma lal olmu mbara, “Ma toto Belsebul^{11:15} or wasi-

malengamban arangonda orhi kwambuk wasimalengamban ormu mbru ermbenduwa.” ^{u16}Hovok ma lal Jisasin li oweioweheyekmbaha limu mbara, “Ma undahi ambu hevenik fehe las mi unak ni heyeye nivai mbaka, mir Avui Wasilaka mbashirik tahanda ma mir,” karem limu mbara. ^{v17}Hako or sunguwavu lihi angop or heyeshihi lirin ormu sawera, “Ji hishika. Os yanga lasik fehe lihi ambek li anaji nahi, yanga oso avak kavak nakwa sira. Mahasanje lal os lihi ambek li anaji nahi, avak kavak nakwa lir. ¹⁸Uhunda hom os wasimalengamba Laulakahi lihi ambek li anaji nahi, avak kavak nakwa lira. Hako an Belsebul kwambu orhik wasimalengamban a mbru ormbew, karem jimu mbandu? ¹⁹Os anin ji mba, an Belsebulhi kwambuk wasimalengamba ondon a mbru ermbew, anin erem ji mba nahi, jirin a silikwa karem. Jihi ma ol wasimalengamban mbru ermbenda ondo lawehi kwambuk lerawu oson li landu? Lir er nga wasimalengamban li mbru ermbenda osik lir avak mashi mashi os anin ji heyembawa hom jirin heyembakwa lir. ²⁰Hako an mbeek Belsebulhi kwambuk lerawun a lawa ambu nir, wahau. An Avui Wasilaka kwambu orhik lerawun amu landuwa. Erem si nawa osik ji heyeye ji yarika, Avui Wasilaka hulaima nokopman or arangoshinak li likwa oso angop jihik talawa sir.

²¹Ji misi. Os kwambu nga nawa ma lar korme sayi orhin or toloho aka orhin or washili nahi, ma lar mbeek layihi mbele mbele orhin lakwa ambu ri. ²²Hako os ma lar kwambu orhi orin or tikrihi wasilakak nahanda ma or ta nahi, orin or jihi mbele mbele orhi ondon or laha ihi or humasi nor hanak lakwa lir. Ko-

^{11:15}**11:15** Laulaka hi yeje orhi Belsebul sira.

^{u11:15} Mt 9:34; 10:25 ^{v11:16} Mt 12:38

rme sayi ol or tolowa ondo mbeek orin jelyandahik nanda ambu lir. ^{w23}Ma ol anhi mak nawa ambu ondo wutari anhi lira. Ma ol an nga nakrem lerawun ni lawa ambu ondo lerawu anhi oson kavak nakwak unduwa. ^x

**Wasimalengamba indik
aka orhik or tari**

(Mt 12:43-45)

²⁴Ji misi. Wasimalengamba lar ma or or tolongan or halashih misamtelm-bamba orok or ihi or likuri mishin ormu lasara. Or lasafuhu ormu mbara, “Halanak indik aka os a halashi rahanda mishik a i lika.” ²⁵Karem mba nor ihi nor heyeri ma oto aka orhin angop armek or hako ermbeshirik jivik nari sir. ²⁶Ushirik oson or heyeha or ihi wasimalengamba 7-pela ol orin tikrihi kava indinga ondon or sawe laha li layihi aka orok limu lira. Ushirik ma oto kava indingak er ormu nara. Os erem or nari oso mas or nandari oson tikriri sir.”

²⁷Karem or mbarik nokove las ma ol orok liri lihi nindik si sihi simu ushambara, “Nijava os mirin waha mukhanda oso Avui Wasilaka or unak rupshikwa sira.” ^{y28}Karem si mbarik ormu mbara, “Wahau, ma ol mashi Avui Wasilakahin misindiyawa ma ondo Avui Wasilaka or unak olmu rupkashikuwa.”

**Jisas ma undahi ambu las or
unak li heyekmbaha li mbari**

(Mt 12:38-42; Mk 18:12)

²⁹Ma musha mendek orok li tirsarik Jisas ormu sawera, “Ter wolok liyawa ma jirin, jir ma kava indinga jira. Jir an ma undahi ambu lal a unak ji heyekmbaha jimu mbanduwa. Hako an mbeek mbele las a unak heyekwa ambu jir, wahau. Mbele las os profet Jonahik narik

ji misindari hom avak erem si nanak ji heyekwa sir. ^{z30}Wa, mbele las os Jonahik nari oso si mukurik yanga Ninivek fehe ma li heyeha limu mbara, “Ma toto Avui Wasilaka mbashirik tari ma ri.” Os anhi nakwa oso erem si mukunak ji heyeha jimu mbakuwa, “Ma toto Avui Wasilaka mbashirik tari ma ria,” karem mbakwa jir. ³¹Ji misi. Avui Wasilaka os hulaima nokopma mbele mbele ol li uhundan or heyembakwa wolo, hiusha nokove yanga Sebak fehe oso si taha kavakava ol ji undan korbak si saweha jirin mbakwa osa. Sir mas yanga sihi homek nandarin si halaha king Solomon hishiyarinda orhin si misikmbaha tari osa. Hako misi. Solomonin tikrinda ma ormu torok jir nga sinduwa. Hako jir mbeek mashi orhin misindiyawa ambu jir. ^{a32}Uhunda hom yanga Ninivek fehe ma ondo li taha kavakava ol ji undan korbak saweha jirin mbakwa ola. Jona mas Avui Wasilakahi mashin or sawerik li misihi sunguwavu lihin tormbleri ola. Hako jir wahau. Misi. Jonan tikrinda ma torok jir nga ormu sinduwa. Hako jir mbeek mashi orhin misindiyawa ambu jir.” ^b

Ukruharandak ji yaka

(Mt 5:15; 6:22-23)

³³“Ma mbeek lamin li ukruhu wa akomek halowenda ambu lir. Uhu awuk tangrinda ambu lir, wahau. Or ukruhu metenjek or sinjishinak si haranak ma ol aka orok layiwa avak li heyeka. ^{c34}Misokome jihi lam hom nanda sir. Os misokome jihi jivik si na nahi, ma harkawu jihi nga harakwa sir. Hako os misokome jihi kavak si na nahi, ma harkawu jihi nga tangnakwa sir. ³⁵Uwa osik ji auheyeka, ukruharanda os jihik nawa oso avak si tangnanan. ³⁶Os ma

^w11:22 Kl 2:15 ^x11:23 Lk 9:50 ^y11:27 Lk 1:28,42,48 ^z11:29 Mt 16:4

^a11:31 1 Kin 10:1-10 ^b11:32 Jnh 3:5-10 ^c11:33 Mk 4:21; Lk 8:16

harkawu jiji amber si ukruhara nahi, kas mbeek tangnakwa ambu sir. Maome jiji avak amber harakwa sir, os lamin li oweshiwak si ukruharanda hom.”

**Jisas Farisi nga mashi Moseshin
sawendari ma nga os li undarin
kormbak or saweri**

(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lk 20:45-47)

³⁷⁻³⁸ Jisas mashin am or sawerakorik Farisi lar or taha or nga nakrem fri akmbaha ormu mbara. Urik Jisas or ihi ma otoi akak or layihi tavan or yoko namber ormu lihi ara. Urik Farisi oto or heyehe wawu musha mushak ormu lihishira. ³⁹Urik Wasilaka mu orin sawera, “Wa, Farisi jirin, ji misi. Jir hambikumbiya hikri yeje nom armek li yokonda hom jimu nanduwa. Hako wawu akome jiji osmu kavak nanduwa. Jir mbele mbele mahin ji laha hi jihini jihinjik hauowenda jir. ⁴⁰Jir mbele las yarinda ambu jir. Os Avui Wasilaka hikri yejen or uri oso akome yeje nga erem or uri ambu, karem jimu hishindu? Wahau. ⁴¹Hako os mbele mbele lal nga ji na nahi, ma ol mbele mbele nga nawa ambu ondon ji haha lirin ji jelyaka. Os erem ji uwa, nombo os hambikumbiya hikri yeje nga akome yeje nga ji yokoshiwak jivik nanda hom jimu nanduwa.

⁴²Hako Farisi jirin, ji auheyeka. Jir men ishavaka mbele mbele ol nowe jihik fehe ondon 10-pelak ji humasihi namtas Avui Wasilakan handa jir. Hako jir mbeek orin wawu jihik ji owehe nombo worna os ji tiyakmba nor mbahandan tiyanda ambu jir. Oso angop ji halawa sir. Hako evrebam ji tiyaka. Mbele mbele orin ji haha mashi orhin er nga ji tiyaka.

⁴³Farisi jirin, ji auheyeka. Jir aka os ji lotu unda mishi orok maifuk li lerenda kawu orok ji likwak rupshinda jir. Uhu os ma tirsanda mishik jirin li makshitakshikwak rupshinda jir. ⁴⁴Ji auheyeka.

Jir mawa ol ma li hishashihi mbeek li heyenda ambu hom nanda jir. Jir hikri yeje nom ma li heyewak jivik nanda jir. Hako wawu akome jiji kavakava nga nanda jir.”

⁴⁵Karem or mbarik mashi Moseshin sawendari ma lar mashi oson or misihi ormu mbara, “Tisa, mashi os Farisi ondon mi sawembawa osmu nirin er nga jinduwa.”

⁴⁶Urik Jisas mu sawera, “Jir mashi Moseshin sawenda ma jirin. Jir er nga ji auheyeka. Jir mashin ji saweshihi mbele mbele lo jihini er nga hulaima nokopma ondohik ji hauoweshiwak mbeek li kishandahik nanda ambu sir. Hako jir mbeek lirin kas jelyanda ambu jir. ⁴⁷Ji auheyeka. Neloko avoko jiji profet ondon mandingormendari lir. Ushindak jir sunja armek mawa lihin tlhapsinda jir. ⁴⁸Erem ji uwa oso jir avoko neloko jiji nga wawu namtaskop ji hishihi profet ondon ji mandingormenda hom os jimu nanduwa. ⁴⁹Misi, mashi las Avui Wasilaka mas or mbahandari oso jirin karem mbahandari osa, “Avak a mbashinak profet anhi ondo nga aposel ondo nga ma ondohik ikwa lir. Li inak ma ondo lihi lal kavakavak li uhu, lal li mandingormekwa lir,” ⁵⁰⁻⁵¹Jir ter liwa ma jirin. Os mas profetin li mandingormehenda wasa oso avak Avui Wasilaka jirin or ukwa sir. Os mbele mbelen or uri wolokop sishihi rara ter nga man li mandingormeri wasa oso avak jirin or ukwa sir. Ol li mandingormehenda profet amber, Abelik sishi raha Sekaraia nari oson. Sekaraia oto Avui Wasilakan li lotu uhu orin li sawendari mishi orok li mandingormeri ri. Unda osik jirin amu sawenduwa. Profet ondon li mandingormenda wasan jirin or ukwa jir. ⁵²Mashi Moseshin sawenda ma jirin, ji auheyeka. Ki os akayangan li sutlaha li layihi hishiyarindan li landa oso angop ji laha wanyinda sir. Jir jihinjik mbeek

orok layikwak hishinda ambu jir. Uhu os ma anandi lal orok li layihi hishiyarinda oson li lakwa nombo angop ji arangori sir.”

⁵³ Jisas karem or mbaha or halashi irik mashi Moseshin sawendari ma nga Farisi ondo nga orin limu wapkava hishira. Uhu nombo nombo lal orin li oweiwei-heyenak or mbanak li heyekmbaha limu mbara. ⁵⁴ Mashi las or mbanak kavak si na nahi, orin li kotim ukmbaha limu mbara.

**Farisi os li kushambajih
mbayanda nombon ji auheyeka**

(Mt 10:26-27)

12 Ma musha mendek li talandirsaha mbeek li anatirikuri kas nga nari ambu sir. Urik Jisas ma ol orin tiyandari ma ondon ormu sawera, “Farisi li unda nombon ji auheyeka. Lir mbele mbele li unak ma hi lihin li hausikmbaha hishinda ola. ² Hako mbele mbele ol ma li wanyihi li unda ondo kumak avak korbak talakwa lir. Mashi os tlembak li mbaha wanyinda kumak avak korbak talanak li misikwa sir. ^{d3} Mashi os nirik ji mbahanda oso kumak avak tandik li sawenak li misikwa sir. Uhu mashi os akak mashisukuk ji mbawanyinda avak korbak li sawenak li misikwa sir.”

Avui Wasilaka nom ji ajeka

(Mt 10:28-31)

⁴ “Uwa osik naimble anhi jirin, jirin amu sawenduwa. Ma ol jirin mandin-gormekmbaha hishinda ondon ji ajewa hala. Lir maome jiji nom mandin-gormekwa lir. Hako masakome jiji nga kavak nakwa ambu lir. ⁵ Hako jirin ko-rmbak amu sawenduwa, Avui Wasilaka

nom ji ajeka. Ortonom man or mandin-gormehe masakome nga hik ormbekwa ri. ⁶ Ji hishika, avi kanda ol maketik li owenda ondo ya awarikandak li frun-gawunda lir. Hako Avui Wasilaka mbeek lihi lar or hishakashanda ambu lir. ⁷ Uhunda hom masakukwa jiji nga angop or heyeha nor kantirakonda lir. Uwa osik ji ajewa hala. Or heyewa, jiri avi kanda ondon tikrinda jir.” ^e

**Jir avak Jisashi mak ji nandan
ji sawekwan ji ajewa hala**

(Mt 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ “Jirin amu sawenduwa, os korbak ji sawe ji mba, “An Jisasin tiyanda ma nira.” Karem ji mba nahi, Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto Avui Wasilaka ensel orhi li heyenak korbak or sawekwa jir, “Ma tondo anin tiyanda ma lira,” karem mbakwa ri. ⁹ Hako os hi orhin ko-rmbak ji sawe nahi ambu, or nga Avui Wasilaka ensel orhi ondo li heyenak karem or sawekwa jir, “An ma tondon a heyenda ambu nir.” ¹⁰ Os mashi kavakavan Ma Jikisi Avui Wasilakahin ji mba nahi, Avui Wasilaka kavakava jihin laha ermbekwa ri. Hako os Masakome Avui Wasilakahin ji okolehe mashi kavakavan ji mba nahi, Avui Wasilaka mbeek kavakava jiji oson or laha ermbekwa ambu ri. ¹¹ Os jirin li tolo longo laha ihi li lotu unda mishik mo, gavmanhi lerawun landa ma ondohik mo, ma ol hi nga nanda mahik li tolo laha ihi owehe li silinak avak ji mba, “Mberem ni sawenak li halashinak ni ika?” Karem ji hishinan. Uhu wavu musha mushak ji hishiwala. ^{f12} Oro wolo mendek Masakome Avui Wasilakahi mashi os ji sawekwa jirin or mukushinak ji sawekwa sir,” karem ormu sawera.

^d12:2 Lk 8:17 ^e12:7 Lk 12:24; Ap 27:34 ^f12:11 Mk 13:11; Lk 21:12-15

**Ya ngashi ma lar ferfar
or undari mashi**

¹³Urik ma ol orok tirsaha siri lihi nindik ma lar Jisasin ormu sawera, “Tisa, sanje anhin mi mbanak mbele mbele ol avui shihi owehenda ondon or humasihi anhi uwan or hanak a laka.”
¹⁴Karem or mbarik ormu sawera, “Wahau te. Lawe mende anin majistret hom a naha lerawu oson a lakurik kamar?”
¹⁵Karem or mbaha ormu sawera, “Ji auheyeka, mbele mbele mahik nanda ondon ji antlawa hala. Mbele mbele ondo mbeek jirin jelyakwa ambu lir.”
¹⁶Karem or mbaha sauheima las ormu sawera, “Ya ngashi ma lar nowe orhi akwa musha mendek nari sir.”
¹⁷Urik ma orto ormu lihishira, “Mberem avai uku? Akwa ondo musha mende re. Aka mbe-yok avai oweku?”
¹⁸Karem or hishihi ormu mbara, “Wa, avak karem a ukwa nir. Aka ondo amber avak a tarvlaha aka anandi lal wasilaka mendek a ukwa lir. Ushihhi avak akwa ondo nga mbele mbele anhi nga aka orok a owekwa lir.”
¹⁹Uhu anhinjik karem a mbakwa nir, wahau te, kavakanda nira. Mbele mbele jiviwavi anhi rondo avak asama mushak nakwa lira. Uwa osik ter avak lerawu las a lakwa ambu nir. Uhu men a lihi hiyawu laka lakan a uhu wain ukun a aha a rupkapshihhi na likwa nir.”
²⁰Hako Avui Wasilaka mu orin sawe mbara, “Mir ferfarnanda indingo mira. Ter nirik avak hakwa mir. Unak mbele mbele mihi ol mi haumbli haumbliwa ondo avak lawe laku?”
²¹Uhu Jisas ormu mbara, “Ma ol mbele mbelen misambi torok haumbli haumbliwa ma ondo ma or ferfarnanda oto hom nanda lir. Lir mbele mbele mis-ambi torok fehenda nom li hishihi Avui Wasilakan hishakashanda lir.”^h

**Mbele mbelenjik ji
hishombashiowehe ji holowa hala**

(Mt 6:25-34)

²²Uhu Jisas mu ma ol orin tiyandari man sawera, “Jirin amu sawenduwa. Mbele mbele ol maome jihin jelyakwan-jik ji hishombashiowewa hala. Uhu ji mba, “Akwa mbelen ni akundan, kowe mbelen ni falekundan?” Karem ji mbaha ondo mendenjik ji hishombashiowehe ji holowa hala. Mberem ushiwak?
²³Tos ni hishihi liyanda mbeek men akwa nga kowe nga frihikop ni liyanda ambu nir, wahau.
²⁴Avi ondon ji heyeka. Lir mbeek akwa sijin fakanda ambu lir. Uhu lir mbeek akwan li lahara aka lasikop tirsanda ambu lir, wahau. Hako Avui Wasilaka jihi lirin armek or uhu akwan lirin or hawak anda lir. Hako jir avi ondon tikrinda jir. Or jirin armek unda ri.
²⁵Os mbele mbele misambik fehe tondonjik ji hishombashiowe nahi, ondo am jirin si jelyashinak nambe mendek ji liyakundas? Wahau.
²⁶Os erem si na nahi, mberem ushiwak mbele mbele anandi ondonjik ji hishombashiowendu? Ondo mbeek jirin jelyakwa ambu lir.

²⁷Mise amase ondon ji heyeka, armek nawak ji heyenda lir. Mise lihi os kowen falenda hom nanda lir. Hako lir mbeek lerawun laha kowen tlavanda ambu lir. King Solomon kowe jiviwavin falendari ri. Hako mise amase ondo arme mendek li naha kowe jiviwavi ol or falendari ondon tikrinda lir.
²⁸Mise amase ondo mbeek nambek nanda ambu lir. Avak ni heyewak sikwa lir, ushok lewas nenjehe mendek nakwa lir. Hako Avui Wasilaka armek or unda lir. Unda osik mberem ji hishindu, jirin armek or ukwa ambu, karem jimu hishindu? Wahau. Avak jirin armek ukwa ri.
²⁹Uwa osik avak mbele mbele akwanjik ji hishihi ji holowa hala.

³⁰Ma misambik fehenda mbele mbele ondonjik hishombashiowenda lir. Hako Avui Wasilaka angop or heyewa sir, mbele mbele ol ji hishiwan. ³¹Uwa osik ji halashinak malakama jihik or naha mbele mbele ol ji hishiwa avak or haka.

³²Jir sipsip kanda anhi jirin, ji ajewa hala. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka jirin or rupshih kwambu orhik jirin or arangoshinak orhi siyok sikwa oja. ³³Ji mbashinak ma lal mbele mbele jihi ondon li frungawuka. Ushinak ya ondon ji laha erndakava ondon ji haka. Erem ji uwa oso yan wolonda kowe os hevenik fehe orok mbele mbele jivi jihin os jimu haumbli haumblinduwa. Ushinak kowe os hevenik fehe oso mbeek frehekwa ambu sir. Mbele mbele orok ji owenda ondo mbeek mendek nakwa ambu lir. Ma kava mbeek li hirnyakwa ambu lir. Kosala mbeek korokwa ambu lir. ³⁴Os mbele mbele jiviwavi jihin hevenik ji haumblihaumbli nahi, sunguwavu jihi nga orok ikwak hishikwa oja.”

Lerawu jivin landa ma li hunduje lika

(Mt 24:42-44)

³⁵Jisas mashin or sawehe normu mbara, “Ji hundujehe lamin ji ukruhu ji lika. ³⁶Jir avak ma ol malakama lihi or takwak li nikishihi linda hom ji lika. Malakama lihi oto angop hiyawu las os li hulasihi nokoplakwak li uwa mishi orok iri ri. Hako avak indik takwa ri. Os or taha akan or tiriwa wolo kolok akan ji sutlaka. ³⁷⁻³⁸Malakama oto mbele wolok or taku? Nirkundik or taku mo harakunak aptoko maifuk or mbanak or taku mo, os or taha or heyenak ol ornjik lerawun landa ma er li lihi li suknyana ambu nahi, avak lirin armek ukwa ri. Uwa osik li rupshika. Omendingak jirin amu sawenduwa, malakama

oto avak lirnjik hiyawu laka las or uhu nor humasishinak akwa lir. ³⁹Yawur ji hishika, os aka mashama hirnyanda ma li takuri wolon or misirikop armek or washilishirik aka orhin telayiri ambu lir. ⁴⁰Uwa osik jir nga ermba ermbak ji hundujehe ji lika. Os ji mba, “Ma Jikisi Avui Wasilakahi mbernda rakwa ambu ri.” Karem ji mbana wolokop takwa ri.”

Sauheima ma or lerawun jivik landa nga lerawun kavak landa nga

(Mt 24:45-51)

⁴¹Karem mbarik Pita mu Jisasin silira, “Wasilaka, sauheima oso nirtonom mi sawewa os mo ma rondo amber?”

⁴²Karem mbarik ormu mbara, “Jir mberem ji hishindu? Malakama lar yanga lasik or ikuna wolo mberem nanda man or mbashinak mbele mbele orhi ondon or washiliku? Ma or hishiyarinda nga naha jip lerawun landa otona. Erem nanda ma lerawun landa ma anandi ondon or washilihi akwan lirin humasikwa ri. ⁴³Os malakama indiyok or taheyenak lerawu orhin er or la nahi, or rupshika. ⁴⁴Omendingak jirin amu sawenduwa. Malakama avak orin or ngamashinak mbele mbele orhi ondon washilikwa ri. ⁴⁵Hako os lerawun landa ma oto or hishihi nor mba, “Malakama anhi mbernda kolok rakwa ambu ri.” Karem or hishihi ma ol or nga nakrem lerawun landa ondon or jihi akwan or aha uku kavan or aha ambarambasinak, ⁴⁶malakama orhi avak tumsar takwa ri. Hako or mbeek os or takuri wolon heyeri ambu ri. Uhu mbeek hundujeri ambu ri. Unda osik malakama oto or taha avak ma or masi orhin mblarna ormbenda oton kavak or naha hik ermbekwa ri. Ushinak ma ol kavakavan unda ma ondo nga nakrem orok likwa ri.

ⁱ12:33 Lk 18:22 ^j12:35 Mt 25:1-13 ^k12:39 Mt 24:43-44; 1 Te 5:2

^l12:44 Mt 25:21,23

⁴⁷ Jirin amu sawenduwa. Ma or malakama orhi mbari mashin angop or misishihi mblarna ermberwa ma oto avak malakama orhi or taha orin lakak or warmblashikwa ri. ^{m48} Hako lerawun landa ma or malakama orhi mbari mashin misinda ambu oto, os mbele mbelen or hunduje nahi ambu, malakama orhi os or tawa wolo orin awar or warmblashikwa ri, mbeek lakak or warmblashikwa ambu ri. Os Avui Wasilaka lerawu orhin ji lakmbaha hishiyarinda lakak nandan jirin or hahanda nahi, avak lerawu os ji lahanda yombo yombok jirin heyembakwa ri.”

**Jisas hulaima nokopman or
toloyarishinak kraha frijip
li sikmbaha or tari**

(Mt 10:34-36)

⁴⁹ Jisas mashi las nga karem ormu sawera, “An misambi torok hin a ermbe-nak kolok si ukrukurik tari nir. Os hi oso si ukrukurikop a rupshiri nir. Hako hi oso mbeek ukruri ambu sir. ⁵⁰ Nomorawu laka las avak a kishakwa nir. Hako a kisha namber. Uwa osik sunguwavu anhi osmu kava mendek nanduwa. ⁿ⁵¹ An mbeek awu tos misambi torok talawan a mishamaimbakmbaha a rari ambu nir, wahau. Jirin amu sawenduwa. Os a rari man a mbanak kraha frijip li sikmbaha a rari nir. Lal kraha anhik, lal wutari anhi kraha orhik sikwa lir. ⁵² Ter sishi ihi kumak nga os ma lar jinokove orhi nga tostava yeje hom aka lasikop li li nahi, avak lihi ambek a yarishinak kraha frijip sikwa lira. Ma nalmingrip avak an nga ni sikwa nir. Hako frijip avak nalmin-grip ondon li halaha apsham sikwa lira. ⁵³ Apshambak li sihi avoko ma avak jik-isi orhin wutarik or owenak jikisi ma avoko orhin wutarik owekwa ri. Unak nijava avak jikisnokopji sihin erem wu-

tarik si owenak hovok jikisnokopji ni-java sihin wutarik owekwa sir. Ruwai-hava avak nukmango sihin wutarik si owenak nukmango ruwaihava sihin wu-tarik owekwa sir,” karem ormu mbara.
o

**Ma mbeek mbele mbele os talawa
tontlo sihin heyewa ambu lir**

(Mt 16:2-3)

⁵⁴ Jisas ma ondon ormu sawera, “Jir ta layinda yok matle si rasawak ji heyehe karem mbanda jir, “Ma avak rakakwa sir.” Uwak os ji mbawa hom ma takanda sir. ⁵⁵ Uhu ji heyewak suwa wasilakak tombo yok si rasawak karem mbanda jir, “Ta avak jikwa ri.” Uwak os ji mbawa hom ta jinda ri. ⁵⁶ Jir mbele mbele ol lersuwuk fehe nga misambik fehe nga armek yarinda jir. Hako mbele mbele tos ter talawan yarinda ambu jir,” karem ormu sawera.

**Ma or mirin kotim ukwak
hishiwa man sauntlehe shihi
ambek shi mishamaimbaka**

(Mt 5:25-26)

⁵⁷ Karem or mbaha mashi las nga ormu mbara, “Mberem ushiwak jihinjik yawur ji hishihi ji yarikwan ji halandu? ⁵⁸ Ji misi. Ma or mirin kotim ukwak mbawa ma nga majistrethik shi i namber, orin sauntlehe shihi ambek shi mishamaimbaha shi waphimbijika. Las avak mirin or laha ihi majistrethi tavak or halashinak majistret nga avak polismanhi tavak or handa ngashi. Unak polisman nga avak krawu akak li owekwa mir. ⁵⁹ Omendingak jirin amu sawenduwa. Ya os mi hakmbaha li mbawa hom mi ha nahi ambu, mbeek krawun halaha indiyok hikriyok talakwa ambu mir.”

**Ma ol sunguwavu lihin tormblewa
ambu avak kavak nakwa lir**

13 Jisas mashin or saweshirik ma lal orin li sawe limu mbara, “Pailat awun unda ma orhi ondon or mbashirik Galilik fehe ma lal tempel akak limu mandingormera, os Avui Wasilakan li nambundari wolok.” ²Karem li mbarik ormu mbara, “Wa, mberem ji hishindu? Ma ondo kavakava lihi wasilaka mendek si naha ma anandi Galilik fehe ondon tikriri osik nomorawu oso lihi talari sir, karem jimu hishindu? ³Wahau. Jirin amu sawenduwa. Os kavakava ol ji undan ji halaha sunguwavu jihin ji tormble nahi ambu, jir avak er nga kavak nakwa jir. ⁴Wa, mberem ji hishindu? Ma 18-pela kando mas aka hombelaka yanga Siloamik sindari oso tarvlaha si raka mandingormeshirik hari kando kavakava lihi os li undari oso wasilaka mendek si naha kavakava os ma ol Jerusalemik linda ondo li undan tikriri osik limu har, karem ji hishindu? ⁵Wahau. Jirin amu sawenduwa. Os kavakava ol ji undan ji halaha sunguwavu jihin ji tormble nahi ambu, jir avak er nga kavak nakwa jir,” karem ormu sawera. ⁹

**Sauheima mi os akwa ome
nga wandari ambu**

⁶Uhu Jisas sauheima las ormu sawera, “Ma lar mi fik oson nowe orhik ormu overa. Undarik ormu ra mi oson heyera, mi nivi nga si wa nahi, or numbakmbahan. Hako or ta heyeri mi nivi namtas mende mbeek orok wari ambu. ⁷Uhu noumashama oto ma or nowe oson washilindari ma oton ormu sawera, “Misi. An mi roso akwa ome nga sivai waku, karem mbaha asama nalmingrip am a heyefur te. Hako mbeek nam-

tas mende washiwak a numbawa kom te. Mi toso men sembe er siw. Shi ermbe-nak si ika. Men sembe er siw.” ^{r8}Karem or mbarik ma or nowe oson washilindari mu mbara, “Wa, halanak asama namtar nga si sinak shi heyeshihin, las avak ome nga si wanda ngashi. Halanak mi tontlon a jersa ormbehe shi heyeshihin. ^{s9}Las avak asama usaik akwa ome nga si wanda ngashi, u nahi jivina. Hako si wa nahi ambu, mivai shi ermbeke.”

**Sabat wolok Jisas nokove
las or mbarik jivik si nari**

¹⁰Sabat wolo Jisas Judama lotu undari akak mashin ormu sawera. ¹¹Urik nokove las orok liri sira. Asama 18-pelak wasimalengamba toloshirik kumanhava nga ungruwu ayango yandari sir, mbeek wornak yandari ambu sir. ¹²Jisas sirin or heyeh normu mbara, “Nyir tanak.” Karem or mbarik si tarik ormu mbara, “Apmanuwa, nyir avak a mbanak jivik nakwa nyir.” ¹³Karem or mbaha tava orhin nokove osohi maomek or hauow-erik lewas jip si usaha wornak si sihi hi Avui Wasilakahin simu hausimbausira.

¹⁴Hako ma or Judama lotu undari aka oson washilindari ma oto Jisas nokove oson Sabat wolok or mbarik jivik si narik or heyeh normu waplelenara. Uhu ma ol orok liri ondon ormu sawera, “Niri 6-pela lerawun ni landa wolo sira. Os ma toto kavamisinda jihin or mbanak jivik ji nakwak ji hishi nahi, wa, lerawun ni landa wolok ji raka. Hako Sabat wolok nembes.” ¹⁵Karem or mbarik Wasilaka mu orin sawera, “Jir mbafirimbanda ma jira. Mashi os ji sawenda nga lerawu os ji landa nga mbeek nakrem nanda ambu sir. Sabat wolok jir amber bulmakau jihi nga donki jihi nga ji tambuhu iwak li ihi uksem anda lira. ^{t16}Hako nokove

^p13:2 Jn 9:2 ^q13:5 Kis 20:9-10; Lo 5:13-14 ^r13:7 Lk 3:9

^s13:8 2 Pi 3:9,15 ^t13:15 Lk 14:5

toso Abrahamhi nirambara las tosira. Asama 18-pelak Laulaka sirin kavak or nashirik lindari sira. Mberem ushiwak os Sabat wolok a uwak jivik si nawan ji pantlendu?"¹⁷ Karem or mbarik ma ol orin waplelenari ma limu humblarara. Hako ma amber mbele mbele jivi ol or urin li heyeye limu rupshira.

**Jisas sauheima las
mastet sijik or saweri**

(Mt 13:31-32; Mk 4:30-32)

¹⁸Urik Jisas ormu mbara, "Avui Wasilaka os hulaima nokopma orhin or arangoshinak li linda nombo oso mberem sivai nandu?"¹⁹ Wa, oso mastet siji hom nanda sir. Mastet siji oso awarikanda mende sir. Hako li sishiwak lewas si tungua rasaha wasilakak mi hom nanda sira. Ushiwak avi li raha awiwusin mi tava orok uhu linda lir."

Jisas sauheima las yisik or saweri

(Mt 13:33)

²⁰Uhu ormu mbara, "Avui Wasilaka os hulaima nokopma orhin or arangoshinak li linda nombo oso mberem sivai nandu?"²¹ Wa, oso yis hom nanda sir. Os nokove las Bretin si uwa wolo yis kandakar si laha plaua laka nga si farfarsashiwak si kishalaraha wasilaka mendek nanda hom nanda sir," karem ormu mbara.

Akayanga awarikandak ji layika

(Mt 7:13-14,21-23)

²²Jisas Jerusalemik or ikurik ormu ira. Or ihi yanga yangak mashin ormu saweyara.²³ Urik ma lar ormu silira, "Wasilaka, ma lapndonom Avui Wasilakahi yangak layikwa op?"²⁴ Karem or silirik ormu mbara, "Jir avak lerawu havan ji laha akayanga awarikanda

orok ji layika. Jirin amu sawenduwa. Ma mushak orok layikmbaha hishinda lir. Hako wahau. Mbernda li layindahi ambu.²⁵ Kumak aka mashama akayangan avak or kosokwa sir. Unak jir avak akayangan ji tirihi karem mbakwa jir, "Wasilaka, akayangan mi sutlawa." Hako or avak jirin karem mbakwa ri, "An mbeek jir kas a heyenda ambu nir."²⁶ Unak jir avak karem mbakwa jir, "Nir mir nga ni lihi akwan ni aha nakrem mir nga wain ukun ni andari nir te. Uhu mir yanga nihik mi taha nirin mashin sawendari oma."²⁷ Hako or avak jirin karem mbakwa ri, "An jirin a heyenda ambu nir. Jir mbeek fehe jir? Jir kavakavan unda ma jir. Jir amber hom indik ji hala ika."²⁸ Karem or mbanak yanga jivi hikriyok ji i sihi ji heyenak Abraham nga Aisak nga Jekop nga profet ondo amber Avui Wasilakahi yanga orok li linak ji heyeye ji tlangamayih i fu jihin masham koho akwa jir.²⁹ Unak ma ol kuyanga ta rasandak fehe, ta layindak fehe, nuku yok fehe, tombo yok fehe, amber hom Avui Wasilakahi yangak li layih i akwan akwa ola. Hako jir wahau.³⁰ Uwa osik ji misi. Ma ol ter kumasik siwa ondo avak maifuk sikwa lir. Ma ol ter maifuk siwa ondo avak kumasik sikwa lir." y

**Jisas yanga Jerusalemik
fehendarinjik or holori**

(Mt 23:37-39)

³¹Karem or sawerik Farisi lal li raha Jisasin limu sawera, "Herot Antipas mirin mandingormekwak ormu mbanduwa. Uwa osik yanga roson mi halaha yanga lasik ika."³² Karem li mbarik ormu sawera, "Ji ihi Herot otom karem ji sawe. "Mir misi, avak nga ushok nga lerawun a laha wasimalengamba ol man tolondan a mbru

^u13:25 Mt 25:10-12 ^v13:27 Sng 6:8

^x13:29 Sng 107:3 ^y13:30 Mt 19:30

^w13:28 Mt 8:11-12

ormbehe ma ol kavamisindan a anak jivik nakwa lir. Uhu humnyanak lerawu anhi oson a larakokwa nir. ³³Ome sira. Ushok nga humnyanak nga an lerawu oson er a lakwa nir. Mberem ushiwak? Profet mbeek yanga anandi lasik li jimandingormekwa ambu ri, wahau. Jerusalemkop orin li mandingormeshinak hakwa ri.” Mashi kas karem a mbawan orin ji sawe. ³⁴Jir Jerusalemik fehe ma jirin, jir profet ondo nga ma ol Avui Wasilaka mbashirik tari ma ondo er nga sunjakom loho mandingormenda jir. Hindi mushak jirin armek a ukmbaha na hishinda nir, os aptok nijava jikisi sihin shervle sihik si arangonda hom. Hako jir mbeek ji halashiwak jirin erem a unda ambu nir. ³⁵Ji misi. Yanga jihi avak kavak nakwa sir. Jirin amu sawenduwa. Jir avak anin indik heyekwa ambu jir. Er ji lihi ji nikishifuhu ji mba, “Halanak Avui Wasilaka ma or hi orhik tawan armek or uka.” Karem ji mbana wolokop anin indik heyekwa jir.”

Jisas Sabat wolok ma or kumba tava tirindarin or mbarik jivik or nari

14 Sabat wolok Jisas Farisi lida lihi larhi akak or akurik ormu layira. Urik ma ol orok liri ondo orin limu lishi flafatara. ²Mberem ushirik? Ma lar kumba tava tirindari orok liri ora. ³Urik ma oton or heyeye mashi Mose-shin sawendari ma nga Farisi ondo nga ormu silira, “Mashi Moseshi mberem si sawendu? Ma ol kavamisindan Sabat wolok ni mbanak jivik li nakwa jivi os mo kava os?” ⁴Urik mayam er limu lira, mbeek mashi las mbari ambu lir. Urik ma oton or toloho or mbarik jivik or narik or mbashirik ormu ira. ⁵Uhu ormu sawera, “Os jikishulayi jihi lar mo bulmakau jihi lar Sabat wolok ukwa wol-

nanda mishi lasik li layi nahi, kolomalok ji ihi tolonak tasakunda ol mo wahau? He, ji tolonak tasakwa ol te.” ⁶Karem or mbarik lir mbeek mashi las mbakurik nari ambu lir.

Jisas karem ormu mbara, “Jir jihinjik ji hafaka lika.”

⁷Jisas or sihi nor heyeri ma ol hiyawu laka orok tari ma ondo amber malakama linda mishik li likmbaha olmu ura. ⁸Urik sauheima las ormu sawera, “Os ma lar hiyawu laka las or uhu or ushanak mi i nahi, avak malakama linda mishik mi i liwa hala. Las avak orok mi ihi malakama ondo li likwa mishin mi arangonda ngashi. ⁹Unak hiyawu mashama oto avak or taha mirin karem mbakwa ora, “Mir os mi liwa mishi toson halashinak malakama katai tawa torok or lika.” Las avak karem or mbashinak mi humblaraha kuma yok mi i linda ngashi. ¹⁰Hako mir kuma yoko mendek i lika. Os erem mi uwa oso hiyawu mashama oto avak or mbashinak mi ihi malakama linda mishik mi likwa sira. Erem or anak hi mihi avak ma ol er nga ji lihi awa misokome lihik lakak nakwa sir. ¹¹Uwa osik ji misi. Ma or hi orhin orhinjik metenje hauowewa, avak Avui Wasilaka hi orhin or hakaowekwa ora. Hako ma or orhinjik hafaka liwa, avak Avui Wasilaka hi orhin metenje mendek or hauowekwa ri.” ^c

Erndakava ondon armek ji uka

¹²Urik Jisas Farisi hiyawu mashama oton ormu sawera, “Os hiyawu laka las mi ukuna wolo avak mahasanje mihi nga mihi kuvu ondo nga ya ngashi ma ondo nom ushanak li ra awa hala. Mberem ushiwak? Lir avak akwa wasa mihin hakwa lir. Ushinak kumak mbele las

^a14:3 Lk 6:9 ^a14:5 Mt 12:11; Lk 13:15

^c14:11 Mt 23:12; Lk 18:14

^b14:8 Snd 25:6-7

lakwa ambu mir. ¹³Hako os hiyawu wasilaka las mi uwa, avak erndakava nga ol maome kumba tava lihi nga misokome nga kavak nahanda ondon ushanak li ra aka. ¹⁴Ol erem nahanda ma ondo mbeek akwa wasa mihin ukwa ambu lir. Unak mir er rupshi mendeka. Mberem ushiwak? Kumak ma Avui Wasilakahi ol hahanda indik li usahana wolo akwa wasa mihi oso or hakwa sir.” ^d

Hiyawu wasilaka hevenik fehe

(Mt 22:1-10)

¹⁵Urik orok liri ma lar mashi oson or misihi Jisasin ormu sawera, “Hulaima nokopma ol hiyawu wasilaka yanga jivi Avui Wasilakahi orok lihi akwa ma ondo li rupshi mendeka.” ^{e16}Urik Jisas ormu orin sawera, “Misi, ma lar hiyawu wasilaka las or ukurik or uhu ma musha mendek ormu ushara. ¹⁷Urik am or ukuri wolok si narik ornjik lerawun landari ma oton or mbashirik or ihi ma ol masmas or mainhandarin ormu sawera, “Ji taka. Mbele mbele amber angop or hundujerakowa sir.” ¹⁸Hako ma ondo mbeek orok ikurik hishiri ambu lir. Lar ormu mbara, “An angop nowe las yak a frungawuri nir. Avak a ihi nowe oson a heyekwa nir. Uwa osik hiyawu orok a rakwa ambu nir.” ¹⁹Hovok lar ormu mbara, “An angop bulmakau 10-pelak lerawun a lakurik yak a frungawuri nir. Avak a ihi bulmakau ondon a heyekwa nir. Uwa osik hiyawu orok a rakwa ambu nir.” ²⁰Hovok lar ormu mbara, “An akrin na nokoplawa osik hiyawu orok a rakwa ambu nir.” ^{f21}Urik lerawun landari ma oto indiyok or taha mashi os li mbarin hiyawu mashama oton ormu sawera. Urik mashi oson or misihi or waplelenaha orin ormu sawera, “Mir kolomalok ihi kolaka torok

nombo laka nga nombo jintla kanda nga mi ilai talaihi erndakava ondo nga ma ol maome kavak nanda nga misokome tumunda nga kumba nashinda nga laharanak aka anhi li raka.” ²²Karem or mbashirik or ihi indik ormu taha ormu mbara, “Malakama, os mi mbawa hom a lawa sir. Hako aka laka mihi oso hoje namber.” ²³Urik hiyawu mashama oto ormu sawera, “Mir avak kolaka toson mi halaha yanga yangak mi ihi ma amber ol orok mi heyewa ondon ukmisi laharanak avak aka anhi si hojeka. ²⁴Hako omek amu sawenduwa. Ma ol mas a ushahanda ondo lir avak mbeek akwa kandakar akwa ambu lira, wahau.”

Jisasin ji tiyakunak ji hishi nahi, yawur ji li hishihi jivai tiyaka

(Mt 10:37-38)

²⁵Ma musha mendek Jisas nga limu ira. Urik or tormblehe ormu lirin sawera, ²⁶“Os ma lar anin or tiyakunak or hishi nahi, wa halanak anin wapnuku orhik or oweka. Os avoko nijava, jinokopji, jikaha mahasanje orhin wapnuku orhik or oweshihi anin wapmantlek or owe nahi, or mbeek anhi mak nakwa ambu ri. Uhu os anin or rupshiwa oso orhinjik or rupshinda oson si tikri nahi ambu, or mbeek anhi mak nakwa ambu ri. ^{g27}Hovok os ma lar miando orhin or kisha nahi ambu, or mbeek anhi mak nakwa ambu ri.

²⁸Uwa osik ji misi. Os ma lar akan or ukwak or hishi nahi, wa yawur or lihi ya nga mbele mbele ol akan or ukwak or hishiwa ondon or li hishihi nor mba, “Ya toso am aka toson a urakokundas mo wahau?” ²⁹Os erem or hishi nahi ambu, aka oso mbeek or urakokwa ambu sir. Unak ma avak li heyeye orin okole karem orin mbakwa lir, ³⁰“Ma toto aka toso or urakowa kom te,” karem mbakwa ola.

^d14:14 Jn 5:29

^e14:15 Lk 13:29

^f14:20 1 Ko 7:33

^g14:26 Lk 9:23

³¹ Os king lar king anandi nga awun or ukwak or hishi nahi, wa yawur or lihi armek hishikwa ora. Awun unda ma orhi 10,000-ik li nanak king anandi oto awun unda ma orhi 20,000-ik li na nahi, or mba, “Am a jiji na tukrunak tulu ikundal mo wahau?” Karem hishikwa ora. ³² Hako os or hishiwa awu oson or jiji tukrundahi ambu, karem or hishi nahi, wa os homek si nana wolo ma lal or mbashinak li ihi li sauntleka. Ushinak awu oso li ukwan li halaka. ³³ Uhunda hom jir erema. Masmajihinjik yawur jiji heyeshihin. Os mbele mbele jihinjihala nahi ambu, jir mbeek anin tiyanda mak nakwa ambu jir.”

**Jisas orin tiyanda nombon
sauheima las waswok or saweri**

(Mt 5:13; Mk 9:50)

³⁴ “Waswo jivi sira. Hako os si jip ana ambu nahi, mberem ni unak indiyok jivik sivai naku? Wahau. ³⁵ Erem nanda waswo oso mbeek mbele jivi las undahi ambu sir. Men li ormbewak inda sira. Misi, ma ol mambla ngashi halanak mashi anhin li misika.”

Sipsip lar wanyinda mashi

(Mt 18:12-14)

15 Ma ol takis yan landari nga ol kavakavan undari ondo nga Jisas saweri mashin li misikmbaha limu tara. ² Urik Farisi nga ma ol mashi Mose-shin sawendari nga lihi ambek limu mbara, “Ma toto mberem ushiwak ma tol kavakavan unda tondo nga nakrem or lihi aha yandua?” ³ Karem li mbarik or misihi sauheimak or sawe normu mbara, ⁴ “Os jir lar sipsip 100 nga nor nahan-danak namtar wanyishiwa, mberem orvai uku? Sipsip 99 ondon minja ngashi mishik or halashihi namtar oton lasa ikwa ora. ⁵ Or ihi sipsip oton or heyeye

or rupkapshihi indik yangak kisha laharakwa ri. ⁶ Uhu orhi ma orhi man or ushanak li talandirsarakonak lirin ormu sawekuwa, “Sipsip anhi or wanyihinda angop a lasa ihi a heyeye indiyok a laharawa ri. Uwa osik jir nga an nga ka ni rupshika,” karem mbakwa ora. ⁷ Jirin amu sawenduwa. Ma ⁹⁹ ondo angop ma worna mak li nahanda osik heven yok lirin rupshinda lir. Hako os ma kava lar mbele mbele kavakava os or undan or halaha sunguwavu orhin or tormble nahi, avak heven yok warje mende nga rupshikwa lir.”

Ya lar wanyinda mashi

⁸ “Os nokove las ya silva 10-pelak si nahandanak namtar wanyishiwa, mberem sivai uku? Sir avak tujakan si ukruhu aka suvun si hakoho ya sihin lasakwa osa. ⁹ Si laslasa si heyeye sihi ma sihi man si ushanak li talandirsarakonak lirin simu sawekuwa, “Ya anhi or wanyihinda angop indiyok a heyewa ri. Uwa osik jir nga an nga ka ni rupshika,” karem sawekwa osa. ¹⁰ Jirin amu sawenduwa. Os ma kava lar mbele mbele kavakava or undan or halaha sunguwavu orhin or tormble nahi, ensel Avui Wasilakahi avak warje mende nga rupshikwa lir.”

Sauheima avoko jikisi frijiphi mashi

¹¹ Uhu Jisas sauheima las nga ormu sawera, “Ma lar jikishulayi orhi frijip nahan-dari vri. ¹² Undarik maha kanda mu avoko orhin sawera, “Avui, mbele mbele mihi ondon avak mi humasihi anhi uwan avak ter anin haka.” Urik avoko orhi mbele mbele orhi ondo amber or humasihi fririn ormu hara. ¹³ Kandakar nga nambek naha maha kanda oto mbele mbele orhi ondon amber or tirsashirik ma mu frungawura. Ushirik yan or laha

^h15:2 Lk 5:30 ⁱ15:4 Ese 34:11,16; Lk 19:10

yanga home lasik ormu ira. Orok or i lihi yan or haihanda eremberakori lir. ¹⁴Ya orhi mendek si narik erenghandari wolo yanga orok simu nara. Ushirik akwa nga nari ambu ri. ¹⁵Ushirik or ihi yanga orok fehendari ma larnjik ormu lerawun lakurik ira. Urik ma oto mbashirik or layihi fle orhin ormu washilira. ¹⁶Ma lal mbeek akwan orin hari ambu lir. Uri osik or erenghaha fle ari akwa sumbun or akurik ormu hishira.

¹⁷Uhu nor lihi indik avui orhin ormu hishira, “Avui anhinjik lerawun landa ma ondo olmu akwa nga mushak nanduwa, hako an torok a lihi namu erenghanduwa. ¹⁸Wa, avak a usaha indik avui anhi a ikwa nir. Uhu orin karem a sawekwa nir te, “Avui, an angop kavakavan Avui Wasilaka nga mir nga na uhunda nir. ¹⁹Uwa osik an mbeek ma jivik a nawa onik anin jikisi mihik mbakwa ambu mir. Hako halashinak ma tol mirnjik lerawun landa tondo hom a naka,” karem a sawekwa nir.”

²⁰Karem or hishihi or usaha indik avoko orhik ikurik ormu ira. Or irik avoko orhi mu orin homek heyera. Or heyeha sunguwavu orhi nga ornjik or holo mendehe shirinyambar or ihi jikisi orhi oton or wakrihi normu makaptakhavan tlera.

²¹Urik jikisi orhi mu mbara, “Avui, an angop kavakavan Avui Wasilaka nga mir nga na uhunda nir. Uwa osik anin jikisi mihik mbawa hala.” ²²⁻²⁴Karem or mbarik avoko ma oto ornjik lerawun landari ondon or usharik li tarik ormu sawera, “Jikisi anhi toto angop or haha wanyindari hom ni hishandari ri. Hako ter am indik or tashiwak a heyeha amu rupshi mendenduwa. Uwa osik kolomalok kowe jiviwavi las ji laharaha orin ji falehe tavafusha nga ji falehe kumba ari nga ji faleshika. Uhu ji ihi bulmakau jikisi laka lar ji jiji ni u aha avak ni rup-

shika.” Karem mbaha hiyawu wasilakan li uhu aha limu rupshira. ^k

²⁵Urik sanjelaka nowek or nahandarik ormu yangak tara. Or ta aka sumbuk or sihi nor misiri ma li rupkapshihimu mblara. ²⁶Urik avoko orhinjik lerawun landari ma lar or mbarik or tarik ormu silira, “Kando mbele li undu?” ²⁷Karem mbarik ormu sawera, “Maha mihi angop indiyok or tashiwak avoko mihi or rupkapshihimu or mbawak bulmakau jikisi laka lar nimu jiwa.” ²⁸Karem sawerik or misihimu or waplelenaha mbeek akak layiri ambu ri. Urik avoko orhi or talaha mashi jivik or mbaha orin ormu hokovira, unak waplelena orhi oso avak mendek si nakmbahan. ²⁹Hako sanjelaka oto ormu sawera, “Avui, asama mushak lerawu hava kavan a laha mbeek mashi mihin a mblarnanda ambu nir. Ermba ermbak mashi mihin a misindiyanda nir. Hako nindi wolo las mbeek meme jikisi lar mi mbashirik a jiji anhi ma nga ni aha ni rupkapshihimu ambu nir, wahau mende inding. ³⁰Hako jikisi mihi toto ya mbele mbele ol mi harik or laha iri ondo angop hulatohakayanda nokove ondok or oremberakori lir. Ushihimu indik or tawak orin mi rupkapshihimu ornjik bulmakau jikisi lakan mi jiji hiyawun mi uhu andu?”

³¹Karem mbarik ormu mbara, “Jikisi, mir ermba ermbak an nga shi linda mir. Unda osik mbele mbele anhi tondo amber mihi lir. ³²Hako maha mihi toto angop or haha wanyindari hom ni hishandari ri. Hako ter am indik or tashiwak ni heyeha ni rupkapshihimu nimu mblanduwa.”

Sauheima ya ngashi manjik lerawun landari ma

16 Jisas orin tiyandari ma ondon ormu sawera, “Ya ngashi ma lar lindari ri. Ushirik ma lar mbele mbele

orhin washilindari ri. Urik ma lal li taha ya ngashi ma oton limu sawera, “Ya mi-hin washilinda ma oto mbeek ya mihin armek owenda ambu ri. Ya mihi ondon ormu laha sambuyanduwa.”² Karem li mbarik or misihi ya orhin washilindari ma oton or usharik or tarik ormu sawera, “Mir li sawewak a misiwa mbele mbele anhin mbeek armek washilinda ambu mir. Unda osik mbele mbele anhin tava mihik a halakwa ambu lir. Mir kolomalok ihi mbele mbele anhi ol tava mihik nawa ondon amber jekambak kay-erakoho laharanak a heyeka.”³ Karem or mbarik wavu orhik ormu lihishira, “Malakama anhi avak or mbashinak lerawu orhin a halakwa nira. Wa, mberem avai uku? An mbeek kwambu nga na naha lerawu havan landahik a nawa ambu nir. Uhu nombok a lihi yanjik a silikwan a humblaraw te.”⁴ Hako nombo las a hishiwa karem. Os karem a unda nahi, ma lal avak anin armek ukwa lir, os malakama anhi or mbashinak lerawu orhin a halawa wolon.”

⁵ Karem or mbaha malakama orhi otohik wasa nga nandari ma ondon or usharik limu tara. Uhu maifuk tari man ormu silira, “Mir wasan mi hakwa mbelmbel si nandu?”⁶ Karem or mbarik, “100 dram wel.” Karem mbarik ormu mbara, “Wa, os 100-ik li kayenda oson mbroko ormbeshihi jekamba anandik 50-kop kayeka.”⁷ Ushihli lar tarik ormu silira, “Mir wasan mi hakwa mbelmbel si nandu?” Karem mbarik ormu mbara, “100 bek wit.” Karem or mbarik ormu mbara, “Wa, 100-ik li kayenda oson mbroko ormbeshihi jekamba anandik 80-kop kayeka.” Karem ormu mbara.⁸ Ushirik malakama oto or taha nombo nombo os or hishiyarihi or uri oson or heyehe hi orhin metenjekek ormu hauwera. Mberem ushiwak? Ma oto hishi-

yarinda nga nari ora. Ome sira. Ma misambik fehe mbele mbele li ukwak li hishiyarinda lir. Uhu Avui Wasilakahi ma ondon tikrinda lir.

⁹ Jirin amu sawenduwa. Ya jihin misambik fehenda ondon ji hanak ma ondo avak jiji naiblek li naka. Uhundanak kumak ya mendek si nawa wolo, avak jirin li laha aka akak li laha inak jipjip ji lika.¹⁰ Ji misi. Os ma lar lerawu awarikanda ol orhi tavak li hahandan armek or la nahi, avak lerawu laka nga armek lakwa ri. Hako os lerawu awarikanda ol orhi tavak li hahandan armek or la nahi ambu, mbeek lerawu laka nga armek lakwa ambu ri.¹¹ Hako os mbele mbele ol misambik fehendandan armek or washili nahi ambu, lawe mende avak mbele mbele jivi menden ma otohi tavak or hanak or washiliku? Wahau.¹² Jir erem. Os mbele mbele mahin armek ji washili nahi ambu, lawe mende avak jirin mbele mbelen hanak ji washiliku? Wahau.¹³ Ma lar mbeek ma frijipnjik lerawun landahi ambu ri. Os erem or u nahi, lar or rupshihli lar or turakwa ri. Uhu lar mbawa mashin or misihi lar mbawan halakwa ri. Unda hom jir erem. Os ya mbele mbelenjik ji hishombashiowe nahi, jir mbeek Avui Wasilakahi siyok sikwak hishikwa ambu jir,” karem ormu mbara.^m

¹⁴ Farisi ondo yanjik undari lira. Undari osik Jisas mbari mashin li misihli orin li wapkava hishihi limu mbara, “Oto men mbafirimbanda ri.”¹⁵ Urik Jisas mu lirin sawera, “Jir jivijivin unda ma, karem li hishikmbaha jimunduwa. Hako Avui Wasilaka mbele mbele os sunguwavu jihik nawan angop or heyewa sir. Mbele mbele os ma misambik fehe hishihi li mba, “Toso jivi indinga sir,” karem li mbawa oso

¹16:10 Lk 19:17-26 ^m16:13 Mt 6:24

misokome Avui Wasilakahik or heyewa, kava indingak nanda sir. ⁿ

¹⁶ Mashi Moseshi nga mashi profethi nga li sawe ra ra Jon talari ri. Ushihhi Jonik sishi rawa wolo mashi jivi Avui Wasilakahi toso yanga yangak amber osmu induwa. Uwak ma amber Avui Wasilaka hulaima nokopman or arangoshinak li likwa mishik li layikwak olmu lerawu havan landuwa. ^o

¹⁷ Lersuwu nga misambi nga avak mendek nakwa vri. Hako mashi Avui Wasilakahi mbeek mendek nakwa ambu sir. Ermba ermbak er nakwa sir.” ^p

**Jisas nokoven laha
halanda nombon or saweri**

(Mt 5:31-32; 19:9; Mk 10:11-12)

¹⁸ Jisas mashi las nga karem ormu mbara, “Ma or nokove orhin halashihi nokove anandin lawa ma oto misokome Avui Wasilakahik or heyewa nokophirimbirinda ma hom nanda ria. Hako ma lar nokove las hula sihi sirin or halashindan lawa ma oto er nga nokophirimbirinda ma hom nanda ri.”

**Ya ngashi ma nga erndakava
Lasarus nga frihi mashi**

¹⁹ Jisas mashi las nga ormu sawera, “Mas ya mbele mbele nga nandari ma lar lindari ri. Ermba ermbak kowe jivi nom or falehe akwa jivi nom or aha lindari ri. ²⁰ Hako akayanga orhik ojenaji nga afuranda erndakava lar lindari ri. Hi orhi Lasarus oria. ²¹ Uhu ya ngashi ma ari akwatlamu li rakarik or akurik undari ora. Urik asa li raha ojeuku orhin olmu mblek andara. ²² Undarik Lasarus kava oto mu hara. Urik ensel Avui Wasilakahi orin li laha ihi oweshirik ormu Abraham nga nakrem lira. Urik ya ngashi ma oto er nga or harik li wakor oweri ri. ²³ Ushirik ma ol hahanda li lindari mishi orok or

lihi nomorawu wasilakak er kishari ri. Uhu or simawuri Abraham ormu home mendek Lasarus nga lira.

²⁴ Uhu ormu ushara, “Misumu anhi Abraham, mir avak anjik mi holoho Lasarusin mi mbashinak avak uku kandakar tavambisha orhik or falehe nor laharaha tarvle anhik or mbunak kandakar si sernanak a misiwa. An hi torok a lihi maome anhi kava mendek si nawak amu misinduwa.” ²⁵ Karem mbarik Abraham mu mbara, “Nirambara anhi, mi misi. Mir os mas mi nahandan hishika. Os mi ha namber, mir mbele mbele jivi nga musha mendek nandari mir. Hako Lasarus wahau. Uwa osik ter or jip or likwa wolok osmu nanduwa. Hako mir nomorawun mi kishakwa wolok osmu nanduwa. ²⁶ Misi, Avui Wasilaka ukfia las angop jir nga nir nga nihi mindik or shihinda sir. Unda osik ma tol torok liwa os oroyok li ikwak li u nahi, mbeek li haploroho ji liwa mishik li indahi ambu lir. Unak ma ol oroyok liwa nga mbeek li haploroho tos ni liwa mishi yok tandahi ambu lir.”

²⁷ Karem mbarik ma oto mu mbara, “Os erem si na nahi, wa misumu anhi Abraham, Lasarusin mi mbashinak avui anhi aka orhik or ika. ²⁸ An mahasanje anhi tostavak ni nanda nir. Avak mi mbashinak or ihi mainkwambuk or sawe nor tolowornashinak mbele mbele kavakava ol li undan li halaha sunguwavu lihin li tormbleka. Las avak lir nga yanga kava torok li randa ngashi.” ²⁹ Karem mbarik Abraham mu mbara, “Lir mashi Moseshi nga mashi ol profet ondo li sawendari nga angop misinda lir. Unda osik avak mamblan li owehe mashi oson li misihi li tiyaka.” ³⁰ Karem mbarik ormu mbara, “Misumu anhi Abraham, oso erem nawa sira. Hako wahau te. Os hahanda ma lar or usaha nor sawe

nahi, avak sunguwavu lihin tormblekwa lir.”³¹ Karem mbarik ormu mbara, “Os mashi Moseshi nga profethi nga li misi nahi ambu, hahanda ma lar or usaha nor sawewa, mbeek er nga li misindiyandahi ambu lir, wahau,” karem ormu mbara.”

**Kavakavan unda nombo uwak
Jisasin hishiowenda
nombo kavak nanda sira**

(Mt 18:6-7,21-22; Mk 9:42)

17 Jisas ol orin tiyandari man ormu sawera, “Misambi toso kavakavan unda mishi sir. Hako ma or man mbaskashiwak kavakavan li unda ma oto kava indinga ri.² Os ma lar jikisakri kanda rondo lal or unak kavakavak li layi nahi, Avui Wasilaka or unak avak ma or erem mbaskashiwa ma oto kavak nakwa ri. Uwa osik os jikisakri kanda rondon erem or u namber, sunja laka jekapnashi orhik li ishitivihi fak li ormbeshinak or uk aha nor ha nahi, jivina.³ Ji auheyeka. Os jihi lar kavakavak jirin or u nahi, ji saweshinak os erem or undan or halaha sunguwavu orhin or tormbleka. Ushinak or nga jivai anatavatoloho anafa anafa ji lika.⁴ Os ma lar mbele kava las hindi 7-pelak jirin or washi u nahi, os indiyok or ta nor mba, “Os karem karem mirin a uwa oso kavak nawa sir.” Karem or mba nahi, or nga shi anatavatoloho shi anafa anafa shi lika.”

⁵Urik ma ol orin tiyandari ma ondo Wasilakan limu silira, “Mir os mirin ni hishiowenda nombo oson mi unak kwambuk si naka.”⁶ Karem li mbarik Wasilaka mu lirin sawera, “Os anin ji hishiowenda nombo jihi awarikandak mastet siji hom si na nahi, wa ambehoma. Mi roson ji mba, “Nyir nyihinjik kwarasaha i solwarak sika.” Karem ji

mbawa, wa os ji mbawa hom nakwa sir.”^r

**Jisas lerawun landa
nombon or saweri**

⁷Jisas ormu mbara, “Os jirnjik lerawun landa man ji mba, “Mir i tawun la.” Mo “Mir i sipsipin washili.” Karem ji mbashinak or ihi lerawu oson or larakoho indik akak or tana wolo, am ji mbanak nombok akundar? Wahau.⁸ Ji mbashinak jirnjik akwan or hundujeshinak jir anakop akwa ri.⁹ Os erem or uwa oso mbeek mbele laka ambu sir. Or men lerawun os ji mbawa hom lawa ri.¹⁰ Jir erema. Os mbele mbele Avui Wasilaka ji ukmbaha jirin or mbahandan ji uhunda nahi, karem ji mbaka, “Nir mirnjik lerawun landa ma nir. Nir jivi ambu nir. Mbele mbele os ni uwa oso men lerawun os mi mbawa hom ni landa nir.”

**Jisas ma 10-pela okmbale lepra
tolondarin or mbarik jivik li nari**

¹¹Jisas Jerusalemik or ikurik ormu ira. Or ihi provins Samaria nga Galili nga frihi wolo ambek ormu ira.¹² Uhu kuyanga lasik or layirik ma lal 10-pela okmbale lepra tolondari mu nombok orin heyera. Li heyeye homek li sihi¹³ wasilakak limu ushara, “Jisas, malakama mirin. Nirnjik mi holowa.”^{s14} Karem mbarik Jisas lirin or heyeye normu mbara, “Ji ihi maome jihin prisin ji mukuka.” Karem or mbashirik li irik kolok maome lihi jivik simu nara.^{t15-16} Urik lihi lar maome orhi jivik si nashirik or heyeye nombok or yantlehe indiyok ormu tara. Or taha wasilaka mendek or ushasawehe hi Avui Wasilakahin ormu hauowera. Uhu or taha Jisashi kumbamuk or taka avermbuwaha orin armesarmek ormu

^{q17:3} Mt 18:15 ^{r17:6} Mt 17:20; 21:21

^{s17:13} Wkp 13:45-46

^{t17:14} Wkp 14:2-3; Jn 3:3; 18:36

mbara. Ma oto Samariak fehenda ma ria. ¹⁷Urik Jisas ma oton or heyehé ormu mbara, “An a hishiwa ma 10-pela angop jivik nawa lir. Hako lal mbeei? Mberem ushiwak indiyok li taha hi Avui Wasilakahin li hauowekwan li halandu? ¹⁸Ji heyeka. Ma roto samba samba Samariak fehe toria. Ortonom indiyok tawa ria.” ¹⁹Uhu ma oton ormu sawera, “Mir usaha ika. Wavu mihik anin mi hishiowewa osik jivik mimu nanduwa,” karem ormu mbara.

**Ma Jikisi Avui Wasilakahi
avak kormbak talakwa ri**

(Mt 24:23-28; 24:37-41)

²⁰Farisi ondo lal Jisasin limu silira, “Avui Wasilaka ma orhin or arangoshinak li likwa oso mbele wolok si talaku?” Karem li silirik ormu mbara, “Avui Wasilaka os or arangoshinak ji likwa oso mbeek ji heilandahi nombok takwa ambu sir. ²¹Ma lal mbeek oson li heyehé mba, “Heye tos torok nandu.” Mo “Heye kasai karok nandu,” karem mbakwa ambu lir. Mberem ushiwak? Jir Avui Wasilakahi mashin misindiyanda ma os jimu orhi siyok sihi or mbawa hom os jimu unduwa. Uwa osik os or arangoshinak ji likwa oso angop jihik nawa sir.”

²²Karem or mbaha orin tiyandari man ormu sawera, “Kumak Ma Jikisi Avui Wasilakahi oton ji heyekunak hishikwa oj te. Hako mbeek ji heyekwa ambu ri. ²³Erem ji hishina wolo, avak jirin li sawe mbakwa lir, “Heye, katai karok lindu.” Mo “Heye tor torok lindu.” Karem li mbawa avak mashi lihin ji misihi tiya iwa hala, wahau. Os ji liwa mishik er ji lika. ^{u24}Ma Jikisi Avui Wasilakahi indiyok or takwa wolo, kasai lervlanda hom nakwa sir. Os si lervlawo wolo,

ma amber li heyenda sir. Unda hom or takwa wolo, erem ma amber li heyekwa ri. ²⁵Hako masmas nomorawu wasilakan or kishanak ma ol ter liwa ondo orin kumaifakwa lir.

²⁶Ma Jikisi Avui Wasilakahi indiyok or takwa wolo, mbele mbele os Noahi wolok li uhunda hom erem li ukwa sir. ²⁷Oro wolok ma akwan li aha nokoven li laha jikisi lihin li mbashirik hulasi nokoplari lira. Karem li uhu yarik Noa sipik or layikuri wolok nari sir. Urik ma si rakarik fa si rasaha si jisiriri lir. ²⁸Undari hom Lothi wolo erem nari sir. Ma akwan li aha mbele mbele li frungawuhu lal li oweshirik li lar, mbele mbele nowek li fakaha li sir, akan li ur, karem uyandari lir. ^{v29}Hako Lot yanga Sodomina or halarik hi wasilaka lersuwu yok si rakaha Sodomik fehe man simu urakora. ³⁰Unda hom os Ma Jikisi Avui Wasilakahi indiyok or rakwa wolo erem nakwa sir. ³¹Os erem si nawa wolo, ma or hikriyok liwa, aka orhik or layihi mbele mbele orhin or lawan or hala. Ma or nowek liwa erem. Indik yangak or ihi mbele mbele orhin or lawan or hala. ^{w32}Mbele mbele os mas Lothi nokovek talandan ji hishika. ³³Os mbele mbele jihi ondon ji toltambana nahi, avak kavak nakwa jir. Hako os anin ji hishindiya mbele mbele ondon ji hala nahi, kumak ermba ermbak linda oson jivai laka. ^{x34}Jirin amu sawenduwa. Ma Jikisi Avui Wasilakahi avak tumsar takwa ri. Unak ma frijip kawu namtaskop fri wanak Avui Wasilaka lar or laha lar or halakwa ri. ³⁵⁻³⁶Nokove frijip plauan fri unak Avui Wasilaka las or laha las or halakwa sir.” ³⁷Karem or mbarik ol orin tiyandari ma mashi oson li misihi Jisasin limu silira, “Wasilaka, mbele mbele ondo mbeek li ta-

^u17:23 Mk 13:21; Lk 21:8 ^v17:28 Stt 18:20; 19:25 ^w17:31 Mt 24:17-18

^x17:33 Lk 9:24

laku?” Karem li silirik ormu mbara, “Os li takwa wolo os li talanak kormbak ma amber heyekwa lir, os mbele las haha kuvayiwa mishik apkumbono li tirsawak ni heyenda hom.”

Avui Wasilakan ji sawekwan ji kremangrewa hala

18 Jisas ma ol orin tiyandari man mashi las sauheimak or sawe normu mukura, anak Avui Wasilakan ermaba ermbak li sawekwan li kremangrewan li halakmbahan. ^{y2}“Yanga lasik majistret lar lindari ri. Majistret oto mbeek Avui Wasilakan or ajehe man jelyakurik hishindari ambu ri. ³Hako mumbla las kuyanga orok lindari sir. Sir ermaba ermbak majistret otohik si raha karem sawendari sir, “Ma lar anin kavakavak or ukwak undua. Mir anin jelyaha orin sauntleshinak or halaka,” karem sawendari sira. ⁴Ermaba ermbak si ifarafa si sawerik or misihi mbeek sirin jelyakurik hishindari ambu ri. Hako am or krehe ormu hishira, “An mbeek Avui Wasilakan a ajehe man jelyakwak a hishinda ambu nir. ⁵Hako os a hala nahi, mumbla roso mashi roso nom si ifarafa sawenak am a kreher. Uwa osik os si mbawa hom a uka.” ⁶Karem Wasilaka or mbaha ormu sawera, “Majistret kava kato mbahanda mashin ji misihi ji hishiyarika. ⁷Os Avui Wasilaka kamahanda ma ondo niri tandi ermaba ermbak orin li sawe li tla nahi, wa am lirin kumaifakundar? Wahau. ⁸Jirin amu sawenduwa. Kolomalok lirin jelyakwa ri. Hako os Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto indik or takuna wolo ma lal am orin li hishindiyanak or heyekundal?”

Sauheima ma frijip Avui Wasilakan fri saweri

⁹Ma lal karem hishinda ola. Lir jivik li nawak lal mbeek lir nanda hom nanda ambu lir. Undari osik Jisas ma ol erem hishindari man ormu sauheimak sawera, ¹⁰“Ma frijip Avui Wasilakan fri sawekmbaha tempel akak frimu layira. Lar Farisi, lar takis yan landa ria. ¹¹Farisi oto orok or sihi wavu orhikop Avui Wasilakan karem ormu sawera, “Avui, an mbeek ma kava ondo hom a nanda ambu onik mirin armesarmek amu sawenduwa. Ma ondo hirnyaha kavakavan li uhu nokophirmbirinda lir. Hako an wahau. Tor torok liwa takis yan landa ma roton heyeka. An mbeek or hom a nanda ambu nir. ¹²Wik namtarmba namtarmbak tandi frijip akwan a halaha mirin a sawenda ona. Uhu mbele mbele ol a lawan 10-pelak a humasi owehe namtas mirin a handa nir,” karem ormu mbara. ^z

¹³Hako ma or takis yan landa ma oto homek or sihi mbeek metenje yok larasa mawuri ambu ri. Or maruknyaha ormu mbara, “Avui, an ma kava nir. Hako mir anjik holoka,” karem ormu mbara.” ^{a14}Uhu Jisas mu mbara, “Jirin amu sawenduwa. Ma or takis yan landa ma oto Avui Wasilakahi misokomek jivik or naha indik aka orhik ormu ira. Hako Farisi oto, wahau. Mberem ushirik? Ma ol hi lihin hauowenda ondo Avui Wasilaka hi lihin or hakaowenda lir. Ma ol lihinjik hafakaha liwa, Avui Wasilaka hi lihin or hauowenda lir.” ^b

^{y18:1} Kl 4:2; 1 Te 5:17 ^{z18:12} Ais 58:2-3; Mt 23:23 ^{a18:13} Sng 51:1

^{b18:14} Mt 23:12

**Hulaima nokopma jikisakri
lihin Jisasik li laharari**

(Mt 19:13-15; Mk 10:13-16)

¹⁵ Hulaima nokopma jikisakri lihin Jisasik limu laharara. Unak lirin or toloho Avuin or sawenak lirin armek or ukmbahan. Hako orin tiyandari ma ondo oson li heyeha ma ondon olmu ngirara. ¹⁶ Urik Jisas usharik pasir os or siri mishik jikisi ondon limu laharara. Urik orin tiyandari man ormu sawera, “Jir jikisi tondon halashinak anhih li raka. Jir avak pantlewa hala. Ma ol jikisakri rondo hom nawa ma ondo Avui Wasilakahi krahak li sihi yanga jivik ikwa lira. ¹⁷ Omendingak jirin amu sawenduwa. Os jikisakri kanda rondo hom ji naha kraha Avui Wasilakahik ji si nahi ambu, jir mbeek yanga jivik i layikwa ambu jir, wahau.” ^c

**Ma or mbele mbele ngashi oto
Jisasin heyekurik or tari**

(Mt 19:16-30; Mk 10:17-31)

¹⁸ Urik malakama lar Jisasik or taha ormu silira, “Mir tisa jivi mira. Mberem a uhu os ermba ermbak linda oson avai laku?” ^{d19} Urik Jisas mu orin sawera, “Mberem ushiwak an jivi, karem mi mbandu? Avui Wasilaka orthonom jiviria. ²⁰ Angop mi heyenda sir, lo ol Moses mas or kayehendari ondon. Nokophirm-biriwa hala. Man mandingormewa hala. Hirnyawa hala. Man sembe mbaha haimba handambawa hala. Avoko nijava mihin tiyaha mashi frihin misika.” ^{e21} Karem or mbarik ormu mbara, “An jikisakrik a nari wolokop sishihi raha ter nga mashi ondo amber angop a tiyarakonda nir.” ²² Karem or mbarik ormu sawera, “Mbele las os mendek mi nawak amu heyenduwa. Mir mbele mbele mihi ondo amber mi mbashinak

li frungawushinak ya oson mi laha ern-dakava ondon haka. Ushihi ra anin tiyaka. Os erem mi uwa mbele mbele kumak hevenik mi lakundan os mimu hundujenduwa.” ²³ Malakama oto mashi oson or misihi fumunyava orhi kava heyeha wavu orhi nga kavak er nari sir. Mberem ushirik? Or ya mbele mbele mushak nandari ora.

²⁴ Urik Jisas ma oton or heyeha ormu sawera, “Ma ol mbele mbele mushak nanda ondo Avui Wasilakahi siyok li sikmbaha li hishiwa, anala mendekwa sir. ²⁵ Kamel lar am kowen tlavanda nil washi orok layikundar? Wahau. Unda hom ma ol mbele mbele ngashi ondo Avui Wasilakahi siyok li sikmbaha li hishiwa, kava ukwa mende sir.” ²⁶ Karem or mbarik li misihi limu silira, “Ayo, os erem si na nahi, lawe avak os ermba ermbak linda oson laku?” ²⁷ Urik ormu mbara, “Mbele mbele ol ma undahi ambu ondo Avui Wasilaka or undahi lir.”

²⁸ Urik Pita mu mbara, “Misi, nir mbele mbele nihin angop er ni halarakoho mirin nimu tiyanduwa.” ²⁹⁻³⁰ Urik ormu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa. Ma ol Avui Wasilaka ma orhin or arangoshinak li likunda mashin sawe ikmbaha anin tiyanda ma ondon Avui Wasilaka armek or ukwa lir. Mbele mbele aka, nokove, mahasanje, avoko nijava, jikisi lihin li halanda ondohi farniyik misambi torok li liwa wolo warje nga nor hakwa lir. Undanak kumak ermba ermbak linda oson lakwa lir,” karem ormu mbara.

**Jisas or haha indik or
usahakundarin indik or saweri**

(Mt 20:17-19; Mk 10:32-34)

³¹ Jisas ol orin tiyandari ma 12-pela ondon ormu sawera, “Ji misi.

Avak Jerusalemik ni ikwa nir. Unak mbele mbele amber os Ma Jikisi Avui Wasilakahik talakmbaha profet mas li kayehendari oso avak omek nakwa sir. ^{f32}Avak orin Romik fehenda ma ondohi tavarenjek li hakwa ri. Uhu kavakavan li mbaha li okolehe li suntlayashikwa ri. ^{g33}Uhu li wakoroho li mandingormekwa ri. Hako niri frijip fri ishinak indiyok usahakwa ria,” karem ormu mbara. ³⁴Hako ma ol orin tiyandari ondo mashi os or mbari oso maintontlo sihi si wanyishirik mbeek yariri ambu lir. ^h

Jisas misokome tumundarin or mbarik jivik or nari

(Mt 20:29-34; Mk 10:46-52)

³⁵Jisas or ihi kuyanga Jerikok am pasir or narik misokome tumundari ma lar nombo sumbuyok or lihi yanjik ormu silira. ³⁶Or lihi nor misirik ma musha mendek li taltala irik ormu silira, “Mberem ji undua?” ³⁷Urik limu sawera, “Jisas Nasaretik fehenda ormu randuwa.” ³⁸Karem li mbarik kolok wasilakak ormu ushambara, “Jisas, nirambara Devithi mirin, an wavu mi hishiwa.” ³⁹Hako ma ol maifuk tari ma ondo orin li ngriaaha limu mbara, “Mir mayam li.” Hako, wahau. Indik wasilaka mendek or ushaha ormu mbara, “Nirambara Devithi mirin, An wavu mi hishiwa.” ⁴⁰Urik Jisas or taha pasir or sihi nor mbashirik orin limu laharara, os or siri mishik. ⁴¹Urik Jisas mu orin silira, “Mberem a miri ukmbaha mi hishindu?” Urik ormu mbara, “Wasilaka, a heyekmbaha namu hishinduwa.” ⁴²Urik Jisas mu sawera, “Misokome mihi avak mi heyekwa sir. Anin mi hishiowewa nombo orok misokome mihi avak jivik nakwa sir.” ⁴³Urik kolok

misokome orhi si huririk or heyeye hi Avui Wasilakahin or hauowehe Jisasin ormu tiya ira. Urik ma amber oson li heyeye lir nga nakrem hi Avui Wasilakahin limu hauowera.

Jisas Sakiashi akak or layiri

19 Jisas yanga Jerikok or layishihi ormu ira. ²Ma lar orok lindari ri. Hi orhi Sakias oria. Oto takis yan landari ma ondo malakama lihi ria. Or ya nga musha mendek nandari ri. ³Hako, “Jisas mberem nanda ma ri?” Karem or hishihi Jisasin heyekurik ormu ura. Hako or fanyitombo kandak or nandari osik ma musha mendek orin li tikri li arangoshirik mbeek Jisasin or heyekurik nari ambu. ⁴Uri osik masmas ormu shirinya ira. Or ihi Jisas ikuri nombo yok mitenje lasik ormu lawu lira, uhundanak Jisasin or heyekmbahan. ⁵Urik Jisas am or taha orok or sihi nor simawuhu ormu sawera, “Sakias, mbermbar taka. Ter an nga aka mihik shi likwa shir.” ⁶Karem or mbarik kolomalok or takaha sunguwavu orhi nga rupshi mendehe Jisasin or laha aka orhik frimu layira. ⁷Urik ma ondo oson li heyeye li wapkava hishihi limu mbara, “Jisas toto kavakavan unda ma otohi akak or layi liwa re,” karem limu mbara. ⁸Hako Sakias or usasihi Wasilakan ormu sawera, “Wasilaka, misi. Ter mbele mbele anhin a humasihi yeje avak ma ol erndakava ondon a hakwa nir. Uhu mbele mbele a mbafirimbaha na landan avak warje nga na hovok hakwa lir.” ⁹Karem or mbarik, Jisas mu orin sawera, “Avui Wasilaka ter angop mir nga jikisnokopji mihi nga jivinawa ri. Mir er nga nirambara indingo Abrahamhi mira. ^{k10}Ma Jikisi Avui Wasi-

^f18:31 Lk 24:44 ^g18:32 Lk 9:22,44 ^h18:34 Mk 9:32 ⁱ19:7 Lk 15:2

^j19:8 Kis 22:1; Nam 5:6-7 ^k19:9 Lk 13:16; Ap 16:31

lakahi oto kavakavan unda ma ondon or lasaha lirin jvinakmbaha rari ri.”¹

**Sauheima lerawun landa
ma yan li lari mashi**

(Mt 25:14-30)

¹¹Jisas Jerusalemik or layikuri am pasir si nari osik ma ondo karem limu hishira, “Avui Wasilaka ma orhin or arangoshinak li likwa ter kormbak talanak ni heyekwa sir.” Karem li hishirik or heyeye lirin tolowor-nakmbaha sauheimak ormu sawera,¹² “Hiushama lar yanga home mendek or inak li kamashinak malakamakk or nakmbaha ormu ira. Ushinak indik kotontlo orhik or taha orhi man or arangoshinak li likmbahan.¹³ Os or ikuri wolo ma 10-pela ol ornjik lerawun landa ma ondon or usharik li tarik ya gol^{19:13} namtasmba namtasmbak lirin or haha karem ormu sawera, “Ya kason ji toloho lerawun ji laka. Unak indik a raka.” Karem or mbashihi ormu ira.

¹⁴Hako ma ol kotontlo orhik fehe orin li wapkava hishihi ma lal li mbashirik yanga os or iri mishik limu ira. Uhu karem limu sawera, “Nir ma toto malakama nihik or nakwan ni turaw,” karem limu mbara.¹⁵ Hako angop li kamashirik malakamak or naha indik kotontlok ormu tara. Or taha karem ormu mbara, “Ma ol yan a hahandan ji sawenak li raka. Unak lirin a silheyeka. Am lerawun li laha ya lal er nga mushak lari ol?”

¹⁶Urik ma lar masmas or taha ormu mbara, “Malaka anhi mirin, ya gol namtas mi harin a toloho lerawun a larik 10-pela er nga talari lir.”¹⁷ Karem or mbarik malakama mu mbara, “Mir lerawun jip lari mira. Mbele mbele

os awarikandak narin armek mi tolori osik avak kuyanga 10-pela mirin a halashinak arangoho washilikwa mir.”^m

¹⁸Urik lar taha ormu mbara, “Malaka anhi mirin, ya gol namtas mi harin a toloho lerawun a larik 5-pela er nga talari lir.”¹⁹Urik malakama oto mu mbara, “Mir yanga 5-pela yoko hom washilikwa mir.”²⁰Urik lar taha ormu mbara, “Malaka anhi mirin, ya mihi kasira, mbeek lerawun a lari ambu sir. Ya mihin koutakrik a ishihi armek a oweshirik wari sir.²¹ Mir mambalek mi naha mbele mbele ol ma anandi oweshirin landa mir. Uhu akwa ol nowek li lashirin er nga landa mir. Undari osik os amu ajera.”

²²Urik malakama orin ormu sawera, “Mir ma kava indinga mbafirimbanda ma mir. An mambale, karem mi hishirikop,²³ mberem ushirik ya anhi oson bengik mi owekurin mi halar? Os bengik mi owendakop os indik a rawa wolo ya lal er nga na lawa nir.”²⁴Uhu ma ol pasir sirin ormu sawera, “Ya os or tolowan ji laha ma or warje nga lawan er nga ji haka.”²⁵Urik limu mbara, “Malaka, or angop warje nga lawa or te.”

²⁶Urik ormu mbara, “Jirin amu sawenduwa. Ma ol mbele mbele a handan yawur toloho lerawun landa ondo mbele mbele lal er nga na hashinak warje nga lakwa lir. Hako ma ol mbele mbele a handan yawur toloho lerawun landa ambu ondo mbele os li tolondan avak a lashinak men likwa lir.ⁿ²⁷ Hako ma ol malakamak a nakurin turari ondon torok ji laharanak a mbashinak li mandingormeka.”²⁸Jisas sauheima oson or saweshihi Jerusalemik li indari nombok indik ormu lawura.

^{19:13}**19:13** Ma oto or hari ya oso awarikanda ambu sir. Os de 100-ik lerawun li laha li landahik nari sir.

¹**19:10** Lk 15:4; Jn 3:17; 1 Ti 1:15 ^m**19:17** Lk 16:10 ⁿ**19:26** Mt 13:12; Lk 8:18

Jisas king hom Jerusalemik or layiri
(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Jn 12:12-19)

²⁹ Am li ihi kuyanga Betfage nga Betani nga op telemba Oliv sumbu orok nandari mishik limu talara. Uhu orin tiyandari ma frijip or mbashinak yanga pasir nanda orok fri ikurik ormu sawera, ³⁰ “Kuyanga kasaik ni heyewa mishi orok shi ihi shi heyenak donki akri sahanda lar kuvuk li ishishihindak or sindu. Donki oto mbeek ma lal mas li lihi ihinda ambu ri. Avak kuvun shi sorngoho anjik shi laharaka. ³¹ Os ma lar shirin or silihi nor mba, “Mberem ushiwak donki oton shi sorngo laha in-dua?” Karem or sili nahi, karem shi saweka, “Wasilaka lerawu nga nor nawa osik or mbashiwak shimu randuwa,” karem orin shi saweka.” ³² Jisas karem or saweshihi or mbashirik fri ihi fri heyeri mbele mbele ondo os or saweri hom si narik frimu heyera. ³³ Am fri i heyehi frimu sorngora, kuvu os donkin li ishishirik or siri oson. Urik mashama fririn limu silira, “Mberem shi ukwak donki oton shi sorngo laha ikwak shi undua?” ³⁴ Urik frimu mbara, “Wasilaka lerawu nga nor nawa osik or mbashiwak shimu laha ikmba unduwa.” ³⁵ Karem fri sawe lafakaha donki oton frimu laharara. Uhu kousamba frihin fri tloloho donki heyek fri oweshirik Jisas mu lawu lira. ³⁶ Am or lawu lihi ormu ira. Urik ma mushak kousamba lihin li tloloho nom-bok limu laha lere ira.

³⁷ Am or ihi pasir telemba Oliv siyok ormu sira. Urik ma ol orin tiyandari ondo ma undahi ambu ol or urik li heyendari ondon li hishiowehe limu rupkapshira. Uhu wasilakak hi Avui Wasilakahin limu hauowera. ³⁸ Uhu limu mbara,

“Halanak Avui Wasilaka ma or hi orhik tawa king oton armek or uka. Nir Avui Wasilaka or hevenik linda oton nimu hauowekuwa. Waprupshi orhi nga nor halashiwak nimu waphimbiji linduwa.” *Buk Song 118:26* ^o

³⁹ Hako Farisi lal ma nindik li sihi Jisasin limu sawera, “Tisa, mirin tiyanda tondon kwambuk mbanak erem li mbawan li halaka.” ⁴⁰ Hako Jisas ormu mbara, “Jirin amu sawenduwa. Os mayam li si nahi, sunja tondo nga avak hi Avui Wasilakahin hauowekwa lir.”

Jisas Jerusalemik fehe manjik or holoho tlari

⁴¹ Jisas am or ihi Jerusalemik or layikuri ambek or sihi kuyanga laka oson ormu heyera. Or heyehi orok fehendanjik or tlaha ⁴² normu mbara, “Jerusalemik fehenda jirin, ji halashinak Avui Wasilaka waphimbiji orhi jirik si nakuri os jimu halara. Os ji lakurikop masa. Hako ter osmu wanyinduwa. Unak mbeek ji heyekwa ambu sir. ⁴³ Kumak wutari jihi avak li raha awun li hongoho talayantlehe arangokwa lir. ⁴⁴ Uhu li raha jir nga jikisi jihi nga li jihi kava indingok li nakwa jir. Uhu yanga jihin er nga kavak li narakokwa sir. Mberem ushiwak? Jir mbeek ma or Avui Wasilaka jirin jelyakmbaha tahandan heyenda ambu jir.” ^p

Jisas ma ol ya lerawun tempel akak larin or jilakria ermberi

(Mt 21:12-17; Mk 11:15-1; Jn 2:13-22)

⁴⁵ Urik Jisas or ihi tempel aka os in-yik li washi arangondari mishi orok ormu layira. Uhu ma ol orok lihi mbele mbelen ewerik li frungawuri ondon or jilakrialaha normu ermbera. ⁴⁶ Uhu normu mbara, “Jekamba Avui Wasi-

lakahik karem li kayehendari sir, “Aka anhi anin li sawenda aka sir.” Hako ter jir os jimu uwak hirnyanda ma lihi aka hom osmu nanduwa,” karem ormu mbara. ⁴⁷ Uhu ermba ermbak tempel aka orok mashi jivin ormu sawendara. Hako mashi Moseshin sawendari ma ondo nga bikpris ondo nga Judama lida lihi ondo nga Jisasin li mandingormekuri nombon limu oweiweiheyera. ⁴⁴⁸ Hako ma musha mendek Jisas sawendari mashin li misihi orin li rupshiri osik mbeek orin li mandingormekuri nombo las li heyekurik nari ambu sir.

Jisasin limu silira, “Lawe mbashihindak lerawu oson mi landu?”

(Mt 21:23-27; Mk 11:27-33)

20 Nindi las wolok Jisas tempel akak or layihi mashi jivi Avui Wasilakahin or owesawerik bikpris ondo nga mashi Moseshin sawendari ma lal nga Judama lida lihi lal nga limu tara. ² Uhu orin limu silira, “Mir sawenak ni misi. Lawe mbashihindak lerawu oson mi landu?” ³ Urik ormu mbara, “Os mbele las jirin a siliwan armek ji sawenak a misi nahi, an nga vai sawenak ji misikwa sir, lawe or mbashihindak lerawun a landu. ⁴ Jon man fak or tolofalandari oto lawe mbashirik lerawun or lar? Avui Wasilaka mbashirik mo ma misambik fehe mbashirik lerawu oson lari or?” ⁵ Urik lihi ambek limu mbara, “Mberem ni mbakwa ambu re. Os ni mba, Avui Wasilaka mbashirik lerawu oson ormu lara, karem ni mba nahi, avak or mba, “Mberem ushirik orin ji tiyakurin ji halar?” karem mbakwa ora. ⁶ Hako os ni mba, ma misambik fehenda mbashirik lerawu oson ormu lara, karem ni mba nahi, ma rondo avak nirin li sunjakom loho ormbekwa ola. Mberem ushiwak?

Jon oto profet oria, karem hishinda ola.”

⁷ Karem li hishihi limu mbara, “Nir ni hishiwa kom.” ⁸ Urik ormu sawera, “An ngana, mbeek jirin a sawekwa ambu nir, ma or anin mbashihindak lerawu toson a lawan.”

Sauheima os noumashama hala ishirik ma kava ondo hiniyin li ori

(Mt 21:33-46; Mk 12:1-12)

⁹ Jisas sauheimak ormu sawera, “Ji misi. Ma lar wain nowe las or laha ma lalhi tavak or halashihi yanga home lasik ormu i lira. ¹⁰ Undarik wain siji ondo am li nivikuri wolok si narik noumashama oto ornjik lerawun landari ma lar or mbashirik wain nowen washilindari man or heyeye ornjik lal or nimba laharakmbaha ormu ira. Hako ma ol nowe orok landari ma ondo orin li jihi li mbashirik tapas ormu ira. ¹¹ Urik noumashama ornjik lerawun landari ma anandi lar nga nor mbashirik ormu ira. Urik or er nga li jihi kavak er li naha li mbashirik tapas indik ormu ira. ¹² Urik lar er nga nor mbashirik ormu ira. Urik or er nga li jihi li ermberik ormu tulura. ¹³ Urik noumashama ormu mbara, “Ter mberem avai uku? Avak jikisi anhi tor a rupshindan a mbashinak or inak mashi orhin avak li misikwa lir.” ¹⁴ Hako ma ol nowe orok landari ma ondo jikisi orhi oto rarik li heyeye lihi ambek limu mbara, “Noumashama jikisi orhi indingo ormu tanduwa. Ka ni i orin jimandingormehe mbele mbele orhi ondon hiniyin ni oka.” ¹⁵ Karem li mbaha orin hikriyok li tololongo lalayihi orin limu mandingormera.

Wa, jir mberem ji hishindu? Noumashama oto ma ondon mberem orvai uku? ¹⁶ Avak or taha ma kava ondon or mandingormehe nowe oson ma anandi lalhi tavak or hakwa sir.”

Jisas karem or mbarik ma ondo mashi oso li misihi limu mbara, “Erem or uwan or hala.”¹⁷ Karem li mbarik Jisas lirin or heyeye ormu mbara, “Mberem ukurik jekamba Avui Wasilakahik karem li kayer?”

“Sunja ma ol akan unda ondo, kava, karem li hisihi li orمبري sir. Hako wahau, angop wormbonawa hom maifuk ormu sinduwa.” *Buk Song 118:22*

¹⁸ Ji misi. Ma ol sunja heyeye orok takatukuyiwa avak havan tlekwa lir. Unak os sunja oso ma lalhi heyek si raka nahi, si mandingormekwa lir.”^{s19} Jisas karem or mbarik mashi Moseshin sawendari ondo nga bikpris ondo nga li misihi limu hishira, “Jisas saheimak or sawewa nirin or sawewa sir. Wain nowe oson washilindari ma ondo nirin olmu heimanduwa.” Karem li mbaha orin li tolokmbaha limu hishira. Hako hulaima nokopman li ajeri osik os limu halara.

**Takis yan Sisarin
hakwa on mo wahau?**

(*Mt 22:15-22; Mk 12:13-17*)

²⁰ Uhu bikpris nga mashi Moseshin sawendari ondo nga Jisasin mandingormekuri nombon limu li hishira. Uhu ma lal li mbashirik limu ira. Li ihi karem limu haimba handambara, “Nir Jisashi mashin misikwak ni rawa nir.” Erem li mbanak mashi las or mbanak li heyeye nombo orok malakama Romik fehe orhi tavak Jisasin li kotim ukmbahan.^{t21} Li ihi Jisasin limu silira, “Tisa, nir angop ni heyenda mir. Mashi mihi wornak si nawak mainome nom sawenda mir. Ma amber hi ngashi nga hi ngashi ambu nga nakremkop sawenda mir. Mashi omendinga os Avui Wasilakahik nanda nom sawenda mir.²² Hako mberem mi hishindu? Nir takis yan Sisarin ni hakwa

oso jivik nakwa os mo wahau?”²³ Hako Jisas os orin li oweiweiheyeye orin li kotim ukurik li mbari oson angop or heyeri sir.²⁴ Uri osik ormu mbara, “Ya las ji hanak a heyeye. Fumunyava lawehi nga hi lawehi nga ya torok si wandu?”²⁵ Urik limu mbara, “Sisarhi vria.”²⁵ Urik ormu mbara, “Wa, mbele mbele ol Sis-arhi ondo indik orin ji haka. Hako mbele mbele ol Avui Wasilakahi ondo indik orin ji haka.”²⁶ Karem mbarik li misihi li lishnyafaha mayam er limu sira. Uhu mbeek mashi las orin li haimba handambaha orin li kotim undahik nari ambu lir.

**Sadyusi lal ma ol hahandari indik li
usahakurin Jisasin li siliri**

(*Mt 22:23-33; Mk 12:18-27*)

²⁷ Judama lal Sadyusi lira. Lir karem hishinda lir, ma ol hahanda ondo mbeek indik usahakwa ambu lir.²⁸ Ma ondo Jisasik li taha orin limu silira, “Tisa, Moses mashi las karem nirin or kayeri osa, “Os ma lar nokoplaha jikisi nga nor na namber or hashinak maha orhi lar mumbla oson or owehe jikisi nga fri nawa tlavuji oto sanje laka or hahanda orhik nakwa ri.”²⁹ Hako mas mahasanje 7-pelak nahandari lir. Uhu sanje laka or nokoplaha jikisi nga nor na namber, er hari ri.³⁰ Ushirik maha orhi mu mumbla oson owera. Uhu or hashirik³¹ orhi hindiyashi mu mumbla oson owera. Uhu or er nga ormu hara. Karem uhu mahasanje 7-pela ondo amber nokove oson li laha jikisi nga li na namber er limu harakora.³² Urik nokove oso nga er simu hara.³³ Hako avak mi mbanak ni misika. Kumak ma ol hahanda indik li usahana wolo nokove oso lawehik si naku? Mahasanje 7-pela amber nokove oson lari ola.”

³⁴ Karem mbarik Jisas mu sawera, “Ma ol ter liwa olmu nokoplaha hulasin-duwa. ³⁵ Hako ma ol Avui Wasilaka or mbanak indik usaha ermba ermbak or nga likwa ma ondo mbeek hulasihi nokoplakwa ambu lir, wahau. ³⁶ Lir mbeek indik hakwa ambu lir. Avui Wasilaka or mbanak indik li usaha avak jikisi orhik li naha ensel orhi hom nakwa lir. ³⁷ Hako hi os mi awarikandak ukrurik Moses or heyeye nor kayeri oson ji hishika. Oso er nga nirin si mukunak ni heyekwa sir, ma ol hahanda indik usahakwa oson. Avui Wasilaka orhinjik karem or mbari osa, “An God Abraham, Aisak, Jekop lihi God anira.” ³⁸ Mashi os or mbari oso mu nirin korbak mukunduwa. Avui Wasilaka mbeek ma ol hahanda lihi God ambu ri, wahau. Or God ma ol linda lihi God oria. Misokome orhik or heyewa, ma amber olmu er linduwa.”

³⁹ Jisas mashi oson or mbarik mashi Moseshin sawendari ma lal li misihi limu mbara, “Tisa, mashi mihi jivina.”

⁴⁰ Karem li mbarik Sadyusi ondo Jisasin mbele lal nga li silikurin olmu ajera.

Krais lawehi jikisi ri?

(Mt 22:41-46; Mk 12:35-37)

⁴¹ Urik Jisas lirin ormu silira, “Mberem ushiwak karem li mbandu, Krais Devithi nirambarak nakwa ri? ⁴² Ji misi. Devit orhinjik karem or mbari sir.

“Avui Wasilaka ormu Wasilaka anhin karem sawera. ⁴³ “Mir tapmama an-hik lika. Ushinak wutari mihin avak a halashinak mihi siyok sikwa lira.”

Buk Song 110:1

⁴⁴ Ji misi, os Devit orhinjik or mbar, Krais Wasilaka anhi ria, karem or mbari sir. Os erem si na nahi, mberem ushi-

wak Krais nirambara Devithi, karem li mbandu?”

Mashi Moseshin sawendari ma kavakavan undari lir

(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lk 11:37-54)

⁴⁵ Urik ma amber li misirik Jisas orin tiyandari man ormu sawera, ⁴⁶ “Ji auheyeka, ol mashi Moseshin sawenda ma ondon. Lir unda hom ji uwa hala. Lir kowe hombelakan li falehe li ikwan rupshinda ola. Uhu ma tirsanda mishik li inak ma lirin li heyeye li makshitakshikwan rupshinda ola. Uhu os li lotu unda mishik li layihi maifuk li lerenda kawu orok li likwan rupshinda ola. Uhu hiyawu wasilakan li unda mishik li ihi malakama linda mishik li lihi akwan li akwan rupshinda ola. ⁴⁷ Uhu nokove ol mumblak wahayandan li haimba handambaha mbele mbele lihin landa ola. Uhu os Avui Wasilakan li sawewa wolo mashi hombelakak li sawenak ma li misihi li mba, tondo ma jivi tolira, karem li mbakmbaha unda ola. Hako os Avui Wasilaka hulaima nokopman or heyembakmbaha or mbahanda wolo lir avak nomorawu wasilaka menden kishakwa lir.”

Mumbla las Avui Wasilakan ofan si hari

(Mk 12:41-44)

21 Jisas tempel akak or lihi nor heyerik ma ol ya nga nahan-dari ma ondo li raha ofa lihin olmu bokis orok ormbere. ² Or lihi nor heyerik mumbla kava las si raha ya frijip bokis orok simu ormbere. ³ Urik Jisas mu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa. Mumbla kava toso ya wasilaka mendek hawa sir. Ya op si hawa ovro ma anandi ondo hawan tikriwa sir. ⁴ Mberem ushiwak? Sir mbeek ya

lal nga aka sihik wawa ambu sir. Ya kanda op wawa, ambehoma, op simu ormbewa. Hako ma ol ya mushak ormbewa ondo lalndonom li ormbewa lir. Lal lihi olmu akak wanduwa.”

**Jisas nomorawu lakak
talakurin or saweri**

(Mt 24:1-21; Mk 13:1-19)

⁵Urik orin tiyandari ma lal li taha tempel aka oson li heyehe limu mbara, “Sunja jiviwavi tondo nga mbele mbele tol li laha Avui Wasilakan li handa tondo nga li toloho aka toson armek li ushindak nimu heyenduwa.” ⁶Urik Jisas mu mbara, “Ome sira. Hako jirin amu sawenduwa. Mbele mbele tol ter ji heyewa tondo avak li taha li jilatarvlalanak takakwa lir. Mbeek ji heye-nak indik erem nakwa ambu sir.” ^v

⁷Urik Jisasin limu silira, “Tisa, mbele wolo mendek nomorawu oso si talanak ni heyeku? Mbele os masmas talanak ni heyehe ni mba, “Nomorawu osmu talakwak pasir nanduwa,” karem ni mbaku?”

⁸Urik Jisas mu mbara, “Ji auheyeka. Ma musha avak hi anhik li otle raha karem mbakwa ola, “An Kraiss anira.” Uhu karem mbakwa ola, “Mbele mbele os talakwa osmu talanduwa.” Hako lirin ji tiyawa hala. ⁹Uhu kumak avak ji misinak yanga yangak awun ukwa lir. Unak maintama nga auhukwa nga ji misikwa sir. Hako oso wolo ji ajewa hala. Mbele mbele ondo masmas talakwa lir. Hako misambi nga lersuwu nga mendek fri nakwa, os akrik.”

¹⁰Uhu mashi lal nga ormu sawera, “Kraha lasik fehe hovok kraha lasik fehe nga anajikwa lir. Malakama yanga lasik fehe hovok malakama lasik fehe nga anajikwa lir. ¹¹Unak nenawu wasilaka yanga yangak er nga jikwa sir.

Unak kuyanga lal erenghanak kuyanga lal kavamisikwa lir. Unak lersuwu yok mbele mbele apsham apshamhi li nanak ji heyehe ji ajekwa osa. ¹²Hako mbele mbele nomorawu ondo li tala number, avak jirin li tolo laha ihi os li lotu unda akak malakamaha misokomek jirin li kotim uhu krawuk li owekwa oja, anin ji tiyanda osik. Uhu kavakavak jirin ukwa ola. ¹³Hako os erem li uwa wolo mashi anhin lirin ji saweka. ¹⁴Hako jir wawu musha mushak ji hishiwa hala, mashi os lirin ji sawekwan. ^{w15}Mberem ushiwak? Mashi os ji sawekwa avak a sauhakwa sir. Uhu hishiyarindan jirin a hakwa sir. Unak ma ol jirin kotim uwa ondo mbeek mashi las jirin mbakwa ambu lir. ^{x16}Avoko nijava jihi nga mahasanje jihi nga kraha jihik fehe nga naimble jihi nga jirin wutarihi tavak li hanak jihi lal avak li mandingormekwa jir. ^{y17}Jir anin ji tiyanda osik ma amber hom jirin wapakava hishikwa lir. ¹⁸Hako masukukwa jihi lar mbeek kavak nakwa ambu ri. Avui Wasilaka angop or heyetakonda lir. ¹⁹Uwa osik kwambuk ji sitambanandanak ermba ermbak linda oso avak jihik si naka.”

²⁰Uhu Jisas mashi las nga ormu mbara, “Os awun unda ma Jerusalem li talayantlenak ji heye nahi, karem ji hishika, “Yanga toso avak kavak nakwa sir.” ²¹Erem si nawa wolo provins Judiak linda ma telembak li tulu ika. Unak ma ol Jerusalemik linda ma yanga oson halaha yanga lasik li tulu ika. Ma ol Jerusalem hikriyok linda ondo Jerusalemik li layiwan li halaka. ²²Oso wolo Avui Wasilaka kavakavan li unda wasan ormu hakwa wolo sira. Unak mashi os jekamba orhik li kayehendari osmu omek nakuwa. ^{z23}Kavasumba, nokove ol masammomok nawa nga jik-

^{v21:6} Lk 19:44 ^{w21:14} Lk 12:11-12 ^{x21:15} Ap 6:10

^{y21:16} Mt 10:21-22 ^{z21:22} Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7

isakrin mukhawa nga mberem livai tuluku? Nomorawu wasilaka mendek misambi torok si nanak waplelena Avui Wasilakahi Judamahik nakwa osa. ²⁴Unak wutari li talaha lal li jimandin-gormehe lal yanga yangak li laha i oweshinak orok li lihi lerawu havakavan lakwa lira. Ushihi Judama ambu ondo olmu Jerusalemin hiniyinhongo likuwa. Uhu ihi nom os Avui Wasilaka mbanda wolok si nanakop halakwa lir.” ^a

**Ma Jikisi Avui Wasilakahi
indik or takwa wolo**

(Mt 24:29-31; Mk 13:24-27)

²⁵Jisas ormu mbara, “Oso wolo mbele mbele apsham apshamhi ta niyaka tash-ingrahaahik nakwa sir. Unak ma misambik fehe wavu lihi avak kavak nakwa sir. Uhu li misinak solwara er nga si mbunyanak wavu musha mushak li hishihi ajekwa lir. ^{b26}Lersuwu yok nenawu si jinak mbele mbele wasilaka ondo avak li lishirinak ma misambik fehe mbele mbele ol misambik talakwan li hishihi aje mendekwa lir. ²⁷Unak oro wolok ma amber li heyenak Ma Jikisi Avui Wasilakahi lersuwu avisha lasik or ese sihi kwambu orhi nga ukruharanda orhi nga rakakwa ri. ^{c28}Mbele mbele kando li talanak ji heye nahi, ji rupshihhi ji sitambanaka. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka jirin armek or ukwa wolo osmu pasir nanduwa.”

Mi fik oson ji heye ji hishiyarika

(Mt 24:32-35; Mk 13:28-31)

²⁹Uhu Jisas sauheima las lirin ormu sawera, “Mi fik oso nga mi anandi ondo nga ji heyeka. ³⁰Am li shorngo hanyiwak ji heyehe karem mbanda jir, ta am or jikwa wolok osmu nanduwa. ³¹Uhunda hom erema. Mbele mbele

ondo talanak ji heyehe karem ji hishika. Avui Wasilaka orhi man or arangoshinak li likwa wolo osmu pasir nanduwa. ³²Omendingak jirin amu sawenduwa. Ma tol ter liwa lal li ha namber, mbele mbele ondo talakwa lir. ³³Misambi nga lersuwu nga mendek nakwa vri. Hako mashi anhi mbeek mendek nakwa ambu sir.”

³⁴Jisas mashi lal nga ormu sawera, “Jir auheyeka. Avak uku kavan ji aha ji ambarambasiwan ji hala. Uhu mbele mbele tol misambik fehendanjik ji hishombashiwewan ji hala. Las avak erem ji una nindik Wasilaka tumsar or tanda ngashi. ³⁵Os or tawa wolo ma misambik fehe lar mbeek tulu ikwa ambu ri. ³⁶Ermba ermbak ji auheye ji lika. Uhu os mbele kava las jihik talawa wolo Avui Wasilakan ji sawenak kwambun or hashinak kwambuk ji sika. Unak Ma Jikisi Avui Wasilakahi indik or tawa wolo kwambuk er ji sika,” karem ormu mbara.

³⁷Jisas tempel aka orok mashin sawendari ri. Uhu niri wolo yanga os telemba Oliv orok nandari orok or ihi wandari ri. ³⁸Urik nursumbu mendek ma amber tempel aka orok mashi orhin li misikurik tandari lir.

**Judas Jisasin Judama lida lihi
tavarenjek or hakurik or mbari**

(Mt 26:1-5; 26:14-16; Mk 14:1-2, 10-11; Jn 11:45-53)

22 Hiyawu Pasovan li undari wolo am pasir simu nara. ²Bikpris ondo nga mashi Moseshin sawendari ma ondo nga Jisasin li mandingormekuri nombon limu oweiweiheyera. Hako hulaima nokopman li ajeri osik mbeek korbak mbari ambu lir. ³Urik Laulaka sunguwavu Judas Iskariothik ormu layira. Or ma 12-pela Jisasin tiyandari

^a21:24 Sng 79:1; Rev 11:2 ^b21:25 Ais 13:10; Ese 32:7; Jol 2:31; Rev 6:12-13
^c21:27 Dan 7:13; Mt 26:64; Rev 1:7

lar oria. ^{d4}Ushirik nor ihi bikpris ondo nga ma ol maifuk sihi tempel akan washilindari nga limu anasawera, nombo nombo os Jisasin tavarenje lihik or hakurin. ⁵Urik ma ondo orin li rupshihhi ya lal orin li hakurik limu mbara. ⁶Urik Judas kolok nombo las ormu lasara. Unak ma mendek li nanak tlembak Jisasin tavarenje lihik or hakurik ormu nikishira.

**Jisasin tiyandari ma frijip
akwan fri hundujeri**

(Mt 26:17-25; Mk 14:12-21; Jn 13:21-30)

⁷Hiyawu Pasovan li undari wolok am simu nara. Oso wolo sipsip jikisi lar li jihi bret yis ngashi ambun li andari wolo sira. ^{e8}Karem ukurik Jisas Pita fre Jonin normu mbara, “Shi ihi akwa mbele mbele ondon shi hundujeka.” ⁹Urik frimu silira, “Wa, mbeyok shi ihi akwan shi hundujekmbaha mi hishindu?” ¹⁰Urik ormu sawera, “Yanga Jerusalemik shi layika. Shi layinak ma lar ukun awuk or tarmu kisha inak shi heyekwa ri. Unak orin shi tiya ihi aka os or layiwa mishik er nga shi layika. Uhu aka mashaman karem shi saweka, tisa karem mbawa ri, ¹¹“An nga anin tiyanda ma nga hiyawu Pasovan ni akwa mishi mbei?” ¹²Karem shi silinak aka heyeyok shirin or lalawuhu os ni akwa mishi las wasilakak nandan or mukushinak shi heyekwa sir. Orok akwan shi hundujeka.” ¹³Karem mbashirik fri i fri heyeri mbele mbele os or sawerik fri misiri hom er nari sir. Urik akwan frimu hundujera.

**Jisas bret nga wain uku nga
orin tiyandari man or hari**

*(Mt 26:26-30; Mk
14:22-26; 1 Ko 11:23-25)*

¹⁴Am li akuri wolok si narik Jisas orin tiyandari ma nga limu lira. Uhu lirin ormu sawera, ¹⁵“Nomorawun a kisha namber, an jir nga hiyawu Pasova toson ni akwan amu rupshi mendenduwa. ¹⁶Jirin amu sawenduwa. Akwa roso kas kumak indik a akwa ambu nir, wahau. Vai kumak yanga os Avui Wasilaka ma orhin or arangoshinak li likwa oso kormbak si talanakop a akwa nir.” ¹⁷Karem or mbaha wain uku kas hambiyak or ngoroho laha Avuin armek or sawehe lirin ormu mbara, “Kaso jihi ambek tenjer tenjer ji aka. ¹⁸An jirin amu sawenduwa. Wain uku toson indik a akwa ambu nir. Vai Avui Wasilaka ma orhin or laha or arangoshinak li likwa wolok si nanakop a akwa nir.” ¹⁹Karem or mbaha bret las or laha Avui Wasilakan armek or sawehe or toltavaha orin tiyandari man ormu hara. Uhu normu mbara, “Kaso maome anhi kasira. Jirin si jelyakmbaha os amu handuwa. Os a uwak ji heyewa hom kumak erem ji uhu anin ji hishioweka.” ²⁰Am li arakoshihi wain uku kas hambiyak or ngoro laha os mas Avui Wasilakan or saweri hom or uhu ormu mbara, “Wain uku kaso suma akri sira. Fi anhi jirnjik amu ngorokwa sira, ushinak jirin si jelyajehen. ²¹Hako ji heyeka, ma or anin wutarihi tavarenjek hakwa ma oto or an nga nakrem shimu linduwa. ^{f22}Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto nombo os mas Avui Wasilaka mbanda hom tiyaha hakwa ri. Hako ma or orin wutarihi tavarenjek hakwa oto avak kavak nakwa ria.” ²³Karem or mbarik orin tiyandari ma ondo lihi ambek limu mbara, “Lawe mende or erem uku?”

^d22:3 Jn 13:2,27

^e22:7 Kis 12:1-27

^f22:21 Sng 41:9; Jn 13:21-22

Jisasin tiyandari ma limu mbara, “Lawe maifuk siku?”

²⁴ Uhu orin tiyandari ma mainkwambuk limu mbara, “Lawe wasilakak naha maifuk siku?” ^{g25} Urik Jisas ormu sawera, “Malakama misambik fehe ondo jinomkanom li mbashiwak ma lihi siyok sinda lir. Hako lir ma ol lihi siyok sinda ma lirin li heyehelirin armek li mbakmbaha hishinda lir. ^{h26} Hako jir erem ji nawa hala, wahau. Ma or jihi nindik malakamak sikwak hishiwa ma oto or halaha ma or ma anandihi siyok sinda hom or naka. Uhu ma or maifuk sikwak hishiwa ma oto or halaha ma or ma anandihi siyok sinda ma hom or naha ma anandin or jelyaka. ⁱ²⁷ Misambi torok malakama ondo men li lihi mbawak lerawun landa ma ondo akwan laharawak anda lir. Hako anin ji heyeka. An mbeek malakama ondo li unda hom a unda ambu nir. An men lerawun landa ma hom a naha jirin amu jelyanduwa. ^{j28} Mbele mbele anin oweiweiheyekurik talari wolo jir an nga nakrem ni sindari jira. Jir mbeek anin halanda ambu jir. ²⁹ Uwa osik Avui anhi or mbashihindak malakamak a naha hulaima nokopman a arango washilikwa hom an nga jirin a mbashinak malakamak ji naha hulaima nokopman arango washilikwa jir. ³⁰ Uhu kuyanga os hulaima nokopman a arangoshinak li likwa mishi orok jir avak an nga nakrem ji lihi aha malakamak ji naha kraha 12-pela Israelik fehe ondon washilikwa jir.” ^k

Jisas Pita orin or halakurin or mbari (Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Jn 13:36-38)

³¹ “Saimon, Saimon, mir misika. Avui Wasilaka avak or halashinak Laulaka jirin oweiweiheyekwa ri. Os wit si-jin li narkashihi wit ome nom li landa hom. ³² Hako angop mirnjik Avuin a saweri mir, os anin mi hishiowenda mbeek mendek nakwa ambu sir. Ushinak indik anhi ma tawa wolo, anhi man mi saunjyashinak kwambuk li sika.” ^{l33} Urik Saimon mu mbara, “Wasilaka, an mir nga nakrem krawuk shi ihi nakrem shi hakwa shir.” ³⁴ Urik Jisas mu mbara, “Pita, mirin amu sawenduwa. Ter nirik aptoko mba namber, mir avak hindi nalmingrip anin mi heyenda ambu, karem mbakwa mira.”

³⁵ Uhu Jisas orin tiyandari man ormu mbara, “Os a mbashirik lerawu anhin ji lakmba iri wolo jir mbeek ya nga mbele mbelen wolonda kowe nga kumba ari nga laha iri ambu jir. Hako oso wolo am mbele las frunguri oj?” Urik limu mbara, “Wahau.” ^{m36} Karem li mbarik ormu sawera, “Hako ter jirin a sawekwa karem. Ma ol ya nga nawa er nga li laha ika. Uhu ma ol mbele mbelen wolonda kowe nga nawa er li laha ika. Uhu ma ol bainat nga nawa ambu kousamba lihin li laha inak li frungawushinak bainatin li frungawuka. ³⁷ Mberem ushiwak? Jekamba Avui Wasilakahik karem li kayehendari osa, “Ma li heyenak kavakavan unda ma hom nakwa ri.” Jirin amu sawenduwa. Jekamba Avui Wasilakahik li kayehendari oso avak omek anhi talakwa sir.” ⁿ³⁸ Urik limu mbara, “Wasilaka heyeka. Nir bainat frijip kavria.” Urik ormu mbara, “Ambehoma.”

^{g22:24} Lk 9:46 ^{h22:25} Mt 20:25-27; Mk 10:42-45

^{i22:26} Mt 23:11; Mk 9:35 ^{j22:27} Jn 13:12-15 ^{k22:30} Mt 19:28

^{l22:32} Jn 17:15 ^{m22:35} Lk 9:3; 10:4 ^{n22:37} Ais 53:12

**Jisas telemba Olivik
Avui orhin or saweri**

(Mt 26:36-46; Mk 14:42)

³⁹ Uhu Jisas yanga oson or halaha telemba Olivik ormu lawura, os ermba ermbak or undari hom. Urik orin tiyandari ma er nga orin limu tiya ira. ⁴⁰ Am telemba orok li lawuhu ormu sawera, “Jir Avuin ji saweka. Las avak jeikayenda jihik si talanak ji takatukuyinda ngashi.” ⁴¹ Ushihi lirin or halaha kandakar nga homek ormu ira, os ma sunjakombe li ermbenak si ihi kornaha si rakandari ambe hom. Uhu Avui orhin ormu sawera, ⁴² “Avui, wavu mihi sira. Nomorawu os anhik talakwan laha ormbekwa om? Hako an mbawa hom uwa hala. Os mi hishiwa hom uka.” ⁴³ Urik ensel lar hevenin or hala rakaha orin ormu jelyara. ⁴⁴ Jisas wavu orhi kava mendek er si narik kwambuk Avuin ormu sawera. Urik tloravi fi hom maome orhik si rasaha misambik simu ngororakara.

⁴⁵ Avuin or saweshihi orin tiyandari mak or ta heyeri olmu suknyara. Mberem ushirik? Warje mende nga li holori osa. ⁴⁶ Urik lirin ormu sawera, “Mberem ushiwak ji suknyandu? Ji usaha Avuin ji saweka. Las avak jeikayenda jihik si talanak ji takatukuyinda ngashi.”

**Judas Jisasin wutarihi
tavarenjek or hari**

(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Jn 18:3-11)

⁴⁷ Jisas mashi oson or mbari halanganga ma musha mendek limu rara. Ma 12-pela ol Jisasin tiyandari lihi lar Judas karem li ushandari oto nombon or mukuhu limu rara. Or taha pasir or sihi Jisasin ormu makshitakshira. ⁴⁸ Hako Jisas ormu silira, “Judas, os mi

makshitakshiwa nombo orok Ma Jikisi Avui Wasilakahin ma kavahi tavarenjek mimu handu?” ⁴⁹ Karem or mbarik orin tiyandari ma ol orok siri ondo mbele mbele os talakurik narin li heyehe limu mbara, “Wasilaka, tondo nga ni anajikwa on?” ⁵⁰ Urik lihi lar bainatin or laha ma or hetprisnjik lerawun landari ma lar mambala orhi mama yokon ormu shinjesera. ⁵¹ Hako Jisas ormu mbara, “Ambehom. Erem uwa hala.” Uhu ma otoi mamblan or haitolorik os si nandari hom indik simu nara. ⁵² Uhu Jisas bikpris nga maifuk sihi tempel akan washilindari ma nga Judama lida lihi ol orin tolokmba rari ondon ormu mbara, “An hirnyanda ma, karem ji hishihi bainat nga kombe nga jimu laharandu?” ⁵³ Ermba ermbak jir nga nakrem tempel aka orok ni liri wolo mbeek anin ji tolokurik undari ambu jir. Hako ter erem ji ukwa wolok osmu nanduwa. Unak kwambu Laulakahi lerawu si lakmbahan.”

**Pita Jisasin or heyenda
ambu, karem or mbari**

(Mt 26:57-58,69-75; Mk 14:53-54,66-72; Jn 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Karem or mbarik orin li tolo laha li ihi hetprishi akak limu laha ira. Urik Pita lirin ormu lundiya ira. ⁵⁵ Urik akanivi kormba orok li lihi hindiya limu lira. Urik Pita er nga normu lira. ⁵⁶ Urik hetprisnjik lerawun landari nokove las Pita hi ukruri mishi orok or lirik si heilataleshihi simu mbara, “Ma roto Jisas nga yanda ma toria.” ⁵⁷ Hako sirin or mblarnaha ormu mbara, “Wahau te. An orin a heyenda ambu nir.”

⁵⁸ Kandakar nga nambek li lihi ma lar orin or heyehe normu mbara, “Mir ngana. Mir or nga yanda ma mira.” Hako Pita ormu mbara, “Wahau te.

An mbeek orin tiyanda ma ambu nir.”
⁵⁹ Ushihi kandakar nga nambek li lihi ma lar mu kwambuk mbara, “Omendinga sira. Ma roto Jisas nga yanda ma toria. Or nga Galilik fehenda ri.” Urik Pita mu mbara, ⁶⁰ “An mashi os mi mbawa oso amu hisha mendenduwa.” Karem or mbari halanganga aptoko mu mbara. ⁶¹ Urik Wasilaka or tormblehe Pitatan ormu heyera. Urik Pita indiyok ormu hishira, “Ter nirik aptoko nor mba namber, hindi nalmingrip mir avak anin mi heyenda ambu, karem mbakwa mira.” Karem Jisas or mbari mashi oson ormu hishira. ⁶² Uhu hikriyok or layihi havahavan ormu tlara.

Jisasin li okolehe li jiri

(Mt 26:67-68; Mk 14:65)

⁶³ Urik ma ol Jisasin tolori ma ondo orin li okolehe orin limu jira. ⁶⁴ Uhu koutakri lasik misokome orhin li ishi arangoshihi limu silira, “Os mir profet nahi, sawenak ni misi, lawe or mirin jindu?” ⁶⁵ Uhu mashi kavakava anandi lal nga limu orin mbara.

Jisasin Judama lida lihi li tirsandari mishik kotim ukurik li laha iri

(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Jn 18:19-24)

⁶⁶ Ta am or tasarik Judama lida lihi ondo nga mashi Moseshin sawendari ma ondo nga bikpris ondo nga limu talandirsara. Uhu li mbashirik Jisasin lihik li laha irik limu mbara, ⁶⁷ “Kolok sawenak ni misika. Mir ma or Avui Wasilaka ngamashihindak hulaima nokopman jivinakmbaha nor mbahanda ma mir mo wahau?” Urik ormu mbara, “Os a sawewa, mbeek mashi anhin ji misindahi ambu. ⁶⁸ Uhu os a siliwa, mbeek anin ji sawendahi ambu. ⁶⁹ Hako kumak avak ji heyenak Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto Avui orhi or kwambu

ngashi orhi tapmama yok likwa ri.”
⁷⁰ Urik lir amber limu silira, “Mir mi-hinjik Avui Wasilakahi jikisi, karem mimu mbandu?” Urik ormu mbara, “Os ji mbawa ome sira.” ⁷¹ Urik limu mbara, “Ambehoma. Mbeek ma lal ni mbanak li taha ma roto mbele mbele os or undan sawekwa ambu lir. Os ormu orhinjik sawewak nimu misinduwa.”

Jisasin Romik fehe malakama Pailathik li laha ihi kotim uri

(Mt 27:1-2,11-14; Mk

15:1-5; Jn 18:28-38)

23 Uhu Judama lida lihi nga bikpris nga mashi Moseshin sawendari ma nga aka oson li halaha Jisasin li laha Pailathik limu ira. ² Uhu orin limu haimba handambaha jira, “Nir ni heyewa, Jisas toto nirin haihanda owehe mbafirimbanda ria. Or mbeek takis yan Sisarin ni hakwa ambu, karem mbanda ri. Uhu ortonom king Avui Wasilaka kamashihindak hulaima nokopman jivinakwa ma ri, karem mbanda ri.”
³ Karem li mbarik Pailat mu Jisasin silira, “Mir king Judamahi om?” Urik ormu mbara, “Os mi mbawa homa.”
⁴ Urik Pailat bikpris ondo nga ma ondo nga ormu sawera, “An a heyewa mbeek mbele las or uwak kavak nawak a heyewa ambu sir.” ⁵ Karem or mbarik mainkwambuk limu mbara, “Wahau te. Or ermba ermbak yanga yangak or ihi mashin sawenda ri. Yanga Galilik sishi raha provins Judia nga Jerusalem nga or ihi Romik fehe gavmanin li jihi tukru ermbekmbaha mbanda ri,” karem limu mbara.

Jisasin Herothik li kotim uri

⁶ Karem li mbarik Pailat ormu silira, “Ma toto Galilik fehenda or mo?”
⁷ Karem or silirik limu mbara, “He,

Herot arangonda mishi orok fehe ria.” Karem li mbarik or misihi or mbashirik Herothik orin limu laha ira. Oso wolo Herot Jerusalemik or taha liri wolo sira.¹⁸ Herot Jisasin or heyeha ormu rupshi mendera. Mberem ushirik? Mbele mbele ol or undari angop li mbarik or misindari osa. Hako or ome mbeek Jisasin heyendari ambu ri. Undari osik Jisasin am or heyeha mbele las ma undahi ambun or anak or heyekmbaha ormu hishira.⁹ Karem or hishihi mashi musha mushak Jisasin ormu silira. Hako Jisas mbeek mashi las orin saweri ambu ri.¹⁰ Urik bikpris nga mashi Mose-shin sawendari ma ondo nga orok li sihi Jisasin mainkwambu mendek limu mbara.¹¹ Urik Herot nga awun undari ma orhi nga Jisasin li okolehe malakama falendari kowe las orin limu faleshira. Uhu nor mbashirik indik Pailathik orin limu laha ira.¹² Herot fre Pailat mas wolo wutarik nandari vri. Hako Jisasin fri oweiweiheyeri wolo frimu ananaimbletolora.

Pailat mbashirik Jisasin miandok li tirikmba uri

(Mt 27:15-26; Mk 15:6-15;
Jn 18:38—19:16)

¹³ Pailat bikpris nga Judama lida lihi nga hulaima nokopma ondo nga nor usharik li talandirsarik¹⁴ ormu mbara, “Mberem ushiwak ma roton indik anhihik ji laharandu? Ma roto man mbaskashiwak awun li unda, karem mbawa jir. Hako an orin a heyewa mbeek erem nanda mak a heyewa ambu ri.¹⁵ Herot er nga tos a hishiwa hom or hishihi nor mbashiwak orin indik anhihik jimulaharanduwa. Ji misika. Ma roto mbeek

mbele las or uwak kavak nawa ambu sir. Uwa osik mbeek a mbashinak hakwa ambu ri.¹⁶⁻¹⁷ Men a wokoroho na mbashinak ikwa ri.”^{23:16-17} ¹⁸ Karem or mbarik ma amber mainlaka lakak jiji limu mbara, “Jisasin mandingormeka. Uhu Barabasin halashinak or talaka.”¹⁹ Barabas oto gavman nga Jerusalemik li sihi anantlehe awun undari ma lar oria. Uhu man or jimandingormerik krawuk li oweri ri.²⁰ Urik Pailat mu lirin indiyok sawera, “Jisas avak a halashinak ikwa ri.”²¹ Hako mainlaka lakak li jiji limu mbara, “Oton miandok tirika. Uhu orin mandingormeka.”²² Urik Pailat indiyok ormu silira, “Mberem ushiwak? Mbele mende os or uwak kavak nawak ji heyew? An mbeek os or uwak kavak nawa las a heyewa ambu nir. Uwa osik a mbanak men sembe hakwa ambu ri. Men a wokoroho na halashinak ikwa ri.”²³ Hako ma ondo Pailat Jisasin miandok or tirikmbaha li ukmisihi Pailathi mashin li misikurik nari ambu lir.²⁴ Urik Pailat os li mbari hom or ukurik ormu mbara.²⁵ Karem mbaha Barabas or awun uhu man mandingormerik krawuk li owendari oton or halashirik ormu ira. Ushihi os li mbari nombo hom Jisasin awun undari mahi tavak ormu hara.

Jisasin miandok li tiriri

(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Jn 19:17-27)

²⁶ Awun undari ma ondo Jisasin li laha ihi ma lar nombok limu heyera. Ma oto Jerusalemik or ikmbaha tari ria. Hi orhi Saimon, yanga Sairinik fehe ri. Uhu orin li toloho miando oson tavanje orhihik li hauoweshirik or kishaha Jisasin or tiyaha ormu ira.²⁷ Urik ma musha mendek er nga li tiya

^{23:16-17} **23:16-17** Saveman lal karem hishinda lir, mashi las er nga karem li kayeri sir, “Pailat oto asama asama ermba ermbak Judama hiyawu wasilakan li undari wolo krawuk sindari ma lar or halashirik talandari ri.”

irik nokove musha olmu ornjik tlaholo ira. ²⁸Hako Jisas or tormble heyehelirin ormu sawera, “Jerusalemik fehe nokove jirin. Jir anjik tlawahala. Jir nga jikisi jiji nga jihinjik jishishi jitlaholoka. ²⁹Nomorawu wasilakavak jihik talakwa osa. Oro wolok jir karembakwa jir, “Nokove ol jikisi ngananda ambu ondo li rupshika. Nokove ol jikisisin mukhanda ambu ondo li rupshika.” ³⁰Erem si nawa wolo ma amber avaktelemba wasilaka nga awarikanda ngakarem mbakwa lir, “Telemba jir, nirin mblikisha arangoshinak ni hawa.” ³¹An mi semben heimawa anin os limu yakavak nanduwa. Erem li uwa osik jir mi hatlan heimawa jirin avak kavak li nakwa jir,” karem ormu mbara.

³²Oso wolo kavakavan undari ma lap er nga li mandingormekmbaha li laha irivri.

³³Uhu kuyanga lasik limu ira. Hi sihi telemba masikhavamba, karem li ushandari sira. Li ihi yanga orok lirin miandok limu tirira. Jisasin li tirishihi, lar tapmama orhi yok, lar tava ashiorhi yok, karem limu tirira. ³⁴Urik Jisas mu mbara, “Avui, kavakava lihin laha ermbeka. Lir mbeek yawur hishiwambu lir, tos ter anin li uwa roson.” Urik ol awun undari ma ondo kowe orhin li laha satuk limu ormbera, kowe orhi oson li humasi lakmbahan. ³⁵Urik ma amber li tirsali si heyerik Judama lida lihi olmu Jisasin okole mbara, “Or ma anandin jelyanda ri. Hako os or Kraiss, Avui Wasilakakamashindak taha hulaima nokopman jivinakunda mak or na nahi, orhinjik or jelyaka.” ³⁶Awun undari ma ondo pasir li sihi lir er nga orin li okolehe wainuku jeseng andari kas orin hakurik limu ura. ³⁷Uhu limu mbara, “Os mir king Judamahik mi nanda nahi, wa mihinjik

jelyaka.” ³⁸Urik miando orok mashi las masaknuku orhik li oweri karem, “King Judamahia toria.”

³⁹Urik ma kava op er nga li tiriri lar Jisasin or okolehe normu mbara, “Mir ma or Avui Wasilakakamahanda om te. Unda osik mihinjik jelyaha shir ngajelyaka.” ⁴⁰Hako lar mashi oson or misihiormu orin ngriara, “Mir Avui Wasilakan ajewa ambu om? Mir nga an nganomorawu os or kishawa hom shimukishanduwa. ⁴¹Hako nomorawu oson shikishawa oso kavakava os shi undanjik os shimukishanduwa. Os shirin li mandingormewa, lir jivin uwa lir. Hako ma roto, wahau. Or mbeek mbele las or uwak kavak nawa ambu sir.” ⁴²Uhu normu mbara, “Jisas, os malakamak mi nawa wolo, mir anin hishika.” ⁴³Urik Jisas mu orin sawera, “Omendingak mirin amusawenduwa. Mir ter an nga hevenik shilikwa mir.”

Jisas or hari

(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Jn 19:28-30)

⁴⁴Ta am komek or sirik kolok er si krinyaha simbalesik misambin er simu tangna arangora. Er si naha ihi homi avi li mbandari wolok si narik indik simu harara. ⁴⁵Hako si hara namber, kowarmba os tempel akak li fengfakashirik wahandari oso nindi nindi hom er simu frehe larakara. ⁴⁶Urik Jisas ormu Avui orhin ushara, “Avui, masikome anhi os mihi tavak amuhalanduwa.” Karem or mbaha er ormu hara. ⁴⁷Urik ma or maifuhu awun undari ma oto oson or heyehihi Avui Wasilakahin or hauowehe normu mbara, “Omendinga sira. Ma roto ma warnama toria. Or mbeek musa las nga nawa ambu ria.” ⁴⁸Urik ma amber ol orok talandirsari ondo os Jisasik nari oson li

^{23:29} Lk 21:23 ^{23:30} Hos 10:8; Rev 6:16 ^{23:34} Sng 22:18; Ais 53:12

^{23:35} Sng 22:7-8 ^{23:36} Sng 69:21 ^{23:45} Lk 8:2-3

heyehe limu tlaholoho indiyok yanga li-hik limu ira. ⁴⁹Hako Jisas ma orhi ondo nga nokove ol orin tiyaha provins Galilin halaha rari ondo nga homek li sihi os orhik talarin limu heyera.

**Jisashi maninimban
sunja akak li oweri**

(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Jn 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹Judama lar yanga orok lindari ri. Hi orhi Josep. Kuyanga Arimateak fehe ri. Or ma jivi ma worna ma ri. Uhu Judama lida lihi lar oria. Hako or mbeek lida ome lal Jisasin li mandin-gormekurik li mbari hom mbari ambu ri. Or Avui Wasilaka orhi man or arangoshi-nak li likwan nikishindari ria. ⁵²Undari osik Jisashi maninimban or mbashinak or laha ikmbaha Pailathik ormu ira. Or i silirik ⁵³Pailat or mbashirik Jisashi maninimba os miandok warin ormu lafakara. Uhu kouavisha lasik or hevehe mawak or ewekurik ormu laha ira. Sunja aka las li tlohondari mawa oso mbeek ma lar li ewe namber. ⁵⁴Fraide homirik Jisasin ormu wakor oweri. Oso wolo Sabatik si na namber, Judama mbele mbelen li hundujendari wolo sir. ⁵⁵Nokove ol Galilin halaha Jisas nga tari ondo Josepin li tiya ihi mawa os Jisasin or oweri mishin limu heyera. ⁵⁶Uhu li heyesihi indiyok aka lihi li ihi mbele mbele ol arme kuvasahandari nga wel uku ondo nga limu hundujera. Hako Sabat wolo si nashirik lo os si mbandari hom limu halashi wandara. ^y

Jisas indik or usahari

(Mt 28:1-10; Mk 16:1-8; Jn 20:1-10)

24 Am Sande nursumbuk si narik nakove ondo mbele mbele arme kuvasahandari ol li hundujeri ondon li

laha mawak limu ira. ²Uhu li i heyeri sunja os mawan li arangondari mbeek orok wari ambu sir, wahau. Angop li tembe haieweri sir. ³Hako li layi li heyeri maninimba Jisashi mbeek orok wari ambu sir. ⁴Ushirik wawu musha mushak limu hishira, “Maninimba orhi mbeek wandasa?” Uhu li heyeri ma frijip kouavisha kulurvlarin fri falehe opmu orok sira. ⁵Urik li aje mendehe li maruknyaha misambik limu rakara. Hako ma frijip ovro lirin frimu sawera, “Mberem ushiwak ma or liyawan ma ol hahandan li wakor owenda mishik ji lasakmba randu? ⁶Angop usahawa ri, mbeek torok wawa ambu ri. Jir avak mashi os mas Galilik or lihi nor sawehenda mashin indik ji hishika. ⁷Jirin karem saweri ri, “Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto ma kavahi tavak li hashinak miandok li tirikwa ri. Hako wak or waha niri frijip fri ishinak avak indik usahakwa ri,” karem mbari ora.” ⁸Karem fri mbarik mashi os Jisas sawendarin indik limu hishira.

⁹Uhu mawan li halaha indiyok limu ira. Li ihi ma 11-pela Jisasin tiyandari ondo nga ma anandi ondo nga mbele mbele os orok li heyerin limu sawerakora. ¹⁰Nokove ondo Maria Makdalak fehenda nga Joana nga Maria Jemshi ni-java nga nokove ome lal er nga, karem nari lir. Lir mbele mbele ol mawak li heyerin aposel ondon limu sawera. ¹¹Hako lir mbeek mashi lihin misiri ambu lir. ¹²Hako Pita or usaha mawak ormu shirinya ihi mawan ormu want-loko malera. Uhu nor heyeri kowe ol orin li hevehe eweri nom olmu orok wara. Urik or lishnyafaha wawu musha mushak or hishihi indik akak ormu ira.

**Ma frijip Jisasin nombo os yanga
Emeusik li indari nombok fri heyeri ri**
(Mk 16:12-13)

¹³ Os nokove ondo mawak li iri wolo Jisasin tiyandari ma frijip yanga Emeus os Jerusalem nga kandakar nga homek nandari mishi orok ikurik frimu ira. ¹⁴ Fri ihi mbele mbele ol orok talarin nombok frimu anasawe ira. ¹⁵ Fri anasili anasawe irik Jisas frihi nindik or talaha frir nga nakrem limu ira. ¹⁶ Hako frir mbeek, or Jisas, karem hishiri ambu vri. ¹⁷ Urik ormu fririn silira, “Mbele shi mba indu?” Karem or mbarik fumunyava frihi nga holondari mende hom frimu heye sira. ¹⁸ Hako frihi lar Kliopas ormu mbara, “Ayo, mir mbele mbele toster Jerusalemik talawan heyewa ambu om?” ¹⁹ Karem mbarik Jisas fririn ormu silira, “Mbele kas orok talawan?” Urik frimu orin sawera, “Mbele mbele os Jisas Nasaretik fehehik talawan shimu mbanduwa. Or profet lar oria. Lerawu wasilakan or laha mashi Avui Wasilakahin korbak misokome Avui Wasilakahi nga hulaima nokopmahi misokomek sawendari ri. ²⁰ Urik bikpris nga lida nihi nga Romik fehe malakamahi tavak orin li harik or mbashirik orin mian-dok li tirishirik ormu hara. ²¹ Mas karem ni hishiri ora. Jisas orto Avui Wasilaka kamashihindak ma Israelik fehen jiv-inakmbaha tari ma ri, karem ni hishiri ora. Hako angop li mandingormeshirik hari ri. Uhunda ter niri nalmingrip olmu induwa. ²² Hako nokove lal nursumbu mendek mawak li ihi mbele mbele os orok li heyewan li mbawak ni misihi wavu musha mushak nimu hishinduwa. ²³ Li ihi li heyewa maninimba orhi mbeek orok wawa ambu sir. Hako ensel ome frijip orok fri sihindak fri sawewak

li misiraha li sawewa karem, “Or angop indik usahawa ri.” ²⁴ Uwak nihi ma lal mawak li ihi li heyewa mbele mbele os nokove ondo li mbawa hom er nawa sir. Hako orin li heye number.” ^{b25} Urik Jisas fririn ormu sawera, “Shir yarinda ambu shir. Mashi os profet mas li sawendari oson hishanda osh?” ²⁶ Avui Wasilaka kamashinak hulaima nokopman jivinakwa ma oto nomorawu lakan or kishanakop, Avui Wasilaka or mbashinak malakamak nakwa ria.” ^{c27} Karem or mbaha mashi Moseshi nga profet ondo li mbahandari mashi amber nga orok orin mbahandari mashi maintontlo sihin fririn ormu owe-sawera. ^d

²⁸ Am li ihi kuyanga os fri ikurik fri iri mishik pasir limu nara. Hako Jisas kar nga nor ikmba uri ri. ²⁹ Urik fri mba toloho frimu mbara, “Mir avak shir nga lika. Ta am or layiwak krinyak-wak naw.” Karem fri mbaha frir nga akak nakrem limu layira. ³⁰ Uhu am li akurik Jisas bret las or laha or toltavaha Avui Wasilakan armek or sawehe normu fririn hara. ³¹ Erem or urik orin frimu heyekrahakorora. Urik kolok er or wanyishirik mbeek indiyok fri heyeri ambu ri. ³² Urik frihi ambek frimu mbara, “Omendinga sira. Os nombok ni rawa wolo maintontlo os jekamba Avui Wasilakahik nandan or sawewak wavu shihi er usawa sir.” ³³ Karem fri mbaha kolomalok fri usaha indik Jerusalemik frimu ira. Fri ihi fri heyeri aposel 11-pela ondo nga Jisasin tiyandari ma anandi lal nga nakrem orokop limu tirsira. ³⁴ Uhu fririn limu sawera, “Omendinga sira. Wasilaka angop usahawa ri. Uwak Saimon angop or heyewa ri.” ^{e35} Urik frir nga mbele mbele ol nombok talari ondon fri sawe frimu mbara, “Os bretin or

^a24:21 Lk 19:11; Ap 1:6 ^b24:24 Jn 20:3-10 ^c24:26 Lk 9:22

^d24:27 Sng 22:1-21; Ais 53 ^e24:34 1 Ko 15:4-5

toltavawa wolokop, kormbak orin shimu heyekrahakorowa.”

Jisasin tiyandari ma Jisasin li heyeri
(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Jn 20:19-23)

³⁶Jisasin tiyandari ma ondo li lihi li maimbari nindik Jisas tumsar or talasihi ormu mbara, “Waphimbiji anhi osmu jihak nanduwa.” ³⁷Karem or mbarik lir mangamba lar li heyer, karem mbaha li lishnyafaha limu ajera. ³⁸Urik ormu sawera, “Mberem ushiwak ji lishnyafaha wavu musha mushak ji hishindu? ³⁹Kumba tava anhin ji heye. An mu talanduwa. Maome anhin ji tolo heyeka. Mangamba mbeek maome nga hava nga nanda ambu lir. Hako an maome nga os a naha siwak jimuh eyenduwa.” ⁴⁰Karem or mbaha kumba tava orhin lirin ormu mukura. ⁴¹Urik limu rupshi mendera. Hako wavu lihi mbeek namtaskop hishiri ambu lir. Urik ormu mbara, “Jir akwa lal nga nawa oj?” ⁴²Urik foome lar li suwurin limu hara. ⁴³Urik or laha nor arik limu heyera. ⁴⁴Uhu lirin ormu mbara, “Os jir nga na liri wolo angop karem a saweri jir. Mbele mbele os maskop jekamba Moseshi nga profethi nga Buk Songik anin li kayehendari ondo omek talakwa lira.” ⁴⁵Uhu maintontlo os Avui Wasilakahi jekambak nandarin armek li hishikmbaha ⁴⁶lirin ormu sawera, “Mashi Avui Wasilakahi karem mba-

handari osa. Ma or Avui Wasilaka kamashinak hulaima nokopman jivinakwa ma oto nomorawun kishakwa ri. Uhu niri frijip fri ishinak mawan or halaha indiyok usahakwa ri. ⁴⁷Mashi oson mas Jerusalemik sishihi yanga yanga amber hom li laha sawe ikwa lir. Unak hulaima nokopma kavakava ol li undan li halaha sunguwavu lihin li tormblenak Avui Wasilaka kavakava lihin or laha ermbekwa lir. Avui Wasilakahi mashi karem mbahandari sir. ⁴⁸Hako jir mbele mbele ol talarik ji heyenda ondon ji sawe ika. ⁴⁹Ji misi. Masikome Avui Wasilakahi jirin or hakmbaha nor mbahanda onton avak a halashinak jihik takwa ri. Avak torok er ji lihindanak Avui Wasilaka kwambu orhin ji laha jivai ika.” ⁱ

**Avui Wasilaka Jisasin
hevenik or lalawuri**

(Mk 16:19-20; Ap 1:9-12)

⁵⁰Karem or mbashihi orin tiyandari man or laha yanga Betanik limu ira. Am Betanik li ihi tavan or lalawuhu Avui Wasilaka lirin armek or ukmbaha ormu sawera. ⁵¹Karem or sawerakoshihi hevenik ormu lawura. ⁵²Urik kumbambongon li huvuhu orin li lotu uhu li rupkapshihi indiyok Jerusalemik limu ira. ⁵³Uhu ermba ermbak tempel akak li lihi hi Avui Wasilakahin limu hauowera. Unda kasira. Ambehoma.

^f24:37 Mt 14:26 ^g24:44 Lk 9:22 ^h24:48 Jn 15:27; Ap 1:8

ⁱ24:49 Jn 14:16; 15:26; Ap 1:4

Mashi jivi Jisashi Jon or kayeri

Jisas Kraisi Mashi omendinga ria

1 Mas araje wolo mbele mbele li tala namber Mashi oso angop nari sir. Avui Wasilaka nga nari sir. Mashi oso God oria. ¹²Mas araje wolo mendek Avui Wasilaka nga nakrem nari vri. ³Mbele mbele ondo amber Avui Wasilaka Mashi orokop or mbarik talari lir. Mbele las mbeek nombo apshamhik talari ambu sir, wahau. ^{k4}Os ni li yanda nihi Mashi orokop talari sir. Uhu Mashi oso mu ukruharandan hashiwak nimu liyanduwa. ¹⁵Ukruharanda oso nirtle nirndum nanda mishi orok ukruharanda sir. Hako nirtle nirndum nanda oso mbeek ukruharanda oson jiusunguandahi ambu sir. ^m

⁶Ukruharanda oso si tala namber Avui Wasilaka ma lar, hi orhi Jon, or mbashirik talari ri. ⁿ⁷Ukruharanda mashi oson sawekurik talari ria. Ushinak ma misambik fehe mashi oson sunguwavu lihi li ewekmbahan. ⁸Hako ukruharanda oso or nembes. Men ukruharanda mashi oson sauhambakurik tari ria. ⁹Ukruharanda indinga os nombo Avui Wasilakahik indan mukunda oson laharakwa ma oto am or talakurik pasir si narik masmas mashi orhin sauhambakurik tari ria. ^o

¹⁰Ushirik ukruharanda indinga misambik tari ri. Orhik Avui Wasilaka mas araje wolo mbele mbele amber ondon or uri lir. Hako ma misambik fehe mbeek orin heyekrahakorori ambu lir. ¹¹Or

orhi kraha lihi nindik tari ri. Hako orhi ma ondo mbeek orin heyembaha mashi orhin misiri ambu lir. ¹²Hako ma ol mashi orhin misindiyari ondo or mbarik Avui Wasilakahi jikisik nari lir. ¹³Lir mbeek ma misambik fehe jikisin li lakwak li hisihi li landari nombo orok orhi jikisik nari ambu lir. Avoko nijavahi fik nembes. Avui Wasilaka orhinjik or yap mbashirik orhi jikisik nari lir. ^p

¹⁴Mashi oso mak nari sir. Uhu or taha nir ma misambik fehe nihi nindik liri ri. Or jikisi namtar numbu Avui Wasilakahi ria. Kwambu orhi os Avui Wasilaka orin or hari oson angop ni heyeri sir. Avui Wasilaka man or rupshihi wavu orhik or ewenda nga mainome orhi nga Jisashikop hojeri sir.

¹⁵Jon Jisasin or mukuhu ormu mbara, “Ma oto toria. Maskop karem a sawerik ji misiri sir, ma or an tashinak takwa ma oto Wasilaka anhi ria. An na namber or angop mas araje wolokop nahandari ria. Ma or karem a mbahandari ma oto toria.” Karem ormu sawehe mukura.

¹⁶⁻¹⁷Avui Wasilaka lo orhin Moseshi tavak or hashirik or nga nirin hari ria. Hako man or rupshihi wavu orhik or ewenda oso nga mainome orhi nga Jisas Kraishi tavak or hashirik or nga mu nirin hara. Man rupshinda nombo oso Jisashikop hojenda sir. Oso mbeek mendek naha kas sainakwa ambu sir. ^{q18}Ma lar mbeek Avui Wasilakan heyenda ambu ri, wahau. Hako jikisi orhi namtar numbu orto nom Avui orhi nga nakrem lindari ri. Undari osik orvai Avui Wasilaka os or nandarin nirin mukuri ri. ^r

^j1:1 Jn 17:5; 1 Jn 1:1-2; Rev 19:13 ^k1:3 1 Ko 8:6; Kl 1:16-17; Hi 1:2

^l1:4 Jn 5:26 ^m1:5 Jn 3:19 ⁿ1:6 Mt 3:1; Lk 1:13-17,76 ^o1:9 Jn 8:12

^p1:13 Jn 2:11; 3:3-6; Fl 2:7; 1 Pi 1:23 ^q1:16-17 Kis 34:28; Ro 6:14

^r1:18 Kis 33:20; Jn 6:46; 1 Ti 6:16

Jon hulaima nokopman fak tolofalendari ma mashin or saweri

(Mt 3:1-12; Mk 1:7-8; Lk 3:15-17)

¹⁹Judama li mbashirik pris lal nga Livaihi krahak fehenda ma lal nga Jerusalem li halaha Jonik li raha orin limu silira, “Mir lawe mir?” ²⁰Urik Jon korbak ormu sawera, “An mbeek ma or hulaima nokopman jivinakmbaha^{1:20} Avui Wasilaka kamahanda ma ambu nir.” ²¹Karem or mbarik limu silira, “Wa, lawe mir? Mir Elaija om?” Urik ormu mbara, “Wahau.” Urik limu mbara, “Wa, mir profet or ni nikishinda om?”^{1:21} Urik ormu mbara, “Wahau.”^{s22} Urik limu mbara, “Lawe mende mir? Mihinjik mi mbanak ni misika! Uhu indiyok ni ihi ma ol nirin mbashiwak ni rawa ondon avak ni sawenak li misika.”

²³Urik Jon mashi os maskop profet Aisaia or sawendari hom ormu mbara, “Ma ngashi mishi ambu orok mashi las karem simu mbara, “Nombo Wasilakahin ji hundujeka.” Karem mbahanda mashi oso anira,”^t

²⁴Urik Farisi ol er nga rari ondo ²⁵Jonin limu silira, “Os mir mba, mir Avui Wasilaka kamashinak hulaima nokopman jivinakwa ma ambu mir. Mir Elaija ambu mir. Mir profet or ni nikishinda ambu mir, os erem mi mba nahi, wa mberem ushiwak hulaima nokopman fak mi tolofalendu?” ²⁶Karem li silirik ormu sawera, “An men uksembembak a tolofalenda nir. Hako ma lar angop jihi nindik tari ria. Hako jir mbeek orin heyekrahakorori ambu jir. ²⁷An mas a

rashirikop or kuma tari ri. An ma jivi ambu nir. Unda osik an mbeek kuvu os kumba ari orhi orok nawan a sorgondahi ambu nir.”^{u28} Jon mashi kason or mbari wolo yanga Betanik fa Jordanin mbuhu kauyok nandari orok or lihi man ormu fak tolofalera.

Jisas kavakavan yoko ermbekurik tari ma ria

²⁹Li wahandashihi Jisas Jonik or tarik or heyeha ormu mbara, “Ji heyeka! Ma toto Avui Wasilaka sipsip jikisi orhi toria. Or ma misambik fehenda kavakava os li undan yoko ermbekwa ma ria.^{v30} Ma kar mas a sawerik ji misihinda ma toria. Mas karem a mbari nir, ma lar avak anhi kumayok rakwa ri. Or Wasilaka anhi ri. Or angop maskop nahan-dari ri. Hako an kuma na nari nir. ^{w31}An ngana mas mbeek orin yawur a heyekrahakorori ambu nir. Hako yanga Israelik fehenda ma orin korbak li heyekmbaha men fambak man a tolofalekurik a tari nir.”

³²⁻³³Uhu ormu mbara, “Avui Wasilaka man fak tolofalenda lerawu oson anin or haha karem anin saweri ria, “Kumak mi heyenak Masikome anhi ma larik or linak mi heyewa, ambehoma, ma oto Masikome anhin hulaima nokopman hakwa ma ria.” Karem anin saweri ri. Hako an ngana ma oton mas a heyeri ambu nir. Hako hinyer mendek a heyerek Masikome Avui Wasilakahi hevenin or halaha apmuma hom Jisasik ormu raka lira. ^{x34}Ushirik am a heyeha os amu

^{1:20}1:20 Avui Wasilaka hulaima nokopman jivinakmbaha kamawa ma oto mashi Grihik “Krais” karem li ushanda ria. Mashi os maintontlo sihi karem, ma or wel ukuk li ngoroho kamahanda ma ri.

^{1:21}1:21 Judama ondo profet or Avui Wasilaka talakurik mbari oton nikishindari lir. Heye Lo 18:15-18.

^{s1:21} Lo 18:15,18; Mt 11:14 ^{t1:23} Ais 40:3 ^{u1:27} Jn 1:15

^{v1:29} Ais 53:6-7; 1 Pi 1:18-19 ^{w1:30} Jn 1:15 ^{x1:32-33} Mt 3:16

jirin korbak sawenduwa. Ma roto Avui Wasilakahi jikisi indingo toria.”^y

**Jisas ma frijip or
mbarik orin fri tiya iri**

³⁵ Li wahandashihi Jon nga orin tiyandari ma frijip ovro nga nakrem limu sira.

³⁶ Li sihi li heyerik Jisas ormu tara. Urik Jon ormu mbara, “Ji heyeka, Avui Wasilaka sipsip jikisi orhi toria.”^{z37} Karem or mbarik ma ovro mashi oson fri misihhi Jisasik fri ihi orin frimu tiya ira.

³⁸ Urik or tormblehe or heyerik fri rarik ormu silira, “Shir mberem shi hishihi shi randu?” Urik frimu mbara, “Tisa,^{1:38} mbeek mi lindu?”³⁹ Urik ormu mbara, “Shi ra heyeka.” Urik fri ihi aka os or lindarin frimu heyera. Uhu or nga orok nakrem fri lirik simu krinyara. Os orok fri iri wolo homi avi li mbandari wolok nari sir.

⁴⁰ Jon or saweri mashin misihhi Jisasin tiya iri ma ovro lar Andru, Saimon Pita maha orhi ria. ^{a41} Uhu Jisasin or halashihi sanje orhi Saimonin ormu lasaha ira. Am or i heyehhe ormu mbara, “Shir angop ma or Avui Wasilaka kamashirik hulaima nokopman jivinakwa ma Mesaia^{1:41} oton shi heyewa shir.”⁴² Karem or mbaha Saimonin or laha Jisasik frimu ira. Urik Jisas orin or heyehhe ormu mbara, “Mir Saimon jikisi Jonhi mira. Kumak hi yeje mihi Sifas karem li ushakwa mir.” Hi Pita nga Sifas nga mainome frihi sunja, karem namtaskop nanda sir.^{1:42 b}

**Jisas Filip fre Natanielin
or mbarik orin fri tiya iri**

⁴³ Niri las am si irik Jisas yanga Galilik or ikurik ormu ira. Or ihi ma lar, hi orhi Filip, orin or heyehhe ormu mbara, “Mir anin tiyaka!”⁴⁴ Filip yanga Betsaidak fehendari ma ria. Betsaida kotontop Andru fre Pitahi sira. ⁴⁵ Urik Filip or ihi ma lar, hi orhi Nataniel, oton or heyehhe ormu mbara, “Nir ma or mas Moses nga profet ondo nga li mbahandari ma oton ni heyewa nir. Hi orhi Jisas oria. Kuyanga Nasaretik fehenda ria, Josephi jikisi ria.”^{c46} Karem or mbarik Nataniel ormu mbara, “Wahau te. Mbele jivi las mbeek yanga orok talandahi ambu sir.” Urik ormu mbara, “Ta shi ihi mihinjik mivai heyeka.”

⁴⁷ Uhu fri irik Jisas Natanielin or heyehhe ormu mbara, “Ji heyeka, ma tor tawa toto Israelik fehenda ma indinga toria. Or mbeek haimba handambanda mashin mbanda ambu ri.”⁴⁸ Karem or mbarik ormu silira, “Mir anin mberem mi heyew?” Urik ormu mbara, “Os Filip mirin or sawe namber mir mi fik tontlok mi siwak amu heyewa.”⁴⁹ Urik ormu mbara, “Tisa, mir jikisi Avui Wasilakahi mira. Mir yanga Israelik fehe ma malakama lihi mira.”^{d50} Urik ormu mbara, “Os mir mi tontlo orok mi siwak a heyewan a saweshiwak os mi hishihi mimu mbanduwa, toto Avui Wasilakahi jikisi toria. Karem mimu mbanduwa. Hako oso mbeek lakak nawa ambu sir. Kumak mbele mbele wasilaka lal a unak tos ter mi heyewa toson tikrikwa sir.”

^{1:38}**1:38** Tisak li mbari oso mashi Hibruk li mbari “rabonai”. Rabonai oso maintlontlo sihi “tisa”.

^{1:41}**1:41** Mesaia oso Kraisi oria.

^{1:42}**1:42** Mashi Aramhik sunja, sifasik, li ushanda sira. Mashi Grikkhik sunja, pitak, li ushanda sira.

^y**1:34** Mt 3:17 ^z**1:36** Jn 1:29 ^a**1:40** Mt 4:18-20 ^b**1:42** Mt 16:18 ^c**1:45** Lo 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 ^d**1:49** Mt 14:33; 16:16; Mk 3:11

⁵¹ Uhu mashi las nga ormu mbara, “Kumak ji heyenak lersuwu akayanga avak sutlakwa sir. Unak ji heyenak Avui Wasilakahi ensel ondo metenjek li laulawuhu takakwa lir, os Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto or siwa mishi orok.”^e

Ma lar kuyanga Kanak or nokoplarik hiyawu las li uri

2 Niri lap am fri ishirik yanga Kanak ma lar nokoplarik hiyawu las limu ura. Urik Jisas nijava orhi Maria er nga orok simu ira. ²Urik Jisas nga ol orin tiyandari ma nga li mainhashirik limu ira. ³Am li lihi aha wain uku am mendek si narik Jisas nijava orhi si taha orin simu sawera, “Wain uku angop mendek nawa re.” ⁴Karem si mbarik ormu mbara, “Apmanuwa, anin sawewa hala. Lerawun a lakwa wolok nawa ambu sir.” ⁵Karem or mbarik ol aka orok lerawun landari ma ondon simu sawera, “Os mbele las ji ukmbaha nor mba nahi, os or mbawa hom ji uka.”

⁶Urik sunja awu wasilaka 6-pelak aka orok lindari lir. Uku os awu ondok li tarmuri oso Avui Wasilakahi misokomek jivik li nakmbaha kumabata tava lihin li yokokmbaha li eweshirik lindari lir. Awu ondo namtarmba namtarmbak uku si hojeri 100 litak nari lira. ⁷Urik Jisas lerawun landari ma ondon ormu sawera, “Uksemben awu ondok ji tarmungoroka.” Karem or mbarik ukun li tarmuhu li laharaha li ngororik awu ondo er limu hojerakora. ⁸Urik ormu sawera, “Uku kas ji tarmu laha ihi ma or akwan humasiri ma oton ji haka.” Urik uku kas li tarmuhu limu laha ira. ⁹Hako uku oso angop si tormblehe wain ukuk nari sir. Urik ma or akwan humasiri ma oto ormu aheyera. Or mbeek os li tarmuri mishin heyeri ambu ri. Lerawun landari ma ondo nom os li lari mishin

heyeri lir. ¹⁰Urik akwan humasiri ma oto nokoplari ma oton or usharik or tarik ormu mbara, “Mberemhi tos ter mi uwa! Wain uku jivi menden mi nejereshihi terekare awan mas mi hawa. Nir mbeek erem ni unda ambu nir. Wain uku jivi menden masmas ni handa nir.”

¹¹Jisas mbele las ma undahi ambu maifu mendek yanga Kana provins Galilik or uri kasira. Maintontlo os or uri karem. Or hiushama kwambu nga nanda ria. Oson or urik ol orin tiyandari ma ondo li heyehe limu mbara, “Ma toto kwambu ngashi ria.” ¹²Urik Jisas yanga Kana oson or halaha nijava orhi nga maha orhi nga ol orin tiyandari ma nga yanga Kaperneamik limu layira. Uhu niri lal orok limu lira. ⁸

Jisas tempel akak ya nowen landari man or jila krialia erMBERI

(Mt 21:12-13, Mk 11:15-17; Lk 19:45-46)

¹³Judama hiyawu wasilaka Pasovan li undari wolo am si nakurik si narik Jisas Jerusalemik ormu ira. ¹⁴Or ihi tempel aka inyi li washi aragondari mishi orok or layihi nor heyerik, ol ya nowen landari ma ondo orok lerawun limu lara. Lal sipsip, bulmakau, avi ondon li eweshinak ma li frungawukmbahan. Urik lal samba sambahi yan li lai hashihi Judamahi yan li lakmbahan. Uhu orok limu lira. ¹⁵Urik Jisas lirin or heyehe kuvu lal or laha ma ol orok liri ondo nga bulmakau, avi ondo nga or wakororik tempel aka oson li halaha limu talandulu ira. Uhu ya ondon or kru erembehe teye ondo er nga ormu jilaruma laha ermba. ¹⁶Uhu ol avi ondon lai ewerik li frungawuri ma ondon ormu mbara, “Avi jihi ondon ji laha ika! Jir Avui anhi aka toson ji uwak maket hom osmu nanduwa!” ¹⁷Karem urik ol orin tiyandari

ma mashi las os Avui Wasilakahi jekambak maskop li kayehendarin indik limu hishira. Mashi oso karem, “An Avui anhi aka orhin a rupshi mendehe osonjik a funtlehavantlehe lerawun a landa nira.”ⁱ

¹⁸ Judama ondo os or urin li heyeye orin limu silira, “Mberem ushiwak mbele mbele ondon mi laha ermbendu? Os Avui Wasilaka lerawu oson mi lajehe or mbashirik mi rakahanda nahi, kokol mbele las ma undahi ambun mbanak si nanak ni heyeye nivai mba, Avui Wasilaka mbashirik tari ma toria.”¹⁹ Karem li mbarik ormu mbara, “Tempel aka toson ji tarvlashinak niri frijip fri ishinak indik a ukwa sir.”^{j20} Urik limu mbara, “Isha, tempel aka toso mbeek lewas li uri ambu sir te! Asama sihi li uri 46-pelak nari ol te! Hako mberem niri frijip fri ishinak indik toson mi ukwak mi mbandu?”

²¹ Hako Jisas tempel aka os or mbari oso maome orhin or mbari sir.^{k22} Undari osik Jisas indik or usahari wolo orok ol orin tiyandari ma ondo mashi os erem or mbarin indiyok li hishihi limu mbara, “Ome sira, mbele mbele ol profet ondo li mbari Jisasin li mbari sira.” Karem li mbaha orin wavu lihik limu ewera. Uhu mashi os Avui Wasilakahi jekambak li kayehendari oso er nga li hishihi limu tiyara.¹

Jisas mbele mbele os mahi sunguwavuk nandan heitakonda lir

²³ Jisas Pasova wolo Jerusalemik or lihi mbele mbele ol ma undahi ambu ondon or urik ma li heyeye limu mbara, “Ma roto Avui Wasilaka kamahanda maria.”^{m24-25} Hako Jisas mashi os li mbari oson angop or heyeri sir. Or mbele mbele os mahi sunguwavuk nandan angop or

heitakonda lir. Karem uri osik os orin wavu lihik li ewehe li mbari oson misiri ambu ri. Angop or heyeri lir, lir men suwambushikop mbari lir.

Jisas nga Nikodemus nga fri maimbari

3 Ma lar Jisasin heyekurik ormu tara, hi orhi Nikodemus, or Farisi lar oria. Judama lida lihi lar oria.ⁿ² Nirik or taha ormu sawera, “Tisa, nir angop ni heyenda sir, os Avui Wasilaka ma lar nga or lina ambu nahi, ma oto mbeek mbele mbele ma undahi ambu lal ukwa ambu ri. Hako nir angop ni heyenda mir, mbele mbele ma undahi ambu ondon unda mira. Karem uwosik nimu mbanduwa, mir tisa Avui Wasilaka mbashirik tari mira.”

³ Karem or mbarik Jisas ormu mbara, “Omendingak mirin amu sawenduwa, os ma lar ma akrik or nana ambu nahi, or mbeek yanga os Avui Wasilaka hulaima nokopman or arangoshinak orhi siyok li sikwa yanga orok ikwa ambu ri.”^{o4} Urik ormu silira, “Mberemhi sir? Os nijava jikisin si washihindak wasilakak or nawa mbeek indiyok nijava orhi sunguk layinak indik si wakwa ambu ri.”

⁵ Karem or mbarik ormu mbara, “An mbeek nijavahi sunguk mi layinak indik si wakwa mashin a mbawa ambu nir. Mashi os a mbawa karem, os ma lar uku nga Masikome Avui Wasilakahi nga ma akrik or nana ambu nahi, or mbeek Avui Wasilaka yanga orhi orok ikwa ambu ri, wahau.^{p6} Ma misambik fehe jikisin li wawa ma jikisik nakwa lir. Hako ma ol Avui Wasilakahi jikisik nakwa ondo Masikome orhi unda nombo orok orhi jikisik nakwa lir.^{q7} Mashi kas mirin a sawewa, jir avak ma akrik ji naka, karem

ⁱ2:17 Sng 69:9 ^j2:19 Mt 26:61; 27:40 ^k2:21 1 Ko 6:19

^l2:22 Lk 24:6-8; Jn 12:16 ^m2:23 Jn 7:31 ⁿ3:1 Jn 7:50; 19:39

^o3:3 Mt 18:3; 1 Pi 1:23 ^p3:5 Esr 36:25-27 ^q3:6 Jn 1:13

a mbawa mashin angop mi misindahik nanda mir. ⁸ Suwa^{3:8} si rasaha sihik inda sir. Nir men mamblakop ni misinda sir. Hako nir mbeek os si rasawa yeje nga os si inda yeje nga ni heyenda ambu sir. Uhunda hom ma ol Masikome Avui Wasilakahi uwak akrik nawa ma ondo erem nanda lir.”

⁹Urik Nikodemus mu silira, “Os mi mbawa oso mberem sivai naku?” ¹⁰Urik ormu mbara, “Mir ma Israelik fehenda lihi tisa mira. Hako mberem ushiwak mashi ol a mbawan mi hishaha mi mbandu? ¹¹Omendingak mirin amu sawenduwa, mbele mbele os ni heyenda nga os ni misinda nga nimu sawenduwa. Hako jir mbeek mashi os ni mbawan misinda ambu jir. Mashi oson ji kumasinda sir. ¹²Mbele mbele misambik fehendani jirin na sawewa mbeek misinda ambu jir. Undosik erema, mbele mbele hevenik fehendani na sawewa mbeek misinda ambu jir. ¹³Ma lar mbeek hevenik lawunda ambu ri, wahau. Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto nom orok or rakahanda osik indik orok ikwa ri. ¹⁴Mas wolok Moses kuyanga misamtelmbamba orok liri wolo hovo oson kombe lasik or hauowehe or faashirik orok simu sira. Uhunda hom Ma Jikisi Avui Wasilakahi oton avak erem li hauowekwa ria. ¹⁵Erem li unda osik ma ol mashi orhin misindiyawa ma ondo avak ermba ermbak linda oson lakwa lir.” ^s

¹⁶“Avui Wasilaka jikisi orhi namtar numbu ria. Hako ma misambik fehendani wapnuku orhik or ewendari osik jikisi orhi oton or mbashirik ma ondon jivinakurik takari ri. Uhunda osik ma

ol orin wavu lihik ewewa ma lihi lar mbeek kavak nakwa ambu ri, wahau, ermba ermbak lindan lakwa ri. ^{t17}Avui Wasilaka jikisi orhin or mbashirik misambik torok tari ria. Hako or mbeek man kotim ukurik tari ambu ri, wahau. Or kavak li nakurin jivinakurik tari ri. ^{u18}Karem uwosik ma ol mashi orhin misindiyawa ma ondo kotik li siwa wolo mbeek kavak or nakwa ambu lir. Hako ma ol mashi orhin misindiyawa ambu ondo angop krestawa lir. Mberem ushiwak? Lir mbeek Avui Wasilaka jikisi orhi otohi mashin misindiyari ambu lir. ^{v19}Mberem ushinak li krestaku? Ukruharanda angop misambik takari ri. Hako lir mbeek orin rupshiri ambu lir. Lir kavakava os li unda oso nom li rupshihi mbeek orhik tari ambu lir. ^{w20}Ma ol kavakavan unda ondo ukruharandan rupshinda ambu lir. Os ukruharanda orok li ta nahi, mbele kava os li wanyi unda avak korbak talakwa sir. Karem uri osik lir mbeek ukruharandan rupshinda ambu lir. ²¹Hako ma ol nombo warna indingan tiyanda ma ondo ukruharanda orok takwa lir. Mberem ushiwak? Li heyewa, mbele mbele ol li unda ondo Avui Wasilaka or mbanda nombo hom unda lir.”

Jon hulaima nokopman fak tolofalenda ma or mbari, “Jisas Avui Wasilakahi jikisi oria.”

²²Uhundarik Jisas ma ol orin tiyandari nga yanga oson li halaha provins Judiak limu ira. Uhu niri lal orok li lihi man ormu fak tolofalera. ^{x23}Oro wolok Jon er nga yanga Aionik or lihi man tolofaleri ria. Aion oso pasir yanga Salimik

^{3:8}**3:8** Mashi Grikik suwa nga masikome nga hi namtaskop li ushanda karem, “pneuma”.

^{f3:14}**f3:14** Nam 21:9; Jn 8:28; 12:32 ^{s3:15}**s3:15** Jn 20:31

^{t3:16}**t3:16** Jn 3:36; 10:28; Ro 5:8; 8:32; 1 Jn 4:9-10 ^{u3:17}**u3:17** Lk 19:10

^{w3:18}**w3:18** Jn 5:24 ^{w3:19}**w3:19** Jn 1:5,9; 8:12 ^{x3:22}**x3:22** Jn 4:1-2

nanda sira. Fa musha orok nandari osik ma orok li tarik lirin fak ormu tolofalera. ²⁴Oso wolo Herot mbeek Jonin krawuk or eweri wolok nari ambu sir. ²⁵Urik Jonin tiyandari ma nga Judama lar nga ujanda nombo os Avui Wasilakahi misokomek jivik li nakurik nombo oson-jik limu anamblarnara. ²⁶Urik ol Jonin tiyandari ma ondo Jonik li raha limu sawera, “Tisa, ayo ma or mas mir nga fa mbuhu kauyok nakrem shi sihi ma or mi mbar, ma toto hulaima nokopman jiv-inakwa ma toria. Karem mi mbahanda ma oto or er nga hulaima nokopman fak or tolofalewak ma amber orhik li ihi olmu nirin halanduwa.”

²⁷Karem li mbarik Jon mu mbara, “Os Avui Wasilaka or hevenik linda kwambun ma larin or hana ambu nahi, ma oto mbeek lerawu las landahi ambu ri. ²⁸Mashi os mas a saweri angop ji misiri sir. An mbeek Avui Wasilaka kamashirik hulaima nokopman jivinakwa ma ambu nir. An men nombo orhin hundujekmbaha a rari nir. ²⁹Misi, an ma or orhi kuvu nokoplawa or misih i or rupshinda hom amu nanduwa. Mbele mbele Jisas or uwan a misih i amu rupshi mendenduwa. ³⁰Halanak hi orhi si lawunak hi anhi si rakaka. ³¹Or hevenik fehe orik mbele mbele misambik fehen tikrihi hausinda ri. An misambik fehe onik mbele mbele misambik fehenda nom a heyenda nir. Hako or hevenik fehe orik anin or tikrihi hausinda ria. ³²Or mashi os or sawewa mbele mbele ol or heyenda nga or misinda nga sawenda ria. Hako ma misambik fehe mbeek mashi orhin misih i toltambananda ambu lir. ³³Hako ma ol mashi orhin misih i toltambanawa ma ondo angop li heyenda sir, mashi Avui Wasilakahi ome sira. ³⁴Avui Wasi-

laka Masikome orhin simbalesik orin or hashirik misambik tari ria, mashi orhin or sawekmbahan. Unda osik os nimu heyenduwa, mashi os or sawenda omendinga sira. ³⁵Avui Wasilaka jikisi orhin wapnuku orhik or ewendari osik mbele mbele orhi ondon tavarenje jikisi orhik hari ri. ³⁶Unda osik ma ol jikisi orhi otohi mashin misindiyawa ma ondo ermba ermbak linda onson lakwa lir. Hako ma ol jikisi orhin kumaifahanda ondo mbeek ermba ermbak linda onson lakwa ambu lir, wahau. Avui Wasilaka waplelena orhi ermba ermbak lihik nakwa sir.” ^c

Jisas Samariak fehenda nokove las nga fri maimbari

4 Farisi ondo li misiri Jisas man fak or tolofaleshirik ma musha orin tiyandari mak nari lir. Uhu ma musha mendek li naha Jonin tiyandari man tikriri lir. ^{d2}Hako Jisas mbeek man fak tolofaleri ambu ri, wahau. Ol orin tiyandari ma ondo nom man fak tolofaleri lira. ³Urik Jisas or misiri, Farisi ondo lerawu os or larin angop li mistakori sir. Karem uri osik provins Judian or halaha indik yanga Galilik or ikmbaha ormu ira. ⁴Or ihi Samariak fehe ondo misambi lihi nindik ormu ira. ⁵Or ihi yanga Sikarik ormu talara. Sikar oso Samariak fehenda ma ondohi yanga las osira. Misambi os Jekop jikisi orhi Josepin or halahandari mishi oso nga pasir nandari sira. ^{e6-8}Ukwa las Jekop maskop or korondari oso yanga orok nandari sira. Am takondik si narik Jisas or taha nor krehe ukmashi orok ormu limasira. Ol orin tiyandari ma ondo angop akwan li frungawukmbaha li ishirik Jisas nendekop orok liri ria.

^{y3:28} Mt 11:10; Jn 1:20 ^{z3:31} Jn 8:23 ^{a3:32} Jn 3:11 ^{b3:35} Mt 11:27; Jn 5:20 ^{c3:36} Jn 3:16-18; 1 Jn 5:12 ^{d4:1} Jn 3:22 ^{e4:5} Stt 33:19; Jos 24:32

Urik Samariak fehenda nokove las ukun si tarmukurik orok simu tara. Urik Jisas ormu silira, “Uksembe kas anin hanak a aka.” ⁹Urik simu mbara, “Mir Judama mir, an Samariak fehe nir. Mberem ushiwak uksemben a hanak mi akmbaha mi mbandu? Jir Judama mbeek nir Samariak fehenda nga nakrem ni anda ambu nir.” ^{f10}Urik ormu mbara, “Nyir mbeek yariwa ambu nyir, lawe or uksembenjik nyirin silindu. Uhu nyir mbeek mbele jivi las os Avui Wasilaka nyirin hakwak or mbawan hishiyariwa ambu nyir. Os nyi yariwakop am nyi mba, “Wa, uksembe ermba ermbak linda oso kas anin hanak a aka.” Karem mbawa nyir.” ^{g11}Urik simu mbara, “Wasilaka, uksembe oson mbeyok mi laku? Mir baket nga nawa ambu mir. Ukwa toso kasalkop nanda sir. ¹²Misumu nihi Jekop maskop or korondari ukwa tosira. Or nga jikisi orhi nga bulmakau, sipsip orhi nga li uksem andari mishi tosira. Hako mir am orin tikrindahik nanda om? Karem mimu hishindu?” ^{h13}Karem si mbarik ormu mbara, “Ma ol uksembe toson awa ondo jekapnashi lihi hatlayinak indik uksem akwak mbakwa ola. ¹⁴Hako ma ol uksembe os an hanak akwak a mbawa ma ondo mbeek indik uksem akunak mbakwa ambu lir, wahau. Uksembe os a hawa oso avak sungu lihik ukwa hom si nanak ermba ermbak linda oso avak lihik nakwa sir.” ⁱ¹⁵Urik simu mbara, “Wasilaka, uksembe oson anin hanak a aka. Uhundanak indik torok ukun a tarmukmbaha a rakwa ambu nir.”

¹⁶Urik Jisas mu mbara, “I hula nyihin sawe laha torok shi raka.” ¹⁷Urik simu mbara, “An mbeek hula ngashi ambu nir.” ¹⁸Urik ormu mbara, “Ome

sira, nyir hula nyihi tostava hom nandari lir. Hako ma or ter nyi liwa oto mbeek hula nyihi ambu ri.” ¹⁹Urik simu mbara, “Wasilaka, ter amu heyenduwa. Mir profet lar mira. ²⁰Hako anin sawenak a misi, mberem ushiwak jir Judama karem ji mbandu, os ma la Avui Wasilakan li lotu uku nahi, wa Jerusalemkop li tirsaha li lotu uka, karem ji mbandu? Hako nir Samariak fehenda neloko walanga nihik sishi raha ter nga os Avui Wasilakan ni lotu ukwa wolo telemba Gerisim orokop ni tirsaha ni lotu unda nir. Hako mir mberem mi hishindu?” ^j

²¹Urik ormu mbara, “Omendingak nyirin amu sawenduwa, kumak os Avui Wasilakan ji lotu ukmbaha ji hishi nahi, yanga yanga os ji liwa mishi orokop orin lotu ukwa jira, telemba orok nembes, Jerusalemkop nembes. ²²⁻²⁴Avui Wasilaka or Masikome ria. Karem uwosik ma ol orin lotu ukmbaha hishiwa ma ondo Masikome orhi nga mbele mbele omekop nanda nga orin omendingak li lotu uka, yanga yanga os li liwa mishi orok. Ma ol or mbawa nombo orok orin lotu uwa ma ondon rupshinda ri. Hako jir Samariak fehenda mbeek ma or ji lotu undan heyenda ambu jir, wahau. Men lotu unda jir. Hako nir Judama God or ni lotu undan angop ni heyenda ri. Angop maskop Avui Wasilaka mashi las nir Judaman karem or mbari osa, “Kumak Judahi krahak fehe ma lar avak a kamashinak hulaima nokopman jivinakwa ria.” Erem or mbahanda mashi ter osmu omendingak nanduwa.” ^{k25}Urik simu mbara, “He, MESAIA, Kraisa karem li ushanda ma or hulaima nokopman jivinakwa ma oto or takuri mashi oson angop a misiri sir. Os

^f4:9 Esr 4:1-5 ^g4:10 Jn 7:37-38; Rev 21:6 ^h4:12 Jn 8:53 ⁱ4:14 Jn 6:35

^j4:20 Lo 12:5-14; Sng 122:1-5

^k4:22-24 2 Kin 17:29-41; Ais 2:3; Ro 9:4-5; 12:1; 2 Ko 3:17; Fl 3:3

or tawa wolo mbele mbele amber kormbak or sawenak ni mistakokwa lir.”²⁶ Urik Jisas mu mbara, “Ma orto anira. An mu ter nyir nga shimu maimbanduwa.”¹

²⁷ Jisas karem or mbarik ol orin tiyandari ma ondo indik limu rara. Li raha li heyeri Jisas nokove oso nga frimu maimbara. Urik wawu musha mushak limu hishira. Hako lir mbeek sirin siliri ambu lir, “Mbele nyi lakmbaha nyi taw?” Uhu Jisasin er nga siliri ambu lir, “Mberem ushiwak nokove toso nga mi maimbandu?” Karem siliri ambu lir. ²⁸Urik nokove oso baket sihin orok si hala tirnaha indik yanga sihi si ihi ma ondon simu sawera, ²⁹“Jir kolomalok ji raha ma lar ji heyeka! Ma oto mbele mbele maskop a undarin or heyehe kormbak sawewa ri. Ma oto Kraisi Avui Wasilaka kamahanda marmbe?” ³⁰Karem si sawerik ma amber Jisasin li heyekmbaha limu tara.

³¹Nokove oso si ishirik Jisasin tiyandari ma ondo limu mbara, “Tisa, mir kolok ta akwa lal aka!” ³²Urik ormu mbara, “An akwa ngashi nir. Hako jir mbeek akwa anhin heyewa ambu jir.” ³³Karem or mbarik lihi ambek limu mbara, “Mbel akwan or mbandu? Ma lal am akwan orin hawa ol?”

³⁴Urik ormu mbara, “Avui anhi or mbashirik a raha lerawu orhin amu landuwa. Mbele mbele or mbawa hom a landa nir. Lerawu os a lawa oso akwa anhi hom nanda sir. ³⁵Jir karem mbanda jir, niyaka tovro kavro li iwak akwan sanda wolok nanda sir. Hako jirin amu sawenduwa, nowe ondon arnek ji heyeka! Akwa amber olmu ukrunduwa. ³⁶Ma or akwan sanda ma oto akwan or saha safal akak or ewehe avak os or lahanda wasa orhin lakwa ri. Akwa os

or sanda oso hulaima nokopma wawu lihin tormblehe ermbea ermbak linda oson li lakundan osmu heimanduwa. Uwasok ma or kumbanda nga ma or sanda nga fri rupshi mendekwa vria. ³⁷Lar or kumbawak, lar ormu sanduwa. Karem nanda sir. ³⁸Jir avak a mbashinak ikwa jir, ma anandi kumbanda mishi orok. Jir men sakwa jir. Akwa angop maskop li kumbari sir.”

³⁹Samariak fehe nokove oso yanga sihi fehendan simu sawera, mbele mbele ol mas si undarin Jisas kormbak or sawerin. Ushirik mashi sihin li misihi limu mbara. “Ome sira, ma oto Avui Wasilaka kamahanda ma ria.” ⁴⁰Uhu Jisasik li raha or lir nga orok li likmbaha limu mbara. Urik Jisas niri frijip kuyanga orok ormu lira. ⁴¹Urik ma mushak mashi orhin li misihi limu mbara, “Avui Wasilaka kamahanda ma toria.” ⁴²Uhu nokove oson limu sawera, “Nir mbeek mashi nyihi nom ni misiwa ambu nir, wahau. Nihinjik mashi os or mbawan am ni heyehe nimu hishinduwa, ma roto nom ma misambik fehendan jivinkwa ma ria.”^o

Jisas jikisi lar or mbarik jivik or nari

⁴³Jisas niri frijip Samariak or wawardarik or usaha kotontlo orhi Galilik ormu ira. ⁴⁴Maskop orhinjik karem or mbari sir, “Profet lar mbeek kotontlo orhi hi nga nanda ambu ri, wahau.” ⁴⁵Hako yanga orhi Galilik indik or irik orok fehe ma ondo orin li rupshihi limu flehava kwara. Mberem ushirik? Hiyawu Pasovan li undari wolo Jerusalemik mbele lal ma undahi ambu ondon or urik angop li heyeri osik orin limu rupshira. ^q

⁴⁶⁻⁴⁷Urik Jisas yanga Kanak ormu ira. Yanga oso mas uksemben or urik wain

¹4:26 Mk 14:61-62 ^m4:34 Jn 6:38 ⁿ4:35 Lk 10:2 ^o4:42 1 Jn 4:14
^p4:44 Mt 13:57 ^q4:45 Jn 2:23

ukuk nari mishi sira. Urik malakamanjik lerawun landari ma lar Jisas yanga Kana orok or tarin or misihi orhik ormu tara. Ma oto jikisi orhi yanga Kaperneamik wasilaka mendek kavamisihi hakurik nari ri. Uri osik Jisashik or taha ormu tlara, “Wasilaka, jikisi anhi am hakwak naw te! Avak yanga Kaperneamik mi taha mi mbanak jivik or nawa.”^{r48} Karem or mbarik ormu mbara, “Os mbele las ma undahi ambun a una ambu nahi, mbeek anin hishiowekwa ambu jir.”^{s49} Karem or mbarik ma oto indik ormu tlara, “Wasilaka, kolok tawa. Nambek mi na nahi, jikisi anhi avak hakwari!”⁵⁰ Karem or mbarik ormu mbara, “Mir ika. Jikisi mihi mbeek hakwambu ri.” Karem or mbarik avoko ma oto Jisas mbari mashi oson or misihi ormu hishira, “Mashi os Jisas mbari oso avak omek nakwa sir.” Karem or mbaha indik yanga orhi Kaperneamik ormu ira.^t

⁵¹ Or ihi nombok or sirik ma ol ornjik lerawun landari ma lal li taha limu sawera, “Awasayi, jikisi mihi hari ambu, angop jivik nari ri.”⁵² Karem li mbarik ormu mbara, “Mbele wolo mendek jivik or nar?” Urik limu mbara, “Hinyer ta am or andorik jivik ormu nara.”⁵³ Karem li mbarik avoko ma oto ormu hishira, Jisas hinyer oro wolo mendek ormu mbara, “Jikisi mihi hakwa ambu ri.” Karem or hishihi or nga jikisnokopji orhi nga ol ornjik lerawun landa ma ondo nga Jisasin wavu lihik li ewehe orin limu tiyara.⁵⁴ Jisas os provins Judian or halaha Galilik or tari wolo mbele las ma undahi ambu oson yanga Galilik nindisik or uri kasira.^u

Jisas or mbarik ma lar jivik or nari

5 Judama hiyawu las li undari wolok si narik Jisas Jerusalemik ormu

ira.² Jerusalem oso inyi nga li washi arangondari sir. Inyi oso akayanga ngashi sir. Akayanga las hi sihi Sipsip akayanga. Leuku laka las pasir akayanga orok nandari sir, hi sihi Betesda. Betesda orok shikor aka tostava yoko hom sindari lir.³ Ushirik ma ol kavamisindari, misokome tumundari, kumba havan tlehendari, kumbanashi tavanashindari ondo amber shikor aka orok lindari lir.⁴ Orok li lihi nikishinak ensel lar or taha leuku orok or layinak uku oso si suwurinak ma or maifuk leuku orok layiwa ma oto jivik or nakmbahan. Karem mbaha orok nikishindari lir.

⁵ Urik ma lar asama 38-pelak kavamisindari lar orok liri ri.⁶ Urik Jisas or taha or heyerik ma oto ormu orok wara. Jisas angop or heyeri ri, os hoje menden or kavamisihi or wandarin. Uri osik orin ormu silira, “Mir jivik mi nakmbaha mimu hishindu?”

⁷ Karem or silirik ormu mbara, “Awasayi, os leuku si suwuriwa wolo ma lar mbeek anin laha layi leuku orok ewenda ambu ri. Anhinjik a ikmbaha na uwa, ma ondo olmu anin tikrihi masmas uku orok layiwa.”⁸ Urik Jisas ormu mbara, “Usaha kawu mihin laha ika!”^{v9} Karem or mbashirik ma oto jivik er or naha kawu orhin or laha ormu ira.

Hako oso wolo Sabatik nari sir.¹⁰ Urik Judama lal ma oton li heyeye limu mbananjira, “Ter osmu Sabatik nanduwa. Mberem ushiwak kawu mihi oso nga mi laha yanduwa? Os erem mi uwa kava sir. Lo os Moses nirin or hari oson os mimu haploronduwa!”^w

¹¹ Urik ormu mbara, “Ma or anin mbawak jivik a nawa ma oto mbashiwak kawu anhin amu laha yanduwa.”

¹² Urik limu silira, “Mbernda ma mende

^r4:46-47 Mt 8:5-6; Jn 2:1-11 ^s4:48 Jn 2:18; 1 Ko 1:22 ^t4:50 Mt 8:13

^u4:54 Jn 2:11 ^v5:8 Mt 9:6 ^w5:10 Neh 13:19; Jer 17:21

mbashiwak kawu mihin mi laha yandu!”

¹³Hako Jisas ma os li tirsandari mishi nindik or ishirik ma or jivik nari oto mbeek os or irin heyeri ambu ri.

¹⁴Urik Jisas tempel akak or lihi ma oton indik or heyeye orin ormu mbara, “Ai ai, ter am jivik mi nawa osik kavakava las indik uwa hala! Las avak nomorawu wasilaka indik mihik si nanda ngashi.” ¹⁵Karem or mbarik ma oto or ihi Judama ondon ormu sawera, “Ma or anin mbarik jivik a nari ma oto Jisas oria.”

¹⁶Karem mbarik Judama ondo Jisasin limu wapkava hishira. Mberem ushirik? Ma oton Sabatik or mbarik jivik nari ora. ¹⁷Hako Jisas ormu mbara, “Avui anhi ermba ermbak lerawun landa ri. Unda osik an erem lerawun amu sishi landuwa.” ¹⁸Karem or mbarik orin li mandingormekurik limu hishira. Mberem ushirik? Or mbeek Sabat wolo oso nom or mblarnari ambu ri, wahau. Avui Wasilaka avui orhi, karem or mbari mashi oso nga li misihi limu mbara, “Ma roto orhinjik Avui Wasilakahi farniyik or nakwak hishiwa tori te!” Karem li hishihi orin li mandingormekurik limu mbara. ^x

Jisas or mbari, “Mbele mbele ol a uwa Avui anhi or mbahanda hom ol amu unduwa.”

¹⁹Urik Jisas lirin ormu sawera, “Omendingak jirin amu sawenduwa, an mbeek anhinjik mbele las a undahi ambu nir. Mbele mbele os Avui anhi uwak a heyewa ondo nom a unda nir. Mbele mbele ol or unda an erem, a undahi lir. ^y²⁰Avui anhi anin wapnuku orhik or ewenda osik mbele mbele ol or undan anin mukunda ri. Hako kumak avak lerawu wasilaka lal nga

or mukunak a unak avak ji heyeye lishnyafakwa jir. ²¹Ma ol hahandan or mbanak ushakwa lir. Uhunda hom an erem, ma ol a rupshindan a mbanak indik ushakwa lir. ²²Avui anhi mbeek ma ol kavakavan undan eweieweiheyekwa ambu ri. Man eweieweiheyekwa lerawu oso angop anin or hari sir. ^z²³Lerawu oson anin or hahanda osik ma amber hi anin hauowekwa ola, os Avuihi hin li hauowenda hom. Hako os ma lal hi anhin li hauowena ambu nahi, Avui anhi or mbashirik a rari hi orhi nga mbeek li hauowekwa ambu sir. ^a

²⁴Omendingak jirin amu sawenduwa, ma ol mashi anhin misihi Avui Wasilaka or mbashirik a rahandan hishiowenda ma ondo ermba ermbak linda oso angop lihik nawa sir. Mbele mbele am mendek si nakuna wolo kot orok sikwa ol te. Hako kavakava ol li undan angop a yoko ermbenda olik mbeek kavak nakwa ambu lir. Mberem ushiwak? Ermba ermbak linda oso angop lihik nawa sir. ^b²⁵Omendingak jirin amu sawenduwa, kumak avak Avui Wasilaka jikisi orhi oto or mbanak ma ol hahandari ondo amber mashi orhin misihi ushakwa lir. Uhu ma ol mashi orhin misindiyanda ondo nom ermba ermbak linnan lakwa lira. ²⁶Os ermba ermbak linda oso tontlo sihi Avui Wasilakahik nanda sir. Oso angop Jikisi orhin or hahanda osik ma ol or mbawa mbeek handa ambu lir, wahau. ²⁷Ma or hulaima nokopma mbele mbele ol li undan heyembakwa ma Ma Jikisi Avui Wasilakahi oria. ²⁸Jir avak os a mbawan wavu musha mushak hishiwa hala! Kumak avak ma ol mawak wawa amber mandarjinya anhin li misihi mawan li halaha ushakwa lir. ²⁹Ma ol jivin unda

^x5:18 Mt 26:4; Jn 7:1; 10:30 ^y5:19 Jn 5:30 ^z5:22 Jn 5:27; Ap 10:42

^a5:23 Fl 2:10-11; 1 Jn 2:23 ^b5:24 Jn 3:15-18

ma ondo li usaha avak jipjip likwa lir. Hako ol kavakavan unda ma ondo li usaha yanga kavak ikwa lir.”^c

³⁰Uhu mashi las nga ormu mbara, “Os man a heyembakwa an mbeek wavu anhihik a hisihi na mbakwa ambu nir. Avui anhi or mbashirik a rahanda or mbawa hom a heyembakwa nir. Uhu os a mbawa oso osmu wornak nanduwa. Mberem ushiwak? An mbeek mbele las wavu anhihik a hishiwan a ukwa ambu nir. Avui anhi or mbashirik a rahanda or mbawa hom erem a ukwa nir.”^d

³¹Os ma namtar nom^{5:31} or mba nahi, mashi orhi mbeek kot las tikrikwa ambu sir. Os antonom a sihi na mba nahi, mashi anhi mbeek omek nakwa ambu sir. ³²Hako an mbeek nendekop a sihi na mbawa ambu nir. Ma lar^{5:32} anhi kumayok or sihi nor mba, “Mashi ma roto or mbawa ome sira,” karem anin mbanda ri. Uhundak mashi orhi omek nawak a heyenda sir. ³³⁻³⁴Jir an lawe nir, karem ji mbaha ma lal ji mbashirik Jonik iri lir. Unak or sawe-nak ji misikmbahan. Urik mashi os or sawerik ji misiri oso omendinga sira. Hako an mbeek ma misambik fehe lar anin saunjelyakwak a hishiwa ambu nir. Hako os mashi os Jon anin or mbanda mashi oson wavu jihik ji ewe nahi, ermba ermbak linda oson lakwa jir. ³⁵Jon oto tujaka arme mendek ukruharandari hom nari ri. Hako jir mbeek ukruharanda orhi oson nambek rupshiri ambu jir. Kandakar nom orin rupshiri jir. ³⁶Mbele mbele ol Jon anin or mbari omendinga lira. Hako oso nom ji hishiwa hala. Lerawu os Avui anhi anin

or hashihindak a lawa oso nga ji heyeye ji hishika, an Avui anhi mbashirik a rari nira. ^{e37}Avui or mbashirik a rari oto anin saunjelyanda ri. Hako jir mbeek mashi orhin misihi orhin heyenda ambu jir. ^{f38}Uwosik mashi orhi mbeek sun-guwavu jihik nawa ambu sir. Mberem ushiwak? Jir mbeek ma or Avui Wasilaka mbashirik rari oton^{5:38} hishiowenda ambu jir. ³⁹Jir mashi os Avui Wasilakahi jekambak li kayendari oson ji ritim uhu karem hishinda oja, “Os mashi toson ni tiya nahi, avak ermba ermbak linda oson ni lakwa nir.” Karem hishinda jir. Hako os erem ji heyenda mashi oso anira, kason mbeek heyekrahakoronda ambu jir. ^{g40}Uhu jir mbeek anhihik tanda ambu jir. Os ji rawakop ermba ermbak lindan jirin a hawa nir. Hako jir mbeek anhihik tanda ambu jir.

⁴¹An mbeek ma misambik fehe hi anhin li hauowekmbaha na hishinda ambu nir. ⁴²Angop a heyewa jir. Jir mbeek Avui Wasilakan rupshinda ambu jir. ⁴³Avui anhi or mbashirik hi orhik a rari nir. Hako jir mbeek mashi anhin misinda ambu jir. Hako os ma misambik fehe li taha mashin li mbawa, kolomalok mashi lihin misindiyanda jir. ⁴⁴Uhu ma misambik fehenda hi jihin li hauowekmbaha hishinda jir. Hako jir mbeek os Avui Wasilaka nom hi jihin or hauowekwan hishinda ambu jir. Erem ji nanda osik mashi anhin mberem ji misihi ji tiyandahi ambu, wahau.

⁴⁵Jir avak ji mba, an jirin Avuihi misokomek a kotim ukwa jir. Karem ji hishinan, wahau. Ma or jirin kotim ukwa ma oto Moses oria. Ma or ji hishihi ji

^{5:31}**5:31** Lo Moseshi karem mbanda sir, os ma namtar nom kotik or sihi nor mba, oso mbeek jivik nakwa ambu sir. Heye Lo 19:15.

^{5:32}**5:32** Ma or Jisas or mbari oto God oria.

^{5:38}**5:38** Ma or God mbashirik rari oto Jisas oria.

^c**5:29** Dan 12:2; Mt 16:27; Ap 24:15 ^d**5:30** Jn 5:19; 6:38

^e**5:36** Jn 3:2; 14:11 ^f**5:37** Mt 3:17; Jn 5:32; 8:18 ^g**5:39** Lk 24:27

mba, or avak nirin jelyakwa ri. Karem ji hishiwa ma oto jirin kotim ukwa ri. ⁴⁶Mberem ushiwak? Mashi os or kay-eri oso anin mbahandari sir. Hako jir mbeek mashi orhin misindiyanda ambu jir. Os mashi orhin sunguwavu jihik ji owe nahi, wa mashi anhin avak er nga ji tiyakwa sir. ^{h47}Hako jir wahau, mashi orhi os or kayeri oson mbeek misindiyanda ambu jir. Uwosik mashi anhin mbernda er nga ji misindiyakwa ambu jir.”

Jisas ma 5,000 ondon akwan or harik li ari

(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Lk 9:10-17)

6 Ushihi Jisas leuku Galili kauyok ormu ira. Leuku oso hi yeje sihi Taiberias, karem li ushandari sira. ²Urik ma mushak orin limu tiya ira. Mbele las ma undahi ambu mushak or uhu ol kavamisindarin or mbarik jivik li nari osik orin limu tiya ira. ³Urik Jisas telembak or lawuhu ma ol orin tiyandari ma nga orok limu lira. ⁴Oso wolo Judama hiyawu wasilaka Pasovan li undari wolok si nakurik simu nara. ⁵Jisas or limakandaha nor heyeri ma musha mendek orhik limu rara. Urik Filipin ormu silira, “Mbeek nivai akwan frungawuhu ma rondon ni hanak li aku?” ⁶Mashi oso men Filipin or eweheyeri sir. Mbele mbele os or ukurik nari angop or hishiri sir. ⁷Urik Filip ormu mbara, “Ma rondo musha mende re! Os asama namtas^{6:7} lerawun ni la nahi, yan ni lawa oso mbeek akwan ni lashinak ma rondo andahik nawa ambu sir.” ⁸Urik Saimon Pita maha orhi Andru mu Jisasin sawera, ⁹“Jikanda tor torok liwa roto bali bret tostava nga foome frijip nga tormu

ewelinduwa. Hako ma rondo musha mende re. Akwa rondo nakrem nakwa ambu re.” ¹⁰Urik Jisas ormu mbara, “Ma rondon mbanak li taka lika.” Karem or mbarik ma amber misambik limu taka lira. Hulayi ondo 5,000-ik nari lir.^{6:10}

¹¹Urik Jisas bret ondon or laha Avui orhin armesarmek ormu mbara. Uhu ma ondon ormu hara. Uhu foome ovro nga erem ormu hara. Akwa ondon or harik, os li akurik li hishiri hom limu ara. ¹²Am li aha li kreherik ol orin tiyandari man ormu mbara, “Akwa sumbuyambun lasikop ji lahara tirsaka, unak lal avak li sambuku.” ¹³Os bret tostava yeje hom or laha nor harik li aha li kreheshirik akwa sumbuyambu serkawu 12-pelak li wolorik hojeri lir. ¹⁴Ma ondo Jisas ma undahi ambu oson or urik, li heyeye limu mbara, “Omendinga sira. Ma toto profet oria. Ma or ni nikishinda ma toria.” ¹⁵Hako Jisas mashi os orin li toloho orin li mbashinak malakamak or najehe li mbari angop or heyeri sir. Uri osik yanga oson or halaha ortonom indik telembak ormu lawura. ⁱ

Jisas leuku heyek or eseiri

(Mt 14:22-33; Mk 6:45-52)

¹⁶Am si homirik ol Jisasin tiyandari ma ondo leuku sumbuk li layihi Jisasin limu nikishira. ¹⁷Am si krinyashirik or mbeek lirik tari ambu ri. Uri osik bot lasik li lawuhu nendekop Kaperneamik li ikurik limu ira. ¹⁸Urik suwa wasilaka mendek si rasaha leuku oson si urik simu laulau rakara. ¹⁹Os li iri 5-pela mo 6-pela kilomita hom li iri sir. Uhu li heyeri Jisas leuku heyek ormu ese ira. Or ihi am pasir bot oso siri mishi orok ormu nara. Urik limu ajera. ²⁰Urik ormu mbara, “Ji

^{6:7}**6:7** Mashi Grikik li kayeri “200 denari”. 200 denari oso ya laka sir. Os asama namtas lerawun li la nahi, 200 denari li lawa sir.

^{6:10}**6:10** Jikisnokove nga li kantiri ambu lir.

ajewa hala! An mu randu te.”²¹ Karem or mbarik orin botik limu toloho laharara. Urik kolomalok bot oso kuyanga os li ikurik li iri mishi orok simu ira.

Hulaima nokopma Jisasin li lasayari

²² Hulaima nokopma leuku kauyok li wahandaha nirsumbuk li usaha Jisasin limu lasara. Hinyer bot namtas nom orok sirik li heyeri sir. Hako ol orin tiyandari ma ondo nom bot orok lawuhu irik li heyeri lir. Jisas nga nembes.²³ Hako ter li heyeri bot lal ol nirik yanga Taiberias yok tari nom orok sirik li heyeri lir, os Jisas akwan or harik li ari mishi orok.²⁴ Urik Jisasin bot ondok li lasari mbeek orok liri ambu ri. Orin tiyandari ma ondo er nga orok liri ambu lir. Urik li halaha botik li lawuhu yanga Kaperneamik orin lasakurik limu ira.

Jisas or mbari, “An Bret yanga jivik tahanda anira”

²⁵ Am leukun li mbuhu kauyok li ihi Jisasin li heyehé limu silira, “Tisa, mbele wolok torok mi tar?”²⁶ Urik ormu mbara, “An akwan jirin a harik ji aha sungu tuvahanda osik os jimu anhik tanduwa. Hako jir mbeek os a urin yariri ambu jir.”²⁷ Jir akwa tos misambik fehe kavak nandanjik ji hisihi ji yawa hala, wahau. Hako os ermba ermbak linda onson ji lakundanjik ji hisihi ji yaka. Avui Wasilaka jikisi orhi oto nom onson jirin hakwa ri. Lerawu onson or lakmbaha Avui Wasilaka orin or mbashirik rari ri.”^j

²⁸ Urik limu silira, “Avui Wasilaka mberem ni ukmbaha or mbandu?”²⁹ Urik ormu mbara, “Or mbashirik tahanda ma otoi mashin ji misihi os or mbahanda hom ji tiyaka. Os erem ji u

nahi, ambehoma, Avui Wasilaka os or mbahanda hom os jimu unduwa.”^k

³⁰ Urik limu mbara, “Os mbele mbele ma undahi ambu ondon mi una ambu nahi, nir mbeek mashi mihin ni misihi ni tiyakwa ambu nir. Hako os lal nga mi unak ni heyehé nahi, ambehoma, ni tiyakwa mira.”³¹ Misumu walanga nihi os misamtelmbamba orok li liri wolo Moses akwa manan or harik ari lira, os mashi Avui Wasilakahi jekambak li kayehendari hom. “Bret yanga jivik fehendari or harik limu ara.” Karem li kayehendari sir. Uhunda hom mir erem mi unak ni heyehé mirin nivai tiyaka.”^{m32} Urik Jisas mu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa, Moses mbeek akwa onson misumu walanga jihin hari ambu ri, wahau. Ma or akwa omendingan handa ma oto Avui anhi ri. Or akwa yanga jivik fehandan jirin handa ria.”³³ Bret os or handa oso yanga jivin si halaha misambik si takaha ermba ermbak linnan handa sira.”³⁴ Urik limu mbara, “Wasilaka, bret onson ermba ermbak nirin hanak ni aka.”

³⁵ Urik ormu mbara, “Bret oso anira. Ma or ermba ermbak linda onson handa ma oto anira. Ma ol anhik tawa ondo mbeek indik erenghakwa ambu lir. Uhu ma ol mashi anhin misihi mba, “Mashi oso ome sira.” Karem mbawa ma ondo mbeek indik uksem akwak mbakwa ambu lir.”ⁿ³⁶ Jir angop ji heyeri nir. Hako mbeek mashi anhin misindiyanda ambu jir.”³⁷⁻³⁸ An mbeek anhinjik mbele las a ukurik yanga jivin a halaha a tari ambu nir, wahau. An Avuihi lerawun a lakmbaha or mbashirik a rari nir. Karem unda osik ma ol anjik or kashihinda ondo mbeek lal a halakwa ambu lir, wahau.”³⁹ Avui anhi mbeek ma ol anhik tawa lal a halashinak kavak li

^j6:27 Jn 6:48-58 ^k6:29 1 Jn 3:23 ^l6:30 Mt 16:1; Jn 2:18

^m6:31 Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sng 78:24 ⁿ6:35 Jn 4:14

nakwak mbanda ambu ri. Kumak avak mbele mbele mendek si nakuna wolok a mbanak indiyok usahakwa lir. ^{o40}Avui anhi ma ol mashi anhin misindiyawa ma ondo ermba ermbak li likwak mbanda ri. Uwosik os li ha nahi, mbele mbele mendek si nakuna wolok a mbanak indiyok usakwa lir.”

⁴¹Urik Judama ol orok liri ondo li misirik Jisas ormu mbara, “Antonom yanga jivik tahanda bret anira.” Mashi oson li misihi orin limu mbahanjira, ⁴²“Toto Josephi jikisi ria! Avoko nijava orhi angop ni heyenda op te. Hako mberem ushiwak, an yanga jivik fehenda bret anira, karem or mbanduwa?”
p

⁴³Karem li mbarik ormu mbara, “Jir main laka lakan jiwa hala! ⁴⁴Ma lar mbeek orhinjik anhi takwa ambu ri, wahau. Hako os Avui anhi or anin mbashirik a rari oto sunguwavu ma larhin or jinak or misi nahi, ormu anhi takuwa. Unak mbele mbele mendek si nakuna wolok avak a mbashinak indik usahakwa ri. ^{q45}Mashi os maskop profet li kayeri karem nanda sir, “Avui Wasilaka avak ma amber or ewesawekwa lira.” Karem li kayeri sir. Uwosik ma ol mashi Avui anhin misindiyawa ondo olmu anhi tanduwa. ^r

⁴⁶Ma lar mbeek Avuin heyenda ambu ri, wahau. Hako ma or Avui nga nakrem fri lihi tahanda oto nom orin heyenda ri. ^{s47}Omendingak jirin amu sawenduwa, ma or mashi anhin misindiyawa ma oto ermba ermbak linden lakwa ria. ^{t48}Bret os ermba ermbak linden handa anira. ^{u49}Neloko walanga jihi ol misamtelmbamba orok akwa manan ari ondo angop hari lir. Mana os li ari oso mbeek ermba ermbak linden lirin hari ambu

sir. ⁵⁰Hako ma or bret os yanga jivin halaha tahanda bret oson anda ma oto mbeek hakwa ambu ri, wahau. Ermba ermbak likwa ri. ⁵¹An bret os yanga jivin halaha rakahanda bret anira. Os ma lar bret oson or a nahi, or avak ermba ermbak linden lakwa ria. Bret os orin a hakwa oso maome anhi sira. Maome anhin a hashinak ma misambik fehe avak ermba ermbak linden lakwa lira.”

⁵²Karem or mbarik mashi oson li misihi lihi ambek mainkwambuk limu mbara, “Mberem ushiwak ma toto maome orhin or hanak ni akmbaha nor mbanduwa?”

⁵³Urik Jisas mu lirin sawera, “Omendingak jirin amu sawenduwa. Os maome anhi nga fi anhi nga ji ana ambu nahi, jir mbeek ermba ermbak linden lakwa ambu jir. ⁵⁴Hako ma or maome anhi nga fi anhi nga awa oto avak ermba ermbak linden lakwa ri. Unak kumak mbele mbele mendek si nakuna wolok a mbanak indik usahakwa ri. ⁵⁵Maome anhi akwa indinga sir. Fi anhi uku indinga sira. ⁵⁶Ma or maome anhi nga fi anhi nga awa oto or avak anhi or sinak an nga orhi a sikwa nir. ⁵⁷Avui anhi or mbashirik a rari oto ermba ermbak linden oso tontlo oria. Or mbashiwak os amu sinduwa. Uhunda osik ma or maome anhi nga fi anhi nga awa ma oto a mbashinak ermba ermbak sikwa ria. ^{v58}Bret os yanga jivin halaha rahanda bret oso anira. Ma or bret oson awa ma avak ermba ermbak sikwa ri, or mbeek os neloko jihi mas akwa manan li aha li hahandari hom hakwa ambu ri.” ⁵⁹Jisas yanga Kaperneamik or lihi Judama lotu undari akak mashi kason ormu owesawera.

^{o6:39} Jn 10:28-29; 17:12 ^{p6:42} Mt 13:55 ^{q6:44} Jn 6:65

^{r6:45} Ais 54:13 ^{s6:46} Jn 1:18 ^{t6:47} Jn 3:15-16 ^{u6:48} Jn 6:32,58

^{v6:57} 1 Jn 3:24

Jisasin tiyandari ma lal orin li halari

⁶⁰Karem or mbarik ol orin tiyandari ma ondo mashi oson li misihi limu mbahanjira, “Wahau te! Mashi oson ni hishiwa kom te! Sunguwavu nihi osmu kavak nanduwa.”

⁶¹Jisas wavu lihin angop or heyeri osik ormu mbara, “Mashi oson a mbawa sunguwavu jihi osmu kavak nanduwa. ⁶²Hako os mashi oso si unak sunguwavu jihi kavak si na nahi, mberem jivai mbaku, os ji heyenak Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto indiyok yanga os mas or rahanda mishik or i nahin? ⁶³Masikome Avui Wasilakahi ermba ermbak linda oson handa ria. Ma misambik fehe lar mbeek oson handa ambu ri, wahau. Hako mashi os a sawewak ji misiwa oso Masikome nga ermba ermbak linda nga jirin handa sir. ⁶⁴⁻⁶⁵Angop a heyewa jir. Jir lal mbeek anin hishiowenda ambu jir. Karem uri osik angop jirin a saweri nir, ma lal mbeek lihinjik anhik tandahi ambu lir. Avui anhi nom sungu wavu lihin or jiwak anhik tanda lir.” Jisas ma ol mashi orhin tiyakurik nandari nga ma or orin wutarihi tavarenjek hakundari ma oto nga angop maskop or heyeri lir. ^w

⁶⁶Karem or mbarik ma mushak orin li kumaifaha limu ira. ⁶⁷Urik Jisas ma 12-pela ondon or heyeye ormu silira, “Jir er nga anin ji kumaifakwak jimuhishindu?” ⁶⁸Karem or silirik Saimon Pita mu mbara, “Wasilaka, mirin ni halaha ni kumaifa nahi, wa, lawehik niwai iku? Mashi mihi oso nom ermba ermbak lindan handa sira. ^{x69}Uhu angop ni hishihi armek ni heyewa nir, mir ma jivi worna Avui Wasilaka kamahanda ma mira.” ⁷⁰Urik ormu mbara, “Anhinjik jir ma 12-pela na kamari nir. Hako jihi lar Laulaka ria.” ⁷¹Ma or or mbari

oto Judas, Saimon Iskariothi jikisi ria. Or kumak Jisasin tavarenje wutarihi hakundari ma ria.

Judama hiyawu lakan li uri wolok Jisas Jerusalemik or iri

7 Provins Judiak fehenda Judama Jisasin mandingormekurik li mbari osik orok or ikurik hishiri ambu ri. Yanga Galilikop ormu yara. ^{y2}Urik Judama hiyawu wasilaka os shikor akak li lihi li andarin li undari wolok osmu nara. ^{z3}Urik Jisas maha orhi limu mbara, “Mir provins Judiak hiyawu oson li ukwa mishi orok ika. Uhu mbele mbele ma undahi ambu ondon orok unak mirin tiyanda ma ondo kwambu mihin li heyeka. ⁴Os ma lar hiushamak or nakwak or hishi nahi, mbele mbele ma undahi ambu ondon kormbak or unak ma amber li heyeka. Hako mir wahau, mbeek ondon kormbak unda ambu mir.” ⁵Maha orhi ondo nga mbeek or Avui Wasilaka kamahanda ma ria, karem hishiri ambu lir, wahau. Uri osik erem limu mbara. ^a

⁶Karem li mbarik ormu mbara, “Orok a ikwa wolok nawa ambu sir. Hako jir men orok ji ikwak nawa sir. ⁷Ma ondo mbeek jirin wapkava hishinda ambu lir. Hako an mbele mbele kavakava os li undan kormbak a saweri osik anin wapkava hishinda lir. ⁸Hako jir ji ika, hiyawu laka os Jerusalemik li uwa mishi orok. Ana ikwa wolok nawa ambu sir. Os orok a ikwa wolok si nawakop amu iwa.” ⁹Karem or mbarik li irik yanga Galilik ormu lira.

¹⁰Maha orhi ondo masmas li ishirikop or kuma iri ri. Hako mbeek kormbak iri ambu ri, men wanyihi iri ria. ¹¹Hiyawu oson li uri wolo Judama lida lihi ondo Jisasin li lasaha limu mbara, “Ma oto

^w6:64-65 Jn 6:44; 13:11 ^x6:68 Mt 16:16 ^y7:1 Jn 5:18 ^z7:2 Wkp 23:34
^a7:5 Ap 1:14

mbeya?” ¹²Hako ma musha mendek Jisasin limu mbara, “Ma oto ma jivi ria.” Hako lal limu mbara, “Wahau te! Haimba handambanda ma ria.” ¹³Karem lihi ambek maintukurkop limu mbara. Mberem ushirik? Las avak Judama lida lihi ondo lirin li jinda ngashi. Karem mbaha li ajehe olmu maintukurkop mbara.

¹⁴Hiyawu oso am nindik si narik Jisas tempel akak or layihi mashin ormu sawera. ¹⁵Urik Judama li misihi wavu lihi mushak li hishihi limu mbara, “Ma roto skulik iri ambu ri. Hako katai angop skul unda hom sawenda re!” ^{b16}Urik Jisas ormu mbara, “Mashi kaso os jirin a sawewa mbeek anhi mashi ambu sir, wahau. Ma or mbashirik a rahanda orhi mashi sira. ^{c17}Os ma lar mashi Avui Wasilakahin or tiyakunak or hishi nahi, avak or yarikwa sir, mashi kas a mbawa kaso mbeek anhinjik a hishihi a sawewa ambu sir, wahau. Mashi ome Avui Wasilakahi nom os amu sawenduwa. ¹⁸Ma or wavu orhik tasawan sawenda ma oto or men hi orhi nom hauowenda ri. Hako ma lar os or mba, “Hi anhin ji hauowewa hala! Ma or mbashirik a rahanda hi orhi nom ji hauoweka!” Karem mbawa ma oto jivi mende ria. Mashi ome nom sawenda ria, mbeek mbafirimbanda ambu ri. ^{d19}Maskop Moses lo Avui Wasilakahin jirin hari ri. Hako jir mbeek lo oson tiyanda ambu jir. Unda osik anin ji mandingormekwak jimu mbanduwa.” ^e

²⁰Urik limu mbara, “Lawe mirin mandingormekwak mbandu? Mir wasi-malengamba tolonda hom mbaw te!” ^f

²¹Urik ormu mbara, “Sabat wolok ma roton a mbarik jivik or nari osik os jimu anin wapkava hishinduwa. ²²⁻²³Hako anin sawenak a misi, masamsishin ji koronda wolo os Sabat^{7:22-23} wolok si na nahi, mberem jivai undu? Masamsishin koronda oj mo koronda ambu oj? Jir koronda oja. Mberem ushiwak? Moseshi lon ji tiyakmbaha ji hishinda osik masamsishin Sabat wolok koronda oja. Hako lo oso mbeek Moses hari ambu sir, oso angop mas araje Abrahamhikop nahandari sir. Hako os erem ji uwa oso os jir nga mu Sabat wolok lerawun landuwa. Hako mberem ushiwak anin ji wapkava hishinduwa, ma oton a mbarik Sabat wolok jivik or nandarin? ^{g24}Mbele mbele misokomekop ji heyeshihi ji mbawa hala! Yawur ji heyehi hishihi jivai mbaka.”

“Jisas lawe mende ria?”

²⁵Urik Jerusalemik fehe ma lal limu mbara, “Mberema, ma toto lida nihi li mandingormekurik li mbari or te. ²⁶Hako ji heyeka, tor mashin korbak sihi sawendu te! Mberem ushiwak lida nihi orin li pantlekwan li halandu? Ma roto Kraiss, Avui Wasilaka kamashirik hulaima nokopman jivinakmbaha tari marmbe? Karem hishindal? Uhu orin li pantlekwan olmu halanduwa. ²⁷Hako ma toto kotontlo orhi angop ni heyenda

^{7:22-23}**7:22-23** Lo Moseshi karem mbanda sir, nijava jikishulayin si washirik niri 7-pela li ishirik de namba 8-ik si na nahi, jikisi otoi masamsishin li koroka (Wok Pris 12:3). Os de namba 8 oso Sabat wolok si na nahi, lerawu oson lari lir. Hako masamsishin koronda oso lerawu sira. Uhu lo anandi Moses or kayeri karem mbanda sir, Sabat wolo lerawun ji lawa hala. Hako os masamsishin li korokuri wolo Sabatik si na nahi, lerawu oson lari lir. Uhu lo os Sabatik lerawun li lakundari ambu oson tleri lir.

^{b7:15} Mt 13:54; Lk 2:47 ^{c7:16} Jn 12:49; 14:10 ^{d7:18} Jn 8:50

^{e7:19} Ap 7:53; Ro 2:21-24 ^{f7:20} Jn 8:48; 10:20

^{g7:22-23} Jn 5:8-10,16; Stt 17:9-13; Wkp 12:3

sir. Hako Kraisi Avui Wasilaka kama-handa ma oto or tawakop kotontlo orhin mbeek ni heyekwa ambu sir,” karem wavu lihi musha mushak li hishihi limu mbara. ^h

²⁸Urik Jisas tempel aka orok or sihi mashin ormu sawera. Uhu ormu mbara, “Jir an lawe, karem ji hishindu? Uhu kotontlo anhi os a rahanda nga am jimuhishindu mo wahau? Hako an mbeek anhinjik a tari ambu nir. Avui anhi mbashirik a tari nir. Or mbele mbele omek nanda tontlo oria. Hako jir mbeek orin heyenda ambu jir. ⁱ²⁹Hako an angop or nga shi lihi angop a heyenda ri. Uhu or mbashirik a rari nir.”

³⁰Karem or mbarik Judama lida lihi orin krawu akak li ewekmbaha limu mbara. Hako or hakuri wolok si nari ambu osik ma lal mbeek orin tolori ambu lir. ^{j31}Hako ma musha mashi orhin li misihi limu mbara, “Ma toto mbele las ma undahi ambu mushak or uwak nimu heyenduwa. Avui Wasilaka kamahanda ma oto mbele mbele ma undahi ambun warje nga nor uhu ma roton tikrikundar?” Karem limu mbara.

³²Farisi li misiri ma amber Jisas nom limu mbara. Uhu bikpris ondo nga li tirsaha ma ol tempel akan washilinda ma ondon li mbashirik Jisasin li tolokurik limu ira. ³³Urik Jisas ormu mbara, “An mbeek jir nga nambek torok a likwa ambu nir. Avui anhi or mbashirik a rahanda onik indik orhik a ikwa nir. ³⁴Unak avak anin lasafukwa jir. Hako os a iwa mishi mbeek ji heyekwa ambu sir. Uhu kuyanga os a iwa mishi orok ikwa ambu jir.” ^k

³⁵Karem or mbarik limu mbara, “Mbeek or ishinak orin ni heyekwa am-

bun or mbanduwa? Las avak or ihi nihi ma ol yanga Grikik linda ondo nga or linda ngashi. Uhu ol orok fehenda man mashin or sawenda ngashi. ³⁶Uhu mberemhi mashin or mba, “Anin avak lasafukwa jir. Uhu os a ihi na liwa mishin heyekwa ambu jir.” Mberemhi mashi kas karem or mbandu?” Karem lihi ambek limu mbara.

Jisas Masikome Avui Wasilakahin or hakurin or mbari

³⁷Hiyaw sumbu wasilaka oson li ukuri wolok Jisas tempel akak or ihi wasilakak ormu mbara, “Os ji uksem hanahi, anhi ji taha ji uksem aka. ¹³⁸Os mashi anhin ji misindiya nahi, uksembe ermba ermbak nanda oso sunguwavu jihik avak jeruku hom nakwa sir, os Avui Wasilakahi jekambak li kayendari hom.” ^{m39}Uksembe os or mbari oso Masikome Avui Wasilakahin or mbari sira. Orhi mashin misindiyanda man or hakurik nor mbari sira. Hako oso wolo Jisas mbeek or haha usaha hevenik indik or iri wolok nari ambu sir. Uri osik Masikome Avui Wasilakahi mbeek misambik or tanager. ⁿ

⁴⁰Karem or mbarik ma lal limu mbara, “Omendinga sira. Ma oto profet oria.” ^{o41-42}Hako lal limu mbara, “Or Kraisi Avui Wasilaka kamashirik hulaima nokopman jivinakmbaha or mbashirik tahanda ma ria.” Hako lal limu mbara, “Wahau te. Avui Wasilaka jekamba orhi orok karem li kayeri sir, “Kraisi ma or hulaima nokopman jivinakwa ma oto King Devithi krahak or takaha Devithi kotontlo Betlehem orok talakwari. Os Avui Wasilaka ma onton or kama-

^h7:27 Jn 7:41; 9:29 ⁱ7:28 Mt 11:27; Jn 8:55 ^j7:30 Jn 7:44

^k7:34 Jn 8:21; 13:36 ^l7:37 Wkp 23:36; Ais 55:1; Jn 4:14 ^m7:38 Ais 58:11

ⁿ7:39 Jn 16:7; 20:22; Ap 2:4 ^o7:40 Jn 6:14

handakop mbeek provins Galilik^{7:41-42} usahawa ambu ri, wahau.”^{p43} Karem li mbaha wavu apsham apsham limu hishira.⁴⁴ Uhu lal orin krawuk li ewekmbaha mbari lir. Hako ma lar mbeek orin tolori ambu ri.

Judama lida lihi ondo Jisasin wavu lihi li eweri ambu

⁴⁵ Bikpris nga Farisi nga ma ol tempel akan washilindari ma ondon li mbashirik Jisasin li tolo laharakurik limu ira. Li ihi fuhu tapas indiyok limu tara. Urik limu silira, “Mberem ushiwak orin ji halashi randu?”⁴⁶ Urik limu mbara, “Ma lar mbeek oto mbanda hom mbanda ambu ri.”^{q47} Urik olmu mbara, “Ma amber angop or haimba handambari lir. Jirin er nga haimba handambawa or?”⁴⁸ Hako nir lida jihi nirin ji heyeka! Nir lar mbeek orin tiyanda ambu nir, wahau.^{r49} Ma ol hishiyarinda ngashi ambu ferfar nanda ondo nom orin tiyanda lir. Erem li unda osik kumak Avui Wasilaka kavak or nakwa lir.”

⁵⁰ Karem li mbarik ma lar or usasihi ormu mbara. Ma oto Farisi lar oria. Hi orhi Nikodemus. Mas Jisasin nirik ta heyendari ma ria. Or sihi ormu mbara,^{s51} “Wa lo nihi mberem si mbandu? Ma lar semben ni mbaha krawuk ni ewekmbaha mbanda os? Wahau. Masmas armek ni misihi ni eweheyeye nivai mbaka, lo karem mbanda osa.”⁵² Karem or mbarik limu mbara, “Wa mir er nga Galilik fehenda om? Os mashi Avui Wasilakahin armek mi heye nahi, mir er nga karem mbakwa mira, profet lar mbeek Galili yok takwa ambu ri,” karem limu orin ngriambara.^t

Hulatulhakandari nokove las Jisasik li laharari

⁵³ Urik ma amber yanga yanga lihi limu ira.^{7:53}

8 Hako Jisas ortonom telemba Oliv orok ormu lawura.² Orok or lawuhu wahandaha nirsumbu mendek tempel akak indik ormu layira. Urik ma mushak orhik li ralandirsarik mashin ormu owesawera.³ Urik mashi Moseshin sawendari ma lal nga Farisi lal nga nokove las orhik limu laharara. Nokove oso hulatulhakarik li heyeye sirin li lahara halashirik ma ondohi nindik osmu sira.⁴ Uhu limu mbara, “Tisa, nokove roso hulatulhakawak ni heyewa tosira.”⁵ Lo Moseshi karem mbanda sir, erem unda nokoven men sunjakom amakom loho mandingormeka. Lo oso karem mbanda sira. Wa, mir mberem mi mbandu?”^{u6} Os erem li siliri oso men li silinak or una unak li heyekmbaha li siliri sir. Unak li heyeye mashi las or mbanak kavak si na nahi, mashi orok orin li kotim ukmbahan. Hako Jisas kumbamblurik or taka lihi misambik ormu kayera.

⁷ Urik li sihi orin limu siliyangora. Urik Jisas or usaha ormu mbara, “Wa, ji mandingormeka. Hako halanak ma or kavakava las unda ambu oto masmas sunjakomben or laha sirin or jika.”^{v8} Karem or mbaha or taka lihi indiyok misambik ormu kayera.⁹ Urik ma amber mashi oson li misihi avok avoko masmas namtarmba namtarmbak li longlongo rala irik jikanda er nga kumasihi irakori lir. Ma ondo amber li irakoshirik Jisas nga nokove oso nom nga orok frimu sira.¹⁰ Uhu or usasihi ormu silira, “Nyirin

^{7:41-42}**7:41-42** Lir li hishiri Jisas kotontlo orhi yanga Nasaret sira. Nasaret oso provins Galilik nandari sir.

^{7:53}**7:53** Jekamba ol mas li kayendari lal mbeek 7:53—8:11 ngashi ambu lir.

p7:41-42 Sng 89:3-4; Mic 5:2; Jn 1:46 **q7:46** Mk 1:22 **r7:48** Jn 12:42

s7:50 Jn 3:1-2 **t7:52** Jn 7:41-42 **u8:5** Wkp 20:10; Lo 22:22-24 **v8:7** Lo 17:7

kotim ukwak siwa ma ondo mbeek li irakondu? Ma lar nyirin kotim ukwak sindar mo?”

¹¹Karem or silirik simu mbara, “Awasayi, ma amber angop irakowa lir.” Karem si mbarik ormu mbara, “An ngana. An mbeek nyirin na kotim ukwa ambu nir. Nyi ihi indik kavakavan uwa hala!” ^w

Ukruharanda misambik takahanda Jisas oria

¹²Ushihi Jisas indik mashin ormu ewesawera, “Ukruharanda misambi torok takahanda anira. Ma or mashi anhin misindiyawa ma oto mbeek nirtle nirndum yaha tukuyikwa ambu ri. Or ukruharanda anhi orokop or ihi nombo os ermba ermbak linda mishi orok inda nombon heyekwa ri.” ^{x13}Karem or mbarik Farisi ondo limu mbara, “Mir haimba handambanda ma mira. Ma lar mbeek mir sawewan er nga saunjelyawa ambu ri.”

¹⁴Urik ormu mbara, “Os an anhinjik a sawewa mashi anhi ome sir. Mberem ushiwak? Kuyanga os a rahanda mishi nga kuyanga os a ikwa mishi nga angop a heyeri sir. Karem uwosik mashi os a mbawa omendinga sira. Hako jir mbeek kuyanga os a rahanda mishi nga os a ikwa mishi nga heyenda ambu jir. ^{y15}Jir ma misambik fehe li ewe-heyeha man li kotim unda nombo hom os jimu anin ewehyenduwa. Hako an mbeek ma lar a ewehyenda ambu nir. ^{z16}Hako os ma lar mbele las or undan a ewehye nahi, os erem a uwa oso jivik nakwa sira. Mberem ushiwak? Mbeek nendekop man a ewehyekwa

ambu nir. Avui anhi or mbashirik a rahanda nga nakrem shi mbakwa shir. ^{a17}Lo jihi karem mbanda sir, os ma frijip fri sihi mashi las nakrem fri mbawa mashi frihi ome sira. Hako ma namtar nom or mbawa, wahau. ^{b18}Uhunda hom an mbeek antonom mashin a sawenda ambu nir. Avui anhi or mbashirik a rahanda er nga mashi os a sawendan saunjelyanda ri.” ^c

¹⁹Urik limu silira, “Avui mihi or mi mbawa mbeek or lindu?”

Urik ormu mbara, “Os anin ji heyewakop Avui anhin er nga jimu heyewa ri. Hako jir mbeek anin ji heyenda ambu osik Avui anhi nga or jimu hishanduwa.”

²⁰Jisas tempel akak yan li ewendari mishi orok or lihi mashin ormu owesawera. Hako orin li jikuri wolok si nari ambu osik ma lal mbeek orin tolori ambu lir. ^d

Jisas or mbari, “Jir yanga os a ikwa mishik ikwa ambu jir”

²¹Urik Jisas indik ormu ewesawera, “An avak a ikwa nir. Na ishinak jir avak anin lasafukwa jir. Hako mbeek ji heyekwa ambu nir. Unak kavakava jihi er si nanak hakwa jir. Hako yanga os a ikwa mishi orok mbeek ikwa ambu jir.” ^{e22}Karem or mbarik Judama ondo limu mbara, “Mberemhi mashin or mbandu, “Jir yanga os a ikwa mishi orok ikwa ambu jir,” kas karem or mbawan? Wa orhinjik or mandingormehe hakwak mbandar?” ²³Urik ormu mbara, “Jir torok fehe jir. An metenjek fehe nir. Jir misambik fehe jir. Hako an mbeek misambik fehe ambu nir. ^{f24}Angop a sawerik ji misiri sir, kavakava jihi er si nanak

^w8:11 Jn 5:14 ^x8:12 Ais 49:6; Jn 1:4-9; 9:5; 12:46 ^y8:14 Jn 5:31-32; 7:28

^z8:15 Jn 12:47 ^a8:16 Jn 5:30; 8:29 ^b8:17 Lo 19:15 ^c8:18 1 Jn 5:9

^d8:20 Jn 7:30 ^e8:21 Jn 7:34; 13:33 ^f8:23 Jn 3:31

hakwa jir. Ma or a mbawa ma anira,^{8:24} karem ji hishina ambu nahi, kavakava jiji oso er si nanak hakwa jir.”

²⁵ Karem or mbarik limu silira, “Mir lawe mir?” Urik ormu mbara, “An lawe, karem ji mbandu? Angop a sawerik ji misiri os te! ²⁶ Mashi musha jirin a sawekwak nanda os te! Mbele mbele os ji undan angop a heyewa nir. Hako avak mbele mbele os ji unda kava jiji orok jirin a heyembakwa ambu nir. Ma or mbashirik a rahanda orhi mashi nom a sawekwa nir. Mbele mbele omek nanda tontlo oria.”

²⁷ Jisas karem or mbarik lir fendele menderi lir, os Avui orhin or mbarin. ²⁸ Uhu ormu mbara, “Kumak avak Ma Jikisi Wasilakahi oton mian-dok ji hauowehe nom avak ji heyekwa sir, ma or a mbawa ma anira. Uhu oro wolokop ji hishiyarikwa sir, an mbeek mbele las anhinjik a saweri ambu nir. Avui anhi or sauhari hom a saweri nir. ²⁹ Avui anhi or mbashirik a rari nir. Mbele mbele os or mbawa hom a unda osik or mbeek anin halanda ambu ri, wahau.” ³⁰ Karem or mbarik ma mushak mashi os or mbari oson li misihi limu mbara, “Mashi os or mbawa ome sira.”

Judama li mbari, “Misumu nihi Abraham oria.”

³¹ Urik Jisas Judama ol mashi orhin misindiyakurik nari ma ondon ormu sawera, “Os mashi anhin ji misihi os si mbawa hom ji u nahi, anin tiyanda ma indingak nakwa jira. ³² Uhu mashi omendingan avak ji heyeyarikwa sir. Unak mashi oso jirik si nanak mbele kava misambik fehe mbeek jirin kuvu hom si ishintleshinak sihi siyok sikwa

ambu jir, wahau. Jippip likwa jir.”

³³ Karem or mbarik limu mbara, “Misumu nihi Abraham oria. Nir nirambara orhi nira. Mas wolok sishi raha ter nga mbele las mbeek nirin kuvu hom si ish-intleshiwak sihi siyok ni liwa ambu nir. Hako mberem ushiwak kuvu os nihik nawa si sorgoshinak jip ni liku, karem mi mbandu?”^h

³⁴ Urik ormu mbara, “Wahau, kavakava os ji unda oso kuvu hom jirin si ishintleshiwak sihi siyok sinda jir. ³⁵ Ji misi, men lerawun landa ma oto mbeek mashamak nakwa ambu ri. Mashama oto jikisi orhi indingo vai mashamak nakwa ri. ³⁶ Os mashamahi jikisi oto kuvu os jirin ishintlehenan or sorngo nahi, jip likwa jir. ³⁷ An angop a heyenda jir, misumu jiji Abraham oria. Hako mashi anhi kas mbeek sunguwavu jihik wanda ambu sir. Karem uwosik anin ji mandingormekwak jimu mbanduwa. ³⁸ An Avui anhi sauhawa nombo nom a sawenda nir. Hako jir avoko jiji uhunda nombo hom unda jir.”

³⁹⁻⁴⁰ Urik limu mbara, “Misumu nihi Abraham oria.” Urik ormu mbara, “Jir Abrahamhi nirakop anin mandingormekwak mbawa ambu jir, os mainome Avui Wasilakahin jirin a sawewan. ⁴¹ Hako jir men avoko jiji unda hom unda jir.” Urik limu mbara, “Nir mbeek nombo laka jikisi ambu nir. Avoko nihi namtar numbu Avui Wasilaka oria.” ⁴² Urik ormu mbara, “Os Avui Wasilaka avoko jihikop anin rupshiwa jir. Mberem ushiwak? An Avui nga shi lihi na rari nir. An mbeek anhinjik a rari ambu nir, wahau. Avui mbashirik a rari nir. ⁴³ Hako mberem

^{8:24} 8:24 Heye Kisim Bek 3:14. Jisas Avui Wasilaka os Mosesin or mbahandari hom or orhinjik, “An God anira,” karem mbari ri. Heye Jn 8:28; 8:58; 13:19.

^g8:28 Jn 3:14 ^h8:33 Mt 3:9 ⁱ8:34 Ro 6:16,20 ^j8:39-40 Mt 3:9
^k8:41 Ais 63:16

ushiwa mendek mashi kas a sawewa kason ji misikwan ji halandu? Jir mbeek mashi anhin misindahik nanda ambu ojik os jimu hishanduwa. ⁴⁴Avoko jihi Laulaka orik mbele mbele os avoko jihi or uhunda hom os jimu unduwa. Mas araje wolokop sishi raha man mandingormenda ri. Mbele las omek nandan unda ambu ri. Mbele mbele os omek nanda mbeek orhik nanda ambu sir. Haimba handambanda mashi tontlo orhik nanda osik haimba handambanda mashi nom mbanda ri. ¹⁴⁵Hako an mashi omendinga nom a sawenda nir. Hako jir mbeek mashi anhin misinda ambu jir, wahau. ⁴⁶Jir kavakavan a u, karem jimu hishindu? Os mbele kava las a u nahi, os a uwa kava oson korbak ji mukunak a heyeka. Hako os mashi omendingan a sawe nahi, wa mberem ushiwak oson ji misikwan ji halandu? ^{m47}Avui Wasilaka jikisi orhi ondo mashi orhin misinda ola. Hako jir mbeek orhi jikisi ambu jir. Uwa osik jir mbeek mashi orhin misindiyanda ambu jir, wahau.” ⁿ

Abraham or na namber Jisas angop maskop nari ria

⁴⁸Judama ondo mashi oson li misihhi Jisasin limu mbara, “Mir ma kava yanga Samariak fehenda mira. Wasimalengamba oloshiwak mimu mbanduwa.” ^{o49}Urik ormu mbara, “An mbeek wasimalengamba oloshiwak a mbawa ambu nir. Mbele mbele os a mbawa oso Avui anhi hi orhin a hauowenda sir. Hako jir hi anhin kavak nanda mashin os jimu mbanduwa. ⁵⁰An mbeek hi anhi lakak si nakwak a hishinda ambu

nir. Hako Avui Wasilaka nom hi anhin hauowekwak hishinda ri. Orto nom kumak mbele mbele ol ma li uhundan heyembakwa ma ria. ⁵¹Omendingak jirin amu sawenduwa, ma or mashi anhin misindiyawa ma oto mbeek hakwa ambu ri, wahau.” ^p

⁵²Karem or mbarik limu mbara, “Am nimu heyenduwa. Wasimalengamba olonda mira. Abraham nga profet ondo nga angop maskop hari ol te! Hako mberemhi mashi os ter mi mbanduwa, ma ol mashi mihin misindiyawa mbeek hakwa ambu lir, karem mi mbawan? ⁵³Abraham nga profet nga angop maskop hari ol te. Wa lawe mir? Mir Abrahamin mi tikrikwak mimu mbandu?”

⁵⁴Urik ormu mbara, “Os anhinjik hi anhin na hauowe nahi, oso jivik nawa ambu sir. Hako Avui Wasilaka jihi, karem ji mbanda ma orto ormu hi anhin hauowenduwa. ⁵⁵Hako jir mbeek orin heyenda ambu jir. An angop a heyenda ri. Karem uwosik os a mba, orin na heyenda ambu, karem a mba nahi, an men jir hom haimba handambanda ma nira. Hako an angop a heyenda orik mashi orhin amu tiyanduwa. ⁵⁶Misumu jihi Abraham os an takurin or hishihi rupshi mendendari ri. Hako am oson or heyehhe sunguwavu orhi nga rupshiri ri.”

⁵⁷Karem or mbarik limu mbara, “Mir asama mihi mbeek 50-n tikriwa ambu os te! Mberem ushiwak mir angop Abrahamin mi heyenda, karem mi mbandu!”

⁵⁸Urik ormu sawera, “Omendingak jirin amu sawenduwa. Abraham or na namber, an angop maskop er a nahan-dari nir.” ^{8:58} ^{q59}Karem or mbarik, li sun-

^{8:58}**8:58** Jisas Avui Wasilaka os Mosesin or mbahandari hom orhinjik, “An God anira,” karem mbari ri. Karem or mbarik li waplelenaha orin li mandingormekmbaha uri lir.

^{l8:44} 1 Jn 3:8 ^{m8:46} 2 Ko 5:21; 1 Pi 2:22 ^{n8:47} 1 Jn 4:6

^{o8:48} Mk 3:21-22 ^{p8:51} Jn 5:24 ^{q8:58} Jn 1:1

jakom loho orin li jikurik limu ura. Hako Jisas tempel akan or halaha mayam hikriyok ormu talara.

Jisas misokome tumundari lar or mbarik jivik or nari

9 Jisas or ihi or heyeri misokome tumundari lar nombok ormu sira. Ma orto nijava orhi orin si wari wolokop misokome tumundari ria. ²Urik ol Jisasin tiyandari ma olmu silira, “Tisa, lawehi musak ma roto erem or nandu? Musa orhik mo avoko nijava frihi musak misokome orhi mu tumur?” ^r

³Karem li silirik ormu mbara, “Orhi musak nembes, avoko nijava frihi musak nembes. Oso men erem si nashihindanak Avui Wasilaka kwambu orhi kormbak si nashinak ma li heyekmbahan. Os misambi torok a liwa wolo ukruharanda anira. Ter osmu tandik nanduwa. ^{s4-5}Uhu lerawun ni lakwa wolo osmu nanduwa. Nir avak Avui anhi or mbashirik a rahanda otohi lerawun ni laka. Hako nirik si nawa wolo ma lar mbeek lerawu las lakwa ambu ri, wahau.” ^t

⁶Jisas erem or mbashihi misambik or suntlayashihi suntla uku nga jere nga or toltloho ma otohi misokom mam-buk ormu hautara. ^{u7}Uhu ormu mbara, “Mi ihi ukmashi Siloamik ujaka!” Siloam oso Hibru mashik maintontlo sihi karem, “Li mbashiwak li inda sir.” Karem or mbashirik or ihi nor ujarik misokome orhi jivik fri nashirik or heyeye ormu tara.

⁸Or tarik ma ol najer li lindari ma ondo nga ma anandi nga li heyeri or mbele mbelenjik lishi silindari ma ria. Orin li heyeye limu mbara, “Ayo, kar mbele mbelenjik lishi silindari ma or tori mo?” ⁹Urik lal mu mbara, “He, ma oto

oria.” Hako lal mu mbara, “Wahau te! Ma lar ori te. Fumunyava orhi nakrem or nga nanda ri.” Urik ma orto mu mbara, “Ma or ji mbawa ma anira.” ¹⁰Urik limu silira, “Mberem mi uwak misokome mihi jivik fri naw?”

¹¹Urik ormu mbara, “Ma or Jisas, karem li ushanda oto, suntla uku nga jere nga or toltloho jere oson or laha misokom mambu anhi or taha nor mbashiwak ukmashi Siloamik a ihi na ujawak misokome anhi opmu jivik nawa.” ¹²Karem or mbarik limu silira, “Ma orto mbeek or lindu?” Urik ormu mbara, “Ma am, or linda mishin a heyenda ambu nir.”

¹³Urik orin li laha Farisi ondohik limu laha ira. ¹⁴Jisas ma oton Sabat wolok or mbarik jivik nari ri. ¹⁵Urik Farisi ondo limu silira, “Mberem mi uwak misokome mihi jivik fri naw?” Urik ormu mbara, “Ma oto jere las misokom mambu anhi or taha nor mbashiwak a ujaha jip amu heyenduwa.”

¹⁶Karem or sawerik Farisi lal olmu mbara, “Sabat wolok lerawun lawa ma oto mbeek Avui Wasilakahik tawa ambu ri.” Hako lal olmu mbara, “Wahau, or kavakavan unda ma ambu ri. Os kavakavan or undakop mbeek mbele las ma undahi ambun uwa ambu ri.” Karem li mbaha wavu lihi mbeek nakrem nari ambu sir, apshamba apshambak hishiri lir.

¹⁷Urik indik orin limu silira, “Mir mberem mi hishindu, ma or uwak misokome mihi jivik nawa ma oto mberemhi ma ri?” Karem li silirik ormu mbara, “Or profet oria.” ^{v18}Urik limu mbara, “Mir mbafirimbanda ma mira. Misokome mihi mbeek tumuri ambu vri.” Karem li mbaha ma otohi avoko nijavan li mbarik fri rarik limu silira,

^r9:2 Ese 18:20; Lk 13:2,4 ^s9:3 Jn 11:4

^t9:4-5 Mt 5:14; Jn 8:12

^u9:6 Mk 8:23 ^v9:17 Jn 4:19

¹⁹“Toto jikisi shihi or? Nijava orhi nyirin, os orin nyi wari wolo misokome orhi er tumuri op? Os erem si nanda nahi, mberem ushiwak ter or heyendu?”

²⁰Karem li silirik avoko nijava orhi ovro frimu mbara, “Jikisi shihi ria. Nijava orhi orin si wari wolokop misokome orhi angop tumuri vri. ²¹Hako ter or heyewa oso shimu hishandu. Lawe mbawak misokome orhi jivik fri naw, oso shimu hishandu. Orin ji silika. Or angop wasilakak nawa ria. Mashin mbanda or te!” ²²Judama ondon fri ajehe mashi oson erem frimu sawera. Judama angop karem li anaowehe mbari lir, os ma lar or sawe nor mba, “Jisas Avui Wasilaka kamashirik hulaima nokopman jivinakurik tari ma ria,” karem mbawa ma oton avak ni kria ermbeshinak nir nga nakrem lotu ukwa ambu ri. ²³Karem li mbari osik ma otohi avoko nijava frimu mbara, “Jikisi shihi oto angop wasilakak nahanda ria. Orin ji silika.”

²⁴Urik indik ma oton li usharik or tarik limu mbara, “Misokome Avui Wasilakahik mashi ome nom mbaka. Ma or mi mbawa ma oton angop ni heyenda ri. Or kavakavan unda ma ria.” ²⁵Urik ormu mbara, “An amu hishandu, kavakavan unda ma or mo wahau. Hako ana heyewa karem, mas misokome anhi tumundari sir. Hako ter amu heyenduwa.” ²⁶Urik orin indik limu silyangora, “Mberem mendem or uwak misokome mihi jivik fri nawa?”

²⁷Urik ormu mbara, “Wahau te! Angop a sawewak ji misiwa os te! Misiwa ambu oj? Jir er nga orin tiyanda mak ji nakwak jimu hishindu?”

²⁸Karem or mbarik orin li okolehe limu mbara, “Mir orin tiyanda ma mira. Hako nir Mosesin ni tiyanda nira. ²⁹Avui Wasilaka mashi orhin Moseshi tavak or halari osik nir Moseshi mashin ni

tiyanda nira. Hako ma or mi mbawa oton nir mbeek ni heyenda ambu nir.” ³⁰Urik ormu mbara, “Jir mberemhi mashin ji mbandu? Ma or misokome anhin uwak jivik a nawa ma oton jimu hishandu?”

³¹Avui Wasilaka mbeek kavakavan unda ma sawewan misinda ambu ri, wahau. Hako ma or orhi mashin misindiyanu ma orto sawewan misinda ri. ^{w32}Nir mbeek mas kaso kas ni heyendari ambu nir, os ma lar nijava orhi orin si wari wolokop misokome orhi tumundari lar li mbarik jivik or nari oson. ³³Os Avui Wasilaka ma oto nga nor nawa ambukop or mbeek misokome anhin or uwak jivik nawa ambu vri.”

³⁴Karem or mbarik Farisi ondo wavu lihi am kavak si narik limu mbara, “Mir nijava mihi jivikava nindik si wahanda mir. Erem nahanda ma mir mbeek Avui Wasilakahi mashin nirin ewesawendahi ambu mir.” Karem li mbaha orin limu kria ermbere. ^x

**Ma or mba, an misokome
anhi jivi, karem mbawa ma
oto Jisashik takwa ambu ri**

³⁵Urik Jisas os ma oton li kria ermbere mashi oson or misihi orin ormu lasa ira. Or lasa ihi am or heyehe ormu silira, “Mir, Ma Jikisi Avui Wasilakahi oton hishiowenda om?” ³⁶Karem or silirik ormu mbara, “Awasayi, ma oto lawe ria? Anin sawenak avak orin a hishioweka.” ³⁷Urik ormu mbara, “Angop mi heyeri or te! Anira, or mir nga shimu maimbanduwa.” ³⁸Urik ormu mbara, “Wasilaka, ter mirin a hishiowenda nira.” Karem or mbaha hi Jisashin ormu hauowera.

³⁹Urik Jisas mu mbara, “An misambi torok kavakava os ma li uhundan kormbak a mukukmbaha a rari nir. Uhu misokome tumundan a unak li heyekmbaha na rari nir. Hako ma ol mba,

“An misokome anhi tumunda ambu sir,” karem mbawa ma ondo misokome lihi er a halashinak tumukwa sir.”⁴⁰ Karem or mbarik Farisi lal orok li sihi mashi oson li misihi limu silira, “Mberem mi mbandu? Nir nga misokome tumunda nir, karem mimu mbandu?”⁴¹ Karem li silirik ormu mbara, “Os jihinjik ji mba, “Misokome nihi tumunda sir.” Os erem ji mba nahi, a unak jivik nakwa jir. Hako jir, “Nir misokome nihi jivi sira.” Karem ji mbanda osik kavakava jihi er nakwa sir, mbeek mendek nakwa ambu sir.”

Jisas sipsipin washilinda ma indingo ria

10 Uhu Jisas mashi las nga ormu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa, hirnyanda ma ondo os sipsip linda mishi orok li layiwa mbeek akayangak layinda ambu lir. Men inyin tarvlokoho layinda lir.² Hako sipsip mashama oto akayangakop inda ri.³ Or tawa wolo akayangan washilinda ma orto akayangan or sutlashiwak layinda ria. Or layihi nor ushawak sipsip ondo mandarjinya orhin misinda lir. Hi lihin namtarmba namtarmbak or ushaha or halashiwak hikriyok layinda lir.⁴ Hikriyok li layiwak or maifu iwak sipsip orhi ondo mandarjinya orhin angop li misinda osik orin tiya inda lir.⁵ Hako ma or li heyenda ambu oto or rawa wolo mbeek orin tiyanda ambu lir. Mberem ushiwak? Lir mbeek mandarjinya orhi kas misinda ambu lir.”⁶ Jisas mashi oson sauheimakop or saweri sir. Hako ma mbeek mashi os or mbarin yariri ambu lir.

⁷Urik ormu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa, sipsip ondo akayanga lihi anira.⁸ Ma ol masmas tahanda

ma ondo hirnyanda ma lira. Hako sipsip ondo mbeek mandarjinya lihin misinda ambu lir, wahau.⁹ An akayanga anira. Ma ol anhi rawa akayangan a sutlashinak ermba ermbak linda oso lihik si nanak li ilaitalaha akwan akwa ola. Unak armek a eweukwa ola.¹⁰ Hirnyanda ma oto men or raha hirnyaha mbele mbelen jila mandingorme lakwak takwa ria. Hako an os a rawa karem, os ermba ermbak linda oson jirin a hakwak a rawa nir. Ushinak jipjip ji likmbahan.

¹¹Sipsip anhi ondonjik a hishiwa osik a hakwa nir. Uhu antonom sipsip mashama jivi anira.¹²⁻¹³ Hako ma or sipsipin washilihi ya nowen landa oto mbeek sipsip ondonjik hakwa ambu ri, wahau. Mberem ushiwak? Or sipsipin washilinda ma indingo ambu ri. Or mashama ambu ri. Or mbeek sipsip ondonjik holonda ambu ri. Karem uwosik kala asa sipsipin li shiakmbaha li rawa wolo ma oto sipsip ondon or halaha tulu ikwa ora. Ushinak sipsip ondo nimbli namble li tulu inak kala asa shiakwa ola.¹⁴⁻¹⁵ An Avui anhin a heyewak or anin heyenda ria. Uhunda hom sipsip anhi ondo erema. An lirin a heyewak lir anin heyenda lir. An sipsip mashama jivi anira. Lirnjik a hishiwa osik a hakwa nira.¹⁶ Sipsip anhi ol inyi anandik siwa ondo er nga mashi anhin li misikmbaha a rari nir. Uhu lirin a laharanak sipsip anhi amber inyi namtaskop li sinak antonom a washilikwa lira.^d

¹⁷Lirnjik a hishiwa osik anhinjik ma kavahi tavak a hanak li jimandingormeshinak a haha indik a ushakwa nira. Erem a uwa nombo orok Avui anhi anin rupshikwa ria.¹⁸ Ma lar mbeek anin jimandingormendahi ambu ri, wa-

⁹9:40 Mt 15:14 ²10:8 Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 ^a10:11 Sng 23:1; Rev 7:17

^b10:12-13 Ap 20:29 ^c10:14-15 Mt 11:27; 1 Jn 3:16

^d10:16 Ais 56:8; Ese 34:23 ^e10:17 Fl 2:8-9

hau. An anhinjik ma kavahi tavak a hakwa nir. Os a hakwa nga os indik a usahakwa nga an anhi tavak a tolonda sir. Avui anhi anin or mbashirik lerawu oson a lakurik a rari ona.”

¹⁹Karem or mbarik Judama mashi oson li misihi lihi ambek kraha frijip limu sira. ²⁰Lal karem limu mbara, “Toto wasimalengamba tolonda osik ormu ambarambasinda hom mbanduwa. Mberem ushiwak mashi orhin ji misindu?” ²¹Urik lal olmu mbara, “Wahau, mashi os or mbawa mbeek wasimalengamba tolonda hom mbawa ambu ri. Wasimalengamba mbeek misokome tumundan li uwak jivik nanda ambu lir!”

Judama Jisasin li lafafandari

²²Urik hiyawu wasilakan Jerusalemik li undari wolok simu nara.^{10:22} Oro wolo ma nom ma nom si rakari wolok nari sira. ²³Urik Jisas tempel akak or ihi akanivi Solomonhi, karem li ushandari akanivi orok ormu layishihi yara. ²⁴Urik Judama lal li raha orin li rurarwuhu limu silira, “Mberem jishi wolo mendek korbak mi sawenak ni misiku, mir Kraisi Avui Wasilaka kamashirik hulaima nokopman jivinakwa ma mir mo wahau?”

²⁵Urik ormu mbara, “Angop a sawewa ok te. Hako jir mbeek mashi anhin misinda ambu jir. Mbele mbele ol hi Avuihik a uwa ondo olmu jirin mukunduwa, an lawe mende anira. ²⁶Hako jir mbeek sipsip anhi ambu jir. Uwosik jir mbeek mashi anhin misinda ambu jir, wahau. ²⁷Hako sipsip anhi ondo mandarjinya anhin li misihi anin tiyanda lir.

Uwak angop a heyenda lir. ²⁸Unda osik ermba ermbak linda oso avak lirin a hakwa sir. Ushinak lihi lal mbeek haha mendek nakwa ambu lir, wahau. Ma lal mbeek lirin tavarenje anhi masna laha ikwa ambu lir. ²⁹Mberem ushiwak? Avui anhi angop anin or hahanda lir. Ma lar mbeek kwambu os orhik nahanda hom nanda ambu ri. Unda osik ma lar mbeek sipsip orhi ondon tavarenje orhik masna laha ikwa ambu ri, wahau. ³⁰An nga Avui anhi nga shir namtaskop shi nanda shira.”

³¹Karem or mbarik Judama sunjakomben indiyok li loho orin limu jikmbaha ura. ³²Erem li urik ormu silira, “Avui anhi or mbashirik lerawu jivi ol a lari angop ji heyeri ol te. Wa mberemhi lerawu os a lawak kavak si nawak ji heyehhe anin ji sunjakom loho ermbekwak ji undu?”

³³Urik limu mbara, “Lerawu os mi lawa nombo yok nembes. Mir men ma mira. Hako mir mihinjik Avui Wasilakahi farniyik mi sikwak mi mbawak os nimu sunjakom loho ni jikmbaha nimu unduwa.” ^g

³⁴Karem li mbarik ormu mbara, “Mashi os jekamba Avui Wasilakahik li kayehendarin heyenda ambu oj? Karem li kayeri sir, Avui Wasilaka karem or mbari ora, “Ma jir jihinjik god jira.” ^{h35}Jekamba orhik li kayeri mashi mbeek mendek nakwa ambu sir, wahau. Avui Wasilaka orhinjik ma ol mashi orhin misiwa ma ondon godik or mbari lir. ³⁶Os erem orhinjik or mbahanda nahi, mberem ushiwak anin ji wapkava hishindua, os a mba, “An jikisi orhi anira.” Or orhinjik anin or kamaha nor

^{10:22}**10:22** Mas wolo Judama wutari lihi tempel aka os Jerusalemik nandan kavak nari lir. Ushirik Judama ondo mbele mbelen li uhu tempel aka oso indik jivik si naha hiyawu wasilakan uri lir. Ushihi ermba ermbak asama asama oso wolo hiyawu laka las u andari lir. Hiyawu oso hi sihi Hanuka.

^f10:28 Jn 3:16; 6:39 ^g10:33 Wkp 24:16 ^h10:34 Sng 82:6

mbashirik misambi torok a rari ona. ³⁷Os lerawu orhin a lana ambu nahi, wa mashi anhin ji misiwan ji hala. ³⁸Hako lerawu os a lawa oso osmu jirin mukunduwa, an Avui kamashirik a rari nira. Karem uwosik os mashi anhin ji misihi ji tiyana ambu nahi, wa, lerawu os a lawa yejen ji heyehe ji hishika, or ormu anhi sinduwa.”ⁱ

³⁹Karem or mbarik orin li toltangrikmbaha li urik lirin or masna erembehe ormu ira. ⁴⁰Uhu or layihi fa Jordanin or mbuhu kauyok or lawuhu os Jon hulaima nokopman fak or tolofalendari mishi orok ormu wara. ^{j41}Urik ma musha orhik li raha limu mbara, “Ayo, Jon mbeek mbele las ma undahi ambun uri ambu ri! Hako mashi ma orton or sawembari omendinga sira. Ter os nimu heyenduwa.” ⁴²Karem li mbaha Jisasin wavu lihik li ewehe limu mbara, “Ome sira, ma oto Kraisa oria.”

Lasarus or harik Jisas mbarik indiyok or usahari

11 Ma lar kavamisiri ria. Hi orhi Lasarus oria. Or jikaha orhi Marta fre Maria nga yanga Betanik lindari lira. ^{k2}Maria mas wel uku os arme kuvasahandarin Jisashi kumbasantlek si ngoroho masikukwak fiyindari nokove sira. Lasarus oto mundala sihi ria. ^{l3}Urik Jisasin fri mainhaha frimu mbara, “Wasilaka, naimble mihi am or kavamisihi hakwak naw te!” ⁴Urik Jisas mashi oson or misihi ormu mbara, “Lasarus os or kavamisiwa oso mbeek or hakwak nawa ambu sir. Oso Avui Wasilaka kwambu orhin or mukunak ma amber li heyekwa sir. Unak or nga jikisi orhi nga hi frihin li hauowekwa vria.”^m

⁵Jisas Lasarus nga jikaha orhi Marta fre Maria nga or rupshi mendindari

lira. ⁶Hako Lasarus or kavamisiri mashi oson or misihi niri frijip os or liri mishi orok ormu lira. ⁷Niri frijip am fri ishirik ol orin tiyandari man ormu mbara, “Ka ni provins Judiak indik ni ika.” ⁸Urik limu mbara, “Tisa, mberem ushiwak indik orok mi ikmbaha mi mbandu? Akri mende mirin li mandingormekurik li mbari os te!” ⁹Karem li mbarik ormu mbara, “Tandi wolo lerawun ni landa nir. Hako si krinyawa wolo mbeek lerawun ni landa ambu nir. Ma ol ta jiwa wolok yanda ondo mbeek takatukuyinda ambu lir. Harawak heye yanda ola! ¹⁰Hako ma ol nirik yanda mbeek haranda nga nanda ambu olik takatukuyinda lir.” ¹¹Uhu ormu mbara, “Naimble nihi Lasarus ormu wa suknyanduwa. Avak a ihi lembasinak usahakwa ri.”

¹²Urik olmu mbara, “Wasilaka, os or kavamisihi or suknya nahi, avak jivik nakwa ria.” ¹³Lasarus angop hari ri. Hako lir mbeek os or mbari mashin yariri ambu lir. ¹⁴Urik korbak ormu sawera, “Lasarus angop hari ria. ¹⁵Hako amu rupshinduwa. Avak a ihi mbele las ma undahi ambun a anak ji heyehe os anin ji hishiowenda nombo jihi oso wasilalakak nakwa sira. Os or hari wolo orok a lirikop, mbeek mbele las os ter a mukunak ji heyekwan a mukuri ambu nir. Hako ter avak a anak ji heyekwa sir. Ka ni ika yanga orok.” ¹⁶Karem or mbarik orin tiyandari ma lar hi orhi Tomas, hi yeje orhi Didimus, ormu mbara, “Wa, ka ni ihi or nga ni haka!”ⁿ

Jisas or mbari, “Antonom os hahanda nga linda nga na tolonda nir.”

¹⁷Urik Jisas yanga Betanik or taha or misiri Lasarus angop li wakor eweshirik niri tovro kavrok wak wari ri. ¹⁸Betani

ⁱ10:38 Jn 14:10-11 ^j10:40 Jn 1:28 ^k11:1 Lk 10:38-39 ^l11:2 Jn 12:3

^m11:4 Jn 9:3 ⁿ11:16 Mk 14:31

oso Jerusalem mavayok nanda sir. Betanik sishihi Jerusalemik inda oso 3 kilomita hom nanda sir. ¹⁹Karem uri osik Judama musha mendek li raha Marta fre Maria nga Lasarusi mangrahak limu lira.

²⁰Urik Marta si misirik Jisas or tarik akan si hala tirnaha orin si heyekmbaha simu tala ira. ²¹Am si i heyeye simu mbara, “Wasilaka, os torok mi lirikop mundala anhi mbeek hari ambu ri. ²²Hako amu hishinduwa, os Avuin mi silinak mbele las or ha, karem mi mba nahi, avak or hakwa sir.”

²³Karem si mbarik ormu mbara, “Mundala nyihi avak usahakwa ria.” ²⁴Urik simu mbara, “He, kumak ma ol hahanda indiyok li usahakuna wolo er nga usahakwa ri.” ²⁵Urik ormu mbara, “Ma ol mashi anhin misindiyawa ma ondo os li hawa masakome lihi mbeek hakwa ambu lir, ermba ermbak likwa lir. Anonom ol hahandan a mbanak indiyok usahakwa lir. Uhu ermba ermbak linda oson a hakwa lir. ²⁶Mashi anhin li misindiyawa osik ermba ermbak linda oso angop lihik nari sir. Hako os li hawa wolo maome lihi nom kuvayikwa lir. Hako masakome wahau.” Karem or mbaha ormu silira, “Nyir mashi kas a mbawa omek si nakwak nyimu hishindu?”

²⁷Karem or silirik simu mbara, “He, Wasilaka, mir Kraisi Avui Wasilakahi jikisi indinga mira. Angop maskop hulaima nokopman mi jivinakurik or mbahandari ma mira. Karem amu hishinduwa.” ^P

²⁸Urik Marta indik akak si layihi mayam Maria nom simu sawera, “Jisas angop rawa ri. Uhu nyirin heyekwak ormu mbanduwa.” ²⁹Karem si mbarik, kolok Maria si usaha Jisasin si heyekmbaha simu ira. ³⁰Hako Jisas mbeek yagak tari ambu ri. Men nombo os Marta

orin si i heyeri mishi orok er siri ria. ³¹Urik ma ol Maria nga aka orok mangrahak liri ondo hikrik si layirik li heyeye sirin limu tiya ira. Sir mawak si i tla, karem li hisihi sirin limu tiya ira.

³²Urik Maria Jisasin si heyeye kumbamu orhik si raka lihi simu mbara, “Wasilaka, os torok mi lirikop mundala anhi mbeek hari ambu ri.” Karem si mbaha simu tlara.

³³Jisas or heyeri Maria osmu tlara. Urik ma ol sir nga nakrem tari ondo er nga limu tlara. Ushirik sunguwavu orhi nga nor holoho ormu tlakurik hishira. ³⁴Uhu ormu silira, “Mbeek jiweshihindak or wandu?” Urik limu mbara, “Wasilaka, ta heyeka, tor torok wandu.” ³⁵Karem li mbarik ormu tlara. ³⁶Urik limu mbara, “Ji heyeka, Lasarusin rupshi mendenda toria.” ³⁷Hako lal limu mbara, “Or misokome tumundarin mbarik jivik nari lir. Hako mberem ushirik ma roton or mbanak jivik or nakurin or halashirik or har?” ^Q

Jisas Lasarusin or mbarik indik or usahari

³⁸Urik Jisas sunguwavu orhi nga nor holoho mawak ormu ira. Mawa oso telakak li tloho sunja wasilakak li aragohondari sir. ³⁹Urik Jisas ormu mbara, “Sunja laka oson ji tembeka!” Urik Marta mu mbara, “Wasilaka, niri tovro kavrok angop wak wari or te. Kuva avak kavak nakwa re.” ⁴⁰Karem si mbarik ormu mbara, “Angop a sawewak nyi misiwa os te! Os mashi anhin nyi hishiowe nahi, kwambu Avui Wasilakahin avak nyi heyekwa sir!” ⁴¹Urik sunja oson limu tembe haiewera. Urik Jisas lersuwu yok or larasa mawuhu Avui orhin ormu sawera, “Mir mashi os a sawendan mi misinda osik armesarmek mirin amu mbanduwa. ⁴²Mir mashi anhin ermba

ermbak misinda mira. Hako mashi kas a mbawa kaso ma tol torok siwa li heyekmbaha amu mbanduwa. Unak li heyeheli mba, “Ome sira. Ma roto Avui Wasilaka mbashirik tari toria.”⁴³ Karem or mbaha ormu ushara, “Lasarus, mir hikrik tala!”⁴⁴ Urik Lasarus hikrik ormu talara. Kumba tava fumunyava orhin angop waskowarmbak li ishi arangori ri. Urik ormu mbara, “Kowe ondon ji tloloshinak or ika.”

Jisasin li mandingormekurik li mbari

(Mt 26:1-5; Mk 14:1-2; Lk 22:1-2)

⁴⁵Urik ma ol Maria nga mangrahak liri ondo os Jisas uri oson li heyeheli limu mbara, “Ome sira, ma oto Avui Wasilaka kamahanda ma ria.”^{r46} Hako lal li ihi Farisi ondon li i heyeheli mbele mbele os Jisas urin limu sawera.^{s47} Ushirik bikpris nga Farisi nga mashi oson li misihili Judama lida lihin li usharik ma amber li talandirsaha limu mbara, “Wa, avak mberem ni uku? Ma roto mbele las ma undahi ambu musha mendek or unda re!”⁴⁸ Hako os ni halashinak lerawu oson er or la nahi, ma amber avak orin li tiyaha orin malakama lihik li mbashinak Romik fehenda ma ondo avak li raha tempel aka nihin li jilatarvlalaha nir nga avak li jila mandingormelakwa nira.”

⁴⁹Karem li mbarik lihi nindik ma lar ormu usasira. Ma oto Kaiafas oria. Asama oro wolok hetprisik nari ri. Or usasihi ormu mbara, “Jir hishiyarimbawa kom te!”⁵⁰ Halanak ma namtar nir ma Israelik fehenda nirnjik or haka! Las avak nir amber ni handa ngashi.”⁵¹ Kaiafas asama oro wolo hetprisik or nari osik mashi oson mbeek orhik or hishihi mbari ambu ri. Profet hom or mbari sira, os Jisas Judamanjik or hakurin.⁵² Hako Jisas mbeek Judamanjikop hari ambu ri,

wahau. Ma amber lirnjik hari ri. Ushinak Avui Wasilaka ma amber or lahara tirsashinak kraha namtaskop li naha orhi jikisik li nakmbahan.^t

⁵³Oro wolok Judama lida lihi nombo nombo os Jisasin li mandingormekurin limu lasara.^{u54} Erem nari osik Jisas mbeek korbak provins Judia orok yari ambu ri. Judian or halaha misamtelm-bamba mavayok or ihi yanga Efraimik ol orin tiyandari ma nga limu lira.

⁵⁵Hiyawu wasilaka Pasovan li ukuri wolo si na namber. Hako Judama yanga yangak fehe Jerusalemik masmas li taha misokome Avui Wasilakahik jivik li nakmbaha mbele mbele ujanda nombon li uhu limu hundujera. Uhu Pasova oso si talakuri wolon limu nikishira.⁵⁶ Uhu Jisasin li heyekurik tempel akak li ihi lihi ambek limu mbara, “Jisas am takwak jimu hishindu?”⁵⁷ Hako Judama lida lihi nga Farisi nga angop karem li sauhambari ola, “Os Jisasin lasik ji heyeheli nahi, ji ra sawenak ni i tolola.”

Maria wel uku arme kuvasahandarin Jisashi kumbak si ngorori

(Mt 26:6-13; Mk 14:3-9)

12 Judama hiyawu wasilaka Pasovan li ukuri niri 6-pela li ishinakop li ukurik nari sir. Oro wolok Jisas yanga Betanik Lasarus, ma or harik or mbarik usahari oto nga, frimu lira.^{v2} Urik hiyawu las Jisas nga li akmbaha limu ura. Akurin li urik Marta mu akwan lala lahara owera. Urik Lasarus er nga orok or lihi akwan nakrem limu ara.^{w3} Am li arik Maria si raha wel uku arme kuvasahandarin lakak si laha Jisashi kumbak si ngoroho masakukwa sihik simu tara. Wel uku oso hi sihi nardus, ya lakak li frungawundari sir. Uku oso si ngororik aka oson simbalesik

^r11:45 Jn 7:31 ^s11:46 Lk 16:31 ^t11:52 Jn 10:16 ^u11:53 Jn 5:18

^v12:1 Jn 11:1,43 ^w12:2 Lk 10:40

armek simu kuvasahara. ^{x4-5}Urik Jisasin tiyandari ma lar, hi orhi Judas Iskariot oria, or kumak Jisasin ma kavahi tavak hakundari ma ria, ormu mbara, “Ayo, mberem ushiwak wel uku arme kuvasahanda oson nyi ngoro sambundua. Oson nyi halashiwak ni lai ya 300 silvan ni laha ol erndakava ondon ni handahi os te!” ⁶Hako or mbeek erndakava ondonjik holori ambu ri. Or hirnyanda ma ri. Or ma ol Jisasin tiyanda ma ondo ya lihin tolondari ma ri. Hako ya ondo mbeek armek or ewendari ambu ri. Ya ondon or laha orhinjik mbele mbele orhi nom landari ri.

⁷Urik Jisas ormu mbara, “Erem mbawa hala! Sirin halanak si lika. Os erem si uwa oso na hakunda nombon osmu hundujenduwa. ⁸Erndakava ondo jir nga ermbea ermbak likwa lir. Hako an mbeek jir nga nambek a likwa ambu nir.” ^y

⁹Judama musha Jisas Betanik or lirin li misihi orin heyekmbaha limu ira. Hako orto nom nembes. Lasarus or harik Jisas mbarik usahari oto nga li heyekmbaha limu ira. ¹⁰⁻¹¹Ma musha Jisas os orin or uri oson li misihi Judama lida lihin li halaha Jisasin limu tiya ira. Karem uri osik bikpris ondo Lasarusin er nga li jimandingormekurik limu mbara. ^z

**Jisas malakama hom
Jerusalemik or layiri**

(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Lk 19:28-40)

¹²⁻¹³Ma musha mendek Jerusalemik hiyawu Pasovan li ukmbaha limu tirsara. Urik Jisas orok or takuri mashin li misihi orin li heyekmbaha limu ira. Uhu siyando tavan li tlehe laha irik or tarik orin limu owehe mblara,

“Hosana,^{12:12-13} ka ni rupkapshihi hi Avui Wasilakahin ni hauoweka! Ma or or kamashirik hi orhik tawa ma oton ni hauoweka. Ma oto nir ma Israelik fehenda king nihi ria.” *Buk Song 118:25-26*

¹⁴Urik Jisas donki las or heyeye donki heyek ormu lawuhu lira, os mas wolok Avui Wasilakahi jekambak li kayendari hom. ¹⁵Mashi oso karem li kayeri sir, “Hulaima nokopma ol yanga Saionik^{12:15} fehendani karem ji saweka, king jiji avak jihik takwa ria. Uhu donki akri lasik or lawu lihi jirik takwa ria.” *Sekaraia 9:9*

¹⁶Hako oso wolo Jisasin tiyandari ma ondo mbeek mashi os erem Jisasin si mbarin yariri ambu lir. Hako or haha indiyok or usahari wolokop mashi os profet oto or kayeri oson indik li hishiyariri lir, profet oto or mbari Jisasin mbari ri. ^a

¹⁷Ma ol Jisas Lasarusin or mbarik or usaharik heyeri ma ondo mashi oson li haisau handasawe irik, ¹⁸ma mushak li misihi Jisasin limu tiya ira. ¹⁹Urik Farisi ondo lihi ambek limu mbara, “Ayo, mberem ni ukuwa ambu re! Ma rondo amber hom am orin tiyarakor te!”

**Yanga Grikik fehe ma lal
Jisasin heyekurik mbari lir**

²⁰Hiyawu Pasovan li undari wolo yanga Grikik fehendari ma lal er nga Jerusalemik li lotu ukmbaha limu tara. ²¹Uhu Filip provins Galili yanga Bet-saidak fehendani li i heyeye orin limu silira, “Awasayi, nir Jisasin ni heyewa kom te!” ²²Karem li mbarik Filip or i Andrun or sawelaha Jisasin frimu i heyera. ²³Urik Jisas mu mbara, “Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto malakamak or

^{12:12-13}**12:12-13** Hosana oso maintontlo sihi karem, nirin jivina.

^{12:15}**12:15** Jerusalem oso hi yeje sihi Saion.

^x**12:3** Lk 7:37-38

^y**12:8** Lo 15:11

^z**12:10-11** Jn 11:45

^a**12:16** Jn 2:22

nakwa wolo am pasir naw. ^{b24} Omendingak jirin amu sawenduwa, os wit siji las misambik si rakana ambu nahi, mbeek ome nga nakwa ambu sir. Avak siji oso nom er wakwa sir, mbeek ome nga nakwa ambu sir. Hako os siji oso si rakaha si tungua rasa nahi, akwa ome nga mushak nakwa lir. ^{c25} Uhunda hom misambi torok ji liwa wolo os jihikop ji hishi nahi, kumak mendek nakwa jir. Hako os jihikop ji hishiwan ji halaha Wasilakan ji hishiowe nahi, kumak avak ermba ermbak linda oson lakwa jir. ^{d26} Os lerawu anhin ji lakunak ji hishi nahi, wa anin ji tiyaka. Uhu yanga os a liwa mishi orok er nga ni lika. Ushinak kumak Avui anhi hi jihin metenjej or hauowekwa jira.”

²⁷ Uhu ormu mbara, “Sunguwavu anhi osmu kavak nanduwa. Hako mberem a mbaku? Avui, nomorawu anhi takakwa oson mi laha ermbenak si i. Karem a mbakwa on mo? Wahau. Erem a mbakwa ambu nir. Nomorawu oson halanak si talaka. Osonjik a rari ona. ^{e28} Avuya, mir avak kwambu mihin kormbak mukunak li heyeka. Unak hi mihi wasilakak si naka.” Karem or mbarik mashi las hevenik simu mbara, “Angop a mukuri sir. Uhunda osik ter avak indiyok a mukukwa sir.” ²⁹ Urik ma ol pasir siri ondo mashi oson li misihi lal limu mbara, “Ma kas krundu te.” Hako lal olmu mbara, “Wahau, ensel ome lar nga op maimbandu.”

³⁰ Karem li mbarik Jisas ormu sawera, “Mashi kas ji misiwa kaso mbeek anin jelyakmbaha mbawa ambu sir, wahau. Jirin jelyakmbaha sawewa sir. ³¹ Avui Wasilaka ma misambik fehenda mbele mbele ol li uhundan or heyem-

bakwa wolok osmu nanduwa. Uhu ma or misambi toson sifasahanda oton^{12:31} or jikria ermbekwa wolok osmu nanduwa. ³² Ter misambi torok amu linduwa. Hako avak anin miandok li hauowekwa nir. Ushinak ma musha anhi a laharakwa nir.” ^{f33} Jisas or hakundari mashi karem ormu saweri sir. ^g

³⁴ Karem or sawerik limu mbara, “Mashi os jekamba Moseshik li kayendar dari karem mbanda sir, Kraisi ma or Avui Wasilaka kamashirik hulaima nokopman jivinakwa ma oto mbeek hakwa ambu ri, ermba ermbak likwa ri. Karem li kayehendarin angop ni heyenda sir. Hako mir mberemhi mashi tos ter mi mbandu, Ma Jikisi or hakwan? Ma Jikisi Avui Wasilakahi oto lawe mende ria?” ^h

³⁵ Karem li silirik ormu mbara, “An mbeek jir nga nambek a likwa ambu nir. Mashi anhi os jirin a sawewa oso ukruharanda hom nanda sir. Os jir nga a liwa wolo ukruharanda anhi orok ji yaka. Ma or nirtle nirndum yanda oto mbeek os or ikwa mishin heyenda ambu ri. Uhunda hom ma ol mashi anhin mblarnawa ondo mbeek os li ikwa mishin heyenda ambu lir. ⁱ³⁶ Hako ter ukruharanda anhi osmu jir nga nanduwa. Uwosik jir avak ukruharanda oson kwambuk ji toloho ji tiyaka. Uhu ma ol ukruharandak yanda hom ji naka.” Karem or mba lafakaha yanga lasik ormu ira. ^j

Judama musha mbeek mashi Jisashin misindiari ambu lir

³⁷ Ma musha mbele mbele ma undahi ambu ol Jisas or uri ondon angop heyeri lir. Hako mbeek mashi orhin misindiari ambu lir. ³⁸ Erem li uri osik mashi

^{12:31} **12:31** Misambi toson sifasahanda ma oto Laulaka oria.

^b12:23 Jn 13:31-32; 17:1 ^c12:24 1 Ko 15:36 ^d12:25 Mt 16:25

^e12:27 Sng 6:3; 42:5; Mt 26:38 ^f12:32 Jn 3:14 ^g12:33 Jn 19:6

^h12:34 Sng 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 ⁱ12:35 Jn 8:12 ^j12:36 Ef 5:8

os profet Aisaia maskop or kayendari omendingak nari sir. Karem or kayeri sir, “Wasilaka, lawe mende mashi kas ni mbawa kason misindiyaku? Lawe mende mbele mbele ma undahi ambu ol mi uwan heyeha mba, “Omendinga sira, Wasilaka toria.”

Karem mbaku?” *Aisaia 53:1*

^{39–40} Hovok Aisaia mashi las nga karem or kayeri sir,

“Avui Wasilaka or mbanak ma ondo misokome lihi avak si tumushinak heyekwa ambu lir. Uhu or mbanak sunguwavu lihi avak sunjakombe hom nakwa sir. Karem uwosik lir mbeek sunguwavu lihin li tormblehe anhi li ranak a mbanak jivik nakwa ambu lir.” *Aisaia 6:10*

Profet Aisaia karem or kayehendari osik ma ondo mbeek Jisasin wavu lihi li owekurik nari ambu sir, wahau. ⁴¹ Mas wolokop profet Aisaia kwambu Jisashi os kumak korbak talakundari oso angop or heyeri osik mashi kason or kayeri sir. ^k

⁴² Judama lida lihi lal Jisasin wavu lihi eweri lir. Hako las avak Farisi ondo lirin li kria ermbeshinak nakrem li lotu unda ondo li halaku, karem mbaha li ajehe mbeek ondo korbak saweri ambu lir. ⁴³ Lir mbeek Avui Wasilaka hi lihin or hauowekmbaha hishindari ambu lir, wahau. Lir men ma misambik fehe hi lihin li hauowekmbaha hishindari lir. ^m

⁴⁴ Urik Jisas wasilakak ormu sawera, “Os mashi anhin ji misindiya nahi, jir mbeek antonom misindiyanda ambu jir, wahau. Avui anhi or mbashirik a rahanda mashi orhi nga os jimbu misindiyanduwa. ⁴⁵ Uhu os anin ji heyeha nahi, mbeek antonom heyenda ambu jir, wahau. Avui anhi or jimbu er nga heyenduwa. ⁴⁶ An ukruharanda hom misambi

torok a tari nir. Ushinak ma ol mashi anhin misindiyawa ma ondo mbeek nirtle nirndum yakwa ambu lir. ⁴⁷ Hako an mbeek ma ol mashi anhin misindiyawa ambu ondon a kotim ukmbaha a rari ambu nir. Erem nanda ma ondon a jiv-inakurik a rari nir. ⁴⁸ Hako ma ol anin kumasihi mashi anhin mblarna ermbewa ma ondo kumak mbele mbele mendek si nakuna wolok si nanak mashi anhi os li kumasinda oso vai lirin kotim ukwa sir. ⁴⁹ Mashi kas a mbawa kaso mbeek wavu anhi a hishihi a mbawa ambu nir. Avui anhi or mbashirik a rahanda oto orhi mashi sira. Or sawewa nombo hom os amu jirin korbak sawenduwa. ⁵⁰ Mashi orhi oso nom ermba ermbak linda ondo handa osa. Uwosik mashi amber ol a mbawa ondo os or sawenda hom os amu sawenduwa.”

Jisas ma ol orin tiyandari ma ondo kumba lihin or yokori

13 Hiyawu Pasovan li ukuri wolo am pasir simu nara. Jisas angop or heyeri sir, os misambi toson or halaha indik Avui orhik or lawukurin. Or orhi ma ondon or rupshihi wapnuku orhik lirin or eweha lirnjik or hakurin korbak or mukuri lir.

² Am si krinyarik akwan li aha limu lira. Judas jikisi Saimon Iskariothi oto er nga orok liri ri. Laulaka mashi os Jisasin ma kavahi tavarenjek or hakuri ondo angop wavu orhik or eweri sir. ³ Jisas angop or heyeri sir, Avui orhi kwambu angop orin or hari osik mbele mbele ondo amber orhi siyokop sirakori lir. Uhu misambik or liri am mendek si nanak indik Avui orhik or ikuri wolok si narik. ⁴ Uri osik akwan li ashihi or usaha kousamba orhin or tlolo haiewehe kowe las or laha jinkupsumbu orhik

^k12:41 Ais 6:1 ^l12:42 Jn 9:22 ^m12:43 Jn 5:44 ⁿ12:45 Jn 14:9

^o12:47 Jn 3:17 ^p13:2 Lk 22:3; Jn 13:27 ^q13:3 Jn 3:35; 16:28

ormu ishitivira. ⁵Uhu uku kas hambiyak or ngoroho ma ol orin tiyandari ondohi kumban yokokurik ormu ura. Kumba lihin or yokoho kowe os jinkupsumbuk or tiviri orok ormu tara.

⁶Kumba lihin or yoko ihi Saimon Pitahi kumban or yokokmbaha ormu ura. Urík Pita mu mbara, “Wasilaka, mberema kumba anhin mi yokokwak mimu hishindu?” ⁷Urík Jisas mu mbara, “Mbele mbele os ter a uwak mi heyewa oso ter mbeek mi yarikwa ambu sir. Hako kumakop mi hishiyarikwa sir.”

⁸Karem or mbarik ormu mbara, “Mir mbeek kumba anhin yokondahi ambu mir, wahau.” Urík ormu mbara, “Os mirin a yoko nahi ambu, mir mbeek an ngashi likwa ambu mir.” ⁹Karem or mbarik ormu mbara, “Wasilaka, os erem si naku nahi, wa kumba nom yokowa hala! Wa, simbalesik kumbatava masiji anhi nga yokoka!”

¹⁰Urík ormu mbara, “Ma or ujahanda mbeek indik ujakwa ambu ri. Hako kumba nom or yokoho jivik nakwa ri. Jir angop ji ujaha jivik nari jir. Hako an mbeek jir amber hom a mbawa ambu nir. Namtar jihi mbeek jivik nawa ambu ri.” ¹¹Jisas ma or orin tavarenje wutarihik hakuri ma orton angop or heyeri osik ormu mbara, “Namtar jihi mbeek jivik nawa ambu ri.”

¹²Jisas am kumba lihin or yokorakoshihi kowe oson indiyok or falehe or taka lihi ormu silira, “Jir tos karem a uwa maintontlo sihin am jimú hishi-

yarindu? ¹³Jir an Tisak mbanda jir. Uhu anin, Wasilaka jihi, karem anin mbanda jir. Wa, jivi sira, os erem ji mbanda oson. An Tisa jihi nira. An Wasilaka jihi nira. ¹⁴Hako kumba^{13:14} jihin angop a yokowa sir. Uwosik kumak jir nga ji ihi ma anandi ondo kumba lihin erem ji yokoka. ¹⁵Nombo os amu mukunduwa. Jir erem ji uka, os jirin a uwa hom. ¹⁶Omendingak jirin amu sawenduwa, ma or malakamanjik lerawun landa ma oto mbeek malakama orhin tikrihi hausinda ambu ri. Uhu mashin lahara sawenda ma oto mbeek mainhanda man tikrihi hausinda ambu ri. ¹⁷Ter nombon a mukushiwak ji heyewa sir. Uwosik os jirin a uwa hom, jir erem ma anandin ji uka. Os erem ji u nahi, Avui Wasilaka armek or ukwa jir.

¹⁸Hako an mbeek jir amber a mbawa ambu nir. Ma ol a kamahanda angop a heyewa lir. Mashi os jekamba Avui Wasilakahik karem li kayeri oso osmu omek nakwak nanduwa. “Ma or an nga shi awa ma oto wutari anhik nakwa ria.” ¹⁹Oso mbeek tala namber. Hako avak a sawendanak kumak kormbak si talanak ji hishihi ji mba, “Ome sira, Jisas ma or or mbari oria.”^{13:19} ²⁰Omendingak jirin amu sawenduwa, ma ol anjik lerawun landa ondon a mbashinak ikwa lir. Ol lirin armek uwa ma ondo os erem li uwa anin er nga armek li uwa sir. Hako antonom nembesa, Avui anhi or mbashirik a rahanda er nga armek li uwa sira.” ^x

^{13:14}**13:14** Kumban yokondari lerawu oson malakama ondo mbeek li undari ambu sir. Akishmakisha ol hi nga nanda ambu ondo nom mahi kumban yokondari lir. Hako Jisas lerawu oson or laha nombo os orin tiyandari ma ondo li tiyakurin or mukuri sir.

^{13:19}**13:19** Heye Jon 8:24.

^f**13:10** Jn 6:64,70-71; 15:3 ^s**13:14** Mt 20:28; Lk 22:27

^t**13:15** Fl 2:5; Kl 3:13; 1 Pi 2:21 ^u**13:16** Mt 10:24 ^v**13:18** Sng 41:9

^w**13:19** Jn 14:29; 16:4 ^x**13:20** Mt 10:40

**Jisas Judas orin tavarenje
wutarihik or hakurin or mbari**

(Mt 26:20-25; Mk
14:17-21; Lk 22:21-23)

²¹ Jisas mashi oson or sawerakoho sunguwavu orhi nga nor holoho kormbak ormu mbara, “Omendingak jirin amu sawenduwa, jihi lar avak anin wutarihi tavarenjek hakwa ria.” ²² Karem or mbarik orin tiyandari ma ondo lihi ambek li anaheyehe limu mbara, “Lawe menden or mbandu?” ²³⁻²⁴ Urik Saimon Pita ma or Jisas rupshi menden-dari or Jisas nga nakrem fri liri ma oton masijikop ormu jiermbera, Jisasin or silikmbahan. ²⁵ Urik ma oto kar nga nor hailihi Jisasin ormu silira, “Wasilaka, lawe menden mi mbandu?” ²⁶ Urik ormu mbara, “Ma or a mbawa oto avak bret kas a toltavaha ukuk a halfalehe na hanak akwa ri. Erem a uwa ma oto oria.” Uhu Bretin or toltavaha ukuk or halfalehe Judas jikisi Saimon Iskariothin ormu hara.

²⁷ Judas akwan am or arakorik Laulaka, kolok, sunguwavu orhik ormu layira. Urik Jisas orin ormu mbara, “Mbele las mi ukwak mi hishi nahi, kolomalok uka.” ²⁸ Ma ol nakrem li lihi ari ondo mashi os Jisas Judasin or mbarin limu misira. Hako lir mbeek maintontlo os or mbarin yariri ambu lir. ²⁹ Judas ya lihin ewendari orik lal limu hishira, “Jisas Judasin or mbashinak or ihi mbele mbele lal or frungawuhu lahara hiyawu wasilakan ni ukmbaha mbandar mbe.” Hako lal olmu hishira, “Mbele mbele erndakava ondon or hajehe mbandar mbe.” Karem olmu hishira. ³⁰ Urik Judas Bretin or a lafakaha hikrik or layirik er simu tangna arangora.

**Jisas mashi akrin ol orin
tiyandari man or hari**

³¹ Judas am hikrik or layishirik Jisas ormu mbara, “Ma Jikisi Avui Wasilakahi oton li hauowekwa wolo am pasir naw. Orin erem li uwa nombo orok Avui Wasilaka hi orhi wasilakak nakwa sira. ³² Unak or nga avak hi jikisi orhin hauowekwa ri. Os erem or uwa oso lewas er nakwa sira. ³³ Jikisi anhi ji misi, an mbeek jir nga nambek a likwa ambu nir. Jir avak anin lasafukwa jir. Uhu mbeek ji heyekwa ambu nir. Mashi kaso Judama ondon angop a saweri sir. Hako ter os amu jirin indik sawenduwa, jir mbeek yanga os a ikwa mishi orok ikwa ambu jir. ³⁴ Hako mashi akri las jirin a sawekwa karem, os an jirin a rupshinda hom, jihi ambek ji anarupshika. ³⁵ Os erem ji u nahi, ma amber avak li heye li mba, jir anin tiyanda ma indinga jira.”

**Jisas Pita orin or
kumaifakurin or mbari**

(Mt 26:31-35; Mk
14:27-31; Lk 22:31-34)

³⁶ Urik Saimon Pita Jisasin ormu silira, “Wasilaka, mbeek mi iku?” Urik ormu mbara, “Yanga os a ikwa mishi oso mir mbeek ter anin mi tiya ikwa ambu mir. Hako kumak avak tiya ikwa mir.” ³⁷ Urik ormu silira, “Wasilaka, mberem ushiwak ter mirin a tiya ikwa ambu, karem mi mbandu? Mihi farniyik avak a hakwa nir.” ³⁸ Urik ormu mbara, “Mir anhi farniyik mi hakwak mimu mbandu? Omendingak mirin amu sawenduwa, avak nirik aptoko or mba number, mir avak hindi nalmingrip, “An Jisasin a heyenda ambu nir,” karem mbakwa mir.” Karem ormu Pitan sawera.

**Avui Wasilakahik inda
nombo Jisas oria**

14 Urik Jisas mashi las nga ormu mbara, “Jir avak wavu mende jiji nga ji holowa hala. Hako Avui Wasilakan ji hishiowehe anin er nga ji hishioweke. ²Avui anhi aka orhi oso wasilaka mendek nanda sir. Uhu nindi nindik musha mendek or tlehenda sir. Avak a ihi os ji likwa mishin a hundujekwa nir. Erem si nanda ambukop an mbeek mashi kason jirin a sawewa ambu nir. ³Na ihi mbele mbelen a hundujerakoshihi indik a raha jirin a laha nivai ika. Uhu yanga os a likwa mishi orok nakrem nivai lika. ^{d4}Yanga os a ikwa mishi oso angop ji heyenda sir. Uhu nombo os a ikwa nga angop ji heyenda sir.”

⁵Karem or mbarik Tomas mu silira, “Wasilaka, mbeek mi ikwan? Nir mbeek os mi ikwa mishin ni heyenda ambu nir. Nombo oson mberem nivai heyeku?” ⁶Karem or mbarik ormu mbara, “Antonom nombo os Avui Wasilakahik inda anira. Mashi omendinga tontlo anira. Uhu ermba ermbak linda oson handa anira. Nombo las ngashi ambu sir. Ma lar mbeek nombo anandik or ihi Avui Wasilakan heyekwa ambu ri, wahau. ^{e7}Os anin ji heyewakop Avui anhi er nga jimuy heyewa ria. Hako ter os jimuy orin heyenduwa. Uwosik kumak er ji heyekrahakorokwa ri.” ^f

⁸Urik Filip mu silira, “Wasilaka, men Avui mihin mukunak ni heyeka. Unak mbele las nga indiyok ni silikwa ambu nir.” ⁹Urik ormu mbara, “Mberem ushiwak mi mba, “Avui mihin mukunak ni heyeka,” karem mi mbandu? Angop ji heyewa on te! Os anin ji heyeka nahi,

Avui anhi or jimuy er nga heyenduwa. ^{g10}An Avui nga na liwak or ormu an nga linduwa. Unda oson mi hishiwa kom? Mashi os jirin a sawewa mbeek wavu anhi a hishihi na sawewa ambu nir, wahau. Avui anhi an nga or lihi or sauhawa hom lerawu orhin amu landuwa. ^{h11}Uwosik mashi kason ji misihi ji hishioweke, an Avuihik a siwak, or anhi ormu sinduwa. Hako os oson ji hishiowena ambu nahi, lerawu os a lawa yejen ji heyeka ji mba, mashi Jisashi ome sira. ⁱ¹²Omendingak jirin amu sawenduwa, ma or mashi anhin misindiyawa ma oto avak lerawu os a lawa himin lakwa ri. Uhu lerawu or lawa avak lerawu os a lahandan tikrikwa sir. Mberem ushiwak? An avak Avuihik a lawukwa nir. ^{j13}Uhu mbele mbele ol hi anhi ji siliwa avak a ukwa lir. Unak mbele mbele ol a uwa ondo li unak hi Avuihik avak wasilakak nakwa sira. ^{k14}Ome sira, mbele mbele ol hi anhi ji siliwa avak a ukwa lira.”

**Jisas avak or mbashinak
Masikome Avui Wasilakahi
misambik takakwa ria**

¹⁵Uhu mashi las nga ormu mbara, “Os anin wavu jihik ji ewe nahi, os a mbawa hom ukwa jir. ^{l16}Unak Avui anhin a sili-nak Masikome or jirin jelyakwa oton or mbashinak anhi farniyik or taha ermbak jir nga likwa ri. ^{m17}Masikome or jirin jelyakwa oto Avui Wasilakahi Masikome ria. Uhu mashi omendinga orhin jirin saumukolokwa ri. Ma misambik fehenda mbeek orin li heyenda ambu osik orin lakwa ambu lir, wahau. Hako or avak jihik or nashinak avak ji heyekwa ri. ⁿ¹⁸An mbeek jirin a halashinak jingoro

^{d14:3} Jn 12:26 ^{e14:6} Jn 11:25; Ro 5:1-2 ^{f14:7} Jn 8:19

^{g14:9} Jn 12:45; Kl 1:15; Hi 1:3 ^{h14:10} Jn 12:49 ^{i14:11} Jn 10:38

^{j14:12} Mk 16:19-20 ^{k14:13} Mt 7:7; Jn 15:16 ^{l14:15} Jn 15:10; 1 Jn 5:3

^{m14:16} Jn 14:26; 15:26; 16:7 ^{n14:17} Jn 16:13

hom likwa ambu jir, wahau. Avak indik a rakwa nir. ¹⁹ Am a ikwa ambek osmu nanduwa. A ishinak ma misambik fehe mbeek anin heyekwa ambu lir. Hako jir anin heyekwa jir. Indik a usaha ermba ermbak a likwa onik jir er nga ermba ermbak likwa jir. ²⁰ Indik a ushakwa wolo avak ji heyekwa sir, an Avui anhi nga shi linak jir an nga likwa jir. Unak an jir nga na likwa nir. ²¹ Os anin wavu jihik ji ewe nahi, mashi anhin ji misihi os a mbawa hom ukwa jir. Unak Avui jirin rupshikwa ri. Unak an er nga jirin na rupshihi jirik a ranak anin kormbak heyekrahakorokwa jir.”

²² Jisas karem or mbarik, Judas Iskar-iot nembes, Judas ome lar mu silira, “Wasilaka, mberem ushiwak nirtonom mirin ni heyekrahakoroku? Ma misambik fehe mbeek mirin li heyekrahakorokwa ambu lir, karem mi mbandu?”

²³ Karem or silirik ormu mbara, “Os anin wavu jihik ji ewe nahi, os a mbawa hom ukwa jir. Ushinak an nga Avui anhi nga jirin shi rupshihi jir nga nakrem ni sikwa nira. ²⁴ Hako os anin wavu jihik ji ewena ambu nahi, jir mbeek os a mbawa hom ukwa ambu jir, wahau. Ji misi, mashi kas a sawewak ji misiwa mashi kaso anhi mashi ambu sir, wahau. Avui or mbashirik a rahanda orhi mashi sira. ^p

²⁵ Ter os torok jir nga a liwa wolo mashi kason amu sawenduwa. ²⁶ Hako a ishinak Avui anhi Masikome or jirin jelyakwa oton or mbashinak anhi farniyik takakwa ri. Or takaha mbele mbele ol jirin a sawewan indik or saumukolonak armek hishiyarikwa jir. Uhu mbeek hishakashakwa ambu jir. ²⁷ Am a ikwa wolo osmu nanduwa. Hako ji holoho ji ajewa hala. Sunguwavu jihin ji mbornaha ji lika. Antonom a ushinak sunguwavu jiji jivik si nashinak

jip likwa jir. Karem uwosik ji holowa hala. ²⁸ Mashi os a sawewa angop ji misiwa sir. Jirin a halaha na ihindanak indik a rakwa nir. Os anin wavu jihik ji ewe nahi, wa os jirin a halaha Avui anhi a ikwa oson er nga ji rupshika. Mberem ushiwak? Kwambu orhi kwambu anhin tikrinda sir. ²⁹ Ter os jir nga na liwa wolo mbele mbele os kumak talakundan os amu sawenduwa. Ushinak os si talawa wolo avak ji heyeye ji hishihi ji mbaka, “Mashi kas Wasilaka mbahanda osmu omek nanduwa.” ^{r30} Ma tor misambi toson sifasahanda ma am or talakwa wolo si nawa osik mashi lal nga jirin a sawekwa ambu nir. Hako or mbeek kwambu anhin tikrihi mbele las anin undahi ambu ri, wahau. ³¹ An anhinjik tavarenje wutarihik a hakwa nira. Mberem ushiwak? An Avui anhin a rupshi mendenda osik os or mbahanda hom a unda nir. Unak ma misambik fehe li heyeye avak li mbaka, “Torto mbele mbele ol Avui orhi mbawa nom unda ri.” Mashi ol a sawewa ambehoma, ji usaha ni ika,” karem ormu mbara.

Jisas or mbari, “Antonom mi wain indinga anira.”

15 Jisas mashi las nga ormu mbara, “Antonom mi wain indinga anira. Uwak Avui anhi noumashama ria. ² Os mi tava anhi lal akwa ome nga li wana ambu nahi, Avui anhi or taha nor shintle ormbekwa lir. Hako mi tava ol akwa ome nga wawa ondon or munyaha nor shintle ermbeshinak mi jintla jip li rasaha akwa ome musha mendek wakwa lira. ³ Mashi os a mbari oso angop jirin si urik jivik narakori jir, os mi tavan li munyandari hom. ⁴ Karem uwosik jir avak an nga ji sinak, an jir nga na sika. Ji misi, os mi tava las mimba orok si tenglina ambu

^o14:20 Jn 17:21-23

^p14:24 Jn 7:16

^q14:28 Jn 20:17

^r14:29 Jn 13:19

^s15:2 Mt 3:10

nahi, akwa ome nga wakwa ambu sir. Undo hom jir erem, os anin ji hala nahi, mbeek akwa ome nga wakwa ambu jir.

⁵Antonom mi wain indinga anira. Uwak jir tavayava anhi jira. Os an nga ji si nahi, avak akwa ome nga mushak wakwa jir. Hako os anin ji halaha apsham ji si nahi, mbeek mbele las ukwa ambu jir, wahau. ⁶Os an nga ji sina ambu nahi, avak mi tava hom li shintle ermbeshinak hatlayikwa jir. Ushihi li lahara lasikop li hapnduwuhu li suwukwa jira. ⁷Hako os an nga ji sinak mashi anhi jihik si na nahi, ambehoma, mbele las os ji ukmbaha Avuin ji siliwa oso, os ji siliwa hom avak or ukwa sira. ⁸Os anin tiyanda ma indingak ji na nahi, akwa ome nga mushak wakwa jir. Erem ji nanda oso si unak Avui anhi hi orhi avak wasilakak nakwa sira. Unak ma amber os anin tiyanda ma indingak ji nawan heyekwa lir. ⁹An jirin wavu anhi a ewenda nira, os Avui anhi anin wavu orhik or ewenda hom. Unda osik jir an nga ji sika. ¹⁰Mashi mashi os Avui anhi anin or mbahandarin angop a tiyarakoshirik anin ormu rupshi menden-duwa. Uhunda hom jir erem, os mashi anhin ji misihi ji tiyarako nahi, avak a rupshikwa jira. ^v

¹¹Waprupshi anhi jirik si nakmbaha mashi kason jirin amu sawenduwa. Ushinak waprupshi anhi os jihik nanda mbeek mendek nakwa ambu sir. ¹²Lo anhi jirin a hawa karem, ma anandin wapnuku jihik ji ewehe armek ji uka. Os an jirin wapnuku anhi a ewenda hom, jir erem, ma anandin wapnuku jihik ji eweka. ^{w13}Os ma lar li mandingormekmbaha li unak jir yejen jihinjik ji mbanak orhi farniyik jirin li mandingormewa nombo oso man wapnukuk

ewenda nombo mende sira. Uhu mbele mbele jivi ol ma li undan tikrinda sir. ^{x14}Os a mbawa hom ji u nahi, avak samunda anhi indingak nakwa jir. ^{y15}An mbeek jirin men lerawun landa ma, karem a ushakwa ambu jir, wahau. Mberem ushiwak? Lerawun landa ma oto mbeek lerawu mashama orhi wavu orhin heyenda ambu ri. Hako Avui anhi mashi orhin angop a sawerik ji misiri sir. Unda osik ter avak samunda anhi a ushakwa jir. ¹⁶Jir mbeek masmas anhi mak ji nakmbaha hishiri ambu jir. An mu jirin anhi mak ji nakmbaha amu kamara. Ushinak ji ihi lerawu anhin ji laha inak akwa ome nga si naka. Unak akwa ome oso mbeek mendek nakwa ambu sir, ermba ermbak er nakwa sir. Os erem ji u nahi, mbele mbele hi anhi Avuin ji siliwa avak or hakwa jir. ¹⁷Hako lo anhi jirin a hawa karem, ma anandin wapnuku jihik ji eweka, os an jirin wapnuku anhi a ewenda hom.” ^z

**Ma misambik fehenda Jisasin
tiyandari ma ondon
wutarik ewekwa lira**

¹⁸Uhu mashi las nga Jisas ormu mbara, “Os ma misambik fehe jirin kavakavak li u nahi, wavu jihi musha mushak ji hishiwa hala. Anin li uhunda hom jirin erem ukwa lir. ¹⁹Os jir lir hom ji na nahi, jirin rupshikwa lir. Hako jir mbeek misambik fehenda ambu jir. Angop jirin a kamashihindak anhi mak ji nawa osik jirin li wapkava hishihi kavak li nakwa jir. ^{a20}Hako mashi os mas jirin a sawehendarin indik a sawenak armek ji misika. Ma ol malakamanjik lerawun landa ma ondo malakama lihi siyok sinda lir. Jir nga erem, anhi siyok sinda jir. Karem uwosik ma mis-

^t15:6 Mt 7:19; 13:42 ^u15:8 Mt 5:16 ^v15:10 Jn 14:15; 1 Jn 2:5

^w15:12 Jn 13:34 ^x15:13 Jn 10:11; 1 Jn 3:16 ^y15:14 Mt 12:50

^z15:17 Jn 13:34 ^a15:19 Jn 17:14

ambik fehe anin kavak li unda hom jirin erem kavak li ukwa jir. Hako os mashi anhin li misihi li tiyandakop mashi jihin erem misindiyawa lir. ^{b21}Jir angop anhi krahak nawa oja. Hako ma misambik fehe mbeek Avui anhi or mbashirik a rahandan heyenda ambu lir. Karem uwosik jirin kavakavak ukwa lir. ²²Os a raha kavakava os li unda nombo lihinhin korbak a saweri ambukop mbeek kavakava os li undarin korbak heyeri ambu lir. Hako angop korbak a sawerik li mistakori sir. Karem uri osik mar lar mbeek nambenandahi ambu ri, waha. ²³Ma ol anin wutarik ewenda ondo Avui anhin erem wutarik olmu ewenduwa. ^{c24}Mbele mbele ma undahi ambu ondon a mukurik angop heitakori lir. Hako mbeek mashi anhin misindiyari ambu lir. Os li heyeri ambukop lir mbeek kavakava nga nari ambu lir. Hako angop a urik li heyeri sir. Karem uri osik an nga Avui anhi nga shirin olmu wutarik ewenduwa. ²⁵Os erem li unda oso angop maskop Avui Wasilakahi jekambak li kayehendari osik avak omek nakwa sira. Karem li kayeri sir, “Ma ondo sembe mende anin wapkava li hisihi wutarik owenduwa.” ^d

²⁶Masikome or jirin jelyakwa oto ormu Avui Wasilaka nga linduwa. Mainome nom mbanda ri. Avak a mbashinak jihik or taha anin korbak jirin sawekwa ri. ^{e27}Jir angop an nga ni lihi lerawu os a lawan ji heitakonda osik avak ji ihi ma amber mashi anhi kason ji sawenak li misika.”

16 “Las avak anin ji halanda ngashi. Karem mbaha mashi mashi ol amu masmas sauhambanduwa. ²Kumak avak lir nga ji lotu ukuwa nombo oson pantlekwa ola. Uhu os jirin li mandin-

gormekwa wolo karem hishikwa ola, “Lerawu Avui Wasilakahin os nimu landuwa.” ^{f3}Lir mbeek an nga Avuin nga shirin heyenda ambu lir. Karem uwosik kumak mbele mbele kavakava ondon jirin ukwa ola. ^{g4}Hako ter os jir nga na liwa wolo mbele mbele os kumak takwan os amu jirin sawenduwa. Uhundanak kumak os erem si nawa wolo mashi os ter a mbawan indik ji hishika.”

Masikome Avui Wasilakahi

“Mas os jir nga na liri wolo mashi kaso kas jirin a saweri ambu nir. ⁵Hako am jirin a halaha ma or mbashirik a rahandahik indik a ikwak si nashiwak mashi kason jirin amu sawenduwa. Hako jir lar mbeek anin silikwa ambu ri, “Mbeek mi iku?” ⁶Mashi kason a saweshiwak sunguwavu jiji nga jimuholonduwa. ⁷Hako omendingak jirin amu sawenduwa, os jirin a hala ikwa oso jivi sira. Mberem ushiwak? Os jirin a hala ina ambu nahi, Masikome Avui Wasilakahi mbeek taha jirin jelyakwa ambu ri, waha. Hako halanak a ihi na mbashinak or taka. ^{h8}Or taha orvai mukuka, mbele mbele os ma uwak kavak nanda maintontlo sihi mberem si nandu. Uhu nombo os jip wornak er nanda maintontlo sihi mberem si nandu. Uhu Avui Wasilakahi kot orhi oso maintontlo sihi mberem si nandu. Erem nanda nombon orvai mukuka. ⁹Kavakava os ma li unda maintontlo sihi karem, lir mbeek anin wawu lihik ewehe mashi anhin misindiyanda ambu lir. ¹⁰Ma warna mak nanda maintontlo sihi karem, an Avui anhi a ishinak mbeek li heyekwa ambu nir. Uwsosik nombo orok ma misambik fehe ma warna mak nakwa lir. ¹¹Avui Wasilakahi kot orhi oso maintontlo sihi karem,

^b15:20 Jn 13:16 ^c15:23 Lk 10:16 ^d15:25 Sng 35:19; 69:4

^e15:26 Jn 14:26 ^f16:2 Mt 24:9; Lk 6:22; Jn 9:22 ^g16:3 Jn 15:21

^h16:7 Jn 14:16

malakama misambi toson sifasahanda ma oto angop kavak nari ri.”^{16:11 i}

¹²“An mashi mushak jirin a sawekwak nawa lir. Hako ter a sawewa jir mbeek ondon misindahik nawa ambu jir. Karem uwosik a sawekwa ambu nir.”¹³Hako Masikome or mainomen sawenda oto avak or taha mashi ondon jirin or saumukolonak jivai hishiyarika. Hako or mbeek wavu orhik or hishiwa mashin sawekwa ambu ri, wahau. Mashi os or misiwa nom sawekwa ora. Uhu mbele mbele os kumak talakwan sawekwa ri. ¹⁴Mashi anhin or larakaha jirin sawekwa ri. Erem or unak hi anhi avak wasilakak nakwa sir. ¹⁵Mbele mbele Avuihi ondo anhi lira. Karem uwosik jirin amu sawenduwa, Masikome Avui Wasilakahi mashi anhin or larakaha jirin sawekwa ri.”

Jisas or ihi kolok indik takwa ria

¹⁶Uhu Jisas ormu mbara, “A ikwa wolo am pasir naw. A ishinak mbeek anin heyekwa ambu jir. Hako kandakar nga ji linak indik a ranak ji heyekwa nir.”^{k17}Karem or mbarik ol orin tiyandari ma ondo lihi ambek limu mbara, “Mberemhi mashi kas or mba, “A ishinak mbeek anin heyekwa ambu jir. Uhu kandakar nga ji linak indik a ranak ji heyekwa nir.” Uhu nor mba, “Avuihik a ikwa nir.” Mberemhi mashi sir? ¹⁸“Nambek or likwa ambu,” karem or mbawan. Maintontlo sihi mberem sivai nandu? Am ni mbeler te!”

¹⁹Jisas am orin li silikmbaha li hishiri oson or heyeha ormu mbara, “Jir jihi ambek mashi os a mbawa, a inak mbeek anin heyekwa ambu jir. Uhu kandakar nga ji linak indik a ranak ji heyekwa nir, karem a mbawa maintontlo si-

hin jimu hishakashandu? ²⁰Omendingak jirin amu sawenduwa, jir avak mbele mbele ol anhik talakwan ji heyeha ji tlaholokwa jir. Hako ma misambik fehe avak rupshikwa lir. Hako kumak os indik a tanak anin ji heyewa wolo os ji tlaholowa oso avak mendek nakwa sir. Unak oro wolok ji rupshikwa sir. ²¹Nokove si wawkak si nawa wolo entlembale kavan misinda sir. Hako jikisi omen am si heyeha si rupshihi entlembale os sihik nawan er hishanda sir. ²²Jir erem, avak tlaholokwa jir. Hako os indik a raha jirin a heyewa wolo sunguwavu jihi nga rupshikwa jir. Unak ma misambik fehe lar mbeek os ji rupshiwan unak mendek nakwa ambu sir. ²³Hako oro wolok mbeek mbele mashi las anin silikwa ambu jir. Omendingak amu sawenduwa, mbele las hi anhik Avuin ji siliwa avak or hakwa lir. ²⁴Hako mas mbeek hi anhik orin mbele las ji siliri ambu jir. Hako ter ji siliwa or hakwa jir. Unak avak warje mende nga rupshikwa jir.”

Jisas misambin sifasahanda ma oton angop or estangriwa ri

²⁵Uhu mashi las nga Jisas ormu mbara, “Ter wolo mashin jirin sauheimak a sawenda nir. Hako kumak avak mashin kormbak a sawenak misikwa jir. Avui anhi mberem nanda ma ri? Oson kumak avak kormbak a sawenak orin heyekrahakorokwa jir. ²⁶Oro wolok an mbeek mbele las jirnjik Avui anhin a silikwa ambu nir, wahau. Mberem ushiwak? Jihinjik hi anhik Avuin ji silinak or haka, os ji siliwa oson. ²⁷Or jirin rupshinda ri. Mberem ushiwak? Jir anin ji rupshihi karem hishinda oja, an Avui mbashirik

^{16:11}**16:11** Jisas os miandok or haha indik or usahari oso osmu Laulaka oton urik ormu kavak nara.

ⁱ**16:11** Jn 12:31 ^j**16:12** 1 Ko 3:1-2 ^k**16:16** Jn 14:19 ^l**16:23** Mt 7:7

a rari nira. Karem ji hishinda osik jirin rupshinda ri. ^{m28}Mas Avui nga nakrem shi lihi na halaha misambik a rari nir. Hako ter avak misambin na halaha indik orhik a ikwa nir.”

²⁹Karem or mbarik limu mbara, “He ter am nimu heyenduwa. Mbeek sauheimak sawewa ambu mir. ³⁰Mir mbele mbele ondo amber mi heitakonda lir. Os ni silikwak ni hishiwa angop mi heitakowa lir. Uwosik am nimu heyenduwa, mir Avui mbashirik tari mira.”

³¹Urik ormu mbara, “Ambehoma. Ter am jimu heyendu? ³²Ji misi, os li unak anin ji halaha jiji jihik ji tulukwa wolo oso osmu pasir nanduwa. Ushinak nendekop a sikwa nir. Hako nendekop a sikwa ambu nir, Avui anhi an nga nakrem shi sikwa shir. ⁿ³³Os misambi torok ji liwa wolo nomorawu lakan jirin hakwa ola. Hako kwambu anhi ji sihi ji ajewa hala. Mberem ushiwak? Misambi toson sifasahanda ma oto angop a estangriwa ria. Mashi kason a sawenak ji misihindanak mbele mbele ol jirik li talawa ji ajewa hala. Sunguwavu jihin ji mbornaha kwambu anhi ji sika.”^o

Jisas ol orin tiyandari ma ondonjik Avui orhin or saweri

17 Jisas am mashin or sawerakoho lersuwu yok or larasa mawuhu Avui orhin ormu sawera, “Avuya, am a hakwa wolok osmu nanduwa. Avak mir hi anhin hauowenak wasilakak si naka. Unak an nga hi mihin a hauoweka. ²An maifuk a sikmbaha mi mbari ona. Ushinak maifuk a sihi os ermba ermbak linden ma ol anin mi hahanda ondon a hakwa nira. ³Ermba ermbak linda oso mberem livai laku? Os mir God indingan li hishiowehe ma or mir mbashirik tari oton li heyeye li mba, “Ma oto

Jisas Kraisi Avui Wasilaka kamahanda ma ria.” Karem li mba nahi, ambehoma avak ermba ermbak linda onson lakwa lir. ^{p4}Lerawu os anin mi hari onson angop a larakoshiwak hi mihi wasilakak nawa sir. ^{q5}Karem uwosik Avuya, hi anhin halashinak wasilakak si naka, os misambi si na namber mir nga shi liri wolok si nahandari hom. ^r

⁶Avui, ma misambik fehe ol anin mi hahanda ondo mas mbeek mirin heyekrahakorori ambu lir. Hako a raha mbele mbele os mihik nahandan angop a mukurik li heyeri sir. Ma ondo mihi lira. Hako angop anin mi hahandari lir. Unda osik ter olmu mashi mihin misindiyanduwa. ⁷Uhu ter olmu heyenduwa, mbele mbele ol anin mi hahanda mihikop talanda lir. ⁸Mashi ol anin mi hahandarin angop a sawerakorik li misihik karem hishinda lira, an mir nga shi lihi mi mbashirik a rari nira.

⁹An mbeek ma misambik fehe amber lirnjik mirin a sawekwa ambu nir, wahau. Ma ol anin mi hahanda ondonjik mirin a sawekwa nir. Mberem ushiwak? Ma ondo mihi ola. ¹⁰Anhi ma ondo mihi lira. Mihi ma ondo anhi lira. Unak anin tiyanda ma ondo mbele mbele jivi li unak ma li heyeye hi anhin li hausimbausinak wasilakak nakwa sir. ¹¹Misambi toson a halaha mirik a takwa wolo osmu pasir nanduwa. Hako anin tiyanda ma ondon a halashinak misambik likwa lir. Karem uwosik, Avuya, lirnjik mirin amu sawenduwa. Mir ma jivi mende mira. Lar mbeek mir hom nanda ambu ri. Karem uwosik kwambu os anin mi hahanda orok lirin arangoshinak li lika. Uhu halashinak wavu namtaskop li naka, os shir wavu namtaskop shi hishinda hom. ¹²Os lir nga nakrem a liwa wolo kwambu os anin mi hahanda

^{m16:27} Jn 14:21,23 ^{n16:32} Mt 26:31,56 ^{o16:33} Jn 14:27; Ro 5:1; 1 Jn 5:4
^{p17:3} 1 Jn 5:20 ^{q17:4} Jn 4:34 ^{r17:5} Jn 1:1

orok lirin a arangoshiwak mbeek kavak nawa ambu lir. Hako mashi os maskop li kayehendari karem mbari osa. “Ma namtar nom kavak nakwa ri.” Uhunda osik ma oto nom kavak nakwa ri. ^{s13} Ter am mihik a rakwa wolok osmu nanduwa. Misambi toson a hala namber, mashi mashi amber lirin a sawerik mistakori lir. Unak rupkapshi os anhik nanda lihik si nakmbahan. ¹⁴ Mashi mihin lirin a sawerik misiri lir. Uri osik ma misambik fehe lirin olmu wutarik ewenduwa. Mberem ushiwak? An misambi torok fehe ambu nir. Uwosik lir nga misambi torok fehe ambu lir. Karem nawa osik ma misambik fehe lirin wutarik olmu ewenduwa. ¹⁵ An mirin a sawekwa karem, mir avak lirin arangoshinak jip li lika, os Laulaka lirin kavak or nakwan. Hako halanak misambi torok li lika, mbeek mi laha lasik mi ewekwa nembes. ^{t16} An misambi torok fehe ambu nir. Unda osik lir nga erem misambi torok fehe ambu lir. ¹⁷ Mashi omendinga mihin halashinak sunguwavu lihik si nashinak mashi mihin li toltambanaha avak ma warna ma mihi indingak li naka. ¹⁸ Os anin mi mbashirik ma misambik fehe lihi nindik a rahanda hom avak lirin a mbashinak li ihi ma misambik fehe lihi nindik ikwa lir. ^{u19} Ma tol anin mi hahandanjik maome anhin fleya hom mirin a hakwa nira. Ushinak lir avak anhi ma indingak li naha os mi mbawa hom li naka.

²⁰ An mbeek tol ter anin tiyanda ma ondonjikop mirin a sawewa ambu nir, wahau. An ma ol kumak tondohi mashin misihi anin tiyakwa ma ondonjik er nga mirin amu sawenduwa. ²¹ Mirin a saweshinak ma ondon mi jelyashinak lir amber wavu namtaskop li naka, os an nga mir nga wavu namtaskop shi nanda

hom. Uhu halashinak lir nga shir nga wavu namtaskop ni hishika. Ushinak ma misambik fehe avak os mi mbashirik a rarin heyekrahakorokwa lir. ²² Mir kwambu mihin anin hari mir. Uri osik an nga kwambu os anin mi hari oson lirin amu hara. Ushinak lir avak wavu namtaskop li hishika, os shir nahanda hom. ^{v23} An lihik a liwa osik mir anhik lika. Erem si nashinak lir avak wavu namtaskop er li hishika. Ushinak ma misambik fehe os mi mbashirik a rarin heyekrahakorokwa lir. Uhu os anin wapnuku mihik mi ewenda hom, ma anhi ondon wapnuku mihik mi ewenda oson avak li heyekrahakoroka.

²⁴ Avuya, a hishiwa karem, halashinak ma ol anin mi hahanda ondo an nga kuyanga os a likwa mishik nakrem ni lika. Ushinak kwambu os anin mi hahandan livai heyeka. Misambi na namber anin mi rupshihik kwambu oson anin hari mir. ²⁵ Avui, mir ma warna ma indinga mira. Ma misambi fehe mbeek mirin heyenda ambu lir. Antonom mirin a heyenda nir. Uwak ma ol anin tiyanda ondo, os mi mbashirik a rarin angop li heyenda sir. ²⁶ Mbele mbele os mihik nandarin korbak a sawerik heyeri lir. Unda osik er a sawenak misikwa lir. Ushinak os anin wapnuku mihik mi ewenda hom ma anandin wapnuku lihik ewekwa lir. Unak an lir nga na lika,” karem Jisas Avui orhin ormu sawera.

Judas Jisasin tavarenje wutarihik or hari

(Mt 26:47-56; Mk
14:43-50; Lk 22:47-53)

18 Jisas mashi oson or sawerakoshihi ma ol orin tiyandari ondo nga yanga oson li halaha farava Kidronin li mbuhu li lawuhu oliv

^{s17:12} Jn 6:39; 13:18 ^{t17:15} Mt 6:13; 2 Te 3:3 ^{u17:18} Jn 20:21

^{v17:22} Ap 4:32

nowe orok limu ira. ²Jisas nga ol orin tiyandari ma ondo nga nowe orok ermbak li ifa rafa yandari osik Judas nowe oso angop or heyendari sir. ³Uri osik awun undari ma ol hetpris nga Farisi nga li mbashirik rari ondo er nga or laha Jisasin li tolokurik limu ira. Uhu lam nga tujaka nga li ukruhu korme sayi nga li kishaha limu ira. ⁴Jisas mbele mbele os orhik talakurin angop or heyeri sir. Uri osik nor ihi ma ondon or heyehe ormu silira, “Lawe ji lasaranduwa?”

⁵Karem or silirik limu mbara, “Nir Jisas Nasaretik fehendan nimu lasaranduwa.” Urik ormu mbara. “Wa, anira.”^{18:5} Judas er nga lihi nindik siri ri. ⁶Karem or mbarik ma ondo li lishnyafaha kumayok li haisikmba uhu misambik limu takatukuyira.

⁷Ushihi indik ormu silira, “Lawe ji lasaranduwa?” Urik limu mbara, “Nir Jisas Nasaretik fehendan nimu lasaranduwa.” ⁸Urik indik ormu mbara, “Angop a sawewa ok te! Ma or ji lasarawa ma anira. Os anin ji tolokwak ji ra nahi, wa antonom ji toloka. Uhu ma tol an nga ni liwan ji halashinak li ika.” ⁹Karem or mbarik mashi os mas or mbari oso osmu omek nara. Mashi oso karem, “Ma ol anin mi hahanda ma rondo mbeek lihi lar kavak nakwa ambu ri,” karem or mbahandari mashi osmu omek nara. ^w

¹⁰Urik Saimon Pita bainat las or longo laha nor ihi ma lar hetprisnjik lerawun landari ma otohi mambla mama yejen ormu shinjesera. Or shinjeserik misambik simu rakara. Ma oto hi orhi Malkus oria. ¹¹Urik Jisas mu mbara, “Bainat mihi oson laha indik haloweka. Mir

mberem mi hishindu? Nomorawu os Avui anin or hahanda oson na kishandahi ambu? Karem mimu hishindu? Wahau, a kishandahi sir.” ^x

Jisasin aka Anashik li laha iri

¹²Urik ol awun undari ma komanda lihi nga, ma ol tempel akan washilindari ma nga li raha Jisasin li toloho tava orhin kuvuk limu ishira. ¹³Karem uhu masmas Anashi akak limu laha ira. Anas oto hetpris Kaiafas orhi arjava ria. Asama oro wolok Kaiafas hetprisik or nari wolo sira. ¹⁴Or mas karem mbahandari ri, “Halanak ma namtar nom ma Romik fehenda tava lihi ni haka. Las avak nir amber hom ni handa ngashi.” ^y

Pita Jisasin or heyenda ambu, karem or mbari

(Mt 26:69-70; Mk 14:66-68; Lk 22:55-57)

¹⁵Urik Saimon Pita nga Jisasin tiyandari ma lar nga fri lundiya ihi hetprishi akak fri ihi ma or hetprisin heyendari ma oto akanivi orok ormu layira. ¹⁶Hako Pita akayangak ormu sira. Urik ma oto or layi ihi hetprisnjik lerawun landari nokove las ormu sawera. Unak Saimon Pitan si lalayinak akak or layikmbahan. Urik akak ormu layira. ¹⁷Akak or layirik nokove oso osmu orin silira, “Mir Jisas nga yanda ma om?” Urik ormu mbara, “Wahau, an nga nembes.” ¹⁸Urik hetprishi akak lerawun landari ma ondo nga tempel akan washilindari ma ondo nga li hindiyaha li hiwaloho Pita er nga orok or lihi normu hiwalora.

^{18:5}**18:5** Jisas Avui Wasilaka, os Mosesin or mbahandari hom, or orhinjik, An God anira, karem mbari ri. Karem or mbarik ma ondo warje nga limu ajera.

^w**18:9** Jn 17:12 ^x**18:11** Mt 26:39 ^y**18:14** Jn 11:49-51

Jisas aka Anashik or lirik orin li siliri

(Mt 26:59-66; Mk
14:55-64; Lk 22:66-71)

¹⁹Urik hetpris Jisasin ormu silira, “Sawenak a misi, ma ol mirin tiyanda ondo lawe lir? Mberemhi mashin lirin mi sawendu?” ²⁰Karem or silirik ormu mbara, “An mbeek a wanyisawenda ambu nir, wahau. Mashi os a sawenda oso korbak a sawenda nir. An ermba ermbak os li tirsanda mishik a ihi tempel aka nga li lotu unda aka nga orok a ihi mashin korbak a sawenda nir. ²¹Mberem ushiwak anin mi silindu? Ma ol a sawerik misinda ondon silika. Lir angop a sawewan misinda lir.”

²²Karem or mbarik kolok tempel akan washilindari ma lar or usaha Jisasin or jimblalanaha ormu mbara, “Mberem ushiwa mendek hetprishi mashin mi siyasayanduwa?” ²³Urik ormu mbara, “Os mashi las a mbanak kavak si na nahi, mir nga korbak os a uwak kavak nawak mi heyewa oson saweka. Hako os mashi ome nom a sawe nahi, mberem ushiwak anin mi jindu?”

²⁴Urik Anas mu mbara, “Toton hetpris Kaiafashi akak ji laha ika.” Urik Jisasin limu laha ira. Hako kuvu os tava orhik li ishiri oso mbeek li horngori ambu sir.

Pita indiyok or mbari, “Jisasin a heyenda ambu nir”

(Mt 26:71-75; Mk
14:69-72; Lk 22:58-62)

²⁵Saimon Pita or sihi ormu hiwalora. Urik ma or er nga li siri lar ormu silira

“Mir Jisasin tiyanda ma lar om?” Urik ormu mbara, “Wahau, an nga nembes!” ²⁶Hako hetprisnjik lerawun landari ma lar orok er nga siri ri. Ma oto ma or Pita nowek mamblan or shinjeseri jimatama orhi lar oria. Uhu ormu mbara, “Wahau, mir nowe orok a heyewa mir.” ²⁷Urik Pita indik ormu mbara, “Wahau, an nembes te!” Karem or mbarik aptoko mu mbara. ^z

Kaiafas or mbashirik Jisasin Pailathi akak li laha iri ri

(Mt 27:1-2,11-31; Mk
15:1-20; Lk 23:1-5,13-25)

²⁸Nirsumbuk si narik Judama ondo Kaiafashi akan li halaha malakama Romik fehenda Pailathi akak Jisasin limu laha ira. Li ihi nombok lihi ambek limu mbara, “Os Pailathi akak ni layi nahi, misokome Avui Wasilakahik kavak ni nakwa nir. Uhu hiyawu Pasova oson mbeek ni akwa ambu nir.” Karem uri osik lir mbeek aka akomek layiri ambu lir.^{18:28} ²⁹Men hikrik li sihi nikishirik Pailat or taha ormu silira, “Ma roto mbele kas or uwak kavak nawak ji heyehhe ji kotim ukwak ji laharandu?” ³⁰Urik limu mbara, “Os jivi nom or undakop mbeek mihik ni laharawa ambu nir.”

³¹Urik ormu mbara, “Indiyok ji laha ika. Uhu lo jiji os si mbahanda hom orin jivai kotim uka!” Urik limu mbara, “Nir mbeek ma lar ni jimandingormekwa ambu nir, karem angop jir Romik fe-

^{18:28}**18:28** Pailat Judama ambu ri. Moses sawendari lo ondon tiyandari ambu ri. Os Judama ondo or nga nakrem li lihi aka orhik li layi nahi, misokome Avui Wasilakahik kavak li naku.

^z**18:27** Jn 13:38

henda nirin ji pantlehenda sir.”^{18:31}
^{a32} Jisas angop mas or mbari sir, “Samba samba yanga anandik fehenda ma ondohi tavak anin li halashinak miandok li tirikwa nira.” Karem or mbahandari mashi oso osmu omek nara. ^b

³³ Urik Pailat indiyok akomek or ihi Jisasin ormu silira, “Mir king Judamahi om?” ³⁴ Urik ormu mbara, “Mir mihinjik mi hishi mimu mbandu mo ma lal saweshihindak mimu mbandu?” ³⁵ Urik ormu mbara, “Mberem mi mbandu? An Judama lar on? Karem mimu mbandu, wahau te! Mberem ushiwak mihi ma nga bikpris ondo nga mirin anhik li laharandu?” ^c

³⁶ Urik ormu mbara, “An mbeek misambi torok malakamak a nakwa ambu nir. Os misambi torok malakamak a nawakop anhi ma ondon a mbashiwak awun uwa lir, os Judama ondo li raha anin li tolowa wolon. Hako malakamak a nakwa oso mbeek misambi torok a nakwa ambu sir.” ³⁷ Urik Pailat mu mbara, “Kormbak sawenak a misi, mir malakama lar om?” Urik ormu mbara, “Os mi mbawa homa. Misambi torok a rari maintontlo sihi karem, mashi omendinga tontlo sihin a sawekmbaha a rari nira. Unak ma ol mashi omendingan misinda ma ondo mashi anhin li misikmabahan.”

³⁸ Karem or mbarik ormu mbara, “Mashi omendinga os mi mbawa oso mberemhi mashi sir?” Pailat karem or mbashihi indik hikrik Judama ondon or heyekurik or layihi ormu mbara, “Or mbeek mbele kava las or uwak a heyewa ambu ri. ³⁹ Hako ji heyewak asama asama hiyawu Pasovan ji

unda wolo krawu akak linda ma lar a mbashiwak tala inda ri. Ter mberem ji hishindu, lawen a halashinak or tala ikmbaha ji hishindu? Malakama Judahin mo mberem ji hishindu?” ⁴⁰ Urik li ushaha limu mbara, “Or nembes, Barabasin halashinak or tala ika,” karem limu ushambara. Barabas oto hirnyandari ma lar oria.

Pailat or mbashirik Jisasin miandok li tiriri

19 Urik Pailat mbashirik awun undari ma ondo Jisasin limu wakorora. ² Uhu kuvu lame ngashi las li yantlehe hat malakama falendari hom si narik masiji orhik limu falera. Uhu kounalo las orhik limu faleshira. ³ Uhu orin li okolehe limu mbara, “Awasayi, mir malakama Judahi mira.” Karem li mbaha orin limu jimblalanara.

⁴ Urik Pailat indik hikrik or layihi ormu mbara, “Ji misi, ma roto mbele kava las or uwak a heyewa ambu sir. Uwosik ter orin a laharlanak jihinjik ji heyekwa ri. Or mbeek musa las nga nawa ambu ri.” ⁵ Karem or mbarik Jisas hikrik ormu talara. Kuvu lame ngashi os li faleri nga kowe oso er si narik hikrik or talarik Pailat mu mbara, “Ji heyee, ma oto toria.”

⁶ Urik bikpris nga tempel akan washilindari ma nga orin li heyeehe limu mbara, “Toton miandok tirika! Toton miandok tirika!” Urik Pailat mu mbara, “Jihinjik ji laha ihi miandok ji tirika. An mbeek mbele las or uwak kavak nawak a heyewa ambu nir.” ⁷ Urik limu mbara, “Wahau, halanak neloko nihi Moses lo os or kayendari si mbahanda hom ni

^{18:31} **18:31** Judama ondo Romik fehenda li arangoshirik lihi siyok lindari lir. Judama ondo mashi lal li mbari wolo men li kotim undari lir. Mbeek ma lar li mbashinak li jimandingormekurik mbandari ambu lir. Os ma lar li jimandingormehe miandok li ewewa oso Romik fehenda ondo nom undari sira.

^a18:31 Jn 19:6-7

^b18:32 Jn 3:14; 12:33

^c18:35 Jn 1:11

^d19:2 Lk 23:11

uka. Ma or Avui Wasilakan okolewa halanak or haka. Ma oto angop or mbar, “An jikisi Avui Wasilakahi nira.” Karem or mbahanda osik halanak or haka!”⁸ Urik Pailat mashi oson or misih ormu aje mendera.⁹ Uhu indik Jisasin akomek or lalaiewehe ormu silira, “Mir mbeek fehe mir?” Karem or silirik Jisas mbeek mashi las mbari ambu ri.^{e10} Urik Pailat ormu mbara, “Mberem ushiwak a siliwan mayam mi sindu? An malakama kwambu nga na nanda nira. Os a mba, mir miandok a tirikwa mir, karem a mbawa erem a undahi mir. Os a mba, a halashinak ikwa mir, karem a mbawa erem a undahi mir.”

¹¹ Karem or mbarik Jisas ormu mbara, “Lawe mirin mbashihindak malakamak mi naha kwambu nga mi nandu? Oso Avui Wasilaka mirin or hari sira. Oso kwambun mirin or hari ambukop, mir mbeek mbele las anin undahi ambu mir. Hako ma ol anin tavarenje mihik hawa ma ondo kavakava lihi wasilaka mendek si naha kavakava os mi undan tikrinda sira.”^{f12} Karem or mbarik Pailat Jisasin or halashinak or ikmbaha ormu hishira. Hako Judama ondo li ushaha limu mbara, “Ma oto karem mbari ria, “An malakama nir.” Karem or mbari osik malakama Romik fehenda Sisar^{19:12} orhi wutarik nakwa ri. Os orin mi halashinak or i nahi, mir er nga Sisarhi wutarik nakwa mira.”⁸

¹³ Karem li mbarik Pailat Jisasin hikrik ormu laharlara. Uhu kawu os man or kotim undari mishi orok ormu lira. Os or liri mishi oso hi sihi Sunja yanga. Judama mashi lihik Gabata, karem li ushandari sir.¹⁴ Oso wolo am takondik si narik Judama hiyawu Pasovan li ukurin li hundujekuri wolok simu nara. Urik Pailat Judama ondon ormu sawera,

“Ji heyeka, king jiji toria.”¹⁵ Urik limu mbara, “Laha ihi orin miandok tirika!” Urik ormu mbara, “Mberem ji hishindu miandok a tirikwa or? King jiji or te!” Urik bikpris ondo olmu mbara, “King nihi namtar numbu Sisar oria. Nir mbeek king anandi lar ngashi ambu nir, wahau.”¹⁶ Karem li mbarik Pailat Jisasin tava lihik or halashirik miandok orin li tirikmbaha limu laha ira.

Jisasin miandok li tiriri

(Mt 27:32-44; Mk

15:21-32; Lk 23:26-43)

¹⁷ Urik Jisasin miandok li tirikmbaha limu laha ira. Jisas orhinjik miando oson or kishaha yanga telemba masikhava hom nanda mishik limu ira. Yanga oso Judamahi mashik Golgota karem li ushandari sira.¹⁸ Telemba orok li lalawuhu Jisasin miandok limu tirira. Ma frijip er nga li tirishirik wari vria, lar tapmama yok lar tava ashi yok.¹⁹ Urik Pailat jekamba las or kayehe ma lar or mbashirik or ihi Jisashi masuk nuku yok jekamba oson ormu ewera. Mashi oso karem or kayeri sir. “Jisas yanga Nasaretik fehe king Judamahi toria.”²⁰ Mashi os or kayeri oson Judamahi mashik or kayeri sir, Romik fehenda lihi mashik or kayeri sir, yanga Grikik fehenda lihi mashik er nga or kayeri sir. Yanga os Jisasin miandok li tiriri mishi oso yanga sumbu nombu takmak si nari osik ma mushak li terei tereraha mashi os or kayerin limu heyera.²¹ Ushirik bikpris ondo Pailatik li raha limu sawera, “Mashi os mi kayewa oso jivik nawa ambu sir. Mberem ushiwak king Judamahi toria, karem mi kayew? Wa karem kayeka, ma roto orhinjik, “An king Judamahi anira,” karem mbandari ri. Karem kayeka.”²² Karem li mbarik

^{19:12} 19:12 Sisar malakama Romik fehenda ria. Pailat orhi siyok sindari ria.

^e19:9 Mt 27:12 ^f19:11 Jn 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1 ⁸19:12 Lk 23:2; Ap 17:7

Pailat mu mbara, “Os a kayewa oso am nawa sir.”

²³Urik awun undari ma ondo Jisasin miandok li tirishihi kowe orhin li lai ewehe ma tovro kavrok li humasihi limu lara. Uhu kousamba orhin li laha li heyeri mbeek kousumbu nga nari ambu sir, namtaskop osmu nara. ²⁴Erem si nashirik limu mbara, “Kowe oso jivik nawak nimu heyenduwa. Uwosik ni frehekwa ambu sir. Wa, ka ni lai ewehe satuk ni ermbehe nivai heyeka lawe oson laku.” Erem li uri nombo orok mashi os mas li kayehendari oso osmu omendingak nari sir. Mashi oso karem,

“Mbele mbele anhin li humasihi li lai ewehe satuk ermbekwa lir.” *Buk Song 28:18*

Mas karem li kayeri sir. Undari osik ol awun undari ma ondo os limu erem ura.

²⁵Urik Jisas nijava orhi nga sanje sihi nga Maria Klopashi nokove nga Maria Makdalak fehenda nga pasir miando Jisas wari mishi orok limu sira. ^{h26}Urik Jisas nijava orhi nga ma or or rupshindari oto nga pasir frimu sira. Urik or heyehere nijava orhin ormu sawera, “Mamai, ma oto jikisi indingo nyihi ria.” ⁱ²⁷Uhu ma orton ormu mbara, “Heye, nijava mihi sira.” Karem or mbashirik ma orto Marian or laha nijava orhi hom or lai ewehe limu lira.

Jisas or hari

(*Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Lk 23:44-49*)

²⁸Jisas or hishiri lerawu os or lakurik or tari osmu mendek nara. Urik mashi las mas jekambak li kayehendari oso

omek si nakurik ormu mbara, “Jekap-nashi anhi am hatlayiw te.” ^{j29}Wain uku jeseng andari las awu lasik li eweshirik liri sir. Urik warsuvu hom nandari las li laha wain uku orok li halfaleshirik uku nga si narik hisop kombek li ishihi Jisasin li hauharik ormu uksem ara. ^{k30}Wain uku oson or uksem aha ormu mbara, “Lerawu os a lakmbaha na rahanda angop a larakowa sir.” Karem or mbaha nor maruknyaha masakome orhin or halashirik or irik ormu hara.

³¹Jisasin miandok li tiriri wolo Judama am hiyawun li ukurin li hundujekuri wolok simu nara. Urik Judama lida lihi Pailatin li i heyehere limu mbara, “Ushok Sabatik si nanak hiyawu wasilaka oson ni tolokwa sir. Hako ma ol miandok wawa ondo os orok er li wa nahi, kava indigok nakwa sir. Karem uwosik ma lal mbashinak li ihi ma ol miandok wawa ondo kumba hava lihin li jintlenak kolomalok li haka. Li hashinak maninimba lihin li tarmba lafakaka.” ^{l32}Karem li mbarik Pailat or mbashirik awun undari ma li ihi ma frijip ovron kumba havan limu jintlera. ³³Hako Jisasin li heyeri angop hari ri. Ushirik kumba hava orhin mbeek li jintleri ambu ri. ³⁴Urik awun undari ma lar korme orhin or laha Jisashi aimak ormu jira. Or jirik fi nga uku nga simu ngoro rakara. ³⁵Mashi kaso ome sira. Ma or mbele mbele Jisasik li urin heyeri oto^{19:35} angop os or heyendarin kormbak or saweri sir. Unda osik jir er nga erem ji hishika, mashi kaso ome sira. ^{m36}Mbele mbele os li uri nombo orok mashi os jekambak mas li kayen-

^{19:35}**19:35** Ma or mbele mbele Jisashik talari ondon heyewa ma oto Jon oria. Hako Jon mbeek hi orhin orhinjik korbak ushari ambu ri. Os orhinjik or mbari wolo karem mbari ri, Jisasin tiyanda ma or Jisas rupshi mendenda oto. Heye Jon 19:26-27.

^h**19:25** Mt 27:55-56 ⁱ**19:26** Jn 13:23 ^j**19:28** Sng 22:15

^k**19:29** Sng 69:21 ^l**19:31** Lo 21:22-23 ^m**19:35** Jn 21:24

dari osmu omek nara. Mashi oso karem, “Mbeek kumba hava orhi las li jintlekwa ambu sir.”ⁿ³⁷ Uhu mashi las er nga li kayeri karem, “Avak li heyekwa ri, ma or kormek li jihindan.” Karem li kayeri sir.^o

**Maninimba Jisashin
sunja akak li lai eweri**

(Mt 27:57-61; Mk
15:42-47; Lk 23:50-56)

³⁸ Jisas or hashirik yanga Arimateak fehenda ma lar Pailatin or heyekurik ormu ira. Ma oto hi orhi Josep. Or er nga Jisasin tiyandari ma lar oria. Hako Judaman or ajendari osik or mbeek kormbak Jisasin tiyandari ambu ri. Or ihi Pailatin ormu silira, “Mir maninimba Jisashin mbashinak a laha ihi sunja akak a ewewa.” Karem or silirik Pailat mu mbara. “Wa, laha ika.”³⁹ Urik Nikodemus ma or mas Jisasin nirik ta heyendari ma oto or taha mbele mbele arme kuvasahandari ondon 30 kilo hom or laha ormu rara. Mbele mbele arme kuvasahandari ondo hi frihi mir fre aloe.^{p40} Uhu or nga Josep nga maninimba Jisashin ol arme kuvasahandari ondok fri ngoroho taha kowek frimu hevera, os Judama li undari nombo hom.⁴¹ Os Jisasin miandok li eweri mishi pasir nowe flaua mi ama nom sindari mishi sir. Orok mawa akri las nandari sir. Mawa oso mbeek ma lar li ewendari ambu sir.⁴² Sabat am pasir si nakurik si narik Jisashi maninimban li laha mawa pasir orok nandarik frimu lai owera.

Jisas indik or usahari

(Mt 28:1-8; Mk 16:1-8; Lk 21:1-12)

20 Sande nirsumbu^{20:1} mendek
Maria Makdaladak fehenda

Jisashi mawak simu ira. Si ihi si heyeri sunja laka mawan li arangohondari oso angop li tembe haieweri sir.² Ushirik mawan si halaha Saimon Pita nga ma or Jisas or rupshindari ma oto nga si sawekurik simu ira. Si ihi fririn si heyehewe simu sawera, “Maninimba Wasilakahi angop li lawa re. Hako nir mbeek os li laha ihi ewewa mishin ni heyewa ambu nir.”

³ Karem si sawerik Pita nga ma oto nga shirinyambar Jisashi mawak frimu ira.⁴ Fri ihi ma or Jisas rupsindari oto Pitan or tikrihi masmas mawa orok ormu ira.⁵ Or ihi sunja aka os Jisasin li ewendari mishi hikrik or wantlokoho ormu simalera. Or simalari kowe ol Jisashi maninimban li hevendari ondo nom sunja aka orok olmu wara.⁶ Urik Saimon Pita or taha nombok sunja aka akomek or layihi or heyeri Jisashi kowe nom olmu wara.⁷ Hako kowe os masiji orhik li ishiri oso mbeek kowe ol maome orhin li ishiheveri kowe ondo nga nakrem wari ambu sir. Angop li hevehe apsham li eweshirik wari sir.⁸ Urik ma or masmas shirnyarari oto er nga aka akomek or layihi kowe ondon or heyehewe ormu mbara, “Omendinga sira. Jisas angop usahawa ri.”⁹ Hako oro wolok lir mbeek mashi os jekamba Avui Wasilakahik li kayendarin hishiri ambu lir. Mashi oso karem li kayeri sir, Jisas or hanak li wakor eweshinak indiyok ushakwa ri. Karem li kayehendari mashin hishiri ambu lir.^{q10} Ushihi mawan li halaha yangak limu ira.

Maria Makdalak fehe Jisasin si heyeri

(Mt 28:9-10; Mk 16:9-11)

¹¹ Hako Maria nom nendekop mawa mashik simu sihi tlara. Uhu si want-

^{20:1} **20:1** Mashi Grikhik li kayeri namba wan de bilong wik.

^m **19:36** Kis 12:46; Nam 9:12; Sng 34:20 ^o **19:37** Sek 12:10; Rev 1:7

^p **19:39** Jn 3:1-2 ^q **20:9** Ap 2:24-32; 1 Ko 15:4

lokoho mawan simu malera.¹² Si malehe si heyeri ensel frijip kowe avishan fri falehe Jisasin li ewendari mishi orok frimu lira. Lar kumbasantle yok lar masiji yok karem frimu lira.¹³ Uhu sirin frimu silira, “Apmanuwa, mberem ushiwak nyi tlanduwa?” Urik simu mbara, “Wasilaka anhi angop li laha iwa re. Hako an mbeek os li ewewa mishi oson a heyewa ambu nir!”¹⁴ Karem si mbashihi si tormblehe ma lar simu heyeri. Ma oto Jisas oria. Hako sir mbeek orin yawur heyekrahakorori ambu sir. ^r

¹⁵ Urik Jisas ormu silira, “Apmanuwa, mberem ushiwak nyi tlandu? Lawen nyi lasa fuhu torok nyi sihi tlandu?”

Hako Maria karem hishiri sir, ma roto noumashama ria. Uri osik simu silira, “Awasayi, os maninimba orhin mi laha i nahi, os mi ewewa mishi oson mi sawenak a misiwa. Uhu avak a ihi maninimba orhin a laka.”¹⁶ Karem si mbarik ormu mbara, “Maria.” Urik Maria si tormblehe Hibru mashik simu mbara, “Rabonai.” Mashi oso maintontlo sihi “Tisa.”¹⁷ Urik ormu mbara, “Anin tolowa hala! An mbeek Avui anhi a lawu namber. Hako nyir avak nyi ihi ol anin tiyanda man karem sawe, an avak Avui anhi yangak a ikwa nir. Avui anhi Avui jiji ria. Avui Wasilaka anhi Avui Wasilaka jiji ria.” ^s

¹⁸ Karem or mbarik si ihi Jisasin tiyandari ma ondon si i heyeye simu sawera, “An Jisas Wasilaka nihin angop a heyewa nir.” Uhu mashi os sirin or saweri oson lirin simu sawera.

Jisasin tiyandari ma ondo Jisasin li heyeri

(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Lk 24:36-49)

¹⁹ Am Sande nirik si narik Jisasin tiyandari ma ondo li tirsaha aka lasik

limu lira. Judaman li aje mendehe akayangan arme mendek li koso arangoho aka orok mayam limu lira. Urik Jisas tumsar or taha os li liri nindi orok or sihi ormu mbara, “Ji ajewa ji hala. Ji waphimbijiji ji lika.”²⁰ Karem or mbaha tava orhi nga maome orhi nga os li jihindari wa oso nga lirin ormu mukura. Urik orin li heyeye limu rupshi mendera. ^{t21} Urik indiyok ormu mbara, “Ji ajewa ji hala. Ji waphimbijiji ji lika. Avui anhi or mbashirik a rahanda hom jirin avak erem a mbashinak ikwa jir.”

²² Uhu lirin or sumandama uhu ormu sawera, “Masikome Avui Wasilakahin jirin amu handuwa. ²³ Os kavakava ma li undan li sawenak ji mba, “Avui Wasilaka kavakava jihin laha ermbekwari.” Karem ji mba nahi, erem ukwari. Hako os ji mba, “Wahau.” Karem ji mba nahi, or er nga erem mbakwa ri.” ^u

Tomas Jisasin or heyeri

²⁴ Jisas ma ol orin tiyandari ondon or ta heyeri wolo lihi lar mbeek orok nakrem liri ambu ri. Ma oto hi orhi Tomas oria, hi yeje orhi Didimus oria.

²⁵ Urik am or tarik limu sawera, “Nir Wasilakan angop ni heyewa ri.” Karem li sawerik ormu mbara, “Jir mbafrimbaw te! An os anhinjik tava orhin nilik li tirinda wa ovro nga aima orhik li jihinda wa oso nga na heyeye tava anhi a tolona ambu nahi, an mbeek mashi os ji sawewa oson a misikwa ambu nir.”

²⁶ Urik wik las si irik indiyok aka lasik limu lira. Oso wolo Tomas er nga liri ri. Akayangan armek li koso arangoho akomek liri lir. Urik Jisas tumsar or taha lihi nindik or sihi ormu mbara, “Ji ajewa hala. Ji waphimbijiji ji lika.”²⁷ Uhu Tomas or heyeye ormu mbara, “Tomas, mir tava mihin laharaha tava

^r20:14 Lk 24:16; Jn 21:4 ^s20:17 Ro 8:29; Hi 2:11-12

^t20:20 Jn 16:22; 1 Jn 1:1 ^u20:23 Mt 16:19

anhi kavrok eweheyeka. Uhu anin li jinda wa karok eweheyeka. Wavu mihi frijip frijip hishiwa hala! Mir anin hishioweka!"²⁸ Karem or mbarik Tomas mu mbara, "Mir Wasilaka anhi mira. Mir God anhi mira."²⁹ Karem or mbarik Jisas ormu mbara, "Anin li jihinda wa kandon mi heyeha os mimu mbanduwa, Jisas indik usahari toria. Omendingak mirin amu sawenduwa, ma ol anin heyeha namber men mashi anhin misihi mba, "Mashi kaso ome sira." Karem mbanda ma ondo Avui anhi armek or ukwa lira."

v

³⁰ Jisas ma undahi ambu lal nga nor urik orin tiyandari ma ondo heyeri lir. Hako mbele mbele amber ol or uri ondo mbeek jekamba torok li kayeri ambu lir.³¹ Hako maintontlo os li kayehendari karem, ma ol mashi kason misiuwa ondo avak li heyeyarikwa sir, Jisas Kraisis oria, Avui Wasilakahi jikisi oria. Hulaima nokopman jivinakurik or kama-handa ma ria. Os orin ji hishiowe nahi, jir avak ermbe ermbak linda onson lakwa jira.^w

Jisasin tiyandari ondo orin leuku Galili orok heyeri ri

21 Niri lal am li ishirik Jisas indik ol orin tiyandari ma ondo hik leuku Galili orok talari ri. Leuku oso hi yeje sihi Taiberias, karem li ushandari sir.² Os or talari wolo Saimon Pita nga, Tomas Didimus nga, Nataniel yanga Kana Galilik fehenda oto nga, Sebedihi jikisi ovro nga, maome frijip er nga, leuku orok limu lira.³ Orok li i lihi Saimon Pita mu mbara, "An am a foom kruwuk iku." Urik ma ondo amber limu mbara, "Nir ngana." Uhu bot onson li laha limu ira. Hako niri oso wolo mbeek foome lal kruwuri ambu lir.^x

⁴ Am nirsumbuk si narik indik fa mambuk limu rara. Li raha li heyeri Jisas fa hapsishi yok ormu sira. Hako lir mbeek orin heyekrahakorori ambu lir.⁵ Urik ormu silira, "Awasayi, foome lal am jimu krundu mo?" Karem or silirik limu mbara, "Wahau te!"⁶ Urik ormu mbara, "Foom kowe onson bot tapmama yok ji ermbehe avak foomeen ji kruka." Karem or mbarik os or mbari nombo hom limu ura. Uhu foom kowen li longo larasakmbaha limu ura. Hako foome musha mendek li nari osik mbeek li longo larasa ewekurik nari ambu sir.

⁷ Urik Jisasin tiyandari ma or Jisas rupshi mendendari oto Pitan ormu sawera, "Ayo, ma oto Wasilaka nihi toria." Karem or mbarik Pita kowe orhin indik or falehe fak or kweina falayihi fa heyeha Jisasin heyekurik ormu ira.^{y8} Urik ma 7-pela ondo nom botik li lihi foom kowe onson limu longoho laharara. Pasir fa mambuk li siri osik lewas foom kowen mishi yok limu longo larasaowera.⁹ Uhu fa mambuk li raha li heyeri Jisas hin or tiyaha foome lal or suwushirik bret lal nga olmu orok wara.¹⁰ Urik ormu mbara, "Foome ol ji kruwa lal ji laharanak er nga hik a suwuka."

¹¹ Urik Saimon Pita botik or ihi foom kowe onson or longoho fa mambu yok ormu larasara. Foom kowe oso angop hoje menderi sir. Foome ol li kruwuri 153-k nari lir. Hako foom kowe oso mbeek korori ambu sir.^{z12} Urik Jisas ormu mbara, "Kolok ji raha ji aka." Hako ma ol orin tiyandari ondo mbeek orin siliri ambu lir, "Lawe mir?" Angop li heyeha li mba, "Jisas toria", karem hishiri ola.¹³ Urik Jisas foome nga bret nga nor toltavaha lirin or harik limu ara.¹⁴ Oso hindi nalmingrip Jisas ol orin tiyandari mak or talari sir. Os or harik li

^v20:29 1 Pi 1:8 ^w20:31 Jn 3:15; Ro 1:17; 1 Jn 5:13 ^x21:3 Lk 5:4-7

^y21:7 Mt 14:29; Jn 13:23 ^z21:11 Lk 5:6

wakor eweshirik indik or usaha misambik nor liri wolon. ^a

Jisas Pitan or mbari, “Mir sipsip anhi ondon armek washilika.”

¹⁵ Jisas nga ma ol orin tiyandari ondo nga am li arakoshihi Jisas Saimon Pitan ormu silira, “Saimon jikisi Jonhi mirin, ma rondo anin wavu lihik ewenda lir. Hako mir anin wapnuku mende mihik ewenda om?”

Karem or silirik ormu mbara, “He, Wasilaka, mir angop mi heyewa sir, an mirin amu rupshinduwa.” Urik ormu mbara, “Mir avak sipsip anhi ondon armek washilika akwan hanak li aka.” ¹⁶ Karem or mbaha indik ormu silira, “Saimon jikisi Jonhi mirin, anin wapnuku mihik ewenda om mo wahau?”

Urik ormu mbara, “He, Wasilaka, mir angop mi heyewa sir, an mirin wapnuku anhi a ewenda nir.” Urik ormu mbara, “Mir avak sipsip anhi ondon armek washilika.” ^b

¹⁷ Uhu indik Pitan ormu silira, “Saimon jikisi Jonhi mirin, anin wapnuku mende mihik ewenda om mo wahau?”

Karem indik or silirik sunguwavu orhi kavak si narik or holoho ormu mbara, “Wasilaka, mbele mbele os wavu anhi nawan angop mi heitakowa sir. An mirin wapnuku anhi a ewenda nir.” Urik ormu mbara, “Mir avak sipsip anhi ondon armek washilika akwan hanak li aka.”

¹⁸ Uhu mashi las nga ormu mbara, “Saimon, omendingak mirin amu sawenduwa, os ermbasik mi nari wolo os mi ikurik mi hishiri nombo hom yandari mira. Hako os avoko lakak mi nawa wolo ma lal avak li taha tava mihin li tatoloho

yanga os mi ikwak mi hishiwa mishi ambu orok li laha ikwa mira.” ¹⁹ Mashi os Pitan karem or mbari Pita or hakundari nombon or saweri sira. Ushinak os or hakwa nombok hi Avui Wasilakahi wasilakak nakwa sira. Uhu mashi las nga Pitan ormu mbara, “Mir ta anin tiyaka!” ^c

²⁰ Urik Pita or tormblehe ma or Jisas rupshi mendendari oton ormu heyera. Ma oto mas os akwan li ari wolo Jisas nga nakrem fri lihi orhik or lafaendehe karem orin siliri ri, “Wasilaka, lawe avak mirin wutarihi tavak halaku?” ^{d21} Karem mbahandari ma oton Pita or heyeye Jisasin ormu silira, “Wasilaka, ma toto kumak avak mberem orvai naku?”

²² Karem or silirik ormu mbara, “Oso lerawu mihi os? Os a mba, er or linak indik a rakwa nir. Os karem a mba nahi, oso mbeek lerawu mihi ambu sir. Hako mir men anin tiyaka!” ²³ Urik Jisas mbari mashi oson karem limu haisau handasawe ira, “Ma oto hakwa ambu ri.” Hako Jisas mbeek erem mbari ambu ri, wahau. Or karem mbari ri, “Os ma oton a mba, or linak indik a rakwa nir. Os erem a mbawa oso mbeek lerawu mihi ambu sir. Oso lerawu anhi sir,” men karem mbari ri.

²⁴ Ma or Jisashi mashin misihhi heyendari ma oto mu jekamba kason kayera. Unda osik nir nga erem nimu mbakuwa, mashi kaso omendinga sira. ^e

²⁵ Mbele mbele anandi lal nga mushak Jisas uri lir. Hako os lerawu or lari ondo amber li kayerahondakop buk ondo musha mendek warje nga nawa lir. Uhundakop mbeyok livai eweku? Wahau. Misambi sainawa sir. Unda kasira. Ambehoma. ^f

^a21:14 Jn 20:19,26

^b21:16 Ap 20:28

^c21:19 Mt 16:24-25; 2 Pi 1:14

^d21:20 Jn 13:23-25

^e21:24 Jn 19:35

^f21:25 Jn 20:30

Aposel lerawun li lahandari mashi

Jisas hevenik or lawuri

1¹⁻²Tiofilus, jekamba maifu os mas mirnjik a kayeri oso karem, mbele mbele ol Jisas undari nga mashin or sawendari nga amber hom angop a kay-erakori sira. Os or sishihi lerawun or lala raha Avui orhi orin or laha hevenik or lalawuri wolo nga oson amu kayeri sira. Or lalawu namber, Masikome Avui Wasilakahi orin or sauharik aposel ol or kamandari ondon ormu sawera, lerawu os kumak li lakuri oson.^{g3} Jisas nomorawun or kishaha miandok hari ri. Hako Avui Wasilaka mbarik indiyok or usaha niri 40-k aposel on-dohik korbak or talaha mbele mbe-len or urik li heyekrahakoroho limu mbara, “Omendinga sira. Jisas or hari angop Avui Wasilaka mbarik usahari ria,” karem limu mbara. Os lihih or talari wolo, Avui Wasilaka arangoshinak jip li likuri oson ormu sawera.^{h4} Os lir nga nor lihi li ari wolo lirin ormu sawera, “Avak kolok kolaka Jerusalem ji hala iwa hala. Yawur ji nikishika. Unak Avui anhi os jirin or hakmbaha nor mbarik a sawerik ji misiri oson avak or haka. Ushinak oson ji laka.ⁱ⁵ Jon fambak man tolo-falendari ria. Hako nambek nakwa ambu sir, avak Avui Wasilaka or mbashinak Masikome orhi or takaha jihik sikwa ri,” karem ormu sawera.^j

⁶Ushinaha nindi wolo lasik indik lirik ormu talara. Uhu telemba Oliv, karem li ushandari orok lir nga nor lirik limu silira, “Wasilaka, avak ter wolok wutari nihi Romik fehendan mi

tukru ermbehe malakama nihik mi naha nirin arangoshinak jip ni likwa on? Mo wahau?”^{k7} Karem li silirik ormu sawera, “Oso mbeek lerawu jiji ambu sir. Os erem si nakwa wolo oso Avui Wasilaka nom angop or heyeye nor mbahanda sir.^{l8} Hako os ji heyekwa karem. Avui Wasilaka avak Masikome orhin or halashinak or takaha jihik or sinak kwambu nga ji naha mashi anhin laha yanga yangak saweikwa jira. Jerusalemik ji sawehe provins Judiak ji sawehe provins Samariak saweyakwa jira. Er ji sawe ihi misam sumbu lersuwu sumbuk er ji sawerakokwa sira.”^m

⁹Jisas mashi oson am or sawerakorik Avui Wasilaka mu orin lalawura. Orin or lalawurik li sishi mawurik lersuwu avisha kwandi hom orin si arangoshirik mbeek li heyeri ambu ri.¹⁰ Or lawurik li sishi mawurik kolok ma lap kouavishan fri falehe os li siri mishi orok frimu talasira.¹¹ Uhu frimu mbara, “Hai, Galilik fehenda ma jirin. Mberem ushiwak torok ji sishihi lersuwu yok ji sishi mawundu? Jisas or ji heyewak Avui Wasilaka jiji nindik or laha hevenik or lalawuwa Jisas orto, avak os Avui Wasilaka orin or lalawuwak ji heyewa hom kumak erem indik rakanak ji heyekwa ria,” karem frimu mbara.ⁿ

Judashi farniyik sikuri man li kamari

¹²Karem fri saweshirik li misihi telemba Oliv oson li halaha, indiyok Jerusalemik li ikmbaha li layi limu lawura. Telemba Oliv oso Jerusalem nga pasir nanda sira.^{o13} Am Jerusalemik li layihi, aka os heyersiyer li undari aka heyeyok limu lawura, os li waha yandari mishi orok. Aposel ol orok liri ondo hi lihi karem, Pita, Jon,

^{§1:1-2} Mk 16:19; Lk 1:3; 24:49-51 ^{h1:3} Lk 24:36-49; Ap 10:41 ^{i1:4} Lk 24:49; Jn 14:16-17; Ap 2:33 ^{j1:5} Mt 3:11 ^{k1:6} Lk 24:21 ^{l1:7} Mk 13:32
^{m1:8} Mt 28:19; Lk 24:48 ^{n1:11} Mt 26:64; Lk 21:27 ^{o1:12} Lk 24:50-53

Jems, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfiushi jikisi Jems, Saimon, Judas, karem nandari lira. Saimon oto ma ol Romik fehe gavmanin li jihi tukru ermbenak li ikmbaha undari ondo lar oria. Judas oto Jems ome larhi jikisi ria. ^{p14}Ma ondo amber orok li tirsaha wavu namtaskop li hishihi Avui Wasilakan sawendari lira. Nokove lal er nga liri lira. Jisas nijava orhi Maria nga jimatama orhi ondo nga li tirsaha Avui Wasilakan sawendari lira.

¹⁵Oro wolok Jisasin hishindiyardari ma 120 hom li tirsaha li lirik Pita lihi nindik or usasihi ormu mbara, ¹⁶“Mahasanje anhi jirin, mas Masikome Avui Wasilakahi or sauharik mbele os Judashik nakurin Devit or mbahandari mashi oso osmu jekamba Avui Wasilakahik nanduwa, Judas oto nombon or mukushirik Jisasin li tolohondari ma ria. Devit mbari mashi oso osmu omendingak erem nari sira. ^{q17}Mas wolo Judas nakrem nir nga nor sihi lerawun nakrem nir nga ni landari ria.”

(¹⁸Judas Jisasin Judama lida lihi tavak or harik orin yan limu hara. Urik ya os li hari orok misambi las ormu frungawura. Uhu misambi orok masiji yok or takatukuyirik sungu orhi si tavarik simbalesik meryalangu misambik si orko takarik ormu hara. ^{r19}Urik ma ol Jerusalemik lindari ondo amber mashi os erem nari oson limu misira. Uhu misambi oso maintontlo orok fi ngoronda mishi, karem limu ushara. Mashi lihik Akeldama, karem li ushandari sir.)

²⁰Pita mu mbara, “Os mas king Devit or mbahandari mashi oso Buk Songik li kayehendari karem,

“Halanak aka orhi men er si sihi si tarvlarakaka. Avak ma lar aka orok or liwan or hala.” *Buk Song 69:25*

Hovok mashi ome las Devit or mbahandari karem li kayehendari sir.

“Lerawu os or lahanda oso halanak ma lar orhi farniyik or sihi lerawu oson or laka.” *Buk Song 109:8*

²¹⁻²²Uwa osik ter ma lar nihi nindik nimu kamakuwa. Ma oto os mas Jon Jisasin fak or tolofaleri wolok sishi raha Jisas or haha indiyok or usaha hevenik or lawurik heyeri ma oton nimu kamakuwa. Or nir nga nakrem or liyaha os Jisas misambi torok lerawun or laha nor yandarin misokome orhik heyenda ma ri. Ushinak nir nga nor sihi mashi os Jisas mawak or usahari oson avak nir nga ni saweyaka.” ^s

²³Pita karem or mbashihi ma lap frijip limu kamara, Josep nga Matias nga. Josep oto Barsabas karem li ushandari ria. Hako hi yeje orhi Jastus oria. ²⁴Uhu Avui Wasilakan li sawehe limu mbara, “Wasilaka, mirtonom sunguwavu nihin amber mi heyerakonda sira. Mir avak ma tovro lar or mi kamawa man mukunak ni heyeka. ²⁵Ushinak Judashi farniyik or sihi avak aposelik or naha lerawu os Judas landari oson avak or laka. Judas angop or haha yanga os or ikmbaha mi mbahandari mishi orok iri ria.” ²⁶Karem li mbashihi kolok satu Matiashi nga satu Josephi nga li laha limu ormbere. Urik satu Matiashi mu talara. Urik orin li laha aposel 11-pela ondo nga li halashirik ormu sira.

Masikome Avui Wasilakahi takari ri

2 Pentikos,^{2:1} karem li ushandari wolok am si narik Jisashi mashin

^{2:1}2:1 Pentikos oso mainome sihi niri 50 sira. Hiyawu Pasovan li urakoho niri 50 si ishirik hiyawu Pentikos oson undari lira.

^{p1:13} Mt 10:2-4 ^{q1:16} Sng 41:9 ^{r1:18} Mt 27:3-8

^{s1:21-22} Mt 16:19; Mk 1:9; Jn 15:27

misindiyandari ma ondo lasikop limu talandirsa lira. ¹²Lasikop li tirsaha li lirik, kolok heven yok suwa laka rasantari hom si hukwasihika aka os li liri onson simu hojera. ³Urik li heyeri kolok hi tarvle hom nari oso lir namtarmba namtarmba lihi lihik simu nara. ⁴Urik Masikome Avui Wasilakahi lir nga nor sishi nor sauhari hom yanga apsham apshamhik fehe mashi orok limu mbara.

⁵Judama ol Avui Wasilakahi mashin yawur tiyandari ondo lal yanga yanga lihi homek nandan li halaha, li taha Jerusalem orok er nga lindari lir. Mashi lihi apsham apsham nandari lira. ⁶Ma ondo hukwa onson li misihika amber limu talandirsara. Uhu mashi mashi lihi indingak li mbarik li misihika li lishnyafaha wawu musha mushak limu hishira. ⁷Uhu limu mbara, “Ma tondo Galilik fehenda numbu ol te. ⁸Wa, mberem ushiwak mashi nihi nihik li mbawak ni misindu? ⁹Nir Judama lal kuyanga Partiak linda nga Midiak linda nga Elamik linda nir. Hovok nir lal kuyanga Mesopotemiak linda nga Judiak linda nga, Kapadosiak linda nga Pontusik linda nga Esia, ¹⁰Frigia, Pamfilia nga, hovok Ijip nga Libia, os pasir Sairini nga nanda orok linda Judama nira. Hako nir lal Romik fehenda torok ni ta liwa nir. ¹¹Nir lal Judama nira. Lal Judama ambu ol nir nga nakrem ni lotu unda lir. Hovok nir lal ailan Kritik fehenda nga lal kuyanga Arebiak fehenda nir. Hako nir amber ni misihika lerawu jivindinga Avui Wasilaka or lahandan mashi nihi nihik li sawewak nimu misinduwa.” ¹²Uhu amber er li lishnyafa wawu musha mushak limu hishira. Uhu lihi ambek limu anasilira, “Mberem si nawak tos ter li mbandua?” karem limu mbara. ¹³Hako lal olmu

okolehe mbara, “Ma rondo angop wain uku akri kas amba amba li awa osik olmu ambarambasihika mbandu,” karem limu mbara.

Pita usaha mashin or saweri

¹⁴Urik Pita aposel 11-pela ondo nga nor sihi wasilaka mendek ormu sawe mbara, “Jir Judama nga jir Jerusalemik taha linda ma jir nga, mambla jihini ji owehe mashi anhin ji misi. Unak awak tos ter nawak ji heyewa toson a sawenak ji misikrahakoroka. ¹⁵Jir ji hishiwa, nir ni uk aha ni ambarambasiw, karem jimuhishindu? Hako wahau. Ter nirsumbu 9 kilokik nawa sir. Mbeek wain ukun li aha ambarambasinda wolok nawa ambu sir. ¹⁶Tos ter nawak ji heyewa toson angop mas wolok profet Joel or mbahandari hom osmu ter nanduwa. ¹⁷Mas profet Joel karem or mbari osa,

“Avui Wasilaka karem or mbari sir. Kumak mbele mbele am mendek si nakuna wolok si nanak awak Masikome anhin a halashinak or layi ma amber lihik sikwa ri. Ushinak jikishulayi jihini nga jikisnokopji jihini nga mashi anhin profet hom sawekwa lira. Unak jikanda ermbasi awak mbele las a mukunak sukwa heyenda hom heyekwa lir. Unak avoko laka awak mbele las a mukunak sukuwa heyekwa lir.

¹⁸Oso wolo awak Masikome anhin a halashinak hulaima nokopma ol lerawu anhin landa ondohik or sishinak awak profet hom mashi anhin sawekwa lir.

¹⁹Awak a unak mbele mbele apsham apshamhi ondo lersuwu yok talakwa lir. Unak misambi yok mbele mbele ma undahi ambu ondon a ukwa lir. Ondo fi nga hi nga, hikrish nakrish

¹²:1 Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 ¹³:3 Mt 3:11

¹⁴:4 Mk 16:17; Ap 4:31; 10:44-46; 19:6

nga nakwa sir. Hikrisha avak wasilakak si mborje tasahavikwa sir.

²⁰Ta avak or tormblehe nirtle sirinda hom nakwa ri. Niyaka avak si tormblehe fi hom heyekwa sir. Ushinak kuma Wasilaka takwa ria. Os or tawa wolo kwambu orhi nga or tanak ukru harujakwa sira.

²¹Erem si nana wolok ma ol Wasilaka lirin or jivinakmbaha orin ushawa ma ondo amber avak or lalawu oweshinak jipjip likwa lir.” *Joel 2:28-32*

Mashi kaso profet Joel mas or sawehendari mashi kasira.

²²Hai, yanga Israelik fehenda ma jirin, ji mambla arngalaha mashi anhin ji misi. An jirin Jisas Nasaretik fehendahi mashin a sawekwa nira. Avui Wasilaka lerawu wasilaka kwambu ngashi nga mbele mbele apsham apshamhi nga ma undahi ambu nga tava Jisashik jihi nindik or larin angop ji heyeri sir. Avui Wasilaka erem or ushinak ji heyehe ji mba, “Omendinga sira, Avui Wasilaka mbashiwak tawa ma toria,” karem ji hishikmbahan. ²³Uhu os maskop Avui Wasilaka or hishihi nor ukmbaha nor mbahandari hom ma oton tavarenje jihik ormu halashira. Urik tavarenje ma kava ondohik orin miandok ji tirihi ji mandingormeshirik ormu hara. ²⁴Hako Avui Wasilaka or mbarik indiyok mawak usahari ria. Mbeek mawa oso orin toltangrindahik nari ambu sir, wahau. ²⁵Mas wolo Devit angop orin karem or mbahandari sir.

“An Wasilakan a heyewa or ermba ermbak a ngashi sinda ri. Or anin or jelyashihinda osik wutari mbeek anin jihi tukru ermbendahi ambu lir.

²⁶Erem si nawa osik sunguwavu anhi mende nga amu rupshinduwa. Uhu

a hakwan a agenda ambu nir. Mberem ushiwak?

²⁷An lerawu mihin a laha jivi mendek a nanda nir. Avak mi halashinak mbeek ma ol haha li linda mishi orok a likwa ambu nir. Unak maome anhi mbeek mawak kuvayikwa ambu sir.

²⁸Nombo os ermba ermbak linda oson angop anin mi mukuri sir. Avak mi halashinak an mir ngashi likwa shir. Uhu mi unak a rupshi mendekwa nir.”

Mashi kaso Devit mu mbahandari sira.

Buk Song 16:8-11

²⁹Mahasanje anhi jirin, an korbak a saweshinak ji misikwa karem, neloko nihi Devit, or harik angop li wakor oweri ria. Uhunda mawa orhi ter os er nandu. ^{w30}Hako Devit oto profet orik angop or heyeri sir, Avui Wasilaka kuma kumak jinirmbanira orhi lar or kamashinak or lindari hom kingik or naha nor likurin. ^{x31}Uhu Devit mashin or sawe nor mbar, “An Avui Wasilaka halashinak mbeek ma ol haha ihi li linda mishi orok a likwa ambu nir. Uhu mbeek or halashinak maome anhi mawak kuvayikwa ambu sir, wahau.” Hako, mashi os Devit karem or mbari oso mbeek maome orhin or mbari ambu sir, wahau. Avui Wasilaka mbele mbele os kumak or ukundari oso Devit angop or heyeri sir. Devit mbari ma oto Krai, hulaima nokopman jivinakmbaha Avui Wasilaka kamahanda ma ria. Oto Jisas oria. Os or mbari oso Krai or haha indiyok or ushakurin ormu mbari sira. ^{y32}Avui Wasilaka or mbashirik Jisas oto mawan or halaha indiyok usahari ri. Nir amber angop ni heyeri osik mashi kason nimu saweyanduwa. ³³Jisas angop or lawuhu ormu tapmama Avui Wasilakahik linduwa. Urik Avui Wasi-

laka os mas orin or hakurik or mba-handari hom Masikome orhin ormu tava orhik hara. Ushiwak ter Jisas or nga halashiwak Masikome or takaha ormu nir nga sinduwa. Uhu Masikome ortonom or sauhawak ni sawewak jimu misinduwa. ^{z34-35} Devit mbeek hevenik iri ambu ri, os Jisas iri hom. Hako Devit karem or mbahandari ri,

“Avui Wasilaka, Wasilaka anhin ormu sawera, “Mir tapmama anhik lika. Unak wutari mihi ondo avak a halashinak mihi siyok sikwa lir.” *Buk Song 110:1*

³⁶ Erem nawa osik, Israelik fehenda ma jirin, jir amber karem krahak ji hishika. Avui Wasilaka Jisas or miandok ji tirihi ji mandingormeri oto angop or kamashihindak Wasilaka nihik or naha Kraisik nawa ri.” ^a

Ma mushak sunguwavu lihin li tormblehe fak li layiri

³⁷ Pita mashi oson erem or sawerik li misihi wavu lihi si jirik Pita nga aposel anandi ondo nga limu silira, “Hai, mahasanje nihi jirin, wa mberem ni-vai uku?” Karem li silirik, ³⁸ Pita mu lirin sawera, “Jir amber sunguwavu jihin ji tormblehe kavakava ol ji undan ji halaha Jisas Krais nga nakrem ji sihi kwambu orhik fak ji layika. Ushinak Avui Wasilaka kavakava jihi ondon or yoko ermbeka. Erem ji unak Masikome orhin jirin or haka. ³⁹ Masikome orhin ma ol or kamahanda ondon or hakmbaha angop or mbahandari sir. Undari osik jir nga jikisi jihi nga ma ol homek liwa ondo nga nor hakwa sir.” ^b

⁴⁰ Pita hovok mashi musha anandi lal nga nor sawehe mainkwambuk lirin ormu mbara, “Jir Avui Wasilakan ji sawenak jirin or jivinaka. Las avak jir er

nga ma ol misambi torok fehe kavakavan unda ma ondo nga kavak ji nanda ngashi.” ⁴¹ Karem or mbarik ma mushak mashi orhin li misindiyaha fak limu layira. Oso wolo ma ol fak layiri ondo 3,000 hom nari lir. Uhu lir nga nakrem limu tirsara. ^c

Ma amber wavu namtaskop hishiri lir

⁴² Hulaima nokopma ondo aposel saweri mashin li misihi limu toltambanara. Uhu lasikop li talandirsaha nakrem Avui Wasilakan li sawehe komunionin andari lir. ^{d43} Urik Avui Wasilaka mbele mbele ma undahi ambu ondo musha mendek tava aposel ondohik ormu ura. Ushirik Jerusalemik lindari ma amber oson li heyeye limu ajera. ⁴⁴ Ma ol Jisashi mashin misindiyandari ma ondo ermba ermbak li talandirsaha mbele mbele lihi ondon li owendirsaha lihi ambek li haihandaha landari lir. ^{e45} Uhu li halashirik ma lal mbele mbele lihi nga misambi lihi nga yak li frungawundari lira. Ushirik ya ondon li humasihi ern-dakava ondon limu handara. ⁴⁶ Ermba ermbak tempel aka orok li tirsaha lotu undari lir. Uhu aka akak li tirsaha komunionin li aha li anahaha lihi ambek li ananjelyaha rupshihi lindari lir. ⁴⁷ Uhu ermba ermbak hi Avui Wasilakahin hauowendari lir. Urik ma amber lirin li heyeye limu mbara, “Ma rondo jivi mende lira,” karem limu mbara. Urik Avui Wasilaka ermba ermbak man or larik Jisashi mashin misindiyari mak li naha musha mendek limu nara. ^f

Ma lar kumba nashindari jivik or nari

3 Nindi las wolok Pita nga Jon nga am 3 kilokik si naha si homikurik Judama Avui Wasilakan li sawendari wolok si narik tempel akak frimu

^{z2:33} Ap 5:32; 7:55-56 ^{a2:36} Ap 5:30-31 ^{b2:39} Ais 57:19

^{c2:41} Ap 2:47; 4:4 ^{d2:42} Ap 20:7 ^{e2:44} Ap 4:32-35 ^{f2:47} Ap 6:7; 11:21

layikmba ira. ²Uhu fri heyerik ma lal ma lar kumba nashindari oton li kisha laharaha tempel akayanga sumbu orok li oweshirik ormu lira. Kumba orhi ovro angop nijava orhi orin si wari wolokop er nashindari vri. Ermba ermbak li kisha lahara oweshirik lindari ma ria. Akayanga oso “Akayanga arme mende” karem li ushandari sira. Orok or lishihi ma ol tempel akak layikmba iri ondon ya mbele mbelenjik lishi silindari ma ria. ³Ma oto or lihi nor heyerik Pita fre Jon opmu tempel akak layikurik tara. Urik fririn ormu yangik silira. ⁴Urik Pita nga Jon nga orin er frimu heilatalera. Uhu Pita mu mbara, “Hai, mir shirin heye.” ⁵Urik ma oto ya lal orin fri haku, karem mbaha normu fririn lishi heyera.

⁶Hako Pita ormu mbara, “An ya ngashi ambu nir. Hako mbele las anhik nawan mirin a hakwa karem, kwambu Jisas Krai Nasaretik fehendahik amu mbanduwa. Mir usaha ese ika.” ⁷Karem or mbaha tapmama orhin or toloho nor jelyarik ormu usasira. Urik lewas kumba orhi jivik er frimu nara. ⁸Urik or kweina usaha normu ese ira. Uhu frir nga tempel akak limu layira. Li layihi er or rupshih sanglai sanglaraha hi Avui Wasilakahin ormu hauowera. ⁹Hi Avui Wasilakahin or hauowehe or ese sihi yarik orok siri ma amber limu heyera. ¹⁰Orin li heyehhe limu hishira, “Ma roto kar ermba ermbak tempel akayanga, “Arme mende” torok or lishihi ya mbele mbelenjik silinda ma toria.” Karem mbaha li heyeri angop jivik or nashirik li heyehhe li lishnyafaha wavu musha mushak limu hishira.

Pita mashin or saweri

¹¹Ma ondo mbele mbele os talarin li misihi warje mende nga er lishnyafari lira. Uhu ma oton li heyekurik limu

shirinya rara. Uhu li heyerik Pita fre Jonin or toltambanaha tempel akanivi orok ormu sira. Oso “Solomon undari akanivi” karem li ushandari sira. ¹²Pita ma ol shirinya tari ondon or heyehhe lirin ormu sawera, “Jir Israelik fehenda ma jirin, mberem ushiwak tos talawan ji heyehhe ji lishnyamashnyandu? Uhu mberem ushiwak shirin ji washiolondu? Shir shihinjik kwambu ngashi naha ma toton shi mbawak jivik or naw, karem jimu hishindu? Wahau. Mo shir misokome Avui Wasilakahik jivi mendek shi naha ma roton shi mbawak jivik or naha or usasiw, karem jimu hishindu? Wahau te. ¹³Avui Wasilaka misimu walanga nihi Abraham, Aisak, Jekop lihi Avui Wasilaka oria. Unda Avui Wasilaka oto mu lerawu orhin landa ma Jisas oto hi orhin wasilaka mendek ormu hauowera. Hako jir ji turaha orin li mandingormekmbaha wutarihi tavak jimu halara. Pailat or halashinak or i, karem or mbari. Hako jir orin ji turaha jimu kumaifara. Ushirik Pailat mbeek or halashirik or jip iri ambu ri. ¹⁴Ma oto jivi mendek or naha jivi jivi nom undari ri. Hako jir orin jimu kumaifara. Uhu jir Pailatin ji ushasawe ji mbashirik man mandingormendari ma yejen or halashirik jip iri ri. ¹⁵Uhu ma or ermba ermbak linda oson handa ma oto or jimu mandingormera. Hako Avui Wasilaka or mbarik indik or usahari angop shi heyenda osik os shimu sawenduwa. ¹⁶Kwambu Jisashik shi mbawak ma roto jivik or nawak jimu heyenduwa. Ome sira. Mashi Jisashin shi misindiyanda nombo orok shi mbawak ma roto lewas jivi mendek or nawak os jimu heyenduwa.

¹⁷Omendinga sir, mahasanje. An angop a heyewa sir, jir nga lida jihi ondo nga jir Jisas or nirin jivinakm-

baha Avui Wasilaka mbashirik tari oton ji heyekrahakorori ambu osik or jimu mandingormera. ^{j18}Hako mas profet ondo amber Avui Wasilaka sauhari hom limu sawera, “Ma or Avui Wasilaka kamashinak hulaima nokopman jivinakwa ma oto nomorawun or kishaha hakwari,” karem limu sawera. Undari nombo hom, os jimu erem orin uri sira.

¹⁹Unda osik ter kavakava jihi os ji unda oson ji hala kumaifaha Avui Wasilakan ji hishindiyaka. Ushinak avak kavakava jihi oson or laha ermbeka. ^{k20}Os erem ji u nahi, Wasilaka avak kwambu akri orhin or hakwa jira. Uhu avak ma lar or kamaha nor mbashinak indik takwa ri. Ma oto Jisas oria, orhi man or jivinaha indik lakwa ma ria. ²¹Ter ormu hevenik lihi nikishinduwa, mbele mbele amber Avui Wasilaka os or ushinak akrik li nakmbaha or mbahanda wolo oson. Erem li nakmbaha Avui Wasilaka profet orhi ondon or sauhashirik mas li sawendari sir. ²²Mas Moses karem or mbari osa,

“Avui Wasilaka jihi or mbashinak ma lar jihi nindik avak an hom profetik nakwa ria. Unak jir mashi ol or mbawan amber ji tiyaka.” *Lo 18:15*

²³“Os jir mashi orhin ji misi nahi ambu, avak Avui Wasilaka jirin or mandingormeshinak hakwa jir.” *Lo 18:19*

²⁴Samuelik sishihi kuma kuma talari profet ondo amber li sawendari mashi oso ter osmu omendingak talanduwa.

²⁵Jir jinirmbanira profet ondohi jira. Avui Wasilaka Abrahamin karem saweri ri. “Jinirmbanira mihi lar kumak a kamashinak ma misambik fehe amber or jivinashinak jip likwa lira.” Os suma oson neloko jihi ondo nga nor ishindari hom ma misambik fehe amber or unak jip likwa lir. ^{l26}Urik Avui Wasi-

laka lerawu orhin landa ma Jisas oton or mbashirik ormu tara. Masmajir Judamanjik or mbashirik tari ria, or taha jirin armesarmek or ukmbahan. Uhu jir amber or jelyashinak mbele mbele kava os ji unda oson ji halakmbahan,” Pita karem ormu mbara. ^m

Pita fre Jonin krawuk li oweri

4 Pita fre Jon ma ondon fri saweri hom, pris ondo nga Sadyusi ondo nga maifuk sihi tempel oson washilindari ma oto nga limu tara. ²Li taha fri saweri mashin limu misira karem, “Jisas angop indiyok usahari ri. Unda hom ma ol mas hahanda ondo kumak erem usahakwa lira.” Karem fri sawerik li misihini wasilaka mendek limu ngriara. ³Uhu kolok fririn li toloho krawuk limu owera. Am si krinyakurik si nari osik li wahanadanakop fririn li kotim ukmbahan, karem hishiri ola. ⁴Hako ma ol mashi Jisashin misindiyari ondo angop musha mendek nari lir. Hulayi nom li kantiri 5,000 hom nari lira. ⁿ

Pita fre Jonin li kotim uri

⁵Li wahandashihi Judama lida lihi ondo nga ma ol maifuk sindari ondo nga mashi Moseshin sawendari ondo nga Jerusalemik limu tirsara. ⁶Hetpris Anas oto orok liri ri. Urik orhi krahak fehe Kaiafas, Jon, Aleksander nga ma anandi ol hetprishi krahak fehendari ondo nga orok tirsari lir. ⁷Uhu Pita fre Jonin li laharla owehe limu silira, “Shir mbel kwambu mende ngashi naha, lerawu oson shi landu? Uhu lawehi hik mbele mbele ondon shi uwak li talandu?”

⁸Karem mbarik Masikome Avui Wasilakahi Pitahik or sishirik lirin ormu sawera, “Jir lida Israelik fehenda nga maifuk sinda ma jirin, ji misika. ⁹Ter

^j3:17 Lk 23:34; 1 Ti 1:13 ^k3:19 Ap 2:38 ^l3:25 Stt 22:18

^m3:26 Ap 13:46 ⁿ4:4 Ap 2:41

ma or kumba nashindarin shi mbarik jivik or narin ji silikwak jimu hishindu? Uhu jir ma toto mberem or uhu jivik or nar, karem jimu mbandu? ¹⁰Os erem si na nahi, jir nga Israelik fehenda ma ondo nga amber ji heyeka. Kwambu Jisas Krai Nasaretik fehendahik kumba nashindari ma roto jivik nari ria. Uhu ter ormu jihi misokomek sinduwa. Hako jir mu Jisas oton mian-dok owe tirishirik ormu hara. Hako Avui Wasilaka or mbarik angop indiyok usahari ria. ¹¹Jisas or wormbonawa indingan heimanda ri. Mashi Avui Wasilakahi karem mbahandari osa, “Jir akan unda ma ji heye ji mba, sunja toto kava, karem ji mbaha ji ermberi oto ter wormbonawa hom or naha ormu sinduwa.” ¹²Jisas ortonon nirin jivinanda ma ri. Mbeek ma anandi lar hi orhik ni ushanak nirin jivinakwa ambu ri, wahau. Misambi torok Jisas hi orhikop ni ushanak nirin jivinakwa ri. Orto nom nirin jivinakmbaha Avui Wasilaka mu kamari ria.” ^q

¹³Judama lida lihi ondo li heyeri, Pita fre Jon frir men ma kuyangak fehe vri. Hako mashi wasilakak fri mbaha korbak fri sawehe mbeek ajeri ambu vri. Karem urik li heyehewavu musha mushak limu hishira. Hako li hishihi limu mbara, “Ma tovro mas Jisas nga yandari vri.” ¹⁴Uhu ma oton li heyeri, angop jivik or naha ormu frir nga sira. Karem uri osik lir mbeek mashi las mbakurik nari ambu lir, wahau.

¹⁵Urik Judama lida lihi ondo fririn li mbashirik aka os li kot undari mishi oson fri halaha hikrik frimu layira. Am fri layishirik ma ondo mashi las limu mbara, ¹⁶“Wa mberem nivai ma tovron uku? Ma tovro mbele las ma undahi ambu angop fri uri sir. Urik ma ol

Jerusalemik linda ma amber angop li heyetakori sir. Wa, mbeek ni wanyindahi ambu. ¹⁷Hako las avak mashi oson li haisau handasawe inda ngashi. Ka ni mainkwambuk fririn ni mbashinak mashi Jisashi oson fri sawewan fri halaka.” ¹⁸Karem mbaha li usharik indiyok fri layirik fririn li pantlehe limu mbara, “Avak mashi Jisashin shi owesawewa shi hala.” ^r

¹⁹Urik Pita fre Jon lirin frimu sawera, “Wa, mashi Avui Wasilakahin shi tiyakan shi halaha mashi jihin shi tiyakwa oso misokome Avui Wasilakahik or heyewa jivik nakwa os mo wahau? Jihinjik ji hishika. ²⁰Hako shir mbeek mayam shi likwa ambu shir. Shir mashi oson er shi sawekwa shir. Uhu mbele mbele amber ol shi heyehewashi misinda mashi oson shi sawekwa shir.”

²¹Urik Judama lida lihi ondo hulaima nokopman li ajeri osik men mainkwambuk fririn li sawehe li mbashirik frimu ira. Ma amber Avui Wasilaka os or uri oson li heyehewahin hausimbausiri lir. Erem nari osik malakama ondo mbeek fririn li kavak nakuri nombo kas nga nari ambu lir. ²²Ma or fri mbarik jivik nari ma oto asama orhi angop 40-n tikrindari sir.

Avui Wasilaka kwambu orhin lirin or hashinak Jisashi mashin li sawekmbaha li beten uri

²³Lida ondo Pita fre Jonin li halashirik indiyok fri ihi ol nakrem li yandari ma ondon frimu heyera. Uhu mashi mashi amber os bikpris ondo nga maifuk sindari ondo nga li mbari mashi oson lirin frimu sawera. ²⁴Urik mashi oso li misihi amber nakrem wavu namtaskop li hishihi Avui Wasilakan limu sawera, “Wasilaka, mir mu lersuwu, misambi,

^o4:10 Ap 3:6,13-16 ^p4:11 Sng 118:22

^q4:12 Mt 1:21 ^r4:18 Ap 5:28

^s4:19 Ap 5:29

fa, mbele mbele amber tol nawa rondo mirtonom mi uhundari lira. ^{t25} Mas mi halashirik Masikome mihi neloko nihi Devitin ormu sauhara. Or lerawu mihin landari ma ri. Urik Devit karem ormu sawera,

“Mberem ushiwak Judama ambu ondo li waplelenandu? Uhu nombo os Wasilakan kavak li nakmbaha li mbaol-solondu? Oso men sembe li mbanda sir.

²⁶ King amber misambi torok fehe nga maifuk sinda ma nga olmu hundujenduwa, awun li uhu Wasilaka nga Kraisi nga kavak li nakmbahan. Kraisi oto hulaima nokopman jivinakmbaha Avui Wasilaka or kamahanda ma ria.” Devit karem ormu sawera.

Buk Song 2:1-2

²⁷ Omendinga sira. Mashi oso ter osmu omendingak nanduwa. Herot nga Pontius Pailat nga Judama ambu ondo nga Israelik fehe ma ondo nga Jisasin kavak li nakmbaha yanga torokop tirsari lir. Or jivi mendek or naha mi kamashirik or sihi lerawu mihin lari ma ria. ^{u28} Os erem li uri oso mas mir mbahandari hom limu uri sir. Kwambu mihikop mas angop mi sawehendari sir, mbele mbele os talakurin. ^{v29} Wasilaka, mir angop mi heyewa sir, mashi mashi os nir ajekmbaha li mbawa mashi oson. Hako mir avak nir lerawu mihin landa ma nirin jelyaka. Ushinak avak kwambu mendek ni sihi mashi mihin er ni saweka. Uhu avak ni ajewan ni halaka. ^{w30} Uhu mir avak kwambu mihin nirin mi hashinak ni mbanak kavamisinda ma jivik li naka. Uhu nir avak mbele mbele apsham apshamhi nga mbele mbele ol ma undahi ambu ondo nga kwambu Jisashik ni uka. Jisasi oto jivi mendek or naha angop ler-

awu mihin or lakmbaha mi kamahandari ma ria.”

³¹ Am Avui Wasilakan li sawerakorik aka os li tirsaha li liri oso er simu nenawu jira. Urik Masikome Avui Wasilakahi lihik ormu sira. Ushirik mashi Avui Wasilakahin korbak li sawehe mbeek ajeri ambu lira.

Jisashi mashin misindiyandari ma lihi ambek ananjelyandari lir

³² Ma ol Jisashi mashin misindiyandari ma ondo amber sunguwavu lihi nakremkop si nashirik wavu namtaskop hishiri lir. Uhu ma lar mbeek or mbar, “Mbele mbele anhi tondo anhi numbu lir,” karem mbari ambu ri, wahau. Mbele mbele lihi ondo amber hom lihik nari lir. ^{x33} Aposel ondo mashi os Wasilaka Jisasi indiyok or usahari oson korbak kwambu mendek saweri lir. Urik Avui Wasilaka Jisasin hishindiyananda ma ondo amber armek ormu ura. ³⁴ Mbeek ma lar lihi nindik akwa mbele mbelenjik frunguri ambu ri, wahau. Mberem ushirik? Lihi lal misambi nga nandari lir. Urik lihi lal aka nga nandari lir. Uhu li mbashirik ma anandi lal mu aka lihi nga misambi lihi nga limu frungawura. Ushirik yan limu lara. ^{y35} Uhu ya ondo aposel ondo-hik limu laharara. Ushirik aposel ondo li humasihi ma ol mbele mbele ngashi ambu ondon limu hara.

³⁶ Ma lar orok lindari ri. Hi orhi Josep oria. Ma oto man saumbornandari ma ri. Uri osik aposel orin Barnabashik limu ushara. Hi Barnabas oso mashi lihik man saumbornanda ma, karem li mbanda sir. Or kraha Livaik fehendari Judama ri. Uhu ailan Saiprusik fehendari ria. ³⁷ Ma oto misambi orhi kas or mbashirik ma anandi lar mu frungawura. Ushirik ya os or lari oson or laha aposel ondon

^{t4:24} Kis 20:11; Neh 9:6; Sng 146:6 ^{u4:27} Mt 27:1-2; Lk 23:7-11; Ap 3:13

^{v4:28} Ap 2:23 ^{w4:29} Ef 6:19 ^{x4:32} Ap 2:44 ^{y4:34} Ap 2:45

ormu hara. Ushinak erndakava ondon li jelyakmbahan.

**Ananias fre Safaira Avui
Wasilakan fri haimba
handambandahi, karem fri hishiri**

5 Ma lar orok lindari ri. Hi orhi Ananias oria. Nokove orhi Safaira sira. Ovro misambi frihi kas yan fri la, karem mbaha fri mbashirik ma lar mu frungawura. ²Hako ya os misambi frihi orok fri lari oso kas frimu la wanyira. Ushihi or mbafirimbaha normu mbara, “Yan a lawa amber kalira.” Karem or mbaha ya ondon aposel ondon ormu hara. ³Urik Pita mu mbara, “Ananias, mberem ushiwak mi halashiwak Laulaka sunguwavu mihik or sindu? Uhu Masikome Avui Wasilakahin mi mbafirimbandu? Uhu ya os misambi mihi orok mi lahandanda oso kas mi laha mi wanyindu? ⁴Ya os mi lawa oso mihi sira. Uwa oso mbele mbele mihin mi frungawukwa ya sira. Hako mberem ushiwak wavu kava oso mihik si nandu? Wa mir mbeek man haimba handambawa ambu mir, wahau. Oso Avui Wasilakan mimu haimba handambawa sira,” Karem ormu mbara. ⁵Ananias mashi oson or misihi lewas or takatukuyihi normu hara. Urik ma ol mashi oson misiri ma amber limu aje mendera. ⁶Urik hulayi ermbasi lal li raha maninimba orhin waskowarmbak li hevehe kolaka hikriyok li lai limu wakor oweru.

⁷Ushinaha Ananias nokove orhi mu tara. Sir mbeek hula sihi hari mashin misiri ambu sir. ⁸Urik Pita mu sirin silira, “Nyir sawenak a misi. Ya amber hom kalir, os misambi shihi shi mbashirik li frungawurin?” Karem mbarik simu mbara, “Ome sira, amber hom olira.” ⁹Urik Pita mu sirin mbara, “Mberem ushiwak shi anasaweshihi

Masikome Wasilakahin shi haimba handambakmba undu? Wa, heye, ma ol hula nyihin lai wakor owewa ma kandai ra akayangak sindu. Avak nyirin er nga kisha lai wakor owekwa lir.” ¹⁰Urik lewas Pitahi kumbamuk si rakatukuyihi simu hara. Urik hulayi ermbasi ondo li rala heyeri nokove oso angop hari sira. Ushirik maninimba oson li kisha ihi hula sihi li wakor oweri mishi orok er nga limu wakor oweru. ¹¹Urik ma ol Jisasin hishindiyardari ondo nga ma ol mashi oson misiri ondo nga limu aje mendera.

**Aposel mbele mbele apsham
apshamhi li urik talari**

¹²Aposel ondo mbele mbele ma undahi ambu ondo nga mbele mbele apsham apshamhi ondo nga hulaima nokopma lihi nindik uri lira. Jisasin hishindiyardari ma ondo amber wavu namtaskop li hishihi tempel akak li layihi Solomon undari akanivik tirsu lindari lir. ¹³Hako ma ol Jisasin hishindiyardari ambu ondo lir nga nakrem li tirsakurin ajendari lir. Hako aposel ondo nga Jisasin hishindiyardari ma ondon li heyehe, “Lir ma jivi lira,” karem limu hishira. ¹⁴Hako Wasilakan hishindiyardari ma ondo musha mendek er nari lir. ¹⁵Urik ma ol kavamisindari ondon li kisha laharaha nombo laka sumbu yok kawun li lerehe ma ondon li oweshirik olmu wara. Li hishiri karem. Erem li ushinak Pita nombo laka orok or inak ta orin or jinak ta masikome orhi avak lihik si inak jivik li na, karem mbahan. ¹⁶Ma ol yanga Jerusalem nga pasir nandari yangak lindari ondo nga musha mendek tari lir. Ma ol kavamisindari nga ma ol wasimalengamba toloshirik ambasihi liyardari ma er nga limu kisha laharara.

Urik aposel li mbarik ma ondo amber jivik limu nara.

Ensel lar aposel ondon or jelyashirik krawu akan li hala ralari

¹⁷Urik hetpris nga kraha orhi ol Sadyusik fehenda ma ondo er nga mbele mbele ol aposel ondo uri ondon li heyehe li antlaha wavu lihi kavak er simu nara. ¹⁸Urik li usaha aposel ondon li toloho krawuk limu owera. ¹⁹Hako nirik ensel Wasilakahi krawu akayangan or sutlaha ormu lirin hikrik laharlara. ^{e20}Uhu ormu sawera, “Ji ihi tempel aka orok ji layihi Jisas os ermba ermbak linda onson jirin or hakunda mashin simbalesik hulaima nokopman ji sawerakoka.”

²¹Urik aposel ondo ensel saweri mashi onson li misihi nirsumbu indingak tempel akak li layihi mashi onson limu sawera.

Urik hetpris nga kraha orhi ondo nga indik li talandirsaha li usharik lida ol li kamahandari ondo nga maifuk sindari Israelik fehe ma ondo nga amber limu talandirsara. Uhu ma lal li mbashirik limu ira, aposel ondon li laharakmbahan. ²²Ma ondo krawu akak limu layira. Hako li layi heyeri aposel ondo mbeek orok liri ambu lir. Ushirik indiyok li ihi ma ol lirin mbashirik li tari ondon limu sawera, ²³“Ni ihi ni heyewa, krawu akayanga angop li kosorakoshiwak ni heyewa sir. Ushiwak ma ol akayanga ondon washilinda ma olmu orok er washiliwa. Uwak ni sutla ni heyewa mbeek ma namtar mende orok liwa ambu ri.”

²⁴Karem li mbarik maifuk sihi tempel akan washilindari ma nga bikpris nga mashi onson li misihi, “Mberem mberem nakundas mbe?” karem mbaha wavu mushak limu hishira. ²⁵Urik ma lar or taha ormu lirin sawera, “Misi. Ma

ol krawuk ji oweri ondo ter tempel akak li sihi olmu mashin sawenduwa.” ²⁶Karem or mbarik maifuk sihi tempel akan washilindari ma nga ma ol lidanjik lerawun landari ondo nga li ihi aposelin limu laharara. Hako lir mbeek aposel ondon kavak nari ambu lir, wahau. Mberem ushirik? Las avak hulaima nokopma sunjakomben li loho lirin li jinda ngashi, karem li hishihi ajeri ola.

Aposel ondo mbeek lida ondon mashin li sawekurin ajeri ambu lir

²⁷Judama lida lihinjik lerawun landari ma ondo aposel ondon li tolo laharaha misokome lida ondohik li halashirik limu sira. Urik hetpris oto mashi las or sawehe ormu mbara, ²⁸“Ma oto hi orhik ji sawewa hala, karem angop ni pantleri jir. Hako jir mashi nihi oso jimu mblarnanduwa. Ushihi mashi oso ji sawewak Jerusalemik linda ma amber angop li misirakowa sir. Uhu jir, ma oto musa nihik ni mandingormeri, karem mbanda jir.” ^d

²⁹Karem or mbarik Pita nga aposel ondo nga limu sawera, “Nir Avui Wasilaka nom ni tiyakwa nir. Hako nir mbeek man ni tiyakwa ambu nir. ^{e30}Jir Jisas oto angop miandok ji owehe ji mandingormeshirik hari ri. Hako neloko nihi ondo Avui Wasilaka lihi oto angop or mbarik indiyok usahari ri. ³¹Uhu angop or lalawushihindak ormu tapmama orhiyok linduwa. Uhu malakamak or naha nirin jivinakwa mak ormu nanduwa. Uhu nir Israelik fehendan or jelyashinak sunguwavun ni tormblenak kavakava nihi avak or yoko ermbekmbahan. ^{f32}Karem or urin ni heyehe nir nga Masikome Avui Wasilakahi nga nimu sawenduwa, Masikome oto Avui Wasi-

^c5:19 Ap 12:7-10 ^d5:28 Mt 27:25 ^e5:29 Ap 4:19

^f5:31 Ap 2:33-34; Ef 1:20; Hi 2:10; 12:2

laka ma ol orin hishiowehe tiyawa ma ondon or hari ria.”

Gamaliel lida ondon or saweri, “Yawur ji hishihi aposel ondon ji uka.”

³³Urik lida ondo mashi Pitahin li misihhi wavu lihi indik er lelenari sira. Uhu aposel ondon li mandingormekmbaha limu mbara. ³⁴Hako lida lar orok siri ri. Hi orhi Gamaliel oria. Or Farisi, mashi Moseshin sawendari ma ri. Ma amber hi orhin hauowendari lir. Judama lida lihi li tirsandari mishik or sihi ma ondon ormu sawe mbara, “Aposel tondon ji lalainak hikrik kandakar nga nambek li sinak,” karem ormu mbara. ³⁵Am hikrik li layishirik Gamaliel mu lida ondon ormu sawera, “Jir ma tondon mbele las ji uku nahi, wa yawur ji hishishihi jivai uka. Ji misi. ³⁶Mas wolo Teudas or usaha ormu mbara, “An malakama nir.” Karem or mbarik ma ol orin tiyandari ma ondo 400-ik nari lira. Hako gavman orin li jimandingormeshirik ormu hara. Urik ma ol orin tiyandari ma ondo simbalesik er li hala tulu ishirik lerawu lihi os li landari oso mendek simu nara. ³⁷Teudas oto am or hashirik kandakar nga nambek naha, os gavman hulaima nokopma hi lihin li kayekuri wolok si narik Judas Galilik fehendari nga nor usasihi or mbarik hulaima nokopma orin limu tiyara. Uhu gavman nga awun li ukmba limu ura. Hako gavman orin li mandingormeri ri. Urik ma ol orin tiyandari ma ondo amber simbalesik er li tulu apshamba apshambak limu ira. ³⁸Unda osik jirin amu sawenduwa. Jir avak mbele las ma tondon ji uwa hala, wahau. Ji halashinak li ika. Lerawu os li lawa oso, men wavu lihi li hishihi

li landa nahi, avak mendek nakwa sir. ³⁹Hako os Avui Wasilaka sunguwavu lihi or mbashinak li landa nahi, mbeek ji pantlendahi ambu sir. Os erem ji u nahi, Avui Wasilaka nga jimu anajikwa sira.” Karem or mbarik lida ondo Gamalielhi mashin limu misira.

⁴⁰Uhu aposel ondon li usharik li tarik limu sawera, “Avak mashi Jisashin ji sawewa hala,” karem limu aposel ondon pantlera. Uhu lirin li warmblashihi li halashirik limu ira. ⁴¹Aposel ondo Judama lida lihi li tirsanda mishin li halaha hikrik limu layira. Mashi Jisashin li sawendari osik os erem lirin li warmblashiri oso “Avui Wasilaka or mbashiwak nomorawu oson ni kishawa sir,” karem mbaha limu rupshira. ⁴²Uhu ermba ermbak tempel aka nga mahi aka nga li ihi mashi jivi Avui Wasilakahin sawendari lir. Mashi os li saweri karem, “Jisas oto Avui Wasilaka angop mas or mbahandari hom or mbashirik hulaima nokopman jivinakmbaha tari ma ria,” karem limu sawera.

Ma 7-pela aposelin jelyakmbaha li kamari

6 Oso wolo Jisashi mashin misindiyan dari ma ondo musha mendek nari lir. Hako Judama ol Grikhi mashin mbandari ondo Aramhi^{6:1} mashin mbandari Judama ondon olmu ngriara. Li ngriaha olmu mbara, “Jir erndakava ondonjik akwan humasinda jir. Hako jir mbeek nokove nihi ol mumblak wayayanda ondon yawur ji heyeye akwa mbele mbelen nakremba nakrembak humasinda ambu jir.” ^{j2}Karem li mbarik 12-pela aposel ondo li misihi lir nga Jisasin hishindiyan dari ma ondon amber limu ushara. Li usharik li talandirsarik

^{6:1}6:1 Mashi Aram oso mashi Hibru hom nanda sir. Ma ol provins Judia nga Galilik lindari ma mashi orok mbandari lira.

limu sawera, “Os mashi Avui Wasilakahin ni sawendan ni halashihi lerawu os akwa mbele mbelen ni humasindan ni la nahi, mbeek jivik nakwa ambu sir. ³Uwa osik mahasanje, misi. Jir avak ma 7-pela jihi nindik ji kamaka, hulaima nokopmahi misokomek li heyewak jivik li naha Masikome Avui Wasilakahi nga li naha hishiyarinda nga nanda ma ondon. Ushinak avak akwa mbele mbelen humasinda lerawu oson li laka. ⁴Hako nir avak ermba ermbak Avui Wasilakan ni sawehe mashi orhi nom ni sishi sawehe hulaima nokopman ni jelyakwa nira.”

⁵Urik ma amber aposelhi mashi oson li misihi limu rupshira. Uhu Stivenin limu kamara. Stiven oto or kwambuk Jisashi mashin misindiyandari ma ria. Masikome Avui Wasilakahi nga nandari ria. Uhu Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas, Nikolas karem ondo nga limu kamara. Nikolas oto yanga Antiokik fehenda ma ria, or Judama ambu ri, hako or lir nga nakrem Avui Wasilakan tiyandari ma ria. ⁶Ma ol li kamari ondon li mbashirik lasikop os aposel siri mishi orok limu sira. Urik aposel ondo ma ondohi masijik tavan li hauowehe lirnjik Avui Wasilakan limu sawera, ushinak lerawu oson li lakmbahan.

⁷Urik hulaima nokopma mashi Avui Wasilakahin li laha yanga yanga amber limu haisau handasawe ira. Urik Jerusalemik lindari ma musha mendek mashi oson li misihi Jisasin wavu lihik limu owera. Pris musha mendek er nga Jisasin wavu lihik limu owera. ^k

Judama Stivenin li kotim uri

⁸Avui Wasilaka Stivenin or waprupshihhi kwambu orhik orin ormu jelyara. Uri osik Stiven mbele mbele apsham apshamhi nga ma undahi ambu nga hulaima nokopma lihi nindik ormu

ura. ⁹Hako ma lal li usaha Stiven nga limu mainkwambu mbara. Ma ondo aka lasik talandirsaha hi Avui Wasilakahin hauowendari Judama lira. Lir neloko walanga lihi mas akishmakishak nandari lir. Hako os erem li nandarin li halaha jip lindari lira. Ma ondo kuyanga Sairinik fehenda nga yanga Aleksandriak fehenda nga yanga Silisiak tari nga Esiaak tari nga lira. ¹⁰Hako Masikome Avui Wasilakahi Stivenin or jelyaha wappij hishiyarindarin orin or harik mashin or saweri osik ma ondo mbeek mashi orhin li mblarnakurik nari ambu lir, wahau. ¹¹Uri osik ma ondo ma lal li mbashirik li taha limu haimba handambara, “Ni misiwa Stiven oto mashi kavan Moses nga Avui Wasilaka nga nor mbawak ni misinda ri.” ¹²Karem li mbarik mashi oso li misihi hulaima nokopma nga Judama lida lihi nga mashi Moseshin sawendari ma nga wavu lihi osmu kavak nara. Uri osik Stivenin li i tolo Judama lida lihi ondo li tirsandari mishik limu laha ira. ¹³Uhu ma lal Stivenin li haimba handambakmbaha li mbashirik orok li sihi limu mbara, “Ermba ermbak ma toto tempel aka toso nga mashi Avui Wasilakahi nga mashi kavakavan owehe mbanda toria. ¹⁴Ni misiwa karem mbanda ri. “Jisas Nasaretik fehenda oto avak tempel aka toson or jila tarvlalaha anandin ukwari. Uhu mbele mbele ol Moses ni ukmbaha or mbahandari ondon avak or halaha nombo anandin ewekwa ri,” karem mbanda ria.” ¹⁵Urik ma amber ol orok tirsira liri ondo olmu Stivenin washiolora. Li washiolori fumunyava orhi enselhi fumunyava hom ormu nara.

Stiven lida ondon mashin or saweri

7 Urik hetpris Stivenin ormu silira, “Mashi kas ma tondo mirin li mbawa

omendinga os mo wahau?" ²Urik Stiven mu mbara, "Mahasanje, avoko anhi jirin. Ji misi. Os neloko nihi Abraham yanga Haranik or i namber, os yanga Mesopotemiak or liri wolo, Avui Wasilaka hevenik fehe kwambu wasilaka ngashi ormu Abrahamik talara. ^{m3}Uhu ormu orin sawera, "Mir yanga mihi nga mahasanje mihi nga halashihi misambi os mirin a lai halashinak mi likwa mishi orok ika." ⁴Karem or mbashirik Abraham yanga Mesopotemia os Kaldia ma ondo li lindari mishin or halaha ormu yanga Haranik ira. Orok er or lihi avoko orhi hashirik Avui Wasilaka or mbashirik misambi tos ji liwa torok ta liri ria. ⁿ⁵Oro wolok Avui Wasilaka misambi toso mbeek orin or hari ambu sir, wahau. Hako or mbari karem, misambi toso avak orhik si nashindanak kumak jinirmbanira orhi lihik nakwa sira, karem mbari ria. Hako os mashi oson erem or mbari wolo, Abraham mbeek jikisi nga nor nari wolo ambu sir. ^{o6}Avui Wasilaka Abrahamin ormu sawera, "Jinirmbanira mihi avak mahi kuyanga lasik li ihi akishmakishak nakwa lira. Unak ma orok fehenda ondo avak asama 400-ik lirin kavakavak li ukwa lira. ^{p7}Hako ma ol lirin kavakavak uwa ondo avak kavak a nakwa lir. Ushinak kumak jikisi lihi ondo avak misambi oson li halaha indik kuyanga torok li raha anin lotu ukwa lir." ^{q8}Uhu Avui Wasilaka Abrahamin ormu sawera, "Mir avak masamsishi mihin koro. Oso suman mir nga na tivikwan heimakwa sira." Urik Abraham mashi orhin or misindiyaha os or mbari hom ormu ura. Erem or ushirik Abraham nokove orhi Aisakin simu wara. Niri 7-

pela am li ishirik Aisakhi masamsishin ormu korora. Ushirik Aisak nokove orhi Jekopin simu wara. Ushirik Jekop oto nokove orhi ondo neloko nihi 12-pela ondon limu wara. Lar Josep oria. ^r

⁹Urik Josep sanje orhi ondo orin li heyehel olmu wapkava hishira. Uhu ma anandihi tavak Josepin li haha yan limu lara. Ushirik Josepin li laha yanga Ijipik limu ira. Hako Avui Wasilaka or nga nor sihi nomorawu orhik talarin kopshan or mbashirik ormu sira. ^{s10}Uhu orin or jelyaha armesarmek orin or ushirik hishiyari orhi wasilakak si nashirik, king Ijipik fehe or heyehel or rupshihi orin or mbashirik malakamak ormu nara. Malakamak or naha hulaima nokopman or arangoho kinghi aka nga ormu washilira. ^t

¹¹Hako oro wolok yanga Ijip nga yanga Kenan nga akwa mendek si nashirik wasilaka mendek limu erenghara. Urik neloko nihi nga akwa mendek si narik olmu erenghara. ^{u12}Hako Jekop or misiri yanga Ijip akwa nga nari sir. Uri osik jikisi orhi ondon or mbashirik yanga Ijipik li ihi akwan li frungawu laha indiyok limu tara. ¹³Ushihi indiyok limu ira. Urik Josep lirin ormu sawe mbara, "An Josep anira," karem or mbaha king Ijipik fehe oton er nga mashi oson ormu sawera. ^{v14}Ushihi Josep or mainharik Jekop jikisi jinirmbanira orhi 75 ondon or laha Josepin li heyekurik Ijipik limu ira. ^{w15}Ijipik li i lihi Jekop orok ormu hara. Urik ol nakrem li iri ondo er nga limu hara. ^{x16}Ushirik maninimba lihi ondon li laha indiyok yanga Kenan orok limu ira. Uhu yanga las Kenan orok nandari Sekem orok li laihi sunja aka orok limu wakor owera. Sunja aka oso Abra-

^{m7:2} Stt 11:31; 12:1 ^{n7:4} Stt 11:31—12:5 ^{o7:5} Stt 12:7; 15:18; 17:8

^{p7:6} Stt 15:13-14; Kis 12:40 ^{q7:7} Kis 3:12 ^{r7:8} Stt 17:9-14; 21:4

^{s7:9} Stt 37:11,28; 39:2,21-23 ^{t7:10} Stt 41:37-44 ^{u7:11} Stt 41:54; 42:1-2

^{v7:13} Stt 45:1-4,16 ^{w7:14} Stt 45:9-11; 46:27 ^{x7:15} Stt 46:1-7; 49:33

ham angop maskop yan or laha Hamorhi jikisi ondohin or frungawuhundari sira. y

¹⁷ Avui Wasilaka os or ukmbaha mas Abrahamin or sawehendari oso am si talakuri wolok osmu nara. Oso wolo nirambara Jekophi ol Ijipik liri ondo musha mendek nari lira. ^{z18} Josep hashirik kandakar nga nambek li lihi Ijipik fehe ma lar kingik ormu nara. Or mbeek lerawu jivi os Josep orok or lahandarin heyendari ambu ri. ¹⁹ King oto Judama ondon kavak or nakmbaha lirin ormu mbara, “Jikisakri ol akri li wawa ondon ji laha hikrik ji ormbeshinak li haka,” karem ormu mbara. ^a

²⁰ Oro wolok Moses nijava orhi orin simu wara. Si wari Avui Wasilakahi misokomek jivi mendek or nashirik niyaka nalmingrip fri wanyishirik akakop ormu wara. ^{b21} Hako king mbari mashi oso kwambu mendek si nashirik fri misihi akakop fri oweshirik or wahandarin fri halaha orin fri laharla hikrik fri oweshirik ormu wara. Ushirik king jikisnokopji orhi osmu i laha jikisi sihi hom simu simbi lahayara. ^{c22} Moses am or saha mbele mbele hishiyarinda jivi Ijipik nandari ondon ormu heitakora. Erem or naha mashi os or mbari kwambu nga si narik lerawu kwambun ormu lara.

²³ Moses asama orhi am 40-k or naha orhi ma ol akishmakishak naha Ijipik fehe ondonjik lerawun men landari ondon or heyekurik ormu hishira. ²⁴ Or ihi nor heyeri Ijipik fehe ma lar ormu Israelik fehe ma larin kavakavak ura. Urik Moses mu Israelik fehe ma otonjik or sihi Ijipik fehe oton ormu mandingormera. ^{d25} Moses or hishiri karem, or avak Avui Wasilaka mbashinak Israelik fehe ondon

or laha li ikwa ri, karem hishiri ora. Hako lir mbeek erem hishiri ambu lir. ²⁶ Wahandaha nor i heyerik Israelik fehe ma ambe lap opmu anajira. Urik fririn or arangokmba uhu ormu mbara, “Shir Israelik fehenda ambe osh te. Mberem ushiwak shihi ambek shi anajikwak shi undua?”

²⁷ Karem or mbarik ma or ma anandin havahavan jiri ma oto Mosesin or tolo-lafaa normu mbara, “Mayam si. Lawe mirin malakamak mbashiwak nirin mi heyembakwak mi undu? ²⁸ Mir anin mi mandingormekwak mimu hishindu, os hinyer Ijipik fehe ma oton mi mandingormeri hom?” ²⁹ Moses mashi oson or misihi or ajehe ormu tulu ira. Or tulu ihi yanga Midianik or ihi orok ormu nokop laha lira. Uhu jikishulayi orhi frijip nari vri. ^e

³⁰ Asama 40 am si irik ensel lar mu Moseshik talara, misamtelmbamba os pasir telemba Sainai nandari mishi orok ensel oto mi kanda las hi ukruri nindik ormu talasira. ^{f31} Moses or heyeri hi oso mbeek mi oson uri ambu sir. Uri osik wawu musha mushak ormu hishira. Uhu armek or heyekurik pasir ormu i sira. Urik Wasilaka mu orin sawera, ³² “An God neloko mihi lotu undari anira. An God Abraham nga Aisak nga Jekop nga God lihi anira.” Urik Moses or lishnyafaha kwarnguarnaha or heyekurin ormu ajera.

³³ Urik Wasilaka mu orin sawera, “Misambi os mi siwa oso anhi jivi mende sir. Uwa osik mir avak kumba ari mihin tloloka. ³⁴ An os Ijipik fehe ma anhi ma ondon li uwak kavak li nawan angop a heyenda sir. An os li tlawan angop a misiwa sir. Uwa osik ter anhi ma ondon a jivinakwak amu rakanduwa. Uwa

^y7:16 Stt 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 ^z7:17 Kis 1:7 ^a7:19 Kis 1:11-22

^b7:20 Kis 2:2 ^c7:21 Kis 2:3-10 ^d7:24 Kis 2:11-15

^e7:29 Kis 2:21-22; 18:3-4 ^f7:30 Kis 3:1-4

osik mir usanak a mbashinak Ijipik ika,” karem ormu mbara.

³⁵ Mas wolok Israelik fehenda ma ondo Mosesin li turaha karem mbari lir, “Lawe mirin malakamak mbashiwak nirin mi heyembakwak mi undu?” karem mbari lir. Hako Moses oto Avui Wasilaka mbashirik or ihi lida lihik or naha lirin jelyakurik nari ri, os or sihi nor misirik mi kanda las hi ukruri nindik Avui Wasilaka sauharik ensel or saweri hom. ³⁶ Moses oto nom maifuk or sihi Israelik fehe ondon or laha yanga Ijipin limu halara. Uhu mbele mbele ma undahi ambu nga apsham apshamhi ondon yanga Ijip orok or uhu Fa Nalo orok or uhu misamtelmbamba orok os asama 40-k li liri wolo er nga ormu ura. ⁸

³⁷ Uhu Moses oto Israelik fehenda ma ondon ormu sawera, “Avui Wasilaka avak ma lar jihi nindik or kamashinak profetik nakwa ria, tos an nawa hom.”

³⁸ Undarik misamtelmbamba orok Moses nga neloko nihi ondo nga orok li tirsaha lirik ensel lar telemba Sainaik mashi Avui Wasilakahi ermbe ermbak lindan ormu Mosesin sawera. Urik or nga mu nirin sawera. ^h

³⁹ Hako mashi os Avui Wasilaka Mosesin or sawerik or nga neloko nihi ondon or saweri mashi oso lir mbeek misindiyari ambu lir. Lir mashi orhin li mblarna ormbehe wavu lihi indiyok Ijipik li ikurik hishiri lir. ⁴⁰ Uhu Aronin limu silira, “Moses kar nirin Ijipik lahararik ni tahanda oto or mbele menden or landua. Nir ni nikishi nikishihi am ni krehe te. Uwa osik mir nirnjik god lal mi ushinak li maifu inak indiyok Ijipik ni ika.” ⁱ⁴¹ Karem li mbaha mbele las bulmakau jikisi hom limu heimaha ura. Uhu haimba handambanda god lihi osonjik limu

nambura. Uhu er limu rupkapshira, os tava lihik li toloho li uri god oson. ^{j42} Uri osik Avui Wasilaka lirin or kumaifa nor halashirik ta niyaka tashingraha ondo yejen limu lotu ura. Mashi oso jekamba profetik karem li kayehendari osa.

“Jir Israelik fehe ma jirin, ji misi. Asama 40-k os misamtelmbamba orok ji liri wolo anin ji nambukuri lal am laharari oj? Wahau.

⁴³ Sel aka os ji kishari oso aka anhi ambu sir. Oso haimba handambanda god Molekhi nga tashingraha Refanhi nga frihi aka sira. Ovron ji lotu ukmbaha tava jihik ji uri vri. Erem ji uri osik avak a mbashinak yanga home mende Babilonik li laha ikwa jir.”

Amos 5:25-27

Mashi Avui Wasilakahi karem mbandari osa.

⁴⁴ Neloko nihi os misamtelmbamba orok li liri wolo, lir Avui Wasilakahi sel aka nga nandari lira. Aka orok sunja frijip Avui Wasilakahi mashi nga nandari ovron li oweshirik wandari vri. Sel aka oso li uri Avui Wasilaka Mosesin or saumukushirik or heyeri hom, os or mbari nombo hom limu ura. ⁴⁵ Ushindarik nirambara lihi sel aka oson li kishaha Josua nga nakrem li sihi awun li uhu ihi misambi os Judama ambu ondo liri mishin li hiniyin hongokurik olmu ira. Urik Avui Wasilaka mu Judama ambu ondon kria ormbere. Ma ondon or kria ormbeshirik sel aka oso li kisha ihi li oweshirik orok simu sira. Er si si ihi Devit mu kingik nara. ^{k46} Devit oto Avui Wasilaka rupshi mendendari ria. Undarik Devit Avui Wasilaka or Jekop lotu undari oton or sawehe normu silira, “Am mi mbashinak aka jivi las mirnjik a ukundan? Ushinak ma li ihi mirin orok

⁸7:36 Kis 7:3; 14:21; Nam 14:33 ^h7:38 Kis 19:3 ⁱ7:40 Kis 32:1

^j7:41 Kis 32:2-6 ^k7:45 Jos 3:14-17

li lotu ukwan.”¹⁴⁷ Hako Avui Wasilaka mbeek or mbashirik Devit akan uri ambu ri, wahau. Solomon mu aka oson ura.^m

⁴⁸ Hako Avui Wasilaka kwambu ngashi or mbeek ma tavak li tolo uhunda aka orok linda ambu ri. Oso mas profet karem or mbahandari sir,

⁴⁹ “Wasilaka karem mbari ri. Antonom heven nga misambi nga a tolonda nira. Mberem nanda akan anjik ji ushinak avai limasikundas? Wahau.

⁵⁰ An anhinjik mbele mbele amber hevenik fehe nga misambik fehe nga antonom a urakonda lira.” *Aisaia 66:1-2*

Profet karem mbahandari ri.

⁵¹ Hako, jir mamblasamblan jinda jir. Sunguwavu jihi sunjakombe hom nanda jir. Jir Judama ambu ondo hom ji naha mbeek mashi Avui Wasilakahin misinda ambu jir. Uhu ermba ermbak Masikome orhin mblarnanda jir, os mas misumu walanga jihi undari hom.ⁿ⁵² Misumu walanga jihi ondo profet ol Kraiss ma worna ma Avui Wasilakahi or takuri mashin sawendari ondon amber hom li mandingormendari lira. Uhunda osik jir erema. Ma worna ma Kraiss oton ji toloho wutari ondo lihi tavarenjek ji harik li jimandingormeshirik hari ria.^{o53} Jir mashi Avui Wasilakahi os ensel li sawerin angop ji misiri sir. Hako mbeek ji tiyari ambu sir,” Stiven karem ormu sawera.

Sunjakomben li loho Stivenin li mandingormeri

⁵⁴ Judama lida lihi ondo mashi os Stiven saweri oson li misihi er li waplelenaha fu nga limu tantlemantlem-bura.⁵⁵ Hako Masikome Avui Wasilakahi Stivenin kwambun hari ria. Urik heven yok or larasamawuhu ukruha-

randa Avui Wasilakahin or heyehe Jisas Avui Wasilakahi tapmama yok sirin ormu heyera.^{p56} Uhu Stiven mu mbara, “Ji misi. An hevenin a heyewa angop sutlawa sir. Uwak Ma Jikisi Avui Wasilakahi ormu tapmama Avuihi yok sin-duwa.”^q

⁵⁷ Mashi oson li misihi li waplelena mendehe wasilakak limu ushandashira. Uhu or mbari mashi oson li misikurin li turaha mambla lihin limu arangora. Li usaha shirinyambar li ihi Stivenin limu toltambanara.⁵⁸ Orin li toloho yanga hikriyok limu tololongo lalayira. Uhu sunjakomben li loho orin li jimandingormekmbaha limu ormba. Ma ol Judama lida lihi li tirsandari mishik orin haimba handambari ma ondo kousamba lihin li toloho lai jikanda ermbasi lar siri mishik limu owera. Hi orhi Sol oria.

⁵⁹ Erem li ushihi sunjakomben li loho Stivenin limu jira. Urik ormu beten ura, “Jisas Wasilaka mirin te. Masikome anhi tava mihik amu halanduwa.”⁶⁰ Uhu kumbambongon or huvuhu wasilakak ormu mbara, “Wasilaka, mir avak kavakava os anin li uwan lirin wasan uwa hala.” Karem or mbaha normu hara.^r

Sol siosin kavak or nari

8¹⁻³ Sol Stivenin li mandingormekurin rupshiri ri. Stiven or hashirik Judama ol Avui Wasilakahi mashin yawur tiyandari ondo ornjik li owetlaha orin limu wakor owera. Os Stivenin li mandingormeri wolo, Jisasin hishindiandari ma ol Jerusalemik lindari ondo er nga kavak li nakurik limu ura. Sol oto aka akak or layihi Jisasin hishindiandari ma ondon or jihi or tolo longo laihi krawuk or oweshirik limu lira. Hako lal os erem

or urin li heyehē li tulu ihi lal provins Judiak li irik lal provins Samariak limu ira. Hako aposel ondo nom Jerusalemik er liri lira. ^s

Filip provins Samariak mashin or saweyari

⁴Hako ma ol Jerusalem halaha tulu iri ondo yanga yangak li ihi mashi Jisashin saweyari lira. ⁵Lar lihi Filip oria. Filip oto provins Samariak or ihi orok fehendari ma ondon mashin ormu sawera, “Jisas oto jirin jivinakmbaha Avui Wasilaka kamahanda ma ria.” ⁶Karem or sawehē mbele mbele ma undahi ambun or urik li heyehē ma musha mendek mashi orhin arme mendek limu misira. ⁷Filip wasimalengamba ol man tolondari ondon or mbarik li jisuwuhu ma ondon li halaha tulu iri lir. Uhu ma ol kumba nashi tava nashindari ondon or mbarik er nga jivik nari lir. ⁸Ushirik ma orok fehendari warje mende nga limu rupshira.

Saimon entlembantlen sindari ma

⁹Hako ma lar yanga orok lindari ri. Hi orhi Saimon oria. Or entlembantlen sindari ma ria. Mbele mbele apsham apshamhi indingan or uhu, “An kwambu nga na nanda nira.” Karem or mbaha orhinjik yerkujindari ri. ¹⁰⁻¹¹Samariak fehe ma amber malakama nga hi ngashi ambu ma ondo nga jikisi nga asama mushak mbele mbele ol or uri ondon li heyehē wavu musha mushak hishindari lira. Uhu karem mbandari lir, “Kwambu Avui Wasilakahi indinga osmu orhik nanduwa,” karem mbandari lira. ¹²Hako Filip os Avui Wasilaka arangoshinak jip li likuri mashi nga Jisas Krai or taha kavakava lihin or yoko ermbekmbaha nor hahandari mashi nga nor sawerik orok fehe ma li misindiyaha

fak limu layira. ¹³Saimon or er nga mashi Jisashin or misindiyaha fak ormu layira. Uhu Filip iri hom, or er nga nor tiya ihi mbele mbele apsham apshamhi nga ma undahi ambu ondo nga Filip urik or heyehē wavu mushak ormu hishira.

¹⁴Aposel ol Jerusalemik liri ondo li misiri Samariak fehenda ma ondo angop mashi Avui Wasilakahin misindiyari lir. Uhu Pita fre Jonin li mbashirik yanga orok frimu ira. ¹⁵⁻¹⁶Samariak fehe ma ondo Wasilaka Jisasin wavu lihi li hishiowehe fak limu layira. Hako mbeek Masikome Avui Wasilakahi lihi or taka number. Uri osik Pita nga Jon nga opmu Avui Wasilakan sawera, unak or mbanak Masikome orhi lihi or takakmbahan. ¹⁷Avui Wasilakan fri saweshihi tavan masiji lihi fri hauoweshirik Masikome Avui Wasilakahi lihi ormu takara. ^t

¹⁸Saimon or sihi nor heyerik aposel ovro tava frihin fri hauowerik Masikome Avui Wasilakahi ma ondohik ormu takara. Urik yan or laha fririn or haha normu mbara, ¹⁹“Shir kwambu oson anin shi hawa. Unak avak man erem a unak Masikome Avui Wasilakahi lihi or takaka.”

²⁰Hako Pita Saimonin ormu sawera, “Ya mihi toso nga mir nga avak kavak er nakwa shir. Mberem ushiwak? Mir karem mi hishiwa osa. Mbele mbele jivi os Avui Wasilaka men or handa oso yak mi frungawundahi sir, karem hishiwa oma. Hako wahau. ²¹Sunguwavu mihi Avui Wasilaka or heyehē mbeek jivik nawa ambu sir. Uwa osik mir mbeek lerawu tos shi lawan mi landahi ambu sir, wahau. ²²Mir avak wavu mihin tormblehe kava kava mi unda oson kumasika. Uhu Avui Wasilakan silinak kavakava ol sunguwavu mihik nawan or yoko ermbeka. ²³Mirin a heyehē mbele

mbele kava ol sunguwavu mihik hojehe mirin toltangrishiwak a heyendu.”

²⁴Urik Saimon mu fririn sawera, “Shir avak anjik Avui Wasilakan shi sawenak mbele mbele oso avak anhi si talakwa si halaka,” karem ormu mbara.

²⁵Aposel ovro mashi os Wasilaka fririn or mukurik fri heyeri nga or sawerik fri misiri mashi nga orok fehendari man frimu sawembara. Uhu indiyok Jerusalemik ikurik frimu ira. Fri ihi Avui Wasilakahi mashin yanga yanga os provins Samariak nandari orok fri saweihl Jerusalemik frimu ira.

Filip Itiopiak fehe ma larin mashin or saweri

²⁶Ensel Wasilakahi lar Filipin ormu sawera, “Mir usaha Jerusalemik ika. Uhu Jerusalem mi halaha nombo os yanga Gasak li inda nombo yok ika,” karem ormu mbara. (Nombo oso ma ngashi mishi ambu nindik inda sir.) ²⁷Urik Filip or usaha ormu ira. Nombo orok or ihi yanga Itiopiak fehe ma lar or tarik ormu heyera. Ma oto hi nga nor naha hiushanokove Itiopiak fehendanjik ya sihi ondon washilindari ma ria. Avui Wasilakan or lotu ukmbaha Jerusalemik tari ria. ²⁸Ushihi indik yangak or ikmbaha karis, karem li ushanda orok or lawu lihi jekamba profet Aisaia kayehendari oson or ritim uhu ormu ira. ²⁹Urik Masikome Avui Wasilakahi Filipin ormu sawera, “Mi ihi karis orok i pasir sika.”

³⁰Karem or mbarik Filip shirinyambar or ihi karis iri mishik ormu i sira. Pasir or i sihi nor misirik Itiopiak fehenda ma oto profet Aisaia kayehendari mashin ormu ritim ura. Urik Filip mu silira, “Mir mashi os mi ritim uwa oso mainome sihi am mimu hishiyarindu?”

³¹Karem or mbarik ma oto mu mbara, “Wahau te, os ma lar mashi kaso main-

ome sihin or sawenak a misi nahi ambu, wa mberem a hishiyariku?” Karem mbaha Filipin or mbarik or lawuhu karisik nakrem frimu lira.

³²Mashi os jekamba orok narik or ritim uri karem,

“Ma orto li jimandingormekurik li lairi. Hako or mbeek mashi las mbari ambu ri. Os sipsipin li jimandingormekwak li laiwak mayam li sinda hom siri ri. Uhu os sipsip jikisi kukwa lihin li korokwak li lai oweshiwak mayam li sinda hom ma oto or mbeek mashi las mbari ambu ri.

³³Mashi kavakavan li mbaha orin limu esnerkora. Or mbeek mashi omendingak li mbaha kotik li oweri ambu ri. Mashin li haimba handambaha orin limu kotik owera. Or jinirmbanira nga nor na namber li jimandingormeshirik hari ri. Unda osik hulaima nokopma mbeek nirambara orhi lal heyekwa ambu lir.” *Aisaia 53:7-9*

³⁴Itiopiak fehe ma oto mashi oson or ritim uhu Filipin ormu silira, “Mirin amu silinduwa. Profet lawen or mbaha mashi kason or kaye? Orhinjik or mbari os mo, ma anandi lar or mbari os?”

³⁵Karem or mbarik Filip Aisaia kayehendari mashi os or heyeri oso mainome sihin or saweshihi, hovok Jisashi mashi nga nor sawerik ormu misira.

³⁶⁻³⁷Uhu nombok fri ihi fa las fri heyehel Itiopiak fehe ma oto mu mbara, “Heye, fa las kasai karok nandu. Anin fak tolofaleka.” ³⁸Karem or mbaha nor mbarik karis er simu sira. Urik Filip nga ma oto nga frimu fak layira. Uhu Filip orin ormu fak tolofalera. ³⁹Uhu fan fri halaha frimu rasara. Urik Masikome Avui Wasilakahi Filipin or laha ishirik ma oto mbeek orin heyeri ambu ri. Hako

ma oto er or rupshihi nombo orhin or tiyaha yanga orhik or ikurik ormu ira. ⁴⁰Hako Filip or heyeri angop yanga Asdotik siri ri. Uhu mashi Jisashin yanga orok ormu saweyara. Uhu yanga ol Sisariak ikuri nombok nandari orok ormu saweira. Uhu nor ihikop kuma yanga Sisariak ormu ira. ^v

Sol sunguwavu orhin or tormbleri

9 Oro wolok Sol er or waplelenaha Wasilakan hishindiandari ma ondon or toloho or mandingormekmbaha ormu ura. Uhu hetprisik ormu ira. ^{w2}Or ihi hetpris oton or heyeha jekamba lal or kayeshikmbaha ormu silira. Or kayeha nor hanak or laihi maifuk sihi Judama lotu undari akan washilindari ma ol Damaskusik fehe ondon or hakmbahan. Urik hetpris jekambak karem ormu kayera, “Os Sol ma lal or heyenak nombo Jisashin li tiyanda nahi, wa ma ondon avak or toloho Jerusalemik or laharaha krawu akak or oweshinak likwa lira.” Karem or kayeha Solin ormu hara. ³Urik Sol Jerusalemik or halaha yanga Damaskusik or ikurik ormu ira. Am or ihi Damaskusik or layikuri ambek si narik kolok tumsar kasai lervlandari hom lersuwu yok simu taka orin arangora. ⁴Urik misambik or takatukuyi waha or misirik mashi las ma lar karem ormu mbara, “Sol, Sol. Mberem ushiwak anin mi kavak nakwak undua?” ⁵Urik Sol mu mbara, “Wasilaka, mir lawe mir?” Urik ormu mbara, “An Jisasin mimu kavak nanduwa. ⁶Hako mi usaha mi ihi yanga Damaskusik layika. Unak ma lar avak lerawu os mi lakwa lakwa oson or sawenak mivai misika,” karem ormu mbara.

⁷Hako Sol nga iri ma ondo er li lishnyafaha li ajehe mayam er limu sira, mbeek mashi las mbari ambu lir. Mberem ushirik? Mashi oson misiri lir.

Hako lir mbeek ma omen heyeri ambu lir. ⁸Urik Sol mu usasira. Misokome orhi huriri sir. Hako mbeek mbele las or heyekurik nari ambu. Erem or narik ma ol or nga iri ma ondo tava orhin li toloho Damaskusik limu la layira. ⁹Li lalayi oweshirik niri nalmingrip orok liri ria. Hako misokome orhi mbeek jip or heyeri ambu. Uhu akwa nga uksembe nga mbeek ari ambu ri.

¹⁰Yanga Damaskus orok Jisasin hishindiandari ma lar lindari ria. Hi orhi Ananaias oria. Or lihi suku hom or heyeri Wasilaka hi orhin ormu ushara, “Ananaias.” Karem or mbarik ormu mbara, “Wasilaka, mberem uwa?” ¹¹Karem or mbarik Wasilaka orin ormu sawera, “Mir usaha nombo os Nombo Worna, karem li ushanda orok mi ika. Nombo orok mi ihi Judashi akak mi layihi ma lar yanga Tarsusik fehe oton mi silheyeka. Hi orhi Sol oria. Or ormu orok beten unduwa. ¹²Sol oto or lihi suku hom or heyewak or linda akak mi layihi tava mihin masiji orhik mi hauoweshiwak kolok misokome orhi indiyok jivik si nawak heyewa ora.”

¹³Urik Ananaias mu sawera, “Wasilaka, an a misiwa ma musha mende ma orton li mbanda re. Jerusalem orok ma ol mirin hishindiandari ondon kavak or nawak li mbawak a misinda re. ¹⁴Or angop bikpris ondo kwambu lihin orin li haha li mbashirik torok tari ria, mirin hishiowehe lotu unda man or toloho krawuk or owekmbahan.”

¹⁵Hako Wasilaka mu orin sawera, “Mir i. Ma oto angop a kamawa ri. Or ihi Judama ambu ondo nga king ondo nga hulaima nokopma Israelik fehe ondo nga mashi anhin or sawenak li misikmbahan. ^{x16}Lerawu anhin or laha nombo orok nomorawu kava orhik talakwa oson

avak a mukunak heyekwa ri,” karem ormu mbara. ^y

¹⁷Urik Ananias or usa or ihi aka orok or layi tava orhin or hau Solhi masijik owehe normu mbara, “Awasayi anhi, Sol. Wasilaka Jisas or nombok mihik talarik mi heyeri oto or mbashiwak mirin a heyekwak amu randuwa. Ushinak misokome mihi indiyok jip mi heyekmbahan. Unak Masikome Avui Wasilakahi avak mir nga nor sikmbahan.” ¹⁸Ananias karem or mbarik os foom armbu hom misokome orhik nari ovro kolok fri jakoho frimu rakara. Urik indiyok ormu heyera. Uhu nor usarik orin ormu fak tolofalera. ¹⁹Urik akwa lal li harik or amasihi indiyok kwambu nga normu nara.

Sol Damaskusik Jisashi mashin or saweri

Uhu niri lal Sol Damaskus orok Jisasin hishindiyan dari ma ondo nga limu lira. ²⁰Uhu kolok Judama lotu undari aka orok or ihi mashin ormu sawera, “Jisas orto jikisi Avui Wasilakahi ria.” ²¹Urik ma amber Solhi mashin li misihi limu lishnyafara. Uhu limu mbara, “Ma roto Jerusalem orok ma ol Jisasin hishiowehe lotu unda ma ondon kavak nandari ma toria. Uhu ter torok or taha ma ol Jisasin hishindiyan da ma ondon or toloho bikprisik or laha ihi krawuk or owekmba tawa ri, karem ni hishiwara.” ²²Hako mashi os Sol or saweri oso kwambuk er si naha krahak nari sir. Uhu karem ormu mbara, “Jekamba Avui Wasilakahik li kayehendari hom Jisas oto hulaima nokopman jivinakmbaha Avui Wasilaka angop or kama handa ma ri.” Karem or mbarik Judama ol Damaskusik lindari ondo li misihi wavu musha mushak limu hishira. ^a

²³Niri lal am li ishirik Judama lal lasikop li tirsaha Solin li mandingormekurik limu anasawera. ²⁴Uhu sunja inyi os yangan arangondari akayanga amber ondon niri nga tandi nga er limu arangorakora. Unak or tanak li mandingormekmbahan. Hako Sol mashi os orin li jikurik li mbari mashi oso angop misiri ri. ²⁵Uri osik orin tiyandari ma ondo niri wolo lasik orin li laha inyi os sunjak li undari orok limu lalawura. Uhu serkawu laka kwambu jindari lasik li mbashirik or layi lirik kuvuk li tihi naman er li tolori hom yanga hikriyok ormu layira. ^b

²⁶Undarik Sol indiyok Jerusalem ormu ira. Uhu ma ol Jisasin hishindiyan dari ma ondo nga nakrem li tirsakmba ormu ura. Hako wahau. Lir os Jisasin or hishindiyan ri oson angop misiri lir, hako mbeek mashi oso ome, karem hishiri ambu lir. Uri osik limu ajera. ^{c27}Hako Barnabas mu Solin aposel ondo hik halakmbaha laha ira. Or laihi mashi os Sol Damaskusik inda nombo orok Wasilakan or heyeri oso nga mashi os Wasilaka orin or saweri oso nga lirin ormu sawera. Uhu yanga Damaskusik Sol mashi Wasilakahin kormbak or sawehe mbeek or ajeri ambu oso nga ormu sawera. ^{d28}Aposel ondo Sol os Jisasin or hishindiyan ri oson kormbak limu heyera. Uhu Sol or nga Jerusalem nakrem li lihi limu yara. Uhu kwambu Jisashik mashin kormbak ormu sawera. Or mbeek man ajeri ambu ri. ²⁹Uhu Judama ol mashi Grikhik maimbanda ma ondo nga limu anamainkwambu mbara. Hako lir nombo nombo os orin li jimandingormekurin lasari lir. ³⁰Hako Jisasin hishindiyan dari ma ondo mashi oson li misihi Solin li laha Sisariak limu lai halashirik yanga Tarsusik ormu ira.

^y9:16 2 Ko 11:23-28 ^z9:21 Ap 8:3 ^a9:22 Ap 18:28

^b9:25 2 Ko 11:32-33 ^c9:26 Ga 1:17-19 ^d9:27 1 Ko 9:1

³¹Oro wolok Jisasin hishindiandari ma ol provins Judia nga Galili nga Samaria orok lindari ondo jipjip er lindari lira, mbeek nomorawu nga nari ambu lir. Uhu Avui Wasilaka lirin or jelyashirik orin hishindiandari nombo lihi kwambuk er nari sir. Avui Wasilakan li ajehe orhi siyok limu sira. Li sirik Masikome Avui Wasilakahi lirin or jelyashirik Jisasin hishindiandari ma musha mendek er nari lira.

Pita or mbarik Ainias jivik or nari

³²Pita Avui Wasilakahi ma ondon or heyekmbaha yanga yangak ormu ira. Uhu yanga las Lida, karem li ushandari mishik ormu ira. ³³Kuyanga orok or ihi ma lar ormu heyera. Ma oto hi orhi Ainias oria. Ma oto maome orhi angop turmusaharakondari ria. Jeyengawukop or wandari asama tostava tava yok nalmingrip nari sira. ³⁴Pita orin or heyeye ormu sawera, “Ainias, ter Jisas Kraiss unak jivik nakwa mir. Uwa osik mi usaha jeyengawu mihin armek oweka.” Karem or mbarik kolok lewas ormu usara. ³⁵Urik ma ol yanga Lida orok fehe nga kuyanga Saronik fehe nga Ainias oto jivik or narik li heyeye wavu lihin li tormblehe Wasilakan limu tiyara.

Pita or mbarik Tabita indik si usahari

³⁶Kuyanga Jopak Jisasin hishindiandari nokove las lindari sir. Hi sihi Tabita sir. Grikihi mashik Dorkas, karem li ushandari sir. Sir mbele mbele lerawu jivin si laha erndakava ondon si haha jelyandari sir. ³⁷Nindi las wolok si kavamisihim simu hara. Urik maninimba sihin li uktoloho waskowarmbak li hevehe aka metenje heyeyok li lalawu oweshirik simu wara. ³⁸Oro wolok Pita yanga Lidak liri ri. Yanga Lida oso yanga Jopa nga pasir nandari sir. Uri osik Jisasin tiyandari ma ol Jopak lindari ondo Pita yanga Lidak or ta lirin li mis-

ihi ma frijip li mbashirik frimu ira. Fri ihi orin frimu sawera, “Hai, kolomalok mi ra ni iwa. Nambek mi nawa halawa.”

³⁹Urik Pita or usaha frir nga limu ira. Li ihi orin li laha aka os heyersiyer li undari aka heyeyok limu lawura. Or lawu nor heyeri nokove mumbala ondo orok li sihi limu tlara. Urik Pitan li heyeye os Tabita lir nga si liri wolok kowe mbele mbele ol si tlavaha lirin si hahandari ondon orin limu mukura.

⁴⁰Urik Pita mu hulaima nokopma amber ondon or mbarik hikrik limu layira. Urik kumban or huvuhu ormu Avui Wasilakan sawera. Uhu fumunyava orhin or tormblehe nokove oso maninimba sihi wari mishim oroyok ormu heyera. Uhu ormu mbara, “Tabita, nyir usawa.” Karem or mbarik kolok misokome sihi simu hurira. Uhu Pitan si heyeye si usaha simu lira. ⁴¹Urik Pita tava sihin or tololik simu usasira. Urik Pita Avui Wasilakahi ma ondo nga nokove mumbala nga nor usharik li tarik normu mukura, “Tabita tos usa lindu,” karem ormu mbara. ⁴²Urik Pita lerawu os or lari mashi oso li haisau handasawe irik yanga Jopak fehe ma amber li mistakoho ma mushak Wasilakan limu hishindiyara. ⁴³Urik Pita yanga Jopa orok nambek Saimon nga liri vri. Saimon oto bulmakau sishin or tloloho mbele mbelen bulmakau sishi ondok undari ma ri.

Ensel Korniliusik or talaha mashin or saweri

10 Ma lar yanga Sisariak lindari ri. Hi orhi Kornilius oria. Or Romik fehe kepten oria. Awun undari ma 100 orhi siyok li sihi awun undari lira. Awun undari ma ondo, “Italik fehe awun unda ma” karem li ushandari ma lira. ²Or Judama ambu ri, hako Avui Wasilakan lotu undari ma ri. Or nga ma ol aka orhik lindari ma ondo er nga amber Avui Wasilakan li tiyaha orin ermbe ermbe lotu

undari lira. Uhu Judama erndakava ondon ya mbele mbelen handari ri. Uhu ermba ermbak Avui Wasilakan sawendari ri. ³Nindi las wolok am si homikurik 3 kilok hom si narik or mbele las sukuk heyendari hom ormu heyera. Or lihi nor heyerik ensel Avui Wasilakahi lar orhik or talaha ormu mbara, “Kornilius.”

⁴Karem or mbarik ensel oton or heyeha nor aje normu mbara, “Wasilaka, mberem uwa?” Urik ensel mu orin sawera, “Avui Wasilaka os orin mi sawenda angop or misiwa sir. Uhu os erndakava ondon armek mi uhu ya mbele mbelen mi handa oso nga angop or heyewa sir. Uhu os erem mi undan ormu rupshinduwa. ⁵Wa, mir kolok ma lal mbashinak yanga Jopak li ika. Uhu ma lar orok li heyeha li sawe laha li taka. Hi orhi Saimon, hi yoko orhi Pita oria. ⁶Or Saimon ome larhi akak lindu. Saimon oto bulmakau sishin or tloho mbele mbelen bulmakau sishi ondok unda ma ria. Aka orhi os solwara mambuk sinda sir.”

⁷Ensel karem or sawe lafakaha ormu ira. Urik Kornilius ma frijip ornjik lerawun landari ma nga awun undari ma lar nga nor usharik limu rara. Awun undari ma oto or Judama ambu ri. Hako or er nga Avui Wasilakan lotu undari ma ri. Or ermba ermbak Kornilius nga pasir or lihi lerawun landari ma ria. ⁸Uhu Kornilius os or heyerik talarin lirin or saweha nor mbashirik Jopak limu ira.

Pita sukuk heyendari hom or heyeri

⁹Li wahandaha ma ol Kornilius mbashirik iri ondo li ihi am takondik si narik Jopak li layikurik simu nara. Oso wolo mende Pita Avui Wasilakan or

sawekmbaha aka heyeyok ormu lawura. ¹⁰Uhu Pita or erengha or akurik ormu misira. Akwan li hundujeri hom or lihi mbele las sukuk heyendari hom ormu heyera. ¹¹Or heyerik heven akayanga simu sutlara. Urik mbele las osmu takara. Oso waskowarmba laka hom nari sir. Sumbu sumbu yok li toloho li halashirik misambik takari sira. ¹²Hako mbele mbele ol waskowarmba orok wari ondo fle mbashi, wako hovo, avi apsham apsham nandari ondo^{10:12} er nga orok wari lira. ¹³Urik Pita or lihi mashi las mbarik ormu misira, “Pita mir usaha ondo lal jiji aka!” ¹⁴Urik Pita mu mbara, “Wasilaka, wahau te. An mbeek mbele mbele ol misokome mihik mi heyewa jivik nanda ambu, karem mi pantlenda ondo kal a ahaheyenda ambu osik a akwa ambu nir.” ¹⁵Karem or mbaha nor misirik indik ormu mbara, “Mbele mbele ol Avui Wasilaka ushirik jivik nahanda ondon avak kava, karem mbawa hala,” karem ormu mbara. ¹⁶Mashi oso Pitan hindi nalmingrip saweri sir. Urik Pita hindi nalmingrip, wahau, karem mbari ri. Ushirik waskowarmba oso kolomalok indiyok simu lawura.

¹⁷Urik Pita wavu musha mushak or hishihi ormu mbara, “Wa, mberemhi suku tosir, tos ter a heyewa toson?” karem or lihi hishirik ma ol Kornilius mbashirik tari ondo Pita liri akan li lasaraha os or liri akayangak limu ta sira. ¹⁸Uhu limu silira, “Saimon, hi yoko orhi Pita torok lindar mo wahau?” ¹⁹Pita suku os or heyeri oson or lihi hishirik Masikome Avui Wasilakahi orin ormu sawera, “Misi. Ma nalmingrip ol mirin

^{10:12}**10:12** Wok Pris sapta 11 karem mbanda sir. Fleavimbashi lal misokome Avui Wasilakahi or heyewa jivik nawak li anda lir. Hako lal misokome orhik or heyewa kavak nashiwak li anda ambu lir. Fleavimbashi ol Pita heyeri ondo lal kavak or heyeri lir.

^e**10:14** Wkp 11:1-47; Ese 4:14 ^f**10:15** Mk 7:15,19

lasarandu. ²⁰ Mir usaha layi. Layihi lir nga nakrem ji i. Lir Judama ambu lir. Hako mir avak wavu mushak hishiwa hala. An mbashihindak tawa ma lir.”

²¹ Urik Pita or layihi ormu mbara, “An Pita anira, ma or ji lasarawan. Jir mbe-lenjik ji randu?” ²² Urik limu mbara, “Nir Kornilius torok ni raha mirin ni heye, karem or mbashihindak nimu randuwa. Or kepten Romik fehe ri. Awun unda ma 100 ondo orhi siyok sinda lira. Or ma jivik or naha Avui Wasilakan or lotu uhu orin tiyanda ma ri. Or, “ma jivi mende” karem Judama amber li mbanda ri. Hako ensel Avui Wasilakahi lar or talaha orin ormu saweshirik or nga mu nirin mbashiwak nimu randuwa. Ushinak aka orhik mi ihi mashi lal mi sawenak or misikmbahan.” ²³ Urik Pita lirin akomek or lalayihi oweshirik li lihi orok or nga limu wara.

Pita Korniliushi akak or layihi mashin or saweri

Li wahandaha or nga najer limu ira. Ma ol Jisashi mashin misindiyandari Jopak fehe lal er nga limu ira. ²⁴ Li wahandashihi li ihi yanga Sisariak limu talara. Kornilius or usharik orhi ma nga naimble orhi ondo er nga angop li talandirsaha Pitan nikishi liri lira. ²⁵ Urik Pita mu tara. Or taha akak or layirik Kornilius pasir or taha kumbamu Pitahik or avermbuwaha orin ormu lotu ura. ²⁶ Hako Pita orin or toloho ormu mbara, “Mir usa. Erem uwa hala. An mir hom men ma nir.” ²⁷ Uhu fri maimbaha frimu akak layira. Uhu or heyeri Judama ambu ondo musha mendek orok tirsira liri lir.

²⁸ Urik Pita mu lirin sawera, “Angop ji heyenda sir. Lo nihi karem mbanda sir, nir Judama nga jir Judama ambu nga mbeek nakrem ni likwa ambu nir.

Uhu mbeek nir ihi pasir jir nga ni sikmbaha mbanda ambu sir. Hako an angop Avui Wasilaka sukuk or mukushihindak a heyehenda sir. Uhunda osik mbeek ma lar a mba, “Mir kava mir, mir misokome Avui Wasilakahik jivik nanda ambu mir,” karem a mbakwa ambu nir. ²⁹ Uwa osik a rakmbaha ji mainhashihindak a misihi kolomalok amu randuwa, mbeek mashi jihin a mblarnari ambu nir. Wa, ji sawenak a misi. Mberem ushiwak anin ji mbashihindak a randu?”

³⁰ Urik Kornilius mu mbara, “Niri nalmingrip am iri lir, mbele las anhik talarin. Aka anhik a lihi ter si nawa hom 3 kilokik si narik Avui Wasilakan a saweri nira. Urik kowe ukruharandarin faleri ma lar tumsar or talaha anhi fumunyavak or sirik amu heyera. ³¹ Urik ormu mbara, “Kornilius, Avui Wasilaka os orin mi sawendan angop misiwa ri. Uhu os erndakava ondon armek mi uhu ya mbele mbele ondon mi handan angop heyewa ri. Uwa osik Avui Wasilaka os erem mi undan ormu rupshinduwa. ³² Wa, kolok ma lal mbashin yanga Jopak li ihi Saimonin li heyeka, hi yoko orhi Pita ria. Uhu oton li laharaka. Ma oto or Saimon ome larhi akak lindu. Saimon orto bulmakau sishin toloho mbele mbelen bulmakau sishi ondok unda ma ria. Aka orhi solwara mambuk sinda sir.” ³³ Karem or mbarik a misihi kolomalok ma ondon a mbashirik limu ira, mirin li heye li laharakmbahan. Uwa osik mi rashiwak nimu rupshi mendenduwa. Mashi os Wasilaka mirin or hahanda oson mi sawenak ni misikmbaha nimu talandirsanduwa. Uwak Avui Wasilaka ormu nir nga linduwa.”

³⁴ Urik Pita mu sawera, “Ter am amu heyekrahakoronduduwa. Avui Wasilaka Judama ambu ondon or kumasihi Judama nom rupshinda ambu ri. Ma am-

ber hom nakrem rupshinda ri. ^{h35}Hako yanga yanga amber hom ma ol orin lotu uhu nombo wornan tiyanda ondo amber or rupshinda lir. ³⁶Avui Wasilaka nir Israelik fehe nirin mashi jivin or hahanda karem. Or mbashirik Jisas Kraiss or taha nor hashihindak waplelena Avui Wasilakahi mendek si nashihindak os nimu or nga waphimbiji linduwa. Jisas Kraiss orto ma amber lihi Wasilaka ria. ³⁷Jon mashin or sawe nor mbar, “Jir sunguwavun ji tormblehe fak ji layika.” Karem or mbashirik mbele mbele ol provins Galilik sishihi rara yanga Israelik talandari ondon angop ji heyenda sir. ⁱ³⁸Jir angop ji heyeri sir. Avui Wasilaka Jisas yanga Nasaretik fehendan or kamashihi Masikome orhi nga kwambu orhi nga orin hari ria. Uhu or nga nor sishirik Jisas yanga yangak or ihi hulaima nokopman armek or uhu ma ol Laulaka oloshirik kavak nahandari ondon or urik jivik limu nara. ^j

³⁹Mbele mbele ol or urik yanga Israel nga Jerusalem orok talari ondo misokome nihik ni heyehe nimu sawenduwa. Hako Jisasin miandok li tirihi limu mandingormera. ⁴⁰Hako niri frijip am fri ishirik Avui Wasilaka or mbarik Jisas indiyok or usaha hulaima nokopma misokome lihik ormu talara. ⁴¹Hako Judama amber nembes, wahau. Ma nir mas Avui Wasilaka mbashirik mashi orhin sawendari ma nirtonom nihik talari ri. Os indiyok or usahari wolo nakrem ni lihi nimu ara. ^{k42}Uhu ormu nirin sawera, “Yanga yangak ji ihi kormbak karem ji sawe, Avui Wasilaka Jisas orto nom or kamashihindak ma ol hahanda nga ma ol liwa nga lirin or heyembakwari,” karem ormu sawera. ^{l43}Profet ondo amber Jisasin karem sawendari ola. Ma

ol Jisasin wavu lihik owenda ondo amber os miandok or hari nombo orokop Avui Wasilaka kavakava lihin or laha ermbekwa ola, karem mbahandari lira.” ^m

Masikome Avui Wasilakahi Judama ambu ondohik or takari

⁴⁴Pita mashin or saweri halanganga Masikome Avui Wasilakahi ma amber ol orok lihi mashin misiri ondohik ormu rakara. ⁿ⁴⁵⁻⁴⁶Urik Jisasin hishindiandari Judama ol Pita nga nakrem rari ondo li misiri Judama ambu ondo yanga apsham apshamhik fehe mashi lihik li mbaha hi Avui Wasilakahin limu hauowera. Oson li misihili li lishnyafaha limu mbara, “Ambehoma. Avui Wasilaka Masikome orhi angop Judama ambu tondon er nga nor hawa lir.” Karem li mbarik Pita mu mbara, ^{o47}“Ma rondo angop Masikome Avui Wasilakahin lawa lir, os nir lahanda hom. Uwa osik ma lar avak lirin pantlekwa ambu lir, os ma rondo li mbanak li fak tolofalekwan.” ⁴⁸Uhu Pita ma ondon ormu sawera, “Ji mbanak avak kwambu Jisas Kraishik jirin li fak tolofaleka.” Karem mbashirik fak li layishihili limu orin sawera, “Mir avak niri lap nir nga ni lika,” karem limu mbara. ^p

Pita Jerusalemik or ihi mbele mbele ol talarin or saweri

11 Ushirik aposel ondo nga Jisasin hishindiandari ma ol provins Judiak lindari ondo nga limu misira, Judama ambu ondo angop Avui Wasilakahi mashin li misindiyanin. ²Hako os Pita Jerusalemik indik or iri wolo, Jisasin hishindiandari Judama olmu Pi-

^h10:34 Lo 10:17 Ro 2:11 ⁱ10:37 Mt 4:12-17 ^j10:38 Mt 3:16; Lk 4:17-20

^k10:41 Lk 24:42-43; Ap 1:8 ^l10:42 Ap 17:31; 1 Pi 4:5 ^m10:43 Ais 53:5-6; Jer 31:34 ⁿ10:44 Ap 11:15; 15:8 ^o10:45-46 Ap 2:4; 19:6 ^p10:48 Ap 2:38

tan ngriara. ³Uhu olmu mbara, “Mir mberem ushirik Judama ambu ondo aka lihik mi layihi lir nga nakrem ji ar?” ^q

⁴Karem li mbarik Pita mbele mbele ol orhik talarin lirin armek ormu sawera, ⁵“Os yanga Jopak a lihi Avui Wasilakan a saweri wolo mbele las sukuk a heyendari hom a heyerik lersuwu yok simu rakara. Oso waskowarmba laka hom nari sira. Mbele las sumbu sumbu yok li toloho li halashirik anhik takari sira. ¹⁶Urik mbele mbele ol waskowarmba orok nari ondon armek a lishi heyeri, fle mbashi ol ma owelinda ondo, wako hovo, avi ondo karem orok nari lir. ⁷Urik mashi las heven yok a misirik ormu mbara, “Pita, mir usaha ondon jihi aka.” ⁸Karem or mbarik amu mbara, “Wasilaka, wahau te. An mbeek mbele mbele ol misokome mihik mi heyewa jivik nawa ambu, karem mi pantlenda ondo kal a ahaheyenda ambu osik a akwa ambu nir.” ⁹Karem a mbarik ormu mbara, “Mbele mbele ol Avui Wasilaka ushirik jivik nahanda ondon avak kava, karem mbawa hala,” karem ormu mbara. ¹⁰Mashi oso anin hindi nalmin-grip saweri sir. Urik an hindi nalmin-grip, wahau, karem a mbari nir. Ushirik waskowarmba oso indiyok lersuwu yok simu lawura.

¹¹Si lawuri halanganga ma nalmin-grip aka os a liri mishik limu tara. Lir Sisariak linda ma lar mbashirik tari lira. ¹²Urik Masikome Avui Wasilakahi mu anin sawera, “Lir nga ji ika. Lir Judama ambu lir. Hako wavu mushak hishiwa hala.” Karem or mbarik a misihi ma 6-pela Jisashi mashin misindiyandari ma ondo er nga nimu ira. Ni ihi ma otohi akak nimu layira. ¹³Aka orhik ni layirik ormu nirin sawera, os ensel aka akome

orhik or tala sirik or heyeri mashi oson. Ensel oto karem orin saweri ri, “Mir ma lal mbashinak Jopak li ika. Uhu ma lar Saimon, hi yoko orhi Pita oton li heye li sawe laharaka. ¹⁴Ma oto avak or taha mashi lal mirin sawekwa ri. Os Avui Wasilaka avak mir nga ma ol nakrem aka mihik linda ondo er nga amber kavakava ji undan or laha ermbeshinak ermba ermbak jip ji likwa mashin.” Ensel karem orin or mbari oson anin ormu sawera. ¹⁵Urik mashin lirin a sawerik Masikome Avui Wasilakahi mu lirik takara, os mas nihik or takahandari hom. ¹⁶Urik amu hishira, mashi os Wasilaka mas or mbandandarin. Karem or mbari osa, “Jon men hulaima nokopman fambak tolofalandari ria. Hako jir avak Avui Wasilaka mbashinak Masikome orhi or takaha jihik sikwa ri,” karem mbari ora. ¹⁷Os nir Wasilaka nihi Jisas Kraisi or saweri mashin ni misindiyarik Avui Wasilaka Masikome orhin nirin men hari ri. Undari hom ormu lirin erem hara. Uwa osik an mbeek lerawu os lihik or lari oson mbele las a mbandahi ambu nir, wahau.” Karem ormu mbara.

¹⁸Ma ondo Pitahi mashi oson li misihi mbeek orin li ngriakurik hishiri ambu lir, wahau. Hi Avui Wasilakahin li hauowehe limu mbara, “Ter am nimu heyenduwa. Avui Wasilaka or halashiwak Judama ambu ondo er nga sunguwavu lihin li tormblehe ermba ermbak jip li linda oson limu landuwa.” ^v

Yanga Antiokik fehenda ma Jisasin hishindiyandari ma ondo ermbak hi Kraishi nom li usharik li misihi lirin Kraishi ma, karem li ushari

¹⁹Os Stivenin li mandingormerik or hari wolo Jisasin hishindiyandari ma on-

^q11:3 Ap 10:28; Ga 2:12 ^r11:5 Ap 10:9-48 ^s11:14 Ap 16:31

^t11:15 Ap 2:4 ^u11:16 Ap 1:5 ^v11:18 Ap 13:48; 14:27

don er nga kavak li nakmbaha limu ura. Erem li urik Jerusalem li halaha li tuluhu yanga yangak limu ira. Lal kuyanga home ol Judama ambu ondo linda mishi orok limu ira. Lal kuyanga Fonisiak, lal ailan Saiprusik, lal yanga Antiokik, karem limu ira. Uhu yanga orok mashi Jisashin li saweri Judama ondo nom li sawerik misiri lir, mbeek Judama ambu ondo nga saweri ambu lir. ^{w20}Hako lihi nindik ma lal Saiprusik fehe nga yanga Sairinik fehe nga yanga Antiokik li ihi mashi Wasilaka Jisashin yanga Grikik fehehenda ondon er nga limu sawera. ²¹Urik kwambu Wasilakahi lihi si nashirik ma mushak sunguwavu lihin li tormblehe Wasilakahi mashin limu misindiyara.

²²Sios Jerusalem fehe ma mashi oson li misihi Barnabasin li mbashirik Antiokik ormu ira. ^{x23}Or ihi nor heyeri Avui Wasilaka orok fehe ma ondon armek or uhu nor jelyashirik or heyeye ormu rupshi mendera. Uhu ma ondon armek ormu owesawera. Unak wavu lihi mende nga Wasilakan ermba ermbak li tiyakmbahan. ²⁴Barnabas oto ma jivi mendek or narik Masikome Avui Wasilakahi orhik or sishirik kwambu mendek Wasilakan hishindiandari ri. Uri osik mashin or sawerik ma musha mendek Wasilakan limu wavu lihi owera.

²⁵Ushihi Barnabas yanga Tarsusik or ihi Solin ormu lasara. ^{y26}Or ihi orin or heyeye nor laha yanga Antiokik frimurara. Uhu asama namtas orok fri lihi ma musha mende Jisasin hishindiandari ondon mashin frimu owesawera. Yanga Antiok orok Antiokik fehe ondo ma ol Jisasin hishindiandari ondon li heyeye “Lir Kraishi ma,” karem maifu mendek limu ushara.

²⁷Oso wolo profet lal yanga Jerusalem li halaha yanga Antiokik

limu rakara. ²⁸Profet ondo lihi larhi orhi Agabus oria. Masikome Avui Wasilakahi or saushashirik mashin ormu sawera, os yanga yanga misambi amber akwa mendek si nakuri mashin. Ushirik os Klodius or malakama Sisar Romik fehek or nari wolo akwa mendek simu nara. ^{z29}Urik Jisasin hishindiandari Antiokik fehendari ma Agabus saweri mashi oson li misindari osik am akwa mendek si narik ya lal li laha Jisasin hishindiandari ma ol provins Judiak lindari ondon li hashinak ya oso lirin si jelyakmba limu mbara. Ma ol ya lakak nari ondo lakak li hakmba limu mbara. Ma ol ya awar nari ondo awar li hakmba limu mbara. ³⁰Uhu ya ondon li owe tirsashirik Barnabas fre Solin li mbashirik ya ondon fri laha provins Judiak frimu ira. Fri laha ihi orok sios lida ondon frimu hara. ^a

Herot Jemsin or mandingormeshihi Pitan krawuk or oweri

12 Oro wolok king Herot Agripa Jisasin hishindiandari ondon kavak or nakurik ormu mbara. ²Uhu nor mbarik bainatik Jemsin limu jimandingormera. Jems oto sanje Jonhiria. ³Herot or heyeri os erem or uri oso Judama lida lihi limu rupshira. Uri osik Pita er nga nor mandingormeshinak or hakmbaha normu hishira. Oso wolo Judama hiyawu Bret Yis Ngashi Ambun li andari wolo sira. Uhu Pitan or mbashirik li toloho krawuk limu owera. ⁴Uhu or mbashirik awun undari ma 16-pela ondo tovro kavrombak orin limu washilira. Uhu Herot karem hishiri ora, “Hiyawu wasilaka Pasova oso mendek si nanakop a mbashinak Pitan li laharlanak hulaima nokopmahi misokomek yawur kormbak orin a kotim

^w11:19 Ap 8:1-4 ^x11:22 Ap 4:36 ^y11:25 Ap 9:30 ^z11:28 Ap 21:10

^a11:30 Ap 12:25

ukwa nir,” karem ormu hishira. ⁵Erem or mbashirik Pita krawu akak ormu lira. Hako Jisasin hishindiyardari ma ondo li tirsaha kwambu mendek olmu Avui Wasilakan saweri lira. Ushinak Pitan or jelyashinak krawu akan or hala talakmbahan.

Ensel Pitan krawu akak or laharlari

⁶Herot Agripa mu os Pitan or kotim ukuri wolon kamara. Os or kamandari de oso si hara namber, Pita awun undari ma ovrohi nindik ormu suknyara. Tava orhi angop sen kuvuk awun undari ma ovrohi tava nga li anamblashi li ishishirik siri vri. Urik awun undari ma lal olmu akayanga hikrik arangoshi lira. ⁷Urik tumsar ensel Wasilakahi lar mu talarara. Urik ukruharandari aka orok simu ukrura. Urik ensel Pitan aimak or jihi nor lembasihi ormu mbara, “Mir kolok usa.” Karem or mbarik kolok sen kuvu ovro mu tlolo farakara. Urik ensel mu mbara, ⁸“Kufulombo mihin ishindangrihi kumba ari mihi nga faleka.” Karem or mbarik os or mbari hom Pita mu ura. Urik ensel mu mbara, “Kousamba mihi nga falehe anin tiyaka.” ⁹Urik Pita krawu akan or halaha ensel oton ormu tiya ira. Hako Pita sukuk or heyer, karem hishiri ri. ¹⁰Fri ihi akayanga maifuk sindarin fri tikrishihii akayanga nindin fri tikrishihii akayanga sambak frimu ira. Urik akayanga oso sihih simu sutlara. Ushirik frimu layishihii ira. Nombo lakak fri ihi kolok ensel mu Pitan halashi ira. ^b

¹¹Ushirik Pita am or hishiyarihi ormu mbara, “Ter amu hishiyarinduwa, Avui Wasilaka mbashiwak ensel orhi anin jivinakwak tawa ri. Herot nga Judama ol mbele mbele kava anin ukwak li mbawa ondo lihi tavarenjek anin indik or lakmbahan.” ¹²Uhu aka Mariahih ormu ira.

Sir nijava Jonhi sira. Jon hi yeje orhi Mak oria. Ma musha mendek aka orok li tirsaha Avui Wasilakan sawe liri lir. ¹³Pita am or ihi ormu akan tirira. Akan or tiririk orok lerawun landari nokop-minyongo las mu akayangan sutlakurik tara. Hi sihi Roda sira. ¹⁴Hako Pitahi mandarjinyak si misihi sunguwavu sihi er si rupshi mendehe akayangan si sutla namber indiyok simu shirinya ira. Si ihi orok tirsandari man simu sawera. “Pita or taha akayangak sindu.” ¹⁵Karem si mbarik limu mbara, “Wahau te. Nyir ferfar nyimu mbandu?” Hako si mblarna menderik li misihi limu mbara, “Nyir ensel or Pitan washilindan heyewa nyir,” karem limu mbara.

¹⁶Hako Pita er sishi akan tiriri ri. Urik akayangan li sutlaha orin limu heyera. Uhu er limu lishnyafara. ¹⁷Urik Pita mayam li likmbaha ormu tavalounara. Uhu nombo os Wasilaka orin or jivinashirik krawun or hala talari mashi oson ormu sawera. Uhu ormu mbara, “Jir avak Jems^{12:17} nga ma anandi ol Jisasin hishindiyarda ma ondo nga ji sawenak li misika, mbele mbele os anhih talawa oson.” Ushihi Pita lirin or halaha yanga anandi yok ormu ira.

¹⁸Am si hararik, awun undari ma li heyeri Pita mbeek krawu aka orok liri ambu ri. Ushirik li mbelehe limu aje mendera. Uhu lihinjik limu anasili anasilira, “Pita mbeek or iwa?” ^{c19}Herot Agripa or heyeri mbeek Pita orok liri ambu. Urik ma ondon or mbashirik Pitan limu lasaira. Hako mbeek li heyeri ambu ri. Urik awun undari ma ol Pitan washiliri ondon li kotim uhu li mandingormeshinak li hakmbaha ormu mbara. Ushihi Herot provins Judian or halaha yanga Sisariak ormu layira. Uhu orok ormu lira.

^{12:17}**12:17** Jems oto Jisashi maha lar oria.

^b**12:10** Ap 5:19 ^c**12:18** Ap 5:22-24

Avui Wasilaka Herotin kavak or nari

²⁰Nindi las wolok King Herot Agripa yanga Tairik fehe ma nga Saidonik fehe ma nga ormu waplelena mendera. Uri osik yanga orok fehe ma li tirsaha orin li heyekurik limu ira. Unak waplelena orhi mendek si nakmbahan. Lir ermbak kuyanga os Herot arangondari mishi orok akwan li landari osik, las avak Herot lirin or waplelenaha akwan li landari nombon or pantlenda ngashi, karem mbaha li ajehe olmu ira. Li ihi masmas Blastus, or Herot wandari aka oson washilindari man li heyehelimu sawera. Ushinak mishamaimbanda mak or nahanor i Agripan or heyesaweshinak waplelena orhi mendek si nakmbahan.

²¹Ushirik Herot os lirin or heyekuri wolon ormu kamara. Oso wolo king falendari kowen or falehe sia os king lindari orok ormu lira. Uhu mashi lal ormu sawera. ²²Urik yanga Tairik fehe ma nga Saidonik fehe ma nga lirin or rupshikmbaha li hokophakovihi mainlakalakan jihi limu mbara, “King Herot mashin or mbawa kwambu nga nor naha Avui Wasilaka hom mbaw te. Mbeek ma mbanda hom mbawa kom te.” Karem limu er washimbara. ²³Urik Herot mashi os li mbari oson or misihi or rupshihi mbeek hi Avui Wasilakahin hauoweri ambu ri. Erem or urik kolok ensel Avui Wasilakahi mu orin jira. Urik jipmiskavamisindari las orhik nari sir. Urik owe ol hovo hom nanda shishirik ormu hara. ^d

²⁴Hako mashi Avui Wasilakahi yanga yangak li haisau handasawe irik ma mushak Jisasin limu hishindiyyara. ^e

²⁵Urik Barnabas nga Sol nga lerawu frihin Jerusalemik fri larakoho indik An-

tiokik frimu ira. Uhu Jon Mak er nga fri laha limu ira. ^f

**Barnabas fre Solin li kamaha li
mbashirik mashi jivi Jisas
Kraishin fri sawekurik fri iri**

13 Sios Antiok orok lindari ma lal hi lihi karem. Barnabas, Simeon, Simeon oto hi yoko orhi Niger, Lusius yanga Sairinik fehenda, Sol, Manain. Manain oto or king Herot Antipas nga nakrem sahandari ma ri. Lir profet mashik li mbaha mashi Avui Wasilakahin armek owesawendari ma lir. ²Nindi las wolok hulaima nokopma sios orok fehe Avui Wasilakan li lotu uhu akwan li halaha limu lira. Urik Masikome Avui Wasilakahi lirin ormu sawera, “Jir avak Barnabas fre Solin ji kamashinak lerawu os fri lakmbaha na mbahandan fri laka.” ^{g3}Urik akwan er li hala lihi tava lihin masiji frihik li hauowehe Avui Wasilakan li sawehe li mbashirik frimu ira. ^h

**Barnabas fre Sol ailan
Saiprusik mashin fri saweri**

⁴Masikome Avui Wasilakahi fririn or mbashirik yanga Selusiak frimu ira. Orok sipik fri lawuhu ailan Saiprusik frimu ira. ⁵Ailan Saiprus oso yanga lal nga nandari lira. Las Salamis sira. Yanga Salamis orok frimu layira. Salamisik fri layihi Judama lotu undari akak mashi Avui Wasilakahin frimu sawera. Jon Mak fririn or jelyakmbaha er nga normu ira. ⁱ

⁶Li ihi ailan Saiprus amber hom li yaha mashin li sawe ihi yanga yervle Pafosik li sawekurik limu ira. Pafos orok Judama lar or mbele mbele entlembantlen sindari man limu heyera. Hi orhi Barjisas oria. Or haimba handamban-

^d12:23 Dan 5:20 ^e12:24 Ais 55:11 ^f12:25 Ap 11:29-30; 15:37

^g13:2 Ap 9:15 ^h13:3 Ap 6:6 ⁱ13:5 Ap 12:12; 15:39

dari profet lar oria. ⁷Malakama Sergius Paulus nga lindari ria. Sergius Paulus oto wawu krahak hishiyarindari ma ria. Undari osik mashi Avui Wasilakahin fri sawenak or misikmbaha fririn ormu ushara. ⁸Hako Barjisas oto hi orhi Grikhi mashik Elimas, karem li ushandari oto lerawu os fri lakmba urin ormu pantlera. Mberem ushirik? Or mbeek malakama oto Jisashi mashin or misindiyakmbaha or hishiri ambu. ⁹Hako Sol, hi yeje orhi Pol, Masikome Avui Wasilakahi orhik or sishirik Elimas oton or heilatalehe normu mbara, ¹⁰“Mir Laulakahi jikisi mira. Mir jipjip linda nombo oson uwak kavak li nanda ma mira. Mir ermbak mi haimba handambaha wapkava hishihi os jipjip linda nombo Wasilakahin uwak kavak nanda ma mira. Hako mir os er mi unda oson halakwa ambu om? ¹¹Uwa osik misi. Wasilaka avak ter mirin jikwari. Unak misokome mihi avak si tumushinak mbeek mbele las heyekwa ambu mir. Uhu kandakar nga nambek erem er naha likwa mira.”

Pol karem or mbarik kolomalok lersuwu tle nga kwandi nga si taha Elimashi misokomen simu arangora. Urik ma ol orin toloho nombon mukukurinjik ormu lasa ira. ¹²Urik malakama Sergius Paulus oto os Elimas erem or nari oson or heyeha nor lishnyaha wawu orhi si usarik Wasilakan wawu orhik ormu owera.

Barnabas fre Pol yanga Pisidia mavayok nandari yanga Antiokik fri ihi mashin fri saweri

¹³Urik Pol le yanga Pafosin li halaha sipik li lawuhu limu yanga Pergak ira. Perga oso yanga Pamfiliak nandari sira. Hako Jon Mak fririn orok or halaha in-diyok Jerusalemik ormu ira. ¹⁴Urik Pol

fre Barnabas nom yanga Pergan fri halaha frimu yanga Antiokik ira. Antiok oso yanga Pisidia mavayok nandari sira. Am Sabat wolok si narik Judama lotu undari akak fri layihi frimu takalira. ¹⁵Urik mashi Avui Wasilakahi Moses kayehendari las nga profet kayehendari las er nga limu ritim ura. Ushirik ma ol li lotu undari akan washilindari ma ondo li mbashirik ma lar ihi Pol fre Barnabasin ormu silira, “Shirin, shir mashi las er nga ma tol torok liwa tondon shi saunjelyakwaw shi hishi nahi, wa shi saweka.”

¹⁶Urik Pol or usasihi mayam li linak mashin or sawekmbaha normu tavalounara, “Jir Israelik fehenda ma nga jir Judama ambu ol Avui Wasilakan lotu unda jir nga, ji misi. ¹⁷Avui Wasilaka nir Israelhi nelokon or kamaha nor ushirik os Ijipik li liri wolo musha mendek limu nara. Uhu kwambu orhi mendek lirin indiyok Ijipik normu laharara. ¹⁸Hako orin li kumasirik or halashirik asama 40-k misamtelmbamba orok yari lira. Hako mbeek lirin halari ambu ri. ¹⁹Urik Avui Wasilaka kuyanga Kenan orok fehendari kraha 7-pela ondon or mbarik kavak limu nara. Uhu misambi oson neloko nihi ondon ormu halashira. Unak misambi oso lihik er si nakmbahan. ²⁰Os Ijipik li liri wolok sishi raha Kenanik li layi misambin li humasi laha li liri asama 450 hom nari sira.

Urik Avui Wasilaka maifuk sindari ma ondon or kamashirik Israel orok limu sira. Er li li ihi profet Samuel mu talara. ²¹Urik Israel ondo king nga li nakmbaha limu mbara. Urik Avui Wasilaka Solin or kamashirik kingik or naha asama 40-k ormu sira. Sol oto jikisi Kishi ri. Benjaminhi krahak fehendari ri. ²²Hako Avui Wasi-

^j13:11 Ap 9:8 ^k13:13 Ap 15:38 ^l13:17 Kis 1:7; 6:6; 12:51

^m13:18 Nam 14:34; Lo 1:31 ⁿ13:19 Lo 7:1; Jos 14:1

^o13:20 Het 2:16; 1 Sml 3:20 ^p13:21 1 Sml 8:5,19; 10:20-24

laka Solin or halashihi Devitin or kamashirik kingik ormu nara. Uhu ormu sawera, “A heyewa Devit jikisi Jesihi oto sunguwavu anhi osmu orin rupshi mendenduwa. Or avak mbele mbele os a mbawan tiyakwak a heyewa ma ria,” karem ormu mbara. ^{q23}Uhu maskop or mbahandari hom kraha Devithik fehe ma lar or kamashirik Israelik talari ria, nirin or jivinakmbahan. Ma oto Jisas oria. ^r

²⁴Jisas lerawun or la namber, Jon masmas Israelik fehendari ma ondon amber mashin ormu sawera, sunguwavun li tormbleshinak lirin fak or tolofalekmbahan. ^{s25}Jon am or hakuri wolok si narik ormu sawera, “Ji hishiwa an lawe mende nir? An ma or jirin jivinakwa ma ambu nir. Hako ji misi, ma or jirin jivinakwa ma oto avak takwa ri. An ma jivi ambu nir. Unda osik an mbeek kuvu os kumba ari orhi orok nawan a sorngondahi ambu nir. Hako ma or jirin jivinakwa ma oto jivi mende indinga ria,” karem ormu mbara. ^t

²⁶Mahasanje, jir Abrahamhi nirambara nga Judama ambu ol Avui Wasilakan lotu unda ma jirin. Mashi os Avui Wasilaka Jisas oton or kamashirik nirin or jivinahanda mashi oso nir amber nirnjik li sawehendari sir. ²⁷Ma ol Jerusalemik lindari nga lida lihi ondo nga mbeek orin li heyeye lirin jivinakmbaha Avui Wasilaka kamahanda ma ri, karem yawur hishiyariri ambu lir. Uhu mashi mashi os profet kayehendari ermba ermbak Sabat wolok li sawendari oso nga yawur hishiyariri ambu lir. Uri osik orin li mandingormekmbaha limu mbara. Mashi os karem li mbari oso er nga osmu profet mas li mbahandari hom

nara. ²⁸Hako li heyeri mbele las or uri mbeek kavak nari ambu sir. Unak orin li kotim uhu li jimandingormekurin. Hako li ukmisi flarna mendehe malakama Pailatin li mbarik or mbashirik orin limu mandingormera. ^{u29}Mbele mbele os orin li ukmbaha profet mas li kayehendari oso amber orin li urakoshihi maninimba orhin miandok li laha mawak limu halowera. ^{v30}Hako Avui Wasilaka or mbarik indiyok usahari ri. ³¹Uhu hindi mushak korbak or talarik ma ol Galilin halaha or nga nakrem Jerusalemik iri ondo orin limu heyera. Ushihindak ma ondo os orin li heyendan Judama ondon ter nga olmu sawenduwa. ^w

³²Uwa osik Barnabas nga an nga mashi jivi os Avui Wasilaka maskop misumu walanga nihi ondon or ukmbaha nor mbahandari mashi oson ter os jirin shimu sawenduwa. ³³Avui Wasilaka or mbarik Jisas angop mawan halaha usahari ri. Erem or ushirik mbele mbele or ukmbaha nor mbahandari oso omendingak osmu nara. Mashi oso Buk Song namba 2 orok osmu nandua. Mashi oso karem,

“Mir jikisi anhi mira. Ter avoko mihik amu nanduwa.” *Buk Song 2:7*

³⁴Avui Wasilaka or mbanak or usaha mbeek indik or hakwa ambu oson angop mas or mbahandari sir. Mashi Avui Wasilakahi karem sawehendari sir, “Mas Devitin a ukmbaha na mbahandari hom jirin armesarme mendek a ukwa nir.” Undari mashi oso omendingak talari sir. ^{x35}Mashi Avui Wasilakahi anandi las karem sawehendari sir, “Mir mbeek mi halashinak ma or mi kamahanda ma oto mawak waha kuvayikwa ambu ri,” karem or mbahandari osa. ^{y36}Hako nir angop ni heyenda sir, Devit os misambik

^{q13:22} 1 Sml 13:14; 16:12; Sng 89:20

^{r13:23} 2 Sml 7:12-16

^{s13:24} Mt 3:1-2

^{t13:25} Jn 1:20,27

^{u13:28} Mt 27:22-23

^{v13:29} Mt 27:59-60

^{w13:31} Ap 1:3,8

^{x13:34} Ais 55:3

^{y13:35} Sng 16:10

or liri wolo Avui Wasilaka mbari mashi nom tiyandari ora. Uhu nor hashirik orin limu wakor owera, neloko orhin li wakor owendari hom. Ushirik maome orhi angop kuvayiri sir. ³⁷Hako ma or Avui Wasilaka mbarik mawan halaha usahari ma oto kuvayiri ambu ri.

³⁸Uwa osik mahasanje, jir armek ji hishiyarika. Ma orto nom kavakava ji undan yoko ermbekwa ma ria. ³⁹Mashi Avui Wasilakahi Moses kayehendari oso mbeek kavakava jihin laha ermbendahi ambu sir. Uhu jirin unak Avui Wasilakahi misokomek ma worna mak ji nandahi ambu sir. Hako ma amber Jisasin wavu lihi owewa ma ondo avak kavakava lihi amber or laha ermbeshinak misokome Avui Wasilakahik ma worna mak nakwa lira. ⁴⁰Uwa osik jir ji auheyeka. Las avak orin ji kumaifaha os mas profet li mbahandari hom jihik si nanda ngashi.

⁴¹Karem li mbahandari osa, “Jir mashi Avui Wasilakahin mblar-nanda ma jirin, ji misi. Jir avak lishnyamashnyaha hakwa jir. Mberem ushiwak? Avak jiji nindik mbeelas a unak ji heyehe wavu musha mushak ji hishihi mbeek hishiyarikwa ambu jir. Ma lal jirin armek owesawekwa ol te, hako mbeek hishiyarikwa ambu jir.” *Habakuk 1:5*

⁴²Pol am mashin or sawerakoshihi or nga Barnabas nga hikrik fri layikurik fri urik hulaima nokopma fririn limu sawera, “Sabat wolo usaik indiyok shi raha ter ni misiwa mashi oso lal nga shi sawenak ni misi,” karem limu mbara. ⁴³Os li tirsaha liri mishi oson fri halaha fri irik Judama ondo nga Judama ambu ol Avui Wasilakan lotu undari ondo nga mushak frir nga limu anasawera. Uhu frimu mbara, “Jir ermba

ermbak Avui Wasilaka jirin or jivinandan ji hishiowehe orin ji tiyaha ji lika,” karem frimu sawera.

⁴⁴Am indik Sabat wolok si narik kuyanga orok fehe ma amber hom Pol fre Barnabas mashi Avui Wasilakahin fri sawenak li misikmbaha limu talandirsara. ⁴⁵Hako Judama lal ma musha mendek li talandirsarik li heyehe wavu lihi osmu kavak nara. Uhu mashi os Pol sawerin li mblarnaha orin mashi kavan limu mbara.

⁴⁶Urik Pol fre Barnabas korbak lirin frimu sawera, “Shir Avui Wasilakahi mashin jir Judaman masmas shi sawekurik shi hishiri shir. Hako jir mashi oson jimu mblarna ormbenduwa. Uwa oso os jihinjik karem jimu mbanduwa, “Nir ma jivi ambu nir. Nir mbeek ermba ermbak linda oson ni landahi ambu nir.” Uwa osik ji misika. Shir ter mbeek mashi las jirin shi sawekwa ambu shir. Shir Judama ambu ondohik shi ihi lirin mashin shi sawekwa shir. ⁴⁷Mberem ushiwak? Wasilaka karem shirin or saweri osa, “An mirin a ushirik ukruharanda hom nari mir. Ushinak yanga yanga amber hom mi ihi Judama ambu ondon mi jelyashinak sunguwavu lihin li tormbleshinak kavakava lihin a laha ermbekmbahan.” *Aisaia 49:6*

⁴⁸Judama ambu ondo mashi oso li misihi wavu lihi jivi mendek si narik mashi Wasilakahin li rupshihili limu hauowera. Uhu ma ol ermba ermbak linda oson lakmbaha Avui Wasilaka kamahandari ondo amber mashi Avui Wasilakahin misindiyara. ⁴⁹Urik mashi Avui Wasilakahin yanga yangak li haisau handasawe irik kuyanga orok fehe amber limu mistakora. ⁵⁰Hako Judama ol orok fehe ondo Pol fre Barnabasin li waplelenaha nokove orok fehe ol maifuk sihi Avui Wasilakan lotu un-

dari ondo nga malakama lal orok fehe ondo nga li mbashirik fririn limu ngri-ara. Uhu Pol fre Barnabasin kavakavak li uhu li mbashirik kuyanga oson fri halaha frimu ira. ⁵¹Fri ikurik kumba jere frihin frimu narka lafakara. Ushinak orok fehe Judama ondo kavakava lihi os fririn li urin si mukunak li heyekmbahan. Uhu yanga Antiok oson fri halaha yanga Aikoniamik frimu ira. ^{b52}Urik Masikome Avui Wasilakahi Jisasin tiyandari ma ol yanga Antiokik lindari ondohik or layishirik limu rupshi mendera.

**Barnabas fre Pol yanga
Aikoniamik mashin fri saweri**

14 Pol fre Barnabas yanga Aikoniamik fri ihi os Antiokik fri uri hom Judama lotu undari akak frimu layira. Aka orok fri layihi mashi Wasilakahin fri sawerik Judama nga Judama ambu ondo nga mushak mashi oson limu misindiyara. ²Hako Judama lal mbeek mashi oson misindiyakurik hishiri ambu lir. Uhu Judama ambu ondon li urik wawu lihi kavak si narik mashi Jisashin misindiyandari ondon kavakavak li ukurik limu hishira. ³Hako frir nambe mendek orok fri lihi mashin saweri vria. Uhu mbeek ajeri ambu vri. Urik Wasilaka kwambu orhin fririn or hashirik mbele mbele ma undahi ambu nga apsham apshamhi nga frimu ura. Erem fri urik hulaima nokopma li heyeye limu mbara, “Mashi tos fri sawewa toso omendinga sira. Avui Wasilaka wappij hishi orhi nirin men or hakwak hishinda ria.” ^{c4}Hako hulaima nokopma orok fehendari ma lihinjik li anakoroho lal Judamahi krahak li sirik, lal aposel frihi krahak limu sira. ⁵Uhu Judama ondo nga Judama ambu ondo nga malakama lihi ondo nga li usaha fririn li mbanak fri

humblarakmbaha limu mbara. Uhu sunjakombek fririn li jimandingormekurik limu ura. ^{d6}Hako Barnabas fre Pol mashi os fririn li jimandingormekurik li mbari mashi oson fri misihi yanga Listra nga yanga Derbe nga orok frimu tulu ira. Yanga ovro provins Likoniak nandari vri. Uhu yanga lal orok er nga pasir nandari mishi orok iri vri. ⁷Uhu mashi jivi Jisashin yanga orok frimu sawera.

**Barnabas fre Pol provins Likoniak
nandari yanga Listra nga
Derbe orok mashin fri saweri**

⁸Yanga Listra orok kumba kavak nandari ma lar lindari ria. Nijava orhi orin si wari wolok kumba nashishirik mbeek jip eseyandari ambu ri. Men misambikop liyandari ria. ⁹Ma oto or lihi nor misirik Pol mashi Avui Wasilakahin ormu sawera. Uhu or heyeri ma oto mashi Avui Wasilakahin or misindiyaha wawukop ormu hishira, “Avui Wasilaka avak or mbanak jivik a nakwa nir,” karem ormu hishira. ¹⁰Urik Pol wasilakak ormu mbara, “Mir usasi!” Urik ma oto lewas or usasihi ormu ira.

¹¹Ma mushak os Pol urin li heyeye yanga Likoniak fehe ondohi mashik wasilakak limu mbara, “God nihi frijip angop mak fri naha nihik tawa tovria.” ^{e12}Karem mbaha Barnabasin god Susik limu ushara. Uhu Pol or maimbandari osik orin god Hermesik limu ushara. ¹³Tempel aka god Susnjik li undari oso inyi os li wasihi yanga oson li arangondari hikriyok nandari sir. Undarik tempel aka orok lerawun landari pris oto bulmakau hula lal nga mise lal kuvuk fenjendari nga nor laha yanga akayanga orok ormu laharara. Uhu or nga hulaima nokopma nga ofan god li-

^b13:51 Mt 10:14; Ap 18:6 ^c14:3 Mk 16:20; Hi 2:4 ^d14:5 Ap 14:19
^e14:11 Ap 28:6

hin li undari hom fririn li hakurik limu ura.

¹⁴Hako aposel ovro masi os fririn li ukmba uri masi oson fri misihi os fririn li ukurin fri pantlekmbaha kowe frihin frimu tolfrehera. Uhu fri shirinya ihi ma ondohi nindik fri layi sihi frimu wasilakak ushasawera, ¹⁵“Ma jirin, ji misi. Mberem ushiwak erem ji ukwak ji undu? Shir ma shir, jir nanda hom shi nanda shir. Shir masi Avui Wasilakahin shi sawehe karem shi sawenda shir. Jir avak god indinga ambu ondon ji lotu undan ji halaha wavu jihin ji tormblehe Avui Wasilaka or ermba ermbak linda orto nom ji lotu uka. Ortonom lersuwu nga misambi nga solwara nga mbele mbele amber uhundari ria. ¹⁶Ome sira. Mas wolo Avui Wasilaka or halashirik hulaima nokopma lihi lihi yandari lira. ¹⁷Hako or mbeek simbalek or wanyi mendeshiwak ma li heyekwan li hishanda ambu ri, wahau. Or ermbak wapij hishindan jirin handa ri. Or mbashiwak ma rakawak akwa li tasaha ome nga nanda lir. Uwak akwa musha mendek or hawak ji aha wavu jihi os jimu rupshi mendenduwa.” ¹⁸Karem frimu mbara. Uhu os ofan fririn li hakmbaha li uri oson fri pantleshirik limu halara.

¹⁹Hako Judama yanga Antiokik fehendari nga yanga Aikoniamik fehendari nga yanga Listra orok li taha ma ondon li mbashirik limu Polin waplelenara. Uhu sunjakomben li loho Polin limu jik ormba. Li heyeri am or har, karem mbaha maninimba orhin li tolo longoho li lalay yanga hikriyok li oweshirik ormu wara. ²⁰Urik Jisasin hishindiyan dari ma li raha Polhi maninimba oso wari mishik li sihi limu talayantlera. Urik Pol or usaha yanga orok indik ormu

layira. Or wahandaha or nga Barnabas nga yanga Derbek frimu ira.

Provins Siriak nanda yanga Antiokik indik fri iri

²¹Fri ihi masi Avui Wasilakahin Derbe orok frimu sawera. Urik ma mushak Jisasin wavu lihi limu ower. Ushihi indiyok Listrak fri ihi Aikoniamik fri ihi Antiokik frimu layira. ²²Uhu yanga ondok fri yaha Jisasin tiyandari ma kopshan li mbaha li sikmbaha frimu saunjelyara. Uhu Jisasin hishindiyan dan nombo orok li sitambanaha li sikmbaha frimu saunjelyara. Uhu frimu sawera, “Avui Wasilaka or arangoshinak jip ni likwa mishik ni layi number, nomorawu mushak masmas nihik talakwa sir,” karem frimu mbara. ²³Uhu sios ol orok nandarinjik maifuk sihi lerawu Avui Wasilakahin lakuri ma lal frimu kamara. Uhu akwan fri halaha lirnjik Avui Wasilakan fri saweshihi ma ol Jisasin hishindiyan dari ondon Wasilakahi tavak frimu halara. ²⁴Ushihi Barnabas fre Pol fri ihi yanga Pisidian fri tikri ihi provins Pamfiliak frimu layira. ²⁵Provins Pamfiliak yanga Perga nga Ataliya nga nandari vri. Fri layihi yanga Pergak masi Avui Wasilakahin fri saweshihi yanga Ataliak frimu ira.

²⁶Ataliak fri ihi sipik fri lawuhu indiyok provins Siriak nandari Antiokik frimu ira. Sios Antiok oso mu mas lerawu Wasilakahin fri lakmbaha Avui Wasilakahi tavak fririn li halashihi, “Waprupshi Avui Wasilakahi shir nga nakrem ikwa sira,” karem li mbahandari mishi sir. Undarik lerawu oson fri larakoho opmu Antiokik indiyok ira. ²⁷Fri i layihi hulaima nokopma siosik fehendari fri usharik li talandirsarik mbele mbele os Avui Wasilaka tava frihik or urin

^f14:15 Sng 146:6; Ap 10:26 ^g14:16 Ap 17:30 ^h14:17 Jer 5:24

ⁱ14:19 Ap 17:13; 2 Ko 11:25 ^j14:22 Ap 15:32; 1 Te 3:3 ^k14:26 Ap 13:1-2

frimu sawera. Uhu or halashirik Judama ambu ondo nga mashi orhin li misindiyarin er nga frimu sawera.¹²⁸ Uhu ma ol Jisasin tiyandari sios Antiokik fehe nga nambe mendek orok frimu lira.

Sios lida ondo Jerusalemkop talandirsari lir

15 Ma lal provins Judian li halaha olmu Antiokik tara. Li taha Jisasin hishindiandari ma ol Judama ambu ondon limu sawera, “Os Moses sawehendari hom masamsishi jihin jikoro nahi ambu, Avui Wasilaka mbeek kavakava jihin laha ermbekwa amburi.”^{m2} Karem li mbarik Pol fre Barnabas mashi oso fri misihi fri usaha mainkwambuk lir nga limu anamblarnara. Uri osik Pol fre Barnabas nga ma ome lal nga li kamaha li mbashirik Jerusalemik limu ira, mashi oson aposel nga sios lida nga li anasawekmbahan.ⁿ³ Jerusalemik li ikmba limu ira. Li ihi yanga Fonisia nga Samaria nga orok li ihi mashin ma ol Jisasin hishindiandari ondon limu sawera. Mashi os Judama ambu ondo wavu lihin li tormblehe mashi Jisashin lir er nga li misindiyarin limu sawera. Li sawerik li misihi limu rupshira.⁴ Am Jerusalemik li layirik aposel nga sios lida ondo nga lirin li heyehelimu rupshira. Urik Pol fre Barnabas mashi os Avui Wasilaka tava frihik or urin frimu lirin sawera.^o

⁵Hako Jisashi mashin misindiandari ma ol Farisik fehendari lal li usaha limu mbara, “Os Judama ambu lal Jisasin li hishindiya kwak li hishi nahi, wa avak ni mbashinak masamsishi lihin li koroho mashi Moseshin li tiyaka,” karem limu mbara.

⁶Uri osik aposel nga sios lida ondo nga limu talandirsara, mashi oson armek li anasawekmbahan.⁷ Li talandirsaha mashi mushak li mbashihi Pita mu usasihi lirin sawera, “Nakrem Jisasin ni hishindiya ma jirin, jir angop ji heyeri sir. Mas Avui Wasilaka jihi nindik anin or kamari nir. Ushinak a ihi mashi jivi Jisas Kraishin Judama ambu ondon a sawenak li misihli Jisasin li hishindiya kwambahan.^{p8} Avui Wasilaka sunguwavu hulaima nokopmahi angop amber or heyerakonda sir. Uhu os Masikome orhin nirin or hahanda hom, Masikome orhin Judama ambu ondon er nga normu hara. Unak oson li heyehel, “Avui Wasilaka ormu nirin er nga rupshinduwa,” karem li mbakmbahan.^{q9} Avui Wasilaka mbeek Judama ambu ondon or kumasihi nir Judama nom rupshinda amburi, wahau. Nir nga lir nga nakrem rupshinda ri. Mberem ushiwak? Jisasin hishindiya nombo orok Avui Wasilaka kavakava lihin or laha ermbeshiwak sunguwavu lihi misokome orhik jivik simu nanduwa.¹⁰ Hako mberem ushiwak mashi Moseshi ol nir nga neloko nihi nga ni tiyarakondahik nari ambu ondon Jisasin hishindiya ma ol Judama ambu ondo li tiyarakokmba ji mbandu?^{r11} Nir angop karem ni hishinda sir, waprupshi Jisas Wasilakahikop Avui Wasilaka kavakava nihin laha erMBERI ri. Uwa osik Judama ambu ondo er nga nakrem ol ormu kavakava lihin laha ermbenduwa.” Pita karem ormu sawera.^s

¹²Urik ma amber ol orok tirsaha liri ondo mashi las nga mbari ambu lir. Men mamblan owehe mashi os Barnabas fre Pol sawerin limu misira, mbele mbele os apsham apshamhi nga ma

¹14:27 Ap 15:4,12 ^m15:1 Ga 5:2 ⁿ15:2 Ga 2:1 ^o15:4 Ap 14:27

^p15:7 Ap 10:1-43 ^q15:8 Ap 10:44; 11:15 ^r15:10 Mt 11:30; Ga 3:10

^s15:11 Ga 2:16; Ef 2:5-8

undahi ambu nga Avui Wasilaka frihi tavak Judama ambu ondo lihi nindik or uri oson. ¹³Mashin fri sawerakorik Jems mu mbara, “Nakrem Jisasin ni hishindiyananda ma jirin, mashi kas a sawekwa kason ji misi. ¹⁴Saimon Pita angop or sawewak ji misiwa sir, Avui Wasilaka os Judama ambu ondon or jiv-inashirik lir er nga orhi mak li narin. ¹⁵Mashi os profet ondo kayehendari er nga osmu nakrem sawenduwa. ¹⁶Profet karem li kayehendari sir.

“Kuyanga os Devit arangondari oso nga mbele mbele yanga orok fehe nga angop kavak nari lir. Hako kumak indik a rawa wolo avak a tolonak si usahanak mbele mbele akrikop a ukwa sir.

¹⁷Ushinak Judama ambu ol anhi mak li nakmbaha na kamahanda ondo er nga anhi li taha anin li lotu uhu anin, Wasilaka, karem mbakwa lir.

¹⁸Mbele mbele os nakurin angop maskop Wasilaka karem or sawehendari sir.” *Amos 9:11-12*

¹⁹Uwa osik wavu anhi a hishiwa karem, nir avak Judama ambu ol wavu lihin tormblehe Avui Wasilakahi mak nawa ondon nomorawu las ni hawa hala, wahau. ²⁰Hako ka ni jekamba las karem ni kayeshinak lirik si ika, “Jir avak akwa ol ma tavak li unda god-njik li ofa uwa ondon ji awa hala. Ondo misokome Avui Wasilakahik or heyewa kava lir. Uhu nokophirmbiriwa hala. Uhu fle ol li humukushiwak hawa nga mbele mbele ol fi nga nawan ji awa hala. Kandon ji hala nahi, ambe-homa. Avui Wasilakahi misokomek os jimu jivik nanduwa,” karem ni kayeka. ²¹Mberem ushiwak? Erem pantlenda mashi os Moses kayehendari oso yanga yangak Judama lotu unda aka orok

Sabat wolo ermbak li ritim unda osa, maskop sishi raha ter nga.”

Jekamban li kayehe li orمبري

²²Karem or mbarik ol aposel nga ol sios lida ma nga hulaima nokopma amber siosik fehe nga li mbaolsoloho ma frijip lihi nindik limu kamara. Lar Judas, hi yoko orhi Barsabas, lar Sailas. Frir sios lida lap ovria. Uhu li mbashirik yanga Antiokik Pol fre Barnabas nga limu ira. ²³Jekamba las li kayehe tava lihi li oweshirik li lairi orok karem li kayeri sir, “Nir aposel nga sios lida nga Jerusalem linda nir. Nir jir nga nakrem Jisasin hishindiyananda ma nira. Nir jekamba kason Judama ambu jirnjik nimu kayenduwa. Jir mahasanje nihi jir, Antiokik liwa nga kuyanga amber yanga Siria nga Silisiak liwa nga, jirin nimu rupshinduwa.

²⁴Nir angop ni misiri nir, ma nihi lal jihik li ihi mashi lal li saweshirik wavu jiji musha mushak ji hishirin. Hako nir mbeek erem li sawekmbaha ni mbashirik iri ambu lir, wahau. ²⁵Uri osik ni ana-sawe ni mbaolsoloho ma lap nimu kamara, uhu ni mbashinak jihik fri ikmbahan. Barnabas fre Pol op ni rupshinda ovro frir nga jihik ikwa lir. ²⁶Frir mbeek os Wasilaka nihi Jisas Kraishi hin kormbak fri sawenak li mandingormenak fri hakwan ajenda ambu vri. ²⁷Uwa osik Judas fre Sailas ni mbashiwak frir nga jihik induwa. Uhu frir mashi kaso avak suwambushi frihik er nga jirin fri sawekwa sir. ²⁸Masikome Avui Wasilakahi nir nga nor siwa osik mashi las karem nimu mbanduwa. Nir nomorawu mushak jirin ni owekwa ambu nir. Jir mbele mbele kal ji halakmba ni mbawa nom ji halaka. ²⁹Jir avak fleome ol ma tavak li unda god ondonjik li ofa uwa ondon ji awa hala. Uhu fle li humukushi-

wak hawa nga mbele mbele ol fi nga nawan ji awa hala. Uhu nokophirimbir-ihl hulatohlakawa hala. Os mbele mbele kava kandon ji hala nahi, wa ambehoma. Avui Wasilakahi misokomek os jimu jivik nanduwa. Unda mashi kasira.”

³⁰ Uhu ma siosik fehe Pol len li mbashirik yanga Antiokik limu ira. Antiokik li ihl ma sios orok fehen li mbashirik li randirsarik jekamba os li kayeri oson limu hara. ³¹ Urlik jekamba oson li heyehel limu rupshira. Mashi oso lirin kwambuk jelyari osa. ³² Judas fre Sailas frir profet ovrik frir mashi jivi mushak Jisasin hishindiandari ondon frimu sawera. Os erem fri saweri wawu lihin kwambuk jelyari sira. ³³⁻³⁴ Uhu kandakar nga Antiokik fri lirik Jisasin hishindiandari ma ondo fririn armek li wesambasaha li mbashirik opmu indik Jerusalemik ira, os fri ikmbaha li mbashirik fri iri mishik. ³⁵ Hako Pol fre Barnabas Antiokik fri lihi ma lal nga mushak lerawun laha mashi Avui Wasilakahin saweri lir.

Pol fre Barnabas fri anakorori

³⁶ Niri lal am li ishirik Pol mu Barnabasin sawera, “Ka shi yanga yangak shi ihl ma ol mas mashi Wasilakahin shi sawerik orin hishindiandari ondon shi heyeka. Am jipjip linal mo wahau?” ³⁷ Hako Barnabas Jon Mak er nga nor laha li ikmbaha normu mbara. ^{w38} Urlik Pol mu mbara, “Ma toto mas kuyanga Pamfiliak shirin lai loho indik Jerusalemik ihinda ma ria. Uhunda osik or nga ni ikwa ambu nir.” ^{x39} Mashi oson fri mbaha fri anangriaha nakrem fri landarin er fri anakoroho frihi frihik frimu ira. Uhu Barnabas Mak oton or laha fri ihl sipik fri lawuhu ailan Saiprusik frimu ira. ⁴⁰ Urlik Pol Sailasin

ormu kamara. Uhu am fri ikurik Jisasin hishindiandari ondo fririn limu mbara, “Waprupshi Avui Wasilakahi shir nga nakrem ikwa sira.” ⁴¹ Karem li mbashirik yanga yanga ol Siria nga Silisia nga orok nandari orok frimu ira. Uhu Pol hulaima nokopma sios orok fehen ormu kwambuk saunjelyara.

Timoti Pol nga fri iri

16 Pol fre Sailas kuyanga Derbe nga Listra nga orok frimu ira. Kuyanga orok Jisasin tiyandari lar lindari ri. Hi orhi Timoti oria. Nijava orhi Juda nokove sir. Sir Jisasin tiyandari sir. Hako avoko orhi yanga Grikik fehe ma ri. ^{y2} “Timoti ma jivi ri,” Jisasin hishindiandari ma ol yanga Listra nga Aikoniamik fehe ondo karem mbandari lir. ^{z3} Pol Timotin er nga nor laha fri ikmbaha hishiri ri. Uri osik Timotin or laha nor mbashirik masamsishi orhin limu korora. Or hishiri Judama ol orok lindari amber angop li heyendari ri, Timoti avoko orhi Judama ambu, yanga Grikik fehe ma ri. Uri osik erem ormu ura. ⁴ Ushihl yanga yangak li ihl mashi os aposel nga sios lida ondo nga Jerusalemik li mbaolsolori oson limu Jisasin hishindiandari ondon saweyara. Uhu limu mbara, “Jir mashi kason ji tiyaka.” ^{a5} Urlik sios orok fehe ma Jisasin hishindiandari nombo lihi osmu kwambu mendek nara. Urlik ermba ermbak Jisasin hishindiandari ma ondo olmu mushak haunanlawura.

Pol Masedoniak fehe ma lar sukuk or heyendari hom or heyeri

⁶ Oso wolo Pol le Masikome Avui Wasilakahi mashin provins Esia orok li sawekurin or pantleshirik provins Frigia nga Galesia yok limu ira. ^{b7} Li ihl provins

^{w15:37} Ap 12:12,25 ^{x15:38} Ap 13:13; Kl 4:10 ^{y16:1} Ap 14:6; 2 Ti 1:5

^{z16:2} Fl 2:19-22 ^{a16:4} Ap 15:23-29 ^{b16:6} Ap 18:23

Misia wolo ambek li isih provins Bitiniak li layikmbaha limu hishira. Hako Masikome Jisashi lirin ormu pantlera. ⁸Ushirik provins Misiak li ihi yanga Troasik limu layira. ⁹Am orok li layihi nirik Pol mbele las sukuk heyendari hom ormu heyera. Or heyerik ma lar provins Masedoniak fehe or sihi Polin ormu sawera, “Mir Masedoniak mi taha nirin jelyaka.” Karem ormu mbara. ¹⁰Urik Pol oson or heyehe kolomalok Masedoniak ni ikuri nombon nimu lasara. Mberem ushirik? Avui Wasilaka mashi orhin lirin ni sawekmbaha ormu nirin ushanduwa, karem ni hishiri osa.

Lidia Jisashi mashin si misindiari

¹¹Uri osik sipik ni lawuhu yanga Troasin ni halaha ailan Samotresik nimu ira. Uhu ni wahandashihi yanga Neapolisik nimu ira. ¹²Uhu yanga oson ni halaha yanga Filipaik nimu ira. Yanga oso Romik fehe ma li taha li lindari mishi sir. Yanga Filipai oso provins Masedoniak si naha hi nga nandari sir. Uhu niri lal yanga orok nimu lira.

¹³Sabat wolok si narik akayanga os iny li washiarangondari mishi hikriyok nimu layira. “Fa mambu orok ma lal li tirsaha Avui Wasilakan sawenda lir,” karem li mbarik ni misih ni mu ira. Fa mambu orok ni heyeri nokove lal olmu tirsaha lira. Urik orok lirin mashin nimu sawera. ¹⁴Urik Judama ambu nokove las hi sihi Lidia oso mashi os ni sawerin simu misindiari. Sir yanga Taiatairak fehe Avui Wasilakan lotu undari nokove sir. Kounalo os ya lakak li frungawundarin si oweshirik li frungawushirik yan landari sir. Wasilaka wavu sihin or tombleshirik mamblan armek si owehe mashi os Pol sawerin si misih ni Jisasin wavu sihik simu oweri. ¹⁵Ushirik sirin ormu fak tolofalera. Ma ol aka sihi orok nakrem li lin-

dari ondon er nga nor fak tolofaleshirik nirin simu sawera, “Jir an am Wasilakan a tiyaw, karem ji hishi nahi, aka anhih ji raha lika.” Karem kwambuk nirin si mbarik mashi os si mbarin ni misih ni aka sihik nimu ira.

Pol fre Sailas yanga Filipaik krawuk li oweshirik fri siri

¹⁶Nindi wolo lasik nir Avui Wasilakan li sawendari mishik ni ikmbaha ni irik akishmakisha nokopminyongo las os malakama sihinjik lerawun landari oso nirin simu ta nombok heyera. Nokove oso wasimalengamba or mbele mbele kumak nakurin sawendari oto olohondari sira. Lerawu oson si larik malakama sihi ondo ya mushak landari lira. ¹⁷Nokove oso Pol len si tiya ihi simu laka lakak usha sawera, “Ma tondo Avui Wasilaka metenjek fehe orhi lerawun landa ma lira. Lir nombo os Avui Wasilaka jirin jivinakwan sawenda ma lira.” ^{c18}Nokove oso erem er si mbaha irik Pol or ufuhu sirin or tormble heyehe normu wasimalengamba or sirin oloshirik si mbaha iri oton ormu mbara, “Kwambu Jisas Kraishik mirin amu mbanduwa. Mir nokove toson halaha ika.” Urik kolomalok wasimalengamba sirin or halaha ormu ira.

¹⁹Malakama sihi ondo li heyeri yan li landari nombo am mendek nar. Uri osik Pol fre Sailasin li tolo laha malakama li tirsaha li kot undari mishik limu laha ira. ²⁰Uhu fririn li laha majistrethik li lai oweshirik frimu sira. Uhu limu sawera, “Ma tovro Judama vria. Fri uwak yanga nihi osmu kavak nanduwa. ^{d21}Uhu mbele mbele ol Romik fehenda ma ni ukmbaha li mbanda ambu oson opmu sawenduwa.”

²²Urik hulaima nokopma li talandirsaha mashi kavakavan fririn

limu mbara. Urik majistret ovro fri mbashirik kowe frihin li tloloho fririn limu warmblashira. ^{e23}Warje mende nga limu jira. Ushirik majistret ovro fri mbashirik fririn li laha krawuk limu ower. Uhu krawun washilindari ma oton li sawehe limu mbara, “Mir avak tovron arme mende washili.” ²⁴Krawun washilindari ma oto or misihi fririn or laha ihi krawu akome indingak or la layi kumba frihin minimba nga nor ishishirik fri lirik krawu akayangan ormu koso arangora.

²⁵Am nirkundik si narik Pol fre Sailas Avui Wasilakan fri sawehe hukwan frimu korora. Urik ma ol krawuk er nga li liri ma ondo olmu lihi misira. ²⁶Urik kolok nenawu wasilakak si jirik krawu aka oso simu lishirira. Urik krawu akayanga amber lihinjik li sutlarik sen kuvu ol krawuk lindari ma ondon li ishishirik li liri er nga limu korkoro rakara. ²⁷Urik krawun washilindari ma oto or usaha nor heyeri akayanga amber am sutlarakor. Urik ormu hishira, “Ma ol krawu aka torok liwa ondo angop tularakowa lir.” Karem or hishihi bainat orhin or laha orhinjik or jimandingormekmbaha nor urik ^{f28}Pol mu ushara, “Mir mihinjik mandingormekmba uwa hala. Nir amber nimu lindu.”

²⁹Urik krawu aka oson washilindari ma oto or mbarik tujakan li ukru lahararik os Pol fre Sailas liri mishik ormu layira. Or ajehe kwarnguaraha kumbamu Sailas fre Polhik ormu avermbuwara. ³⁰Uhu fririn hikrik or la layihi normu silira, “Awasayi shirin, mbere menden a unak Avui Wasilaka avak kavakava anhin or laha ermbeku?” ^g

³¹Karem or mbarik frimu sawera, “Mir Wasilaka Jisasin wavu mihik mi

hishioweka. Unak Avui Wasilaka avak kavakava mihin laha ermbekwa ri. Mihi ma ondo nga nakrem. Wasilaka Jisasin wavu lihik li hishiowe nahi kavakava lihin avak or laha ermbekwa lir.” ³²Karem fri mbashihi mashi Wasilakahin or nga orhi ma ondo nga fri sawerik limu misindiyara. ³³Urik niri oro wolok fririn or la layi owehe oje frihin ormu ujokora. Urik Pol fre Sailas or nga orhi ma nga fak frimu tolofalera. ³⁴Ushirik krawun washilindari ma oto fririn or laha aka orhik or la layihi akwan or harik frimu ara. Uhu or nga orhi ma ondo nga er limu rupshi mendera. Mberem ushirik? Lir amber angop mashi Avui Wasilakahin misindiyari ola.

³⁵Am si hararik majistret ovro polisman lal fri mbashirik li ihi krawun washilindari man limu sawera, “Majistret karem mbawa vri, ma tovron halashinak fri ika.” ³⁶Urik krawun washilindari ma oto mu Polin sawera, “Majistret ovro karem mbawa vri, shir avak ni halashinak ikwa shira. Uwa osik shi rupshihi shi ika,” karem ormu mbara.

³⁷Hako Pol polisman ondon ormu sawera, “Shir Romik fehenda shira. Hako mberem ushiwak majistret ovro mbeek mashi shihin armek fri misi namber hulaima nokopmahi misokomek fri mbashirik li warmblashihi krawuk shirin li ower? Os erem fri uri mbeek Romik fehe lo mbandari hom fri uri ambu sir. Hako ter men mayam fri wanyihi fri mbashinak shi ikmbaha frimu hishindu? Wahau te. Wa, halanak frihinjik fri raha frivai shirin hikrik la layika!”

³⁸Urik li ihi Pol mbari mashin majistretin limu sawera. Urik majistret ovro fri misiri frir Romik fehenda, karem fri mbashirik fri misihi frimu aje mendera. ³⁹Uhu er fri ihi krawu aka orok frimu layira. Uhu os Pol fre Sailasin fri

mbashirik li warmblashihi krawu akak li owerin fri sawe frimu mishamaimbara. Ushihi fririn hikriyok fri laharlaha karem frimu mbara, “Kuyanga roson shi halaha shi ika,” karem frimu mbara.⁴⁰ Ushirik krawu aka oson fri halaha fri ihi Lidiahi akak frimu layira. Uhu Avui Wasilakan tiyandari ma ol aka orok lirin fri heyeha fri saunjyashihi kuyanga oson fri halaha frimu ira.

Tesalonaikak lindari ma Pol fre Sailasin li ngriari

17 Pol le Filipaik li nahandarik li ihi yanga Amfipolis nga Apolonia nga li ihi yanga Tesalonaikak limu ira. Judama lotu undari aka las orok nandari sira.² Uhu Pol os ermbak or undari hom or ihi Judama lotu undari akak orok ormu layira. Or layihi wik nalmingrip Sabat wolo lir nga nor lihi mashi Avui Wasilakahi jekambak li kayehendari lal or heyeha lirin ormu sawera.³ “Ma or Avui Wasilaka man jivinakmbaha nor kamahanda oto nomorawu wasilakan or kisha nor haha indiyok usahakwa ri, karem jekamba Avui Wasilakahik li kayehendari sir. Jisas or a sawewak ji misiwa oronom Avui Wasilaka kamashihindak ma orhin jivinakwa ma ria.”⁴ Karem or mbarik Judama lal li misihli Pol fre Sailasin limu tiyara. Urik yanga Grikik fehe ma ol Avui Wasilakan lotu undari ondo nga nokove ol orok fehe maifuk sindari ondo er nga mushak frihi mashin li misihli limu tiyara.

⁵Hako Judama lida lihi ondo li heyeha ma musha mendek fririn li tiya irik wawu lihi kava mendek simu nara. Urik li mbarik ma kava yanga orok fehe ondo mushak li talandirsaha mainkwambuk mashi kavan limu mbara. Uhu Judama ondo er nga li ihi ma lar hi orhi Jison, orhi akayangan li jilundu ermbehe

akak limu layira. Uhu Pol fre Sailasin limu lasara. Orok fri li nahi, li laharlaha hulaima nokopmahi tavak li hakmbahan.⁶ Hako li laslasafuhu Jeson nga Jisasin hishindiandari ma lal nga li toloho yanga orok fehendari lida lihi limu laha ira. Uhu limu mbara, “Pol fre Sailasin ovro yanga yangak fri ihi man fri mbafrimbarik hulaima nokopma wawu lihi kavak nanda ma vri. Ter opmu yanga torok tanduwa.⁷ Jeson toto fririn or laha aka orhik layiri lir. Ma tondo Jisas king lihi, karem li mbaha mbeek malakama Romik fehe Sisarin tiyanda ambu lir, uhu orin mblarna ormbenda lir.”^{h8} Karem li mbarik yanga orok fehendari ma nga malakama lihi nga li misihli wawu lihi kavak simu nara.⁹ Urik malakama ondo li mbarik Jeson nga ma anandi ondo nga yan li harik li halashirik limu ira.

Pol fre Sailasin yanga Beriak fri iri

¹⁰Am si krinyarik kolok Jisashi mashin misindiandari ondo Pol fre Sailasin li mbashirik yanga Beriak frimu ira. Fri ihi Judama lotu undari akak frimu layira.¹¹ Judama ol Beriak lindari ondo mbeek Judama ol Tesalonaikak lindari ondo hom nandari ambu lir, wahau. Lir mambla lihin armek li owehe mashi os Pol sawerin arme mendek li misihli limu rupshira. Uhu, “Mashi os fri saweri oso mashi Avui Wasilakahi nga nakrem si naha ome indinga os mo wahau?” karem mbaha ermba ermbak mashi Avui Wasilakahin ritim undari lira.¹² Uri osik Judama mushak Jisasin wawu lihi limu owera. Yanga Grikik fehe nokove ol orok lihi maifuk sindari ondo mushak er nga Jisasin wawu lihi limu owera. Urik yanga Grikik fehe hulaji ondo mushak er nga Jisasin wawu lihi limu owera.

^h17:7 Lk 23:2; Jn 19:12

¹³Hako Judama ol Tesalonaikak fehendari ondo Pol mashi Avui Wasilakahin yanga Beriak or sawerin li misihi Beriak li taha orok fehe man li mbafirambarik wavu lihi si usaha kavak er simu nara. ¹⁴Urik kolok Jisashi mashin misindiyandari ma ondo Polin li mbashirik solwara sumbuk ormu layira. Hako Sailas fre Timoti fri halashi yanga Beriak liri vri. ¹⁵Urik ma ol Polin nombon laha muku iri ondo orin li tambuhu yanga Atensik limu ira. Ma ondo am indik Beriak li ikurik Pol lirin ormu sawera, “Ji ihi Sailas fre Timotin ji saweshinak kolomalok fri ra,” karem ormu mbara.

Pol yanga Atensik mashin or saweri

¹⁶Pol, Sailas fre Timotin Atensik ormu nikishira. Uhu nor heyeri yanga orok fehe ma ma tavak li undari god musha mendek li owehe lotu undari lira. Oson or heyehe wavu orhi kava mendek simu nara. ¹⁷Urik or ihi Judama lotu undari akak or layihi Judama nga Judama ambu ol Avui Wasilakan lotu undari ondo nga limu anasawembara. Uhu ermba ermbak ma tirsandari mishik or ihi ma ol orok sirin or heyehe lir nga limu anasawera. ¹⁸Hishiyarinda nga nanda ma lal orok lindari lira, kraha las Epikurian,^{17:18} kraha las Stoik, karem nandari lira. Ma ondo li misirik Pol mashi Jisashi nga os or haha indik or usahandari mashi nga ormu sawera. Urik lal lihi olmu mbara, “Warapjinda toto mberem or mbandu?” Hako lal olmu mbara, “Samba sambak fehe godin li lotu unda nombon sawendar mbe?” ¹⁹Uhu Polin li laha malakama li tirsan-

dari mishi telemba Areopagusik limu ira. Uhu limu sawera, “Mir avak sawenak ni misika, mashi akri os hulaima nokopman mi sawewa oson. ²⁰Hako mashi mihi ni misihi ni hishiwa, apshar er ni hishiwa re. Uwa osik mainomendinga sihin armek sawenak ni misika,” karem limu mbara. ²¹Ma ol Atensik fehendari nga ma ol yanga anandin halashi taha Atensik lindari nga ermba ermbak mashi akri nom li misikmbaha hishindari lira.

²²Urik Pol malakama lihi nindik telemba Areopagus orok or sihi normu mbara, “Jir Atensik fehenda ma jirin. Am a heyewa jir, mbele mbelen god hom lotu unda jir. ²³Yanga torok a yaha mbele mbele ol ji lotu undan amu heyenduwa. Uhu alta las a heyewa, karem ji kayehendak a heyewa sir, “Alta toso god or ni heyenda ambu orhi sir.” Hako God or ji lotu uhu mbeek ji heyenda ambu oto orhi mashin jirin amu sawenduwa.

²⁴Avui Wasilaka or misambin uhu mbele mbele amber uhunda oto ortonom heven nga misambi nga arangonda maria. Ortonom mbele mbele rondo amber hom Wasilaka lihi ria. Uwa osik or mbeek ma unda akak linda ambu ri. ²⁵Or mbeek mbele las sainanda ambu ri, wahau. Uwa osik nir ma orin mbele las ni laha ni jelyandahi ambu ri. Ortonom nirin or ushindhak jip ni liwak mbele mbele ol ni sainawan handa ri. ²⁶Hako misumu araje namtar nom mas or ushirik ma amber hom orhik talari lir. Ortonom yanga yanga os li naha li likuri likuri wolon or kamaha misambi wolo ambe os li likuri nga halari ri. ²⁷Unak hulaima nokopma orin li lasaheyekmbahan. Hako or mbeek homtap linda

^{17:18}**17:18** Kraha Epikurianik fehe ondo lir maome lihi si rupkapshikuri nombon lasandari lira. Hako Stoikik fehe ondo lir mbeek maome lihi si rupkapshindari nombon tiyakmba hishindari ambu lir.

ambu ri. ¹²⁸Nir Avui Wasilaka ushihindak nimu linduwa. Or ngashik jip ni lihi nimu yanduwa. Os hishiyarinda ma jihi lal mas karem li mbahandari hom, “Nir nga jikisi nirambara orhi nira.”

²⁹Ome sira. Nir jikisi Avui Wasilakahi nira. Uwa osik avak karem ni hishihi ni mba, “Avui Wasilaka oto gol hom mo, silva hom mo sunja hom nandari. Uhu ma tavak li tolo unda ri,” karem ni hishiwa hala, wahau. ^{m30}Mas wolo ma mbeek yawur hishindari ambu lir. Uri osik Avui Wasilaka mbeek lirin mberem mbandari ambu ri. Hako ter wolo ormu kwambu mendek mbanduwa, “Ma yanga yangak fehe amber wavu lihin li tormbleka,” karem ormu mbanduwa. ³¹Maskop Avui Wasilaka angop or mbari sir, kumak os or mbandanda wolo si nanak ma misambik fehenda mbele mbele kavakava os li undan or heyembakmbaha ma lar ormu kamara. Ma or or kamahandari oto angop or harik or mbarik indik usaharik ni heyeri ri. Uhunda osik os nimu sawenduwa. Unak ma amber hom ortonom Avui Wasilaka kamahanda ma ri, karem li hishikmbahan.” ⁿ

³²Urik ma ol orok lindari os ma haha indik or usahandari mashin or mbarik li misihi lal lihi Polin limu okolera. Hako lal limu mbara, “Uhundanakop mashi os mi sawewan indik mi sawenak ni misikundu.” ³³Urik Pol lirin or halaha ormu ira. ³⁴Hako ma lal orin li tiya ihi olmu Jisasin wavu lihi owera. Ma lar Dionisius oria, or telemba Areopagus orok tirsandari lida lar oria. Hako las nokove sira, hi sihi Damaris. Sir er nga Jisasin wavu sihi simu owera, uhu ma lal er nga Jisasin wavu lihi limu owera.

Pol yanga Korinik mashin or saweri

18 Pol mashin telemba Areopagus orok or saweshihi yanga Atensin or halaha yanga Korinik ormu ira. ²Korinik or ihi Judama lar ormu heyera. Hi orhi Akwila, yanga Pontusik fehendaria. Oro wolo malakama Sisar Klaudius mainkwambu las or owehe ormu mbara, “Judama amber jir kolok yanga Romin ji halaha lasik ji ika.” Uri osik Akwila nga nokove orhi Prisila nga Romin fri halaha Korinik frimu tara. Urik Pol or ihi fririn ormu heyera. ^{o3}Pol nga Akwila nga sel akan tlavandari lerawun landari ma vria. Uri osik Pol frir nga nor lihi lerawu oson limu lara. ^{p4}Ermba ermbak Sabat wolo Pol or ihi Judama lotu undari aka orok lir nga li lihi anasawendari lir. Uhu nor mbanak Judama nga yanga Grikhik fehe ma nga mashi Jisashin li misihi li tiyakmbahan.

⁵Hako Sailas fre Timoti provins Masedonian fri halaha frimu tara. Ushirik Pol sel akan tlavandari lerawun or halashihi mashi Avui Wasilakahin sawendari lerawu nom ermba ermbak ormu lara. Uhu Judama ondon kwambuk ormu sawera, “Jisas oto man jivinakmbaha Avui Wasilaka kamahanda ma ria,” karem ormu sawera. ^{q6}Hako Judama ondo mashi os or sawerin li misihi orin limu okolehe mashi kavakavan mbara. Uri osik lirin or tura kumaifa nor ikurik kousamba orhin or narkaha lirin ormu sawera, “Wa, mberem ukwana. Avak a ihi Judama ambu ondon a sawekwa nir. Hako os hik ji i nahi, wa musa jihika, anihk nembesa.” ^r

⁷Karem or mbashihi li lotu undari aka oson or halaha Judama ambu larhi akak ormu layira. Ma oto hi orhi Titius Jastus,

¹17:27 Sng 145:18; Jer 23:23 ^m17:29 Ais 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26

ⁿ17:31 Sng 96:13 ^o18:2 Ro 16:3 ^p18:3 Ap 20:34 ^q18:5 Ap 17:14-15

^r18:6 Ap 13:46,51; Ap 20:26

Avui Wasilakan lotu undari ma ri. Aka orhi Judama lotu undari aka nga nakrem sindari vri. ⁸Urik Krispus or Judama lotu undari akan washilindari ma oto nga ma ol aka orhik nakrem lindari ondo nga amber Jisashi mashin limu misindiyara. Urik ma ol yanga Korinik fehe musha mendek er nga mashi Jisas Kraishin Pol or sawerik li misihi li misindiyaha fak limu layira.

⁹Urik niri las wolok Wasilaka sukuk heyendari hom Polhik or talaha ormu sawera, “Mir ajehe mayam liwa hala. Kormbak os mi sawewan er saweka. ¹⁰An mir nga shimu linduwa. Uwa osik ma lar mbeek mirin kavak nakwa ambu ri, wahau. Anhi ma musha mendek olmu yanga torok linduwa. Uwa osik mashi anhin er saweka,” karem ormu sawera. ¹¹Ushirik Pol asama namtar niyaka 6-pela, karem yanga Korin orok er or lihi mashi Avui Wasilakahin ormu sawera. Yanga Korin oso provins Akaiak nandari sira.

¹²Hako os ma lar hi orhi Galio, provins Akaia orok malakamak or nari wolo Judama ondo li usaha Polin wutarik limu owera. Uhu kotik orin li laha ihi limu mbara, ¹³“Ma toto hulaima nokopman or saweshiwak mashi Mose-shin li mblarna ormbeshihi Avui Wasilakan apsham apsham lotu unda lir.”

¹⁴Karem mbarik Galio or misihi Pol or nga nor sawekmba nor urik Galio nga masmas or usaha Judama ondon ormu sawera, “Judama jirin, os ma toto Romik fehe oweri lo las or mblarna ormbe nahi mo, os mbele kava las or u nahi, avak jir mbawa mashin a misikwa nir. ¹⁵Hako, wahau. Jir mbele mbele mashi jihi nga lo jihi nga nombo nombo os ji tiyandan jihinjik ji anamblarnaha anhik jimu randuwa. Oso jihinjik ji anasawe ji mbaolsolondahi sir. Uwa osik an mbeek

mashi os er nawan a misikwa ambu nir.” ¹⁶Karem mbaha nor mbashirik li halaha limu ira. ¹⁷Uhu Sostenes or Judama lotu undari akan washilindari ma or yejen li toloho limu jira, os li kot uri mishi hikriyok. Hako Galio os er li uri oson or heyehhe mbeek mbele las uri ambu ri.

Pol provins Siriak nandari Antiokik indik or iri

¹⁸Pol niri lal er nga Korinik or liyaha provins Siriak or ikurik Jisasin hishindiandari ma ol yanga Korinik fehe ondon or wesambasa lafakaha yanga Senkriak ormu ira. Uhu sip las Siriak si ikmbaha si urik orok or lawuhu ikmbaha normu ura. Urik Akwila fre Prisila er nga li iri vri. Os Pol Senkriak or liri wolo masakukwan ormu lerera. Mberem ushirik? Or angop mas mbele las or ukmbaha orhinjik Avui Wasilakan or saweshihi nor mbahandari osa. Oso am mendek si narik mashi Mose-shi si mbahandari hom masakukwa orhin ormu lerera. ¹⁹Li ihi yanga Efesusik li talaha Pol fririn orok or halaha Judama lotu undari akak or layihi Judama ondo nga limu lihi anasawera. ²⁰Urik Judama ondo Polin limu mbara, “Mir avak kandakar nga nambek torok mi lihi mivai ika.” Karem li mbarik Pol mu mbara, ²¹“Wahau, an mbeek nambek torok a likwa ambu nir. Hako os Avui Wasilaka mba nahi, avak indiyok jirin a heyekmba na rakwa nira.” Karem or mbaha lirin wesambasa lafakaha sipik or lawuhu yanga Efesusin or halaha ormu ira. ²²Sipik or ihi yanga Sis-ariak sipin or halaha Jerusalemik ormu ira. Or ihi sios orok fehendari man or heyehhe lir nga anahowaimbawayira. Ushihi Jerusalemik or halaha yanga Antiokik ormu ira.

²³Or ihi kandakar nom orok or lihi indiyok ormu ira. Or ihi provins Galesia nga Frigia nga orok or ihi orok nandari yanga yangak ormu ira. Or ihi orok fehendari ol Jisashi mashin misindiyandari ondon ormu saunjelyara.

Apolos yanga Efesusik mashin or saweri

²⁴Judama lar yanga Aleksandriak fehendari or taha Efesusik ormu lira. Hi orhi Apolos oria. Or mashi Avui Wasilakahin armek heyehé hishiyari sawendari ma ri. ²⁵Or mashi Wasilakahin li sawerik or misihi sunguwavu orhi kwambuk er si narik omendingak mbebe mbebe Jisas undari oson korbak sawendari ri. Hako or Jon man or toloho fak or falendari nombo nom heyendari ri. ²⁶Uhu Judama lotu undari aka orok or layihi mashi Avui Wasilakahin ormu sawera. Or mbeek ajeri ambu ri. Urik Prisila nga Akwila nga mashin or sawerik fri misihi aka frihik orin fri laha ihi nombo nombo Avui Wasilakahin korbak armek frimu sawera. Ushinak armek korbak or hishikrahakorokmbahan.

²⁷Ushirik Apolos provins Akaiak orok ikmbaha nor hishirik Jisasin hishindiandari ma orin li jelyaha jekamba las li kayehé masmas li ormbeshirik simu ira, provins Akaiak. Unak Akaiak fehe li heyehé orok or inak orin armek li ukmbahan. Apolos am provins Akaiak or talaha orok fehe ma ol Jisasin hishindiandari ondon ormu warje mende nga saunjelyara. Ma ondo Avui Wasilaka waprupshi orhin or hashirik Jisasin wavy lihihik owendari lira. ²⁸Or mashi Avui Wasilakahin kwambu mendek hulaima nokopmahi misokomek or

sawehe Judaman mblarnandari ri. Uhu jekamba Avui Wasilakahin armek or heyehé, “Jisas hulaima nokopma orhin or jivinakmbaha Avui Wasilaka kamahandari ma ri,” karem korbak krahak sawendari ri. ^u

Pol yanga Efesusik mashin or saweri

19 Os Apolos yanga Korinik or liri wolo Pol yanga^{19:1} ol telemba orok nandari mishik ormu yara. Uhu kuma yanga Efesusik ormu tara. Efesus orok Jisasin tiyandari ma lal or heyehé ^{v2}lirin ormu silira, “Os kolo wolo Jisasin wavy jihik ji oweri wolo, Masikome Avui Wasilakahi am jihik nari or?” Urik limu mbara, “Wahau. Nir mbeek Masikome Avui Wasilakahi nihik or nakuri kas ni misiri ambu nir.” ^{w3}Urik Pol lirini ormu silira, “Wa, mberemhi mashin ji misihi ji mbarik li fak tolofaler?” Karem or silirik limu sawera, “Nir Jon sawendari mashin li sawerik ni misihi ni mbarik fak li tolofaleri nir.”

⁴Urik Pol mu mbara, “Mas Jon os hulaima nokopman fak or tolofaleri oso men kavakava os li undarin li halaha Avui Wasilakahik li takmbaha nor uri sira. Hako or ma or kumasik takuri ma oton wavy lihihik li owehe orin li tiyakmbaha normu sawera. Ma oto Jisas oria.” ^{x5}Karem or mbarik Jisasin wavy lihihik li owerik kwambu Wasilaka Jisas-hik lirini limu fak tolofalera. ⁶Urik Pol tava orhin masiji lihihik or hauowerik Masikome Avui Wasilakahi mu lihihik takara. Urik mashi apsham apshamhik li mbaha mashi profet hom limu sawera. ^{y7}Ma ondo 12-pelak nari lira.

⁸Urik Pol Judama lotu undari aka orok or layihi niyaka nalmingrip Avui Wasilaka or arangoshinak jip li

^{19:1}19:1 Pol provins Galesiak nandari yanga orok ilai talaihi mashin saweyari ria.

^u18:28 Ap 9:22 ^v19:1 1 Ko 3:6 ^w19:2 Ap 8:16 ^x19:4 Mt 3:11

^y19:6 Ap 8:17; Ap 10:44,46

likuri mashin mainkwambuk ormu sawera. ⁹Hako ma lal mashi oson li mblarna ormbehe hulaima nokopmahi misokomek Wasilakahi nombo oson mashi kavakavan limu mbara. Urik Pol nga Jisasin tiyandari ma lal nga Judama lotu undari aka oson li halaha limu ira. Li ihi Tiranus, karem li ushandari akak li layihi ermba ermbak mashi Avui Wasilakahin orok ormu sawera. Tiranus oso li tirsaha mashin li sawendari aka sira. ¹⁰Asama frijip mashin orok saweri ri. Urik Judama nga yanga Grikik fehe ma nga ol provins Esiak liri ondo amber mashi Wasilakahin limu misira.

¹¹Avui Wasilaka Polhi tavak mbele mbele ma undahi ambun ormu ura.

^{z12}Urik hulaima nokopma tawol os Pol tlorin or fiyindari nga kowe os or ishi-tivishihi lerawun or landari nga li laha ihi ma ol kavamisihhi wasimalengamba toloshirik lindari ondohi maomek li hauowerik olmu jivik nara. ^a

¹³⁻¹⁴Hako Judama lal yanga yangak li yaha wasimalengamba ol man tolondari ondon mbru ermbendari lira. Ma ondo Skevahi jikishulayi 7-pela olira. Skeva oto Judama bikpris lihi lar oria. Lir er nga kwambu Wasilaka Jisashik li ushaha wasimalengamba ol man tolondari ondon mbru ermbekurik li uhu limu mbara, “Jisas or Pol sawerik ni misihinda otoh kwambuk jirin nimu mbanduwa. Mir ma toton halaha ika.”

¹⁵Karem li mbarik wasimalengamba nga mu mbara, “An Jisas nga Pol nga frirtonom a heyenda nir. Hako jir lawe jir?” ¹⁶Urik wasimalengamba tolondari ma oto or jeinafaha ihi ma ondon amber or jihi kowe lihin or frehe maome lihi nga kavak or narik fi rakari sir. Urik aka

oson li halaha serembomban li kishaha limu tulu ira.

¹⁷Urik Judama nga yanga Grikik fehe ma nga ol yanga Efesusik lindari ondo mashi oson li misihi limu aje mendera. Uhu hi Wasilaka Jisashin metenjek limu hauowera. ^{b18}Uhu ma musha mende Jisasin wavu lihihik li owehe os li singalaha entlembantlen li sindari ondon Jisasin hishindiandari ma ondo misokome lihihik korbak limu sawera. ¹⁹Uhu jekamba ol li heyehhe li singalaha entlembantlen li sindari ondon li lahara owerakoho hik limu suwura. Jekamba ol ya lakak li landari ondon li lahara owehe li suwuri ondo ya sihi 50,000 silvak^{19:19} nari lira. ²⁰Karem urik mashi Wasilakahi yanga yangak si irik ma mushak limu misindi yara.

²¹Ushirik Masikome Avui Wasilakahi Polin or saweshirik Pol yanga ol or ikuri mishin ormu mbara, “Avak provins Masedoniak a ihi hovok provins Aka-iaak a ihikop kumasik Jerusalemik a ikwa nir. Uhu yanga kandon mas a hey-erakondanakop a ihi yanga Romin a heyekwa nir. Masikome Avui Wasilakahi karem anin sawewa ri.” ^{c22}Uhu ma frijip op orin jelyandari Timoti nga Erastus nga nor mbashirik masmas Masedoniak frimu ira. Hako Pol ortonom provins Esiak kandakar nga nambek orok liri ria.

²³Oro wolok ma lal nombo Wasilakahin mainkwambuk li mbaha Polin limu wutarik owera. ^{d24}Ma ol erem mbari lihi lar hi orhi Demitrius oria. Or mbele mbelen silvak undari ri. Uhu nor mbashirik ornjik lerawun landari ma ondo haimba handambanda god Artemis sindari akan li heimaha os si nandari hom silvak awarikandak undari lir. Uhu

^{19:19}**19:19** Ya silva oso karem. Oro wolo ma lar de las lerawun or lari, silva namtas landari ri.

^{z19:11} Ap 14:3 ^{a19:12} Ap 5:15 ^{b19:17} Ap 5:11

^{c19:21} Ap 23:11; Ro 1:13 ^{d19:23} 2 Ko 1:8

ondon li oweshirik ma li frungawushirik yanga mushak nandari lir. ²⁵Demetrius ma ol ornjik lerawun landari ma nga ma ol lerawu os li lari himin landari ondo nga nor mbarik limu talandirsara. Urik ormu lirin sawera, “Jir an nga ni landa ma jirin. Angop ji heyenda sir. Lerawu toson ni lahakop yanga ni nanda nir. ²⁶Hako Pol oto ma tavak li unda god ondo god indinga ambu lir, karem or haimba handambashiwak ma mushak orin tiyanda lir. Angop ji heye ji misiri sir. Mashi oso mbeek yanga Efesuskop nawa ambu sir, wahau. Kuyanga ol provins Esiak nanda ondo amber hom angop li misirakowa sir. ²⁷Karem or mbari mashi oso si uwak yan ni landa nombo osmu mendek nanduwa. Yan ni landa nombo nom nembes, hi jivi Artemishi nga osmu misambi mendek takanduwa. Artemis oso ma ol provins Esiak fehe nga hovok misambi torok fehe amber hom sirin lotu unda lir. Hako mashi Polhi oso osmu hi god nokove Artemishi onson kavak nakwak nanduwa.”

²⁸Mashi onson li misihili li wapelele-naha wasilaka mendek limu mbara, “Artemis tos yanga Efesusik sinda toso nom wasilaka mendek nanda sira.”

²⁹Karem mbaha mashi wasilaka mende yanga orok limu mbahanjira. Uhu li mbarik kuyanga orok fehe ma er nga limu mainkwambu mbara. Er li mbaha provins Masedoniak fehe Gaius fre Aristarkus op Pol nga yandari ovron li toloho ma tirsandari mishik shirinyambar limu lai owera. ³⁰Pol mashi onson or misihili or er nga ma ondo li tirsari mishik or ihi mashin or sawekmba mbari ri. Hako Jiasin tiyandari ma orin li pantleri lir. ³¹Urik provins Esiak fehendari lida lihi ol Pol nga ananaimble tolohondari ondo orin li mainhaha lir nga karem limu

mbara, “Mir avak os li tirsanda mishi orok iwa hala.”

³²Ma mushak mbeek os orok li tirsari maintontlo sihin hishiyariri ambu lir. Hako lir men li usaha os wawu lihi lihi li hishiri onson hukwanakwayinjiri lir. ³³Judama ondo ma lar hi orhi Aleksander oton li kisha ermerber maifuk ormu i sira. Urik orin li mbashirik or sihi nor tavalounashinak mayam li sinak mashin or sawe, karem mbaha uri ria. ³⁴Hako orin li heyeri or Judama lar oria. Urik ma orok fehe Judama ambu ondo amber wasilaka mendek limu mbara, “Artemis tos Efesusik sinda toso nom wasilaka mendek nanda sira.” Karem limu mbara. Os erem li mbari oso nambe mendek washi mbahanjiri lira.

³⁵Urik Efesusik fehendari malakama ondonjik jekamba lerawun landari ma oto or mbarik ma musha mende ondo mayam limu sira. Urik ormu mbara, “Jir yanga Efesusik fehenda ma jirin. Ji misi. Ma amber samba sambak fehenda er nga angop li heyerakonda nir, nir Efesusik fehe Artemishi aka nga sunja os hevenik takarik ni oweshihindak wanda oso nga ni washilinda oso angop li heyenda sir.

³⁶Ma lar mbeek mashi kason mblarna ermbekwa ambu ri. Uwa osik onson ji hishiowewa hala. Jir avak kolomalok huliyusaha mbele las hishiyari namber ji uwa hala. ³⁷Torok ji laharawa ma tovro mbeek mbele las tos ni lotu unda mishik hirnyanda ambu vri. Uhu frir mbeek mashi kava las god nokove nihi toson mbanda ambu vri. ³⁸Hako Demetrius nga ma ol lerawu nakremhin landa ma nga os mashi las ma lar nga li na nahi, os li kot ukuna wolokop ni misikundu. Unak malakama li lihi mashi lihi onson livai heyembakundu. ³⁹Hako os mashi las nga ji na nahi, halandanak lida nihi li tirsali li anasawekwa wolokop

yawur nivai anasawekundu. ⁴⁰Hako ji misika. Os malakama Romik fehenda otoh lerawun landa ma os ter ji uwa toson li misi nahi, avak li kotim ukwa jir, os men ji tirsaha ji mainkwambu mbaha awun ji ukmbaha ji uwa oson. Os erem ji uwa oso mbeek maintontlo sihi nga nawak ji uwa ambu sir. Os li ra silihi li mba, “Mberem ushirik ji talandirsaha ji mainkwambu mbar?” Karem li sili nahi, mberem nivai mbaku?” ⁴¹Malakamanjik jekamba lerawun landari ma oto mashin or sawerakoho nor mbashirik ma ondo olmu mbrumambruhu ira.

Pol provins Masedonia nga yanga Grik nga nor iri

20 Hulaima nokopma mashi laka lakak li mbahanjiri oso am mendek si narik Pol mbashirik Jisasin tiyandari ma amber lasikop limu tirsara. Urik mashi las lirin ormu saunjelyara. Unak kwambuk li sikmbahan. Ushihi lirin or wesambasa lafakaha provins Masedoniak ormu ira. ²Yanga yanga ol provins Masedoniak nandari orok or ihi mashi musha mendek Jisasin tiyandari orok fehe ondon ormu sawera. Unak kwambuk li sikmbahan. Ushihi yanga oson or halaha provins Grikik^{20:2} ormu ira. ³Niyaka nalmingrip Grikik liri ri. Ushihi nom sip lasik or lawuhu provins Siriak ikurik ormu ura. Hako or misiri Judama ondo orin li mandingormekmba limu mbara. Uri osik nombo os or ikurin or halashihi indiyok provins Masedonia nombok ikurik ormu ura. ⁴Ma ol Pol er nga nor tambuyandari ma kalira. Lar Sopater yanga Beriak fehe, or jikisi Pirushi ri. Tesalonaikak fehe ma frijip Aristarkus nga Sekundus nga, Gaius kuyanga Derbek fehe nga,

Timoti nga ma frijip Esiak fehe Tikikus nga Trofimus nga. Ma kando Pol nga yandari lira. ⁵Undari ma ondo lal masmas li ihi yanga Troasik nirin nikishiri lira. ⁶Urik ni ihi yanga Filipaik ni lirik os hiyawu Bret Yis Ngashi Ambu oson ni andari wolok si narik orok nimu lira. Oso wolo am mendek si nashirik sipik ni lawu yanga Filipain ni halaha nimu ira. Niri tostava am li ishirik Troasik ni layihi ma ol masmas orok iri nga nimu anaheyera. Uhu niri 7-pela orok nimu lira.

Yanga Troasik Pol or urik Yutikus indik or usahari

⁷Am Sandek si narik Jisasin ni hish-iowehe komunionin ni akurik nimu tirsara. Urik Pol mashin ormu sawera. Am si haranak lirin ni halaha ni ikurik si nari osik Pol mashin er or sawe ihi nirkundik simu nara. ⁸Aka metenje os ni tirsari mishi lam musha mendek ukru harari lira. ⁹Aka metenje orok ni liri jikanda ermbasi lar hi orhi Yutikus or windon li tlendari mishik liri ri. Pol mashi hombelakak er or sawerik Yutikus suknyaha or tunguafaha misambik ormu takatukuyira. Urik orin li layi tolo larasari angop hari ri. ¹⁰Urik Pol er nga nor rakaha or wari mishik kumban or huvuhu orin or tolo larasarik ormu indik usahara. Uhu ormu sawera, “Jir tlaholowa hala. Tor wa undu.” ¹¹Karem mbashihi indik ormu lawura. Uhu bret las or laha or toltavaha orok tirsandari ma ondo nga limu ara. Uhu lir nga mashi musha mendek limu anasawera. Li anasawe ihi am si hararik Pol lirin or halaha ormu ira. ¹²Jikanda ermbasi oto am jivik or nashirik li rupshihi orin li laha limu ira.

^{20:2}20:2 Provins Grik oso hi yeje sihi Akaia sira.

**Pol yanga Troasin or halaha
yanga Miletusik or iri**

¹³ Pol orhinjik nombok or ikurik or hishiri osik masmas or mbashirik sipik ni lawuhu yanga Asosik nimu ira. ¹⁴ Ni irik Pol or taha nirin yanga Asosik or heyeha nakrem sipik ni lawuhu Mitilinik nimu ira. ¹⁵ Uhu kuyanga Mitilinik ni hala ihi wahandashihi pasir ailan Kiosik nimu ira. Hovok wahandashihi ailan Samosik nimu ira. Hovok wahandashihi yanga Miletusik nimu ira. ¹⁶ Pol kolok Jerusalemik or ihi Pentikos wolok orok or likmba nor hishiri osik or mbeek provins Asia orok nambek likurik hishiri ambu ri. Uri osik yanga Efesusin or tikrihi yanga Miletusik ormu ira.

**Pol sios lida Efesusik fehe
ondon wesambasan or hari**

¹⁷ Am yanga Miletusik ni talaha Pol sios lida ol Efesusik fehe ondon masmas ormu mainhara. Ushinak Miletusik li taha orin li heyekmbahan. ¹⁸ Am li rarik ormu lirin sawera, “Jir angop ji heyendari sir, maifuk provins Esiak a rari wolok sishi raha ermba ermbak mbele mbele ol a undarin. ¹⁹ Jir angop ji heyendari sir, os hi anhin a halashirik si takarin. Uhu Jisasin hishindiyananda manjik a holoho lerawu havakavan a laha Wasilakan a tiyarin. Uhu Judama anin kavak li narik nomorawu laka mushak anhi si lawurik a kishaha Wasilakan a tiyarin. ²⁰ Hako an mbeek a ajehe mashi os jirin a saunjelyakurin a halari ambu nir. Ma li tirsanda mishi nga mahi aka akak a ihi ermba ermbak jirin mashin kormbak a sawendari nir. ²¹ Ermba ermbak mashi kwambuk Judama nga yanga Grikik fehe ma nga nakrem a sawendari

ona. Unak wawu lihin li tormblehe Avui Wasilakahik li taha Wasilaka nihi Jisashi mashin li misindiyakmbahan.

²² Ji misika. Masikome Avui Wasilakahi anin or mbahanda osik Jerusalemik a ikwak amu unduwa. Mbele las orok anhi talakwa a heyenda ambu nir. ²³ Hako Masikome Avui Wasilakahi yanga yangak anin karem sawenda ora, krawuk li owenak nomorawun a kishakwa osmu anin nikishinduwa. ²⁴ Hako an mbeek maome anhinjik a hishinda ambu nir. Lerawu os Wasilaka Jisas anin or hashihindak a landa oso a larako nahi, a rupshikwa nir. Lerawu oso mashi jivi os Avui Wasilaka hulaima nokopman or rupshindan kormbak a saweyanda lerawu sira. ⁱ

²⁵ Ji misi. Mas jihi nindik a ihi Avui Wasilaka mbanak jip ji likundari mashin a saweri nira. Hako kumak jir mbeek fumunyava anhin indik heyekwa ambu jir. ²⁶ Uwa osik ter jirin kormbak amu sawenduwa. Os jihi lar hik or i nahi, oso anhi musak nakwa ambu sir. ²⁷ Mberem ushiwak? An mbeek os Avui Wasilaka or ukmbaha nor mbahanda mashi las jirin a sawekurin a halari ambu nir, wahau. Amber hom angop a sawerakori nir. ²⁸ Jir jihinjik ji auheyehe ma ol sios Avui Wasilakahik sindan armek ji washilika. Ma ondo angop Avui Wasilaka jikisi orhi fik or frungawuri lira. Uri osik Masikome Avui Wasilakahi lirin ji washilikmbaha jirin ormu kamara. ²⁹ Angop a heyewa sir. Os jirin a halaha iwa wolo haimba handambanda ma li taha avak kala asa sipsipin li kavak nanda hom jirin kavak nakwa lir. ³⁰ Unak jihi nindik ma lal avak li usaha mashi lal haimba handambakwa lir.

^f20:17 Ap 18:21 ^g20:18 Ap 18:19:10 ^h20:23 Ap 9:16; 21:11

ⁱ20:24 Ap 21:13; 2 Ti 4:7 ^j20:28 1 Ti 4:16; 1 Pi 5:2-4

^k20:29 Mt 7:15; Jn 10:12

Li haimba handambanak Jisasin tiyanda ma lal avak lirin tiyakwa lir. ³¹ Uwa osik ermbea ermbak ji auheyeka. An asama nalmingrip jir nga na liri wolo jirnjik a hisihi mashin niri tandi jirin a sawehendarin ji hisihi halawa hala. ¹

³² Ter jirin Avui Wasilakahi tavak amu halanduwa. Uhu mashi jivi Wasilakahi os hulaima nokopman or rupshinda oso nga avak jihik si nashinak kwambuk ji sika. Uhundanak Avui Wasilaka jirin or ukmbaha or mbahanda hom jirin or arangoshinak ermbea ermbak jipjip likwa jir.

³³ An mbeek ya kowe mbele mbele jihi ondonjik a silindari ambu nir. ^{m34} Angop ji heyenda ona. Tava anhik lerawun a laha anhinjik a linda nir. Uhu ma ol nakrem ni liwan er nga na jelyanda ona. ⁿ³⁵ Os erem a landa jirin a mukukmbaha a landa sir. Jir avak erem ji laha ma ol lihinjik jelyandahi ambu ondon ji jelyaka. Uhu mashi os Wasilaka nihi Jisas mbahanda oson ji hishika. Karem or mbari osa, “Os ma anandin ni rupshihhi mbele mbelen lirin ni ha nahi, Avui Wasilaka warje mende nga nirin rupshinda ri. Hako os mbele mbelen nihikop ni lakwak ni hishi nahi, Avui Wasilaka nirin rupshinda ambu ri.”

³⁶ Pol mashin am or sawerakoho kumbabongon or huvuhu sios lida nga Avui Wasilakan limu sawera. ³⁷ Ushihhi Polin li toloho makshitakshihhi warje mende nga limu tlaholora. ³⁸ Pol or mbar, “Jir mbeek fumunyava anhin indik heyekwa ambu jir.” Karem or mbari osik warje mende nga limu tlaholora. Uhu orin limu sipik lai halara.

Pol sipik or lawulihi Jerusalemik or iri

21 Nir sios lida ondon ni halashihhi sipik ni lawuhu nombok ailan Kosik er nimu ira. Uhu wahandashihhi ailan Rodesik nimu talara. Ushihhi Rodesin ni halashihhi kuyanga Patarak nimu talara. ² Uhu ni heyeri sip anandi las yanga Fonisiak si ikmba simu ura. Urik sip orok ni lawuhu nimu ira. ³ Ni ihi ailan Saiprusin tava ashi yok ni lafaha kuyanga Tairik nimu ira. Yanga Tair oso provins Siriak nandari sira. Sip oso mbele mbele lal yanga orok si halakurik nari osa. ⁴ Urik Jisasin tiyandari ma lal orok ni heyehe niri tostava tava yok frijip lir nga orok nimu lira. Urik Masikome Avui Wasilakahi Jisasin tiyandari ma orok fehen or sauhashirik Polin limu sawera, “Mir avak Jerusalemik iwa hala.” ⁵ Hako sip am kuyanga Tairin si halaha si ikuri wolok si narik, Jisasin tiyandari ma orok fehe nga jikis nokopji lihi nga nirin li laha yanga hikri yok ni layihhi solwara sumbu yok kumbabongon ni huvuhu Avui Wasilakan nimu sawera. ⁶ Ushihhi lir nirin li wesambasarik nir nga mu lirin wasambasara. Uhu sipik ni lawurik lir indik yanga lihik limu ira.

⁷ Yanga Tairin ni halaha yanga Tolemesik nimu talara. Uhu Jisasin hishindiyananda ma ol orok fehe ondon ni heyehe ni howaimbawayihhi niri namtar orok nimu wara. ⁸ Ni wahandashihhi Tolemesin ni halaha yanga Sisariak nimu talara. Uhu Filiphhi akak ni layihhi or nga nimu lira. Or mashi jivi Jisashin sawendari ma ri. Or ma 7-pela ol aposelin jelyakmbaha mas li kamahandari ma lar oria. ^{p9} Or jikis nokopji tovro kavro ngashi ri. Lir hulasi

^l20:31 1 Te 2:11 ^m20:33 1 Ko 9:11-12

ⁿ20:34 Ap 18:3; 1 Te 2:9

^o21:4 Ap 20:23 ^p21:8 Ap 6:5; 8:40

number. Lir Avui Wasilakahi mashin profet hom sawendari lir.

¹⁰Niri lal nga orok ni liri nir. Urik profet lar hi orhi Agabus provins Judian or halaha ormu yanga Sisariak rakara. ^{q11}Or taka nirin or heyehhe kufulombo Polhin or laha kumba tava orhin masham orhinjik ormu ishira. Uhu ormu mbara, “Masikome Avui Wasilakahi ormu karem mbanduwa. Kas karem a uwak ji heyewa kaso Judama avak kufulombo kasohi mashaman Jerusalemik erem li ishihi Judama ambu ondo lihi tavarenjek li hakwa ri.” ^r

¹²Mashi oson ni misihi nir nga orok fehe ma nga amber kwambuk Polin nimu mbara, “Mir avak Jerusalemik iwa halaka,” ¹³karem ni mbarik Pol mu mbara, “Mberem ushiwak ji tlaholoho wavu anhin kavak ji nandu. An mashi Wasilaka Jisashin a sawenda onik anin li toloho Jerusalemik krawuk li owekwan a ajekwa ambu nir. Os li mandingormekwak li uwa oso nga an mbeek a ajekwa ambu nir.” ^{s14}Ni heyeri Pol Jerusalemik or ikuri mendek nari ri. Ushirik ni heyehhe nir mbeek orin ni pantlekurik nari ambu sir. Uhu nimu mbara, “Mbele mbele os si nakmba Wasilaka mbahanda oso halanak os si nakmba nor mbahanda hom si naka.”

¹⁵Niri lal am li ishirik Jerusalemik ni ikurik mbele mbelen nimu hundujera. ¹⁶Urik Jisasin tiyanda ma lal yanga Sisariak fehe ondo er nga nakrem nimu ira. Ni irik yanga Sisariak fehe ondo nirin Nasonhi akak limu laha ira. Ma oto Saiprusik fehe ria. Mas wolokop sishihi Jisasin tiyanda ma lar oria. Uhu aka orhik nimu wara.

Pol Jerusalemik or layiri

¹⁷Ushihi Jerusalemik ni talarik Jisasin hishindiyananda ma nirin li heyehhe limu rupshira. ¹⁸Ni wahandashihi Pol nirin or laha Jemsin heyekurik nimu ira. Oro wolo sios lida ondo orok limu tirsalira. ¹⁹Urik Pol lirin or howaimbawaihi mbele mbele os Avui Wasilaka orhi tavak Judama ambu ondo lihi nindik or landari oson ormu sawera. ^t

²⁰Sios lida ondo Polhi mashin am li misirakoho hi Avui Wasilakahin limu hauowera. Uhu limu orin sawera, “Mir angop mi heyeri sir, Judama musha mendek angop Jisasin wavu lihi oweri lir. Hako lir amber lo Moseshin armek tiyanda ma lira. ^{u21}Hako ma lal karem mbafirimbari lir, Pol Judama ol Judama ambu ondohi yangak linda ondon ormu sawenduwa, “Moses kayehenda mashin ji tiyawa hala. Jir avak jikisi hulayi jihi masamsishi lihin ji korowa hala. Uhu mbele mbele ol misumu walanga wolok sishihi ji tiyanda nombon ji tiyawa hala.” Mir mashi karem mi sawenda, karem mirin li mbafirimbari osik ma ondo li misihi wavu lihi kavak nari sir. ²²Hako mberem nivai uku? Lir os torok mi rawa avak misikwa lir. Las avak li taha mirin kavak li nanda ngashi. ²³Uwa osik mbele las os mi ukmba ni mbawa hom avak erem uka. Ma nihi lal tovro kavro angop mbele las li ukurik Avui Wasilakan li saweri sir. ^{v24}Unda osik mir avak ma ondo nga tempelik ji ika. Uhu avak nombo nombo misokome Avui Wasilakahik jivik li nakwak li unda hom ji uka.^{21:24} Uhu ya lal avak lirin hashinak masikukwa lihin li lerekwa ofan li haka. Erem mi unak Judama ol Jisasin hishindiyananda mak nanda ma

^{21:24}21:24 Nombo nombo oso Namba sapta 6 orok ji heyeka.

^{q21:10} Ap 11:28 ^{r21:11} Ap 20:23; 21:33 ^{s21:13} Ap 20:24

^{t21:19} Ap 15:12 ^{u21:20} Ap 15:1,5 ^{v21:23} Nam 6:1-20; Ap 18:18

rondo avak li heyehé li mbaka. Mashi os mirin li mbari men li mbafirimbari sir. Mir er nga Moses kayehendari mashin tiyanda mir, karem li mbaka. ²⁵Hako Judama ambu ol Jisasin tiyanda ondonjik jekamba las angop karem ni kaye ni ormbéri sir, “Jir avak fleome ol ma tavak li unda god ondonjik li ofa uwa ondon ji awa hala. Uhu fle ol li humukushiwak hawa nga mbele mbele ol fi nga nawan ji awa hala. Uhu nokophirimbiriwa hala,” karem nimu kayera.” ^w

²⁶Karem li mbarik Pol or wahan-dashihi ma ondon or laha misokome Avui Wasilakahik jivik li nakuri lerawun li lakmbaha tempel akak limu layira. Uhu prisin or sawe normu mbara, “Nir ter sishi ihi niri 7-pela li inak Avui Wasilakahik misokomek jivik ni nakwa ofan ni hakwa nir.” ^x

Judama tempel akak Polin li tolóri

²⁷Niri 7-pela am mendek li nakurik si narik, Judama ol provins Esiak tari ondo tempel aka os inyi li washihindari akome orok Polin li heyehé, orok liri ma ondon li mbarik Polin li wapkava hisihi orin limu tolora. ²⁸Uhu kwambu mendek limu mbara, “Jir Israelik fehe ma jirin. Ji taha avak nirin jelyaka. Ma toto yanga yanga amber hom nir Judama nga mashi os Moses kayehendari nga tempel aka roso nihi nga mashi kavan sawenda ri. Hako oso nom nembes, wahau. Or yanga Grikik fehe ma ondon er nga tos tempel aka Avui Wasilaka kamahanda torok laharlanda ora. Uwak Avui Wasilaka misokome orhik or heyewa osmu kavak nanduwa.” Karem limu mbara. ²⁹Mas li heyeri Pol ma lar hi orhi Trofimus yanga Efesusik fehe oton or laha yanga orok nakrem fri yarik li heyeri osik karem hishiri ola, “Pol ma

oto angop er nga tempel akak or laha layiri ri,” karem hishiri ola. ^y

³⁰Ma ol Jerusalemik fehe mashi oson li misihi limu huliyusara. Uhu amber li shirinya ra tirsaha Polin li toloho tempel aka inyi hikriyok limu la layira. Uhu tempel aka inyi oso akayanga amber limu arangorakora. ³¹Urik ma amber hom Polin li mandingormekurik limu ura. Urik Romik fehe komanda mashi oson ormu misira, Jerusalemik fehe ma amber li anangriaaha li anajirin. ³²Uhu kolomalok orhi siyok sinda kepten lal nga awun unda ma lal nga or laha limu ira, os hulaima nokopma ondo tirsari mishik. Urik Judama ondo komanda oto awun unda ma orhi nga nor laharashirik li heyehé os Polin li jiri er limu halara.

³³Urik komanda oto awun unda ma orhi ondon or mbashirik sen kuvu lap li laha Polin limu ishira. Uhu Judama ondon ormu silira, “Ma toto lawe ri? Mberem or ur?” ³⁴Hako ma musha mendek orok li sihi mashi apsham apsham li mbaha warje mende nga li mba hukwanakwayishirik or mbeek yawur misihi yariri ambu ri. Uhu nor mbashirik awun undari ma Polin li laha aka lihik limu la layikmba ura. ³⁵Hako Pol or ihi akak or lawukurik or urik ma musha orin li heyehé limu tara. Awun unda ma li heyeri lir Polin li jikuri mendek nashirik orin limu kishara. ³⁶Ma musha mendek li tiya ihi limu mbara, “Ma toton mandingormeshinak or haka,” karem limu mbara. ^z

Pol ma ol talandirsari ondon mashin or saweri

³⁷Urik awun undari ma ondo am Polin li laha aka lihik li lalayikurik li urik Pol komanda oton Grikhi mashik ormu mbara, “Wa, am mi halashinak mashi las mirin a mbakundan?” Urik ko-

manda oto mu mbara, “Mir am Grikhi mashin mbanda om? ³⁸An a hishiwa, mir Ijipik fehe ma kar mas wolok awun uhu gavman nga anajihi ma 4,000 ol man mandingormendari ondon laha misantelmbamba orok i lihinda ma, karem a hishiwa mir.” ^{a39}Urik Pol mu mbara, “An Judama lar anira. Provins Silisiak nanda yanga Tarsusik fehe anira. Kuyanga anhi oso hi ngashi sir. Hako halashinak mashin hulaima nokopman a saweka.”

⁴⁰Urik komanda oto or mbashirik Pol akayangak or sihi nor mbashinak mayam li sinak or sawekmbaha ormu tavalounara. Urik ma amber mayam limu sira. Urik Pol lirin Hibruhi mashik ormu sawera.

22 “Mahasanje, avoko anhi jirin. Ter mbele mbele os anhi talahandan korbak a sawenak jimu misikuwa.”

²Karem mbaha Hibruhi mashik or mbashirik li misihi mayam er limu narakora. Urik ormu mbara, ³“An Judama nira. Nijava anhi yanga Tarsus orok si wari nira. Yanga Tarsus oso provins Silisiak nanda sir. Hako an Jerusalem torok a saha wasilakak a nari nir. Tisa nihi Gamaliel oto anin mashi Moseshi os neloko nihi misindiyandari ondon arme mendek or owesawerik amu misira. Uhu an mbele mbele jivi Avui Wasilaka os or rupshindan a tiyakmbaha funtlehavantlehe na landari nir, os ter jir uwa hom. ^{b4}An Jisasin hishindiyananda hulaima nokopma ondon kavak a nandari nir. Uhu lirin a toloho na mandingormekmbaha kuvuk a ishihi krawuk a owendari nir. ^{c5}Hetpris nga Judama lida lihi ondo nga lir os erem a undari angop li heyendari sir. Uhu lir os erem a undari ondon sawekwa lir. Lir jekamba lal ma ol yanga Damaskusik lindarinjik li kayehe anin harik a laha Damaskusik amu

ikmba ira. Jisasin hishindiyananda ma ondon a tolo laharaha Jerusalem krawu akak a oweshinak kavak li nakmbahan.

⁶An nombok a ihi am ta komek or sikurik or narik yanga Damaskusik a talakuri ambek simu nara. Urik kolok tumsar kasai lervlandari hom lersuwu yok simu taka anin arangora. ⁷Urik misambik a rakatukuyihi na waha misirik mashi las ma lar karem ormu mbara, “Sol, Sol. Mberem ushiwak anin mi kavak nakwak undua?”

⁸Karem mbarik amu mbara, “Wasilaka, mir lawe mir?” Urik ormu mbara, “An Jisas Nasaretik fehenda nira. Anin mimu kavak nanduwa,” karem ormu mbara. ⁹Hako ma ol an nga ni iri ondo os si lervlandari hom nari oso nom heyeri lir. Lir mbeek mashi os anin mbari ondon onson armek misiyariri ambu lir.

¹⁰Urik amu mbara, “Wasilaka, mberem avai ukundana?” Urik ormu anin sawera, “Wa, mi usa ihi yanga Damaskusik layika. Yanga orok ma lar or taha lerawu os mirnjik a kamahanda onson avak mirin sawekwa ri.” ¹¹Hako lervlandari hom nari oso amba amba mende si ushirik misokome anhi mbeek mbele las a heyekurik nari ambu sir. Urik ma ol an nga ni iri ondo tava anhin li tolo laha Damaskusik nimu layira.

¹²Ma lar Damaskusik lindari ri. Hi orhi Ananias oria. Or mashi Moseshin yawur or tiyaha Avui Wasilakahi siyok sindari ri. Judama ol Damaskusik lindari ondo amber orin rupshindari lir. ¹³Ananias oto an liri mishik pasir or ta sihi ormu mbara, “Awasayi anhi Sol, misokome mihi avak indiyok jivik nanak mi heyekwa sir,” karem or mbarik lewas misokome anhi indiyok jivik si narik orin amu heyera.

¹⁴Urik ormu mbara, “Neloko nihi ondo Avui Wasilaka lihi oto angop or

kamahanda mir. Uwa osik mir avak os or mbawa hom ukwa mir. Uhu mir avak ma worna ma Jisasin mi heyenak mashin or sawenak misikwa mir. ¹⁵ Mir avak mashi Avui Wasilakahin mi laha hulaima nokopma amber tos mi heyeha mi misindan sawenak li misikwa mira. ¹⁶ Hako nambek liwa hala. Kolok mi usaha hi Jisashin mi ushanak mirin li fak tolofaleshinak kava kava mihin or yoko ermbeka,” karem ormu mbara.

¹⁷ Ushihi indiyok Jerusalemik amu rara. Uhu tempel aka orok Avui Wasilakan a saweri wolo sukuk heyendari hom Wasilakan amu heyera. ¹⁸ Urik ormu sawera, “Mir usaha kolomalok Jerusalemik mi halaha ika. Os mashi anhin yanga torok mi sawe nahi, lir mbeek misikwa ambu lir,” karem or mbarik amu mbara, ^{d19} “Wasilaka, an angop li heyenda nir. Mas aka ol li lotu undari mishi orok a ihi ma ol mashi mihin misindiyandari ondon a jiji krawuk a owendari lira. ^{e20} Os mashi mihin sawendari ma Stivenin li ji mandingormeri wolo, an pasir a sihi os erem li uri oson a heyeri jivi, karem a mbari nir. Uhu ma ol orin jimandingormeri ondo kousamba lihin a washi siri nira.” ^f

²¹ Hako Wasilaka mu mbara, “Mir ika. Avak a halashinak yanga home mendek mi ihi Judama ambu ondohik ikwa mir,” karem ormu mbara.” ⁸

Pol orhinjik or Romik fehe, karem or mbari

²² Urik Judama mashi oson li misihi wasilaka mendek limu mbara, “Mandingormeshinak or ha. Nir ma roto or likmba ni hishiwa ambu nir,” karem mbaha ²³ li mbahanjiji kousamba lihin li tloho limu haihanda ermbera. Uhu havin limu tanyi ermbera. ²⁴ Urik ko-

manda oto or mbarik awun unda ma ondo Polin li laha aka lihik limu la layira. Aka lihik li lalayi oweshirik komanda oto ormu hishira, “Mbere mendem or ushiwak hulaima nokopma orin li waplelenaha li mandingormekwak li mbaw?” Karem or hishihi Polin li warmblashikmba normu mbara. Unak kormbak or sawekmbahan. ²⁵ Uhu nor mbashirik kumba tava orhin limu ishira. Urik Pol or sihi nor heyerik kepten pasir or sirik Pol mu orin silira, “Lo jiji mberem si mbandu? Romik fehenda man yawur ji kotim u number men ji warmblashikwa os? Os erem ji ukwa oso jivik nakwa os?” ^h

²⁶⁻²⁷ Kepten oto mashi oson or misihi komanda orhin ormu i sawera, “Avak mberem mivai uku? Ma oto Romik fehenda ri.” Karem or mbarik or ihi Polin ormu silira, “Mir sawenak a misi. Mir Romik fehenda om?” Urik ormu mbara, “He. An Romik fehenda ma anira.” ²⁸ Urik komanda oto mu mbara, “An ya wasilaka mendek Romik fehe gavmanin a haha Romik fehenda mak a nari nir.” Urik Pol mu mbara, “An wahau. An avoko nijava anhi angop Romik fehenda mak fri nari osik an Romik fehenda ma nira.” ²⁹ Awun undari ma ol orin jikmba uri ondo mashi oso li misihi limu halara. Urik komanda oto mashi oson or misihi os or mbashirik awun undari ma ondo Polin sen kuvuk li ishiri oson or hishihi ormu ajera. ⁱ

Pol Judama lida lihin or saweri

³⁰ Komanda oto or wahandashihi ormu hishira, “Mberem ushirik Judama ondo Polin li mandingormekurik li ur?” karem mbaha or mbashirik Polin li ishiri sen kuvu oson limu sorngora. Uhu bikpris ondo nga Judama lida

^d22:18 Ap 9:29-30 ^e22:19 Ap 8:3; 26:9-11 ^f22:20 Ap 8:1

^g22:21 Ap 9:15 ^h22:25 Ap 16:37 ⁱ22:29 Ap 16:38

lihi ondo nga lirin or mainhashirik limu talandirsara. Uhu or mbashirik Polin li laha ihi os li tirsandari mishik li oweshirik misokome lihik ormu sira.

23 Uhu Pol Judama lida lihi ondon or heyehe ormu mbara, “Mahasanje, an ermba ermbak misokome Avui Wasilakahik wavu anhi nga jivik si nawak a yanda nir. An a hishiwa an mbeek mbele kava las a unda ambu nir.” ²Urik hetpris Ananias ma ol Pol nga pasir siri ondon or sawe normu mbara, “Orin suwambushi yok ji jika.” ³Urik Pol mu orin mbara, “Avui Wasilaka avak mirin jikwa ri. Mberem ushiwak? Mir tarvle tenganda ma mir. Mir hikri yeje li heyewa jivik nawa mir. Hako akome yeje angop kavak nawa mir. Mir sunja inyi os tlendirinashiwak li walashiwak hikriyok li heyewa armek si naha sinda hom nawa mir. Mir mbeek lon mi tiyaha anin mi kotim ukwak uwa ambu mir, wahau. Uwa osik lon mi mblarna ermbehe anin li jikwak mimu mbanduwa.” ^k

⁴Karem or mbarik ma ol pasir siri ondo li misihili limu mbara, “Mir mashi kavan hetpris Avui Wasilakahin or mi mbandu te.”

⁵Urik ormu mbara, “Kava am a mbar. Mahasanje, hetprisik or nandan a heyenda ambu re. Jekamba Avui Wasilakahik karem li kayehendari sir, “Jir avak malakama jihin mashi kavan ji mbawa hala,” karem ormu mbara. ¹

⁶Pol malakama ondo angop or heyeri lir, lal kraha Sadyusi nga sindari lir, lal kraha Farisi nga sindari lir. Uri osik or ushaha normu mbara, “Mahasanje, an Farisi nir. Neloko anhi ondo er nga Farisik fehenda lira. An ma ol hahanda indiyok li ushakwa, karem a hishinda nir. Unda nombo orok ter jimu anin ko-

tim unduwa.” ^{m7}Karem or mbarik Farisi nga Sadyusi nga lihi ambek li anamblar-naha li anakoroho kraha frijip limu sira. ⁸Mberem ushirik? Sadyusi ondo karem hishinda lir, “Avui Wasilaka mbeek ensel nga masakome nga or uhunda ambu lir. Ma ol hahanda mbeek indiyok ushakwa ambu lir.” karem hishinda lir. Hako Farisi ondo karem hishinda lir, “Avui Wasilaka ensel nga masakome nga or uhunda lir. Ma ol hahanda indiyok ushakwa lir.” karem hishinda lir. ⁿ

⁹Er li anakoroho lihi ambek limu ana-mainkwambu mbara. Urik mashi Mose-shin sawendari ma ol Farisik fehendari lal li usasihi mainkwambuk limu mbara, “Nir ni heyewa, ma toto mbeek mbele kava las uwa ambu ri. Masikome Avui Wasilakahi mo ensel lar mo mashin or sauhawak or mbandar mbe? U nahi or mbeek mbele kava las uwa ambu ri.” ¹⁰Urik kepten oto or heyeri os li mainkwambu mbari am wasilaka mendek nar. Las avak ma ondo Polhi maomen li tolo lai laranak si kunyakurik ormu ajera. Uhu awun undari man or mbashirik Polin li lai tolo laharlaha aka lihik limu laha ira.

¹¹Urik niri oro wolok Wasilaka Pol liri mishik or sihi normu sawera, “Mir ajewa hala. Kwambuk mi sihi os Jerusalemik mi sawenda hom mashi anhin erem Romik sawekwa mir.” ^o

Judama Polin li mandingormekmba li mbari

¹²Am si hararik Judama lal li tirsaha li mbaolsoloho limu mbara, “Nir naman Polin ni mandingormehekop akwa nga uksembe nga ni akwa nir.” ¹³Ma ol mashi oson mayam mba wanyiri ondo 40-n tikriri lira. ¹⁴Ma ondo li ihi bikpris ondo nga Judama lida lihi ondo nga limu

^j23:2 Jn 18:22-23 ^k23:3 Mt 23:27 ^l23:5 Kis 22:28 ^m23:6 Ap 26:5

ⁿ23:8 Mt 22:23 ^o23:11 Ap 27:24; 28:16,23

sawera, “Nir angop mainkwambu mende las karem ni mbawa nir, nir naman Polin ni mandingormehekop akwa nga uksembe nga ni akwa nir.”¹⁵ Uwa osik ji sawenak komanda oto Polin or laha indiyok malakama tirsanda mishik or laha ika. Jir avak orin karem ji haimba handambaka, “Nir indiyok Pol mbele mbele ol or uri ondon ni oweiwei-heyekmba nimu hishinguwa,” karem ji mbaka. Unak nir nombon tleshi lihindanak or tanak ni mandingormekwari,” karem limu mbara.^p

¹⁶ Hako Pol hinuku orhi os orin li mandingormekmba li mbari oso angop or misihi nor ihi awun undari ma ondohi akak or layihi Polin ormu sawera.

¹⁷ Urik Pol kepten lar or usharik or tarik ormu sawera, “Jikanda ermbasi toton mi laha inak or ihi komanda mihin or heye. Or mashi las orin or sawekmbaha rawa ri.”¹⁸ Urik kepten oto jikanda oton or laha komanda orhik or laha ihi ormu mbara, “Krawuk linda ma Pol or mbashiwak jikanda toto mashi las mirin or sawekmbaha na laha shimu randuwa.”

¹⁹ Urik komanda oto or taha jikanda oton mantle yok or tololai owehe ormu silira, “Mbele mi sawekmbaha mi raw?”

²⁰ Urik ormu sawera, “Judama lal angop li mbaolsoloho mirin li sawenak ushok Polin mi halashinak malakama tirsanda mishik li laikmbaha mbawa lir. Uhu lir avak mirin mbafirimbakwa lir, “Nir mbele mbele Pol uri ondon armek indiyok ni oweiweiheyekmba nimu hishinguwa,” karem mbafirimbakwa lir.²¹ Hako mir mashi os erem li mbawan misiwa hala. Ma mushak 40-n tikriwa ma ondo angop mainkwambu las karem mbawa lir, “Nir naman Polin ni mandingormehekop akwa nga uksembe nga ni akwa nir.” Uwa osik ter ol nombon tle

lindu, mi mbashinak Polin li laha inak li mandingormekmbahan.”

²² Urik komanda oto jikanda oton mainkwambuk or pantlehe ormu mbara, “Mi ihi os anin mi ta heyewan avak sawenak li misiwa hala,” karem or sawehe nor mbashirik ormu ira.

Li mbashirik Pol malakama Felikshik or iri

²³ Urik komanda oto orhi siyok sindari kepten frijip or usharik fri rarik ormu sawera, “Shi ihi awun unda ma 200, hosik lihi awun unda ma 70, kormek awun unda ma 200, shi mbanak li hundujeka. Uhu avak niri 9 kilokik yanga Sisariak ji ika.²⁴ Uhu avak Pol likwa hos lar er nga ji hundujehe armek ji laha inak orok or lawulihni nor ihi malakama Felikshik yangak or ihi nor lika.”

²⁵ Uhu jekamba las er nga ormu kayera,²⁶ “An Klodius Lisias anira. Jekamba toson mir malakama Felikshik amu kayenduwa.²⁷ Judama ondo ma toton li toloho li mandingormekurik uri lira. Hako an a misiri or Romik fehenda, karem or mbarik a misihi an nga awun unda ma nga ni ihi indiyok tava lihi ni lari ri.”²⁸ Uhu an ma roto mbele os or urik kavak nari oson a heyekurik Judama lida lihi tirsandari mishik amu laha ira.²⁹ Judama ondo lo lihin or mblarnar, karem mbari lir. Hako an a heyeri mbeek mbele kava las or usharik krawuk li owehe li mandingormekurik nari ambu sir, wahau.³⁰ Hako ter a misiwa ma lal angop mayam orin li mandingormekwak li mbaolsolowa lir. Ushiwak kolomalok or amu halashiwak mihik induwa. Uhu ma ol orin kotim uwa ma ondo nga angop a sawewa osik avak mihik li ihi maintontlo os orin li ko-

tim uwa oson li sawenak mivai misika,” karem ormu kayera. ⁵

³¹Urik awun unda ma ondo komanda oto or mbari mashin li misihi nirik Polin li laha kuyanga Antipatrisik limu laha ira. ³²Er li ihi si hararik hosik awun undari ma nom Polin li laha yanga Sisariak limu ira. Urik awun undari ma mamatar olmu indiyok Jerusalemik ira. ³³Urik hosik awun undari ma ondo yanga Sisariak li ihi malakama Feliksin li heyehhe jekamban orin li haha Polin er nga orhi tavak limu halara. ³⁴Urik Feliks oto jekamba oson ormu heyera. Uhu Polin ormu silira, “Mir yanga mbeek fehe mir?” Urik Pol mu mbara, “An provins Silisiak fehenda nira.” ³⁵Urik Feliks mu mbara, “Halanak mirin kotim uwa ma ondo li rahakop yawur mashi mihin a misikwa nir,” karem or mbaha nor mbashirik Polin li laha krawu os Herothi aka lakak nandari orok li oweshirik ormu lira.

Judama lida lihi Polin li kotim uri

24 Niri tostava am li ishirik, hetpris Ananias nga Judama lida lihi lal nga Tertulus nga limu yanga Sisariak takara. Tertulus oto Romik fehe ma owendari lon hishiyarindari ma ria. Li taha mashi os Polin li kotim ukurik li mbari mashi oson Feliksin limu sawera. ²⁻³Urik Feliks Polin or usharik or tarik Tertulus oto masmas orin ormu mbara, “Malakama Feliks, mir nirin mi jelyashiwak arme mendek erem nimu linduwa mbeek awu nga ni nanda ambu nir. Wapjiphishi os mihik nanda si uwak mbele mbele kavak nahanda oso osmu jivik nanduwa. Nir oson ni heyehhe wavu nihi jivi mendek si naha mirin nimu rupshinduwa. ⁴Hako las avak mirin a toltntlefantlenda ngashi. Mi mbashinak

mashi kandakar mirin a sawenak mi misika.

⁵Ma toton mi heyewa or men maifuhu yanga yangak or yaha Judamahi nindik mashin or sawerik wavu lihi si huliyusarik awun undari lir. Uwak ma mushak nirin li halaha ihi olmu orin tiyanduwa. Or ma ol yanga Nasaretik fehe oton tiyanda ma lida lihi ria. ¹⁶⁻⁷Oso nom nembes. Tempel akan or urik misokome Avui Wasilakahik kavak si nakurik nari sir. Uri osik orin nimu toloro. ¹⁸Uwa osik mihinjik ma toton oweiweiheyehhe silinak or mbanak mivai heyeka, os orin ni kotim uwa maintontlo oson.”

⁹Urik Judama ondo Tertulus oto nga li sihi olmu korbak mbara, “Mashi ondo amber omendinga lira.”

¹⁰Urik Feliks Polin tavakop ormu ura. Unak or nga sawekmbahan. Urik Pol mu mbara, “Angop a heyenda mir. Mir asama mushak malakamak mi naha majistret nihik nanda mir. Uwa osik mirin a rupshihi mashi las mirin amu sawekuwa.

¹¹Os li mbawa ome ambu sir. Os mi sili nahi, avak li sawenak mi misikwa sir, a lotu ukmbaha Jerusalemik a iri mbeek niri mushak nari ambu sir, niri 12-pelakop nari lir. ¹²Oso wolo tempel aka orok mo os Judama lotu unda aka orok mo yanga orok mbeek mashi las orok fehe ma ondo nga ni anamainkwambu mbarik heyeri ambu lir. Uhu mbeek a mbarik ma li talandirsaha wavu lihi li huliyusaha mbahanjiri ambu lir, wahu. ¹³Uri osik lir mbeek mbele os a urik kavak narik li heyehhe orok anin li toloho kotim uri ambu lir. Uwa osik os li mbawa omendinga ambu sir. ¹⁴Hako an Jisasin tiyanda nombo os Judama kava, karem li mbanda oson a tiyanda nir. Uhu neloko nihi Avui Wasilaka lihi oton amu lotu unduwa. An mashi am-

ber Moses kayehendari nga profet Avui Wasilakahi li kayehendari nga na toltangri na misindiyanda nir. ¹⁵An Avui Wasilaka os ma jivi nga ma kava nga ol hahanda or mbanak li ushakwa oso menden amu nikishinduwa, tol torok liwa tondo li nikishinda hom. ^{v16}Uwa osik ermba ermbak sunguwavu anhi nga a mblarnaha jivijivi nom a ukmbaha namu hishinduwa. Unak Avui Wasilaka nga hulaima nokopma nga li heyenak mbeek mbele las a uwa kavak nakwa ambu sir.

¹⁷Asama lal yanga anandi lalik a lindari nir. Uhu ya lal erndakavan a haha ofa Avui Wasilakan er nga na hakmbaha indik Jerusalemik *a iri nir. ¹⁸Uhu Avui Wasilakahi misokomek jivik a naha tempel akak a layi lirik anin limu heyera. Hako mbeek ma mushak an nga ni liri ambu lir. Uhu mbeek ma lal orok hukwarakwasi yari ambu lir. Hako Judama lal ol provins Esiak fehe ondo olmu anin toloro. ^{w19}Os ma ondo mashi lal anin li mbaku nahi, wa, halashinak amber hom torok li ra sihi misokome mihik livai anin kotim uka. ²⁰Ma tol torok siwa lal, os Judama lida lihi tirsanda mishik siri wolo, mbele las a mbari kavak narik am li heyenda nahi, wa mbanak kormbak li saweka. ²¹Ma ol hahanda kumak indik li ushakwa mashin a mbarik li misihi limu anin kotim ura. Mashi kaso nom lihi nindik a sihi na saweri nir,” karem ormu mbara. ^x

²²Feliks nombo os Jisashi mashin li misindiyandari oso kal angop heyeyarindari ri. Undari osik ormu mbara, “Komanda Lisias or tanakop mashi mashi os orin a ukwan a sawenak ji misikundu,” karem mbaha li halashirik simu nara. Uhundanakop li mbakmbahan. ^{y23}Uhu Feliks kepten lar or

mbashirik Polin krawuk ormu owera. Hako orhi ma os li taha orin li jelyakuri nombo oso mbeek or pantleri ambu sir.

²⁴Niri lal am li ishirik, Feliks nga nokove orhi Drusila nga frimu rara. Drusila oso Juda nokove las osira. Urik Feliks Polin or usharik ormu tara, Kraiss Jisashi mashin misindiyanda nombon or sawenak fri misikmbahan. ²⁵Hako Pol os nombo wornan tiyandari nga ruwol tava oloho hafaka lindari nombo nga os kumak Avui Wasilaka ma amber or heyembakuri nga ormu sawera. Urik Feliks mashi oson or misihi or ajehe ormu mbara, “Ambehoma. Wa, ika. Uhundanakop kumak indik a mbanak mivaira.” ²⁶Hako Feliks or hishiri Pol am ya lal orin hakundar, unak or mbashinak or ikmbahan? Karem or hishihi or mbarik hindi mushak or taha opmu maimbara.

²⁷Feliks Judama malakama lihi ondo li rupshikmbaha Polin krawuk or oweshirik asama frijip ormu sira. Ushinaha Porsius Festus Felikshi farniyik ormu sira.

Pol malakama Sisarhik or ikurik or mbari

25 Festus Felikshi farniyik or sihi niri nalmingrip am li ishirik yanga Sisarian or halaha Jerusalemik ormu lawura. ²Urik Judama lida lihi nga bikpris ondo nga li taha Polin li kotim ukuri mashin Festusin li sawe limu mainkwambu mbara, ^{z3}“Mir avak nirin jelyaka. Uhu Polin mbashinak Jerusalemik or taka,” karem limu mbara. Maintontlo os li mbari karem. Ma lal angop li mbashirik nombon tle liri lir, Pol or tanak orin li mandingormekmbahan. ^{a4}Hako Festus mashi os li mbarin or misihi ormu sawera, “Pol or Sisariak krawuk

^{v24:15} Jn 5:28-29 ^{w24:18} Ap 21:12-28 ^{x24:21} Ap 23:6

^{y24:22} Ap 23:26 ^{z25:2} Ap 24:1 ^{a25:3} Ap 23:15

sindu. An kandakar nga torok a lihipok anhinjik Sisariak a ikwa nir. ⁵Lida jihi lal avak er nga ni ika. Uhu ma oto mbele las os or urik kavak narik ji heyeh nahi, orok orin jivai kotim uka,” karem ormu mbara. ^b

⁶Festus os lir nga nor liri niri 8-pela mo niri 10-pela or lihipok kuma yanga Sisariak ormu layira. Or layi wahan-daha kotin li tolondari akak or lihi Polin or mbashirik limu laharara. ⁷Pol am or tarik Judama ol Jerusalemin halaha tari ondo orin li sihi talayantlehe mashi musha mendek orin olmu haimba handambara, “Mir kavakava menden unda mir.” Karem limu mbara. Hako mashi os li mbari las mbeek omek narik Festus heyeri ambu sir.

⁸Urik Pol nga mu mbara, “An mbeek Moses kayehendari mashi os nir Judama tiyanda las a mblarnari ambu nir. Uhu mbeek mbele las tempel aka orok a urik kavak nari ambu sir. Uhu mbeek mashi kava las malakama Sisarin a mbari ambu nir,” karem ormu mbara.

⁹Hako Festus Judama ondo li rupshikmbaha Polin ormu silira, “Mir Jerusalemik mi inak kot mihin orok a misikmba mimu hishindu?”

¹⁰Hako Pol mu mbara, “Wahau. Aka tos a siwa mishi roso malakama Sisarhi aka os kotin tolonda mishi tosira. Uwa osik aka torok kot anhin misikwa mir. Hako angop mi heyewa sir, an mbeek Judama ondon kavak a unda ambu nir.

¹¹Hako an os mbele kava mende las a ushihindak li heyeh os a hakmbaha li mba nahi, na hakwa nir. Hako mashi os anin li kotim uwa oso omendingak si na nahi ambu, ma lar mbeek wutar-ihi tavarenjek anin hakwa ambu ri. Uwa osik kot anhi oson avak a halashinak malakama Sisarhi tavak ikwa sir. Unak orvai kot anhin misikwa ri.”

¹²Urik Festus nga ma ol orin sauhandari ma nga olmu anasawera. Ushihi Polin ormu sawera, “Malakama Sisar kot mihin misikwa ri. Karem mi mbawa osik kolok malakama Sisarhik ika.”

Festus Polhi mashin Agripan or saweri

¹³Niri lal am li ishirik king Agripan nga jikaha orhi Bernaisi nga yanga Sisariak Festusin armesarmek fri howaimb-awayikmbaha frimu tara. ¹⁴Niri mushak Sisariak liri vri. Urik Festus Polhi mashin king Agripan ormu sawera, “Mas Feliks krawuk or owendari ma lar, hi orhi Pol ter ormu krawu torok linduwa. ^{c15}Os Jerusalemik a ihi na liri wolo bikpris ondo nga Judama lida lihi ondo nga li taha ma oton a mbashinak li mandin-gormekmbaha limu mbara.

¹⁶Hako mashi os li mbarin a mis-ihi amu lirin sawera. Nir Romik fe-henda ma mbeek men ma lar sem-ben ni mbanak hakwa ambu ri. Wa, yawur kotik ni oweshinak mashi fri-hin fri mbanak evrembam ni heyehen. Uhu ma or musa nga nawa ma oton ni mbanak orvai haka.

¹⁷Karem nari osik yanga Sisariak a tari wolo ma ol orin kotim undari ma er nga ni tari osik mbeek a halashirik nambek nari ambu sir. Men ni wahandaha kolok a mbarik orin kotin li tolonda mishik li laharari ri. ¹⁸Ma ol orin kotim undari ma li usasihi li mbarik a misiri mbeek mbele kava mende las uri ambu ri.

¹⁹Hako mashi oso li lotu undari nombo lihi nga ma or Jisas, karem li ushandari oto os or haha indik or usaha or li-hinda mashin kwambuk or saweri nom li mbarik a misiri lir. ²⁰Hako mashi ol orin li kotim uri mbeek a hishiyarindahik nari ambu sir. Uri osik orin amu silira, “Jerusalemik mi inak kot mihin orok

^b25:5 Ap 24:5-6 ^c25:14 Ap 24:27

a misikmba mimu hishindu?” Urik Pol mu mbara, ²¹“Wahau. Malakama Sisarihik a ikwa nir. Unak malakama Sisar vai kot anhin misi.” Karem or mbarik a misihi orin a halashinak krawuk or linak yawur nombo las a heyehe na mbashinak malakama Sisarhik orvai ika, karem amu mbara.”

²²King Agripa mashi oson or misihi Festusin ormu sawera, “Ma oto or tanak mashi orhin avai misika.” Urik Festus mu mbara, “Wa, ushok a mbashinak or tanak mivai mashi orhin misika.”

Pol king Agripa linda mishik mashin or saweri

²³Wahandaha Agripa fre Bernaisi kowe jivi frihin fri falerik fririn limu ewemblaha laharara. Urik yanga Sisariak fehe lida ondo nga komanda ondo nga li tirsaha akome os li tirsandari mishi orok fririn limu lalayira. Urik Festus or mbarik Polin limu laharara. ²⁴Urik Festus mu mbara, “King Agripa nga jir torok liwa nga ma roton ji heyeka. Judama ol Jerusalemik linda nga tol torok linda nga mashin kwambuk anin limu mbara, “Mir ma oton mandingormenak or haka. Avak halashinak or liwa hala,” karem li mbahanda ma toria. ²⁵Hako an a heyeri mbeek mbele kava mende las or uri ambu. Uwa osik hakwa ambu ri. Hako or malakama Sisar nom kot orhin or misiku, karem or mbari osik avak a halashinak malakama Sisarhik ikwa ri. ²⁶Hako mberemhi mashin avak a kayehe ma roto nga malakama Sisarhi tavak a halashinak si iku? Mbeek mashi las a kayendahi ambu sir. Uwa osik ter mir Agripa nga ma jir torok liwa nga ma roton tava jihik amu laharanduwa. Uwa osik ter mir Agripa, orin silinak mbele os or urik kavak narin or sawenak

mi heyeka. Ushinak os or undan or sawenak er nga jekambak a kayehe malakama Sisarhi tavak a haka. ²⁷Os men a mbashinak or inak mbeek musa os or unda las nga jekambak a kaye nahi ambu, wa oso mbeek jivik nakwa ambu sir.”

26Urik king Agripa mu Polin mbara, “Mir kolok mashi mihin saweka.” Karem or mbarik Pol tavan or lafawuhu ormu sawera, ²“King Agripa, mashi os Judama anin li kotim undan angop mi misiwa sir. Uwa osik mashi os an nga mirin a sawenak mi misikrahakorokwan amu rupshinduwa. ³Mberem ushiwak? Mir mbele mbele os nir Judama unda nombo nga mashi mashi os ni anamblarnanda nga angop mi heyetakonda sir. An mbeek mashi mushak mirin a sawekwa ambu nir. Uwa osik armek mi lihi mashi anhin misika.

⁴An ma anhi lihi nindik a lindari nir. Os jikisakrik a nari wolokop sishi raha Jerusalemik a i liri wolo nga Judama amber anin angop li heyendari nir. ⁵Uwa osik os anin li mbakwak li hishi nahi, halanak li mbaka. An ma ondo amber angop li heyetakonda nir. Os jikanda ermbasik a nari wolokop a sishi raha Farisi ondo lihi lar anira. Farisi ondo Moses sawehendari mashi amber hom li tiyarakokmbaha hishinda lir. ⁶Hako an ma ol hahanda li usahakwa mashin neloko nihin Avui Wasilaka or sawehenda oson a misihi na nikishinda nombo orok anin limu kotim unduwa. ⁷Neloko nihi kraha 12-pela niri tandi ermbe ermbe Avui Wasilaka sawehendari mashin ni hishihi ma ol hahanda indik li usahakwa oson ni nikishinda nira. King mirin, an er nga, oson a nikishinda nir. Unda nombo orok anin limu kotim unduwa. ⁸Judama jirin,

^d26:5 Fl 3:5-6 ^e26:6 Ap 23:6; 28:20

Avui Wasilaka or mbanak ma ol hahanda ondo usahandahi lir, karem hishinda jir. Hako mberem ushiwak Jisas or harik Avui Wasilaka or mbarik or usahanda oson ji mbelendu?

⁹An mas ermbak Jisas Nasaretik fehe hi orhin a anak misambik si rakakmbaha a undari nira. ¹⁰Uri osik orin hishindiyardari ma ondon a toloho Jerusalemik krawuk a owendari nir. Uhu bikpris mbari nombon a tiyaha os li mbari hom ma ol Jisasin hishindiyardari ondon a toloho krawuk a owendari nir. Uhu Judama malakama lirin li mandingormekurik li mbari wolo an nga erem a sifale mbandari nir. ¹¹Uhu hindi mushak os li lotu undari aka akak a ilayi talaihi lirin a warmblashindari nir. Erem a anak Jisasin li kumasihi mashi kavakavan orin li mbakmbahan. Uhu Jisasin hishindiyardari ma ondon kavak a nakmbaha yanga home mendek a lasaha yandari nira.

¹²Nindi wolo lasik bikpris ondo li kayeri jekamban a toloho yanga Damaskusik a ikurik amu ira. ¹³Unda mashin king Agripa, mirin amu sawekuwa. Am takondik si narik nombok lervlandari hom metenje yok si saika rakaha an nga ma ol nakrem ni iri ondo nga simu arangora. Os erem si nari oso ta jindarin si tikrihi haruja menderi sir. ¹⁴Urik nir amber hom misambik nimu rakara. Urik ma lar Hibru mashik anin ormu silira, “Sol, Sol. Mberem ushiwak kavak mi ya nandua. Os erem mi uwa nombo mihinjik mimu kavak nanduwa.”

¹⁵Karem mbarik amu mbara, “Wasilaka, lawe mir?” Urik Wasilaka mu mbara, “An Jisas, mir anin kavak mimu nanduwa. ¹⁶Hako usasika. An mirin a kamashinak lerawu anhin mi lakmbaha amu randuwa. Unak mbele mbele ol

ter mi heyewa nga kumak a mukunak mi heyekwa nga yanga yangak hulaima nokopman mi sawekmbahan. ¹⁷Mbeek a halashinak Judama nga Judama ambu ondo nga mirin kavak nakwa ambu lir, wahau. Avak a mbashinak Judama ambu ondohik ikwa mira. ¹⁸Ushinak lir avak mashi anhin li misihli li heyeyarikwa lir. Uhu nirtle nirndum nandan li kumasihi wavu lihin li tormblehe ukruharandak takwa lir. Uhu kwambu Laulakahin avak li halaha Avui Wasilakahi siyok sikwa lir. Erem li uhu mashi anhin li misindiyanak kavakava os li unda avak a laha ermbekwa sir. Ushinak lir avak Avui Wasilakahi mak mas nandari ondo nga nakrem hevenik likwa lir.” Karem ormu anin sawera. ⁸

¹⁹King Agripa, mir misi. Mbele mbele os hevenik talari mashin mbeek a mblarnari ambu nir, wahau. ²⁰Kolok a ihi mashi oson ma ol yanga Damaskusik linnan a saweshihi ma ol Jerusalemik linnan a saweri nir. Uhu provins Judiak linda ma amber a saweri nir. Uhu Judama ambu ondon er nga amu sawera, “Jir wavu jihin ji tormblehe Avui Wasilakan ji tiyaka. Uhu mbele mbele jivi nom ji unak os wavun ji tormblendu jiji oson livai heyeka,” karem ma ondon amu sawera. ²¹Erem a saweri nombok Judama tempel aka orok olmu anin toloro. Uhu anin li mandingormekmbaha olmu ura. ²²Hako Avui Wasilaka anin or jelyashihindak ter nga os amu er sishi mashin ma amber hom amu sawenduwa. An mbeek mashi anandi las a sawenda ambu nir. Mashi os mas profet nga Moses nga os talakurik li sawehendari oso nom amu sawenduwa. ²³Mashi os li sawehendari karem, “Ma or Avui Wasilaka kamashinak man jivinakwa oto nomorawun or kishaha hakwa ri. Uhu ortonom maifuk indik ushakwa ri.

Uhukop mashi jivi Avui Wasilakahi os man or jivinakwa mashin Judama nga Judama ambu nga sawekwa ri,” karem sawehendari lir.”^h

**Pol Agripa Jisasin or
hishindiyakmba or mbari**

²⁴ Pol mashin or sawerik Festus kwambu mendek ormu mbara, “Pol ferfar mimu mbanduwa. Hishiyarinda mihi wasilakak si nanda osik ferfar mbandam mbe?”²⁵ Urik Pol mu mbara, “Malakama Festus, an ferfar a mbawa ambu nir, wahau. An a hishiyarihi omendingak amu sawenduwa.²⁶ King Agripa, mir mbele mbele amber ol talahandak a mbawa angop mi heyenda lir. Uwa osik korbak a sawewa nir. Mbele mbele ol a mbawa mbeek misokome mihikop mi heyehé mambla mihikop mi misiwa ambu lir, wahau. Ma amber angop li heyerakonda lir.²⁷ King Agripa, mashi ol profet sawehendarin misindiyanda mir. A hishiwa mir angop misindiyanda mir.”

²⁸ Urik Agripa Polin ormu mbara, “Ter mashi kandakar nom mi mbanak nombok Jisasin tiyanda mak a na, karem mimu hishindu?”²⁹ Urik Pol mu mbara, “Os mashi lakak an mbawa mo kandakar nom a mbawa, wa mberem uwana. Os Avui Wasilakan a sawewa karem, mir nga tol nakrem mashi anhin ji misiwa tondo nga amber an nawa hom Jisasin tiyanda mak ji nakwak amu hishinduwa. Hako jirin sen kuvuk li ishishinak krawuk ji sikwan a mbawa ambu nir.”

³⁰ Urik king Agripa nga Festus nga Bernaisi nga ma ol nakrem orok li siri nga olmu usasira.³¹ Uhu aka oson li halaha lihi ambek limu mbara, “Ma toto mbeek mbele kava las uri ambu ri. Uwa osik hakwa ambu ri, o krawuk sikwa ambu ri.”

³² Agripa Festusin ormu mbara, “Pol oto karem mbari ria, “Malakama Sisar vai kot anhin misi.” Os karem or mbanda ambukop nimu halashiwak ormu jip iwa,” karem ormu mbara.

**Li mbashirik Pol kolaka Romik
or ikmbaha sipik or lawuri**

27 Li mbaolsoloho limu mbara, “Jir avak sipik ji lawuhu provins Italik ikwa jir.” Uhu Pol nga ma ol nakrem krawuk li sindari ondo er nga keptenhi tava orhik limu halara. Ma oto hi orhi Julius oria. Or awun undari ma malakama Sisarhi lar oria.² Nir yanga Adramitiumik fehe sipik ni lawuhu nimu ira. Sip oso kuyanga Esiak ikmba iri sir. Urik yanga Sisarian ni halaha nimu ira. Hako Aristarkus Tesalonaikak fehe er nga ni iri ri. Yanga Tesalonaika oso provins Masedoniak nandari sira.¹

³ Ni i wahandaha nimu yanga Saidonik talara. Julius Polin armek or uhu or halashirik or ihi ma orhin or heyerik akwan li harik ormu ara.⁴ Ushihé Saidonin ni halaha ni irik suwa os ni ikuri fuma yok si rasarik ni tolmbangoho ailan Saiprus sumbu yok nimu ira.⁵ Er ni ihi provins Silisia nga Pamfilia nga ni tikrihi nimu ira. Uhu yanga Maira os provins Lisiak nandari orok nimu talara.⁶ Urik kepten oto sip las or heyehé or mbarik nimu lawura. Sip oso kuyanga Aleksandriak fehendari sir. Italik si ikmba uri sira.⁷ Sip orok ni lawuhu yanga oson ni halaha nimu ira. Suwa wasilaka mendek si tasarik niri lal mbeek haman ni imairi ambu nir. Lerawu havakavan li la ni ihi yanga Nidusik pasir nimu nara. Hako suwa wasilakak si rasari osik mbeek ni ikurik nari ambu sir. Uri osik ni tormblehe yanga Salmone os ailan Kritik nandari solwara sumbu yok nimu ira.⁸ Ni ihi yanga lasik nimu talara. Yanga oso

“sip ondo jip li ta sinda mishi,” karem li ushandari sir. Yanga oso yanga Lasea nga pasir nandari sir.

⁹Niri musha am li irik, Judama akwan li halaha men li wandandari wolo mendek simu nara. Oso wolo solwara si rasaha wasilaka mendek si nandari wolo sira. Uri osik Pol mu lirin sawera, ¹⁰“Ji misi. An a heyewa os ter ni iwa avak ni hakwa nir. Unak mbele mbele nihi avak mendek nakwa lir. Hako mbeek sip nga mbele mbele nihi ondo nom nembes, avak ma nir er nga amber ni hakwa nir.” ¹¹Hako kepten oto mbeek mashi Polhi oson tiyakmbaha hishiri ambu ri, wahau. Or sip mashama nga sipin tolondari ma nga fri mbari mashi nom misiri ri. ¹²Ma musha sip orok liri ondo li heyeri sip siri mishi yanga Lasea nga pasir nanda oso mbeek jivik si nashirik orok nambek li likmba hishiri ambu lir. Uri osik yanga oson li halaha yanga Finiksik li ikmbaha limu hishira. Sip ta sinda mishi Finiksik nandari oso ailan Krit sumbu yok si naha suwa mbeek wasilakak tasanda ambu sir.

Suwa lakak si rasari

¹³Suwa am awar awar solwara yok si rasarik anka os sipin toltangrishirik si sindari oson li longorik si rasarik sipik li hauowehe limu ira. Li ihi ailan Krit solwara sumbukop limu ira. ¹⁴Hako kandakar nga nambek naha suwa wasilaka mendek simu tapmama yok tasara. Suwa oso ailan Krithi kuma yok tasari sira. ¹⁵Urik sip wasilaka mendek simu lishirira. Urik orok lerawun landari ondo sipin li tormble laha indiyok li ikmbaha limu ura. Hako mberem li ikurik nari ambu sir. Uri osik li halashirik suwa sipin si laha orMBERIK simu ira. ¹⁶Urik er ni ihi ailan kanda lar nari sumbukop nimu ira. Ailan kanda oto

Kauda, karem li ushandari ri. Urik lir lerawu mendekop li uhu bot kanda os li longo irin li larasa owehe sip nga limu ishindangrira. ¹⁷Uhu sip nga armek limu ishindangrira. Las avak li ihi sip avak hapsishi nindi yanga Afrikahik si sinda ngashi, karem mba limu aje mendera. Uri osik selin li lafakaha li halashirik suwa si rasaha sip oson si laha orMBERIK simu ira. ¹⁸Wahandaha suwa nga fa nga fri urik kwambu mendek sip simu lishirira. Urik sip orok lerawun landari ondo mbele mbele ol orok warin li lalaha solwarak limu orMBERA. ¹⁹Niri frijip fri ishirik, sip orok lerawun landari ma li aje mendehe sel nga mbele mbele ol sipin jelyakmba li layandari ondo nga limu laha orMBERA. ²⁰Hako suwa kavaker si narik niri mushak mbeek ta nga tashingraha nga ni heyeri ambu nir. Nir ni hishiri nir avak amber ni hakurik ni hishiri nir, mbeek jip ni likurik ni hishiri ambu nir.

²¹Niri mushak mbeek akwan ni ari ambu nir. Urik Pol ma ondohi nindik or sihi ormu sawera, “Ji misi. Os mashi anhin ji tiyaha ailan Kritin ni halari ambukop tos ter ni heyewan ni heyewa ambu nir. Uwak mbele mbele nihi mbeek kavak nawa ambu lir. ²²Hako ter jirin amu sawenduwa. Jir avak kopshanj ji mbaha sika. Ma lar mbeek hakwa ambu ri. Hako sip nom avak kavak nakwa sir. ²³An Avui Wasilakahi lerawun a laha orhi mak a nanda nir. Ter nirik ensel Avui Wasilakahi or taha an liwa mishik pasir or sihi ²⁴karem ormu sawewa, “Pol, mir ajewa hala. Mir avak omendingak malakama Sisarhi fumunyavak sikwa mir. Avui Wasilaka ma ol sipik nakrem ji liwa ondo angop mihi tavak or hawa lir. Uwa osik mbeek hakwa ambu lir.” ²⁵Ensel karem mbawa ri, uwa osik jir kopshanj ji mbaha

sika. Avui Wasilaka or mbawa mashi oso os or mbawa hom omek nakwak amu hishinduwa. ²⁶Sip toso avak suwa si laha inak si ihi ailan sumbuk sunja lasik si i jindirihhi kavak nakwa sir.”

Sip kavak nari

²⁷Niri 13-pela am li ishirik nimu solwara laka Mediteranianik nimu ira. Am nirkunfarkundik si narik sip orok lerawun landari ma ondo sip iri irin li misihi limu mbara, “Am ailanik ni ikwak osmu pasir nanduwa.” ²⁸Uri osik kuvu os fa wolnarin li ormbe heyendarin limu ormba. Li ormbe larasa li heyeri 40 mitak nari sir. Urik sip kandakar nga si irik kuvu oson indiyok li ormbe li heyeri 30 mitak simu nara. ²⁹Urik limu ajera, las avak sip oso sunjak si i jindirihhi kavak si nanda ngashi. Uri osik anka tovro kavro sip kuma yejek limu ormba. Unak sip orok si sijehen. Uhu limu god lihin sawera. Unak kolok si harakmbahan. ³⁰Hako sip orok lerawun landari ma ondo sip oson li halaha masmas li tulu ikmbaha limu ura. Uri osik ankan li laha sip maifu inda yok li ormbekurik firkar li mbafirimbaha bot yejen li halanak si layikmba limu ura. ³¹Hako Pol kepten nga awun undari ma ondo nga ormu sawera, “Os ma tondo masmas sip toson li halaha li tulu i nahi, nir amber avak hakwa nir.” ³²Urik awun undari ma ondo Polhi mashin li misihi kuvu os botin li ishiri oson li shikoroshirik bot oso si layi osmu ira.

³³Am si harakurik si narik Pol ma ondo li akmbaha ormu sawera. Uhu normu mbara, “Ji aka. Wik frijip mbeek ji ari ambu sir. ³⁴Uwa osik jirin amu sawenduwa. Akwan ji amasihi ji li, mende, hakwa ambu jir. Jip er likwa jir.” ³⁵Uhu Bretin or laha misokome lihik Avui Wasilakan armesarmek or mbaha nor toltavaha ormu ara. ³⁶Urik ma am-

ber orin li heyehhe wavu lihi si mbornarik lir nga akwa lal limu ara. ³⁷Ma nir sip orok liri amber hom 276-ik ni nari nira. ³⁸Am li a lafakaha sip larnakmbaha wit sumbu ondon li laha solwarak li ormbekurik limu layira.

³⁹Am si hararik sip orok lerawun landari ma ondo misambi las limu heyera. Hako lir mbeek yanga oson yawur heyekrahakorori ambu lir. Uhu li heyerek solwara os si haha wari mishin li heyehhe sipin orok li lai halakmbaha limu mbara. ⁴⁰Uhu kuvu anka ondon li tivindarin li kororakoshirik simu ira. Urik kombe wasilaka ovron li toloho os li ikuri nombo yok li tolowornaha selin li tolorik si lawurik sip mu ira. ⁴¹Hako sip si ihi os si maifu indari yok simu lawu hapsishik jindirihhi sira. Urik solwara amba amba mende si rasaha sip kuma yejen si jirik simu tlemantlera.

⁴²Urik awun undari ma ondo krawuk lindari ma ondon li mandingormekurik limu hishira. Las avak li kweinaha li faheyehhe li tulu ishinak himamu avak lihik si nakurik li hishiri osa. ⁴³Hako kepten oto Polin or jivinakurik or hishihi nor pantleshirik mbeek li mandingormeri ambu lir. Uhu normu mbara, “Am ji faheyenda nahi, wa kolok ji kweinaha ji faheye ihi ji lawu toloka. ⁴⁴Hako lal os ji faheyenda nahi ambu, lal minimba tombok ji tolo ji inak lal sip toson si jintlewa sumbu tondok ji toloho ji faheye ika,” karem ormu mbara. Ushirik ma amber hom jip lawu tolorakori lira, mbeek lar hari ambu ri.

Pol ailan Maltak or lawuri

28 Solwara mambuk jip ni lawusihi yangan ni heyekrahakoroho nimu mbara, “Ailan toso Malta, karem li ushanda tosira.” ²Ma ol orok fehendari nirin armek limu ura. Ma am si rakarik ni nijirarik hin li tiyashirik

nimu walora. ^{k3}Pol hikrip sembe lal or tiyakmba nor lahararik hovo lar hikrip sembe orok or wahandarik hi urik or misihi ormu talara. Or talaha Polhi tavak or shihi ormu jesnafakawara. ⁴Yanga orok fehendari li heyerik hovo oto Polhi tavak or shilokoho normu jesnafakawara. Urik lihi ambek li hishi limu mbara. “Ma toto man jimandingormenda ma lar toria. Or mbeek solwarak hari ambu re. Hako god or mbele mbele kavakavan ni uwak wasan handa god oto mbeek ma oton or halashinak jip likwa ambu ri, wahau. Kavakava ol or uwanjik avak or unak hakwa ri.” ⁵Hako Pol hovo oton or jinongroko ormberik hik ormu layira. Urik mbeek mbele kava las Polhik nari ambu sir. ⁶Urik ma orok fehe, Pol mberem mberem nakundara, karem mbaha limu nikishira. Lir karem hishiri ola. “Ma totohi tava avak tirikwa sira. Unak avak kolok takatukuyihi hakwa ri.” Hako nambe mendek li nikishiri mbeek mbele las orhik nari ambu sir. Urik limu mbara. “God lar toria,” karem limu mbara. ^m

⁷Ni hiwalo liri mishi oso malakama ailan orok fehendari orhi misambi nga pasir nari sir. Hi orhi Publius. Ma oto aka orhik nirin or laha nimu ira. Uhu niri nalmingrip or nga ni lirik nirin armek ormu ura. ⁸Avoko Publiushi or kavamisihi kawuk wari ri. Or maome orhi hikop si tasarik uku hom ermberi ri. Urik Pol or ihi Avui Wasilakan or sawehe tava orhin maome orhik or hauowerik jivik ormu nara. ⁹Erem or urik li heyeha ma ol kavamisihi ailan orok lindari ondo amber orhik limu tara. Urik Pol mbarik jivik limu nara. ¹⁰Uhu nirin arme mendek limu ura. Urik am lirin ni halaha ni ikurik mbele mbele ol

mendek ni narin li lahara nirnjik sipik limu lafawura.

Pol yanga Romik or talari

¹¹Niyaka nalmingrip ailan Maltak nimu lira. Ushihi sip os orok sirik ni lawuhu nimu ira. Sip oso suwa wasilakak si tasari wolok si raha orok siri sira. Sip oso yanga Aleksandriak fehendari sir. Os maifu indari yeje god Sushi jikisi frijip li ushirik sindari vria. Urik yanga oson ni halaha nimu ira. ¹²Ni ihi yanga Sirakyusik ni layihi niri nalmingrip orok nimu lira. ¹³Ushihi Sirakyusin ni halaha ni ihi yanga Regiumik nimu layira. Wahandashihi suwa kuma yok si rasaha rarik Regiumin ni halaha nimu ira. Ni ihi wahandashihi yanga Puteolik nimu layira. ¹⁴Yanga orok Jisasin hishindiandari ma lal nimu heyera. Urik lir nga ni likmbaha limu mbara. Urik niri 7-pela orok lir nga nimu lira. Ushihi lirin ni halaha ni ihi yanga Romik nimu ira. ¹⁵Jisashin hishindiandari Romik fehe ondo ni layirik li mbarik li misihi limu nirin heyekmba nombo sihi rara. Urik ni ihi lihi lal Apius maketik nimu anaheyera. Hovok lal yanga os, “Tenje aka nalmingrip,” karem li ushandari mishi orok nimu anaheyera. Pol lirin or heyeha hi Avui Wasilakahin ormu hauowera. Urik wavu orhi osmu kwambu mendek nara. ¹⁶Yanga Romik ni layirik kepten Polin or halashirik aka lasik ormu lira. Urik awun undari ma lar er nga nor lihi Polin ormu washilira.

Pol yanga Romik mashin or saweri

¹⁷Niri nalmingrip li ishirik Pol Judama lida ol Romik lindarin or mbarik limu talandirsara. Li talandirsarik lirin ormu sawera, “Mahasanje anhi jirin. An mbeek mbele kava las nihi man a uhu

neloko nihi os li tiyandari nombo osonga na mblarnari ambu nir. Hako lir men krawu Jerusalemhik anin limu owera. Uhu Romik fehehi tavak anin limu halara. ¹⁸Urik Romik fehe malakama ovro mashi anhin fri misihi fri oweheyeri an mbeek mbele las a uri kavak nari osik anin fri jimandingormekurik nari ambu sir. Uri osik anin halakmbaha frimu mbara. ¹⁹Hako Judama ondo mashi os fri sawerin limu mblarnara. Uri osik an mbeek nombo las nga na nari ambu nir. Uhu amu mbara. “Malakama Sisar mashi anhin misikwa ri,” karem amu mbara. Hako oso an mbeek ma anhi lal a kotim ukmbaha na uri ambu nir. ²⁰Uwa maintontlo orok jirin a ushawak jimurawa. Unak jirin a heyehe mashin jir nga ni anasawekmbahan. Nir Israelik fehenda ma nir amber ma or nirin jivinakunda man ni nikishinda nir. Hako an ma oto angop or tahanda oson a hishiowehe na sawenda osik os limu anin sen kuvuk ishishihindak amu linduwa.” ^p

²¹Urik orin limu sawera, “Provins Judiak fehe lal mbeek jekamba las mirin li kayehe li ormbeshirik ni heyeri ambu nir. Uhu Judama lar torok or taha mbeek nirin sawehe mashi kava las mirin mbari ambu ri. ²²Hako nir wavu os mi hishihi mi rawan mihinjik mi sawenak ni misikmba nimu mbanduwa. Nir os yanga yanga amber hulaima nokopma mashi kavan Jisasin ji tiyanda nombon li mbanda angop ni heyenda sir.” ^q

²³Urik niri las li kamaha ma mushak limu Polhi akak tara. Urik nirsumbuk er or sishihi mashin or sawe ihi homiri sir. Pol os Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin or arangoshinak jip li likuri mashi oson lirin or sawehe Moses nga profet ondo nga li kayehe os Jisasin li mbandarin ormu lai laraha er nga sawera.

²⁴Urik ma lal karem limu hishira. “Pol os or mbari omendinga sir.” Hako lal li misihi mbeek tiyari ambu lir. ²⁵Lir olmu lihi ambek anamblarnaha halashi ikmba ura. Urik Pol mashi las ormu sawera, “Masikome Avui Wasilakahi sauharik profet Aisaia neloko jihin or mbandari mashi oso omendinga sir. ²⁶Avui Wasilaka karem or mbandari osa.

“Mir hulaima nokopma ondohik mi ihi lirin saweka. Ma ondo mashin misikwa lir. Hako mbeek maintontlo sihin yarikwa ambu lir. Hindi mushak heyekwa lir. Hako mbeek armek mbele las heyekrahakorokwa ambu lir.

²⁷Mberem ushiwak? Sunguwavu lihi angop fenjehe sunjakombe hom nanda sir. Uhu mambla lihi angop jihinda lir. Uhu misokome lihi angop tumunda sir. Uwa osik lir mbeek mashi anhi maintontlo sihin heyekrahakorokwa ambu lir. Uhu lir mbeek sunguwavu lihin li tormblehe anhi li ranak a unak jivik nakwa ambu lir.” *Aisaia 6:9*

²⁸⁻²⁹Uwa osik jir avak ji heyeka. Mashi kaso Avui Wasilaka man or jivinanda mashi sir. Oso Avui Wasilaka angop or halashirik Judama ambu ondohik si ishishindak li misihi avak rupshikwa lir.”

³⁰Asama frijip Pol aka lasik ormu lira. Orok or liri wolo yan aka mashaman handari ora. Unak or halashinak aka orok or likmbahan. Uhu ma ol orin heyekmbaha rarin ormu rupshira. ³¹Uhu Avui Wasilaka hulaima nokopma orhin or arangoshinak jip li likuri mashi nga Wasilaka Jisas Kraishi mashi nga korbak ormu sawera, mbeek ma lar orin pantleri ambu ri.

Unda kasira. Ambehoma.

Jekamba Pol ol yanga Romik lندانجيك or kayeri

Pol lerawu Avui Wasilakahi os or larin or saweri

1 An Pol anira. An Kraisi Jisasi lerawu orhin landa ma anira. Jekamba kason jir Jisasi hishindiyananda ma jir kolaka Romik lندانجيك amu kaye ermbenduwa. Avui Wasilaka anin aposelik ormu kamara. Ushinak a ihi mashi jivi Jisasi os hulaima nokopman or jivinaha lirin indiyok or lakunda mashi oson a sawekurik anin aposelik ormu kamara.
r

² Mashi jivi oso kumak korbak si talakurik angop maskop Avui Wasilaka or saweri sir. Undari osik profet orhi ondo os or mbahandari hom jekamba orhik li kayeri sir. ³ Mashi jivi oso jikisi orhi Jisasi mbari sir. Jisasi mak or naha ma nir hom maome nga nari ri. Uhu king Devithi krahak talari ri. ⁴ Hako mawan or halaha indiyok or usahari nombo orok, Avui Wasilaka Masikome orhi korbak or mukurik ni heyeri ri, Jisasi Kraisi or Avui Wasilakahi jikisi indingo kwambu nga nandari ri. Wasilaka nihi ria. ⁵ Lerawu Kraisi or lari nombo orok, Avui Wasilaka orhinjik waprushi orhin anin or haha anin aposelik kamari ri. Ushinak lerawu orhin a lanak ma ol Judama ambu ondo avak mbele mbele ol Jisasi uri ondon li misihili li mba, “Ome sira, Kraisi hulaima nokopman jivinakurik tari ma ria.” Karema li mbaha mashi orhin li misihili orin li tiyakmbaha lerawu toson amu landuwa. ⁶ Jir Romik fehenda ma jirin, ji misi, jir er nga Jisasi Kraishi mak ji nakmbaha Avui Wasilaka angop or kamari jira.

⁷ Jir Romik linda Jisasi hishindiyananda ma jirin, jirnjik jekamba kason amu kaye ermbenduwa. Ji misi, Avui Wasilaka jirin wavu orhik or ewehe orhi mak ji nakmbaha angop or kamari jir. Jirnjik orin a sawenak or nga Wasilaka nihi Jisasi Kraisi nga avak waprushi frihi nga waphimbiji frihi nga fri halashinak jihik si naka. ^u

Pol Romik fehenda ma ondon or ta heyekurik or mbari

⁸ Mashi maifu jirin a sawekwa karema, jirin a rupshihili Avui Wasilakan armesarmek a mbanda nir. Nombo os mashi orhin ji misindiyananda nombo jihili oso kwambu mendek nanda sir. Yanga yangak fehe ma amber hom os ji liyawa jihili oson angop li mistakori sir. Ushiwak os jirin a hishiwa wolo hi Jisashik Avui Wasilakan armesarmek a mbaha hi orhin amu hausimbausinduwa. ⁹ An Avui Wasilakahi lerawun a laha mashi jivi os jikisi orhi hulaima nokopman or jivinahanda mashi oson a sawenda nir. Or heyewak omendingak jirin amu sawenduwa, ermba ermbak jirnjik a beten unda nir. ¹⁰ Jirin a ra heyekwak a hishinda nir. Os Avui Wasilaka nombo las or sa nahi, avak a raha jirin a heyekwa nir. ^{v11} An jirin a ra heyekwa mendek a hishinda nir. Avak a raha jir nga ni lihi lerawu lal ni lanak Masikome Avui Wasilakahi avak jirin or jelyashinak kwambuk ji sika. ¹² Maintontlo os a mbawa karema, nir Jisasi ma nihi ambek ni anasaunjeyanak os orhi mashin ni misindiyananda nombo nihi oso kwambuk si nanak ni lika. Karema a hishihi jirin a ra heyekwak amu mbanduwa.

¹³ Jisasi hishindiyananda ma jirin, hindi mushak jirin a ra heyekwak a

^r1:1 Ap 9:15 ^s1:2 Ro 16:25-26 ^t1:5 Ap 26:16-18; Ga 2:7-9

^u1:7 Nam 6:25-26 ^v1:10 Ap 19:21; Ro 15:23

hishinda nir. Hako ermba ermbak mbele las nombo anhin si arangoshiwak a nombo tirihi amu linduwa. Jirik a raha mashin a sawenak yanga jihik fehenda ma ondo wavu lihin li tormblekmbaha a hishinda nir, os yanga anandik a ihi mashin a sawerik orok fehenda ma ondo wavu lihin li tormblehendari hom. ^{w14}Avui Wasilaka mashin orhin a sawekmbaha anin or kamashihinda osik lerawu orhin amu landuwa. Uhu ma ol yanga yangak fehendan mashin a sawenda nir. Ma ol yanga Grikik fehe ol hishiyarinda ngashi nga, yanga anandik fehe ol hishiyarinda ngashi ambu ondo nga, mashin a sawenda nir. ¹⁵Karem uwosik sunguwavu anhi mende nga mashin jivi, os Jisas hulaima nokopman or jivinahanda mashin oson, jir Romik fehenda man er nga a sawekwak amu hishinduwa.

Mashi Jisashi oso kwambu Avui Wasilakahi nga nanda sir

¹⁶An mashin jivi os Jisas hulaima nokopman or jivinahanda mashin oson a sawekwan a rupshi mendenda nir. Mberem ushiwak? Mashin oson a heyewa omendinga sira. Uhu kwambu Avui Wasilakahi nga nanda sir. Ma ol mashin oson misindiyawa ma ondo avak Avui Wasilaka jivinakwa lir. Judama ondon masmas or jivinashihi Judama ambu ondo er nga nor jivinakwa lir. ^{x17}Mashin orhi orok nombo os man ma warna mak or ushakurin or mukushirik ni heyeri sir. Ushiwa osik os mashin oson ni misihi ni mba, “Ome sira, Jisas nirin jivinahanda ma ria.” Os karem ni mba nahi, ma warna mak or ushakwa nira. Mbeek nombo anandi las nga nanda ambu sir. Os jekamba orhik karem li kayehendari

hom, “Ma ol Avui Wasilakahi mashin misihi mba, mashin oso ome sira. Karem mbawa ma ondon ma warna mak or ushaha ermba ermbak linda oson lirin hakwa ria.” ^y

Avui Wasilaka ma ol kavakavan undan waplelenanda ri

¹⁸Avui Wasilaka waplelena orhin heven yok korbak or mukunak ni heyekwa sir. Ma ol kavakavan uhu mashin orhin mblarnanda ondon or waplelenaha lirin kavak or ukwa lir. Ma ondo mashin omendinga orhin li lai ermbeshihi kavakava os li ukwak li hishiwa nom er unda lir. ¹⁹Ma ondon orin angop li heyekrahakorori ri. Or orhinjik os or nandan angop or mukurik li heyeri ri. Hako lihinjik orin kumaifari lir. ^{z20}Os Avui Wasilaka mbele mbele amber or uri wolok sishi raha ter nawa mbele mbele ol or uri ondon olmu nirin korbak mukuwak nimu heyenduwa, or kwambu nga nor naha ma warna ma indinga ri. Uwsosik ma lar mbeek karem mbakwa ambu ri, “An mbeek Avui Wasilaka ma warna mak or nandan a heyenda ambu nir. Unda osik mbele mbele ol a uwa mbeek musa nga na nakwa ambu nir,” karem mbakwa ambu ri, wahau. ^{a21}Avui Wasilaka angop li heyenda ri. Hako lir mbeek os lirin armek or undan li hishihi orin armesarmek mbanda ambu lir. Uhu orin lotu unda ambu lir. Uhu mbeek kandakar orin wavu lihi ewenda ambu lir, wahau. Wavu lihi nirtle nirndum si naha os li hishiyarinda lihi oso mendek si nashiwak men ambarambasinda hom yanda lir. ^{b22}Lir lihinjik li hishihi li mba, “Nir hishiyarinda ngashi nir.” Hako wahau. Lir ambarambasinda hom

^{w1:13} Ap 19:21 ^{x1:16} Mk 8:38; Ap 13:46; 1 Ko 1:18-24

^{y1:17} Hab 2:4; Ro 3:21-22 ^{z1:19} Ap 14:15-17; 17:24-28

^{a1:20} Jop 12:7-9; Sng 19:1 ^{b1:21} Ef 4:17-18

nanda lir. ^{c23} Ambarambasinda hom li naha Avui Wasilaka or ermba ermbak linda oton kumaifanda lir. Uhu mbeek orin lotu unda ambu lir, wahau. Lir men mi ama ondon li laha mbele mbele ol or uhunda, ma, avi, hovo, wako ondon li hambaha ondo yejen orhi farniyik li owehe lotu unda lira. ^d

²⁴ Avui Wasilakan angop li halari osik, lirin or kumasishindak olmu mbele mbele kava ol sunguwavu lihi si hasahasawa hom unda lir. Uhu lihi ambek olmu asa hom uhu yanduwa.

²⁵ Ol erem nanda ma ondo Avui Wasilakahi mashi omendingan li toltormbleshihi olmu haimba handambanda mashi yokon tiyanda lir. Uhu lir mbeek orin lotu unda ambu lir. Men mbele mbele ol or uhunda ondo yejen lotu unda lir. Hemo, mbele mbele amber ol ni heyewa ondon or uhunda lir. Unda osik nir amber hom hi orin ni hauoweka. Ome sira.

²⁶ Ma ondo Avui Wasilakan li kumasihinda osik, lirin or halari lir. Unda osik mbele mbele kavakava os li ukmbaha li hishinda hom ferfar unda lir. Nokove lihi hula lihin li halaha nokove ambek os hulayi nga li liyanda hom yanda lir. ²⁷ Hovok hulayi erem, nokove lihin halanda lir. Ushihi ma lar os maome ma larhin or heyewa wolo kumba tavan tlenda ri. Ushihi hulayi ambek liyanda lir, os hulayi nokove nga liyanda hom. Ma ol nombo kava indinga kason tiyanda ma ondo mbele mbele kava os li uhunda hom kumak avak Avui Wasilaka erem wasan or ukwa lir. ^e

²⁸ Lir mbeek Avui Wasilakahi siyok sikwak hishinda ambu lir, wahau. Ushiwak lirin or kumasishiwak sunguwavu lihi si hasahasawa hom mbele mbele os or pantlehandan unda lir. ²⁹ Mbele

mbele kava ol li unda karem, man kavak li naha mbele mbele mahin misokomlaka heyenda lir. Man wutarik ewenda lir. Ma or mbele mbele mushak nawa oton li wapkava hishihi mbele mbele orhi ondon lakwak mbanda lir. Uhu man mandingormenda lir. Uhu man li haihandaeuwehe mbawak lihi ambek anajinda lir. Uhu mbele mbele mahin li lakwak jisawembaha yanda lir. Uhu man li hukwamainentle sawehe mainmbongishi toloyanda lir. ³⁰ Uhu li mbahayawak hi ma anandihi kavak nanda sir. Uhu Avui Wasilakan wutarik ewenda lir. Uhu men mashi yok afuraha hi lihin li hauowehe yerkujihi yanda lir. Uhu ermba ermbak mbele mbele kava nom ukwak hishinda lir. Uhu lir mbeek avoko nijava lihi mashin misinda ambu lir. ³¹ Wavu lihi angop si farausishiwak mbeek krahak yarinda ambu lir. Uhu mashi os li mbawa mbeek os li mbawa hom unda ambu lir. Uhu man rupshihi armek eweukwa kas nga nanda ambu lir. ³² Avui Wasilakahi mashi os karem si mbanda angop li mistakori lir, “Ma ol kavakava kandon unda ondon halanak li haka.” Mashi oso angop li misiri os te. Hako lir mbeek mashi os erem mbahandan ajenda ambu lir, wahau. Lir men os li ukwak li hishinda hom er unda lir. Os erem li unda nombo nom nembes. Ma anandi er nga li ukmisihi li mbawak os li tiyanda nombo lihin tiyanda lir.

Avui Wasilaka kot orhi os kumak talakwa oso worna mendek nakwa sir

2 Jir ma anandin karem mbanda jir, “Nir mbeek tondo hom kavakavan ni unda ambu nir. Unda osik kumak Avui Wasilaka ma rondon or kotim ukwa wolo mbeek nirin or heyembaha kavak nakwa ambu ri.” Karem hishinda jir.

^c1:22 Jer 10:14; 1 Ko 1:20 ^d1:23 Lo 4:15-19; Sng 106:20

^e1:27 Wkp 18:22; 20:13; 1 Ko 6:9

Hako os erem ji mbanda oso jihinjik ji undan ji mbanda sir. Mberem ushiwak? Jir erem kavakavan unda jir. Unda osik jir er nga kot orok sikwa jir. ^{f2} Angop ji heyenda sir, Avui Wasilaka kavakavan unda ma ondon heyembanda nombo oso worna mende sira. ³ Hako jir ma anandi uwa yokon heyembanda jir. Hako jir erem kavakavan unda jir. Unda osik mberem ji hishindu, jir kot orok er nga ji sikwa ambu, karem jimu hishindu? Wahau, jir er nga kot orok sikwa jir. ⁴ Ome sira, Avui Wasilaka mbeek kavakava os ji undan kolok jirin kavak naman nanda ambu ri, wahau. Jirin nambek nikishinda ri. Am wavu lihin tormblekundal mbe, karem or hishihi nikishinda ri. Hako jir mbeek os erem armek or uwa nombo oson hishinda ambu jir, wahau. ⁸⁵ Jir wavu jihin er ji nejere mendehe wavun tormblendu ambu jir. Kavakava os erem ji uwa os jimu hikrivi hom fale lawunduwa. Uwosik kumak avak kot orhi si talanak mbele mbele kavakava ol ji undan or heyeha or waplelenaha os ji unda hom kavak or nakwa jir. ⁶ Mberem ushiwak? Ma amber mbele mbele os li uhunda hom or heyeha yombo yombo lihikop or hakwa lir. ^{h7} Ma ol nombo wornan tiyaha mbele mbele jivi ol li ukmbaha nor mbahandan uwa ma ondon kumak ermba ermbak linda oson or hakwa lir. ⁸ Hako ma ol mashi ome orhin kumasishihi nombo kavan tiyaha mbele mbele ol sunguwavu lihi si hasahasawa hom unda ma ondon avak or waplelenaha kavak or nakwa lir. ⁱ⁹ Ome sira, ma ol kavakavan unda ma ondon nomorawu wasilakan or hanak entlekorokwa lir. Judama nga Judama ambu er nga nakremkop kavak or nakwa lir. ¹⁰ Hako ma ol nombo wornan tiyaha ma ondo avak or lashinak hevenik

or nga jip li lihi malakamak li naha armek likwa lir. Judama nga Judama ambu ondo er nga nakremkop armek or ukwa lir. ¹¹ Mberem ushiwak? Ma amber nakremkop or ukwa lir. Or Judama nga Judama ambu ondo nga nakremkop or ukwa lir.

¹² Avui Wasilaka kumak avak ma ol kavakavan unda ondon amber hom kavak or nakwa lir. Judama ambu ondo Moseshi lo oso ngashi ambu lir. Hako kumak os kot orhik li sikwa wolo mbele mbele ol li uhundan or heyembakwari. Uhu os li unda yombo yombo lihik hakwari. Hako Judama ondo Moseshi lo oso ngashi lir. Unda osik lo os si mbahanda hom or kotim ukwa lir. ¹³ Os lo orhin men mamblakop li misi nahi, or mbeek lirin ma worna mak ushakwa ambu ri. Hako os lo amber hom li misindiyarako nahi, lirin ma worna mak ushakwari. ¹⁴ Judama ambu ondo Moseshi lo oso ngashi ambu lir. Hako nindi wolo las lihinjik lo os si mbahanda hom unda lir. Os erem li unda oso osmu nirin mukunduwa, lir angop li heyeha li yarinda sir, mbele mbele jivi os li ukwak nawa nga mbele mbele kava os li ukwak nawa ambu nga angop li heyekrahakoronda sir. ^{j15} Nindi wolo las mbele kava os li uwan li hishihi karem mbanda lir, “Kas karem a uwa kaso kava sir.” Hovok nindi wolo las mbele jivi os li uwan li hishihi karem mbanda lir, “Kas karem a uwa kaso jivi sir.” Os erem li unda oso osmu mukunduwa, Avui Wasilaka lo orhin angop sunguwavu lihik or eweshindak lir lihinjik mbele mbele os li undan eweieweiheyenda lir. ¹⁶ Hulaima nokopma Avui Wasilakahi kot orok li sikwa wolo oso kumak avak talakwa sir. Oro wolok Jisas Kraisa mbele mbele os li wanyi undan or heyeha os li unda

^{f2:1} Mt 7:1-2; Jn 8:7 ^{82:4} Ef 1:7; 2 Pi 3:15

^{h2:6} Sng 62:12; Snd 24:12; Mt 16:27; 2 Ko 5:10 ^{i2:8} 2 Te 1:8 ^{j2:14} Ap 10:35

yombo yombo lihih or hakwa lir. Karem mbanda mashin a sawenda nir.

**Judama ondo Moseshi lo oso lirin
si jelyakwak hishinda lir**

¹⁷ Jir Judama jirin, mainkwambu las jirin a sawekwa karem, os ji hishihi ji mba, “Nir Judama nir. Nir wasmashama indinga nir. Avui Wasilaka lo orhi angop nihi tavak or halari sir. Lo orhi oso avak nirin jelyakwa sir.” Hako os erem men mashimbakop ji mba nahi, lo oso mbeek jirin jelyakwa ambu sir, wahau. ¹⁸ Ome sira, jir mbele mbele os ji ukmbaha nor mbahandan angop heyekrahakorowa jir. Uhu mbele os jivik nanda nga kavak nanda nga angop ji heyekrahakorowa sir. ¹⁹ Jihinjik karem ji yerkujihi mbanda jir, “Nir lo Avui Wasilakahi angop ni heyekrahakoronda nir. Nir ma ol misokome tumundan nombon ni mukundahik ni nanda nir. Uhu ukruharanda hom ni naha ma ol nirtle nirndum liwan nombon ni mukundahik ni nanda nir. ²⁰ Uhu ma ol hishiyarinda ngashi ambu ondon ni ewesawendahik ni nanda nir. Nir lo Avui Wasilakahi angop ni heyekrahakoronda osik, tisa hom ma anandin ni ewesawendahik ni nanda nir.” Karem mbanda jir. ^{k21} Hako mberem ushiwak ma anandi ondo nom ji ewesawendu? Uhu os lirin ji ewesawenda hom ji ukuwan ji halandu? Uhu os ji mba, “Ji hirnyawa hala.” Karem ji pantleshihi jihinjik os jimu hirnyanduwa. ^{l22} Uhu os ji mba, “Avak nokophirimbiriwa hala.” Karem ji pantleshihi jihinjik os jimu nokophirimbirinduwa. Uhu os ji mba, “Ma tavak li unda god ondo kava lir. Pasir i siwa hala.” Karem ji pantleshihi jihinjik haiten ma ondo li lotu unda aka lihih ji ihi mbele mbele lihin jimu landuwa. ²³ Uhu jihinjik ji yerkujihi ji mba, “Nir

wasmashama indinga nir. Nir Avui Wasilaka lo orhi ngashi nira.” Karem mbanda jir. Hako os or mbahanda hom unda ambu jir. Os erem ji unda nombo oso si uwak hi orhi osmu kavak nanduwa. ²⁴ Jekamba orhih mas karem li kayeri sir, “Himamu jihik Judama ambu ondo olmu Avui Wasilakan okolenduwa.” Mashi os li kayeri oso jir menden li mbahandari sira. ^m

**Masamsishin li koronda nombo
oso mbeek man uwak Avui
Wasilakahi misokomek ma
worna mak li nanda ambu sir**

²⁵ Jir Judama jirin ji misi, os lo Avui Wasilakahi amber ji misihi ji tiyarako nahi, wa nombo os masamsishin ji koronda nombo jihi oso avak jirin jelyakwa sir. Hako os lo amber hom ji tiyana ambu nahi, wahau, nombo oso mbeek jirin jelyakwa ambu sir. ²⁶ Judama ambu ondo lir mbeek masamsishin koronda nombo oson tiyanda ambu lir. Hako os Avui Wasilakahi lo amber li tiyarako nahi, orhi ma indingak li naha ma ol masamsishin koronda hom nakwa lir. ⁿ²⁷ Uhu lir kumak avak jir Judaman eweieweiheyekwa lir. Mberem ushiwak? Lir lo ngashi ambu lir. Hako Avui Wasilaka mashi orhin tiyanda lir. Hako jir wahau. Jir men nombo os masamsishin koronda nombo oso nom tiyanda jir, mbeek lo orhin tiyanda ambu jir. Hako lir lo orhin tiyanda lir. Erem li nanda osik, jirin eweieweiheyekwa lir.

²⁸ Mberemhi nombon ni tiyaha avak Judama indingak ni naku? Os avoko nijava nihi Judamak li naha masamsishin koronda nombon ni tiya nahi, Judama indingak ni nakwa on? Wahau, erem nembes. ²⁹ Mbele mbele os maome yok ni unda ondo mbeek li unak ma worna mak ni nakwa ambu nir, wa-

hau. Os Avui Wasilakahi ma indingak ni nakwak ni hishi nahi, wa ni halashinak Masikome orhi sunguwavu nihin or toloho tormbleshinak avak orhi ma indingak ni naka. Avui Wasilakahi ma indingak nakwa ma ondo mbeek ma misambik fehe hi lihin li hauowekmbaha hishinda ambu lir. Lir men Avui Wasilaka nom hi lihin or hauowekmbaha hishinda lir. °

**Avui Wasilaka mashi os or
mbahandan halanda ambu ri, os
or mbahanda hom ukwa ri**

3 Os masamsishin koronda nombo oso Judaman si jelyana ambu nahi, wa Judama ondo Judama ambu ondo nga nakrem nanda ol? Erem nanda os? Wahau, Judama wasmashama indinga lira. ²Avui Wasilaka masmas mashi orhi amber hom lihi tavak or halari sir. Ushinak mashi oson armek li tolakmbahan. Unda osik Judama lerawu os lirin or hari wasilaka mende sira. ³Ome sira, misumu lihi lal mbeek mashi orhi amber armek tiyarakori ambu lir. Lal lo orhin kumasiri lir. Hako mberem ji hishindu, os misumu lihi lal orin li kumasiri oso si urik or nga Judama amber hom kumasikwa lir? Karem jimu hishindu? Wahau, or mbeek mashi os lirin armek or ukurik or mbahandan halakwa ambu ri, wahau. Os or mbahanda hom or ukwa lir. ⁴Ma misambik fehe amber mbafirimbanda ma numbu lira. Hako Avui Wasilaka, wahau, or ermba ermbak os or mbahanda hom unda ri, os jekamba orhik karem li kayehendari hom,

“Avui Wasilaka, os kot mihi orok a sikwa wolo anin nombo warna mi-hikop eweieweiheyekwa mira. Unak os man mi kotim ukwak mi mbanda nombo mihi oso warna mendek nakwa sira.” *Buk Song 51:4*

⁵Ambarambasinda ma misambik fehe lal karem mbanda lir, “Kavakavan a unda nombo orok ma li heyeye karem mbanda lir, “Avui Wasilaka ortonom ma jivi mende ri.” Karem mbanda lir. Uwosik mberem ushiwak Avui Wasilaka anin kavak or nakwak or mbandu? Kavakava os an uwanjik ma olmu orin ma warna mak mbanduwa.” Ambarambasinda misambik fehe ma lal karem mbanda lir. ⁶Ol erem mbanda man a sawekwa karem, wahau. Erem nembes. Os Avui Wasilaka kavakavan unda ma ondon kavak or na nahi ambu, or mbeek ma warna ma ambu ri, karem ni mbaka.

⁷Ma misambik fehe lal karem mbanda lir, “Haimba handambanda mashi anhi si uwak ma li heyekrahakoroho olmu mbanduwa, “Mashi Avui Wasilakahi nom ome sir, ma misambik fehe amber hom haimba handambanda ma lir.” Karem li mbaha li tormblehe indik Avui Wasilakahik li ihi hi orhin li hausimbausihi orin lotu unda lir. Kavakava os a uri oso si urik ma ondo li heyeye indik Avui Wasilakahik li ihi olmu orin hausimbausinduwa. Erem si nanda osik, mberem ushiwak Avui Wasilaka anin or kotim ukwak or mbandu?” Ambarambasinda ma lal karem mbanda lir. ⁸Os ambarambasinda ma oto wavu os or hishiwa orhin ji tiya nahi, jir er nga karem mbanda jir, “Aposel Pol mashi oso himin karem sawenda ri, “Ka ni kavakava mushak ni uka. Ushinak nombo orok ma ondo nombo jivi warna Avui Wasilakahin li heyeye hi orhin li hausimbausika.” Ma lal an mashi oso himin a saweri, karem haimba handambari lir. Hako jirin a sawekwa karem, ma ol wavu erem hishiwa ma ondo Avui Wasilaka kumak avak kava indingak or nakwa lir.

Ma amber kavakavan unda lira

⁹Wa mberemhi sir? Judama ondo jivi indingak li naha ma anandi ondon tikrinda ol? Wahau. Angop a sawewak ji misiwa sir, nir ma misambik fehe amber hom Judama nga Judama ambu ondo nga kavakavan ni unda nira. ^{p10}Nir ma amber kavakavan ni unda nir, os jekamba orhik mas karem li kayehendari hom,

“Ma lar mbeek nombo jivi wornan tiyanda ambu ri, wahau. ^q

¹¹Ma lar mbeek hishiyarinda jivi nga nanda ambu ri. Ma lar mbeek Avui Wasilakan or lasaha nor heyekwak hishinda ambu ri, wahau.

¹²Ma amber hom angop orin kumai-fari lir. Uhu nombo kavan tiyanda lir. Uhu ma lar mbeek mbele jivi las unda ambu ri, wahau. Mende indinga.

¹³Ma amber mashi os li mbanda oso kava sir, os man li wakor eweshiwak si kuvayihi si kuvasahanda hom nanda sir. Haimba handambanda mashi lihikop hojenda sir. Mashi os li mbanda oso hovo man li shishiwak li handa hom nanda sir. ^r

¹⁴Uhu man kavak li nakmbaha maule-mangamba mashin mbanda lir. Uhu mashi kavakava nom mbanda lir. ^s

¹⁵Uhu kolomalok li waplelenaha man mandingormenda lir. ^t

¹⁶Uhu yanga yanga os li yawa mishi li uwak kavak nanda sir.

¹⁷Uhu lir mbeek nombo os ma anandi nga li anafaha li likwa nombo kas nga nanda ambu lir, wahau.

¹⁸Uhu lir mbeek kandakar mende Avui Wasilakan li hishihi orin lotu unda ambu lir.” ^u

¹⁹Mashi ol Moseshi lo orok li kayehendari ondo ma ol lon tiyanda ondonjik limu kayeri sira. Hako ma misambik fehe amber hom Avui Wasilakahi misokomek or heyewa kavakavan unda lir. Unda osik os nimu heyenduwa, ma lar mbeek orhinjik or mba, “An ma warna ma anira.” Karem mbandahi ambu ri, wahau. ²⁰Ma lar mbeek Avui Wasilaka lo orhi ondo amber tiyarakondahik nanda ambu ri. Maintontlo os Avui Wasilaka lon or hari karem, lo orhi oso kavakava os ni undan kormbak si mukunak ni heyekrahakorokmbaha nor hari sira. ^v

Ma or hishihi mba, Jisas kavakava anhin yoko ermberi ria. Karem mbawa ma oto Avui Wasilaka ma warna mak or ushakwa ri

²¹Hako ter Avui Wasilaka nombo akirin ni tiyakmbaha angop or sari sir. Os nombo akri orok ni tiya nahi, or avak nirin ma warna mak or ushakwa nir. Angop maskop Moses nga profet ondo nga nombo oso si talakurin or sawerik li kayeri sir. ²²Nombo oso karem, os ni hishihi ni mba, “Jisas kavakava anhi ondon angop or yoko ermberi lir.” Karem ni mba nahi, Avui Wasilaka avak ma warna mak or ushakwa nir. Or nombo namtas nom sari ri. Mbeek nombo las Judama ondonjik or sashihi hovok nombo anandi las Judama ambu ondonjik sari ambu ri, wahau. Nombo namtas nom or sari sir. ^{w23}Mberem ushirik? Nir ma misambik fehe amber hom nakremkop kavakavan ni unda nir. Uhu yanga orhik or nga ni likurik ni nari ambu nir. ²⁴Karem ushirik or heyefuhu waprushi orhin yelndam nirin hari ri. Uhu lerawu os Jisas lari orok kavakava nihin or yoko erembehe nirin indiyok or laha ma

^{p3:9} Ro 1:18—2:24; 3:23 ^{q3:10} Sng 14:1-3; 53:1-3 ^{r3:13} Sng 5:9; 140:3

^{s3:14} Sng 10:7 ^{t3:15} Ais 59:7-8 ^{u3:18} Sng 36:1

^{v3:20} Sng 143:2; Ro 7:7; Ga 2:16 ^{w3:22} Ga 2:16

worna mak or ushari nir. ^{x25} Jisasin or halashirik kavakava nihi os ni undarinjik nihi farniyik hari ri. Karem unda osik, os Jisas lari lerawu oson ni heyehé ni mba, “Ome sira, kavakava os a undarinjik anhi farniyik hari ri. Erem or uhunda osik, waplelena Avui Wasilakahi os an-hik nakurik nari oso angop mendek nari sir.” Karem ni mba nahi, Avui Wasilaka avak nirin ma warna mak or ushakwa nir. Or ma warna ma indinga ria. Nombo os Jisas hari orok Avui Wasilaka ma warna mak or nandari orhi oson kom-rmbak or mukushirik ni heyeri sir. Or mbeek kavakava os mas ni undarinjik wasan kolomalok hari ambu ri, nambek nikishiri ri. ²⁶ Jisas kavakava nihin or kishaha nihi farniyik or hari osik, Avui Wasilaka lerawu os or lari oson avak or heyehé ma ol Jisasin hishindiya-wa ma ondon ma warna mak or ushakwa lira. Or ma warna ma orik mbeek indik kavakava ol ni uwan heyembakwa ambu ri. Mberem ushiwak? Jisas angop kavakava nihin yoko ermbekurik hari ora.

²⁷ Avui Wasilaka lerawu os Jisas lari orok nirin ma warna mak or ushari nir. Karem uri osik nir mbeek nihinjik ni yerkujihi ni mba, “Nir nihinjik lo os si mbahandari nombon ni ti-yarakorik Avui Wasilaka nirin ma warna mak ushari ri.” Karem ni mbakwa ambu nir, wahau. Mberem ushiwak? Ma lar mbeek lon tiyanda nombo orok ma warna mak nakwa ambu ri, wahau. Jisas lerawu os or lari nombo orokop Avui Wasilaka nirin ma warna mak or ushakwa nir. ²⁸ Uwosik os nimu heyenduwa, os Jisas nihi farniyik or hari oson ni heyehé ni mba, “Kavakava anhin yoko ermbekurik hari ri.” Karem ni mba nahi, Avui Wasilaka nirin ma

worna mak or ushakwa nir. Hako Mose-shi lon ni tiyanda nombo orok nem-bes. Mberem ushiwak? Ma lar mbeek lo amber hom tiyarakondahik nanda ambu ri. ²⁹ Judama jirin, mberem ji hishindu, jir wasmashama ojik Avui Wasilaka jihi numbu? Karem jimu hishindu? Wahau, or hulaima nokopma amber, Judama nga Judama ambu ondo nga lihi Avui Wasilaka ria. ^{y30} Avui Wasilaka namtar numbu ri. Ma amber, Judama nga Judama ambu ondo nga os Jisas lihi farniyik or hari oson li heyehé li mba, “Ome sira, ortonom kavakava anhin yoko ermbekurik hari ria.” Karem li mba nahi, Avui Wasilaka ma warna mak or ushakwa lir. ^{z31} Jisasin ni hishindiya-wa nombo orok Avui Wasilaka nirin ma warna mak or ushakwa nir. Os erem si na nahi, Moseshi lon tiyanda nombo oso avak ni halakwa sir. Karem ni mbaku on? Wahau. Erem nembes. Jisasin ni hishindiya-wa nombo oso nom si uwak lo oson ni heyehé ni mba, “Lo oso jivi sir.” Karem ni mbakwa nir. ^a

Avui Wasilaka Abrahamin ma worna mak or ushari ria

4 Judama misumu walanga lihi Abraham oton ji hishika, mberemhi nombon or tiyayarik Avui Wasilaka orin ma warna mak or ushar? ² Mbele mbele jivin or urik or heyehé orin ma warna mak ushar or? Wahau. Os erem si narikop Abraham orhinjik or yerkujihi nor mba, “An lerawu anhinjik a laha ma warna mak a nari nir.” ³ Hako oro nombok nembes. Jekamba Avui Wasilakahik karem li kayeri sir, “Abraham mashi os Avui Wasilaka orin or saweri oson or hishiowehe nor mbar, “Mashi oso avak omek nakwa sir.” Karem or mbari osik, Avui Wasilaka orin ma warna mak or

ushari ri.” Karem li kayeri sir. ^{b4} Angop ni heyenda sir, os lerawu niyi nihin ni lawak wasan li handa oso mbeek men yelndam li handa ambu sir. Oso lerawun ni lawak li handa sir. ⁵ Hako nir mbeek lerawu jivi las Avui Wasilakanjik ni lari osik, nirin ma warna mak or ushari ambu nir, wahau. Hako os orin ni hisihi ni mba, “Or orhinjik waprupshi orhin nirin or haha kavakava nihin laha ermbekwa ri. Uhu nirin ma warna mak ushakwa ri.” Karem ni mba nahi, sunguwavu nihik ni hishinda oson or heyeha nor mba, “Tondo ma warna ma tolira.” Karem mbakwa ria. ⁶ King Devit or mbahanda mashin ji hishika, karem or mbari sir, “Os kavakavan unda ma lar or hisihi nor mba, “Avui Wasilaka men waprupshi orhik kavakava ol a undarin laha ermberi ri. An mbeek lerawu jivi las a lari ambu sir, wahau.” Karem hishiwa ma oto warje mende nga or rupshika.” ⁷ Mashi os Devit mbari oso Avui Wasilakahi jekambak karem li kayeri sir, Os Avui Wasilaka kavakava jihin or laha ermbe nahi, warje mende nga ji rupshika.

⁸ “Uhu os kavakava ol ji unda ondon indik or hisihi mbana ambu nahi, ji rupshika.” *Buk Song 32:1-2*

⁹ Mashi os Devit or mbari oso lawen or mbar? Judama ondo nom mbari or mo Judama ambu ondon er nga mbari or? Wa ji hishika, mashi os Avui Wasilakahi jekambak li kayeri oson angop a sawerik ji misiri sir. Karem li kayeri sir, “Abraham Avui Wasilakan or hishioweri osik, wavu orhin or heyeha ma warna mak or ushari ri.” ¹⁰ Hako mberem jishi wolo mendek Abrahamin ma warna mak or ushar? Masamsishin or korori wolok mo masamsishin or koro namber? Masamsishin or koro namber, Avui Wasilaka

Abrahamin ma warna mak or ushari ri. ¹¹⁻¹² Ome sira, Abraham masamsishin or koro namber, mashi Avui Wasilakahin or hishiowehe nor mbar, “Mashi oso ome sira.” Karem or mbari osik, Avui Wasilaka orin ma warna mak ushari ri. Uri osik, os nimu heyenduwa masamsishin koronda nombo oso kuma nari sir. Oso osmu men watlan li ewenda hom os Avui Wasilakahi mak or narin heimari sir. Uri osik os nimu heyenduwa, ma amber, Judama nga Judama ambu ondo nga, os Abraham Avui Wasilakan or hishiowenda hom orin li hishiowe nahi, lirin ma warna mak or ushakwa lira. ^c

¹³ Avui Wasilaka Abrahamin karem ormu mbara, “Kumak avak jinirmbanira mihi mushak li naha misambi toson arangoho likwa lira.” Hako mberemhi nombok erem li nakurik or mbar? Abraham lon or tiyari nombo orok mo Avui Wasilakan or hishioweri nombo orok? Lon or tiyari nombo orok nembes. Avui Wasilakan or hishioweri nombo orok orin ma warna mak or ushaha jinirmbanira orhi mushak li nakurik or mbari sir. ^{d14} Hako os ji mba, “Lon ni tiyanda nombo orok ma warna mak ni nakwa nir.” Karem ji mba nahi, jirin a sawekwa karem, os erem si na nahi, Avui Wasilakan ni hishiowenda nombo oso mbeek omek nakwa ambu sir. Uhu mashi os orin hishiowenda ma ondon armek or ukmbaha nor mbari mashi oso men or mbafirimbani sir. ^{e15} Hako lo os Moseshi tavak or hari oso karem mbanda sir, os lo amber hom simbalesik ji tiyana ambu nahi, namtas kanda nom ji haploro nahi, Avui Wasilaka avak kavak or nakwa jir. Lo oso si nahanda ambukop mbeek kavak nawa ambu jir. Hako lo oso angop si nahanda osik, os nimu heyenduwa, os lon tiyanda nombo orok ma warna

^{b4:3} Stt 15:6; Ga 3:6 ^{c4:11-12} Stt 17:10-11

^{d4:13} Stt 17:4-6; 22:17-18; Ga 3:29 ^{e4:14} Ga 3:18

mak ji nakmbaha ji hishi nahi, waple-lena Avui Wasilakahi jihik er nakwa sir.
f

¹⁶Mashi os Avui Wasilaka hulaima nokopman armek or ukurik nor mba-handa oso lir mbeek lerawu las li lanak or hakwa ambu sir, wahau. Hako os orin li hishiowehe li mba, “Mashi orhi ome sira.” Karem li mba nahi, waprupshe orhin men yelndam lirin or hakwa sir. Hako waprupshe orhin lawen or haku? Judama ondo nom nembes, ma amber ol Abraham hom orin hishiowenda ma ondon or hakwa sir. Mberem ushiwak? Ma ondo Abraham jinirmbanira orhi lira. ^{g17}Jekamba Avui Wasilakahik mashi las karem li kayeri sir, “Avui Wasilaka Abrahamin or mbar, “Kumak jinirmbanira mihi avak musha mendek nakwa lir.” Ushirik Abraham mashi os or mbari oson or misihi nor mbar, “Mashi oso avak omek nakwa sira.” Mberem ushirik erem or mbar? Or angop or heyeri sir, Avui Wasilaka kwambu orhi wasilaka mende. Ma ol hahanda ondon or mbawak indik usahandahi lir. Uhu mbele mbele ter ni heyewa ambu ondo nga or mbawak talandahi lir. Uwosik os nimu heyenduwa, ma ol Abraham hom Avui Wasilakan hishiowewa ma ondo jirnirmbanira indinga Abrahamhi lir. Uwosik mashi os mas Abrahamin armek or ukurik or mbahandari mashi oso lirik er nga nakwa sir. ^{h18}Avui Wasilaka Abraham jinirmbanira orhi musha mendek li nakurik or mbari sir. Hako Abraham oso si ralakurin or heye namber. Hako oro wolok or hishiri sir, mashi os Avui Wasilaka or mbahandari avak omendingak nakwa sir. Karem or hishiri sir. ⁱ¹⁹Ome sira. Abraham avoko laka mendek or naha asama orhi 100-ik nari lir. Uhu mbeek jikis landahik nari ambu ri. Nokove orhi Sara erem nari

sir. Sir mbeek jikis landahik nari ambu sir. Hako Abraham mashi os Avui Wasilaka or mbari oso avak omek si nakurik hishiri ri, mbeek os erem or hishiri oson halari ambu ri, wahau. ^{j20}Avui Wasilaka mashi oson angop or mbahandari osik, Abraham mashi oson er or hishihi mbeek wawu frijip frijip hishiri ambu ri, wahau. Mashi oson er or toltambanaha hi Avui Wasilakahin hauoweri ri. ²¹Angop or heyeri sir, Avui Wasilaka mbele mbele ol or ukmbaha nor mbahandari ondon avak or ukwa lir. ²²Karem or hishiri osik, Avui Wasilaka os or hishiri nombo orhi oson or heyeye orin ma worna mak or ushari ri. ^{k23}Os jekamba orhik li kayeri hom. Hako mashi os Abrahamin ma worna mak or ushakurik or mbari oso mbeek Abraham nom or mbari ambu sir, wahau. ²⁴Nirin er nga nor mbari sir. Os Avui Wasilaka ma or Jisasin mbarik mawan or halaha usahari oton ni hishiowe nahi, or avak nirin er nga ma worna mak ushakwa ri. ²⁵Kavakava nihin or yoko ermbekurik Jisasin or halashirik nihi farniyik li jimandingormeri ri. Ushihini nor mbarik mawan or halaha nor usahari ri. Uhunda lerawu os Jisasin lari nombo orok Avui Wasilaka nirin ma worna mak or ushakwa nir. ¹

Krais ushihindak Avui Wasilaka nirin ma worna mak or ushari nir

5 Jisasin hishiowenda nombo orok Avui Wasilaka nirin ma worna mak ormu ushara. Lerawu os Jisasin lari orok os Avui Wasilakan wutarik ni ewendari oso mendek si nashindak ter waphimbiji orhik nimu anafaha linduwa. ²Jisasin nombon or sashihindak Avui Wasilaka waprupshe orhi os yelndam nirin or hahanda oso kormbak si ralashihindak orok nimu linduwa. Unda osik os Jisasin

^f4:15 Ro 3:20; 5:13 ^g4:16 Ga 3:7 ^h4:17 Stt 17:5 ⁱ4:18 Stt 15:5
^j4:19 Stt 17:17 ^k4:22 Stt 15:6 ^l4:25 Ais 53:4-5

ni hishiowehe nombo orok er ni sinda nahi, kumak hevenik ni ihi or nga ermba ermbak ni likwa nira. Undosik mbele mbele ondon ni hishihi os nimu rupshinduwa. ³Hako oso nom ni rupshikwa ambu nir, wahau. Nomorawu ol Avui Wasilakahi lerawun ni lanak nihik talakwa ondon er nga ni rupshika. Mberem ushiwak? Nomorawu ondo li unak kwambuk ni sitambanaha ni sikwa nir. ⁴Uhu os kwambuk ni sitambana nahi, mbele mbele ol nirin ta jeikayekwa ondon ni mblarna ermbekwa lir. Uhu os mbele mbele ondon ni mblarna ermbe nahi, Avui Wasilakan ni hishiowenda nombo nihi oso kwambuk si nashinak os nirin indiyok or lakwa oson ni nikishikwa nir. Mbeek ni halakwa ambu nir. ⁵Os nirin indiyok or lakwa oso mbeek men semben ni nikishikwa ambu sir, wahau. Or Masikome orhin angop nirin hari ri. Ushihindak Masikome orhi oto nirik or lihi ormu nirin karem sauhanduwa, “Avui Wasilaka jirin or rupshihi wavu orhik jirin ewenda ri.”

⁶Nir mbeek mbele jivi las ni uhu orhi misokomek ma worna mak ni nakurik ni nari ambu nir. Mende indinga. Hako os wutari orhik ni nari wolo mendek jikisi orhi Jisas Kraisin or mbashirik kavakava nihin yoko ermbekurik or taha nihi farniyik hari ri. ⁷Ma misambik fehe lar mbeek ma larin jelyaha orhi farniyik hakwak hishinda ambu ri, wahau. Hako os ma jivi mende lar na nahi, ma lar am orin jelyakwak hakundar? Ma am te. Lar am erem ukundar mbe? ⁸Hako Kraisi nihi farniyik or hari wolo nir mbeek ma jivik ni nari ambu nir, wahau. Nir kavakavan unda mak ni nari nira. Hako oro wolo mendek Avui Wasilaka waprupshi orhin yelndam nirin hari ria. Uhu nirin or mandin-

gormekurin or halaha jikisi orhi Jisas Kraisi yejen or halashirik nihi farniyik ormu hara. Uwosik os nimu heyenduwa, Avui Wasilaka nirin warje mende nga rupshinda ri. ⁹Kraisi or harik fi orhi si ngoroho kavakava nihin si yokoshihindak Avui Wasilaka nirin ma worna mak ormu ushara. Erem si nahanda osik, mberem ji hishindu, kumak Avui Wasilaka ma ol kavakavan unda ondon kavak or nakuna wolo Kraisi nirin or jelyakwa ambu? Karem jimu hishindu? Wahau, nirin jelyakwa or te! ¹⁰Ji hishika, os wutari orhik ni nari wolo nirin kavak or nari ambu ri, wahau. Jikisi orhi oton or halashirik nihi farniyik hari ria. Karem uwosik, mberem ji hishindu? Ter angop orhi naimblek ni nawa osik, nirin kavak or naku, karem jimu hishindu? Wahau, nirin kavak nakwa ambu ri. Ermba ermbak linda os jikisi orhik nandan nirin hakwa ri. ¹¹Jisas Kraisi Wasilaka nihi oto os Avui Wasilakahi wutarik ni nandari oson or ushihindak angop mendek nari sir. Ushiwak ter Avui Wasilakahi krahak ni sihi nimu rupshi mendenduwa.

Adam kavakavan or ushihinda himamu orok ma amber handa lir.
Hako Kraisi or ushihindak ermba ermbak linda oson orhik ni landa nir

¹²Ma or kavakavan maifu mendek misambi torok uri ma oto Adam oria. Kavakavan or uhu hari ria. Ushihindak ma misambik fehe amber handa lir. Mberem ushiwak? Lir er nga kavakavan unda lir, os Adam or uri hom. ¹³Lo Avui Wasilakahi si tala namber, kavakava os Adam uri angop masmas misambik si nashirikop lo oso kuma talari sir. Adam kavakavan or uri wolo Avui Wasilaka lo orhin hulaima nokopmahi tavak or ha

^m5:3 Je 1:2-3; 1 Pi 1:5-7 ⁿ5:8 Jn 3:16; 1 Jn 4:10 ^o5:9 Ro 1:18; 2:5
^p5:12 Stt 3:6; Ro 6:23

number. Uri osik oso wolo ma mbeek os li uri urin heyekrahakorori ambu lir. Mberem ushirik? Oso wolo mbeek lo nga nari ambu sir. ¹⁴Hako Adamik sishi raha Mosesik talari wolo ma amber hari lir. Lir kavakava os Adam uri himi indingan uri ambu lir. Hako kavakava os or uri oso si urik lir er nga hari lir.

Uwosik os nimu heyenduwa, Adam or Kraiss kumak talakurin heimari ri. ¹⁵Hako lerawu jivi Kraiss or lari oso nga kavakava os Adam uri oso nga mbeek nakrem nari ambu vria. Kavakava os Adam uhunda oso si uwak ma amber handa lir. Hako Jisas miandok or hari oso si uwak, Avui Wasilaka waprupshi orhin yelndam presen hom nir ma misambik fehen handa ria. ¹⁶Hovok kason ji hishika, kavakava Adam uri oso nga lerawu jivi Jisas lari oso nga evrembam akwa ome frihi nga nanda vri. Hako akwa ome frihi mbeek nakrem nanda ambu vri, apsham apshambak nanda vri. Kavakava os Adam uhunda akwa ome sihi karem, Avui Wasilaka ma ol kavakavan unda ondon kavak or naha hik or ermbekwa lir. Hako lerawu jivi os Jisas lahanda oso akwa ome sihi karem, Avui Wasilaka kavakava nihin or laha erembehe waprupshi orhin yelndam nirin or haha nirin ma worna mak ushakwa ria. ¹⁷Ome sira, Adam kavakava os or uri misambi torok wasilakak si naha malakama nihik si nashiri osik, sihi siyok ni siri nir. Uhu lerawu sihin ni lari osik, ni hakwa nir. Hako lerawu Jisas lari oso wasilaka mendek si naha os Adam uri onson tikriri sir. Uri osik, os nimu heyenduwa, ma ol Avui Wasilaka waprupshi orhik ma worna mak or ushawa ma ondo kumak avak Kraiss nga nakrem li lihi malakamak nakwa lir.

¹⁸Mashi kason yawur ji hishika, ma ome namtar nom, Adam, kavakavan uri

ri. Or uhunda musa orok Avui Wasilaka ma amber hom avak or kotim uhu nor mbanak hakwa lir. Hako ma namtar, Jisas, lerawu jivin lari ri. Or lahanda nombo orok Avui Wasilaka ma misambik fehen ma worna mak or ushaha ermbak linda onson lirin hakwa ria. ¹⁹Ma namtar, Adam, mashi Avui Wasilakahin or mblarna ermberi nombo orok ma amber kavakavan unda mak nari lir. Uhunda hom ma namtar, Jisas, mashi Avui Wasilakahin or tiyarakhonda osik, nombo orok ma musha avak ma worna mak nakwa lir. ⁵

²⁰Maintontlo os Avui Wasilaka lo orhi onson or hari karem, hulaima nokopma kavakava os li urin kormbak li heyekmbaha lo orhi onson lirin hari ri. Kavakava lihi wasilakak nari sir. Hako waprupshi orhi os lirin or hari oso wasilaka mendek si naha kavakava os li uri wasilakak narin tikrihi wasilaka mendek nari sir. ²¹Kavakavan unda nombo oso malakama hom si naha si ushiwak ma amber handa lir. Hako waprupshi Avui Wasilakahi, lerawu Jisas Kraiss Wasilaka nihi lari orok kormbak talahanda oso, wasilaka mendek nanda sir. Ushiwak ma ol nombo orok Avui Wasilakahik inda ma ondon ma worna mak or ushaha ermbak linda onson or hakwa lir. ^t

Nir kavakava ni undari nombo orok ni hakurik ni nari nir.

Hako Jisas nirin or jivinashihindak jip nimu linduwa

6 Las avak jir lal karem li hishinda ngashi, “Os kavakavan warje nga na u nahi, Avui Wasilaka avak waprupshi orhin yelndam warje nga anin hakwa ri.” ²Os erem ji hishi nahi, jirin a sawekwa karem, erem nembes. Mbele mbele kavakava ol ni undari ondo angop Jisashi mawak ni awantle humburi

lir. Unda osik mberem ushiwak indik ni layihi os ni awantle humbundan indik ni undu? ³Ji hishika, os hi Jisashik jirin li fak tolofaleri wolo, os or hahandari hom jimu hari sira. ⁴Os fak ni layiri oso Kraiss nga nakrem ni harik wak limu nirin eweri sira. Urik os Avui Wasilaka kwambu orhik or mbarik Kraiss mawan or halaha or usahari hom nir erem fan ni halaha nombo akri orhi oson ni tiyakmbaha ni usahari nir. Karem uwosik kavakavan ji uwa hala. ^v

⁵Kraiss nga nakrem ni sihi os or hahandari hom ni hari nir. Uwosik os mawan or halaha nor usahanda hom, nir erem ni usaha nombo akri orhin ni tiyaka. ⁶Sungu masi nihi kwambu sihi mendek si nakmbaha angop miando Jisashik ni laintlolori sir. ⁷Uwosik nir mbeek os si mbawa hom ni ukwa ambu nir. Jisas nga ni hahanda osik sungu masi nihi oso kwambu sihi angop mendek nari sir. Karem uwosik mbeek indik ni halashinak os si mbawa hom ni ukwa ambu nir, wahau. ⁸He, angop Kraiss nga nakrem ni hari osik, karem nimu hishikuwa, or nga nakrem ermbea ermbak ni likwa nir. ⁹Angop ni heyeri sir, Kraiss mawan or halaha indik usahari ri. Uhunda osik mbeek indik hakwa ambu ri. Mberem ushiwak? Os li hahanda nombo oso mbeek kwambu nga naha indik orin jingishakwa ambu sir, wahau. ¹⁰Kraiss os or hari hindi namtas nom hari ria. Uhu lerawu os or lari oso si urik kavakavan unda nombo oso kwambu sihi angop mendek nari sir. Hako ter ormu ermbea ermbak Avui Wasilaka nga linduwa. ¹¹Uwosik jir karem ji hishika. Jir angop erem kavakava os ji undari nombo orok ji haha maninimbak nari jir. Karem uwosik mbeek indik sungu masi jihi si

mbaskashiwa hom uwa hala. Kraiss nga nakrem ji sihi nombo os Avui Wasilaka ji sikmbaha nor mbawa hom ji sika. ^{x12}Jir avak sungu masi jihi ni halashinak malakama jihik si naha si mbaskashinak kavakavan ji uwa hala. ^{y13}Jir avak kumban mo tavan mo maome jihi ni halashinak sungu masi jihi si mbaskashiwa hom kavakavan li uwa hala, wahau. Hako kumba tava maome jihi simbalesik amber hom Avui Wasilakan ji haka. Uhu lerawu orhin ji laka. Mberem ushiwak? Jir angop sungu masi jihi si mbaskashirik ji undari nombo orok ji haha maninimbak nari jir. Unda osik maome jihi simbalesik Avui Wasilakan ji haha nombo worna orhin ji tiyaha os or mbawa hom mbele mbele jivi nom ji uka. ^{z14}Jir angop ji heyeri sir, waprupshi orhi os jirin yelndam or hari nombo orok orhi misokomek ma worna mak nari jir. Uhunda osik avak sungu masi jihi ni halashinak malakama jihik si nawa hala. Uhu os si mbawa hom ji uwa hala, wahau. ^a

Avui Wasilaka mbahanda nombo wornan ni tiyaka

¹⁵Maintontlo kas a kayeri kaso mberem si nawak ji misindu? Moseshi lo siyok ni sindari angop ni halari osik halanak kavakavan warje nga ni uka. Karem a hishihi na kayew, karem jimu hishindu? Wahau. Ter waprupshi Avui Wasilakahik ni sinda osik mashi orhin ni misihi os or mbawa hom ni uka. ¹⁶Angop ji heyeri sir. Os malakama larhi siyok ji sikmbaha ji mbahanda nahi, wa mashi orhi nom ji misihi os or mbawa hom ji uka. Os kavakavan unda nombo oso malakama jihik si na nahi, nombo oson er ji tiya nahi, kumak avak hik ikwa jir. Hako os

^u6:3 Ga 3:27 ^v6:4 Kl 2:12 ^w6:6 Ga 5:24 ^x6:11 2 Ko 5:15; Ga 2:19
^y6:12 Stt 4:7 ^z6:13 Ro 12:1 ^a6:14 1 Jn 3:6

Avui Wasilakahi mashi oso malakama jihik si na nahi, os si mbanda nombo oson ji tiya nahi, kumak avak ermba ermbak likwa oson lakwa jir. ^{b17}Mas jir er nga kavakavan undari nombon ji tiyaha kavakavan undari mak nari jira. Hako ter sunguwavu jihi am si freheshiwak mashi Avui Wasilakahi os jirin li sawendan ji misihi sunguwavu mende jihi nga mashi oson tiyakwak jimbu mbanduwa. Erem ji nashiwak a misihi amu rupshi mendenduwa. Uhu Avui Wasilakan armesarmek a mbaha hi orhin amu hauowenduwa. ¹⁸Os kavakavan undari nombo oson ji tiyari wolo jirin si kupishishirik sihi siyok sindari jir. Hako ter Avui Wasilaka kuvu oson angop or sorngoshihindak mashi orhin ji misihi orhi lerawun landa mak ji naha mbele mbele jivi os or mbanda hom unda jir. ¹⁹Mashi kason armek ji heyekrahakorokmbaha sauheimak amu sawenduwa. Mas sunguwavu jihin ji tormble namber, sungu masi jihi oso malakama jihi hom si naha os si mbari nombo hom tiyandari jir. Uhu mbele mbele kavan os si mbari hom undari jir. Hako ter sunguwavu jihin angop ji tormblehenda osik, Avui Wasilaka malakama jihik ormu nanduwa. Uwosik orhi ma indingak ji naha nombo warna orhin ji tiyaka. Uhu os ji nakmbaha nor mbahanda hom ji naka.

²⁰Os nombo kavan ji tiyayari wolo, mbeek nombo wornan tiyakurik hishindari ambu jir, wahau. Men mbele mbele kava nom ji ukurik hishiri jir. ²¹Hako ter os mas ji yandari nombo oson ji heyeha os jimbu mbanduwa, “Erem ni yandari nombo oso mbeek kas jivik nari ambu sir. Oso men ni humblaraha ni uhu yandari nir.” Ter karem mbanda jir. Nombo oson ji tiyari wolo mbele jivi las am ji landari os? Wahau. Nombo

os erem ji tiyandari oso men ji hakuri nom nandari sir. ²²Hako kavakava os jirin kupishishirik ji lindari oso angop Avui Wasilaka sorngo ermba sir. Uhu nor ushihindak ter lerawu orhin landa mak jimbu nanduwa. Uhu os or mbahanda hom ji naha kumak ermba ermbak linda oson jivai laka. ²³Kavakavan unda nombo oso akwa ome sihi nga nanda sir. Akwa ome sihi oso men ni hakwa nom nanda sir. Hako ma ol Jisas Kraisi ushihindak orhi mak nanda ma ondo Avui Wasilaka waprupshi orhin lirin yelndam hakwa ri. Ushinak kumak ermba ermbak linda oson lakwa lir. ^c

**Ma lar mbeek Moseshi lon
tiyanda nombo orok ma warna
mak nakwa ambu ri, wahau**

7 Jisasin hishindiyanda ma jirin, jir angop lo misambik fehe ondon heyekrahakoronda jir. Lo ondo men misambik torok ni liwa wolo kwambu nga li naha nirin arangoshiwak ni linda nir. Hako os ni hawa wolo lo ondo mbeek nirin toltangrikwa ambu lir. ²⁻³Angop ji heyenda sir, os nokove las hula sihi or liwa wolo ma anandi lar nga si ya nahi, oso kava sir. Erem si uwa oso os lo si pantlenda os simu haploronduwa. Uwosik nokove oso hulatulhakanda nokove sira, karem nimu mbanduwa. Hako os hula sihi or hashiwa wolo, lo oso mbeek sirin toltangrikwa ambu sir. Ma lar si liku nahi, simu likuwa. Mashi mende. ⁴Uhunda hom jir erem, jir mas karem hishiri jir, “Moseshi lo oson ni tiyanak avak Avui Wasilaka nirin ma warna mak ushakwa ri.” Karem hishiri jir. Hako ter os erem ji hishindari nombo oson angop ji halaha os Kraisi miandok or hari nombo orok jir er nga nakrem hari jir. Uhu os indik or usahari hom indik ji usaha os jimbu or

^b6:16 Jn 8:34; 2 Pi 2:19 ^c6:23 Ro 5:12,15

nga nakrem analayi sinduwa. Unda osik mbele mbele os Avui Wasilaka or mba-handan ji tiyaha mbele mbele jivi os or mbahanda hom ji uka. ^{d5}Os sunguwavu nihin ni tormble namber, sungu masi nihi malakama nihik si nari wolo, mbele mbele ol lo pantlendari ondo menden ni ukurik ni hishindari nir. Kavakava ni uri oso os ni hakuri nombon ni sandari sir. ⁶Hako ter os Kraisi hari hom ni haha lohi siyok ni sindari oso angop ni halari sir. Ter os ni tiyawa mbeek lo os jekambak li kayendari hom ni tiyakwa ambu nir. Avui Wasilaka Masikome orhin nirin or hari osik, ma akrik ni naha os or mbawa hom ni tiyakwa nir. ^e

**Lo Avui Wasilakahi mbele
mbele kavak nanda nga jivik
nanda nga mukunda sir**

⁷Hako jir lal os ji mba, “Moseshi lo oso kava sir.” Os karem ji mba nahi, jirin a sawekwa karem, erem nembes. Lo oso jivi sir. Lo oso si tala namber, mbele mbele os a uri oso mbeek a heyekrahakorori ambu sir, jivi os mo kava os. Hako Avui Wasilaka lo oson or halashihindak ter amu heyekrahakorondyuwa, mbele os kava sir, mbele os jivi sir. Lo karem mbanda sir, mir avak mbele mbele mahin misokomlaka heyewa hala. Os erem si mbanda ambukop, an mbeek os misokomlaka heyenda nombo oso kava sir, karem a heyekrahakorowa ambu nir. Lo oso mu anin mukunduwa, misokomlaka heyenda nombo oso kava sir. Karem si mbawak amu heyekrahakorondyuwa. ^{f8}Hako sungu masi anhi malakama anhi si nashiwa osik, lo os mbele las a ukwa ambu, karem si pantlehenda oson a misishihi os si pantlenda oson a

ukwa mendek a hishinda nir. Hako os si pantlehenda oson a heyewa ambukop, an mbeek oson a ukwak a hishiwa ambu nir. ⁹Os lon a heyekrahakorori namber jipjip amu linduwa, karem a hishindari nir. Hako am lon a heyekrahakoroho os amu hishinduwa, kavakava ol a unda anhi ondo li unak kumak avak a hakwa nir. ¹⁰Lo Avui Wasilakahi oso jivi sira. Nirin si jelyakmbaha or hari sir. Os lo ondo amber hom a tiyarako nahi, ermba ermbak linda oson a lakwa nir. Hako an kavakavan a uhu lo ondon a haploronda osik, lo oso mbeek anin jelyakwa ambu sir, wahau. Si mbanak avak a hakwa nir. ¹¹Sungu masi anhi anin si haimba handambarik mbele mbele lo os si pantlendarin a undari nir. Uhu ter os amu heyenduwa, lo oso avak anin mandingormekwa sira. ⁸

¹²Hako lo os anin mandingormekwak mbanda oso jivi sira. Mberem ushiwak? Oso Avui Wasilakahik tahanda osa. Lo amber ondo Avui Wasilakahik tahanda olik wornak li naha jivi mendek nanda lir. Hako nir nihinjik sungu masi nihin ni tiyaha mbeek lo os si mbawa hom ni unda ambu nir. Uwosik lo oso nirin mandingormekwa sir. ^{h13}Hako os ji mba, “Lo oso jivi ambu sir. Lo oso mu anin mandingormekuwa.” Os karem ji mba nahi, jirin a sawekwa karem, erem nembes. Sungu masi nihi mu mbele mbele os lo si pantlenda oson si heyeha, nirin si mbaskashiwak oson ni ukwak ni hishinda nir. Karem uwosik os nimu heyenduwa, kavakava os sungu masi nihik nanda oso kava indinga sir. Nirin si mbaskashiwak lo oson ni haploroho kavakavan ni unda nir. Unda osik kumak lo oso avak nirin mandingormekwa sira.

**Sungu masi nihi sungu akri
nihi nga anajinda vria**

¹⁴Lo Avui Wasilakahi angop ni heyenda lir. Ondo jivi mendek li naha orhikop tahanda lir. Hako sungu masi nihi si mbaskashiwak os si mbawa hom ni unda nir. Mbeek lo ondo li mbawa hom ni unda ambu nir. Mberem ushiwak? Kavakava os ni unda nihi oso kuvu hom osmu nirin ishintlenduwa. ¹⁵Mbele mbele jivi ol ni ukwak ni hishiwa ondo mbeek ni unda ambu lir. Ondon ni halashihi mbele mbele kava ol ni ukwak ni hishiwa ambu ondo yejen ol nimu unduwa. Wa mberem ushiwa mendek erem ni undu? ¹⁶An anhinjik kavakava ol a undan a rupshinda ambu nir. Wavu anhi lo Avui Wasilakahi nga nakrem sinda sir. ¹⁷Hako mbeek lo orhin a tiyanda ambu nir. Am a kreher te! Mberem a ukwana. Kavakava os sungu anhi nanda oso si mbaskashiwak os amu kavakavan unduwa. ¹⁸Angop ni heyenda sir, mbele jivi las mbeek sungu masi nihik nanda ambu sir. Mbele mbele jivin ni ukmbaha ni hishinda nir. Hako mbeek ni unda ambu sir. ¹⁹Mbele mbele jivi os ni ukmbaha ni hishinda ondo men ni hishinda lir. Hako mbeek ni unda ambu lir. Hako mbele mbele kava os ni ukmbaha ni hishiwa ambu ondon ol nimu unduwa. ²⁰Hako os mbele las ni ukmbaha ni hishiwa ambu ondon ni u nahi, os nimu heyenduwa, mbeek nihik ni uwa ambu sir, wahau. Kavakava os sungu masi nihik nawa oso si mbaskashiwa hom os nimu unduwa.

²¹Nihinjik os nimu heyenduwa, mbele jivi las os ni ukmbaha ni hishiwa kavakava osmu nirin jingishanduwa. ²²Wavu nihi lo Avui Wasilakahin tiyakmbaha ni hishinda nir. ²³Hako ni heyewa, sungu masi nihi osmu er

nga sungu nihik nanduwa. Uhu lo Avui Wasilakahi nga opmu anajinduwa. Ushiwak sungu masi oso lo oson si jingishaha si tikrihi osmu nirin kuvu hom ishintlenduwa. Uhu os si mbawa hom kavakavan nimu unduwa. ²⁴Am ni krehe mende te! Mberem ni ukwana? Lawe mende nirin jelyaha kuvu os nirin ishintlewa oson sorngoku? Nihinjik kuvu oson ni sorngondahi ambu re. Os si sorngona ambu nahi, avak ni hakwa nir. ²⁵Nombo oson ni laslasaha, ambehoma, am nimu heyenduwa, Jisas Krai Wasilaka nihi oto nom kuvu oson sorngondahik nanda ri. Orto nom kuvu oson or sorngoho nirin or jivinashihinda osik, avak jip ni likwa nir. Karem uwosik, ter Avui Wasilakan warje mende nga ni rupshihhi hi orhin nimu hauowenduwa.

Hako a heyewa karem, wavu yeje nihi Avui Wasilakahi lon ni tiyakwak ni hishinda nir. Hako sungu masi nihi kavakavan unda nombon ni tiyakmbaha mbanda sir. ^k

**Jisas Krai kavakava nihin or
yoko ermbehe Masikome
Avui orhin nirin hari ri**

8 Krai Jisas nirin or jivinashinda osik, os or nga er ni analayihhi ni si nahi, Avui Wasilaka hulaima nokopma mbele mbele ol li undan or heyembakwa wolo mbeek nirin or mbashinak hik ni ikwa ambu nir. ²Mashi oso ome sir. Jisas Krai or hari oso kavakava os kuvu hom nirin ishintlendari oson or sorngoshihindak orhi mak ni nari nira. Ushiwak nombo akri orhin os nimu tiyanduwa. Mas nombo masi os hahandarin handa orok ni tiyandari nir. Hako ter Avui Wasilaka Masikome orhi mu nirin or laha nombo akrik or eweshiwak os nimu sinduwa. ³Moshi lon ni tiyakurik ni

uram urameri nir. Hako sungu masi nihi oso mbeek kwambu nga si naha lon tiyarakondahik nari ambu sir. Karem uri osik Avui Wasilaka jikisi orhin or halashirik misambik or takaha nir ma hom maome nga nor naha nihi farniyik siri ri. Urik Avui Wasilaka nirin or mandingormekurin or halaha Jisas yejen nihi farniyik or mandingormeri ri. ⁴ Jisas nihi farniyik or sihi lo ol ni tiyandahik nari ambu ondon or tiyarakonda osik, os erem or uhunda nombo oso osmu nihik nanduwa. Uwosik ter nir mbeek sungu masi os si mbawa hom ni tiyakwa ambu nir, wahau. Avui Wasilaka Masikome orhi os or mbanda hom ni tiyakwa nir. ¹⁵ Ma ol sungu masi lihi si mbaskashiwa hom yanda ma ondo mbele mbele os sungu masi lihi si mbawa hom unda lir. Hako ma ol Masikome Avui Wasilakahi os or mbawa hom yanda ma ondo mbele mbele os li ukmbaha or mbawa hom unda lir. ⁶ Hako os sungu masi jihi si mbanda hom er ji ya nahi, kumak avak hik ji ihi kavak nakwa jir. Hako os Masikome Avui Wasilakahi mbawa hom ji ya nahi, wavu jihi jivik si nahandanak kumak avak ermba ermbak linda onson lakwa jir. ⁷ Ma ol sungu masi lihi mbawa hom yanda ma ondo Avui Wasilakan wutarik ewenda lir. Uhu lir mbeek lo orhi onson tiyakwak hishinda ambu lir, wahau. Mberem ushiwak? Lo onson li tiyandahik li nanda ambu lir. ⁸ Uwosik lir mbeek mbele mende lal ol Avui Wasilaka or rupshindan unda ambu lir, wahau. Mende indinga.

⁹ Hako a hishiwa, jir mbeek sungu masi si mbawa hom yanda ambu jir, wahau. Masikome Avui Wasilakahi oto sunguwavu jihik linda ri. Karem uwosik os or mbawa hom uyanda jir. Ji misika, os ma lar Masikome Kraiss hahanda oto

nga or nana ambu nahi, or mbeek orhi mak nakwa ambu ri, wahau. ^{m10} Hako kavakavan ji unda osik, os ji hawa wolo maome jihi kuvayikwa sir. Hako masikome jihi wahau. Kraiss ushihindak Avui Wasilaka jirin ma worna mak or ushari jir. Uwosik masikome jihi ermba ermbak er likwa ri. ⁿ¹¹ Avui Wasilaka Masikome orhi Jisasin or mbarik indiyok usahari ri. Unda osik os Masikome oto sunguwavu jihik or li nahi, jirin er nga or mbanak indik usahakwa jir, os Kraissin or mbarik indik or usahari hom.

¹² Jisasin hishindiyaanda ma jirin, ji misika, jir wasa nga nawa jir. Wasa Jisashi os jihik nanduwa, mbeek sungu masi jihik nembes. Sungu masi jihi mbeek mbele jivi las jirnjik jelyari ambu sir, wahau. Hako Jisas jirnjik or hahanda wasa osmu jihik nanduwa. Uhunda osik mashi orhin ji misihi orin ji tiyaka. ¹³ Os sungu masi jihi si mbawa hom ji ya nahi, kumak avak hik ji ihi kavak nakwa jir. Hako os ji halashinak Masikome Avui Wasilakahi jirin or jelyashinak mbele mbele ol sungu masi jihi si mbawa ol ji unda ondon ji halandanak kumak avak ermba ermbak linda onson lakwa jir. ^{o14} Ma ol Avui Wasilaka Masikome orhik or tolo wornaha nor mukuwa nombok inda ma ondo jikisi orhi lir. ¹⁵ Jir angop orhi jikisik nari jir. Unda osik jir avak wutarihi jikisi hom orin ji ajewa hala. Masikome or jirin or hari oto sunguwavu jihik karem ormu saumbornanduwa, “Ome sira, jir jikisi orhi jir.” Uwosik os jimur orin “Avui, avuya,” karem jimur ushanduwa. ^{p16} Masikome oto mu sunguwavu jihik jirin ormu sawenduwa, “Ome sira, jir fiji orhi indinga jira.” ^{q17} Os orhi jikisik ni nahanda nahi, kumak avak yanga orhi orok ni ikwa nir. Kraiss or ushihindak or nga

^l8:4 Ga 5:16,25 ^m8:9 1 Ko 3:16; 12:3 ⁿ8:10 Ga 2:20

^o8:13 Ga 6:8; Kl 3:5 ^p8:15 Mk 14:36; 2 Ti 1:7 ^q8:16 2 Ko 1:22

nakrem malakamak ni naha ni likwa nira. Hako os kumak or hom malakamak ni naha jipjip or nga ni likunda nahi, wa ter wolo halanak nomorawun os or kishanda hom ni kishaka. ^r

Kumak hevenik jipjip ni likwa nir

¹⁸Hako a hishiwa karem, nomorawu os ter ni kishawa oso awarikandak nawa sir. Kumak jip ni likunda oso nomorawu os ter ni kishawan tikrihi wasilaka mendek nakwa sir. Karem uwosik nomorawu os ter ni kishawa oson ni ajehe ni halawa hala. ¹⁹Mbele mbele ol Avui uhunda ondo olmu lihi nikishinduwa, mbele wolo mendek Avui Wasilaka jikisi orhi ondo os jip li likunda oson or mukunak li heyeku. ²⁰⁻²¹Ter wolo mbele mbele ol or uhunda ondo mbeek jivik nawa ambu lir. Hako lir mbeek lihinjik mbele las li uhu kavak nari ambu lir. Adam mu kavakavan or ushihindak nombo orok mbele mbele ondo olmu er nga kavak nanduwa. Hako lir os kumak jivik li nakwa wolo oson nikishinda lir. Li nikishinak os kavak li nawa oso mendek si nashinak kumak Avui Wasilaka indik or ushinak akrik nakwa lir. Uhu os li nakmbaha nor hishihi nor uhunda hom nakwa lir. ^{s22}Ome sira, ter mbele mbele ol or uhunda ondo os nokove jikisin si wakwak si entlembale misinda hom olmu misinduwa. Uhu li nikishinak entlembale oson or laha ermbeshinak indik jivik li naha li likmbahan. ²³Hako mbele mbele ol or uhunda ondo nom mbeek entlembale misihi tlanda ambu lir, wahau. Ma nir orhi mak or kamahanda nir er nga nimu tlaholonduwu. Ome sira, os akwa maman li aheyendari hom nir angop Masikome orhin ni laha ni heyeri, jivi mende ri. Hako ni hishiwa karem,

os orhi jikisik ni nakwa oso kolomalok kormbak si talanak ni heyeka. Uhu maome tos ter ni silawalaha kavamisindan or laha ermbehe ermbeha ermbak linda maome yejen or hashinak jip ni likwa wolo oson nimu nikishinduwa. ^{t24}Avui Wasilaka nirin or jivinahanda osik, mbele mbele ol talakmbaha or mbahandan nimu nikishinduwa. Hako ondo li tala number. Os li talawak ni heyewakop mbeek ni nikishiwa ambu nir. Hako ter os nimu er nikishinduwa. ²⁵Hako os ni nikishiwa ondo avak omek li talanak ni heyekwak ni hishinda nir. Karem mbaha oson er ni nikishikwa nir, mbeek ni kremangrehekwa ambu nir.

²⁶Nir ma misambik fehe mbeek kwambu nga ni nanda ambu nir. Hako Masikome Avui Wasilakahi mu nirin jelyanduwa. Nir mbeek mbele las os kumak nakundan ni heyeye osonjik ni beten unda ambu nir. Uhu os mbele las mberem ni ukwa ambuk ni hishihi ni mba, “Mberem a ukwa sa!” Karem ni hishinda oso Masikome oto angop or heyeye nirnjik beten unda ri. ²⁷Avui Wasilaka ma misambik fehe sunguwavu lihin angop or heyerakonda sir. Uhu mbele mbele Masikome orhi os lirnjik or beten uwa angop or heyenda sir. Mberem ushiwak? Masikome oto os Avui Wasilaka or hishiwa hom beten unda ri. ^u

²⁸Angop ni heyenda sir, os sunguwavu mende nihi nga Avui Wasilakan ni rupshi nahi, avak armek or ukwa nir. Mbele kava las nihik si tala nahi, avak or toloho tormbleshinak jivik nakwa sir. Mberem ushiwak? Angop orhi mak ni nakmbaha nor kamari nir. ^{v29}Mbele mbeelen or u number nirin angop or heyeye nor mbari nir, “Ma rondo avak a kamashinak jikisi anhih nakwa lir. Ushi-

^r8:17 Ga 4:5-7; Rev 21:7 ^s8:20-21 Stt 3:17-19 ^t8:23 2 Ko 5:2-4

^u8:27 Sng 139:1 ^v8:28 Ef 1:11

nak lir avak jikisi indingo anhi Jisas hom nakwa lir. Ushinak or sanjelaka lihik or nashinak, lir avak maha kanda orhik nakwa lira.” Karem mbari ri. ^{w30} Jikisi orhi hom ni nakmbaha or kamari nir. Ushihi or usharik orhik ni tari nir. Uhu ma warna mak or ushari nir. Ushinak malakamak ni naha ermba ermbak or nga nakrem ni likmbahan.

**Avui Wasilaka nirin wapnuku orhik
or ewenda osik mbeek nirin
halandahi ambu ri**

³¹ Avui Wasilaka nirin wapnuku orhik or ewenda ri. Os or nga ni li nahi, lawe avak nirin unak kavak ni naku? Wahau. ^{x32} Or mbeek jikisi orhin nejere mendehe ewe liri ambu ri. Or mbashirik or takaha kavakava ni undari farniyik hari ri. Unda osik os nimu heyenduwa, Avui Wasilaka ermba ermbak nirin or jelyaha armek unda ri. ³³ Lawe mende avak nirin kotik ewehe mba, “Jir avak hik ikwa jir.” Karem mbaku? Wahau. Oso lerawu Avui Wasilakahi sir. Hako or angop ma warna mak or ushari nir. ^{y34} Lawe mende avak nirin kotik ewehe mba, “Kavakava os ji unda osonjik avak hik ikwa jir.” Lawe karem mbaku? Wahau. Krais Jisas or nihi farniyik hari ma oto angop indik usahari ri. Uhu ter Avui Wasilaka tap-mama orhi yok or lihi ermba ermbak nirnjik beten unda ria. Uwosik ma lar mbeek nirin kotik ewehe mba, “Jir avak hik ikwa jir,” karem mbakwa ambu ri, wahau. ³⁵ Krais nirin or rupshihi wavu orhik or ewenda osik, mbeek mbele las unak os nirin or rupshinda oso mendek nakwa ambu sir, wahau. Os nomorawu nindik ni li nahi, mo os orin ni tiyanda nombo orok nirin li mandingormekwak li mba nahi, mo os erenghambar ni li nahi, mo os kowe nga ni nana ambu nahi, mo os mbele mbele kava lal nirin

kavak li nakmbaha li u nahi, mo os nirin aule kombek li ewekwak li u nahi, or mbeek nirin halakwa ambu ri, wahau. ³⁶ Hako omendinga sira, mbele mbele nomorawu ondo avak nihik talakwa ol te, os jekamba orhik karem li kayehendari hom,

“Nir mihi mak ni nanda nir. Erem ni nanda osik, nirin li jila mandingormelakwak unda lir. Ermba ermbak fle asan li jimandingormekwak li unda hom erem nirin unda lir.” *Buk Song 44:22*

³⁷ Ome sira, mbele mbele nomorawu ondo avak nihik talakwa lir. Hako Krais nirin wapnuku orhik or ewenda osik, nirin or jelyashinak kwambuk er ni sikwa nir. Uhu nomorawu ondon ni mblarnaha ni tukrukwa lir. ³⁸ Nirin or rupshihi wapnuku orhik or ewenda nombo oso mbeek mendek nakwa ambu sir. Os ni hawa, mo os ni liwa or mbeek nirin halakwa ambu ri. Mbeek ensel lar mo, wasi lar mo, mbele mbele tol ter nawak ni heyewa tondo lal mo, ol kumak talakwa lal mo, ³⁹ mbele mbele ol lersuwuk fehenda lal mo, ol misamsiyok fehenda lal mbeek li unak nirin wapnuku orhik or ewenda nombo oso mendek nakwa ambu sir, wahau. Os Avui Wasilaka nirin wapnuku orhik or ewenda nombo oso angop os Krais nihi farniyik or hari orok kormbak or mukurik ni heyeri sir. Karem uhunda osik, mbeek mbele las unak nirin wapnuku orhik or ewenda nombo oso mendek nakwa ambu sir.

**Pol mahasanje orhi Judama
ondonjik or holo menderi**

9¹⁻³ Jir Jisasin hishindiyananda ma jirin, mashi kas jirin a sawewan ji misi, mahasanje anhi Judama ondo mbeek Jisasin li tiyanda ambu osik, lirnjik amu holo mendenduwa. An nga

lir nga neloko nihi namtar numbu oria. Lir anhi mak li nanda osik, lirnjik amu holo mendenduwa. Krai or heyewak omek jirin amu sawenduwa, mbeek jirin a mbafirimbanda ambu nir. Masikome Avui Wasilakahi er nga sunguwavu anhi ormu sawenduwa, mashi kas a mbawa kaso ome sira. A hishiwa, mahasanje anhi ondohi farniyik hik a ishinak, Krai lir yejen or laha ika. Os erem si na nahi, jivi sira.²⁴ Ome sira lir Israelik fehenda ma lir. Wasmashama indinga lir. Avui Wasilaka angop mas wolo mende neloko walanga lihi nga suman or tiviri sir. Ushih kwambu orhin or mukurik neloko walanga lihi angop li heyeri sir. Uhu lo orhi ondon telemba Sainai orok lihi tavak angop or hari lir. Uhu nombo nombo os orin li lotu ukuri nga angop or mukurik li heyeri sir. Uhu mbele mbele ol kumak talakurin angop or mukuhu nor sawerik li misiri sir.²⁵ Misumu walanga lihi Abraham, Aisak, Jekop olira. Ushirik Krai hulaima nokopman jivinahanda ma oto lihi krahak talari ri. Or God indingo ri. Mbele mbele amber ondon tolonda ma ria. Uwosik nir hulaima nokopma amber ermbea ermbak hi orhin ni hauoweka. Ome sira.

**Avui Wasilaka ma ol orhi mak
nakmbaha nor hishinda ma
ondo men wavu orhikop
or hishihi nor kamanda lir**

⁶Judama ondo mamatar lihi mbeek Jiasin tiyanda ambu lir. Hako Avui Wasilaka angop maskop lirin armek or ukurik or mbahandari mashi orhi oso mbeek mendek nakwa ambu sir. Hako Judama amber mbeek orhi ma indinga ambu lir.⁷ Ome sira, Abrahamhi nirambara lira. Hako Abraham nirambara orhi

amber mbeek Avui Wasilakahi fiji indinga ambu lir. Jekamba Avui Wasilakahik karem li kayeri sir, “Aisakhi jikisi ondo nom avak mihi kraha orok sikwa lira.”⁸ Mashi kaso maintontlo sihi karem, Abraham jikisi orhi amber hom mbeek Avui Wasilakahi jikisik nari ambu lir, wahau. Jikisi ol suma nombok talari ondo nom fiji orhi indinga lira.⁹ Mashi os Abrahamin or mbari karem or mbari osa, “Os a mbahanda wolok si nanak nokove mihi Sara jikishulayi nga nakwa sir.”^d

¹⁰Hako mashi oso nom ji hishiwa hala. Neloko lihi Aisak oton er nga ji hishika. Nokove orhi Rebeka jikishulayi frijip nakrem evrembam si wari vri.¹¹⁻¹² Hako jikisi ovron si wa number, Avui Wasilaka angop maha kandan or kamari ri. Uhu Rebekan ormu sawera, “Nyir avak jikisi frijip wakwa nyir. Hako jikisi or maifuk nyi heyewa oto avak jikisi or kuma nyi heyewa otohi siyok sikwa ri.” Karem or mbari sir. Unda osik os nimu heyenduwa, Avui Wasilaka wavu orhik or hishihi os or ukmbaha nor mbanda nombo hom unda ri. Or mbeek ma lerawun or lawakop or heyehe mba, “Toto ma jivi tori.” Karem mbaha kamanda ambu ri. Men wavu orhikop or hishihi man kamanda ri.¹³ Os mashi orhin jekamba orhik li kayendari hom, “Jekopin a rupshihi Ison amu turanduwa.”^f

¹⁴Hako os jir lal mashi kason ji misih iji mba, “Os erem or uwa oso kava sir.” Karem jiji mba nahi, jirin a sawekwa karem, “Wahau, erem jiji mbawa hala.”¹⁵ Misi, mashi las mas Mosesin or saweri karem, “Os kavakavan unda ma larin armek a u nahi, oso wavu anhi sira. Uhu os kavakavan unda ma larnjik a hishihi na holoho orin a jimandingormekwan a

²⁹1:3 Kis 32:32 ^a9:4 Kis 9:4 ^b9:7 Stt 21:12 ^c9:8 Ga 4:23

^d9:9 Stt 18:14 ^e9:11-12 Stt 25:23 ^f9:13 Mal 1:2-3

hala nahi, oso wavu anhi sira.” Karem mbari ri. ^{g16}Erem or mbari osik, os nimu heyenduwa, orhi mak ni nakwa oso nir mbeek lerawu nihik orhi mak ni nakwa ambu nir, wahau. Or orhinjik waprushi orhin nirin or hashinak orhi mak ni nakwa nir. ^{h17}Mashi os jekamba orhik li kayeri karem nanda sir, “Avui Wasilaka yanga Ijipik fehenda king otom karem or mbari sir, “Hulaima nokopma ondo kwambu anhin li heyekmbaha mirin kingik a kamashihindak mimu sinduwa. Ushinak mbele mbele ol mirik a uwan li heyehi hi anhin li hauowekmbaha mirin a kamashihindak mimu sinduwa.” Karem mbari ri.” ⁱ¹⁸Uri osik os nimu heyenduwa, os Avui Wasilaka ma larnjik or hisihi nor holoho orin or jimandingormekwan or halaha waprushi orhin ma otom or ha, karem or mba nahi, oso wavu orhi sira. Hako os ma larhi wavun or ushinak sunja kombe hom si na nahi, wa erem ukwa ri. Mbele mbele os or ukwak or hishiwa hom erem ukwa ri.

¹⁹Hako os jir lal mashi kason ji misihhi ji mba, “Os erem si na nahi, mberem ushiwak Avui Wasilaka kavakava os ni undanjik nirin or jimandingormekwak or mbandu? Nir mbeek os or ukwak or hishiwan ni pantlendahi ambu nir.”

²⁰Karem ji mba nahi, jirin a sawekwa karem, mir lawe mir? Mir men or ushirik mak nahanda mir. Hako mberem ushiwak orin mi ngriamandu? Mir mberem mi hishindu, ma lar os pavi las or unak pavi os or uhunda oso si mba, “Mir anin kavak mi uwak amu heyenduwa.” Am karem mbakundas? Wahau. ^{j21}Ma or pavin unda ma oto men wavu orhik or hisihi unda ri. Pavi las awari kandak or sikwak or hishiwa hom erem sinda ri. Pavi las wasilakak or sikwak or hishiwa hom erem sinda ri. ^k

²²Uhunda hom Avui Wasilaka men wavu orhik or hisihi hulaima nokopman os or hishiwa hom unda ri. Ma ol waplelena orhin kumak lakwa ma ondon angop maskop or heyeri lir. Hako mbeek lirin kolomalok kavak or nari ambu lir. Mberem ushirik? Or os or hishiri, waplelena orhi oso kumak korbak si talanak ma amber kwambu orhin li heyekmbaha nor hishiri sir. ²³Uhu wavu orhik or hishiri karem, ma amber li heyenak os ma ol waprushi orhin lakmbaha nor kamahanda ma ondon armek or ukwa lir. Uhu ermba ermbak jip li likwa oson er nga korbak li heyekrahakorokmbaha nor uri sir. ²⁴Ma ol waprushi orhin lakmbaha nor kamari ma ondon nir Jisasin hishindiyanda ma niri na. Judama nga Judama ambu ondo nga nir amber hom nakrem waprushi orhin ni lakmbaha nor kamari nir. ²⁵Ji hishika, mashi os Judama ambu ondon er nga or jivinakmbaha nor mbahanda mashi oson profet Hosea angop maskop jekamba Avui Wasilakahik karem or kayeri sir, “Avui Wasilaka karem mbari ri, “Ma ondo mas mbeek anhi mak li nakmbaha na kamari ambu lir. Hako ter a mbanak lir avak anhi mak nakwa lir. Mas ma ondon a rupshiri ambu lir. Hako ter lirin a rupshihhi wavu anhi a ewekwa lir.” *Hosea 2:1,23*

²⁶Uhu mashi las nga profet karem or kayeri sir, “Ma ol mas Avui Wasilakahi ma ambu, karem or mbandari ma ondon kumak avak ma li heyehi li mba, “Ma rondo Avui Wasilaka or ermba ermbak linda jikisi orhi lira.” *Hosea 1:10*

²⁷Hako mashi las Judama ondonjik profet Aisaia karem or kayeri sir, “Jir Judama musha mendek nanda jir. Hapshishi ol solwarak nanda am ji kantim

undahi ol? Wahau. Uhunda hom jir erem musha mendek nanda jir. Hako jihi laltonom kumak avak Avui Wasilaka or jivinakwa lir, mamatar nembes.¹²⁸ Kumak hulaima nokopma misambik fehen or kotim ukwa wolo, ol kavakavan unda ma ondon lewas kavak or narakokwa lir.”²⁹ Uhu mashi las nga Aisaia Judama ondonjik karem or kayeri sir, “Os Avui Wasilaka nir amber hom ni hakmbaha nor mbahandarikop ni harakori nir, os yanga Sodom nga Gomora nga nor mbarik li hatejerakori hom. Hako or halashirik nir amber mbeek ni hari ambu nir.” Karem Aisaia or kayeri sir.^m

³⁰Wa mashi oso maintontlo sihi karem, Judama ambu ondo mbeek ma warna mak li nakurik hishiri ambu lir. Hako Jisas lari lerawu oson li heyeheli mbar, “Ome sira, or nirin jivinakwa ma ria.” Karem li mbari osik, Avui Wasilaka lirin ma warna mak or ushari lir. Lir mbeek lerawun lihinjik li laha ma warna mak li nakurik hishiri ambu lir, wahau. Men Jisas lari lerawu orokop ma warna mak nari lir.³¹ Hako Judama ondo karem hishiri lir, lerawun lihinjik li laha Moseshi lon li tiyanda nombo orok Avui Wasilaka lirin ma warna mak or ushaku, karem hishiri lir. Hako or mbeek lirin nombo orok ma warna mak ushari ambu ri.³² Mberem ushirik? Lir mbeek lerawu os Jisas lari oson hishiri ambu lir, wahau. Lir lerawu lihinjik li laha ma warna mak li na, karem hishiri lir. Erem Jisasin li kumasiri osik, os limu sunja os Avui Wasilakahi jekambak mas li kayehendari sunja orok jifaha takatukuyiri lir.ⁿ³³ Mas karem li kayeri sir, “Ji misi, an avak ma lar sunja hom Jerusalemik a eweshinak orok ji jifaha takatukuyikwa jir. Hako ma

ol ma oton heyeh mba, “Or avak nirin jivinakwa ri.” Karem mbawa ma ondo os li hishiwa nombo orok avak or jelyakwa lir.” *Aisaia 28:16*^o

10 Jisasin hishindiyanda ma jirin ji misi, jirin amu sawenduwa, an ermba ermbak mahasanje anhi Judama ondonjik a holoho Avui Wasilaka lirin or jivinakmbaha a beten unda nir. Os a beten uwa nombo oso omek si na nahi, sunguwavu anhi nga na rupshikwa nira.² Lir sunguwavu lihi mende nga Avui Wasilakahi nombon tiyakmbaha hishombashioewak a heyenda lir. Hako lir mbeek nombo os hulaima nokopman ma warna mak or ushakwa nombo oson heyeyarinda ambu lir.³ Lir men lerawu lihikop li laha ma warna mak li na, karem hishinda ola. Hako lir mbeek orhi siyok sinda ambu lir. Uhu lir mbeek li halashinak or men wavu orhik lirin ma warna mak or ushakwak hishinda ambu lir, wahau.⁴ Hako nir Jisasin hishindiyanda ma nir angop ni heyenda sir, Wasilaka nihi Jisas Kraisi lo Moseshi ondo angop amber or tiyarakonda osik, lon tiyanda nombo angop orhik mendek nari sir. Karem uwosik os orin ni hishiowe nahi, Avui Wasilaka nirin ma warna mak or ushakwa nir.

Avui Wasilaka ma amber or jivinakwak hishinda ri

⁵Moses karem or kayeri sir, “Ma or lo amber hom tiyarakowa ma oto ermba ermbak linda oson lakwa ri.” Karem or kayeri osik, os Moseshi lon tiyanda nombo orok ma warna mak ji nakwak ji hishi nahi, wa lo ondo amber hom er ji tiyarakoka.^{p6} Hako os lerawu os Jisas lari nombo orok ma warna mak ji nakwak ji hishi nahi, jir angop ji heyekrahakorori

sir, Jisas hevenin or halaha misambik or takaha nihi farniyik or haha indiyok or usaharin. Jir oson ji heyekrahakoronda osik, mbeek ma lar ji mbashinak hevenik or lawuhu Jisasin or laharaka, karem mbakwa ambu jir. ^{q7} Uhu jir mbeek ma lar ji mbashinak mawak or layihi Jisasin or larasaka, karem mbakwa ambu jir. Mberem ushiwak? ⁸ Jir angop ji heyekrahakorowa sir, mashi Avui Wasilakahi mbeek homek nanda ambu sir. Angop sunguwavu nihik or ewendak oson nimu sawenduwa. An er nga os ji sawenda hom man a ewesawenda nir. ⁹ Os kormbak ji sawehe ji mba, “Jisas Kraisi Wasilaka nihi ria. Orhi mak ni nanda nira.” Karem kormbak ji sawehe sunguwavu jihi nga ji mba, “Ome sira, Avui Wasilaka angop Jisasin or mbarik indiyok usahari ri.” Karem ji mba nahi, Avui Wasilaka jirin jivinakwa ri. ¹⁰ Ome sira, os sunguwavu nihik ni hisihi ni mba, “Jisas or harik Avui Wasilaka mbarik indik usahari ri.” Karem ni hishi nahi, Avui Wasilaka kavakava nihin or laha ermbehe nirin ma worna mak ushakwa ri. Uhu os karem kormbak ni sawehe ni mba, “Jisas Wasilaka anhi ria.” Karem ni mba nahi, Avui Wasilaka nirin jivinakwa ri. ¹¹ Os mas jekamba orhik karem li kayehendari hom, “Ma ol orin nikishinak lirin or jivinku, karem mbaha nikishiwa ma ondo os li nikishiwa hom erem or ukwa lir.” ^{r12} Judama nga Judama ambu ondo nga nakremkop or ukwa lir. Wasilaka nihi namtar nom Jisas oria. Os orin ni tlaha ni mba, “Anin mi jelyawa.” Karem ni mba nahi, os ni mbawa hom ukwa ri. ^{s13} Os jekamba orhik mas karem li kayehendari hom, “Ma ol tlaha mba, “Wasilaka anin mi jelyawa.” Karem mbawa ma ondon jivinakwa ri.” ^t

¹⁴ Hako ma ol Jisasin wavu lihik ewenda ambu ondo mberemhi nombok orin li silihi li mba, “Nirin mi jivinawa.” Karem li mbaku? Wahau. Uhu mberemhi nombok Jisashi mashin li misiku, os ma lal yanga lihik li ihi mashi Jisashin li sawena ambu nahi? Wa mberem livai misiku? Wahau. ¹⁵ Uhu mashin sawenda ma lal mberemhi nombok li ihi mashin li saweku, os ma lal lirin li mbashinak li ina ambu nahi? Wahau. Karem uwosik, mashi las jekamba Avui Wasilakahik karem li kayeri sir, “Ma ol Avui Wasilakahi mashin laha sawe inda ma ondo lerawu jivi indingan landa lira.” ^u

¹⁶ Hako ma amber mbeek mashi os li saweri oson misindiyandari ambu lir. Os profet Aisaia mas karem or kayehendari hom, “Mashi mihi roson ni laha saweyanda on te. Hako ma amber mbeek misiwa kom.” Karem or kayeri sir. ^{v17} Karem uwosik os nimu heyenduwa, Jisasin wavuk ewenda nombo karem nanda sir, mashin sawenda ma ondo mashin li sawewak ma li misihi li mba, “Mashi oso ome sira.” Karem li mbaha Jisasin wavu lihik ewenda lir. ¹⁸ Hako Judama ondo mashi orhin am misiri ol? He, angop li misiri sir, os Avui Wasilakahi jekambak mas karem li kayehendari hom,

“Mashi Avui Wasilakahi angop yanga yanga amber hom ilai tala irakorik li misiri sir.” *Buk Song 19:4*

¹⁹ Hako mashi os lirin li saweri oson am heyekrahakorori ol? He, mashi oso angop li heyekrahakorori sir. Hako lir mbeek mashi orhin tiyakurik hishiri ambu lir, os Moses mas karem or kayehendari hom,

“Avui Wasilaka karem or mbari sir, samba samba ol hishiyarinda nga nawa ambu ol mas anhi mak li

^{q10:6} Lo 30:12-14 ^{r10:11} Ais 28:16

^{s10:12} Ap 15:9

^{t10:13} Jol 2:32

^{u10:15} Ais 52:7 ^{v10:16} Ais 53:1

nakurik a mbari ambu ondon arme-sarmek a ukwa lir. Ushinak jir Judama avak os lirin armek a uwa nombo oson ji heyehe ji antlaha os lirin armek a uwa hom jirin erem armek a ukmbaha mbakwa jir.” *Lo 32:21*

²⁰ Profet Aisaia er nga Avui Wasilaka or mbari mashin karem or kayeri sir, “Samba samba ol mas anin heyekurik hishiri ambu ondo avak anhinjik kormbak a mukushinak anin heyekwa lir.” *Aisaia 65:1*

²¹ Hako mashi las Judama ondonjik or mbari karem,

“Jir kavakavan ji uhu mashi anhin mblarnanda jir. Hako an ermbe embak jirin a tavanje rahanda nir. Hako jir mbeek anhik randa ambu jir.” *Aisaia 65:2*

Judama amber hom mbeek Avui Wasilakan kumasiri ambu lir

11 Hako Avui Wasilaka Judama amber am or kumasi mendenda ol? Karem anin ji sili nahi, jirin a sawekwa karem, wahau, mbeek amber hom or kumasi menderi ambu lir. An er nga Judama lar anira. Abrahamhik jitapmatava raha Benjaminhi krahak fehenda lar anira. ^{w2} Omendingak jirin amu sawenduwa, Avui Wasilaka mbeek ma ol maifu mendek orhi mak or kamari ondon kumasi menderi ambu ri, wahau. Wa, mashi os profet Elaija Avui Wasilakan or saweri oson indik ji hishika. Elaija karem mbari ri, ³ “Wasilaka, Judama ondo profet mihi amber hom li mandingormerakori lir. Uhu alta mihi er nga li jilantarvlalari lir. Ushiwak antonom amu linduwa. Uhu olmu anin er nga mandingormekwak mbanduwa.” Karem or sawehe tlari ri. ^{x4} Hako Avui Wasilaka

mu orin sawera, “Wahau, mir mbeek nendekop linda ambu mir. Anhi ma lal 7,000-ik ol er nga ji lindu. Ma ondo mbeek ma tavak li unda god Bal oton lotu uri ambu lir, wahau.” Karem mbari ri. ^{y5} Unda osik ter osmu erem nanduwa, Judama amber hom mbeek Avui Wasilakan halari ambu lir, wahau. Lal olmu linduwa. Ma ondo Avui Wasilaka waprupshi orhik orhi mak li nakmbaha angop or kamari lir. ⁶ Hako mbeek lerawun li lari niyik lirin or kamari ambu lir, wahau. Men waprupshi orhin yelndam or hari lir. Ji hishika, os lerawu niyik waprupshi orhin or ha nahi, oso mbeek yelndam or hawa ambu sir. Oso lerawun li lawak ormu hawa sir. ^z

⁷ Judama ondo mamatar lihi karem hishinda lir, lerawu lihipok Avui Wasilaka kavakava lihin or laha ermbehe lirin ma warna mak or ushaku, karem hishinda lir. Hako or mbeek oro nombok lirin ma warna mak ushakwa ambu ri. Hako ma ol orhi mak li nakurik or kamahandari ondo nom avak or lakwa lir. Judama mamatar lihin or halashinak sunguwavu lihi tumtum nakwa sir. ⁸ Os mas jekamba orhik karem li kayehendari hom,

“Avui Wasilaka sunguwavu lihin or tolo ambasishinak mbele yakwa lir.” *Aisaia 29:10*

“Misokome lihin or toltumushinak heyekwa ambu lir. Mambla lihin or unak si jishinak mashin misikwa ambu lir. Os erem lirin or uhunda oso ter osmu er nanduwa.” *Lo 29:4*

⁹ Undari hom Devit mashi oso himi las er nga karem or mbari sir,

“Ma ondo mbele mbele jivi ol lirin mi handarin li heyehe karem mbanda lir, “Avui Wasilaka nir nga linda ri.” Hako halanak mbele mbele jivi

^{w11:1} 1 Sml 12:22; Sng 94:14; Fl 3:5

^{x11:3} 2 Kin 19:10,14

^{y11:4} 1 Kin 19:18 ^{z11:6} Ga 3:18

ol lirin mi hahanda ondo mambi hom lirin si takajika. Uhu mbele mbele jivi ol mi hahanda ondo halanak sunja hom si nanak li jifaha li tukuyika.

¹⁰ Misokome lihin toltumushinak avak li heyewan li hala. Uhu kumanhava lihin halashinak li ungruwu yaka.”
Buk Song 69:22-23

¹¹ Hako Avui Wasilaka am Judama ol Jisasin halari ondon kumasi menderi or? Uhu lihi lal indik lakwa ambu or? Karem ji sili nahi, jirin a sawekwa karem, wahau. Ji hishika, os orin li kumasiri nombo orok, jir Judama ambu yokon or jivinari jir. Ushinak lir avak os jirin armek or uri oson li heyeye lirin erem or ukmbaha mbakwa lir. ^{a12} Orin li kumasiri nombo orok jir Judama ambun or jivinari jir. Unda osik, ji hishika, os Judama ondo indik orhik li ta nahi, indik or lakwa ola. Uhu jir nga lir nga armek or ukwa jir.

**Judama ondo Avui Wasilakahi
mashin li kumasishirik Judama
ambu yejen or jivinari**

¹³ Avui Wasilaka anin or mbashirik jir Judama ambu jiji nindik mashin a sawekurik a rari nir. Uhunda lerawu oson a rupshi mendenda nira. ¹⁴ Jirin mashin a sawenak mahasanje anhi Judama ondo mbele mbele jivi ol Avui Wasilaka jirik or uwan li heyeye erem jirin or uwa hom lirin or ukmbaha mbakwa ola. Karem a hishihi os amu jiji nindik lerawun landuwa. ¹⁵ Avui Wasilaka Judama ondon or halashihi jir Judama ambu yejen or jivinari jir. Hako os sunguwavu lihin li tormblehe Jisasin wavu lihik li ewehe indik orhik li ta nahi, lirin or jivinakwa lir. Os erem or ukwa oso osmu ma ol hahandarin or mbanak indik li usahakwan heimakwa

sir. ¹⁶ Sauheimak jirin a sawekwa karem, bret ol ofan li ukurik li uri bret ondo namtas lihi Avui Wasilakanjik li handari sir. Bret os li hari oso jivik si na nahi, bret ondo amber hom jivikop narakokwa lir. Uhunda hom os mi nene jivik si na nahi, mi tava er nga ukun tiyashinak jivik nakwa lir. Uhunda hom Judama ondo misumu walanga lihi ondo Avui Wasilakahi mak li nari osik, nirambara lihi er nga orhi mak nakwa lira. ¹⁷ Judama ondo mi oliv waa hom nanda lir. Hako jir Judama ambu jir mi oliv mbale hom nanda jir. Hako Avui Wasilaka mi oliv waa tava sihi lal or tolkunya ermbeshihi oliv mbale tava yokon or tolkunya laharaha tava ol or kunya erمبري ondohi farniyik ormu haindisora. Ushihindak jir Judama ambu mi oliv waa oso uku si tiyashiwak os jimu jip linduwa. ^{b18} Hako ji auheyeye lika, avak jihinjik ji yerkujihi ji mba, “Ambehoma, nir angop oliv waa indingok ni nawa nir.” Os erem ji mba nahi, yawur ji hishika, mi tava mbeek mi nenen ukun tiyanda ambu sir, wahau. Mi nene vai ukun tiyashiwak mi tava jivik nanda lir.

¹⁹ Uwosik avak ji yerkujihi ji mba, “Avui Wasilaka mi tava indingo ondon or tolkunya ermbeshihi nir yejen angop lihi farniyik or haindisonda nir.” Karem ji hishinan. ²⁰ Ome sira, angop erem or uri jira. Hako mberem ushirik erem or ur? Judama ondo Jisasin li kumasiri osik, jir yejen lihi farniyik or lari jir. Hako mberemhi nombok jirin or lar? Jisas lari lerawu orok jirin indik or lari jir. Lerawu jihik nembes. Karem uri osik, avak jihinjik ji yerkujihi hi jihin ji hauowewa hala. Men mayam er ji lihi Jisas nom ji toltangrika. ²¹ Ji hishika, Avui Wasilaka mi tava indingo ondo angop or kunya erمبري lir. Uhunda osik, os lir hom Jisasin ji kumasi nahi, os

lirin or uhunda hom erem or ukwa jir. ²²Ji hishika, Avui Wasilaka waprupshi ngashi ri. Uhu waplelena ngashi ri. Ma ol Jisasin kumasinda ma ondon waplelenanda ri. Hako ma ol Jisasin wavu li-hik ewenda ma ondon waprupshi orhin yelndam lirin handa ri. Uwosik os Jisas nga er ji si nahi, jirin armek or ukwa jir. Hako os orin ji kumasi nahi, avak mi tava indinga or tolkunya ermbenda hom or tolkunya ermbekwa jir. ^{c23}Hako os Judama ondo wavu lihin li tormblehe Jisasin wavu lihi li ewe nahi, lirin avak indik or laha os mas li lihinda mishik or ewekwa lir. ²⁴Ji hishika, jir mbeek mi waa oso tava indingo sihi ambu jir, wahau. Jir mimbale sembengalak fehe jir. Hako Avui Wasilaka men or tolkunya laharaha mi waa indingo orok or haindisori jir. Hako Judama ondo mi waa oso mi tava indingo sihi lir. Karem uwosik avak indik or laharaha mimba os mas li narik or tolkunya ermbenda mishi orok or haindisokwa lir.

Avui Wasilaka waprupshi orhin ma amber or hakmbaha hishinda ri

²⁵Jisasin hishindiyanda ma jirin ji misi, an mashi kas mas wanyindari kason ji heyekrahakorokmbaha a hishinda nir. Avui Wasilaka Judama ondo wavu lihin or urik sunjakombe hom nari sir. Ushihi lirin or halaha jir Judama ambu yejen or laha lihi farniyik or eweri jir. Hako or mbeek lirin kumasi menderi ambu ri. Men erem or ushinak li linak jir Judama ambun or larakoshihikop indiyok Judama ondon er nga or lakwa lir. ²⁶Judama ambun or larakoshihikop Judama ondon er nga or lakwa lir. Os jekamba orhik karem li kayehendari hom, “Ma ol Jekophi nirambara ondon jiv-inakwa ma oto Jerusalemik talakwa

ri. Uhu or unak Judama ondo kavakava os li undan halakwa lir.

²⁷Unak suma os mas lir nga a tiviri oson a hishihi kavakava os li undan a yoko ermbekwa nir.” *Aisaia 59:20-21; 27:9*^d

²⁸Judama ondo mashi jivi Jisashin li kumasiri osik, Avui Wasilakahi wutarik nari lira. Ushirik jir Judama ambu yejen lihi farniyik or lari jir. Hako Judama ondo angop maskop orhi mak li na, karem or mbahandari osik, mbeek or hishakwa ambu lir, wahau. Mberem ushiwak? Suma os lir nga nor tiviri oso angop mas wolokop neloko lihi nga or tiviri sir. ²⁹Os ma lal orhi mak li nakmbaha or kama nahi, or mbeek kumak or tormblehe mba, “Mberem ushiri mendek tondon a kamar?” Uhu os ma lal presen las or ha nahi, or mbeek kumak or tormblehe presen os or hahandan indiyok lakwa ambu ri. ³⁰Jir Judama ambu os orin ji heyekrahakoro namber, erem mashi orhin mblarnari jir. Hako Judama ondo orin li kumasirik lihi farniyik jir yejen jivinari ri. Uwosik ter orhi mak os jimu nanduwa. ³¹Hako Judama ondo ter wolo wutari orhik nanda lir. Hako kumak avak or unak orhi mak indik nakwa lir. Uhu waprupshi orhin lakwa lir, os jir lahanda hom. ³²Os nimu heyenduwa, Avui Wasilaka ma amber hom or halashirik os mashi orhin li mblarnanda nombo lihi oso kuvu hom lirin si ishintleshihindak olmu sinduwa. Ushinak waprupshi orhi os yelndam or hahandan lirin or mukunak li heyekmbaha or halashirik sinda lir.

³³Hemo Avui Wasilaka wasilaka mende ri. Nir ma misambik fehe hishiyarinda orhin mberem ni heyendahi ambu. Wasilaka mendek si naha hishiyarinda nihin tikrinda sira. Unda osik nir mbeek maintontlo os

or hishinda ni heyendahi ambu nir, wahau. ^{e34}Jekamba orhik karem li kayeri sir,

“Lawe Avui Wasilaka wavu orhin heyendu? Uhu lawe orin sauhandu? Wahau. Mbeek ma lar orin sauhandahik nanda ambu ri.” *Aisaia 40:13* ^f

³⁵ Uhu karem er nga li kayeri sir, “Lawe masmas mbele mbelen orin hanak or nga wasan or haku? Wahau.” *Job 41:11*

³⁶ Mbele mbele ondo amber hom orhikop talanda lir. Tontlo orhikop nanda sir. Mbele mbele ondo orhi numbu lir. Unda osik halanak ermba ermbak hi orhin ni hauoweka. Ome sira. ^g

Jihinjik maome sunguwavu jihin ofa hom Avui Wasilakan ji haka

12 Jisasin hishindiya ma jirin ji hishika, Avui Wasilaka maifuk waprushi orhin jirin yelndam or hahanda osik, jir avak maome sunguwavu jihin ofa hom orin ji haka. Uhu os ji liyawa jihin halanak warna mendek si naka. Uhu mbele mbele os or rupshinda nom ji uka. Os erem ji unda nombo oso orin ji lotu unda nombo indingo sira. ^{h2}Jir avak ma misambik fehe li uwa nombon heyeshihi jir nga avak li uyawa hom ji uyawa hala, wahau. Hako ji halanak Avui Wasilaka avak jirin or tolo wornashinak ji hishiyarihi mbele mbele os ji ukmbaha nor mbahandan avak armek ji heyekrahakoroka. Uhu mbele mbele jivi ol or rupshinda ondon avak ji heyekrahakoroho os or mbahanda nombo hom ji liyaka.

Jir avak presen os jirin or hahanda orok lerawun ji laka

³ Avui Wasilaka lerawu orhin a lakmbaha anin or kamashinda osik jirin kwambuk a sawekwa karem, jir avak jirtonom jirtonom ji mba, “Avui Wasilaka nirtonom lerawu wasilakan ni lakmbaha or kamari nir.” Karem ji mbawa hala. Jir men presen os or hahanda hahandak ji toloho lerawu os ji lakmbaha nor mbahanda hom lerawun ji laka. ⁱ⁴Ji hishika, maome nihi kumba tava masiji ondo amber lerawu nga nanda lir. Hako lerawu lihi mbeek namtaskop nanda ambu sir. Tava lerawu sihi apsham, kumba lerawu sihi apsham. ^{j5}Uhunda hom nir Jisasin tiyanda ma erema, nir mbeek lerawu namtaskop ni landa ambu nir. Lerawu apshamba apshambak or hashiwak ni landa nir. Hako Jisasik nir amber namtaskop ni nanda nir. Uhu ni anatoloho lerawu orhin nimu landuwa. Uwosik avak jirtonom jirtonom lerawun ji lakmbaha ji mbawa hala. ⁶Jir men presen ol waprushi orhik jirin or hahanda hahanda orok ji toloho lerawu orhin ji laka. Ma or masmas mbele mbele ol kumak talakwan heyembanda ma oto halanak os Avui Wasilaka or mukushiwak or heyenda hom erem or heyembaka. ^{k7}Ma or ma anandin jelyakmbaha nor mbanda ma oto halanak lerawu oson er or laka. Hovok ma or mashi orhin sawekmbaha nor mbahanda ma oto halanak mashin er or saweka. ⁸Hovok ma or ma anandin saumbornakmbaha nor mbahanda ma oto halanak lerawu oson er or laka. Uhu ma or mbele mbelen man hakmbaha nor mbahanda ma oto halanak er or haka. Hovok ma or maifuk siosik sihi lerawun

^e11:33 Ais 55:8-9 ^f11:34 1 Ko 2:16 ^g11:36 1 Ko 8:6

^h12:1 Ro 6:11,13; 1 Pi 2:5 ⁱ12:3 1 Ko 12:11; Ef 4:7 ^j12:4 1 Ko 12:12,27

^k12:6 1 Ko 12:4-11; 1 Pi 4:10-11

lakmbaha nor mbahanda ma oto halanak kwambuk er or sihi lerawu oson or laka. Hovok ma or ma anandin hongom heyehe lirnjik holoho jelyanda ma oto halanak erndakava ondon er or jelyaka. Halanak ma amber lerawu os li lakmbaha nor mbahanda mbahandak er li laka.

Nir avak man sunguwavu mende nihi nga ni rupshika

⁹Ma anandin sunguwavu jihi nga ji rupshihi lirin armek ji uka. Uhu mbele mbele kavak nanda ondon er ji kumaifa mendehe jivik nanda ondo nom ji rupshika. ¹⁰Jisasin tiyanda ma jirin, jihi ambek ji anarupshika, os mahasanje indinga jihin ji rupshinda hom. Ji yerkujihi jihinjik hi jihin ji hauowewan ji hala. Hako ma anandi ondo hi lihin ji hauoweka. ¹¹Avui Wasilaka lerawu orhin ji funtlehavantle laka. Uhu halanak Masikome orhi jirin or jelyashinak kwambuk ji sihi lerawu oson er ji laka. ¹²Uhu os kumak jirin armesarmek or ukmbaha nor mbahanda oson ji nikishihi ji rupshihi ji lika. Uhu os nomorawu las jirik si tala nahi, avak ji ajehe ji halawa hala. Kwambuk ji sitambanaha oson ji kishaka. Uhu ermba ermbak ji beten uka. ^{m13}Uhu os Avui Wasilakahi ma lal mbele mbele nga li nana ambu nahi, ondon ji heyehe ji jelyaka. Uhu os homek fehe ma lal yanga jihik li ra nahi, lirin armek ji uka. ⁿ

¹⁴Uhu os ma lal jirin kavakavak li uwa avak Avui Wasilakan ji sawenak lirin kavak or nakmbaha ji sawewa hala. Orin ji sawenak lirin armek or uka. ^{o15}Os ji heyenak ma lal mbele mbele jivi nga li naha li rupshinak ji heye nahi, os li rup-

shiwambak ji rupshika. Hako os ji heyenak ma lal nomorawu nga li naha li tla nahi, os li tlawambak ji tlaka. ¹⁶Ma amber nakremkop ji uka, avak lar ji jivinashihi lar ji kavanawa hala. Uhu ma amber ji anafaha ji lika. Uhu avak jihinjik ji mba, “Nir malakama nira,” karem ji mbawan ji hala. Hako ma ol hi ngashi ambu ondo nga ji lika. Uhu avak jihinjik ji yerkujihi ji mba, “Nir hishiyarinda nihi wasilaka mendek nanda sir.” Karem ji hishiwa ji hala. ^{p17}Hako os ma lal jirin kavakavak li uwa lirin wasan ji uwa hala, wahau. Ermba ermbak mbele mbele os ji uwa halanak ma li heyenak jivikop si naka. ^{q18}Jihinjik masmas man aule kombek ji ewewa hala, wahau. Ma amber ji rupshihi ji anafaha ji lika.

¹⁹Naimble anhi jirin ji misi, os jirin kavak li uwa wasan ji uwa hala. Halanak Avui Wasilaka nom wasan orvai uka. Mberem ushiwak? Jekamba orhik karem li kayeri sir, “Avui Wasilaka karem mbari ri, “Wasan ukwa oso lerawu anhi sir. Antonom os li uwa wasan a ukwa nir.” Karem li kayeri sir. Uwa osik, ma ol jirin kavak uwan wasan ji uwa hala. ^{r20}Hako mashi os jekamba orhik karem li kayehendari hom ji uka, “Os wutari jihi erengha nahi, akwan ji hanak li aka. Uhu os li uksem ha nahi, uksemben ji hanak li aka. Os erem ji uwa, avak li heyehe kavakava os jirin li unda oson li hishihi humblarakwa lir.” ^{s21}Karem uwosik os ma lar jirin kavakavak or ukwak or u nahi, avak ji halashinak os or unda kava orhi oso jirin si jingishawa hala. Jivi jivi jihi os orin ji unda oso halanak kavakava os or undan si jingisha si tikrika.

^{l12:10} 1 Pi 1:22 ^{m12:12} 1 Te 5:16-18 ^{n12:13} Hi 13:2

^{o12:14} Mt 5:44; 1 Ko 4:12 ^{p12:16} Snd 3:7 ^{q12:17} 1 Te 5:15

^{r12:19} Lo 32:35; Mt 5:39 ^{s12:20} Snd 25:21-22; Mt 5:44

Nir amber gavmanhi siyok ni sika

13 Angop ni heyenda sir, gavman ondo mbeek lihinjik sinda ambu lir, wahau. Lerawu os li lawa oso Avui Wasilaka or hahanda osik, os limu landuwa. Karem uwosik jir amber gavmanhi siyok ji sihi os li mbawa hom ji uka. ^{t2}Avui Wasilaka or mbashindak ma ondo olmu sinduwa. Karem uwosik os mashi lihin ji mblarna ermbe nahi, mashi orhin er nga os jimu mblarna ermbenduwa. Erem ji unda osik kumak kavak or nakwa jir. ³Gavman lerawu os li landa karem, ma ol kavakavan unda ma ondon li mbanak li ajekmbaha sinda lir. Lir mbeek ma ol jipjivin unda ondon li mbanak li ajekmbaha sinda ambu lir. Karem uwosik os lir mbahanda nombo hom ji tiya nahi, jir avak jip likwa jir. Lir mbeek jirin kavak nakwa ambu lir. ^{u4}Gavman ondo Avui Wasilaka mu mbashirik li sihi jirin jelyakmbaha lerawun landa lir. Hako os mbele kava las ji u nahi, ji ajeka. Mberem ushiwak? Lir avak jirin kavak nakwa lir. Avui Wasilaka or mbahanda hom os limu ma ol kavakavan uwa ondon kavak nanduwa. ⁵Lih siyok ji sika. Mberem ushiwak? Ma ol kavakavan unda ondon kavak li nakwa lir. Hako oso nom ji hishiwa hala. Kason er nga ji hishika, Avui Wasilaka gavmanhi ma ondon or kamashihindak lerawun olmu landuwa. Karem uwosik, jir mashi lihin ji misihi ji tiyaka.

⁶Uhu takis yan ji ermbeka. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka gavmanhi lerawun landa ma ondon or mbashiwak lerawu oson olmu landuwa. Uwosik takis yan ji hanak lerawu oson er li laka. ^{v7}Mbele mbele takis ya ol gavmanin ji hakmbaha li mbanda oson, os li mbawa

hom, ji haka. Uhu os ya anandi lal ji hakmbaha li mbanda nahi, wa er nga ji haka. Uhu os ma lalhi siyok ji si nahi, mashi lihin ji misihi os li mbawa hom ji uka.

Os ma anandin ji rupshi nahi, Avui Wasilaka mbahanda nombo os jimu tiyanduwa

⁸Os ma jirin mbele mbelen li hawa wasa oson indik ji haka. Oson indik ji handahi sir. Hako Avui Wasilaka os jirin or rupshinda orhi oso wasilaka mendek si nahanda osik mberem orin wasan ji handahi ambu, wahau. Unda osik ermba ermbak man ji rupshihhi armek ji uka. Os erem ji u nahi, lo Avui Wasilakahi os jimu tiyanduwa. ^{w9}Angop ni heyenda sir, lo karem mbanda sir, man mandingormewa hala, hirnyawa hala, nokophirmbirihhi hulatolhakawa hala, mbele mbele mahin misokomlaka heyewa hala. Lo kando nga hovok lo anandi ondo amber nga maintontlo lihi namtas nom nahanda sir, karem, ma anandin ji rupshika, os jihinjik ji rupshinda hom. ^{x10}Uhu os ma anandin ji rupshi nahi, lirin armek unda jir. Mbeek lirin kavak nakwa ambu jir. Uwosik os man rupshinda nombo oson ji tiya nahi, Avui Wasilakahi lo os or mbahanda hom os jimu tiyanduwa. ^y

Halanak Jisasin hishindiyananda ma ondo harandak er li yaka

¹¹Mai, Jisas indik or takwa osmu pasir nanduwa. Os sunguwavu jihin akri ji tormbleri wolo os or takuri wolo homek nari sir. Hako ter osmu ambe ambenduwa. Uwosik os ji suknyawan ji halaha ji usahaka. Uhu mbele mbele jivi nom ji uka. ^{z12}Niri osmu mendek nakwak

^{t13:1} Snd 8:15; Ta 3:1 ^{u13:3} 1 Pi 2:13-14 ^{v13:6} Mt 22:21

^{w13:8} Mt 22:39-40; Je 2:8 ^{x13:9} Kis 20:13-15,17; Lo 5:17-19,21

^{y13:10} 1 Ko 13:4-7 ^{z13:11} Ef 5:14; 1 Te 5:6-7

nanduwa. Uwak haranda osmu talakwak nanduwa. Uwosik mbele mbele kava ol nirik ji undan er ji krunya lafakaha mbele mbele jivi ol tandik ji unda ondo nom ji uka. Mbele mbele jivi ol ji unda ondon korme sayi hom ji toloho ji yaka. ^{a13}Uhu nombo wornakop os tandik li yanda hom ji yaka. Uhu avak uku kavan ji aha ambarambasihi nokopmbawa ji hala. Uhu nokophirmbirihulatulhakawa ji hala. Uhu avak ji anangriyaha ma anandin wapkava hishiwa ji hala. ^{b14}Mbele mbele kava ol sungu masi jihi si mbaskashiwa ondon ji uwa hala. Hako ji halashinak Jisas Kraiss malakama jihik or naha os or mbawa hom ji uka. ^c

**Mbele mbele ma li uwan ji heyehe
ji mba, “Jir avak hik ikwa
jir.” Karem ji mbawa hala**

14 Jisasin hishindiyaanda ma lal os orin li tiyanda nombo lihi oso kwambu nga si nana ambu nahi, ol erem nanda ma ondon halanak li raha nakrem jir nga siosik li sika. Hako mbele mbele yawur ni hishiyarinda ambu ondon jihi ambek ji anambliirmbliariwa hala. ^{d2}Ma lal karem hishinda lir, mbele mbele akwa ol li awa ondo jivi lira, mbeek akwa lal li unak Avui Wasilakahi misokomek kavak nakwa ambu lir. Karem li hishihi mbele mbele fle avi ondon olmu anduwa. Hako lal karem hishinda lir, os ondon li a nahi, avak kavak li naku. Karem li hishihi mbeek ondon anda ambu lir. ^{e3}Hako ma ol fle avi ondon anda ondo avak li mba, “Nir Jisasin ni hishiowenda nombo nihi kwambuk nanda sir.” Karem li mbaha ma ol ondon hakrinda ondon mashi kavan li mbawa hala. Uhunda hom ma ol fle avin hakrinda ondo avak ma ol mbele mbele ondon anda man mashi

kavakavan li mba, “Ma rondo fle avin li awa osik, Avui Wasilaka misokome orhik kavak nanda lir.” Karem li mbawa hala. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka angop jir nga lir nga indik or lahanda jir. ^{f4}Wa mir mberem mi nanda osik ma or malakama orhi siyok sinda oton mi heyembandu? Os malakama orhi misokomek or sitambana nahi, mo or takatukuyi nahi, malakama orhi vai heyembakwa ri, mir nembes. Kumak avak mbele mbele ol or anda nga ol or unda nga misokome Avui Wasilakahik or sihi orhinjik or sawenak misikwa ri. Hako an a hishiwa, avak or sitambanakwak a hishiwa nir. Mberem ushiwak? Wasilaka jelyashinak sitambanakwa ri. ^g

⁵Uhunda hom ma lal karem hishinda lir, de namtas nom jivik si naha de anandi ondon tikrinda sir. Unda osik oro wolok Avui Wasilakan lotu unda lir. Hako lal karem hishinda lir, de amber hom nakremkop jivik nanda lir. Halanak ma amber wavu lihik os jivik nakwak li hishiwa nombo hom li uka. ^{h6}Ma ol de ondon heyehe mba, “De kaso nom jivi sira. Oro wolokop Avui Wasilakan ni lotu ukwa nir.” Karem hishiwa ma ondo mbeek lihinjik erem mbawa ambu lir. Hi orhin li hausimbausikwak erem mbanda lir. Uhunda hom ma ol fle avin anda ma ondo erem. Fle avi ondon li awa wolo Avui Wasilakan armesarmek li mbaha anda lir. Uwak ma ol fle avin hakrinda ondo erem, fle avin li hakrihi Avui Wasilakan li rupshihi orin hausimbausinda lir.

⁷Undosik os nimu heyenduwa, tos ni liyawa nga os ni hakwa nga mbeek ni tolonda ambu nir. Oso Avui Wasilaka ortonom tolonda ria. ⁸Os ni liyawa orhi mak ni naha orhik ni liyanda nir. Uhu os

^a13:12 1 Jn 2:8 ^b13:13 Lk 21:34; Ef 5:18 ^c13:14 Ef 5:11 ^d14:1 Ro 15:7

^e14:2 Stt 9:3-4 ^f14:3 Kl 2:16 ^g14:4 Mt 7:1; Je 4:11-12 ^h14:5 Ga 4:10-11

ni hawa wolo orhik ni ikwa ona. Uwosik os ni liyawa nga os ni hawa nga nir orhi nira. ¹⁹Krais os or haha nor usahari tontlo orok or ma ol hahanda nga ol liyawa nga malakama lihik nari ria.

¹⁰Or malakama nihik or nahanda osik, mberem ushiwak ol orin tiyanda ma ondo os li uwan ji heyehé ji mba, “Jir avak hik ikwa jir.” Karem ji mbandu? Uhu hi jihin ji hauowehe ma anandihi hin ji haka owendu? Ji misi, kumak avak nir amber Avui Wasilaka misokome orhik ni sihi mbele mbele ol ni undan ni sawenak or heyembakwa ri. ¹¹Os jekamba orhik mas karem li kayeri hom, “Wasilaka karem mbari ri, An ermba ermbak a linda nir. Uhu omendingak jirin amu sawenduwa, kumak avak ma misambik fehe amber kumbambongo lihin li huvuhu anin lotu ukwa lira. Uhu ma amber avak anin li heyehé karem mbakwa ola, “Mirtonom God indinga mira.” *Aisaia 45:23*^k

¹²Unda osik os nimu heyenduwa, kumak avak nir amber mbele mbele os ni undan misokome orhik ni sihi ni sawekwa nira.

Os ni liyawa nihin ni auheyeka. Las avak os ni liyawa nihi oso si unak ma anandi kavakava orok li layinda ngashi

¹³Uwosik nir avak ma anandi ondo os li uwan ni heyehé ni mba, “Jir avak hik ikwa jir,” karem ni mbawa hala. Avui Wasilaka vai kumak lirin heyembakwa ri. Hako nir os ni liyawa nihin armek ni auheyeka. Las avak mbele mbele ol ni uwa ondo li unak Jisasin hishiowenda ma anandi ondo kavakavan li uhu li takatukuyinda ngashi. ¹⁴An Jisas Krais angop anin korbak or sawenda osik,

angop a heyewa nir, akwa ol ni anda ondo mbeek li unak misokome Avui Wasilakahik kavak ni nakwa ambu nir, wahau. Hako ma lar os or hishihi nor mba, “Os akwa ondon a anahi, avak kavak a nakwa nir.” Os karem or hishihi or a nahi, os ormu kavakavan uwa sira. ¹⁵Uwosik ji auheyeka, las avak akwa ol ji anda ondo unak ma oto or takatukuyinda ngashi. Os mbele mbele ol or pantlenda ondon ji a nahi, akwa jiji os ji anda oso mi hom ji shian-doshiwak mahasanje jiji oto or taji-faha nor takatukuyiwa sir. Uwosik jir mbeek nombo os man rupshinda nombo oson tiyawa ambu jir, wahau. Krais ma oton or jivinakurik hari ri. Unda osik jir avak os ji anda nombo orok ji unak ma oton kavak or nawa hala. ¹⁶Jir mbele mbele ol ji uwa, jivi, karem ji mbaha ji uwak Jisasin tiyanda ma lal li heyehé mba, “Os li uwa oso kava sir.” Erem li mba nahi, lir nga anamblirmlariwa hala. Os erem ji u nahi, hi Jisashin ji uwak osmu kavak nanduwa. ¹⁷Avui Wasilaka malakama nihik or naha nirin yanga orhik or arangoshinak ni likwa oso mbeek akwa mo uksemben ni anda nombo orok nakwa ambu sir, wahau. Hako os ni halashinak Masikome orhi nirin or jelyashinak ma worna mak ni naha ma anandi nga ni waphimbijiji ni rupshihi ni likwa oso nom mbanda sir. ¹⁸Os nombo oson ji tiyaha Kraishi lerawun ji la nahi, Avui Wasilaka avak nombo os ji tiyawa oson or heyehé jirin rupshikwa ri. Unak ma anandi nga avak jirin li heyehé li mba, ma ondo jivi lir.

¹⁹Karem uwosik jir avak Jisasin tiyanda ma anandi ondo nga ji anafaha ji lika. Uhu lirin ji saunjelyashinak os orin li tiyanda nombo lihi oso kwambuk si naka. ²⁰Jir avak ji halashinak akwa

ⁱ14:8 Ga 2:20 ^j14:10 2 Ko 5:10 ^k14:11 Fl 2:10-11

^l14:14 Ap 10:15; Ta 1:15 ^m14:15 1 Ko 8:11-13 ⁿ14:19 Ro 12:18; 15:2

os ji anda oso si unak mahasanje jihi os Jisasin li hishiowenda nombo lihi oso kavak si nanda ngashi. Hemo akwa ondo amber hom jivi numbu lir. Hako os akwa jihi os ji anda oso si unak mahasanje jihi lar or takatukuyi nahi, os jimu kavakavan uwa sir. ^{o21}Os fle avin ji aha wain ukun ji uksem awa nombo jihi orok mahasanje jihi lar or takatukuyi nahi, os erem ji unda nombo oson er ji halaka. ²²Mbele mbele ol jihinjik, jivi, karem ji hishiwa ondo ji halashinak jir nga Avui Wasilaka nga jihikop si naka. Ma anandin ji ukmisimbawa hala. Os jihinjik ji hishihi ji mba, “Mbeek akwa lal anin unak kavak a nakwa ambu nir.” Karem ji hishihi ji awa ji rupshika. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka wavu os erem ji hishihi ji awa nombo oson angop or heyewa sir. ²³Hako os ji hishi ji mba, “Akwa kason a awa jivik a nakundan mo kavak a nakundan?” Karem ji hishihi ji awa os jimu jihinjik kavakavan uwa sir. Mberem ushiwak? Wavu frijip frijip ji hishihi ji awa osa.

**Os Krai siosin or jelyanda
hom ma anandin ni jelyaka**

15 Nir kwambuk sitambananda ma nirin, halanak ma ol kwambuk sitambananda ambu ondon ni jelyashinak kwambuk li sika. Hako avak nir nihinjikop ni hishiwa ni hala, wahau. ²Mahasanje nihi ondon ni jelyashinak os Jisasin li hishiowenda nombo lihi oso avak kwambuk si naka. ^{p3}Jisasin ji hishika, or mbeek orhikop hishiri ambu ri, wahau. Or mbele mbele os Avui orhi or mbari hom uri ri, os jekamba Avui Wasilakahik karem li kayehendari hom, “Ma ol mirin okolehe mbawa ma ondo anin er nga okolewa

lir.” ^{q4}Unda osik os nimu heyenduwa, mashi mashi amber ol jekamba orhik li kayeri ondo nirin li jelyashinak ni sikurin li kayeri sir. Uhundanak mashi oso nirin si jelyashinak kwambuk ni sihi os Avui Wasilaka nirin indiyok or lakwa wolon er ni nikishika. ^{r5}Avui Wasilaka nirin jelyaha saumbornanda ma ria. Jirnjik orin a sawenda karem, “Ma ondo wavu lihin halashinak avak os Krai siosin or jelyanda hom lihi ambek li anasaunjelyaha li lika.” Karem jirnjik Avui Wasilakan a sawenda nir. ⁶Ushinak jir avak wavu namtaskop ji hishihi Wasilaka nihi Jisas Krai Avui orhi hi orhin ji hausimbausihi orin ji lotu uka.

**Pol ma ol Jisasin tiyanda
ma ondo wavu namtaskop
li hishikmbaha nor mbari**

⁷Jisasin hishindiya ma jirin ji misi, Krai jirin or rupshihi nor mbarik orhi mak nari jir. Uhunda osik os jirin or rupshinda hom, orin hishindiya ma ondo amber er ji rupshihi lir nga nakrem ji anafaha lika. Os erem ji u nahi, ma misambik fehe ondo li heyeye Avui Wasilaka hi orhin hauowekwa lir. ^{s8}Ji hishika, Krai Judama ondon jelyakurik tari ri. Erem or uri osik os nimu heyenduwa, Avui Wasilaka mbeek mashi os misumu lihin mas or mbahandari oson halari ambu ri, wahau. ^{t9}Uhu Krai Judama ambu ondon er nga jelyakurik tari ri. Ushihindak lir waprushi Avui Wasilakahin kormbak li heyeye hi orhin li hausimbausikmbahan, os mas jekamba orhik karem li kayehendari hom, “Avak Judama ambu ondo lihi nindik a sihi hukwan a koroho hi mihin avak a hauowekwa nir.” *Buk Song 18:49* ^u

^o14:20 1 Ko 8:13 ^p15:2 1 Ko 10:24,33 ^q15:3 Sng 69:9 ^r15:4 2 Ti 3:16
^s15:7 Ro 14:1 ^t15:8 Mt 15:24 ^u15:9 Ap 3:25

¹⁰ Uhu mashi las nga karem li kayeri sir,

“Jir Judama ambu jirin, Judama ondo nga nakrem ji sihi hi Avui Wasilakahin ji hauoweka.” *Lo 32:43*

¹¹ Uhu mashi las nga karem li kayeri sir,

“Jir Judama ambu jirin, hi Avui Wasilakahin ji hauoweka. Uhu yanga yangak fehenda ma jirin, hi orhin ji hauoweka” *Buk Song 117:1*

¹² Urik profet Aisaia er nga karem or kayeri sir,

“Ma lar kumak avak Devithi krahak taklawa ri. Or avak Judama ambu ondon or arangoho washilikwa ri. Unak lir avak orin li heyehhe mba, ortonon nirin jivinakwa ma ria.” *Aisaia 11:10*^v

¹³ Avui Wasilaka ortonon mbele mbele ol ni nikishiwa tontlo oria. Orin a sawenak jirin or unak sunguwavu jiji nga ji rupshihi ji waphimbijiji orin ji hishioweka. Uhu na sawenak Masikome orhin or halashinak jihik or nanak kwambuk ji sihi os jirin indiyok or lakwa oson ji nikishika.

Pol lerawu os Judama ambu ondohi nindik or larin or rupshiri

¹⁴ Jisasin hishindiyaanda ma jirin, jir angop mashi orhin ji yarinda osik, mbele mbele jivin unda jir. Uhu mashin sawehe man tolo wornandahik nawak a heyewa jir. ¹⁵ Hako Avui Wasilaka anin or jivinaha lerawu orhin a lakmbaha anin or kamari osik mashi lal ol jekamba karok a kayeri ondo mainkwambuk a kayeri lir. A hishiri karem, halanak karem a kayeshinak mashi os mas a sawehendan indik li hishihi avak kwambuk er li sitambanaka. ¹⁶ Avui Wasilaka anin or kamashindak Judama ambu ondohik a ihi mashi jivi os Jisas hulaima nokopman or

jivinahanda mashi oson lirin a sawenda nir. Ushinak lir avak Avui Wasilakahik li ranak Masikome orhi lirin or unak orhi ma indingak li nakmbahan. Os Judama pris lihi ondo mas ofan li undari hom an ol Judama ambu ondon ofa hom Avui Wasilakan a handa nir.^w

¹⁷ Lerawu os a landa oson a heyehhe jivik si nawak hi Jisashin amu hauowenduwa. ¹⁸⁻¹⁹ An mbeek mbele las anihik a undan a mbanda ambu nir, wahau. Hako mbele mbele lerawu wasilaka os Kraisa tava anihik or unda ondo nom a mbanda nir. Or anin or jelyaha kwambu orhin or hashiwak mbele mbele ma undahi ambu ondon a unda nir. Uhu Masikome orhi oto anin kwambu mendek jelyanda ri. Mbele mbele ol tava anihik or halarik a uri ondo li urik Judama ambu ondo sunguwavu lihin li tormbelehe Jisashi mashin tiyanda mak nari lir. Ushirik Jerusalemik a sishihi yanga yanga amber a yaha yanga Ilirikum orok a ihi mashi orhin a sawenadani nir. ²⁰ Ermba ermbak lerawu orhin a lakwak a hishinda nir. Hako an mbeek yanga os mas mashin li saweyanda mishi orok a ikwak a hishinda ambu nir, wahau. Mberem ushiwak? An mbeek ma lal mas wormbon li faleshinak an orok akan a ukwak a hishinda ambu nir. ^{x21} An os jekamba orhik karem li kayehenda hom a ukwak a hishinda nir,

“Ma ol mas mashi orhin misinda ambu ondo avak li misikwa sir. Uhu ma ol mas orin heyenda ambu avak mashi orhin li heyekwa sir.” *Aisaia 52:15*
Karem li kayehendari hom a unda nir.

Pol Romik fehe ma ondon or i heyekurik or hishihi nor mbari

²² Jir sios Romik fehenda ma jirin, ermba ermbak jirin a ta heyekwak a hishinda nir. Hako lerawu mushak olmu

anin tontlewa. ^{y23}Hako lerawu ol anin tontlewa ondo am mendek li nashiwak, ter jirin a ra heyekwak amu hishinduwa. ²⁴Avak os yanga Spenik a ikwa wolo a raha jir nga ni likwa nir. A ikuna wolo anin ji jelyashinak yanga Spen orok a ikwa nir. ²⁵Hako mas jirik a ra namber, awak ya lal erndakava ol sios Jerusalemik linda ondonjik a laha ikwa nir. ²⁶Kraishi ma ol provins Masedoniak fehe nga Akaiak fehe nga ya ondon li ewehe Jerusalemik fehe ondonjik li hakmbaha li mbahanda osik, masmas ya ondon orok a laha ikwa nir. Ushihikop jirik a rakwa nir. ^{a27}Lir lihinjik ya ondon ewendirsari lir. Li hishiri karem, lir wasa nga nari lir. Jerusalemik fehe ma ondo mashi Avui Wasilakahin lirin li saweri osik, lir nga olmu mbele mbele maome lihin jelyakuri yokon yan ewendirsari lir. ^{b28}Uhunda osik an masmas ya ondon Jerusalemik a layi hashihikop jirin a ra heyekwa nir. ²⁹Uhu a hishiwa karem, os jirin a ra heyewa wolo, os Kraisi anin armek or unda oso, awak jihik si nashinak nakrem ni rupshikwa nir. ^c

³⁰⁻³¹An Jerusalemik a ikmbaha amu mbanduwa. Hako provins Judiak fehe Judama ol Jisasin tiyanda ambu ondo anin kavak li ukmba mbanda lir. Uwosik jir Jisashi ma awak hi orhik anjik Avui Wasilakan ji sawenak anin or jelyaka. Os anin wavu jihik ji ewenda nahi, kwambu os Masikome orhi jirin or hahanda orok erem ji uka. Uhu ji beten unak erndakava ol Jerusalemik linda ondo ya os a laha na hakmbaha na mbawa oson li heyeye awak li rupshika. ^{d32}Os Avui Wasilaka ji sawewan or misi nahi, awak a raha jirin a heyekwa nir. Uhu na rupshihi jir nga kandakar nga ni likwa nir. ³³Avui Wasilaka jirin or jivinahanda

osik, jip jimu linduwa. Halanak waphimbiji orhi oso jirik er si naka.

Pol wesambasa orhin or hari

16 Jirin a sawekwa karem, jikaha nihi Jisasin tiyanda las hi sihi Fibi. Sir Jisashi lerawun yanga Senkria orok landa sir. Os jirin si ra heyewa wolo awak sirin armek ji uka. ²Sir Jisashi mak si nanda osik, os Avui Wasilakahi lerawun landa man ji eweunda hom sirin armek ji eweuka. Os torok si liri wolo ma musha mendek si jelyaha anin er nga jelyandari sir. Uwosik os orok si ihi os mbele las nga si nana ambu nahi, sirin ji jelyaka.

³Uhu wesambasa anhin Prisila fre Akwilan ji haka. Frir nga an nga nakrem Kraishi lerawun ni landari nir. ^{e4}Frir kuma yoko anhik sindari vria. Ma lal anin li mandingormekurik li mbari frir mbeek anin halandari ambu vri. Karem uwosik fririn amu rupshinduwa. Uwak sios amber hom fririn olmu er nga rupshinduwa. ⁵Uhu wesambasa anhin ma ol aka frihik tirsaha lotu unda ma ondon ji haka. Uhu wesambasa anhin Epainetus oton ji haka. Orin a rupshi mendenda nir. Or provins Esia orok maifu mendek wavun tormbleri ma ria. ⁶Uhu wesambasa anhin Maria oson ji haka. Sir jirin si jelyaha lerawu havan landa sira. ⁷Uhu wesambasa anhin Andronikus nga Junias nga ji haka. Frir nga an nga Judama nir. Uhu samba nakrem ni tlenda nir. Aposel ondo amber mashi jivin fririn mbanda lir. Frir angop mas wolokop Jisashi mak nari vri. Ana na namber, fri nari vri.

⁸Uhu wesambasa anhin Ampilatus oton ji haka. Or Jisasin tiyanda ma laroria. Or naimble anhi oria. ⁹Uhu we-

^{y15:22} Ro 1:13 ^{z15:25} 1 Ko 16:1-4

^{a15:26} Ap 24:17; 1 Ko 16:1; 2 Ko 8:1; 9:2,12 ^{b15:27} 1 Ko 9:11

^{c15:29} Ro 1:11 ^{d15:30-31} 2 Ko 1:11; Kl 4:3; 2 Te 3:1 ^{e16:3} Ap 18:2

sambasa anhin Urbanus oton ji haka. Or nga nir nga nakrem Kraishi lerawun ni landa nira. Uhu wesambasa anhin Stakis oton er nga ji haka. Or naimble indingo anhi ria. ¹⁰Uhu wesambasa anhin Apeles oton ji haka. Nomorawu musha orhik li lawuri mbeek takatukuyiri ambu ri. Or kwambuk sitambanandari ri. Uhu wesambasa anhin Aristobulus len ji haka. ¹¹Uhu wesambasa anhin Herodion oton ji haka. Or nga an nga shir Judama shir. Uhu wesambasa anhin Narsisus nga jikisnokopji jikanoka orhi nga ji haka. Lir er nga Jisasin tiyanda mak nanda lir.

¹²Uhu wesambasa anhin Trifina nga maha sihi Trifosa nga ji haka. Frir lerawu Wasilakahin kwambu mendek landa vri. Uhu wesambasa anhin Persis oson ji haka. Sir jikaha anhi hom nanda sira. Sir er nga Wasilakahi lerawun warje nga landa sir. ¹³Uhu wesambasa anhin Rufus oton ji haka. Or Jisasin tiyanda ma jivi mende lar oria. Uhu wesambasa anhin nijava orhin er nga ji haka. Sir anin jikisi indinga sihi hom eweuri sir. ¹⁴Uhu wesambasa anhin Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas nga mahasanje jikanoka lihi ol nakrem li linda ondo nga ji haka. ¹⁵Uhu wesambasa anhin Filologus nga Julia nga ji haka. Uhu wesambasa anhin Nereus nga jikaha orhi nga ji haka. Uhu wesambasa anhin Olimpas nga Avui Wasilakahi ma ol nakrem li linda ondo nga ji haka.

¹⁶Nir Avui Wasilakahi mak ni nanda nir, halanak os ni tirsawa wolo ni anamakshitakshihi ni tava anatoloka. Sios amber tol torok linda wesambasa lihin olmu jirin handuwa. ^g

Ma ol ji anafaha linda nombon kavak nanda ma ondon ji auheyeka

¹⁷Jisasin hishindiyananda ma jirin ji misi, ma ol taha os ji anafaha linda nombon oson uwak kavak ji nakwa ondon ji auheyeka. Mashi os li mbawa mbeek mashi jivi Jisashi os ni sawenda nga nakrem nanda ambu sir. Mashi os li sawenda oso si uwak hulaima nokopma nombon Avui Wasilakahin halanda lir. Uwosik ol erem nanda ma ondon ji auheyeka. ^{h18}Lir mbeek Wasilaka nihi Jisas Kraishi lerawun landa ma ambu lir, wahau. Lir men sungu masi lihi si mbawa hom uyanda lir. Uhu men man li mamblaselaha hokophakovinda lir. Uwak ma ol jikisakrihi wavuk hishinda hom nanda ma ondo os li mbawa mashin misindiyananda lir. ⁱ¹⁹Hako a misiwa jir mbeek ol erem nanda ma ondon tiyanda ambu jir. Uwak torok fehenda ma amber er nga kwambuk ji sinda oson angop mistakowa lir. Ushiwak an er nga jirin amu rupshinduwa. Hako jirin a sawekwa karem, mbele mbele os kavak nanda nga jivik nanda nga armek ji hishiyarika. Uhu mbele mbele jivi nom ji uka. ^{j20}Avui Wasilaka mishamaimbaha waphimbiji tontlo ria. Nambek nakwa ambu ri. Avak kolomalok or unak ji heyenak Laulaka oto kwambu orhi mendek si nashinak kumbamu jihik or takatukuyinak ji heyekwa ri. Hako halanak waprupshi Wasilaka nihi Jisas Kraishi jihik er si naka. ^k

Pol nga nakrem linda ma ondo wesambasa lihin li ermberi

²¹Timoti ma or an nga nakrem lerawun shi landa oto wesambasa orhin jirin ormu handuwa. Lusius, Jeson, Sospater anhi ma ondo olmu er nga we-

^{f16:13} Mk 15:21 ^{g16:16} 1 Ko 16:20; 1 Pi 5:14 ^{h16:17} Mt 7:15; Ta 3:10

^{i16:18} Fl 3:19; 2 Pi 2:3 ^{j16:19} Ro 1:8; 1 Ko 14:20 ^{k16:20} Stt 3:15

sambasa lihin jirin handuwa. ¹²² An Tertius anira. Pol or mbawak a heyeye jekamba kason jirnjik amu kayenduwa. An er nga wesambasa anhin hi Jisashik jirin amu handuwa. ²³⁻²⁴ Gaius er nga wesambasa orhin jirin ormu handuwa. Man armek eweunda ma ria. Pol torok or liwa wolo orin armek eweunda ri. Uhu Jisasin tiyanda ma ol aka orhik tirsawa ondon er nga armek unda ri. Uwak Erastus ma or gavmanhi yan tolondari ma oto nga Kwartus nga opmu wesambasa frihin jirin handuwa. ^m

Avui Wasilaka hi orhin ni hauoweka

²⁵ Avui Wasilaka avak jirin jelyakwa ri, os jekamba orhik li kayendari hom.

Ushinak kwambuk sikwa jir, mbeek takatukuyikwa ambu jir. Karem uwosik hi orhin ji hauoweka. Mashi orhi mas wanyi wandari sir. ⁿ²⁶ Hako ter Avui Wasilaka or ermba ermbak linda oto or mbashirik mashi os mas profet orhi ondon or harik li kayhendari oso ter os nimu kormbak sawewak jimu heyekrahakoronduwa. Ushinak mashi oson ji misihi ji toloho os si mbawa hom ji tiyakmbahan.

²⁷ Avui Wasilaka oronom wasilaka mende ria. Hi Jisashikop hi orhin ermba ermbak ji hauoweka. Ome sira.

¹16:21 Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 ^m16:23-24 Ap 19:9; 1 Ko 1:14

ⁿ16:25 Ro 1:5; Ef 1:9; 3:5,9; Kl 1:26

Jekamba maifu Pol yanga Korinik lندانjik or kayeri

1 An Pol anira. An aposel Krai Jisashi nira. Avui Wasilaka orhinjik anin or kamashirik aposelik amu nara. ²Sostenes nir nga nakrem Jisasin hishindiyanada ma ri. An or nga shi lihi jekamba kason jir Avui Wasilakahi masios Korinik lندانjik amu kayenduwa. Jir nga ma ol yanga apsham apshamhik fehe nga Avui Wasilaka or kamashihindak orhi ma indingak jimu nanduwa. Uhu Krai Jisas miandok or hari nombo orok Avui Wasilakahi misokomek jivi indingak jimu nanduwa. Uhu orin ji lotu uhu hi Jisas Kraishik orin jimu beten unduwa. Nir amber yanga apsham apshamhik fehe ma amber Wasilaka nihi ortonom ni lotu unda nir. ³Jirnjik Avui Wasilaka nihin a sawenak or nga Wasilaka nihi Jisas Krai nga waprupshi frihi nga waphimbiji frihi nga fri halashinak jihik si naka.

Pol Avui Wasilakan armesarmek or mbari

⁴Avui Wasilaka waprupshi orhin yelndam jirin or haha or mbashirik Krai Jisas jihi farniyik miandok hari ri. Unda osik oson a hishihi Avui Wasilaka anhin ermaba ermbak armesarmek amu mbanduwa. ⁵⁻⁶Mberem ushiwak? Avui Wasilaka kwambu orhi jirin or hashihindak lerawu orhin amber hom arme mendek jimu landuwa. Mashi orhin armek ji hishiyarihi mashi oson os jimu sawenduwa. Mbele mbele ol ji unda ondo olmu mukunduwa, mashi Kraishi os mas jirin ni sawendari oso omendinga sir, karem olmu mukunduwa. ⁷Lerawu Avui Wasilakahin ji lakmbaha kwambu orhin jirin

angop or harakoshihinda osik lerawu orhin armek landa jir. Uhu Wasilaka nihi Jisas Krai indik or takwa wolo oson er jimu nikishinduwa. ⁸Or avak kwambu orhik jirin or jelyashinak kwambuk ji sitambanaha os or takwa wolo oson ji nikishika. Unak os or tawa wolo mbeek musa las jihik nanak or heyekwa ambu sir. ⁹Avui Wasilaka jirin or kamashihindak jikisi orhi Jisas Krai Wasilaka nihi oto nga nakrem jimu sinduwa. Avui Wasilaka mbele mbele ol or ukmbaha nor mbanda erem er unda ri. Mbeek mbafirimbanda ambu ri. ^p

Ma ol yanga Korinik linda ondo li anakoroho mbeek wavu namtaskop hishiri ambu lir

¹⁰Jisasin hishindiyanada ma jirin, ji misi. Kwambu Wasilaka nihi Jisas Kraishik jirin a sawehe namu mbanduwa. Jir amber wavu namtaskop ji hishihi mashin ji mbaka. Avak ji anangriaaha ji anakoroho jihi jihik ji siwa hala. Jihi ambek ji anatavatoloho ji sika. ¹¹Jisasin hishindiyanada ma jirin, ma ol Kloe oso nga nakrem linda ondo li taha li sawerik a misiri, jir jihi ambek jimu anangrianduwa. ¹²Mashi os a misiri jihi ambek ji anangriaaha ji mbari karem, jihi lal karem mbanda jir, “An Polin a tiyanada nir.” Uwak lal karem mbanda lir, “An Apolosin a tiyanada nir.” Hovok lal karem mbanda lir, “An Pitan a tiyanada nir.” Hovok lal karem mbanda lir, “An Kraisin a tiyanada nir.” ^r

¹³Os erem ji uwa, sios Kraishi os jimu kavak nanduwa. Sios maome Kraishi sir. Jir mbeek nindi nindik ji korondahi ambu sir. Wa, mberem ji hishindu? An Pol jirin a jivinakurik miandok a hari on? Wahau. Krai Jisas ortonom

^o1:8 1 Te 3:13; 5:23 ^p1:9 1 Te 5:24; 1 Jn 1:3 ^q1:10 Fl 2:2

^r1:12 Ap 18:24-28; 1 Ko 3:4

jih farniyik miandok hari ri. Jir anin ji hishindiya fak layiri oj? Wahau. Jisasin ji hishindiya fak layiri jir. ¹⁴ An os jir nga na liri wolo Krispus fre Gaius nom fak a tolofaleri nir. Mbeek ma anandi lal nga nembes. Os ma mushak fak a tolofalendakop jir karem mbawa jir, ^{s15} “An Polin a hishindiya fak a layiri nir,” karem mbaha jiji ambeek anakorowa jir. Hako an mbeek ma mushak fak a tolofaleri ambu nir. Unda osik Avui Wasilakan armesarmek amu mbanduwa. ¹⁶ Hako ma lal ol er nga na fak a tolofaleri ondon a hishawa, Stefanas nga orhi ma ondo nom. A hishiwa ma anandi lal nga nembes. ^{t17} Kraishik mashi orhin a sawekmbaha or mbashirik a iri nir, mbeek man fak a tolofalekmbaha nembes, wahau. An mbeek hishiyarinda ma misambik fehe ondo hom mashin armek a sawenak ji misihhi ji mba, “Ma roto hishiyarinda nga nor naha mashin armek sawenda toria,” karem ji mbakmbaha na sawenda ambu nir, wahau. Os erem a sawe nahi, mashi os a sawewa oso mbeek hulaima nokopman jelyakwa ambu sir. Hako an Kraishik hulaima nokopman or jivinakurik miandok or hahanda oso nom a sawenda nir. Unak mashi oson li misindiya kmbahan.

Kwambu Avui Wasilakahi Kraishik nanda sir

¹⁸ Omendinga sir, ma ol mashi Avui Wasilakahin kumaifaha hik inda nombok sinda ma ondo karem mbanda lir, “Mashi oso mbelenda ma mbanda mashi sir. Ma or miandok hahanda oto nirin jivinandahi ambu ri,” karem mbanda lir. Hako nir mashi Avui Wasilakahin ni misindiya hevenik inda nombok sinda nir. Nir ni hishiwa karem, Jisas miandok or hahanda nombo orok Avui Wasilaka

kwambu orhik nirin jivinari ri, karem nimu hishinduwa. ^{u19} Mashi Avui Wasilakahi karem li kayehendari sir, “Avak ma ol hishihi mba, “An hishiyarinda ngashi nir,” karem mbanda ma ondo hishiyarinda lihi oso avak a laha ermbekwa sir.” *Aisaia 29:14*

²⁰ Ma misambik fehe ol hishiyarinda nga nanda ondo hishiyarinda lihi oso am si jelyashinak hevenik ikundal? Wahau. Mashi Moseshin sawenda ondo hishiyarinda lihi oso am si jelyashinak hevenik ikundal? Wahau. Misambik fehe ma ol mashin armek mbaha kwambu nga nanda ondo hishiyarinda lihi oso am si jeylashinak hevenik ikundal? Wahau. Avui Wasilaka angop or mukurik ji heyeri sir. Hishiyarinda misambik fehe mbeek man si jelyashinak hevenik ikwa ambu lir, wahau. Avui Wasilaka or ushihindak hishiyarinda misambik fehe hishiyarinda lihi oso mbelenda ma mbanda mashi hom osmu nanduwa. ^v

²¹ Avui Wasilaka nirin or jivinakmbaha nor mbahanda nombo oso apsham er nahanda sir. Mbeek nombo os nir ma misambik fehe ni hishihi ni yarikuri nombo orok or mbari ambu sir, wahau. Nombo oso karem, mashi jivi Jisashin ni sawenak ma li misindiyanak lirin or jivinakuri nom mbari sir. Hako ma ol mashi Avui Wasilakahin mblarnanda ma ondo nirin karem mbanda lir, “Ma rondo mbelenda mashin mbanda lir,” karem mbanda lir. ^{w22} Judama mamatar lihi Jisas miandok or hari oso mbeek lirin or jivinakwa ambu, karem hishinda lir. Lir os mashi nom li misi nahi, mbeek mashi oso ome, karem hishiowekwa ambu lir. Hako mbele mbele ma undahi ambu ondon li heyeye nom, mashi oso ome, karem mbanda lir. Judama ambu ondo mamatar lihi Jisas miandok or hari oso

^{s1:14} Ap 18:8; Ro 16:23 ^{t1:16} 1 Ko 16:15 ^{u1:18} Ro 1:16

^{v1:20} Jop 12:17; Ais 19:12; 33:18; 44:25 ^{w1:21} Mt 11:25

mbeek lirin or jivinakwa ambu, karem hishinda lir. Uhu lir ma ol hishiyarinda nga nawa ma misambik fehe li sawewa mashi nom li misikmbaha hishinda lir. ²³Hako nir Jisas miandok or hahanda mashi nom ni sawenda nir. Uwak Judama mamatar lihi mashi nihin li misih ihi wavu lihi kavak si nawak mbeek Jisasin hishindiya ambu lir. Uwak Judama ambu ondo lir mashi os ni sawewan li misih ihi karem mbanda lir, “Mashi oso mbeek armek nawak ni misiswa kom. Ma rondo mbelenda ma mbanda hom li mbawa sir.” Karem li mbaha mbeek Jisasin hishindiya ambu lir. ^{x24}Hako ma ol Avui Wasilaka or kamanda ondo mashi os Jisas miandok or hari oson li misih ihi angop li hishiyarihi orin hishindiya ambu lir. Judama nom nembes, Judama ambu nom nembes, evrembam mashi os Jisas miandok or hari orok Avui Wasilaka kwambu orhin korbak or mukushirik li heyeri sir. Uhu angop li hishiyariri sir, Avui Wasilaka lirin or jivinakurik Krai miandok or hari oson. ^{y25}Ma misambik fehe lal karem hishinda lir. Avui Wasilaka or mbashirik Jisas miandok or hari oso mbeek lirin or jivinakwa ambu sir, oso mbelenda ma mbanda mashi sir, karem hishinda lir. Hako os erem or uri nombo oso osmu hishiyarinda orhi wasilakak nanda oson ma misambik fehen mukunduwa. Ma misambik fehe lal Jisas miandok or hari oson li heyehe li mba, “Avui Wasilaka mbeek kwambu ngashi ambu ri,” karem mbanda lir. Hako os erem or uri nombo oso osmu kwambu orhin mukunduwa. ^z

²⁶Jisasin hishindiya ma jirin, ji hishika. Mas mberem mberem ji narik Avui Wasilaka jirin or kamar? Mamatar jiji mbeek hishiyarinda nga narik or

kamari ambu jir. Hovok mamatar jiji mbeek malakamak ji narik or kamari ambu jir. Hovok mamatar jiji mbeek hi nga ji naha mbele mbele nga ji narik or kamari ambu jir. ^{a27}Ma misambik fehe jirin li heyewa, jir hishiyarinda ngashi ambu, karem li mbanda ma jir. Hako Avui Wasilaka mu jirin kamara. Os erem or uri nombo oso osmu mukunduwa, ma ol hishiyarinda ngashi ondo hishiyarinda lihi oso mbeek lirin si jelyashinak hevenik ikwa ambu lir. Ma misambik fehe jirin li heyewa, jir malakama hom nanda ambu jir, karem li mbanda ma jir. Hako Avui Wasilaka mu jirin kamara. Mberem ushirik? Erem or ushinak malakama misambik fehe li heyehe karem li mbakmbahan, “Kwambu nihi oso mbeek nirin si jelyashinak hevenik ni ikwa ambu nir,” karem li mbakmbahan. ²⁸Ma misambik fehe jirin li heyehe li mba, “Rondo mbeek ma jivik li naha hi nga nanda ambu lir,” karem li mbanda ma jir. Hako Avui Wasilaka mu jirin kamara. Mberem ushirik erem or ur? Erem or ushinak avak li heyekrahakoro ho li mba, “Os malakamak ni na nahi mo hiushamak ni na nahi, oso mbeek nirin si jelyashinak hevenik ni ikwa ambu nir,” karem li mbakmbahan. ²⁹Mberem ushirik Avui Wasilaka erem or ur? Las avak misokome orhik hi jihin ji hauowenda ngashi, karem or hishiri osa. ^{b30}Avui Wasilaka jirin or ushihindak Krai Jisas nga nakrem jimu sinduwa. Lerawu os Krai lari orok hishiyarinda Avui Wasilakahi os nirin or jivinari oson korbak ormu mukuri sira. Or ushirik misokome Avui Wasilakahik ma worna mak nimu nara. Lerawu os Krai lari karem. Maome orhin fleya hom or harik fi orhi si ngoroho

^x1:23 Ro 9:32; 1 Ko 2:14 ^y1:24 Kl 2:3

^z1:25 2 Ko 13:4

^a1:26 Mt 11:25; Je 2:5 ^b1:29 Ef 2:9

kavakava os ni undan si yoko ermbeshi-hindak Avui Wasilakahi misokomek jivi mendek nimu nanduwa. ^{c31} Mashi Avui Wasilakahi karem mbanda sir, “Avak ji mba, “An ma jivik a naha hishiyarinda nga na narik Avui Wasilaka anin kamari ri,” karem ji mbawa hala. Hako Avui Wasilaka orhinjik jirin masmas or waprupshihi jirin or kamahanda oson ji hishihi ji rupshika,” ^d

Pol Korinik linda man nombo os Jisas miandok or hahandarini or saweri

2 Jisasini hishindiyanida ma jirin, os maifu mendek jihik a tari wolo, an mbeek hishiyarinda ma sawendari hom mashi Avui Wasilakahin a sawekurik a hishiri ambu nir, wahau. Mberem ushirik? ² An os jir nga na liri wolo mashi os Jisas Kraisi miandok or hahandari oso nom a sawekmbaha na hishiri nir. ³ An os jir nga na liri wolo mbeek kwambu nga na nari ambu nir, wahau. Uhu lerawu oso am a lakundas mo, karem a hishihi na ajehe namu kwarnguanara. ^{e4} An mashin a saweri mbeek ma ol mashin armek li sawewak li misi li mba, “Ma roto mashin armek sawew te. Orhi mashin amu misikuwa.” Karem li mbakmbaha na saweri ambu nir. Os hishiyarinda ma misambik fehe li sawenda hom erem a sawerikop, oso mbeek si unak wavun ji tormblekurik nari ambu sir, wahau. Hako kwambu Masikome Avui Wasilakahi orok mashin a sawerik ji misihi wavun jimu tormblera. ^{f5} Mberem ushirik erem a ur? A hishiri karem. Kwambu Avui Wasilakahi nom jirin si jelyashinak orin ji hishindiyaqmbahan. Hako hishiyarinda nombok mashin a sawenak orin ji hishindiyaqmbaha nembes.

Masikome Avui Wasilakahi hishiyarindan nirin handa ri

⁶ Ma lal mashi Avui Wasilakahin misindiyaha kwambuk sitambananda lir. Nir erem nanda ma ondon mashin ni sawewa wolo hishiyarinda Avui Wasilakahi orok ni sawenda nir. Unak yawur li misihi li heyekrahakorokmbahan. Hishiyarinda oso mbeek misambi torok fehe ambu sir. Uhu oso mbeek malakama tol misambi torok fehe li hashihindak ni toloho ni sawenda ambu sir. Malakama ondo kwambu lihi oso lewas mendek nakwa sir. ⁷ Nir Avui Wasilaka hishiyarinda orhik ni sawenda nir. Os mbele mbele amber or u number, os nirin or jivinakuri nombo oso orhikop si nashirik mbeek ma lar heyeri ambu sir. Oso mashin ni sawenda nir. Uhu nombo os or nga jipjip hevenik ni likwa nombo oson ni sawenda nir. ⁸ Avui Wasilaka hishiyarinda orhi os nirin or jivinakuri oso mbeek malakama misambik fehe tondo lal li heyekrahakorori ambu sir, wahau. Os li heyekrahakororikop lir mbeek Wasilaka nihi or hevenik fehe oton miandok li tirihi li mandingormeri ambu ri. ⁹ Hako mashi Avui Wasilakahi karem li kayehendari sir,

“Avui Wasilaka ma ol orin rupshinda ma ondon mbele las or ukmbaha nor mbahanda oso mbeek ma li heyeye li misikrahakorondahi ambu sir. Uhu mbeek oson li hishindahik nanda ambu sir.” *Aisaia 64:4; 65:17*

¹⁰ Nombo os Avui Wasilaka man or jivinakuri oso mas wanyindari sir. Hako ter Masikome orhi mu nombo oson kormbak nirin mukura. Or mbele mbele amber heitakonda ri. Uhu wavu Avui Wasilakahi nga heyenda ri. ¹¹ Nir ma misambik fehe mbeek sunguwavu mahi os or hishiwan ni heyenda ambu nir, wahau.

Ma oto masakome orhi or orhik sinda oto nom orvai heyenda ri. Unda hom erema. Nir mbeek Avui Wasilaka sunguwavu orhin ni heyenda ambu nir. Masikome orhi or orhik sinda oto nom orvai heyenda ri. ¹²Hako Masikome Avui Wasilakahi tor nihik sinda toto mbeek misambi torok fehe ambu ri, wahau. Avui Wasilaka nirin or hari ri. Masikome orhi oton nirin or hashinak os Jisas Kraisin nirin yelndam or hahandan or mukushinak ni heyekmbahan. ¹³Nir mbele mbele ol nirin yelndam or hahanda ondon ni sawenda nir. Hako mashi oson ni sawenda nombo oso mbeek ma tol misambik fehe hishiyarinda lihi nombo orok ni sawenda ambu nir, wahau. Masikome Avui Wasilakahi nom nirin or sauhawak nir nga ma ol Masikome Avui Wasilakahi ngashi ondon ni sawenda nir. ¹⁴Ma ol Masikome Avui Wasilakahi ngashi ambu ondo mashi Avui Wasilakahin ni sawewa wolo, li krehe turamaranda lir. Mberem ushiwak? Lir mbele mbele jivi ol Masikome orhi sawenda ondon li misiwa, oso mbelenda ma mbanda mashi, karem mbanda lir. Hako nir mbele mbele jivi ol Masikome orhi sauhanda nombo orok ni hishiyarihi lerawun ni landa nir. ¹⁵Uwa osik ma ol Avui Wasilakahi Masikome ngashi ondo nom mbele mbele ol Masikome orhi sawenda ondon armek heyekrahakoroho oweiweiheyenda lir. Hako ma ol Masikome Avui Wasilakahi ngashi ambu ondo mbeek Masikome Avui Wasilakahi ngashi ma ondon oweiweiheyendahi ambu lir. ¹⁶Mashi Avui Wasilakahi karem li kayehendari sir.

“Lawe mende avak Wasilaka sunguwavu orhin heyeye orin owesaweku? Wahau.” *Aisaia 40:13*

Karem li kayehendari sir. Hako nir Kraisin hishindiya ma nir, Kraisin os or hishinda hom ni hishinda nir.

Nir amber hom Avui Wasilakahi lerawun ni landa ma nira

3 Jisasin hishindiya ma jirin, an os maifuk jirin a taheyeha na liri wolo, jir mashi Jisashin akri mende ji misiri wolo sir. Uri osik mashin jirin a saweri mbeek ma ol Masikome Avui Wasilakahi ngashi ondon a sawendari hom a saweri ambu nir, wahau. An mashin jirin a saweri, ma misambik fehen a sawendari hom a saweri nir. ²Jikisi akri li wawa wolo, muku nom li hawak anda lir. Mbeek akwa malafun li hawak anda ambu lir. Unda hom jir erema. Os maifuk jir nga na liri wolo, os ji hishiyarikuri ambek a heyeha amu sawera. Mbeek mashi os a saweshinak ji hishiyarikuri nari ambu mashi oson a saweri ambu nir. ³Hako ter ngana. Jir mbeek yawur ji hishikrahakorondahik nawa ambu jir. Jir mbele mbele os wavu jihik tasawa nom ji hishihi ji tiyawak a heyewa jir. Mberem ushiwak? Jir jihi ambek ma lawan ji antlaha ji wapkava hishihi jimu anangrianduwa. Os erem ji unda oso osmu mukunduwa, jir sunguwavu masi jihi si mbanda nombon er jimu tiyanduwa. ⁴Uhu jir lal karem mbanda lir, “An Polin a tiyanda nir.” Uwak lal karem mbanda lir, “An Apolosin a tiyanda nir.” Os erem ji uwa nombo oso osmu mukunduwa, jir ma misambik fehe jir. ¹

⁵Jir yawur ji hishika. Apolos mberem nanda ma ri? An Pol, an mberem nanda ma anir? Shir nakrem lerawu Wasilakahin men shi landa shir. Wasilaka lerawun himu himuk or hashihindak lerawu oso men shi landa nombo orok Kraisin jimu hishindiya duwa. ⁶Lerawu os shi landa oso nowen li landa

hom nanda sir. An akwa sijin nowek a fakashirik Apolos ukun or tarmuhu ngorori ri. Ushirik Avui Wasilaka or urik akwa siji ondo olmu tunguarasara. ⁷Uwa osik ji hishika. Ma or akwa sijin fakanda ma oto nga ukun tarmu ngoronda ma oto nga frir men lerawun landa ma vri. Frir mbeek fri unak akwa siji tunguarasandahi ambu lir, wahau. Avui Wasilaka nom or uwak akwa siji tunguarasanda lir. Unda osik ortonom ji hishindiya. ⁸Ma or akwa sijin fakanda ma nga ukun tarmu ngoronda ma nga frir evrembam lerawu Avui Wasilakahin landa ma vri. Ushinak frir evrembam Avui Wasilaka lerawu frihi os fri landa landak or heyeye wasan or hakwa vri. ⁹Shir evrembam Avui Wasilakahi nowek lerawun landa ma shira. Uwak jir nowe orhi hom jimmu nanduwa. Uhu aka orhi hom jimmu nanduwa.

Lerawu Avui Wasilakahin landa ma ondo akan unda ma hom nanda lir

¹⁰⁻¹¹Avui Wasilaka anin or rupshihi kwambu orhi oson anin yelndam or hashihindak armek a hishiyarihi akan unda ma hom a nanda nir. Uhu akan a ukwak wormbonawa angop a falerakoshihindak sinda hom osmu nanduwa. Wormbonawa oso Jisas Kraisoria. Ushihindak ma lal li taha a faleri wormbonawa orok olmu wormboji lal li laharaha akan unduwa. Ma ondo li auheyeye yawur armek akan li uka. Avak wormbonawa oson li kwa haieweshihi wormbonawa anandin li handafalewa hala. ¹²Unda hom, lerawu Avui Wasilakahin landa ma ondo armek li hishihi lerawu oson er li laka. Os akan unda ma mbele mbele mi ama ol kwambuk nanda nom li sirsiri lara owehe akan li ushinak aka oso nambe

mendek sikwa sir. Hako os mi hangu nom li sirsiri lahara owehe akan li u nahi, lewas tarvlarakakwa sir. Unda hom lerawu Avui Wasilakahin landa ma erem. Armek li hishihi lerawun li laka. ¹³Undanak kumak Avui Wasilaka man or oweiweiheyeye or mbakwa wolok si nanak ma namtarmba namtarmbak lerawu lihi os li lahanda oso korbak si talanak li heyekwa sir. Lerawu jivin lari ol mo lerawu kavan lari ol? Oro wolokop li heyekrahakorokwa sir. Oso hi akan si unda hom nakwa sir. Aka oso wormbo malafuk li uri os mo wahau? Os wormbo malafuk li unda nahi, akamba nom si ushinak wormbo nom jip er sikwa lir. ¹⁴Os Avui Wasilakahi lerawun landa ma yawur or lahandanak lerawu orhi oso jivik er si nahanda nahi, Avui Wasilaka or heyeye wasa jivin or hakwa ri. ¹⁵Hako os lerawu orhin yawur or lahanda nahi ambu, lerawu orhi mendek nakwa sir. Os aka hi si urakoshiwak mendek si nanda hom. Os erem si na nahi, Avui Wasilaka mbeek mbele jivi mende lal orin hakwa ambu ri, wahau. Hako ermba ermbak linda oso nom orhik nakwa sir.

Jir Avui Wasilakahi tempel aka hom nanda jir

¹⁶Jir Avui Wasilakahi tempel aka hom nanda jir. Masikome orhi ormu jihik linduwa. Os erem ji nandan heyenda ambu oj? ¹⁷Os ma lar tempel aka Avui Wasilakahin kavak or na nahi, Avui Wasilaka nga avak ma oton kavak or nakwa ri. Mberem ushiwak? Tempel aka oso jivi mendek si nanda osik orhi indinga sir. Unda tempel aka oso jira. ¹⁸Jir avak ji hishi ji mba, "Nir hishiyarinda misambik fehe nga ni nanda nir," karem ji hishinan. Hako ji halashinak ma mis-

^k3:8 Mt 13:3-9; Ef 2:20-22

^l3:10-11 Ais 28:16; 1 Pi 2:4-6

^m3:13 1 Ko 4:5

ⁿ3:16 1 Ko 6:19; 2 Ko 6:16

ambik fehe li mba, “Ma tondo mbe-
lenda ma lir, waphishinda ambu lir,”
karem li jirin mbaka. Os jirin li heyeh
erem li mba nahi, avak Avui Wasi-
laka misokome orhik or heyewa hishi-
yarinda mak nakwa jir. ¹⁹Mberem ushi-
wak? Hishiyarinda misambik fehe oso
misokome Avui Wasilakahik or heyewa
mbele mendenda ma mbanda mashi
hom nanda sir. Mashi Avui Wasilakahi
karem mbanda osa,

“Ma lal karem hishinda lir. Lirndonom
hishiyarinda nga li nanda osik ma
anandin li haimba handambanak
kavak li na, karem hishinda lir.
Hako Avui Wasilaka lirin or unak
os ma lar kormiran fle nombok or
faashihi or hishakashaha orhinjik or
iwak si jinda hom nakwa lir.” *Job 5:13*

²⁰Mashi Avui Wasilakahi las er nga
karem mbanda sir,

“Ma ol lihinjik hishihi mba, “Nir hishi-
yarinda ngashi nir,” karem mbanda
ma ondo Avui Wasilaka angop or
heyewa lir, hishiyarinda lihi oso
mbeek lirin jelyandahi ambu sir.”

Buk Song 94:11

²¹An jirin a sawewa karem, avak ji
mba, “An Pitan a tiyaha jivik a nanda
nir. Hako ma ol Apolosin tiyanda ondo
mbeek an nanda hom jivik nanda ambu
lir,” karem ji mbawa hala. Mberem ushi-
wak? Avui Wasilaka jirin or jelyakm-
baha mashin sawenda ma nir amber an-
gop or kamari nir. ²²Apolos, Pita, anir,
karem Avui Wasilaka jirin or jelyakm-
baha nirin or kamashirik jihik ni tari
nir. Mbele mbele amber misambik fehe
jirin li jelyakmbaha ormu ura. Os ji liwa
wolo nga ji hawa wolo nga Avui Wasi-
laka mbele mbele jip or ushinak jirin
jelyakwa lir. Mbele mbele tol ter nawa
nga mbele mbele ol kumak nakunda nga

Avui Wasilaka or unak jivik li naha jirin
jelyakwa lir. Ushihindak mbele mbele
amber hom jirin jelyakmbaha or uhunda
lir. ²³Hako jir Kraishi mak ji naha orhi
siyok sinda jir. Hovok Kraish nga Avui
Wasilakahi siyok sinda ri.

Aposel ondo lerawu Kraishin landa ma lira

4 Nir men Kraishi lerawun landa ma
nir. Uwa osik hi nihin ji hauowewa
hala. Nir mashi os mas wanyindari oson
Avui Wasilaka mbashindak ni sawenda
nir. Mashi oso mbele mbele amber or u
number os nirin or jivinakurik or mba-
handa mashi sira. ²Unda osik os ma
lar ma larnjik lerawun or la nahi, ler-
awu oso os or mbawa hom armek er
or laka. ³Os ma lar lerawu anhi ro-
son or heyeh nor mba, “Ma toto ler-
awun armek landa ambu ri.” Karem or
mbanak a misiwa, mbeek os or mbawa
mashi oson a holo mendekwa ambu nir.
Uhu mbeek lerawu os a lawan a halakwa
ambu nir. An mbeek anhinjik lerawu os
a landan a oweioweiheyeh na mbanda
ambu nir. Avui Wasilaka orthonom mbele
mbele a undan oweioweiheyekwa ri.
⁴An anhinjik a hishiwa, lerawu jivi nom
a landa nir, mbeek lerawu kava las nga
na landa ambu nir. Hako an anhinjik
mbeek an ma jivi, karem a mbakwa
ambu nir, wahau. Wasilaka nom or-
vai lerawu anhi os a landan oweiowei-
heyeh mbeekwa ri. ⁵Uwa osik jir avak
lerawu os ma anandi landan ji oweiowei-
heyeh ji mbawa hala. Oso lerawu jiji
ambu sir. Kumak Wasilaka or tawa wolo
mbele mbele ol wanyindan or unak ko-
rmbak li talanak ma amber li heyekwa
lir. Wavu wavu nihi os mberem mberem
ni hishi ni yanda oso nga oro wolok ko-
rmbak talakwa sir. Oro wolokop Avui
Wasilaka ma nir lerawun armek landan

karem or sawekwa nir, “Jir lerawu jiri ji landa jivi sir,” karem or sawekwa nira. ^p

**Pol Korinik linda ma ondon
mainkwambuk or saweri**

⁶Jisasin hishindiyaanda ma jirin, an nga Apolos nga nowek lerawun shi landan angop a heima sawewak ji misiwa sir. Mberem ushiwak mashi onson a sawer? A saweshinak mashi Avui Wasilakahi os ji tiyakmba si mbanda hom nombo wornan ji tiyakmbahan. Hako jir avak ma ol maifuk siwak ji sinda lal jirupshihi lal ji kavanawa hala. ^{q7}Jir lawe mbashihindak majistret hom ji naha man ji oweioweiheyehe ji mbandu? Hishiyarinda nga kwambu nga os jihik nanda oso Avui Wasilaka mu hahanda sira. Unda osik avak hi jihini jihinjik ji hauowewa hala. ^r

⁸Mberem ji hishindu? Jir mbele mbele amber am ji hishiyarirakow, karem jimu hishindu? Wahau. Mbele mbele jivi am ji larakow, karem jimu hishindu? Wahau. Jir malakamak ji naw, karem jimu hishindu? Wahau. Os erem ji nawakop an jir nga nakrem malakamak ni nawa nira. Hako wahau. ⁹Na hishiwa karem. Awun unda ma wutari lihin li mandingormekmbaha lirin li ishihi longo laharawak ma li heye li okolenda lir. Unda hom ter nir aposel Avui Wasilaka or ushihindak erem ni nashiwak hulaima nokopma nga ensel nga olmu nirin heilatalenduwa. ¹⁰Lerawu Kraishin ni landa nombo orok ma misambik fehe li heyewa nir aposel nir mbelenda ma, karem li mbanda nir. Hako jir ji hishiwa, lerawu Kraishin ji landa nombo orok jir hishiyarinda ngashi, karem jimu hishindu? Wahau. Ma misambik fehe nirin li heyewa nir mbeek kwambu ngashi ambu nir, karem li mbanda nir.

Hako jir ji hishiwa jir kwambu ngashi, karem jimu hishindu? Wahau. Ma misambik fehe nirin li heyewa nir hi ngashi ambu, karem li mbanda nir. Hako jir ji hishiwa jir hi ngashi, karem jimu hishindu? Wahau te. ¹¹Mas wolokop sishi raha ter wolo nga ni erenghaha akwa nga ni nanda ambu nir. Uhu jekap-nashi nihi si hatlayiwak mbeek uksembe nga ni nanda ambu nir. Uhu kowe frehendan ni falenda nir. Uwak li jinda nir. Mbeek yanga las nga ni nanda osik jip ni linda ambu nir. ^{s12}Uhu lerawu havakavan nihinjik ni laha nom akwan ni frungawuhu ni anda nir. Ma nirin li okolehe mashi kavan li mbawa wolo, nir mbeek wasan lirin ni mbanda ambu nir. Nir Avui Wasilaka lirin armek or ukmbaha ni sawenda nir. Ma os nirin kavakavak li uwa, nir mayam ni sihi nomorawu onson ni kishanda nir. ^{t13}Ma lal mashi kavakava indingan nirin mbanda lir. Hako nir mbeek wasan ni mbanda ambu nir. Nir mashi jivi nom lirin ni mbanda nir. Ma misambik fehe nirin asuplasuvuk tangrinda lir.

**Pol Korinik linda ondo nombo os or
tiyanda onson li tiyakmbaha nor mbari**

¹⁴Mashi kason a kayewa mbeek si unak ji humblarakmbaha na kayewa ambu sir, wahau. Mberem ushiwak mashi kason a kayendu? Jir jikisi anhi hom ji nawak a rupshi mendenda jir. Unda osik mashi kason karem a saweshinak ji misihi wawu kava os jihik nawa onson si tolowornakmbahan. ¹⁵Ma mushak Kraishi mashin jirin li sawehe jirin li jelyashiwak os jimu sitambananduwa. Hako antonom masmas mashi Kraisi Jisashin a sawerik ji misihi sunguwavu jihini ji tormblehe Jisasin wawu jihik jimu owera. Os erem a uri nombo

^p4:5 1 Ko 3:8 ^q4:6 Ro 12:3 ^r4:7 Ro 12:6 ^s4:11 2 Ko 11:23-27

^t4:12 Mt 5:44; Ap 18:3; 2 Te 3:8

orok antonom avoko jihi hom a nari nir. ^{u16}Uwa osik jirin amu mbanduwa. Anin armek ji heyehe nombo tos a siwa toson ji heye ji tiyaka. ^{v17}Erem ji ukmbaha Timotin a mbashirik yanga jihik ormu ira. Or jikisi anhi hom or naha anin or jelyaha lerawu Avui Wasilakahin armek landa ma ri. Orin amu rupshi menden-duwa. Avak mashi Kraishi os sios amber yanga yangak a sawendan or sawenak ji misikwa sir. Uhu Kraisi Jiasin a hishiowehe or sawenda nombon a tiyanda nga or sawenak ji misikwa sir. ^w

¹⁸Hako jir lal ji hishiwa an avak indik jihik a rakwa ambu, karem ji hishihi hi jihin jihinjik jimu hauowenduwa. ¹⁹Hako wahau. Os a rakmba Wasilaka or mba nahi, avak kolomalok a rakwa nir. Am a ra nahi, oro wolokop ma ol erem mbanda ma ondon a heyekundu. Avui Wasilaka kwambu orhin or hashihindak li laha mbayandal mo, men mashimbakop mbayandal? Os a rawa wolokop a heyekundu. ²⁰Mberem ushiwak? Ma ol Avui Wasilaka or arangoshihindak linda ma ondo kwambu orhi si ushihindak os li liwa liwa lihi oso wornak osmu nanduwa. Hako ma ol Avui Wasilaka arangoshihindak linda ambu ma ondo men mashimbakop mbayanda lir. Kwambu Wasilakahi nga nanda ambu lir. ^{x21}Jir os sungu masi jihi mbaskashiwak mbele mbele kavakavan ji unda nombo oson ji halaha ji li nahi, os a rawa wolo avak wavu anhin jirin a haha mainalok jirin a sawekwa nir. Hako os erem ji u nahi ambu, os a rawa wolo avak jirin mainkwambuk a mbaha na tolowornakwa jira, kasai ma kombek li jihi li tolowornanda hom.

Nokophirmbirinda nombo sios Korinik si nari

5 An a misiri nombo kava indinga las ji uri sir. Ma ol Jiasin hishindiya anda ambu ondo kavakavan unda lir. Hako jir os ji uri oso misokome lihik li heyeri kava indingak si naha wasilaka mendek nari sir. Os ji uri karem, ma lar avui orhi nokopyasumbu orhin masnalari ri. ^{y2}Hako jir oson ji heyehe mbeek os erem or uri oso kava, karem hishiri ambu jir. Jir oson ji hishashihi sios jihin ji hauowehe hausimbausinda jir. Mberem ushiwak ma oton ji mbashinak siosin or halaha hikriyok or sikwan ji halandu? ³An mbeek jir nga nakrem a liwa ambu nir. An homek a liwa nir. Hako an jirin a hishiowenda nir. Uwa osik masakome anhi or jir nga lindu. Os ma oto erem or unda oso kwambu Jisas Kraishik angop a oweiweiheyehe na mbawa sir. ^{z4-5}Avak ji tirsanak masakome anhi nga kwambu Jisas Wasilaka nihi orhi nga opmu jir nga nanduwa. Uwa osik ma orton ji mbashinak siosin or halaha hikriyok or sika. Erem ji uwa oso tava Laulakahik orin jimu halanduwa. Unak os or unda kava orhin or heye nor holoho oson or halaka. U nahi, Wasilaka indik os or tawa wolo mbeek hik ikwa ambu ri, avak hevenik ikwa ri. ^a

⁶Jir os jihinjik ji hishihi ji mba, “Nir ma jivi indinga nir. Ma lal mbeek nir nanda hom nanda ambu lir.” Os erem ji hishiwa oso jivi ambu sir. Kava sir. Angop ji heyenda sir, yis awarikanda kandak plauak li koroshiwa wolo, plaua oso kisha larasaha wasilakak nanda osa. Unda hom os ma or kavakavan uhunda ma oton ji halashinak siosik er or si nahi, ma amber os or uhunda hom erem ukwa lir. ^{b7}Uwa osik ma oton ji mbashinak

^u4:15 Ga 4:19 ^v4:16 Fl 3:17 ^w4:17 Ap 19:22 ^x4:20 1 Ko 2:4

^y5:1 Wkp 18:7-8; Lo 22:30 ^z5:3 Kl 2:5 ^a5:4-5 1 Ti 1:20 ^b5:6 Ga 5:9

siosin or halaha hikriyok or sika. Erem ji ushinak sios mbeek kavak nakwa ambu sir. Krai angop miandok or haha fi orhik kavakava jihin or yoko ermbeshihindak jip ji liwa osa. Uwa osik avak ji halashinak ma oto ma anandi ondon or unak kavak li nawa hala. ^{c8}Os hiyawu wasilaka Pasovan ni uwa wolo yis masi ol akak wahanda ondo amber er ni laha erمبرakonda lir. Unda hom sungu masi mbaskashiwak wapkava hishinda nga mbafirimbanda mashi nga ni halaka. Uhu nombo os wapjip hishihi mashi omendingan mbanda nombo nom ji tiyaka. Nombo oso osmu yis masin ni laha ormbeshiwak bret yis ngashi ambun ni aha Pasovan ni unda hom nanduwu. ^d

⁹Jekamba os mas a kayeri orok mashi las karem a kayeri sir, “Jir avak ma ol nokophirmbirinda ma ondo nga nakrem ji liyawa hala,” karem a kayeri sir. ¹⁰Hako ma ol a mbari ondo ol lotu unda ambu ondon a mbari ambu nir. Ma ol ji halakmba na mbari ma ondo ol nakrem ji lotu unda ma ondon a mbari nir. Ma ol lotu unda ambu ondo lir nokophirmbirihhi, mbele mbele mahin li antlaha, li hirnyambarnyaha, ma tavak li unda godin lotu unda ma lir. Ma ondon ji halakmba na mbari ambu nir. Os ma ondon ji halakwak ji hishi nahi, wa mberem ji halandahi ambu. Os ji ha nahi avak ji halakwa lir. ¹¹Hako maintontlo os a kayeri karem, os ma lar orhinjik or mba, “An Kraishi ma anira,” karem or mbashihi or nokophirmbirihhi, mbele mbele mahin or antlaha, ma tavak li unda godin or lotu uhu, man sembe haimba handambaha, uku kavan or aha ambarambasihi, mbele mbele mahin hirnya nahi, ma oto nga nakrem ji liyawa hala, wahau. Uhu or nga nakrem ji asumlasum awa hala.

Karem a kayeri nir. ^{e12}Mberem ushiwak? An mbeek ma ol lotu unda ambu ma ondo mbele mbele os li uwa oson a oweiweiheyehhe na mbakwa ambu nir, wahau. An ma ol nakrem siosik ni sihi lotu unda ma ondon a mbawa nir. Os mbele kava las li u nahi, os erem li uwa ji heyembaha lirin ji sauaje ji tolowornaka. Oso lerawu jiji sira. Oson erem ji ukwan ji halawa hala. ¹³Hako lotu unda ambu ma ondo Avui Wasilaka nombo os li undan orvai oweiweiheyehhe mbakwari. Hako mashi Avui Wasilakahi karem mbanda sir,

“Ma ol nakrem ji liwa ondo os nombo kava lihi oson er li tiyanak ji heyehhe nahi, ji mbashinak jirin li halaha ika.” *Lo 17:7^f*

Os ji lotu unda ambek ji anangria nahi, avak ma or lotu unda ambu orhik ji iwa hala

6 Jir lotu unda ma os jiji lap fri anangria nahi, avak lotu unda ma ambuk fri iwa hala. Jiji ambek ji tirsaha os fri mbaha fri anangriawa oson ji misika. Ji misihi ji oweiweiheyekwa, lawe or suruw? Suruwa ma oton ji sawehhe ji tolowornaka. ²Angop ji heyenda sir. Nir Avui Wasilakahi ma kumak ma amber misambik fehe mbele mbele os li unda oson ni oweiweiheyekwa nir. Erem ni undahi nir. Hako mberem ushiwak os ma frijip fri anangriawa wolo ovron ji tolowornashinak jip fri likwan ji halaha lotu unda ma ambu mashi frihin or misikmbaha ji laha indu? ^{g3}Angop ji heyenda sir, nir kumak ensel ondo er nga ni oweiweiheyekwa lir. Uwa osik nir ter er nga mbele mbele ol siosik talawan ni oweiweiheyendahi nir. ⁴Hako jir mberem ushiwak os jiji ambek ji anangriawa wolo, lotu unda ma ambu

^{c5:7} Ais 53:7; 1 Pi 1:19 ^{d5:8} Lo 16:3
^{f5:13} Lo 13:5 ^{g6:2} Rev 3:21

^{e5:11} 2 Te 3:6; Ta 3:10

mashi jihin or misikmba orhik ji indu? Or mbeek Avui Wasilakan hishindiya ma ambu ri. ⁵Mashi kason a saweshinak ji misihi ji humblarakmbaha amu mbanduwa. Jir nakrem lotu unda ma lal hishiyarinda nga nanda ambu, karem jimu hishinda? Wahau te. Jir hishiyarinda ma lal ol er nga jimu linduwa. Uwa osik os ji anangriawa wolo, ma ondohik ji inak li oweioweihembaha li tolowornashinak jip ji lika. ⁶Hako jir mbeek erem unda ambu jir. Jir nakrem Jisasin hishindiya man ji laha ma ol Jisasin hishindiya ambu ondo lihi misokomek orin jimu kotim unduwa.

⁷Os erem ji unda oso kava indinga sir. Os jihi ambek jir lar hovok larin or mbafirimba hi orhin kavak or na nahi, kolok or huliyusaha ma oton or kotim uwa hala. Os erem or u nahi, ma ol lotu unda ambu ondo li heyewa, hi Wasilakahi os ormu uwak kavak nanduwa. Hako os jihi ambek ma lar jirin or unak kavak ji nawa mo, mbele mbele jihin or lawa, wa halanak erem or uka. ⁸Hako jir mbeek erem unda ambu jir. Jir ma ol nakrem Jisasin ji hishindiya ma ondon ji haimba handambaha mbele mbele kavan lirin ji uhu mbele mbele lihin jimu landuwa.

⁹Ma ol kavakavan unda ma ondo mbeek Avui Wasilakahi yangak ikwa ambu lir. Hako avak ji halanak ma ol mbafirimbanda ma jirin li mbafirimbanak ji misi ji mba, “Kavakavan ni uhu hevenik ni ikwa nir,” karem ji mba nahi, wahau. Ma ol nokophirbirih i hulatulhakanda nga, ma tavak li unda godin lotu unda nga, ma ol hulaji ambek nokove nga li yanda hom yanda nga, ^{h10}hirnyanda nga, mbele mbele warje nga warje nga lakwak hishinda nga, uku kavan aha ambarambasinda nga, ma

anandin hukwamaintle mbanda nga, mahi mbele mbelen mbafirimba angrasolanda nga, ol erem unda ma ondo mbeek hevenik ikwa ambu lir, wahau. ¹¹Jir mas erem undari jir. Hako Jisas Kraisi Wasilaka nihi lerawu orhin or lari orok os erem ji undari kava oson kwambu Masikome Avui Wasilakahik angop or yoko eremberi jir. Uhu or ushihindak ter misokome orhik jivi mendek ji naha ma worna mak jimu nanduwa. ⁱ

Maome nihi Masikome Avui Wasilakahi linda mishi sira

¹²Jir lal karem mbanda jir, “An angop Avui Wasilakan a hishindiya kavakava anhi angop or laha eremberi sir. Unda osik mbele mbele ol a ukwak a hishiwa ondo men er a ukwa nir.” Hako mashi os erem ji mbawa oso jivi ambu sir. Ome sira, mbele mbele amber ji undahi lir. Hako mbele mbele amber mbeek jirin li jelyashinak jip likwa ambu jir. Uwa osik jir avak ji halashinak mbele mbele kava ondo jihik li nashinak lihi siyok ji siwa hala, wahau. ¹³Jir lal karem mbanda jir, “Avui Wasilaka maome nihin or uhu akwan ni akuri nombo nga or uri sir. Uhunda osik os ni erenghaha akwan ni akwak ni hishiwa wolo, os nimu awa. Unda hom maome nihi mbele las os si ukmba si mbawa hom erem ni ukwa nir,” karem mbanda jir. Hako kumak Avui Wasilaka or unak erenghawak ni akwak ni hishinda nombo nga akwa nga evrembam mendek nakwa vri. Maome nihi toso mbeek ni nokophirbirih i hulatulhakakmbaha Avui Wasilaka uri ambu sir, wahau. Maome nihi toson or uri, nombo os or mbawa hom ni tiyakmbaha or uri sir. Unda osik os or mbanda hom ji uka. Wasilaka maome ni-

hin or arangoho armek unda ria. ^{k14} Kumak os ni hahanda nahi, Avui Wasilaka kwambu orhik or mbanak ni usahakwa nir, os Wasilaka nihin or mbarik or usahandari hom. ^{l15} Os Krai nga nakrem ji sihi maome namtaskop ji nahandan angop ji halaha ji hishakashaha os jimu nokophirmbiriwa. Oso Krai maome orhi kas ji kunya laha ihi ji halashiwak hulatohlakanda nokove nga nakrem ananja sinda hom osmu nanduwa. Nombo os erem ji uwa oso jivi os? Wahau. Oso kava indinga sir. ^{m16} Os hulatohlakanda nokove nga ji ananja si nahi, jir sir nga nakrem maome namtaskop nakwa jir. Mberem ushiwak? Mashi Avui Wasilakahi karem mbanda osa, “Ma op hulasihi nokoplawa ovro frir maome namtaskop nawa vri.” ⁿ¹⁷ Hako os Wasilaka nga nakrem ji ananja si nahi, masakome jihi ormu Masikome Wasilakahi nga nakrem namtaskop opmu nanduwa. ^o

¹⁸ Uwa osik jir ermbak os nokophirmbirihi hulatohlakanda nombon ji auheyehe atamatawe ji yaka. Mberem ushiwak? Mbele mbele kava anandi ondo amber maome hikriyok fehenda lir. Hako os ji nokophirmbirihi hulatohaka nahi, maome nga sunguwavu jihi nga os jimu uwak kavak nanduwa. ¹⁹ Avak ji hishanan, maome jihi oso Masikome or Avui Wasilaka hari oto linda mishi sir. Uwa osik maome jihi oso mbeek jihi ambu sir. Uwa osik os ji ukwak ji hishiwa hom ji ukwa ambu sir, wahau. Masikome Avui Wasilakahi or mbawa hom ji uka. ²⁰ Avui Wasilaka angop fleya orhi wasilaka mende orok jirin or frungawuri jir. Unda osik maome jihik nokophirmbirihi hulatohlakawa hala, wahau. Maome jihik Avui Wasilakahi

lerawu jivin ji la. Ushinak ma anandi avak li heyehe hi orhin li hauoweka. ^p

Pol hulasi nokoplanda nombon or mbari

7 Ter mashi os jekambak ji kayehe anin ji silihinda mashi oson a sawenak jimu misikuwa. Jir karem anin siliri jir, “Os ni hulasihi nokoplana ambu nahi, Avui Wasilaka or heyewa jivik nakwa os mo wahau?” Karem siliri jir. ² Wa, ji misi. An a heyewa nokophirmbirihi hulatohlakanda nombon oso os wasilaka mendek jihik nandu. Uwa osik hulaji amber halanak li nokoplaka. Unak nokopji erem amber halanak li hulasihi. ³ Unak hulayi, os nokove orhi or nga si li, karem si mba nahi, or turawa halaka. Nokopji erem, os hula sihi sir nga nor li, karem or mba nahi, si turawa halaka. ⁴ Mberem ushiwak? Nokopji maome sihi oso mbeek sihi ambu sir, wahau. Maome sihi oso hulaji sihi orhi sir. Unda hom hulaji erem. Maome orhi oso mbeek orhi ambu sir. Maome orhi oso nokove orhi sihi sir. ⁵ Hula nokove jirin, ji misi. Hulayi avak nokove orhi nga or likwan or turawa hala. Nokove erem. Sir avak hula sihi nga si likwan si turawa hala. Hako os frihi ambek fri mbaolsoloho apshambak fri lihi Avui Wasilakan mbele lasnjik fri sawekwak fri hishi nahi, wa halanak erem fri uka. Ushihi indiyok nakrem frivai lika. Mberem ushiwak? Las avak nambek fri halashi fri yanak Laulaka or unak fri tukuyinda ngashi. Uhu nokove ma anandi lar si heyembanak hulayi avak nokove anandi las or heyembanda ngashi. ⁶ An mashi kandon a sawewa karem. Os a sawewa nombon hom ji ukwak ji hishi nahi, wa erem ji uka. Hako an mbeek mainkwambuk jirin a sawe na mba, “Karem ji uka,” karem a mbawa

^{k6:13} 1 Te 4:3-5 ^{l6:14} Ro 8:11; 1 Ko 15:20; 2 Ko 4:14 ^{m6:15} Ef 5:30

^{n6:16} Mt 19:5 ^{o6:17} Jn 17:21-23; Ro 8:9-11 ^{p6:20} 1 Ko 7:23; 1 Pi 1:18-19

ambu nir. ⁷An a hishiwa ma amber an kuyap a wayanda hom erem li nakmbaha amu hishinduwa. Hako Avui Wasilaka kwambu apsham apshamhi nirin himu himuk or hari sir. Os ma or nokoplakwak Avui Wasilaka or mbahanda nahi, wa or nokoplaka.

⁸Hulaji nokopji ol kuyap wayanda ondo nga mumblak wayanda ondo nga jirin amu sawenduwa, os an nawa hom kuyap ji waya nahi, wa jivina. ⁹Hako os kuyap ji wayawa mberem jihinjik jip ji likwaambu nahi, wa kolok ji hulasihi nokoplaka. Oso jivi sir. Las avak nokove si hulatohakanak hulayi avak nokophirimbirinda ngashi. ⁹

¹⁰Hovok jir angop hulasi nokoplalanda ma jirin, jirin mashi kason amu sawenduwa. Kaso mbeek anhi mashin a sawekwaambu sir, wahau. Mashi Wasilakahin a sawekwa sir, oso karem. Nokove jirin, jihi las avak hula nyihin turaha hala iwa hala. ¹¹Os hula nyihin nyi hala i nahi, avak hula anandi lar liwa hala. Os nyi hulasikwak nyi hishinaambu nahi, wa men er wayaka. Hako os nyi hulasikwak nyi hishi nahi, indik hula nyihik nyi ihi os orin nyi halahandan sawehe shi waphimbijishi shi lika. Hulaji jir erem, jihi lar nokove mihin mi turahami mbashinak si hala iwa hala.

¹²Mashi las jir amber a sawekwa, mashi Wasilakahi nembes, mashi anhin jirin a sawekwa karem. Os Jisasin hishindiyanda ma lar Jisasin hishindiyandaambu nokoven or lahandanak, avak sirin or mbashinak orin si halaiwa hala. Os orin si rupshi mendehe orin si lihinda nahi, wa nor mbashinak si hala iwa hala. ¹³Jisasin hishindiyanda nokove las Jisasin hishindiyandaambu hulan si sihindanak, wa orin si hala iwa hala. Os sir nga nor lihindan or rupshi nahi,

wa orin si hala iwa hala. Mberem ushiwak? ¹⁴Angop ji heyenda sir. Os Jisasin hishindiyanda nokove las Jisasin hishindiyandaambu hulan si lihinda nahi, hula sihi misokome Avui Wasilakahik or heyewa jivik nanda ri. Jisasin hishindiyanda hulayi or Jisasin hishindiyandaambu nokoven lahandanga erem. Nokove orhi misokome Avui Wasilakahik or heyewa jivik nanda sir. Os erem fri nahanda ambukop, jikisi frihi misokome Avui Wasilakahik or heyewa mbeek jivik nawaambu lir. Hako wahau. Lir jivik nanda lir.

¹⁵Hako os hulayi or Jisasin hishindiyandaambu oto nokove orhi os Jisasin hishindiyanda oson or hala ikwak or hishi nahi, wa erem or uwan te. Os nokove Jisasin hishindiyandaambu oso hula sihi or Jisasin hishindiyandaoton si hala ikwak si hishi nahi, wa erem si uwan te. Os mas fri hulasi nokoplakurik suma fri tivinda oso mbeek fririn toltangrikwaambu sir. Uwa osik or halanak si ika. Sirin toltangriwa hala. Avui Wasilaka ji waphimbiji likmbaha angop or kamanda jir. ¹⁶Wa, nokove jirin, jihi las am si mbanak hula sihi oto Jisasin tiyakundar? Wa, hulayi jirin, jihi lar am or mbanak nokove orhi oso Jisasin tiyakundas? Ma am te, nir ni heyendaambu sir. ^t

**Nombo nombo os ji sirik Avui
Wasilaka jirin or kamanda
nombo orok er ji sika**

¹⁷Ji hishi. Mberem nanda nombok ji sirik Avui Wasilaka jirin or kamar? Wa, nombo nombo os ji sirik jirin or kamanda nombo orok er ji sika. Mashi kaso himin sios amber hom a sawenda nir. ¹⁸Os masamsishi jihin li koroshirik ji sirik Avui Wasilaka jirin

or kamashirik orhi mak ji nanda nahi, wa avak mberem ji hishinan. Halanak er si naka. Hako os masamsishi jihin li koro namber Avui Wasilaka jirin or kamashirik orhi mak ji nanda nahi, wa avak mberem ji hishinan. Wa, masamsishi jihin li korokwak ji hishiwa hala. ¹⁹Os masamsishi jihin li korowa mo li korowa ambu mo, oso mbeek mbele las orok nanda ambu sir. Avui Wasilakahi mashin misindiyanda nombo oso nom wasilaka mendek si naha jirin jelyanda sir. ^{u20}Halanak nombo nombo os ji sirik Avui Wasilaka jirin or kamashirik orhi mak ji nanda nombo orok er ji sika. ²¹Oso karem. Os akishmakishak ji narik jirin or kamashirik orhi mak ji nanda nahi, wa erem er ji sika. Avak wavu musha mushak ji hishi ji mba, “Mberem a uhu akishmakishak a nandan a halakwana?” karem ji hishinan. Hako os nombo las na nahi, wa akishmakishak ji nandan ji halaka. ²²Mberem ushiwak? Ma ol akishmakishak narik Avui Wasilaka kamashirik orhi mak nanda ondo orhi misokomek or heyewa lir mbeek akishmakishak nawa ambu lir. Unda hom erem. Ma ol akishmakishak nari ambuk or kamashirik orhi mak nanda ondo misokome orhik or heyewa, akishmakisha hom li naha Kraishi lerawun men olmu landuwa. ^{v23}Avui Wasilaka fi Jisashik fleya hom jirin or frungawushirik orhi mak nari jir. Uhunda osik avak ma misambik fehe lar ji halashinak or mbawa mashin ji misindiyawa hala. Avui Wasilakahi mashi nom ji misindiyaka. ²⁴Jisasin hishindiya ma jirin, nombo nombo os ji sirik jirin or kamashirik orhi mak ji nanda nombo orok er ji sika.

Pol mashin nokopminyongo ermbasinjik or saweri

²⁵Mbeek Wasilakahi mashi las nokopminyongo ermbasin si mbahandak a mbakwa nembes. Avui Wasilaka waprushi orhik anin or kamashihindak mashi orhin a sawenda nir. Unda osik mbele las wavu anhik a hishiwa oson jirin amu sawekuwa. ²⁶⁻²⁷Ter a hishiwa karem. Mbele mbele amber mendek nakwa wolo osmu pasir nanduwa. Nomorawu avak lakak talakwa sir. Uwa osik os ji nokoplahanda nahi, wa nokove jihin ji mbashinak li halashi ikmba ji hishiwa hala. Os ji nokopla namber ji ya nahi, wa ji nokoplakmbaha ji hishiwa hala. ²⁸Hako os ji nokopla nahi, mbeek Avui Wasilakahi misokomek kavak nakwa ambu jir. Os nokopminyongo si hulasi nahi, mbeek orhi misokomek kavak nakwa ambu sir. Hako ma ol hulasi nokoplahanda ondo nomorawu lihi talanda sir. Las avak nomorawu oso himi jihik si talakwak a hishihi amu sawenduwa.

²⁹Jisasin hishindiya ma jirin, Jisas am or takwa ambek osmu nanduwa. Ma jir nokove ngashi jirin, avak jikisnokove jiji nom ji hishinan. ³⁰Uhu mbele mbelenjik ji hishombashiowehe ji tlaholoho Avui Wasilakahi lerawun ji lakwan ji halanan. Uhu mbele mbelenjik ji rupkapshi mendehe orhi lerawun ji lakwan ji halanan. Uhu mbele mbele mushak ji frungawukwak ji hishihi orhi lerawun ji lakwan ji halanan. ³¹Ma ol mbele mbele misambik fehen toloho lerawun landa ma jir ji hishika, “Mbele mbele tondo mbeek ermba ermbak anin jelyakwa ambu lir,” karem ji hishika. Mberem ushiwak? Mbele mbele misambik fehe ondo mbeek nambek nakwa

ambu lir. Mbele mbele ondo nga misambi nga avak mendek narakokwa lir.^w

³² An mbeek mbele mbele misambi torok fehe jirin si toltangrikwak a hishiwaambu nir. Ma ol nokopla namber wayanda ma ondo wavu lihi karem hishinda lir, “Mberem mberem a uhu Wasilaka or mbahanda hom a nanakanin or rupshiku?” karem hishinda lir. ³³ Hako nokoplahanda ma ondo mbele mbelenjik wavu lihikop karem hishinda lir, “Mberem mberem a unak nokove anhi anin si rupshiku?” ³⁴ Karem li mbaha wavu frijip frijip hishinda lir. Hako nokopminyongo nga mumblak wayanda nokove nga Wasilakahi misokomek jivik li nakwak wavu lihikop hishinda lir. Hako hulasinda nokove ondo karem hishinda lir, “Mberem mberem a unak hula anhi anin or rupshiku?” Karem mbaha wavu frijip frijip hishinda lir. ³⁵ Jirin a jelyashinak jip ji likwak a hishihi jirin erem os amu mbanduwa, mbeek jirin a pantlewa nembes. A hishiwa, wavu namtaskop ji hishihi mbele mbele jivin ji uhu lerawu Wasilakahin ermba ermbak ji laka.

³⁶ Os ma lar nokove las ornjik li tlasashinak si wahayanak os li mbanda wolok si na namber, kolok or lakunak or hishi nahi, wa os or hishiwa hom nokove oson or laka, os erem or uwa oso mbeek Avui Wasilakahi misokomek kavak nawaambu sir. ³⁷ Os ma lar nokove os ornjik li tlasanda oson or lakunak or hishi nahiambu, wa orhinjik or ruwol tava oloho or yaka. Os erem or uwa oso mbeek mbele las or uwak kavak nawaambu sir. ³⁸ Uwa osik ma or nokove oson lawa ma oto jivin or uwa sir. Hako os nokove oson or la nahiambu, uhu kuyap er or waya nahi, wa jivi menden ormu uwa sira.

³⁹ Hako hula ngashi nokove jirin, ji misi. Hula jihi li ha namber, hula anandin ji liwa hala. Hula jihi li hashinak, jivai hula anandin lika. Oso mbeek mbele las jirin pantlekwaambu sir. Hako ma or Kraisin hishindiya man ji lika. ⁴⁰ Hako jirin a sawekwa karem. Os indik ji hulasi nahiambu, a hishiwa jivi mendena. Avak ji rupkapshilikwa jir. Mashi kaso anhinjik a mbawaambu sir. Masikome or Avui Wasilaka anhi or halashihinda oto or mbawamashi kas amu sawenduwa.

Pol emenaku os ma tavak li unda godnjik li ofa urin li andari mashin or saweri

8 Ter emenaku os ma tavak li unda godnjik li ofa undan li anda mashin amu sawekuwa. “Nir amber hishiyarinda nga ni nanda nir,” karem ji mbahanda nimu misinduwa. Hako erem ji mbanda oso men jihinjik hi jihini hauowehe ji mbanda sir. Oso mbeek man jelyandaambu sir. Hako os ma anandin wapnuku jihik ji owenda nahi, mbele mbele ol ji uwa ondo li unak ma ol Jisasin hishindiya ondon jelyakwa sir. ² Hako ma lal karem hishinda lir, “Mbele mbele amber angop ni hishihi ni yarirakonda lir,” karem mbanda lir. Hako, wahau. Men sembe mbaha yanda lir, mbeek li yarirakondaambu lir. Li hishiyarikwa mbele mbele musha ol nandu. ³ Hako os Avui Wasilakan wapnuku jihik ji owenda nahi, oso Avui Wasilaka angop jirin or hishihi jirin armek or undan osmu mukunduwa.

⁴ Emenaku os ma tavak li unda godnjik li hawak li anda nombon a sawekwa karem. Angop ni heyenda sir, God nantar nom nanda ri, mbeek god lal nga nandaambu lir. Ma tavak li unda god

ondo god ambu lir. ^{a5}He, ome sira. Mbele mbele musha godik li ushanda lir. Uhu wasilaka nihi, karem mbanda lir. Lal hevenik linda lir, lal misambik linda lir, karem mbanda lir. ⁶Hako God namtar nom oto Avui Wasilaka ria. Mbele mbele amber oronom uri lir. Uhu nir nga hi orhin ni hauowehe mashi orhin ni tiyakmbaha or uhunda nir. Wasilaka nihi namtar nom, oto Jisas Kraisoria. Avui Wasilaka or mbashirik mbele mbele amber hom or uhunda lir. Lerawu orhi orok nir Avui Wasilakahi mak ni naha oronom ni hauowenda nir. ^b

⁷Hako jihi lal mas ma tavak li unda god ondon lotu undari lir. Undari osik os emenaku ol ma tavak li unda god ondon li handari ondon li a nahi, kavak li naku, karem li hishihi ajenda lir. Mberem ushiwak? Lir yawur hishiyarinda ambu lir. God namtar nom nanda ri, mbeek god lal nga nanda ambu lir, karem hishiyarinda ambu lir. ⁸Mberem ji hishindu? Os mbele las ni a nahi, Avui Wasilaka nombo orok nirin rupshi mendekwa or? Wahau. Hovok os mbele las ni hakrihi ni a nahi ambu, Avui Wasilaka nombo orok nirin rupshi mendekwa or? Wahau. Uwa osik os ni awa mo os ni awa ambu, wa mberem uwan. Oso mbeek nirin jelyakwa ambu sir. Uhu oso mbeek nirin kavak nakwa ambu sir.

⁹Hako jir ma ol emenaku ondon akwa ambu, karem mbaha ajelijisinda ondon ji hishika. Las avak jir emenaku ondon ji anak li heyehe Kraisin li hishindiyanda nombo lihi kavak si nanda ngashi. ^{c10}Jir angop yarinda jir. Ma tavak li unda god ondo mbeek jirin unak kavak ji nakwa ambu sir. Erem ji hishihi emenaku ol ma tavak li unda god ondonjik li ofa undan tempel aka lihik anda jir. Hako las

avak erem ji unak ma ol ma tavak li unda godin ajelijisinda ondo li heyehe li mba, “Halanak nir nga os li awa hom ni aka,” karem mbaha li aha Kraisin li hishindiyanda nombo lihi kavak si nanda ngashi. ¹¹Uwa osik “Nir angop ni yarinda nir,” karem ji hishihi ji unda nombon ji auheyeka. Las avak ma ol ajelijisinda ondo os ji unda nombon li heyehe wavu lihi kavak si nanak Kraisin li hishindiyanda nombo lihi kavak si nanda ngashi. Os erem ji unak kavak li na nahi, wa musa osmu jihik nanduwa. Kraisin erem nanda ma ondonjik er nga or jivinakurik hari ria. ^{d12}Kraisin hishindiyanda ma jirin, ji misi. Jihi lal ma tavak li unda godin ajelijisinda lir. Os ma tavak li unda godnjik li ofa unda emenakun ji anak li heyehe wavu lihi kavak si na nahi, wa oso Jisasin nakrem ji hishindiyanda ondon ji uwak olmu kavak nanduwa. Uhu Kraisin or jimu er nga kavak nanduwa. ¹³An ngana. Os akwa lal a anak ajelijisinda ma ondo li heyehe Kraisin li hishindiyanda nombo lihi kavak si nakmba u nahi, akwa ondon a hakri lihi ihi er a hakwa nir. ^e

Pol aposel lerawun or lari mbeek yan or lari ambu osik or rupshiri

9 Mbele mbele os a unda angop ji heyenda sir. Mbele las mbeek anin tolntlenda ambu sir, wahau. Mbele las os a ukwak a hishiwa a unda nir. He, an aposel anira. Wasilaka nihi Jisasin angop a heyeri nir. Wasilaka nihi lerawu orhin a lari nombo orok jir Jisashi mak jimu nara. ^{f2}Hako ma lal an aposel ambu nir, karem hishinda lir. Hako wahau. Misokome jihik ji heyewa an aposel anira. Mberem ushiwak? Os jir Kraishi

^{a8:4} Lo 4:39; 6:4; Ga 4:8 ^{b8:6} Ef 4:5,6 ^{c8:9} Ro 14:13-15; Ga 5:13

^{d8:11} Ro 14:15,20 ^{e8:13} Ro 14:21 ^{f9:1} Ap 22:17-18; 26:16; 1 Ko 15:8-9

mak ji nanda oso mu mukunduwa, an aposel Wasilakahi nir. ^g

³Ma lal karem mbanda lir, “Pol aposel ambu ri,” karem li mbaha mbele mbele a undan heyembanda lir. Unda osik mashi las lirin amu sawekuwa. ⁴Wa, os an nga Barnabas nga jirin akwa mbele mbelenjik shi sili nahi, shir mbeek shi suruwa ambu shir. ^{h5}Aposel ome lal nga jimatama Jisashi nga Pita nga lir nokove lihin li laha yanga yangak mashin saweyanda lir. Nokove lihi ondo er nga Jisasin hishindiya lir. Os shir nga lir unda hom shi saweya nahi, shir mbeek shi suruwa ambu shir. ⁶An nga Barnabas nom nga shihik lerawun shi laha akwa mbele mbelen shi frungawuhu shi aha shi linda shir. Hako aposel ome lal, wahau. Lir sios lihi li jelyashiwak linda lir.

⁷Awun unda ma am lihinjik yan li owe li laha lerawu oson landa ol? Wahau. Malakama lihi akwa mbele mbele lihin frungawushinda ri. Ushiwak li laha lerawu oson landa lir. Hovok wain nowen landa ma ondo wain omen laha anda ambu ol? He, anda ol te. Hovok sip-sipin washilinda ma erem. Sipsip mukun li likri anda ambu ol? He, anda ol te. ⁸Avak karem ji hishingan. Mashi kas a sawewa, nir ma ni hishihi ni mbanda hom a sawew, karem ji hishingan, wahau. Mashi Avui Wasilakahi nga nakrem os a mbawa hom erem mbanda sir. ⁹Moses karem or kayeri osa, “Bulmakau wit sijin li esnerkowa wolo, suwambushi lihin ji ishi arangowa hala. Halanak wit siji kal li aka.” Wa, mashi kaso Avui Wasilaka bulmakau indinga nom or hishihi nor mbari os? Wahau. ⁱ¹⁰Oso nir lerawu orhin landa man or hishihi nor mbari sir. Avui Wasilaka erem or mbashinak

nir erem ni ukmbahan. Ma ol nowek laha kumbanda nga sanda nga akwa os nowe orok li landan li awa, mbeek li suruwa ambu sir. Halanak li laha aka. ^{j11}Mashi jivi jirin shi saweri oso akwan shi kumbajiyindari hom Masikome Avui Wasilakahi sunguwavu jihik shi kumbajiyiri sir. Uwa osik os mbele mbele lal maome shihin jelyakwanjik jirin shi sili nahi, shir mbeek shi suruwa ambu shir. ^{k12}Aposel lal ji jelyanda lir. Unda hom shi mbashinak shirin jelyandahi jir. Mberem ushiwak? An mu masmas jirin mashi jivi Kraishin a sawerik wavun ji tormblehe Jisasin jimu hishindiya. Hako shir mbeek jirin shi ukmisikwa ambu shir. Mberem ushiwak? Las avak mbele mbelenjik jirin shi siliwa nombo orok avak sunguwavu jiji kavak si nanak mashi jivi Jisashin ji halanda ngashi. Karem shi hishihi mayam shi lihi mbeek mbele lasnjik jirin shi siliri ambu shir. ^{l13}Ma ol Avui Wasilakahi tempel akak lerawun landa ondo tempel aka orok akwan laha anda lir. Ma ol altak ofan ewe suwunda ma ondo akwa kal orok laha anda lir. Erem li unda oson angop ji heyenda sir. ^{m14}Erem nanda osik Wasilaka karem mbahanda ora. Ma ol mashi jivi orhin misindiya ma ondo, ma ol lirin sawerik li misindiya ondon li jelyaka. ⁿ

¹⁵Hako an mbeek mashi kas ter a kayewa mbele mbele anin ji hakmbaha na hishihi na mbawa ambu nir, wahau. An wavu anhi mbeek anin ji jelyakwak a hishiwa ambu nir, wahau. Mashi Avui Wasilakahin yelndam a sawehe mbeek yan a landa ambu nir. Uhu os erem a unda oson mbeek a halakwak a hishinda ambu nir. Wahau mende indinga. ¹⁶Os mashi jivi Jisashin a sawewa wolo, hi

^{g9:2} 2 Ko 3:2-3 ^{h9:4} Lk 10:8 ^{i9:9} Lo 25:4; 1 Ti 5:18 ^{j9:10} 2 Ti 2:6

^{k9:11} Ro 15:27 ^{l9:12} Ap 20:34; 2 Ko 11:9 ^{m9:13} Lo 18:1-3

^{n9:14} Mt 10:10; Lk 10:7; Ga 6:6

anhin a hauowehe lerawu jivi menden amu landuwa, karem a hishinda ambu nir. Lerawu os mashi jivin a sawenda oso a lakmbaha Wasilaka anin or hahandari osik an mbeek a halakwa ambu sir. Os a hala nahi, avak kavak a nakwa nir.^{o17} Os lerawu oson anhinjik a lahandakop yan a lawa nir. Hako mbeek anhinjik a lahandanda ambu sir. Wasilaka lerawu oson a lakmbaha anin or hari sir. Unda osik oson a laha mbeek yan a lakwa ambu nir.¹⁸ Lerawu oson a la ihi mbele kas orok a laku? Mashi jivi oson yelndam hulaima nokopman a sawehe mbeek yan a landa ambu oso a rupshi mendenda sir. Os mashin a sawehe a rupshinda nombo oso yan a landa hom osmu nanduwa.

Pol ma os li nandari nandari hom or naha mashin or saweri. Unak li heyeye Jisasin li hishindiyaqmbahan

¹⁹ An mbeek ma mbashiwak lerawun a landa ambu nir. An wawu anhik a hishiwa hom lerawun a landahik a nanda nir. Hako erem a unda ambu nir. Ter ma mbashiwak men lerawun landa ma hom amu nanduwa. Mberem ushiwak? Erem a nashinak ma mushak os erem a nawan li heyeye Jisasin li hishindiyaqmbahan.²⁰ Unda osik os anhi ma Judama nga na liwa wolo, Judama li tiyanda nombon a tiyanda nir. Mberem ushiwak? Erem a ushinak os erem a uwan li heyeye Jisasin li hishindiyaqmbahan. An mbeek mashi Moseshi siyok a sinda ambu nir. Hako ma ol mashi Moseshi siyok sinda ma nga na liwa wolo, an er nga os lir sinda hom a sinda nir. Mberem ushiwak? Erem a ushinak os erem a uwan li heyeye Jisasin li hishindiyaqmbahan.^{p21} Uhu ma ol mashi Moseshin tiyanda ambu ondo nga na liwa wolo, os lir nanda hom a nanda nir. Mberem ushi-

wak? Erem a ushinak os erem a uwan li heyeye Jisasin li hishindiyaqmbahan. Hako an mbeek mashi os ni tiyakmbaha Avui Wasilaka sawenda mashi oson a halanda ambu nir, wahau. An mashi os ni tiyakmbaha Kraisi mbahanda oso er nga na tiyanda nir.²² Ma ol ajelijisihi mbeek wawu lihi nga kwambu mendek Jisasin hishindiyaqmbahan ambu ondo nga na liwa wolo, lir nanda hom a nanda nir. Mberem ushiwak? Erem a ushinak os erem a uwan li heyeye Jisasin li hishindiyaqmbahan. Ma amber hom os li nanda nanda hom a nanda nir. Mberem ushiwak? Erem a ushinak li heyeye Jisasin li hishindiyaqmbahan.^{q23} Mberem ushiwak lerawu havakavan a laha ma os li nanda nanda hom a naha mashin a sawendu? Erem a ushinak ma mushak os erem a nawan li heyeye mashi jivi Jisas Kraishi os a sawendan li hishihi li tiyakmbahan. Ushinak Avui Wasilaka lirin armek or uka. Os erem or uwan a heyeye na rupshikwa nir.

Jir avak ji mblarna mendehe kwambuk ji sitambanaka

²⁴ Ma li shirinyakwa wolo, ma amber hom li tirsaha shirinyanda lir. Hako ma or maifuk ihi ma amber tikri-rako shirinya iwa ma oto nom presen oson landa ri. Unda hom jir Jisasin hishindiyaqmbahan ma jir erem. Jir avak ji funtlehavantlehe Jisas jirin or hakmba nor mbahanda presen oson ji lakmbaha ji shirinyaka.²⁵ Ma ol maifuk ihi ma anandin tikrihi presen oson lakwak hishiwa ma ondo lihinjik li auheyeye yanda lir. Lir oso nom li hishombashiowehe hauhakaowehe landa lir. Hako presen os misambi torok li lakwak li hishihi li landa oso mbeek ermba ermbak nakwa ambu sir. Avak kavak

nakwa sir. Hako os hevenik ni lakwak ni hisihi ni funtlehavantlenda oso mbeek kavak nakwa ambu sir. Ermbak er nakwa sir. ^{r26} Unda osik an erem. An os a shirinyawa mbeek semben a shirinyanda ambu nir, wahau. Wa ma anandin a tikrikmba hisihi amu shirinyanduwa. An man a jikmba na uwa wolo mbeek tavan a haihanda ermbenda ambu nir. Man nombok er a jinda nir. ²⁷ Las avak ma anandin a sawenak li misihi lirtonom kwambuk li sitambananak an takatukuyinda ngashi. Karem a hisihi a funtlehavantlehe anhinjik a auheye mendehe namu sinduwa.

s

Mbele mbele ol Israelik fehe lihihik talarin ji misihi ji auheyeka.

Las avak mbele mbele jirin

jeikayenak ji takatukuyinda ngashi

10 Jisasin hishindiyanda ma jirin, mashi kason ji hishika. Mas Moses os misumu walanga Judamahin yanga Ijipik or laha li iri wolo, lersuwu avisha las Avui Wasilaka or halashirik si maifuhu nombon si muku irik sihi siyok iri lir. Uhu Fa Nalo oso Avui Wasilaka or mbashirik yok si layisirik yok si rasasirik nombo laka si tavawarik jip iri lir. ^{t2} Mosesin li tiya ihi lersuwu avisha siyok li iri nga Fa Nalo oso nombo laka hom si tavawarik li iri nga osmu fak li layindari hom nari sir, os nir Jisasin ni tiyaha fak ni layinda hom. ³ Lir akwa os Masikome Avui Wasilakahi hari oson ari lir. ^{u4} Uku os or hari oson ari lir. He, uksembe os sunja orok talarin ari lir. Uksembe os li ari oso Masikome or lir nga li iri oto harik limu ari sira. Sunja oso Kraisa oria. ^{v5} Avui Wasilaka mbele

mbele ol kwambu orhik or uri ondo an-gop heyeri lir. Hako lir mbeek ondon li hisihi orin tiyari ambu lir. Uri osik or mbeek lirin rupshiri ambu ri. Uhu nor mbarik mamatar lihi misamtelmbamba orok harakori lir. ^w

⁶ Mbele mbele kal mas nahanda kandon ni heyehi ni hishiyarihi os mas li uhundari hom mbele mbele kavanjik ni uwan ni halaka. ^{x7} Jir avak ma tavak li unda godin ji lotu uwa hala, os lihi lal mas li undari hom. Avui Wasilakahi jekambak karem li kayehendari sir, "Lir emenakun ma tavak li unda godin li hashihi akwa nga uku kava nga li aha li mblaha nokove nga yari lir." ^{y8} Hako nir avak nokophirmbirihi hulatolhakanda nombok ni layiwan ni halaka, os lihi lal mas li uhundari hom. Erem li uhu niri namtaskop ma 23,000 er harakori lir. ^{z9} Wasilaka akwan or harik ari lir. Hako li ashihi lihi lal orin narfatarfajiri lir. Lir erem li uri osik Avui Wasilaka or mbarik hovo lal lirin li shishirik hari lir. Nir os li narfatarfajinda hom erem ni mbawa hala. ^{a10} Unda hom jir avak mbele mbelenjik Avui Wasilakan ji mbahanjiwa hala. Os lihi lal erem li mbarik ensel or man mandingormendari oto or taha lirin or mandingormeshirik hari lira. ^b

¹¹ Mbele mbele ol mas lihihik talari ondo ma ol ter liwa ma li heyehi li hishiyarihi li ajekmbaha talari lir. Mbele mbele ol mas talarik Avui Wasilakahi jekambak li kayeri ondo ma nir ter liwa man si saweshinak ni auheyekmbaha li kayeri osa. Misambi toso mendek si nakwa wolok osmu nanduwa. ¹² Uwa osik am kwambuk ji siw, karem ji hishi nahi, wa ji auheyeka. Las avak ji

^{r9:25} Fl 3:14; 2 Ti 2:4-5; 4:7-8 ^{s9:27} Ro 8:13; 13:14

^{t10:1} Kis 13:21-22; 14:22-29 ^{u10:3} Kis 16:35 ^{v10:4} Kis 17:6; Nam 20:11

^{w10:5} Nam 14:29-30 ^{x10:6} Nam 11:4,34; 1 Ko 10:11 ^{y10:7} Kis 32:6

^{z10:8} Nam 25:1-9 ^{a10:9} Nam 21:5-6 ^{b10:10} Nam 16:41-49

takatukuyinda ngashi. ¹³ Jeikaye os jihik talawa oso mbeek jihikop talawa ambu sir. Ma musha jeikaye oso himi lihik talanda sir. Avui Wasilaka mbeek jirin halakwa ambu ri. Uwa osik or mbeek jirin or halashinak jeikaye las jirin si unak takatukuyikwa ambu jir, wahau. Os jeikaye las jihik si tala nahi, jirin or jelyashinak kwambuk sitambanakwa jir. Uhu mbeek si unak ji takatukuyihi kavak nakwa ambu jir, wahau.

**Jir avak God indinga oto
nga ma tavak li unda god
nga nakrem ji lotu uwa hala**

¹⁴ Ma jir a rupshi mendenda jirin, ji misi. Ma tavak li unda god ondon lotu unda nombon ji atamatawe yaka. ¹⁵ Jir angop hishiyarinda nga nanda jir. Uwa osik mashi kas a mbawa kason yawur ji hishi ji yarika. ¹⁶ Os ni tirsaha komunionin ni awa wolon ji hishika. Wain uku oso Avui Wasilakan ni sawewak armesarmek or ushiwak ni aha karem ni hishinda nir, Krai miandok or harik fi orhi si ngoroshihindak os jipjip nimu linduwa, karem ni hishinda nir. Bret erem. Os bretin ni tava ni awa wolo karem ni hishinda nir. Krai miandok or haha maome orhin nirin or hashihindak os jipjip nimu linduwa, karem ni hishinda nir. ^{c17} Bret namtas nom si nanda osik tenjer bret oson ni anda nir. Uwa osik nir amber hom os nimu namtaskop sinduwa. ^d

¹⁸ Israelik fehe ma ondon ji hishika. Emenaku altak li owehe Avui Wasilakan ofan li uri wolo, ma ol alta orok lerawun landari ma emenaku kas andari lir. Erem li uri oso osmu karem nirin mukunduwa, lir Avui Wasilaka nga nakrem sindari lir. ^{e19} An karem amu mbanduwa,

ma tavak li unda god ondo mbeek God indinga ambu lir. Uhu emenaku ol li owe li ofa unda ondo mbeek lirin jelyanda ambu sir, wahau. ^{f20} Hako a mbakwa karem, ma ol ma tavak li unda god ondon ofa uwa, wasimalengamban ofa unda lir. Mbeek God indingan ofa unda ambu lir. Unda osik jirin amu sawenduwa. Ji auheyehe ji lika. Las avak wasimalengamban ji ofa unak wasimalengamba ondo jirin li oloshinak lir nga nakrem ji sinda ngashi. ^{g21} Jir angop Jisas nga nakrem sinda jir. Unda osik jir avak Jisas nga wasimalengamba nga evrembam ji tiyawan ji hala. ^{h22} Os erem ji u nahi, Wasilaka avak jirin waplelenakwa ri. Wa mberem ji hishindu? Kwambu jihi kwambu orhin tikrinda sir, karem jimuhishindu? Wahau. ⁱ

**Ermba ermbak hi Avui
Wasilakahin ji hauoweka**

²³ Jir lal karem mbanda jir, “Mbele mbele amber ni undahik nanda lir,” karem mbanda jir. He, ome sira. Hako, mbele mbele amber ondo mbeek jirin jelyanda ambu lir. Jir lal karem mbanda jir, “Mbele mbele amber ni undahik nanda ol te,” karem mbanda jir. He, ome sira. Hako mbele mbele amber ondo mbeek jirin li jelyashinak Jisasin ji tiyanda nombon jihi oso kwambuk nandahi ambu sir. ^{j24} Avak jihikop ji hishiwa hala. Jir nga nakrem Jisasin hishindiyananda man ji hishika. Uhu mbele mbele sunguwavu lihi jivik nakwa ondo nom ji uka. ^k

²⁵ Karem ji uka. Avimbashi ol maketik li owewa ondo men ji frungawuhu ji aka. Ondon ji hishihi ji mba, “Avimbashi tondo ma tavak li unda godnjik li ofa unda ol mo? Os tondon a frun-

^c10:16 Mt 26:26-28 ^d10:17 Ro 12:5 ^e10:18 Wkp 7:6 ^f10:19 1 Ko 8:4

^g10:20 Lo 32:17; Rev 9:20 ^h10:21 2 Ko 6:15-16 ⁱ10:22 Lo 32:21

^j10:23 1 Ko 6:12 ^k10:24 Ro 15:1-2

gawuhu na a nahi, kavak a nakwa on?" karem ji hishiwa hala. ²⁶Mberem ushiwak? Mbele mbele amber misambi torok nanda ondo Wasilaka uhunda jivi lir. ¹²⁷Unda osik os Jisasin tiyanda ambu ma lar os ji ihi aka orhik ji a, karem or mba nahi, avak ji silheye ji mba, "Mbeek mi lawa avimbashi tolir?" karem mbawa hala. Ji ihi akwa ol or hundujewa ondon men ji aka. ²⁸Hako os ma lar orok er nga nor lihindanak jirin or mba, "Avimbashi tondo ma tavak li unda godnjik li ofa uwa lir." Karem or sawe nahi, ji awa hala. Mberem ushiwak? Las avak ji anak ma or jirin erem sawewa ma oto wavu orhi kavak si nanda ngashi. ^{m29}An mbeek ji aha wavu jiji kavak si nakwan a mbawa ambu nir. Ma or erem jirin sawewa ma oto wavu orhi kavak si nakwak os amu mbanduwa.

Mberem ushiwak os ji unak ma anandi wavu lihi kavak si nakwan ji hishihi ji hala, karem a mbandu? ³⁰Os Avui Wasilakan armesarmek a sawehe akwan a a nahi, mbeek ma lar os erem a uwan or heyehe kavan a u, karem mbakwa ambu ri. ⁿ

³¹Erem nanda osik os ji awa mo ji awa ambu, mbele mbele ji uwa nakrem Jisasin hishindiyananda ma jirin li heyehe hi Avui Wasilakahin li hauowekmbaha ji uka. Ushinak erem ji uwan li heyehe Jisasin li hishindiyananda nombo lihi mbeek kavak nakwa ambu sir. ^{o32}Jir avak Judama nga yanga Grikik fehe ma ondo nga ma ol Avui Wasilakahi siosik linda ondo nga ji hishika. Uhu nombo worna nom ji tiyaka. Las avak mbele mbele ondo ji unak li heyehe Jisasin li hishindiyananda nombo lihi kavak si nanda ngashi. ^{p33}An mbeek anhinjik a jelyakwak a hishihi mbele mbele jivin a unda ambu nir. An ma anandi li rupshihi

Jisasin li tiyakwak a hishihi mbele mbele jivin a unda nir. ^q

Nombo wornak lotu unda nombon or saweri

11 Jir os an yanda nombok ji yaka, os an Kraisin a tiyanda hom. ^{r2}Ermba ermbak anin ji hishihi mashi os a sawendan toltangrinda jir. Unda osik jirin amu rupshi menduduwa.

³Hako mashi las a saweshinak armek ji yarikwak amu mbanduwa. Kraisi or hausishiwak hulayi orhi siyok hakasinda lir. Hulayi li hausishiwak nokove lihi lihi siyok hakasinda lir. Avui Wasilaka or hausishiwak Kraisi orhi siyok hakasinda ri. ^{s4}Os ji tirsaha ji lotu uwa wolo, os hulayi lar or taha masiji orhin or arangoho Avui Wasilakan or sawewa mo mashi orhin profet hom or sawe nahi, os erem or uwa oso kava sir. Os erem or uwa osmu nirin mukunduwa, or mbeek Kraishi siyok sinda ambu ri. ⁵Os ji tirsaha ji lotu uwa wolo, os nokove las si taha masiji sihin si arangoho, Avui Wasilakan si sawewa mo orhi mashin profet hom si sawe nahi, os erem si uwa oso jivi sir. Hako os masiji sihin si arango nahi ambu, oso kava sir. Mberem ushiwak? Oso osmu nirin mukunduwa, sir mbeek hula sihi sishiwak orhi siyok sinda ambu sir. Oso osmu masakukwa sihi li lereshiwak si humblaranda hom nanduwa. ⁶Os nokove masiji sihin si arangokwak si hishi nahi ambu, wa masakukwa sihin simbalesik si kororakoka. Hako nokove jirin, angop ji heyenda sir. Os masakukwa jihin korowa mo lere nahi, jir humblara mendekwa jir. Unda osik masiji jihin ji arangoka. ⁷Hako hulayi masiji orhin or arangoho Avui Wasilakan or sawewa hala. Uhu orhi mashi nga profet hom

^l10:26 Sng 24:1 ^m10:28 1 Ko 8:7 ⁿ10:30 1 Ti 4:4 ^o10:31 Kl 3:17 ^p10:32
Ro 14:13 ^q10:33 1 Ko 9:20-22 ^r11:1 1 Ko 4:16 ^s11:3 Stt 3:16; Ef 5:23

or sawewa hala. Mberem ushiwak? Hulayi ondo Avui Wasilaka os or nandan or heimaha or uhunda ola. Lir Avui Wasilaka kwambu os orhik nandan or heimaha or uhunda ola. Hako nokoven or uri erem. Lir kwambu os hula lihihik nandan or heimaha nor uri lir. ¹⁸ Avui Wasilaka mbeek nokovehi maomen or laha hulayin uri ambu ri, wahau. Hulayihi maomen or laha nokoven uri ria. ¹⁹ Hulayin or uri mbeek nokovehi siyok or sikmbaha or uri ambu ri, wahau. Or nokoven or uri hula sihi orhi siyok si sikmbaha or uri sir. ¹⁰ Uwa osik halanak nokove hula sihi siyok si sinda nombon si heimaha masiji sihin si arangoka. Mberem ushiwak? Ensel mbele mbele os ni uwan lishi heyenda ola.

¹¹ Hako ma ol Wasilakahi krahak sinda ondo mbeek hulayi apsham li siwak, nokove apsham sinda ambu lir. Lir nakremkop li sihi ananjelyanda lir. ¹² Mas Avui Wasilaka hulayihi maomen or laha nokoven or uri sir. Hako oro wolok sishi raha ter nawa hulayi maome nokovehik talanda lir. Hako hulaima nokopma nga mbele mbele amber ondo nga Avui Wasilakahikop talanda lir. ¹³ Jihinjik mashi kason ji oweiwei-heyehi ji yarika. Os nokove masiji sihin si arango namber Avui Wasilakan si sawewa oso jivi os? Wahau te. Oso kava sir. ¹⁴ Jir angop ji heyenda sir. Os hulayi masikukwa orhi hambelalak si na nahi, oso kava sir. ¹⁵ Hako os nokove masikukwa sihi hambelalak si nawa, oso tlahapsinda hom si naha, jivi sira. Avui Wasilaka masiji sihin si arangokmbaha masikukwa sihi hambelalak si nakmbaha or uri sir. ¹⁶ Hako os ma lar mashi kas a mbawan or misihi nor mblarnaha, mashi apsham or mbakunak or hishi nahi, wa wawu os erem or hishiwan or hala. Nir nga sios Avui Wasi-

lakahi amber hom nakrem nombo namtas os a sawewa oso nom ni tiyanda nir.

Sios Korinik fehe ondo mbeek yawur li hishihi komunionin andari ambu lir

¹⁷ Os ji lotu uwa wolo mbeek nombo jivin unda ambu jir, nombo kava indingan unda jir. An mbeek nombo nombo os ji undan a heyehi na rupshinda ambu nir, wahau. Unda osik ter nombo nombo os ji tiyakwan amu sawekuwa. ¹⁸ Os ji lotu ukwak ji tirsawa wolo, wawu jihi mbeek namtaskop nanda ambu sir. Wawu jihi apshamba apshambak ji hishihi jihi ambek anakoro sinda jir, karem li sawerik a misiri nir. Mashi oson a misihi amu mbanduwa, "Erem unda lira." ¹⁹ A hishiwa, wawu jihi apshamba apshambak ji hishihi jihi ambek ji anakoro ji sinda oso si talanak avak korbak ji heyekwa sir, lawe mende ol Avui Wasilaka rupshinda nombon tiyawak, lawe ol wawu lihihik li hishiwa nombon tiyandu. ²⁰ Erem ji nanda osik ji tirsaha komunionin ji anda oso mbeek yawur ji hishiyarihi ji anda ambu sir. ²¹ Jir mbeek man ji nikishiwak li taha nakrem anda ambu jir. Jir jihi jihik ji akwak ji hishihi anda jir. Ushiwak lal erenghanda lir. Lal wain ukun laka lakak li aha ambarambasinda lir. ²² Mberem ushiwak erem ji undu? Jir aka ngashi jir. Os ji erengha nahi, wa aka jihik ji ashihi jivai randirsaka. Nakrem ji lotu unda ma ondo mberem nanda ma olika, karem hishinda jir. Erem ji hishihi os ji awa wolo mbeek erndakava ol nakrem ji lotu unda ondon hishinda ambu jir. Os erem ji unda oso mberem avai jirin mbaku? Jirin a rupshihhi hi jihin a hauowekwa on? Wahau. An mbeek os erem ji undan a rupshihhi hi jihin a hauowekwa ambu nir.

**Wasilaka Jisas bret nga wain
uku nga orin tiyanda man
or hari nombo kasira**

(Mt 26:26-29; Mk
14:22-25; Lk 22:14-20)

²³ Mashi os jirin a sawerik ji misiri oso Wasilakahik tari sir. Unda mashi os amu indik jirin sawenduwa. Am si homirik os Judas Wasilaka Jisasin tavarenje wutarihik or hakuri wolo orok, Jisas bret las ormu toloro. ²⁴ Uhu Avui Wasilakan armek or sawehe nor toltavaha ormu mbara, “Kaso maome anhi kasira. Jirin si jelyakmbaha os amu handuwa. Undanak kumak os karem ji uhu awa wolo ermba ermbak anin ji hishioweka.” ²⁵ Am Bretin li ashihi wain ukun or toloho ormu mbara, “Kaso fi anhi suma akri jir nga na tiviwa kasira. Undanak kumak os karem ji uhu awa wolo anin ji hishioweka,” karem ormu sawera. ^{w26} Unda osik os Wasilaka or uri hom erem ji uka. Uhu bret nga wain uku nga ji awa wolo, orin ji hishioweka. Uhu nomorawun or kishaha or hahandan kormbak ji sawe ji liyanak Wasilaka indik or taka.

²⁷ Uwa osik os wavu jihin yawur ji oweiweiheye namber, bret nga wain uku nga ji a nahi, misokome Avui Wasilakahik mbeek jivik nawa ambu jir. Os erem ji uwa oso Jisas os miandok or hahandari oso mbeek mbele las undahi ambu sir, karem ji hishihi lerawu os Jisas lahanda os jimu uwak kavak nanduwa. ^{x28} Uwa osik jihinjik wavu jihin armek ji oweiweiheyesihhi bret nga wain uku nga jivai aka. ²⁹ Os jihinjik wavu jihin yawur ji oweiweiheye namber bret nga wain uku nga ji a nahi, os kumak Avui Wasilaka man or oweiweiheye or mbakwa wolo, or avak jirin

kavak or nakwa jir. ³⁰ Jir wavu jihin yawur ji oweiweiheye namber komunionin anda jir. Erem ji unda osik jihhi lal li saptakawak lal li kavamisiwak lal olmu handuwa. ³¹ Hako os jihinjik yawur ji hishihi masmas kavakava os ji undan Avui Wasilakan ji sawerakoshinak or laha ermbeshinak bret nga wain uku nga ji a nahi, oso jivi sira, mbeek kavak nakwa ambu jir. ³² Hako os Avui Wasilaka jirin or ngria sawehe tolowornawa oso karem. Erem or ushinak jir mbeek ma ol misambi torok fehenda nga nakrem kavak nakwa ambu jir. ^y

³³ Jisasin hishindiyanda ma jirin, os bret nga wain uku nga ji akuna wolo man ji nikishinak li taha nakrem jivai aka. ³⁴ Os ji erengha nahi, aka jihik ji ashihi jivai talandirsaka. Erem ji u nahi mbeek Avui Wasilaka or unak kavak nakwa ambu jir. Mashi lal nga jirin a sawekwak a hishiwa nir. Hako halanak yawur jirin a ta heyekop a sawekundu.

**Avui Wasilaka Masikome
orhin or hashihindak li landa
landa nombon Pol or mbari**

12 Jisasin hishindiyanda ma jirin, Masikome Avui Wasilakahi or hashihindak lerawun ji landa landa nombon armek a sawenak ji misika. ² Jihinjik angop ji heyenda sir. Os Jisasin ji tiya namber nari wolo, ma tavak li undari god ol mainmbanda ambu ondon lotu undari jir. Jir men ferfar ji naha hishiyarindari ambu jir. ^{z3} Uwa osik ter armek ji hishiyarikmbaha mashi kason jirin amu sawenduwa. Ma or Masikome Avui Wasilakahi ngashi ambu oto or mbeek, “Jisas Wasilaka anhi ri,” karem mbakwa ambu ri, wahau. Hako Masikome Avui Wasilakahi or sauhawak sawenda ma oto nom “Jisas Wasilaka

^w11:25 Kis 24:6-8; Hi 8:8-13 ^x11:27 Hi 10:29 ^y11:32 Hi 12:5-6

^z12:2 Hab 2:18-19

anhi ri,” karem mbakwa ri. Or mbeek Jisasin mashi kavak mbakwa ambu ri, wahau. ^a

⁴Masikome Avui Wasilakahi namtar nom nanda ri. Hako presen orhin krivingrivik or hashihindak lerawun ni landa nir. ^{b5}Unda osik presen orhik lerawun ni landa nombu apsham krivingrivi lihih ni landa nir. Hako Wasilaka nihi oto namtar nom lenda ri. ⁶Lerawu krivingrivi lihih ni landa nir. Hako Avui Wasilaka namtar nom kwambun or hashihindak lerawu amber ondon ni landa lir. ⁷Avui Wasilaka ma ol nakrem Jisasin ni hishindiya man ni jelyakmbaha Masikome orhin nirin hari ri. ⁸Ma lal Masikome orhin or hashihindak hishiyarinda nga nanda lir. Hovok ma lal Masikome orhin or hashihindak hishfalhisfalaha krahakoronda lir. ⁹Hovok ma lal Masikome orhin or hashihindak kwambu mendek Jisasin hishiowenda nombon li toltangrihi sinda lir. Hovok lal Masikome namtar otohikop ma ol kavamisindan li mbawak jivik nanda lir. ¹⁰Hovok lal Masikome orhin or hashihindak ma undahi ambun unda lir. Hovok lal Masikome orhin or hashihindak mashi orhin profet hom sawenda lir. Hovok lal Masikome orhin or hashihindak Masikome Avui Wasilakahi landa lerawu nga wasimalengamba landa lerawu nga li heilakailaha kormbak heyembanda lir. Hovok lal Masikome orhin or hashihindak os mashi apsham apshamhik^{12:10} Avui Wasilakan sawenda lir. Hovok lal Masikome orhin or hashihindak mashi os apsham apshamhik li mbanda oson li tormbleshihi kormbak li sawewak misinda lir. ¹¹Avui Wasilakahi

Masikome namtar oto nom mbele mbele amber ondon unda ri. Uhu os or hishiwa hom ma namtarma namtarmbak lerawu os li lakwa lakwak handa ri. ^c

Nir Kraisin tiyanda ma maome namtaskop ni nanda nir

¹²Nir Kraisin ni tiyanda ma or nga masamtenjek ni nanda nir. Hako maome nihi os si nanda apshamba apshambak nanda sir. Unda hom Kraisin tiyanda ma nir os ni nanda nanda apshamba apshambak ni naha lerawu os ni landa landa apshamba apshambak ni landa nir. ^{d13}Lal nihi Judama nir. Lal nihi yanga Grikik fehe nir. Lal akishmakisha nir. Lal malakama nir. Karem ni nanda ma nir. Mberemhi nombok Kraisin nga maome namtaskop ni nar? Masikome namtar otohikop fak ni layihindak os nimu maome namtaskop nanduwa. Nir Masikome namtar nom ni lahanda osik kwambu orhik nimu sinduwa. ^{e14}Maome nihi namtaskop nanda sir. Hako kumba, tava, masiji, mbele mbele ol maome nihik nanda mushak nanda lir. ¹⁵Os kumba si mba, “An tava ambu onik mbeek maome sihi kas ambu nir.” Hako wahau. Kumba nga tava nga maome namtaskop nanda vri. ¹⁶Hovok mambla os si mba, “An misokome ambu onik mbeek maome sihi kas ambu nir.” Hako wahau. Misokome nga mambla nga nakrem maome namtaskop nanda vri. ¹⁷Os maome amber hom misokomekop si nandakop, wa mberem nivai misiw? Os maome amber hom mamblakop si nandakop, wa mberem os kuvasahawan ni misiw? ¹⁸Maome nihi mbeek erem nanda ambu sir. Avui Wasilaka maome nihi os li lakuri lakurin

^{12:10}**12:10** Os li mbawa wolo, lihinjik li misikrahakorondahi ambu sir. Masikome Avui Wasilakahi sauhawak men li mbanda sir.

^a**12:3** 1 Jn 4:2-3

^b**12:4** Ro 12:6

^c**12:11** 1 Ko 7:7

^d**12:12** 1 Ko 10:17

^e**12:13** Ga 3:28

himu himuk angop or oweri lir. ¹⁹Os maome nihi tava nom si nahandakop oso mbeek maome, karem ni ushawa ambu sir. ²⁰Maome nihi namtaskop nanda sir. Hako kumba, tava, masiji lerawun li landa krivingrivik landa lir.

²¹Erem nanda osik misokome mbeek tavan karem mbakwa ambu sir, “Tava, nyir nahanda ambukop mbeek nyir nga na hishiwa ambu nir.” Hovok masiji mbeek kumban karem mbakwa ambu sir, “Kumba, nyir nahanda ambukop mbeek nyir nga na hishiwa ambu nir.” Karem mbakwa ambu sir. Mberem ushiwak? ²²Misokome nihik ni heyewa, “Maome kaso yeje lerawu kas landa ambu sir,” karem ni mbanda yeje oso Avui Wasilaka misokome orhik or heyewa, lerawu wasilakan landa sir. Unda osik mbeek maome nihi kas ni kavanaha las ni jvinakwa ambu nir, wahau. ²³Maome nihi ol ni heyeye ni humblaranda ondon armek ni tlahapsishiwak jivik nanda lir. ²⁴Hako maome nihi ol armek nanda ondon mbeek armek ni tlahapsinda ambu lir. Hako maome os ni heyeye ni mba, “Kaso mbeek lerawu nga nanda ambu sir,” karem ni mbanda yeje oso Avui Wasilaka misokome orhik or heyewa lerawu wasilakan landa sir. Avui Wasilaka maome nihin karem or uri lir. ²⁵Erem or uri oso maome mbeek lihi lihik li lakmba nor uhunda ambu sir. Maome yoko nihi amber or ushinak li ananjyakyambaha or uhunda lir. ²⁶Uwa osik maome yoko kas os si kavamisi nahi, maome amber hom kavamisirakokwa sir. Hako os maome yoko kas lerawu jivi si lanak hi nga si na nahi, maome amber hom rupshikwa lir.

²⁷Jir amber hom Kraisi nga maome namtaskop nanda jir. Jir namtarmba namtarmbak or nga nakrem maome mamtaskop nanda jir. ^{f28}Unda hom Avui

Wasilaka ma ol siosik lerawun lakurin os li lakuri lakurik or kamari lir. Lal aposelik, lal mashi orhin profet hom li sawekmbahan, lal tisak or oweshinak Avui Wasilaka rupshinda nombon man li sawekmbahan, lal ma undahi ambun li ukmbahan, lal ol kavamisindan li mbanak jivik li nakmbahan, lal man jelyakmbahan, lal lerawu anandi anandin li washilikmbahan, lal mashi apsham apshamhik Avui Wasilakan li sawekmbahan. Karem or kamari lir. ^{g29}Wa, mberem ji hishindu? Ma amber hom aposelik nakwa ol? Mo ma amber hom mashi Avui Wasilakahin profet hom sawekwa ol? Mo ma amber hom tisak nakwa ol? Mo ma amber hom ma undahi ambun ukwa ol? ³⁰Mo ma amber hom kavamisindan li mbanak jivik nakwa ol? Mo ma amber hom mashi apsham apshamhik Avui Wasilakan sawekwa ol? Mo ma amber hom mashi apsham apshamhin tormblendahik nakwa ol? Wahau. Ma namtarmba namtarmbak lerawu lihi krivingrivik lakwa lir. ³¹Hako jir avak Avui Wasilakan kwambuk ji sili-nak presen os ma anandin jelyakwan or hanak lerawu oson ji laka. ^h

Jir ma anandin wapnuku jihik ji oweka

Uwa osik ter ol a sawewa nombo kandon tikrihi wasilakak nanda nombon jirin amu sawekuwa karem, jir ma anandin wapnuku jihik ji oweka.

13 Os ma anandin wapnuku anhi a owe namber, mashi apsham apshamhik mo enselhi mashik a mba nahi, men sembe na mbanda nir, os jikisakri min li tokoho li manyelewak ni misinda hom. ²Unda hom os ma anandin wapnuku anhi a owe namber, Avui Wasilakahi mashin profet hom a sawe nahi, mbeek nombo orok man a jelyandahi

ambu sir. Hovok os ma anandin wapnuku anhik a owe namber, Avui Wasilaka wanyinda mashi orhin a hishikrahakoro nahi, mbeek nombo orok man a jelyandahiambu sir. Hovok os ma anandin wapnuku anhik a owe namber, hishiyarinda nga na na nahi mbeek nombo orok man a jelyandahiambu sir. Hovok os ma anandin wapnuku anhik a owe namber, Jisasin a hishindiyaanda nombo anhi wasilakak si nanak telem-ban a mbanak si haisi nahi, mbeek nombo orok man a jelyandahiambu sir. ¹³Hovok os ma anandin wapnuku anhik a owe namber, mbele mbele anhi amber erndakava ondon a harako nahi, mbeek nombo orok man a jelyandahiambu sir. Hovok os Jisasin a hishindiyaanda osik li taha anin li jihi maome anhin hik li suwushinak a ha nahi, mbeek nombo orok man a jelyandahiambu sir.

⁴Ma or ma anandin wapnuku orhik owenda ma oto mbeek kolok waplelenaha os orin li ngriawa wasan ngriandaambu ri, wahau. Or man jivijivikop unda ri. Uhu or mbeek mahi mbele mbelen antlandaambu ri. Uhu or mbeek yerkujihi hi orhin hauowendaambu ri. ⁵Or mbeek mbele mbele ol or unak ma anandi wavu lihi kavak si nakwa ondon undaambu ri. Uhu or mbeek mbele mbele orhikop nakwak hishindaambu ri. Uhu or mbeek kolok waplelenandaambu ri. Uhu or mbeek os orin li kavanawan hishindaambu ri. ⁶Or mbeek mbele mbele os kavak nanda nombon li undan rupshindaambu ri, wahau. Or mashi omendinga nom or rupshihi nombo warna nom tiyakwak hishindaambu ri. ⁷Ma or ma anandin wapnuku orhik owenda ma oto or mbeek waplelenaha os orin li ngriawa wasan ngriandaambu ri, wahau. Or man jivijivikop unda ri. Uhu ermba ermbak Avui Wasilakan or

hishindiyaawak orin or jelyashiwak sitambananda ri. Uhu nomorawu os orhik si lawuwa wolo kwambuk er sinda ri. ^k

⁸Ma anandin wapnuku nihik ni owenda nombo oso mbeek mendek nakwaambu sir. Hako Avui Wasilakahi mashin ni sawenda oso mendek nakwaambu sir. Mashi apsham apshamhik ni mbanda oso mendek nakwaambu sir. Hishiyarinda os mahik nanda er nga mendek nakwaambu sir. ⁹Ter mbele mbele ol korbak nanda nom ni heyenda nir, mbeek mbele mbele amber ni heyerakondaambu lir. Uhu mashi Avui Wasilakahi heyehyekop ni sawenda nir, mbeek yawur ni hishiyarihi sawendaambu nir. ¹⁰Hako kumak mbele mbele amber tontlo indinga lihi avak korbak talarakonak ni heyekwaambu lir. Unak oro wolok ol heyem heyem ni heyeni sawenda ondo avak mendek nakwaambu lir.

¹¹Os jikisakrik a nari wolo jikisakri ondo li hishindari hom a hishindari nir. Uhu jikisakri ondo li mbandari mashik a mbandari nir. Hako a saha wasilakak a nari wolo jikisakri ondo li mbandari mashin a halaha ma ol saha wasilakak nandari ondo li mbandari mashik a mbari nir. ¹²Ter mbele mbele ol Avui Wasilaka unda ondo heyem heyem nom nimu heyenduwa, mbeek yawur ni heyekrahakorowaambu lir. Hako kumak mbele mbele ondo amber korbak ni heyekrahakorokwaambu lir. Uhu kumak avak orin yawur ni heyekrahakorokwaambu ri, os ter nirin or heyekrahakorowaambu hom.

¹³Avui Wasilakan ni hishiowenda nombo nihi nga or nirin indik or lakwak ni nikishinda nombo nga man wapnukuk ni owenda nombo nihi nga mbeek mendek nakwaambu lir. Nombo nalmingrip kal ni hishihi ni sinda kando

mbeek mendek nakwa ambu lir. Hako man wapnuku nihik ni owenda nombo oso, nombo anandi kavron si tikrihi Avui Wasilakahi misokomek jivik si naha wasilakak nanda sir.¹

Avui Wasilakahi mashin profet hom sawenda lerawu oso wasilaka mendek si naha mashi apsham ashahnik Avui Wasilakan sawenda oson tikrinda sir

14 Nombo os ma anandin wapnuku jihik ji owendan ji halashinak maifuk si naka. Uhu Avui Wasilakan ji silinak Masikome orhi presenin jirin or hashinak lerawu orhin ji laka. Uhu masmas ji silinak presen os mashi orhin profet hom sawendan jirin or haka. Mberem ushiwak karem a mbandu? Mashi Avui Wasilakahin profet hom man sawenda lerawu oso misokome orhik or heyewa wasilaka mendek nanda sir.^{m2} Os ji lotu ukwak ji tirsawa wolo, os jihi lal mashi apsham apshahnik Avui Wasilakan li sawe nahi, wa orto nom misikwa ri. Hako ma anandi ol orok liwa ondo mbeek mashi oson misindahi ambu lir. Mberem ushiwak? Lir kwambu Avui Wasilakahikop mashi apsham apshahnik wanyinda mashin li sawenda osa.³ Hako ma ol Masikome Avui Wasilakahi or sauhawak mashi orhin profet hom sawenda ondo man sawenda lir. Ushinak Jisasin li hishindiyananda nombo lihi nga wavu lihi nga kwambuk si naha lirin si jelyakmbahan. Unda osik kwambu os mashi Avui Wasilakahin sawendan ji silinak or haka.

⁴ Ma ol mashi apsham apshahnik Avui Wasilakan sawenda ondo lihinjik saunjelyanda lir. Hako ma ol Masikome Avui Wasilakahi or sauhawak mashi orhin profet hom sawenda ma ondo ma ol siosik sinda ondon saunjelyashi-

wak Jisasin hishindiyananda nombo lihi kwambuk nanda sir.⁵ A hishiwa, jir amber hom mashi apsham apshahnik Avui Wasilakan ji sawewan te. Hako a rupshi mendewa, Masikome orhi or sauhawak mashi Avui Wasilakahin profet hom ji sawekwak amu hishinguwa. Os mashi apsham apshahnik Avui Wasilakan ji sawe nahi, wa ma lal halanak mashi oson li tormbleka, unak ma ol siosik sinda ondo amber avak mainome sihin armek li misika. Hako os mashin tormblenda ma lal nga na nahi ambu, mbeek ma lal misindahik nakwa ambu sir. Uwa osik ma ol Masikome Avui Wasilakahi or sauhawak mashin sawenda ondo lerawu jivin li laha ma ol mashi apsham apshahnik Avui Wasilakan sawenda ondon tikrinda lir.

⁶ Unda osik Jisasin hishindiyananda ma jirin, mashi kas a mbawan yawur ji hishika. Os jihik a raha mashi apsham apshahnik Avui Wasilakan a sawe nahi, os a sawewa oso am jirin jelyakundas? Wahau. Jirin jelyakwa ambu sir. Hako os jirin a sawenak ji misiku nahi, wa mashi os ji misindakop a sawekwa nir. Ushinak avak jirin si jelyaka. Mbele mbele Avui Wasilaka mukuwak a heyenda nga hishiyarinda os anin or hahanda nga Masikome orhi or sauhawak profet hom sawenda mashi nga mbele mbele os ji ukmbaha Avui Wasilaka sawenda nga jirin a sawekwa nir.⁷ Wa, mbele mbele kandon ji hishika. Os fiwakun yawur ji toko ji ufuna nahi ambu, hukwan ji korowa wolo mbeek armek nakwa ambu sir.⁸ Os ji anajikwak ji tokonda hom min yawur ji toko nahi ambu, wa lawe avak misihi hundujehendanak awun uku? Wahau.

⁹ Unda hom mashi apsham apshahnik Avui Wasilakan ji sawenda nga nakrem. Os ma misindahi mashik ji mba nahi

ambu, wa lawe avak mainome os ji mbawan yariku? Wahau. Mashi os ji mbawa oso mbeek li misikwaambu sir. Oso men suwa laha fruhu inda hom nakwa sir. ¹⁰Ma misambi torok fehe mashi apsham apshamhik mbanda lir. Unda mashi lihi orok lihi ambek anasawe lina lir. ¹¹Hako os samba sambalar mbele las mashi orhik or mba nahi, wa mberem a misiku? Wahau. Uhu os mbele las mashi anhik a mba nahi, wa mberem or misiku? Wahau. Shir evrembam mashi os shi mbawan shi anahishaha shi mbelekwa shir. ¹²Erem nawa osik jirin amu sawekuwa. Jir Masikome Avui Wasilakahi presenin jirin or hakmbaha silinda jir. Oso jivi sira. Erem ji siliwa wolo presen os siosin jelyanda osonjik ji silinak or haka. Ushinak ma ol siosik sinda ondo kwambuk li sitambanaka.

**Pol mashi apsham apshamhik
Avui Wasilakan sawenda
nombon or saweri**

¹³Uwa osik ma or mashi apsham apshamhik Avui Wasilakan sawenda ma oto halanak Avui Wasilakan or silinak avak presen os mashi os or mbawan or tormblekwan er nga nor haka. ¹⁴Mberem ushiwak? Os mashi apsham apshamhik Avui Wasilakan a sawewa oso Masikome orhi anhik or layishiwak mashi apsham apshamhik a sawenda nir. Hako an mbeek mashi oson a hishiyarishi na sawendaambu nir. ¹⁵Uwa osik mberem avai uku? Os Avui Wasilakan a sawewa wolo, wawu anhik tasanda mashi nga Masikome Avui Wasilakahi sauhanda mashi nga evrembam a sawekwa nir. Os hukwan a korowa wolo erem. Wawu anhik tasanda hukwa nga Masikome Avui Wasilakahi sauhanda hukwa nga evrembam a koroho Avui

Wasilakan a hausimbausikwa nir. ¹⁶Oson orin ji hausimbausikmbaha mashi apsham apshamhik ji mba nahi, wa ma ol mashi oson misindaambu ondo mberem li misihi jir nga nakrem orin li hausimbausiku? Wahau. Uhu mberem os Avui Wasilakan armek ji mbawa oson li misihi li mba, "Omendinga sira," karem li mbaku? Wahau. ¹⁷Oson Avui Wasilakan armesarmek ji mbakmbaha mashi apsham apshamhik ji mba nahi, erem ji uwa oso mbeek ma anandin jelyakwaambu sir. ¹⁸An jirin a tikrihi mashi apsham apshamhi musha mendek Avui Wasilakan a sawendahi nir. Unda osik Avui Wasilakan armesarmek amu mbanduwa. ¹⁹Hako os ma li tirsaha li lotu uwa wolo, mashi lapndonom os li hishiyarikwa ambek a sawenda nir, mbeek musha mendek mashi apsham apshamhik a sawendaambu nir.

²⁰Jiasin hishindiya ma jirin, jir jikisakri hishinda hom ji hishiwa hala. Misi. Jikisakri ol kuvuk fehe ondo mbeek kavakavan wasilakak undaambu lir. Uwa osik kavakava os ji unda ji halanak jikisakri ondo unda hom si naka. Hako hishiyarinda jihi ji halanak ma ol saha wasilakak nanda ondo hishiyarinda hom si naka. ²¹Avui Wasilakahi jekambak karem li kayehendari sir. Wasilaka karem mbari ri, "Avak a mbashinak ma ol yanga anandik fehe ma anhin sawekwa lir. Uhu an mbashinak mashi anandi anandihik ma anhin sawekwa lir. Hako lir mbeek mashi anhin misindiyaakwaambu lir." ²²Uwa osik mashi apsham apshamhik mbanda oso Avui Wasilakakwambu orhin ma ol orin hishindiyaambu ondon ormu mukunda sir. Hako Masikome Avui Wasilakahi or sauhawak mashi orhin profet hom sawenda oso kwambu orhin ma ol orin

hishindiyanda ondon ormu mukunda sir. ²³Unda osik hulaima nokopma os siosik li tirsaha li lotu uwa wolo os mashi apsham apshamhik li mba nahi, ma ol Jisasin hishiowenda ambu ondo nga ma ol akri Jisasin wavu lihik owenda nga li talihi li misihi karem mbakwa lir, “Tondo ambarambasi mbandal mo?” Karem mbakwa lir. ^{p24}Hako os jir amber hom Masikome Avui Wasilakahi or sauhawak mashi orhin profet hom ji sawe nahi, ma ol Jisasin hishindiyaanda ambu ondo nga ma ol akri Jisasin wavu lihik owenda nga li talihi li misinak, wavu lihin si jihi mbele mbele kava os li undan korbak mukukwa sir. Uhu “Jir kavakavan unda ma jir,” karem lirin mukukwa sir. ^{q25}Unak mbele mbele amber sunguwavu lihik wanyiwanda avak korbak li talanak li heyekwa lir. Uhu li ajehe kumbambongon li huvuhu li maruknyaha Avui Wasilakan lotu ukwa lir. Uhu karem mbakwa lir, “Omendinga sir, Avui Wasilaka ormu jihi nindik linduwa,” karem mbakwa lir.

Os ji lotu unda nombon ji halanak wornak si naka

²⁶Uwa osik Jisasin hishindiyaanda ma jirin, os ji tirsaha ji lotu uwa wolo mberem jivai uku? Jir amber hom lerawu nga nanda jir. Halanak lal hukwan li koronak, lal Avui Wasilakahi mashin li saweka. Lal mbele mbele Avui Wasilaka sauhanda mashin li sawenak lal mashi apsham apshamhik Avui Wasilakan li sawenak lal mashi apsham apshamhik li mbawa mashi oson li tormbleka. Mbele mbele lerawu os ji lawa oso ji halanak siosin kwambuk si jelyaka. ^{r27}Os jihi lal mashi apsham apshamhik li mbaku nahi, wa ma frijip mo nalmingrip nom erem li mbaka. Avak lir amber hom

nakremkop li mbawa hala. Lar mbanak lar mashi oson or tormbleka. Ushinak lar nga orvai mbaka. ²⁸Hako os mashi apsham apshamhik li mbawan tormblenda ma orok or liwa ambu, wa mashi apsham apshamhik sios orok li mbawan li hala, men mayam er li lika. Aka lihi lihik li lihi mashi apsham apshamhik Avui Wasilakan livai saweka.

²⁹Hako mashi Avui Wasilakahin profet hom sawenda nombo nga erem. Ma frijip mo nalmingrip nom li sawenak ma amber men li lihi os li sawewa sawewan li oweiweiheyehe li toloka. ^{s30}Hako os ma lar mashi Avui Wasilakahin profet hom or sawenak ma anandi or orok liwa man Avui Wasilaka or sauha nahi, wa ma or mas sawewa ma oto or halashinak ma or Avui Wasilaka kuma nor sauhawa ma oto or nga saweka. ³¹Eremhi nombo orok jir amber hom Avui Wasilaka sauhanda mashin ji saweka. Unak ma amber li hishiyarihi kwambuk li sika. ³²Mashi Avui Wasilakahin profet hom sawenda ma ondo mbeek amber nakremkop sawenda ambu lir. Lar sawe nor halashiwak hovok lar sawenda ri. Mbeek anatarinda ambu lir. Os li anatar li sawe nahi, wa mberem livai misiku? Wahau. ³³Avui Wasilaka lerawu orhin or lawa mbeek ma or hishakashanda hom landa ambu ri. Or armek wornakop er landa ri. Or namtarma namtarmbak li mbanak mashi os li mbawan li misikmbaha hishinda ri. Or mbeek ma amber li mbanak os li mbawan li hishakmbaha hishinda ambu ri.

³⁴Os siosik ji lotu ukwak ji tirsawa wolo nokove jir maimbawa hala, mayam er ji lika. Nir ma Avui Wasilakahi siosik ni tirsaha ni lotu unda ma nir nombo oso nom ni tiyanda ona. Nokove jir mbeek siosik ji maimbakwak nanda ambu sir.

Os mashi Moseshi sawenda hom jir men hula jiji siyok ji sika. ^{t35}Os mbele las yawur ji yarikwak ji hishi nahi, wa aka jihik ji ihi hula jihin jivai silika. Hako os siosik ji tirsawa wolo, os mashi lal ji mba nahi, oso mbeek jivik nakwa ambu sir.

³⁶Jir mberem ji hishindu? Avui Wasilakahi mashi masmas jihik si nashihikop kuma yanga anandik si ihinda, karem jimu hishindu? Wahau. Mo mashi oso jirndonom ji misihinda, karem jimu hishindu? Wahau. ³⁷Os ji mba, “Mashi Avui Wasilakahin profet hom ni sawekmbaha presenin nirin or hari sir,” karem ji mba nahi mo, os ji mba, “Masikome Avui Wasilakahi presen orhin nirin or hari sir,” karem ji hishi nahi, mashi kas a kayewa kason ji heyehe karem ji mbaka, “Pol or mbawa mashi oso Wasilakahi mashi sira,” karem ji mbaka. ^{u38}Hako os mashi kason ji tiya nahi ambu, jir mbeek mashi Avui Wasilakahin sawenda ma ambu jir. ³⁹Karem nawa osik Jisasin hishindiyananda ma jirin, jir avak ermbea ermbea Avui Wasilakan ji silinak presen os mashi orhin profet hom sawekwan jirin or haka. Uhu ma ol mashi apsham apshamhik Avui Wasilakan sawenda ma ondon ji pantlewa hala. ⁴⁰Hako os ji lotu unda nombon halashinak wornak krahak er si naka.

Krais or haha indik or usahari

15 Jisasin hishindiyananda ma jirin, mashi jivi Jisashi os jirin a sawerik ji misindan indik a sawenak ji misikmba namu mbanduwa. Mashi jivi oso angop ji toltangrihi os jimu kwambuk sinduwa. ²Os mashi jivi oso a sawerik ji misindan er ji toltangri nahi, nombo orok Wasilaka jirin jiv-

inakwa ri. Mberem ushiwak? Mashi os ji toltangrinda oso omendinga sira. ³Mainkwambu mende kas jirin a saweri karem. Krais kavakava os ni undan or yoko ermbekmbaha hari ri. Os jekamba Avui Wasilakahik li kayehendari hom. An angop a misihu na tiyandari osik kas amu kayenduwa. ^{v4}Mawak li oweshirik niri frijip fri ishirik indik usahari ri, os jekamba Avui Wasilakahik li kayehendari hom. ^{w5}Os or usahari wolo mas Pitahik or talarik or heyeri ri. Ushihikop aposel orhi 12-pela ondo lihik or talarik lir amber er nga li heyeri ri. ^{x6}Uhu orin hishindiyananda ma lihik or talarik er nga li heyeri ri. Ma ondo 500-in tikrihi musha mendek nari lir. Lir oro wolokop oro orok li heyeri ri. Uhu lihi lal angop hari lir. Hako mamatar olmu linduwa. ⁷Ushihi Jemshik or talarik or heyeri ri. Uhu aposel lihik or talarik lir amber li heyeri ri. ^{y8}Ushihikop kumasi mende anhik or talarik a heyeri ri. An ma jivi ambu nir. Unda oso an nijava anhi si wakuri wolok si na number si wari jikisi hom a nari nir. ^{z9}An Avui Wasilakahi siosin kavak a nandari nir. Uri osik an men aposel ondohi siyok sinda hom a nari nir, mbeek anin aposelik li ushandahik a nari ambu nir. ^{a10}Hako Avui Wasilaka anin or jivinashihindak ter os amu aposelik nanduwa. Os anin or jivinashihinda oso mbeek a halashirik men er nari ambu sir. Kwambu mendek lerawu oson a landa nir. Uhu lerawu oson a funtlehavantle mendehe na landa nombo orok aposel ondo amber a tikrinda nir. Hako mbeek anhinjik lerawu oson a landa ambu nir. Avui Wasilaka anin or jivinaha kwambu orhin anin or hashihindak lerawu oson a landa nir. ^{b11}Mashi os a sawenda nga

^t14:34 1 Ko 11:3; 1 Ti 2:12 ^u14:37 1 Jn 4:6 ^v15:3 Ais 53:5-12

^w15:4 Mt 12:40; Ap 2:24-32 ^x15:5 Mt 28:16-17; Lk 24:34 ^y15:7 Lk 24:50

^z15:8 Ap 9:3-6 ^a15:9 Ef 3:8; 1 Ti 1:15 ^b15:10 2 Ko 11:23

mashi os aposel anandi ondo li sawenda nga mbeek apsham nanda ambu sir. Mashi namtas os Jisas or haha indik or usahanda nom ni sawenda nir. Uhunda mashi os jimu misindiyanduwa.

Kumak ma ol hahanda indik usahakwa lir

¹²Nir Kraisin or harik Avui Wasilaka mbarik indik or usahandari mashin ni sawenda nir. Hako mberem ushiwak jihi nindik lal karem li mbandu, “Ma ol hahanda indik usahakwa ambu lir,” karem li mbandu? ¹³Os ji mba, “Ma ol hahanda indik usahakwa ambu lir.” Karem ji mba nahi, erem Kraisin mbanda jir, “Avui Wasilaka mbeek Kraisin or mbarik indik usahari ambu ri,” karem Kraisin mbanda jir. ¹⁴Hako, os Avui Wasilaka Kraisin or mbarik indik or usahanda ambukop, wa mashi os ni sawenda oso maintarmben ni sawenda sir. Unak os orin ji hishindiya nombo oso nga mbeek mbele las orok talakwa ambu sir, wahau. ¹⁵Os ma ol hahanda indik li usahakuna ambu nahi, wa nir Avui Wasilakan ni mbafirimbanda ma nir. Mberem ushiwak? Mashi os ni sawenda oso Avui Wasilaka or mbarik Kraisin indik or usahari mashin ni sawenda ona. ¹⁶Os Avui Wasilaka ma ol hahandan or mbanak indik li usahakuna ambu nahi, wa karem ni mbaka, “Avui Wasilaka mbeek Kraisin or mbarik indik usahari ambu ri.” ¹⁷Os Kraisin indik or mbarik or usahanda ambukop, Kraisin ji hishindiya nombo oso er nga jirin jelyakwa ambu sir. Unak kavakava os ji unda er nakwa sir. ¹⁸Unak ma ol Kraisin hishiowehe angop hahanda ondo mbeek indik usahakwa ambu lir, wahau. Uhu lir nga mendek er nakwa lir. ¹⁹Os ni mba, “Os misambi torok ni liwa wolokop Kraisin ormu nirin

jelyanduwa, hako os ni hawa wolo or mbeek nirin jelyakwa ambu ri.” Karem ni mba nahi, hulaima nokopma nirin li heyehe karem mbakwa lir, “Semben li mbafirimbashihindak jimu tiyanduwa,” karem li mbaha nirin okolekwa lir.

²⁰Hako erem nembes. Kraisin or harik Avui Wasilaka or mbarik angop indik usahari ri. Or masmas ma ol mas handarin or tikrihi maifuk usahari ri, os akwa mama nowek li sahanda hom. ²¹Adam angop kavakavan or uri nombo orok hari ri. Uhunda hom nir ma amber kavakavan ni unda osik ni harakokwa nir. Hako Jisas or haha nor usahanda nombo orok orin hishindiya ma nir ni haha or usahanda hom indik ni usaha ermba ermbak jip ni likwa nir. ²²Adam hahanda hom ma amber kavakavan li unda osik harakokwa lir. Hako Kraishi krahak sinda ondo indik li usaha ermba ermbak likwa lir. ²³Kraisin angop maifuk usahari ri. Unda osik indik or tawa wolo nir orin ni hishiowenda osik nir amber hom indik ni usahakwa nir. ²⁴Oro wolok mbele mbele amber mendek li nanak Kraisin malakamak or naha wutari orhi ol malakama misambik fehe nga wasi ondo nga or mbanak avak kavak nakwa lir. Ushihikop kwambu os man or arangoshinak li likwan Avui Wasilakahi tavak indik or halakwa sir. ²⁵Mberem ushiwak? Kraisin malakamak or naha lihi wutari orhi ondon kavak or nashihikop kwambu oson indik Avui Wasilakahi tavak orvai ha, karem or mbahandari osa. Unda osik kwambu oson indik Avui Wasilakahi tavak halakwa ri. ²⁶Simbalesik wutari ondon kavak or naha man uwak li handa oso nga or mbanak mendek nakwa sir. ²⁷Jekamba Avui Wasilakahik karem li kayehendari sir, “Avui Wasilaka kwambu orhin Kraisin

^c15:21 Ro 5:12 ^d15:23 1 Te 4:16; Rev 20:5 ^e15:25 Mt 22:44

^f15:26 Rev 20:14

or hashirik mbele mbele amber hom orhi siyokop siri lir.” Mashi kaso karem mbanda sir. Mbele mbele amber ondo Avui Wasilaka angop Kraishi siyok or owenda lir. Hako or mbeek Kraishi siyok sinda ambu ri. ^{g28}Kumak os mbele mbele amber Kraishi siyok li sikwa wolo or nga orhinjik Avui Wasilakahi siyok sikwa ri. Avui Wasilaka oto mas mbele mbele amber hom jikisi orhi or arangokmbaha kwambu orhin orin hari ri. Unda osik kumak Avui Wasilaka or hausishinak jikisi orhi oto orhi siyok sikwa ri.

²⁹Jir Korinik fehe lal karem mbanda lir. Lal fak layi number li hashihindak ol lihi yawa lal fak li layiwa ol mas handarin li jelya, karem mbaha fak layinda lir. Undanak ma amber indik li usahakwa wolo awak li usahaka. Karem li hishihi fak layinda lir. Hako os ma ol hahanda indik li usaha nahi ambu, ma ol lirin jelyakurik fak layinda ma ondo, wa sembe fak layinda lir. ³⁰Os ma ol hahanda indik li usahakwa ambukop nir mbeek yanga yangak ni yaha mashi oson ni sawewak nirin kavak nawa ambu lir. ^{h31}Jisasin hishindiya ma jirin, nir amber hom Krai Jisashik ni sinda osik jirin a rupshi mendenda nir. Omendingak jirin amu sawenduwa. Ermba ermbak men a hakwa nom a nanda nir. Unda osik omendingak karem jirin amu sawenduwa. ³²Lerawu roson anhinjik a hishihi na law, karem jimu hishindu? Wahau te. An mbeek anhinjik a hishihi Efesusik fehe ma kava ondo nga ni siji anantleri ambu nir, wahau. Ma lal ma ol hahanda indik li usahakwa ambu, karem hishinda ma ondo karem mbanda lir, “Ni hawa oso indik ni usahakwa osik mo,” karem li mbaha hiyawun li uhu aha uku kava nga li aha ambarambasinda lir. ⁱ³³Uwa osik awak

ji halashinak ol erem mbanda ma jirin li haimba handambawa hala. Angop ji heyenda sir. Os ma kava ondo nga ji ya nahi, awak nombo jivi os ji tiyanda oso li tolmbraharoshinak apsham ikwa jir. ³⁴Ambarambasinda wavuk ji hishiwa hala. Hishiyarinda wavuk ji hishika. Uhu kavakavan ji undan ji hala. Ji hishi. Lal jiji mbeek Avui Wasilakan yawur hishiyarinda ambu jir. Halanak karem a saweshinak ji humblaraha yawur jivai hishi, karem mbaha os amu mbanduwa.

Maome os indik usahakwa apsham indingak nakwa sir

³⁵Lal jiji karem silinda lir, “Ma ol hahanda mberem livai usahaku? Unak maome lihi mberem sivai naku?” ³⁶Lawe ol erem ambasihi mbandu? Pajen ji heyeka. Ji kumbajiyishiwak si tungua rasaha akwa ome nga si nawak araje kavak nanda sir. ^{j37}Akwa ol ji landa araje kavak nanda lir. Hako akwa ome ol kuma ji sanda ondo apsham nanda lir. ³⁸Avui Wasilaka wawu orhikop or hishihi or uhundak mi ama nga akumbaje ondo nga li tungua rasaha akwa ome lihi apsham apsham nanda lir. ³⁹Unda hom mbele mbele amber maome lihi apsham apshambak nanda lir. Mahi maome apsham, maome fleavihi apsham, maome foomehi apsham, karem nahanda lir. ⁴⁰Maome hevenik fehe nga maome misambik fehe nga apsham nanda vri. Maome misambik fehe armek nanda sir. Hako mbeek maome hevenik fehe arme mendek si nanda hom nanda ambu sir. ⁴¹Ta os or jiwa apsham haranda sir. Niyaka os si uwa apsham unda sir. Tashingraha os li uharawa apsham nanda sir. Tashingraha namtarmba namtarmba os li uharanda lihi apshamba apshambak uharanda lir.

⁴²Unda hom os ni haha indik ni usahakwa erem nakwa sir. Maome os ni wakor owewa kuvayikwa sir. Hako maome os indik usahakwa mbeek indik hakwa ambu sir, ermbak er nakwa sir. ⁴³Maome os ni wakor owewa kuvayikwa sir. Hako maome os indik usahakwa jivi mendek er nakwa sir. Maome os ni wakor owewa kwambu nga nanda ambu sir. Hako maome os indik usahakwa kwambu nga er nakwa sir. ^{k44}Maome misambik fehe nga maome hevenik fehe nga nanda vri. Uhunda osik maome os ni wakor owewa misambik fehe sir. Hako maome os indik ni usahakwa hevenik fehe sir. ⁴⁵Avui Wasilakahi jekambak karem li kayehendari sir, “Adam or maifuk nari oto Avui Wasilaka or ushirik mak or naha liri ri.” Hako Adam or kumasik talari oto Masikomek or naha ermba ermbak lindan man handa ri. Oto Kraisi oria. ^{l46}Masikome or ermba ermbak lindan handa oto mbeek maifuk talari ambu ri. Misambik fehe maome masmas nari sir. Ushihikop kuma Masikomehi maome talari sir. ⁴⁷Adam or maifuk nari oto Avui Wasilaka misamjeren or laha or uri ri. Hako Adam or kuma talari oto hevenik fehe ri. ⁴⁸Uwa osik ter ni liwa misambik fehe ma oto hom nimu nanduwa. Hako kumak avak ma or hevenik fehe hom ni nakwa nir. ⁴⁹Ter misambik fehe ma oto hom nimu nanduwa. Hako kumak avak hevenik fehe ma oto hom ni nakwa nir.

⁵⁰Jisasin hishindiya ma jirin, omendingak jirin amu sawenduwa. Maome nihi misambik fehe kuvayih mendek nakwa sir. Hako mbele mbele Avui Wasilakahi yangak fehe mbeek mendek nakwa ambu lir. Ermbak er nakwa lir. Uwa osik ma misambi torok fehe mbeek Avui Wasilakahi yangak li

ilayih mbele mbele jivi hevenik fehen lakwa ambu lir. ⁵¹Ji misika. Shiwanyi mashi las jirin kormbak amu sawekuwa. Nihi lal mbeek ni hakwa ambu nir. Hako Avui Wasilaka or mbanak nir amber maome nihi simbalesik si tormblehe apsham indingak nakwa sir. ^{m52}Os erem ni nakwa oso os fiwa yervlen li ufunawa wolo lewas erem ni nakwa nir. Fiwan li ufunanak ma ol hahanda indik li usaha maome os ermba ermbak si nanda nga nakwa lir. Unak ma nir ha namber liwa, maome nihi simbalesik si tormblehe maome os ermba ermbak nanda nga ni nakwa nir. ⁿ⁵³Maome os haha kuvayikunda si tormblehe ermba ermbak linda maomek nakwa sir. ^{o54}Ome sira. Kuvayikunda maome oso si tormblehe ermba ermbak linda maomek si naha jipjip er likwa sir. Erem si nanak mashi os jekamba Avui Wasilakahik li kayehendari oso omek nakwa sir. Mashi oso karem,

“Avui Wasilaka or mbawak ma li haha li inda nombo oso osmu mendek nanduwa.” *Aisaia 25:8*

⁵⁵Uhu mashi las karem,

“Os man uwak li handa kwambu sihi angop mendek nawa sir. Ma li haha li inda nombo oso angop mendek nawa sir.” *Hosea 13:14*

⁵⁶Kavakava os ma unda oso si uwak ma olmu handuwa. Mashi Moseshi kavakava os ma undan kormbak sawe mukunda sir. ^{p57}Jisas Kraisi Wasilaka nihi miandok or hahanda nombo orok Avui Wasilaka nirin kwambun or hashihindak kavakava os si uwak ni handa oson ni tukruhu kwambuk nimu sinduwa. Unda osik Avui Wasilakan armesarmek nimu mbanduwa. ⁵⁸Uwa osik Jisasin hishindiya ma jirin, kwambuk ji sitambanaka. Ji

^k15:43 Fl 3:20-21 ^l15:45 Stt 2:7 ^m15:51 1 Te 4:15-17

ⁿ15:52 Mt 24:31 ^o15:53 2 Ko 5:4 ^p15:56 Ro 7:13

halsihalasiwa hala. Angop ji hishinda sir. Wasilakahi lerawu hava ji lawa oso mbeek lerawu semben ji lawa ambu sir. Uwa osik kwambuk ji sitambanaha lerawu Wasilakahin yawur armek ji laka.

**Pol ya ol Jerusalemik linda
erndakava ondon li hakmbaha
li ewendirsarin or mbari**

16 Ter ya ol ji owendirsaha Avui Wasilakahi ma ol Jerusalemik lindan ji hakwak ji mbawan amu sawekuwa. Nombo os yan owendirsanda oso angop sios ol provins Galesiak nandan a mukuri sir. Unda osik jir nga erem ji uka. ^{q2}Nombo os ji ukwa karem. Sande Sande wolo jir namtarmba namtarmbak ya ol ji landa lal apsham ji oweka. Ya mushak landa ma mushak li oweka. Ya awar landa ma awar li oweka. Undanak os jihik a rawa wolo ya ondon men ji tirsaha ji haka. Os Sande Sande ermbak erem ya lal ji owena ambu nahi, os a rawa wolo avak toltapsakwa jir. ³Os jihik a tawa wolo ma lal ji kamaka. Unak jekamba las a kayeshinak ya ondo er nga li laha Jerusalemik li ika. ⁴Hako os lir nga na ikwa am jivik si na nahi, avak lir nga ni ikwa nir.

**Pol Korinik linda ondon or
heyekurik or mbari**

⁵Ma ol Provins Masedoniak linda ondon a i heyeshikop kuma jirin a ra heyekwa nir. ^{r6}Uhu jir nga yanga jihik a likwak amu hishinduwa. Jir nga nambe mendek a linak nijiranda wolo mendek nakundas mbe? Jir nga na lihi yanga anandik a ikuna wolo, anin ji

jelyashinak a ika. ^{s7}Os jihik a tawa wolo jir nga nambek a likwak a hishiwa nir, os Wasilaka erem or mba nahin. Mbeek men jihik a ra yantleshihi indik a rakwak a hishiwa ambu nir. ⁸Hako yanga Efesus torok a linak Pentikos^{16:8} wolo mendek si nashinakop jihik a takwa nir. ⁹Mberem ushiwak? Efesus torok Avui Wasilaka ma mushak angop or urik Jisasin hishindiya mak li nahanda osik torok er a lihi lirin amu jelyanduwa. Hako ma musha mende nirin wutarik olmu ewenduwa. ^{t10}Os Timoti jihik or iwa wolo, wa orin ji jelyashinak jip or waphimbijihili lika. Mberem ushiwak? Or lerawu Wasilakahin landa ma ri, os an landa hom. ^{u11}Las avak jihi lal orin kavak li unda ngashi. Os jirin or halaha indik anhi or takuna wolo, orin ji jelyashinak waphimbiji orhi nga or taka. Os Jisasin hishindiya ma jihi lal or nga li tanak a heyekwan amu rupshinduwa. ^{v12}Apolos nir nga nakrem Jisasin hishindiya ma ri. An kwambuk orin a mbashinak ma ol Jisasin hishindiya ma lal nga jirin li i heye, karem a mbawa nir. Hako or mbeek or ikwa kas nga hishiwa ambu ri. Men am or li ihi or ikunak or hishi nahi, avak ikwa ri. ^w

Wesambasa mashin or hari

¹³Ji auheyehe sika. Uhu Jisasin ji hishindiya nombo orok kwambu mendek er ji sika. Avak ji ajewa hala, kwambu mendek er ji sitambanaka. ¹⁴Uhu Avui Wasilakan wapnuku jihik ji owehe ma amber hom wapnuku jihik er nga ji oweka. Erem ji uhu nombo os ji tiyanda hom er ji tiyaka. ¹⁵Jisasin hishindiya ma jirin,

^{16:8}**16:8** Pentikos oso mainome sihi “niri 50” sir. Hiyawu wasilaka Pasovan li urakoshirik niri 50 am li ishirik hiyawu Pentikos oson li tolori sir.

^q**16:1** Ro 15:25-26; 2 Ko 8:1-9 ^r**16:5** Ap 19:21 ^s**16:6** Ro 15:24

^t**16:9** Ap 19:8-10; 2 Ko 2:12 ^u**16:10** 1 Ko 4:17 ^v**16:11** 1 Ti 4:12

^w**16:12** 1 Ko 3:6

ji hishika. Stefanas nga ma ol or nga nakrem linda ma ondo lir provins Aka-
iak maifu mendek Jisasin hishiowenda
ma lir. Uhu lihinjik lerawu havan li laha
Jisasin hishindiyananda man jelyanda lir.
^{x16}Uwa osik jirin amu sawekuwa, jir
avak ol erem nanda ma mashi lihin ji
misindiya. Uhu ma ol lirin jelyaha ler-
awun nakrem landa ondo nga mashi li-
hin ji misindiya. ¹⁷Stefanas, Fortuna-
tus, Akaikus lir anin li ra heyerik warje
mende nga na rupshiri nir. Mberem
ushirik? Jir amber a heyekuri hom lirin
a heyehe wavu anhi jivi mendek osmu
nara. ¹⁸Anin li jelyashirik wavu anhi
jivik si narik wavu jiji nga osmu jivik
nara. Uwa osik indik jihik li iwa wolo
lirin ji rupshihi armek ji uka. ¹⁹Sios ol
provins Esiak nanda olmu jirin wesam-
basan handuwa. Akwila fre Prisila nga

ma ol frihi akak tirsaha lotu unda ondo
nga olmu wesambasa lihin jirin han-
duwa. Lir nga jir nga nakrem Wasilakan
ji hishiowenda osik wavu lihi mende
nga wesambasan jirin olmu handuwa.
^{y20}Jisasin hishindiyananda ma ol nir nga
nakrem linda ondo amber hom olmu
jirin wesambasan handuwa. Jir amber
hom ji anamakshitakshihi ji anatava-
toloka. ²¹An Pol, tava anhi wesambasa
mashi kason jirnjik amu kayenduwa.
²²Os ma lar Wasilakan wapnuku orhik
or owekwak or hishina ambu nahi, wa
ma oto avak kavak nakwa ri. Wasilaka
anhi, mir taka. ^{z23}Jirnjik Avui Wasi-
lakan a sawenak waprupshi Wasilaka
Jisashi jihik si naka. ²⁴Krais Jisasin
nakrem ni hishindiyananda osik jir amber
hom wapnuku anhi amu owenduwa.
Omendinga sira. Ambehoma.

Jekamba nindisik Pol yanga Korinik lندانjik or kayeri

1 An Pol, aposel Kraisi Jisashi anira. Avui Wasilaka an aposelik a nakmba or hisihi orhinjik anin aposelik kamari ri. Timoti or nakrem Jisasin shi hishindiya ma or nga shi lihi jekamba kason jirnjik amu kayenduwa. Jir sios Avui Wasilakahi yanga Korinik linda nga jir Jisasi Kraisi hishindiya ma amber ol provins Akaiak linda nga jirnjik amu kayenduwa. ² Avui Wasilaka nihi nga Wasilaka nihi Jisasi Kraisi nga waprupshi frihi nga waphimbiji frihi nga fri halashinak jihik si nashinak ji lika.

Pol Avui Wasilakan armesarmek or mbari

³ Nir hi Avui Wasilakahin ni hausimbausika. Or Wasilaka nihi Jisasi Kraisi avoko orhi ria. Or manjik or holoho armek unda tontlo ria. Unda osik nomorawun kishanda ma ondon or jelyashiwak wavu lihi si mbornawak jipjip linda lira. ⁴ Nir nga erem. Os nomorawu apsham apshamhi nihik li talawa wolo wavu nihin or jelyaha or mbornashiwak jip nimu linduwa. Unda osik nir nga erema. Nomorawu ol mahik li talawa wolo os Avui Wasilaka nirin or jelyanda hom lirin ni jelyashiwak olmu jip linduwa. ⁵ Os Kraisi nomorawun or kishari hom, orin ni tiyanda nombo nihi orok nomorawu warje mende nga nihik si talanak ni kisha nahi, Kraisi nirnjik or mbanak Avui Wasilaka avak nirin warje mende nga jelyakwa ri. ⁶ Nomorawun ni kishanda nombo nihi oso jirin si jelyashiwak Avui Wasilaka jirin or jivinashiwak jimulinduwa. Jirin ni jelyakmbaha Avui Wasilaka ormu nirin jelyanduwa. Erem jirin

ni jelyashinak jir nga avak kwambuk ji sitambanaha nomorawu os ni kishanda himin ji kishakmbahan. ⁷ Nomorawu os nihik talanda himi osmu jirik talawak jimulinduwa. Uwak Avui Wasilaka nirin or jelyanda hom jirin or jelyashiwak wavu jiji si mbornashiwak jipjip jimulinduwa. Uwa osik nir ni hishiwa ermba ermbak kwambuk sitambanakwa jir.

⁸ Jisasin hishindiya ma jirin, ji misi. Os provins Esiak ni liri wolo nomorawu wasilaka mende nihik si talahandan ji hishika. Nomorawu oso nirin si kishashirik nir mbeek nomorawu oson ni kishandahik ni nari ambu nir. Ushirik ni hakuri mendek ni nari nir. ⁹ Ome sira, wavu yoko nihi ni hakurik ni hishiri nir. Erem ni hishihi nimu mbara, “Nihinjik mberem ni undahi ambu nir, Avui Wasilaka nom or mbawak ma ol hahanda indik usahandahi lir. Uwa osik or nirin jelyakwa ri.” ¹⁰ Angop ni hakuri mendek ni nari nir. Hako Avui Wasilaka nirin or jelyashirik mbeek ni hari ambu nir. Erem or uhunda osik ter nga kumak nga ermba ermbak nirin jelyakwa ri, karem nimu hishinduwa. ¹¹ Jir avak nirnjik Avui Wasilakan ji sawenak os nirnjik ji sawewan or misihini avak nirin or jelyaka. Ushinak ma mushak avak os nirin or jelyawa nombon li heyeye orin armesarmek li mbaka. Mberem ushiwak? Ma mushak Avui Wasilakan li sawewak or misihini nirin jelyanda ri.

Pol mbeek haimba handambanda mashin yanga Korinik linda ondon saweri ambu ri

¹² Angop ji heyenda nir. Nir nombo worna indinga Avui Wasilakahi os ni tiyakmbaha or mbahandan ni tiyanda nir. Waprupshi orhi nihik si nashindak lerawun nimu landuwa. Mbeek hishi-

yarinda misambik fehen ni tiyaha lerawun ni landa ambu nir. Os jir nga ni liri wolo nga yanga anandik ni yari wolo nga nombo worna oso nom ni tiyayandari nir. Uhunda oson ni rupshi mendehe jirin nimu sawenduwa. ¹³ Os jirnjik jekamban a kayewa mbeek tlowantlok nanda mashin a kayenda ambu nir, wahau. Mashi os ji heyekrahakorokwak a hishiwa ambek a kayenda nir. Karem a hishihi amu kayenduwa. Unak ji heyeha an nombo wornan a tiyanda, karem ji heyekrahakorokmbahan. ¹⁴ Ter wawu nihi jivik si nandan mbeek kas ji yarirakowa ambu sir. Hako kumak Wasilaka Jisas indik or tawa wolo, mbele mbele amber avak krahak ji heyeha ji yarirakokwa lir. Uhu warje mende nga nirin ji rupshihi hi nihin hauowekwa jir, os jirin ni rupshihi hi jihin ni hauowenda hom. ^e

¹⁵⁻¹⁶ Karem a hishihi jihik a takmba amu hishira. Jir nirin ji lafaumbafawu jelya mendenda jir. Unda osik jirin a ta heyeshihikop provins Masedoniak a ikurik amu hishira. Ushihi hovok Masedonian a halaha indik a raha jirin a heyeshihi nom provins Judiak a ikmbaha amu hishira. Os Judiak a ikuri wolo jirin a mbanak anin ji jelyashinak a i, karem a hishiri nir. Erem a uhu hindi frijip jirin a ta heyeha jirin a jelyanak wawu jiji si mbornakmba na hishiri nir. ^{f17} Hako os jihik a takurik a mbari mbeek a tari ambu. Unda osik las avak karem ji hishinan, “Os or takwak or mbawa mbeek tanda ambu ri. Or men mashimbakop mbanda ri, os ma misambik fehe li mbanda hom,” karem ji hishinan. ¹⁸ Las avak jirin a mbafirimaw, karem ji hishinan. Avui Wasilaka mashi orhi omek nanda sir. Os or mbawa hom er unda ri. Unda hom an omek a mbanda nir. ¹⁹ An

nga Sailas fre Timoti nga jiji nindik mashi Jisas Kraishin ni sawenda nir. Jikisi Avui Wasilakahi oto er nga mashi ome nom mbanda ri. Uhu os or mbawa hom er unda ri. ^{g20} Avui Wasilaka mbele mbele os or ukmbaha mas or mbahandari amber Kraishin or tari wolo omek nari sir. Unda osik Avui Wasilakahi mashin ni misiwa wolo hi Kraishin, “Omendinga sira,” karem ni mbanda nir. Uhu hi Avui Wasilakahin ni hauowenda nir. ^{h21} Urik Avui Wasilaka nir nga jir nga Kraishin nga kwambuk ni sikmbaha kamari ri. ²² Or ma fle lihin li jinyimambala unda hom Masikome orhi nirin erem uri ria. Masikome orhi os masmas wawu nihik or oweri oso osmu mukunduwa, kumak nirin armek or ukmba nor mbahanda hom erem or ukwa nir. ⁱ

Pol mbeek kolok Korinik iri ambu ri

²³ Avui Wasilaka or heyewak omek amu mbanduwa. Os kolok a tarikop jirin a ngriaha na jiri jir. Karem a hishihi mbeek kolok jihik a rari ambu nir. ²⁴ Nir mbeek os Jisasin ji hishindiyanda nombo jiji oson ni heyeha, “Nir sishiwak sinda jir,” karem ni mbanda ambu nir, wahau. Os Jisasin ji hishindiyanda nombo jiji angop jihinjik ji hishihi ji sitambananda sir. Unda osik nir jir nga nakrem lerawun ni lanak ji rupshikmba nimu hishinduwa. ^j

2 Las avak kolok a ta heyenak kavakava os ji unda jiji oso er si nanak a heyeha a mbanak ji halana ambu nahi, avak a mbanak sunguwawu jiji indik kavak si nanda ngashi. Karem a hishihi mbeek jirin kolok a ra heyeri ambu nir. ^{k2} Os erem a unak wawu jiji kavak si na nahi, lawe mende avak unak wawu anhi rupshiku? Wa jirina. ³ Las avak kavakava jiji er si

^e1:14 2 Ko 5:12; Fl 2:16 ^f1:15-16 1 Ko 16:5-6 ^g1:19 Ap 18:5

^h1:20 Rev 3:14 ⁱ1:22 2 Ko 5:5; Ef 1:13-14 ^j1:24 1 Pi 5:3 ^k2:1 1 Ko 4:21

nanak kolok a ra heyenak wavu anhi kavak si nanda ngashi, karem a mbaha jekamban masmas a kaye amu ormbera. Unak ji heyehe kavakava jihini ji halaha ji rupshikmbahan. Mberem ushiwak? Os mbele las ji rupshiwa, an er nga a rupshinda nir. ⁴Ome sira, mas jirnjik jekamban a kayeri wolo wavu anhi kavak si narik jirnjik a tlaha na holori nir. Hako jekamba oson a kayeri mbeek wavu jihini kavak si nakmbaha na kayeri ambu sir, wahau. Jirin wapnuku anhi a owenda osik a kayeshinak ji heyekmbaha amu kayera. ¹

**Korinik linda ma jirin, ma
or kavakavan uhunda oto
os wavu orhin or tormble
nahi, indik ji waphimbiji lika**

⁵Ma oto^{2:5} mbeek wavu anhi nom or urik kavak nari ambu sir. Wavu jihini amber er nga nor urik kavak nari sir. Hako mbeek an mashi kava menden orin a mbakwak a hishiwa ambu nir, wahau. Wa, a mbakwa karem, jir amber nembes jihini lal or urik wavu jihini kavak nari sir. ⁶Jir mamatar orin ji mbashirik os nakrem ji lotu undarin or halaha hikriyok or layi linda oso ambehoma. ⁷Ter orin karem ji saweka, “Kavakava os mi unda oso Avui Wasilaka angop or laha ermbewa sir. Uwa osik nir nga kavakava mi undan indik ni mbakwa ambu nir. Am nawa kava sir,” karem orin ji mbaha or nga ji waphimbijihini orin ji jelyashinak indik Avui Wasilakahik or taka. Las avak ji halashinak nambek or lihi wavu orhi kavak si nanak Avui Wasilakahik indik or takwan or halanda ngashi. ⁸Uwa osik jirin a sawekwa karem. Os orin wapnuku jihini ji owenda nombo jihini ji mukunak or heyeka. ⁹Jekamba mas

a kayeri oso jirin a heimaheyekurik a kayeri sir. Mashi anhin am ji misihi tiyakundaj mo wahau? Karem a hishihi jekamba maifu oson jirnjik amu kayera. ¹⁰Os ma lar kavakavan or uwan ji mba, “Kavakava os mi unda oso Avui Wasilaka angop or laha ermbewa osik nir er nga mbeek indik kavakava mihi oson ni hishihi ni mbakwa ambu nir,” karem ji mba nahi, an er nga os ji mbawa hom a mbakwa nir. Krais mbawa hom ma oton erem a uwa oso jirin si jelyashinak ma oto nga ji waphimbiji likmbaha na uwa sir. ¹¹Mberem ushiwak ma oto nga ji waphimbiji likmbaha a mbandu? Las avak Laulaka jirin or haimba handambashinak ma oton ji halashinak Laulakahi krahak or sinda ngashi. Laulaka man or haimba handambaha nombo apshamhik or laha inda nombo angop ni heyenda sir. ^m

**Pol Taitusin or heyekurik or
hishiri mbeek or heyeri ambu**

¹²Os mashi jivi Kraishin a sawekmbaha yanga Troasik a iri wolo Wasilaka nihi anin or jelyashirik lerawu oson a lari nir. ⁿ¹³Hako nakrem Jisasini ni hishindiyananda ma Taitusin orok a heyeri ambu osik wavu anhi kavak nari sir. Uri osik yanga Troasin a halaha orin a lasa ihi na heyekmbaha provins Masedoniak amu ira. ^o

**Aposel ondo Avui Wasilakahi
kwambuk sitambananda lir**

¹⁴Ter Avui Wasilakan armesarmek amu mbanduwa. Mberem ushiwak? Kwambu orhik ni sitambanaha mashi Kraishin ni saweyanda nir. Uhu wutarin ni jitukruna nir. Erem ni unda oso awun unda ma malakama lihin li tiya ihi wutarin li jitukruna hom

^{2:5}2:5 Ma or Pol mbari ma oto mashi orhi os 1 Korin sapta 5 orok nandak ji heye.

¹2:4 Ap 20:31 ^m2:11 Lk 22:31 ⁿ2:12 Ap 14:27; 1 Ko 16:9 ^o2:13 Ap 20:1

nanda sir. Uhu lerawu os mashi Avui Wasilakahin ni laha saweyanda oso mise amase kuvasahawak suwa si laha ermbewak yanga yangak si fru inda hom ni unda sir. Unda hom os Kraish nirin or jivinahanda mashi oso osmu yanga yangak induwa. ¹⁵ Omendinga sira. Nir Kraish nga nakrem ni sinda oso arme kuvasahanda hom ni nanda sir. Uwak Kraish nirin Avui Wasilakan ormu ofa hom hawa. Ma ol hevenik inda nombok sinda ondo nga ma ol hik inda nombok sinda ondo nga amber kuva oso si sahawak misinda lir. ¹⁶ Ma ol hik inda nombok sinda ondo li misiwa ma haha kuvayiwak si kuvasahawak li misinda hom li misinda sir. Unda osik mashi Jisashin kumasinda lir. Hako ma ol hevenik inda nombok sinda ondo li misiwa kuva oso jipjip linda nombok si tasawak li misinda hom li misinda sir. Unda osik mashi Jisashin rupshinda lir.

Lerawu os ni landa oso wasilaka mende sir. Hako ma lal kwambu lihinjik am lerawu os ni landa oso himin lakwak ji hishindal? Wahau. ^{p17} Ma musha mende mashi Avui Wasilakahin li sawehe nombo orok yan landa lir. Hako nir, wahau. Nir mbeek os lir yan li landa hom ni landa ambu nir. Kraish nir nga nakrem or sishiwak wawu namtaskop ni hishihi Avui Wasilakahi misokomek mashi orhin ni sawenda nir. Nir Avui Wasilaka mbashihindak lerawu toson ni landa nir.

Nir aposel suma akri os Kraish tivinda lerawu oson landa ma nira

3 Nir nihinjik nir mbeek lerawu jivin ni landa, karem ni mbanda ambu nir, wahau. Uhu nir mbeek ma lal ni mbashinak, jekamba las nirnjik li kayehe li mba, “Ma tondo lerawu jivin landa

ma lir,” karem li kayeshinak ni laha jirin ni mukukmbaha ni mbanda ambu nir, wahau. Uhu nir mbeek jirin ni silinak jekamba las nirnjik ji kayehe ji mba, “Ma tondo lerawu jivin landa ma lir,” karem ji kayeshinak ni laha ma anandin ni mukukmbaha ni mbanda ambu nir, wahau. Ma lal erem unda lir. Hako nir wahau. ^{q2} Nir lari lerawu orok jir Kraishi mak nari jir. Uwa osik jir jekamba os nirnjik ji kayehe ji mba, “Pol le lerawu jivin landa lir,” karem ji mbakwa hom jimu nanduwa. Nombo nombo os ji liyawa oso sunguwavu nir aposelhi os jimu mukuwak ma amber limu heyenduwa. Unda osik nir mbeek jekamba las nirnjik ji kayekmbaha ni mbakwa ambu nir. ^{r3} Jir mu jekamba os Kraish or kayenda hom nanduwa. Mberem ushiwak? Nir lari lerawu orok Kraishi mak nari jir. Mashi os or kayeri oso mbeek penik or kayeri ambu sir, wahau. Avui Wasilaka ermba ermbak linda oto or mbashirik Masikome orhi or kayeri sir. Mashi orhi oson or kayeri mbeek sunja ondok nembes, wahau. Hulaima nokopma sungu akome lihik or kayeri sir. ^s

⁴ Mberem ushiwak karem a mbandu? Kraish orhinjik nirin or kamashihindak lerawu oson ni landa nir. Uwa osik ni hishiwa, Avui Wasilakahi misokomek lerawu os ni lawa oso jivi indingak er nanda sir. ⁵ Hako nir mbeek nihinjik lerawu oson ni landahik ni nanda ambu nir. Avui Wasilaka nom kwambu orhin or hashihindak lerawu oson ni landa nir. ⁶ Uhu orhinjik nirin or mbashihindak nir suma akri os or tivihinda lerawu oson ni landa mak ni nanda nir. Suma akri os or tiviri oso lerawu Masikome Avui Wasilakahi sir. Mbeek Moseshi tavak lon or hahandari nombo orok or tiviri ambu

^{p2:16} Lk 2:34; 2 Ko 3:5-6 ^{q3:1} Ap 18:27; 2 Ko 5:12 ^{r3:2} 1 Ko 9:2

^{s3:3} Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27

sir, wahau. Lo oso kavakavan ni uhu ni hakwa nombon kormbak mukunda sir. Hako Masikome Avui Wasilakahi ermba ermbak linda nombon mukunda ri. ^t

⁷Lo os mas Avui Wasilaka sunjak or kayehe Moseshi tavak or harik or larakari wolo, kwambu orhi er nga nor hashirik Moses fumunyava orhi er si ukruharashirik mbeek fumunyava orhin yawur li heyekurik nari ambu sir. Ji hishika. Lo os or hahandari oso mbeek ermba ermbak lindan nirin handahik nari ambu sir. Hako ukruharanda nga nari sir. Hako kwambu sihi oso lewas mendek nari sir. ^{u8}Hako Masikome Avui Wasilakahi ermba ermbak lindan man handa ri. Uhu or uwak lerawu orhi oso lon tiyanda nombon si tikrihi kwambu nga si naha warje nga ukruharanda sir. ⁹Lo os mas or hari oso kavakava os ni undan kormbak si mukushinak ni hakwan mbanda sir. Hako erem nanda lo oso ukruharanda nga nari sir. Hako Avui Wasilakahi misokomek ma worna mak ni nakurik or mbarik Masikome orhi lari lerawu oso kwambu Avui Wasilakahi nga si naha warje mende nga ukruharanda sir. ^{v10}Avui Wasilaka suma akirin or tivihni ukruharandan or hari, warje mende nga si naha ukruharanda os suma masi os mas or tivihni nor hahandari oson tikriri sir. Unda osik suma masi ukruharanda sihi oso ter osmu mendek narakonduwa. ¹¹Suma masi os nambek nakurik nari ambu oso ukruharanda nga nari sir. Hako kwambu sihi lewas mendek nari sir. Hako suma akri oso ermba ermbak er nakwa sir. Uhu ukruharanda sihi warje mende nga er nanda sir. Unda osik mbeek mendek nakwa ambu sir.

¹²Suma akri oso ermbak er nakwa sir, mbeek mendek nakwa ambu sir. Karem

ni hishinda osik kormbak ni sawehe mbeek ni ajenda ambu nir. ¹³Nir mbeek Moses fumunyava orhin koutakrik or arangondari hom ni unda ambu nir. Or fumunyava orhin or arangoshirik Israelik fehe ma ondo mbeek ukruharanda os orhik nandari oso mendek si nakurin heyeri ambu lir. ^{w14}Uri osik lir mbeek suma masi kwambu sihi mendek si nakurin yawur hishihi krahakorori ambu lir. Erem nahanda osik ter wolo nga mashi os suma masihik nandan li ritim uwa wolo koutakri fumunyava lihin si arangohonda hom nanda lir. Ushiwak mbeek yarinda ambu lir. Hako os Kraisin li hishindiya nahi, armek yarikwa lir. ¹⁵He, ter wolo nga ermba ermbak Israelik fehenda ondo mashi Moseshin li ritim uwa wolo misinda lir. Hako wawu lihi si fenjeshiwak li mbele mendehe mbeek yarinda ambu lir. Kwambu Avui Wasilakahi os mas Mosesin or hahandari oso mendek si nahandarin yarinda ambu lir. ¹⁶Hako ma ol wawu lihin tormblehe Wasilakahik tawa ma ondo awak or unak yawur heyekrahakorokwa lir. ^{x17}Wasilaka oto Masikome ria. Unda osik Avui Wasilaka Masikome oton nirin or hashindak os nimu heyenduwa, Avui Wasilaka nir nga linda ri, karem nimu heyenduwa. Uwa osik nir mbeek lo masi nirin si kupishishinak sihi siyok ni sikwa ambu nir, wahau. ^{y18}Ter mbeek koutakri las nirin arangkokwa ambu sir. Uwa osik hulaima nokopma ukruharanda Wasilakahi os nihik nandan olmu heyenduwa. Masikome Wasilakahi nirin or ushiwak ermba ermbak or hom er ni nanda nir. Nir ukngambayi hom ni nawak Avui Wasilaka ukruharanda orhi oso nihik si raha hulaima nokopmahik si iwak li heyenda sir.

^t3:6 Jer 31:31; Jn 6:63; 1 Ko 11:25

^u3:7 Kis 34:29

^v3:9 Lo 27:26; Ro 1:17

^w3:13 Kis 34:33

^x3:16 Kis 34:34

^y3:17 Jn 8:36; Ro 8:2

Nir aposel Avui Wasilakahi lerawun landa ma nir

4 Avui Wasilaka nirnjik or hisihi nirin or kamashihindak lerawu toson ni landa nir. Uhunda osik nomorawu nihik si talawa wolo mbeek ni halakwak ni hishinda ambu nir, wahau. ²Mbele mbele kava ma li wanyi li uyanda nombo ondo nir angop ni kumasihinda lir. Uhu mbeek man nombo kavak ni tolm-bangonda ambu nir. Uhu mbeek Avui Wasilakahi mashin ni tolm-bangoho ni sawenda ambu nir. Mashi omendinga nom kormbak ni sawenda nir. Ushinak ma ol wavu lihi yarinda ondo avak li heyeheli mbaka, “Ma tondo Avui Wasilaka or heyewa mashi ome nom sawenda lir,” karem li mbaka. ³Hako ma ol hik inda nombok sinda ma ondo os mashi jivi Jisashin ni sawewa mbeek yarinda ambu lir. ⁴Laulaka, misambi toson sifasahanda ma oto ma misambik fehen olonda ri. Uhu ma ol mashi jivi Jisashin misindiyanda ambu ma ondo wavu lihin or tolo ambasishiwak lir mbeek mashi jivi Jisashi os kwambu nga si naha ukruharanda nombon si mukundan heyeyarinda ambu lir. Uhunda osik mbeek Krai Jisas or Avui Wasilakan heimahanda ma oton heyekrahakoronda ambu lir. ^a

⁵Ji misi. Nir mbeek lerawu nihinjik ni landa mashin ni sawenda ambu nir. Mashi os ni sawenda, “Jisas Krai Wasilaka nihi ria,” karem kormbak ni sawenda nir. Or mbashihindak jirnjik lerawun men landa mak nimu nanduwa. ⁶Avui Wasilaka mas karem mbahandari ri, “Halanak nirtle nirndum nanda mishi orok ukruharanda si talaka,” karem mbahandari Avui Wasilaka oto ukruharanda orhi oson or halashihin-

dak sunguwavu nihi krahak si nawak os nimu hishiyarinduwa, kwambu Avui Wasilakahi nga ukruharanda orhi nga Kraishik si narin. ^b

⁷Nir aposel mbeek kwambu nga ni nanda ambu nir. Nir awu pavi hom ni nanda nir. Hako kwambu Avui Wasilakahi nihik si nashihindak mashi orhin ni laha yanga yangak ni saweyanda nir. Unda oso osmu mbele mbele jiviwavin awu pavi nihi os jerek li uhunda orok ni wolonda hom nanduwa. Mberem ushiwak? Hulaima nokopma nirin li heyeheli yarihi li mba, “Kwambu wasilaka toso mbeek ma rondohi ambu sir. Oso Avui Wasilaka lirin or hahanda sir,” karem li mbakmbahan. ^{c8}Mbele mbele nomorawu amber nihik talanda sir. Uwak nir mbeek mbele las ni undahik ni nanda ambu nir, karem ni hishinda nir. Hako nomorawu ondo mbeek nirin ngisha arangondahi ambu lir. Nomorawu wasilaka nihik si talawak masakome nihi or tulu ishiwak mambal-amba nom ni sinda nir. Hako wavu nihi mbeek ajeshiwak lerawu oson ni lakwan ni halanda ambu nir. ^{d9}Ma nirin kavak nanda lir. Hako Avui Wasilaka mbeek nirin halanda ambu ri. Nirin li jiwak ni rakatukuyinda nir. Hako mbeek kavak ni nanda ambu nir. ¹⁰Jisasin li mandingormendari hom nirin erem ukmba unda lir. Hako Jisas indik or usahanda hom nirin erem or tolo larasa tuwushiwak jipjip ni siwak li heyeheli karem mbanda lir, “Ma tondo Jisas lir nga nor lihi or jelyashiwak tol sindu.” ^{e11}He, ter ni liwa lerawu Jisashin ni landa osik ma nirin ermba ermbak li mandingormekwak unda lir. Hako os nirin erem li unda nombo orok ermba ermbak linda Jisashi os nihik nanda oso avak kormbak si talanak li heyekwa sir. ^{f12}Nomorawun ni kishaha

⁴4:2 2 Ko 2:17; 1 Te 2:5 ^a4:4 Ef 2:2; Kl 1:15; Hi 1:3 ^b4:6 Stt 1:3; Ais 9:2; 2 Ko 3:18 ^c4:7 2 Ko 5:1 ^d4:8 2 Ko 1:8; 7:5 ^e4:10 1 Ko 15:31 ^f4:11 Ro 8:36

ni hakurik ni nari nombo orok jir ermba ermbak lindan jimu lara.

¹³Avui Wasilakahi jekambak karem li kayehendari sir, “An Avui Wasilakan a hishindiyananda osik mashi orhin korbak a sawenda nir.” Karem li kayehendari sir. Nir nga erem, Jisasin ni hishindiyananda osik mashi orhin korbak ni sawenda nir. ^{g14}Avui Wasilaka Jisas Wasilaka nihin or mbarik indik usahari ri. Undari hom nir Jisasin hishindiyananda nir er nga nor mbanak indik ni usahakwa nir. Uhu nir nga jir nga nakrem Avui Wasilakahi misokomek ni sikwa nir, karem ni hishinda ona. Unda osik mashi orhin ni sawenda nir. ^{h15}Os a mbawa karem. Mbele mbele nomorawu os nihik talanda oso jirin jelyanda sir. Unda nombo orok Avui Wasilaka waprupshi orhi si unak ma musha mende Kraishik takwa lir. Uhu Avui Wasilakan warje mende nga arme-sarmek li mbaha hi orhin hauowekwa lir.

Aposel ondo Jisasin hishindiyananda nombo orok kwambuk siri lir

¹⁶Unda osik lerawu orhin ni lakwa mbeek ni kremangrenda ambu nir. Maome nihi kwambu sihi ermbak mendek nanaranda os te. Hako masakome yoko nihi ermbak kwambuk nanaranda sir. ⁱ¹⁷Nomorawu os nihik talawak ni kishanda oso mbeek wasilaka mendek si naha nambek nakwa ambu sir, karem ni hishi ni kishaka. Mberem ushiwak? Erem ni kishandanak kumak Avui Wasilaka nga ukruharanda orhi orok ermba ermbak nakrem ni likwa nir. Ukruharanda oso er si naha wasilaka mendek si nashinak, nomorawu ter ni kishawa oso mendek nakwa sir. ^{j18}Unda osik nir mbeek

nomorawu os nihik talawak ni heyenda oson ni agenda ambu nir. Nomorawu oso avak mendek nakwa sir. Hako mbele mbele jivi os kumak talanak ni heyekwa oson ni hishombashiowehe nimu nikishinduwa. Oso ter ni heyewa ambu sir. Hako os si talawa wolo mbeek mendek nakwa ambu sir, ermba ermbak nihik nakwa sir. ^k

5 Angop ni heyenda sir. Maome tos ter ni liwa osmu aka tos misambik fehek ni linda hom nimu linduwa. Unda aka oso avak kavak nakwa sir, os ni hawak maome nihi si kuvayinda hom. Hako aka las Avui Wasilaka nirnjik angop or ushihindak os hevenik sindu. Oso mbeek ma tavak li unda osik kavak nakwa ambu sir, ermbak er sikwa sir. ^{l2}Maome nihi misambik fehe osik nomorawun ni kishanda nir. Unda osik ter aka akri orok ni likwak nimu hishombashiowenduwa, os kowe akirin ni falekwak ni hishombashiowenda hom. ^{m3}Mberem ushiwak? Os kowe akri oson ni fale nahi, mbeek serembomba ni nakwa ambu nir. ⁴Misambi torok ni liwa wolo maome nihi toso ni entlekoroho ni hishombashiowenda nir. Hako nir mbeek lewas ni hakmba ni hishinda ambu nir, wahau. Ni hishiwa karem. Ni ha namber maome akri hevenik fehe oso kowe akri hom ni falekmba ni hishinda nir. Erem si nanak ermba ermbak linda oso halanak kavak nakunda maome toson si oka. ⁵Avui Wasilaka orhinjik maome akirin nirin or hakmbaha ma nirin or uri. Uhu ter Masikome orhin nirin or hashihindak ni heyeha os erem ni nakwa oso omek nakwa sir, karem nimu hishinguwa.

⁶Os erem ni nakundan ni hishiowehe kwambuk ni sihi mbeek ni agenda ambu nir. Hako maome tos kavak nakunda toso nga ni nawa wolo mbeek Wasi-

^{g4:13} Sng 116:10 ^{h4:14} 1 Ko 6:14 ^{i4:16} Ef 3:16 ^{j4:17} Ro 8:17-18

^{k4:18} Kl 1:16 ^{l5:1} 2 Ko 4:7 ^{m5:2} Ro 8:23

laka nga yanga orhi orok ni likwa ambu nir. ⁿ⁷Uhu nir mbeek orin ni heyenda ambu nir, men orin ni hishiowehe nimu yanduwa. ⁸Angop a mbawa sir. Nir kwambuk ni sihi mbeek ni ajenda ambu nir. Hako maome tos kavak nakunda toson ni halaha Wasilaka nga yanga orhik ni likwa jivi mende sir, karem nimu hishinguwa. ⁹Hako mberem uwana. Tos ni liwa wolo nga os ni hawa wolo nga, Wasilaka nirin or heyeye wawu orhi jivik si nakmbaha ni hishihi orin ni tiyanda nir. ^{p10}Mberem ushiwak? Kumak nir amber hom Kraisi nirin oweiweiheyekwa ora. Misambi torok ni liwa wolo os ni unda unda nihi jivi nga kava nga nor heyeye yombo yombok wasan hakwa ri. ^q

Nir aposel lerawu nihi karem, man ni jelyashinak Avui Wasilakahik li taha kavakava os li undan kormbak li sawenak or laha ermbekmbahan

¹¹Kraisi nirin oweiweiheyekwa ri. Unda osik nir Wasilakan ni ajehe orhi siyok ni sinda nir. Unda osik nir nga man ni sawenak li raha orin li hishindiya orhi siyok li sikmbaha lerawu toson ni tantlemantlembuhu ni landa nir. Uwak Avui Wasilaka wawu os erem ni hishihi ni landa nombo nombo oso angop or heyetakonda sir. Hako nir ni hishiwa jir nga wawu os erem ni hishihi lerawu toson ni landan ji heyekmbaha nimu hishinguwa. ¹²Nir mbeek “Nir lerawu jivin ni landa ma nir,” karem jirin ni sawenda ambu nir. Hako mashi kason jirnjik ni kayeshinak nombo os ni tiyandan ji rupshikmbaha ni hishinda nir. Jir avak lerawu jivi tos ni landan ma ol ma anandi hi lihin li hauowekmbaha li hishihi lerawun landa ma ondon ji sawenak li misika. Erem nanda

ma ondo os mashin li sawewa wolo men ma li heyekmbaha lerawu oson landa lir. ¹³Nir os lerawu oson er ni lanak li heyeye li mba, “Ma tondo ambarambasinda lir,” karem li mba nahi, wa mberem uwana. Halanak erem li mbaka. Nir lerawu Avui Wasilakahin ni laha hi orhin ni hauowenda nir. Hako os nirin li heyeye li mba, “Ma tondo li hishiyarihi lerawun landa ma lir,” karem li mba nahi, wa oso jirin nimu jelyawa sir. ¹⁴Kraisi ma amber wapnuku orhik or owehe ortonom kavakava li unda ondon or yoko ermbekurik lihi farniyik hari ora. Uri nombo orok lir amber or hahandari hom hari lir, karem ni hishinda nir. ¹⁵Ortonom ma amber jelyakurik hari ri. Unda osik ter liwa ma halanak avak li-hikop li hishihi li yandan li halaha os or mbahanda nombon li tiyaka. Or lihi farniyik or haha indik usahari ri. Unda osik lerawu orhin nimu landuwa. ^r

¹⁶Unda osik ter nir mbeek ma misambik fehe man li oweiweiheyenda hom ni unda ambu nir. He, nir mas wolo ma misambik fehe ondo man li oweiweiheyenda hom nir Kraisi ni oweiweiheyeye karem ni mbandari nir, “Ma oto mbeek Avui Wasilaka nirin or jivinakmbaha nor kamahanda ma ambu ri,” karem ni mbandari nir. Hako ter mbeek erem ni mbanda ambu nir. ¹⁷Uwa osik ma or Kraisi nga siwa ma oto angop Avui Wasilaka or ushiwak ma akrik nawa ri. Ushiwak nombo masi os mas or tiyandin or halaha ormu nombo akrin tiyanduwa. ^s

¹⁸Os ma akrik ni nanda nombo oso Avui Wasilaka uri sir. Mas wutari orhik ni nandari nir. Hako Kraisi fleya hom or naha nirnjik miandok or hashihindak Avui Wasilaka waplelena orhi mendek si nashihindak ter or

^m5:6 Hi 11:13-16 ^o5:8 Fl 1:23 ^p5:9 Kl 1:10; 1 Te 4:1 ^q5:10 Sav 12:14

^r5:15 Ro 14:7-8 ^s5:17 Ro 8:1; Ga 6:15

nga jip nimu linduwa. Uwa osik ter nir nga ma ol Avui Wasilakan wutarik owenda ondon ni jelyashinak waplelana orhi mendek si nashinak jip li likmbaha lerawun nimu landuwa. ¹⁹Nir mashi os ni sawenda karem. Avui Wasilaka Kraisin or mbashirik miandok or hari nombo orok ma nir or nga wutarik ni nandari oso osmu mendek nara. Uhu os kavakava orin ni undarin ormu yoko ermbera. Uhu nirin or mbashindak mashi orhin nimu sawenduwa. Unak waplelana orhi mendek si nanak ma ol or nga wutarik nanda ondo jip li likmbahan. ²⁰Unda osik Kraisin nirin or kamashihindak orhi farniyik ni sihi mashi orhin nimu sawenduwa. Mashi os ni sawenda oso Avui Wasilaka jirin kwambuk or sawekmbaha os or sauhawa hom ni sawenda nir. Mashi os ni sawenda oso Kraishi mashi sir. “Avui Wasilakahi wutarik nanda nombon ji halaha or nga ji waphimbiji lika,” karem ni sawenda nir. ²¹Krais kavakavan undari ambu ri. Hako Avui Wasilaka nirin or jivinakurik kavakava nihi amber Kraishik or halashirik or kisha avishaha nihi farniyik miandok hari ri. Erem or uri nombo orok or nga masamtenjek ni naha Avui Wasilakahi misokomek ma warna mak nimu nanduwa. ^v

Aposel lerawu oson li lari nomorawu wasilaka menden kishari lir

6 Nir Avui Wasilaka nga lerawun ni landa osik jirin kwambu mendek nimu sawenduwa. Waprupshi Avui Wasilakahi os jirin or hahanda oson yawur ji hisihi ji lika. Las avak ji unak kavak si nanda ngashi. ²Avui Wasilaka karem mbahandari ri, “Os jirin armek a ukmbaha na mbahanda wolok si nawak jirin armek

a unda nir. Os jirin a jivinakmbaha na mbahanda wolok si nawak jirin a jelyanda nir.” *Aisaia 49:8*

Karem mbahandari ri. Uwa osik ter Avui Wasilaka jirin armek or uhu jirin or jivinakmbaha or mbahanda wolok osmu nanduwa.

³Nir nihinjik ni auheyehe lerawu jivin ni landa nir. Las avak musa las nihik si nanak li heyehhe Jisasin li hishindiya nanda nombon li halanda ngashi. ⁴Avui Wasilakahi lerawu os ni landan ni mukunak li heye li mba, “Ma tondo Avui Wasilakahi lerawun landa ma lira,” karem li mbakmbaha ni hishinda nir. Uhu lerawu orhin ni landa osik nomorawu apsham apshamhi nihik si talawa wolo nga ma lal nirin kavak li nakmba uwa wolo nga kwambuk ni sitambanaha mbeek ni agenda ambu nir. ⁵Uwak nirin li wormblashihi nirin krawuk owenda lir. Uhu li tirsaha nirin jikmba unda lir. Nir lerawu havan ni lawak maome nihi kremangrehenda sir. Uhu niri mushak yawur ni suknyanda ambu nir. Uhu ermba ermbak erenghambar ni yanda nir. ⁶Hako wawu nihi krahak si nashiwak ni hishiyarihi nombo warna Avui Wasilakahin ni tiyanda nir. Kolok ni waplelenanda ambu nir. Man armek ni unda nir. Masikome Avui Wasilakahi or nir nga sinda ri. Kwambu orhi nirin or hashiwak ma anandin ni hishihi lirin wapnuku nihik ni owenda nir. ⁷Nir mashi omendinga nom ni sawenda nir. Kwambu Avui Wasilakahik lerawu orhin ni landa nir. Nombo warnan ni tiyanda oso osmu korme sayin tapmama yok ni toloho flesishin tava ashi yok ni toloho wutari nga ni anajinda hom nanduwa.

⁸Ma lal hi nihin hauowenda lir. Hako ma lal li uwak hi nihi kavak nanda sir. Lal ma anandin, nir ma kava, karem

^t5:18 Ro 5:10 ^u5:19 Ro 3:23-25 ^v5:21 Hi 4:15 ^w6:5 2 Ko 11:23-27

^x6:6 1 Ti 4:12

sawenda lir. Hako lal ma anandin, nir ma jivi, karem sawenda lir. Hako nir lerawu os ni landa hulaima nokopman ni mukunak li heye li mba, “Ma tondo Avui Wasilakahi lerawun landa ma lir,” karem li mbakmbaha lerawun ni landa nir. Lal ma anandin, nir mbafirimbanda ma, karem sawenda lir. Hako wahau. Nir mashi ome nom ni sawenda nir. ⁹Nir Avui Wasilaka or heyewa hi nga ni naha lerawu orhin ni landa nir. Hako ma misambik fehe lir mbeek yawur nirin heyekrahakoronda ambu osik li heyewa nir hi ngashi ambu nir. Ma li heyewa nir ni hakwak ni nanda nir. Hako Avui Wasilaka or jelyashiwak jip ni linda nir. Ma li heyewa Avui Wasilaka nirin or tolo wornakmbaha nomorawun or hawak ni hakmba unda nir. Hako nomorawu oso mbeek nirin kavak nanda ambu sir. ^{y10}Uhu li heyewa wavu nihi kavak si naw, karem mbanda lir. Hako nir ermba ermbak wavu nihi nga ni rupshinda nir. Erndakavak ni nawak heyenda lir. Hako nir mashi jivi Avui Wasilakahi nga ni naha ni saweshiwak ma mushak jip linda lir. Mbele mbele ni frungunda hom ni nawak heyenda lir. Hako nir mbele mbele amber nihik nanda lir.

¹¹Korinik fehenda ma jirin, mbele mbele os wavu nihik nanda os nimu kormbak sawewak jimu misinduwa. Mbeek mbele las ni wanyiwa ambu sir. Nir jirin wapnuku nihi mendek ni owenda jir. ¹²Nir mbeek jirin wapmantlek ni owenda ambu nir. Hako jir nirin wapmantlek owenda jir. ¹³Ter os avoko jikisin li sawenda hom jirin amu sawenduwa. Ushinak os jirin ni unda hom nirin wapnuku jihik mendek ji owekmbahan. ^z

Maome nihi tempel aka Avui Wasilakahi sira

¹⁴Nombo wornan tiyanda nga nombo kavan tiyanda nga frir apsham apsham nanda vri. Ukruharanda mbeek nirtle nirndum nanda nga nakrem nanda ambu sir. Unda hom ma ol Jisasin tiyanda ambu ondo nombo lihi mbeek nombo jihik nga nakrem nanda ambu sir. Uwa osik ji auheye. Jir avak ma ol Jisasin tiyanda ambu ondo nga nakrem ji ananja liwa hala. ^{a15}Krais mbeek Laulaka nga wavu namtaskop hishinda ambu ri, wahau. Unda hom Jisasin hishindiya ma nga Jisasin hishindiya ambu ma nga mbeek nakrem nanda ambu lir.

¹⁶Nir mbeek ma tavak li unda godin ni laha Avui Wasilakahi akak ni owenda ambu nir. Nir tempel aka Avui Wasilaka or ermba ermbak linda orhi aka nir. Unda osik nir mbeek ma tavak li unda godin er nga ni tolonda ambu nir. Avui Wasilaka karem or mbahandari hom, “An lir nga na lihi lir nga na yakwa nir.

Uhu God lihik a nanak lir hulaima nokopma anhih nakwa lir.” *Wok Pris 26:12^b*

¹⁷Hovok Wasilaka or karem mbahandari ri,

“Ma ol kavakavan unda ondon ji halaha ji atamataweyaka. Uhu mbele mbele os kavak nandan ji tolowa ji hala.

Ushinak avak jirin a rupshika.” *Aisaia 52:11^c*

¹⁸Hovok or karem mbahandari ri,

“An avui jihik a nanak jir jikistikasi anhih ji naka. An Wasilaka kwambu ngashi karem a mbanda nir.” *Hosea 1:10^d*

7 Ma jir ni rupshi mendenda jirin, ji misi. Nir angop Avui Wasilaka erem nirin armek or ukmbaha nor mbahanda

mashin ni tolonda nir. Unda osik mbele mbele kava maome nihin uwak kavak nanda nga masikomen uwak kavak nanda nga er ni tirna halaka. Uhu Avui Wasilakan ni ajehe orhi siyok ni sihi misokome orhik ma jivi indingak ni naka.

Korinik linda ondo wavun li tormbleshirik Pol lirin or rupshiri

²Jir wapnuku jihi mendek nirin ji oweka. Nir mbeek musa las nga mahik ni nanda ambu nir. Uhu nir mbeek man ni uwak Jisasin li hishindiyananda nombon halanda ambu lir. Nir mbeek ni haimba handambaha mahi mbele mbeelen ni angrasolanda ambu nir. ³Kas karem a mbawa kaso mbeek jir kavakavan ji uwa, karem jirin a mbakmbaha na mbawa ambu nir. Angop a sawewak ji misinda sir. Jirin nimu rupshi mendenduwa. Uwa osik os ni hawamo os ni liwa, jirin wapnuku nihik ni owenda oso er nakwa sir. ⁴Jirin a hishiwa karem. Jir mashi anhin ji misihi nombo wornan tiyananda jir. Unda osik jirin amu rupshi mendenduwa. Jir sunguwavu anhin saumbornanda oja. Unda osik nomorawun a kishawa wolo nga jirin a hishihi wavu anhi warje nga a rupshinda jir.

⁵Os Taitusin ni lasaha ni heyekurik ni ihi provins Masedoniak ni talari wolo mbeek yawurkawur ni liri ambu nir. Nomorawu apsham apshamhi nihik talari ola. Ma ol orok fehe nir nga ni anambli anambarnarik wavu nihi ajeri sir. ⁶Hako Avui Wasilaka ma ol nomorawu nga nawa man mbornanda ri. Uri osik or halashirik Taitus or tarik ni heyeye wavu nihi osmu mbornara. ⁷Hako nombo oso nom nembes. Os jir Taitusin ji saumbornandari mashin or ta nirin or sawerik ni misihi wavu nihi osmu er nga

mbornara. Hako oso nom nembes. Os an jirin a ta heyekmbaha anin ji nikishinda nga, mashi os jekembak a kayeri oson ji heyeye mbele mbele kava os ji undanjik ji holmbangamayihinda mashi nga, anin wavu jihik ji owenda mashi nga, Taitus or sawerik a misihi amu rupshi mendenduwa.

⁸Jekamba os mas a kayeri oso ji heyeri wavu jihi kandakar nga nambek kavak nari sir. Ushirik oson a misihi wavu anhi nga jirnjik a holori nir. Hako jekamba oson a kayeri jirin a jelyakmbaha na kayeri sir. Uri osik oson a holori ambu nir. ⁹Wavu jihi angop ji tormbleshihindak ter jirin amu rupshinduwa. Mashi mas a kayerin ji heyeri wavu jihi kavak nari sir. Hako oso mbeek jirin kava indingak nari ambu sir. Erem ji nari nombo orok Avui Wasilaka jirin or tolo wornashirik wavu jihin jimur tormblera.

¹⁰Erem nanda nombo orok Avui Wasilaka man or uwak mbele mbele kava os li undanjik li holmbangamayihini wavun tormblendanda lir. Uhu lirin or jivinashiwak jip linda lir. Hako ma misambik fehe Avui Wasilakan li kumasihi mbele mbele kavakavan li uhu mbeek ondonjik holmbangamayihinda ambu lir. Uhu lir mbeek wavun tormblendanda ambu lir. Unda osik lir men erem li li ihi hakwa lir. ¹¹Armek ji hishika. Wavu jihi kavak nari nombo orok Avui Wasilaka or urik wapjivi jihik tasari sir. Uhu mbele kava os jihi ambek ji urin anatolo wornari jir. Uhu ma or kavakavan uri oton ngirari jir. Uhu las avak mbele kava las jihik nawak Avui Wasilaka jirin kavak or nanda ngashi, karem ji hishihi ajenda jir. Uhu ma oton ji mbashirik jir nga nor lotu undarin halari ri. Uhu anin ji heyekwak jimur nikishinduwa. Erem ji uwa osmu nombo wornan ji tiyandan mukunduwa. ¹²Jekamba oson jirnjik a kayeri mbeek

ma or kavakavan uhundari ma oton ji ngria sawekmbaha na kayeri ambu sir. Uhu mbeek ma or or urik kavak nari oton a hisihi na kayeri ambu sir, wahau. Jekamba oson na kayeri karem, jir nirin wavu jiji mendek ji owenda oso Avui Wasilakahi misokomek halanak kormbak si naka. Karem a hisihi amu kayera. ¹³ Os nirin wavu jihik ji owenda nombo orok wavu nihi jivik si nawak nimu rupshinduwa.

Uhu Taitusin armek ji urik wavu orhi si mbornari oson ni misihi er nga nimu rupshi mendenduwa. ¹⁴ Nombo os ji sindari jivik nandari sir, karem mas Taitusin a saweri nir. Ushirik or ihi jirin or heyeri os mas ji tiyarik a sawerik or misiri hom er nari sir. Er ji tiyarik or heyehe indik or taha anin or saweshihindak a misihi jirin amu rupshi mendenduwa. Mbeek a humblarari ambu nir. Mberem ushiwak? Os a saweri hom er siri jir. Nir mbeek ni mbafirimbanda ma ambu nir. Mashi ome nom jirin ni sawenda nir. ¹⁵ Os Taitus jihik or iri wolo, Avui Wasilakahi misokomek nombo wornan ji tiyakmbaha Taitusin ji rupshi mendehe aka jihik ji laha iri ri. Uhu mashi orhin armek misindiyari jir. Unda osik orin erem ji uhundan or hisihi, jirin wavu orhik or owehe os mas jirin or rupshinda oson tikrihi warje mende nga jirin ormu rupshinduwa. ¹⁶ Uwa osik jir avak nombo worna nom er tiyakwa jir, karem wavu anhi mende nga a hisihi amu rupshi mendenduwa.

Korinik linda ma yan Judama ondon li hakmba li owendirsari

8¹⁻² Jisasin hishindiyanda ma jirin, jirin nimu sawenduwa. Nomorawu wasilaka mende Jisasin hishindiyanda ma ol provins Masedoniak linda ondohik talari sir. Hako Avui Wasilaka lirin or

rupshindari osik lirin jelyari ri. Ushirik li rupshi mendehe wavu lihi si usaharik Jisasin hishindiyanda ma anandin li jelyakmba yan owendirsari lir. Lir ern-dakava lir. Hako yan warje mende nga owendirsari lir. ^{h3} Os erem li uri nombon korbak jirin amu sawenduwa. Ya os li hari li rupshihi lihinjik li hisihi warje mende nga hari lir. Os li hakurik narin li tikrihi lal nga musha mendek li hari lir. ⁴ Uhu nirin kwambuk karem saweri lir, “Halanak nir er nga Avui Wasilakahi ma ol provins Judiak lindan ni jelyakwa nir, os Jisasin hishindiyanda ma ol sios anandik linda ondo li unda hom,” karem saweri lir. ⁵ Nir ya nom li har, karem ni hishiri nir. Hako oso nom uri ambu lir, wahau. Avui Wasilaka li ukmba or mbanda hom masmas lihinjik sunguwavu lihin Wasilakan li hashihi mashi nihin er nga tiyari lir.

⁶ Eremhi lerawu oso angop mas Taitus jiji nindik or laha ihi nor halari sir, mbeek or larakori ambu sir. Unda osik indik ni mbashinak or ihi jirin or saumbornanak lerawu oson er ji larakokmba nimu hishinduwa. Unak man ji rupshinda nombo jihini li heyekmbahan. ⁷ Jir nombo jivin ji tiyaha Avui Wasilakan ji hishindiyanda nombo jiji oso kwambuk nanda sir. Uhu mashi orhin krahak ji sawehe hishiyarinda nga ji naha lerawu orhin ji lakwak rupshinda jir. Uhu nirin er nga rupshinda jir. Unda osik lerawu os yan owendirsaha man jelyanda oson er nga wavu jiji mende nga ji rupshihi er ji laka. ⁱ

⁸ Hako an mbeek lerawu kason ji lakmbaha na ukmisiwa ambu nir, wahau. Halanak ma anandi man li rupshihi lirin li jelyanda nombon a saweshinak ji misihi jir nga erem ji ukmbaha amu mbanduwa. Erem ji uwa nombo oso avak mukukwa sir, jir man wapnuku jihik

owenda jir. ⁹Wasilaka nihi Jisas Kraishin man or jelyandari nombo angop ji hey-eri sir. Or mbele mbele mushak nandari ri. Hako nir amber or jivinakmbaha erndakava hom or naha tari ri. Ushinak Avui Wasilaka jirin armek or unak jipjip ji likmbahan. Uwa osik os jirin erem or unda hom jir nga erem man ji jelyaka. ^j

¹⁰Ter os yan ji owendirsanda nombo wavu anhik a hishiwan jirin amu sawekuwa. Asama kasai wolo ji rupshiri osik jir ma anandin ji jelyakurik ji hishihi sios anandi lerawu oson li la namber, jir masmas lerawu oson ji lai halari sir. ¹¹Ji rupshihi yan ji hakmba hishiri jir. Unda osik ter kolok lerawu oson ji larakoka. Ya mushak ji na nahi, mushak ji haka. Ya awar ji na nahi, awar ji haka. ¹²Avui Wasilaka os wavu mende jihi nga ji rupshihi ji hakwak ji hishiwan rupshinda ri. Os ya nga ji nawa ambu, Avui Wasilaka mbeek yan ji hakmbaha mbakwa ambu ri. ^k

¹³An mbeek ma anandin ji jelyakunak mbele mbele jihin ji harakoshihi jir nga ji frungukmbaha na mbawa ambu nir. Jir amber mbele mbele nga nakrembak ji nakmbaha amu hishinduwa. ¹⁴Ter mbele mbele mushak ji nawa osik ma ol frunguwa ondon ji jelyaka. Undanak jir nga os ji frunguwa wolo ma ol mbele mbele mushak nawa ondo nga jirin li jelyaka. Erem ji ananjelyaha mbele mbele nga nakrembak ji naha ji lika. ¹⁵Os jekamba Avui Wasilakahik li kayehendari hom.

“Ma lal akwa warje nga laha tirsari lir. Lal lapndonom lahara tirsari lir. Hako ma ol akwa warje nga lahara tirsari ondo li ari mbeek akwa sumbuyambu lal wari ambu lir. Ma ol akwa lapndonom lahara tirsari nga erem. Lir mbeek akwa sainari ambu lir.” *Kisim Bek 16:18*

Pol Taitus len or mbashinak Korinik li ikmba or mbari

¹⁶Avui Wasilakan armek amu mbanduwa. Os jirin wavu anhi mendek a owenda hom Taitusin or ushiwak or nga jirin ormu wavu orhik owenduwa. Uwa osik Avui Wasilakan armek amu mbanduwa. ¹⁷Jihik indik or ikmbaha nimu mbanduwa. Hako orhinjik angop er nga nor rupshi mendewa osik jihik ormu ikmba unduwa. ¹⁸Ma nihi lar er nga ni mbashinak or nga ikwa vri. Ma oto sios amber hom mashi jivi Jisas Kraishin armek krahak or sawewak li misihi li rupshihi orin li hauowenda ri. ¹⁹Hako mbeek mashin or sawenda nombo orokop nembes. Sios amber hom nirin or jelyakmbaha li kamahanda osik or nimu mbashiwak er nga induwa. Nir nga nor ihi yan ni laha provins Judiak ni ikwa nir. Lerawu os ni lawa hi Wasilakahin ni hauowekmbaha nimu landuwa. Uhu os wavu nihi mende nga man ni jelyakwak ni hishinda kormbak ni mukunak ma li heyekmbahan. ²⁰Nir ya os ji owendirsandan yawur ni tolokwak ni hishinda nir. Las avak yan ni tolonda nombo oso ma li heyehe mashi kavan nirin li mbanda ngashi. ²¹Mbeek Avui Wasilakahin misokomekop nombo wornan ni tiyanda ambu nir. Nombo worna os ni tiyanda ni mukushinak ma amber li heyekwak ni hishinda nir.

²²Uhu nihi ma lar er nga ni mbashiwak ormu frir nga induwa. Lerawu os or landan ni oweioweiheyewa lerawu musha armek landa ma ri. Or hishiwa jir avak lerawu jivin lakwa jir. Karem or hishihi jirin wavu orhik or owehe jirin or jelyakmba ormu hishinduwa.

²³Taitus angop ji heyenda ri. An nga nakrem shi sihi lerawun nakrem shi laha jirin shi jelyanda ma ri. Hako ma frijip

ovro sios mbashiwak iwa ma vri. Frir lerawu Kraishin armek fri lawak ma li heyeye hi Kraishin li hauowenda ma vri. ²⁴Uwa osik ma ondon armek ji uhu os lirin ji rupshinda nombo oson ji mukunak li heyeka. Erem ji unak li heyeye li mbaka, “Ome sira. Pol nombo nombo os li urik or heyeye hi lihin or hauowenda hom osmu nawak nimu heyenduwa.” Ushinak sios anandi ondo avak er nga li heyeka. ¹

**Jir Korinik linda ma ya ol Avui
Wasilakahi man jelyakwan ji haka**

9 Jir angop mas Jisasin hishindiyananda ma ol provins Judiak lindanjik yan ji owendirsakmbaha hishiri jir. Unda osik mbeek mashi warje nga jirin na mbakwa ambu nir. ^{m2}Os man jelyanda nombo angop ji lakmba urik a heyeye provins Masedoniak a liri wolo hi jihin a hauowehe karem a saweri nir, “Asama kasai wolo provins Akaiak nanda yanga Korinik linda ondo ma anandin li jelyakmbaha wavu mende lihi nga li rupshihi angop yan owendirsari lir.” Karem a mbarik sios Masedoniak fehe ma li misihi lir nga wavu lihi si usarik yan owendirsari lir. ³Unda osik las avak Masedoniak fehe ondon a saweri mainombo hom ji unda ngashi ambu. Karem a hishihi mashi os lirin a sawenda hom er ji ukmbaha Taitus len a mbashiwak olmu induwa. ⁴⁻⁵Las avak yan ji owendirsarisa number, an nga Masedoniak fehe ma lal nga jihik ni ra heyeye avak a humblaranda ngashi. Unak jir nga ji humblara mendenda ngashi. Karem a hishihi Taitus len ni mbashiwak olmu jihik induwa. Li ihi jirin li jelyashinak ya os ji hakmbaha ji mbahandan ji owendirsarakoho ji hakmbahan. Hako jirin a ukmisi flarnanak

ya jihin ji owekwa nembes. Hako wavu jiji mende nga ji rupshihi ya jihin ji owendirsaka.

**Os a rana wolo wavu jihi
nga ji rupshihi yan ji haka**

⁶Karem ji hishika. Ma or akwa lapndonom kumbawa oto os or kumbawa hom lapndonom sanda ri. Ma or akwa mushak kumbawa oto os or kumbawa hom mushak sanda ri. ⁿ⁷Uwa osik jir amber yawur ji hishiyarihi os ji hakwak ji hishiwa hom ji haka. Las avak ma jirin li ukmisanak ji ufuhu ji hanan. Avui Wasilaka ma ol rupshihi wavu lihi nga hawa ondon rupshinda ri. ⁸Or mbele mbele jivin warje nga nor hashinak mbele mbele nga mushak nakwa jir. Ushinak mbele las Avui Wasilakahi lerawun ji lakwa mbeek sainakwa ambu sir. ⁹Avui Wasilakahi jekambak karem li kayehendari sir.

“Ma ol mbele mbelen erndakava ondon handa ma ondo akwa mushak kumbanda ma hom nanda lir. Lerawu jivi os li landa Avui Wasilaka mbeek or hishakwa ambu lir.” *Buk Song 112:9*

¹⁰Avui Wasilaka akwa yelen or hawak nowek landa jir. Ushiwak akwa apsham apshamhi nowek ji laha anda jir. Uhunda hom mbele mbelen jirin or hahanda osik jir nga orhi ma ondon ji jelyaka. Ushinak nombo warna os ji tiyanda avak warna mendek er si naka. ^{o11}Avui Wasilaka mbele mbele mushak jirin handa ri. Unda osik jir nga mbele mbele mushak ma anandin ji haka. Ushinak ma ol ya ol ji owewan ni laha ni hawa ma ondo Avui Wasilakan armesarmek mbakwa lir. ^{p12}Lerawu os erem ji lawa oso Avui Wasilakahi man si jelyashinak mbeek mbele las frun-

^l8:24 2 Ko 7:13-14 ^m9:1 2 Ko 8:1-7 ⁿ9:6 Snd 11:24-25 ^o9:10 Ais 55:10
^p9:11 2 Ko 1:11; 4:15

gukwa ambu lir. Hako oso nom nembes. Warje nga Avui Wasilakan armesarmek mbakwa lir. ¹³Os lirin ji jelyawa oso avak nombo worna os ji tiyawan kormbak mukukwa sir. Uhu avak karem hishikwa lir, jir mashi jivi Kraishi indingan wornak tiyanda jir, karem hishikwa lir. Uhu mbele mbele musha ol ji hawan li heyehe hi Avui Wasilakahin hauowekwa lir. ¹⁴Uhu karem hishikwa lir, waprupshi Avui Wasilakahi jihik hojenda sir, karem li hishihi jirin warje nga rupshikwa lir. Uhu jirnjik Avui Wasilakan li sawenak jirin armesarmek ukwa ri. ¹⁵Os jikisi orhin nirnjik or hahanda oso mbele mbele jivi tos misambik fehen si tikrihi warje mende nga jivik nanda sir. Mberem ni mbandahi ambu sir. Unda osik Avui Wasilakan armesarmek nimu mbakuwa.

**Pol ma ol hi orhin kavak nari
manjik mashin or kayeri**

10 Ma lal anin karem mbafirimbanda lir, “Pol oto os nir nga nor liwa wolo nirin or ajehe mainalok mbanda ri. Hako os homek or liwa wolo mainkwambuk huli huliyik nirin mbanda ri.” Hako an Pol, Kraisi orhinjik hi orhin or hakaowehe mainalok or sawenda hom an jirin erem a sawekwa karem. ²Ji auheyehe ji linak a raka. Las avak os jihik a rawa wolo jirin mainkwambuk a sawenda ngashi. Mberem ushiwak? Ma lal karem mbanda lir, “Nir ma misambik fehe li hishihi li landa hom ni landa,” karem mbanda ma ondon mainkwambuk a sawekwa nir. ³He, misambik nimu linduwa. Hako nir mbeek ma misambik fehe li hishihi awun li unda hom ni unda ambu nir. ⁴Mbele mbele ol ni toloho awun ni unda mbeek misambik fehe ambu lir. Mbele mbele ondo Avui

Wasilaka hahanda olik kwambu nga li naha Laulaka linyi os or falendan tlenda lir. ⁵Nir ma ol mbafirikafirihi hi lihin lihinjik li hauowehe Avui Wasilakahi mashin mblarnaha hulaima nokopma Avui Wasilakahi mashin li misikwan pantlenda ma ondon mainkwambuk ni sawehe ni tolo wornanda nir. Ushinak os erem li hishinda nombo lihin li halaha Kraisin li hishindiyaha or hishinda hom li hishikmbahan. ⁶Nir mashi os ni sawendan ji tiyarakokmbaha nimu nikishinduwa. Ushinak ma ol Kraishi mashin mblarnanda ondon ni mbanak hikriyok ihi likwa lir.

⁷Jir mbeek yawur man ji heyehe mbanda ambu jir. Jir jihinjik jir Kraishi ma indinga, karem mbanda jir. Hako os armek nirin ji liheye nahi, os jir nanda hom nir nga erem Kraishi ma nir, karem nirin mbakwa jir. ⁸Wasilaka kwambu os nirin or hari oso jirin ni saunjelyashinak orin ji hishindiyanda nombo jihi oso kwambuk si nakmbaha nirin hari ri, mbeek jirin ni unak kavak ji nakmbaha nembes. Uwa osik kwambu os nirin or hahanda oson ni hishihi hi nihin ni hauowe nahi oso mbeek ni suruwa ambu sir. ⁹Avak ji mba, “Ni ajelijisikmbaha Pol mashi kason kayeri ri,” karem ji hishinan. ¹⁰Ma lal anin kavak karem mbanda lir, “Os mashin jekambak or kayewa mainkwambuk or mbaha kayenda ri. Hako os nihik or taha mashin or sawewak ni misiwa wolo kandai hahanda mashi hom sawenda ri. Uhu mashin or sawewa wolo mbeek armek ni misinda ambu ri,” karem mbanda lir. ¹¹Ma ol erem mbanda ma ondo yawur karem li hishika. Os lir nga ni liwa wolo mashin ni sawewa os jekambak ni kayenda hom kwambuk er ni sawenda nir, karem li hishika.

¹²Nir mbeek ma ol yerkujihi hi lihin li hauowe mbanda ma ondo hom ni mbakwak ni hishinda ambu nir, wahau. Lir lihi ambek li anaoweiwewehyehe karem mbanda lir, “Nir ma anandin ni tikrihi jivi mendek ni nanda nir.” Hako os erem li mbanda oso mbeek li hishiyarihi mbanda ambu lir. ¹³Nir lerawu os ni lakmbaha Avui Wasilaka or hahandan ni rupshi mendehe ni landa nir. Uhu karem ni mbanda nir, “Nir lerawu jivin ni landa nir.” Hako nir mbeek wasilaka mendek yerkujihi hi nihin ni hauowenda ambu nir. Avui Wasilaka jihik ni ta, karem or mbari hom jihik ni taha lerawun ni lari nir. Unda osik lerawu jivin ni landa nir, karem ni mbanda nir. ^{u14}Ma lal jihik li i namber, nir maifuk mashi jivi Kraishin ni laha ihi jir Korinik fehendan ni saweri nir. Unda osik ter os nimu jirin kwambuk mbanduwa. Erem ni uwa oso mbeek ma anandi landa lerawun ni angrasolanda ambu nir. ¹⁵Nir mbeek ma anandi li lahanda lerawu yejen ni heye ni muku ni mba, “Nir lahanda sir,” karem mbaha hi nihin ni hauowenda ambu nir, wahau. Nir men lerawu os Avui Wasilaka nirin or hahandan ni laha ni rupshinda nir. Ushinak Kraisin ji hishindiyanda nombo jihi oso kwambuk si nakmbaha nimu hishinduwa. Unak lerawu os jihi nindik ni landa er nga halanak wasilakak si naka. ¹⁶Unak yanga jihin ni halaha mashi jivi Jisashin ni laha yanga homek ni sawe ikwa nir. Nir mbeek kuyanga os ma anandi angop mashi oson li sawehe lerawun li landa mishi orok lerawun ni lakwak ni hishinda ambu nir. Uhu nir mbeek lerawu os ma li lahanda yokon ni heyehe ni mba, “Nir lahanda sir,” karem ni mbaha hi nihin ni hauowekwa ambu nir, wahau.

¹⁷Mashi Avui Wasilakahi karem mbandari sir,

“Avak mahi hin ji hauowewa hala. Mbele mbele Wasilaka or uhundan ji hishihi hi orhi nom ji hauoweka.”

Jeremaia 9:24^v

¹⁸Ji hishika. Ma ol lihinjik yerkujihi hi lihin hauowewa ma ondo Wasilakahi misokomek or heyewa men sembe mbanda ma lir. Hako os Wasilaka ma lalhi hin or hauowe nahi, lir or rupshinda ma lira. ^w

Pol os or sinda nombo oso mbeek ma ol lihinjik lir aposel, karem mbanda ma sinda nombo nga nakrem nanda ambu sir

11 Am ji halashinak a yerkujinda mashi lal a sawenak misikundaj?

²Avui Wasilaka ma amber hom orhi siyok li sikmbaha hishinda ri. Unda hom an nga erem amu hishinduwa. Jir amber hom Kraisin ji tiyaka. Nokopminyongo os ruwol tava olo linda oso si hulasikwak li tlasanda hom Kraisin jirin or lakmbaha jirin ornjik amu tlasara. ^{x3}Hako las avak hovo oto or mas Ivin mbafirimbashirik Avui Wasilakahi mashin si kumaifandari hom jirin or mbafirimbashinak Kraisin wapnuku jihi mendek ji owendan ji halaha orin ji kumaifanda ngashi, karem a hishi amu ajenduwa. ^{y4}Ma lal angop jihik li ihi Jisashi mashin apsham sawenda lir. Uhu Masikome Avui Wasilakahi or mas ji lahandan ji halashihi masikome anandin ji lakmbaha mbanda lir. Uhu mashi jivi os mas ni sawerik ji misindiyandan ji halashihi mashi anandin ji misindiyakmbaha sawenda lir. Os erem li saweri wolo jir mashi lihin ji misikmbaha mambla arngalandari jir. Uwa osik jirnjik a hishihi amu ajenduwa. ^z

^u10:13 Ro 12:3

^v10:17 1 Ko 1:31

^w10:18 1 Ko 4:4

^x11:2 Ef 5:26-27

^y11:3 Stt 3:4,13

^z11:4 Ga 1:8-9

⁵Ji misi. Ma ol lihinjik li yerkujihi lir aposel kwambu ngashi, karem mbanda ma ondo mbeek anin li tikrihi hausinda ambu lir. ^{a6}He, ome sira. An mbeek mashin armek a sawenda ambu nir. Hako hishiyarinda anhi krahak er nanda sir. Hishiyarinda os anhih nanda oso angop kormbak ni mukushihindak ji heyenda sir. ^b

⁷Angop ji heyenda nir, an mbeek mashi jivi Avui Wasilakahin jirin a sawenda nombo orok yan a landa ambu nir. Hi anhin a hakaoweshihi hi jihin a hauowekmbaha erem a unda nir. Os erem a uwa a suruwa os? Wahau. A suruwa ambu sir. ^{c8}Sios ome lal yan anin li harik a laha jihi nindik lerawun a lari nir. Unda osik ma lal li heyeye olmu mbar, “Pol sios ome lalhi yan or hirnyaha yanga Korinik lerawun or landu,” karem mbari lir. ^{d9}Os jir nga na liri wolo mbele lal a frungundari nir. Hako mbeek anin ji jelyakmba na silindari ambu nir. Provins Masedoniak fehe ol Jisasin hishindiyananda ondo mu yan li owendirsaha li laharaha mbele mbele ol a frungurin anin jelyara. Os jirin a silikurin a halari karem. Las avak a sili-nak wavu jihi kavak si nanda ngashi, karem a hishihi os amu halara. Uwa osik ter sishihi iwa nga mbeek jirin yanjik a silikwa ambu nir. ¹⁰Mashi omendinga Kraishi anhih si nanda osik omendinga jirin amu mbanduwa. Os erem a uwan a rupshinda nir. Uwa osik ma jir provins Akaiak fehe lar mbeek or mbanak os erem a uwan a halakwa ambu nir. ¹¹Jirin a turaha os jirin yanjik a silikwan a halaw, karem jimu hishindu? Wahau. Avui Wasilaka os jirin a rupshiwana angop heyenda ri.

¹²Ma ol lihinjik lir aposel indinga, karem mbaha lihinjik yerkujinda ma

ondo yanjik li siliwak ji handa lir. Uhu karem mbanda lir, lerawu os li landa nir landa hom li landa, karem li mbaha hi lihin hauowenda lir. Hako nir lerawu oson ni landa mbeek yanjik ni silinda ambu nir. Erem ni uhundanak os ni unda nombo oson li heyeye, li yerkujihi yan landa nombo oson li halakmbahan. ¹³Ma ondo aposel indinga ambu lir. Lir men aposel Kraishi hom arndihi jirin mbafirimbanda lir. Unak lirin ji heyeye lir lerawu Kraishin landa ma, karem ji hishikmbahan. ¹⁴Os erem li unda nombo oson ji heyeye ji lishnyamashnyawa hala. Ji hishi, Laulaka orhinjik erem ensel Avui Wasilakahi hom arndinda ri. ¹⁵Unda hom Laulakahi lerawun landa ma ondo erem nanda lir. Lir nombo wornan tiyanda ma hom arndinda lir. Hako lir kumak os erem li unda kava lihi wasan lakwa lir.

Pol aposel lerawun or laha nomorawu wasilakan kishari ri

¹⁶Indik amu sawekuwa. A yerkujinda mashi lal a sawenak ji misihi avak ji mba, na ambarambasi mbaw, karem ji mbanan. Hako os ji hala nahi, hi anhin a hauowenda mashi kas a sawekwa nir. ¹⁷Wasilaka mbeek erem a mbakmbaha or mbari ambu sir. Hako an ma or hi orhin hauowehe ferfar mbanda hom a mbakwa nir. ¹⁸Ma mushak mbele mbele misambik fehendanjik yerkujinda lir. Unda hom an erem nanda mashin a sawehe hi anhin a hauowekwa nir.

¹⁹Jir jihinjik jir hishiyarinda nga nanda, karem hishinda jir. Hako ferfar mbanda ma mashin li sawewan mambla arngalanda jir. Uwa osik an ferfar a mbawa mashin er nga ji mambla arngalaha ji misika. ²⁰Ome sira. Jir ma ol aposel hom arndi tanda ma ondonjik ler-

^a11:5 1 Ko 15:10; 2 Ko 12:11 ^b11:6 1 Ko 2:1,13 ^c11:7 1 Ko 9:18

^d11:8 2 Ko 12:13; Fl 4:15-16

awun landa mak nanda jir. Lir mbele mbele jihin li mbaha landa lir. Lir jirin li haimba handambaha ya jihin hirnyaha landa lir. Lir jirin mainkwambuk li mbashiwak os li mbawa hom er unda jir. Lir jirin esnerkonda lir. Hako jir os jirin erem li uwa oson rupshinda jir. ²¹Jir mberem ji hishindu? An kwambu ngashi ambu onik a humblaraha jirin mbele mbelenjik a siliri ambu, karem jimu hishindu? Wahau te.

Os lir nombo wornan armek li tiyanda, karem ji hishinda nahi, an nga os erem a nanda nombon a sawenak ji misika. ^{e22}Os lir Hibru ma, karem li mbanda nahi, an ngana. An Hibru^{11:22} ma indinga nira. Os lir Israelik fehe ma, karem li mbanda nahi, an ngana. An Israelik fehe ma nira. Os lir nirambara Abrahamhi, karem li mbanda nahi, an ngana. An Abrahamhi nira lar anira. ²³Os lir Kraishi lerawun landa ma, karem li mbanda nahi, an ter mainkwambu indingak jirin a sawekwa karem. An Kraishi lerawun a landa ma indinga anir. Karem a mbawa ferfar mbanda hom amu mbanduwa. Hako orhi lerawun a landa nombo anhi oso os lir landan tikrihi wasilakak nanda sir. Unda osik ma anin hindi mushak li jiji krawuk owendari lir. Urik hindi mushak a hakuri ambek a nandari nir. ^{f24}Judama hindi 39-pelak anin amba amba li wormblashiri nir. Erem li ya uri hindi tostava yoko hom nari lir. ^{g25}Ma Romik fehe anin wanjekombek li jiri hindi nalmingrip. Nindi las li sunjakomloho li jishirik a hari nir. Hindi nalmingrip sip ol a lawu na iri ondo kavak si narik a faheye iri nir. Uhu nindi las niri tandi na faheye iri nir. ^{h26}Hindi mushak nombo homek a yandari nir. Uhu fa si rasarik a mburi wolo

a uk aha tarmumarmuyandari nir. Ma kava anin li jikurik nandari sir. Judama nga Judama ambu ondo er nga anin li jikurik undari lir. Kolakak a yari wolo nga misamtelmbambak a yari wolo nga fak a yari wolo nga nomorawu laka laka mende anhik lawundari sir. Urik ma ol Jisasin hishindiyanda ma hom arndindari ma ondo anin kavak nakurik undari lir. ⁱ²⁷Urik lerawu havakava menden a laha nomorawun a kishaha kal a kre-mangrendari nir. Mbeek hindi mushak yawur a suknyandari ambu nir. Uhu hindi mushak akwan a frunguhu erenghambar a lindari nir. Uhu hindi mushak uksembe mendek narik jekapnashi anhi hatlayindari sir. Uhu os a nijirari wolo kousamba nga na nandari ambu osik a nijirandari nir. ²⁸Nomorawu kando himi nom nembes. Mberem mberem a uhu sios anandi anandin a jelyashinak jivik livai naku, karem a hishihi niri tandi lerawu havakavan a landari nir. ²⁹Sios ome las os si tlerakakmba urik a misiri wolo wavu anhi kavak er nandari sir. Os ma lal Jisasin hishindiyanda man li jeikayerik li rakatukuyirik a misiri wolo a waplelenandari nir.

³⁰Yerkujinda nombo mberem sivai nandu? Ma misambik fehe lir kwambu nga nanda lir, karem li sawehe yerku-jinda lir. Hako an wahau. An kwambu nga na nanda ambu nir, karem a sawekwa nir. Unak li heyeye li mba, "Ome sira. Pol kwambu nga nanda ambu ri," karem li mbaka. ³¹Avui Wasilaka Jisas Wasilaka nihi avoko orhi ria. Or heyewak omendingak amu mbanduwa. Hi orhi nom ermba ermbak ni hauoweka. ³²Yanga Damaskusik a i liri wolo king Aretasnjik lerawun landa ma oto or mbashirik awun unda ma anin li

^{11:22}11:22 Judama lir Hibru ma, karem mbanda lir.

^e11:21 Fl 3:5 ^f11:23 Ap 16:23 ^g11:24 Lo 25:3 ^h11:25 Ap 16:22; 14:19
ⁱ11:26 Ap 9:23; 14:5

toloho krawuk li owekmbaha akayanga amber hom er li jiyirakori lir. ^{j33}Hako anin tiyanda ma lal serkawu wasilaka lasik anin li woloho serkawu oson kuvuk li tihi windok yanga hikriyok naman li tolorik a rakaha amu tulu ira.

Suknombo yok Avui Wasilaka mbele mbele mushak Polin or mukuri

12 Mberem a uhu na yerkujuku? Halanak mbele mbele ol suknombo yok Avui Wasilaka anin or mukurik a heyenda nga kormbak or sawerik a misinda nga a sawekwa nir. Hako os erem a mbaha a yerkujiwa oso mbeek anin jelyakwa ambu sir. ²Mbele las os anhik talari asama 14-pela am li ishiwak mashi kason amu sawenduwa. Krai nga masamtenjek a nanda osik anhik talari sir. Oso karem. Avui Wasilaka anin or lalawuhu yanga heven os metenjek nanda orok or oweshirik a liri nir. Maome nga na lawuri on mo, masakome nom a lawuri on? Ma am te. Avui Wasilaka nom heyenda ri. ³Maome nga na lawuri mbe mo masakome nom a lawuri mbe, ma am te. Avui Wasilaka nom heyenda ri. ⁴Urik hevenik a lihi mashi os ma misambik fehe li misihi li sawekurin Avui Wasilaka pantlendarison amu misira. ⁵Mashi os a misinda oson a sawehe na yerkujindahi nir. Hako erem a ukwa ambu nir. Os a yerkujikwa karem. An mbeek kwambu nga na nanda ambu nir, Avui Wasilaka anin or jelyanda oso nom a hishihi a yerkujikwa nir. ⁶Anin or jelyashihindak lerawu wasilaka menden a landa nir. Unda oso angop ji heyenda osa. Unda osik os a yerkuji nahi, an mashi omendingan a sawenda osik jir mbeek, “Pol ambarambasihi mbaw,” karem mbakwa ambu jir. Hako mbeek yerkujinda mashin a sawekwa ambu nir. Las avak erem a

sawenak hulaima nokopma hi anhin metengnukuk men sembe li hauowenda ngashi. An a hishiwa hulaima nokopma mashi os a sawendan li misihi nombo nombo os a liyandan li heyeye anin yawur li heyekrahakorokmbaha amu hishinduwa.

Kwambu nihi mendek si nawa wolo Krai kwambu orhi nihik si nashiwak ni sinda nir

⁷Avui Wasilaka mbele mbele jivi hevenik nandarin or mukurik a heyeri nir. Hako las avak anhinjik a yerkujihi hi anhin a hauowenda ngashi, karem mbaha nomorawu os lame hom jindari las or halashirik maome anhik nari sir. Nomorawu oso lame hom maome anhin si jintlehendak ermbak si sishi tingayawa hom maome anhi a kavamisinda nir. Nomorawu oso Avui Wasilaka or halashiwak Laulaka anin ormu jeikayenda sira. ^{k8}Hindi nalmingrip Avui Wasilaka nomorawu os lame hom jinda oson or laha ormbekmbaha wavu anhi mende nga na siliri nir. ⁹Hako Wasilaka anin karem ormu sawera, “Wahau. Nomorawu os lame hom jinda oson a laha ormbekwa ambu nir. Waprupshi anhi os mihik nanda oso wasilaka mende sir. Uwa osik mbelenjik mi sainaha mi silindu? Ambehoma. Kwambu anhi a halashiwak ma ol kwambu ngashi ambun jip jelyanda sir,” karem ormu mbara. Uwa osik a hishiwa kwambu Kraishi anin or jelyakwa osik an mbeek kwambu nga na nanda ambu oson a rupshihi a yerkujikwa nir. ¹¹⁰Uwa osik nomorawu apsham apshamhi os Kraishi lerawun a landa nombo orok si talawak a krehewa wolo amu rupshinduwa. Uhu ma lal hi anhin kavak li mbawa wolo amu rupshinduwa. Uhu anin li kavak nakmba li uwa wolo nga a rupshinda nir. Mberem

ushiwak? Os kwambu nga na nawa ambu wolo Kraisin anin or jelyashiwak kwambuk a sinda ona.

**Pol ma ol Korinik lihi Jisasin
hishindiyanda ondon or saumbornari**

¹¹ An mbeek anhinjik mashi kason a mbawa ambu nir. An mbele las a undahi ambu, karem ji mbashihindak yerku-jinda mashi kason amu mbanduwa. He, ome sira. An mbele las a undahi ambu nir, os Avui Wasilaka anin or jelya nahi ambu. Jir haimba handambanda aposel ondon ma anandin karem sawenda jir, “Tondo aposel indinga kwambu ngashi lir,” karem sawenda jir. Hako jir mbeek anin erem mbanda ambu jir. Hako an lirin a tikrihi aposel indingak a nanda nir. ^{m12} Os jihi nindik a liri wolo lerawu havakavan a laha mbele mbele apsham apshamhi nga ma undahi ambu ondo nga mushak a uri nir. A urik ji heyeri ondo olmu mukunduwa, an aposel indinga nira. ⁿ¹³ Os jir nga na liri wolo mbele ol sios anandik a undari hom a uri nir. Hako haimba handambanda aposel jirin li siliri hom mbeek akwa yanjik jirin a siliri ambu nir. Os erem a uri oso a sururi ambu nir. Hako kas karem a uhundan wapkava hishinda jir. ^o

¹⁴ Hindi frijip angop jirin a ra heyeri nir. Unda osik ter indik a ra heyekwak a hishihi amu hundujenduwa. Os a rawa wolo an mbeek jirin akwa yanjik a silikwa ambu nir. Jikisakri mbeek avoko nijava lihinjik li hishombashiowehe lerawun landa ambu lir. Avoko nijava nom jikisi lihinjik li hishombashiowehe lerawun landa lir. An mbeek akwa yanjik a rakwa ambu nir. Hako jirin a ra heyehe ni rupshikmbaha na rakwa nir. ¹⁵ An jirin wapnuku anhihik a owenda osik ya mbele mbele ol anhihik nanda ondo jirin

a haha sunguwavu anhihik mende er nga jirin a hakwa nir. Ushinak kwambuk ji sitambanakmbahan. An jirin erem wavu mende anhihik a owenda nir. Hako jir mbeek anin erem unda ambu jir.

¹⁶ Hako lal jihi karem mbanda lir, “Or mbeek ya mbele mbelenjik nirin korbak silindari ambu ri. Hako or men nirin or haihanda owehe ya mbele mbele nihin tawasumlandari ri,” karem mbanda lir. ¹⁷ Mberem ji hishindu? Ma ol a mbashirik jihik iri ma lihi lar mbele mbele jihin am mayam tawasumlarik ji heyeri or? Wahau. ¹⁸ Taitusin a saukaweshirik Jisasin tiyanda ma lar er nga nor laha iri vri. Taitus os jir nga nor liri wolo mbele mbele jihi lal am mayam tawasumlarik ji heyeri or? Wahau. Ji hishika. An nga or nga wavu namtaskop shi hishihi nombo namtas nom shi tiyanda shir. Uhu shir mbeek jirin yanjik shi silinda ambu shir. ^p

¹⁹ Jir karem jimu hishindu? Mashi kava anin ji mbandan a misihi os erem jirin a unda kavan a namben kambenaha mashi kason jirnjik a kayew, karem jimu hishindu? Wahau. Nir Kraishi mak ni naha Avui Wasilakahi misokomek mashi kason nimu mbanduwa. Ushinak ma jir a rupshi mendenda jir, os Kraisin ji hishindiyanda nombo jihi kwambuk si nakmbahan. ²⁰ An jirin a hishihi amu holonduwa. Las avak jirin a ra heyewa mbeek os ji nashinak a heyehe na rupshikmba na hishiwa hom ji nanda ngashi ambu. Unak jir nga avak os anin ji heyekwak ji hishiwa hom a nanak ji heyenda ngashi ambu. Las avak a ra heyenak ji anaji anangriaha, mbele mbele mahin ji heyehe ji wapkava hishihi, ji waplelenaha, malakamak ji nakmba ji hishihi, man ji hukwamaintle sawehe, man ji anasaufakaha

^{m12:11} 2 Ko 11:5 ^{n12:12} Ro 15:19 ^{o12:13} 2 Ko 11:9

^{p12:18} 2 Ko 8:6,16-18

ji mbaha, hi jihin jihinjik ji hauowekmba ji hisihi hulaima nokopman ji unak wavu musha mushak li hishinda ngashi. ²¹Las avak jihik a ranak wavu jihin ji tormblehe kavakava ol mas ji undarin ji halanda ngashi ambu. Kavakava op mas ji undari karem, nokophirm-birihi hulatulhakanda nombo nga wavu jihi si hasahasawak kavakavan ji unda nombo nga ovria. Las avak Avui Wasilaka halashinak os er ji uwan a heyehe misokome jihik a humblaranak wavu anhi nga avak kavak si nanda ngashi. Karem a hisihi masmas mashi kason jirnjik amu kayenduwa. ⁹

Jir Korinik linda ma jirin, Kraisin hishindiyananda nombon ji auheyeka

13 Hindi frijip jirin a ta heyeri nir. Hako ter indik jirin a ra heyekwak amu hishinduwa. Avui Wasilakahi mashi karem mbahandari osa, “Os ma lar mbele kava las or unak ji kotim ukwak ji hishi nahi, ma frijip mo nalmingrip os or uwan nakremkop li sawe nahi, mashi oso omek nakwa sir.” *Lo 19:15*

Unda hom an nga erem. An angop hindi frijip mainkwambuk jirin a saweri nir. ¹²Os mas jir nga na liri wolo kavakavan undari ma ondo os erem li undarin li halakmba mainkwambuk a sawerik jir amber hom angop ji misiri sir. Ter homek a lihi indik mainkwambuk jirin amu sawenduwa. Unda osik os indik a rawa wolo ma ol kavakavan unda ondo amber hom mbeek mainalok a sawekwa ambu nir. ³Uwa osik ji auheyeka. An Kraisi or sauhawak mashi orhin a sawenda nir. Hako jir karem mbanda jir, “Os Kraisi sauhawak mashi orhin mi sawenda nahi, wa mukunak ni heyehe avak ni mba, “Mir Kraisi sauhawak sawenda mir.” Uwa osik avak

ji heyekwa sir. Kraisi kavakava os ji undan or tolo wornawa wolo, kwambu orhi nga er or tolo wornakwa sir. ⁴He, mas miandok orin li tiriri wolo ma li heyeri or kwambu nga nari ambu ri. Unda hom nir erem. Or nga ni sinda osik ma li heyewa nir kwambu nga ni nanda ambu nir. Hako Avui Wasilaka or mbarik or usaha ter ormu kwambu Avui Wasilakahik linduwa. Unda hom nir erem. Avui Wasilaka kwambu orhik nirin or jelyashinak nir nga jirin ni jelyakwa nir. ⁵

⁵Ermba ermbak os Jisasin ji hishindiyananda nombo jihin jihinjik ji oweioweihyeka. Os ji liyawa jihi oson mukunak ma li heye li mba, “Ma tondo Jisasin hishindiyananda ma tolir,” karem li mbaku mo wahau? Os ji mba, “Jisas Kraisi wavu nihik linda ambu ri,” karem ji mba nahi, jir mbeek nombo worna indingan tiyananda ambu jir. Jir nombo wornan angop halawa jir. ¹⁶Jirin a sawekwa karem. Yawur nirin armek ji oweioweihyeka nahi, nir os aposel indingak ni nandan avak ji heyekwa sir. ⁷Uhu Avui Wasilaka jirin or jelyakmbaha jirnjik orin ni sawenda nir. Ushinak kavakava os ji undan ji halakmbahan. Hako nir mbeek erem Avui Wasilakan ni saweshinak or unak kavakavan ji halaha nombo wornan ji tiyaha hi nihin ji hauowekmbaha ni sawenda ambu nir, wahau. Jir nombo wornan ji tiyakmbaha Avui Wasilakan jirnjik ni sawenda nir. Hako nir mbeek os nir aposel indinga ambu, karem ji mbandan ni hishinda ambu nir. ⁸Ji hishika, os mashi omendingan ni kumaifa nahi, mbele las ni undahi ambu nir, wahau. Hako nir mashi omendinga oso kwambuk er si nakmbaha ni hisihi lerawun ni la nahi, mbele mbele amber ni undahi nir. ⁹Nir os ma li heye li mba, “Tondo kwambu ngashi

ambu lir,” karem li mba nahi, wa mberem uwana. Hako jir kwambuk er ji sishinak ni rupshika. Nir ermba ermbak Avui Wasilakan ni sawenak jirin or jelyashinak Jisasin ji hishiowenda nombo jihi nga ji liyawa jihi nga jivi mendek er si nakmbaha ni sawenda nir.¹⁰ Wasilaka lerawu orhin a lakmbaha anin kamari ri. Uhu kwambu orhin anin hari ri. Las avak a ra heyenak kavakava nindik er ji linak a heyeye mainkwambuk jirin a mbanda ngashi, karem mbaha jekamba kason masmas amu kayenduwa. Ushinak kavakavan er ji halaha ji linak a rakmbahan. Jirin a tolo wornakmbaha Wasilaka kwambu oson anin hari ri, mbeek jirin kavak a nakmba nembes.^u

¹¹Jisasin hishindiyananda ma jirin, mashin a sawerakokwak amu mbanduwa. Kavakavan ji halaha jivijivikop ji lika. Mashin anhi kason ji misika. Uhu wavu namtaskop ji hishihi jihi ambek nakrem ji anafaha ji lika. Ushinak Avui Wasilaka or waprupshi nga waphimbiji nga hojenda oto jir nga nor sika.

¹²Jihi ambek ji anamakshitakshika. Ma amber Jisasin hishindiyananda ma ol an nga ni linda ondo olmu jirin wesambasan handuwa.¹³Wasilaka nihi Jisas Krai waprupshi orhi nga Avui Wasilaka jirin wapnuku orhik or owenda oso nga Masikome orhi nga jihik er si sika. Unak Masikome or jelyashinak anafa jip likwa jir. Unda kasira. Ambehoma.

^u13:10 2 Ko 10:8

Jekamba Pol yanga Galesiak lindanjik or kayeri

Pol mashi kason sios Galesiak lindanjik or kayeri

1 An aposel Pol anira. Mbeek ma lar anin kamaha lerawu toson a lakmbaha mbari ambu ri, wahau. Avui Wasilaka or Jisas Kraisin mbashirik indik usahari oto nga Jisas Kraisi nga frihinjik anin fri kamashindak aposel lerawu toson amu landuwa. ²An nga Jisasin hishindiya ma tol torok nakrem ni linda nga wesambasa nihin jir sios provins Galesiak fehendanjik nimu kaye ermbenduwa. ³Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak or nga Jisas Kraisi Wasilaka nihi nga waprupshi frihi nga waphimbiji frihi nga fri halashinak jihik si naka.

⁴Kraisi kavakava ni undanjik maome orhin ofa hom nirin jivinakurik hari ri. Uhu mbele mbele kava tos ter misambik nanda nindik nirin indik ormu lara. Os erem or uri oso Avui Wasilaka nihi or mbahandari nombo hom os ormu ura. ⁵Uhunda osik hi Avui Wasilakahin ermba ermbak nimu hauowekuwa. Ome sira.

Jisas hulaima nokopman or jivinandari mashi namtas nom nanda sir

⁶Lerawu os Jisas larinjik Avui Wasilaka waprupshi orhin yelndam jirin or hashihindak Jisashi krahak jimu sinduwa. Hako jir mberem ushiwak kolomalok mashi orhin ji lai tirna halaha mashi anandi yejen ji tiyandu? Os erem ji urin a misihi namu mbara, “Ayo, lawe mbashiwak karem undala!” ⁷Mashi os Jisas hulaima nokopman or jivina-

handari mashi namtas nom nanda sir. Anandi las nga nanda ambu sir, wahau. Hako ma lal jirin li haimba handambaha mashin li toltormblehe mashi anandi yejen li saweshiwak os jimu hishakashanduwa. ⁸Yawur ji misi, os ma lar or taha mashi os or sawewa oso os mas ni sawenda nga nakrem si na nahi ambu, ma oto avak hik or ihi kavak er nakwa ri. Ji misi, os nir aposel lar mo en-sel hevenik fehe lar os mashi apshamhin ni sawe nahi, hik ni ikwa nir. ⁹Uwosik indiyok amu sauyangonduwa, os ma lar mashi os ni sawenda hom or sawe nahi ambu, ma oto hik or ihi kavak er nakwa ri.

¹⁰Kas karem a mbawa mashi, jirin a hokovi laharakmbaha na mba, karem jimu hishindu? Wahau, an Avui Wasilaka nom anin or rupshikmbaha na hishinda nir. Wa mberem ji hishindu, ma misambik fehe li rupkapshikwa mashin a sawenda, karem jimu hishindu? Wahau. Os ma misambik fehe anin li rupshikmbaha na hishi nahi, an mbeek Kraishi lerawun landa ma indingo ambu nir. ^y

Jisas Polin or kamashirik os aposelik or nahandari nombon or saweri

¹¹⁻¹²Jisasin hishindiya ma jirin ji misi, omendingak jirin amu sawenduwa, mashi jivi Jisashi os a sawenda oso mbeek ma lar wawu orhik or hishihi anin haha ewesaweri ambu ri, wahau. Jisas Kraisi orhinjik or taha anin saujiwolori ri. ^z

¹³⁻¹⁴Angop ji misiri sir, os mas a nandarin. An Judama lar anira. Uhu Judama nga na lotu uhu lo lihi amber armek a tiyarakondari nir. Lerawu os orok a lari anhi kuvu ondon a tikrindari nir. Oro wolok Jisashi mak a nari ambu osik orhi man kavakavak a undari nir. Sios

^v1:4 Ga 2:20 ^w1:7 Ap 15:1,24 ^x1:8 1 Ko 16:22 ^y1:10 1 Te 2:4

^z1:11-12 Mt 16:17

orhin kavak a nakmbaha a undari nir. ^{a15}Hako nijava anhi anin si wa namber Avui Wasilaka angop anin or kamari nir. Wavu orhi nga anin or hishihi anin ormu kamara, orhi mak a nakmbahan. ^{b16}Undari osik os or mbahandari wolok si narik jikisi orhin korbak or mukushirik amu heyera. Uhu nor mbashihindak mashi os Jisas hulaima nokopman or jivinahandari mashi oson Judama ambu ondon a sawenda nir. Os anin or lari wolo an mbeek ma lal anin li sauhakmbaha na siliri ambu nir, wahau. ¹⁷Mbeek nombok Jerusalemik ma ol mas aposelik nandari ma ondo anin li ewesawekmbaha na iri ambu nir, wahau. Hako nombok yanga Arabia yok a iri nir. Ushihikop indik kolaka Damaskusik a iri nir.

¹⁸Uhu asama nalmingrip li ishirikop Jerusalemik a iri nir, Pita nga shi anasawekmbahan. Uhu wik frijip orok a liri nir. ^{c19}Hako oso wolo aposel ome lal nga na heyeri ambu nir. Wasilaka nihi maha orhi Jems oto nom a heyeri nir. ²⁰Mashi kas jirnjik a kayewa kaso Avui Wasilaka or heyewak omendingak jirin amu sawenduwa. Mbeek jirin a mbafirimbakwa ambu nir. ²¹Ushihikop kuma provins Siria nga Silisia nga na iri nir. ^{d22}Jisinin hishindiandari ma ol provins Judiak lindari ondo fuma anhin li heye namber. ²³Hako mashi anhi nom li sawerik misiri lir, “Ma oto mas Jisinin hishindiandari man mandingor mendari ri. Hako ter ormu mashi os Jisas hulaima nokopman or jivinahandari mashi oson os ni misihi ni tiyanda nombon kavak or nandarin ormu sawenduwa.” ²⁴Karem li mbarik mashi os Avui Wasilaka anin or jivinashirik mashi Jisashin a sawerin li misihi hi Avui Wasilakahin limu hauowera.

Aposel amber lerawu Pol larin li rupshiri

2 Asama 14-pela am li ishirik indik Jerusalemik a ikurik Barnabasin a laha shi ihi Taitusin er nga shi laha nimu ira. ^{e2}Avui Wasilaka or mbari nombo hom na iri nir. Jerusalemik a ihi sios lida ol orok lendarin a heyeye lerawu os a landarin lirin a saweri nir. Uhu mashi jivi Jisashi os Judama ambu ondon a sawendari mashin lirin a saweri nir. Las avak lerawu os a lawan li rupshina ambu nahi, semben a laku, karem a hishihi mashi os Judama ambun a sawendari mashin lirin a saweri nir. ^{f3}Urik lerawu os a larin li misihi limu rupshira. Uhu lir mbeek Taitus or an nga shi iri Judama ambu otohi masamsishin a korokmbaha mbari ambu lir. ⁴Hako ma ol Jisashi mak arnguhu rari ma ondo masamsishi orhin ni korokmbaha mbari lir. Ma ondo mayam li ra heyenak os Jisas nirin or jivinashirik jip ni linda nombo mberem ni mbanak livai heyeku, karem mbaha rari lir. Uhu os ni mbawan li heyeye li mbanak indik Judama lo lihi siyok ni sikmbahan. Hako nir angop lerawu os Jisas or lari nombo orok Avui Wasilakahi misokomek ma warna mak ni nari nir. ⁵Uri osik nir mbeek mashi lihi kas ni misiri ambu nir, wahau. Mberem ushirik? Las avak karem ji hishinan, masamsishi nihin ni koroho Judama lo lihi amber ni tiyawa nombo orok misokome Avui Wasilakahik ma warna mak ni nakwa nir, karem ji hishinan, wahau. Karem uri osik nir mbeek mashi lihin ni misiri ambu nir.

⁶Sios lida ondo mashi os a sawerin li misihi mbeek mashi las mberem anin mbari ambu lir. Hako wavu anak karem amu hishinduwa, lida ondo

^{a1:13-14} Ap 8:3; 22:3 ^{b1:15} Ais 49:1; Ga 2:7 ^{c1:18} Ap 9:26

^{d1:21} Ap 9:30 ^{e2:1} Ap 15:2 ^{f2:2} Ga 1:7; 5:1,13

nga lida ambu ondo nga nir amber misokome Avui Wasilakahik or heyewa nir nakremkop ni nanda nir. Hako sios lida ondo mbeek mbel mashi las anin mbari ambu lir. ⁷Li heyeri lerawu os an nga Pita nga shi lari nakrem simu nara. Hako Pita mashi jivi Jisashi oson Judamahi nindik or sawewak an Judama ambu ondohi nindik a sawenda nir. ⁸Ome sira, Avui Wasilaka Pitan kwambun or hashirik Judamahi nindik mashin sawenda ria. Undari hom kwambun anin or hashirik Judama ambu ondon mashin a sawenda nira. ⁹Sios lida ondo Jems, Pita, Jon, lir angop lerawu os Avui Wasilaka anin or harin heyeri lir. Uri osik an nga Barnabas nga lir nga ni tava anatoloho lerawu oson nakrem ni lakmbaha nimu mbara. Uhu mashi namtaskop ni mbaol-soloho shir Judama ambu ondon mashin shi sawenak lir Judamahi nindik mashin li sawekmbaha nimu mbara. ¹⁰Hako mashi lastonom er nga nirin li saweri karem, “Erndakava ondon ji jelyaka.” Hako os erem ni ukmbaha li mbari oso angop a landari osik er a lakwa sir. ^h

Pol Pitan korbak or tolo suwuri ri

¹¹Pita yanga Antiokik or tari wolo korbak a tolo suwuri ri. Mberem ushirik? Mbele las or uri angop mban-gori sir. ¹²Mas Judama ambu ol Jisasin hishindiyananda ma ondo nga nakrem andari ri. Hako Judama ol masamsishin korokmbaha mbandari ma ondo Jems mbashirik li raha li mbashirik or ajehe nakrem li andari nombon halari ri. ¹³Urik Judama ol Jisasin hishindiyan-dari ol orok liri ondo nakrem Pita uri hom er uri lir. Erem li uri nombo oso osmu Barnabasin er nga haifalera. ¹⁴Hako os erem li urin a heyeri mbeek

kas tolori ambu sir, os mashi jivi Jisashin ni tiyandari nombon. Karem uri osik Pitan korbak a tolo suwuri karem, “Mir Judama mir. Hako mir Judama lo lihi siyok mi sindari angop mi halari sir. Mberem ushiwak angop mi halahanda oson mi saweshiwak Judama ambu ondo Judama lo lihi siyok li sikmbaha mi mbandu?”

¹⁵“Hemo mir nga an nga shir Judama shir. Shir mbeek kraha anandi lasik fe-henda ambu shir. Judama ambu ondo mbeek nir Judama lon ni tiyanda hom tiyanda ambu lir. Unda osik lir, “Kavakavan unda ma lir,” karem ni mbanda lira. ¹⁶Hako Avui Wasilaka mbeek ma lon tiyawak or heyeye or mba, “Rondo ma warna ma lir,” karem mbanda ambu ri, wahau. Hako os Jisas lari lerawun li heyeye li mba, “Ome sira. Ortonom hulaima nokopman jivinakmbaha Avui Wasilaka kamahanda ma ria.” Karem li mbahanda nombo orok Avui Wasilaka lirin ma warna mak ushakwa ri. Oso angop ni heyenda sir. Shir erema, Jisas Krai lerawu os or lahanda nombo orok Avui Wasilaka shirin ma warna mak ushari ri. Mbeek lon shi tiyanda nombok nembes. Mberem ushiwak? Ma lar mbeek lo amber hom or tiyawak ma warna mak or ushandahi ambu ri, wahau. ^j

¹⁷Nir Judama er nga na, Jisas lerawun or lahanda nombo orok Avui Wasilakahi misokomek ma warna mak ni nari nir. Lon tiyanda nombok nembes. Hako os ter Judama ome lal nirin li heyeye li mba, “Jir lon tiyanda nombon angop ji halawa osik, os jimu Judama ambu ol kavakavan unda ma ondo hom nanduwa. Kraisin ji tiyanda nombo orok kavakavan unda mak nari jir.” Os erem li mba nahi, mberem lirin ni mbaku?

⁸2:7 Ap 22:21 ^h2:10 Ap 11:29-30 ⁱ2:12 Ap 11:3

^j2:16 Ap 15:10-11; Ro 3:20-28; Ga 3:11

Wahau te! Jir mbele las yarinda ambu jir. Ma lar mbeek lon tiyanda nombo orok misokome Avui Wasilakahik ma worna mak nakwa ambu, karem lirin ni mbakwa nir.¹⁸ An Judama lo lihi siyok a sindarin angop a halari nir. Os angop a halahanda nombo oson indik a tiyaha, nombo orok ma worna mak a nakwak a hishi nahi, os amu anhinjik kavakavan unda mak nanduwa.¹⁹ Mberem ushiwak? Lohi siyok a siri wolo na heyeri lo amber hom mbeek a tiyandari ambu nir, wahau. A heyeri nombo oso mbeek ermbe ermbak lindan anin handahik nari ambu sir. Uri osik lohi siyok a sindari nombon angop a halari nir. Ushihi ter Kraiss or miandok hari otonga na sihi lerawu Avui Wasilakahin amu landuwa.²⁰ Uwosik tos a liyanda nombo mbeek anhinjik a liyanda ambu nir. Kraiss anhi or lishiwak os amu liyanduwa. Uwosik mbele mbele misambi torok a uwa ondo orin a hishiowenda nombo orokop a unda nir. Uhu orin wawu anhi a ewenda nir. Mberem ushiwak? Or anin or rupshihi anhi farniyik hari ora.^{k21} An mbeek Jisas or lari lerawu oson a heyehe na mba, “Oso mbeek mbele laka ambu sir. Wa halanak Judamahi lon a tiyaha nombo orok ma worna mak a nakwa nir.” Karem a mbakwa ambu nir. Os erem a mba nahi, Kraiss men hari ria. Uri osik waprushi Avui Wasilakahi mbeek anin jelyakwa ambu sir. Men sambukwa sir.”

**Jisasin hishiowenda nombo
nga lohi siyok sinda nombo
nga nakrem nanda ambu vri**

3 Jir ambarambasinda Galesiak fehe ma jirin, jir mberem ushiwak os Kraiss miandok or harin ni sawerik ji misindan ji hishakashandu? Oso angop kasai miandok or warik ji heyen-

dari hom jihinjik ji heyeri sir. Hako lawe mende jirin sombon jiyishindak ji mbele mendendu?² Kaso nom jirin a silikwa, mberemhi nombok Avui Wasilaka Masikome orhin jirin or har? Moseshi lon ji tiyandarik or heyehe Masikome orhin jirin har or? Wahau, oro nombok nembes. Jisasin ji hishindiyanda osik Masikome orhin jirin hari ria.³ Hako mberem ushiwak ji mbele mendendu? Akri jishi wolo kwambu Masikome orhik sindari jir. Hako ter am kwambu jihik sindahik jimu hishindu?⁴ Mbele mbele ol jihi nindik Masikome orhi or uri ondo am ji hishakashari ol? Wahau, ji hishandahi ambu lir.⁵ Jirin indik amu sili yangonduwa, lon ji tiyandari osik Masikome orhin jirin hari or? Wahau te! Jisasin ji hishindiyanda osik Masikome orhin jirin ormu hara. Uhu mbele mbele ma undahi ambu ondon jihi nindik ormu ura.

⁶ Abrahamin ji hishika, or mashi os Avui Wasilaka or mbari mashin or misihini nor mbar, “Mashi oso ome sira.” Karem or mbari osik Avui Wasilaka orin ma worna mak ushari ri.¹⁷ Ambehoma, os jimu yarinduwa, ma ol mashi Avui Wasilakahin misihini mba, “Ome sira.” Karem mbawa ma ondo Abrahamhi nirambara indingo lira.⁸ Mas wolokop Judama ambu ondo mashi jivi Avui Wasilakahin li misihini li tiyanak ma worna mak or ushakurik or mbahandari sir. Karem uri osik jekamba orhik Abrahamin karem or mbari, “Mirik ma misambik fehe amber jipjip a ukwa lir.”⁹ Uhunda osik os nimu heyenduwa, ma ol Jisasin wapnuku lihik ewewa ma ondon armek or ukwa lir, os mas Abrahamin or uhunda hom.

¹⁰ Hako ma lar os or mba, “Lon a tiyanda nombo orok misokome Avui Wasilakahik ma worna mak a nakwa nir.” Karem mbawa ma oto avak Avui

Wasilaka kavak or nakwa ri. Mberem ushiwak? Jekamba orhik karem li kayeri osa, “Os ma lar lo amber hom or tiyarakona nahi ambu, avak Avui Wasilaka kavak or nakwa ri.” ^{m11} Erem or mbashihindak os nimu krahak yarinduwa, ma lar mbeek lon tiyanda nombo orok ma worna mak nakwa ambu ri, wahau. Os jekamba orhik karem li kayehendari hom, “Ma ol Avui Wasilakahi mashin misihi mba, mashi oso ome sira. Karem mbawa ma ondon ma worna mak or ushaha ermbe embak er linda oson lirin hakwa ria.” ⁿ

¹² Os nimu heyenduwa, Jisasin hishiowenda nombo apsham er nanda sir. Lon tiyanda nombo apsham er nanda sir. Jekamba orhik karem li kayeri sir, “Os ma lar lon or tiyanda nombo orok ermbe embak linda oson or lakwak or hishi nahi, wa halanak lo ondo amber hom er or tiyarakoka, mbeek lar or halawan or halaka.” ¹³ Hako ma nir mbeek lo ondo amber ni tiyarakondahi ambu nir. Unda osik Avui Wasilaka or waplelenaha nirin kavak or nakurik ormu mbara. Hako Kraisin nihi farniyik or halashirik orin kavak li naha miandok orin limu tirira. Uhunda nombo orok mashi os jekamba orhik karem li kayeri oso osmu orhik nara, “Ma ol miandok li tiriwa ondo waplelena Avui Wasilakahi lihik nanda sir.” ^{o14} Hako lerawu os Jisas Kraisi lari nombo orok mashi mas wolokop Judama ambu ondon armek or ukurik or mbahandari mashi oso osmu omek nara, os Abrahamin armek or uhundari hom. Karem uhunda osik Jisas or lari lerawu orok orin ni hishiowehe avak Masikome orhin ni lakwa nir, os mas or hakurik or mbahandari hom.

Lo Avui Wasilaka Mosesin or hari oso mbeek si unak suma os Abraham nga or tivindari oso tle rakakwa ambu sir

¹⁵ Jisasin hishindiyanda ma jirin ji misi, ma lap suma las fri tivi nahi, ma lar mbeek os fri mbaha fri tivihindan tleshihi orhik mbele las ukwa ambu ri, wahau. ¹⁶ Uhunda hom suma os Avui Wasilaka Abraham nga jikisi or talakurik or mbaha nor tiviri oso er nakwa sir, mbeek tle rakakwa ambu sir. Hako suma oso mbeek Abraham jinirmbanira orhi ondo amber hom lihik nakurik or mbari ambu sir, wahau. Namtar nom Jisas Kraisin or mbari ri. ^{p17} Ji misi, maintontlo os a mbawa karem, Avui Wasilaka Abraham nga suman maifuk or tolori ri. Ushirik asama 430-pela li ishirikop kuma lon Moseshi tavarenjek hari ri. Uri osik kuma talanda lo oso mbeek suma mas or tivindan unak si tle rakakwa ambu sir, wahau. ^{q18} Hako os lon ni tiyanda nombo orok Avui Wasilaka nirin armek or ukwak ni hishi nahi, suman or tiviri nombo oso mendek nakwa sir. Hako masmas Abraham nga suman or tiviri osik suma nombo oso mbeek mendek nakwa ambu sir, wahau. Os si nahanda hom er nakwa sir. Karem uwosik Avui Wasilaka suma os or mbahandari oson er or tiyaha nombo orok nirin armek ukwa ri. ^r

Mberem ukurik Avui Wasilaka lon Moseshi tavak or har?

¹⁹ Hako mberem ukurik Avui Wasilaka lon kuma Moseshi tavak or har? Lo oson or hashinak ma misambik fehe kavakava os li undan li heyeyarikmbahan. Urik lo oso er si nana raha jikisi oto talashirik suma os mas Abraham nga or tiviri oso jikisi otohik nari sir.

Lo oson enselhi tavak or hashirik ensel nga nindisik sinda ma Mosesin li harik Moses nga mu nirin hara. ^{s20} Hako suma os maifuk or tiviri oso mbeek ma larin or hashirik ma oto nga Abrahamin or hari ambu sir, wahau. Oso nombok Abrahamin or hari sir.

²¹ Wa mberem a mbaku, lo os kuma talari oso si talaha Avui Wasilaka suma os maifuk or tiviri osohi farniyik sikundas? Wahau! Lo las mbeek suma os maifuk or tiviri osohi farniyik sindahi ambu sir. Os lo las jip lندان nirin si haku nahi, wa nir amber hom lo oson ni tiyaha Avui Wasilaka misokome orhik ma warna mak ni naka. ^{t22} Hako eremhi lo las nga nanda ambu sir, wahau. Mberem ushiwak? Avui Wasilakahi jekambak karem li kayeri osa, “Ma amber kavakava os li uri oso lirin si ishintleshirik sihi siyok liri ola.” Karem li kayeri osik os nimu heyenduwa, lerawu Jisas Kraisi or lari orok Avui Wasilaka nirin ma warna mak ushakwa ri.

²³ Jisasin hishindiyananda nombo si tala namber, lo nirin si ngishashirik sihi siyok ni siri nir. Er ni sihi rahakop Jisasin hishindiyananda nombo kuma kormbak talari sir. ^{u24} Lo nirin si arangoho nombo os Jisashik indan osmu mukura. Kraisi or talashirik orin ni heyeye ni mba, “Ome sira. Ortonom hulaima nokopman jivinanda ma ria.” Karem ni mbanda nombo orok Avui Wasilakahi misokomek ma warna mak ni nandari nir. ^{v25} Ushiwak Jisasin hishindiyananda nombo angop si talahanda osik lo mbeek indik nirin si arangoshinak sihi siyok ni sikwa ambu nir, wahau. Jisashi siyokop ni sikwa nir.

Jisasin hishindiyananda nombo orok Avui Wasilakahi jikisik ni nari nira

²⁶ Jir amber Jisas Kraisiin ji hishindiyananda ojik Avui Wasilakahi jikisi jira. ^{w27} Jir amber hom angop fak li tolofalenda osik Kraisi nga nakrem jimu sinduwa, os kowe akrin ji falenda hom. ^{x28} Uwosik nir amber Jisas Kraishi krahak sinda ma mbeek lar hausiwak lar haka sinda ambu ri. Nir amber Judama nga, Judama ambu nga, akishmakisha nga mashama nga, hulayi nga nokove nga, nir amber hom Kraishik nakremkop ni nanda nir. ^{y29} Os Kraishi krahak ji na nahi, Abrahamhi nirambara jira. Karem uwosik suma os Avui Wasilaka Abrahamin armek or ukurik or mbahandari oso jihik nakwa sira. ^z

Lerawu os Kraisi lari nombo orok Avui Wasilakahi jikisik ni nari nir

4 Ji hishika, avoko os or liwa wolo jikisi orhi mbeek mbele las maifuhu hisinda ambu ri, wahau. Vai avoko or hashinakop jikisi ma ormu orhi farniyik sihi mbele mbele ondon hisinduwa. Hako avoko or ha namber jikisi oto men orhi siyok sihi ornjik lerawun landa ma hom nanda ri. ² Uhu jikisakrik or nawa wolo or ma ol avui orhi mbashiwak orin washilinda ma ondohi siyok or sihi os li mbawa hom unda ri. Hako or saha wasilakak or nawak avui orhi or heyeye nor mbashiwak mbele mbele ondon washilinda ri. ³ Uhunda hom nir nga erema. Jisas or tala namber nari wolo, jikisakri hom ni naha wasi mbele mbele misambi torok fehe lihi siyok ni sindari nir. ^{a4} Hako Avui Wasilaka os or mbahandari wolo mendek si narik jikisi orhin or halashirik misambik tari

^{s3:19} Ap 7:38; Ro 5:20 ^{t3:21} Ro 8:2-4 ^{u3:23} Ga 4:3 ^{v3:24} Ro 10:4

^{w3:26} Jn 1:12 ^{x3:27} Ro 6:3 ^{y3:28} Ro 10:12 ^{z3:29} Ro 4:13 ^{a4:3} Kl 2:20

ri. Ushirik nijava orhi orin si washirik Judama lo lihi siyok or sihi lo ondo amber hom er or tiyarakori lir. ^{b5}Lo ondo amber armek or tiyarakori nombo orok nir ma ol lohi siyok sirin or jiv-inaha nor ushihindak Avui Wasilakahi jikisik nimu nanduwa. ⁶Orhi jikisik ni nashirik Masikome Jikisi orhin or halashirik wavu nihik ormu layira. Uhu nor mbawa nombo hom os nimu orin ushanduwa, “Avui, Avui,” karem ushanduwa. ^{c7}Unda osik jir mbeek akishmak-isha kava ambu jir, wahau. Avui Wasilaka angop or ushiwak jikisi orhik nawa jir. Karem uwosik mbele mbele ol jikisi orhik nawa ondo jihi lira.

Pol Galesiak fehendanjik or holo menderi

⁸Jir Avui Wasilakan ji heyekrahakoro namber, os jimu wasi mbele mbele ondohi siyok ji sihi os li mbandari hom jimu undara. ⁹Hako ter angop Avui Wasilakan heyekrahakorowa jir. Jir mbeek masmas orin lasaheyeri ambu jir, wahau. Or jirin masmas lasaheyeri ri. Erem si nanda osik mberem ushiwak ter wasi ol kwambu ngashi ambu ondohik indiyok ji indu? Uhu lihi lerawun landa mak ji nandu? ¹⁰Uhu hovok karem ji mbandu, “Ka ni lotu unda wolo wolo ni lotu uka, niyaka tunguawa wolo, asama akri si talawa wolo ni lotu uka. Uhu orokop ni sika. Os erem ni u nahi, nombo orok Avui Wasilakahi misokomek ma worna mak ni naku?” Karem ji mbandu. ^{d11}Hako os erem ji uwa oso jivik nawa ambu sir. Uwosik jirnjik amu holonduwa, las avak lerawu os jihi nindik a lahanda mendek si nanda ngashi.

¹²Jisasin hishindiyananda ma jirin, kwambuk jirin amu sawenduwa, tos

an siwa hom ji sika. Os mashin jirin kolo wolo a saweri wolo jir mbeek anin kavakavak uri ambu jir, wahau. Anin arme mendek uri jir. ¹³Indik ji hishika, akri jishi wolo jihik a taha mashin a saweri wolo wasilaka mendek a kavamisiri nir. ¹⁴Hako jir mbeek anin suntla tuptuvaha kumasiri ambu jir, wahau. Anin arme mendek ji eweuri nir, os ensel lar mo Kraisi Jisasin ji eweukundari hom anin eweuri jir. ¹⁵Oro wolo siyaukri wavu jihi mende nga anin rupshiri jir. Hako os anin ji rupshindari nombo oso mberem ushirik mendek si nar? ¹⁶Mashi omendingan jirin a saweri osik an wutari jihi, ter karem jimu hishindu?

¹⁷Ji misi, lawe ol jirin mamblaselashiwak jir jihik ji sinak an anihik a si, karem ni sikmbaha ji mbandu? Ma ol erem mbawa ma ondo men lirin ji tiyakmbaha mbanda lir. ¹⁸Hako os jirin li hishihi armek jirin li u nahi, am jivina, os an jir nga na liri wolo jirin armek a undari hom. ¹⁹Jikisi anhi ji misi, jirnjik a hishiowehe indik amu entlembale misinduwa, os nokove jikisin si wakwak si entlembale misinda hom. Entlembale oso mbeek mendek nakwa ambu sir. Er si nanaha jir Avui Wasilakahi jikisi indingo Kraisi hom ji nanakop mendek nakwa sir. ²⁰Jir nga na liwa kom te! Os jir nga na liwakop jirin am a tolo wornawa jira. Hako mberem a undahi ambu re.

Pol sauheima las Hagar fre Sarahin or saweri

²¹Ma jir lon tiyananda nombo orok ma worna mak nakmbaha hishinda ma jirin, ji misi, lo oso am ji yarinda os? ²²Avui Wasilakahi jekambak karem li kayeri osa, Abraham jikisi orhi frijip, akishmak-isha nokove Hagarhi jikisi lar, nokove

indingo orhi Sarahi jikisi lar. ^{e23} Akishmakisha nokove oso jikisi sihi oto ma lihinjik suma Avui Wasilaka os or mbandarin li unak omek si naku, karem mbaha limu uri sira. Hako nokove indingahi jikisi oto Avui Wasilakahi suma nombok talari ri. ^{f24} Nokove ovro suma frijip heimanda vri. Hagar oso lo os Avui Wasilaka telemba Sainai orok Mosesin or harin heimanda sir. Unda osik jikisi nirambara sihi akishmakisha hom olmu nanduwa. ^{g27} Hagar osmu telemba Sainai yanga Arebiak nawan heimanda sir. Uhu Jerusalem os ter nawan er nga heimanduwa. Hagar nga jikisi sihi nga akishmakisha hom nanda lir. ²⁶ Hako Jerusalem anandi oso hevenik nanda sir. Sara oso osmu oson heimanduwa. Oso nijava nihi sira. ^{g27} Maskop profet Aisaia karem or kayeri osa,

Kavasumba, nokove nyir jikisi nga nawa ambu nyirin, nyir rupshika. Nyir mbeek jikisin li wakurik li entlebale misindari kas misiri ambu nyir. Hako nyir rupshika. Mberem ushiwak? Nyir jikisi musha mendek nyi naha nokove ol jikisi ngashin tikrikwa nyir. Unda osik nyir rupkaphihi mblaka. *Aisaia 54:1*

²⁸ Jisasin hishindiyaanda ma jirin ji misi, jir os Aisak suma nombok or nandari hom Avui Wasilakahi jikisik nari jir. ^{h29} Avui Wasilaka Masikome orhi mu urik jikisi orhik ni naha jip nimu linduwa. Karem uwosik ter ma ol Judamahi lon ni tiyakmbaha mbanda ma ondo olmu nirin kavak nakwak unduwa, os mas akishmakisha nokove osohi jikisi Ismael oto suma nombok tari jikisi Aisak oton wutarik or eweri hom. Uhunda hom ter osmu erem nanduwa. ⁱ³⁰ Hako Avui Wasilakahi jekambak karem li kayeri sir, “Akishmakisha nokove oso nga jikisi sihi

nga tukru ermbenak fri ika. Jikisi sihi mbeek mbele las avoko orhik nahandan lakwa ambu ri, wahau. Suma nombok talanda jikisi oto nom lakwa ri.” ³¹ Jisasin hishindiyaanda ma ji misi, nir mbeek Hagarhi jikisi ambu nir. Nir mbeek lon ni tiyanda nombo orok Avui Wasilakahi misokomek ma warna mak ni nakmbaha ni hishinda ambu nir, wahau. Nir Sarahi jikisi nir. Lerawu os Jisas lari nombo orok ma warna mak ni nanda nira.

Kraishik jip nimu linduwa

5 Mas Judamahi lo nirin si jelsa ushirik ni siri nir. Hako Kraish jelsa oson angop or florshoshihindak os nimu jip linduwa. Uwosik kwambuk er ni sitambananak Judamahi lo oso mbeek ni halashinak indik nirin jelsa ukwa ambu sir.

² Ji misi, an Pol jirin amu sawenduwa, os ji halashinak masamsishi jihin li koroshinak Avui Wasilakahi misokomek ma jivik ji na, karem ji hishi nahi, Kraish mbeek jirin jelyakwa ambu ri, wahau. ³ Indik jirin amu sawenduwa, os masamsishin koronda nombo orok Avui Wasilakahi misokomek jivik ji nakmbaha ji hishi nahi, wa lo ondo amber hom er ji tiyarakoka. ⁴ Os lon ji tiyanda nombo orok Avui Wasilaka or heyeye jir ma warna ma, karem or ushakmbaha ji hishi nahi, Kraish or jimu fusha tavan tlolonduwa. Ushiwa osik waprupshi Avui Wasilakahi mbeek jirin jelyakwa ambu sir. ⁵ Hako nir Jisasin tiyanda ma nir wahau, nir mbeek erem ni unda ambu nir. Avui Wasilaka Masikome orhi nirin or saumbornashiwak kwambuk ni sihi karem nimu hishindiyaanda, Jisas nihi farniyik or hari osik kavakava os ni undan angop or yoko ermbeshihindak Avui Wasilaka nirin ma warna mak ushakwa ri. ⁶ Ma ol Kraishin hishindiyaanda ma ondo os

^e4:22 Stt 16:15; 21:2 ^f4:23 Ro 9:7-9 ^g4:26 Hi 12:22; Rev 21:2,10

^h4:28 Ro 9:7 ⁱ4:29 Stt 21:9-10; Jn 8:35

masamsishi lihin li korowa mo li korowa ambu nahi, mbele las orok nakwa ambu sir. Hako os Jisasin ni hishindiya namba si uwak man ni rupshinda namba nga wasilakak si na nahi, oso nom namba indinga sir. ^j

⁷Jir mas Jisashi nombon wornak tiyandari jir. Hako lawe mende nombon arangoshiwak namba lakan ji hishandu? ⁸Avui Wasilaka nembes. Angop jirin orhi mak or kamari jir. ⁹Yawur ji hishika, yis awarikandak li ngoroshiwak Bretin si uwak wasilakak nanda sir. Uhunda hom ma kava namtar nom or uwak ma musha kavak nanda lir. ^{k10}Hako a hishiwa, Wasilaka avak jirin or tolo wornashinak namba warna orhik indik ji taha, os an siwa hom, sikwa jir. Hako ma ol jirin nombon tolmbraharowa ma ondo kavak nakwa lir. ¹

¹¹Jisasin hishindiya ma jirin ji misi, an mbeek ma ol masamsishin korombaha sawenda ma ondo hom a sawenda ambu nir. Os lir sawenda hom a sawewakop mbeek li ya kavak nawa ambu nir. Hako an Jisas miandok or hari oson a sawewak namba orok os li ya mu anin kavak nanduwa. ¹²Hako ol jirin nombon tolmbraharonda ma ondo os masamsishin koronda nombon er li toltangri nahi, halanak simbalesik er li man laka, os fle mandon li landa hom.

Masikome Avui Wasilakahi namba nga sungu masi sihi namba nga nakrem nanda ambu vri

¹³Jisasin hishindiya ma jirin ji misi, Avui Wasilaka angop jirin or kamashindak jip linda jir, mbeek lohi siyok sinda ambu jir. Hako os karem ji hishihi ji mba, “An mbeek lohi siyok a sinda ambu nir. Uwosik halanak mbele mbele kava sungu masi anhi si hasahasawa

hom a uka. Oso mberem uwana, an mbeek lohi siyok a sinda ambu nir.” Karem ji hishiwa, oso er ji halaka. Hako halanak karem ji hishihi ji mba, “An lohi siyok a sinda ambu nir. Hako ma amber a rupshihhi mbele mbele jivi nom lirin a unda nir.” Karem ji hishika. ^{m14}Lo amber hom li tirsarakoshiwak namtaskop karem mbanda sir, “Ma amber ji rupshika, os jihinjik ji rupshinda hom.” ⁿ¹⁵Hako os jihi ambek ji anaji anangriya nahi, ji auheyeka, las avak jihi ambek kavak ji nanda ngashi.

¹⁶⁻¹⁷Mashi os jirin a sawekwa karem, sungu masi nihi nga Avui Wasilaka Masikome orhi nga sungu akome nihik fri sihi anasi anatukruhu wutarik nanda vri. Karem uwak mbele mbele jivi os ni ukwak ni hishiwa mbeek ni unda ambu sir. Uwosik jirin a sawekwa karem, Avui Wasilaka Masikome orhin ji halashinak or saumukoloshinak os or mbawa hom ji yaka. Os erem ji u nahi, jir mbeek sungu masi si mbawa nombon tiyakwa ambu jir, wahau. Avui Wasilaka Masikome orhi mbawa hom tiyakwa jir. ^{o18}Os Avui Wasilaka Masikome orhi or mbawa hom er ji ya nahi, jir mbeek lohi siyok sikwa ambu jir, wahau. Angop Masikome orhi siyok siwa jir.

¹⁹Sungu masik tasanda maka maka lihi karem nanak ji heyekwa ola, wapkava si rasawak wapkava hishihi os si mbawa hom nokophirimbirik yanda, ^{p20}ma tavak li unda godin lotu unda, singalanda, anaji anangriyaha wutarik nanda, mahi mbele mbelen lakwak angrasoho landa, aulekombek ewenda, orhikop or hishihi mbeek ma anandi nga hishinda ambu, anakoroho lihi lihik sinda, ²¹wapkava hishinda, uku kavan aha ambarambasihi ushandashi yanda, uhu kavakavak nanda lal ngana. Angop

^j5:6 1 Ko 7:19; Ga 6:15 ^k5:9 1 Ko 5:6 ^l5:10 2 Ko 11:15; Ga 1:7

^m5:13 1 Pi 2:16 ⁿ5:14 Ro 13:9 ^o5:16-17 Ro 7:15-23 ^p5:19 1 Ko 6:9-10

jirin mas a sawenda hom os amu jirin indik sawenduwa, ji auheyeka, erem unda ma ondo mbeek Avui Wasilakahi yanga jivi orok layikwa ambu lir, wahau.

²²Hako Avui Wasilaka Masikome orhi unda maka maka lihi karem nanak ji heyekwa lir, man rupshinda, rupkaphi linda, anafaha linda, kolok wapele-nanda ambu, man jelyaha lirin armek unda, sitambanaha nombo wornakop sinda, ²³hafakaha hangisha linda, orhin-jik ruwol tava olo linda. Lo las mbeek nombo kandon pantlenda ambu sir. ²⁴Ma ol Kraishi krahak sinda ondo mbele mbele kava ol sungu masi lihi mbaskashirik li undari ondo angop miando Jisashik er nga li tlori lir. ²⁵Avui Wasilaka Masikome orhi ushirik ma akrik ni nari nir. Undosik ni halashinak nirin or saumukoloshinak ni yaka. ²⁶Nihinjik ni yerkujihi hi nihin ni hauowewan ni hala. Mahi sunguwavun ni jeikayewan ni hala. Uhu mbele mbele mahin misokomlaka heyewan ni hala. ^r

Ma ol nomorawu lakan kishawan ji jelyaka

6 Jisasin hishindiyaanda ma jirin ji misi, os jir lar mbele kava las or unak ji heye nahi, jir Avui Wasilakahi Masikome nga nanda ma jirin, ji ihi orin ji tolo wornanak kavakava os or undan or halaka. Hako mainalok ji tolo wornaha jihinjik ji auheyeka, las avak Laulaka jirin er nga nor unak ji takatukuyinda ngashi. ^{s2}Uhu ma ol nomorawun kishawan ji jelyaka. Erem ji u nahi, ambehoma, Krai or mbandanda nombon os jimu tiyanduwa. ^{t3}Os jihinjik ji hishihi ji mba, “An hi ngashi nira.” Karem ji mba nahi, mbafirim-banda ma jira. ⁴Hako os lerawu Avui Wasilaka ji lakmbaha nor hahandan

armek ji la nahi, ji rupshika. Hako lar lawa nga jir lawa nga heima heyewa hala. ⁵Ma amber Avui Wasilaka lerawu os li lakwa lakwak or kamahandan landa lira. Karem uwosik jiji ambek ji ana-heimaheyewa hala. ^u

⁶Hako ma ol Avui Wasilakahi mashin jirin ewesawenda ma ondon armek ji uka. ^v

Sungu nihi nowe hom nanda sir, akwa os orok ni kumbanda himin er ni sanda nir

⁷Jir mberem ji hishindu, Avui Wasilakan ji haimba handambandahi or? Wahau. Akwa os ji kumbanda himin kumak ji sakwa sir. ^{w8}Os sungu masi nihi si mbawa nombon ni tiya nahi, kumak Avui Wasilaka kavak or nakwa nir. Hako os Masikome orhi si mbawa nombon ni tiya nahi, kumak avak hevenik ni ihi ermba ermbak jipjip ni likwa nir. ⁹Erem si nanda osik nombo jivin ni tiyakwan ni kremangrehewan ni halaka. Os ni funtle-havantle er ni la nahi, kumak avak akwa ome jivin ni heyekwa nir. ¹⁰Uwosik tos ni liwa wolo ma amber ni jelyaha armsarmek ni uka. Jisasin tiyanda ma ondo menden ni jelyaha armek ni uka.

Pol mashi yervlen or kayeri

¹¹Mashi anhi kason yawur ji hishikmbaha jekamba kason anhinjik laka lakak amu kayenduwa. ¹²Ji misi, ma ol masamsishi jihin korokwak mbanda ma ondo Judaman agenda lir, os Jisas mian-dok or hahanda oson li sawe nahi, avak Judama lirin kavak ukwa lir. Uwosik li ajehe olmu masamsishi jihin korokwak mbanduwa. Erem li unak Judama li heyeheli mba, “Ambehoma, lerawu os jimu jip landuwa.” ¹³Hako Judama ondo mbeek Moseshi lo amber tiyarakonda

^{q5:24} Ro 6:6; Kl 3:5 ^{r5:26} Fl 2:3 ^{s6:1} Mt 18:15 ^{t6:2} Ro 15:1

^{u6:5} Ro 14:12 ^{v6:6} 1 Ko 9:11,14 ^{w6:7} Ro 8:13

ambu lir, wahau. Men jirin li ukmisi-nak masamsishi jihin li koronak nombo orok li yerkujihi li mba, “Ji heyeka, ma ondo er nga nirin tiyanda ma lira.” Men karem li mbakwak unda lira. ¹⁴Hako an mbeek hi anhi nga, ma lal hi lihi nga, na hauowenda ambu nir, wahau. An Jisas Krai Wasilaka nihi or miandok hahanda hi orhi nom a hauowenda nir. Miando Jisas or hari orok mbele mbele ol misambi torok fehe angop a tlori nir. Mbele mbele ondon angop a halari lir. Unda osik mbele las misambik fehe mbeek anin indik toltangrikwa ambu sir. ¹⁵Os masamsishin li koronda nombo nga li koronda ambu nga mbeek mbele las orok talakwa ambu sir. Hako Avui Wasi-

laka nirin or ushirik ma akrik ni nahanda nombo orok ermba ermbak linda oson ni lakwa nira. ^{x16}Uwosik ma ol Avui Wasilaka lirin or jivinahandan hishindiya ma ondo orhi ma indinga lira. Halanak waprushi orhi nga waphimbiji orhi nga lihik si naka.

¹⁷Ji misi, Jisashi mashi omendingan a sawerik li ya jiri ona. Uhunda oje reme olmu anhi nanduwa. Uwosik indiyok ji unak sunguwavu anhi kavak si nawan an turaw. ^y

¹⁸Jisasin hishindiya ma jirin, jirnjik Avui Wasilakan a sawenak Wasilaka nihi Jisas Krai waprushi orhi jihik si naha jirin si jelyaka. Ome sira.

Jekamba Pol yanga Efesusik lindanjik or kayeri

1 An Pol, aposel Kraisi Jisashi anira. Avui Wasilaka an aposelik a nakmba or hishihi orhinjik anin aposelik kamari ri. An jekamba kason Avui Wasilakahi ma jir Efesusik lihi wavu jihi mende nga Kraisi Jisasin tiyanda jirnjik amu kayenduwa. ²²Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak or nga Jisas Kraisi Wasilaka nihi nga waprupsi frihi nga waphimbiji frihi nga fri halashinak jihik si naka.

Kraisin ji hishindiya osik Avui Wasilaka jirin armek unda ri

³Avui Wasilaka avoko indinga Jisas Kraisi Wasilaka nihi orhi ria. Kraisi nga masamtenjek ni nanda osik Avui Wasilaka or mbashirik Masikome orhi mbele mbele jiviwavi hevenik fehe orok nirin armek ormu ura. Uhunda osik nir Avui Wasilakan nimu hausimbausinduwa. ⁴⁴Misambin or u namber, angop nirin kamari ri. Kraisi nirin or jivinashinak avak misokome Avui Wasilakahik jivi mendek ni naha musa las nga ni nakwa ambu nir. Erem ni nakmbaha ormu nirin kamara. ⁵⁵Nirin or rupshih maskop angop jikisi orhik ni nakmbaha nor hishiri osik nirin kamari ri. Uri osik or mbashirik Jisas Kraisi or taha nihi farniyik or haha nirin ormu jivinara. ⁶⁶Avui Wasilaka jikisi orhi Jisasin wapnuku orhik owenda ri. Nir Jisas nga masamtenjek ni nahanda osik waprupsi orhi menden nirin hari ria. Unda osik orin nimu hausimbausinduwa.

⁷Avui Wasilaka nirin wapnuku mendek or owendari osik Kraisi or

mbashirik miandok nihi farniyik or haha fi orhi si ngoroho kavakava ol ni undarin angop or yoko eremberi lir. Erem or uri osik or nga masamtenjek ni narik waprupsi mende Avui Wasilakahi nihik simu nara. ⁸⁸Waprupsi orhi warje mende nga angop or halashirik nihik nari sir. Uhu or halashirik armek ni hishiyarinda nombo er nga nihik nari sir. ⁹⁹Nombo os Kraisi or halashirik nihi farniyik or hakundari oso angop maskop or owendari sir. Wavu os orhinjik erem or hishiri mas korbak nari ambu sir. Hako ter angop or mukushihindak korbak os nimu heyenduwa. ¹⁰¹⁰Or avak mbele mbele amber or halashinak li naha ihi nom os or mbahanda wolokop mbele mbele hevenik fehenda nga misambik fehenda nga amber Kraisi siyok or halashinak sikwa lir. Unak Kraisi ortonom mbele mbele ondon ormu arango washilikuwa. ^f

¹¹Avui Wasilaka orhinjik or hishihi mbele mbelen or uhundak olmu nanduwa. Mas orhinjik nirin^{1:11} or kamashihindak Kraisi nga ni ananjaha fiji Avui Wasilakahik nimu nanduwa. Uwa osik mbele mbele orhi avak nihik nakwa lir. ¹²¹²Mberem ushirik erem or ur? Erem or ushinak nir masmas Kraisi ni hishiowehe orin tiyanda mak nanda ma nir os nirin or jivinanda nombo oson ni hishiowehe hi orhin ni hauowekmbahan.

¹³Judama ambu jirin, jir nga angop mashi jivi omendinga os Avui Wasilaka jirin or jivinakundan misiri jir. Uhu angop Kraisi ji hishindiya or nga ananjari jir. Uri osik Avui Wasilaka Masikome orhin jirin or hari nombo orok jirin jinyimambla uri ri. Masikome orhi oto angop

^{1:11}1:11 Saveman lal karem mbanda lir. Ma ol Pol or mbari ondo Judaman or mbari lir.

^{1:1}1:1 Ap 18:19-21; 19:1 ^{a1:3}a1:3 Ef 2:6 ^{b1:4}b1:4 Jn 15:16 ^{c1:5}c1:5 Jn 1:12

^{d1:7}d1:7 Ef 2:7; Kl 1:14 ^{e1:9}e1:9 Ro 16:25 ^{f1:10}f1:10 Kl 1:16,20 ^{81:11}81:11 Ro 8:28-29

maskop jirin or hakmba nor mbahandari ri. ¹⁴ Masikome orhi nirin or hahanda oto nihik or nahanda osik omendingak orhi mak ni naha hevenik ni ikwak nimu hishiowenduwa. Uwa osik os nirin or jivinarakoshinak jip ni likwan nimu nikishinduwa. Uhu nirin or jivinanda nombo oson ni hisihi hi orhin nimu hausimbausinduwa. ^h

Pol Avui Wasilaka hishiyarinda orhin Efesusik linda manjik or hakmbaha Avui Wasilakan or saweri

¹⁵ Erem Avui Wasilaka waprupshi mende orhin nirin or hashihinda osik os jir Wasilaka nihi Jisasin ji hishindiyaha Avui Wasilakahi ma amber wapnuku jihik ji owehe lirin armek ji undan a misiri wolo ¹⁶ ermba ermbak jirin a hisihi Avui Wasilakan a sawehe armesarmek orin a mbanda nir. ¹⁷ Jirin a hisihi jirn-jik orin amu sawenduwa. Unak or halashinak Masikome orhi or unak hishiyarinda nga heyekrahakoronda nga jihik si naka. Ushinak mbele mbele Avui Wasilakahik nandan yawur ji heyekrahakoroka. Or kwambu mende nga nanda ri. Uhu or Wasilaka nihi Jisas Kraisi Avui Wasilaka orhi oria. ¹⁸ Hovok jirn-jik orin karem amu sawenduwa. Unak jirin or jelyashinak wavu jihi krahak si nanak avak armek ji hishiyarika, os Avui Wasilaka kumak ma ol or kamahanda ondon warje mende nga armesarmek or ukmba nor mbashihindak ji nikishiwa oson. ¹⁹ Kwambu orhi nir orin hishiowenda man warje mende nga osmu jelyanduwa. Kwambu orhi wasilaka mendek nanda sir. Kwambu orhi os nirin jelyanda oso nom mas Kraisi si urik indik usahari ri. Unda kwambu orhi oson yawur ji hishiyarikmbaha amu beten unduwa.

²⁰ Avui Wasilaka kwambu orhi orok Jisasin or mbarik or usaharik hevenik or lalawuhu tapmama orhik or oweshihindak ormu linduwa. ²¹ Kraisi or hausishiwak wasimalengamba nga mbele mbele kwambu ngashi nga orhi siyok olmu sinduwa, ter liwa ondo nga kumak likunda ondo nga orhi siyok olmu sinduwa. ²² Avui Wasilaka mbele mbele ondo amber Kraisi siyok or oweshihindak Kraisi ormu hausihirango washilinduwa, siosin or jelyakmbahan. ²³ Sios Kraisi nga masamtenjek nanda sir. Or sishiwak sios orhi orhi siyok si sihi jip linda sir. Uhu or sios orhin or kishaha ermba ermbak sir nga linda ri. ^m

Angop ji harik Avui Wasilaka or mbashihindak ter Kraisi nga nakrem jimu sinduwa

2 Mas wolo kavakavan ji layi uri oso jirin si mandingormeshirik masikome jihi ormu hahandari hom nara. ² Oso wolo kavakava misambi torok fehenda oson tiyandari jir. Uhu Laulakahi mak ji naha nombo orhin tiyandari jir. Laulaka sishiwak wasimalengamba misambi torok fehenda ondo orhi siyok sinda lir. Or Avui Wasilakahi mashin mblarnanda ma ondo sungu lihik sinda ri. ³ Mas jir nga nir nga amber erem. Ma ondo nga nakrem ni lihi wavu nihi nihik ni hisihi mbele mbele kava sungu masi nihi mbaskashiri hom ni undari nir. Os erem ni nari wolo lir nga nakrem Avui Wasilaka kavakava os ni undarin or heyehenor waplelenaha wasan or hakuri angop or hundujeri sir. ^p

⁴⁻⁵ Kavakavan ni uhu angop ni hahandari hom ni nari nir. Hako Avui Wasilaka nirin wapnuku mende orhik or owehe

^h1:14 2 Ko 1:22 ⁱ1:17 Kl 1:9 ^j1:19 Kl 1:11 ^k1:20 Sng 110:1; 2 Ko 13:4; Kl 2:12; Kl 1:16; 2:10 ^l1:22 Sng 8:6 ^m1:23 Ro 12:5; Ef 4:10,15; Kl 1:18
ⁿ2:1 Kl 1:21; 2:13 ^o2:2 Kl 3:7; Ta 3:3 ^p2:3 Kl 3:6

nirnjik or holo mendehe nirin ormu jiv-inara. Erem or ushihindak ter Kraisin nga nakrem jipjip nimu linduwa. Waprupshi orhik nirnjik or holoho nirin jivinari ri. ^{q6}Uhu or mbarik Kraisin Jisas nga angop ni usaha or nga masamtenjek ni nari nir. Unda osik kumak or nga hevenik ni likwa nir. ^{r7}Unak ma ol kumak usahakunda ma ondo awak kormbak li heyeka, Avui Wasilaka waprupshi mende orhi nirin or hari oson. Uhu li heyeka, os nirin or rupshi mendehe or mbashirik Kraisin Jisas nirin or jivinari oson. ⁸Jir Kraisin sunguwavu jihik ji owenda osik Avui Wasilaka waprupshi orhi orok jirin or jivinari jir. Os erem jirin or jivinari oso mbeek mbele jivi las ji urik jirin or jivinari ambu sir, wahau. Avui Wasilaka men yelndam waprupshi orhik jirin jivinari ri. ⁹Oso mbeek lerawun ji lawak yan jirin li handa hom or hari ambu sir, wahau. Men yelndam waprupshi orhik jirin jivinari ri. Uwa osik awak ji mba, “Nir lerawu jivin ni landari osik nirin or jivinari nir,” karem ji mbawa hala. ^{s10}Avui Wasilaka Kraisin Jisas lari lerawu orok or urik ma akrik nimu nara. Ushinak nombo jivi os Avui Wasilaka nirnjik angop mas or hunduje-henda orokop ni tiyaha lerawu jivi jivi nom ni lakmbahan. ^t

**Kraisin angop or misha maimbashirik
Judama nga Judama ambu
ondo nga mas wutarik li
nandari osmu mendek nara**

¹¹Armek ji hishika, Judama masamsishin koronda lir. Uhu jir Judama ambu jirin karem mbanda lir, “Jir masamsishin koronda ambu jir. Unda osik jir Avui Wasilakahi ma ambu jir.” Hako os erem masamsishin li koronda oso

men maome hikriyok li unda sir. Oso mbeek si unak sungu akome yeje lihi jivik nakwa ambu sir. ¹²Jir mas wolo Kraisin ji halaha home mendek sindari jir. Uhu jir mbeek yanga Israelik fehenda ma hom Avui Wasilakahi mak nandari ambu jir. Avui Wasilaka angop maskop Judama nga suman or tiviri sir. Hako jir wahau. Misambi torok ji liri or mbeek nakrem jir nga sindari ambu ri. Uri osik jirin armesarmek or ukmbaha nor mbandarin men sembe mende nikishindari jir. ^{u13}Mas home mendek sindari jir. Hako ter Kraisin fi orhin or koroshihindak or nga masamtenjek ji naha Avui Wasilaka nga pasir jimulinduwa. ^v

¹⁴Kraisin ortonom or urik nir Judama nga jir Judama ambu nga os mas wutarik ni nandari osmu mendek nara. Ushiwak sunguwavu nihi si hafakashiwak nakrem jipjip nimu linduwa. ^{w15}Kraisin miandok or hashirik lo Moseshi oso simbalesik mendek si narik nir Judama nga jir Judama ambu nga nor larandirsashirik masamtenjek ni naha ma akrik nimu nara. Oso erem or ushinak ni anafalikmbaha or uri sira. ^{x16}Mas nir nga jir nga Avui Wasilakahi wutarik ni nandari nir. Hako Jisas miandok or hashirik nir nga jir nga masamtenjek ni naha Avui Wasilakahi wutarik ni nandari oso osmu mendek nara. ^{y17}Kraisin or taha jir Avui Wasilakan halaha homek sindari ma nga nir pasir sindari ma nga mashi jivin karem ormu sawera, “Ter Avui Wasilaka nga ji anafalika.” ^{z18}Kraisin nirnjik or haha nombo akri os Avui Wasilakan ni sawekurin or sashihinda osik Masikome Avui Wasilakahi or jelyashihindak nir nga jir nga orin ni sawendahik os nimu nanduwa.

^{q2:4-5} Ro 6:13 ^{r2:6} Kl 2:12 ^{s2:9} 1 Ko 1:29-31; 2 Ti 1:9 ^{t2:10} Ta 2:14

^{u2:12} Ro 9:4; Kl 1:21 ^{v2:13} Kl 1:20 ^{w2:14} 1 Ko 12:13 ^{x2:15} Kl 2:14

^{y2:16} Sek 9:10; Kl 1:20,22 ^{z2:17} Ais 57:19

Kraisin hishindiyaanda ma aka Avui Wasilakahi hom nanda lir

¹⁹ Unda osik ter jir mbeek samba samba yanga homek fehe misambi nga nanda ambu ondo hom nanda ambu jir. Jir ma ol angop Avui Wasilakahi mak nahanda ondo nga nakrem ji naha jikisi orhi indingak nanda jir. ^{a20} Jir mbele mbele Avui Wasilaka akan or uhunda ondo jir. Krais Jisas ortonom wormbonawa indinga ria. Nir aposel nga profet nga wormbojiyi hom or faleshiwak ni sinda nira. Uwak jir mbele mbele akan or unda ondo jira. ^{b21} Ushiwak Krais nirin or toltangrishiwak nimu sinduwa. Ushinak Avui Wasilaka nirin or unak aka orhi jivi indingak ni naka. ^{c22} Jir Krais nga ji ananjaha aka indinga Avui Wasilakahik ji nashiwak Masikome orhi ormu jir nga sinduwa. ^d

Pol Judama ambu ondonjik mashi jivi Krais Jisashin sawenda mak nari ri

3 Avui Wasilaka erem nirin or uhunda osik jirin amu sawenduwa. An Pol, mashi jivi Krais Jisashin Judama ambu jirin a sawerinjik krawuk li oweshihindak amu sinduwa. ^{e2} Os Avui Wasilaka waprupshi orhi anin or hashihindak jirin a jelyakmbaha lerawun a landan angop ji misiri sir. ^{f3} Mashi os or ukmba nor mbahandari oso mas korbak talari ambu sir. Hako angop anin or mukushihindak an nga jekamba karok jirnjik a kayeshihindak os jimu heyenduwa. ^{g4} Os mashi kas jekamba karok wawan yawur ji heye nahi, jir avak karem hishikwa jir, “Pol oto Avui Wasilaka Kraisin or mbashirik or tahandari nombo os mas korbak talari ambu oson armek hishiyarinda ma ria,” karem hishikwa jir.

⁵ Mas wolo Avui Wasilaka mashi kason hulaima nokopman korbak saweri ambu ri. Hako ter Masikome orhi korbak or sawe mukushihindak nir aposel Avui Wasilakahi nga profet nga os nimu heyekrahakoronduwa. Nir orhi ma worna mak ni nakmbaha or kama-handa nir. ⁶ Mas korbak talari ambu mashi oso karem. Krais Jisas lahanda lerawu orok Judama ambu jir nga mashi jivi orhin ji misindiyaha nir Judama nga nakrem masamtenje Kraishik ni naha anafa anafa ni likwa nir. Uhu nir nakrem ni sihindanak os or ukmbaha or mbahanda hom jir nga nir nga armek ukwa ri. ^h

⁷ Avui Wasilaka anin or kamashihindak mashi jivi Krais Jisashin sawenda mak amu nanduwa. Waprupshi orhi nga kwambu orhi nga anin or hashihindak lerawu oson amu landuwa. ⁱ⁸ Avui Wasilakahi ma amber li hausishiwak an lihi siyok a sinda nir. Hako waprupshi orhi anin or hashihindak mashi jivi os Krais Jisas jirin jivinahanda oson jir Judama ambu jirin amu sawenduwa. Mashi jivi orhi oson ji misindiya nahi, Krais lahanda lerawu orok armesarmek jirin or ukmbaha nor mbahanda avak or ukwa sir. Oso warje mende nga nakwa sir. ^{j9} Avui Wasilaka mbele mbele amber angop or urakori lir. Hako os or ukmbaha hishiri oso mas wolo mbeek or halarik korbak talari ambu sir. Hako ter anin or mukushiwak os amu korbak sawenduwa. ¹⁰ Os mas korbak talari ambu oson or urik korbak talari sir. Ushinak Judama nga Judama ambu nga nakrem sios orhik li tirsashinak mbele mbele kwambu ngashi ol hevenik nanda ondo hishiyarinda laka Avui Wasilakahin armek li heyekrahako-

^{a2:19} Ef 3:6 ^{b2:20} 1 Ko 3:11 ^{c2:21} 1 Ko 3:16 ^{d2:22} 1 Pi 2:5

^{e3:1} Fl 1:7,13 ^{f3:2} Kl 1:25 ^{g3:3} Ef 1:9-10; Kl 1:26 ^{h3:6} Ef 2:13,16-19

^{i3:7} Kl 1:25 ^{j3:8} 1 Ko 15:9-10

rokmbahan. ¹¹ Avui Wasilaka maskop mbele mbele ondon angop or ukmbaha nor mbahandari lir. Undari osik or mbarik Krai Jisas Wasilaka nihi lerawu oson or lashihindak mbele mbele os or ukmbaha nor mbahandari osmu omek nara. ¹² Krai lahana lerawun ni hishiowenda osik Avui Wasilakan ni sawekwan ni ajekwa ambu nir. Uhu orin ni sawenak or misikwa, karem mbaha ni sawenda nir. Angop ni hishiyarinda sir, nombo os Avui Wasilakan ni sawekwa oso Krai oria. ¹³ Uwa osik ter jirin amu sawenduwa. Nomorawu os a kishawan ji heyehe wavu musha mushak ji hishihi ji holowa hala. Nomorawu os a kishawa oso jirin si jelyashinak kwambuk sikwa jir.

Sios Efesusik fehe kwambuk li sikmbaha Pol or beten uri

¹⁴ An Avui Wasilaka mbele mbele ondon or uhundan a hishihi kumbambongon a huvuhu orin amu sawenduwa. ¹⁵ Or mbele mbele amber hevenik fehe nga misambik fehe nga ma nir er nga uhunda ri. Ushihindak mbele mbele ol or uhunda orhikop nanda lir. ¹⁶ Or kwambu nga ukruharanda nga warje mende nga nanda ri. Unda osik jirn-jik orin a sawenak or unak Masikome orhi avak sunguwavu jihik or sishinak wavu jihi si mbornashinak kwambuk ji sika. ¹⁷ Unak Kraisin ji hishindiya nanda nombo jihi oso kwambuk si nashinak sunguwavu jihik or lika. Avui Wasilaka jirin or jelyashinak ma anandin wapnuku jihik owenda nombo jihi oso wasilakak si naka. ¹⁸ Ushinak Avui Wasilakahi ma jir amber avak os Krai man wapnuku orhik or owenda nombon armek ji heyekrahakoroka. Nirin wapnuku orhik or owendari osik nihi

farniyik or sihi hari ri. Os erem or uri oso mbeek mendek nakwa ambu sir. Er nakwa sir. ¹⁹ Krai jirin erem or rupshihini nor hari oso wasilaka mendek si naha hishiyarinda nihik nandan tikrinda sir. Oson armek ji heyekrahakorokmba a hishihi Avui Wasilakan amu sawenduwa. Ushinak jivijivi os Avui Wasilakahi nanda amber or halashinak avak jihik si naka. Ushinak os or hishinda hom ji hishika.

²⁰ Kwambu Avui Wasilakahi sunguwavu nihik lerawun landa sir. Unda osik os orin ni siliwa wolo nirin arme mendek unda ri. Uhu os mbele las orin ni siliwa, os ni siliwa nga os ni hishiwa nga nor tikrihi warje mende nga handa ri. ²¹ Uwa osik ter nga kumak nga ermba ermbak nir siosik sinda ma Krai Jisas nga nakrem ni sihi hi Avui Wasilakahin ni hausimbausika. Omendinga sira.

Nir Kraisin ni hishindiya or nga masamtenjek ni nanda nir

4 An Pol Wasilakahi lerawun a landa osik anin li toloho krawuk li oweshihindak amu sinduwa. Unda osik jirin a sawekwa karem. Avui Wasilaka jirin or kamashihinda osik nombo os or rupshiswa nom ji tiya ika. ² Jir Jisasin hishindiya ma jihi ambek ji hafakaha ji anafalika. Os jihi lal jirin kavakavak li uwa mo, mbele las li uwak kavak nawa, kolok lirin ji waplelenawa hala. Jir namtamba namtarmbak waphimbiji jihin lirin ji haka. Uhu ji anarupshihini nomorawu os jirin li hawan mayam ji kishaka. ³ Avui Wasilaka Masikome orhin angop jirin or hashihindak ji waphimbijiji wavu namtaskop nakrem jimu sinduwa. Uwa osik ji funtlehavantlehe erem er ji liyaka. ⁴ Nir Jisasin

^{k3:12} Jn 14:6; Ro 5:2 ^{l3:17} Jn 14:23; Kl 1:23; 2:7 ^{m4:1} Kl 1:10

^{n4:2} Kl 3:12-13 ^{o4:3} Kl 3:14-15

hishindiyanda ma nir maome namtaskop ni nanda nir. Uhu Masikome Avui Wasilakahi namtas nom ni lahanda nir. Avui Wasilaka or kamashirik orhi mak ni nari wolo wavu namtaskop ni hisihi os nirin armek or ukurik or mbahandarin ni nikishindari nir. ⁵ Wasilaka nihi namtar nom nanda ri. Uhu orin ni hishiowenda nombo nihi nga fak ni layinda nombo nga namtaskop nanda sir. ⁶ Avui Wasilaka namtar nom metenje mendekop linda ri. Uhu ortonom hulaima nokopma amber lihi Avui oria. Uhu nihi nindik or lihi or mbawa hom lerawun ni landa nir. ^p

⁷ Hako Kraishi lerawun ni lakmbaha os or mbari hom ni lakuri lakurik waprupshi orhin men nirin hari ri. ⁸ Mashi Avui Wasilakahi karem li kayehendari sir. “Os metenje or lawuri wolo, wutari orhi ol or jihi tukruhu nor tolorin musha mendek er nga nor lalawu oweshirik li lirik or mbashirik orhi ma indinga ondo li tarik mbele mbele jivin lirin ormu humasihi hara.”^{4:8} *Buk Song 68:18*

⁹ Krais hevenik or lawuri mashi oso osmu nirin mukunduwa, masmas misambi torok or takarin. ¹⁰ Masmas or takaha indik metenje mendek heven yok lawuri ora. Uhu mbele mbele amber or siklayishinak lir orhi siyejek li sikmbahan. ¹¹ Ushih Kraisi orhinjik lerawun ni lakuri lakurin nirin ormu hara. Or mbashirik lal aposelik, lal mashi orhin profet hom sawenda mak, lal yanga yangak ihi mashi jivi orhin saweyanda mak, lal pasta ol nombo Avui Wasilakahin saumukolonda mak, karem limu nara. ¹² Lerawu ol ni lakuri lakuri Krais

or hari ondo orin hishiowenda man ni jeyanak Avui Wasilakahi lerawun jip li lakmbaha or hari lir. Ushinak sios maome Kraishi avak jivik si naha kwambu nga si nakmbahan. ¹³ Lerawu ondon ni laha ihi kwambu nga ni naha wavu namtas indingakop ni hisihi ni mba, “Jisas jikisi Avui Wasilakahi indinga ria,” karem nakrem ni mbakmbahan. Uhu os ni yanda nombo avak jivik si naha kwambuk si naha Krais yanda nombo nga nakrem si naha. ¹⁴ Os erem ni na nahi, nir mbeek jikisakri hom ni naha haimba handambanda man ni halashinak mashi kavan li sawenak ni misindiyakwa ambu nir. Haimba handambanda ma ondo nirin tolmbaharokmba unda lir. Mashi os li mbawak ma li misindiyanda oso suwa si rasawak minjakukwa li fruhu mblanda hom nanda sir. ¹⁵ Jir mambla arngalaha mashi lihin misiswa hala. Hako jir ma anandin wapnuku jihik ji owehe mashi omendinga nom ji mbaka. Os erem ji u nahi, Krais hom ji nakmbaha jimu unduwa. Or hausishiwak orhi siyok sinda jir. ¹⁶ Uhu nir nga jir nga or ushihindak nir masamtenje namtaskop ni naha lerawu orhin armek nimu landuwa. Ushiwak maome namtaskop ni naha ni ananjelyaha ni anarupshih kwambuk nimu sinduwa.

Kraisin hishindiyaanda ma, jir nombo akrin ji tiyaka

¹⁷ Kwambu Wasilakahik mashi las jirin a sawekwak amu hishinduwa. Jir avak Avui Wasilakahi mashin mblaranda ma hom ji liyawa hala. Mbele mbele li hishi li uwa mbeek mbele las

^{4:8}**4:8** Mas awun li uri wolo ma ol wutari lihin jihi tukruri ondo ma ol li jihi tolo laharari ondon yangak li oweshirik li lirik lirin es asehe mbandari lir. Uhu mbele mbele wutarihi ol li lahararin yangak fehe ma nga li humasihi landari lir.

^p**4:6** 1 Ko 12:6 ^q**4:7** Ro 12:3,6 ^r**4:9** Jn 3:13 ^s**4:11** 1 Ko 12:28
^t**4:13** Kl 1:28 ^u**4:15** Kl 1:18; 2:19

nanda ambu sir. ^{v18}Wavu lihi angop fen-jehenda sir. Lir mbeek mbele las yawur hishiyarinda ambu lir. Sunguwavu lihi angop sunjakombe hom nanda sir. Erem li nanda osik Avui Wasilaka or jip lindan handa oton li halaha homek olmu sinduwa. ¹⁹Ma ondo os li unda kava lihin li heyehe oso kava, karem li yarindahik nanda ambu lir. Lir kavakava os wavu li-hik si rasawa hom li uhu nokophirbir-ihii hulatulhakayanda lir. Erem li liyandan halakwa kas nga nanda ambu lir, wahau. Erem li yakwa nom hishinda lir.

²⁰Hako jir Kraishi mashin erem ji ukurik li sawerik misiri ambu jir. ²¹Jir mashi omendinga Kraishin li sawerik misiri jir. Jisas ortonom mainome indinga ri. ²²Mashi omendinga orhin jirin a saweri karem. Sungu masi jihi si mbaskashiwak kavakavan ji unda nombo jihini ji laha ermbeka, os koushimblan ji ormbenda hom. Sungu masi jihi si mbaskashiwak kavakavan ji unda nombo oso kava sir. Mbafirimbanda nombo sir. Os nombo oson ji tiya i nahi, avak kavak nakwa jir. ^{w23}Uwa osik nombo kava oson ji halaka. Unak Avui Wasilaka wavu jihini or toltormbleshinak nombo akrin ji tiyaka. ^{x24}Uhu or unak ma akri orhik ji naka, os kowe akrin jirin or faleshinda hom. Erem or ushinak or hom ji naka. Uhu nombo worna indinga orhin ji tiyaha ma jivi indinga orhik ji naka. ^y

²⁵Ji misi. Haimba handambawa hala. Mainome nom ji mbaka. Jir nga nir nga masamtenjek ni nahanda ona. ^{z26}Os ji waplelena nahi, ji auheyeka. Os ji waplelenawan nambe mendek ji toltangriwa hala. Kolok halanak mendek si naka. Las avak waplelena jihi si unak kavakavan

ji unda ngashi. ^{a27}Os nambe mendek ji waplelena nahi, Laulaka avak wavu jihik layikwa ri. ²⁸Hirnyanda ma jirin, hirnyanda nombon ji halaha lerawu jivin funtlehavantle ji laka. Uhu ya os ji lawan erndakava ondon ji haha lirin ji jelyaka.

²⁹Mashi kavakavan ji mbawa hala. Mashi jivi nom ji mbaha, os ma jirin li siliwa wolo lirin jelyanda mashi nom ji saweka. Uhu lirin ji saumbornaka. ^{b30}Kavakavan ji uwa hala. Os kavakavan ji u nahi, Masikome Avui Wasilakahi jihik sinda avak tlaholokwa ri. Avui Wasilaka Masikome orhin jirin or hari oso jirin or jinyimambla urin osmu mukunduwa. Kumak os Jisas indik or tawa wolo or heyehe ma ol Masikome Avui Wasilakahi nga nanda ondo nom or lai oweshinak ermbe ermbak jipjip likwa lir. ^{c31}Uwa osik man ji wapakava hishihi kavakavan ji undan er ji halarakoka. Jir man ji ngriaha ji waplelenawa hala. Uhu ji okolehe ji hukwamaintlembawa hala. ^{d32}Hako jir nga nakrem Jisasin hishindiya man ji wappjip hishihi sunguwavu jihi mende nga lirin armek ji uka. Os Avui Wasilaka kavakava jihini lerawu os Krai lahandan orok or yoko ermbenda hom, ma ol jirin kavakavak uwan, jirin Avui Wasilaka or uhunda hom lirin erem ji uka. ^e

Jir ermbak ukruharandakop ji yaka

5 Jir Avui Wasilakahi jikisi jira. Or jirin rupshi mendenda ri. Unda osik nombo orhi mende nom ji tiyaka. ^{f2}Jir avak ma anandin wapnuku jihik owenda nombon ji toltambanaka, os erem ji uwa Krai unda hom os jimu tiyanduwa. Os nirnjik miandok or hari oso or orhinjik

^{v4:17} Ro 1:21; 1 Pi 1:14 ^{w4:22} Ro 8:13; Kl 3:9 ^{x4:23} Ro 12:2

^{y4:24} Stt 1:26; Kl 3:10 ^{z4:25} Sek 8:16; Kl 3:8-9 ^{a4:26} Sng 4:4; Je 1:19-20

^{b4:29} Kl 4:6 ^{c4:30} Ais 63:10; Ef 1:13-14; 1 Te 5:19 ^{d4:31} Kl 3:8

^{e4:32} Mt 6:14; 18:22-35; Kl 3:12-13 ^{f5:1} Mt 5:48

ofa arme kuvasahandan Avui Wasilakan hari ri. ^g

³Jir Avui Wasilakahi ma jira. Unda osik jir nokophirmbirihi hulatohlakaha kavakavan ji uhu mbele mbelenjik ji uwa hala. Erem nanda nombon ji halashinak jihik li nawa hala. ⁴Jir anaworentlehe mashi kavan mbawa hala. Os erem ji mbawa oso kava sir. Hako ol erem ji mbandan er ji halaha mbele mbele Avui Wasilaka jirin armek or undan ji hishihi orin armesarmek ji mbaka. ⁵Jir angop ji heyenda sir, nokophirmbirihi hulatohlakanda ma nga, mbele mbele kavakavak layinda ma nga, mbele mbelenjik unda ma nga lir mbeek Kraiss fre Avui Wasilakahi yanga os fri arangonda orok li ihi jip likwa ambu lir. Ma ol mbele mbelenjik unda ondo haimba handambanda godin lotu unda ma nga nakrem nanda lir. ^h

⁶Jir jihinjik ji auheyeka. Las avak li mba, “Erem ni unda nombo kava ambu sir. Ji tiyaka,” karem li haimba handambanak mashi lihin ji misihi nombo kava ondon ji tiyanda ngashi. Os erem ji uhu Avui Wasilakan ji kumaifa nahi, waplalena orhi avak jihik nakwa sir. ¹⁷Uwa osik erem nanda ma nga ji anatoloyawa ji hala.

⁸Mas jir er nga nirtle nirndum nanda mishik lindari jir. Hako ter Wasilaka angop ukruharandak or oweshihindak jimbu linduwa. Uhunda osik ukruharandak yanda ma hom er ji yaka. ⁹Os ukruharandak ji ya nahi, avak jipjip wornak ji yaha mashi omendinga nom mbakwa jir. ¹⁰Jir avak nombo os ji unak Wasilaka jirin or rupshikwan ji heyekrahakoroho ji sika. ¹¹Jir avak ma ol nirtle nirndum nanda mishik linda ondo nga ji anatoloyawa hala. Kavakavan li uhu

li yanda nombo orok mbele jivi las talakwa ambu sir. Jir avak nombo kava os li tiyandan ji sawe mukunak kormbak li heye li mbaka, “Os erem ni yanda nombo oso kava sir,” karem li mbaka. ¹²Kavakava ol li wanyi li unda ondo kava indinga lir. Unda ondon kormbak a sawekwan amu humblaranduwa. ¹³Hako ukruharanda avak si ukruharanak ma ondo li wanyi unda kava lihi ondo kormbak talanak ni heyekwa lir. ¹⁴Ukruharanda oso si uwak mbele mbele amber kormbak talawak nimu heyenduwa. Uwa osik mashi Avui Wasilakahi las karem mbanda sir.

“Suknyanda ma mirin. Mir usahaka. Uhu hahanda ma hom mi nandan mi halaka. Ushinak Kraiss ukruharanda orhi avak mihik si naka.” *Aisaia 26:19*

¹

¹⁵Uwa osik jihinjik ji auheye ji yaka. Jir avak ambarambasinda ma li yanda hom ji yawa hala, wahau. Jir avak hishiyarinda ma li yanda hom ji yaka. ¹⁶Ter liwa ma kavakavan li uhu yanda lir. Uwa osik ermba ermbak nombo os Kraissin ji tiyandan mukunak li heyeka. ¹⁷Uwa osik jir avak ferfar ji yawa hala, wahau. Jir avak Wasilaka rupshinda nombon ji heyekrahakoroho ji tiyaka.

¹⁸Jir avak uk aha ambarambasiwa hala, wahau. Os erem ji u nahi, oso avak jirin si lainak kavakava indingak ji layikwa sir. Uwa osik os erem ji ukwan er ji halaka. Hako jir avak ji halashinak Masikome Avui Wasilakahi jihik or sika. Uhu jirin or sauhana hom ji yaka. ¹⁹Erem ji uhu os ji tirsawa wolo, avak hukwan ji koroho hi Avui Wasilakahin ji hauowehe ji lotu uka. Jir avak mashi ol Buk Songik li kayendari nga hukwa ol li koroho hi Avui Wasilakahin

^g5:2 Kis 29:18; Hi 10:10 ^h5:5 1 Ko 6:9-10; Kl 3:5 ^{15:6} Ro 1:18; Kl 2:4,8

^{15:8} Jn 12:36; Ef 2:13; Kl 1:13; 1 Pi 2:9 ^k5:13 Jn 3:20-21 ^{15:14} Ro 13:11

^m5:15 Kl 4:5 ⁿ5:18 Lk 21:34

li hauowenda nga Masikome orhi or sauhanda hukwa nga ji koroho sun-guwavu jiji nga Wasilakan ji hauoweka.^{o20} Uhu ermba ermbak mbele mbele amber Avui Wasilaka jirin or uhundan ji hisihi Wasilaka nihi Jisas Krai hi orhik orin armesarmek ji mbaka. ^p

Pol ma ol angop hulasinokoplanda ondon or saweri

²¹ Jir Kraisin ji hishika. Or hausishiwak jir orhi siyok sinda jir. Unda osik Kraisin hishindiya ma, jir ma ol nakrem Kraisin hishindiya man ji hisihi os li mbawa hom ji uka. ^q

²² Unda hom nokove jirin, jir erem. Avak hula jiji siyok ji sika, os Wasilaka jiji orhi siyok ji sinda hom. ^{r23} Krai siosin or jivinakmbaha hari ri. Sios oso maome orhi sir. Unda osik or hausishiwak sios orhi orhi siyok sinda sir. Unda hom hulaji hausishiwak nokopji lihi lihi siyok sinda lir. ^{s24} Sios Kraisin si tiyaha orhi siyok sinda sir. Unda hom jir nokopji hula jiji siyok ji sihi mashi amber os li mbawa hom er ji misindiyaka.

²⁵ Hulaji jirin, jir avak nokopji jihin wapnuku jihik ji owehe lirin armek ji uka. Os Krai sios orhin wapnuku orhik or owehe sioshi farniyik or sihi mian-dok or hari hom. ^{t26} Erem or uri oso sios orhi undari kavakavan ukuk or yoko ermbekmba uri ri. Ushinak mashi Avui Wasilakahi sios orhik si nashinak sios orhi jivi mendek si nakmbahan. ^{u27} Erem or ushinak sios orhi mbeek mbele kava las nga nakwa ambu sir. Jivi mende indingak osmu nakuwa. Ma lar mbeek sios orhin mashi kavakavan mbakwa ambu ri, wahau. ^{v28} Uwa osik hulaji jirin, avak nokopji jihin wapnuku jihik ji owehe lirin armek ji uka, os maome jihin ji

rupshihi armesarmek ji unda hom. Ma or nokove orhin or rupshihi sirin armek or uwa or orhinjik or rupshihi maome orhin armek ormu unduwa. ²⁹ Nir mbeek maome nihin kavak ni nanda ambu nir, wahau. Nir amber maome nihin arme mendek ni unda nir, os Krai siosin armek or unda hom. ³⁰ Mberem ushiwak? Nir Krai nga masantenjek ni nanda ona. ³¹ Jekamba Avui Wasilakahik karem li kayehendari osa.

“Uwa osik ma or avoko nijava orhin or halaha nokove orhi nga fri liwa, frir opmu maome namtaskop nanduwa.” *Stat 2:24* ^w

³² Mashi kaso maintontlo sihi wasilakak nanda sir. Uwak a hishiwa mashi kaso osmu Krai nga sios orhi nga mbanduwa. ^{x33} Uwa osik hulaji jirin, jir amber hom nokopji jihin wapnuku jihik ji owehe lirin armek ji uka, os maome jihin armek ji unda hom. Unda hom nokove jir nga erem avak hula jiji hi lihin ji hauowehe os li mbawa hom ji uka.

Pol nijava avoko nga jikisi nga li likundari nombon or saweri

6 Jikisi jirin, ji misi. Wasilakan ji hishindiya osik nijava avoko jiji mbawa mashin ji misindiyaka. Os erem ji uwa, misokome Wasilakahik or heyewa, nombo wornan os jimu tiyanduwa. ^{y2-3} Lo Avui Wasilakahi las karem mbahandari sir, “Jir avak nijava avoko jiji fri mbawa mashin ji misindiyaha fririn armek ji uka. Os erem ji u nahi, avak jip ji lihi nambek misambi torok likwa jir.” Mashi kaso lo Avui Wasilakahi 10-pelak nanda lihi las kasira. Os mashi kason ji tiya nahi Avui Wasilaka jirin armek ukmbaha or mbari mashi maifu kasira. ^z

^{o5:19} Kl 3:16 ^{p5:20} Kl 3:17 ^{q5:21} 1 Pi 5:5 ^{r5:22} Kl 3:18; 1 Pi 3:1 ^{s5:23} 1 Ko 11:3; Ef 1:22 ^{t5:25} Kl 3:19; 1 Pi 3:7 ^{u5:26} Ta 3:5 ^{v5:27} 2 Ko 11:2; Kl 1:22 ^{w5:31} Mt 19:5 ^{x5:32} Rev 19:7 ^{y6:1} Kl 3:20 ^{z6:2-3} Kis 20:12

⁴Avoko jirin, ji misi. Jir avak jikisi jihini ji unak sunguwavu lihi kavak si nanak li waplelenawa hala, wahau. Jir avak misokome Wasilakahik armek lirin ji tolo wornaha mashi Wasilakahin ji sawenak li misika. ^a

Pol akishmakisha nga malakama lihi nga li likundari nombon or saweri

⁵Jir akishmakisha jirin, jir malakama jiji misambik fehe orhi siyok ji sihi or mbawa mashin ji misihi hi orhin ji hauoweka. Wavu mende jiji nga os or mbawa hom ji uhu lerawu orhin armek ji laka. Os Kraisi mbawa mashin ji misihi lerawu orhin armek ji landa hom. ^{b6}Las avak jirin or rupshikmbaha men orhi misokomekop lerawun ji lakwak ji hishingan, wahau. Jir Kraishi lerawun landa mak nanda jira. Unda osik Avui Wasilaka rupshinda nombon ji tiyaha wavu mende jiji nga ji rupshihi lerawun armek ji laka. ⁷Uhu wavu jiji nga jip ji hishihi Wasilakanjik lerawun landa ma hom malakama jihinjik erem armek lerawun ji laka. ⁸Angop ji heyenda sir, os lerawu jivin ji lahanda nahi, Wasilaka kumak orvai wasa jivin jirin hakwari. Os erem or ukwa oso akishmakisha nga malakama nga nombo nakremkop or oweiwewiheyeye os ji landa landa hom wasa jihini or hakwa jir. ^c

⁹Malakama jirin, ji misi. Jir nga ma ol jirnjik men lerawun landa akishmakisha ondon armek ji uka. Os lirin ji mbanak li ajekwa nombon ji hala. Angop ji heyenda sir, Wasilaka or hevenik linda oto or jir malakama nga akishmakisha nga Wasilaka jiji ri. Or malakaman or heyeye, “Tondo malakama lir,” karem mbaha wasa jivin hakwa amburi, wahau. Or akishmakishan or heyeye,

“Tondo akishmakisha lir,” karem mbaha wasa kavan hakwa amburi, wahau. Ma nir amber or heilakaila oweiwewiheyeye os ni unda unda nihi orok wasan or hakwa nir. ^d

Kraisin hishindiyananda ma awun unda ma hom nanda lir

¹⁰Ter mashi anhin a sawerakokwa karem. Jir angop Wasilaka nga analayisinda jir. Uwa osik jir avak kwambu mende orhik ji sika. ¹¹Jir avak awun unda ma falenda kowe ol Avui Wasilaka jirin or hahanda ondon amber ji falerakoho kwambuk ji sika. Unak ondo jirin li arangoshinak Laulakan ji tukru ermbehe ji sika. ^{e12}Armek ji hishi. Awu os ni unda oso nir mbeek ma misambik fehe nga ni anajinda ambu nir, wahau. Nir mbele mbele wasimalengamba ondo nga ni anajinda nir. Nir wasimalengamba kwambu ngashi ondo nga wasimalengamba ol misambi tos nirtle nirndum nanda toson tolonda ondo nga wasimalengamba ol metenjek linda ondo nga ni anajinda nir. ^{f13}Erem ni unda osik mbele mbele awun unda ma falenda kowe ol Avui Wasilaka jirin or hahanda ondo amber ji falerakoho ji sika. Erem ji ushinak os wutari jiji ondo jirin li jikwak li uwa wolo kwambuk ji sitambanaha awun ji uhu lirin ji tukru ermbeka.

¹⁴Uwa osik kwambuk ji sika. Awun unda ma kufulombon li falehe li jindangrinda hom jir mashi omendinga Avui Wasilakahin ji toltambanaha ji sika. Uhu nombo worna nom ji tiyaka. Os erem ji u nahi, oso avak kapa os wavu yokon si arangonda hom jirin si arangoshinak jip sikwa jir. ^{g15}Uhu ermba ermbak mashi jivi Jisashin ji sawekunak ji hun-

^a6:4 Sng 78:4; Snd 22:6; Kl 3:21 ^b6:5 Kl 3:22-23; Ta 2:9-10; 1 Pi 2:18

^c6:8 2 Ko 5:10; Kl 3:24-25 ^d6:9 Ro 2:11; Kl 4:1 ^e6:11 Ro 13:12; 2 Ko 10:4

^f6:12 1 Pi 5:8-9 ^g6:14 Ais 11:5; 59:17; 1 Te 5:8

dujeka. Os erem ji uwa oso awun unda ma kumba arin li falehe awun li ukwak li hundujehenda hom os jimu unduwa. Erem ji uhu ji sawenak li misindiyanak Avui Wasilaka waphimbiji orhi lihik si naka. ^{h16}Jir awun unda kowe las nga ji faleka. Kraisin hishindiyananda nombo jihi halanak kwambuk si naka. Os erem ji uwa oso awun unda ma maomen li arangokmbaha minduwun li tolonda hom os jimu unduwa. Ushinak Laulaka kormesayi orhin or ormbewa avak si jihi si sejerakaka. ¹⁷Jir Avui Wasilaka os jirin or jivinaha kavakava jihin or laha ermbendan ji hisihi kwambuk ji toltambanaka. Os erem ji uwa oso awun unda ma helmetin li falenda hom os jimu unduwa. Ushinak os ji hisihi ji yanda jihi oson si arangokwa sir. Uhu avak Masikome Avui Wasilakahi jirin or handa mashi orhin ji toloho awun ji uka. Os erem ji uwa oso kormesayin li toloho awun li unda hom nanda sir. ⁱ¹⁸Uhu kwambu Masikome Avui Wasilakahik ermbe ermbak Avui Wasilakan ji saweka. Jir avak kwambuk ji sihi mbele mbele amber ol ji hishiwan orin ji sawenak avak jirin or jelyaka. Ermbe ermbak ji auheyehe ji sihi orin ji sawenak orhi ma amber ondon or jelyashinak kwambuk li sika. ^j

¹⁹Uhu anjik er nga orin ji sawenak anin or sauhanak mashi orhin kormbak a sawehe na ajekwa ambu nir.

Uhu mashi jivi Kraishi os mas kormbak nahanda ambu oson krahak a saweka. ^{k20}Avui Wasilaka mbashihindak yanga yangak a ihi mashi jivi Jisas Kraishin a saweyanda mak amu nanduwa. Erem a sawerik krawuk li oweshihindak amu sinduwa. Hako an mashi jivi Jisas Kraishin a sawekwak a nawa nir. Uwa osik Avui Wasilakan ji sawenak anin or jelyashinak kormbak mashi orhi oson hulaima nokopman a sawehe na ajekwa ambu nir. ¹

Pol Avui Wasilaka Efesusik linda man armek or ukmbaha or saweri

²¹Avak a mbashinak Tikikus jihik or ihi os a liwa liwan avak or sawenak ji misikwa sir. Or nir nga nakrem Kraisin hishindiyananda ma ri. Orin nimu rupshinduwa. Or lerawu Wasilakahin arme mendek landa ma ri. ^{m22}Or ihi os ni liwa liwan jirin sawekwa ri. Unak sunguwavu jihi si mbornakmbahan.

²³Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak or nga Wasilaka nihi Jisas Kraisin nga waphimbiji frihi avak jihik si naka. Uhu jirin fri unak anarupshinda nombo jihi nga fririn ji hishiowenda nombo jihi nga halanak kwambuk jihik si naka. ²⁴Avui Wasilaka waprupshi orhi nga halashinak ma ol Wasilaka nihi Jisas Kraisin wapnuku lihik owehe ermbe ermbak orin rupshi mendenda ma ondo lihik si naka. Unda kasira. Ambehoma.

^{h6:15} Ro 10:15 ^{i6:17} Hi 4:12 ^{j6:18} Lk 18:1; Kl 4:2; 1 Te 5:17

^{k6:19} Kl 4:3-4; 2 Te 3:1 ^{l6:20} 2 Ko 5:20; Fm 9

^{m6:21} Ap 20:4; Kl 4:7-8; 2 Ti 4:12

Jekamba yanga Filipaik lindanjik Pol or kayeri

1 An Pol anira. An nga Timoti nga shir Kraisi Jisashi mak shi naha lerawu orhin shi landa shir. An Pol Timoti nga shi lihi mashi kason jir yanga Filipaik lindanjik amu kayenduwa. Jir Avui Wasilakahi mashin ji misindiyaha orhi mak nanda jir. Uhu jir wasman nga sios orok lerawun landa ma nga jirnjik er nga amu kayenduwa. ⁿ² Jirnjik Avui Wasilaka nihni a sawenak or nga Wasilaka nihi Jisasi Kraisi nga fri halashinak waprushi frihi nga waphimbiji frihi nga jihik si naka.

³ Os jirin a hishiwa wolo ermba ermbak a rupshihni Avui Wasilaka anhin armesarmek a mbanda nir. ⁴ Os jir amber a hishihi jirnjik orin a sawewa wolo ermba ermbak a rupshi mendehe a sawenda nir. ⁵ Mberem ushiwak? Mashi jivi Jisasi Kraishin maifu mendek ji misihni ji tiyari wolok sishi raha ter nga an nga er ji sihi anin ji jelyashihindak lerawu Kraishin a lahandak mashi jivi oson ma olmu misinduwa. ⁶ Avui Wasilaka os jirin or jivinaha jihni nindik lerawu jivin or landa oso or mbeek halakwa ambu ri, wahau. Lerawu orhi oso er si naha ihni Kraisi Jisasi indik or tana wolokop er or larakokwa sir, karem kwambu mendek amu hishinduwa. ⁷ Jir wapnuku anhi a owenda jir. Erem a unda oso a suruwa ambu sir. Mberem ushiwak? Os krawuk a siwa wolo nga, os yanga yangak a ihni, mashi jivi Jisasi Kraishi oso ome sir, karem a saweyawa wolo nga jir an nga ni sihi lerawun nakrem ni landa nir. Unda osik ome sira, jirin wapnuku anhi a owenda jir. Avui Wasilaka nirin or jivinaha lerawu oson nirin or hari sir. ⁸ Os Kraisi Jisasi jirin or rupshinda

hom, an er nga jirin a rupshi mendehe jirin a ra heyekwak a hishinda nir. Os erem a hishinda oso mbeek mashimbakop a mbanda ambu nir, wahau. Avui Wasilaka angop or heyewa sir, an omek er a mbanda nir, jirin a ra heyewak a hishinda nir.

⁹ Ermba ermbak jirnjik Avui Wasilakan karem a sawenda nir. Hishiyarinda jihni os mbele mbelen ji heyeheni ji yarinda oso kwambu mendek jihik si nashinak ma anandin rupshinda nomboni jihni er nga halashinak kwambu mendek warjenende nga jihik er si naka. ¹⁰ Hovok mbele mbele ol talawan ji heyeheni ji hishiyari krahakoroho jivi nom ji tiyakmbaha jirnjik Avui Wasilakan er nga na sawenda nir. Unak Kraisi indik or tawa wolo mbeek musa las jihik nanak or heyekwa ambu sir. ^{p11} Ushinak Jisasi Kraisi jirin or jelyashinak os ji liyawa jihni nga wornakop si nashinak hulaima nokopma jirin li heyeheni hi Avui Wasilakahin li hauowekmbaha jirnjik amu beten unduwa.

Pol krawuk or siri nombo orok ma mushak mashi jivi Jisasi Kraishin misindiyari lir

¹² Jisinin hishindiyanda ma jirin, ji misi. Mbele mbele kal anhi talandan armek ji hishiyarikmbaha amu mbanduwa. Nomorawu os anhi talanda oso mbeek mashi jivi Jisasi Kraishin a sawenda nombon arangori ambu sir, wahau. Anin krawuk li owenda oso si ushiwak ma mushak mashi jivi orhin li misihni olmu tiyanduwa. ¹³ Awun unda ma ol torok malakamahi akan washilinda ondo nga ma anandi ondo nga angop li heyeheni sir, os mashi Kraishin a saweheni nombo orok anin krawuk li owerin. ^{q14} Uwak nakrem nir nga Wasilakan hishindiyanda ma mushak an krawuk a

siwan li heyeye Jisasin hishindiyaanda nombo lihi osmu mbornanduwa. Ushiwak kwambuk li sihi mashi Avui Wasilakahin olmu sawenduwa, mbeek ajenda ambu lir.

¹⁵⁻¹⁷Hako ma lal li wapkava hishihi men hi lihin li hauowekmbaha mashi Kraishin sawenda lir. Erem sawenda ma ondo malakamak li nakmbaha li hishihi sawenda lir. Lir wavu lihi mbeek kas jivik si nawak mashin sawenda ambu lir, wahau. Lir men nomorawu las er nga anin li hashinak krawuk a sihi na kishanda oso wasilakak si nakmbaha unda lir. Hako ma ol wavu lihi nga jip li hishihi mashi Kraishin sawenda ma ondo anin li rupshihi mashi orhin kwambuk olmu sawenduwa. Ma ondo angop heyenda lir, mashi orhin mblaranda man kwambuk a sawenak li misihhi, mashi jivi Kraishi ome sir, karem li mbakmbaha Avui Wasilaka anin or kamarin. ¹⁸Hako os ma lal anin li wapkava hishihi mashi Kraishin li sawe nahi mo, hovok os ma lal anin li wapjip hishihi mashi orhin li sawe nahi, wa mberem uwana. An a hishiwa halanak mashi orhin li sawenak ma amber li misikwa sir. Erem si nawa sunguwavu anhi mende nga amu rupshi menden-duwa. Ter a rupshi ihi kumak er nga na rupshi mendekwa nir.

Pol er or lihi Filipaik linda ondon or jelyakurik hishiri ri

¹⁹Mberem ushiwak a rupshi mendendu? A heyewa jir ermba ermbak Avui Wasilakan ji sawenak anin or jelyakmba hishinda jir. Masikome Jisas Kraishi er nga anin or jelyashinak nombo orok Avui Wasilaka avak anin or jelyashinak krawun a halaha a talakwa nir. ^{r20}Kwambu mendek karem amu hishinguwa. An mbeek mbele kava

las a unak hi Kraishi kavak si nanak ma li heyeshinak a humblarakwak a hishiwa ambu nir, wahau. An a hishiwa ter nga kumak nga an kwambu mendek er a sihi mashi jivin korbak a sawekwa nir, os ermba ermbak a sawenda hom. Uhu os a ha nahi mo os a li nahi, mbele mbele amber ol a uwa Jisas Kraish hi orhin li hauowekmbaha os amu unduwa. ²¹Wavu anhi a hishiwa karem. Os a ha nahi ambu, amu rupshinguwa. Mberem ushiwak? Os a ha nahi ambu, lerawu Kraishin er a lakwa nir. Hako os a ha nahi, a rupshi mendekwa nir. Mberem ushiwak? Or nga nakrem hevenik shi likwa shir. ^{s22}Hako os er a li nahi, lerawu orhin a laha hulaima nokopma mushak a jelyashinak kwambuk sikwa lir. Uwa osik wavu frijip frijip amu hishinguwa. Na likwa jivi os mo, na hakwa jivi os? An a hishiwa kom. ²³Karem wavu frijip frijip amu hishinguwa. Hako na haha na ihi Kraish nga shi likwan wavu mende anhi nga amu rupshi mendenduwa. ^t

²⁴Hako os a ha nahi ambu, jivina. Mberem ushiwak? An misambi torok er a li nahi, jirin a jelyakwa nir. ²⁵Uwa osik a hishiwa an avak jir nga misambi torok a likwa nir. Uhu jirin a saunjelyashinak Jisasin ji hishindiyaanda nombo jiji kwambuk er si nashinak ji rupshikmbahan. ²⁶Erem nakwak a hishiwa osik an avak Kraish Jisas or mbashinak krawun a halaha jihik a rakwak amu hishinguwa. Unak anin erem or uwan ji heyeye hi orhin warje mende nga hauowekwa jir.

Kwambuk ji sihi nomorawun ji kishaka

²⁷Jir mashi Kraishin ji misindiyaanda osik os a ha nahi mo, os a ha nahi ambu, wa mberem uwana. Os ji misindiyaanda

hom nombo wornakop er ji yaka. Os erem ji u nahi, os jirin a taheye nahi mo, homek a lihi men mamblakop a misi nahi mo, an a hishiwa karem. Avak wavu namtaskop ji hishihi kwambuk sikwa jir. Uhu lerawu havan ji laha mashi jivi Kraishin nakrem sawekwa jir. ^{u28}Jir mbeek wutarin ajekwa ambu jir. Erem ji uwa oso wutari jihin osmu mukunduwa, os Avui Wasilaka or unak avak li krufarakaha kavak li nakwan. Hako oso jirin osmu mukunduwa, jir Avui Wasilaka jirin or jivinashinak ermbe ermbak jip ji likwan. ²⁹Avui Wasilaka angop jirin armek or ushihindak ji sihi lerawu Kraishin jimbu landuwa. Hako or mbeek Kraisin hishindiyaanda nombo nom jirin hari ambu ri, wahau. Kraisin ji hishindiyaanda osik or halashihindak nomorawun er nga jimbu kishanduwa. ^{v30}Mas nomorawun a kishari angop ji heyeri sir. Uhu ter nga nomorawun a kishawa os jimbu misinduwa. Uwa osik jir erem, an kishanda hom nomorawun os jimbu kishanduwa.

Jir amber hom wavu namtaskop ji hishihi ma anandin armek ji uka

2 Krai wavu jihin or mbornashiwak sinda jir. Uhu jirin wapnuku orhik or oweshiwak wavu jihi jivik nanda sir. Uhu Masikome Avui Wasilakahi jir nga nor sishiwak wavu namtaskop hishinda jir. Uhu ma anandin ji hishihi lirin wapnuku jihik ji owehe lirin armek unda jir. ²Unda osik wavu namtaskop ji hishihi jihi ambek ji anarupshihi ji anafaha ji sika. Erem ji unak warje mende nga na rupshika. ³Jir jihinjik ji rupshikmbaha lerawun ji lawa hala. Uhu jihinjik ji hishihi hi jihin ji hauowewa hala. Hi jihin ji halanak si rakanak hafakaha

ji lika. Uhu karem ji hishi, ma anandi jirin li tikrihi jivik nanda lir, karem ji hishika. ^{w4}Jir avak jihinjikop ji hishinan. Ma anandin ji hishihi lirin armek ji jelyashinak jip li lika. ^x

Krais akishmakisha hom nari ri. Hako Avui Wasilaka orin hiushamak or ushari ri

⁵Jir avak wavu jihi os Krai Jisas hishinda hom ji hishihi ji lika. ⁶⁻⁷Or God indinga ri. Hako or mbeek os God indingak or nandari hom or nakurik hishiri ambu ri, wahau. Or ma misambik fehe hom or naha ma anandinjik men lerawun landari ma hom lerawun lari ri. ^{y8}Ma li heyeri ma indingak nari ri. Uhu orhinjik or hafakaha Avui Wasilaka mbari nombon or tiyaha ma ol kavakavan unda ondo hom miandok hari ri. ^{z9}Erem or uri nombo orok Avui Wasilaka hi orhin metenjek or hauoweri ri. Hi os orin or hahanda oso hi amber si tikrihi wasilaka mendek nanda sir. ^{a10}Hi oson or hashihindanak mbele mbele amber hevenik fehe, misambik fehe, misamsiyok fehe Jisashi siyok li sihi hi orhin li hauowehe li ushanguakmbahan. ^{b11}Ushinak mbele mbele amber hom kormbak karem li ushanguaha li mba, "Jisas Krai Wasilaka ria." Karem li mbaha Avui Wasilakan li hausimbausikmbahan. ^c

Nir ukruharanda hom ni nashinak hulaima nokopma li heyeka

¹²Ma jir a rupshi mendenda jirin, ji misi. Os jir nga na liri wolo os a sawendari hom Avui Wasilakan ermbe ermbak tiyandari jir. Unda hom os ter homek a liwa wolo nga er ji tiyaka. Uhu Avui Wasilaka os jirin or jivina-

^{u1:27} Ef 4:1; 1 Te 2:12 ^{v1:29} Ap 16:19-40 ^{w2:3} Ga 5:26

^{x2:4} 1 Ko 10:24 ^{y2:6-7} Jn 1:1-2,14; 17:5; 2 Ko 8:9 ^{z2:8} Hi 5:8; 12:2

^{a2:9} Ap 2:33; Ef 1:20-21; Hi 1:3-4 ^{b2:10} Ro 14:11 ^{c2:11} Ro 10:9

handan ji hishihi armek ji yaka. Las avak ji masnarakaha kavak ji nanda ngashi. Karem ji hishi ji ajehe yawur ji yaka. ¹³Avui Wasilaka nom wavu jihik or sishiwak nombo os ji tiyakmba nor mbawan tiyanda jir. Uhu kwambu orhin er nga nor hashiwak nombo orhi oson tiyanda jir. ¹⁴Avak wavu musha mushak ji hishihi ji turamaraha anamba anambawa ji hala. Mbele mbele ol Avui Wasilaka ji ukmbaha or mbahanda ondon ji uka. ¹⁵Unak ma lar mbeek mashi kava las jirin mbakwa ambu ri. Unak musa las nga nakwa ambu jir. Uhu ma jivi indingak nakwa jir. Jir Avui Wasilakahi jikisi indingak ji naha, nombo wornan ji tiyaha, ma kava ondo lihi nindik ukruharanda hom ji nashinak li heyeka. Lir mbafirkafirihi nombo worna Avui Wasilakahin angop li halahanda sir. ^{d16}Karem uwa osik mashi os ermba ermbak lindan handa oson er ji sawenak li misika. Uhundanak Kraisin indik or tawa wolo jirin a heyeye na rupshikwa nir. Mberem ushiwak? Lerawu os jihi nindik a lari mbeek semben a lari ambu sir, karem a mbaha a rupshihi kumbanukuk a sikwa nir. ¹⁷Jir Kraisin ji hishindiyanada osik sunguwavu jihi nga orin ji haha os ji ukmbaha Avui Wasilaka mbahanda hom os jimbu unduwa. Erem ji unda oso os jimbu orin nambunda hom unduwa. Unda hom an erem. Os a ha nahi os ji nambunda hom erem a uwa sir. Os a hakwa oso an mbeek a ajewa ambu nir. Os erem a ukwan a rupshiwa nir. Uwa osik jir nga an nga nakrem ni rupshika. ¹⁸Jir nga erem. An nga nakrem ni rupshika. ^e

Pol Timotin Filipaik or mbashinak or ikmbaha nor mbari

¹⁹Jisas Wasilaka nihi os or rupshi nahi, avak Timotin kolok a mbashinak jihik ikwa ri. Uhu indiyok or taha os ji liwa liwa nombon or sawenak a misihi sunguwavu anhi si mbornaka. ²⁰Ma lar mbeek Timoti hom nanda ambu ri. Or wavu tos an hishiwa hom wavu orhi mende nga jirin or hishihi jirnjik holonda ri. ²¹Ma amber mbele mbele lihikop li lakwak hishinda lir, mbeek Jisas Kraisin hishinda ambu lir. ^{f22}Hako jir jihinjik angop ji heyenda sir, Timoti or jikisi anhi hom or naha mashi anhin or misindiyaha lerawun nakrem shi landa ri. Uhu mashi jivi Jisashin nakrem shi sawenda ri. Karem or undak ma li heyeye, “Timoti Kraishi lerawun armek landa ma ri,” karem limu mbanduwa. ²³An orin a mbashinak jihik or ikwak amu hishinduwa. Hako awarsinak. Mashi os an mberem a nakwa oson li sawenak a misihi nom a mbashinak jirik ikwa ri. ²⁴An wavu mende anhi nga na hishiwa, Wasilaka or mbashinak avak krawu aka toson a hala talaha anhinjik jirin a ra heyekwak amu hishinduwa.

Pol Epafroditusin Filipaik or mbashinak or ikmbaha nor mbari

²⁵Hako an a hishiwa, Epafroditusin a mbashinak indik jihik or ikwak amu hishinduwa. Or an nga nakrem Jisashi mashin shi misindiyaha lerawun nakrem shi landa ri. Uhu an nga nakrem shi sihi nomorawun shi kishanda ri. Uhu os mbele mbelen a frunguri wolo ji mbashirik or taha anin jelyari ri. ^{g26}Avak a mbashinak indik jihik ikwa ri. Mberem ushiwak? Or jirin or heyekwa mendek hishiwa ri. Os amba amba nor

^d2:15 Dan 12:3; Fl 1:10; 1 Te 2:19 ^e2:18 Fl 3:1; 4:4 ^f2:21 2 Ti 4:10

^g2:25 Fl 4:18

kavamisiri angop ji misiri sir. Unda osik las avak orin ji hishiowehe ji tlaholonda ngashi, karem mbaha ormu jirnjik holonduwa. ²⁷ Omendinga sir, angop or kavamisihiki hakuri mendek nari ri. Hako Avui Wasilaka ornjik or holoho or mbarik jivik nari ri. Os or hashirikop warje mende nga na tlaholori nir. Hako wahau. Avui Wasilaka anjik er nga nor holoho or mbarik jivik nari ri. ²⁸ Uwa osik avak a mbashinak kolomalok jihik ikwa ri. Unak orin ji heyehi ji rupshikmbahan. Ushinak os orin a hishombash-iowenda oso er nga mendek si nakmbahan. ²⁹ Uhu os jihik or layiwa wolo avak os Wasilaka orin or rupshinda hom erem orin ji rupshihiki armesarmek ji mbaka. Uhu or hom nanda ma ondon er nga ji rupshihiki hi lihin ji hauoweka. ³⁰ Mberem ushiwak? Jir homek ji lishirik lerawu Kraishi os ji lakurik nari ambu oson jihiki farniyik or sihi or laha ormu hakmba ura.

Ma ol Kraishi mashin misindiyawa ma ondo ma worna ma indinga lira

3 Jisasin hishindiyanda ma jirin, mashi lal nga amu mbanduwa. Wasilaka Jisas jir nga nor sihinda osik er ji rupshika. Mashi kaso mas angop jirnjik a kayeri sir. Hako indiki a kayekwan a krehewa ambu nir. Halanak indiki a saweshinak jirin si jelyakmbaha amu kayenduwa.

² Ma kava ol lerawu kavan landa ondo karem jirin mbanda ola, “Masamsishi jihini li koro nom ermba ermbak linda oson lakwa jir.” Erem mbanda ma ondon ji auheyeka. ³ Nir Avui Wasilakahi ma indinga nir. Masikome orhiki nirin or arangoshiwak orin ni lotu unda nir. Uhu nir Kraisi Jisas nirnjik or uhunda oson ni heyehi hi orhin ni hauowenda

nir. Nir mbeek mbele mbele nihiki ni uhu Avui Wasilakahi mak ni na, karem ni hisihiki nihinjiki hi nihini ni hauowenda ambu nir. ^{h4} Os ma lal li hishi li mba, “Nombo nombo tosi ni liyanda toso nirin si uwak Avui Wasilakahi misokomek jiviki mendek ni nawa nir,” karem li mba nahi, lirin a sawekwa karem. Wa anin ji hishika. Os nombo orok Avui Wasilakahi misokomek jiviki mendek li nandakop an warje mende nga ma ol erem mbawa ma ondon a tikriwa nir. ⁱ⁵ Nijava anhi anin si washirik niri 7-pela li ishirik masamsishi anhin limu korora. An Israeliki fehenda ma, kraha Benjaminhiki fehe nir. An Judama indinga Farisiki a naha lo Moseshin armek a tiyandari nir. ^{j6} Uhu hovok lerawu os mas a landarin ji hishika. An lo os Moses kayehendari amber a tiyarakondari nir. Undari osik ma ol Jisashi mashin misindiyandari ondo lo Moseshin li mblarnar, karem a hisihiki lirin kavak a nakmba a undari nir. Erem a uhu lo Moseshin a tiyarakondari nir. Unda osik os ma lal lo Moseshin a tiyanda nombo orok anin li oweioweiheyehi nahi, an mbeek musa nga a nanak li heyekwa ambu nir. ^k

⁷ Mas Jisasin a hishindiyawa namber, nombo nombo kando amber a tiyarako na heyeri anin li jelyaku, karem a hishiri nir. Hako nombo ondo mbeek anin li jelyashirik Avui Wasilakahi misokomek jiviki a nakuriki a heyeri ambu lir. Hako ter a heyewa lerawu os Kraisi lahandari nom anin si jelyashinak Avui Wasilakahi misokomek jiviki a nakwak a heyewa nir. ^{l8} Nombo nombo ondo mbeek man jelyakwak nanda ambu lir, wahau. Wasilaka anhi Kraisi Jisasin hishindiyanda nombo oso nom nombo nombo ondon tikrirakonda sir. Ushiwak a heyehi nombo nombo ol mas a tiyandari ondo

^{h3:3} Ro 2:29 ^{i3:4} 2 Ko 11:18 ^{j3:5} Lk 1:59; Ap 23:6; 2 Ko 11:22

^{k3:6} Ap 8:3 ^{l3:7} Mt 13:44,46

kava, karem a hishihi na halaha Kraisi Jisasin amu tiyanduwa. ⁹Uhu simbalesik Kraishi mak a naha or nga nakrem shi sinak os a liyawa anhi avak os or liyanda hom nakrem si naka. Hako ter an mbeek anhinjik lerawun a laha lo Mose-shin a tiyaha ma worna mak a nakmbaha na hishiwa ambu nir, wahau. An nombo anandi las a tiyaha ma worna mak a nakwak a hishiwa nir. Nombo oso Kraisin hishindiyaanda nombo sira. Kraisin hishindiyaanda nombo orok Avui Wasilaka nirin ma worna ma, karem ormu ushanduwa. ^{m10-11}Uhu Kraisi os or nahandan armek a heyekrahakorokmbaha amu hishinguwa. Uhu an kwambu os Avui Wasilaka Kraisin or mbashirik or usahanda oso er nga na heyekrahakorokmbaha namu hishinguwa. Uhu or nga na sihi nomorawu or kishanda hom a kishaha or hahanda hom a hakwak amu hishinguwa. Uhu os mawan or halaha or usahanda hom kumak erem mawan a halaha na ushakwak amu hishinguwa. ⁿ

Pol Kraisi hom or nakmbaha funtlehavantlehe lerawun lari ri

¹²An mbeek Kraisi nahanda hom angop a naha ma jivi mendek a nahanda, karem a mbanda ambu nir, wahau. Hako or hom a nakmba na hishihi lerawu havakavan a landa nir. Mberem ushiwak? Kraisi Jisas nombo orhin a tiyakmbaha or mbahanda osik a tiyanda nir. ^{o13}Jisasin hishindiyaanda ma jirin, ji misi. An angop Kraisi nahanda hom a nahanda, karem a mbanda ambu nir, wahau. Hako or hom a nakmbaha mbele mbele ol mas a undari ondon a halari nir. Uhu kumak a nakundan a hishihi a tantlemantlembuhu lerawun amu landuwa. ¹⁴Karem a uhu Avui Wasilaka

os or mbahandari hom Kraisi Jisas or nahanda hom a naha or nga hevenik shi likmbahan. Erem a nakmbaha Jisas miandok hari ri. ^{p15}Uwa osik mashi ol jirnjik a kayewa kandon ji heyeha an nga wavu namtaskop a hishiwa hom ji hishika. Mberem ushiwak? Jiri os Jisashi mak ji nahanda oso mbeek ter akri nawa ambu sir, wahau. Angop maskop orin hishindiyaanda jiri. Os a sawenda mashi kandon ji misihi wavu apsham apsham ji hishi nahi, Avui Wasilaka avak jirin or tolo wornakwa jiri. ^{q16}Uwa osik mbele mbele ol Avui Wasilaka sawerik angop jiri nga nir nga nakrem ni misihinda ondon er ni toltambanaha ni tiya ika.

¹⁷Jisasin hishindiyaanda ma jirin, ji misi. Jiri an uwak ji heyenda hom ji tiyaka. Uhu ma ol ni nanda hom nakmba hishinda ma ondon ji heyeha lir tiyanda hom ji tiyaka. ^{r18}Mberem ushiwak? Ma lal karem mbanda lir, “Kraisi miandok or hahanda oso mbeek nirin jivinakwa ambu sir,” karem mbanda lir. Uhunda osik las avak lirin ji tiyanda ngashi, karem mbaha jiri mendenjik amu tlaholonduwa. Uwa osik mashi os hindi mushak angop a sawerik ji misinda mashi kason indik amu sawenduwa. ¹⁹Erem mbanda ma ondo avak hik li ihi kavak nakwa lir. Lir mbele mbele kava sungu lihik tasawa hom unda lir. Lir lihinjik li yerkujihi li mba, “An mbeek mbele kava las a unda ambu nir.” Karem mbaha kavakavan li uwa oso mbeek humblaranda ambu lir. Uhu mbele mbele kava misambik fehenda mendenjik li hishihi unda lir. ^{s20}Hako nir hevenik ni ikmbaha Avui Wasilaka or kamahanda ma nir. Unda osik Wasilaka nihi Jisas Kraisi hevenin or halaha indik or taha nirin or laha ni ikmbaha

^{m3:9} Ro 3:21-22 ^{n3:10-11} Ro 6:3-5; 8:17 ^{o3:12} 1 Ti 6:12,19

^{p3:14} 1 Ko 9:24 ^{q3:15} 1 Ko 2:6 ^{r3:17} 1 Ko 4:16 ^{s3:19} Ro 16:18

nimu nikishinduwa. ^{t21} Krais kwambu orhi orok or unak mbele mbele amber avak orhi siyok sirakokwa lir. Kwambu orhi orok or unak maome nihi tos haha kuvayikwa toso avak simbalesik si tormblehe maome orhi hom si naha kwambu nga nakwa sir. ^u

Jir avak wavu namtaskop ji hishika

4 Uwa osik Jisasin hishindiya ma jirin, ji misi. Jir mashi kas a sawewan ji misihi kwambu Wasilakahikop ji sika. An jirin wapnuku anhi a owenda nir. Uhu jirin a heyekwak a rupshi mendenda nir. Jirin a hishiwa wolo a rupshi mendehe wavu anhi osmu jivi mendek nanduwa. ^{v2} Shir Yuodia nga Sintike nga shi misi. Shir nakrem Wasilaka nihi Jisasin hishindiya nokove shir. Uwa osik os shi anangriandan shi halaha wavu namtaskop shi hishika. ³ Susugus, ^{4:3} mir an nga nakrem lerawun shi landa ma mirin, mirin amu sawenduwa. Mir lerawun wavu mende mihi nga armek landa ma mir. Uwa osik nokove ovron mi jelyashinak wavu namtaskop fri hishika. Frir mas an nga mashi jivi Jisashin ni saweyandari vri. Frir nga Klemen nga ma ome lal nga nakrem mashi jivin ni saweyandari nir. Lir hi lihi angop jekamba os ermba ermbak likwa ma ondohi hin Jisas kayenda orok or kayenda lir. ^w

⁴ Wasilakahi mak ji nahanda osik ermba ermbak ji rupshihi kumbanukuk ji sika. Indik amu mbanduwa. Ji rupshihi kumbanukuk ji sika. ⁵ Jir avak wasa kavan ji hawa hala. Unak ma amber li heyeka. Wasilaka am indik or takwa wolok osmu nanduwa. ^{x6} Mbele mbelenjik ji hishombashiowehe wavu

musha mushak ji hishiwa hala. Mbele mbele jivi ol jirnjik Avui Wasilaka or uhundan ji hishihi armesarmek orin ji mbaka. Uhu nomorawu nga mbele mbele ol ji hishombashiowehe ji holowa ondo nga simbalesik orin ji sawenak or misika. ^{y7} Os erem ji u nahi, jir Krais Jisas nga nakrem ji sinda osik waphimbiji Avui Wasilakahi sunguwavu jihin si mbornashinak sikwa jir. Waphimbiji orhi jirin or handa oso wasilaka mendek si nashihindak mbeek ji hishiyarindahi ambu sir. ^z

⁸ Jisasin hishindiya ma jirin, mashin a sawerako number jirin a sawekwa karem. Jir ermba ermbak mbele mbele amber omek nanda nom ji hishihi mbele mbele jivijivi nom ji hishihi nombo worna nom ji tiyaka. Uhu halanak os ji liyawa jihi oso jivijivikop er si naka. Uhu mbele mbele misokome Avui Wasilakahi nga mahi misokomek li heyenak armek nanak li heyekwa nom ji uka. Uhu lerawu os ji lakwa oso avak omeomek er nakwa lerawu nom ji laka. Uhu mbele mbele ol ji hishiwa jivik nanda ondo nom ermba ermbak er ji hishika. Uhu mbele mbele ol ji unak jivik nanak ma li heyeye li rupshikwa ondon er ji hishika. ⁹ Uhu mashi ol jirin a sawerik ji misinda nga mbele mbele ol a urik ji heyenda nga ermba ermbak ji tiyaka. Unak Avui Wasilaka or waphimbijin jirin handa oto avak jir nga nor sika. ^a

Pol ya ol Filipaik linda ma ondo orin li harin or rupshiri

¹⁰ Ermba ermbak anin jelyakmba hishinda jir. Hako mbeek anin ji jelyakuri nombo kas nga narik ji heyeri

^{4:3} **4:3** Hi Susugus mainome sihi, “Nakrem lerawun landa ma,” sir.

^t **3:20** Ef 2:6,19 ^u **3:21** 1 Ko 15:28,43-53 ^v **4:1** 1 Te 2:19-20

^w **4:3** Lk 10:20 ^x **4:5** Hi 10:25; Je 5:8-9 ^y **4:6** Mt 6:25-34; Kl 4:2

^z **4:7** Ais 26:3; Jn 14:27; Kl 3:15 ^a **4:9** Ro 16:20

ambu sir. Uri osik os jimu halara. Hako ter am anin ji jelyashihindak a rupshi mendehe Wasilakan armesarmek amu mbanduwa. ¹¹An mbeek mbele las a frungunda osik mashi kason a mbawa ambu nir, wahau. Mbele lap op anhik nawa ambehom. A rupshinda nir. Mberem ushiwak? Nombo nombo os a liyanda angop a heyenda nir. ¹²Mbele mbele nga mushak a nawa wolo nga mbele mbelen a frunguwa wolo nga os a rupshihi mayam linda nombo angop a liheyenda osik a linda nir. Os akwan a aha na krehewa mo a erenghawa mo mbele mbele nga na nawa mo mbele mbele mendek nawa, angop a liheyenda osik os a linda hom er a linda nir. ¹³Kwambu os Kraisi anin or hahanda oso anin si jelyashihindak mbele mbele amber hom a undahi nir. ^b

¹⁴Hako nomorawu tos anhik nawan jiran nga nakrem ni sihi ni kishanda nir. Os erem ji unda oson a hishihi jirin amu rupshinduwa. ¹⁵Angop ji heyenda sir, mashi jivi Kraisi Jisashin maifu mendek jirin a saweshihi provins Masedonian a halaha na iri wolo, sios lal mbeek anin yan li haha anin jelyari ambu lir, wahau. Jir yanga Filipaik linda jirndonom anin jelyari jir. ¹⁶Uhu os yanga Tesalonaikek a lihi mbele mbelenjik a frunguri wolo er nga hindi frijip ya lal ji haha anin jelyari jir. ¹⁷Avak mashi kason a mbawa mbele mbele yangjik jirin a silikmbaha

na mbaw, karem ji hishinan, wahau. A hishiwa os anin erem ji uwa nombo oso si unak Avui Wasilaka avak jirin armesarmek or ukmbaha amu mbanduwa. ¹⁸Ya os Epafroditusin ji harik or laharari oso warje mende nga ji hashihindak mbeek mbele las a frungunda ambu nir. Ya os ji hari oso ofa arme kuvasahanda hom si naha Avui Wasilakahi misokomek jivik si nawak ormu rupshinduwa. ¹⁹Or mbele mbele jivi tontlo oria. Anin or jelyashiwak jip a linda nir. Unda hom mbele mbele ol ji frunguwa ondo avak or hakwa lir. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka or mbashirik Kraisi Jisasi jirnjik or hahanda oson hishiowenda oja. ²⁰Avui Wasilaka or Avui nihi ria. Hi orhin ermba ermbak nimu hauowekuwa. Ome sira.

Pol Filipaik linda manjik wesambasan or hari

²¹Wesambasa anhi Kraisi Jisasi tiyanda ma jirin amu handuwa. Uwak Jisasi hishindiyanda ma ol an nga ni linda er nga olmu jirin wesambasan handuwa. ²²Jisasi hishindiyanda ma amber torok linda er nga olmu jirin wesambasan handuwa. Uwak malakama Sisarhi akak lerawun landa ma er nga olmu jirin wesambasan handuwa. ²³Waprupshi Wasilaka nihi Jisasi Kraishi avak or halashinak jihik si naka. Unda kasira. Ambehoma.

Jekamba Pol yanga Kolosik lindanjik or kayeri

1¹⁻² An Pol, aposel Kraish Jisashi anira. Avui Wasilaka an aposelik a nakmba or hishihi orhinjik anin aposelik kamari ria. An nga nakrem Jisasin hishindiyananda ma Timoti nga shi lihi jir yanga Kolosik linda ma jirnjik mashi kason amu kayenduwa. Jir Avui Wasilakahi mak ji naha wavu jiji mende nga Kraisin hishindiyananda ma jir. Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waprushi orhi nga waphimbiji orhi nga or hashinak avak jihik si naka.

Kolosik linda ma Jisasin hishiowenda lir

³ Os Avui Wasilakan shi sawewa wolo ermba ermbak jirin shi hishihi orin armesarmek shi mbanda shir, or Wasilaka nihi Jisas Kraish Avui orhi ria.^{d4-5} Mashi jivi Jisas Kraishi omendinga sira. Os jihik si narik ji misindiyari angop shi misiri sir. Mashi orhi orok rupkapshi os Avui Wasilaka jirin or hakmbaha hevenik or hundujehenda oso nga ji misiri sir. Uhundak oson ji lakwak jimu nikishinduwa. Uhunda osik os jimu Kraish Jisasin hishindiyananda. Uhu Avui Wasilakahi ma amber ondon wapnuku jihik ji owehe lirin armek jimu unduwa. Os erem ji undan shi misihi Avui Wasilakan armesarmek shimu mbanduwa.^{e6} Mashi jivi Kraishi oso yanga yanga amber hom si iwak ma ol mashi oson misindiyananda ondo olmu warje mende nga haunanawunduwa. Uwak li liyawa lihi nga osmu jivik nanduwa, os jir maifu mendek ji misihi waprushi Avui Wasilakahi omendinga, karem yawur ji hishiyaririk

os ji liyawa jiji jivik si nanda hom.⁷ Epafra mashi jivi Jisas Kraishin jirin or sawerik ji misiri osa. Epafra oto Kraishi lerawun shir nga nakrem ni landa ma ri. Orin shi rupshi mendenda shir. Or jirin or jelyakmbaha lerawu Kraishin armek landa ma ri.^{f8} Uhu or nombo os Avui Wasilakahi man wapnuku jihik ji owenda mashi oson or sawerik shi misiri sir. Os erem ji unda oso Masikome Avui Wasilakahi or sauhanda hom os jimu unduwa.

Pol Kolosik lindanjik Avui Wasilakan or saweri, unak or jelyanak kwambuk li sikmbahan

⁹ Os erem ji undan shi misiri wolok sishi raha ter nga ermba ermbak jirin shi hishihi Avui Wasilakan jirnjik shi sawenda shir. Unak Masikome orhi hishiyarinda orhin jirin or hashinak hishiyarinda jiji wasilaka mendek si naka. Ushinak mbele mbelen yawur ji yarika. Unak jirin or jelyashinak os ji ukmba nor mbahanda oson avak ji hishiyarirakoka.^{g10} Ushinak avak os ji liyawa jiji oso Wasilakahi misokomek or heyewa jivik si nanak jirin or rupshika. Uhu avak mbele mbele lerawu jivin ji laha Avui Wasilakan ji heyekrahakoroka. Uhu orin ji heyekrahakoronda oso wasilakak si naka, karem jirnjik orin shimu sawenduwa.¹¹ Uhu shir jirnjik orin karem shi sawenda shir. Kwambu orhi wasilaka mende orokop jirin or jelyashinak kwambuk ji sihi nomorawun mayam ji kishaha ji lika.^{h12} Angop jirin or jivinahanda osik nombo jivi orhin jimu tiyanduwa. Uhu jirin or jelyanda osik orhi misokomek jivik jimu nanduwa. Unda osik kumak rupkapshi orhi os or hundujendan orhi ma ol heven orok ukruharanda orhi orok linda ondo

^d1:3 Ef 1:15,16 ^e1:4-5 Ef 1:13; 1 Pi 1:4 ^f1:7 Kl 4:12; Fm 23
^g1:9 Ef 1:16,17 ^h1:11 Ef 1:19; 3:16

nga nakrem lakwa jir. Uwa osik ji rupkapshihi Avui Wasilaka nihin ji hausimbausika. ¹¹³Mas wolo jir nga nir nga Laulakahi siyok ni sindari nir. Hako Avui Wasilaka nirin or jivinaha nirin or mbashirik Laulakahi siyok ni sindarin ni halaha ter jikisi orhi siyok nimu sinduwa. Jikisi orhi oto wapnuku orhik or owehe or rupshi mendenda ri. ¹¹⁴Jikisi orhi oto nirin or jivinakmbaha nihi farniyik or sihi fleya hom maome orhin or haha kavakava nihin ormu yoko ermbera. ^k

Pol lerawu os Kraiss landarin or saweri

¹⁵Avui Wasilaka jikisi orhi oto Avui orhi nanda hom nanda ri. Nir Avui orhi oton ni heyenda ambu ri. Hako Kraiss Avui orhin or heimaha nirin mukuri ri. Avui Wasilaka mbele mbelen or u namber jikisi orhi oto angop mas nari ri. Or nashirik kuma Avui Wasilaka mbele mbelen ormu ura. Uhunda osik mbele mbele amber jikisi orhi siyok olmu sinduwa. ¹¹⁶Or mbashirik jikisi orhi mbele mbele hevenik fehe nga misambik fehe nga ormu ura, ol ni heyenda nga ol ni heyenda ambu nga ormu ura. Ondo ensel kwambu ngashi nga wasimalengamba kwambu ngashi lira. Mbele mbele amber Avui Wasilaka jikisi orhin or mbashirik or urakori lir. Ushinak mbele mbele ondo amber orhi siyok li sihi orin li hausimbausikmbahan. ¹⁷Mbele mbele ondo li na namber jikisi orhi angop masmas nari ri. Or nahanda osik mbele mbele amber olmu orhi tavakop nanduwa. ^m

¹⁸Or malakamak or naha siosik maifuk or sishiwak sios maome orhi hom si naha orin simu tiyanduwa. Or haha

maifu mendek indiyok or usahanda osik mbele mbele amber hom or sishiwak orhi siyok sinda lir. ⁿ¹⁹Avui Wasilaka mbele mbele wappij hishi orhi oso jikisi orhik si na, karem or hishihi simbale-sik orhik or jiwolori ri. Uhu or orhik siklayiri ri. Unda osik wappij hishi orhi nga kwambu orhi nga jiviwavi orhi nga jikisi orhik osmu nanduwa. ^{o20}Erem or uhu orin or halashirik miandok or haha fi orhi osmu ngorora. Erem or undari nombo orok Avui Wasilaka waplelena orhi mendek si nashihindak waphimbiji orhi osmu mbele mbele amber misambik fehenda nga hevenik fehenda nga lihik nanduwa. ^p

²¹Uhu jir ma er ngana. Mas wolo jir Avui Wasilakan ji halaha homek ji sihi orin wutarik ji owehe ji wapkava hishihi kavakavan undari jir. ^{q22}Hako Kraiss miandok or hashihindak Avui Wasilaka waplelena orhi mendek si nashihindak waphimbiji orhi osmu jihik nanduwa. Erem or uhu avak jirin or larandirsashinak misokome orhik or heyewa jivi indingak ji naha musa nga nakwa ambu jir. ^{r23}Jir avak Avui Wasilakan er ji hishindiya mashi orhin ji toltambanaha kwambu indingak ji sika. Ushinak misokome orhik or heyewa jivindingak ji naha musa nga nakwa ambu jir. Las avak mbele kava las si unak os Avui Wasilaka jirin or jivinaha jirin jippij or ukmbaha nor mbahanda mashi jivi oson ji halanda ngashi. Mashi jivi oso angop ji misihi ji tiyaha jirin jippij or ukmbaha or mbahanda oson jimu nikishinduwa. Mashi jivi oso osmu yanga yangak si iwak ma amber limu mistakonduda. An Pol mashi jivi oson

¹1:12 Ef 1:11,18 ^j1:13 Lk 22:53; Ef 2:2 ^k1:14 Ef 1:7

¹1:15 Jn 1:18; 2 Ko 4:4 ^m1:17 Jn 1:1; 8:58

ⁿ1:18 Ap 26:23; Ef 1:22-23; Rev 1:5 ^o1:19 Kl 2:9 ^p1:20 Ef 1:10; 2:16

^q1:21 Ro 5:10; Ef 2:12 ^r1:22 Ef 2:14-16; 5:27

hulaima nokopma misambik fehen amu saweyanduwa.

Pol Kolosik linda man or jelyari

²⁴Ter nomorawun jirnjik a kishaha amu rupshinduwa. Jir sios Kraishi jir. Orin ji hishindiya maome orhi hom nanda jir. Nomorawu os jirin a jelyakmbaha maome anhik a kishawa Kraish kishahanda hom os amu kishanduwa. Nomorawu oso a kishaha lerawu orhin a larakokmbaha anin or hari sira. ²⁵Uhu sios lerawun a laha jirin a jelyaha mashi orhin amber korbak a sawerakokmbaha Avui Wasilaka anin ormu kamara. ^{s26}Mas wolo asama mushak mashi kaso wanyindari sir. Ushirik ma amber mbeek li misihi li yariri ambu sir. Hako ter mashi orhi oso korbak si talashihindak orhi ma amber hom limu misinduwa, os Avui Wasilaka Judama ambu jir nga or sihindanak kumak hevenik jirin armek or ukwa oson. ^{t27}Avui Wasilaka jir Judama ambu jir nga mashi os wanyindari oso korbak or mukushinak ji heyekmba hishiri ri. Ushinak orhi ma ondo erem arme mendek jirin or uri oson li heyekrahakorokmbahan. ²⁸Uwa osik nir mashi Kraishin ma amber ni saweyanda nir. Hishiyarinda orhi orok mainkwambuk lirin ni sawe ni tolo wornanda nir. Ushinak ma amber avak Kraishi ma indingak li naha jivi mende indingak li nanak a laha ihi a mbanak orhi misokomek li sikmbahan. ²⁹Unda osik kwambu Kraishi anin si jelyashihindak lerawu hava menden amu landuwa. ^u

Jir kwambuk ji sihi haimba handambanda mashin ji mblarnaka

2 Ji hishika, an lerawu hava menden jirin a jelyakmbaha amu landuwa.

Jir yanga Kolosik linda nga ma ol yanga Laodisiak linda ondo nga ma ol fuma anhini heyenda ambu ondo nga amber jirnjik lerawun amu landuwa. ²Lerawu kason a lanak sunguwavu jihi nga lihi nga si mbornakmbaha lerawu havakan amu landuwa. Uhu jir nga lir nga ji anarupshihi wavu namtaskop ji nakmbahan. Uhu Avui Wasilaka os or ukmbaha or mbahandari os mas wanyiri oso mainome sihin armek ji hishiyarakokmbaha namu hishinguwa. Os or ukmba nor mbahandari mashi oso or mbashirik Kraish or taha miandok or hahakavakava ni undan or yoko ermbenda mashi sira. ³Kraish ortonom nirin or mukunak mas wanyindari mashi oson armek ni heyekrahakorokwa nir. ^{v4}Las avak ma lal li taha mamblakop misiwak jivik nanda hom nanda mashin li mbaha jirin li tolmbangoshinak ji mbaharoho nombo apshamhik ji inda ngashi, karem a hishihi mashi kason jirin amu sawenduwa. ^{w5}An ome mbeek jir nga nakrem ni liwa ambu nir. Hako an ermba ermbak jirin a hishinda nir. Uhu wavu namtaskop ji hishihi Kraishin kwambuk ji hishiowendan a misihi amu rupshinduwa. ^x

Jir Kraish nga nakrem ji sihi orhi mak ji naka

⁶Jir angop Wasilaka Kraish Jisasin wavu jihik ji owenda osik os or mbawa nombo hom ji tiyaka. ⁷Uhu avak kwambu orhik ji sitambanaka, os mi nene sihi si toltangrishiwak si sitambananda hom. Uhu aka os wormbo malafuk li faleshiwak kwambuk si sinda hom Kraishin ji hishiowenda jihi oson ji halashinak Avui Wasilaka or unak wasilalak si naka. Uhu jir avak mashi jivi kas ni sawendan kwambuk ji toltam-

^{s1:25} Ef 3:2,7-8 ^{t1:26} Ro 16:25-26; Ef 3:5,9 ^{u1:29} Ef 3:7,20; Fl 4:13

^{v2:3} 1 Ko 1:24,30 ^{w2:4} Ro 16:18 ^{x2:5} 1 Ko 5:3

bananak orin ji hishiowenda nombo jihi oso kwambuk si naka. Uhu mbele mbele jivi os jirik or undan ermba ermbak ji hishihi warje mende nga orin arme-sarmek ji mbaka. ^y

⁸Jir avak ji auheye. Las avak ma lal li taha jirin li mbafirimbashinak lirin ji tiya inda ngashi. Lir mashi os wavu li-hik li hishiwan sawenda ma lir. Erem nanda ma ondo mbele mbele ol neloko avoko mas li undarin sawenda lir. Uhu lir wasi ol misambik fehe man olonda ondo kwambu lihi sawenda lir. Lir mbeek mashi Kraishin sawenda ambu lir, wahau.

⁹Ji hishika. Kraishin mak or naha nir hom nari ri. Hako mbele mbele Avui Wasilakahikop nanda wapjip hishi orhi nga kwambu orhi nga jiviwavi orhi nga osmu Kraishik nanduwa. ^{z10}Jir Kraishi ma jira. Uhunda osik mbele mbele jivi-wavi Avui Wasilakahikop nanda osmu ji-hik nanduwa. Kraishin or maifuk or sishi-wak ensel nga wasimalengamba nga orhi siyok olmu sinduwa. ^{a11}Jir angop orin ji hishiowenda nombo jihi orok ma ol masamsishi lihin korohonda ondo hom nanda jir. Hako oso mbeek maomem-bak nembes, wahau. Wapakava hishihi mbele mbele kavan ji undan ji ha-laha Kraishik tari jir. Nombo oso nom masamsishin koronda nombo indinga sir. ^{b12}Os fak ji layiri oso Kraishin nga ji hahanda oson osmu heimanduwa. Uhu jir Avui Wasilaka kwambu orhi orok Kraishin or mbarik or usahari oson ji hishihi ome sira, karem ji mba ji tiyanda osik kwambu orok or mbarik indik usahari jir. ^{c13}Mas wolo ji wapakava hishihi kavakavan ji uhu misokome Avui Wasilakahik or heyeri ma ol hahandari hom nandari jir. Hako ter Avui Wasilaka

kavakava jihi amber or laha ermbehe or ushihindak Kraishin nga nakrem jipjip jimu linduwa. ^{d14}Lo Moseshi oso kavakava os ni undan korbak si mukuhu karem mbandari sir, “Lo amber simbalesik ji tiyaroko nahi ambu, hik ikwa jir,” karem mbandari sir. Oso kavakava nihin Avui Wasilaka jekambak or kayehenda hom osmu nanduwa. Hako or mbashirik Jisas or taha ni hakuri farniyik or haha kavakava nihi ondon ormu yoko ermbera. Uhu miandok or hari osik jekamba os kavakava nihin Avui Wasilaka kayehendari oso os ormu mbroko ermbera. ^{e15}Uri nombo orok Avui Wasilaka wasimalengamba kwambu ngashi nga mbele mbele kwambu ngashi nga nor tukru ormbeshirik kwambu lihi mendek si narin korbak ormu mukura. Erem or ushirik ma amber li heyerik limu humblarara.

Nir angop Kraishin nga ni hahanda osik lo Moseshi siyok ni sikwa ambu nir

¹⁶Uhunda osik avak ma lar or mba, “Jir ma jivi ambu jir. Jir akwan anda nombo os Moses saweshihindak ni tiyanda oson tiyanda ambu jir. Uhu Sabat wolo nga os ni tirsaha hiyawun ni unda wolo wolo nga tiyanda ambu jir,” karem mbawa ma oto mashi orhin ji misiwa hala. ^{f17}Mbele mbele ol li tiyanda nombo ondo kumak nakundan men heimanda lir. Mbele mbele ondo mendek nakwa lir. Hako Kraishin ortonom omendingak or naha ermba ermbak er likwa ria. ^{g18}Os ma lal li taha li mba, “An sukuk a heyewa Avui Wasilaka or mbawa osik anhinjik a hakalihi enselin amu lotu unduwa,” karem li mbawa, avak mashi lihin ji misiwa hala. Erem mbanda ma ondo wapakava hishihi wavu

^y2:7 Ef 3:17 ^z2:9 Jn 1:14,16 ^a2:10 Ef 1:21-22 ^b2:11 Ro 2:29

^c2:12 Ro 6:4 ^d2:13 Ef 2:1,4-5 ^e2:14 Ef 2:14-16; 1 Pi 2:24

^f2:16 Ro 14:1-12 ^g2:17 Hi 8:5

lihik li hishiwan li sawehe hi lihin hauowenda lir. Las avak mashi lihin ji misindiyaha Jisasin ji tiyanda nombon ji halanda ngashi. ¹⁹Erem nanda ma ondo mbeek Kraiss nga masamtenjek nanda ambu lir. Hako Jisas ortonom maifuk or sishiwak nir orhi siyok ni sihi or nga masamtenjekop ni nanda nir. Uwa osik kwambu os Avui Wasilaka nirin or handanda orok kwambuk ni naha nimu simbornanduwa. ^h

²⁰Jir angop Kraiss hahandari hom hari jir. Uhu mbele mbele kava misambik fehen ji halaha orin tiyanda jir. Uhunda osik jir mbeek wasi ol misambik fehe ondo lihi siyok sinda ambu jir. Hako ter mberem ushiwak indik ji ihi wasi ondo lihi siyok ji sinda hom ji yandu? ⁱ²¹Uhu nombo nombo ol ma misambik fehe li owendan ji tiyaha lihi siyok ji sindu? Uhu mashi os karem li mbandan ji misindiyandu? “Jir avak kando kandon ji tolowa hala. Kando kandon ji awa hala. Kando kandon tolokmba uwa hala.” ²²Mberem ushiwak mashi ol karem li mbandan ji tiyakmba undu? Mbele mbele ol jirin li pantlenda ondo nambek nakwa ambu lir, kolomalok mendek nakwa lir. Erem nanda nombo ondo ma misambik fehe wavu lihik li hishihi li owenda sir. Unda osik ji tiyawa hala. ^{j23}Hemo, nombo ol ni tiyakmba li owesawenda ondo hikri yejen ni heyewa jivik nawak ni heyenda lir. Ma ol nombo ondon tiyanda ondo hikri yejen ni heyewa wavu namtaskop li hishihi sunguwavu lihi nga li haha nombo ondon tiyanda hom ni heyenda lir. Uhu lir hafakaha hangishalinda hom ni heyenda lir. Uhu lir misokome Avui Wasilakahik jivi mendek li nakmbaha maome lihik lerawu havakavan landa hom ni heyenda lir. Uhu ma ondo karem

hishinda lir, “Ome sira. Nombo indinga tos nimu tiyanduwa,” karem hishinda lir. Hako erem li hishihi li unda nombo lihi ondo mbeek sungu masi nihi si mbaskashiwak ni unda kava nihin yoko ermbendahik nanda ambu sir, wahau.

Nir angop Kraiss nga nakrem ni usahari nir

3 Avui Wasilaka angop jirin or mbarik Kraiss nga nakrem usahari jir. Uhunda osik os kumak hevenik jip ji likunda oso nom ji hishombashioweka. Yanga orok Kraiss kwambu nga nor naha Avui Wasilakahi tapmama yok ormu linduwa. ^{k2}Uhunda osik jir ermba ermbak os kumak hevenik jip ji likunda oso nom ji hishombashioweka. Mbele mbele misambik fehendanjik ji hishombashiowewan ji hala. ^{l3}Jir angop Kraiss nga hari jir. Ushindak ermba ermbak ji likunda oso Kraissik si naha Avui Wasilakahi yangak osmu jirin nikishinduwa. Oso kormbak si tala number. ⁴Kraiss ortonom ermba ermbak linnan nirin or hashihindak jipjip nimu linduwa. Uhundanak kumak indik or tawa wolo, jir avak or nga ukruharanda laka Avui Wasilakahi orok likwa jira.

Nir angop ma akrick ni nahanda nir

⁵Uwa osik jir avak mbele mbele kavakava misambik fehe ol sunguwavu jihik tasawak ji tiyandan ji tirnahalaka. Ondo karem, nokophiribirihil hulatalohakanda, mbele mbele kava wavuk si usahawak kavakavak layinda, wapkava hishinda, mbele mbelenjik unda, nombo kandon amu mbanduwa. Os mbele mbelenjik unda nombo oso kava indinga sir. Haimba handambanda godin lotu unda nombo nga nakrem nanda sir. Nombo ondon er ji kumasi mendeka. ^{m6}Avui

^{h2:19} Ef 2:21; 4:16 ^{i2:20} Ga 4:3,9; 1 Ti 4:3 ^{j2:22} Mt 15:9

^{k3:1} Mk 12:36; 16:19; Ef 1:20 ^{l3:2} Mt 6:33 ^{m3:5} Ro 6:6,11; Ef 4:19; 5:3-6

Wasilaka wapelela orhi ma ol nombo ondon tiyanda ondohik si nanak kavak li nakwa wolo osmu pasir nanduwa. ⁷Mas jir ma ol erem undari ma nga ji yaha nombo ondon tiyandari jir. ⁸Hako ter os erem ji undari kava oson er ji tirnahalaka. Os man ji ngrianda, wapelelenanda, wapkava hishinda, man mainentlembanda, mashi kavakavan mbanda ondon simbalesik ji tirnahalaka. ⁹Jir wapkava hishinda nombon angop ji halaha wapjip hishinda nombon tiyanda jir. Uwa osik jir avak jihi ambek mbafirim-bawa hala. Mashi ome nom ji mbaka. ¹⁰Avui Wasilaka angop or urik ma akri indingak nahanda jir. Unda osik ermba ermbak or hom ji naha Krai or jirin ma akrik uhunda oton armek ji heyekrahakorokwa ri. ¹¹Erem nirin or uhunda osik nir amber hom misokome orhik or heyewa nakrem nimu nanduwa. Mbeek apshambak ni nanda ambu nir. Judama ambu nga Judama nga, masamsishin koronda nga koronda ambu nga, mashi apsham apsham mbanda nga yanga apsham apshamhik fehenda nga, akishmakisha nga malakama nga amber nakremkop ni nanda nir. Mberem ushiwak? Krai nir nga nor sishiwak nir nakremkop ni nanda nir. Uhu ma nir Kraisin hishindiyananda nir Krai nom ni hishombashiowenda nir. ⁹

Ma anandin wapnuku jihik ji owehe lirin armek ji uka

¹²Avui Wasilaka angop jirin or kamashihindak jivik ji naha orhi mak nanda jir. Or jirin wapnuku orhik owenda ri. Unda osik ma anandin ji hishihi lirin ji holoka. Uhu lirin ji

wapjip hishihi lirin armesarmek ji uka. Uhu hi jihin ji halanak si rakaka. Man mainalok ji saweka. Uhu os ma lal jirin li kavana nahi, lirin kolomalok wapelele-naha wasan ji uwa hala. Mayam ji lika. ¹³Uhu os ma lal mbele las jirin li unak sunguwavu jihi kavak si na nahi, mayam ji lika. Uhu os mbele kava las li unak lirin ji wapkava hishi nahi, kolok wasan ji ngriawa hala. Wasilaka kavakava jihin angop or yoko erMBERI sir. Uhunda hom jir nga erema, ma ol jirin kavakavan unda ma nga ji anavatoloho wavu jihi nga ji mba, "Am nawa kava sir," karem ji mbaka. ¹⁴Hako oso nom nembes. Jir ma anandin wapnuku jihik er nga ji oweka. Nombo os erem ji uwa oso nombo worna mende sir. Os erem ji u nahi, wavu namtaskop ji hishihi anafalikwa jir. ¹⁵Krai waphimbiji orhi angop jirin or hari sir. Unda osik ji halanak waphimbiji orhi oso jirin si arangoshinak ji lika. Masamtenjek ji nakmbaha Avui Wasilaka jirin kamari ri. Jirin armek or undan ermba ermbak ji hishihi orin armesarmek ji mbaka. ¹⁶Mashi Kraishin ermba ermbak ji hishihi ji tiyaka. Uhu jihi ambek mashi orhin armek ji hishi-yarihi mashi orhin ji anasawehe ji anatolo worna ji sika. Jir avak sunguwavu jihi nga Avui Wasilakan armesarmek ji mbaka. Uhu hukwa ol orin hausimbausinda ondon ji koroho Masikome orhi sauhawak ji koronda hukwan ji koroho ji lotu uka. ¹⁷Mbele mbele ol ji uwa mashi os ji mbanda nga lerawu os ji landa nga ji halanak Wasilaka Jisas or mbahanda hom si naka. Uhu hi Wasilakahik Avui Wasilakan armesarmek ji mbaka. ^w

^{3:8} Ef 4:25-29; 5:4 ^{3:9} Ef 4:22,25 ^{3:10} Ef 4:24 ^{3:11} Ga 3:28

^{3:12} 1 Pi 2:9 ^{3:13} Ef 4:2,32 ^{3:14} Ro 13:8-10

^{3:15} 1 Ko 12:27; Ef 4:4; Fl 4:7 ^{3:16} Ef 5:19 ^{3:17} 1 Ko 10:31; Ef 5:20

Pol Kraisin hishindiya ma ondon or saweri

¹⁸ Nokove jirin, jir avak hula jihi siyok ji sihi mashi lihin ji misindiyaka. Erem ji uwa, misokome Wasilakahik jivik nanda sir. ^{x19} Hulaji jirin, jir avak nokopji jih-hin wapnuku jihik ji owehe lirin armek ji uka. Uhu lirin kavanawa hala. ^{y20} Jikisi jirin, jir avak nijava avoko jihi mbele mbele mashi os li mbawan ermba ermbak ji misindiyaka. Wasilaka os erem ji undan rupshinda ri. ^{z21} Avoko jirin, os jikisi jihin ji ngria sawewa wolo, avak havahava ji ngriambawa hala. Las avak jikisi jihi wavu lihi kavak si nanak li holoho li mba, “Avui anhi warje mende nga ya ngriambaw te. Anin rupshinda ambu ri,” karem li mbanda ngashi. ^a

Pol akishmakisha nga malakama nga nor saweri

²² Akishmakisha jirin, jir malakama jihi or misambik fehe or mbawa mashin ji misihi ji tiyaka. Hako las avak jirin or rupshikmbaha men orhi misokomekop lerawun ji lakwak ji hishinan, wahau. Jir Wasilakan ji ajehe wavu mende jihi nga malakama jihi lerawu orhin armek ji laka. ^{b23} Lerawu os ji lawa karem ji hishi ji laka, “Lerawu toso mbeek ma misambik fehehi ambu sir. Hako Wasilaka a lakmbaha or hahanda lerawu sir,” karem ji hishihi ji funtlehavantlehe wavu mende jihi nga ji rupshihi ji laka. ²⁴ Kumak Wasilaka lerawu os ji landa landan or heyeye os or ukmba or mba-handa hom wasan or hakwan angop ji heyenda sir. Os malakama jihi misambik fehe otonjik lerawun ji lawa, Wasilaka Kraisnjik lerawun os jimu landuwa. ²⁵ Hako os kavakavan ji unda nahi,

avak kavakava os ji unda wasa jihin or hakwa jir. Or malakaman or heyeye, “Tondo malakama lir,” karem mbaha wasa jivin hakwa ambu ri, wahau. Or akishmakishan or heyeye, “Tondo akishmakisha lir,” karem mbaha wasa kavan hakwa ambu ri, wahau. Ma nir amber or heilakaila oweiweiheyeye os ni unda unda nihi orok wasan or hakwa nir. ^c

4 Malakama jirin, angop ji heyenda sir, Avui Wasilaka jihi hevenik or lihi jirin arangonda ri. Unda osik jirnjik lerawun landa man sembe ngria ji jiwa hala. Nombo worna os ji tiyanda oson ji mukunak li heyeka. Uhu lirin armek er ji uka. ^d

Jir avak ermba ermbak Avui Wasilakan ji sawe ji yaka

² Ermba ermbak ji auheyeye yawur ji hishihi Avui Wasilakan ji saweka. Uhu orin ji sawewa wolo armesarmek jirin or undan ji hishihi orin armesarmek ji mbaka. ^{e3} Uhu jir avak orin ji sawenak nirin or jelyashinak yanga yangak ni ihi mashi Kraishi os mas wanyiri oson ni saweka. Unda mashi oson ni sawenda nombo orok krawuk anin li oweshihindak amu sinduwa. ^{f4} Jir avak anjik Avui Wasilakan ji sawenak mashi Kraishi oson nombo nombo os a sawekmba nor mba-handa hom kormbak a saweka.

⁵ Ma ol Kraisin lotu unda ambu ondo nga ji lihi yawa wolo, yawur ji hishihi ji lihi yaka. Ermba ermbak Kraisin ji tiyaha nombo oson lirin ji mukunak li heyeka. ^{g6} Os lirin mashin ji sawewa wolo, mainalok mashi jivi os man jelyanda nom ji sawenak li misika. Os erem ji sawe nahi, lir nga jirin li siliwa, avak os li siliwan armek lirin ji sawenak li misika. ^h

^{x3:18} Ef 5:22 ^{y3:19} Ef 5:25 ^{z3:20} Ef 6:1 ^{a3:21} Ef 6:4 ^{b3:22} Ef 6:5-8

^{c3:25} Ro 2:11 ^{d4:1} Ef 6:9 ^{e4:2} Ef 6:18; Fl 4:6 ^{f4:3} Ro 15:30; Ef 6:19

^{g4:5} Ef 5:15-16 ^{h4:6} Ef 4:29; 1 Pi 3:15

**Pol Tikikus nga Onesimus nga
nor mbashirik Kolosik fri iri**

⁷Tikikus lerawu os a landa oson avak or sawenak ji misikwa sir. Or ni rupshinda ma ri. Or an nga nakrem Jisasin hishindiyaanda ma ri. Uhu or Wasilaka nga masamtenjek nahanda osik orhi lerawun nakrem armek ni landa ma ri. ¹⁸Os torok ni liwa liwan jirin or sawekmbaha a mbashinak jihik ikwa ri. Uhu or sawenak sunguwavu jihi avak si mbornaka. ¹⁹Hako Onesimus a mbashinak Tikikus nga ikwa vri. Or ni rupshinda ma ri. Or nakrem Jisasin ni hishiowehe kwambuk er ni sitambananda ma lar oria. Or yanga jihik fehenda ri. Frir avak mbele mbele amber tol torok nawan jirin sawekwa vria. ^k

**Pol wesambasa orhin
Kolosik linda man or hari**

¹⁰Aristarkus an nga krawuk shi lihi ormu jirin wesambasanduwa. Mak, Barnabas ruwai orhi oto ormu er nga jirin wesambasanduwa. Os jirik or i nahi, jir avak ji rupshihi orin armek ji uka, os jekambak a kayehe na ormbeshirik ji heyenda hom. ¹¹Jisas, hi yeje orhi Jastus, karem li ushanda oto nga ormu jirin wesambasanduwa. An nga nakrem lerawun landa ma lihi nindik Judama nalmingrip kando nom nakrem ni landa lir. Ma mushak Avui Wasilaka arangoshinak li sikmbaha lerawu toson nimu landuwa. Aristarkus, Mak, Jastus, ma nalmingrip kando anin

li jelyawak sunguwavu anhi kwambuk osmu nanduwa.

¹²Epafras or nga ormu jirin wesambasanduwa. Or yanga jihik fehenda ma ri. Or lerawu Jisas Kraishin landa ma ri. Or ermba ermbak jirin or hishihi jirnjik wavu orhi mende nga Avui Wasilakan sawenda ri. Unak Avui Wasilaka jirin or jelyashinak jivi mende indingak ji naha os ji ukmba or mbahandan yawur ji hishihi ji ukmbahan. ^{m13}Jirin omek amu sawenduwa. Epafras oto jir nga yanga Laodisiak linda ma ondo nga yanga Hierapolisik linda ma ondo nga jirnjik lerawu hava menden ormu landuwa. ¹⁴Dokta Luk oto ni rupshinda ma ri. Or nga Demas nga opmu jirin wesambasanduwa. ¹⁵Wesambasa anhin yanga Laodisiak linda ma ondon ji haka. Uhu Nimfa nga aka sihik tirsaha nakrem lotu unda ma ondon wesambasa anhin er nga lirin ji haka. ¹⁶Jekamba kason ji heyeshihi jir nga ormbeshinak Laodisiak linda ma nga li heyeka. Unak jekamba os Laodisiak a orمبرik iri oson li heyeshihi lir nga ormbeshinak jir nga ji heyeka. ¹⁷Uhu Arkipusin karem ji sawe, “Mir lerawu Wasilakahi os or hahandan avak armek larakokwam.” ⁿ¹⁸An Pol anira. Wesambasa mashi kaso anhinjik amu kayenduwa. Jir avak an krawuk a siwan ji hishawan ji hala. Hako anin ji hishihi Avui Wasilakan ji saweka. Unak anin or jelyaka. Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waprushi orhi or halashinak jihik si naka. Unda kasira. Ambehoma. ^o

ⁱ4:7 Ef 6:21 ^j4:8 Ef 6:22 ^k4:9 Fm 10-12

^l4:10 Ap 12:12; 13:13; 15:37-39 ^m4:12 Kl 1:7; 2 Ti 4:10-11; Fm 23-24

ⁿ4:17 Fm 2 ^o4:18 1 Ko 16:21

Jekamba maifu Pol yanga Tesalonaikak lindanjik or kayeri

1 An Pol, Sailas fre Timoti nga ni lihi, jekamba kason jir sios yanga Tesalonaikak lindanjik amu kayenduwa. Jir Avui Wasilaka nga Wasilaka nihi Jisas Kraisi nga tiyanda ma jirnjik amu kayenduwa. Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waprushi orhi nga waphimbiji orhi nga or halashinak jihik si naka. ^P

Tesalonaikak linda ma Jisasin li hishindiyanda nombo lihi kwambuk si nashirik Pol le li rupshiri

²Avui Wasilakan ji hishindiyanda nombon ni hishihi, ermba ermbak orin armesarmek ni mbanda nir. ³Uhu os orin ni sawewa wolo, jirin ni hishihi jirnjik er nga orin ni sawenda nir. Os Jisasin ji hishindiyanda nombo oso si uwak mbele mbele jivi nom unda jir. Uhu ma anandin wapnuku jihik ji owenda nombo oso si uwak lerawu havakavan ji laha lirin jelyanda jir. Uhu Wasilaka nihi Jisas Kraisi os or takwan ji hishiowehe ji nikishinda osik, kwambuk ji sitambanaha nomorawun kishanda jir. Erem ji undan ni hishihi Avui Wasilakan armesarmek ni mbanda nira. ⁴

⁴Jisasin nakrem ni hishindiyanda ma jirin, Avui Wasilaka jirin wapnuku orhik owenda ri. Uhu orhi mak ji nakmbaha jirin or kamahanda angop ni heyenda sir. ⁵Mashi jivi Jisas Kraishi jihik ni laha iri oso mbeek mashimbakop ni saweri ambu nir, wahau. Kwambu Masikome Avui Wasilakahi nga ni ihi korbak ni sawerik, Masikome or urik, armek ji heyehe mashi Jisashin jimu misindiyara. Uhu nombo os mashi Avui Wasilakahin ni misihi, kwambuk ni sitambanaha, ni

saweri angop ji heyeri sir. Uhu os jir nga nakrem ni liri wolo, nombo nombo os ni unak ji heyehe ji tiyakmbaha ni uri angop ji heyeri sir. ^r

⁶Avui Wasilakahi mashin ji misihi ji tiyanda nombo orok ma ol mashi orhin tiyanda ambu ondo jirin li kavak nakmba li urik nomorawu osmu jihik talara. Hako Masikome Avui Wasilakahi jihik or nashiwak nomorawu oson ji kishandan jimu rupkaphinduwa. Jir os nir nga Wasilaka Jisas nga nomorawun mayam ni kishanda hom os jimu kishanduwa. ^{s7}Os erem ji uwa nombo nombon Jisasin hishindiyanda ma ol provins Masedonia nga Akaiak linda nga angop li misihi os jir tiyanda hom olmu tiyanduwa. ⁸Mashi Wasilakahi os ji sawenda nga nombo os Avui Wasilakan kwambuk ji hishindiyanda nga hulaima nokopma li misihi haisau handasawe iri mbeek Masedonia nga Akaiakop nga nari ambu sir, wahau. Angop yoko yoko amber hom li mistakori sir. Erem si nashindak nir mbeek Avui Wasilakan ji hishindiyanda nombo oson lirin ni sawekwa ambu nir. ⁹Lir angop li heyeri sir, os jihik ni iri wolo, ji rupshihini nirin aka jihik ji laha ihi, mashi nihini misirin. Uhu ma tavak li undari godin ji halaha, Avui Wasilaka indinga ermbak er linnan ji hishiowehe, orhi siyok ji sinda nombo oso nga angop li heyehe yanga yangak limu haisau handasawe induwa. ¹⁰Uhu Jikisi Avui Wasilakahi hevenin or halaha indik or takwan ji nikishinda nombo oso er nga limu haisau handasawe induwa. Or angop jirin or jivinashihinda osik, wapelelena Avui Wasilakahi mbeek jihik nakwa ambu sir, avak jip likwa jir, karem ji hishihi jimu nikishinduwa. Jikisi or harik Avui Wasilaka indik or mbarik usahari oto Jisas oria.

Pol lerawu os Tesalonaikak or lahandarin or saweri

2 Jisasin nakrem ni hishindiya ma jirin, lerawu os jihi nindik ni lari angop ji heyeri sir, mbeek lerawu semben ni lari ambu nir. ²Mas yanga Filipaik ni liri wolo, orok fehe nirin hukwamaintlen li mbaha nirin li wormblashihi kavakava indingan nirin uri lir. Hako Avui Wasilaka sunguwavu nihin or mbornashirik kwambuk ni sihi, mashi orhin nimu sawera. Undari hom erema. Os yanga jihi Tesalonaikak ni tari wolo, jihi ma lal nirin kavak nari lir. Hako Avui Wasilaka or jelyashirik kwambuk ni sihi mashi orhin jirin nimu sawera. ³Nir mbeek mainmbango mashi las jirin ni saweshinak, nombo kavan ji tiyakmbaha ni saweri ambu nir. Uhu nir mbeek mbele mbele kavan ji ukmbaha ni saweri ambu nir, wahau. Uhu hi nihin ji hauwekmbaha, Avui Wasilakahi mashin ni saweri ambu nir, wahau. Uhu mashi las wavu nihik ni hishihi jirin ni haimba handambakmba ni saweri ambu nir, wahau.

⁴Mashi jivi Jisas Kraishin ni sawendari oso mbeek nihik ni hishihi ni sawendari ambu sir. Avui Wasilaka or mbashirik os nimu sawendara. Nir mbeek lerawu oson ni lanak ma nirin li rupshikmba ni landari ambu nir. Avui Wasilaka nom lerawu os ni larin or heyeha, or rupshikmbaha ni landari nir. Ortonom wavu os ni hishinda heyendari. ⁵Jihinjik angop ji heyenda sir. Nir mbeek jirin ni hokovihi, mbele mbe-lenjik jirin ni jisawendari ambu nir. Erem ni undari oso Avui Wasilaka angop or heyendari sir. ⁶⁻⁷Uhu nir mbeek jir nga ma anandi lal nga nirin hiushamak ji mbakmbaha ni mbandari ambu nir.

Nir aposel Kraishi onik kwambu nga ni nanda nir. Uwa osik jir mbele mbele ji ukwa os ni mbawa mainombo hom unda jir. Hako os jir nga ni liri wolo, erem ni uri ambu nir. Nijava jikisi sihin armek si owe undari hom, jirin erem armek ni undari nir. ⁸Nir jirin wapnuku nihik ni owenda osik, Avui Wasilakahi mashi jivin jirin ni sawendari nir. Hako oso nom nembes. Jirin wapnuku nihik ni owenda osik, os ma lal jirin mandingormekmba li uwa, nir jihi farniyik ni sinak li mandingormeshinak ni hakwak nimu hishinduwa. Unak jirin si jelyakmbahan. Mberem ushiwak? Jirin wapnuku nihik ni owenda oja. ⁹Jisasin hishindiya ma jirin, os jir nga ni liri wolo, lerawu havakavan ni laha mashi Avui Wasilakahin ni sawendari nir. Las avak men ni linak akwa mbele mbele yelndam nirin ji haha sunguwavu jihi kavak si nanda ngashi, karem ni mbaha akwan nihinjik ni frungawuhu ni akmbaha, niri tandi lerawu anandin ni landari angop ji heyendari sir. ^v

¹⁰Jir nga Avui Wasilaka nga angop ji heyenda sir, mbele mbele os jir Jisasin hishindiya ma jirin ni undarin. Nir orhi misokomek jivi mendek ni naha nombo wornan ni tiyandari nir. Nir mbeek mbele las ni urik mbangondari ambu sir. ¹¹Angop ji heyenda sir, os avoko jikisi orhin or owesawenda hom, jirin erem ni owesawendarin. ^{w12}Nir jirin ni saumukoloshinak sunguwavu jihi si mbornakmbaha ni owesawendari nir. Ushinak avak os Avui Wasilaka ji tiyakmba or mbanda nombon ji tiyakmbaha, sunguwavu mende nihi nga jirin ni owesawendari nir. Or angop jirin kamari ri. Ushinak kuyanga orhik ji ihi ukruharanda orhik ji likmbahan.

^t2:2 Ap 16:19-24; 17:1-9

^u2:4 Ga 1:10

^v2:9 Ap 20:34

^w2:11 Ap 20:31

**Jisasin hishindiyaanda ma ondo
nomorawun kishanda lir**

¹³ Mashi Avui Wasilakahin ni sawerik ji misiri mbeek, “Ma misambik fehe sawenda mashi sir,” karem ji mbaha mblarnari ambu jir, wahau. “Mashi Avui Wasilakahi indinga sir,” karem ji mbaha yawur ji misihi ji tiyari sir. Unda mashi oso jir Jisasin hishindiyaanda ma sunguwavu jihik si naha osmu jirin jelyanduwa. Uwa osik nir ermba ermbak Avui Wasilakan armesarmek nimu mbanduwa. ^{x14} Jisasin hishindiyaanda ma jirin, provins Judiak linda Judama ondon ji hishika. Avui Wasilakahi sios orok fehe Kraisi Jisasin li hishindiyaanda osik Judama anandi ondo lirin kavakavak undari lir. Jir nga erem, Kraisi Jisasin ji hishindiyaanda osik, jihi ma ol yanga nakrem ji linda ondo mu jirin erem kavak nanduwa. ^{y15} Judama ondo profet ol mas lindari ondon li mandingormeshihi Wasilaka nihi Jisas er nga mandingormeri lira. Uhu nirin li waplelenaha li mbashirik ni halashi iri nir. Uhu Avui Wasilaka os or rupshinda nombon li mblarna ermbehe ma amber wutari lihik li oweri lir. ^{z16} Mberem ushirik? Lir mashi jivin Judama ambu ondon ni sawekunda nombon arangonda lir. Lir mbeek Avui Wasilaka Judama ambu ondon or jivinakmba hishinda ambu lir. Erem li uwa, kavakava lihi oso wasilaka mendek si nawak Avui Wasilaka waplelena orhi osmu lihik nanduwa.

**Pol Tesalonaikak linda man indik or
heyekuri mendek or hishiri**

¹⁷ Jisasin hishindiyaanda ma jirin, Judama nirin kavak li nakmba li urik jirin nimu halashi tara. Uhunda osik kandakar nga nambek nimu linduwa.

Hako wavu nihi mbeek jirin ni hishawa ambu nir. Wavu mende nihi nga indik jirin ni heyekwak nimu hishinduwa. ¹⁸ Jirin ni heyekuri mendek ni hishiri nir. Hako an Pol, hindi mushak jirin a heyekmba nombo nombon a lasari nir. Hako Laulaka nombon or arangoshihindak nimu linduwa. ¹⁹ Nir kwambu mendek karem nimu hishinduwa. Os Wasilaka nihi Jisas indik or takwa wolo, jir sishinak lerawu jivi os ni landa si mukunak or heyehi hi nihin or hauoweshinak ni rupshikwa nira. ^{a20} Jir sishinak nir warje mende nga ni rupshihik kumbanukuk ni sikwa nir.

**Pol Timotin or mbashirik
Tesalonaikak lindak
or saunjelyakmba nor iri**

3 Nir jir mendenjik ni hishihi ni holori nir. Hako mbeek a rakuri nombo si sutlashirik a heyeri kom te. ^{b2} Uri osik Atensik ni lihi an nga Sailas nga shir Timotin shi mbashirik jihik ormu ira. Timoti maha indinga nihi hom nandari. Avui Wasilakahi lerawun landa mak or naha mashi jivi Kraishin sawenda ri. Jisasin tiyanda nombon jirin or saunjelyashinak kwambuk ji sitambanakmbaha orin shi mbashirik ormu ira. ^{c3} Las avak nomorawu os ji kishanda oso si unak, jihi lal wavu musha mushak ji hishihi ji tukuyinda ngashi, karem ni hishiri osa. Jihinjik angop ji heyenda sir, nir amber Jisasin hishindiyaanda ma nomorawun ni kishakmbaha Avui Wasilaka angop or mbahanda sir. ^{d4} Os jir nga ni liri wolo, karem ni saweri osa, nomorawu avak jir nga nir nga nihik talakwa sir, karem ni saweri nir. Uhunda nomorawu osmu jihik talanduwa. ⁵ Erem si nari osik mbeek nambek Timotin a toltangriri ambu nir. Las

^x2:13 2 Te 2:13 ^y2:14 Ap 17:5 ^z2:15 Ap 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19

^a2:19 Fl 2:15-16; 4:1; 2 Te 1:4 ^b3:1 Ap 17:15 ^c3:2 Ap 16:1-3 ^d3:3 2 Ti 3:12

avak Laulaka jirin or mamblaselashinak Jisasin ji hishindiyananda nombon ji halashinak lerawu os ni landa mendek si nanda ngashi. Karem a hishihi kolok Timotin a mbashirik jirin or heyekurik ormu ira. Uhu or heyeye indik or raha os ji liwa liwan or sawenak a misikmbahan.

**Timoti os indik or tari wolo
Tesalonaikak linda ma jip li sirin
Polin or sawerik or rupshiri**

⁶Timoti jirin or halaha angop indik tari ri. Uhu mashi os jip ji sindari nombon nirin or saweri karem. Avui Wasilakan ji hishindiyanaha man wapnuku jihik owenda jir. Uhu nirin ermbak armesarmek mbanda jir. Uhu jirin ni heyekmbaha ni hishiwa hom, jir nga nirin ji heyekmba jimu hishi menden-duwa. Karem or sawerik nimu misira. ^{e7}Jisasin hishindiyananda ma jirin, os Avui Wasilakan kwambu mendek erem ji hishindiyananda nombon ni misihi sunguwavu nihi osmu mbornanduwa. Uhu Jisasin ni hishindiyananda nombo orok talanda nomorawu oson nimu kishanduwa. ^{f8}Nir angop ni misiwa jir. Jir Wasilakan ji hishindiyanaha sitambananda jir. Er ji sitambana nahi, nir nga er ni rupshi mendehe kwambuk ni sitambanakwa nir. ⁹Nir jirin ni hishihi Avui Wasilakan ni sawewa wolo jirin nimu warje mende nga rupshinduwa. Uhu Avui Wasilakan armesarmek ni mbanda nombo mberem ni mbakwa ambu re. Oso warje mende nga nawa sir te. ¹⁰Niri tandi jirin ni hishihi Avui Wasilaka or halashinak jirin ni ta heyekmbaha orin ni sawenda nir. Jihik ni taha Avui Wasilakan ji hishindiyananda nombo jihi oso ni saumbornashinak, warje mende nga kwambuk si nakmbahan.

Pol Avui Wasilakan or saweri

¹¹Avui Wasilakan ni sawenak or nga Jisas Wasilaka nihi nga nirin fri halashinak jihik ni ikmbaha nimu sawenduwa. ^{g12}Uhu Avui Wasilaka jirin or jelyashinak, jir Jisasin hishiowenda ma jihi ambek wavu jihik ji anaowekmbahan. Uhu Jisasin hishindiyananda ambu ondo amber er nga warje nga wavu jihik ji owekmbahan, os nir jirin wapnuku nihik ni owenda hom. Karem Avui Wasilakan nimu sawenduwa. ¹³Erem ji undanjik Avui Wasilaka avak jirin or mbornashinak ji sika. Ushinak Jisas Wasilaka nihi nga ma ol orin hishindiyanaha hahanda li usaha er nga li rana wolo, jirin or heyewa jivi mendek ji naha, misokome Avui Wasilakahik mbeek mbele kava las nga jihik nakwa ambu sir. Omendinga sira.

Jir ji nokophirmbiriwa hala

4 Jisasin hishindiyananda ma jirin, mashi las a sawekwa karem. Nombo nombo os ji tiyanak Avui Wasilaka jirin or rupshikwa angop ni sawerik ji misiri sir. Uhundak os jimu tiyanduwa. Jir angop nir nga nakrem Wasilaka Jisasin ji tiyanda osik, jirin ni saumbornashinak ji sitambanaha, warje mende nga er ji funtlehavantlehe orin ji tiya ika. ²Mberem ushiwak? Jir Wasilaka nihi Jisas kwambu orhi orok mainkwambuk jirin ni saweshirik angop ji misiri osa.

³Os ji nakmba Avui Wasilaka hishiwa karem. Jir avak maome sunguwavu jihin simbalesik jihinjik orin ji haha, orhi mashi nom er ji misindiyanaha, misokome orhik jipwornak ji lika. Uhu nokophirmbirihulatulhakanda nombon er ji halaka. ^{h4}Uhu jir avak os ji nokop ukwak ji hishinda wavu oso ji-

hik tasandan er ji halaka. Uhu avak Avui Wasilaka rupshinda nombo worna nom ji tiyaka. Unak hulaima nokopma avak jirin li heyeheli rupshika.¹⁵ Las avak wavu kava si rasanak ji wap-kava hishihi nokophirimbirinda nombok ji layinda ngashi, os Avui Wasilakan kumasinda ma li unda hom.⁶ Jir avak nakrem Jisasin hishindiyananda ma lar ji haimba handambaha, nokove orhin ji masnalawa hala. Angop mainkwambuk ni sawerik ji misiri sir. Os erem ji u nahi, Avui Wasilaka avak wasa kavan or hakwa jir.⁷ Or mbeek erem unda nombon ni tiyakmbaha nirin or kama nor usharik orhik ni tari ambu nir, wahau. Jip wornak ni liyakmbaha nirin kamari ri.⁸ Uwa osik os mashi kason ji mblarna ormbeli nahi, jir mbeek mashi nihin ji mblarna ormbewa ambu sir, wahau. Jir Avui Wasilaka or Masikome orhin nirin hahanda ma otoi mashin jimu mblarna ormbenduwa.^k

Jihi ambek ji anarupshihili lerawun ji laka

⁹An mbeek nakrem Jisasin tiyanda ma ondon ji rupshinda nombo oson mashi lal nga na kayekwa ambu nir. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka angop or sawerik ji misiri sir.¹⁰ Uhu jir Jisasin hishindiyananda ma ol provins Masedoniak linda ondon rupshinda jir. Hako Jisasin hishindiyananda ma jirin, nir sunguwavu jihini ni saumbornashinak, os erem ji uwan warje mende nga er ji furtlehavantlehe ji uka.

¹¹Os mas jirin ni sawerik ji misindari hom, avak yawur ji yarihi, lerawu jihini ermbe ermbak ji furtlehavantlehe laka. Uhu akwa mbele mbelen jihinjik ji frungawuhu jikisnokopji jihini ji jelyaka.

Men ji lihi yaha ma lawa lerawu yejen heilakailambawa hala, wahau. Lerawun jihinjik ji laka.^{m12} Erem ji u nahi, mbeek mbele las frungukwa ambu jir. Unak Jisasin tiyanda ma ambu ondo jirin li heyeheli avak jirin li rupshihili hi jihini hauwekwa lir.

Jisas indiyok or taha nirin amber lahara tirsakwa ria

¹³Jisasin hishindiyananda ma jirin, nir ma ol Jisasin hishiowehe hahanda ondo mbele las lihik nakwan armek ji hishikmbaha, nimu sawenduwa. Las avak ji tlaholo mendenda ngashi, os ma ol Avui Wasilakan hishiowenda ambu ondo lihi ma li hawak li tlaholonda hom. Lir ma ol hahanda ondo indiyok li usahakwa ambu, karem li hishihi tlaholonda lir.¹⁴ Hako nir Jisas or haha indiyok usahari ri, karem ni hishiowenda nir. Uhunda osik ma ol Jisasin hishiowehe hahanda ondo erema. Avui Wasilaka or mbanak lir er nga li usaha Jisas nga nakrem indik takwa lir.ⁿ¹⁵ Mashi Wasilakahi os nimu jirin karem sawenduwa. Os Jisas indiyok or tawa wolo, nir liwa ma nir mbeek masmas ni ihi, orin maifuk ni heyekwa ambu nir, wahau.^{o16} Wasilaka avak lakak or mbanak, ensel or maifuk sinda oto or mbanak, fiwa Avui Wasilakahin li ufunanak, oro wolok Wasilaka orhinjik hevenin or halaha takakwa ri. Unak ma ol Kraisin hishiowehe hahanda ondo masmas usahakwa lir.¹⁷ Unak nir liwa ma nir er nga lewas lersuwuk ni lawuhu avak orok orin ni heyekwa nir. Uhu or nga ermbe ermbak orok ni likwa nir.¹⁸ Uwa osik mashi kaso avak jihini ambek ji anasaumbornaha ji lika.

^{i4:4} 1 Ko 6:13 ^{j4:7} 1 Pi 1:15-16 ^{k4:8} Lk 10:16; 2 Ko 1:22 ^{l4:9} Jn 13:34
^{m4:11} Ef 4:28 ^{n4:14} Ro 14:9; 1 Ko 15:3-4,12 ^{o4:15} 1 Ko 15:51-52

Ji auheye ji linak Wasilaka or taka

5¹⁻² Jisasin hishindiyaanda ma jirin, Wasilaka os or takwa wolo, hirnyanda ma hom tumsar or takwan jihinjik angop ji heyeyarinda sir. Unda osik nir mbeek mashi las nga os or takwa wolon ni kayeshinak ji heyekwa ambu sir. ^{p3}Hulaima nokopma avak karem li mba, “Mbele kava las talakwa ambu sir. Jipjip nimu linduwa.” Karem li mbana wolok, mbele mbele lirin kavak nakwa lirik talakwa sir. Os nokove jikisin si wakwak tumsar entlembalen si misinda hom, lirik talakwa sir. Ma lar mbeek oson wasisondahi ambu ri. ^q

⁴Hako Jisasin hishindiyaanda ma jirin, jir mbeek nirtle nirndum nanda mishik linda ambu jir. Uwa osik Jisas tumsar or takwa wolo mbeek lishnyafakwa ambu jir, os hirnyanda ma tawak ji heyeye ji lishnyafanda hom, wahau. ⁵Jir amber ta ji harawak linda ma jira. Nir mbeek nirtle nirndum nanda mishik ni linda ambu nir. ^{r6}Uwa osik nir avak yawur ni auheyehe, ni ruwol tava oloho ni lika. Las avak os ma lal li unda hom ni suknya hishanda ngashi. ⁷Angop ni heyenda ola. Suknyanda ma ondo niri wolok suknyanda lir. Uku kavan anda ma ondo nirikop uk aha ambarambasinda lir. ⁸Hako nir ukruharandak ni linda nir. Unda osik ni ruwol tava oloho Avui Wasilakan ni hishiowehe, ma anandin er nga ni rupshika. Erem ni u nahi, mbeek mbele kava las nihik nakwa ambu sir. Uhu os Wasilaka indiyok nirin or lakwa oson ni nikishihi jip ni lika. Uhu ni auheyehe kwambuk ni sika. ^{s9}Avui Wasilaka mbeek waplelena orhi oso nihik si nakmbaha nor kamahanda ambu

nir, wahau. Or Wasilaka nihi Jisas Kraiss kavakava nihin or yoko ermbehe, nirin indiyok or lakmbaha nor kamari nir. ¹⁰Jisas nirnjik hari ri. Uhunda osik os ni liwa mo ni hawa, avak or nga ermbe ermbak ni likwa nir. ^{t11}Uwa osik jir amber jihi ambek ji anasaumbornaha, ji ananjelyaha ji lika, os ermbe ermbak ji unda hom.

Avui Wasilaka orhi man or jelyashinak avak jivijivi nom li uka

¹²Jisasin hishindiyaanda ma jirin, nir jirin ni sawekwa karem. Jir avak sios lida jihi ol jirin jelyanda lihi siyok ji sika. Mberem ushiwak? Wasilaka lirin or kamashihindak olmu sinduwa. Uhu kavakava jihi os ji undan li heyeye jirin li tolo wornashinak wornak ji sikmbahan. ¹³Lerawu os li landan ji hishihi ji mba, “Lerawu jivin landa lir,” karem mbaha lirin warje nga ji rupshihi hi lihin ji hauoweka. Uhu jihi ambek ji anafalika. ¹⁴Jisasin hishindiyaanda ma jirin, jirin nimu sawenduwa. Homborombonda ma ondon ji ngria saweshinak lerawun kwambuk li laka. Uhu ajelijisinda ma ondon ji saumbornashinak kwambuk li sika. Uhu ma ol kwambuk sinda ambu ondon naman ji saunjelyashinak, kwambuk li sika. Uhu ma amber mainalok ji saweka. ^{u15}Hako os ma jirin kavak li uwa, jir nga lirin wasan kavak ji uwa hala. Ermbe ermbak jihi ambek jivijivikop ji uhu, ma anandi er nga armek ji uka. ^{v16}Ermbe ermbak ji rupshika. ^{w17}Uhu ermbe ermbak Avui Wasilakan ji saweka. ¹⁸Mbele mbele jivi nga kava nga amber ol jihik talawa, Avui Wasilakan armesarmek ji mbaka. Or erem ji ukmbaha hishinda ora. Mberem ushiwak? Jir angop Kraiss Jisashi mak na-

^{p5:1-2} Mt 24:42-43; 2 Pi 3:10; Rev 3:3 ^{q5:3} Mt 24:39; Lk 21:34-35

^{r5:5} Ro 13:12 ^{s5:8} Ais 59:17; Ef 6:14,17 ^{t5:10} Ro 14:8-9; 1 Te 4:14

^{u5:14} 2 Te 3:6,11 ^{v5:15} Ro 12:17; 1 Pi 3:9 ^{w5:16} Fl 4:4

handa oja. ^{x19}Os Masikome Avui Wasilakahi os mbele las ji ukmbaha nor sauhawa, avak jihinjik ji pantlewa hala. Os or mbawa hom ji uka. ^{y20}Uhu Masikome Avui Wasilakahi or sauhawak jirin profet mashik sawewa ma lihi mashin ji misika. Lirin ji wapkava hisihi ji kumasiwa hala. ²¹Hako mashi os li sawewan armek ji eweheyeye, mainome nom ji misi ji tiyaka. ^{z22}Uhu mbele mbele kava amber ji halaha ji atamataweyaka.

²³Avui Wasilaka ortonom waphimbijin nirin or handa osik, orin nimu sawenduwa. Ushinak jirin or jelyashinak jivi mendek ji likmbahan. Os ji hishinda nombo jihi nga, ji ukmba hishinda nga, mbele mbele ji unda nga, worna mendek si nanak, Wasilaka Jisas Kraisi indik

or tawa wolo, mbeek mbele kava las nga nakwa ambu jir, wahau. ^{a24}Avui Wasilaka or jirin kamahanda oto os or ukmbaha nor mbahanda hom, omendingak or ukwa sir. Or mbeek mashi las or mbahandan or hishakwa ambu sir. Os or mbahanda hom or ukwa sir. ²⁵Jisinin hishindiyananda ma jirin, jir avak Avui Wasilakan ji sawenak nirin or jelyaka. ^{b26}Jir avak hulaima nokopma Avui Wasilakahin armesarmek ji makaptakhavan tleka. ²⁷An Wasilaka nihi Jisas Kraisi kwambu orhi orok mainkwambuk jirin amu sawenduwa, jir jekamba kason ji ritim unak, Avui Wasilakahi ma amber li misika. ²⁸Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waprushu Wasilaka nihi Jisas Kraishi jir nga si naka. Unda kasira. Ambehoma.

^{x5:18} Ef 5:20 ^{y5:19} Ef 4:30 ^{z5:21} 1 Jn 4:1 ^{a5:23} 2 Te 3:3

^{b5:25} Kl 4:3; 2 Te 3:1

Jekamba nindisik Pol yanga Tesalonaikak lindanjik or kayeri

1 An Pol, Sailas fre Timoti nga ni lihi, jekamba kason jir sios yanga Tesalonaikak lindanjik amu kayenduwa. Jir Avui Wasilaka nga Wasilaka nihi Jisas Kraiss nga tiyanda ma jira. ²Jirnjik Avui Wasilaka nihin a sawenak or nga Wasilaka Jisas Kraiss nga waprushsi frihi nga waphimbiji frihi nga fri halashinak jihik si naka. ^c

Tesalonaikak fehenda ma ondo nomorawu si talari wolo kwambuk sindari lir

³Jisasin hishindiya ma jirin, Avui Wasilakan ji hishiowenda nombo nga, jihi ambek ji anarupshinda nombo nga, osmu wasilakak nanduwa. Oson ni misihiri ermba ermbak jirin ni hishihi, Avui Wasilakan armesarmek ni mbanda nir. ⁴Os sios anandik ni iwa wolo erem ji unda oson ni sawehe hi jihini ni hauowenda nir. Nir mbele mbele ma kava jirin li unda nga, nomorawu os orok ji kishanda nga, ni sawehe karem ni mbanda nir, “Tesalonaikak fehenda ma ondo kwambuk li sihi, nomorawu lihik si talawan kishanda lir,” karem ni mbanda nir. ^d

⁵Avui Wasilakan yawur ji tiyanda osik nomorawu jihik talawak ji kishanda oso osmu mukunduwa, Avui Wasilaka mbele mbele ni undan armek or oweiweheyehe korbak or mbakwan. Jir orin ji hishiowenda osik or mbanak hevenik ikwa jir. Hako ma ol orin kumasinda ondo or mbanak hik ikwa lir. ⁶⁻⁷Os Wasilaka Jisas hevenin or halaha korbak hi ukruharanda nindik or tawa

wolo, ensel orhi kwambu ngashi ondo nga takwa ri. Oso wolo Avui Wasilaka or ushinak nomorawu os ji kishanda oso mendek si nanak jir nga nir nga jipjip ni likwa nir. Uhu ma ol jirin kavakavak unda ma ondon wasan or hanak, nomorawu kava indingan ermba ermbak er kishakwa lir. Os erem or ukwa oso mainomendingak or mbaha or ukwa sir. ^{e8}Os erem si nakwa wolo ma ol Avui Wasilakan tiyakwak hishinda ambu ondo nga Wasilaka Jisas Kraiss mashi orhin misikwan turanda ondo nga nor unak kavak nakwa lir. Uhunda ma ondo avak wasa lihin erem lakwa lir. ^{f9}Ma ol erem nanda ma ondo avak Avui Wasilaka or mbashinak, orin li halaha, kwambu orhi os ukruharanda ngashi nga li halaha, home mendek li i lihi, nomorawu wasilaka oson ermba ermbak er kishakwa lir. ^{g10}Wasilaka nihi Jisas avak or tanak ma ol orin hishiowehe orhi mak nahanda ondo amber hi orhin metenjek li hauowehe rupkapshikwa lir. Unak jir er nga rupshikwa jir. Mberem ushiwak? Jir Avui Wasilakahi mashi os jihi nindik ni sawerin ji misihiri kwambuk toltangriri jir. ^h

Avui Wasilaka Tesalonaikak linda man or jelyakmbaha Pol le orin li saweri

¹¹Nir ermba ermbak Avui Wasilaka jirin or jelyakmbaha nimu sawenduwa. Ushinak mbele mbele jivi os ji ukmbaha or mbahanda nom ji uka. Erem ji uhu avak misokome orhik jivik ji naka. Avui Wasilaka kwambu orhin jirin or hakmbaha nimu sawenduwa. Ushinak nombo os orin ji hishiowenda jihi oso si unak jivijivi os ji ukwak ji hishinda nom ji uka. ⁱ¹²Jisas Kraiss Wasilaka nihi God indinga oto waprushsi orhi jihik si nashihindak,

^c1:2 Ro 1:7 ^d1:4 2 Ko 7:4; 1 Te 2:19 ^e1:6-7 Ro 12:19; 1 Te 3:13

^f1:8 Ais 66:15 ^g1:9 Ais 2:10 ^h1:10 Kl 3:4 ⁱ1:11 Kl 1:9; 1 Te 1:2-3

Avui Wasilakan nimu sawenduwa. Unak hulaima nokopma jirin li heyehé Wasilaka nihi Jisashi hin li hauowenak, or nga hi jihin or hauowekmbahan.

Ma or man unak Avui Wasilakan li kumasikwa ma avak talakwa ri

2 Jisasin hishindiyananda ma jirin, mashi las ni sawekwa karem. Wasilaka nihi Jisas Kraiss avak or taha nirin larandirsakwa ri. Mambla jihin armek ji owehe, mashi nihi kason ji misi. ²Ma lal avak li taha karem mbakwa lir, “Wasilaka angop indik tari ri,” karem haimba handambakwa lir. Hako erem li mbanak ji misihi, ji lishnyamashnyaha, wavu musha mushak ji hishiwa hala. Hovok ma lal li taha karem mbakwa lir, “Wasilaka angop indik tari ri. Masikome Avui Wasilakahi or sauhashiwak karem amu sawenduwa,” karem haimba handambakwa lir. Hako erem li mbanak ji misihi ji lishnyamashnyaha wavu musha mushak ji hishiwa hala. Hovok ma lal li taha karem mbakwa lir, “Wasilaka angop indik tari ri. Ma lar or sawerik a misihindak amu sawenduwa.” Karem li mbanak erem li mbawan ji misihi ji lishnyamashnyaha wavu musha mushak ji hishiwa hala. Hovok ma lal li taha karem mbakwa lir, “Wasilaka angop indik tari ri. Pol karem or kayeshirik a heyhendak amu sawenduwa.” Karem li mbanak erem li mbawan ji misihi ji lishnyamashnyaha wavu musha mushak ji hishiwa hala. ³Avak ji halanak ma lal jirin li haimba handambawa hala. Ji misi, Wasilaka os or takuna wolo, mbeek men er nakwa ambu sir, wahau. Masmass ma ol Avui Wasilakan hishindiyananda ondo mushak mashi orhin li mblarna erembehe orin

kumaifakwa ola. Unak ma kava indinga or tala nor mbanak, ma musha Avui Wasilakan kumaifakwa lir. Hako ma kava oto Avui Wasilaka angop mas or mbahandari hom, kumak avak hik or ihi kavak nakwa ri. ⁴Ma kava oto korbak or talawa wolo, malakamak or naha hi orhin orhinjik or hauowehe, mbele mbele amber or mbashinak orhi siyokop sikwa lir. Uhu mbele mbele amber ol ma ewe li lotu undan pantlekwa ri. Uhu tempel aka Avui Wasilakahik or layi lihi karem mbakwa ri, “Antonom god anira.” ^k

⁵Hako jir nga na liri wolo, mbele mbele kando talakuri angop a sawerik ji mistakori sir. Mashi os a saweri am ji hishari os mo? ⁶Angop ji heyenda sir, ter wolo mbele las os ma kava oto korbak or talakwa nombon osmu arangonduwa. Hako Avui Wasilaka os or mbahanda wolok si nanakop, korbak talakwa ri. ⁷⁻⁸Hako ter Laulaka ormu siyok wayok lerawun landuwa. Hulaima nokopman or mbaskashinak Avui Wasilakahi mashin li mblarna ermbekmbaha ormu lerawun landuwa. Erem siyok wayok or laha inak ma or nombon arangowa ma oto ishinakop, ma kava oto korbak talakwa ri. Hako Wasilaka nihi Jisas ukruharanda nga korbak or talaha or sumandama ushinak hakwa ri. Uhu ukruharanda orhi oso avak si unak, kava indingak nakwa ri. ⁹Os ma kava oto korbak or talakwa wolo, kwambu Laulakahik talakwa ri. Uhu Laulakahi kwambu orok lerawu wasilaka ma undahi ambu ondon or uhu mbele mbele apsham apshamhi nga ukwa ri. ^{m10}Uhu os or mbafirimbanda kava orhik avak or haimba handambanak, ma ol mashi Avui Wasilakahin mblarnanda ma ondo avak nombo kava orhi oson li tiya ihi

^j2:3 1 Ti 4:1; 1 Jn 2:18; 4:3 ^k2:4 Ese 28:2; Dan 11:36

^l2:7-8 Ais 11:4; Rev 19:15 ^m2:9 Rev 13:11-13

kavak nakwa lir. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka lirin or jivinakunda mashin li misiri sir. Hako mbeek li tiyakurik hishiri ambu lir. Lir mashi oso mbafirim-banda mashi, karem mbanda ola. ¹¹ Uwa osik Avui Wasilaka hishiyarinda lihin or tolo ambasikwa lir. Ushinak mbafirimbanda mashi oso li misihi, mashi omendinga sir, karem mbakwa lira. ¹² Lir kavakava nom li ukmbaha li rupshihhi mashi omendingan misindiyanda ambu lir. Unda osik os Avui Wasilaka mbele mbele li unda undan or oweiwei-heyehhe nor mbawa wolo, avak os li unda wasa kava lihin or hakwa lir.

Avui Wasilaka jirin or jivinakmbaha angop or kamahanda jir

¹³ Hako Jisasin hishindiyananda ma jirin, Avui Wasilaka jirin wapnuku orhik owenda ri. Uhunda osik ermba ermbak jirin ni hishihi orin armesarmek ni mbanda nir. Mberem ushiwak? Mbele mbelen or u namber, jirin or jivinakmba kamari ri. Ushinak mashi orhi omendingan ji misindiyaha misokome orhik jivi mende indingak ji nakmbaha Masikome orhin jirin ormu hara. ¹⁴ Avui Wasilaka jirin or usharik ji rari karem. Mashi jivi Jisas Kraishin ni sawerik ji misihi os jimur orhik tara. Unda osik jir Jisas Krai Wasilaka nihi nga nakrem ukruharanda orhik likwa jir. ¹⁵ Uwa osik Jisasin hishindiyananda ma jirin, jir avak kwambuk ji sika. Mashi Avui Wasilakahi angop ni sawerik ji misinda nga jekambak ni kayeshirik ji heyenda nga ji tiyaka.

¹⁶ Avui Wasilaka nga Jisas Krai Wasilaka nihi nga opmu jir nga nir nga wapnuku frihik owenduwa. Uhu waprupshi frihi nirin fri hashihindak, sunguwavu

nihi ermba ermbak osmu mbornanduwa. Ushiwak os jipjip ni likwa wolo oson ni nikishihi nimu rupshinduwa. ¹⁷ Frir jirin fri jelyashinak wavu jihi kwambuk si nanak, mashi jivijivi nom ji mbaha mbele mbele jivijivi nom ji uhu ji liyaka.

Avui Wasilakan ji sawenak avak nirin or jelyaka

3 Jisasin hishindiyananda ma jirin, mashi las jirin ni sawekwa karem. Jir avak Avui Wasilakan ji sawenak nirin or jelyaka. Unak mashi Wasilakahin yanga yangak ni sawenak, ma mushak li misi li tiyaha mashi orhin li hauoweka, os jir misindiyaha mashi orhin ji hauowenda hom. ² Uhu Avui Wasilakan ji sawenak os ma kava ondo nirin kavak li nakwa nombo oson or arangoshinak ni lika. Mberem ushiwak karem ni mbandu? Angop ji heyenda sir, ma lal mbeek Jisas Kraisin hishindiyananda ambu lir. Ma ondo olmu nirin kavak nakmba unduwa. ³ Hako Wasilaka ome omekop or mbaha os or mbawa hom unda ri. Uwa osik angop ji heyenda sir, kwambu orhin jirin or haha or arangoshinak likwa jir. Unak Laulaka mbeek jirin kavak nakwa ambu ri. ⁴ Kwambu mendek karem nimu hishinduwa, jir Wasilakan ji hishindiyananda osik, mbele mbele os ji ukmba ni sawewan ukwa jir, os ermba ermbak ji unda hom. ⁵ An jirnjik Avui Wasilakan amu sawenduwa. Ushinak jirin or sauhashinak man wapnuku orhik or owenda hom jir nga ma anandin wapnuku jihik ji owekmbahan. Krai nomorawun men mayam or kishanda hom jir nga nomorawun men mayam ji kishakmbaha amu sawenduwa.

**Halanak ma amber lerawun li laha
lihinjik akwan li frungawu li aka**

⁶ Jisasin hishindiya ma jirin, Jisas Krais Wasilaka nihi kwambu orhik jirin kwambuk nimu sawenduwa. Os Jisasin hishindiya ma jiri lal lerawun li lakwan li halaha men li sauhomboho mashi kas ni sawewan mbeek li misindiya nahi ambu, jir lir nga nakrem ji liwa ji hala. ^{p7} Os ni landa hom ji lakwa nombo angop ji heyenda sir. Os jir nga ni liri wolo nir mbeek men ni liyandari ambu nir. ^{q8} Nir mbeek akwa jiri lal men ni mbarik ji harik ni andari ambu nir, wahau. Las avak wawu jiri kavak si nanda ngashi, karem ni hishihi, lerawu havan niri tandin ni laha, akwa nihin nihinjik ni frungawundari nir. ^{r9} Nir aposel Kraishi nir. Nir kwambu ngashi nir. Unda osik akwan ni silirik ji handahik ni nari nir. Hako, wahau. Ni silindari ambu nir. Mberem ushirik? Nir ni hishiri, tos nir linda hom ji likmbaha ni hishiri nir. Las avak akwanjik jirin ni silinak ji heyeye jir nga erem ma anandin ji silinda ngashi. Karem ni hishihi mbeek akwanjik jirin ni silindari ambu nir. ^{s10} Os jir nga ni liri wolo nir mashi karem jirin ni sawendari nir. Os ma lar sauhomboya nahi, avak akwan orin ji hanak or awa hala. ¹¹ Hako ter ni misiwa jiri lal, men olmu lihi yanduwa. Lir mbeek lerawu las landa ambu lir. Lir lihinjik lerawun lakwan li halashihi, olmu ma lawa yejen heilakailambaha yanduwa.

^{t12} Erem nanda ma ondon kwambu Wasilaka Jisas Kraishik amu sawenduwa, “Jir jihinjik lerawun ji laha akwan ji laka. Men ji lishihi ma anandin akwanjik ji siliwa hala.” ^{u13} Jisasin hishindiya ma jirin, jir ermba ermbak nombo wornan ji tiyaha armek ji uka. ^{v14} Os jiri lar mashi amber jekamba karok a kayendan or heyendiya nahi ambu, erem uwa ma oto avak ji heyeye or nga nakrem ji liwa ji hala. Ushinak avak os erem or uwa kava orhi oson or heyeye or humblaraha nor halaka. ¹⁵ Hako orin ji ngriaha wutarik ji owekmbaha ji uwa hala. Or Jisasin jir nga nakrem hishindiya ma ri, karem ji hishihi orin ji tolo worna. ^w

Pol lirin wesambasan or hari

¹⁶ Wasilaka ortonom waphimbiji tontlo oria. Jipjip ji liwa wolo nga nomorawu si talawa wolo nga ermba ermbak jirin or ushinak, waphimbiji orhi jihik si naka. Unak Wasilaka avak jir nga nakrem or sika. ¹⁷ An Pol, wesambasa mashi kaso nom tava anhik jirnjik amu kayenduwa. Jekamba anhi amber wesambasa mashi tava anhik a kayenda nir. Ushinak ma avak li heyeye li mba, “Pol kayenda jekamba kasir,” karem li mbakmbahan. ¹⁸ Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waprupshi Wasilaka nihi Jisas Kraishi or halashinak jir amber hom jihik si naka. Unda kasira. Ambehoma.

Jekamba maifu Pol Timotinjik or kayeri

1 An Pol anira, jekamba kason mir Timotinjik amu kayenduwa. Avui Wasilaka fre Kraisi Jisas anin aposelik fri kamashihindak lerawu frihin amu landuwa. Avui Wasilaka nirin jivinahanda ma ria. Kraisi Jisas ermba ermbak linda onson handa ma ria. Frir mu anin fri kamashihindak lerawu frihin amu landuwa. ²Timoti, an nga mir nga Kraisi nakrem shi tiyaha an nanda hom mi nawa osik mir jikisi anhi mira. Mirnjik Avui Wasilakan a sawenak or nga Kraisi Jisas Wasilaka nihi nga waprupshi frihi nga holo frihi nga waphimbiji frihi nga avak fri halashinak mihik si naka. ^x

Welmbahalaha maintarmben sawenda ma ondon ji auheyeka

³Os provins Masedoniak a ikuri wolo karem mirin amu sawera, “Mai, yanga Efesus orok er lihi ma ol welmbahalaha maintarmben sawenda ma ondon kwambuk pantleshinak os erem li sawendan li halaka.” ⁴Ma ondo mbele mbele ol mas misumu lihikop sishi naha rahanda mashin li sawewak ma olmu lihi ambek anajinduwa. Hako os erem li sawenda nombo oso mbeek man jelyashiwak kwambuk li sihi Avui Wasilakan li hishinda nombo lihi kwambuk nakwa ambu sir, wahau. Karem nanda osik lirin pantleshinak er li halaka. ^{y5}Os a hishihi na mbawa karem, Jisasin tiyanda ma ondo halanak lihi ambek li anarupshika. Uhu anarupshinda lihi oso halanak wornakop er si naka. Uhu halanak kavakava ol li undan ermba ermbak Avui Wasilakan li sawenak or laha ermbeshinak jivik li naka. Uhu Jisasin tiyanda nombo lihi wavu nam-

taskop si naka. ⁶Hako welmbahalanda ma ondo nombo wornan tiyandan angop li halawa sir. Uwak wavu lihi angop si fenjeshiwak olmu maintarmben saweyanduwa. ⁷Lir Moseshi lon sawenda mak li nakmbaha hishinda ola. Hako mbeek lo onson hishiyarinda ambu lir, wahau. Men li mbafirihli li mba, “Lo Moseshi karem nanda sir,” karem mbanda ola. Hako lir mbeek lo oso maintontlo sihin yarinda ambu lir.

⁸Hako angop ni heyenda sir, Moseshi lo oso jivi sira, os ni halashinak Avui Wasilaka mbahanda hom lerawun si lanahin. ⁹Lo oso lerawu sihi mberem si nandu? Avui Wasilaka mberem ukurik lo onson or ewer? Ma jivin si tolo wornakmbaha eweri or mo ma kavan si tolo wornakmbaha eweri or? Ma kavan si tolo wornakmbaha eweri ora. Ma ol lo orhin mblarnaha ferfar unda, ma ol orin halaha kavakavan unda, ma ol mashi orhin mblarnaha mbele mbele misambik fehen tolonda, ma ol avoko nijava lihin mandingormehe ma anandin er nga mandingormenda, ¹⁰ma ol nokophirimbirik layinda, ma ol hulayi ambek nokove nga li liyanda hom unda, ma ol hulaima nokopman li lai ma anandin haha yan landa, ma ol mbafirimbaha mba, “Avui Wasilaka or heyewak mashi kas a mbawa ome sira.” Hako men mbafirimbanda lir. Uhu ma ol mbele mbele amber Avui Wasilakahi mashin mblarnanda. Ondonjik lo onson ormu ewera. Maintontlo os lo onson or eweri karem. Or eweshinak mbele mbele kavakava os ma li uwan avak si muku si mba, “Kaso kava sir, mbeek mashi Avui Wasilakahi nga nakrem nanda ambu sir.” Karem si mukukmbaha lo onson ormu ewera. ¹¹Mashi kas jirin a sawewa kaso mashi jivi Avui Wasilakahi os nirin or hahandari nga nakrem nanda sir.

^x1:2 Ap 16:1-3; Ta 1:4 ^y1:4 1 Ti 4:7; Ta 1:14 ^z1:8 Ro 7:12,16

Mashi jivi orhin anin or hashihindak hulaima nokopman a sawekmbahan. Or Wasilaka mende ria. Uwosik hi orhin ni hauoweke.

Pol hi Avui Wasilakahin or hauoweri

¹²Wasilaka nihi Krai Jisas anin or kamaha kwambu orhin or hashindak lerawu orhin amu landuwa. Uwosik arme-sarme mendek orin amu mbanduwa. ^{a13}Hako ome sira. Mas wavun a tormble number, orin a okolehe wutari orhik a naha ma orhin a jila mandingormelakurik a undari nir. Hako os erem a urik or heyeri mbeek orin wavu anhik a ewehe orin yawur a heyekrahakorori ambu nir. Undari osik anjik or holoho anin ormu jivinara. ^{b14}Wapjivi orhi os anin or hari oso wasilaka mendek nari sir, kasai uku si rasaha hoje ngoronda hom si nahanda osik mbeek sainanda ambu sir. Wapjivi orhi oso anhik si naha si ushiwak orin sunguwavu anhi nga na hishiowehe hulaima nokopman a rupshihori orin amu toltambana sinduwa, os liri mik si oho sinda hom Krai Jisasik amu sinduwa.

¹⁵Krai Jisas misambi torok nir kavakavan undari man or jivinakurik tari ri. Mashi kaso omendinga sira. Uwosik ni misihi ni tiyaka. Hako an mas kavakava warje mende nga na undari nir. Kavakava os a undari mbeek ma lar erem undahi ambu ri, wahau. ^{c16}Hako Krai Jisas mbeek ma ol kavakavan undan kolomalok kumasi mendenda ambu ri, wahau. An kavakavan warje mende nga na undari nir. Hako Jisas Krai anin or jivinashihindak ma amber avak li heyeheli krahakoroka, or mbeek ma ol kavakavan undan kolomalok kumasi mendenda ambu ri. Oson li heyeheli lir nga avak orin wavu lihik li

ewendanak ermba ermbak linda oson livai laka. ¹⁷Avui Wasilaka malakama ermba ermbak linda ri. Hako nir ma misambik fehe mbeek orin ni heyendahi ambu nir. Ortonom God indinga ria. Uhunda osik nir amber hi orhin ni hauowenak or malakama nihik er or naha lika. Ome sira.

¹⁸Jikisi anhi Timoti mirin, profet mashi os mas li sawenda mainombo hom indik mirin amu sawenduwa. Unak mashi oso korme sayi hom mi toloho avak awun jip uka. ¹⁹Mir avak os Krai sin mi tiyanda nombo nom er toltangrika. Uhu mbele os jivik nanda nga os kavak nanda nga armek yarika. Uhu jivik nanda nom er tiyaka. Misi, ma lal nombo kavak li siwan angop heyeyariwa lir. Hako lir mbeek Avui Wasilakan li halashiwak lirin tolo wornanda ambu ri. Uwosik nombo kava orok er li iwak Jisasin li hishiowenda nombo lihi angop mendek nawa sir, os sip solwarak si ihi sunja lakak si jindirihili si lunlandu rakanda hom. ²⁰Ma lihi lap Himeneus fre Aleksander erem nanda vri. Unda osik fririn Laulakahi tavak a halashihindak opmu sinduwa. Erem a ushinak os erem fri unda kava frihi fri heyeheli, os mashi Avui Wasilakahin fri mblarnaha orin fri okolendan, er fri halakmbahan. ^d

Nir avak Avui Wasilakan ni sawenak ma amber or jelyaka

2 Misi, mirin a sawekwa karem, ma ondon sawenak lir ermba ermbak Avui Wasilakan armesarmek li mbaha orin li saweka. Ma amber ondonjik li sawenak orvai lirin jelyaka. ²Uhu malakama nga ol gavmanhi lerawun landa ondonjik er nga li sawenak lerawu os li landan or jelyaka. Ushinak mbeek

^a1:12 Ap 9:15; 1 Ko 15:9-10; Ga 1:15-16 ^b1:13 Ap 8:3; 9:1-5

^c1:15 Lk 19:10 ^d1:20 1 Ko 5:5; 2 Ti 4:14-15

nomorawu las nihik talakwa ambu sir. Unak avak nir amber jipjip ni lihi Avui Wasilakahi nombon ni tiyaha os or mbawa hom ni uka. ³Nombo os erem orin ni sawenda nombo oso misokome orhik or heyewa jivik si nawak rupshinda ri. ⁴Or hulaima nokopman jivinahanda ma ri. Ma amber or jivinakmbaha hishinda ri. Ushinak mashi orhi oso mainome sihin yawur li heyeha kraha korokmbahan. ⁵⁻⁶Angop ni heyenda sir, God namtar nom linda ria, or Avui Wasilaka nihi oria. Hako or mbeek ma misambik fehe nga nakrem lindari ambu ri. Or orhik or lirik, lir lihi lindari lir. Uhu wutarik nandari lira. Hako os or mbahandari wolok si narik Kraisi Jisasin or halashirik Kraisi orhinjik fleya hom maome orhin or hashirik li mandingormeshirik os wutarik li nandari oso osmu mendek nara. Kraisi suman or tivihulu hulumangok or sishirik wutarik li nandari oso mendek nara. Os Kraisi erem or uri oso osmu mukunduwa, Avui Wasilaka ma amber or jivinakmbaha hishinda ri. ^{e7}Anin aposelik or kamaha mashi orhin anin or hashinak a ihi ma ol mashi orhin mblarnanda ondon a sawekmbahan. Lirin a saweshinak Jisasin wawu lihi li eweha mashi omendinga orhin li tiyakmbahan. Unda mashi kas a sawewa kaso omendinga sira, an mbeek a mbafirimbanda ambu nir. ^f

⁸Ji misi, os ji tirsaha ji lotu uwa wolo hulayi jirin, tavan ji lalawuhu Avui Wasilakan ji saweka. Uhu wawu jihin orin ji haha ma worna mak ji naka. Uhu os ji waplelenaha anangriyandan er ji halaka. Uhu ermaba ermbak orin ji saweka.

Pol mashi kwambu kason nokopji li sikundari nombon or saweri

⁹Mashi las jir nokopjin a sawekwa karem, kowen armek ji faleka. Jir avak masakukwa jihi nga maome jihi nga mbele mbele ya lakak li frungawunda ondok ji tlhapsikwak ji hishombash-iowewa hala. Uhu kowe ya lakak li frungawundanjik ji mbawa hala. ^{g10}Hako halanak nokove ol Avui Wasilakahi mashin tiyanda ondo lerawu jiwivavi nom li laka. Unak os erem li uwa nombo oso si unak jele mendek li naka, os lihinjik li tlhapsinda hom. ^{h11}Nokopji jirin ji misi, Avui Wasilakahi ma mashin li sawewa wolo mayam armek ji misihi ji hishiyarika. Mashi os li sawewan ji misihi lihi siyok ji sika. ¹²An mbeek a halashiwak hulayi nokopjihi siyok li siwak nokopji Avui Wasilakahi mashin lirin sawenda ambu lir, wahau. Halanak nokopji men mayam li lihi li liwangarika. ⁱ¹³Mberem ushiwak? Avui Wasilaka Adamin masmas or ushihikop Ivin or uri sir. ^{j14}Ushirik Adam mbeek Laulakahi mashin masmas misiri ambu ri. Hako Iv oso mu mashi oson misihi Avui Wasilaka fri ukmbaha nor mbahandari ambu oson ura. ^{k15}Undosik halanak nokopji jikisin li waka. Uhu os Jisasin sunguwawu lihi li eweha ma amber li rupshihi nombon jivin li tiya nahi, avak Avui Wasilaka lirin or jivinakwa lira.

Wasman nga dikon nga ma worna mak er li naka

3 Omendingak jirin amu sawenduwa, os ma lar wasmanik or nakwak or hishi nahi, or lerawu jivin lakwak hishinda ri. ¹²Halanak ma or wasmanik nakwak hishiwa ma oto nombon jivi nom

^{e2:5-6} Ro 3:29-30; Ga 1:4 ^{f2:7} Ap 9:15; Ga 2:7-8; 2 Ti 1:11

^{g2:9} 1 Pi 3:3-5 ^{h2:10} 1 Ti 5:10 ^{i2:12} 1 Ko 14:34

^{j2:13} Stt 2:7,21-22; 1 Ko 11:8-9 ^{k2:14} 2 Ko 11:3; Ga 3:1-6 ^{l3:1} Ap 20:28

or tiyanak hulaima nokopma misokome lihiik li heyenak mbeek mbele kava las orhik nanak li heyekwa ambu sir, wahau. Or avak nokove namtas nom or laka. Uhu nor ruwol tava oloho nor lika. Ma ol aka orhik tawan armek or uka. Uhu Avui Wasilakahi mashin yawur or ewesaweka. ^{m3}Uhu uku kavan or awan or hala. Ya mendenjik or hishombash-iowewan or hala. Uhu nombok wapele-naha awun unda nombon or hala. Hako halanak yawur or hishiyarihi man naman nalok mbaha tolo wornanda mak or naka. ⁴Halanak jikisnokopji orhin armek or uhu jikisi orhin armek or ewesaweka. Erem or ushinak orhi mashin li misiwa, mbeek li mblarna ermbekwa ambu sir. ⁵Hako os jikisnokopji orhi nga jipjip or una ambu nahi, wasmanik or nawa erema. Siosik maifuk or sihi lerawun or lawa nga mbeek jivik nakwa ambu sir. ⁶Ma or akri sunguwavun tormblewa ma oto kolok wasmanik ji kamawa hala. Mberem ushiwak? Las avak orhinjik or sihi samsamfa nor uyaha or takatukuyinda ngashi, Laulaka or takatukuyiri hom. ⁷Hako halanak Kraishi ma nga ma ol lotu unda ambu ondo nga ma oton li heyeheli mba, “Ma oto jivi mende ria.” Os erem jivik or nanak li heyeheli nahi ambu, Laulaka or unak takatukuyikwa ri. ⁿ

⁸Uhu dikon ondo erema, ma warna mak li naka. Ushinak ma amber lirin li heyeheli mbaka, “Ma ondo jivi lira.” Lir avak tarvle teng anda hom li nawan li hala. Uhu uku kavan li awan li hala. Uhu man li haimba handambaha ya lihin li lakwak li hishiwan li hala. ⁹Halanak kavakava ol li undan ermba ermbak Avui Wasilakan li sawenak or laha ermbekwa lir. Uhu avak mashin Avui Wasilakahin er li toltangrika. ¹⁰Jir

siosik fehenda ma jirin, avak lerawu os li lawan ji heyeheli. Am jivik nandas mo wahau? Os jivik si na nahi, halanak dikonik li naka. ¹¹Hovok nokopji erema. Mashin warna nom li mbanak ma amber lirin li heyeheli mba, “Nokove ondo jivi lira.” Hako halanak mainsungu mashin mbaha maimbong ishitolowa li hala. Uhu halanak yawur li ruwol tava oloho lerawu os li lawan warnak er li laka. ^{o12}Dikon nokove namtas nom or laka. Uhu jikisnokopji orhin armek or uhu nor ewesaweshinak mashin orhin li misihi li tiyaka. ¹³Os dikon lar lerawu jivin or la nahi, avak ma amber orin li lafaumbafaushinak kopshak or sita-mbanaha Kraishi mashin or sawekwa mbeek ajekwa ambu ri.

Kraisin ni tiyanda nombo mberem mberem sivai nandu?

¹⁴Mashin kason mirnjik a kayeheli kolomalok mirin a ra heyekmbaha amu hishinduwa. ¹⁵Hako os kolomalok a ra nahi ambu, mashin kas a kayewa yokon heyeheli. Uhu avak mi yarikwa sir, Kraishi lerawun landa ma ondo mberem mberem li nandu. Nir Avui Wasilaka ermba ermbak linda orhi ma nira. Uhu nir sios orhi nira. Wormbonawa akan si toltangrinda hom kumdik ni sihi mashin ome orhin ni saweshiwak sios orhi mbeek tlehe rakanda ambu sir. ¹⁶Ome sira bilip nihi karem nanda sir, Jisas Kraisi ma indingak or narik hulaima nokopma li heyeheli ri. Or ma warna ma indinga ri. Masikome Avui Wasilakahi mu os or nanda nombo oson or mukushirik limu heyeheli. Ushirik ensel nga li heyeheli ria. Ushirik ma yanga yangak li ihi mashin orhin li saweshirik ma misambik feheli orin sunguwavu lihiik

limu ewera. Ushirik Avui Wasilaka orin hevenik ormu lalawura. ^p

Ol haimba handambanda mashin sawenda ma ondon ji auheyeka

4 Avui Wasilaka Masikome orhi korbak karem sawenda ora, kumak mbele mbele mendek li nakuna ambe ambena wolo ma lal avak Jisasin li tiyanda nombon halakwa lir. Uhu ma ol wasimalengamba oloshiwak haimba handambanda ma ondohi mashin misindiyakwa lir. ²Ma ol mashin erem sawenda ma ondo haimba handambaha ferfar er mbanda lir. Uhu lir mbeek mbele os jivik nanda nga kavak nanda nga heyekrahakoronda ambu lir. Sunguwavu lihi angop sunjakombe hom nanda osik os li unda kava oson heyenda ambu lir. ³Ol erem nanda ma ondo, os li hulasihi nokoplenda nombo nga, akwa lal li anda nga, pantlenda lir. Hako Avui Wasilaka akwa amber or uhunda jivi numbu lira. Unda osik ma ol orin hishiewehe mashi orhin tiyawa ma ondo akwan li awa wolo, orin armesarmek li mbaha anda ola. ⁴Mbele mbele amber or uri ondo jivi numbu lira. Avak kava, karem ni mbawan ni hala. Hako orin armesarmek ni mbaha ni aka. ⁵Mashi orhi nga os orin ni beten unda nga si ushinak akwa ondo amber misokome orhik jivik nakwa lir.

Timoti, mir Kraishi lerawun landa ma indingak er naka

⁶Os mashi kas a sawewa kason Jisasin hishindiya man mi sawe nahi, mir avak Krai Jisas lerawu orhin landa ma jivi mendek nakwa mira. Ushinak lerawu os mi landa nga mashi os mi sawenda nga avak akwa hom mirin

si jelyashinak kumdik er sikwa mira. ⁷Hako mir avak nijava laka si lishihi welmbahala mashin si mbanda hom li mbawa mashin misywa hala. Hako avak funtlehavantle lerawun lanak, os mi liyawa mihi nga, mbele mbele os mi unda nga, misokome Avui Wasilakahik or heyenak avak jivik er si naka. ⁸Os maome nihin jipjip ni unak wasilakak si naha kwambu nga si nawa oso men misambi torok ni liwa wolo nirin jelyakwa sir. Hako os Jisasin ni hishindiya nombon erem ni unak kwambuk si naku nahi, oso jivindinga sira. Mberem ushiwak? Jisasin hishindiya nombo misambik ni liwa wolo nirin jelyanda sir. Uhundanak kumak ermba ermbak linda oson nivai laka. ⁹⁻¹⁰Mashi kas a sawewa kaso omendinga sira. Nir Avui Wasilakahi lerawun landa ma nir lerawu hava kavan ni laha nomorawu wasilakan nimu kishanduwa. Mberem ushiwak lerawu kason ni landu? Nir angop ni heyenda osa, Avui Wasilaka ermba ermbak linda oto hulaima nokopman jivinahanda ma ria. Unda osik nir ni hishiwa karem, ma anandi nga os nir hishinda hom li hishindanak kumak os ermba ermbak linda oson livai laka. ⁵

¹¹Mir mashi kason hulaima nokopman armek ewesawenak li tiyaka. ¹²Mir jikandak nawak li heyewa mir. Hako mbele mbele ol mi uwa ondo wornakop er uka. Os man mi ewesawenda nga, os mi liyanda mihi nga, os man mi rupshinda nombo nga, os Jisasin mi hishinda nombo nga, wavu mihi jivikop er nanda oso nga, halanak krahak er si nanak ma amber li heyeye mirin li tiyaka. Uhu os, “Mir jikanda mende,” karem li mbawan li halaka. ¹³Os kolok orok a ra nahi ambu, lerawu os mirin a sawenda oson er laka. Mashi Avui

^p3:16 Jn 1:14; 2 Pi 3:3; 1 Jn 2:18 ^q4:3 Stt 9:3; Ro 14:6; 1 Ko 10:30-31

^r4:7 1 Ti 1:4 ^s4:9-10 1 Ti 2:3-4 ^t4:12 Ta 2:15

Wasilakahi os jekambak li kayehendan siosik er ritim uka. Uhu maintontlo sihin sawenak li misihi li tiyaka. ¹⁴Mir avak indiyok hishika, os wasman mirin tavan li hauowehe mirnjik li beten uri wolo, ma lar profet mashik os kumak mi lakundarin or sawerik, Avui Wasilaka kwambu orhin angop or hari mir. Oson halashinak men si wawa hala, wahau. Orok er toloho lerawun laka. ¹⁵Lerawu os mi lawan kwambu mende mihi nga armek lashinak krahak er si nanak ma li heyeka. ¹⁶Mir avak mihinjik auh-eye, os mi liwa nga mashi os man mi sawewa nga. Uhu mir kopshan er mbaha mashin sishi saweka. Unak Avui Wasilaka avak mir nga ma ol mashin mi sawewak misinda ondo nga nor jivinaka.

Timoti, mir ma ol siosik fehendan samunda mihi hom tolo wornaka

5 Os avoko laka mbele kava las li uwak mi heyewa mi ihi lirin sawenak os li uwa kava oson li halaka. Hako lirin ngri-awa hala, wahau. Os avui mihin mi tolo wornanda hom naman lirin tolo wornaka. Jikanda ermbasi erema, os mahasanje mihin mi tolo wornanda hom lirin tolo wornaka. ²Nijava laka erema, nijava mihin mi tolo wornanda hom tolo wornaka. Nokopminyongo erem. Os lirin mi tolo wornakwa wolo sunguwavu mihin halanak jip er si naka. Uhu jikanoka mihin mi tolo wornanda hom lirin tolo wornaka.

Nokove ol mumblak wayandan armek ji uka

³Os nokove mumblak wayanda las jimasamunda ngashi ambu, sios avak sirin si jelyaka. ⁴Hako os jikisi mo nira sihi am li sahanda nahi, ondon sawe-

nak nijava lihi oson li jelyaha armek li ewe uka, os lir jikisakrik li narik nijava lihi lirin armek li uhunda hom avak wasan li uka. Os erem li uwa oso misokome Avui Wasilakahik osmu jivi mendek nanduwa. ⁵Mumbla os ma nendekuvuk si nanda oso Avui Wasilaka nom hishiowenda sir. Uhu niri tandi ermba ermbak sirin or jelyakmbaha orin sawenda sir. Erem nanda mumbla oso mumbla indinga sira. ⁶Hako mumbla os ujamasaisaha kumba nukuk ai aik siwa oso sunguwavu sihi angop hahanda hom nawa sir. ⁷Karem uwosik ai ai, kas a sawewa kason mumbla ondo amber sawenak li auheyehe jipjip li lika. Las avak ma li raha lirin li ngrianda ngashi.

⁸Os ma lar or mba, “An Kraishi ma nir.” Hako avoko nijava mahasanje indinga orhi nga orhi ma anandi ondo nga nor jelyana nahi ambu, or Avui Wasilakahi mashin mblarnanda ma indingoria. Uhu orin tiyanda nombon angop or halawa sir.

⁹Mumbla ol asama lihi 60-in tikrihi hula namtarkop lindari ondo hi lihin jekambak kayeshinak sios avak lirin si jelyaka. ¹⁰Ma amber angop li heyenda ola. Lir nokove jivi mende lira. Jikisi lihin armek undari lir. Ma ol aka lihih tarin armek li uhu akwan handari lir. Uhu Kraishi ma kumba lihin yokondari lir.^{5:10} Uhu ma ol nomorawu nga nandarin jelyandari lir. Uhu mbele mbele lerawu jivi nom landari lir. Karem nanda mumbla ondo nom hi lihin jekamba orok kayeshinak sios lirin si jelyaka.

¹¹Hako mumbla nijava lakak nawa ambu ondo hi lihin jekamba orok kayewa hala, wahau. Mberem ushiwak? Hula lihi hashiwak, lir mbeek sunya hakwa ambu lir. Kraishi lerawu nom

^{5:10}**5:10** Oro wolo ma lar os aka lasik or tari wolo akamashama mbashirik ornjik lerawun landari ma lar ma or tari oto kumba orhin yokondari ri.

li la, karem mbanda ola. Hako er li liyaha li hulaskwak li hisihi Kraishi lerawu nom li lakmbaha li mbahanda os limu halanduwa. ¹²Uhu mashi os li mbahanda os limu rumawa. Karem nawa osik avak musa nga nakwa lir. ¹³Hako oso nom nembes. Aka akak li ilai tala ihi li yaha lerawun li lakwak os limu sauhombo mendenduwa. Ushihi maimbong ishitolonda lir. Uhu mashi kavakavan li mbakwa ambu os limu mbawa. ^{v14}Erem nawa osik a mbashinak nokop-minyongok nawa mumbla ondo indiyok li hulaska. Uhu jikisi nga li naha hirava ukun laha akasuvun hakoho li lika. Os erem li u nahi ma ol Avui Wasilakan lotu unda ambu ondo mbeek mashi kava las lirin mbakwa ambu lir. ^{w15}Hako an a heyewa, mumbla lal angop nombo jivin li halaha Laulakahi mak nawa lira. Karem uwosik mainkwambu mashi kason amu sawenduwa.

¹⁶Jir Jisasin tiyanda nokove jirin ji misi, sios avak mumbla ol ma nendekuvuk nanda ondo nom jelyakwa sir. Uvosik os jimatama jihi las mumblak si linda nahi, wa sirin ji jelyaka.

Siosik maifuk sihi lerawun landa man armek ji uka

¹⁷Avui Wasilakahi mashin sawehe mukolsukolonda ma ondo lerawu havan landa lir. Karem uwosik lirin armek ji uhu lerawu os li landanjik wasan ji haka. ¹⁸Mberem ushiwak? Avui Wasilakahi jekambak mashi las karem li kayeri sir. “Bulmakau wit sijin li esnerkowa wolo suwambushi lihin ji ishi arangowa hala. Halanak wit siji kal li aka.” Uhu mashi las nga karem li kayeri sir, “Lerawu os ji lawa avak akwan li hanak ji akwa sir.” Karem uwosik jir erem, ma ol

jirin mashin sawenda ma ondon armek ji uka. ^x

¹⁹Ji misi, os ma namtar nom or taha nor mba, “Wasman oto mbele kava las or uwak amu heyewa.” Ma namtar nom erem or mba nahi, mashi orhin kolok misiwa hala. Hako os ma frijip, nalmingrip li raha erem li sawe nahi, mivai misika. ^{y20}Os ma lar kavakavan or u nahi, hulaima nokopma misokome lihi li heyenak kwambuk ngriasawenak kavakava os or undan or halaka. Erem mi unak ma amber avak li heyeye ajekwa lir. Uhu mbeek erem ukwa ambu lira. ^z

Timoti, mir mihinjik auheyeka

²¹Avui Wasilaka nga Krais Jisas nga ensel frihi er nga li heyewak omendingak mirin amu sawenduwa, avak ma lar jivinashihi lar kavanawa hala. Mashi kas a sawewan mi tiyaha ma amber hom nakremkop uka. ²²Mir avak lewas tava mihin ma larik hauowewa hala. Uhu kavakava ol ma li undan nakrem ji uwa hala. Mir avak mihinjik auheyeye lika. Ushinak os mi liyawa mihi oso avak misokome Avui Wasilakahik jivik si naka.

²³Sungu mihi ermba ermbak kavamisinda sir. Karem uwosik uksembemban awa hala. Hako wain uku kandakar er nga ngoroshihi mivai uksem aka. Ushinak sungu mihi si kavamisinda avak mendek si naka.

²⁴Ma lal kavakava ol li unda kormbak li uwak ni heyenda lir. Uhu os nimu mbanduwa, “Ma rondo avak Avui Wasilaka kotim ukwa lir.” Hako lal kavakava ol li unda wanyi unda lir. Hako os Avui Wasilaka man or heyembakwa wolo ol li unda kavakava lihi kormbak talanak ni heyekwa sir. ²⁵Mbele mbele jivi ol

^{v5:13} 2 Te 3:11 ^{w5:14} 1 Ko 7:9 ^{x5:18} Mt 10:10; 1 Ko 9:9

^{y5:19} 2 Ko 13:1 ^{z5:20} Ef 5:11

ma li unda erema. Lal lerawu jivi os li lawa korbak li lawak ni heyenda sir. Hako lal lerawu jivi siyok wayok landa lir. Hako kumakop korbak si talanak ni heyekwa sir.

**Akishmakisha ma ondo
malakama lihi siyok li sika**

6 Jir Kraishi ma jirin, os akishmak-
isha kavak ji na nahi, malakama jihi
orhi siyoko mendek ji sihi lerawu orhin
armek ji laka. Os erem ji una ambu nahi,
ma avak li heyehi hi Avui Wasilakahi
nga mashi orhi os ni sawenda nga li
okolehe mbakwa sir. ^{a2}Uhu malakama
jihi os Jisasin tiyanda mak or na nahi,
jir avak orhi mashin mblarnaha ler-
awu orhin ji hangusangu lawa hala, wa-
hau. Halanak kwambu jihi mende nga
lerawu orhin er ji laka. Mberem ushi-
wak? Malakama jihi Jisashi mak or na-
handa osik mahasanje jihi hom or nashi-
wak or jimurupshi mendenduwa. Karem
uwosik lerawu orhin armek er ji lanak
mbele mbele orhi jivindingak li naka.
Mashi kas mirin a sawendan ermbe
ermbak hulaima nokopman sawenak li
misika. ^b

**Ya mendenjik hishombashiowenda
nombo oso jivi ambu sir**

³⁻⁴Wasilaka nihi Jisas Kraish mashi
ome orhi Avui Wasilakan ni tiyanda
nombon sawenda sir. Hako os ma lar
mashi oson or halashihi mashi anandi las
or sawe nahi, wa ma oto mbeek mbele
las yariwa ambu ri, wahau. Orhinjik
men sembe menden yerkujihi yanda ri.
Uhu mashi or mbawa sunguwavu mahin
kavak nandahi mashin or mbawak ma
amber lihi ambek limu anambli anam-
blarnanduwa. Uhu nombo os or uwa oso

si unak ma lihi ambek li okolehe olmu
anawapkava hishinduwa. Uhu ermbe
ermbak anangriyanda nombo nom unda
lira. ^{c5}Ol erem nanda ma ondo mashi
omendingan tiyanda ambu lir. Angop
fendele mendenda olik karem hishinda
lir, “Os Avui Wasilakahi mashin ni tiya
nahi, avak ya mbele mbele nga mushak
ni nakwa nir,” karem hishinda ola. ^d

⁶Hako ome sira, os Jisasin ni tiyaha
mbele mbele ol ni tolowa ondon ni
heyehi ni mba, “Ambehoma. Os a
lakmbaha na hishiwa ambehoma.” Os
erem ni hishi nahi, ome sira, nir an-
gop mbele mbele nga mushak ni nawa
nir. ^{e7}Ni hishika, os nijava nihi nirin
si wari wolo mbeek mbele lal nga ni
laharakari ambu nir, wahau. Uhunda
hom os ni hawa wolo mbeek mbele
lal nga ni laha ikwa ambu nir, wa-
hau. ^{f8}Hako os akwa nga kowe nom
nga ni na nahi, karem ni mbaka, “Am-
behoma. A lakmbaha nor hawa ambe-
hom, osira.” Karem ni mbaka. ⁹Hako
ma ol ya mendenjik hishombashiowewa
ma ondo avak os li hishombashiowewa
lihi oso si unak takatukuyikwa lir, os
mbashi mambin li jershewak si raka-
jinda hom. Mbele mbele os sunguwavu
mende lihi nga li lakmbaha li hishiwa
ondo olmu lirin kavak nanduwa, os ma
faheye ihi suwurinda mishik or iwak fa
uksik si suwuri lalayiwak or uk anda
hom. ¹⁰Ome sira, yanjik hishombash-
iowenda nombo oso mbele mbele kava
tontlo sira. Mberem ushiwak? Ma lal ya
mendenjik li hishombashiowehe Jisasin
li tiyanda nombon os limu halawa. Erem
li uwa oso os lihinjik masham kormek
li jihi li entlembale misinda hom olmu
nanduwa. ^g

^{a6:1} Ef 6:5 ^{b6:2} Fm 16 ^{c6:3-4} Ga 1:6-9 ^{d6:5} 2 Ti 3:8; 4:4; Ta 1:14
^{e6:6} Fl 4:11-12; 1 Ti 4:8; Hi 13:5 ^{f6:7} Jop 1:21 ^{g6:10} Ef 5:5

**Timoti, mir mbele mbele
kava ondon atamataweka**

¹¹Hako mir Avui Wasilakahi ma mir, mbele mbele kava ondon er atamataweka. Mir avak Jisasin tiyanda nombon kopshan er mbaha sihi nomorawun kishaka. Unak Avui Wasilakahi misokomek or heyenak ma jivik mi naha nombo wornan er tiyaka. Uhu ma amber mi rupshihi mashin naman tangrishi sawenak li misika. ^{h12}Mir Jisasin tiyanda ma mira. Mir avak kwambu orhik esehe mbele mbele os mihik talawan sihi mblarnaka. Undanak kumak avak ermba ermbak linda oson mivai laka. Oson mi lakmbaha angop or kamari mir, os ma siosik fehenda li heyerik mi mbar, “Sunguwavu anhi nga Jisasin a hishiewehe orin a tiyanda nira.” Karem mi mbari wolo orok. ⁱ¹³Avui Wasilaka or mbele mbele ol ni heyendan uhunda ma ri. Krai Jisas or Pontius Pailathi misokomek or sihi mashin omek saweri ri. Or mbeek mbele las ajeri ambu ri, wahau. Fri heyewak mirin kwambuk amu sawenduwa. ^{j14}Mir avak mashi Wasilaka Jisas Krai or mbahandan arme wornak er tiyanak or taka. ¹⁵Or Avui Wasilaka or mbahanda wolokop takwa ri. Avui Wasilaka orto nom lishinak mbele mbele ondo orhi siyokop sikwa lir. Or malakamak nanda malakama lihi ri. Or hiushamak nanda hiushama lihi ria. ^{k16}Or mbeek ma li handa hom handa ambu ri. Or ukruharanda nindik er linda ri. Unda osik nir mbeek orin ni heyenda ambu ri. Uhu mbeek pasir orhik ni ihi lafaukwa ambu nir. Ma lar mbeek orin heyenda ambu ri, wahau. Or ermba ermbak

kwambu nga nanda ri. Uwosik nir amber hom ermba ermbak hi orhin ni hauoweke. Ome sira.

**Ma jir ya nga mushak nanda
jir, ma anandin ji jelyaka**

¹⁷Ma ol ya nga mbele mbele nga mushak nanda ondon karem saweka, jir avak hi jihin ji hauowehe ji mba, “An mbele mbele musha ngashi nir. Mbele kava las anhik talakwa ambu sir,” karem ji hishinan. Mbele mbele jiji ondo mbeek nambek naha jirin jelyakwa ambu lir, wahau. Hako karem ji hishika, “Avui Wasilaka orto nom anin jelyakwa ri. Ortonom mbele mbele jivin or hashiwak nimu rupshinduwa.” ^{l18}Lirin sawenak mbele mbele jivin li uhu ya lihin li laha ma ol mbele mbele ngashi ambun li jelyaka. ¹⁹Os erem li u nahi, ambehoma, mbele mbele jivi os kumak li lakunda oso os fa rasaha hisufasuwu si faashiwak si sinda hom os limu erem unduwa. Uhundanak kumak ermba ermbak linda oson livai laka. ^m

**Timoti, lerawu os mi lawa nga os
mi liyawa nga auheyeka**

²⁰Timoti, lerawu os mi lakmbaha Avui Wasilaka mirin or hahandan auheyeka. Ma ol orhi misokomek or heyewak ferfar anambli anamblarna yanda ma ondon avak pasir i lafauwa hala. Lihinjik karem mbanda ola, “Nir hishiyarinda wasilaka ngashi.” Hako wahau, os erem li mbawa men semben mbayanda lir. ²¹Hako os erem li hishinda nombo oso osmu lirin toloho mbraharonduwa. Ushihi Jisasin tiyanda nombo angop li halari sir.

Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak jirin or jelyaha waprushi orhin jirin hakwa ria. Unda kasira. Ambehoma. ⁿ

^h6:11 2 Ti 2:22 ⁱ6:12 1 Ko 9:25-26; 2 Ti 4:7 ^j6:13 Jn 18:36-37

^k6:15 Rev 17:14 ^l6:17 Lk 12:20 ^m6:19 Mt 6:20 ⁿ6:21 1 Ti 1:6; 2 Ti 2:18

Jekamba nindisik Pol Timotinjik or kayeri

1 An Pol anira. Avui Wasilaka orhinjik anin or kamashirik Kraisi Jisashi aposelik amu nara. Uhu nor mbashihindak mashi orhin a sawenak hulaima nokopma Kraisi Jisasin wavu lihi li eweka. Uhundanak os ermba ermbak linda oson livai laka, os or hakmbaha or mbahandari hom. ²Jikisi anhi Timoti mirin, jekamba kason mirnjik amu kayenduwa. Mirnjik Avui Wasilakan a sawenak or nga Kraisi Jisas Wasilaka nihi nga waprupshi frihi nga holo frihi nga waphimbiji frihi nga avak fri halashinak mihik si naka. ^o

Timoti, mir avak Avui Wasilakahi mashin mi sawekwan ajewa hala

³Timoti, an mirin a hishiwa wolo Avui Wasilakan armesarmek amu mbanduwa. Uhu ermba ermbak mirnjik orin a sawenda nir. Lerawu orhin a lawak misokome orhik or heyewak kavakava anhi ondon angop a sawerakoshihindak sunguwavu anhi osmu krahak nanduwa, os mas neloko misumu anhi lerawu orhin li larik sunguwavu lihi si nahandari hom. ^{p4}Timoti, nakrem shi liyaha mirin a halashihi na rarik mi tlahanda oson indiyok amu hishinduwa. Uhu kolok indiyok mirin a ra heyekwak amu hishinduwa. Os a raha mirin a heyewa wolo avak a rupshi mendekwa nir. ⁵Nombo os Jisasin mi tiyandarin angop a heyeri mir. Mir neloko mihi Lois nga nijava mihi Yunis nga Jisasin fri tiyandari hom erem tiyanda mir. Uhu na hishiwa, mir mbeek nombo oson halawa ambu mira. ⁶Uwosik indik mirin amu sawenduwa, presen os Avui Wasilaka

mirin or hahandan halashinak wasilakak si naka, os ma hin li tiyashiwak wasilakak si ukrunda hom. Uhu presen orok er toloho lerawun laka. Presen oson angop mirin or hari sir, os tava anhin mirik a hauowehe na toloho mirnjik Avuin a saweri wolok. ^{r7}Misi, Avui Wasilaka Masikome os nirin or hahanda mbeek ni ajekmbaha nor hari ambu sir, wahau. Masikome orhi oto nirin kwambun handa ria. Uhu or unak man ni rupshihi nihinjik ni ruwol tava oloho ni lika. Erem nanda Masikomen nirin hari ria. ^s

⁸Uwosik mir avak Wasilaka nihi mashi orhin mi sawekwan aje wanyiwa hala, wahau. An mashi orhin a sawerik anin li laharaha krawuk li eweshindak amu linduwa. Mbele mbele ol anhik talari ondon mi misihi avak anjik holowa hala. Mir avak an nga nakrem shi sihi nomorawu os mashi orhin shi sawewa nombo orok talawa oson shi kisha avishaha shi laka, kwambu os Avui Wasilaka shirin or hahanda ambek. ⁹Avui Wasilaka mbele mbelen or u namber nirin or jivinakmbaha angop or mbahanda sir. Mberemhi nombok nirin or jivinar? Mbele jivi las ni undari osik nirin or jivinakurik mbari or? Wahau, erem nembes. Waprupshi orhik Jisasin or halashirik nihi farniyik or hari osik orhi mak nimu nara. ^{t10}Kraisi Jisas os or hari nombo orok waprupshi Avui Wasilakahi korbak si nashirik nimu heyera. Kraisi Jisas or hashihindak os ma li handari nombo osmu mendek nara. Unda osik kumak ermba ermbak linda oson nivai laka, os Mashi jivi orhi nirin si sawenda hom. ^u

¹¹Avui Wasilaka anin aposelik ormu kamara. Ushinak Mashi jivi orhin hulaima nokopman a ewesawejehen. ^{v12}Lerawu oson a lari osik nomorawu

^o1:2 Ap 16:11; 1 Ti 1:2 ^{p1:3} Ap 23:1 ^{q1:5} Ap 16:1 ^{r1:6} 1 Ti 4:14

^{s1:7} Ro 8:15 ^{t1:9} Ef 2:8-9; Ta 3:5 ^{u1:10} Hi 2:14 ^{v1:11} 1 Ti 2:7

toson amu kishanduwa. Hako an mbeek a ajenda ambu nir, wahau. Angop a heyeri ri, ma or a tiyandan. Or avak anin arangoshinak lerawu os anin or hahanda oso mbeek mendek nakwa ambu sir.^{1:12} Er si nana ihi kumak Wasilaka indik takwa ri. ¹³Mashi ome kas mirin a sawenan er toltambanaka. Uhu os a sawewa hom hulaima nokopman ewesaweka. Uhu os Kraisin mi tiyanda nombon er sitambanaka. Uhu ma amber er nga rupshika. Ondon undahi mira, os Krais nga nakrem shi si nahi, os mi analayi fri sinda hom sikwa shira. ¹⁴Mashi jivi Jisashin Avui Wasilaka mirin or hari osa. Unda osik Masikome orhi avak mirin or jelyashinak mashi oson er toltangrika. ^w

¹⁵Provins Esiak fehenda ma amber anin li halarin angop mi misiri sir. Figelus fre Hermogenes er nga anin halari vri. ¹⁶Hako Onesiforus, wahau, anin halari ambu ri. Ermbak anin korheyehe anin or jelyandari osik wavu anhi osmu jivik nara. Uwosik Avui Wasilakan a sawenak or nga jikisnokopji orhi nga armek or ukwa ria. ¹⁷Os kolaka Romik or tari wolo anin or lasayaha anin ormu heyera. ¹⁸Uwosik Avui Wasilakan a sawenak armek orin er or ukwa ria, os hulaima nokopman or heye mbakuna wolo. Timoti, mir angop er nga mi heyendari ria, os kolaka Efesusik a liri wolo anin jelyandari ria.

Timoti, mir avak Kraishi awun unda ma indingak er naka

2 Jikisi anhi Timoti mirin, mir avak kremangrehewa hala, kwambuk er sitambanaka. Os Krais Jisasin mi tiya

nahi, avak er or jelyakwa mira. ²Mashi os a sawerik mi misindan ma ol wornak nawan saumukoloshinak li misika. Unak lir nga ma anandin li saweka.

³Mir avak Krais Jisashi awun unda ma jivik er naha nomorawu os orhi mak talawan an nga nakrem shi kishaka. ^{x4}Misi, awun unda ma ondo mbeek lerawu anandi las nga landa ambu lir, wahau. Angop mi heyenda lir, maifuk sinda ma lihi lirin or rupshikmbaha lerawu os li landa oso nom landa lir. ⁵Ol shirinyanda ma ondo erema. Os li shirinya ikmbaha li sawenda nombo hom shirinya inda lir. Os nombo kal li suruwa mbeek presen las lakwa ambu lir. ^{y6}Ma ol nowen landa ma ondo erema. Lerawu havan li landa osik akrashin masmas anda lir. ^{z7}Mashi kas a sawewan armek hishika. Wasilaka avak wappij hishiyarindan or hashinak avak yawur mi yarikwa sir.

⁸Mir avak armek misika. Krais ma indingak or naha king Devithi krahak fehendari ri. Uhu nor haha indiyok usahari ri. Mashin karem a sawenda nira. ^{a9}Mashin karem a saweshirik anin li toloho kuvuk li ishihi hirnyanda ma hom krawuk li eweshihindak amu linduwa. Hako mashi Avui Wasilakahin mberem li laha krawuk li ewendahi ambu sir, wahau. ^{b10}Mbele mbele kava lal anin li u nahi, na ajekwa ambu nir. Mberem ushiwak? A hishiwa karem, os nombo orok ma ol Avui Wasilaka orin or kama-handa ondo Jisas Kraisin li heyekrahakoro nahi, orin sunguwavu lihik li eweshinak Krais lirin indiyok or laka. Uhu or nga nakrem ermba ermbak li lika. Karem a hishihi mbeek nomorawun

^{1:12}**1:12** Saveman lal karem mbanda lir, mashi kaso karem nanda sir, "Or avak anin arangoshinak os orin a hishiowenda nombo anhi oso mbeek mendek nakwa ambu sir."

^w**1:14** 1 Ti 6:20 ^x**2:3** 2 Ti 1:8 ^y**2:5** 2 Ti 4:8 ^z**2:6** 1 Ko 9:7

^a**2:8** Ro 1:3; 1 Ko 15:4 ^b**2:9** Ef 3:1,13; Fl 1:12-14

a kishakwan a ajekwa ambu nir. ¹¹ Mashi kas a sawewa kaso omendinga sir. Uwosik mir misika.

Os or nga nakrem ni hahanda nahi, kumak or nga nakrem ni likwa nira. ^c

¹² Os nomorawu amber ni kishaha ni kremangrehewa ambu, kumak avak or nga nakrem malakamak ni nakwa nir. Os orin ni mba, “Nir mirin ni heyenda ambu nir.” Os erem ni mba nahi, or nga kumak avak erem nirin mbakwa ria. ^d

¹³ Hako os orin ni mba, “Nir avak mirin ni tiyakwa nir.” Karem ni mbashihi lewas orin ni hala nahi, or mbeek mashi os or mbahandan halakwa ambu ri, wahau. Mberem ushiwak? Or mbeek ma nir hom mbafirimbanda ambu ri, wahau. Mashi os or mbahanda hom erem er unda ri. ^e

Timoti, mir avak kwambuk sihi Avui Wasilakahi lerawun jip laka

¹⁴ Mashi kas a sawewak mi misiwa kason hulaima nokopman ermba ermbak saweka. Misokome Avui Wasilakahik mainkwambuk lirin saweshinak lihi ambek li anamainkwambun mbawan li halaka! Os erem li mbawa mashi oso mbeek lirin jelyashinak jip li likwa ambu sir. Mashi os erem li mbawa oso si unak kavak li nakwa sir. ^{f15} Timoti, mir avak lerawu os mi lawan yawur laka. Uhu mashi omendinga nom yawur saweka. Ushinak Avui Wasilaka or heyewa mbele mbele ol mi uwa ondo jivikop li nashinak mbeek mi humblarakwa ambu sir. ^{g16} Maintarmbe mashi os Avui Wasilakahi mashi nga nakrem nawa ambu oso man tolmbraharo laha iwak Jisashi nombon li halaha homek li sinda sir. Hako mir erem nanda mashin misiwa

hala. ^{h17} Mashi oso eje os awarikandak si naha si haimbunya haimbunya ihi wasilakak si naha man uwak kavak li nanda hom nanda sir. Maintarmben sawenda ma lihi lap Himeneus fre Filetus ovria. ⁱ¹⁸ Frir mashi omendingan sawendan er fri halaha karem mbafirimbanda vri, “Os sunguwavun ni tormbleri wolo angop mawan ni halaha ni usahari nir. Karem uwosik ma lar mbeek kumak indiyok ushakwa ambu ri.” Karem er fri mbafirimbashiwak ma lal Jisasin tiyanda nombon angop halari lir. ¹⁹ Hako Avui Wasilaka sios orhi mbeek mendek nakwa ambu sir. Mberem ushiwak? Angop wormbonawa hom or faashiwak kumdik er sinda sir. Wormbonawa orok mashi las karem li kayeri sir, “Wasilaka ma orhin angop armek or heitakonda lir.” Uhu mashi las nga orok li kayeri sir, “Ma or mba, an Kraishi ma nir, karem mbawa ma oto kavakavan or undan or tirna halaka!” ^j

²⁰ Ma or mbele mbele musha ngashi aka orhik hambiya kumbiya orhi mushak nanda lir. Lal silvak lal golik li unda lir. Hako lal mik lal jerek li unda lir. Ol silva nga gol nga li unda ondo jiwivavik nanda lir. Ushiwak wolo wolokop li uhu anda lir. Hako mik li unda nga jerek li unda nga men mbermbar li uhu anda lira. ²¹ Uhunda hom nir Jisasin tiyanda ma erem nimu nanduwa. Os kavakavan ni undan ni halaha misokome orhik jivindingak ni na nahi, hambiya silvak mo golik li unda hom ni nakwa nir. Unak Avui Wasilaka avak lerawu wasilaka las nihik or halashinak ni lakwa nir. Avak orhi ma indingak ni naha lerawu jivi nirnjik or hundujendan ni lakwa nira.

^c2:11 2 Ko 4:11 ^d2:12 Mt 10:33 ^e2:13 Ro 3:3-4; Ta 1:2

^f2:14 1 Ti 6:4; Ta 3:9 ^g2:15 1 Ti 4:6 ^h2:16 1 Ti 4:7 ⁱ2:17 1 Ti 1:20

^j2:19 Ais 52:11; Jn 10:14; 1 Ko 8:3

²²Misi, mir avak jikanda ermbasi nokop wavun li hishinda hom hishiwa hala, wahau. Hako lerawu jivi nom funtle havantlehe laka. Nombo os Avui Wasilakan mi hishiewenda nga man mi rupshinda nga halanak kwambuk si naka. Uhu ma ol misokome Avui Wasilakahik jivik li nakmbaha hishiwa ma ol orin ermba ermbak sawenda ma ondo nga nakrem ji lika. ^{k23}Ai ai mir avak maintarmbe os ferfar li mbahayawa mashin lir nga nakrem sifale mi mbanan. Os erem li mbanda mashi oso men aulekombe mashin li mbanda sir. ^{l24}Hako Avui Wasilaka lerawu orhin landa ma awun uwan or hala. Orhinjik or hafakaha huliya usanda mashin or mbawan or hala. Hako man armek or uhu mashin howai or ewesawenak li misika. ²⁵⁻²⁶Ma ol mblirmblarihi mbanda ma ondo Laulaka angop or lari lir, os foomen foom kowek li kruwunda hom. Ushihindak os or mbahanda nombon tiyanda lir. Hako os mainome Avui Wasilakahin li hishiyari nahi, os Laulakahi foom kowe orok li layindan avak li hala ikwa sir. Karem uwosik Avui Wasilakahi mashin sawenda ma oto ma ondon naman or toloho hishiyarinda nombok or tolo wornaka. Erem or ushinak Avui Wasilaka sunguwavu lihin or toloho tormbleshinak mashi ome orhin li misindiyakwa ola.

Mbele mbele am mendek si nakuna wolo ma kava menden ukwa lir

3 Timoti, mir avak hishiyarihi lika. Mbele mbele am mendek si nakuna wolo mbele mbele kava mushak talakwa lir. ^{m2}Oro wolok hulaima nokopma lihikop hishikwa lir, mbeek ma anandi nga hishikwa ambu lir. Ya mendenjik hishombashiowekwa lir. Uhu hi lihin hauowehe yerukujikwa lir. Ma am-

ber hom mashi kavakavan li mbaha okolekwa lir. Uhu mbeek avoko nijava lihi mashi lihin misikwa ambu lir. Uhu ma ol lirin armek undan armesarmek mbakwa ambu lir. Lirin kavak ukwa ola. Avui Wasilakahi mashin li misikwa kas nga wavu lihik nakwa ambu sir. ³Uhu ma anandin li heyeye holokwa kas nga lihik nakwa ambu sir, wahau. Os li anangriyawa wolo waplelena lihi mbeek mendek nakwa ambu sir. Lir men maimbong ishitolo yakwa lir. Men ferfar er ukwa lir. Uhu man aulekombekop ewekwa lir. Mbele mbele jivik nandan rupshikwa ambu lir. ⁴Uhu naimble lihin kavakavak ukwa lir. Mbele mbele os li ukwak li hishiwa oso men ferfar ukwa lir. Lihinjik lir malaka, karem hishikwa ola. Uhu mbele mbele misambi torok fehenda nom rupshikwa ola. Hako lir mbeek Avui Wasilakan rupshikwa ambu lir, wahau. ⁵Lir men suwambushikop orin hauowekwa lir. Hako os li liyanda nombo lihi oso kormbak nirin mukunak ni heyekwa sir, lir mbeek Masikome Avui Wasilakahi nga nanda ambu lir, wahau. Hako mir erem nanda ma ondon i pasir lafauwa hala. ⁿ

⁶Ma ol erem nanda ondo men mayam hokophakovi ihi nokove ol wavu lihi tumtum nanda ondon li haimba handambawak os li mbawa hom unda ola. Nokove ondo kavakava os li unda hikrip amakrivi hom li faleshiwak er si nomok si larakmba rakashiwak linda ola. Uwak mbele mbele kava os wavu lihik tasawa hom er uyanda lir. ⁷Mashin li misikwak ifa rafanda lir. Hako mashi ome maintontolo sihin mbeek yarinda ambu lir, wahau. ⁸Haimba handambanda mashin sawenda ma ondo Janes fre Jambres hom nanda lir. Frir mas Moseshi mashin mblarna ermberi vri. Uhunda hom ter erema, haimba handambanda ma ondo

mashi omen mblarna ermbenda lir. Lir mbeek mbele las hishiyarinda ambu lir. Lir Avui Wasilakan hishiowenda nombon mbelenda lir. ⁰⁹Hako os erem li uwa nombo mbeek nambek nakwa ambu sir. Avak tle rakakwa sir. Avak ma amber li heyeye li krahakorokwa sir, os mas Janes fre Jambres wavu frihi tumtum fri naha ferfar fri urik ma amber li heyeri hom.

Timoti, mir Avui Wasilakahi mashin kwambuk er toltambanaka

¹⁰Lerawu jivi Avui Wasilakahi os a landarin angop mi heitakori sir. Nombo nombo os a liyandari nga, orin a tiyandari nga, mashi orhin a sawendari nga, man a rupshindari nombo nga, kwambuk a sitambanda nga, angop mi heitakonda sir. ¹¹Hako anin li jila mandingormekurik uri ola. Hako nomorawu oson a kishakuri wolo mbeek a ajeri ambu nir, wahau. Angop mi heyendari nir. Anin wutarik li ewehe kavakavak li ya urin. Os yanga Antiokik, Aikoniamik, Listrak a liri wolo anin mandingormekurik li ya uri ona. Hako Kraisi anin or arango ho nor jelyashirik jip a liri nir. ¹²Uhunda homa, ma amber ol Kraisi sunguwavu lihik ewehe Avui Wasilakahi mashin tiyanda ma ondo erem li ukwa ola. ¹³Hako ma kava ol haimba handambanda mashin sawenda ma ondo kavakava os li unda oso erem er li unak wasilakak nakwa sir. Uhu man li haimba handambanak lir nga lirin haimba handambakwa ola. ¹⁴Hako mir ma ol mirin mashin sawendari ma ondon angop mi heyeri lir. Lir Avui Wasilakahi ma indingo lira. Unda osik mashi os li sawerik mi misindarin kwambuk er toltambana sika. ¹⁵Jikisakrik mi nari wolokop mashi os Avui

Wasilakahi jekambak li kayehendarin mi sishihi mismisi rari mira. Mashi oso mu mirin saweshihindak Kraisi Jisasin sunguwavu mihik mi eweri osik Avui Wasilaka mirin indiyok or lari mira. ¹⁶Mashi os jekamba orhik li kayendari oso Masikome orhi sauharik li kayeshihindak osmu wanduwa. Mashi oso jivijivi nom ni tiyakmbaha sawenda sir. Unak mbele os kavak nanda nga jivik nanda nga ni yarikmbahan. Uhu os nombo kavan ni tiya nahi, nirin si tolo wornaha si saumukolowak nombo kavan ni halaha nombo wornan ni tiyanda nir. ¹⁷Karem uwosik mashi oso, nir Avui Wasilakahi man si tolo wornashinak, nombo orhin ni tiyaha lerawu jivi orhi nirnjik or hundujehendan ni laka.

Timoti, mir mashi Avui Wasilakahin kwambuk er sishisaweka

4 Jisas Kraisi malakamak or naha misambik indiyok or tawa wolo ma ol liwa nga haha ihinda nga avak mbele mbele ol li uhundan or heyembakwa ria. Or nga Avui Wasilaka nga fri heyewak mirin kwambuk amu sawenduwa. ²Mir avak mashi Avui Wasilakahin kwambu mendek er saweka. Ma ol mashin misikmbaha rupshiwa nga ma ol mashin misikwan turawa nga mashin kwambuk saweka. Mbele mbele kava li uwan mi heilatalehe kwambuk mbanak os erem li uwa oson er li halaka. Uhu mashin naman saunjelyashinak wavu lihi avak jivik si naka. Uhu ermba ermbak mashi Avui Wasilakahin er sishi saweka. ³Mberem ushiwak? Kumak avak hulaima nokopma mbeek Avui Wasilakahi mashi omendingan misikmbaha hishikwa ambu lir, wahau. Lir avak mamblan oweutakwa lir. Uhu ma ol mashi os li rupshik-

^{03:8} Kis 7:11 ^{P3:11} Ap 13:14-52; 14:5,8-20

^{03:12} Mt 16:24; Jn 15:20; Ap 14:22 ^{r3:16} Ro 15:4

wak li hishinda mashin sawenda ma ondo li taha li sawenak li misikmbahan. ^{s4}Uwosik mashi omendingan li misikwan li turaha li kumasihi ikwa lir. Uhu waskavu hom nanda mashi yejen li sawenak li misihi oso yejen tiyakwa lir. Uwosik mir avak mashin er sishi saweka. ⁵Hako mir avak armek heyekrahakoroho sika. Uhu nomorawu os mirik si talakwan ajehe aulongowa hala! Mir Avui Wasilakahi mashin mi sawekwak nawa mir. Uwosik lerawu os mirin or harin er mi laha ihi er larakoka. Halawa hala!

**Polin li mandingormekuri
wolo am pasir nar**

⁶Hako anin li jimandingormeshinak a haha misambi toson a halaha na ikwa wolo osmu pasir nanduwa. ¹⁷Awu jivin a uhu nombo wornakop angop a shirinya rari nira. Uhunda ambehoma, an mbeek Wasilaka anhi Jisasin a hishiowendan a halawak takawa ambu sir, wahau. ^{u8}Uwosik wasa os anin or hakwa os ormu hundujeshiwak osmu wanduwa. Wasa oso karem. Or, an ma jivi, karem anin mbakwa ria. Or nombo worna mendek mbele mbele ol ma li uhundan or heyembakwa ria. Kumak indik or takwa wolo avak wasa oson anin hakwa ria. Hako antonom nembes, wahau. Ma amber ol orin heyekwak nikishiwa ma ondo nga wasa oson or hakwa lir. ^v

Pol Timotin or mainhari

⁹Timoti, mir kolomalok torok ta anin heyeka. ¹⁰Demas angop anin halari ri. Or mbele mbele misambi torok fehendand or rupshi mendenda osik anin or

halaha kolaka Tesalonaikak iri ria. Urik Kresens angop provins Galesiak iri ria. Urik Taitus angop distrik Dalmesiak iri ria. ^{w11}Hako Luk nom an nga shimu linduwa. Mi rakuna wolo Mak nga laha shi raka. Os orin mi laharawa avak lerawu tos a lawan jelyakwa ri. ¹²Hako Tikikus angop a mbashirik Efesusik iri ri. ¹³Os mi rakuna wolo kousamba anhi os aka Karpushik yanga Troasik a halahanda oson er nga laharaka. Uhu jekamba ondon amber laharaka. Uhu jekamba ol sipsip sishik li kayihindan hishakashawa hala! Er nga laharaka. ^x

¹⁴Aleksander mbele mbelen sunja brasik unda ma oton angop mi heyendari ri. Or anin kavak uri ri. Karem uri osik Avui Wasilaka wasan or hakwa ri. ^{y15}Or mashi os ni sawendan himbi limbihi mblarna ermberi ria. Unda osik mir nga avak orin auheyeka, las avak mirin er nga kavak or unda ngashi.

¹⁶Maifu mendek anin kotik li eweri wolo ma lar mbeek anhi kumayok sihi anin jelyari ambu ri, wahau. Ma amber anin halari lir. Hako Avui Wasilakan a sawenak lirin kavak or nakwan or hala. ¹⁷Hako Wasilaka nom anhi kumayok washisihi kwambu orhin anin ormu hara. Uri osik mashi orhin a sawerik ma ol mashi orhin mblarnandari li misiri sir. Angop anin li mandingormekuri mendek nari sir. Hako Wasilaka anin or arangoshirik anin li mandingormeri ambu lir. ^{4:17} ¹⁸Karem uri osik amu hishinduwa kumak er nga Wasilaka anin or arangoshinak mbeek mbele kava las anhik talakwa ambu sir. Uhu anin kuyanga orhik ya laha ikwa ri. Nir am-

^{4:17}4:17 Mashi Grikik li kayeri, "Avui Wasilaka anin laionhi suwambushik indik or lari."

^{s4:3} 1 Ti 4:1 ^{t4:6} Fl 2:17 ^{u4:7} 1 Ti 6:12 ^{v4:8} 1 Ko 9:24-25

^{w4:10} Ap 15:37-39; 2 Ko 8:23; Kl 4:14 ^{x4:13} Ap 20:6

^{y4:14} Sng 62:12; Ro 2:6; 1 Ti 1:20

ber hi orhin ermbe ermbak ni hauowehe orin ni hausimbausika. Ome sira.

Wesambasa mashi

¹⁹ Mir avak wesambasa anhi kason Prisila nga Akwila nga Onesiforus nga jikisi nokove orhi nga saweka. ^{z20} Misi, Erastus or yanga Korinik er lindu. Trofimus or kavamisirik a halashirik yanga Miletusik er lindu. ^{a21} Mir avak

kolomalok taka, las avak mi nikishinak ma rakanda wolok si nanda ngashi. Yubulus, Pudens, Linus, Klodia nga Kraisin hishindiyananda ma amber nga wesambasa lihin mirin olmu handuwa. ²² Wasilakan a sawenak mirin avak or jelyaka. Uhu waprupshi orhin or halashinak avak mir nga ma ol nakrem ji linda nga jihik si naka. Ambehoma.

Jekamba Pol Taitusnjik or kayeri

1 An Pol anira. Jisas Krai aposel orhi anira. Avui Wasilaka lerawu orhin landa ma anira. Anin or kamashihindak an nga mu ma ol orin tiyakmbaha nor kamahanda ondon mashin amu sawenduwa. Unak nombo os orin li tiyanda nombo lihi oso avak kwambuk si naha os li nakmbaha nor mbawa hom li naka.

²Avui Wasilaka anin or kamashindak na sihi ma ondon a jelyashinak kwambuk li sika. Uhu li nikishinak ermba ermbak linda oson avak lirin or haka. Mberem ushiwak oson li lakwak li hishindu? Mas araje wolokop mbele mbelen or u namber os ermba ermbak li likundarin or hakurik angop or mbahandari osik li lakwa sira. Or mbeek mbafirimbanda ambu ri, wahau. ^{b3}Uhu os or mbahandari wolok si narik mashi jivi Jisashi kormbak talari sir. Avui Wasilaka nirin jivinahanda ma ria. Or yap kamashirik lerawu toson amu landuwa. ⁴Taitus mirnjik jekamba kason amu kayenduwa. An nga mir nga Kraisin nakrem shi tiyaha an nanda hom mi nawa osik mir jikisi anhi mira. Mirnjik Avui Wasilakan a sawenda nira. Unak or nga, Krai Jisas or nirin jivinahanda ma nga, waprushi frihi nga waphimbij frihi nga fri halashinak mihik si naka. ^c

Taitus wasman lal or kamakmbaha Pol or halashirik ailan Krit orok liri ri

⁵Lerawu sumbuyambun mi larakokmbaha ailan Kritik mirin a halashirik mimu lira. Uhu os mirin a saweri hom sios ol orok nandan wasman lal mi kamashinak li sika. ⁶Ma ol wornak nanda ondon wasmanik mi kamashinak

li sika. Ma or nokove namtas nom nanda, jikisi orhi er nga Kraishi mak li naha avoko nijava lihi mashin misihisakak unda ambun. Erem nanda ma ondon wasmanik kamaka. ^{d7}Lir maifuk siosik sihi Avui Wasilakahi lerawun landa lir. Uwosik mbele kava lal li uwa li hala. Lir avak lihinjikop li hishiwan li hala. Kolok li waplelenawan li hala. Uku kavan li awan li hala. Kolok awun li uwan li hala. Ya musha mendek li lakwak li hishiwan li hala. Erem li uwan li hala. ⁸Hako lir avak mbele mbele jivi nom li rupshika. Ma ol aka lihihik tawan armek li uka. Lir avak li ruwol tava oloho lika. Uhu ma amber nakremkop li rupshika. Lal li jivinaha lal li kavanawa li hala. Unak mbele mbele ol li unda Avui Wasilaka misokome orhik or heyewa avak jivik li naka. ⁹Lir avak mashi omendinga os nir aposel ni sawendari oso nom kwambuk li toltambanaka. Uhu mashi oso nom li sawenak hulaima nokopma mashi oson li misihis li tiyaka. Uhu ma ol Avui Wasilakahi mashin apsham sawenda ma ondon kwambuk li sawehe li pantleshinak os erem li sawenda oson li hala.

¹⁰Sios orok fehenda ma mushak mbeek Avui Wasilakahi mashin omek sawenda ambu lir, wahau. Lir men maintarben sawehe man nombo kavak toltambangonda lir. Ol erem nanda ma ondo mamatar lihi Judama lir. Ter olmu Jisasin tiyanda mak li nakmbaha olmu mbanduwa. Hako karem ewesawenda lir, “Os Judama lo lihin amber hom ji tiyana ambu nahi, jir mbeek ermba ermbak linda oson lakwa ambu jir.” ^{e11}Karem li ewesawewak ma mushak angop Jisasin tiyandari nombon tirna halari lir. Karem uwosik lirin kwambuk er mbashinak suwambushi lihin li tlava

^{b1:2} Kl 1:27 ^{c1:4} Ro 1:7; 2 Ko 8:23; Ga 2:3; 2 Ti 4:10

^{d1:6} 1 Ti 3:2-7; 2 Ti 2:24-26 ^{e1:10} 1 Ti 4:7

arangoshihi li lika! Os erem li sawewa oso men li haimba handambaha ya jihini li lakmbaha olmu mbanduwa. ^{f12}Ailan Kritik fehenda ondo hi kavak li ushanda ola. “Haimba handambanda ma lir. Fle tarmbe hom li naha sisakasak unda lir. Akwa nom li aha tembe wanda lir. Karem nanda ma lir.” Malakama lihi lar karem mbari ora. ¹³Mashi os or mbari omendinga sira. Karem nanda osik mir avak lirin kwambuk sawenak nombo kava oson li halaha Avui Wasilakahi mashi omendinga nom li misihi li tiyaka. ^{g14}Judama waskavu lihin li sawewan li misiwan li halaka. Uhu ma ol mashi omen mblarnanda ma ondo mbele mbele ol lirin li mbaskashiwak li uwan li halaka. ^{h15}Misi, ma ol sunguwavu lihi uknjele hom nawa mbele mbele lihi ondo er nga jelek nanda lir. Hako ma ol Jisasin tiyanda ambu ondo sunguwavu lihi ukrupshinda hom nanda sir. Uwosik mbele mbele lihi amber ondo er nga jelek nanda ambu lir. Sunguwavu lihi tumtum si nashiwak Avui Wasilaka misokome orhik or heyewa angop fendele indingawa lir. ¹⁶Erem nanda ma ondo men suwambushikop karem mbanda lir, “An Avui Wasilakan a hishiowenda nir.” Hako wahau, mbele mbele ol li uwa ondo olmu nirin mukuwu sawenduwa, “Tondo angop Avui Wasilakan halawa tolira.” Ma kava indingak li naha ferfar uhu mashin mblarnanda lir. Lir mbeek mbele jivi las undahi ambu lir, wahau. ⁱ

Ma amber Avui Wasilaka nombo os li tiyajehe or mbahandan li tiyaka

2 Hako mir avak hulaima nokopman ewesawenak os li liyanda lihi Avui Wasilakahi mashi nga nakrem si naka.

²Avoko laka ondon karem ewesaweka, “Jir avak hishiyarinda jivin halanak jihik si naka. Jihinjik yawur ji ruwol tava oloho ji lika. Avui Wasilakahi mashi worna nom ji misihi ji tiyaka. Ma amber ji rupshika. Uhu kwambuk ji sihi nomorawun ji kishaka.” Karem lirin ewesaweka. ³Nokove ol nijavak nawa ondon karem ewesaweka, “Jir avak Avui Wasilakahi nombo wornan ji tiyaha mashi os si mbahanda hom erem ji uka. Man ngriaha maimbong ishitolowan ji hala! Wain ukun laka lakak ji awa hala. Hako mbele mbele jivi nom ji unak ma avak li heyeye nombo os ji tiyanda oson erem li tiyaha mbele mbele jivi nom li uka. ^{j4}Nokove ol akri hulasihinda ondon sawenak lir avak hula lihi nga jikisi lihi nga armek li uka. ⁵Uhu avak yawur li ruwol tava oloho jipjip li lika. Uhu jivik li naha akasumbu lihin li laha ermbehe li lika. Uhu hula lihi mashi lihin li misihi lihi siyok li sika. Erem li unak avak mashi Avui Wasilakahin mblarnanda ma ondo mbeek mashi Avui Wasilakahin kavakavak mbakwa ambu lir.” Karem lirin ewesaweka. ^k

⁶Jikanda ondon kwambuk ewesawenak avak yawur li ruwol tava oloho li lika. ⁷Mbele mbele ol mi uwa ondo avak halanak jivikop li nanak li heyeye li tiyaka. Mashin mi sawewa wolo haimba handambanda mashi nga worontle mashi nga mbawa hala, wahau. ¹⁸Mashi omendinga Avui Wasilakahi nom saweka. Unak ma amber li heyenak mashi os mi sawewa mbeek kas mbangokwa ambu sir. Unak mblirmblarinda ma ondo mbeek mbele mashi las mirin mbakwa ambu lir, wahau. Men mayam humblara likwa lir. ^m

^f1:11 2 Ti 3:5-6; 1 Pi 5:2 ^g1:13 2 Ti 4:2 ^h1:14 1 Ti 4:7

ⁱ1:16 1 Jn 1:6; 2:4 ^j2:3 1 Ti 3:11 ^k2:5 Ef 5:22 ^l2:7 1 Ti 4:12

^m2:8 1 Pi 2:15

⁹Ol akishmakishak nanda ma ondon karem ewesawenak li misika. “Jir avak malakama jihi siyok ji sika. Uhu mbele mbele ol li mbawa os li mbawa hom ji uka. Mashi lihin siyasayawa ji hala. ⁿ¹⁰Mbele mbele lihin lawa ji hala, wahau. Ma worna ma mendek ji nanak li heyehe mashi Jisashi os ni sawenda, ome sira, karem li mbaha avak lir er nga mashi oson li tiyaka.” Karem lirin ewesaweka.

¹¹Avui Wasilaka waprupshi orhi angop Jisas Kraisin or mbashirik misambi torok hulaima nokopman or jivinakurik or tari nombo orok korbak si talarik ni heyeri sir. ¹²Ushiwak mashi orhi karem osmu nirin sawenduwa, mbele mbele kava misambik fehe ol wavu nihik rasanda nga mbele mbele ol misokome orhik or heyewa kavak nanda ondo nga ni undan er ni halaka. Hako nihinjik yawur ni ruwol tava oloho ma worna mak ni naka. Uhu os misambi torok ni liwa wolo mbele mbele jivik nanda ol or rupshinda nom ni uka. ^{o13}Uhu os Jisas Kraisin nirin jivinahanda ma oto misambi torok indiyok or takwa wolon ni nikishika. Or God indinga ria. Or Avui Wasilaka kwambu orhi os ukruharanda nga nanda nga korbak takwa ria. ¹⁴Nir ma misambik fehe amber hom ni hakurik ni nari nir. Hako Kraisin nihi farniyik or sihi miandok hari ri. Uhu nirin jivinari ri. Karem or uhu kavakava nihin or yoko ermbeshinak orhi krahak ni nakmbahan. Uhu os or mbahanda hom ni naha mbele mbele jivi os or mbahandan ermba ermbak ni ukmbahan. ^p

¹⁵Ermba ermbak mashi kason hulaima nokopman ewesaweka. Lirin saunjeyanak li misika. Uhu mashin li mblarnawa wolo ai ai, karem mbashinak er

li halaka. Kwambu os Avui Wasilaka mirin or hahandak mi sihi mi mbashinak ma lal mbeek mashi mihin mblarnakwa ambu lir. ^q

Kraishi ma jir, nombo worna nom ji tiyaka

3 Mir avak hulaima nokopman indik karem saweka, las avak li hishakashanda ngashi. “Gavman nga ol gavmanhi lerawun landa ma nga lihi siyok ji sihi mashi lihin ji misika. Uhu lerawu jivi nom ji lakunak ji hundujehe ji lika. ^{r2}Avak mashi kavan ji mbaha ma lal nga ji anajiwa hala, wahau. Avak mashi jivikop ji mbaha mayam ji lihi ma amber hom jihi ambek ji anafaha lika.” Karem lirin saweka.

³Ni hishika, mas sunguwavun ni tormble namber nir nga ferfar ni nandari nir. Mashin mblarnandari mak ni nandari nir. Uhu nombo kavan ni tiyandari nir. Wapkava nihi nga mbele mbele wavu nihik si rasandari nga si hasahasari hom ni undari nir. Mbele mbele mahin ni antlaha os nimu wapkava hishiyandari nir. Ma os nirin li wapeleenari wolo nir nga os nimu lirin wapeleenandara. Erem nandari mak ni nandari nira. ^{s4}Hako Avui Wasilaka waprupshi orhi nga man rupshindari orhi nga korbak si talarik nirin ormu jivinara. ⁵Mberem ni nandari mendenjik nirin or jivinar? Ma jivik ni nandari osik ormu nirin jivinar mo? Wahau te! Nir ma kavak ni nandari nir. Hako nirnjik or holoho ormu nirin jivinara. Kavakava nihin or yoko ermbeshihi Masikome orhin or hashirik nirin or urik ma akri mendek nimu nara. ^{t6}Jisas Kraisin nirin jivinari ma ria. Lerawu os or larnjik Avui Wasilaka Masikome orhin or

^{n2:9} 1 Ti 6:1 ^{o2:12} 1 Jn 2:16

^{p2:14} Kis 19:5; Lo 4:20; 7:6; Ese 37:23; Ga 1:4; 1 Pi 2:9 ^{q2:15} 1 Ti 4:12

^{r3:1} Ro 13:1-7; 1 Pi 2:13-14 ^{s3:3} 1 Ko 6:11; Ef 2:2; 5:8 ^{t3:5} Ef 5:26; 2 Ti 1:9

halashirik nihik ormu rakara. ^{u7}Jisas ushindak Avui Wasilakahi misokomek ma jivik ni naha orhi krahak nimu nara. Uhu ermba ermbak linda oson ni lakwak nimu nikishinduwa. ⁸Mashi kas a sawewak mi misiwa ome sira. Uwosik mir avak kwambuk er mi sihi mashi kas a sawewan saweka. Unak ma ol Avui Wasilakan hishiowenda ma ondo ermba ermbak lerawu jivi os ma anandin jelyanda nom li laka.

⁹Hako ma lal mainsembembaha neloko misumu lihi naha li rahanda mashin olmu mainkwambun mbanduwa. Uhu lo Moseshin li tiyanda nombon er nga olmu anamlarnanduwa. Hako mir mashi os li mbawan misiwa hala. Mashi oso mbeek man jelyakwa ambu sir, wahau. ^{v10}Hako misi, os ma lar or taha ma ol siosik li anafaha sindan li anakorokuna mashin or sawe nahi, ma oton hindi frijip tolo wornaka. Os mashi mihin or misi nahi ambu, oton er kumasishinak or ika. ^{w11}Or erem nawa ma oto nombo jivin angop or halaha kava indingak nawa ria. Kavakava orhi oso avak orin kotim ukwa sira.

Pol wesambasa orhin Taitusnjik or kayeri

¹²Avak Artemasin mo Tikikusin a mbashinak frihi lar mirik ikwa ri. Mihi farniyik or inak mir nga kolok mi taha an nga nakrem yanga Nikopolis torok shi lika. Ma rakanda wolo torok a likwak a hishiwa ona. ^{x13}Mir avak Apolos nga loya^{3:13} Senas nga armek eweuka. Unak os fri iwa wolo mbele mbele ondon mi hawak fri laha iwa, mbeek mbele las warjek nakwa ambu vri. ^{y14}Erem mi uwa, ambehoma, Kraishi ma orok linda avak li heyekwa sir, nombo os man jelyandan. Ushinak lir er nga avak erem li uhu Jisasin tiyanda nombon omek er li tiyaka. ^z

¹⁵Ma ol an nga nakrem ni linda wesambasa nihin mirin nimu handuwa. Unak mir nga wesambasa nihin ol Kraisin tiyanda ma ol mir nga nakrem ji liwan haka.

Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waprupshi orhin or halashinak jihik si naka. Unda kasira. Ambehoma.

^{3:13}**3:13** Loya ondo lerawu os li landa karem, os man li kotim uwa wolo ma or li kotim uwa oto yan loyan or hashiwak ornjik or sihi orin jelyanda ri.

^{u3:6} Ap 2:17-18 ^{v3:9} 2 Ti 2:14,16 ^{w3:10} Mt 18:15-17

^{x3:12} Ef 6:21-22; Kl 4:7-8 ^{y3:13} Ap 18:24; 1 Ko 3:5-6; 16:12 ^{z3:14} Ef 4:28

Jekamba Pol Filemonjik or kayeri

1 An Pol anira. An lerawu Kraiss Jisashin a larik krawuk li oweshihindak a linda nira. Nakrem Jisasin hishindiyaanda ma Timoti nga shi lihi jekamba kason Filemon, mirnjik amu kayenduwa. Mir nir nga nakrem Jisasin ni hishindiyaanda lerawu nakrem ni landa mira. Mirin nimu rupshinduwa. Hako jekamba kaso mirtonomnjik a kayewa ambu sir. ²Jekamba kaso Apianjik er nga amu kayenduwa. Apia oso nir nga nakrem Jisasin hishindiyaanda sira. Hako sirtonom nembes. Arkipusnjik er nga amu kayenduwa. Arkipus oto nir nga kwambuk er or sihi lerawu Kraishin landa ma ria. Uhu hulaima nokopma aka mihik tirsu lotu unda ondonjik jekamba kaso er nga amu kayenduwa. ^{a3}Jirnjik Avui Wasilaka nihin a sawenak or nga Wasilaka nihi Jisas Kraiss nga waprupshi frihi nga waphimbiji frihi nga avak fri halashinak jihik si naka.

Filemon jivijivin or urik Pol or rupshiri

⁴Ermba ermbak Avui Wasilakan a sawewa wolo mirin a hishihi Avui Wasilakan armesarmek a mbanda nira. ⁵Mberem ushiwak? Li sawerik a misiri, mir sunguwavu mihi nga Wasilaka Jisasin mi haha orin hishindiyaanda ma indinga mir. Uhu Avui Wasilakahi man wapnuku mihik mi owehe armek unda ma mir. Uwa osik orin armesarmek amu mbanduwa. ⁶Kraisin mi hishindiyaanda nombon man mi sawendan halashinak

kwambuk si naka. Uhu mbele mbele jivi os Kraiss nirin or hahanda oson avak mi heyekrahakoroka. ⁷Awasayi, mir Avui Wasilakahi ma amber wapnuku mihik owenda mir. Erem mi uwak orhi ma amber sunguwavu lihi osmu mbornanduwa. Uwak a misihi a rupshiwak sunguwavu anhi nga osmu mborna menden-duwa. ^b

Filemon, mir Onesimus nir nga nakrem Jisasin ni hishindiyaanda ma oton armek uka

⁸Lerawu las mi lakwak a hishiwa os nandu. Mashi jivi Jisas Kraishin a sawerik mi misihi mir an nga nakrem Kraissin ni tiyanda mak mi nanda osik lerawu oson a mbashiwak landahi mir. ⁹Hako mbeek erem mirin a mbakwa ambu mir. Mberem ushiwak? Mirin a rupshinda nira. Uwa osik mirin mainalok amu sawenduwa. An Pol avoko laka anira. Mashi Jisas Kraishin a sawerik krawuk li oweshihindak amu linduwa. ¹⁰An mirin a sawekwa karem, mir Onesimus^{1:10} oton armek mi uka. ^{1:10}Or jikisi anhi hom nanda ri. Or krawu torok a lihi mashi Jisas Kraishin a saweshihindak or misihi wavun or tormblehe Kraishi mak ormu nanduwa. ^{c11}Or mas akishmakishak or naha mihi siyok lerawun men landari mak nari ri. Oro wolo lerawu mihin yawur lari ambu ri. Hako ter angop wavu orhin or tormblewa osik armek shirin jelyanda mak ormu nanduwa.

¹²⁻¹³Onesimus toto sunguwavu anhi mende nga orin amu rupshinduwa. Na hishiwa or mihi farniyik or sihi an nga or likwak amu hishinguwa. Mashi jivi Jisas Kraishin a sawerik krawuk li oweshihin-

^{1:10}**1:10** Onesimus hi oso mainome sihi, “man jelyanda ma” sira.

^{1:10}**1:10** Oso wolo manjik men lerawun landari ma (slave) ondo os malakama lihin li hala li tulu iri mashama indik lirin or heyeri wolo lirin mandingormendari lir, os lo lihi si mbandari hom.

^a**1:2** Kl 4:17; 2 Ti 2:3 ^b**1:7** 2 Ko 7:4 ^c**1:10** 1 Ko 4:15; Kl 4:9

dak linda ma anin or jelyakwak amu hishinguwa. Hako wahau. ¹⁴ An mbeek anhinjik erem a mbakwa ambu nir. Men mihinjik mi mbanak avai misika. Las avak a mbanak mi mba, “Pol anin or ukmisiwak a ufuhu a mbashinak Onesimus Pol nga nor li,” karem mi hishinda ngashi. Uwa osik ter a mbashinak indik mihik ikwa ri. ¹⁵ He, Onesimus mirin or halaha tulu rari ri. Uhu kandakar nga nambek torok er linda ri. Hako karem amu hishinguwa. Mirin or hala nor tarinjik ormu wavun tormbleri ri. Unda osik mir nga or nga Jisasin hishindiya mak shi naha ermba ermbak nakrem shi likurik nari sir. Mberem ushiwak? ¹⁶ Mas men lerawu mihin landari mak nari ri. Hako ter nakrem mir nga Jisasin shi hishindiya mak or nawa osik mir avak orin rupshi mendehe armek orin uka. An sunguwavu mende nga orin a rupshi mendenda nir. ^d

¹⁷ Os anin mi hishi mi mba, “An nga Pol nga nakrem shi anatoloho lerawu Kraishin shi landa shir.” Os karem anin mi mbanda nahi Onesimusin erem mbaka. ¹⁸ Os mbele mbele mihi lal or hirnyaha wasa mihi las orhik er si nahanda nahi, orhi farniyik avak mirin a hakwa lir. ¹⁹ An Pol anira. Mirnjik jekamba kason anhinjik amu kayenduwa. Wasa mihi orhik nanda avak a hakwa sir. Hako wasa anhi os mashi jivi Jisashin a sawerik mi misihi sun-

guwavu mihin mi tormblehe Kraishi mak mi nahanda wasa oso os mihik nandu. Hako unda oson a mbakwa ambu nir. ²⁰ Awasayi, Wasilaka Jisasin nakrem shi hishindiya osik anin jipjip mi uhunda hom Onesimusin erem armek uka. Mir nga an nga nakrem Kraishi mak shi nanda osik erem mi unak sunguwavu anhi avak si mbornaka. ²¹ An a hishiwa karem, mir mashi anhi kason tiyakwa mir. Uwa osik jekamba kason mirnjik amu kayenduwa. A hishiwa Onesimusin avak armek mi ukwa ri. Uhu warje mende nga armek mi ukwa ri. ²² Mashi las er nga mirin a sawekwa karem. A hishiwa Avui Wasilaka avak os orin ji sawendan or misihi or ushinak krawun a hala talaha jihik a rakwak amu hishinguwa. Uwa osik aka las a wakwa mishi anjik ji hundujeshinak jihik a rawa wolo orok a waka. ^e

Pol nga sihi lerawun landa ma Filemonin li wesambasari

²³ Epafra, or an nga lerawu Kraishin shi larik krawuk li oweshihindak sinda oto ormu jirnjik wesambasan handuwa. ^{f24} Uwak an nga lerawun ni landa ma ondo, Mak nga Aristarkus nga Dimas nga Luk nga olmu er nga jirin wesambasanduwa. ^{g25} Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waprupshi Wasilaka Jisas Kraishi avak or halashinak jihik si naka. Unda kasira. Ambehoma.

^d1:16 1 Ti 6:2 ^e1:22 Fl 1:25; 2:24 ^f1:23 Kl 1:7

^g1:24 Kl 4:10-12,14; 1 Ti 4:10-11

Jekamba Hibruma ondonjik li kayeri

Avui Wasilaka jikisi orhi oto mashi orhin laharari ri

1 Mas wolo Avui Wasilaka mashi orhin profet orhi ondon or sawerik li misiri sir. Mashi oso hindi mushak nombo apsham apshamhik or sawerik li misiri sir. Urik profet ondo nga mu neloko misumu walanga nihin^{1:1} sawerik li nimu misira. ²Hako ter mbele mbele am mendek si nakwak si nawak mashi orhin jikisi orhik or hari sir. Ushirik jikisi orhi oto nirin or sawerik nimu misira. Jikisi orhi otohik mbele mbele tol ni heyewa tondon or uri lir. Uhu mbele mbele ondo jikisi orhi tavak or hari lira. ^{h3}Jikisi oto ukruharanda os Avui orhik nanda nga nor naha nirin or ukruharashiwak ni linda nir. Uhu Avui orhi indingo hom er nanda ri. Ushiwak mashi orhi oso kwambu nga si naha mbele mbele tol ni heyewa tondon osmu toltambananduwa. Ma misambik fehe kavakavan li uhu kavak er nari lir. Hako or kavakava erem li undari nombon laha ermbekurik tari ria. Undari lerawu oson or larakoho ter ormu malakamak naha Avui orhi tapmama yok hevenik linduwa. ⁱ

Ensel ondo amber Jisashi siyok sinda lir

⁴Uwosik os nimu heyenduwa, or ensel ondon amber tikrinda ri. Hi orhi wasilaka mendek si naha hi os ensel ondohik nandan tikrinda sir. ^{j5}Erem or nandari osik Avui Wasilaka orin ormu mbara,

“Mir jikisi anhi mira, unak an Avui mihi anira.” *Buk Song 2:7*

Uhu mashi las nga ormu mbara,
“An Avui orhik er a nanak, or jikisi anhik er nakwa ria.” *Buk Song 7:14*

Karem ormu orin mbara. Hako mashi os jikisi orhin or mbari oso himi kas mbeek ensel ome larin or mbari ambu sir, wahau. ^k

⁶Uhu jikismaifu orhi oton or mbashirik misambik or tari wolo karem orin ormu mbara,

“Halanak ensel ondo amber mihi siyok li sihi mirin li lotu uka.” *Buk Song 97:7*

Karem or mbaha ensel orhi ondon or mbashirik jikisi orhi otohi siyok li sihi orin lotu uri lir. ¹

⁷Hako ensel ondon or sawehe lirin karem ormu mbara,

“Jir avak suwa lewas si rasanda hom lerawun lakwa jir. Uhu hi wasilakak si lernanda hom lerawun lakwa jir.”

Buk Song 104:40

⁸Hako jikisi orhi oton karem ormu mbara,

“Mir God mira. Malakamak ermbak er nakwa mir. Uhu ma ol mihi siyok sinda ma ondo os li uwa uwan mi heyembakwa nombo mihi oso wornakop er nakwa sir.

⁹Mir mbele mbele jivi nom mi rupshihhi kavakavan turaha wapelelenda mir. Karem uwosik mirin a kamashinak malakamak er nakwa mir. Unak warje mende nga rupshikwa mir. Ma lal mbeek os mi rupshinda hom rupshikwa ambu lir.”

Buk Song 45:6-7

¹⁰Uhu mashi las nga ormu mbara karem,

^{1:1} **1:1** Mashi kas misumu walangan li mbari, mbeek misumu nihi nembes, misumu ol yanga Israelik fehe lihin li mbari sir.

^{h1:2} Jn 1:3 ^{i1:3} Ap 2:33-34; Kl 1:20; Hi 8:1 ^{j1:4} Fl 2:9

^{k1:5} 2 Sml 7:14; 1 Sto 17:13; Ap 13:33 ^{11:6} Ro 8:29

“Mir Wasilaka mira, mas araje wolok mbele mbele misambik fehe nga lersuwuk fehe nga tava mihik mi uri lir.

¹¹ Ome sira, lersuwu nga misambi nga kumak os kowe masak si naha si frehenda hom mendek nakwa vri. Hako mir wahau, ermba ermbak er likwa mira.

¹² Lersuwu nga misambi nga avak mat hom mi hevehe mi ermbekwa vri. Uhu ma os koushimblan li tlole eweshihi kouakrin li falenda hom mir avak fririn mi tlole eweshihi misam akri nga lersuwu akri nga frihi farniyik mi ukwa vri. Hako mir mbeek tormblehe apsham nakwa ambu mir, wahau. Mir ermba ermbak os mi nawa hom er nakwa mir.” *Buk Song 102:25-27*

¹³ Uhu mashi las nga ormu mbara, “Mir tapmama anhih lika. Ushinak wutari mihin avak a halashinak mihi siyok sikwa lira.” *Buk Song 110:1*

Karem ormu mbara. Hako os jikisi orhin or mbari hom or mbeek ensel ome larin mbari ambu ri, wahau.

¹⁴ Ensel ondo masakomek li naha Avui Wasilakanjik lerawun landa lir. Uhu or mbashiwak li ihi ma misambik fehe ol kumak or lakunda ondon jelyanda lir. ^m

Ji auheyehe ji lika

2 Mashi os Jisas orhinjik or sawerik ni misihinda ondon kwambuk er ni toltambanaha ni tiyaka. Os mashi apsham apshamhin ni tiya nahi, avak nombo jivi os ni sinda ondon ni halaha nombo apshamhik ni ikwa nir. Uwosik mashi orhin er ni toltambanaka.

² Ji hishika, mas wolo ensel ondo mashi Avui Wasilakahin neloko misumu walanga nihi^{2:2} ondon li sawerik li misiri sir. Hako ma ol mashi ondon mblarna erembe kumaifari ma ondo kavak er narakori lir. ⁿ³ Uhunda hom ter erem, mashi os Wasilaka nihi nirin or jiv-inakuri mashi os orhinjik or sawehenda ondon ni kumaifa nahi, nir avak kava indingak ni nakwa nir. Mashi oso Jisas orhinjik or sawerik ma ol mashi orhin misiri ondon nga mu nirin sawera. Unda mashi oso ome sira. Os ondon ni tiyana ambu nahi, avak kavak ni nakwa nira. ^{o4} Avui Wasilaka mu mbele mbele apshamhi ma undahi ambu ondon or uhu Masikome orhin ma ol or hakurik or hishiri ondon ormu hara. Erem or uri nombo oso korbak si mukushirik nimu heyera, mashi jikisi orhi Jisashi ome indinga sira. ^p

Jisas ortonom nirin jivinahanda ma ria

⁵ Uhunda mashi kason ji hishika. Avui Wasilaka mbeek misam akri os or ukurik or mbari ondon ensel ondohi tavak or hakurik or mbari ambu sir, wahau. Jikisi orhi tavak or hakurik or mbari sir. ⁶ Ji misi, mashi las jekamba orhik karem li kayeri sir,

“Avui Wasilaka mirin, mberem ushiwak nir ma nirnjik mi hishiowehe ma jikisin^{2:6} armek mi undu?”

⁷ Orin mi halashirik kandakar nga ensel ondohi siyok siri ri. Ushihikop hi orhin mi hauowehe mi urik malakamak nari ri.

^{2:2:2} Mashi kas misumu walangan li mbari, mbeek misumu nihi nembes, misumu ol yanga Israelik fehe lihin li mbari sir.

^{2:6:6} Ma jikisin li mbari oto Jisas oria. Hako saveman lal mashi kason li heyehe li mba, “ma jikisi” or li mbari oto nir hulaima nokopma misambik fehen li mbari sir.

^{m1:14} Sng 34:7; 91:11 ^{n2:2} Ga 3:19 ^{o2:3} Hi 10:29; 12:25

^{p2:4} Mk 16:20; 1 Ko 12:4,11

⁸ Uhu orin mi kamashirik mbele mbele ondo amber or arangoshihindak orhi siyok olmu sinduwa.” *Buk Song 8:4-6*

Mashi oso karem li kayeri sir, “Mbele mbele ondo amber orhi siyok olmu sinduwa.” Hako ter ni heyewa mbeek erem li na namber. ⁹ Hako kaso nom angop ni heyewa sir, Jisas ensel ondohi siyok kandakar nom or sihi nomorawu wasilakan or kishaha hulaima nokopmahi farniyik hari ri. Erem or uri nombo orok os nimu heyenduwa, Avui Wasilaka nir ma misambik fehen wapnuku orhik or ewehe waprushi orhin nirin handa ria. Jisas nihi farniyik or hari osik Avui Wasilaka mu hi orhin or hauowehe nor mbashirik ormu malakamak naha linduwa. ¹⁰ Mbele mbele amber ol Avui Wasilaka uhunda ondo olmu Jisashi tavak nanduwa. Wavu orhik or hishiri karem, ma musha orhi mak li nanak hevenik or laha ikmbaha hishiri ri. Karem uri osik Jisasin or halashirik or taha nomorawu wasilakan kishari ri. Nomorawu oson or kishahanda osik ortonom ma misambik fehen hevenik laha ikwa ma ria.

¹¹ Jisas kavakava ol ma li undari ondon or yoko ermbeshihindak nombo orok ma misambik fehe ma worna mak nari lir. Uhu ter or nga lir nga avokmba namtarkop olmu nanduwa. Uhu lirin mahasanje jikanoka orhik or ushaha lirin rupshinda ri. ¹² Uhu Avui orhin karem mbari ri,

“Mir malakamak nanda mira. Os erem mi nandan mahasanje anhi ondon a sawekwa nir. Uhu os li tirsaha li lotu uwa wolo lir nga na lihi hi mihin a hauowekwa nir.” *Buk Song 22:2*

¹³ Uhu mashi las nga karem mbari ri,

“Avak a lihi a nikishihi na heyenak os mi ukmba mi mbahanda hom ukwa mir.”

Uhu mashi las nga ormu mbara, “Heyeka, an torok jikisi tol anin mi handa nga nakrem nimu sinduwa.”

Aisaia 8:17-18

¹⁴⁻¹⁵ Jikisi ol or mbari ondo ma misambik fehendan or mbari lir. Lir maome ngashi lir. Erem li nanda osik or lir hom maome nga nari ri. Erem mak or naha hari ri. Os or hari nombo orok Laulaka kwambu orhi os man urik li handari oso osmu mendek nara. Ma misambik fehe hakurin li ajendari osik Laulakahi siyok sindari lir, os mbele mbelen kuvuk li ishitangrindari hom. Uhu ornjik lerawun landari mak nari lir. Hako Jisas or hari oso Laulakahi kwambu oson or jilakorolashihindak ma misambik fehe ol hakurin ajendari ma ondo Laulakahi krawu oson li halaha olmu jip linduwa.

¹⁶ Ome sira angop ni heyenda sir, Jisas mbeek ensel ondonjik hari ambu ri, wahu. Or ma misambik fehe Abrahamhi nirambara ondonjik hari ri. ¹⁷ Uri osik nir ma misambik fehe hom or naha maome nga nari ri. Uhu ormu hetpris nihik nari ri. Uhu nirnjik or hishihi nor holoho lerawu os Avui Wasilaka orin or harin er lari ri, mbeek halari ambu ri. Lerawu os or lari karem, kavakava ni undarin or yoko ermbekurik hari ria. ¹⁸ Mbele mbele ol man jeikayenda ondo angop masmas orhik talari lir. Uwosik os nihik li tala nahi, or avak nirin jelyakwa ri. Mberem ushiwak? Mbele mbele ondo angop masmas orhik talari lir.

Jisas hiushamak or naha Mosesin tikrinda ria

3 Jisasin hishindiyananda ma jirin, Avui Wasilaka hevenik linda oto orhi mak

ji nakmbaha angop or kamahanda ojik orhi mak nanda jir. Ji hishika, nir hetpris indinga ngashi nir. Hetpris oto Jisas Kraisi oria. Or mashi Avui Wasilakahin laraka sawenda ma ria. Ortonom wavu jihik ji ewehe orin ji hishindiyaka. Uhu os orin ji hishindiyanda nombo oson kormbak ji saweka. Or hetpris nihi ria. ¹²Avui Wasilaka lerawu oson orin or harik lerawu oson er lari ri. Os mas Moses ma ol Avui Wasilaka orhi tavak or halashirik lirin or jelyandari hom, Jisas lerawu os Avui Wasilaka orin or harin larakori ri, mbeek halari ambu ri. ³Hako Jisas hi orhi wasilakak si naha Mose-shi hin tikrinda sir. Mberem ushiwak? Jisas aka mashama orik Mosesin tikrinda ri. ⁴Aka amber ma tavak li unda lir. Hako mbele mbele tol ni heyewa amber hom Avui Wasilaka mas araje wolokop or uhundari lir. ⁵Moses Avui Wasilakahi lerawun landari mak or naha lerawu os orin or hahandarin armek er landari ri. Hako lerawu os or lari oso men mbele mbele os kumak Avui Wasilaka ukundarin heimari sir. ^{u6}Hako Kraisi Avui Wasilaka jikisi indingo orhi ria. Or aka mashama ria. Nir aka orhi nir. Ome sira nir orhi nduwukop ni sinda nir. Uhu os mashi orhin ni misindiyaha kwambuk ni sitambana nahi, Avui Wasilakahi ma indingak ni nakwa nira.

Avui Wasilakahi mashin mblarnanda ma ondo mbeek os or liwa mishi orok ikwa ambu lir

⁷Avui Wasilakahi mak ji nanda ojik mashi os Masikome orhi or sawewan ji misikwan ji mamblasamblanjiwa ji hala. Masikome orhi karem ormu mbanduwa, “Os ter mashi Avui Wasilakahin ji misi nahi,

⁸sunguwavu jihin ji toltangriwa hala, os mas yanga Israelik fehe ma ondo misamtelmbamba orok li li-yari wolok li undari hom. Lir mashi orhin li mblarnaha orin li eweiewei-heyeye kavakavan uri lir. ^v

⁹Mbele mbele os lirin armek asama 40-pelak or uri angop li heyeri sir. Hako mbeek oson hishiri ambu lir, wahau.

¹⁰Erem li uri osik or waplelenaha ormu mbara, “Ma rondo mbeek mashi anhin misindiyanda ambu lir”. Karem or mbaha hi orhik havahavarikarikan ormu mbara,

¹¹“Omendingak amu mbanduwa, ma ondo mbeek kuyanga anhik ta limasikwa ambu lir, wahau.” Karem ormu mbara.” *Buk Song 95:7-11* ^w

¹²Jiasin hishindiyanda ma jirin ji auheyeka, las avak jir lar kavakavan or uhu wavu orhi musha mushak or hishihi nor mba, “Mashi Avui Wasilakahi toso mbeek omek nakwa ambu sir.” Karem or mbanda ngashi. Os karem or hishi nahi, or avak Avui Wasilaka or ermba ermbak linda oton kumasikwa ri. Karem uwosik ji auheyeye ji lika, las avak ma or erem hishiwa ma oto hom ji nanda ngashi. ¹³Jir Avui Wasilakahi ma jirin, ermba ermbak jihi ambek ji anasaunjelyaha ji lika. Las avak jir lar kavakava os or undan er or toltangrinak wasilakak si naha si unak sunguwavu orhi sunjakombe hom si nanda ngashi. Unak Avui Wasilakahi mashin or misindan or halaha nor inda ngashi. Karem uwosik ermba ermbak jihi ambek ji anasaunjelyaha ji lika. ¹⁴Nir Kraishi mak ni nanda nir. Uwosik halanak os akri jishi wolok mashi orhin ni misindiyanda hom er ni tiyaha ihi ni haka. Os erem ni u nahi, orhi ma indingak ni nakwa nir.

¹⁵ Sauaje mashi kas os mas li kayeri kason ji misika, karem li kayerin,
 “Os ter mashi Avui Wasilakahin ji misi nahi, sunguwavu jihin ji toltangriwa hala, os mas yanga Israelik fehe ma ondo misantembamba orok li liyari wolok mashi orhin li mblirmblarihi orin li mbahanjindari hom.” *Buk Song 95:7-8*^x

¹⁶ Lawe mende ol mas mashi orhin mblarnaha orin mbahanjir? Wa, ma ol Moses yanga Ijipik or laharari ma ondona. Mashi orhin angop misiri ol te. Hako mbeek tiyari ambu lir. ^{y17} Hovok mberem nanda ma ol asama 40-pelak or waplelenar? Wa, ma ol kavakavan uri ondona. Urik er li haha maninimba lihi misantembamba orok kuvayiri lir. ^{z18} Hovok lawe mende ol hi orhik or ushaha havahavarikarikan or mbar, jir mbeek yanga anhik ta limasikwa ambu jir? Wa, ma ol mashi orhin mblarnari ma ondona. ¹⁹ Os nimu heyenduwa, ma ondo mashi orhin li misindiyari ambu olik yanga orhi orok iri ambu lir, wahau.

**Avui Wasilaka os ni limasikwa
 mishi oso angop or
 hundujeshihindak osmu nanduwa**

4 Avui Wasilaka os ni limasikmbaha nor mbahanda mashi oso omendinga sira. Hako os ni limasikwa wolo si na namber, nombok nimu sinduwa. Uwosik ni auheyeka, las avak ni mamblasamblanjihni nombo nindik ni masnafarakanda ngashi. ² Ji hishika, yanga Israelik fehendari ma ondo mas wolo mashi orhin misiri lir. Hako lir men mamblakop li misihni mbeek os si mbari hom uri ambu olik mashi oso mbeek lirin jelyari ambu sir. Uhunda hom nir erema. Mashi orhin angop ni misinda sir. Uwosik ni auheyeka, las avak lir hom

ni nanda ngashi. ³ Hako ana hishiwa, jir mashi orhin ji misindiyanda osik kumak avak kuyanga orhi orok ji layihi limasikwa jir. Hako ma ol mashi orhin misindiyawa ambu ondo, wahau, lir mbeek orok ikwa ambu lir. Angop maskop ma ondon or waplelenaha mainhavarikarikan karem or mbari osa,
 “Hi anhik a ushaha namu mbanduwa, jir mbeek kuyanga anhi os li limasikwa mishi orok layikwa ambu jir.” *Buk Song 95:11*

Hako os li limasikwa mishi oso angop maskop mbele mbele ondon or uri wolok er nga nor uri sir. ^{a4} Jekamba orhik karem li kayeri sir, “Mbele mbele amber ondon or urakoho de namba 7 ormu limasira.” ^{b5} Hako mashi las er nga karem li kayeri sir, “Avui Wasilaka ormu mbara, “Ma ondo mbeek kuyanga anhi orok ta limasikwa ambu lir.” ^{c6} Uwosik os nimu heyenduwa, yanga os ni limasikwa mishi oso osmu er nanduwa. Hako ma ol maifuk mashi orhin misiri ondo mbeek yanga orok layiri ambu lir. Mberem ushirik? Lir men mamblakop mashi orhin misiri ola. Hako mbeek os si mbari hom tiyari ambu lir. Uri osik lir mbeek yanga orok layiri ambu lir. ⁷ Erem si nari osik Avui Wasilaka de ome anandi las ma misambik fehe yanga orok li layikurik or mbaha normu kamara, os Devitin karem or sawendari hom,
 “Os ter wolok mashi anhin ji misi nahi, sunguwavu jihin ji toltangriwa hala. Sunguwavu jihin ji tormblehe mashi anhin ji misindiyaka.” *Buk Song 95:7-8*

Os Devitin or mbahanda wolo osmu ter nawak nimu heyenduwa.

⁸ Josua Israelik fehenda ma ondon men yanga Kenan orok or laha iri lir, mbeek yanga os Avui Wasilaka kumak li

^x3:15 Hi 3:7-8 ^y3:16 Nam 14:1-35 ^z3:17 1 Ko 10:10 ^a4:3 Hi 3:11

^b4:4 Stt 2:2 ^c4:5 Sng 95:11

limasikurik or mbahandari mishi orok or laha iri ambu lir. Os Josua lirin or laha yanga orok li layihindakop Avui Wasilaka mbeek de ome anandi las nga kamari ambu ri. Hako Josua mbeek lirin or laha yanga orok layiri ambu lir. Uri osik de ome anandi las Avui Wasilaka ormu kamara, yanga orok li layikmbahan. ^{d9}Uwosik os nimu korbak heyenduwa, Avui Wasilakahi ma ondo li limasikmbaha nor mbahanda wolo oso si tala namber. Hako kumak avak omek takakwa sir. Os si talawa wolo Sabat indinga sir. ¹⁰Ma ol yanga os li limasikwa mishi orok layikwa ma ondo avak yanga orok limasikwa lira, os or mbele mbele ondon or urakoho de namba 7 oro wolok or limasihinda hom. ^{e11}Karem uwosik jir yanga os ji limasikwa mishi orok ji layikwanjik ji hishombashioweka. Hako ji auheyeka, las avak jir lar mashi orhin or mblarnaha ma Israelik fehenda li undari hom or uhu nombok or masnafarakanda ngashi.

¹²Ji misi, Avui Wasilaka mashi orhi kwambu nga si naha os or mbawan unda sir. Uhu bainat os yok yok li koshiwak awundingak nandan tikrinda sir. Uhu mashi orhi hervla siyaukri mahin tinanda sir. Simbalesik wavu indingak si layihi si jiwak mbele mbele os ni hishinda nga wavu nihik ni ewenda nga korbak si mukunda sir. ^{f13}Mbele mbele tol Avui Wasilaka uhunda mbeek mbele las misokome orhik wanyindahi ambu sir, wahau, korbak er narakonda lir. Ome sira, kumak avak misokome orhik ni sihi mbele mbele ol ni undan ni sawenak or heyekwa lira.

Hetpris nihi oto, Jisas, nirnjik or sihi nirin jelyanda ri

¹⁴Nir hetpris indinga ngashi nira. Or Jisas oria, jikisi Avui Wasilakahi ria. Orto nom Avui Wasilaka linda mishi heven orok angop layiri ria. Karem uri osik mashi orhin ni misihi ni tiyanda nombo onson ni halawa ni hala, wahau. Er ni tiya ika. ^{g15}Hetpris nihi oto nirin angop or heyenda nir. Nir mbeek kwambu nga ni nanda ambu nir. Mbele las os nihik si tala nahi, lewas ni takatukuyikwa nir. Mbele mbele kava tol nihik talawa tondo angop orhik tararik or heyeri lir. Hako mbeek tukuyiri ambu ri. Unda osik os mbele kava lal nirik li tala nahi, or nirnjik or hishihi nor holoho nirnjik sikwa ria. ¹⁶Uwosik ni ajewan ni halaka. Hetpris nihi oto angop Avui Wasilaka malakamak or naha nor linda mishi orok or layihi nirnjik sinda ora. Karem uwosik kavakavan ni uwa wolo Avui Wasilaka or linda mishi orok ni layihi mbele mbele kavakavan ni undan korbak ni sawenak ondon or laha ermbehe waprupsi orhin men yelndam nirin or haka. ^h

5 Hetpris misambik fehe ondo lerawun li landa nombo karem nandari sir. Avui Wasilaka maome nantar or laha hetprisik or kamashirik or Avui Wasilaka nga ma misambik fehe nga lihi nindik or sihi kavakava lihin laha ermbekurik ofan undari ria. ²Hetpris misambik fehe oto ma misambik fehe orik kwambuk nandari ambu ri. Ma misambik fehe kavakavan li undari hom erem kavakavan undari ri. Lir hom or nandari osik ma ol Avui Wasilakahi nombon halaha nombo apsham indari ma ondonjik or hishihi nor holoho nama naman mbandari ri. ³Or kavakavan un-

^d4:8 Lo 31:7; Jos 22:4 ^e4:10 Hi 4:4
⁸4:14 Hi 3:1; 10:23 ^h4:16 Hi 10:19

^f4:12 Ef 6:17; Rev 1:16; 19:13-15

dari ma orik os ofan or uri wolo mas-mas orhinjik ofan or ushihikop hulaima nokopmanjik ofan undari ri. ¹⁴Ma or hetprisik nari oto hi nga nor naha ma anandin tikrihi hausindari ri. Hako ma lar mbeek orhinjik or sawehe or mba, “Avak hetprisik a nakwa nir.” Karem mbandari ambu ri, wahau. Avui Wasilaka orhinjik ma or or rupshiri oton or heyeha os mas Aronin or kamahandari hom or kamashirik sindari ri. ^j

⁵Undari hom Kraisi erem, or mbeek orhinjik hetprisik or nakurik mbari ambu ri, wahau. Avui Wasilaka orhinjik lerawu oson or lakurik nor kamari ri. Uhu karem ormu mbara, “Mir jikisi anhi mira. Unak an avui mihi anira.” *Buk Song 2:7*

⁶Uhu mashi las nga karem ormu mbara, “Mir avak prisik ermba ermbak er nakwa mira, os Melkisedek nahanda hom.” *Buk Song 110:4^k*

⁷Jisas misambi torok mak or naha nor liri wolo Avui orhin or beten uhu tlaha siliri ria. ^{5:7}Ushinak orin li mandingormekurin li halakmbahan. Orhinjik or hafakaha nombo os Avui orhi mbari hom or uri osik mashi os or sawerin misiri ri. ¹⁸Ome sira, Jisas Avui Wasilakahi jikisi ria. Hako Avui orhi or mbashirik nomorawu wasilakan kishari ri. Os erem nomorawun or kishari oso orin si urik mashi Avui orhin er or tiyarakori ri. ⁹⁻¹⁰Mashi Avui Wasilakahin or tiyarakoho lerawu os or mbahandari oson or larakori osik hetprisik or kamari ria, os mas Melkisedek nahandari hom. Ushinak ma misambik fehe

ol mashi orhin misindiyawa ma ondo kavakava lihin or yoko ermbehe lirin or jivinaha ermba ermbak linda oson lirin or hakmbahan.

Jir avak jikisakri hom ji naha ji liwa hala

¹¹Mashi musha olmu nanduwa. Hako wawu jihi angop fendelewa osik mashin ji misikwa osmu kava uwa. Uwosik mbeek ni sawekwa ambu nir. ¹²Jir angop hoje mende Jisasin tiyandari mak nari jir. Uhu ma anandin mashin sawendahik nanda jir. Hako wahau. Jir ji fendele mendewa osik mashin sawenda ma indik li raha mashi Avui Wasilakahi os kolo wolo mendek li sawerik ji misiri hom indik li sawenak ji misikwak jimu mbanduwa. Jir mbeek akwa malafun andahik nanda ambu jir, wahau. Jir jikisakri mukun li anda hom er ji naha jimu linduwa. ^{m13}Ma ol jikisakri hom mukun anda ondo mbeek mbele os jivik nanda nga kavak nanda nga yarinda ambu lir, wahau. ¹⁴Hako ma ol akwa malafun anda ondo angop li saha wasilakak li naha hishiyarinda nga nanda lir. Uhu mbele mbele ol jivik nanda nga kavak nanda nga hishiyarinda lir.

Jisasin ji tiyanda nombon ji halanak kwambuk si naka

6 Mashi Jisas Kraishi angop ni mistakonda osik nir avak mashi os kolo wolo mendek li sawerik ni misiri oso nom ni hauhakaowehe sawewan ni hala. Mberem ushiwak? Aka angop ni uhu ni korsantleshiwak osmu sinduwa. Uwosik mbeek indiyok ni wormbo wan koroho

^{5:7}**5:7** Jisas nowe Getsemanik or liri wolo Avui orhin beten uri ria. Mashi kason ji heyeka Mt 26:36-46, Mk 14:32-42, Lk 22:39-46. Mbele mbele Jisas uri oso Avui orhi mbari nombo hom or uri sira. Karem uri osik os or hari or mbashirik indiyok or usaha ormu hetprisik naha linduwa. Heye Ap 2:24, Fl 2:6-11.

ⁱ**5:3** Wkp 9:7; 16:6 ^j**5:4** Kis 28:1 ^k**5:6** Hi 6:20; 7:1

^l**5:7** Mt 26:36-46; Fl 2:6-8 ^m**5:12** 1 Ko 3:1-3

indik ni ukwak nawa ambu sir. Mashi ol kolo wolo mendek Jisasin sunguwavu nihik ni eweri wolo li saweri mashi ondo angop ni mistakori lir. Mashi ondo karem, nombo os sunguwavun tormblehe kavakavan halakuri nombo angop ni misinda sir, ²man fak tolofalenda nombo angop ni misinda sir, tavan mak li ewehe li beten unda nombo angop ni misinda sir, indik ni usahaha kumak Avui Wasilakahi kotik ni sikwa mashi ondo angop li sawerik ni mistakonda sir. Uhunda osik mashi ol angop ni misihinda ondo nom ni hauhakaewehe ni sawewan ni hala. Hako halanak mashi kwambu lal er nga ni sawenak Jisasin tiyanda nombo nihi avak kwambuk si naha mbeek mendek nakwa ambu sir. ³Os Avui Wasilaka kwambu orhin nirin or ha nahi, erem ni ukwa nir.

⁴Hako ma ol Jisasin hala inda ma ondo nombo os indik orhik li takwa nombo kas nga nakwa ambu lir, wahau. Wa, mberem ji hishindu, os ma lar nirtle nirndum nandan or halaha ukruharanda Avui Wasilakahik or sihi presen os hevenik tahandan or heyeye Masikome Avui Wasilakahin nor laha ⁵mashi orhin or misihi nor mba, “Mashi kaso jivi sira.” Uhu kwambu Avui Wasilakahi os kumak korbak talakurin er nga angop or heyeri sir. ⁶Ushihhi ma or erem nanda ma oto os Jisasin or halaha nombo apsham apsham er or i nahi, wa mberem ji hishindu, indik Jisasik takwa nombo kas nga nakundar? Wahau, mbeek wavun or tormblehe indik or takwa nombo kas nga nakwa ambu sir. Mberem ushiwak? Os erem or uri oso osmu Wasilaka nihi Jisas Kraisin miandok indik or tirishiwak ma misambik fehe orin li okolenda hom osmu nanduwa. ⁿ

⁷Ma lal sunguwavu lihi misambi jivi jerome ngashi hom nanda lir. Avui Wasi-

laka mbawak ma si rakawak uku osmu nombok misamsik si layiwak akwa ome nga olmu jivik nawa. Ushiwak Avui Wasilaka misambi oson armek unda ri. ⁸Hako ma lal sunguwavu lihi misambi kava sunja hongonda hom nanda lir. Ma si rakawa wolo men sunja heyek osmu rakaji sereko iwa. Ushiwak minja lame nom olmu orok tungua rasawa. Uwosik misambi oso avak Avui Wasilaka kavak or naha hik or suwukwa sira. ^o

⁹Naimble nihi jirin, mainkwambu kaso angop ni sawewak ji misiwa sir. Hako jir angop ni heyewa jir. Jir mbeek ma kava ondo hom nanda ambu jir. Jir misambi jivi hom ji nanda osik mbeek kavak nakwa ambu jir, wahau. Avui Wasilaka avak indiyok or lakwa jir. ¹⁰Or mambale ambu ri. Lerawu hava os ji lawan angop or heyewa sir. Mbeek or hishakashawa ambu sir. Kumak avak wasan or hakwa jir. Sunguwavu jihin orin ji handa osik lerawu orhin ji laha orhi ma ondon ji rupshihhi armek unda jir. Os lirin armek ji unda oso or mbeek hishakashakwa ambu ri. ^{p11}Karem uwosik lerawu jivi os ji lawa oson er ji laka. Jirin ni mbakwa karem, misambi torok ji liwa wolo lerawu oson er ji laka. Uhundanak kumak os jirin armek or ukmbaha nor mbahandan or unak jivai heyeka. ¹²Uhu lerawun ji lawan ji kremangrehewa ji hala. Ma ol mas mashi orhin er toltangrihi kremangrehewa ambu ondo hom ji naka. Ma ondo mbele mbele Avui Wasilaka lirin or ukmbaha nor mbahanda oson er li nikishiri lir. Unda osik kumak avak li lakwa sir. Jir avak lir nahanda hom er ji naka.

Mbele mbele ol Avui Wasilaka mbahanda ondo omek nakwa lir

¹³⁻¹⁴Mas Avui Wasilaka Abrahamin karem ormu mbara, “Omendingak mirin

amu mbanduwa, avak mirin armek a ukwa mir. Uhu na ushinak nirambara mihi musha mendek nakwa lir.” Ma lar mbeek wasilakak naha Avui Wasilakan tikrindahi ambu ri, wahau. Uri osik lawehi hik avak mashi oson or mbaku? Wahau. Ma lar mbeek orin tikrinda ambu ri. Uri osik hi orhik or ushaha ormu mbara, “Hi anhik a ushaha mirin amu mbanduwa, nirambara mihi avak a ushinak musha mendek nakwa lir.”^{q15} Ushirik Abraham os erem or mbari mashi oson or misihhi nor mbar, “Avak omek nakwa sir.” Karem or mbaha nor nikishihi yayakop os or mbahandari oso omek nari sir.

¹⁶Ji misi, nir ma misambik fehe ni unda nombon ji hishika, os mashi kwambu las ni mbakwa wolo neloko nihi hi lihik ni ushaha ni mbawak ma li heyehi li mba, “Mashi os li mbawa oso omendinga sira.” Karem mbaha lir mbeek mashi las mbanda ambu lir.¹⁷ Avui Wasilaka erema, os hi orhik or ushaha nor mbahanda oso osmu nirin korbak mukunduwa, or mbeek mashi os or mbahandan or halashihi anandi las mbakwa ambu ri, wahau. Os or mbahanda mainombo hom er unda ri.¹⁸ Or mbeek mbafirimbada ambu ri. Uwosik os nimu heyenduwa, mashi os Abrahamin armek or ukurik or mbahanda nga hi orhik or ushaha or mbahanda nga opmu er nanduwa, mbeek mendek nakwa ambu vri. Uwosik nir orhi tuwukop sinda ma nirin, karem

ni hishika, or avak nirin jelyakwa ri. Uhu sunguwavu nihin ni mbornaha ni mba, mashi os or mbahandari oso mbeek or halakwa ambu sir. Karem ni mbaha orin ni hishiowehe ni nikishinak os or mbahandari oso avak omek si nanak ni heyeka.^r

¹⁹Mashi os nirin armek or ukmbaha nor mbahanda mashi oso si tala number. Hako os ni nikishinda oso osmu kuvu^{6:19} os sipin si toltangrinda hom nirin kwambuk si ishishiwak nimu sinduwa, mbeek ni mblai mblaranda ambu nir, wahau. Mberem ushiwak? Kuvu oso angop tempel akak si ihi kowe os orok wahandari oson si jifrehe os li au ushashirik ma li layindari mishi ambu orok layihi ishitangriri sir.^{s20} Ma or maifuk os li au ushandari mishi indingo orok layiri oto Jisas oria. Nirin or jelyakurik orok layiri ria. Uhu nirnjik orok sinda ri. Uhu ermba ermbak hetpris nihik or naha ormu linduwa, os Melkisedek lindari hom.^{6:20}

Melkisedek oto Livaihi krahak fehenda pris ondon tikrinda ri

7 Melkisedek^{7:1} oto yanga Salemik fehe king lihi ria. Uhu Avui Wasilakahi prisik er nga nandari ri. Os Abraham king anandi ondo nga li anajihi lirin or jihisuwuhu indik yangak or tari wolo Melkisedek oto Abrahamin nombok or heyehi Avui Wasilaka Abrahamin armek or ukmbaha ormu sawera.^{t2} Urik Abraham awun or uhu mbele mbele ol

^{6:19}**6:19** Kuvu os sipin toltangrindari oso ain kombe laka nga nandari sir. Ain kombe oso hi sihi anka.

^{6:20}**6:20** Judama hetpris lihi asama asama hindi namtaskop os li au ushandari mishi indingo orok or ihi ofan undari ria. Unak Avui Wasilaka kavakava os Judama li undarin or laha ermbekmbahan. Hako ter Jisas angop orok or layihi hetpris nihik or naha ermba ermbak Avui Wasilaka linda mishi orok or lihi nirin jelyanda ria.

^{7:1}**7:1** Heye Stat sapta 14 na Buk Song 110.

^{q6:13-14} Stt 22:16-17 ^{r6:18} Nam 23:19 ^{s6:19} Wkp 16:2-3

^{t7:1} Stt 14:17-20

orok or lahalari ondon 10-pelak or humasihi krivi las Melkisedekin ormu hara. Melkisedek hi oso mainome sihi nombu wornan tiyanda ma. Or yanga Salemik kingik nandari ri. Salem mainome sihi waphimbiji linda, karem li mbanda sir.³ Melkisedek oto kraha os or talandari nga avoko nijava orhi nga nijava orhi orin si wahandari wolo nga os or hari wolo nga oso mbeek li kayeshihindak ni heyenda ambu sir. Unda osik nimu hishinduwa, ermba ermbak prisik ormu naha linduwa, Avui Wasilakahi jikisi hom.

⁴Os nimu heyenduwa, Melkisedek hiushamak or nandari osik Judama neloko lihi Abraham oto mbele mbele ol or laharari ondon 10-pelak or humasihi namtas orin hari ri.⁵ Melkisedek pris ol kumak Livaihi krahak talaha lerawun lakundari pris ondon tikrindari ri. Judama amber mbeek pris lerawun lari ambu lir, wahau. Livaihi krahak fehe ma ondo nom pris lerawun lari lir. Lo Moseshi karem mbandari sir. Hako Judama kraha anandik fehenda ondo akwa mbele mbele ol li lahalarin 10-pelak li humasihi krivi namtas Livaihi krahak fehenda mahasanje lihi ol Avui Wasilakahi akak pris lerawun landari ondon handari lir. Hako lir amber Judama numbu lir. Neloko lihi namtar numbu Abraham oria.⁶ Hako Melkisedek mbeek Abrahamhi nirak or naha Livaihi krahak talari ambu ri. Hako Abraham mbele mbele ol or laha lari ondon 10-pelak or humasihi krivi namtas orin hari ri. Unak Avui Wasilakan or sawenak orin armek or ukmbahan.⁷ Karem nahananda osik os nimu kormbak heyenduwa Abraham karem hishiri ri, Melkisedek malakamak or naha orin hausinda ri. Mberem ushirik? Ma or Avui Wasilakan sawenak ma anandi lar armek or ukm-

baha sawewa ma oto hausinda ma ria. Ma or Avui Wasilaka armek or uwa ma oto hakasinda ma ria. Unda osik os nimu heyenduwa, Melkisedek Abrahamin tikrindari ri.

⁸Judama ondo mbele mbele akwa ondon 10-pelak li humasihi pris lihi Livaihi krahak fehenda ondon krivi namtas handari lir. Livaihi krahak fehenda ma ondo ma misambik fehe olik mbeek ermba ermbak lindari ambu lir, handari lir. Hako Melkisedek wahau, os or hari wolo mbeek li heyeri ambu ri. Uhunda osik ermba ermbak er linda ri. Uhu Livaihi krahak fehe pris ondon tikrindari ria.⁹ Livaihi krahak fehenda ondo araje lihi Livai oria. Judama kraha anandi ondo mbele mbele lihin 10-pelak li humasihi Livaihi krahak fehenda pris ondon krivi namtas handari lir. Hako Livai mu mbele mbele ondon Melkisedekin ormu hara.¹⁰ Hako ome sir, os Abraham Melkisedekin nombok or heyeri wolo Livai or na namber. Hako Abraham oto neloko orhi ria. Undari osik karem nimu hishikuwa, Abraham mbele mbele ondon or hari oso kumak Livai lakundarin or uri sira.

Pris ondo lerawu os li lari nombu orok ma misambik fehe mbeek ma worna mak nari ambu lir

¹¹Avui Wasilaka lo os mas Mosesin or hari karem mbahandari sir, Livaihi krahak fehe ma ondo nom pris lerawun landari lir. Hako lerawu os li lari mbeek man si urik misokome Avui Wasilakahik ma worna mak nari ambu lir. Karem uri osik pris anandi lar talakurik or mbari ri. Ma oto Melkisedek hom nakundari man or mbari ri, mbeek Aron hom Livaihi krahak fehendari man or mbari ambu ri.¹² Pris akri orto kraha anandik or talakuri osik nombu os mas man prisik or

kamahandari nombo oso er nga mendek nari sir. ¹³Ma or Avui Wasilaka ermbe embak prisik nakurik or mbari ma oto Jisas oria. Os or nakuri kraha orok fehe ma lar mbeek mas pris lerawu oson lahandari ambu ri. ¹⁴Wasilaka nihi Judahi krahak talari ri. Hako mas Moses mbeek Judahi krahak fehe lar pris lerawun li lakmbaha or mbari ambu ri. ^v

**Jisas Melkisedek
nandari hom nanda ria**

¹⁵Pris anandi oto angop talari ri. Or Melkisedek hom nanda ria. Unda osik ter os nimu korbak heyenduwa, Avui Wasilaka nombo os mas Livaihi krahak fehenda ondon prisik or kamashirik li sindari nombo oson angop or halari sir. Uhu pris akri lar talakurin or mbari ri. ¹⁶Livaihi krahak fehe pris ondo Mose-shi lo si mbandari nombo orok prisik nandari lir. Hako pris akri oto or haha kwambu os indik or usahari nombo orok prisik or naha ermbe embak lerawu oson lakwa ri. ¹⁷Avui Wasilaka jikisi orhi Jisasin karem or mbarik jekamba orhik li kayeri sir, “Mir ermbe embak Melkisedek hom prisik mi naha likwa mir.” *Buk Song 110:4*

¹⁸Ambehoma, mashi oso osmu nirin korbak mukunduwa, Avui Wasilaka nombo os Moseshi lo si mbandari hom pris lerawun li landarin angop or halari sir. Mberem ushirik? Lohi nombo oso mbeek kwambu nga naha ma misambik fehen jelyakurik nari ambu sir. ¹⁹Lon tiyanda nombo oso mbeek man si urik Avui Wasilakahi misokomek ma warna mak nari ambu lir. Erem kwambu nga si nari ambu osik nombo anandi las ormu ewera. Nombo os or eweri oso jivi mendek si naha nombo os mas or ewen-

darin tikriri sir. Nombo akri orok avak or liwa mishik pasir ni ikwa nir. ^w

²⁰⁻²¹Ji hishika, os Avui Wasilaka Jisasin prisik or kamari wolo os nir ma misambik fehe nelokohi hik ni ushaha ni mbanda hom hi orhik or ushaha nor kamari ri, os jekamba orhik karem li kayehendari hom,

“Avui Wasilaka angop hi orhik or ushaha normu mbara, “Mir avak prisik ermbe embak er nakwa mira.” *Buk Song 110:4*

Karem or mbahandari osik mashi oso mbeek or halandahi ambu sir. Hako pris ol Livaihi krahak fehenda ondon or kamari wolo or mbeek hi orhik or mbaha nor kamari ambu lir, os Jisasin hi orhik or ushaha nor kamari hom. ^{x22}Ambehoma, os nimu heyenduwa, Jisas suma os or tiviri oso osmu jivi mendek si naha suma masin tikriri sir. ^y

²³Hovok las ji hishikwa karem, Livaihi krahak fehenda pris lar hashirik hovok lar orhi farniyik prisik nandari ri. Karem uri osik pris ondo olmu mushak nari lir. ²⁴Hako Jisas, wahau, or mbeek handa ambu ri. Uwosik ma lar mbeek orhi farniyik sihi pris lerawu orhi oson lakwa ambu ri, wahau. Jisas ortonom ermbe embak or lihi lerawu oson er lakwa ri. ²⁵Uwosik ma ol hi orhik Avui Wasilakahik tawa ma ondon or jivinakwa lir. Uhu ermbe embak or lihi ma ol orhik tawanjik beten unda ora. ^z

²⁶Jisas ortonom hetpris indinga nihi ria. Ortonom nirin jelyakwak ni hishinda ri. Mberem ushiwak? Or nombo os Avui Wasilaka or rupshindarin simbalesik tiyarakori ri. Mbeek mbele kava las nga orhik nari ambu sir. Or misokome Avui Wasilakahik jivi mendek nandari ri, mbeek nir ma misambik fehe kavakavan ni unda hom nari ambu ri, wahau.

^{v7:14} Ais 11:1; Mt 2:6; Rev 5:5 ^{w7:19} Hi 9:9 ^{x7:20-21} Hi 5:6

^{y7:22} Hi 8:6; 12:24 ^{z7:25} Ro 8:34

Or apsham apsham er nari ri. Uhunda osik Avui Wasilaka orin or laha hevenik or eweshihindak orok ormu linduwa. ²⁷Hovok las ji hishikwa karem, Livaihi krahak fehenda hetpris ondo ermbe embak ofan undari lir. Masmas lihinjik ofan li anak Avui Wasilaka kavakava lihin or laha ermbeshinakop hulaima nokopmanjik ofan undari lir. Hako Jisas wahau. Or ofan or uri hindi namtaskop maome orhin orhinjik Avui Wasilakahi tavak hari ri. ^{a28}Lo Moseshi si mbahandari nombo orok li kamari pris ondo ma misambik fehe olik kavakavan undari lir. Hako er si naha ihi nom Avui Wasilaka hi orhik or ushaha jikisi orhin hetprisik or kamari ri. Jisas mbeek mbele kava las uri ambu ri. Ortonom jivik or naha ermbe embak nirin jelyakwa ri.

Jisas suma akrin or tivih ormu hetprisik naha hevenik linduwa

8 Mbele mbele ol a sawewak ji misiwa ondo maintontlo sihi karem, hetpris nihi oto or angop malakamak or naha Avui Wasilakahi tapmama yok heven orok ormu linduwa. ²Uhu Avui Wasilakahi aka indingo os hevenik sinda orok lerawun ormu landuwa. Aka oso mbeek ma tavak li uri ambu sir, wahau. Avui Wasilaka orhinjik or uri sir.

³Hetpris misambik fehe ondo lerawu lihi karem, ma misambik fehe kavakava os li undarin laha ermbekurik mbele mbele akwa fle avi ondon li laha Avui Wasilakan ofan undari lir. Erem li undari osik Jisas er nga ofan uri ri. Maome orhin fleya hom kavakava os ni undarinjik ofan uri ri. ⁴Hetpris nihi Jisas oto ormu hevenik linduwa. Hako os misambik or lihindakop mbeek prisik nawa ambu ri. Mberem ushiwak? Livaihi krahak fehe ondo nom pris lerawun misam-

bik li laha ofa ondon os Moses or mbahandari nombo hom undari lir. ^{8:4 5}Hako lerawu os li landari oso men mbele mbele ol hevenik nakundarin heimari sir. Moses sel aka os Avui Wasilakan li lotu ukuri akan or ukuri wolo Avui Wasilaka orin karem ormu mbara, “Mbele mbele ol mi uwa ondo avak os telemba Sainai orok a mukurik mi heyeri hom erem uka.” Karem Mosesin or saweri ri. ^{b6}Hako ter pris lerawu os Avui Wasilaka Jisasin or hari oso wasilakak si naha pris misambik fehe ondo mas lerawun li landarin tikriri sir. Or nindi nindi hom or sihi suma os or tivindan or kikitashiwak wasilaka mendek si naha suma masin tikrinda sira. Suma akri jivi mendek si naha mbele mbele suma masi nirin si ukmbaha mbahandan tikrinda sir. ^c

Suma akri suma masin tikrinda sir

⁷Ji hishika, os suma masi ma misambik fehen si urik jivik li nakurikop Avui Wasilaka mbeek suma akri las tiviri ambu ri, wahau. ⁸Hako or heyeri ma misambik fehe mbeek jivik li nakurik or heyeri ambu. Uri osik suma akrin or tivikurik or mbari sir, os mas profet Jere-maia karem or kayendari hom, “Avui Wasilaka ormu mbara, “Ji misi, os an mbahanda wolok si nanak yanga Israelik fehenda ma nga Judahi kra-hak fehenda ma nga suma akrin a tivikwa nir.

⁹Suma os a tivikwak a mbawa oso mbeek os mas misumu lihi yanga Ijipik li lirik a laharari wolo lir nga na tiviri hom nakwa ambu sir. Mberem ushiwak? Lir suma os lir nga na tiviri oson li tlehe mashi anhin tiyari ambu lir. Kavakavan li uhu mashi anhin li kumaifari osik an nga lirin a kumaifari nir.

^{8:4}**8:4** Jisas Judahi krahak fehe ri, or mbeek Livahi krahak fehe ambu ri.

^{a7:27} Hi 5:3 ^{b8:5} Kis 25:40; Kl 2:17; Hi 9:23 ^{c8:6} Hi 7:22

¹⁰Hako suma akri os lir nga na ukwak a mbawa oso karem, avak mashi anhin sunguwavu lihik a kayehe lo anhi amber hom sunguwavu lihik a jiwolokwa sir. Ushinak mbele mbele os a mbawan armek li hishiyarihi os a mbawa hom ukwa lir. Ushinak an avak Avui Wasilaka lihik a nanak lir avak anhi krahak sikwa lir.

¹¹Oro wolok ma amber hom anin heyekrahakorokwa lir. Unak ma lar mbeek mashi anhin ma larin ewesawekwa ambu ri, sanje ma mbeek maha orhin ewesawekwa ambu ri, yanga lasik fehe mbeek yanga anandi lasik fehen ewesawekwa ambu ri. Mberem ushiwak? Lir amber hom angop anin heyekrahakorowa ola.

¹²Uhu avak kavakava os li undan a laha ermbehe mbeek os li unda kavakava lihin indik a hishihi na mbakwa ambu nir, wahau." *Jeremaia 31:31-34*

¹³Mashi os Avui Wasilaka suma akrin or tivikurik or mbari osmu nirin mukunduwa, suma os mas or tiviri oso angop mendek nari sir, os mbele mbele shimblak nawak ni ermbenda hom.

Sel aka os mas ofan li undari karem nandari sir

9 Suma os mas nahandari oso nombo nombo os li lotu undari nga or ewendari sir. Uhu os li lotu undari aka nga nandari sir. ^{d2}Aka oso sel aka^{9:2} sir. Uhu nindik li tlehendari sir. Os maifuk nandari mishi orok mbele las os lamin li eweukrundari oso nga teye os Bretin Avui Wasilakanjik ofan li ewendari teye oso nga nandari sir. Maifuk nandari mishi oso men li au ushan-

dari mishi, karem li ushandari sir. ³Uhu kouwarmba las sirhava hom orok li andoho li mburnduwu lafaleshirik nandari sir. Urik os li au ushandari mishi indingo oso apsham yok nandari sir. ^{e4}Alta os mbele mbele arme kuvasahandan li ewe suwundari nga Bokis Kontrak nga orok wandari vri. Alta nga Bokis Kontrak nga golkop li tangrindari vri. Bokis Kontrak akome orok hambiya golik li uhundari os akwa manan li ewendari nga Aronhi kombe os mas mise nga rasan-dari nga sunja op Avui Wasilakahi lon li kayehendari ovro er nga Bokis akome orok wandari lira. ^{f5}Bokis Kontrak wandari mishi orok ensel hom shervle nga li hambaha li uhundari frijip orok sindari vri, lar yok, lar yok. Ensel ovro Avui Wasilaka orok or lindarin heimari vri. Ushirik shervle frihi os Bokisin li jamundari mishi oson arangondari vri. Undari mishi orok Avui Wasilaka lirin or jvinakmbaha kavakava lihin or laha ermbekurik ofan li ukurin fin limu layihi ngorondari mishi osira. Mbele mbele ol aka orok nanda musha, mbeek amber hom a sawerakondahi ambu sir. ⁸

Suma masik sindari hetpris masi ondo sipsip memehi fin li laha ofan undari lir

⁶Sel aka oson li hundujerakoshirik ermba ermbak pris ondo orok li i layihi os maifuk nandari mishi orok lerawun landari lir. ^{h7}Hako hetpris nom asama asama hindi namtaskop os li au ushandari mishi indingo orok layindari ri. Hako mbeek tapas layindari ambu ri, wahau. Fi os hulaima nokopma kavakava lihin Avui Wasilaka or laha ermbekuri nga ofan or ukurik lalayindari

^{9:2}**9:2** Judama ondo misamtelmbamba orok li liyandari wolo men terei terayandari lir. Uhu sel aka os Avui Wasilakan li lotu undari oso nga kishaha yandari lir.

^{d9:1}**d9:1** Kis 25:23-40; 26:1-30 ^{e9:3}**e9:3** Kis 26:31-33 ^{f9:4}**f9:4** Kis 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Nam 17:8-11; Lo 10:3-5 ^{89:5}**89:5** Kis 25:18-22 ^{h9:6}**h9:6** Nam 18:2-6

ria. Hako masmas orhinjik ofan or ushihikop hulaima nokopmanjik ofan undari ri. Ushirik Avui Wasilaka kavakava ol li uhu mbeek li ukurik li hisihi li uri ambu ondon laha ermbekurik ofan undari ri. ¹⁸Mbele mbele os erem li uri nombo orok Masikome Avui Wasilakahi ormu kormbak nirin mukunduwa, sel aka oso er si siri wolo ma nir mbeek nombo os Avui Wasilakahi akak ni layikuri kas nga ni nandari ambu nir. ⁹Uwosik ter os nimu heyenduwa, mbele mbele ol sel aka orok li undari ondo men suma akrin heimari sir. Hako mbele mbele ofa ol li handari ondo mbeek li urik ma ol ofan handari ondo sunguwavu yeje lihi nga jivik nandari ambu lir. ¹⁰Suma masi oso men mbele mbele ol li andari nga li ujan-dari nombo nga mbandari sir. Mbele mbele os maome hikriyok unak jivik li nakurin mbandari sir. Avui Wasilaka nombo nombo ondon or eweshirik ma misambik fehe nombo ondon li tiya inak kumak nombo akri las or mukushinak oson livai tiyaka. Nombo akri oso jivi mendek si naha nombo os mas or eweri oson tikrinda sir.

Krais fi orhik ofan uri ri

¹¹Krais angop or taha nombo akri os ter ni tiyanda osohi hetprisik nari ri. Hako or mbeek hetpris masi ondo hom ma tavak li undari sel aka os lerawun li landari mishi orok layiri ambu ri, wahau. Or nombok Avui Wasilaka or linda mishi orok layiri ri. ¹²Os orok or iri wolo or mbeek sipsip mo bulmakauhi fin or laha layiri ambu ri, wahau. Or fi orhin masham aka orok lalayiri ri. Uhu hindi namtas nom fi orhin fleya hom hari ri. Fi orhik nirin or lashihindak ermba ermbak jip nimu linduwa. ¹³Or tala namber, ma misambik fehe os mbele mbele kavak

nandarin li tolori kavak nari lir. Urik pris ondo meme nga bulmakau hula nga li jihi fi lihin lari lir. Uhu bulmakau noko las er nga li jihi li suwuhu hishombo sihin li tanyihi fi nga li laha ma misambik fehe ondohik nambrendari lir. Unak misokome Avui Wasilakahik or heyenak maome lihi hikriyoko jivik ni nakmbahan. ¹⁴Hako Krais fi orhi nombo nombo os mas erem li undarin tikrinda sir. Krais jivi mende ri, mbeek mbele kava las orhik nari ambu sir, wahau. Masikome Avui Wasilakahi orin or kikitashirik maome orhin fleya hom nirnjik hari ri. Erem or uri nombo oso si urik os kavakavan ni uyandari nombo oso mendek si narik simbalesik sunguwavu nihi nga Avui Wasilakahi misokomek jivik er nimu nara. Erem si nanda osik nombo os mas ni tiyarik hahandarin handa nombo oson simbalesik ni kumasihni Avui Wasilaka or ermba ermbak linda oton ni tiyaha lerawu orhin ni laka.

1

Krais fi orhi si urik suma akri omek nari sir

¹⁵Krais nindi nindik or sihi suma akrin tolonda ri. Fi orhi si ngoroshirik kavakava os ma misambik fehe suma masi si nari wolok li undarin si yoko ermbeshihindak ma ol orhi mak or ushahanda ondon indik ormu lara. Unda osik ermba ermbak linda os Avui Wasilaka lirin or hakmbaha nor mbahandan lakwa lira.

¹⁶Ji hishika, nir ma ni unda nombon. Os ma lar ma ome lar nga fri anasawehe nor mba, "Na hashinakop mbele mbele anhi ondon mi lakundu." Karem or mbaha mbele mbele ol or hakmbaha nor mbahanda ondon jekambak or kayeka. Uhu os or liyawa wolo, wa-

^{19:7} Wkp 16:2-34 ^{19:9} Hi 10:1-2

^{19:13} Wkp 16:15-16; Nam 19:9,17-19; Hi 10:4 ^{19:14} 1 Pi 1:18-19

hau. Or hashinakop mbele mbele ondon lakwa ri. ¹⁷Ma oto or ha namber mbele mbele ondo orhikop nanda lir. Hako or hashinakop ma or or hakmbaha nor mbahanda oto mbele mbele ondon lakwa ri. ¹⁸Undari hom suma masi oso erem nari sir, os fi si ngorori ambukop mbeek kavakava lihin yoko ermerberi ambu sir. Hako fi si ngoroshirik kavakava ol li undarin ormu yoko erمبرا. ¹⁹Uwosik ji hishika, Moses Avui Wasilakahi lo amber ondon masmas or sawerakori lir. Ushihi bulmakau nga memehi fi nga nor laha uku nga ormu tirsara. Ushihi mi hisop, karem li ushanda mi tava sihi lal or laha kupnalo os sipsip kukwak li undari oson nor laha mi tava ondon ormu ishira. Or ishihi ormu halfikfalera. Fik or falehe maifuk jekamba Avui Wasilakahi os lo orhin li kayehendari orok ormu nambrera. ²⁰Ushihi kuma ma misambik fehe ondohik or nambrehe ormu mbara, “Fi toso si uwak suma os Avui Wasilaka nir nga nor uri oso osmu omek nanduwa. Uwosik oson ji toltangrihi ji tiyaka.” ²¹Hovok sel aka os li lotu undari mishi oso nga mbele mbele hambiya ol orok nandari nga erem ormu nambrera. ²²Ambehoma, os nimu heyenduwa, lo Moseshi karem mbanda sir, fi nom uwak mbele mbele misokome Avui Wasilakahik or heyewak jivik nanda lir. Os fi si ngorowa ambukop or mbeek kavakavan laha ermbewa ambu ri, wahau. °

Krais maome orhin fleya hom or haha kavakava ma undan yoko ermerberi ri

²³Sel aka os misambik sindari oso nga mbele mbele ol orok nandari ondo

nga bulmakau meme fi lihi si urik jivik nari lir. Hako ondo men mbele mbele ol hevenik nakundarin heimandari lir. Hako mbele mbele ol hevenik nanda ondo mbeek sipsiphi fi si unak jivik nandahik nanda ambu lir, wahau. Ondo ofa anandi jivi las nga nanda lir. Ofa oso sipsip bulmakauhi fik li undan tikrinda sir. ²⁴Uda ofa oso oria. Krais or mbeek sel aka os ma tavak li undari orok layiri ambu ri. Or nombok hevenik er layiri ri. Uhu ter ormu Avui Wasilaka linda mishi orok lihi nirnjik sinduwa. ²⁵Misambik fehenda hetpris oto asama asama ermba ermbak sipsip memehi fi os ofan li ukundari ondon or laha os li au ushandari mishi indingo orok ofan ukurik lalayindari ri. Hako Krais mbeek ofan hindi mushak uri ambu ri. Uhu mbeek hindi mushak hari ambu ri. Or hindi namtas nom maome orhin orhinjik ofa hom hari ri. ²⁶Os ofan hindi mushak or urikop hindi mushak hari ri, os Avui Wasilaka misambin or uri wolok sishi raha ter wolok nawan. Hako wahau. Mbele mbele am mendek si nakuri wolok si narik or taha maome orhin ofa hom hindi namtas nom hari ri. Ofa os or hari oso si urik ma misambik fehe kavakava lihin or yoko ermerberi sir. ²⁷Ma nir amber hindi namtaskop ni haha kumak kotik ni sikwa nir. ²⁸Erem si nakunda osik Krais hindi namtas nom ma misambik fehe kavakava lihin yoko ermbekurik maome orhin orhinjik ofa hom hari ri. Uhu kumak os indiyok or takwa wolo mbeek kavakava nihin yoko ermbekunak takwa ambu ri, wahau. Oso wolo men orhi ma ol orin nikishiwa ondon indiyok ormu lakwa wolo sira.

^m9:19 Kis 24:6-8

ⁿ9:21 Wkp 8:15,19

^o9:22 Wkp 17:11

^p9:23 Hi 8:5; 10:1

^q9:26 Hi 10:10

**Mas li undari ofa ondo mbeek
kavakava lihin laha
ermbendahik nari ambu lir**

10 Lo ol Moses kayeri ondo men mbele mbele ol Jisas kumak or ukundarin heimari lir. Lon tiyanda nombo oso mbeek man urik misokome Avui Wasilakahik jivik nari ambu lir, wahau. Ofa os lo si mbandari nombo hom ermba ermbak li undari ondo mbeek ma ol lon tiyandari ondon si urik jivik nandari ambu lir, wahau. ²Os jivik li narikop lihinjik li heyeha karem mbari lir, “Mbele kava las sunguwavu nihik nawa ambu sir.” Karem li mbarikop mbeek indik ofa anandi las nga uri ambu lir. ³⁻⁴Hako wahau, erem nari ambu sir. Bulmakau hula nga meme nga fi lihi mbeek kavakava lihin yoko ermbeshirik Avui Wasilakahi misokomek jivik li nandahik nari ambu sir, wahau. Mende indinga. Karem uri osik asama asama ermba ermbak kavakava os li undarin li hisihi ofan undari lir. ^r

⁵Erem si nari osik Krai os misambi torok or tari wolo Avui Wasilakan karem mbari ri,

“Mir mbeek bulmakau nga sipsip nga li jihi ofan li hawan rupshinda ambu mir. Hako angop anin mi kama-handa osik mashi mihin a tiyaha maome anhi toson ofa hom avak indik mirin a hakwa nir.

⁶Mir mbeek ofa ol hik li suwunda ondo nga mbele mbele ofa ol kavakava lihin li laha ermbekmbaha li unda ofa ondo nga rupshinda ambu mir.”

⁷Uhu ormu mbara, “An mbele mbele ol a ukmbaha mi mbahandarin a ukurik

a rari nir, os mas jekamba mihik li kayendari hom.” *Buk Song 40:6-8*

⁸Ji misi, Krai orhinjik karem or mbari sir, “Mir mbeek bulmakau nga sipsip nga li jihi ofan li undan rupshinda ambu mir. Uhu mir mbeek ofa ol hik li suwunda ondo nga mbele mbele ofa ol kavakava lihin laha ermbekmbaha li unda ofa ondo nga rupshinda ambu mir.” Karem mbari ri. Ome sira, ofa ol li undari ondo Moses mas or mbari nombo hom undari lir. Hako Avui Wasilaka mbeek ondon rupshiri ambu ri. ⁹Hovok Jisas indik ormu mbara, “Avui Wasilaka, an mbele mbele os mi mbahandari hom a ukurik a rari nir.” Os karem or mbari mashi oso maintontlo sihi karem, Krai ofa nombo os mas li undari oson or laha erembehe suma akri oson or halashirik osmu mas li undari nombo osohi farniyik nara. ¹⁰Avui Wasilaka or hisihi nor mbari nombo hom Jisas Krai maome orhin orhinjik ofa hom hindi namtas nom hari ri. Ofa os erem or uri nombo orok nir ma misambik fehe Avui Wasilakahi mak ni naha misokome orhik ma worna mak nimu nanduwa. ^s

**Krai maome orhin ofa hom
or hari oso nom kavakava
nihin yoko ermbenda sir**

¹¹Suma masi oso si nari wolo Judama ondo pris lihi ermba ermbak li sihi^{10:11} ofan undari lir. Hako ofa ol li undari ondo mbeek kavakava ma misambik fehehik nandan laha ermbekurik nari ambu lir, wahau. ^{t12}Hako Krai hindi namtas nom maome orhin hari ria. Uri ofa oso nom kavakava ma misambik fehehik nandan yoko ermbendahik

^{10:11}**10:11** Pris ondo mbeek lerawu lihin larakori ambu lir, lerawu os li lari oso mbeek urik ma misambik fehe Avui Wasilakahi misokomek jivik nari ambu lir. Hako Jisas lerawu orhin or larakoho ormu Avui orhi tapmama yok linduwa. Heye Hibru 8:2.

^r**10:3-4** Hi 9:13 ^s**10:10** Hi 9:12 ^t**10:11** Kis 29:38

nanda sira. Lerawu oson or larakoho hevenik or lawuhu Avui Wasilaka tap-mama orhi yok ormu linduwa. ¹³Uhu orok or lihi nor nikishinak wutari orhi ondon or halashinak orhi siyok li sihi li masnarakanak kumba orhik or estangrikwa lira. ^{u14}Ofa namtas oso nom or ushirik ma misambik fehe ol Avui Wasilaka orhi mak nakurik or kama-handa ondo ma worna mak nari lir. Ushinak lirin or jelyashinak nombo worna orokop er tiyaha ikwa lira.

¹⁵Avui Wasilaka Masikome orhi sunguwavu nihik or sihi karem ormu sauhanduwa,

¹⁶“Avui Wasilaka karem ormu mbara, “Suma akri os ma misambik fehe nga na ukwak a mbawa karem, avak mashi anhin sunguwavu lihik a kayehe lo anhi amber hom wavu lihik a halashinak mbele mbele os a mbawan li hishiyarihi os a mbawa hom ukwa lir.” *Jeremaia 31:33* ^v

¹⁷Ushihhi mashi las nga karem ormu sauhanduwa,

“Uhu avak mbele mbele kavakava os li undan a laha ermbekwa nir. Uhu os li unda kava oson mbeek indiyok a hishikwa ambu nir, wahau.” *Jeremaia 31:34*

¹⁸Karem or mbahanda osik os nimu heyenduwa, kavakava nihi Jisas angop or yoko ermberi sir. Uhunda osik mbeek ofa anandi las kavakava nihin yoko ermbekunak ni ukwa ambu nir.

Krais ushahinda osik nir avak pasir Avui Wasilaka or linda mishi orok ni ika

¹⁹Jisasin hishindiyaanda ma jirin ji misi, Jisas fi orhik kavakava nihin angop or yoko ermberi sir. Undosik nir os li au ushanda mishi indingo orok nombok er ni layika. Uhu orok ni i layikwan ni ajewa ni hala. ^{10:19} ^{w20}Jisas kouwarmba os sirhava hom li andoshirik wahandari oso nindi orok or tlehe layihi nombo akrin angop or sari sir. Nombo orok os ermba ermbak linda oson ni lakwa nir. Kouwarmba oso Jisas maome orhi os ofa hom or hari oson osmu heimanduwa. ^{x21}Jisas ortonom hetpris indinga nihi ria. Ortonom Avui Wasilakahi ma ondon or arangoshiwak linda lir. ²²Unda osik nir nga avak pasir Avui Wasilaka or linda mishi orok ni ika. Uhu sunguwavu nihi mende nga karem ni hishika, or mbeek nirin kavak nakwa ambu ri, wahau. Jisas fi orhi os or ngorori oso si urik sunguwavu nihi misokome Avui Wasilakahik jivik nari sir. Uhu maome nihi er nga ukuk or yokoshihindak jivik nimu nanduwa. Karem or uhunda osik nir avak nombok Avui Wasilaka or linda mishi orok ni layika. ^{y23}Uhu mbele mbele os kumak nirin or ukmbaha nor mbahanda oson ni nikishika. Or mbeek mbafirimbanda ambu ri, wahau. Mbele mbele os or ukmbaha nor mbahanda avak or ukwa sira. Uwosik os ni nikishiwa oson ni halawan ni hala. ²⁴Hako halanak nihi ambek ni anasaunjelyashinak man ni rup-

^{10:19}**10:19** Suma masi oso si nari wolo hetpris ortonom os li au ushandari mishi indingo orok layiri ri, ma anandi wahau. Os orok li ikurik li uri nombok hari lir. Hako Jisas lerawu os or lari osonjik nir orin tiyanda ma nombok Avui Wasilaka or linda mishi orok ni ikwa nir. Jisas fi orhi kavakava nihin yoko ermbekurik si ngorori osik, Avui Wasilaka mbeek nirin kavak nakwa ambu ri, wahau.

^u**10:13** Sng 110:1 ^v**10:16** Hi 8:10 ^w**10:19** Hi 4:16 ^x**10:20** Mt 27:51
^y**10:22** Wkp 8:30; Ese 36:25; Ef 5:26

shihi armek ni unda nombo oso nihik si naka. ²⁵ Uhu os nakrem ni tirsaha ni lotu unda nombo oson ni halawan ni hala, os ma lal li unda hom. Hako ermba ermbak ni tirsaha nihi ambek ni anasaunjelyaha kwambuk ni sika. Las avak nir lal Jisasin li tiyanda nombon li halanda ngashi. Ji misi, Jisas indik or takwa wolo am pasir naw. Karem nawa osik os ji tirsaha ji lotu unda nombon ji halawa ji hala. ^z

Nir avak Jisasin ni kumaifawa hala

²⁶ Ji misi, os Jisashi ma indingak ni nashihi ni mba, “Halanak kavakavan a ushihi indik a ra,” karem ni mba nahi, wa am ofa anandi las nga nahanda osik kavakava os ni washi undan laha ermbekundas? Wahau. Mende indinga. ^{a27} Os kavakavan er ni washi u nahi, Avui Wasilaka os ma misambik fehen or heye mbakwa wolo oson ni nikishihi ni ajeka. Oso wolo hi wasilaka mende avak si raha ma ol mashi orhin mblarna ermbenda ma ondon urakokwa osa. ^{b28} Lo Moseshi angop ni misinda karem mbanda sir, ma or lo oson mblarna ermberi ma oto nombok li jimandingormendari ri. Mbele kava os or urin ma frijip mo nalmingrip li heyehe li saweshirik li jimandingormendari ri. Mbeek ornjik li hishihi li halandari ambu lir, wahau. ^{c29} Uhunda hom ter wolo erem, os ma lar Avui Wasilaka jikisi orhin or kumaifaha mashi orhin or mblarna ermbe nahi, kumak avak kava indingak nakwa ri. Mberem ushiwak? Kraisi fi orhi si ngoroho ma oton angop si ushirik Avui Wasilakahi mak or naha ma worna mak nari ri. Hako ter or hishiwa Kraisi fi orhi mbeek mbele las undahi ambu sir. Karem or hishihi or esesengashihi Masikome Avui Wasilakahi or waprupshi orhin handa oton

er nga or okolehe kavakavan mbanda ri. Karem or hishinda osik kumak avak kava indingak or naha hik ikwa ri. ^{d30} Ji misi, mashi Avui Wasilakahi angop ni heyenda, karem mbanda sir, “Ma ol kavakavan unda ondo avak kavak a naha os li unda kava lihin wasan a hakwa lir.” Uhu mashi las karem mbanda sir, “An avak ma misambik fehen kotik a ewehe a misihi na mbakwa nir.” ^{e31} Uhunda ome sira. Os kavakava jihi er si nanak Avui Wasilaka ermba ermbak linda oto kot orhi orok ji sikwa wolo waplelena orhi wasilakak si naha jirin kavak nakwa osa. Karem uwosik orin ji ajeka.

Os akri jishi wolok kwambuk ni sihinda hom er ni sika

³² Os Jisasin wavu jihik ji eweri wolo oson indik ji hishika. Oso wolo nomorawu musha mendek jihik talari lir. Hako kwambuk er ji mblarnaha er siri jir, mbeek orin tiyanda nombon halari ambu jir. Nomorawu ondon kishari jir. ³³ Nindi wolo las jirin li laha li tirsandari mishik li jihi kavakavan li mbaha jirin okoleri lir. Nindi wolo las ma ol erem nandari nomorawun kishandari ondo nga nakrem ji sihi lirin jelyandari jir. ³⁴ Uhu Jisasin hishindiandari ma ol krawuk li eweri ondon ji jelyaha armek undari jir. Uhu ma ol jirin kavak uri ondo mbele mbele jihin li lari wolo men mayam ji lihi heyerik landari lir. Jir karem hishindari jir, mbele mbele jivi jihi ol ermba ermbak nakwa ondo olmu hevenik wanduwa. Karem ji hishihi men mayam liheyendari jir. ^f

³⁵ Hako ter jirin amu sawenduwa, mas kwambuk ji sindari nombo oson indik ji hishihi os mas ji sindari hom avak erem ji sika. Uhundanak Avui Wasilaka kumak avak wasan or hakwa jir. ³⁶ Avak

^z10:25 Hi 3:13 ^a10:26 Hi 6:4-8 ^b10:27 Ais 26:11 ^c10:28 Lo 17:6; 19:15

^d10:29 Kis 24:8 ^e10:30 Lo 32:25-36 ^f10:34 Mt 6:20; 19:29

kwambuk er ji sitambanaka. Uhu os or mbahanda hom ji uka. Ji kremangrehewa hala. Mberem ushiwak? Kumak avak os or hakmbaha nor mbahanda oson ji lakwa sir. Mas jekamba orhik karem li kayeri sir.

³⁷ “Ma oto or takwa wolo mbeek nambek nakwa ambu sir, osmu pasir nanduwa. Os or takwa wolok si nawa mbeek eslai eslarakwa ambu ri.

³⁸ Uwosik halanak ma ol Avui Wasilakahi misokomek ma warna mak nanda ma ondo mashi orhin er li misindiyaka. Uhundanak ermba ermbak linda oson livai laka. Hako os orin li kumasi nahi, or mbeek lirin rupshikwa ambu ri, wahau.” *Habakuk 2:3-4*

³⁹ Hako a hishiwa, nir mbeek ma ol orin kumasinda hom ni nanda ambu nir, wahau. Nir orin kwambuk ni hishiowehe er ni sitambananda osik kumak avak ermba ermbak linda oson ni lakwa nira.

Avui Wasilakan hishindiyananda nombo karem nanda sir

11 Wavu nihik ni hishiwa karem, mbele mbele ol Avui Wasilaka ukmbaha nor mbashihindak ni nikishiwa ondo avak omek or unak li talanak ni heyekwa lir. Karem unda osik orin er nimu hishindiyanuduwa. Hemo, mbele mbele ol talakurik or mbahanda ondo mbeek misokome nihik ni heyenamber. Hako wavu nihik ni hishiwa kumak avak or unak omek li talanak ni heyekwa lir. Uwosik mashi orhin ni misihini nmba, “Ome sira.” ⁸² Ma ol mas liri ondo erem orin hishindiyanadari lir. Urik lirin or rupshihima warna mak or ushari lir.

³ Nir orin hishindiyananda ma mashi ome orhin ni misinda osik angop ni

heyekrahakorowa sir, mashi orhik misambi lersuwu mbele mbele ol ni heyewatondo nga nor mbarik nari lir. Mbeek ma heyendari nombok or uri ambu lir, wahau. Men mashi orhik or mbarik talari lir. ^h

⁴ Abel Avui Wasilakan hishindiyanadari ma lar oria. Undari osik ofan uri ri. Uhu ofa os or uri jivi mendek si naha Kein uri ofan tikriri sir. Mberem ushirik? Abel Avui Wasilakan or hishindiyanadari osik ofa os or urin or rupshihimarin ma warna mak ushari ri. Abel oto angop maskop hari ri. Hako nombo os Avui Wasilakan or hishindiyanadari nombo orhi oso osmu ter jirin sawenduwa, os or sinda hom ji si nahi, ma warna mak or ushakwa jira. ⁱ

⁵ Enok erem, Avui Wasilakan hishindiyanadari ma lar oria. Undari osik or ha number Avui Wasilaka hevenik or lalawuri ri. Ushirik ma orin lasayari lir. Hako mbeek li heyeri ambu ri. Mberem ushirik? Avui Wasilaka angop orin lari ri. Os orin or la number ma warna mak or ushaha orin rupshiri ri, os jekamba orhik li kayeri hom. ^{j6} Hako os ma lar Avui Wasilakan or hishindiyanaduwa nahi, mberemhi nombok orhik or iku? Wahau. Mende indinga. Hako ma ol Avui Wasilakahik iwa ma ondo karem hishinda lir, “Avui Wasilaka ormu linduwa. Uhu ma ol orhik iwan armek unda ri.” Erem li hishinda osik lirin armek unda ri.

⁷ Hovok Noa erem, Avui Wasilakan hishindiyanadari ma lar oria. Mashi os Avui Wasilaka mbele mbelen kavak or nakurik or saweri mashi oso si tala number mashi oson or misihimormu mbara, “Avak omek nakwa sir.” Karem or mbaha os or mbari nombo hom sipin uri ri. Uhu nokove orhi nga jikisi orhi

^{811:1} 2 Ko 5:7 ^{h11:3} Stt 1:1; Sng 33:6; Jn 1:3 ^{i11:4} Stt 4:3-10

^{j11:5} Stt 5:21-24

nga nukmango orhi nga sip orok lay-
ihi jip liri lir, mbeek kavak nari ambu
lir. Hako ma ol mashi Avui Wasilakahin
mblarnari ondo amber kavak narakori
lir. Uhunda osik nombo os Noa Avui
Wasilakan or hishindiyaanda nombo orhi
oso osmu korbak nirin mukunduwa,
Avui Wasilakan or hishindiyaari osik ma
worna mak or ushari ri. ^k

⁸Hovok Abraham erem, Avui Wasi-
lakan hishindiyaandari ma lar oria. Avui
Wasilaka orin or mbashirik kotontlo
orhin or halaha misambi os orin or
hakurik or mbari mishi orok iri ri. Abra-
ham mbeek os or ikuri mishin heyeri
ambu ri. Hako men mashi os or mbari
mainombo hom tiya iri ri. ¹⁹Uhu mis-
ambi orok or tari wolo mbeek misambi
mashama hom akashitava liri ambu ri.
Or kandai homek fehe li raha tinap hong-
goho li lindari hom sel akan or uhu
orok liri ri. Urik Aisak fre Jekop erem,
sel akakop liri vri. Mberem ushirik? Frir
er nga mbele mbele os Avui Wasilaka
or mbahandari oso omek si nakurik fri
hishihi nikishiri vria. ^{m10}Abraham mis-
ambi orok liri or te. Hako kuyanga ome
las os Avui Wasilaka uhunda ermbe
ermbak nakundan angop or heyeri osik
orok or ikurik hishihi nikishiri ri.

¹¹Sara erem, hula sihi Abraham nga
Avui Wasilakan hishindiyaandari ma
vria. Sir jikisi nga nandari ambu sir. Uhu
angop nijava laka mendek nari sir. Hako
Avui Wasilaka angop maskop sir jikisi
nga si nakurik or mbari osik mashi oson
wavu sihi si hishiowehe si mba, “Avak
omek nakwa sir.” Karem si mbaha si
liyaha ihikop jikisi nga nari sir. ⁿ¹²Abra-
ham erem, jikis landahik nari ambu
ri. Angop avoko laka mendek nari ri.
Hako jikistakisi nirambara orhi musha

mendek nari lir, os tashingraha lersuwuk
li nanda hom mo hapsishi fak li nawak ni
heyenda hom, mbeek li kantim undahik
nari ambu lir. ^o

¹³Ma misambik fehe ondo amber hom
Avui Wasilaka os lirin or hajehe or mba-
handari mashin li misihi mbar, “Avak
omek nakwa sir.” Karem mbari ola.
Hako misambi torok li liri wolo mbeek
oson heyeri ambu lir, wahau. Men suku
hom li heyehe karem hishiri lir, “Ku-
makop ni lakwa sir.” Karem li hishihi
rupshiri lir. Uhu limu mbara, “Misambi
roso yanga indinga nihi ambu osik nam-
bek torok ni likwa ambu nir. Nir kandai
homek fehe hom men torok ni raha ni
linda nir.” ^{p14}Karem li mbahandari osik
os nimu heyenduwa, kotontlo indinga li-
hik li ikurik hishiri lir. ¹⁵Hako kotontlo
os li mbari oso mbeek yanga masi os
li halarari oson li mbari ambu sir. Os
orok li ikurik li mbarikop indik iri lir.
¹⁶Hako kuyanga akri os li mbari oso jivi
mendek si naha kotontlo os li halarari
oson tikrinda sir. Oso heven osira. Orok
li ikurik li nikishiri osik Avui Wasilaka
lirin jikisi orhik or ushaha lirin rupshiri
ri. Uhu kuyanga akri os li ikurik li hishin-
dari mishi oson angop lirnjik or hundu-
jeshihindak osmu nanduwa.

¹⁷⁻¹⁸Avui Wasilaka Abrahamin karem
mbari ria, “Jikisi mihi Aisakhik jinirm-
banira mihi musha mendek nakwa lira.”
Karem or mbashihi kandakar nga nam-
bek naha Abrahamin or oweiwei-
heyekurik ormu mbara, “Jikisi mihi
Aisak oton ofa hom anin haka.” Urik
Abraham mashi oson or misihi os or
mbari nombo hom ormu ukurik ura.
^{q19}Or hishiri karem, “Os Aisakin a
mandingorme nahi, avak or mbanak in-
dik ushakwa ria.” Os erem or hishiri

^k11:7 Stt 6:13-22; 7:1 ^l11:8 Stt 12:1-5 ^m11:9 Stt 35:12

ⁿ11:11 Stt 18:11-14; 21:2; Ro 4:19 ^o11:12 Stt 15:5; 22:17

^p11:13 Stt 23:4; 1 Sto 29:15; Sng 39:12; 1 Pi 2:11 ^q11:17-18 Stt 21:12; 22:1-14

oso karem nimu hishikuwa, angop or mandingormeshirik indik usahari ria. ^r

²⁰ Aisak Avui Wasilakan hishindiyan-dari ma lar oria. Uhu os jikisi orhi Jekop fre Iso kumak fri likundari mashin or saweri wolo karem hishiri ri, “Avui Wasilaka os anin armek or unda hom avak jikisi anhi tovron armek or ukwa vri.” ^s

²¹ Hovok Jekop erema, Avui Wasi-lakan hishindiyan-dari ma lar oria. Am or hakuri wolok si narik Josephi jik-isi nira orhi ovron ormu mbara, “Ku-mak avak Avui Wasilaka os anin armek or unda hom nira anhi ovron or unak jip likwa vri.” Karem or mbaha kombe orhi os or shokoyandari kombe oton or toloho mashi mashi ondon or sawehe Avui Wasilakan ormu hausimbausira. ^t

²² Hovok Josep erem, Avui Wasilakan hishindiyan-dari ma lar oria. Uhu am or hakuri wolok si narik ormu mbara, “A hashinak Avui Wasilaka kumak avak or mbashinak jir Israelik fehenda ma yanga Ijip toson ji halaha indik kotontlo jihik ikwa jir. Os ji ikuna wolo avak havar-avambundi anhin er nga ji laha ika.” ^u

²³ Moses nijava avoko orhi erem, Avui Wasilakan hishindiyan-dari ma vria. Ni-ja-va orhi orin si waha fri heyeri jivi mendek or nashirik fri heyehe armek fri wanyiri ri. Uhu karem hishiri vri, “Avak Avui Wasilaka jikisi shihi toton armek ukwa ri, mbeek or halashinak king Ijipik fehe oto jikisi shihi toton mandingormekwa ambu ri.” Karem fri hishihi mashi os king oto jikisin or mandingormekurik or mbari mashi oson mbeek ajeri ambu vri. ^v

²⁴ Hovok Moses erem, Avui Wasilakan hishindiyan-dari ma lar oria. Am wasi-lakak or naha normu hishira, “An mbeek king Ijipik fehenda oto, jikisi orhi oso,

sihi jikisi ambu nir, wahau. An Hi-bruma lar anira.” ²⁵⁻²⁶ Karem or mbaha mbele mbele os kumak Avui Wasilaka or hakmbaha nor mbahandari ondon lakm-baha hishiri ri. Uri osik mbele mbele jiviwavi misambik fehe os yanga Ijipik or liri wolok or lari ondon halari ri. Mberem ushirik? Or hishiri mbele mbele ondo mbeek nambek nakurik or hishiri ambu lir. Uhu os yanga Ijip orok er or liya nahi, avak kavakavan or uhu Avui Wasilakan or halaku. Karem or hishihi jipjip or lindarin or halaha Avui Wasi-lakahi ma ondo nga nakrem nomorawun li kishakurik hishiri ri. Uhu nomorawu os kumak Kraisin tiyanda ma onдохik nakundarin er nga or kishakurik hishiri ria.

²⁷ Moses Avui Wasilakan or hishindiyan-dari osik yanga Ijipin or halaha ormu ira. Or mbeek waplelena king Ijipik fehenda otohina ajeri ambu ri, wahau. Os or iri wolo misokome orhi Avui Wasilaka nom heyeri ri. Hako mbeek omendingak misokome orhik or heyeri ambu ri. Hako os or iri wolo angop misokome orhik or heyendari hom er iri ri. ²⁸ Moses Avui Wasilakan or hishindiyan-dari orik os or mbari nombo hom ma Israelik fehenda ondon or mbashirik Pasova oson uri lir. Lir amber himu himu lihik sipsipin namtarbak jiri lir. Uhu li aha sipsiphi fin li laha akayanga lihik mblolori lir. Erem li ushirik ensel or jikis maifu ondon mandingormekurik tari oto fi oson or heyehe nombok tikrihi iri ri. ^w

²⁹ Yanga Israelik fehe ma ondo Avui Wasilakan li hishindiyan-dari osik Fa Nalo oson li eserik yok si layisirik yok si rasirik nombo laka si tavawarik jip iri lir. Hako yanga Ijipik fehenda ma ondo

^r11:19 Ro 4:17 ^s11:20 Stt 27:27-29,39-40 ^t11:21 Stt 47:31—48:20

^u11:22 Stt 50:24-25; Kis 13:19 ^v11:23 Kis 1:22; 2:2 ^w11:28 Kis 12:21-30

wahau. Erem li ikmbaha li uhu er li uk aha harakori lir. ^x

³⁰Yanga Israelik fehe ondo Avui Wasilakan li hishindiyardari osik os or mbari nombo hom yanga Jeriko oson niri 7-pelak li tala yantlerik inyi laka os yanga oson li arangondari oso osmu lunlandu rakara. ^{y31}Hulatohlakandari nokove Rahap^{11:31} oso er nga Avui Wasilakan hishindiyardari nokove las osira. Uri osik ma frijip op ihi yanga oson mayam wanyihi heyekurik iri ma ovron si laha aka sihik si eweshirik liri vri. Erem si uri osik ma ol mashi Avui Wasilakahin mblarnandari ondon li mandingormeri wolo sir nga li mandingormeri ambu sir. Jip liri sir. ^z

³²Wahau te, Avui Wasilakan hishindiyardari ma ondo musha mende re. Mberem hik a usha na kantim undahik nanda ambu, Gideon, Barak, Samson, Jepta, Devit, Samuel nga profet ondo nga mberem a ushaha na sawendahi ambu re. ^{a33}Ma ondo Avui Wasilakan li hishindiyardari osik kwambu orhik wutari lihin jihi tukrundari lir. Uhu mbele mbele jivi nom undari lir. Uhu mbele mbele os Avui Wasilaka ukmbaha nor mbarin or urik heyendari lir. Uhu kala asahi suwambushin tolo arangondari lir. ^{b34}Uhu li mbarik hi os lakak ukruri mendek nandari sir. Uhu os ma lal lirin bainatik li jikurik li ermberi mbeek lirin jindari ambu lir. Uhu os kwambu lihi mendek si nari wolo Avui

Wasilaka indik kwambun or handari lir. Ushirik kwambu lihi wasilakak si narik indik awun undari lir. Uhu wutari lihi ondon li laha lesuwurik tulu indari lir. ^{c35}Nokove lal jikisi lihi ol hari ondon li mbarik indik usaharik li heyendari lir.

Hako Avui Wasilakan hishindiyardari ma lal nombo os orin li tiyardari nombo orok lirin li mandingormeri lir. Os orin li tiyanda nombo oson li halarikop mbeek li mandingormeri ambu lir. Hako lir li hishiri karem, os li mandingormenak li hahandanak indiyok li ushakwa oso os ter li liwa oson tikrikurik li hishiri sir. Karem li hishiri osik orin li tiyanda nombon halari ambu lir, wahau. ^{d36}Avui Wasilakan hishindiyardari ma lal li wakoroho li hukwakoltolori lir. Ushihi kuvu kwambuk li isihi li layi krawu akak li eweshirik lindari lir. ^{e37}Uhu lal sunjakombek li jila mandingormelashirik hari lir. Uhu lal son li laha nindi nindik li korori lir. Uhu lal andulek li jimandingormerik hari lir. Uhu lal erenghambar li lihi sipsip memehi sishik li undari kowe nom li falehe mbele mbele nga nandari ambu lir. Uhu nomorawu wasilakan kishari lir. ^{f38}Ma ondo jivi mendek nandari lir. Hako ma misambik fehe mbeek lirin armek uri ambu lir, wahau. Kuyangak lindari ambu lir, wahau. Men telembak li lawuhu tel akak li ihi wa os misambik nandari orok li layihi lindari lir.

³⁹Ma ondo Avui Wasilakan li hishindiyardari osik lirin wapnuku

^{11:31}**11:31** Rahap oso Judama ambu nokove sir. Hako God or ma Israelik fehenda li lotu undari otoi kwambun si heyehe si mbar, “God oto nom kwambu ngashi ria.” Karem si mbaha ma ovron aka sihik simu wanyira.

^x**11:29** Kis 14:21-31 ^y**11:30** Jos 6:12-21

^z**11:31** Jos 2:1-21; 6:21-25; Je 2:25

^a**11:32** Het 6:11—8:32; 4:6—5:31; 11:1—12:7; 13:2—16:31; 1 Sml 16:1—1 Kin 2:11; 1 Sml 1:1—25:1 ^b**11:33** Dan 6:1-2 ^c**11:34** Dan 3:23-27

^d**11:35** 1 Kin 17:17-24; 2 Kin 4:25-37

^e**11:36** 1 Kin 22:26-27; 2 Sto 18:25-26; Jer 20:2; 37:15; 38:6 ^f**11:37** 2 Sto 24:21

orhik or ewehe rupshindari lir. Hako mbele mbele ol kumak or ukurik or mbari oson li heyeh namber. ⁴⁰Mberem ushirik? Avui Wasilaka mas wolokop mbele jivi las orhi ma ondonjik or hundujehenda osmu waha nikishinduwa. Hako mbeek ma ol mas nahandari ma ondo nom or hakurik or mbari ambu sir, wahau. Oso kumakop nir nga lir nga nakrem ni lakwa sir.

Lerawu os Jisas lahanda oson ji heyeh jilaka, jilalawa hala

12 Ma ol mas Avui Wasilakan hishindiyardari ma ondo mushak nandari lir. Nir avak os li yandari nombo lihin ni heyeh os li yahanda hom ni tiyaha ika. Uhu mbele mbele kavakava os nirin unak ni takatukuyindan simbalesik er ni lai tirna halaka. Ushinak avak ni lirlarihi nombo os ni ikmbaha or kamahanda nombo orok er ni tiya ika. Uhu ni kremangrehewan ni hala. ⁸²Uhu os ni iwa wolo misokome nihin avak ni haihandaheyeh ni iwa hala, wahau. Misokome nihi Jisas nom ni heyeh er ni ika. Ortonom Avui Wasilakan ni hishindiyarda nombon masmas sahanda ma ria. Uhunda osik ortonom nirin or jelyashinak nombo oson ni ihi ni lai tarmbakwa sira. Orin ji hishika, or mbeek lerawu os or lakurin halari ambu ri, wahau. Ma misambik fehe orin miandok li tirihi li mbar, “Ma toto kavakavan unda toria,” karem li mbarik humblarari ria. Hako mbeek oson hishiri ambu ri. Or hishiri karem, os kumak or rupshihhi nor likunda oso osmu orin nikishinduwa. Karem or hishihi lerawu oson or larakori osik ter ormu malakamak naha Avui Wasilaka tapmama orhi yok linduwa.

³Yawur ji hishika, ma ol kavakavan undari ma ondo orin kavakavak uri lir. Hako or mbeek oson ajehe lerawu os Avui Wasilaka or lakurik or mbari oson halari ambu ri, wahau. Unda osik os or urin ji hishihi kwambuk er ji sita-mbanaha kumba os or esenda hom ji eseyaka. Uhu ji kremangrehe ji halawa hala. ⁴Ome sira, jir nombo jivin tiyakwak hishinda ojik sungu masi jihi nga anajinda oja. Hako mbeek wasilakak ji anajiwak fi rakanda ambu sir. Men naman anajinda jir. ⁵Mashi os Avui Wasilaka jirin or sawendari oso am ji hishakashari oj? Karem li kayeri sir,

“Jikisi anhi jirin ji misi, os Wasilaka jirin or ngriasawehe nor tolo worna nahi, avak holonalo siwa ji hala, wahau. Mberem ushiwak? Mbele mbele kavakava os ji undan ji halakmbaha jirin tolo wornanda ri. ^h

⁶Ma ol or rupshinda ondon ngriasawehe tolo wornanda ri. Uhu ma ol jikisi orhik or ushanda ondo os kavakava las li uwa wolo lirin nomorawun handa ri.” *Gutpela Sindaun 3:11-12*

⁷Ji hishika, avoko ol misambik fehe rondo jikisi lihin li ngriasawehe tolo wornanda lir. Uhunda hom Avui Wasilaka jirin or ngriasawehe nor tolo wornawa wolo, wa ji halashinak erem or uka. Os jirin erem or uwa oso osmu jirin mukunduwa, jir jikisi orhi jira. ¹⁸Or jikisi orhi amber ondon tolo wornanda ri. Hako os jirin erem or u nahi ambu, jir jikisi orhi ambu jir, men nombolaka jikisi jir. ⁹Hovok kason ji hishika. Avoko nihi tol misambik fehenda tondo os jikisakrik ni nari wolo nirin ngriasawehe tolo wornandari lir. Am wasilakak ni saha os erem li uhundari oson ni heyeh ni mba, erem li uri oso jivik nari sir. Avui Wasilaka nihi or hevenik linda erem, os nirin or tolo worna nahi, oso jivik

nakwa sir. Nirin or tolo wornashinak nombo jivi orok indik ni ihi avak ermba ermbak linda oson ni laka. ¹⁰Ji hishika, avoko nihi tol misambik fehe os jik-isakrik ni nari wolo os li hishiyarindari lihi ambekop nirin tolo wornandari lir. Hako Avui Wasilaka os nirin or tolo wor-nanda oso jivi mendek nanda sir. Nirin or tolo wornashinak avak ma worna ma mendek ni naka, os ni nakmbaha nor mbahanda hom. ¹¹Ome sira, kavakavan ni uwa wolo nomorawun nirin handa ri. Nomorawu oson ni kishawa wolo sunguwavu nihi kavak si nawak ni holonda nir. Hako nomorawu os nirin or hawa oso nirin si tolo wornashinak sunguwavu nihin ni tormbelehe indik nombo jivi nom ni tiyakwa nir. ^j

¹²Kwambu jihi am mendek si nakwak si nawak amu heyenduwa. Avak kop-shan ji mbaha indiyok kwambuk ji sika. ^{k13}Uhu nombo jivi oson er ji tiyaka. Ushinak ma ol jirin kumasihi lundiyawa ma ondo, os ji iwan li heyeye, nombo os ji iwa orok erem jip li ika, mbeek takatukuyikwa ambu lir. ¹

Avui Wasilakan ji kumaifawa hala

¹⁴Jir avak ma anandi nga ji waphimbi-jihi ji anafaha ji lika. Uhu kavakava os ji undan ji lai tirna halaha ma worna mak ji naha er ji sika. Mberem ushiwak? Os ma worna mak ji nana ambu nahi, jir mbeek orin heyekwa ambu jir. ¹⁵Avui Wasilaka jirin wapnuku orhik ewenda ri. Hako jihinjik ji auheyeka, las avak jir lar waprupshi orhin or kumaifaha nor mba, “Oso mbeek anin jelyandahi ambu sir.” Karem or mbaha wapkava hishinda orhin wavukop or tombokoyanak mi jintla hom si tungua rasaha wasilakak

si naha mi sijimbalen si wanak ma li aha kavak li nanda ngashi. Ji auheyeka, las avak erem ji nanda ngashi. ¹⁶Uhu ji auheyeka, las avak jir lar Avui Wasilakan or kumaifanda ngashi, os nokove hula sihin si halashihi hula anandi nga si yanda hom. Iso mas erem uri ri. Or jik-ismaifuk or nahandari oso kasai mbele kava las hom si narik or heyeye nor kumasiri sir. Karem uri osik maha orhi uri akwa oson or heyeye nor mbar, “Akwa oson anin hanak a aka. Ushinak anhi farniyik mi sihi jikismaifuk naka.” ^{m17}Ushihi kuma os erem or urin or hishihi kavak si narik sunguwavu orhin or tormbelehe indik jikismaifuk or nakurik hishiri ri. Hako wahau. Indik jik-ismaifuk or nakurik tos ter or tlari os te. Hako wahau. Mbeek or lakurik nari ambu sir. Os erem li kayendari oso angop ji heyenda sir. Uwosik jihinjik ji auheyeka, las avak or hom ji naha Avui Wasilakan ji halanda ngashi. ⁿ

¹⁸Ji hishika, ma Israelik fehe ondo mas telemba Sainai^{12:18} nandari mishi orok li raha mbele mbele os orok talarin heyeri lir. Hi wasilaka orok si urik, nirtle nirndum indinga si talarik, suwa wasilakak si rasarik heyeri lir. ^{o19}Urik fiwa si mbarik mashi las er nga orok mainkwambuk mbari sir. Urik mashi oson li misihi warje mende nga li ajehe Mosesin karem mbari lir, “Nir am ni aje mender te! Mi mbanak mashi oso mendek si nawa.” ^{p20}Mberem ushirik erem li mbar? Avui Wasilaka mashi las angop lirin karem mbari ri, “Os jir lar mo fle asa jihi lar telemba torok li tasa nahi, wa sunjakomben ji loho ji mandin-gormeshinak li haka.” Karem or mbari mashi oson li misihi aje menderi lir.

^{12:18}**12:18** Telemba Sainai orok Moses Avui Wasilakahi lon or lari.

^j**12:11** Je 3:17-18 ^k**12:12** Ais 35:3 ^l**12:13** Snd 4:26

^m**12:16** Stt 25:29-34 ⁿ**12:17** Stt 27:30-40

^o**12:18** Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 ^p**12:19** Kis 20:18-21; Lo 5:22-27

q²¹ Urik Moses er nga nor ajehe kwarn-guarnari ri. ^r

²² Hako jir mbeek lir hom telemba Sainai orok talawa ambu jir, wahau. Jir men nombok telemba Saionik talawa jir. Saion oso Avui Wasilaka ermba ermbak linda orhi yanga sira. Oso Jerusalem hevenik nanda sira. Yanga orok ensel musha mendek li tirsaha rupkapshihi mblanda lira. ²³ Jir angop Avui Wasilaka jikismaifu orhi li linda mishik talawa jir. Jikisi orhi ondo hi lihin angop jekamba os hevenik wahanda orok li kayeri sir. Jir angop Avui Wasilaka or kumak ma misambik fehe mbele mbele ol li uhundan heyesilikwa ma otohik talawa jir. Uhu jir angop orhi ma ol ma worna mak or ushahanda ondo nga ji yangoho os li liwa mishi orok talawa jir. ²⁴ Uhu jir angop Jisas or nindi nindi hom or sihi suma akrin tivinda ma otohik talawa jir. Or fi orhin jirnjik or ngoroho or nambreshihindak jip linda jir. Fi orhi misambik ngorori sira. Hako mbeek Abelhi fi hom wasan ukmbaha mbanda ambu sir, wahau. Fi orhi karem mbanda sir, “Kavakava jihin angop a yoko ermberi nir. Unda osik jirin armek a ukwa nir.” Karem mbanda sir. ^s

²⁵ Hako ji auheyehe lika. Avak ji mamblasamblan jihi Avui Wasilaka mbawa mashin ji mblarna ermbewa hala. Ji misi, mas wolo Israelik fehe ma ondo Moses ma misambik fehe oto saweri mashin li mamblasamblan jirik Avui Wasilaka kavak or nari lir. Hako ter wolo mberem ji hishindu, os mashi Avui Wasilaka or hevenik linda otohik ji misina ambu nahi, kavak nakwa ambu jir? Karem jimu hishindu? Wahau. Os mashi orhin ji misina ambu nahi, kava indingak nakwa jira. ^{t26} Mas telemba Sainai

orok Avui Wasilaka or mbarik misambi nenawu jiri sir. Hako ter ormu karem mbanduwa, “Kumak avak a mbanak nenawu yervle mende misambik jikwa sir. Unak misambi nga lersuwu nga mendek nakwa vri.” ^{u27} Mashi os or mbari karem, mbele mbele ol misambi nga lersuwu nga nor uhunda ondo avak or unak mendek nakwa lir. Hako mbele mbele ol hevenik fehe mbeek or unak mendek nakwa ambu lir, wahau. ²⁸ Yanga os ni layikwa oso mbeek kavak or nakwa ambu sir. Oso ermba ermbak er nakwa sir. Uwosik Avui Wasilaka nom wapnuku nihik ni ewehe orhi siyok ni sihi os orin ni lotu ukmbaha nor mbawa nombo hom orin ni lotu uka. ²⁹ Or hi os mbele mbele si urakonda hom nanda ora. ^v

Ma amber ji rupshihi armek ji uka

13 Kraishi ma jirin, jihi ambek ji anarupshika, os mahasanje jihin wawu jihik ji ewenda hom. ² Uhu samba samba ol yanga jihik rawan aka jihik ji laha ihi armek ji uka. Mas wolo ensel lal samba samba hom li arndihi li rarik ma lal lirin aka lihik li tolo laha iri lir. Hako lir mbeek yariri ambu lir, ma ol li tolo laha iri ondo ensel olira. Uhunda hom jir erem ji uka. ^{w3} Uhu jir avak Jisasin tiyanda ma ol krawuk li ewehenda ondonjik ji hishihi ji holoka. Uhu ma ol kavak li uwak entlembalen misinda ondon erem ji hishihi ji mbaka, “Kava sumba, os anin erem li jiwakop an erem a misiwa nir te!”

⁴ Hulasi nokoplenda nombo oson ji halashinak jip wornak er si naka. Mberem ushiwak? Ma ol nokophirimbirih hu-latolhakanda ondo kumak avak kavak nakwa lira. ^x

q^{12:20} Kis 19:12-13 ^r12:21 Lo 9:19 ^s12:24 Stt 4:10; Hi 8:6

^t12:25 Hi 2:1-3; 10:26-29 ^u12:26 Hag 2:6 ^v12:29 Lo 4:24; 9:3

^w13:2 Stt 18:1-8; 19:1-3; Ro 12:13 ^x13:4 Ef 5:5

⁵Ji misi, Avui Wasilaka orhinjik karem or mbari sir, “An mbeek jirin a halakwa ambu nir, wahau. Ermba ermbak jirin a jelyakwa nir.” Karem or mbari osik jir avak ya mendenjik ji hishombashiowewa hala. Mbele mbele ol jihik nawan ji heyehe, ambehoma, karem ji mbaka. Mberem ushiwak? Or mbeek jirin halakwa ambu ri. ⁶Mashi os or mbari oso ome sira. Uwosik sunguwavu jihin ji mbornaha karem ji mbaka, “Wasilaka nirin jelyanda osik nir mbeek mbele las ni ajekwa ambu nir. Ma lar mbeek nirin mbele las undahi ambu ri, wahau.” *Buk Song 118:6*

**Mashi os akri jishi wolok
li sawerik ji misiri oson ji
toitambanaha kwambuk ji sika**

⁷Ma ol mas taha jirin maifu mendek mashin ewesawenda ma ondon indik ji hishika. Uhu os li liyanda lihi nga Jisashi mashin li misindiyanda nombo lihi oso nga indik ji hishika. Uhu os lir yandari hom erem ji yaka. ⁸Jisas Krai mbeek niyaka hom lailayi ralanda ambu ri, wahau. Or ermba ermbak tashingra hom taleshihi sinda ri. ⁹Jir avak mashi apsham apshamhin ji halashinak jirin si tolo laha iwa hala. Ma lal karem hishinda lir, os akwan li anda nombo oso mo, akwan li pantlenda nombo oso avak lirin si jelyashinak Jisasin li tiyanda nombo lihi avak kwambuk nakwa sir. Karem hishinda lir. Hako erem li uhunda nombo lihi oso mbeek lirin jelyakwa ambu sir. Uwosik jir avak Jisas nom wavu jihik ji ewehe orin ji hishioweka. Ushinak jirin or jelyashinak avak kwambuk er ji sitambanaka. ^a

¹⁰Miando os Jisasin li tiriri oso alta nihin heimanda sir. Hako ma ol Ju-

damahi lon tiyanda nombo orok jivik li nakmbaha hishiwa ma ondo miando oso mbeek lirin jelyanda ambu sir. ¹¹Angop ni heyenda sir, hetpris oto sipsip memehi fi nom or laha os li au ushandari mishi indingo orok hulaima nokopma kavakava lihin laha ermbekurik ofan or ukurik lalayindari ria. Hako sishi, hungurangu, havarava ondon or laha hikriyok or laha ihi kandakar nga homek or ihi ewe suwundari ri. ¹²Undari hom Jisas erem, kolaka hikriyok nomorawun kishaha hari ri. Mberem ushirik or har? Or hashihindanak fi orhi man si yokoshinak Avui Wasilakahi misokomek ma worna mak li naku, karem mbaha nirnjik hari ri. ¹³Unda osik nir orin tiyanda ma nir erema, orin ni tiyaha hikriyok ni layihi or nga nakrem nomorawu os or kishanda hom nir erem ni kishaka. Uhu os ma misambik fehe nirin li okolehe kavakavan li mbawa oson ni holonalo siwa hala. ¹⁴Misambi torok kuyanga las mbeek ermba ermbak er ni likwak ni heyenda ambu sir, wahau. Uwosik kuyanga os ermba ermbak ni likwa mishi oso si talanak ni heyekmbaha nimu nikishinduwa. ^e

¹⁵Ermba ermbak Avui Wasilakan hi Jisashik ni hausimbausika. Erem orin ni hausimbausinda nombo nihi oso os ofan orin ni handa hom nanda sira. ¹⁶Uhu man armek ji uka. Mbele las li frungu nahi, avak lirin ji jelyaka. Os erem ji uwa nombo oson ji halawa hala. Erem ji unda nombo oso ofan orin ji handa hom nanda sir. ⁸

Sios lida ondohi mashin ji misika

¹⁷Sios lida ondohi mashin ji misihi ji tiyaka. Lir jirin li washilihi os ermba ermbak linda mishi orok ikwa nombon

^y13:5 Lo 31:6,8; Jos 1:5 ^z13:7 1 Ko 4:16 ^a13:9 Ro 14:17

^b13:11 Wkp 16:27 ^c13:12 Jn 19:17 ^d13:13 Hi 12:2

^e13:14 Hi 11:10,16; 12:22 ^f13:15 Sng 50:14,23 ⁸13:16 Fl 4:18

sawenda lir. Uhundanak Avui Wasilaka kumak avak lerawu os li landa oson heyembakwa ri. Karem uwosik mashi lihin ji misihi ji tiyaka. Uhu os li mbawa hom ji uka. Os erem ji u nahi, avak li rupshihi lerawu oson er lakwa lir. Hako os li mbawa hom ji una ambu nahi, avak nomorawun kishakwa lir. Os erem li na nahi, mberem jirin li jelyaku? Wahau. Uwosik mashi lihin ji misihi ji tiyaka. ^{h18}Ermba ermbak kavakava os a undan Avui Wasilakan kormbak a sawenda nir. Uhu nombo worna orhin a tiyakmbaha a hishinda nira. Avak orin ji sawenak anin or jelyashinak nombo orokop er a tiya ika. ⁱ¹⁹Uhu orin ji sawenak nombon or sashinak kolomalok indiyok jirin a ra heyeka.

Wesambasa mashi

²⁰⁻²¹ Avui Wasilaka waphimbiji tontlo oria. Jisasin or mbarik mawan or halaha indik usahari ri. Jisas fi orhi si ngorori oso suma akri os ermba ermbak nakundan tiviri sira. Uhunda osik nirin arangoho washilinda ma indingo Jisas oria. Jirnjik orin a sawenak jirin or

jelyashinak mbele mbele jivi os Avui Wasilaka ji ukmbaha nor mbahanda nom ji uka. Uhu os ji nakmbaha nor hishiwa hom ji naka. Ermba ermbak hi Avui Wasilakahin ji hauoweka. Ome sira. ^j

²² Jisasin hishindiya ma jirin, mashi kas a kayewan mamblan yawur ji ewehe ji misika. Hombelakak a kayewa ambu sir. Hako ji misihi ji tiyaka. ²³ Timoti or nir nga nakrem Jisasin tiyanda ma oto angop li mbashirik krawu akan or halaha hikriyok talari ri. Os kolomalok or taha anin or heye nahi, avak nakrem shi raha jirin shi heyekwa shir. Os or tana ambu nahi, avak nendekop a rakwa nir.

²⁴ Wesambasa anhin sios lida ol orok linda nga ma ol Jisasin tiyanda nga amu handuwa. Jisasin hishindiya ma ol yanga Italik fehe tol torok linda ondo olmu wesambasa lihin er nga jirin handuwa.

²⁵ Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waprupshi orhin or halashinak jihik si naka. Unda kasira. Ambehoma.

^h13:17 1 Te 5:12 ⁱ13:18 Ap 24:16; 2 Ko 1:12

^j13:20-21 Jer 32:40; Ese 37:26; 1 Pi 2:25

Jekamba Jems or kayeri

Nir avak kwambuk ni sitambanaka

1 An Jems anira. An Avui Wasilaka fre Jisas Kraisi frihi lerawun landa ma anira. Jir Israelik fehe kotontlo jihin halaha ihi yanga anandik linda ma jirin, jirnjik jekamba kason amu kaye ermbenduwa. Uhu wesambasa anhin jirin amu handuwa.^k

²Jisasin hishindiyanada ma jirin, ji misi. Os nomorawu apsham apshamhi jihik si rala nahi, wa ji ajewa hala. Oso men ji sitambanaha ji kishaka.¹³Oso men jirin jeikayekwa sir. Uwuluwukundaj mo sitambanakundaj? Os ji sitambanaha nomorawu oson ji kisharako nahi, kwambu ndingak nakwa jira. Uhundanak avak nomorawu anandi lal talawa ondo nga kishakwa jir. Uwosik nomorawu ol jirik talakwan men ji kishaka.^{m4}Ermba ermbak kwambuk ji sitambanaha nomorawu ol jirik talakwa ondon ji kishaka. Ji uwuluwuwa hala. Os ji sitambana nahi, avak kwambu mendek sikwa jir. Uhu ma jivi mendek nakwa jir, os Avui Wasilaka ji nakmbaha or hishinda hom nakwa jira.

⁵Os nombo frijip fri nashinak ji hishakashaha ji mba, “Nombo mbe-yok a iku?” Karema ji hishi nahi, Avui Wasilakan ji silika. Unak avak jirin or jelyaha nombo jivin or mukushinak ji tiya ika. Os orin ni siliwa wolo or mbeek mambango linda ambu ri, wahau. Ermba ermbak nirin jelyanda ria.ⁿ⁶Hako orin ji siliwa wolo wawu namtaskop ji hishihi ji mba, “Omendinga sira, avak anin jelyakwa ri.” Karema ji hishika. Hako os wawu frijip frijip ji hishihi ji mba, “Avui am anin jelyakun-

dar mo wahau?” Os erem ji hishi nahi, or mbeek jirin jelyakwa ambu ri, wahau. Mberem ushiwak? Os wawu frijip frijip ji hishi nahi, wawu jihi kasai fa tasaha tuku tukun si ermbenda hom nanda sir.⁷⁻⁸Ushiwak mbeek wawu namtaskop hishiyariwa ambu jir, wahau. Uhu nombo namtas nom tiyawa ambu jir. Os erem ji na nahi, or mbeek jirin jelyakwa ambu ri.

Jems mashi kason ma ol mbele mbele ngashi nga erndakava nga lirnjik or kayeri sir

⁹Jir Jisasin tiyanda ma jirin ji misi, os erndakavak ji na nahi, ji rupshika. Mberem ushiwak? Kumak avak Avui Wasilaka hi jihin or hauowekwa jir.¹⁰Hako os jir lar mbele mbele musha nga or nanak Avui Wasilaka or unak mbele mbele orhi mendek li na nahi, wa ma oto or rupshika. Mbele mbele orhi ondo mbeek nambek naha orin jelyakwa ambu lir, wahau. Mbele mbele orhi ondo minja se os nurum si tasaha homiwa wolo li nenjenda hom nanda lir.^{o11}Ta nor tasaha amba amba nor jiwak minja simbalesik hatlayirakoshiwak minja se lihi kohorakanda lir. Uhunda hom ma or mbele mbele ngashi oto erem. Lerawu orhin or laha ihi lerawu nindik or hashiwak mbele mbele orhi ondo olmu mis-ambi torok wawa, mbeek er nga nor laha ikwa ambu lir.

Avui Wasilaka mbeek kavakavan ni ukmbaha mbanda ambu ri

¹²Mbele kava lal jirin li oweiwei-heyenak ji takatukuyi nahi ambu, ji rupshika. Mberem ushiwak? Jir angop mbele mbele kava ondon ji heyekrahakorowa ojik, mbeek takatukuyiwa ambu jir. Erem ji

^k1:1 Mt 13:55; Ap 15:23; Ga 1:19; 1 Pi 1:1 ^l1:2 Ro 5:3-5 ^m1:3 1 Pi 1:7

ⁿ1:5 Snd 2:3-6 ^o1:10 Ais 40:6-7

sitambananda osik Avui Wasilaka kumak avak ermba ermbak linda oson or hakwa jir, os mas orin tiyanda ma ondon or hakurik or mbahanda hom.

¹³Hako os mbele mbele kava las jirik si tala nahi, avak ji mba, “Avui Wasilaka mbaskashiwak kavakava oson amu unduwa.” Karem ji mbawa hala. Mberem ushiwak? Ma lar mbeek Avui Wasilaka kavakavan or ukmbaha mbanda ambu ri, wahau. Uwak or mbeek kavakavan ni ukmbaha mbaskashinda ambu ri, wahau.

¹⁴Hako sungu masi nihi oso vai mbaskashiwak kavakavan ni unda nir. Wapkava nihi yap haimba handambaha mbafirikafiriwak kavakavan ni unda nir.

¹⁵Sungu masi nihi si mbanda nombo karem. Os nokove las masam nomok si naha jikisin si washiwak, hovok jikisi oso nga wasilakak si naha jikisi nga si nanda hom nanda sir. Sungu masi nihi si mbaskashiwak kavakavan ni unda nir. Uhu kavakava nihi wasilakak si naha nirin si mandingormeshiwak ni handa nira.

¹⁶Jiasin hishindiya ma jirin, ji auheyeka. Avak ji halashinak ma lal jirin nombo kavak li tolo laha iwa hala.

¹⁷Mbele mbele jivi nihi ondo Avui Wasilaka nihi hevenik linda orto orhi yangak tanda lira. Or nga mu ta, niyaka, tashingraha ondon or uhu nirnjik or halashindak olmu nanduwa. Hako or mbeek ta masakome hom nindi las wolok hambelakak or nashihi nindi las wolok fanyikandak nanda ambu ri, wahau. Or men os or nahanda hom er nanda ri. ¹⁸Orhinjik or hishihi nirin jivinaria. Uhu Avui nihik nari ria. Mashi omendinga orhin ni misindiya osik orhi jikisik ni nari nir. Erem nirin or ushinda osik nir avak jikismaifu orhik ni

naha ni maifu sishinak mbele mbele or uhunda ondo kumasikwa lira. ^p

Mashi orhin ni misihi ni tiyaka

¹⁹Jiasin hishindiya ma jirin, mashi kason armek ji misishihi ji toloka. Jir huliyi usaha mashin kolok ji mbawa hala. Maintontlo sihin yawur ji misishihi jivai mbaka. Jir avak kolok waplelenawa hala, wahau. ²⁰Mberem ushiwak? Os ji waplelena nahi, jir mbeek nombo os Avui Wasilaka ni tiyakmbaha or mbahanda nombon tiyawa ambu jir. ^{q21}Hako mbele mbele kavakava kal ji unda kandon amber er ji laha ermbeka. Uhu mashi orhin ji misihi ji toloka. Mashi oso sunguwavu jihik angop akwa siji hom or sihinda sir. Uhunda osik mashi oson er ji tiya i nahi, mashi oso avak jirin indik lakwa sira. ^r

²²Mashi Avui Wasilakahi os ji misiwa oson ji misihi ji tiyaka. Men mamblakop ji misiwa hala, wahau. Mbele mbele os ji ukmbaha si mbawa oso erem ji uka. Os men mamblakop ji misi nahi, wa jihinjik jimu mbafirimbanduwa. ^{s23-24}Uhu ma or fumunyava orhin ukngambayik or heyenda hom nanda jir. Os or heyewa wolo fumunyava orhin hishinda ri. Hako os or halashihi nor iwa wolo lewas fumunyava orhin hishinda ri. ²⁵Hako jir erem ji nawa hala. Mashi Avui Wasilakahi jivindinga sir. Mashi oso mu nirin kavakava nindik ni lirin jivinashindak jip nimu linduwa. Os ermba ermbak mashi orhi oson er ji heyeha ji tiya nahi, mashi oso si unak jivik nakwa jir. Unak mbele mbele ol ji uwa ondo Avui Wasilaka armek or ukwa lir. ^t

²⁶Hako os ji mba, “An Kraishi ma nir. Hi Avui Wasilakahin a hauowenda nir.” Karem ji mbaha suwambushi jihin armek ji arangowa ambu, mashi

^p1:18 Jn 1:13 ^q1:20 Sav 7:9 ^r1:21 Kl 3:8; 1 Pi 2:1

^s1:22 Mt 7:26; Ro 2:13 ^t1:25 Ro 8:2; Je 2:12

oso jihinjik men ji mbafirimbanda sira. Uwosik sembe menden orin jimu lotu unduwa. ^{u27}Nombo os Kraishi ma li likwa nombo mberem sivai nandu? Mberem mberem ni unak Avui Wasilakahi misokomek or heyenak jivik ni naku? Wa, nombo oso karema, jingoro nga mumbala nga armesarmek ji eweuka. Uhu lirin arangoshinak li lika. Hovok las karem, nir Kraishi ma avak mbele mbele kava os Avui Wasilakahi mashin mblaranda ma li unda hom ni uwa hala.

Ma lar ji rupshihi lar ji kavanawa hala

2 Jisasin hishindiya ma jirin, ji misi. Os ji mba, “An Jisas Kraisin tiyanda ma anira. Jisas Wasilaka anihia.” Karema ji mba nahi, wa ma amber nakremkop ji rupshika. Avak ma ol mbele mbele ngashi ma nom ji rupshihi erndakavan ji kavanawa hala! ^{v2}Os ji lotu uwa wolo, ma lap ji lotu unda aka jihik fri layi nahi, mberem jivai fririn uku? Lar kowe jiviwavin or falehe ring ondo nga tavanyetla orhik fale layikwari. Unak lar kowe kava fremafrehendan falelayikwari. Hako mberem jivai fririn uku? ³Os ma or kowe jivin falewa ma oton ji mba, “Awasayi, mir ta kawu jivi torok lika.” Ushihi erndakava oton ji mba, “Mir kasaik si mo ta misambi torok kumbamu anhih hakalika.” ⁴Os erem ji uwa kava sir. Os ma lar ji rupshihi lar ji kavanawa nombo oso kava sir. Mbeek yawur armek ji hishiwa ambu sir.

⁵Jisasin hishindiya ma jirin, wapnuku anhih jirin amu ewenduwa. Karema uwosik mainkwambu kason jirnjik amu kaye ermbenduwa. Ji hishika, erndakava ondo mbeek mbele mbele misambi torok fehenda ngashi ambu lir. Hako Jisasin wavu lihik li ewehenda

osik Avui Wasilaka angop orhi mak or kamahanda lir. Ushiwak orhi krahak sinda lir. Angop maskop karem or mbandari sir, “Ma ol anin wapnuku lihik ewewa ondo avak a arangoshinak jip likwa lir.” ^{w6}Hako jir mbeek erndakava ondon armek unda ambu jir, wahau. Ji hishika, lawe jirin kavakavak uhu nomorawun jirin handu? Uhu jirin kotim ukwak undu? Erndakava ondo nembes. Wa, ma ol mbele mbele ngashi ondo mu jirin erem unduwa. ⁷Jir Jisasin tiyanda ma jira. Hi orhi osmu jihik er nga nanduwa. Hako lawe ol hi Jisasin okolendu? Wa, ma ol mbele mbele ngashi ondon.

⁸Avui Wasilaka lo maifu orhi nirin or hari karem, ma anandin ji rupshika, os jihinjik ji rupshinda hom. Os lo oson ji tiya nahi, jivi mendena. ^{x9}Hako os ma lar ji jivinashihi lar ji kavana nahi, erem ji uwa nombo oso kava sir, mbeek lo os Avui Wasilaka jirin or hari oson ji tiyawa ambu jir, wahau. ^{y10}Os lo orhin ji tiyakunak ji hishi nahi, wa amber hom armek ji tiyaka. Hako os lo namtas ji haploro nahi, wa lo amber hom ol jimu haploronduwa. ^{z11}Avui Wasilaka angop mas wolokop karem or mbari sir, “Jir avak nokophirmbirihulatulhakawa hala!” Uhu mashi las nga karem or mbari sir, “Man mandingormewa hala.” Hako os nokophirmbirivan ji halashihi man ji mandingorme nahi, wa lo ondo amber hom angop ji haplorowa lir. Uwosik misokome orhik or heyewa kava indingak nawa jira. ^a

¹²Jihinjik ji auheyeka, mbele mbele os ji hishihi ji mbaha ji ukwa nga. Kumat avak Avui Wasilaka jirin silikwari, “Mbele mbele ol Jisas mbandari ondon am ji uri ol mo wahau?” ^{b13}Os

^{u1:26} Sng 141:3 ^{v2:1} Ap 10:34; Je 2:9 ^{w2:5} 1 Ko 1:26-28

^{x2:8} Mt 19:19; Ga 5:14 ^{y2:9} Lo 1:17 ^{z2:10} Mt 5:19

^{a2:11} Kis 20:13-14; Ro 13:9 ^{b2:12} Ga 6:2; Je 1:25; 1 Pi 2:16

ma anandinjik ji holona ambu nahi, wa Avui Wasilaka erem, hulaima nokopman or kotim ukwa wolo or mbeek jirnjik holokwa ambu ri, wahau. Hako os ma anandinjik ji holo nahi, Avui Wasilaka erem, os man or kotim ukwa wolo avak jirnjik holokwa ri, mbeek jirin kavak nakwa ambu ria. ^c

Os Avui Wasilakan men suwambushikop ji hauowe nahi, oso mbeek akwa ome nga nawa ambu sir

¹⁴Jisasin hishindiyananda ma jirin, mashi kason ji misi. Os ji mba, “An Jisasin tiyanda ma nira.” Kareme ji mbashihi mbeek os or mbahanda hom ji una ambu nahi, wa os orin ji tiyanda nombo jihi oso men semben ji mbafirimbanda sir. Wa, wavu os erem ji hishiwa jihi oso am indiyok jirin lakundas? Wahau. ¹⁵Halanak korbak a sawenak ji misi, mashi os a mbawa maintontlo sihin. Os Jisasin tiyanda mahasanje jihi lar kowe kava fremafrehendan or falehe akwa mendek nashinak jirin or heyekunak or tawa, mberem jivai orin mbaku? ^{d16}Os mashikop ji mba, “Awasayi, kowen falenak si himaunak mi lika. Uhu akwan aka!” Kareme mashikop ji mbawa oso am maome orhin jelyakundas? Wahau. Wa, kowen ji hanak or falehe akwan ji hanak or aka. Unak orin sivai jelyaka. ¹⁷Wasilakahi mashin misindiyananda nombo erem nanda sira. Os men suwambushimbakop hi orhin ni hauoweshihi mbeek mbele mbele os or mbawan ni uwa ambu, osmu korbak nirin mukunduwa, nir mbeek orin ni tiyanda ma ambu nir. Men ni mbafirimbanda nir.

¹⁸Hako os jir lal avak anin karem ji mba, “Misambi torok fehe ma lal mashi

Jisashin men misinda lir, lal mbele mbele jivi jivin unda lir.” Kareme ji mba nahi, jirin a sawekwa karem, os jir men mashikop ji mba, “An Jisashi mashin misindiyananda ma anira.” Kareme ji mba nahi, mberem mberem avai heyeku, os Jisasin ji tiyanda nombo jihi oson? Wahau. Mbeek a heyendahi ambu sir. Hako os an mbele mbele jivin a u nahi, mbele mbele jivi ol a unda ondo korbak li mukunak ji heyekwa sir, an Jisasin hishindiyananda ma lar anira. ^{e19}Jir karem hishinda jira, “God namtar nom Avui Wasilaka nihi ria.” Mashi os erem ji mbanda oso omendinga sira. Hako wasi-malengamba ondo er nga os ji hishinda hom erem hishinda lir. Uhu orin ajenda lira.

²⁰Jir ambarambasinda ma jir. Mbele las yarinda ambu jir. Os mashi Avui Wasilakahin men mamblakop ji misihi mbele mbele os mashi oso ji ukmbaha si mbanda oson ji una ambu nahi, jir men jihinjik mbafirimbanda ma jira. Wa, avak ji heyekwa sir, maintontlo mashi kas a mbawa kason. ²¹Ji misi, mas wolo misumu nihi Abraham jikisi orhi Aisakin ofa hom Avui Wasilakan or hakurik ormu ura. Kareme or urik Avui Wasilaka os wavu orhik or hishihi os or ukmba nor uri oso nga or heyeye Abrahamin ma worna mak or ushari ri. ^{f22}Armek ji hishika, Abraham mbeek men mamblakop mashi Avui Wasilakahin misiri ambu ri, wahau. Orin wavu orhik or ewendari nga mbele mbele os or ukmbaha nor mbari oso nga nor urik ovro nakrem er nari vria. Ushirik Avui Wasilakan or tiyandari nombo orhi oso osmu kwambu mendek nari sira. ^{g23}Erem or uri nombo orok mashi os mas jekamba Avui Wasilakahik karem li kayehendari oso omendingak nari sir, “Abraham Avui

^c2:13 Mt 5:7; 18:32-35

^d2:15 1 Jn 3:17

^e2:18 Ga 5:6

^f2:21 Stt 22:9-12

^g2:22 Hi 11:17-18

Wasilakan or hishindiyan dari osik Avui Wasilaka orin ma worna mak or ushaha ormu mbara, “Mir naimble indingo anhi mira.” Karem li kayeri sir. ^{h24}Ushindak ter os jimu heyenduwa, os men mamblakop mashi orhin ji misi nahi, or mbeek jirin ma worna mak ushakwa ambu ri, wahau. Or hishikwa karem, “Mbele mbele os a ukmbaha na mbawan li unak avak ma worna mak a ushakwa lir.” Karem mbanda ri.

²⁵Hovok hulatulhakanda nokove Rahap oson er nga ji hishika. Ma ol Josua mbashirik tari ma ondon armek si uhu nombo apshambhik si mukushirik iri lir. Karem si urik wutari mbeek lirin tolori ambu lir. Erem si uri osik Avui Wasilaka os orin wavu sihik si hishiri nombo oson or heyehe ormu mbara, “Nokove oso ma worna mak a ushakwa sira.” ⁱ

²⁶Wa ji hishika, ma or hawa wolo masakome orhi or ishiwak maninimba nom wanda sir. Uhunda hom os mashi Avui Wasilakahin men mamblakop ji misihi mbele mbele nor ukmbaha nor mbawan ji una ambu nahi, orin ji hishindiyan da nombo jihi oso mbeek ome nga nawa ambu sir. Men maninimba hom naha wawa jir.

Suwambushi nihin ni auheyeka

3Jisasin hishindiyan da ma jirin, jir amber hom Avui Wasilakahi mashin ji sawenda mak ji nakwak ji hishiwa hala. Mberem ushiwak? Hulaima nokopma mbele mbele ol li undan or heyembakwa wolo nir mashi orhin sawenda ma nir avak wasilaka mendek or kotim ukwa nir. Hako ma ol men mashin misinda ondo awar or heyembakwa lir. ²Ome sira, nir amber ni surunda nir. Hako os suwambushi nihin ermba ermbak ni auheye nahi,

avak mbele mbele kava anandi ol nirin unak kavak ni nakwa ondo nga avak ni yarikwa nir. Os erem ni u nahi, ma jivik ni nakwa nir. ³Ji misi, os hosik ni iwa wolo ain tombo awarikanda las hoshi suwambushik kuvuk ni ishitivishiwak nanda sir. Ushihi kuvu orok ni tolowak os ni ikwak ni hishiwa mishi orok inda ri. ⁴Uhunda hom sip erem nanda sir. Suwa si rasaha sipin si uwak solwarak inda sir. Hako sipin tolonda ma oto stia awarikanda orok or toloshiwak os or ikwak or hishiwa mishi orok inda sir. ⁵Uhunda hom suwambushi nihi erem, awarikandak nanda sir. Hako si hausihauhi si mbawak ma musha kavak nanda lir.

Ji hishika, hi awarikanda kolok wasilakak si uhu mi ama ondon simbalesik si urakonda sir. ⁶Uhunda hom suwambushi nihi erem nanda sir, mashin si mbawa wolo man kavak nandahi mashin mbanda sir. Uhu si uwak jipjip ni linda osmu kavak nanduwa. Uhu hi hom awarikandak si naha ihi osmu wasilakak nanduwa. Uhu mbele mbelen si uwak kavak nanda sir. Mberem ushiwak? Laulaka jelyashiwak osmu mashi kavakavan mbanduwa. ⁷Fle avi kuyangak fehe ondo ma mbawa mashin misinda lir. ⁸Hako ma lar mbeek suwambushi orhin orhinjik or arangondahi ambu sir, wahau. Ermba ermbak suwambushi orhi men si taksayashihi mashi kavakavan mbanda sir. Os hovo or man shishiwak li handa hom nanda sir. ⁹Suwambushi nihi namtaskop Avui Wasilakan nga Wasilaka nihi Jisas nga hi frihin ni hauowenda nir. Ushihi hovok ma anandi ol Avui Wasilaka uhunda ma ondon mashi kavan ni mbanda lir. ¹⁰Uhunda osik mashi os Avui Wasilaka

^{h2:23} Stt 15:6; 2 Sto 20:7; Ais 41:8 ^{i2:25} Jos 2:1-21; Hi 11:31

^{j3:6} Mt 12:36-37; 15:11,18-19 ^{k3:8} Ro 3:13

hi orhin ni hauowenda nga mashi kavakavan ni mbanda nga ebrembam suwambushi namtaskop talanda sira. Jisasin hishindiya ma jirin ji misi, nombo os erem ji uwa oso kava sir. Erem ji uwa hala! ¹¹Wa, mberem ji hishindu, jip anda uku nga jeseng anda uku nga am wa lasikop rasakundap? Wahau. ¹²Uhunda hom erem, hamen ni tlewa wolo muli am hame nga wanak ni nimbakundas? Wahau. Uhunda hom jeseng anda uku mbeek jip anda uku si tasanda mishik li tarmunda ambu sir.

Ma ol hishiyarinda Avui Wasilakahik tahanda nga nawa ondo avak mbele mbele jivin ukwa lir

¹³Os jir lar hishiyarinda Avui Wasilakahik tahanda nga nor na nahi, hishiyarinda orhi oson or mukushinak ni heyeka. Erem nanda ma oto mbeek orhinjik yerkujihi hi orhin hauowenda ambu ri. Or men ma worna mak or naha mbele mbele jivi nom unda ri. Uwak mbele mbele ol or uwa ondo li mukushinak ni heyeye ni mbaka, ma oto hishiyarinda Avui Wasilakahik tahanda ngashi ria. ¹⁴Hako os mbele mbele mahin ji angrasoho lirin ji wapkava hishihi mbele mbele jihikop ji nakmbaha ji hishi nahi, avak karem ji mbanan, “An hishiyarinda Avui Wasilakahik tahanda ngashi anira.” Erem ji mbawa hala. Os erem ji mba nahi, men mbafirimbanda jir. ¹⁵Os erem ji hishinda nombo oso mbeek Avui Wasilakahik rakanda ambu sir. Oso Laulakahi nombo misambi torok talanda nombo sira. ¹⁶Ji misi, ma or mbele mbele mahin angrasoho orhi orhikop nakwak hishiwa ma oto or uwak awu si ralawak os li anafaha linda nombo oso osmu mendek nanduwa. ¹⁷Hako ma ol hishiyarinda Avui Wasilaka hawa oso nga nanda ma ondo

karem nanda lir. Lir sunguwavu lihin simbalesik orin handa lir. Man ngrianda ambu lir. Man li rupshihi lir mbawa mashin misinda lir. Uhu ma anandinjik li hishihi li holoho armek unda lir. Uhu ma amber nakremkop unda lir. Uhu lir mbeek mashin haihanda ewehe haimba handambanda ambu lir. Mashi omendinga nom mbanda lir. ¹⁸Ji misi, ma ol mishamaimbanda ondo li unak awu awu ondo mendek nakwa lir. Os erem li uwa oso jivi mende sir. Os li uwa oso si unak ma amber li waphimbijih anafaha lika. ¹

Ma or mbele mbele misambi torok fehen lakwak

hishombashioewewa ma orto wutari Avui Wasilakahik nakwa ria

4Mberem ushiwak jihi ambek ji anangriyaha ji anajindua? Mbele mbele ol ji lakwak ji hishombashioewewa ondo sunguwavu jihik li tasawak os jimu anatarhi anajinduwa. ^{m2}Jir mbele mbele misambik fehe ondon ji lakwak hishombashioewenda jir. Hako mbeek ondon landa ambu jir. Karem uwosik os jimu mbele mbele mahi yejen misokomlaka heyeye mbele mbele lihin ji lakwak awun ji uhu man mandingormenda jir. Hako mbeek ji landa ambu lir. Mberem ushiwak? Jir mbeek Avui Wasilakan silinda ambu jir. ³Uhu os mbele mbelen ji lakwak orin ji siliwa wolo mbeek ji landa ambu sir. Mberem ushiwak? Jir men ondon ji laha sungu masi jihi os si mbawa nombo hom ji ukwak hishinda oja. Uwosik mbeek ji landa ambu lir. ⁴Jir angop Avui Wasilakan halawa jir, os nokove hula sihin si hala ihi hula anandi nga si yanda hom. Hako ji misi, os mbele mbele misambi torok fehe tondon ji lakwak ji hishombashioewewa nahi, wutari Avui Wasilakahik

¹3:18 Mt 5:9; Hi 12:11 ^{m4}1 Ro 7:23

nakwa jir. Oson am jimu hishindu mo wahau? Os mbele mbele misambik fehe tondo nga ji ananaimbletolo nahi, wu-tari orhik nakwa jira. ⁿ⁵ Jir mberem ji hishindu? Mashi orhi os mas li kay-eri oso omendinga ambu, karem jimu hishindu? Wahau, mashi oso omendinga sira. Karem li kayeri sir, “Masikome nihi or Avui Wasilaka hahanda oto ortonom nga fri likmbaha nor mbari ri. Mbeek ma anandi nga fri likmbaha nor mbari ambu ri.” Karem li kayeri sir. ⁶ Hako Avui Wasilaka nirin or jelyashinak avak mbele mbele ol nirin uwak orin ni halahanda ondo nga ni anajihi ni tukrukwa lir, os jekamba orhik karem li kayehen-dari hom,

“Ma ol lihinjik shisharmblaha mba, “An aninjik a undahi nir,” karem mbawa ma ondo Avui Wasilaka mbeek or jelyakwa ambu lir. Hako ma ol lihinjik hafakaha Avui Wasilaka lirin or jelyakwak hishiwa ondo avak or jelyakwa lira.” *Gutpela Sindaun 3:34* ^o

⁷ Uwosik jir jihinjik orhi siyok ji sihi os or mbawa hom ji uka. Unak Laulaka os jirin or oweiweiheye nahi, wahau, karem ji mbaha ji mblarnashinak or tulu ika. ^{p8} Jir avak Avui Wasilakahi kumbamuk ji sika. Unak or jir nga or sika. Jir kavakavan unda ma jirin ji misi, sun-guwavu jihin os tavan ji yokonda hom ji yokoshinak jivik si naka. Jir wavu frijip frijip hishinda ma jirin ji misi, wavu os erem ji hishinda wavu oson ji laha ermbeka. ^{q9} Uhu os ji hayim-bayihi rupkapshinda jihi oson ji halaka. Hako mbele mbele kavakava ol ji undan ji heyehhe ji tlaholoka. ¹⁰ Os jihinjik ji hafakaha ji mba, “An mbeek anhinjik jivik a nandahi ambu nir,” karem ji mba nahi, Avui Wasilaka avak jirin jelyakwa ri. ^r

**Nir avak Avui Wasilakahi
farniyik ni sihi hulaima
nokopman ni kotim uwa hala**

¹¹⁻¹² Jisasin hishindiyanda ma jirin, jir avak Avui Wasilaka ma mbele mbele ol li undan or heyembawa hom jihi ambek erem ji uwa hala. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka orto nom hulaima nokopma mbele mbele ol li undan or heyembakwa ria. Kumak orto nom ma lar or heyehhe mba, “Mir ermba ermbak linda oson lakwa mir.” Uhu ma anandin or heyehhe or mba, “Mir yanga kava indingok ikwa mir.” Karem mbakwa ri. Hako jir mberem ji hishindu? Orhi farniyik ji sikwak jimu hishindu? Uhu or heyembanda hom ma anandin jimu heyembandu? Os erem ji u nahi, lo orhi os or mbari oson os jimu mblarna ermbenduwa. Uhu jir mbeek lo orhi siyok siwa ambu jir, wahau. Men orhi farniyik ji sikwak jimu mbanduwa. Hako os erem ji unda oso mbeek kas tolowa ambu sir. Karem uwosik oso nombon er ji halaka. ^s

**Mbele mbele ol ni ukwak ni
hishiwa ondo Avui Wasilakahi
tavarenjek ni haka**

¹³ Ji misi, jir lal karem mbanda jir, “Avak kuyanga lasik a ihi asama namtar ya newen orok a lakwa nir. Uhu avak ya musha mendek a lakwa nir.” ^{t14} Hako jir mbeek mbele las os ushok talakwan heyenda ambu jir, wahau. Jir mberem nanda ma jir? Jir men misambik fehe ma jir. Uwosik mbeek nam-bek liyakwa ambu jir. Misambi torok ji liyawa wolo hikrisha hom nanda jir. Kandakar nom si rasawak ni heyewak

lewas mendek nanda sir. ¹⁵Hako karem ji mbaka, “Wasilaka wavu orhi sir, os misambi torok ni lihi lerawun ni lakmbaha nor mbahanda nahi, nimu likuwa. Uhu mbele las ni ukmbaha ni hishiwan nimu ukuwa.” Karem ji mbaka. ¹⁶Hako jir mbeek erem mbanda ambu jir, wahau. Jir men hi jihin ji hauowehe mbele mbele os ji ukwak ji hishiwa oso nom mbanda jir. Os erem ji uwa oso mbeek jivik nawa ambu sir, wahau.

¹⁷Armek ji hishika. Mbele mbele jivi os Avui Wasilaka ji ukmbaha nor mbari angop ji misiri sir. Hako os ji ukmbaha nor mbahandan ji u nahi ambu, os jimu mashi orhin mblarnanduwa. ^v

Ma ol mbele mbele mushak nawa ondo li auheyeka

5 Ma jir mbele mbele musha ngashi jirin, ter mashi kason yawur ji misika. Avak ji tlaha ji holoka. Mberem ushiwak? Nomorawu wasilaka avak jihik nakwa sir. ²Mbele mbele akwa jihi ol ji ewenda ondo angop kuvayiwa lir. Uhu kowe jihi amber angop kosola korowa lir. ^{w3}Uhu ya jihi ol armek ji ewehenda ondo angop kavak nawa lir. Uhunda hom jir avak mbele mbele jihi ondo kavak li nanda hom kavak nakwa jir. Uhu maome jihi avak hi hom ukwa sir. Mberem ushiwak? Jir men ya mbele mbele ondo nom haumbli haumblikwak hishinda jir. Hako kumak Avui Wasilaka hulaima nokopman or heyembakwa wolo mbele mbele jihi ondo mbeek jirin jelyakwa ambu lir, wahau. ⁴Armek ji misi. Ma ol jirnjik lerawun landa ma ondo ya os lirin ji hakmbaha ji mbahanda ya oso mbeek erem ji handa ambu lir, wahau. Ji mbafirimbaha ya kandakar nom ji hashindak ma ondo olmu

tlanduwa. Avui Wasilaka or kwambu ngashi oto os li tlawan angop or heyewa sir. ^{x5}Jir jihinjik akwa jivin ji aha wasilaka mendek jimu nanduwa. Os ma bulmakaun li eweshiwak minjan li koro aha wasilakak li nawak li mba, “Am ni jikwa wolok osmu nanduwa.” Uhunda hom Avui Wasilaka mbele mbele hulaima nokopma ol li uwan or heyembakwa wolo osmu pasir nanduwa. ^{y6}Mberem ushiwak? Jir ma jivi ondon ji kotim uhu ji mandingormeshirik hari lir. Hako lir mbeek mbele kava las jirin uri ambu lir.

Sunguwavun ni mbornaha Wasilakan ni nikishinak or taka

⁷Jiasin hishindiyananda ma jirin, ji misi, sunguwavu jihin ji mbornaha Wasilaka nihin ji nikishinak indiyok or taka. Angop ji heyenda sir, ma or nowek lerawun landa man. Akwa sijin or fakashihi nor halashiwak ma nga ta nga lerawu frihin fri lawa hom ormu nikishinduwa. Uhu am akwan landa wolok si nawak ormu ihi lawa. ^{z8}Uhunda hom jir erem ji naka. Sunguwavu jihin ji mbornaha ji nikishika, Wasilaka or takwa wolo am pasir naw. ^a

⁹Jiasin hishindiyananda ma jirin, jihi ambek ji anambli anamblarnawa hala. Mberem ushiwak? Kumak avak mbele mbele ol ji unda ondo Avui Wasilakahi misokomek ji sawenak or heyembakwa jir. Os erem nakwa wolo am pasir naw. ¹⁰Jiasin hishindiyananda ma jirin, profet ol mas Avui Wasilakahi mashin sawendar ondon ji hishika. Ma misambik fehenda lirin kava mendek uri lir. Hako lir sunguwavu lihin li mbornaha nomorawu oson kishari lira. Uhunda hom jir erem lir hom ji naka. ¹¹Mbele mbele ol Jopik talahandarin angop ji misiri lir. Or sun-

^{u4:14} Sng 39:5,11; Snd 27:1 ^{v4:17} Lk 12:47 ^{w5:2} Mt 6:19

^{x5:4} Lo 24:14-15 ^{y5:5} Lk 16:25 ^{z5:7} Lo 11:14; Jer 5:24

^{a5:8} Ro 13:11-12; 1 Pi 4:7

guwavu orhin or mbornaha nomorawu os orhik talari oson kishari ria, mbeek halari ambu ri. Karem or uri osik Avui Wasilaka mbele mbele jivin orin ormu hara. Ome sira. Angop ni heyenda sira, Avui Wasilaka nirnjik or holoho wapjivi orhin nirin handa ri. ^b

Mashi ome nom ji mbaka

¹²Jiasin hishindiya ma jirin, mashi kas a mbawa kason yawur ji misika. Mainome nom ji mbaka. Os ji mba, “Mashi kas a mbawa kaso ome sira,” karem ji mba nahi, wa halanak erem si naka. Avak mashi las neloko avoko jihi ol hahanda ondohi hik ji ushambawa hala. Mberem ushiwak? Os erem ji mbawa mashi orok Avui Wasilaka kumak avak jirin heyembakwa ri. ^c

Ma or misokome Avui Wasilakahik jivik nawa ma oto orin or sawewa wolo kwambu nga nawa ri

¹³Os jir lar nomorawu nga or na nahi, wa Avui Wasilakan or saweka. Uhu os jir lar sunguwavu orhi nga or rupshi nahi, wa hukwan or koroho hi Avui Wasilakahin or hauoweka. ¹⁴Uhu os jir lar or kavamisi nahi, wasmanin or ushanak li raka. Li raha hi Wasilakahik maome orhin wel ukuk li ngoroho li taka. Uhu Avui Wasilakan li sawenak avak or unak jivik or naka. ^{d15}Os Avui Wasilakan li hishihi li mba, “Ma orton avak or unak jivik nakwa ri.” Karem li hishi nahi, os li hishiwa hom or unak jivik nakwa ri. Uhu os kavakavan or unda

nahi, avak kavakava orhi oson or laha ermbekwa sir. ^{e16}Erem nawa osik jihi ambek mbele mbele kavakava os ji unda ondon korbak ji saweka. Uhu Avui Wasilakan ji sawenak os ji kavamisiwa oson or unak mendek si nanak jivik ji naka. Ma or Avui Wasilakahi misokomek ma worna mak nawa ma oto orin or sawewa mashi oso kwambu nga naha ma anandin jelyakwa sira. ¹⁷Profet Elaija katon ji hishika. Or ma misambik fehe nir hom nari ria. Hako Avui Wasilakan or sawerik man or halarik takari ambu sir. Asama nalmingrip si naha niyaka tostava tavayok namtas ma rakari ambu sir. ^{f18}Uhundarik indik Avui Wasilakan or sawerik man or halashirik misambik rakari sir. Urik nowe lihi indik akwa nga nari lir. ^g

Ma or Avui Wasilakan hala iwa orton indiyok ji laharaka

¹⁹Jiasin hishindiya ma jirin, ji misi. Os jir lar nombo Avui Wasilakahin or halaha nombo anandin or tiya inak ma lar nor ihi nor tolo wornashinak indiyok Avui Wasilakahi nombok or ta nahi, ma oto jivi menden or uwa ri. ^{h20}Jir armek mashi kason ji misika. Ma or ihi nombo jivin hala inda ma orton or saweshinak nombo kava oson or halaha indiyok Avui Wasilakahik or tawa oso jivik nawa sira. Os erem or uwa oso si unak ma oto mbeek yanga kavak ikwa ambu ri, wahau. Avui Wasilaka kavakava os or undarin avak or laha ermbekwa ri. Unda kasira. Ambehoma. ⁱ

^b5:11 Kis 34:6; Jop 1:21-22; 2:10; Sng 103:8 ^c5:12 Mt 5:34-37

^d5:14 Mk 6:13 ^e5:15 Mk 16:18 ^f5:17 1 Kin 17:1; 18:1

^g5:18 1 Kin 18:42-45 ^h5:19 Ga 6:1 ⁱ5:20 Snd 10:12; 1 Pi 4:8

Jekamba maifu Pita or kayeri

1 An Pita, aposel Jisas Kraishi anira. An jekamba kason jirnjik amu kayenduwa. Jir nomorawu wasilaka si talarik, tulu ihi mahi yanga, provins Pontus, Galesia, Kapadosia, Esia, Bitinia orok liyanda jir. Jir angop Avui Wasilaka kamahanda ma jir. ²Jir orhi mak ji nakmbaha maskop or mbahandari hom os jirin ormu kamara. Uhu Masikome orhi jirin or ushirik, orhi mak ji naha misokome orhik jivi mende indingak jimu nara. Unda osik Jisas Kraishi mashin misindiyari jir. Uri osik fi orhik mbele mbele kava ji undarin yoko erMBERI ri. Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waprupshi orhi nga waphimbiji orhi nga or halashinak avak warje nga jihik si naka. ^j

Ermba ermbak jipjip likunda oso osmu hevenik nirin nikishinduwa

³Hi Avui Wasilakahin ni hauoweka, or Wasilaka nihi Jisas Kraisin avoko orhi ria. Nirnjik warje nga nor hisihi nor holori osik, nombo os Jisas Kraisin or mbashirik indik or usahanda orok ma akri indingak nimu nara. Ushihindak os kumak jipjip ni likwa oson nirin or hakwan ni hishiowehe, nimu nikishinduwa.

⁴Ermba ermbak jip likwa oso mbeek kavak nakwa ambu sir. Oso misokome Avui Wasilakahik jivik er nanda sir. Uhunda osik mbeek mendek nakwa ambu sir. Avui Wasilaka ermbak linda oso armek or arangoshihindak hevenik jirin osmu nikishinduwa. ^{k5}Jisasin ji hishindiya osik Avui Wasilaka kwambu orhik or arangoshihindak jip jimu linduwa. Er ji li inak Jisas indik

takwa ri. Os or tawa wolo nirin indik or lakwa oso korbak or mukunak, ma amber li heyekwa sir. ¹

⁶Jir mbele mbele Avui Wasilaka hevenik armek jirin or ukwa oson ji hisihi, jimu rupshinduwa. Hako nomorawu jihik si talawak ji kishaha ter kandakar nga nambek jimu tlaholo linduwa. Nomorawu oso Avui Wasilaka or halashiwak jirin jeikayekmba talawa sir. ^{m7}Golin ji hishika. Hik li suwu nom yawur li heyenda sir, gol indinga os mo wahau? Karem li heyembanda sir. Hako gol oso ermbak nanda ambu sir. Avak kavak nakwa sir. Golin li oweiweiheyenda hom Jisasin ji hishindiya nombo jihi oso omendinga os mo, wahau? Karem Avui Wasilaka or heyembakmbaha nomorawun or halashiwak jirin jeikayenda sir. Misokome orhik or heyewa Jisasin ji hishindiya nombo jihi oso golin tikrihi jivi mendek nanda sir. Unda osik nomorawu si talanak ji kishaha kwambuk ji sitambanaka. Unak Jisas indik or tawa wolo, avak jirin or rupshi mendehe hi jihin hauowekwa ri. ⁿ⁸Jir mbeek or omen heyenda ambu jir, hako orin wapnuku jihik jimu owenduwa. Ter orin heyewa ambu jir. Hako orin ji hishindiya kumbanukuk ji sihi orin jimu rupshi mendenduwa. Os ji rupshinda oso, warje mende nga nanda sir, mberem ji mbandahi ambu. ^{o9}Mberem ushiwak? Jisas Kraisin wavu jihik ji owenda osik, kavakava jihin or yoko ermbeshihindak, jip jimu linduwa.

¹⁰Mas wolo Avui Wasilakahi profet ondo lerawu havakavan li laha nombo os Avui Wasilaka man or jivinashinak jip ji likundari oson lasari lir. Lir waprupshi Avui Wasilakahi jihik si nakurin angop mas li mbahandari sir. ^{p11}Krais

^j1:2 Ro 8:29; 2 Te 2:13 ^k1:4 Kl 1:12 ^l1:5 Jn 10:28; 17:11

^m1:6 Je 1:2; 1 Pi 5:10 ⁿ1:7 Snd 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Je 1:3

^o1:8 Jn 20:29; 2 Ko 5:7 ^p1:10 Mt 13:16-17

oto Masikome orhi profet ondohik nandari ri. Uhu masmas nomorawu si talanak Kraiss or kishaha malakamak or nakurin profet ondon ormu sawera. Urik li misihi limu lihishira, “Ma or nirin jiv-inakwa ma oto lawe mendek nakundar? Uhu mbele wolo mendek ma oto or talakundar?” karem limu hishira. ^{q12}Hako Avui Wasilaka ormu lirin karem sawera, “Or ji lasawa ma oto mbeek jir liwa wolok talakwa ambu ri, wahau,” karem ormu mbara. Oso kumakop talakurin li mbari sir. Hako ter Avui Wasilaka Masikome orhi hevenik nanda oton or halashirik takari ri. Ushihindak ter ma ol mashi jivi Jisas Kraishin sawenda ma ondo Masikome otoi kwambuk li sawewak jimu misinduwa. Kraiss oto jirin jiv-inakmbaha Avui Wasilaka kamahanda ma ri, karem li sawewak jimu misinduwa. Ensel ondo nga os Avui Wasilaka jirin armesarmek erem or ukunda oson yawur li heyekrahakorokwak hishinda lir.

Avui Wasilaka jir misokome orhi jivi mende indingak ji nakmbaha jirin kamari ri

¹³Unda osik jihinjik ji auheyehe ermbak lerawu Avui Wasilakahin ji lakmba ji hundujehe ji lika. Uhu ji ruwol tava oloho ji lika. Jir avak os Jisas Kraiss kormbak or talakwa wolo os Avui Wasilaka jirin armek or ukmbaha mbanda oson ji rupshihi ji nikishika. ¹⁴Jir avak mashi orhin ji misindiyaka, os jikisi avoko nijavahi mashin li misindiyanda hom. Mas mbeek hishiyarinda nga nandari ambu jir. Undari osik os jimu kavakavan unda nombon tiya yandari jir. Hako ter nombo oson indik ji tiyawa hala. ^{r15}Jir angop Avui Wasilakahi jik-

isik ji nakmbaha nor kamari jir. Uhunda osik or jivi mende indingak or nanda hom jir nga os or nanda hom jivi mende indingak ji naha mbele mbelen ji uka. ¹⁶Avui Wasilakahi jekambak karem li kayehendari osa, “An jivi mende indingak a nanda osik jir nga os a nanda hom jivi mende indingak ji naka.” Avui Wasilaka karem or mbahandari sir. ^s

Avui Wasilaka fleya wasilaka mendek nirin or frungawuri

¹⁷Os Avui Wasilakan ji sawewa wolo, jir orin “Avui nihi” karem mbanda jir. Os mbele mbele ni undan or heyembawa wolo ma amber os li unda maka makan or heyehkep, wasan yombo yombo lihik hakwa ri. Uwa osik ermba ermbak os misambi torok ji liwa wolo, orin ji ajehe mbele mbele amber armek ji uka. ^{t18}Jir angop ji heyenda sir, mas neloko avoko jihi tiyandari nombon ji tiyari oso men sembe mende ji tiyandari sir. Hako Avui Wasilaka angop jirin or jivinaha, kavakava os ji undari oso angop or yoko ermba sir. Hako or mbeek ya mbele mbele misambik fehe ol kavak nandari ondok jirin frungawuri ambu ri, wahau. ¹⁹Or fi Kraishik jirin frungawuri ri. Fi orhi oso fleya wasilaka mendek li frungawundahik nari sir. Kraiss or sipsip jikisi arme mende jele indingak nari ri. ^{u20}Avui Wasilaka misambin or u number, jirin or jivinakmbaha Kraissin or kamari ri. Undari osik os or mbahandari wolok si narik or mbashirik jirin or jiv-inakmbaha kormbak talari ri. ^{v21}Jirin or jivinishihindak os jimu Avui Wasilakan hishindiyanuwa. Or Kraissin or mbarik indik or usaha hiushamak ormu nara. Uhunda osik os jimu Avui Wasilakan ji hishindiya mbele mbele os or

^{q1:11} Sng 22; Ais 53; Lk 24:26-27 ^{r1:14} Ro 12:2; Ef 2:3; 4:17-18

^{s1:16} Wkp 11:44-45; Mt 5:48 ^{t1:17} Ro 2:11; Rev 2:23

^{u1:19} Ap 20:28; Hi 9:12-14 ^{v1:20} Ef 1:4

ukmbaha nor mbahandan jimu nikishinduwa. ^w

**Ma ol nakrem jir nga Jisasin ji
hishindiyanda man
wapnuku jihik ji oweka**

²²Mashi omendingan ji tiyanda osik misokome Avui Wasilakahik os jimu jivi mendek nanduwa. Uhu jir Jisasin hishindiyanda ma jir jihi ambek omendingak anarupshinda jir. Unda osik os ji anarupshinda nombo jihi oson avak ji halashinak wasilakak si nanak sunguwavu mende jihi nga ji anarupshika. ^{x23}Jir os ma akrik ji nari nombo oso mbeek nijava avokohi fik nari ambu jir. Ma jikisi nijava wahanda ondo amber handa lir. Hako jir os ma akrik ji nari nombo oso karem. Mashi Avui Wasilakahi os ermba ermbak nanda oson ji misindiyanda osik os jimu ma akrik nanduwa. Mashi orhi oso er nakwa sir. Mbeek mendek nakwa ambu sir. ²⁴Jekamba Avui Wasilakahik karem li kayehendari osa.

“Hulaima nokopma amber mbeek nambe mendek misambik likwa ambu lir. Lir minja lewas li hatlayinda hom, lewas hakwa lir. Malakamak nanda ondo nga hi lihi lewas mendek nakwa sir, os mise amase kolok nenje si hatlayi rakanda hom. ²⁵Hako mashi Avui Wasilakahi ermba ermbak er nakwa sir.” *Aisaia 40:6-8*

Undari mashi jivi kason li sawerik ji misiri sir.

**Wasilaka or wormbonawa
hom sinda ri**

2 Jir ma akrik ji nahanda osik avak man wapkava hishiwa hala. Uhu

haimba handambawa hala. Jihinjik ji yerkujihi “Nir ma worna ma,” karem ji sembe mbaha yawa hala. Mahi mbele mbelen ji heyeha antlawe hala. Man ngria wanyihi hukwamainentle sawewa hala. ^{y2}Jikisakri mukun li akwak tlanda lir. Mukun li aha wasilakak nanda lir. Unda hom jir erema. Jikisakri mukun li akwak li tlanda hom jir mashi Avui Wasilakahin erem ji hishombashiowehe ji hishika. Erem ji unak masikome jihi kwambuk or naka. Ushinak mbele mbele os Avui Wasilaka jirin jipjip or ukmba nor mbahanda avak jihik si naka. ³Wasilaka jirin or waprupshihi, armesarmek jirin or undan angop ji heyenda osa. ^{z4}Uwa osik Wasilakahik ji taka. Or wormbonawa hom nanda ria. Uhu or ermba ermbak linda ria. Hako hulaima nokopma orin li heyeha, “kava,” karem li mbaha orin halari lira. Hako Avui Wasilaka orin or heyeha, “jivi mende,” karem mbaha or kamari ri. ⁵Jir erema. Jir amber wormbo hom nanda jir. Uhu ermba ermbak linda oso nga nanda jir. Avak ji halashinak Avui Wasilaka aka orhin jirik or uka. Ushinak Masikome orhi jihik or lika. Jisas Krais jirin or jiv-inahanda osik, jir pris Avui Wasilakahi indingak ji naha, ofa os or rupshinda hom orin ji haka. Ofa oso Masikome orhi os ji ukmbaha or sawenda hom ji haka. ^{a6}Mberem ushiwak? Jekamba Avui Wasilakahik karem li kayehendari sir.

“Misi. An sunja^{2:6} lar angop a kama-handa ri. Or jivi mendek or naha kwambu indingak nanda ria. A halashiwak Jerusalemik ormu sinduwa. Ma ol orin hishindiya ondo mbeek sembe li nikishihi hum-

^{2:6}**2:6** Judama aka lihi wormbon sunjakop falendari lir.

^w**1:21** Jn 14:6; Ro 5:1-2 ^x**1:22** Jn 13:34; Ro 12:10 ^y**2:1** Ef 4:22; Je 1:21

^z**2:3** Sng 34:8 ^a**2:5** Ef 2:21-22; Rev 1:6

blarakwa ambu lir. Os or mbahanda hom lirin ukwa ri.” *Aisaiia 28:16*^b

⁷Uhunda osik jir orin hishindiyaanda ma jir karem hishinda jir, “Krais oto sunja jivi indinga ria,” karem mbanda jir. Hako ma ol orin hishindiyaanda ambu ondo, wahau. Mberem ushiwak? Mashi las jekamba Avui Wasilakahik karem li kayehendari osa, “Akan unda ma li heyeheli mba, “Sunja toto kava ri,” karem li mbaha li laha ermberi oto angop wormbonawa hom or naha akan liyindahik nari ri,” karem li kayehendari osa. Uhu mashi las karem er nga li kayehendari sir. ^{c8}“Or sunja hom or naha, nombo lakak or washihindak ma mushak li taha sunja orok li jifaha takatukuyikwa lir.” Mberem ushiwak? Ma ol Kraisin hishindiyaanda ambu ondo lir mashi Avui Wasilakahin li mblaranda osik olmu jifaha tukuyinduwa. Mas Avui Wasilaka angop erem li ukurin or mbahandari osa. ^{d9}Hako jir Avui Wasilaka kamahanda jir. Jir pris indingak ji naha malakamak jimu nanduwa. Jir yanga jivi orhik fehe indingak jimu nanduwa. Jir amber orhi mak jimu nanduwa. Mberem ushirik jirin erem or ur? Mas nirtle nirndum lindari jir. Hako jirin or laha ukruharanda jivi orhik or oweshihindak ter jip jimu linduwa. Erem jirin armek or unda oson kormbak ji sihi ji sawekmbahan. ^{e10}Jir mas wolo mbeek orhi mak nandari ambu jir. Hako ter orhi mak jimu nanduwa. Mas Avui Wasilaka jirnjik or hishihi holondari oson heyekrahakorori ambu jir. Hako ter os erem or uhunda oson os jimu heyekrahakoronduwa. ^f

Jir avak nombo worna nom ji tiya yaka

¹¹Jisasin hishindiyaanda ma jirin, misambi torok ji liwa wolo ma ol yanga lihin halaha, mahi yangak li ihi li liyanda hom jimu linduwa. Uwa osik jirin karem amu sawenduwa. Jir avak men maome jihi rupshikmba ji unda kavan ji hala. Las avak oso si unak kavak ji nanda ngashi. ^{g12}Jir avak ji wajihi hishihi nombo worna nom ji tiya yaka. Unak ma ol Avui Wasilakan kumasihijirin mainentle mashin mbanda ondo avak nombo wornan ji tiya yanda jihi oson li heyeheli os Avui Wasilaka man or heyembakwa wolo, hi orhin metenje hawekwa lir. ^h

Gavmanin ji tiyaka

¹³Malakama ol yangan arangonda ondo li owenda mashi lihin er nga ji misindiyaanda. Mberem ushiwak? Wasilaka erem ji ukmbaha nor mbahanda osa. Uwa osik malakama jihi li mbawa mashin ji misindiyaanda. ⁱ¹⁴Uhu jir avak malakama jihi or mbashihindak tawa ma ondo mashi os li mbawa er nga ji misindiyaanda. Ma ondo yanga yangak li ihi, ma ol kavakavan undan li heyeheli nahi, lirin li jihi krawuk owekwa lir. Uhu ma ol jivijivin unda ondon li heyeheli nahi, hi lihin li hawekwa lir. ^{j15}Mberem ushiwak malakama ondohi mashin ji misikmbaha na mbandu? Avui Wasilaka jivijivi nom ji ukmbaha mbahanda ora. Os erem ji u nahi, ma ol jirin mainentle mbaha, hishiyarinda nga nanda ambu ondo jirin li heyeheli, avak mashi kava las nga jirin mbakwa ambu lir. ^{k16}Hako las avak ji hishihi ji mba, “Nir nihik nimu yanduwa. Os ni ukmba ni hishiwa

^b2:6 Ef 2:20 ^c2:7 Sng 118:22 ^d2:8 Ais 8:14-15

^e2:9 Lo 7:6; 14:2; Ais 9:2; Ap 26:18; Ef 5:8; Ta 2:14 ^f2:10 Hos 2:23

^g2:11 Ga 5:17,24 ^h2:12 Mt 5:16 ⁱ2:13 Ta 3:1 ^j2:15 1 Pi 3:16

hom nimu ukuwa,” karem ji hishihi ji layihi kavakavan ji unda ngashi. Ji halashinak Avui Wasilaka nom malakama jihik or nashinak orhi siyok ji sihi mashi orhin ji misindiyaka. ¹⁷Jir avak ma amber ji rupshihi lirin armesarmek ji uka. Uhu jir nga nakrem Wasilakahi mashin misindiyanda man ji rupshihi lirin wapnuku jihik ji oweka. Uhu Avui Wasilakan ji ajehe orhi siyok ji sika. Uhu malakama ol yangan arangonda ondon ji rupshihi hi lihin ji hauoweka. ^k

Krais nomorawun or kishandari hom jir nga nomorawun ji kishaka

¹⁸Jir akishmakishak ji naha, malakamahi siyok ji sihi, men lerawun landa ma jirin, ji misi. Jir avak malakama ol jirin mbawak men lerawun ji landa ondon wavu mende jihi nga ji rupshihi, hi lihin ji hauoweka. Uhu mashi lihin ji misindiyaka. Malakama jivi ol mainalok jirin sawenda ondo nom nembes, wahau. Malakama kava ol men sembe jirin jinda ondohi mashin er nga ji misindiyaka. ¹¹⁹Avui Wasilakan ji tiyanda osik os jirin kavakavak li u nahi, nomorawu oson men mayam ji kishaka. Mbeek wasan ji uwa hala. Unak Avui Wasilaka os erem ji uwan or heyehere rupshikwa ri. ^{m20}Hako os kavakavan ji unak nombo orok jirin li jinak, nomorawu oson mayam ji kisha nahi, wa mberem ji hishindu? Avui Wasilaka avak jirin rupshikwa or? Wahau. Mberem ushiwak? Oso jihik ji uwak li jiwa osa. Hako os jivijivi nom ji unak, nombo orok sembe jirin li jinak, nomorawu oson mayam ji kisha nahi, Avui Wasilaka os erem ji uwan rupshikwa ri.

²¹Jir os Krais jirnjik nomorawun or kishahandari hom, jir nga nomorawun ji kishakmbaha Avui Wasilaka jirin ormu kamara. ⁿ²²Krais or mbeek mbafirim-baha kavakava las uri ambu ri, wahau. ^{o23}Orin kavakavak li mbarin mbeek wasan lirin mbari ambu ri. Li halashirik nomorawun kishari ri. Hako or mbeek li ajekuri mashi las lirin mbari ambu ri, wahau. Or mbele mbele kava ol orin li uri ondo amber Avui Wasilakahi tavak hari ri. Mberem ushirik? Avui Wasilaka hulaima nokopma ol li unda ondon armek wornak heyembanda ora. ^{p24}Krais miandok or hari oso kavakava nihin maome orhik or kishaha hari ri. Erem or ushinak kavakava os ni undan ni halaha nombo worna nom ni tiyakmbahan. Orin li jihi mandingormeshihinda nombo orok os jimu jivik nanduwa. ^{q25}Mas jir amber sipsip ol ma ngashi ambu hom ji naha nombon mbele yandari jir. Hako ter sipsip mashama or jirin armek washilihi arangonda ma otohik indik jimu tanduwa. ^r

Mashi os hulasi nokoplahanda ondonjik or saweri

3 Nokove jir angop hulasihinda jirin, hula jihi siyok ji sihi mashi lihin ji misindiyaka. Unak hula jihi ol Avui Wasilakahi mashin misinda ambu ondo avak os lirin armek ji undan li heyehere, er nga Avui Wasilakahi mak li naka. ^{s2}Mberem ushiwak jirin li heyehere Avui Wasilakan li tiyaku? Li heyewa, jir Avui Wasilakan ji hausimbausihi orin ji tiyanda osik mashi lihin mblarnanda ambu jir. Lihi siyok ji sihi nombo wornan tiyanda jir. ³Jir avak masukukwa jihini ji jehe, tlasiji os golik li undak maome yoko jihini ji tlahapsihi, kowe

^k2:17 Ro 12:10 ^l2:18 Ef 6:5 ^m2:19 1 Pi 3:14,17

ⁿ2:21 Mt 16:24; Jn 13:15 ^o2:22 Ais 53:9 ^p2:23 Ais 53:7; 1 Pi 3:9 ^q2:24 Ais 53:5-6; Ro 6:11 ^r2:25 Ese 34:5-6; Mt 9:36; Jn 10:14; Hi 13:20-21 ^s3:1 Ef 5:22

jiviwavin ji falekmbaha hishombashiowewa hala. ¹⁴Hako maome yoko jihi ji tlahapsikwak ji hishombashiowenda hom, wavu yoko jihi ji hafakaha ji anafa likunda nombon ji hishombashioweka. Erem nanda nombo oso er nakwa sir, mbeek mendek nakwa ambu sir. Erem nanda nombo oso Avui Wasilaka or rupshinda sir. ⁵Nokove ol mas nahandari ondo erem undari lira. Avui Wasilaka os or mbahanda hom or uku, karem li hishiowehe orhi siyok sindari lir. Undari osik hula lihi siyok li sihi mashi lihin misindiyandari lir. Os erem li undari nombo oso Avui Wasilakahi misokomek or heyeri osmu jivik nara. ⁶Sara Abrahamhi siyok si sihi, “Or hausishiwak an orhi siyok a sinda nir,” karem orin si mbaha mashi orhin misindiyandari sir. Jir erem. Os kwambuk ji sihi nombo wornan ji tiyaha mbeek mbele las ji aje nahi ambu, Sara undari hom nakrem jimu unduwa. ^u

⁷Jir nokove ngashi ma jirin, jir erem. Nokove jihi mbeek jir kwambu nga ji nanda hom nanda ambu lir. Uwa osik jir avak nokove jihin ji rupshihi lirin armesarmek ji uka. Lir kumak os ermba ermbak lindan lir er nga lakwa lir. Uhunda osik ji anafa anafaha armek lirin ji uka. Os erem ji u nahi ambu, mbeek mbele las Avui Wasilakan ji sawewan misikwa ambu ri. ^v

Ermba ermbak ma anandin armek ji uka

⁸Mashi las nga na sawekwa karem. Jir amber wavu namtaskop ji hishihi ji wapjip hishihi ji lika. Jihi ambek ji anarupshihi, armek ji uhu ji hafakaha lika. ⁹Os ma jirin kavakavak li uhu hi jihin kavak li na nahi, wasan ji uwa hala, wahau. Hako Avui Wasilakan ji sawenak

lirin armek or uka. Erem ji ukmbaha jirin kamari ri. Os erem ji u nahi, Avui Wasilaka jirin armesarmek ukwa ri. ¹⁰Mashi Avui Wasilakahi karem mbahanda sir.

“Os ji rupkapshihi jip ji lihi yakwak ji hishi nahi, wa mashi kavan ji mbaha ji mbafiriwa ji hala.

¹¹Uhu kavakava ol ji undan ji kumasihi nombo worna indinga nom ji tiyaka. Uhu aulekombek owenda nombon ji halaha ji anafaha lika.

¹²Mberem ushiwak? Wasilaka ma ol nombo wornan tiyanda ondon or heyehere rupshinda ri. Os orin li sawewan misinda ri. Hako ma ol kavakavan unda ondo os orin li sawewawolo, mbeek misinda ambu ri. Or turaha kumaifa linda ri.” *Buk Song 34:12-16*

Nombo wornan ji tiyanak nomorawu jihik si tala nahi, oso ji ajewa hala

¹³Os ji tantlemantlembuhu nombo wornan ji tiya nahi, ma lar mbeek jirin kavak nakwa ambu ri, wahau.

¹⁴Hako os nombo wornan ji tiyanak, nomorawu jihik si tala nahi, wa ji rupshika. Mberem ushiwak? Kumak avak Avui Wasilaka wasa jivi jihin hakwa ri. Os ji ajekmba mbele las li u nahi, avak ji ajehe ji lishnyamashnyawa hala, wahau.

^{w15}Hako Kraisin wavu jihik ji oweka. Uhu “Or Wasilaka anhi,” karem mbaha hi orhin wasilakak er ji hauoweka. Uhu os jirin li sili li mba, “Mberem ushiwak Jisasin er ji tiyaha orin ji halanda ambu?” karem li sili nahi, os wavu jihik ji hishiowe ji nikishinda oso maintontlo sihin ji sawenak li misika. ¹⁶Hako mainalok lirin armek ji saweka. Uhu mbele mbele jivi nom ji unak Avui Wasilakahi misokomek jivik ji naka. Ushinak ma ol jirin kavakavak mbawa ondo

^t3:3 1 Ti 2:9 ^u3:6 Stt 18:12 ^v3:7 Ef 5:25

^w3:14 Ais 8:12-13; Mt 5:10; 1 Pi 2:20; 4:14

avak os jipjip ji liyawa oson li heyehhe, li humblaraka. Ma ondo Kraisin ji tiyanda nombon kavak mbanda ma lira. ^{x17}Os nombo wornan ji tiyaha, nomorawun ji kishakmbaha Avui Wasilaka or mbanda nahi, wa erem ji kishaka. Oso jivi sira. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka os erem ji uwan or heyehhe wasa jivin jirin hakwa ri. Hako os kavakava ji undanjik nomorawu jihik si talanak ji kisha nahi, wa himamu jihik nomorawun jimu kishanduwa.

Krais nirin jivinakmba or haha indik usahari ri

¹⁸Krais or ma worna ma indinga ri. Hako hindi namtaskop kavakava ol ni unda ondon or kishaha nihi farniyik hari ri. Kavakava nihin or yoko ermbehe nirin Avui Wasilakahi tavarenjek or hakurik maome orhik nomorawun or kishaha hari ri. Hako Avui Wasilaka or mbarik indik or usaha ermbe embak ormu linduwa. ¹⁹Uhu nor ihi masakome ol krawuk lindarin mashin ormu sawera. ²⁰Masikome ondo Noahi wolo Avui Wasilakahi mashin mblarnandari lira. Os Noa sipin or uri wolo Avui Wasilaka nambek nikishiri ora, hulaima nokopma wavu lihin li tormblekmbahan. Hako, wahau. Lir mbeek wavun tormbleri ambu lir. Noa sipin or urakoho ma 8-pelakop sip orok layi liri lira. Urik fa si rasaha ma ol mashin mblarnari man simu jiji sirira. ^{y21}Fa oso osmu fak layinda nombon heimanduwa. Fak layinda nombo oso mbeek tlesishi maomek nandan yokokmbaha li unda ambu sir, wahau. Jisas Krais nihi farniyik or sihi or harik Avui Wasilaka mbarik indik or usahari osik, kavakava ol ni unda amber or yoko ermberakori lir. Unda osik Avui Wasilaka or jelyashinak orhik ni taha misokome

orhik howai armek ni yaka, karem ni hishihi fak ni layinda nir. ²²Uhu Krais angop hevenik or lawuhu, Avui Wasilakahi tapmamayok ormu linduwa. Ushihindak ensel nga, wasi ol kwambu nga nanda nga, mbele mbele ol kwambu ngashi amber olmu orhi siyok sinduwa.

Wapkava hishinda nombon ji halaka

4 Krais maome orhik nomorawun kishari ria. Unda hom jir nga os or kishanda hom erem ji kishaka. Os Kraisin ji tiyanda nombo orok nomorawu jihik si talanak mayam ji kisha nahi, ma li heyehhe karem mbakwa lir, “Ma tondo kavakavan li unda nombon angop halahanda lir,” karem mbakwa lir. ²²Unda osik os ji liwa wolo wapkava hishihi ji unda nombon ji halaha nombo os Avui Wasilaka mbawa hom tiyakwa jir. ³Jir mas ma ol Avui Wasilakan tiyandari ambu ondo hom, mbele mbele ol li wapkava hishihi li ukurik li hishindari hom undari jir. Mbele mbele ol mas ji undari ondo karem. Jir wavu kava si usarik ji nokophirmbirihhi hulatolhakaha, uku kavan ji aha ambarambasihi, hiyawu lakan ji uri wolo mbele mbele kavan ji uhu, ma tavak li undari godin er nga lotu undari jir. Hako ter ambehoma. Ondo amber angop er ji halarakori lir. ^{a4}Uhu ter mbeek mbele mbele kava ondon unda ambu jir. Ushiwak ma ol mas najer ji yandari ondo oso ji halawak li heyehhe wavu musha mushak li hishihi jirin kavakavak olmu mbanduwa. ⁵Hako ji hishi. Kumak Avui Wasilaka ma ol hahanda nga, ma ol liwa nga, mbele mbele ol li undan or heyembakwa wolo, or silinak os li hishihi li unda nombo nombo hom sawekwa lir. ^{b6}Erem si nakunda osik mashi jivi Jisas Kraishin ma olmu

sawenduwa. Uwa osik ma ol ha namber mashi jivi Jisas Kraishin misindiyandari ondo kavakavan li undari osik maome lihi kuvayiri sir. Hako masakome lihi Avui Wasilaka nga likwa lir.

Avui Wasilaka lerawu os ji lakmbaha nor mbahanda oson er ji laka

⁷Mbele mbele misambik fehe amber mendek li nakwa wolo osmu pasir nanduwa. Uwa osik yawur ji hishikrahakoroho ji ruwol tava oloho ermba ermbak Avui Wasilakan ji saweka. ^{c8}Uhu maifu mendek ji ukwa karem, ma anandin wapnuku jihik ji oweka. Mberem ushiwak? Man wapnuku jihik owenda nombo oso wasilaka mendek si na nahi, jirin jelyakwa sir. Os ma kavakava jirin li uwan ji heye nahi, mbeek wasan ji ukwak hishikwa ambu jir. Man wapnuku jihik ji owenda nombo jirin si jelyashinak avak ji mba, “Am nawa kava sir,” karem mbakwa jir. ^{d9}Uhu Avui Wasilakahi ma ol jihik tawan armek ji uhu aka jihik ji laharaha akwan ji hanak li aka. Erem ji uwa wolo ji turamaraha ji uwa hala. Wavu jihi nga ji rupshihi erem ji uka. ^{e10}Avui Wasilaka jirin or rupshihi kwambu orhin jirin ormu hara. Ushinak lerawu apsham apshamhi os ji lakmbaha nor mbahandan ji lakmbahan. Unda osik kwambu orhi orok lerawun ji laha orhi ma anandi ondon ji jelyaka. ^{f11}Os jihi lal mashi orhin ji sawe, karem mbaha kwambu orhin or hahanda nahi, wa mashi orhin yawur wornak ji saweka. Hovok os jihi lal lerawun ji laha man jelyakmbaha kwambu orhin or hahanda nahi, wa kwambu orhi os or hahanda orok lerawu oson ji laka. Ushinak ma mbele mbele ol ji lawan li heyehe, hi Jisas Kraishik Avui Wasilakan li hausimbausika. Kwambu nga ukruha-

randa nga ermba ermbak Kraishik er si naka. Omendinga sira.

Krais nomorawun or kishanda hom ji kishaka

¹²Jisasin hishindiyananda ma jirin, mbele mbele kava indingak nanda jihik si talaha jirin osmu jeikayenduwa. Hako avak ji lishnyamashnyaha ji mba, “Mbele mende tos ter nihik talandua?” karem ji hishinan, wahau. ¹³Mbele mbele ol ter jihik talawa ondo himi angop Kraishik talari lir. Unda osik nomorawu Krais kishanda hom os jimu kishanduwa. Uwa osik ji rupshika. Ukuharanda orhi nga indik or takwa wolo, or tanak ji heyehe warje mende nga rupshikwa jir. ^{g14}Kraishi mak ji nahanda osik ma misambik fehe avak mashi kavakavan jirin mbakwa lir. Hako ji rupshika. Mberem ushiwak? Masikome Avui Wasilakahi or ukruharanda oto ormu jir nga sinduwa. Uwa osik ji rupshika. ^{h15}Hako ji auheyeka. Las avak jihi lal man li mandingormehe, mbele mbele mahin li hirnyaha, kavakava anandi lal er nga li uhu, men ma lawa yejen li heilakailambayaha erem li unda nombo orok nomorawun li kishanda ngashi. ¹⁶Hako jir Kraishi mak ji nahanda osik nomorawu jihik si talanak ji kisha nahi, wa ji humblarawa hala. Hako os Kraishi mak ji nawa oson ji rupshihi, hi Avui Wasilakahin ji hauoweka. ¹⁷Avui Wasilaka hulaima nokopman or heyembakwa wolo osmu pasir nanduwa. Masmal nir orhi krahak sinda man heyembakwa ri. Ushihi ma ol mashi jivi orhin mblarnanda ma ondon or heyembashinak nomorawu wasilaka menden li kishaha kava indingak nakwa lir. ¹⁸Avui Wasilakahi jekambak karem

^c4:7 Ro 13:11-12 ^d4:8 1 Pi 1:22 ^e4:9 Hi 13:2 ^f4:10 Ro 12:6-8

^g4:13 Ap 5:41; Je 1:2; 1 Pi 1:6-7 ^h4:14 1 Pi 2:20

li kayehendari osa, “Ma worna ma ondo mbeek lerawu jivin li landa nombo lihi orok ermba ermbak linda oson lakwa ambu lir, wahau. Wasilaka yelndam waprupshi orhin men lirin or hashinak ermba ermbak linda oson lakwa lir. Hako ma ol Avui Wasilakan kumasihi kavakavan unda ondo mberem livai naku? Lir mbeek os ermba ermbak linda oson lakwa ambu lir.”¹¹⁹ Uwa osik os Avui Wasilaka mbahanda hom ji tiyaha nomorawun ji kisha nahi, wa nombo worna oson er ji tiya ika. Uhu jihinjik maome sunguwavu jihin tava orhik ji haka. Or nirin uri ri. Unda osik ermba ermbak nirin armek arango washilinda ria.

Pita mashin sios lidan or saweri

5 An ter jir sios lidan mashi las a sawekwa nir. An jir hom sios lidak a naha lerawun landa ma lar anira. An misokome anhi indingak Jisas Krai nomorawun or kisharin amu heyera. Uwa osik karem amu mbanduwa. Os Wasilaka nihi Jisas indik or tawa wolo ukruharanda orhi nirin hakwa ri.² Avui Wasilaka hulaima nokopman sipsip hom tava jihik ol ormu halanduwa. Ushinak armek lirin ji washilihi mashi orhin ji sawenak li misikmbahan. Hako lerawu os ji lakmbaha Avui Wasilaka jirin or hahandan ji rupshihi ji laka. Las avak lerawu oson ma li ukmisihi mbawak ji ufuhu ji landa ngashi. Uhu las avak lerawu oson men yan ji lakwak ji hishihi ji landa ngashi. Hako jir lerawu oso men ji rupshihi armek ji laka.³ Hako jir avak ji hausishinak ma ol Avui Wasilaka tava jihik or halanda ondo li hakasikmbaha ji hishiwan ji hala. Jir avak mbele mbele jivi nom ji unak li heyeye os ji uwa

nombon li tiyaka.⁴ Os erem ji unda nahi, Wasilaka nihi or maifuk sihi sipsipin washilinda oto indik or tawa wolo jirin or rupshihi wasa jivi jihi os ermba ermbak nandan jirin hakwa ria.

Jir jihinjik maome sunguwavu jihin Avui Wasilakan ji haka

⁵ Jikanda ermbasi jirin, ji misi. Jir sios lida ondo lihi siyok ji sihi mashi lihin ji misindiyaka. Uhu jir amber jihinjik ji hafakaha ji anafaha ji lika. Mashi Avui Wasilakahi karem mbandari osa, “Avui Wasilaka ma or hi orhin orhin-jik hauowenda ma oto hi orhin or halawak takanda sir. Hako ma or hafaka linda man armek unda ri.”

Gutpela Sindaun 3:34

Karem mbanda mashin angop ji misinda sir.¹

⁶ Uwa osik jir jihinjik ji hafakaha kwambu Avui Wasilakahi siyok ji sika. Uhundanak kumak os or mbahanda wolok si nanak hi jihi avak metenje or hauowekwa sir.⁷ Jirnjik or hishihi holo mendenda ri. Uwa osik nomorawu jihik si talawa, tavarenje orhik ji wirnjika. Unak or avak jirin jelyakwa ri.⁸ Hako mai, ji ruwol tava oloho ji auh-eye ji lika. Mberem ushiwak? Wutari jihi Laulaka oto jirin or unak Jiasin ji hishindiyananda nombo jihin ji halakmbaha ormu yanduwa, os kala asa man or shihi akwak nomboi nombo-heyek or tashiyanda hom.⁹ Hako os Jiasin ji hishindiyananda jihi oso ji halanak kwambuk si nanak orin ji jihi tukru ormbeka. Ji hishika. Avui Wasilakahi ma yanga yangak linda amber nomorawu tos ji kishawa himin erem kishanda lir. Unda osik jir nga erem kwambuk ji sitambanaha ji kishaka.

¹4:18 Snd 11:31 ²5:2 Jn 21:15-17; Ap 20:28

^k5:3 2 Ko 1:24; Fl 3:17; Ta 2:7 ¹5:5 Ef 5:21; Je 4:6

^m5:6 Mt 23:12; Lk 14:11; Je 4:10 ⁿ5:7 Mt 6:25-30 ^o5:8 1 Te 5:6

^{p10} Avui Wasilaka waprupshi tontlo oria. Kraisin ji hishindiya ukruharanda os ermba ermbak nanda orok ji sikmbaha angop or kamahanda jir. Hako kandakar nga nambek entlembale misikwa jir. Ushihikop avak or mbanak indik jip ji lihi kwambuk er sitambanakwa jir. ¹¹ Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak kwambu orhi oso or halashinak ermba ermbak jihik er si naka. Omendinga sira.

Wesambasa mashi

¹² Mashi anhi kaso Sailasin a mbashiwak jirnjik ormu kayenduwa. A heyewa or omendingak Jisasin hishindiya ma ri. Jekamba karok waprupshi Avui Wasilakahi os jirik or mukurik ji heyendan amu sawenduwa. Anhinjik angop a

heyenda sir, oso waprupshi Avui Wasilakahi indinga sira. Uwa osik kas amu korbak jirin sawenduwa. Sunguwavu jihin a saunjeyanak waprupshi orhin indik ji hishihi kwambu mendek ji sikmbahan. ^{q13} Hulaima nokopma sios Romik fehenda nga olmu jirin wesambasanduwa. Lir jir nga nakrem Avui Wasilaka kamahanda lir. Uwak jikisi anhi hom nahanda Mak oto er nga jirin ormu wesambasanduwa. ^{r14} Jir jihi ambek armek ji makaptakhavan tleka. Os erem ji uwa oso ma anandin wapnuku jihik ji owendan osmu mukunduwa. Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waphimbiji Kraishi or halashinak orin hishiowenda ma jir amber jihik si naka. Unda kasira. Ambehoma.

Jekamba nindisik Pita or kayeri

1 An Saimon Pita, aposel anira. Jisas Kraishi lerawun men er a landa nir. An jekamba kason jirnjik amu kayenduwa. Jir nir nga nakrem Jisas Kraisin ni hishindiyananda ma jir. Nirin jivinanda ma Jisas Kraisi or God nihi ria. Or ma jivi indingak or naha wornakop nanda ri. Or ushindak orin hishindiyananda mak jimunanduwa. ⁵

²Jir Avui Wasilaka nga Wasilaka nihi Jisas nga armek ji hishiyarihi krahakoronda jir. Unda osik waprupshi frihi nga waphimbiji frihi nga avak warje nga jihik si naka.

Avui Wasilaka nir orhi mak ni nakmbaha nirin kamari ri

³Nir Wasilaka nihi Jisasin am ni heyekrahakorowa osik kwambu Avui Wasilakahi os orhik nanda oso osmu nirin si jelyashiwak orhi misokomek jipjip nimu lihi yanduwa. Jisas ukruharanda orhik nanda nga jivijivi orhi nga nirin or hakmbaha nirin kamari ri. ⁴Uhu ukruharanda orhi nga jivijivi orhi nga orok nirin or ukmbaha nor mbahandari karem. Ma misambik fehe sungu masi lihi si mbaskashiwak kavakavan li uhu kava mendek nakwa lir. Hako Wasilaka jirin or jelyashinak jir oson wasisokwa jir. Uhu Avui Wasilaka ma wornak or nahanda hom jir nga erem wornakop ji naka, karem mbahandari ria.

⁵Jir Wasilaka os jirin erem or ukmbaha nor mbahanda oson yawur ji hishika. Uhu os Jisas Kraisin ji hishiowehe ji yanda nombo orokop ji funtlehavantlehe er ji yaka, orin ji hishindiyananda nombo jihi oson ji halawa hala. Uhu jivijivi nom ji uka. Uhu nombo os ji ukmbaha Avui Wasilaka or mbahan-

dan yawur ji hishiyarihi os or mbahanda hom ji uka. ⁶Uhu wapkava os wavu jihik tasandan ji auheyehe ji ruwol tava oloho ji yaka. Os si mbawa hom ji uwa hala. Uhu jir kwambuk ji sihi nomorawu os jihik talawan men mayam er ji kishaka. Uhu Avui Wasilaka mbahanda nombon er ji tiyaha misokome orhik jivik ji naka. ⁷Uhu ma ol Avui Wasilakan nakrem jir nga ji hishiowenda ondon wapnuku jihik ji owehe ma amber er nga wapnuku jihik ji oweka. ⁸Os erem ji uwa nombo jihi oso wasilaka mendek si na nahi, jir Jisas Kraisi Wasilaka nihin angop armek ji heyekrahakoronda ri. Os erem nanda nombo oso kwambuk jihik si na nahi, lerawu os ji lawa avak jivik nakwa sir. Uhu avak akwa ome sihi nga nakwa sir. ⁹Hako os erem nanda nombo nga ji na nahi ambu, misokome tumunda ma hom ji naha mbeek yawur heyenda ambu jir. Uhu os Avui Wasilaka kavakava ol jundan or yoko ermbeshihindak jivik ji nahandan angop hishakashanda jir.

¹⁰Jisasin hishindiyananda ma jirin, ji misi. Avui Wasilaka orhi mak ji nakmbaha angop or kamahanda jir. Unda osik avak ji funtlehavantlehe kwambuk ji sihi orhi ma indingak ji naka. Os erem ji na nahi, mbeek tukuyihi Avui Wasilakan halakwa ambu jir. Mberem ushiwak? Jir angop or kamahanda oja. ¹¹Ushinak avak nombon armek or mukushinak ji ihi yanga os ermba ermbak linda orok layikwa jir. Yanga os ni ikwa oso Jisas Kraisi Wasilaka nihi nirin jivinanda ma yanga orhi sira.

¹²Mashi os a sawewa jir angop ji heyewa sir. Jir mashi omendinga Jisas Kraishin ji misindiyaha kwambuk sinda jir. Hako las avak a halashinak ji hishakashanda ngashi. Karem mbaha indik mashi kason jirin ermbak a hauhaka owehe namu sawenduwa. ¹³Os a liwa

wolo kwambuk ji sitambanakmbaha mashi kason jirin ermbak a hauhaka owe sawekwa nir. ¹⁴Mberem ushiwak? Na hakwa wolo am pasir naw, karem Wasilaka nihi Jisas Kraiss angop anin saweri ri. ¹⁵Ushindanak kumak os a hashinda wolo mashi amber ol jirin a sawenda avak indik ji hishikmbaha os ter jirin amu sawenduwa.

**Aposel ondo ukruharanda
Avui Wasilakahi os Jisashik
nahandarin angop heyeri lir**

¹⁶Nir Wasilaka nihi Jisas Kraiss kwambu orhi nga os indik or takwa oso nga angop ni sawerik ji misiri sir. Hako mashi os ni saweri oso mbeek haimba handambanda tisa ondo wavu lihik li hishihi lihinjik li sawenda mashin ni misindiyaha ni saweri ambu sir, wahau. Misokome indinga nihik ukruharanda kwambu Avui Wasilakahi orhik nandari oso angop ni heyendari osik os nimu sawenduwa. ^{u17-18}Nir Jisas Wasilaka nihi nga telemba Avui Wasilakahi orok ni lawu lirik mashi las hevenik karem si mbarik nimu misira, “Toto jikisi anhi indinga toria. Orin amu rupshi mendenduwa.” Avui Wasilaka ukruharanda ngashi oto hi Kraishin or hauowehe ukruharanda orhin orin or hari wolo, karem mbari ora. ^{v19}Uhunda osik mashi ol profet li mbahandarin yawur ni misihi ni toltangrihi ni tiyanda nir. Jir er nga mashi lihin yawur ji misihi ji tiyaka. Mberem ushiwak? Mashi profethi lam tangnanda mishik ukruharanda hom si naha sunguwavu nihik er ukrunda sira. Hako os si harawa wolo mbeek lamin ni ukrunda ambu nir. Mberem ushiwak? Mbele mbele kormbak nawak ni heyenda ola. Unda osik erema. Jisas indik or tawa

wolo mbele mbele amber kormbak ni heyekrahakorokwa lir. ²⁰Jir avak masmas karem yawur ji hishiyarika. Profet ondo mbeek mashi las lihinjik li hishihi sawendari ambu lir, wahau. ²¹Profet ondo mbeek lihinjik mashin li sawekmba hishihi sawendari ambu lir, wahau. Masikome Avui Wasilakahi lirin or sauharik mashi orhin sawendari lir. ^w

Haimba handambanda tisan ji auheye

2 Mas haimba handambanda profet lal yanga Israelik lindari lir. Unda hom ter erem. Haimba handambanda tisa avak jihi nindik li talaha jirin haimba handambaha tolmbangokwa lir. Uhu karem mbafirimbakwa lir. Wasilaka nihi Jisas mbeek hulaima nokopman jiv-inakmbaha fleya hom or naha mian-dok hari ambu ri, karem jirin haimba handambakwa lir. Ma ol jirin karem haimba handambanda ma ondo Avui Wasilaka or unak lewas kavak nakwa lir. ^{x2}Jir nga nakrem Jisasin hishindiya ma mushak avak ma ondon li tiyaha nokophirimbirihi hulatulhakanda nom-bok li layihi mbele mbele kavakavan ukwa lir. Erem li unak ma ol sios hikriyok sinda ma ondo, os li uwa kava lihi oson li heyehe mashi omendinga os ji hishiowenda oson li okolehe kavakavak mbakwa lir. ³Haimba handambanda tisa ondo jirin li haimba handambaha ya mbele mbele jihin landa lir. Hako Avui Wasilaka ma ondon kavak or nakurik angop mas or mbahandari sir. Undari hom erem lirin kavak or nakwa lir.

⁴Mas ensel lal kavakavan uri lir. Hako Avui Wasilaka mbeek lirin or halashirik jip liri ambu lir, wahau. Or wa os tang-tang naha tindin nanda mishi orok or oweshihindak olmu linduwa. Er li li

^{t1:14} Jn 21:18-19; 2 Ko 5:1 ^{u1:16} Mt 17:1-5 ^{v1:17-18} Mt 17:5

^{w1:21} 2 Ti 3:16; 1 Pi 1:11-12 ^{*2:1} Mt 24:11; Ju 4

ihi Avui Wasilaka man or heyembakwa wolokop or mbanak kavak nakwa lir. ^{y5}Mas erem. Noa nokove orhi nga jinukmango frihi nga lir 8-pela nom Avui Wasilaka or arangoshirik jip liri lir. Noa hulaima nokopma nombo wornan li tiyakmbaha saweri ri. Hako ma ol Avui Wasilakan kumaifari ondo mbeek Noahi mashin misindiyari ambu lir. Uri osik Avui Wasilaka or mbashirik fa si rasaha osmu lirin jiji sirira. ^z

⁶Hovok Avui Wasilaka yanga Sodom nga Gomora nga kavak fri nakmbaha or hishihi hik or suwushirik hishombok er nari vri. Mberem ushirik? Yanga ovron kavak or nashinak kumak ma ol orhi mashin misindiyawa ambu ondo yanga orok talari oson li misihi mbele os kumak lihik talakwan li hishihi li ajekmbaha yanga ovron kavak or nari vri. ^{a7}Hako ma worna ma lar yanga Sodom orok lindari ri. Hi orhi Lot, mbele mbele kava nokophirimbirihulatulhakandari yanga orok fehe li undarin or heyeye sunguwavu orhi kava mendek er nari sir. Hako Avui Wasilaka Lotin or jivinashirik mbeek kavak nari ambu ri. ^{b8}Ome sira. Ma worna ma Lot oto yanga orok ma kavahi nindik lindari ri. Lir kavakava indingan li uhu mashi kavakavan mbandari lir. Lir mbeek waphishihi lon tiyanda nombo kas nga nari ambu lir. Erem li urik or heyeye sunguwavu mende orhi nga kava mendek simu nara. Undari osik Avui Wasilaka orin ormu jivinara.

⁹Avui Wasilaka Noa nga Lot nga nor jivinahandari mashin ji hishika. Os nomorawu las orin tiyanda ma ondohik si tala nahi, or avak lirin jivinakwa ri, os Noa nga Lot nga fririn or uhunda hom. Hako ma ol orin kumaifaha kavakavan unda ondo avak wasa kava os li

unda hom or ukwa lir. Ushinak er li li ihi man or heyembakwa wolokop or mbanak kavak nakwa lir. ¹⁰Ma ol men maome lihi rupshikmbaha nokophirimbirihulatulhakaha kavakava indingan uhu Avui Wasilaka mashi orhin mblaranda ma ondo avak wasan warje nga nor ukwa lir. Ma ondo hi lihinjik li hauowehe mbeek ma lar agenda ambu lir. ^{c11}Lir ensel ol hevenik linda ondon kavakavak li mbaha mbeek lirin agenda ambu lir. Hako ensel ondo kwambu nga li naha ma kava ondon tikrinda lir. Hako lir mbeek haimba handambanda tisa ondon Avui Wasilakahi misokomek ngriaha maintentle sawenda ambu lir. ^{d12}Ma kava ol erem nanda ondo men fle tarmbe hom li yawak li jimandingormenda hom olmu nanduwa. Fle asa hom li naha mbeek wavun hishiyarinda ambu lir. Uhu os li yawa, fle asa hom men ferfar yanda lir. Lir mbeek mbele mbele li heye li hishiyarihimbanda ambu lir. Lir men wavu lihik si tasawa hom li hishihi sembe maintentle sawenda lir. Unda osik Avui Wasilaka or unak avak kavak nakwa lir. ^e

¹³Kavakava os li unda yombo yombo lihikop kavak or nakwa lir. Lir tandi wolokop uku kavan li aha ambarambasihi mbele mbele kavakavan ukmbaha rupshinda lir. Lir lopmbarme kowe akrik si rakashiwak kowe kavak si nanda hom jirin erem li unak kavak nakwa jir. Jir Jisasin hishindiyananda ma jir nga nakrem li awa wolo, li taha jirin li haimba handambaha mashi kavakavan li mbawak os jimu kavak nanduwa. ¹⁴Lir kavakavan li uwan rupshinda lir. Ermba ermbak nokoven li misokomlaka heyeye lirin li lahayakmbaha hishinda lir. Lir mbeek kavakava li unda oson li halakwa kas nga nanda ambu lir. Lir

ma ol nombo Avui Wasilakahin ainain sinda ondon li heyehelirin li tolmbango laha inda lir. Lir mbele mbele mahin li heyehelir antlaha lir erem li nawa kom, karem hishinda lir. Unda osik Avui Wasilaka lirin kava indingak or nakwa lir. ¹⁵Lir nombo wornan angop li halaha olmu men ferfar yanduwa. Uhu lir mas Beorhi jikisi Balam yanjik or hisihi kavakavan or undari hom nombo kavan tiyanda lir. Or men kavakavan or anak ya oro nombok si talanak orvai la, karem or hisihi rupshindari ri. ^{f16}Fle asa ondo maimbanda ambu lir. Hulaima nokopma nom maimbanda lir. Hako Balam donki^{2:16} orhi ma hom or maimbaha kavakava orhi os or undarin korbak or ngria sawehe nombon or ikurin ormu arangora. ^g

¹⁷Haimba handambanda tisa ondo ukwa uku si hatlayinda hom olmu nanduwa. Ukuwa uku si hatlayiwa man jelyanda ambu sir. Unda hom lir mbeek mbele jivi las li uhu jirin jelyanda ambu lir. Lir os ta amba amba or jiwa wolo matle si rasawak ji heyehelir rupshiwak suwa si laha hakoho ishiwak ma rakanda ambu hom nanda lir. Unda hom lir mashimbakop mbanda lir. Mashios li mbawa oso mbeek omek si naha jirin jelyanda ambu sir. Men sembe mbaha yanda lir. Unda osik Avui Wasilaka os kumak li likwa mishi oso angop or hundujehenda sir. Yanga os li likwa oso nirtle nirndum nanda mishi sir. ^{h18}Lir mashi laka lakak li mbahambafirimba yanda lir. Lir men man li owehe suntlak ngoroho li mbawak wavu lihi usahawak olmu nokophiribirik layiwa. Ma lal kavakavan li undan li halaha wornak li yakwak unda

lir. Hako erem ukmba uwa ma ondon li tolmbango laha iwak kavakavan indiyok olmu uwa. ¹⁹Haimba handambanda tisa ondo karem mbanda lir, “Os nirin ji tiya nahi, jir avak mbele mbele os ji ukmba ji hishiwa hom ukwa jir,” karem mbanda lir. Hako mashi oso ome ambu sir. Lir lerawu kavan li lawa oso, lirin si ngisha arangoshiwak olmu sihi siyok sinduwa. Oso karem, os ma lal ma anandin li jiji tukru ormbeshinak lir lihi siyok li sihi lerawun lirnjik men li landa hom osmu nanduwa. ²⁰He, ome sira. Jisas Kraisa Wasilaka nihi nirin jivinanda man angop wavu lihi li oweri ri. Uhu Jisas landari lerawu oson li heyekrahakorori oso lirin si jelyashirik kavakava misambik fehendari angop li halari sir. Hako os ter kavakava os li undari sihi siyok indik li si nahi, avak kava indingak nakwa lir. Uhu os mas kavakavan li uhu li lindari kava oson li tikrihi kava indingak nakwa lir. ⁱ²¹Unda osik karem amu hishinduwa. Avui Wasilakahi nombo wornan li heyeri ambukop jivina. Hako angop nombo worna orhin li heyeshihi olmu indik kavakavan li uhu kava indingak nanduwa. ^{j22}Os erem li unda nombon sauheimak li mbanda karem, “Asa os li aha li lewan indik anda lir.” Fle erem, “Fle uku jivik li ujashihi indik jefalenda lir.” Unda hom ma ondo wavu lihin li tormblehe indik kavakavan unda lir, os mas sungu wavu lihin li tormble number li uri wolok li undari hom. ^k

Wasilaka avak takwa ri

3 Ma jir a rupshi mendenda jirin, ji misi. Jekamba las masmas a kayehendak ter jekamba anandi kason indik jirnjik amu kayenduwa. Ushinak

^{2:16}2:16 Donki ondo bulmakau hom li nawak ma donkihi masuwu heyek li lawu lihi inda lir.

^f2:15 Nam 22:7; Ju 11; Rev 2:14 ^g2:16 Nam 22:28-35 ^h2:17 Ju 12-13

ⁱ2:20 Mt 12:45 ^j2:21 Lk 12:47-48 ^k2:22 Snd 26:11

jirin fri jelyashinak mbele mbele os mas ji misindan indiyok ji hishikmbaha amu kayenduwa. Unak hishiyarinda jiji avak jivi mendek er si naka. ²An mashi os mas profet Avui Wasilakahi li sawendarin indik ji hishikmbaha amu kayenduwa. Uhu Wasilaka nihi or nirin jivinanda ma aposel orhi ondon or saweshirik li misihhi li sawendarin indik ji hishikmbaha amu kayenduwa. ¹³Ter mashi las jirin a saweshinak yawur ji misikwa karem. Os mbele mbele amber mendek li nakuna wolo okole mashin mbanda ma avak taklwa lir. Li taha jirin li okolehe mbele mbele kava wavu lihih tasawa nom li mbaha yakwa lir. ^{m4}Uhu karem okole mbakwa lir, “Jisas indiyok or takmbaha mbari or? Indik or taku, karem jimu hishindu? Mbeek or tawak ji heyendu? Mbeek takwa ambu ri. Misumu walanga nihi ol hahandak sishi rara ter wolo nga mbele mbele maskop Avui Wasilaka urik li nahanda hom ter tol er nandu,” karem mbakwa lir. ⁿ⁵Hako lir mbeek mbele mbele Avui Wasilaka undarin li hishiowekmba hishinda ambu lir. Mas wolokop Avui Wasilaka or mbarik lersuwu nari sir. Ushihi fan or ushihi, or mbarik misambi fa nindik korbak simu talara. ^{o6}Ushihi fan or mbashirik si rasaha misambin si jiji sirishirik kava mendek simu nara. ^{p7}Ter or mbashihindak lersuwu nga misambi nga opmu nanduwa. Hako kumak avak os ma ol orin kumaifanda ondon or heyembaha kavak or nakwa wolo hin or mbashinak si rakaha lersuwu nga misambi nga amber er si urakokwa lir.

⁸Jirin a rupshi mendenda nir. Jir avak kason yawur ji hishika. Nir ma ni hishiwa asama 1,000 oso nambe mendek nanda, karem ni hishinda nir. Hako

wavu Wasilakahik or hishiwa, asama 1,000 oso niri namtas hom nanda sir. Nir ma nir karem ni hishinda nir. Mbele las lewas talakwa sir. Hako Wasilaka or hishinda apsham, niri las asama 1,000 hom nanda sir. ^{q9}Ma lal karem mbanda lir, “Wasilaka mbeek or ukmbaha nor mbahandan kolomalok unda ambu ri,” karem hishinda lir. Hako or mbeek ma lar kavak nakmbaha hishiwa ambu ri. Or ma amber wavu lihin li tormblekmbaha or hishihi ormu nikishinduwa. ^r

Misambi nga lersuwu nga avak mendek nakwa vri

¹⁰Hako Wasilaka nihi indik or takwa wolo avak hirnyanda ma hom tumsar takwa ri. Oro wolok makrunda hom si mbanak lersuwu avak mendek nakwa sir. Unak mbele mbele amber lersuwuk nanda ondo er nga hi si ushinak mendek nakwa lir. Misambi nga nakrem mendek nakwa sir. Mbele mbele amber ter tol misambik nawak ni heyenda tondo nga avak mendek nakwa lir. ^{s11}Hako ji hishika. Erem si nakunak mbele mbele amber mendek si na nahi, mberem mberem ji uhundanak Avui Wasilaka or heyehhe or jelyashinak mbele mbele kava os talakwan ji tikriku? Jir avak wavu mende jiji nga Avui Wasilakan ji haha jipjip ji yaha avak or mbahanda nombon ji tiyaka. ¹²Erem ji uhu ji nikishinak Avui Wasilaka erem or ukwa wolok si naka. Uhu jir avak lerawu havakavan ji lanak os or takwa wolo si handahanda oweka. Oro wolo mendek lersuwu nga mbele mbele amber ol lersuwuk or uhunda ondo nga avak hi urakoshinak mendek nakwa lir. ¹³Hako Avui Wasilaka lersuwu akri nga misambi akri nga nor ukmba nor mbahanda avak or ukwa

^{l3:2} Ju 17 ^{m3:3} 1 Ti 4:1; Ju 18 ^{n3:4} Mt 24:48 ^{o3:5} Stt 1:6-9

^{p3:6} Stt 7:11; 2 Pi 2:5 ^{q3:8} Sng 90:4 ^{r3:9} Hab 2:3; 1 Ti 2:4

^{s3:10} Mt 24:29,35; Lk 12:39; 1 Te 5:2

vri. Ushinak ma jivi nom orok likwa lir. Uwa osik oso si nakmbaha nor mbahandan nimu nikishinduwa. ^t

**Nir avak ni auheyehé
Wasilakan ni nikishika**

¹⁴Ma jir a rupshi mendenda jirin, ji misi. Jir mbele mbele jivi os Avui Wasilaka ukmbaha nor mbahandan nikishinda jir. Uwa osik jir avak mbele mbele kavan ji uwan ji halaha misokome orhik jivik ji naka. Erem ji u nahi, waphimbiji orhi jihik si nashinak os Wasilaka or tawa wolo orin ajekwa ambu jir. ¹⁵Ji hishika, Wasilaka ma amber orhik li tanak lirin or jivinakmbaha ormu nikishinduwa. Pol er nga mashiki kaso himin or kayehe angop or sawerik ji misiri sir. Pol oto nir nga nakrem Jisasin hishindiya ma ri. Orin nimu rupshi mendenduwa. Avui Wasilaka hishiyarinda orhi orin or hashirik or nga jirnjik jekamban or kayeri osa. ¹⁶Jekamba amber ol or kayeri ondo mashiki anhi kaso himi nom or saweri sir. Hako mashiki orhi lal tlowantlo mendek nanda lir. Ushiwak arme mendek ni hishfal hishfalakop

maintontlo lihin ni yarinda nir. Uwa osik ma ol ainain sihi mbeek yarinda nga nanda ambu ondo lir men mashiki os or kayendan li hishakashaha apsham li toltormblehe sawenda lir. Hako mashiki Polhi nom nembes. Mashiki Avui Wasilakahi anandi lal nga li hishakashaha li toltormblehe mashiki apsham apsham sawenda lir. Unda osik erem unda ma ondo avak amber hom kavak er narakokwa lir.

¹⁷Ma jir a rupshi mendenda jirin, os amu jirin sauajewak jimbu misinduwa. Uwa osik jihinjik ji auheyeka. Las avak haimba handambanda tisa ondo jirin li haimba handambaha li tolmbangonak ji misihiki nombo jivi os ji tiyandan ji halaha nombo kavak ji inda ngashi. ¹⁸Wasilaka Jisas Kraisi ortonom nirin jivinanda ma ria. Waprupshi orhi nga hishiyarinda orhi nga op jirin or hahanda ovro ji halashinak, jirin fri jelyaka. Unak avak Kraisi ji tiyanda nombo jihiki oso wasilaka mendek si naha kwambuk si naka. Nir amber ter nga kumak nga ermbe ermbak hi Kraishin ni hauoweka. Omendinga sira.

Jekamba maifu Jon or kayeri

Mashi os ermba ermbak linnan handa angop kormbak talari sir

1 Mashi os jirnjik ni kayewa karem, ma or mas araje wolok mbele mbele na namber nahandari ma oto kormbak or talarik angop misokome nihik ni heyehi ni misihhi tava nihik ni tolo heyeri ria. Uhunda osik os ni heyenda oson jirin nimu sawenduwa. Ma oto Jisas Kraiss oria. Ermba ermbak linnanda orhik nanda sira. ^{w2}Ma or ermba ermbak linnan handa oto angop ni heyeri ri. Uhunda osik omendingak jirin nimu sawenduwa, or ermba ermbak linnan tolonda ma ria. Mas araje wolok Avui orhi nga lindari ria. Hako misambik or takarik angop ni heyeri ri. ^{x3}Uhunda osik mbele mbele ol ni misihhi ni heyendarin kormbak jirin nimu sawenduwa. Ushinak jir nga nir nga wawu namtaskop ni hisihhi ni lika, os nir Avui Wasilaka nga jikisi orhi Jisas Kraiss nga wawu namtaskop ni hisihhi ni linnanda hom. ⁴Uhunda mashi kason jirnjik ni kayeshindanak ji heyehi jir nga nir nga nakrem ni rupshikmbaha nimu kayenduwa. ^y

Nir harandakop ni yaka

⁵Jisas Kraiss sawerik ni misihhinda mashin os nimu jirin sawenduwa. Mashi oso karem, Avui Wasilaka wawu orhi os or hishinda mbeek nirtle nirndum kas nga nanda ambu sir, wahau. Wawu orhi ermba ermbak krahakop er naha haranda sir. ^{z6}Hako nir os nirtle nirndum er ni ya nahi, avak ni mba, “An Avui Wasilaka nga nakrem shi sinda shir.”

^{1:10}**1:10** Rom 3:23 karem mbanda sir, “Nir ma misambik fehe amber hom nakremkop kavakavan ni unda nir.”

^w**1:1** Jn 1:1 ^x**1:2** Jn 1:14 ^y**1:4** Jn 16:24 ^z**1:5** 1 Ti 6:16; Je 1:17

^a**1:6** 1 Jn 2:4 ^b**1:8** Sng 32:5; Snd 28:13

Os karem ni mba nahi, os nimu mbafirimbanduwa. Uhu mbeek nombo worna orhin ni tiyanda ambu nir. ^{a7}Hako os or hom harandak ni yanda nahi, os nimu ma ol harandak yanda nga wawu namtaskop nimu hishinduwa. Ushiwak jikisi orhi Jisas Kraiss fi orhi osmu kavakava ol ni unda amber hom yoko ermbenduwa.

Kavakava ol ni undan kormbak ni saweka

⁸Os ni mba, “An kavakava nga na nanda ambu nir.” Karem ni mba nahi, wa os nimu mbafirimbanduwa. Uhu nombo worna Avui Wasilakahin ni tiyakwan os nimu halanduwa. ^{b9}Hako os kavakava ol ni undan kormbak ni sawe nahi, or avak kavakava nihin laha erembehe nirin or tolo wornashinak jivik ni nakwa nira. Mas karem or mbari osa, “Os kavakava jihin kormbak ji sawe nahi, avak a laha ermbekwa lir.” Or ma worna mak or naha mashi ome nom mbanda ri, mbeek os or mbahandan halanda ambu ri, wahau. Os or mbahanda hom kavakava nihin laha ermbekwa ri. ¹⁰Hako os ni mba, “Nir kavakava nga ni nanda ambu nir.” Karem ni mba nahi, wa Avui Wasilaka mbafirimbanda ma ria, ^{1:10}karem nimu mbanduwa. Uwosik mashi orhi mbeek sun-guwawu nihik nanda ambu sir.

Kraiss nirnjik sinda ma ria

2 Jikisi anhi jirin ji misi, mashi os jirnjik a kayekwa karem, kavakavan ji uwa hala. Hako os kavakavan ji u nahi, ma or nindik sihi jirin jelyanda ma Avui Wasilakahi yanga orok ormu sinduwa. Ma oto Jisas Kraiss oria. Or ma worna ma mende ria, mbeek mbele

kava las orhik nanda ambu sir, wahau. ^{c2}Hako kavakava os ni undanjik maome orhin fleya hom or haha kavakava nihin laha ermbekurik hari ria. Hako nirtonom nembes, wahau. Ma misambik fehe amber ondon jivinakurik hari ria. ^d

**Ma or Avui Wasilakan
hishindiyanda ma oto os or
mbahanda nombon or tiyaka**

³Nihinjik mberem nivai heyeku, os Avui Wasilakahi mak ni nawan? Nihinjik ni hishika, os or mbawa hom ni unda on mo wahau? Os or mbawa hom ni u nahi, ambehoma, orhi mak nimu nanduwa. ⁴Hor mbawa nombon ji tiyana nahi ambu, jir men mbafirimbanda ako os ji mba, “An Avui Wasilakahi ma nir.” Hako os ma jira. Uwak mainome orhi mbeek sunguwavu jihik nanda ambu sir. ⁵Hako os or mbahanda nombon ji tiya nahi, sunguwavu jihi nga orin rupshinda jira. Uhu os erem ji uwa nombo oso osmu mukunduwa, jir orhi ma indingo jira. ^{e6}Hako os ji mba, “An Kraishi ma anira.” Karem ji mba nahi, wa Kraisi nahanda hom ji naha or liyanda hom ji liyaka.

⁷Naimble anhi jirin ji misi, mashi os jirnjik a kayekwa karem, ma amber wapnuku jihik ji eweka. Mashi kas a kayewa kaso mbeek mainakri las jirnjik a kayekwa ambu sir, wahau. Angop maskop narik ji misiri sir. Erem si nanda osik mashi oson ji tiyaha ma amber wapnuku jihik ji eweka. ^{f8}Hako ter osmu mashi akri hom kormbak talanduwa. Mberem ushiwak? Jisas mashi oson angop or tiyarakori sir. Uwosik jir er nga mashi oson os jimu tiyanduwa. Haranda indingo am si talashiwak nirtle nirndum nanda osmu mendek nakwak nanduwa. ^g

⁹Os ji mba, “An harandak amu sinduwa.” Karem ji mbaha Jisasin hishindiya ma ondon ji wapkava hishi ji waplelena nahi, jir mbeek harandak sinda ambu jir, wahau. Jir nirtle nirndum nanda orok er sinda jir. ^{h10}Hako Jisasin hishindiya ma ondon sunguwavu jihi mende nga ji rupshi nahi, os jimu harandak sinduwa. Haranda orok ji sinda osik mbeek mbele las unak tukuyikwa ambu jir, wahau. ⁱ¹¹Hako os Jisasin hishindiya ma ondon ji wapkava hishi nahi, nirtle nirndum orok er sinda jir. Nirtle nirndum nanda oso angop misokome jihin si arangoshiwak jir mbeek os ji ikwa nombo oson heyenda ambu jir. ^j

¹²Jikisi anhi jirin, mashi kason jirnjik amu kayenduwa. Kraisi fi orhi angop si ngoronda osik Avui Wasilaka kavakava ol ji unda ondo amber angop or yoko erMBERI ria.

¹³Jir avokok nawa jirin, jirnjik mashi kason amu kayenduwa. Ma or mas araje wolokop nahandarin angop ji heyeri ri.

Jir jikanda jirin, jirnjik mashi kason amu kayenduwa. Ma kava oton angop ji tukru erMBERI ri.

¹⁴Jikisi anhi jirin, Avuin angop ji heyendari osik mashi kason jirnjik amu kayenduwa.

Jir avokok nawa jirin, ma or mas araje wolok nahandarin angop ji heyeri ri. Uwosik mashi kason jirnjik amu kayenduwa.

Jikanda jirin, mashi kason jirnjik amu kayenduwa. Mberem ushiwak? Kwambu nga ji naha Avuihi mashi angop er ji toltambanaha ji sinda sir. Uwosik ma kava oton angop ji tukru erMBERI ria.

^c2:1 Hi 9:24 ^d2:2 Jn 1:29; Kl 1:20; 1 Jn 4:10 ^e2:5 Jn 14:21,23

^f2:7 Jn 13:34; 2 Jn 5-6 ^g2:8 Jn 1:9; Ro 13:12 ^h2:9 1 Jn 4:20

ⁱ2:10 Ro 14:13 ^j2:11 Jn 12:35

Mbele mbele misambik fehendan ji rupshiwa hala

¹⁵ Ji misi, mbele mbele ol misambik fehen ji rupshihi Avui Wasilakahi farniyik ji ewewa hala. Os mbele mbele misambik fehen ji rupshi nahi, jir mbeek Avuin rupshiwa ambu jir, wahau. ^{k16} Mbele mbele ma misambi fehe li unda ondo karem, mbele mbele maome lihi si mbaskashiwak li unda lir. Uhu ol misokome lihik li heyewan li lakwak hishinda lir. Uhu li yerkujihhi hi lihin li hauowenda lir. Os erem li unda nombo oso mbeek Avuihik tanda ambu sir, wahau. Oso misambi torok fehenda nombo sir. ^{l17} Hako misambi toso avak mendek nakwa sir. Unak mbele mbele misambi torok fehe ol ji lakwak ji hishinda ondo er nga mendek nakwa lir. Hako Avui Wasilakahi mashin ji misindiya nahi, jir mbeek mendek nakwa ambu jir, wahau. Ermba ermbak er likwa jir. ^m

Wutari Kraishi ondon ji auheyeka

¹⁸ Jikisi anhi jirin ji misi, mbele mbele am mendek si nakwa wolo osmu pasir nanduwa. Mas angop li sawerik ji misiri sir, mbele mbele am mendek si nakuna wolo ji heyenak wutari Kraishi avak talakwa ri. Karem li sawerik ji misiri osa. Uwosik ter os jimu heyenduwa, ter wutari Kraishi musha mendek olmu talanduwa. Oson ji heyehhe ji hishika, mbele mbele am mendek si nakwa wolo ambe ambek osmu nanduwa. ⁿ¹⁹ Wutari Kraishi ondo mas nir nga nakrem ni lotu undari lir. Ushihi nirin li halaha iri lir. Hako os nirin li hala iri oso osmu mukunduwa, lir mbeek nihi ma indinga ambu lir, wahau. Os lir nihi makop, nir nga nakrem ni lotu uwa ola. Hako nirin

li hala iri osik angop ni heyeri lir, lir mbeek nihi ma ambu lir. ^o

²⁰ Hako a hishiwa, jir mbeek erem nanda ma ambu jir. Kraisi angop Masikome Avui Wasilakahin jirin or hashirik ormu jihik sinduwa. Uhu mashi omendinga orhin jirin or ewesaweshiwak os jimu heyekrahakoronduwa. ^{p21} Mashi kason a kayewa, avak ji mba, mashi omen ni hishakashawak ormu kaye ermbenduwa. Karem ji hishinan, wahau. An angop a heyeri jir, jir mashi ome nga mbafirimbanda mashi nga angop ji heyeyarihi ji krahakorowa sir. Ushiwak mashi kason men jirin amu saunjelyanduwa.

²² Wa, mbafirimbanda ma ondo lawe lir? Ma or mba, “Jisas mbeek hulaima nokopman jivinanda ma ambu ri. Or Kraisi ambu ri.” Karem mbawa ma oto mbafirimbanda ma indingo ria. Or wutari Kraishi indingo oria. Mberem ushiwak? Avui nga jikisi orhi nga fririn angop or kumasiwa ria. ^{q23} Ma or Jikisin kumasiwa oto Avui orhin er nga ormu kumasinduwa. Hako ma or Jikisin wawu orhik ewewa ma oto Avui orhin er nga wawu orhik ewenda ria. ^r

Masikome Avui Wasilakahi nirin saumukolonda ri

²⁴ Ji misi, mashi os akri jishi wolok ji misinda oson er ji toltangrihi ji sitambanaka. Os mashi oson er ji toltambana ji si nahi, jir avak Jikisi nga Avui orhi nga nakrem frir nga ji sihi kraha frihik nakwa jira. ²⁵ Uhundanak ermba ermbak linda oson lakwa jira. Mberem ushiwak? Kraisi jirin oson hakurik mbari ora.

²⁶ Ma ol haimba handambaha jirin nombo apshamhik tolmbraharokwa ma

^k2:15 Ro 8:7 ^l2:16 Ro 13:14 ^m2:17 Mt 7:21 ⁿ2:18 Mt 24:5,24; 2 Jn 7

^o2:19 Ap 20:30 ^p2:20 1 Ko 2:15 ^q2:22 1 Jn 4:3; 2 Jn 7

^r2:23 Jn 5:23; 1 Jn 4:15; 5:1

ondon ji auheyekmbaha mashi kason jirnjik amu kayenduwa. ²⁷Hako Kraiss angop Masikome Avui Wasilakahin jirin hari ri. Ushiwak Masikome oto jir nga nor sihi jirin or saumukoloshiwak os jimu kwambuk sitambananduwa. Uhunda osik ma lar mbeek taha jirin sauhakwa ambu ri, wahau. Masikome oto nom mbele mbele amber ondon jirin saumukolonda ri. Unda mashi os or sawenda oso omendinga sira. Or mbeek mbaafirimbanda mashin mbanda ambu ri, wahau. Undosik mashi os or sawendan er ji misihiji jitoltambanaha Kraiss nga nakrem er ji sika. ^s

Nir Avui Wasilakahi jikisi nira

²⁸Jikisi anhi jirin, ji misi. Jir avak Kraiss nga nakrem er ji sika. Uhundanak indik or tawa wolo jir mbeek humblaraha aje wanyikwa ambu jir, wahau. Kwambuk ji sihi rupshikwa jira. ²⁹Nir angop ni heyeri ri, Kraiss nombo wornan er tiyanda ma ria. Unda hom ma ol nombo wornan tiyawak ni heyewa ma ondo Avui Wasilakahi jikisi lira. ^t

3 Omendinga sira, Avui Wasilaka nirin wapnuku orhi mendek ewenda ria. Uhu nir jikisi orhi, karem nirin ushanda ri. Omendinga sira, nir jikisi orhi nira. Hako ma misambik fehe ondo mbeek orin heyekrahakoronda ambu lir. Unda osik lir mbeek nirin er nga heyekrahakoronda ambu lir. ^{u2}Jikisi anhi jirin ji misi, nir angop orhi jikisik ni nawa nir. Hako kumak mberem nivai naku? Oson ni yari namber. Hako kas karem ni nakwa oso nom nimu hishiyarikuwa, kumak Kraiss or tawa wolo orin avak kormbak ni heyekrahakorokwa ri. Uhu or hom er ni nakwa nir. ^{v3}Kraiss jivi mendek nari ora. Uri osik nir ma ol orin nikishihi or hom nakmbaha hishiwa ma nirin, ha-

lanak sunguwavu nihin ermbak os akasuvun li hakonda hom armek ni uhu hundujehe ni lika. ^w

⁴Hako ma ol kavakavan unda ma ondo mashi Avui Wasilakahin olmu mblarna ermbenduwa. Ome sira, kavakavan unda nombo oso mashi orhin mblarnanda nombo sira. ⁵Angop ji heyeri sir. Kraiss kavakava las nga nari ambu ri, wahau. Kavakava nihin yoko ermbekurik tari ria. ⁶Undosik os Kraiss nga nakrem ni si nahi, nir mbeek kavakavan ni sishi unda ambu nir, wahau. Hako ma ol kavakavan sishi unda ma ondo mbeek orin yawur heyekrahakoronda ambu lir, wahau.

⁷Jikisi anhi jirin, ji auheyehe ji lika. Las avak ma lar jirin nombo kavak or tolmbraharonda ngashi. Ji misi, ma ol nombo wornan tiyawa ma ondo ma worna ma lir, os Kraiss ma worna mak or nahanda hom nanda lir. ⁸Hako kavakavan sishi unda ma ondo lawehi ma lir? Lir Laulakahi ma lira. Laulaka akri jishi wolokop sishi raha ter nga kavakavan sishi unda ria. Erem or sishi uri tontlo orok Avui Wasilaka jikisi orhin or mbashirik Laulaka lerawu orhi oson kavak or nakurik misambi torok tari ria. ^x

⁹Hako ma ol Avui Wasilakahi jikisik nawa ondo mbeek kavakavan sishi unda ambu lir, wahau. Mberem ushiwak? Lir angop orhi fiji indingak li nawa osik mbeek kavakavan sishi unda ambu lir, wahau. ^{y10}Lawe ol Avui Wasilakahi jikisi lir? Lawe ol Laulakahi jikisi lir? Mberem nivai heyeku? Os ni heyekwa karem, ma ol mashi Avui Wasilakahin mblarnaha kavakavan unda ondo mbeek orhi jikisik nanda ambu lir. Uhu ma ol nakrem Kraissin li hishindiyaanda man rupshihi wapnuku lihik ewenda ambu

^s2:27 Jn 16:13 ^t2:29 1 Jn 3:10 ^{u3:1}Jn 1:12-13; 16:3 ^{v3:2}2 Ko 3:18

^w3:3 Jn 1:29; 1 Pi 2:22-24; 1 Jn 2:2 ^x3:8 Jn 8:44 ^{y3:9}1 Jn 5:18

ondo mbeek Avui Wasilakahi jikisik nanda ambu lir, wahau.

**Nir ma anandin
wapnuku nihik ni eweka**

¹¹ Akri jishi wolo mashi karem li sawerik ji misiri sir, “Ma amber wapnuku jihik ji eweka.” ^{z12} Jir avak Kein oto uhunda hom ji uwa hala. Or Laulakahi mak or naha maha orhi Abelin mandingormeri ri. Mberem ushirik? Ofa os or uri misokome Avui Wasilakahik or heyeri kavak nari sir. Hako ofa os maha orhi Abel urin or heyeri jivik nari sir. Karem ushirik or waplelenaha maha orhin mandingormeri ri. ^a

¹³ Jisasin hishindiyanada ma jir ji misi, os ma misambik fehe jirin li wapkava hishi nahi, oson ji ajehe wavu musha mushak ji hishiwa hala. ^{b14} Nir Jisasin hishindiyanada ma anandi ondon ni rupshinda nir. Lirin ni rupshinda nombo nihi oso osmu mukunduwa, nir angop nombo os yanga kavak indan ni halaha nombo os ermba ermbak linda mishik inda nombo oson ni tiyanada nir. Hako os Jisasin hishindiyanada ma anandi ondon ji rupshina ambu nahi, yanga kavak inda nombo oson er jimu tiyanduwa. ^{c15} Os Jisasin hishindiyanada ma anandi ondon ji waplelena nahi, ma ol man mandingormenda ma hom nanda jir. Angop ji heyenda sir, ermba ermbak linda oso mbeek man mandingormenda ma ondohik nanda ambu sir, wahau. ^d

¹⁶ Man wapnukuk ewenda nombo mberem si nandu? Jisas nirnjik hari ora. Undosik nir erema, ma anandinjik ni hishihi lirnjik ni haka. Man wapnukuk ewenda nombo karem nanda sira. ^{e17} Hako mberem ji hishindu, os ma lar ya mushak or naha nor heye-

nak Jisasin hishindiyanada ma lar ern-dakavak or nanak orin or heyehe nor jelya nahi ambu, wa mberem ji hishindu, nombo os erem or uwa oso Avui or rupshiwa os mo wahau? Wahau. ^{f18} Jikisi anhi ji misi, avak mashimbakop Jisasin hishindiyanada ma ondon karem ji mbanan, “Mirin amu rupshinduwa.” Hako os orin ji rupshiwa nombon kormbak mukunak or heyeka. ^{g19} Os erem ni unda nombo nihi oso osmu kormbak mukunduwa, mashi omendingan ni tiyanada nira. Undosik Avui Wasilakahi misokomek ni siwa wolo mbeek ni ajelijisinda ambu nir. ²⁰ Hako os kavakava os mas kormbak ni sawehenda las indik wavu nihik si tasa nahi, os erem tasawan avak indik ni hishihi karem ni mbanan, Avui Wasilaka kavakava kas a undarin am or laha ermberi os mo wahau? Karem ni hishiwa hala. Mberem ushiwak? Oso angop ni sawerik or laha ermberi sir. Uhu os or laha ermbenda oson mbeek indik or hishinda ambu sir, wahau. Angop or hishanda sir.

²¹ Naimble anhi jirin, os kavakava ni undan ni sawerakoshinak sunguwavu nihi jivik si na nahi, wa misokome Avui Wasilakahik kwambuk ni sikwa nir. ^{h22} Uhu mbele mbele os or mbahanda hom ni uhu mbele mbele or rupshinda nom ni u nahi, mbele las orin ni siliwa avak or hakwa sir. ²³ Mashi os ni tiyakmbaha or mbanda karem, jikisi orhi Jisas Kraiso orto nom wapnuku nihik ni eweka. Uhu hovok Jisasin hishindiyanada ma ondo amber ni rupshika. Karem ni ukmbaha mbanda ria. ⁱ²⁴ Ma ol Avui Wasilaka mbahanda mashin misindiyanada ma ondo olmu or nga nakrem sinduwa. Uwak ormu lir nga sinduwa. Hako mberem nivai heyeku, os or nir nga nor

^{z3:11} Jn 13:34 ^{a3:12} Stt 4:8 ^{b3:13} Jn 5:18-19 ^{c3:14} Jn 5:24

^{d3:15} Rev 21:8 ^{e3:16} Jn 13:1; Ga 1:4 ^{f3:17} Lo 15:7 ^{g3:18} Je 2:15-16

^{h3:21} Hi 4:16 ^{i3:23} Jn 6:29; 13:34

liwan? Wa, Masikome orhi or nirin or hahanda oto nir nga or sishiwak, os nimu heyenduwa, Avui Wasilaka nir nga nor liwan. ^j

Ma ol mashin sawenda ma ondo mashin li sawewa wolo mashi lihin armek ji ewehyeka

4 Naimble anhi jirin ji misi, ma ol Avui Wasilakahi mashin sawehe haimba handambanda ma ondo angop li talaha yanga yangak li yaha karem mbanda lir, “Mashi kas ni sawewa kaso Masikome Avui Wasilakahi sauhawa nombo hom kas nimu sawenduwa.” Hako ol erem mbanda man kolok ji misindiyawa hala, wahau. Masmas mashi os li sawewan yawur ji ewehyeka, Masikome Avui Wasilakahi sauhawak li sawewa os mo wahau. ^{k2} Wa mashi os li sawewan mberem jivai ewehyeku? Avak a sawenak ji misikwa sir. Ma or mba, “Jisas Krais Avui Wasilaka mbashirik tari ria. Uhu misambi torok or tari wolo ma indingak nari ria.” Karem mbawa ma oto mashi os or sawewa Masikome Avui Wasilakahi sauhawak sawenda ria. ^{l3} Hako os ma lar erem or mbana ambu nahi, ma oto mbeek Masikome Avui Wasilakahi nga nawa ambu ri, wahau. Krai wutari orhi sauhawak mashin sawenda ria. Krai wutari orhi oto or takuri mashi oso angop mas li sawerik ji misiri sir. Uhunda omendinga sira. Angop or taha ormu yanga yangak yanduwa. ^m

⁴ Jikisi anhi jirin, jir Avui Wasilakahi mak ji nahanda osik Masikome orhi nga nanda jir. Masikome orhi oto kwambu nga or naha Laulaka nga mbele mbele tol misambi torok fehenda tondo nga tikrinda ria. Masikome oto jihik or nashiwa osik kwambu orhik ji sihi

haimba handambanda mashin sawenda ma ondon angop ji tukru ermberi lir. ⁿ⁵ Ter ol nimu heyenduwa, haimba handambanda ma ondo misambik fehe lir. Uhu mashi misambik fehen sawenda lir. Uwak ma misambik fehe mashi lihin misinda lir. ^{o6} Hako nir Avui Wasilakahi mak ni nanda nira. Undosik ma ol mashi orhin misinda ma ondo mashi nihin misinda lir. Hako ma ol orhi ma ambu ondo mbeek mashi nihin misinda ambu lir, wahau. Ushiwak ter os nimu heyekrahakorondowa, Masikome Avui Wasilakahi nga nawa ma ondo mashi nihin misinda lira. Hako Masikome orhi nga nawa ambu ondo wahau, mbeek mashi nihin misinda ambu lir.

Os Avui Wasilakan wapnuku jihik ji ewe nahi, ma anandi ondo er nga wapnuku jihik ji eweka

⁷ Naimble anhi jirin ji misi, man wapnuku jihik ji eweka. Man wapnukuk ewenda nombo oso tontlo sihi Avui Wasilakahik nahanda sir. Karem unda osik ma or ma anandin wapnukuk ewewa ma oto angop Avui Wasilakahi jikisik or naha orin heyekrahakorowa ria. ⁸ Hako ma or man wapnukuk ewewa ambu oto mbeek Avui Wasilakan heyekrahakorowa ambu ri. Mberem ushiwak? Man wapnukuk ewenda nombo oso orhikop tahanda osa. ⁹ Avui Wasilaka jikisi orhi namtar numbun or halashirik misambi torok or takaha kavakava os ni undarinjik nihi farniyik hari ri. Uhunda nombo orok ermbea ermbak linda oson ni lakwa nira. Undosik oson ni heyeh nimu hishikuwa, “Ome sira. Avui Wasilaka nirin or rupshihi wapnuku orhik nirin eweri ria.” ^{p10} Nir mbeek maifuk orin ni rupshihi mbele jivi las orin ni uri ambu

^j3:24 1 Jn 4:13 ^{k4:1} Mt 7:15; 1 Te 5:21; 1 Jn 2:18; 2 Jn 7 ^{l4:2} 1 Ko 12:3

^{m4:3} 1 Jn 2:18 ^{n4:4} Mt 12:29; 1 Jn 5:4-5 ^{o4:5} Jn 8:47; 15:19 ^{p4:9} Jn 3:16

nir, wahau. Or maifuk nirin or rupshihi wapnuku orhik nirin eweri ria. Ushirik Jikisi orhi namtar numbun or mbashirik misambik or takaha kavakava nihin yoko ermbekurik nihi farniyik hari ria. ⁹

¹¹ Naimble anhi jirin, Avui Wasilaka os nirin or rupshihi wapnuku orhik nirin eweri nombo angop ji heyeri sir. Undosik os erem or uhunda hom nir erem, ma anandin wapnuku nihik ni eweka.

¹² Ma lar mbeek Avui Wasilakahi fuman heyenda ambu ri, wahau. Hako os ma anandin wapnuku nihik ni ewe nahi, Avui Wasilaka ormu nir nga linduwa. Ushiwak man wapnukuk ewenda nombo osmu nihik er nanduwa. ^r

¹³ Mberem nivai heyeku, os Avui Wasilaka nir nga nor liwan? Masikome orhin nirin or hashihindak Masikome oto mu sunguwavu nihik or lihi, os Avui nir nga nor liwak nir or nga ni liwan, mukunduwa. ^{s14} Nir angop ni heyeri osa, Jikisi orhin or mbashirik misambi torok or takaha hulaima nokopma kavakavan undarin or jivinarin. Oson angop ni heyeri osik mashi kason os nimu jirin sawenduwa. ¹⁵ Os ji mba, “Jisas Avui Wasilakahi jikisi indingo ria.” Karem ji mba nahi, Avui Wasilaka ormu jir nga nakrem sinduwa. Uwak jir or nga os jimu sinduwa. ¹⁶ Avui Wasilaka nirin or rupshihi wapnuku orhik nirin or eweri oso Jisas nihi farniyik or hari nombo orok or mukurik ni heyeri sir. Oson ni heyehhe sunguwavu nihi nga os nimu mbanduwa, “Ome sira, Avui Wasilaka nirin warje mende nga rupshinda ria.” Man wapnukuk ewenda tontlo orhikop tahanda sir. Uhunda osik ma ol ma anandin wapnuku lihik ewewa ma ondo

or nga nakrem sinda lira. Uwak Avui Wasilaka ormu lir nga sinduwa.

¹⁷ Avui Wasilaka ma misambik fehe mbele mbele ol li undan or heyembakwa wolo nir mbeek orin ni ajekwa ambu nir. Mberem ushiwak? Jisasin angop wapnuku nihik ni ewewa ora. Uhu or mbawa nombo hom os nimu man wapnuku nihik ewenduwa. Uhu misambi torok ni lihi or nanda hom os nimu nanduwa. Uwosik kot oso si ralana wolo nir mbeek orin ni ajekwa ambu nir. ¹⁸ Avui Wasilaka nirin or rupshihi wapnuku orhik nirin or eweri nombo oso angop Jisasik korbak talarik ni heyeri sir. Uhunda osik nir mbeek orin ni ajekwa ambu nir. Hako os kavakava nihi er si na nahi, orin ni ajehe nimu hishikuwa, man or kotim ukwa wolo avak nirin kavak nakwa ria, karem mbaha orin nimu ajekuwa. Uhu nir mbeek waprupshi orhi oso nga ni nakwa ambu nir.

¹⁹ Or maifuk nirin wapnuku orhik or ewenda osik nir nga mu ma anandin wapnuku nihik nimu ewenduwa. ²⁰ Os ji mba, “An Avui Wasilakan wapnuku anhihik a ewenda nir.” Karem ji mbashihi Jisasin hishindiyanda ma ondon ji wap-kava hishi nahi, jir men mbafirimbanda ma jir. Mberem ushiwak? Os ma ol jir nga nakrem linda ondon wapnuku jihik ji ewena ambu nahi, mberem jivai Avui Wasilaka or hevenik lindan wapnuku jihik ji eweku? Wahau, mende indinga. ²¹ Lo os Kraisi nirin or hari karem, os ji mba, “An Avui Wasilakan wapnuku anhihik a ewenda nir.” Karem ji mba nahi, wa halanak Jisasin hishindiyanda ma anandi ondon er nga wapnuku jihik ji eweka. ^t

**Jisasin hishindiyananda ma kwambu
orhik li sihi kavakava os misambik
talawan mblarnanda lira**

5 Os Jisasin ji heyehe ji mba, “Or Kraisi oria. Or hulaima nokopman jivinakmbaha Avui Wasilaka kamahanda ma ria.” Karema ji mba nahi, jir Avui Wasilakahi jikisi jir. Os Avuin wavu jihik ji ewe nahi, halanak Jisasin hishindiyananda ma anandi ondon er nga wavu jihik ji eweka. ^{u2}Os Avui Wasilakan wapnuku nihik ni ewehe lo orhi amber ondon ni tiya nahi, wa Jisasin hishindiyananda ma ondon er nga ni rupshika. ³Os Avui Wasilakan wavu nihik ni ewenda nombo mberem sivai nandu? Os lo orhi ondon ni tiya nahi, wa os nimu orin wapnuku nihik ewenduwa. Hako lo orhi ondo mbeek tlowantlok nanda ambu lir, wahau. Ni tiyandahi lir. ^{v4}Mberem ushiwak? Ma ol Avui Wasilakahi jikisik nanda ma ondo Jisasin wavu lihik li ewehe li sitambanaha kwambu orhik mbele mbele kava misambik fehen mblarnakwa lira. ⁵Lawe mende ol kwambuk sitambanaha mbele mbele misambik fehen mblarnaku? Wa, ma ol Jisasin heyehe mba, “Or Avui Wasilaka jikisi indingo orhi ria.” Karema mbawa ma ondo kwambuk sihi mbele mbele misambik fehen mblarnakwa lira.

**Jisas Kraisi Avui Wasilakahi
jikisi indingo ria**

⁶⁻⁸Jisas Kraisi Avui Wasilakahi jikisi indingo oria. Oson mberem ni-vai heyekrahakoroku? Wa os orin ni

heyekrahakorokwa karema, os orin li fak tolofaleri wolo mashi os hevenik saweri oso nga hovok os miandok fi orhin or ngorori oso nga osmu nirin korbak mukunduwa, or jikisi indingo Avui Wasilakahi ria. ^{5:6-8}Hovok Masikome Avui Wasilakahi er nga ormu saumukolonduwa, Jisas jikisi indingo Avui Wasilakahi ria. Masikome oto mainomendingak sawenda ria. Undosik mashi orhi ome sira. ^{w9}Ji hishika, jir ma misambik fehenda sawewa mashin misinda jir. Erema ji misinda nahi, wa mashi os Avui Wasilaka sawewan er nga ji misika. Mashi orhi oso jikisi orhin sawenda sir. Undosik mashi orhi ma misambik fehenda sawewa mashin tikrinda sira. ^{x10}Ma or Jisasin wavu orhik ewewa ma oto or mba, “Ome sira. Jisas Avui Wasilakahi jikisi indingo ria,” karema mbanda ria. Hako ma or Avui Wasilakahi mashin mblarnawa oto karema mbanda ria, “Wahau, Jisas or mbeek Avui Wasilakahi jikisi ambu ri. Avui Wasilaka men mbafirimbanda ma ri.” Karema mbanda ri. Mberem ushiwak erem or mbandu? Or mbeek Jisasin sunguwavu orhik ewewa ambu ri. ^{y11}Mashi os Avui Wasilaka nirin or sawenda karema mbanda sir, os ermba ermbak linda oso jikisi orhik nanda sira. Undosik nir nga oson orhik ni lakwa nira. ¹²Os Avui Wasilakahi jikisin sunguwavu nihik ni ewe nahi, ermba ermbak linda oson angop ni lawa sir. Hako os jikisi orhin sunguwavu nihik ni ewena ambu nahi, nir mbeek ermba ermbak linda oso nga ni nakwa ambu nir, wahau. ^z

^{5:6-8}**5:6-8** Mashi Grikik li kayeri men uku nga fi nga li kayeri sir. Hako saveman musha karema hishinda lir, uku os li kayeri oso Jisasin li fak tolofaleri oson mbanda sir. Uhu fi os li kayeri oso orin li jimandingormerik fi orhi si ngorori oson mbanda sir.

^u**5:1** 1 Jn 4:15 ^v**5:3** Jn 14:15,23-24 ^w**5:6-8** Jn 1:29-34; 15:26

^x**5:9** Jn 5:32-37 ^y**5:10** Ga 4:6 ^z**5:12** Jn 3:36

**Ermba ermbak linda oso
osmu nihik nanduwa**

¹³ Jir Jisasin hishindiya ma jirin, ermba ermbak linda os jihik nawa oson yawur ji heyekrahakorokmbaha jekamba kason jirnjik amu kayenduwa.

^{a14} Os Avui Wasilaka wawu orhik or hishiwa nombo hom mbele las orin ni sili nahi, os ni siliwan awak or hakwa sira. ^{b15} Omendinga sira. Or os ni siliwan misinda ri. Undosik angop ni heyenda sir, os ni siliwan omendingak handa ria.

¹⁶⁻¹⁷ Ji hishika, kavakava ma li unda amber hom kava numbu lira. Hako kavakava os li unda las si unak sunguwavu lihi sunjakombe hom nakwa sir. Ushinak nombo kava lihi orokop er li liyaha mbeek indik Jisasik takwa ambu lir. Uhu hakwa lir. Ji misi, os jir lar kavakava oso himi las or u nahi, Avui Wasilaka oson or laha ermbekwan ji siliwa ji halaka. Mberem ushiwak? Ma oto awak hik ikwa ria. Hako os jir lar kavakava oso himin or u nahi ambu,

Avui Wasilakan ji sawenak kavakava os or unda orhi ondon or laha ermbehe sunguwavu jivi akrin orin or haka. Ushinak ma oto mbeek hik ikwa ambu ri, wahau jivik nakwa ri. ^c

¹⁸ Avui Wasilakahi krahak sinda ma ondo Jisas angop lirin or arangoshiwak mbeek Laulaka kavak or nakwa ambu lir, wahau. Uwosik lir mbeek kavakavan sishi unda ambu lir, wahau. ^{d19} Nir angop nihik ni heyenda nir, nir Avui Wasilakahi jikisi nira. Hako misambi toso angop Laulaka sifasahanda sir. ²⁰ Angop ni heyenda sir, Avui Wasilaka jikisi orhi, Jisas, misambik or taha wapjip hishiyarindan nirin or hashihindak Avui Wasilakan armek nimu heyekrahakoronduwa. Uhu or nga jikisi orhi Jisas Kraisa nga nakrem nimu linduwa. Kraisa God indinga ria. Uhu ermba ermbak linda oso tontlo orhik nanda sira.

²¹ Jikisi anhi jirin, Avui Wasilakan halashinak sunguwavu jihik maifuk or sinak mbele mbele anandi ondo kumasik li naka. Unda kasira. Ambehoma.

^a5:13 Jn 20:31 ^b5:14 Jn 14:13; 1 Jn 3:21-22 ^c5:16-17 Mt 12:31
^d5:18 1 Jn 3:9

Jekamba nindisik Jon or kayeri

Mashi omendinga Avui Wasilakahin ji toltangrihi ji sika. Uhu ma ol mashin apsham sawenda ma ondon ji auheyeka

1 An sios lida lar anira. Jekamba kason nokove^{1:1} nyir nga jikisi nyihi ondo nga jirnjik amu kayenduwa. Omendingak jirin amu mbanduwa, jirin a rupshi mendenda nira. Uhu ma ol Avui Wasilakahi mashin misindiyaha an nga nakrem ni linda ondo er nga olmu jirin rupshinduwa. ²Jir nga nir nga mashi omendinga Avui Wasilakahin er ni tiyanda nira. Uwak mashi omendinga oso ermba ermbak nir nga sinda sira. Uwosik jirin nimu rupshinduwa. ³Avui Wasilakan a sawekwa karem, or nga jikisi orhi Jisas Kraisi nga waprushi frihi nga holo frihi nga waphimbiji frihi nga fri halashinak nihik si naka. Ushinak mashi omendinga frihin sunguwavu nihik ni ewehe nihi ambek ni anarupshihi ni lika.

Nir avak ma anandi ondon ni rupshika

⁴An a lihi na misiwak jihi lal mashi omendinga Avui Wasilakahi os si mbanda hom li tiyawak a misihi amu rupshi mendenduwa. ⁵Hako mbele las ji ukmbaha na mbawa karem, ma anandin wapnuku jihik ji eweka. Mashi kaso mainakri nembes. Angop akri jishi wolokop ji misindari mashi sir. ⁶Man wapnukuk ewenda nombo mberem sivai nandu? Wa, Avui Wasilakahi lo ondon amber ni tiyaha lo oso os ni ukmbaha si mbawa hom ma amber er nga ni rupshika. Lo kaso mainakri ambu sir. Angop

maskop ji misindari sir. Unda osik ma anandi ondon wapnuku jihik ji eweka.

Haimba handambanda mashin sawenda man ji auheyeka

⁷Ji misika. Haimba handambanda mashin sawenda ma mushak misambi torok li yaha karem haimba handambanda ola, “Jisas Kraisi misambik or tari wolo nir ma misambik fehe hom maome nga nari ambu ri.” Ol erem mbanda ma ondo mbafirimbanda ma lira, ma ondo wutari Kraishi lira. ⁸Ondon ji auheyeka. Jir angop lerawu hava kavan ji lawak Avui Wasilaka wasa jihin or hundujeshihinda osmu wanduwa. Las avak oson ji lakwan ji halanda ngashi. Uwosik yawur ji auheyehe ji sitambanaka.

⁹Ma or Jisas Kraisi sawendari mashin er toltangrihi siwa ma oto Avui Wasilaka nga jikisi orhi nga opmu or nga nakrem sinduwa. Hako os ma lar mashi os Jisas Kraisi or sawendarin or halashihi mainakri las or sawe nahi, or angop Avui Wasilakan halawa ri. ¹⁰Os ma lar or taha Jisas Kraishi mashi omendigan or sawe nahi ambu, avak or nga anamakshitakshihi oton aka jihik mbahalayiwa ji hala, wahau. ¹¹Os or nga nakrem ji li nahi, angop lerawu kava orhin nakrem lawa jir.

Wesambasa mashi kasira

¹²Mashi musha mendek jirnjik a sawekmbaha a hishiwa nir. Hako a hishiwa, avak a raha jirin a heyeye jir nga ni likwa nir. Uhu ni anasawehe ni rupshi mendekwa nir. Uwosik jekamba karok mashi mushak a kayekwa ambu nir.

¹³Nokove nyirin, maha nyihi oso jikisi sihi ol torok linda Avui Wasilaka kamahanda ondo wesambasa li-

^{1:1}1:1 Jon mashi kason sauheimak or mbari. Nokove oso sios osira.

hin olmu nyirin handuwa. Unda kasira.
Ambehoma.

Jekamba yervle Jon or kayeri

Gaius lerawu jivin landa ma ria

1 An sios lida lar anira. Jekamba kason mir Gaiusnjik amu kayenduwa. Mir menden amu rupshinduwa. ^h

²Anhi kup mirin, Avui Wasilakan mi hishindiyaanda nombo oso a hishiwa osmu jivijivik nanduwa. Hako orin a sawenak or jelyashinak maome yeje nga jipjip mi lijehen. Uhu mbele mbele ol mi uwa avak jivikop nakwa lir. ³Jisasin hishindiyaanda ma lal anin li ra heyehe mashi omendingan mi tiyandan li sawewak a misihi amu rupshinduwa. A hishiwa mbele mbele ol mi unda mashi omendinga Avui Wasilakahi si sawenda hom unda mira. ⁴Os a liwak ma li taha li mba, “Jikisi mihi ondo mashi omendinga Avui Wasilakahin tiyanda lir.” Karem li mbawak a misihi warje mende nga a rupshinda nir.

Ma ol Avui Wasilakahi mashin laha sawe inda man ni jelyaka

⁵Anhi kup mirin, Kraishi mashin sawenda ma ol yanga mihik tanda ondon armek mimu unduwa. Ma amber ol mi heyenda nga, ol mi heyenda ambu ondo nga, armek mi unda lira. Nombo os erem mi unda oso jivi mende sira. ⁶Ma ol orok armek mi uri lal torok li taha os lirin armek mi undarin sios torok li sawerik a misiri nir. Mir avak lirin indik armek mi uhu lerawun erem er laka, os Avui Wasilaka or mbahanda nombo hom. Lirin mi jelyanak lir nga avak Avui Wasilakahi mashin li laha sawe ika. ⁷Mashin laha sawe inda nombo oso lerawu Jisashin li landa sira. Hako Avui Wasilakahi mashin misinda ambu ondo mbeek lirin

jelyaha mbele las lirin handa ambu lir, wahau. ⁸Unda osik nir Kraishi ma nir lirin ni jelyaka. Erem ni uhu lir nga nir nga nakrem Kraishi lerawun ni laka.

Diotrefes lerawu kavan landa ma ri. Hako Demitrius ma jivi ri

⁹Jekamba las angop sios orok a kaye ermberi sira. Hako Diotrefes oto mashi os a kayerin mblarna ermberi ri. Mberem ushirik? Or sios lidak or nakmbaha hishinda ria. ¹⁰Mashi anhin or mblarna ermbenda osik, os orok a takwa wolo mashi kavakava nirin or mbanda nga, os or unda kava nga, kormbak a sawenak jivai misika. Hako mashi kavan or mbanda nom nembes. Mashi Avui Wasilakahin sawenda ma orok li tawa wolo, or mbeek lirin armesarmek unda ambu ri. Uhu ma ol mashin sawenda man jelyakmbaha uwa ma ondon pantlenda ri. Uhu os mashi orhin li misina ambu nahi, li lotu unda nga nor mbashiwak halanda lir.

¹¹Gaius anhi kup mirin, nombo kava os or unda hom uwa hala, wahau. Ma ol nombo kavan tiyawa ma ondo mbeek Avui Wasilakahi ma ambu lir. Hako ma ol nombo jivin tiyawa ma ondo orhi ma lira. Mir nombo jivi os orhi ma li tiyawa hom er tiyaka. ¹

¹²Hako Demitrius oto ma jivi ri. Ma amber orin karem mbanda lir, “Demitrius ma jivi indinga ria.” Ome sira, os or liyawa oso nga Avui Wasilakahi mashin si sawenda hom yanda ri. Nir nga orin ni mbanda nira, “Or ma jivi ria.” Angop ji heyeri sir, mashi os orin ni mbanda ome sira.

Wesambasa mashin

¹³Mashi mushak mirin a sawekmbaha a hishiwa nira. Hako jekamba karok a

^h1:1 Ap 19:29; Ro 16:23

¹1:3 2 Jn 4

¹1:6 Ta 3:13

^k1:7 1 Ko 9:12

¹1:11 1 Jn 3:6-10

kayekwa ambu sir. ^{m14}An torok nam-
 bek a likwa ambu nir. Avak kolok a
 rakwa nir. Uhu nakrem shi lihi shivai
 anasaweka. ¹⁵Mirnjik Avui Wasilakan a
 sawenak waphimbiji orhin or halashinak

mihik si naka. Kراسيhi ma tol torok fehe
 wesambasa lihin olmu mirin handuwa.
 Unak mir nga wesambasa anhin ol mir
 nga nakrem linda ma ondon mi haka.
 Unda kasira. Ambehoma.

Jekamba os Jut kayeri

1 An Jut, Jemshi maha, lerawu Jisas Kraishin men landa ma anira. An mu Avui Wasilakahi ma jirnjik jekamba kason kayenduwa. Jir angop Avui Wasilaka wapnuku orhik or owehe nor kamarik orhik ji tahanda osik Jisas Kraismu jirin arangonduwa. ⁿ²Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waprushi orhi nga waphimbiji orhi nga man wapnukuk owenda nombo orhi nga or halashinak jihik kwambu mendek si naka.

Mashi jivi Jisashin wutarik owenda ma olmu siosik talanduwa

³⁻⁴Ma jir a rupshi mendenda jirin, na hishiwa Avui Wasilaka os jir nga nir nga or jivinanda nombon jirnjik a kayekmbaha na hishihi lerawu havan a landa nir. Unak nombo oson yawur ji heyekmbahan. Hako ter a misiwa, ma lal angop sios jihik wanyi rari lir. Ma ondo angop Avui Wasilakan kumaifaha karem hishinda lir, “Mbele mbele amber ol wavu nihik tasawa hom ni uwan te. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka waprushi orhi os nir nga nandu. Mbernda nirin kavak naman nakwa ambu ri.” Karem li hishihi kavakavan li uhu yanda lir. Erem li uhu nirin arangonda ma Wasilaka nihi Jisas Kraisin li kumasinda ri. Erem nanda ma ondo Avui Wasilaka kavak or nakmbaha angop maskop or mbahandari lir. Unda osik mashi kaso yejen jirnjik amu kayenduwa. Ushinak Avui Wasilakan ji hishiowenda nombo jihi oson kwambuk er ji toltambanaha ji sika. Uhu orin ji hishiowenda nombo jihi oson ma anandin ji saweka. Uhu wutari Jisas Kraishi ol

haimba handambanda mashin sawenda ma ondon ji mblarna ermbehe ji sika. ^o

⁵Mbele mbele amber mashi Avui Wasilakahi ol a sawekmba hishiwa angop ji heyehé ji yarirakonda lir. Hako halanak indiyok a saweshinak armek ji hishiyarika. Avui Wasilaka ma Israelik fehe ondo yanga Ijipik li lirik or laha irik iri lir. Hako li ihi mashi orhin li mblarnarik kavak or nari lir. ^{p6}Ensel lal erem. Lir Avui Wasilaka lerawu os li lakuri ambe ambek or harin li halaha lihinjik warje nga li lanak hi lihi wasilakak si nakmbaha hishiri lir. Uri osik Avui Wasilaka sen kuvuk or ishitangrishihindak krawu os krinyaha tindi nanda mishi orok olmu sinduwa. Er li li ihi Avui Wasilaka man or heyembakwa wolokop or mbanak kavak nakwa lir. ^{q7}Hulaima nokopma ol yanga Sodomik fehe nga Gomorak fehe nga lihik tala-handan ji hishika. Lir nga yanga pasir nanda orok fehe nga lir mbele mbele kavakava ol sungu lihik tasari hom undari lir. Uhu hulayi nokoven li lahayanda hom hulayi ambek erem yandari lir. Nokove nga erem. Nokove ambek yandari lir. Undari osik Avui Wasilaka hin or halashirik si rakaha ma nga mbele mbele ol yanga orok fehendari nga er si urakori lir. Unda oso osmu nirin sawe mukunduwa, os erem li unda nombon ni hala nahi ambu, nir nga nakrem avak kavak ni nakwa nir. ^r

⁸Ma ol siosik wanyi rari ma ondo er nga Avui Wasilaka avak or mbanak kavak nakwa lir. Lir jirin li haimba handambanak nombo kava lihi oson ji tiyakmbaha mbanda lir. Lir men suknombo yok mbele mbelen li heyehé os suknombo yok li heyewa kavakava ondon unda lir. Uhu lir ma ol maifuk sinda ondo nga ensel hevenik

^{n1:1} Mt 13:55 ^{o1:3-4} Ga 2:4; 2 Pi 2:1 ^{p1:5} Kis 12:51; Nam 14:29-30
^{q1:6} 2 Pi 2:4 ^{r1:7} Stt 19:1-25; 2 Pi 2:6,10

fehe ondo nga kavakavan li mbaha Wasilaka nihin er nga kumasinda lir. ⁹Ensel or maifuk sinda Maikel oto os Moseshi maninimban or lakurik Laulaka nga fri anamainkwambu mbari wolo Maikel mbeek mashi kavakavan Laulakan mbari ambu ri, wahau. Or men karem mbari ora, “Wasilaka nom avak mirin mainkwambuk mbakwa ri,” karem mbari ora. ¹⁰Hako ma ol sios jihik wanyi randa ondo mbele mbele ol li hishiyarinda ambu ondon li okolehe mashi kavakavan mbanda lir. Lir li li yawa lihi nga fle asa hom men ferfar unda lir, mbeek hishiyarinda nga nanda ambu lir. Unda osik Avui Wasilaka avak or mbanak kavak nakwa lir. ^t

¹¹Waplelena Avui Wasilakahi avak lihik nakwa sir. Mberem ushiwak? Lir os Kein maha orhin or wapkava hishihi orin or mandingormeri hom limu hishi yanduwa. Uhu lir men yanjik li hishihi Balam hom yan li lakmbaha limu unduwa. Uhu Kora hom Avui Wasilakahi mashin os limu mblarna ormbenduwa. Erem li unda osik Avui Wasilaka avak or mbanak kavak nakwa lir. ^u

¹²Os ji tirsaha Wasilakan ji hishihi kominunionin ji anda wolo ma ol erem nanda ma li taha jiji nindik linda lir. Lir agenda nga nanda ambu lir. Lir jir nga li liwa oso lopmbarme kowe akrik si rakashiwak kowe kavak si nanda hom nanda lir. Lir mbeek ma anandin hishinda ambu lir. Lir mbele mbele os li ukwan lihikop hishinda lir. Uhu lir maintarmben mbanda lir, mashi os li mbawa hom mbeek omek unda ambu lir. Uhu lir os ta amba amba or jiwa wolo matle si

rasawak ji heye ji rupshiwak suwa si laha hakoho ishiwak ma rakanda ambu hom nanda lir. Uhu lir mi tos sekupmba rasaha mbeek ome nga nanda ambu hom nanda lir. Uhu lir mi os hatlayiwan simbalesik li kwa erbeshiwak si hatlayirakonda hom olmu nanduwa. ^{v13}Uhu lir fa si rasaha si mbunyanda hom nanda lir. Si mbunyawak hermbo si rasanda hom mbele mbele kava os li unda osmu korbak talawa. Uhu lir os mawale or koingo-rayaha mendek or nanda hom nanda lir. Uwa osik Avui Wasilaka erem nanda ma li likwa mishi angop or hundujehenda sir. Yanga oso ermba ermbak nirtle nirdum nanda mishi sira.

¹⁴Adamhi jinirmbanira lar Enok, ma kava ondo nakuri nakurin angop mas profet hom karem or saweri sira.

“Na heyewa Wasilaka ensel musha mende nga ormu randuwa. ^{w15}Or avak man oweiweiheyehe nor mbakwa ri. Uhu ma ol kavakavan uhu orhi mashin misindiyanda ambu ondo avak or unak kavakava os li unda lihinjik kava mendek nakwa lir. Uhu ma ol mashi kavakavan mbaha Avui Wasilakan kumaifanda ondo avak or unak mashi kava os orin li mbanda lihinjik avak kava mendek nakwa lira.” *Enok 1:9*^{1:15}

¹⁶Ma ondo man li narfatarfambaha hukwamainentle mbanda lir. Uhu lir li ukmba li hishinda kavan unda lir. Uhu men li warapjihi hi lihin lihinjik li hauowehe mbanda lir. Uhu mbele mbelenjik suntlak aha mbayanda lir.

^{1:15}**1:15** Buk kaso namba 2 lain buk bilong Olpela Testamen orok nanda buk las osira.

^s**1:9** Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pi 2:11; Rev 12:7 ^t**1:10** 2 Pi 2:12

^u**1:11** Stt 4:7-8; Nam 16:1-35; 2 Pi 2:15; 1 Jn 3:12 ^v**1:12** 2 Pi 2:13,17

^w**1:14** Stt 5:18,21-24

**Avak halashinak Avui Wasilakan ji
hishindiyanda nombo jihi oso
jirin si mbornashinak ji sika**

¹⁷Ma jir a rupshi mendenda jirin. Jir avak mbele mbele os kumak talakunda os aposel Wasilaka nihi Jisas Kraishi ondo li sawendan ji hishika. ¹⁸Karem li sawerik ji misiri osa, “Kumak mbele mbele amber mendek si nakuna ambek si nanak ma ol mashi kavakavan mbaha okolenda ma Avui Wasilakan li kumaifaha li wapkava hishihi mbele mbele kava li ukmba li hishingan li uhu yakwa lir,” karem li sawerik ji misiri osa. ^{x19}Erem nanda ma ondo Masikome Avui Wasilakahi nga nanda ambu lir. Uhu nombo kava os li hishiwa nombo lihin tiyanda lir. Uhu li unak os nakrem ji anafa anafa ji lotu unda nombon jimbu anakorokuwa. ²⁰Ma jir a rupshi mendenda jirin, jir ermbak ji halashinak Avui Wasilakan hishiowenda nombo os or hahanda avak jirin si jelyashinak ji sika. Uhu ermba ermbak kwambu Masikome orhik orin ji saweka. ^{y21}Avui Wasilaka jirin rupshi mendenda ri. Uwa osik jir or nga ji sinak avak jirin ermba ermbak or rupshika. Uhu ermba ermbak

Wasilaka nihi Jisas Kraisin ji nikishinak avak waprupshi orhi oson korbak or mukushinak ji heyeka. Waprupshi orhi oso si unak avak ermba ermbak likwa jir. ²²Hako jir avak ma ol wavu frijip frijip hishihi ainain sinda ondonjik ji hishihi lirin ji jelyaka. Unak kwambuk li sika. ²³Uhu ma ol hik inda nombok sinda ma ondon kwambuk ji saweshinak nombo oson li halaka. Hako jihinjik ji auheyeka. Las avak kavakava lihi oso jirin si falelayinak kavak ji nanda ngashi. ^z

Nir hi Avui Wasilakahin ni hauoweka

²⁴Avui Wasilaka avak jirin or arangoshinak mbeek takatukuyikwa ambu jir. Or avak jirin or laha inak ji ihi yanga jivi orhi orok likwa jir. Uhu mbeek kavakava las nga nakwa ambu jir. Jip ji rupshi mendehe likwa jira. ²⁵Avui Wasilaka ortonom God oria. Uhu ortonom lerawu os Wasilaka nihi Jisas Kraisi lari orok nirin jvinari ri. Ortonom or hausihiki ukruharanda nga kwambu nga mbele mbele jivijivi indinga nga amber hom orhik nanda sir. Uhu ortonom mas or lihi ter or lihi kumak ermba ermbak er likwa ria. Omendinga sira. ^a

^x1:18 2 Pi 3:3 ^y1:20 Kl 2:7 ^z1:23 Sek 3:2; Rev 3:4
^a1:25 Ro 16:27; 2 Pi 3:18

Revelesen

1 Mashi Jisas Kraishi kaso mas wanyi wandari sir. Hako ter Avui Wasilaka Jisas Kraishi tavak or halashirik or nga mu korbak mashi kason saundunguara. Ol ornjik lerawun landa ma mbele mbele os kolok talakundarin li heyekmbaha mashi kason ormu saundunguara. Uhu ensel lar or mbashirik or taha ornjik lerawun landari ma Jonin or saweshinak or nga ma anandi ol Jisasin tiyandari ma ondon or sawekmbahan. ^{b2}Jon oto mbele mbele ol Jisas orin or mukuri ondo angop or heyerakoho jekamba karok ormu kayera. Uhu ormu mbara, “Mashi kaso Avui Wasilakahik tawa mashi sira. Uwosik omendinga sira.”

³Uwosik ma jir mashi kason heyeha ma anandin sawewak li misiwa ma jir ji rupshika. Unak ma ol mashi kason misindiyawa ma ondo er nga li rupshika. Mberem ushiwak? Mbele mbele os talakurik or mbahanda am pasir naw. ^c

Jon 7-pela sios provins Esiak lindari ondonjik jekamban or kaye ermberi

⁴An Jon anira. An mu jekamba kason a kayeha jir 7-pela sios provins Esiak lindsay amu ermbenduwa. Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waprushi orhi nga waphimbiji orhi nga or halashinak jihik si naka. Or ermba ermbak linda ria. Mas or lir ter or lihi kumak

er likwa ria. Halanak Masikome orhi^{1:4} or sia king or liwa mishik sinda oto waprushi orhi nga waphimbiji orhi nga jihik si naka. ^{d5}Jisas Kraisi Avui Wasilakahi mashi omendinga nom sawendari ri, mbeek mbafirimbandari ambu ri. Ma ol mas hahandari lal mbeek indik usahari ambu lir, wahau. Hako Jisas ortonom or haha maifu mendek usahari ri. Uhu malakama amber misambi torok fehenda lihi malakama ria. Halanak waprushi orhi nga waphimbiji orhi nga jihik si naka.

Jisas nirin or rupshi mendehe nirnjik hari ria. Fi orhik kavakava nihin or yokoshihindak orhi samban ni tlehe Avui Wasilakahi krahak nimu sinduwa. ^{e6}Uhu pris orhik nimu nanduwa. Uhu Avui orhinjik lerawun nimu landuwa. Uwosik halanak hi orhi wasilakak si nanak mbele mbele ondo amber orhi siyok li sinak ermba ermbak malakamak or naka. Ome sira. ^f

⁷Ji heyeka. Kumak avak lersuwu nindik indik takwa ri. Unak ma amber avak misokome lihik li heyekwa ri. Unak ma ol orin jimandingormenda ondo er nga li heyekwa ri. Ma amber orin li heyeha hishihi tlaholokwa lira. Omendinga sira. Mbele mbele ondo avak omendingak talakwa lira. ^g

⁸Avui Wasilaka ortonom kwambu ngashi ria. Orhinjik karem ormu mbara, “Antonom a maifu uhu na kumasinda nir. Mbele mbele ondo amber an uri lira. Uwosik os mendek li nakwa wolo an er

^{1:4}1:4 Mashi Grikik karem li kayeri sir, “Halanak 7-pela Masikome Avui Wasilakahi waphimbiji lihi nga waprushi lihi nga jirin li haka.” Maintontlo os li kayeri karem, Avui Wasilaka mbeek Masikome 7-pela ngashi ambu ri, wahau. Masikome orhi namtar nom nanda ria. Hako Masikome orhi oto wesambasa orhin simbalesik lirin or hari ri, karem uwosik li kayeri, Masikome 7-pela orhi ondo wesambasa lihin olmu handuwa.

^{b1:1} Rev 22:6 ^{c1:3} Rev 22:7,10 ^{d1:4} Kis 3:14-15; Rev 3:1; 4:5

^{e1:5} Sng 89:27; Kl 1:18 ^{f1:6} 1 Pi 2:9; Rev 5:10; 20:6

^{g1:7} Dan 7:13; Sek 12:10; Mt 24:30; Jn 19:34-37; 1 Te 4:17

a likwa nir.” Karem ormu mbara. Mas or liri, ter or lihi kumak er likwa ria. ^h

Jon Jisasin or heyeri

⁹ An Jon anira. An nga jir nga nakrem Jisasin ni hishindiya ni anatoloho nomorawu os orin tiyanda ma ondohik talakwa oson ni kishaha mbeek ni halakwa ambu nir. An mashi Avui Wasilakahin a sawehe mbele mbele Jisas or uhundari ondo nga a sawerik anin li toloho ailan Patmosik krawuk li lahara eweshiwak a lihi jekamba kason jirn-jik a kayehe amu ermbenduwa. ¹⁰ Sande wolok si narik kolok Masikome Avui Wasilakahi kwambu mende nga anhi ormu tara. Urik a misiri mashi las kuma yeje anhi fiwan li ufunandari hom osmu mbara, ¹¹ “Mbele mbele amber avak ol mi heyekwa ondon jekamba lasik mi kayehe sios 7-pela ondonjik ermbenak li ika, las Efesusik, las Smer-nak, las Pergamumik, las Taiatairak, las Sardisik, las Filadelfiak, las Laodisiak, karem ermbenak li ika.”

¹² Urik a tormblehe mashi os anin saweri oson a heyekurik amu ura. Uhu na heyeri, lam golik li uhunda 7-pela orok olmu sira. ¹³ Uhu na heyeri, mbele las lam ondohi nindik osmu ma hom naha sira. Kowe hambelaka las or faleshirik simbalesik kumbasantle nga nakrem simu arangora. Kufulombo las harkaship tombok ormu ishitangrira. Oso gol hom nari sira. ¹⁴ Masikukwa orhi avisha mendek sipsip kukwa hom mo lersuwu avisha hom nari sira. Uhu misokome orhi hi ukrundari hom nari vria. ¹⁵ Kumba orhi ta kapan or jiwak ni heyewak misokome lerna lernanda hom nari vria. Mashi orhin or mbari uku telemba lakak si takandari hom mbari

sira. ¹⁶ Uhu tashingra 7-pela tapmama orhi yok ormu toloro. Uhu bainat las yok yok li koshirik awundingak nandari las suwambushi orhi simu ralara. Uhu fumunyava orhi ta amba amban or jiwak ni heyewak si nanda hom nari sir. ^k

¹⁷ Urik orin na heyeye kolok, kumbamu orhi a rakatukuyihi ma hahandari hom amu naha wara. Urik tapmama orhin anhi or hauowehe normu mbara, “Ajewa hala. An a maifu uhu na kumasi mendenda nir. ¹⁸ Uhu ermba ermbak er a linda nir. An angop li jimandingormeshirik a haha indik a usaha ermba ermbak er a linda nira. An ki frijip a tolonda nira. Ki os akayanga os li hakunda nga os li haha li linda mishi oso nga na tolonda vria. Uwosik kumak ma ol hahandan avak a mbanak usahakwa lir. ¹⁹ Mbele mbele tol mi heyewa tondo nga mbele mbele ol kumak talakwak mi heyewa ondo nga jekambak kayeka. ²⁰ Tashingra 7-pela tapmama anhi yok wawa ondo nga lam 7-pela gol ondo nga angop mi heyewa lir. Maintontlo lihi karem, tashingra ol mi heyewa ondo ensel 7-pela sios orok fehenda lira. Lam ol mi heyewa ondo hovok sios 7-pela ondo lira,” karem ormu mbara.

Mashi kaso sios Efesusik linda ma ondonjik si iri

2 Uhu ormu mbara, “Mashi kas a mbawa kason mi kayehe ensel or sios Efesusik lindsay ermbenak si ika. An tashingra 7-pela tapmama yok a tolonda nira. Uhu lam gol 7-pela lihi nindik a yanda nira. Mashi kason jirn-jik amu sawenduwa. ^{m2} Angop a heyewa sir, nombo nombo os ji liwan. Uhu lerawu hava os ji lawan, mbeek ji halanda ambu sir, wahau. Kwambuk sitam-

^h1:8 Rev 21:6; 22:13 ⁱ1:13 Dan 7:13; 10:5 ^j1:14 Ese 43:2; Dan 7:9; 10:6; Rev 2:18; 14:2; 19:12 ^k1:16 Hi 4:12; Rev 2:12; 19:15

^l1:17 Ais 44:6; 48:12; Rev 2:8; 22:13 ^m2:1 Rev 1:16

bananda jir. Uhu haimba handambanda ma ondo angop ji heyewa lir, os li raha li mba, “Nir Avui Wasilakahi ma indingo nira.” Hako wahau, lir men haimba handambanda ma lir. Hako nombo os li rawa oson angop ji heyeyariwa sir. ⁿ³Uhu na heyewa, kwambuk ji sitambanaha hi anhik nomorawun jimu kishanduwa, mbeek lerawu oson ji lawan kremangrehewa ambu jir, wahau.

⁴Hako an mainkwambu las jirin a sawekwa karem, akri jishi wolok sunguwavu jihin ji tormbleri wolo anin wapnuku jihik ji eweri nira. Ter wahau, anin wapmantle jihik os jimu ya ewenduwa. ⁵Ji misi, mas mberem mberem ji naha ji tukuyir? Uhunda nahi, oson indiyok ji hishihi sunguwavu jihin indik ji tormblehe os mas ji nahanda hom ji naka. Uhu mbele mbele os maifu mendek ji uhunda hom erem ji uka. Os erem ji una ambu nahi, avak a raha lam os jihik nawa oson a lashinak men likwa jira. ⁶Hako nombo jivi mende os ji unda las a heyewa karem, jir mbeek Nikolasin^{2:6} tiyanda ma ondo li unda nombon rupshinda ambu jir. An ngana, an mbeek ma ondon a rupshinda ambu nir.

⁷Ma jir mambla ngashi jira. Mamblan yawur ji ewehe mashi kas Masikome Avui Wasilakahi siosin or sawewa kason ji misika. Ma ol kwambuk sitambanaha wutarin jiji tukruwa ma ondo avak a halashinak mi os ermba ermbak lindan handa mi nivi sihin akwa lir. Mi oso osmu Avui Wasilakahi nowe hevenik sinduwa.” ^p

Mashi kaso sios Smernak linda ma ondonjik si iri

⁸Uhu ormu mbara, “Mashi kas a mbawa kason mi kayehe ensel or sios Smernak lindanjik ermbenak si ika. Antonom a maifuhu na kumasi mendenda nira. Angop a haha indiyok a usahandak amu linduwa. An mashi kason jirnjik amu sawenduwa. ⁹Angop a heyewa jir, maome yoko vai erndakavak nawa jir. Uhu nomorawun kishawa jir. Hako misokome anhik a heyewa mbele mbele musha mendek nawa jir. Uhu ma ol jirin okolembawa ma ondon angop a heyewa lir. Lir lihinjik li mba, “Nir Avui Wasilakahi ma nira.” Hako, wahau, lir mbeek orhi ma ambu lir. Lir Laulakahi ma lira. ¹⁰Misi, nomorawu avak jirik talakwa sir. Hako ji ajewa hala. Ji misi, Laulaka avak or mbashinak jir lal li laha krawuk li ewekwa jir. Oso men jirin oweioweiheyewa sir. Nomorawu oso avak niri 10-pelakop ji kishakwa sir. Hako os anin ji tiyawan ji halawa hala. Oso er ji toltambanaha ji sihi ihi ji haka. Os erem ji u nahi, kumak presen las avak jirin a hakwa karem, os ermba ermbak linda oson jirin a hakwa sira. ^r

¹¹Ma jir mambla ngashi jira. Mamblan yawur ji ewehe mashi kas Masikome Avui Wasilakahi siosin or sawewa kason ji misika. Ma ol kwambuk sitambanaha wutarin jiji tukruwa ma ondo kumak os nindisik li hakwa wolo lir mbeek hakwa ambu lir, wahau, ermba ermbak linda oson a hakwa lira.” ^s

^{2:6}2:6 Nikolas oto haimba handambanda mashi karem sawendari ri, mbele mbele ol ji uwa men maome mbashikashiwak ji uwa sir. Mbeek masikomen uwak kavak nawa ambu sir.

ⁿ²2:2 1 Jn 4:1 ^{o2}5 Rev 3:3 ^{p2}7 Stt 2:9; Rev 22:2,19

^{q2}9 2 Ko 11:14-15; Rev 3:9 ^{r2}10 2 Ti 4:8; Je 1:12 ^{s2}11 Rev 20:14; 21:8

**Mashi kaso sios Pergamumik
linda ma ondonjik si iri**

¹²Uhu ormu mbara, “Mashi kas a mbawa kason mi kayehe ensel or sios Pergamumik lندانjik ermbenak si ika. Mashi oso karem, an bainat las yok yok li koshiwak awundingak nanda las a tolonda nira. Mashi kason jirin amu sawenduwa. ¹³Kuyanga os ji liwa mishi angop a heyenda sir. Laulaka angop hiniyin or hongoho or lihinda mishi sira. Hako jir mbeek anin halanda ambu jir, wahau. Kwambuk er ji toltambana sinda jir. Mbele mbele kava os Antipasin li uri angop ji heyeri sir. Mashi omendinga anhin or sawerik li mandingormeri ria, kuyanga jihi Laulaka linda mishi orok. Hako oso wolo jir mbeek anin halari ambu jir, wahau. Kwambuk sitambanari jir.

¹⁴Hako an mainkwambu las jirin a sawekwa karem, mberem ushiwak ji halashiwak jir lal mbele mbele kava os Balam mas or uhundari hom li undu? Balam oto karem undari ria. Mas ma lar, hi orhi Balak, oton or saumukoloshirik or ihi ma Israelik fehenda ondon or haimba handambashirik kavakavan uri lir. Akwa ol ma tavak li undari god ondonjik li nambundarin ari lir. Uhu nokophirimbirindarin er nga uri lir. ¹⁵Uhunda hom jir erem, jir lal os mas li undari hom ji uhu Nikolashi mashin tiyanda jir. Uhu mbele mbele kavakava os or mbahanda hom unda jir. ¹⁶Hako avak kavakava os ji unda oson ji heyehe ji mba, “Kas karem ni uri oso

kava sir.” Karem ji mbaha sunguwavun ji tormbleka. Os wavun ji tormblena ambu nahi, avak a raha bainat awu os suwambushi anhi wawak a jikwa jira. ^u

¹⁷Ma jir mambla ngashi jira. Mamblan yawur ji ewehe mashi kas Masikome Avui Wasilakahi siosin or sawewa kason ji misika. Ma ol kwambuk sitambanaha wutarin jihi tukruwa ma ondo avak akwa ol wanyi wanda mana, karem li ushanda lal a hanak akwa lir. Uhu sunja avisha las er nga a hakwa lir. Uhu sunja orok hi akri las a kayekwa sir. Unak ma lar mbeek hi oson heyekwa ambu ri. Ma or sunja oson lawa ortonom or heyekwa sir.” ^v

**Mashi kaso sios Taiatairak
linda ma ondonjik si iri**

¹⁸Uhu ormu mbara, “Mashi kas a mbawa kason mi kayehe ensel or sios Taiatairak lندانjik ermbenak si ika. An Jikisi Avui Wasilakahi nira. Misokome anhi hi ukruharanda hom nanda vria. Kumba anhi ta kapan or jiwak ni heyewak misokome si lerna lernanda hom nanda vria. Mashi kason jirin amu sawenduwa. ^{w19}Angop a heitakowa jir, nombo nombo os ji liwa liwan. Ma amber ji rupshihi mashi anhin ji misindiyaha kwambuk sinda jir. Uhu man ji jelyanda nombo jihi oso nga angop a heitakonda sir. Mas wolo mbeek erem nandari ambu jir. Hako ter os erem ji uwa nombo oso osmu wasilaka mendek nawak amu heyenduwa.

²⁰Hako mainkwambu las jirin a sawekwa karem, mberem ushiwak

^t2:14 Nam 22-24; 25:1-2; 31:16; 2 Pi 2:15 ^u2:16 Rev 3:11

^v2:17 Kis 16:4,14-15,33-34; Ais 62:2; Jn 6:48-50 ^w2:18 Rev 1:14-15

nokove Jesebel oson^{2:20} ji halashiwak anhi ma ondon si laha iwak nombo kavak li indu? Sir sihinjik, “An profet anira,” karem si mbaha ma ol lerawu anhin landa man si haimba handambawak li nokophiribirih akwa ol ma tavak li unda god ondonjik li nambundan li andu. ^{x21}Am wavu sihin tormblekundas mbe? Karem mbaha a halashiwak osmu linduwa. Hako wahau, sir mbeek kavakava os si undan halaha wavu sihin si tormblekwak a heyewa ambu sir, wahau. ²²Hako misi, avak a unak jipmiskavamisi wasilaka mendek sihik nakwa sir. Unak ma ol sir nga kavakavan uwa ondo avak er nga nomorawu wasilakan kishakwa lira, os wavun li tormblehe kavakava li undan li hala nahi ambun. ²³Ol sirin tiyanda ma ondo er nga na mandingormekwa lir. Ushinak sios amber hom li heyeka, an mbele mbele os sunguwavu mahik tasandan na oweiweiheyenda nira. Uhu lerawu os li lahanda ambe ambe lihik a heyeh wasan a handa nira. ^{y24}Hako jir sios Taiatairak fehenda ma amber mbeek os si mbawa mashin misindiyanda ambu jir. Uhu Laulakahi shiwanyi mashik si ewesawendari oson mbeek ji misihi ji tiyanda ambu jir. Uwosik an mbeek mashi las nga ji tiyakmbaha na mbawa ambu nir. ²⁵Hako mbele mbele ol ji toltangriwa ondo nom er ji toltambananak indiyok a raka. ^z

²⁶Ma ol kwambuk sihi mblarnaha wu-tarin jiji tukruwa ma ondo mbele mbele ondo mendek li nakuna wolo lirin a mbashinak malakamak li naha li hau-sishinak ma amber lihi siyok sikwa lira. ^{a27}Ushihi lir avak kwambu mendek ma ondon jilantlelakwa lir, os ma pavin li jilatavalanda hom. Kwambu os lirin a hakwa Avui anhi anin or hahanda hom avak lirin erem a hakwa lira. ²⁸Uhu lir avak tashingra or nirsumbuk tasandan a hakwa lir. ^b

²⁹Ma jir mambla ngashi jira. Mamblan yawur ji eweh mashi kas Masikome Avui Wasilakahi siosin or sawewa kason ji misika.”

Mashi kaso sios Sardisik linda ma ondonjik si iri

3 Uhu ormu mbara, “Mashi kas a mbawa kason mi kayeh ensel or sios Sardisik lindanjik ermbenak si ika. An Masikome Avui Wasilakahin simbalesik^{3:1} a tolonda nira. Tashingra 7-pela er nga a tolonda nira. Mashi kason jirin amu sawenduwa. Angop a heitakowa sir, nombo nombo os ji liwa liwan. A misiwa ma misambik fehe amber jirin li heyeh li mba, “Sios toso jivik nanda sira.” Hako na heyewa, wahau. Jir angop ma hahanda hom nawa jir. ^{c2}Hako indik ji usahaka. Mbele mbele jivi os mas ji unda hom indik ji unak wasilakak si naka. Las avak mendek si nanda ngashi. Mberem ushiwak? Na heyewa nombo os ji liwa liwa oso

^{2:20}**2:20** Mas wolo yanga Israelik fehe ma ondo king lihi, hi orhi Ahab, haiten nokove las, hi sihi Jesebel, oson lari ri. Urik Jesebel oso nombo nombo os mbele mbele kavakavan undarin si mukurik or mbashirik ma Israelik fehe erem undari lir (1 King 16:31). Jon Jesebel os or mbari oso Jesebel oso nembes, nokove anandin or mbari sir. Nokove oso, os Jesebel mas si undari hom, mbele mbele kavakavan si mukurik sios Taiatairak lindari ma ondo erem kavakavan uri lir.

^{3:1}**3:1** Heye Revelesen 1:4.

^{x2:20} 1 Kin 16:31; 2 Kin 9:22 ^{y2:23} Sng 7:9; Jer 17:10; Rev 20:12-13

^{z2:25} Rev 3:11 ^{a2:26} Sng 2:8-9 ^{b2:28} Rev 22:16 ^{c3:1} Rev 1:4,16

mbeek Avui Wasilakahi misokomek or heyewa jivi mendek nawa ambu sir, wahau. ³Kolo wolo mendek sunguwavun ji tormbleri wolok ji misihinda mashi oson indik ji hishika. Indik ji hishihi sunguwavun ji tormblehe armek ji tiyaka, os mas ji tiyandari hom. Os ji suknyawan ji halana ambu nahi, tumsar hirnyanda ma hom a raha jirin kavak a nakwa nir. Os a rakwa wolo mbeek ji heyekwa ambu sir. ^d

⁴Hako ma amber ol sios Sardisik linda ondo mbeek kavakavan li uhu kowe lihin li uwak kavak nanda ambu lir. Lal mbele mbele ol li unda jivikop nanda lir. Karem uwosik lir avak kouavishan li falehe an nga nakrem ni yakwa lira. ^{e5}Ma ol kwambuk sihi mblarnaha wutarin jihi tukruwa ma ondo avak kouavishan a hakwa lir. Uhu mbeek hi lihi os Avui Wasilakahi buk^{3:5} orok a kayehendan a mbrokokwa ambu nir, wahau. Kumak Avui anhi nga ensel orhi ondo nga misokome lihi li siwa wolo avak a sawekwa nir, “Ma ondo anhi ma lira.” ^f

⁶Ma jir mambla ngashi jir. Mamblan yawur ji ewehe mashi kas Masikome Avui Wasilakahi siosin or sawewa kason ji misika.”

Mashi kaso sios Filadelfiak linda ma ondonjik si iri

⁷Uhu ormu mbara, “Mashi kas a mbawa kason mi kayehe ensel or sios Filadelfiak lindanjik ermbenak si ika. An ma warna ma indinga anira. Mbele mbele omek nanda tontlo anira. King Devithi kin a tolonda nira. Akayangan a sutlawa, ma lar mbeek oson koson-

dahi ambu ri. Akayangan a kosowa, ma lar mbeek oson sutlandahi ambu ri, wahau. Mashi kason jirnjik amu sawenduwa. ^{g8}Nombo nombo os ji liwa liwan angop a heitakonda sir. Na heyewa kwambu mende nga nanda ambu jir. Hako mashi anhin ji misihi anin ji tiyanda nombo oson mbeek halanda ambu jir. Uwosik akayanga las jirnjik a sutlashiwak osmu nanduwa. Ma lar mbeek akayanga orok ji layikwan pantlekwa ambu ri. ^{h9}Laulakahi krahak sinda ma ondo karem mbanda lir, “Nir Avui Wasilakahi krahak sinda ma nir.” Hako lir wahau, mbeek orhi ma ambu lir. Lir haimba handambanda ma lira. Misi, avak a unak li taha jihi siyok likwa lir. Uhu avak os jirin a rupshihi wavu anhi a ewendan heyekwa lir. ⁱ¹⁰Jir mashi anhin ji tiyaha nomorawu ol jihik talawan kishanda jir. Karem unda osik avak jirin armek a arangoshinak likwa jir, os nomorawu laka oso ma misambik fehehik si talaha lirin si oweioweihyekuna wolon. ^{j11}Avak tumsar a rakwa ona. Mbele mbele os ji tolowa yawur er ji toltambanaka. Oson kwambuk ji tolo nahi, ma lar mbeek malakamahi hat os jihik a falekmbaha a laharawan masnalakwa ambu ri.

¹²Ma ol kwambuk sihi mblarnaha wutarin jihi tukruwa ma ondo avak wormbonawa hom a faleshinak Avui anhi aka orhik kwambuk sikwa lira. Uhu mbeek aka oson halaha indik hikrik layikwa ambu lir, wahau. Avui anhi hi orhi nga, kuyanga orhi hi oso er nga, lihi a kayekwa nir. Kuyanga oso Jerusalem akri sira. Oso hevenik takakwa sir. Uhu

^{3:5}**3:5** Ma ol ermba ermbak lindakwa ma ondo hi lihi angop Avui Wasilakahi buk os hevenik nanda orok li kayeri sir.

^d**3:3** Mt 24:43-44; 1 Te 5:2; Rev 2:5; 16:15 ^e**3:4** Ju 23

^f**3:5** Kis 32:32-33; Mt 10:32; Lk 10:2; 12:8 ^g**3:7** Ais 22:22 ^h**3:8** 1 Ko 16:9

ⁱ**3:9** Ais 45:14; 49:23; 60:14; Rev 2:9 ^j**3:10** Lk 21:19; 2 Ti 2:12

hi akri anhi oso nga lihih a kayekwa sir.
k

¹³Ma jir mambla ngashi jira. Mamblan yawur ji ewehe mashi kas Masikome Avui Wasilakahi siosin or sawewa kason ji misika.”

**Mashi kaso sios Laodisiak
linda ma ondonjik si iri**

¹⁴Uhu ormu mbara, “Mashi kas a mbawa kason mi kayehe ensel or sios Laodisiak lindsay ermbenak si ika. An mashi omekop mbanda ma anira. Mbele mbele os Avui Wasilaka uhunda ondon omendingak a sawenda nira. Mbeek mbele las a wanyinda ambu nir. Anhih mbele mbele amber ondo Avui Wasilaka uri lira. Mashi kason jirin amu sawenduwa. ¹⁵Nombo nombo os ji liwa liwan angop a heitakowa lir. Jir mbeek anin tura mendenda ambu jir. Hako mbeek anin rupshi mendenda ambu jir. Os anin ji tura nahi, mo ji rupshi nahi, wa mberem uwana. ¹⁶Hako wapmantlek ji ya ewenda osik jirin amu tura mendenduwa. ¹⁷Jihinjik ji yerkujihi karem mbanda jir, “Nir ya ngashi nir. Mbele mbele ngashi nir. Mbele las mendek ni nanda ambu nir.” Karem mbanda jir. Hako wahau, mbele mbele ngashi ambu jir. Ernda indingo jir. Jir misokome tumuhu serembomba yanda jir. Hako os erem ji nawa mbeek jihinjik heyehe hishiyarinda ambu jir. ¹⁸Hako mainkwambu las jirin a sawekwa karem, gol anhi os hi ushindak jivik nawa oson ji frungawuhu ya nga jivai naka. Kouavisha anhin ji frungawuhu os ji serembomba yawan ji fale arangoka. Marasin anhin ji frungawuhu misokome jihin ji tahandanak yawur jivai heyeka. ¹⁹Ma ol a rupshi mendenda ondon

a ngriasawehe na tolo wornashinak kavakava ol li unda ondon li halaka. Uwosik wavu jihin ji tormblehe anin ji tiyaka. °

²⁰Misi, akayangak a sihi namu ushanduwa. Os ma lar mashi anhin or misi nahi, akayangan or sutlashinak a ihi layika. Uhu or nga nakrem shi aka. ²¹An awun a uhu wutari ondon angop a jiji tukruhundari osik Avui anhi nga shimu linduwa. Uwosik ma ol kwambuk sihi mblarnaha wutarin jiji tukruwa ma ondo avak a halashinak an nga nakrem ni linak ma anandi ondo nihi siyok sikwa lir.

²²Ma jir mambla ngashi jira. Mamblan yawur ji ewehe mashi kas Masikome Avui Wasilakahi siosin or sawewa kason ji misika.” Karem ormu mbara.

Hevenik Avui Wasilakan li lotu uri

4Ushirik indik a heyeri, akayanga las hevenik osmu sutlaha sira. Urik a misirik ma or mas fiwan li ufunandari hom anin saweri ma oto indik anin or ushaha ormu mbara, “Mir torok rasanak mbele mbele ol kumak talakwan a mukushinak heye.” ²Urik kolok Masikome Avui Wasilakahi anhih ormu layira. Urik a heyeri, kolok sia king las hevenik simu sira. Urik ma lar orok ormu lira. ³Ma oto fumunyava orhi lerna lernarik a heyeri nikri nalok nari sira, os sunja arme ondo undari hom. Urik hoptle nikriwa lar orin tala yantleri ri. ⁴Urik a heyeri, malakama lindari kawu 24-pelak sia king oson tala yantleri lir. Urik a heyeri, maifuk sindari ma 24-pela ondo kawu orok liri lir. Kouavisha nga malakama falendari hat gol nga masiji lihih faleri lir. ⁵Urik sia king sindari mishi orokop makrurik osmu lervla

^k3:12 Ais 62:2; 65:15; Rev 14:1; 21:2 ^l3:15 Ro 12:11 ^m3:17 Lk 12:21; 1 Ko 4:8 ⁿ3:18 Ais 55:1; Rev 4:4 ^o3:19 1 Ko 11:32; Hi 12:6; Rev 2:5
^p3:20 Jn 14:23 ^q4:1 Rev 1:1,10 ^r4:2 Ais 6:1 ^s4:3 Ese 1:28 ^t4:4 Rev 3:18

mblalanara. Urik lam 7-pela orok ukruri lir. Lam ondo Avui Wasilakanjik lerawun landari Masikome lira. ^{u6}Urik a heyeri, mbele las solwara hom nandari orok er nga nari sir. Oso ukngambayi hom nari sir.

Urik a heyeri, mbele lal ensel hom nandari ondo tovro kavrok sia king oson li tala yantlehe yok yok siri lira. Misokome musha mendek kuma yoko lihi nga wavu yoko lihi nga nandari lira. ^{v7}Mbele lal ensel hom nandari ondo lihi lar laion hom, lar bulmakau hula hom, lar ma fumunyava hom, lar apkumbono or fruyanda hom nari lira. ⁸Lir amber shervle 6-pela ngashi lir. Misokome lihi musha mendek maome lihi nga shervle siyoko nga nari lir. Uhu niri tandi karem mbandari lir, “Avui Wasilaka ortonom kwambu ngashi ria. Or ma worna, worna, worna indinga ria. Mas or lir, ter or lihi, kumak er likwaria.” ^w

⁹Karem li mbaha Avui Wasilaka or sia king orok ermba ermbak linda oto hi orhin li hausimbausihi mbele mbele ol or urin armesarmek mbandari lira.

¹⁰Os erem li uri wolo maifuk sindari ma 24-pela ondo kumbamblurik li raka lihi avermbuwaha ma or ermba ermbak linda onton hausimbausindari ola. Uhu hat lihin li tloloho os or liri mishik li ewehe hukwan karem limu korora, ^x

¹¹“Mir Wasilaka nihi mira. Mir Avui Wasilaka nihi mira. Mirtonom mbele mbele amber ol mi hishingan uri oma. Uhundak ondo olmu nanduwa. Karem unda osik ma amber hom hi mihi nom li hausimbausihi kwambu mihi siyok sikwa ola.”

Jon jekamba las warefi hom nandari ondok li loko arangoshirik wahandarin or heyeri

5 Urik a heyeri, ma or sia king orok lindari ma oto orok or lihi tapmama orhi yok jekamba las ormu tolora. Jekamba oso yok yok li kayehe li hevehe li mborngoloho warefi hom nandari 7-pela ondok li lokoshirik nandari sira. Ma lar mbeek mas os orok li kayehendarin heyendari ambu, wahau. ^{y2}Urik a heyeri, ensel kwambu lar wasilaka mendek ormu mbara, “Ma lawe mende jivi indingak or nahanda osik avak warefi hom nanda os jekamban li lokondari ondon jako ermbehe jekamba oson hornogoku?” ³Hako erem nanda ma lar mbeek lasik linda ambu ri, wahau. Heven yoko mende, misambi yoko mende, misambi siyok er nga mende. ⁴Uhunda osik ma lar mbeek jekamba oson hornogoho heyekwa ambu ri, wahau. Karem a hishihi warje mende nga amu tlara. ⁵Urik maifuk sindari ma 24-pela lihi lar or taha ormu anin sawera, “Tlawa hala, misi, ma or kraha Judahik fehenda, Laion, karem li ushanda ma oto nirambara King Devithi ria.” ^{5:5}Ortonom angop wutarin or jihi tukrundari osik avak 7-pela warefi hom nanda os jekamban li lokohondarin jako ermbehe jekamba oson horngokwa ria.” ^z

Jon sipsip jikisin or heyeri

⁶Urik Sipsip Jikisi or li mandingor-mendari hom nandarin amu heyera. Sia king orok pasir ormu sira. Urik mbele lal tovro kavro ensel hom nandari ondo nga maifuk sindari ma 24-pela ondo nga orin orok li ruwurala yantleshirik lihi nindik

^{5:5}5:5 Ma oto Jisas oria.

^{u4:5}4:5 Ese 1:13; Sek 4:2; Rev 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 ^{v4:6}4:6 Ese 1:5-10,22; 10:14

^{w4:8}4:8 Ais 6:2,3; Ese 1:18; 10:12 ^{x4:10}4:10 Rev 7:10,15; 19:4

^{y5:1}5:1 Ais 29:11; Ese 2:9-10 ^{z5:5}5:5 Stt 49:9; Ais 11:1,10; Rev 22:16

ormu sira. Marsayi orhi nga misokome orhi nga 7-pelak nari lir. Ondo Avui Wasilakahi Masikomen heimari lira. Ondon or halashinak misamsumbu lersuwu sumbuk li yakmbaha ormu mbara. ^{a7}Urik Sipsip Jikisi or ihi jekamba os ma or sia king orok liri ma otohi tap-mama yok warin ormu lara. ⁸Am or ihi jekamba oson or larik, kolok ensel hom nandari tovro kavro ondo nga maifuk sindari ma 24-pela ondo nga orhi kumbamuk limu raka lira. Lir amber gita hom nandari nga hambiya gol nga tolori lira. Hambiya orok arme kuvasahandari osmu hikrisha hom tlehe lawura. Oso Avui Wasilaka orhi ma orin li beten undarin heimari sira. ^{b9}Uhu hukwa las karem limu korora,

“Mirtonom jivik mi naha jekamba oson mi laha jako ermbekwa mira. Mberem ushiwak? Mir angop li jimandingormeshirik hari oma. Uhu fleya hom fi mihi si ngoroshirik ma misambik fehen indiyok mi laha Avui Wasilakan mimu hara. Samba apsham aspham fehendari, mashi apsham apsham mbandari, ma ome apsham apsham nandari, yanga yangak fehendari ondon indik lari mira. ^c

¹⁰Uhu mi ushihindak ma ondo amber hom Avui Wasilakahi krahak li sihi orhi prisik nanda lir. Unda osik lir avak misambin arango ho washilikwa lira.” ^d

Sipsip Jikisi hi orhin li hauoweri

¹¹Urik indik a heyeye na misiri ensel musha mende, mbeek li kantim undahi ambu, sia king oso nga ensel hom nandari tovro kavro ondo nga maifuk sindari ma 24-pela ondo nga li sindari

mishik li ruwurala yantlehe wasilakak hukwan limu korora, ^e

¹²“Sipsip Jikisi or li jimandingormeri ortonom hi orhin nimu hauowekuwa. Ortonom kwambu ngashi, mbele mbele jivi ngashi, wappij hishiyarinda ngashi, kwambu mende nga nanda ria. Uhunda osik ma amber hom orin li rupshihi hi orin li hauowehe armesarmek orin li mbaka.”

¹³Urik a misirik mbele mbele amber Avui Wasilaka or uhundari ol hevenik nandari, misambik nandari, misam siyok nandari, solwarak nandari ondo amber hom limu mbara,

“Nir ma or sia king orok linda nga Sipsip Jikisi nga frirtonom ni hausimbausihi ni rupshihi ermba ermbak armesarmek ni mbakwa vria.”

¹⁴Karem li mbarik ensel hom nandari tovro kavro ondo er nga limu mbara, “Omendinga sira.” Urik maifuk sindari ma 24-pela ondo kumbambongon li huvuhu fririn limu hauowera.

Sipsip Jikisi jekamba os warefi hom nandak li lokondarin or jakori

6 Urik a lihi na heyerik, Sipsip Jikisi or sihi jekamba oson or toloho os warefik li lokohondari namtas ormu jakora. Urik a misirik ensel hom nandari tovro kavro namtar lihi makrundari hom ormu mbara, “Mir ta!” ^{f2}Karem or mbarik, kolok hos avisha lar amu heyera. Ma or hos orok liri oto sayi sarnjava nga or toloho normu lira. Uhu hat malakama falendari las orin li faleshirik awun ukurik ormu ira. Awu awu ol or uri ondo er or jihi tukrurakori lir. ^g

³Urik a heyerik, Sipsip Jikisi os li lokohondari las er nga ormu jakora. Urik a

^{a5:6} Sek 4:10; Jn 1:36; Rev 13:8 ^{b5:8} Sng 141:2; Rev 8:3-4

^{c5:9} Sng 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 ^{d5:10} Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; 20:6

^{e5:11} Dan 7:10; Hi 12:22 ^{f6:1} Rev 4:6; 5:1 ^{g6:2} Sek 1:8; 6:1-6

misirik ensel hom nandari tovro kavro lihi lar ormu mbara, “Mir ta!” ⁴Karem or mbarik a heyeri, hos nalo lar ormu tara. Uhu ma or hos orok liri oto bainat wasilaka las orin li harik or laharaha nor aukup korokurik ormu ira. Ushirik ma misambik fehe lihi ambek awun li uhu limu anajilamandingormelara. Uhu os li waphimbijihli li lindari osmu mendek nara.

⁵Urik a heyerik, kolok Sipsip Jikisi os li lokohondari las nga ormu jakora. Urik a misiri ensel hom nandari tovro kavro lihi lar ormu mbara, “Mir ta!” Karem or mbarik a heyerik hos tle lar ormu tara. Ma or hos orok liri oto skel las nga tava orhik ormu tolora. ⁶Urik a misiri ensel hom nandari tovro kavro ondohi nindik mashi las karem simu mbara, “Lerawun ji laka. Lerawu jihin ji larakoshinak ma misambik fehe erenghambar li likwa lir. Oro wolok de namtas lerawun li la nahi, wit bret namtar nom mo bali^{6:6} bret nalmingrip lakwa lir. Hako jir avak mi oliv nga wain nga kavak ji nawa hala!”

⁷Urik a heyerik, Sipsip Jikisi os li lokohondari las nga ormu jakora. Urik a misirik ensel hom nandari tovro kavro lihi lar ormu mbara, “Mir ta!” ⁸Karem or mbarik a heyeri, kolok hos aflornivi lar ormu tara. Ma or hos orok liri oto hi orhi, “Man mandingormenda ma ria.” Urik ma lar hi orhi, “Os li haha li linda mishi,” ormu orin lundiyaha rara. Urik kwambu os ma misambik fehendan fri mandingormekurin fririn limu hara. Urik ma misambik fehe ondon kraha tovro kavrok fri halashirik li sirik kraha namtas frimu mandingormera. Nombo os man fri mandingormeri karem, lal awun li uhu li mandingormeshirik hari

lir, lal erengharik hari lir, lal kavamisihi hari lir, hovok lal asa tarmbe mandingormeshirik hari lir. Os man li mandingormeri nombo karem nari lir. ^h

⁹Urik a heyerik, Sipsip Jikisi os li lokohondari las nga ormu jakora. Urik a heyerik, ma ol Avui Wasilakahi mashin laha sawendari ma ondo masakome lihin amu heyera. Avui Wasilakahi mashin li sawendari osik li mandingormeri lir. Ondo olmu alta os ofan li ewe suwundari alta siyok siri lira. ¹⁰Orok li sihi limu mbara, “Avui Wasilaka mirtonom ma worna ma indinga mira. Mbele mbele omendinga tontlo mira. Mir omendinga mira. Mberem jishi wolo mendek ma ol nirin kavakavak nahanda ma ondon wasan mi haku?” ¹¹Karem li mbarik kouavishan lirin li haha limu mbara, “Kandakar nga ji nikishinak wutari avak nakrem lerawun ji landa ma nga, sanjemunda jihi nga, os jirin li mandingormendari hom lirin li mandingormeshinakop Avui Wasilaka wasan lirin ukwaria.” ⁱ

¹²Urik a heyerik, Sipsip Jikisi os li lokohondari las nga ormu jakora. Urik nenawu wasilaka misambik simu jira. Urik ta simbalesik tletlehongori ria. Urik niyaka fi hom haviri sira. ^{j13}Urik tashingra misambik kongorakari lira, os suwa wasilakak si rasaha mi fik oson si uwak mi siji sembe sihi li tikri rakandari hom. ^{k14}Urik lersuwu nga mendek nari sira, os matin li hevehe li hainduvundari hom. Urik telemba nga ailan nga os li sindari mishin li halaha limu wanyira. ^{l15}Urik ma amber, malakama nga, gavmanhi lerawun landa ma nga, maifuk sihi awun undari ma nga, ya mbele mbele nga nandari ma nga, akishmakisha ma nga,

^{6:6}**6:6** Bali ondo rais siji hom nanda lir. Israelik fehe ma Bretin li undari lir. Wit siji ya lakak li landari lir, hako bali siji ya awarikandak li landari lir.

^h**6:8** Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; 14:21 ⁱ**6:11** Rev 7:9,13; 19:14 ^j**6:12** Mt 24:29; Ap 2:20; Rev 8:12; 11:13; 16:18 ^k**6:13** Ais 34:4 ^l**6:14** Rev 16:20

amber hom limu tulura. Li tuluhu tel akak li layi wanyikurik mo telembak li lawuhu sunjamanjak li wanyihi li likurik olmu ura. ^{m16}Uhu telemba nga sunja nga li sawehe limu mbara, “Jir avak nirin armek arangoshinak ni lika. Ma or sia king orok linda nga Sipsip Jikisi nga frir avak waplelenaha rakwa vria. ⁿ¹⁷Nirin fri kavak nakwa wolo osmu pasir nanduwa. Ushiwak opmu waplelena mendenduwa. Ma lar mbeek tulundahi ambu ri, wahau.” ^o

144,000 ma Israelik fehenda Avui Wasilakahi watlak li ewendari

7 Urik a heyerik, ensel tovro kavro misamsumbu yok yok li sihi suwa rasandarin limu toltangrira. Mberem ushirik? Las avak suwa si rasaha misambi, solwara, mi ama nga si unak kavak li naku. ^{p2}Urik a heyerik, ensel lar ta rasandari yok or taha Avui Wasilakahi watla, os ma orhin or ewekurin, tava orhik ormu toloro. Uhu ensel tovro kavro ol suwan toltangrindari ondon ormu wasilakak sawembara karem, ³“Jir avak misambi nga lersuwu nga mi ama nga kavak ji nawa hala. Awarsinak ol Avui Wasilakahi lerawun landa ma ondon minyangambi lihik watlak ni eweshinak mbele mbele ondon kavak jivai naka.” ^{q4}Urik li mbarik a misiri ma ol Avui Wasilakahi watlan li ewendari ma ondo 144,000-ik nari lir. 144,000 ma ondo Kraishi ma amber ondon heima-handa sira. Lir 12-pela kraha Israelik fehendak nari lira, ^{r5}12,000 kraha Judahik, 12,000 kraha Rubenhik, 12,000 kraha Gathik, ⁶12,000 kraha Aserhik, 12,000 kraha Naptalihik, 12,000 kraha Manasehik, ⁷12,000 kraha Simeonhik, 12,000 kraha Livaihik, 12,000 kraha

Isakarhik, ⁸12,000 kraha Sebulunhik, 12,000 kraha Josephik, 12,000 kraha Benjaminhik, karem nari lira.

Hulaima nokopma musha mendek Avui Wasilakan li lotu uri

⁹Urik a heyerik, kolok ma musha mendek sia king sindari mishi orok Sipsip Jikisi fumunyava orhi yok limu tirsaha sira. Ma ondo warje mende nga nari lir. Mbeek ma lar kantim undahik nari ambu lir. Ma ondo maome apsham apsham nandari, samba apsham aspham tlendari, yanga yangak fehendari, mashi apsham apsham mbandari lir. Kouavishan li falehe siyahando tavan li tlehe tolori lira. ¹⁰Uhu limu ushambara, “Avui Wasilaka sia king orok linda nga Sipsip Jikisi nga frirtonom nirin fri lashihindak jipjip nimu linduwa.” ^s

¹¹Urik ensel ondo amber hom sia king oso nga, maifuk sindari ma 24-pela ondo nga, ensel hom nandari tovro kavro ondo nga, li siri mishik li sirala yantlehe kumbambongon li huvuhu Avui Wasilakan limu hausimbausira. ¹²Uhu limu mbara, “Omendinga sira, Avui Wasilaka nihi malakama ria. Or kwambu ngashi ria. He, kwambu amber hom orhik nanda sira. Or wappjip hishinda ngashi ria. Uhu mbele mbele tontlo ria. Ermba ermbak hi orhin ni hauowehe armesarmek ni mbakwa ria.” ^{t13}Urik maifuk sindari ma 24-pela lihi lar anin ormu silira, “Kouavishan falewa ma ondo lawe lir? Mbeek fehe lir?” ¹⁴Karem or silirik amu mbara, “Awasayi, an ondon na heyenda ambu nir. Hako mir angop mi heyenda lir.” Urik ormu mbara, “Ma ondo nomorawu wasilaka oso si talari wolo kwambuk li sihi toltambanaha mbeek halari ambu lir. Uhu kowe lihin

^{m6:15} Ais 2:10,19,21 ^{n6:16} Lk 23:30 ^{o6:17} Jol 2:11; Mal 3:2

^{p7:1} Jer 49:36; Dan 7:2 ^{q7:3} Ese 9:4,6; Rev 9:4 ^{r7:4} Rev 14:1,3

^{s7:10} Rev 4:10 ^{t7:12} Rev 5:12

angop Sipsip Jikisi fi orhik li yokoshirik jivi mendek nari lir. ^{u15}Karem uhunda osik lir Avui Wasilakahi sia king orok li sihi tempel aka orhi orok niri tandi ornjik lerawun landa ola. Uwak lirin armek or arangoshiwak jip linda ola. ¹⁶Lir mbeek indik erenghaha jekapnashi lihi hatlayinak uksem akunak mbakwa ambu lir. Ta mbeek maome lihin ukorokwa ambu ri, wahau. ^{v17}Sipsip Jikisi or sia kingik linda oto lirin washilikwa ora. Uhu lirin or laha uknjele mende orok or laha inak uksem akwa ola. Uku oso ermba ermbak lindan handa sira. Unak Avui Wasilaka mi uku lihin or fiyi ermbeshinak mbeek indik tlakwa ambu lir.” ^w

Sipsip Jikisi warefi yervle os jekamban li lokohondarin or jakori

8 Sipsip Jikisi warefi yervle os jekamban li lokohondarin or jakorik, kolok mbele las mbeek hevenik hukwasiri ambu sir, wahau. ²Urik ensel 7-pela ondon a heyerik, Avui Wasilaka linda mishi orok li sirik fiwa 7-pelak li harik limu lara.

³Urik ensel lar hambiya las golik li undari mbele mbele arme kuvasahandarin li ewendarin or toloho alta os ofan li ewe suwundari mishi orok ormu sira. Alta oso golik li uhundari sira. Oso Avui Wasilakahi sia king sindari mishik sindari sira. Urik mbele mbele ol arme kuvasahandarin orin limu hara. Unak ondon or laha Avui Wasilakahi ma os orin li beten undari nga or tirsaha ofa hom or suwukmbahan. ^{x4}Or suwurik mbele mbele arme kuvasahandari nga os li beten undari nga hikrisha hom Avui

Wasilakahik simu tlehe lawura. ⁵Ushihi hi las alta orok or mbirishihi hambiya orok or hal ewehe misambik or ermberik simu layira. Si layirik si krulatavalaha si lervla mblalanaha nenawu simu jira. ^y

Ensel tovro kavro fiwan li ufunari

⁶Urik ensel 7-pela fiwa lihin li toloho li ufunakurik limu hundujera.

⁷Urik ensel maifu fiwa orhin or ufunarik ais^{8:7} nga hi nga fi nga li tirsaha misambik li ermberik limu takara. Urik misambi nga mi ama nga krivi nalmingripmbak li eweshirik krivi namtas hi er simu urakora. Uhu mingrimboska amber hom er nga simu urakora. ^z

⁸⁻⁹Urik ensel ome lar fiwa orhin or ufunarik telemba laka hom nandari las hi hom si ukruhu solwarak simu layira. Urik solwara nga mbele mbele ol solwarak fehenda nga sip ol solwarak yandari nga krivi nalmingripmbak li eweshirik limu sira. Urik solwara krivi las fikop simu havira. Urik mbele mbele ol solwarak fehenda er limu harakora. Urik sip ondohi krivi las kavak er simu narakora.

¹⁰⁻¹¹Urik ensel ome lar fiwa orhin or ufunarik tashingra lar mawale hom or ngokishaha ormu ukuk rakara. Tashingra oto hi orhi, “Jeseng anda.” Urik uku amber krivi nalmingrip li eweshirik krivi lasik or takaha uku oson or urik kavak er simu nara. Urik ma musha uku oson li aha er limu harakora. ^a

¹²Urik ensel ome lar fiwa orhin or ufunarik ta niyaka tashingra krivi nalmingripmbak li eweshirik limu sira. Urik tandi, nirsumbu, takondi, homiri wolo las mbeek ta jiri ambu sir. Niri wolo

^{8:7}**8:7** Ais oso sunjakombe hom takanda sir. Hako ji tolonak ukuk nakwa sir.

^{u7:14}**u7:14** Dan 12:1; Mt 24:21 ^{v7:16}**v7:16** Ais 49:10

^{w7:17}**w7:17** Sng 23:2; Ais 25:8; Rev 21:4 ^{x8:3}**x8:3** Kis 30:1-3; Rev 5:8

^{y8:5}**y8:5** Kis 19:16-19; Wkp 16:12; Rev 11:19; 16:18

^{z8:7}**z8:7** Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30 ^{a8:10-11}**a8:10-11** Jer 9:15

erem, tamango, nirkundi, am si harakuri wolo las mbeek niyaka nga tashingra nga uri ambu lir. ^b

¹³Urik apkumbono lar a heyerik, lersuwu nindik or fruhu ihi wasilaka mendek ormu mbara, “Misi, ensel ome nalmingrip ondo am fiwa lihin li ufunanak nomorawu wasilaka mende ma misambik fehendahik si talakwak osmu manduwa. Karem uwosik lirnjik amu holo, holo, holo mendenduwa.” ^c

Ensel lar nga fiwan or ufunari

9Urik ensel ome lar fiwa orhin or ufunarik tashingra lar hevenik takarin amu heyera. Urik wa os kasalkop nandari ki sihin orin li harik ormu tolora. ^{d2}Uhu wa akayangan or sutlashirik hikrisha wasilaka mendek simu tlehe rasara. Si rasaha ta nga mbele mbele ondo nga amber si arangoshirik simu tangna arangora. ^{e3}Urik sanglambai hom nandari musha mendek hikrisha nindik er nga li talaha limu tasara. Kwambu os lihi nari listavahi kwambu hom nari sir. ⁴Urik sanglambai ondon limu sawera, “Jir avak mingrimboska nga mi ama nga kavak ji nawa hala, wahau. Ma ol Avui Wasilakahi watla nga nanda ambu ondo nom kavak ji naka. ^{f5}Hako lirin ji mandingormewa hala. Entlembale laka os listava man si shishiwak li misinda hom niyaka tostava yoko hom lirin ji haka.” ⁶Oso wolo ma misambik fehe li hakwak hishikwa ol te. Hako mbeek hakwa ambu lir, wahau. ⁸

⁷Sanglambai ondo a heyeri, os hos awun li ukurik li hundujehendari hom nari lir. Masiji lihi gol hom nandari hatin faleri lir. Fumunyava lihi mahi fumunyava hom nari lir. ^{h8}Masikukwa lihi nokopjihi masikukwa hom nari lir. Fu

lihi wasilaka mende laionhi fu hom nari lir. ⁱ⁹Awun undari kowe os li faleri oso siot kapa hom nari sir. Uhu os li fruhu iri shervle hukwa lihi wasilaka mendek mbari sir. Os hos awun li ukwak karisin li longo iwak si hukwasindari hom hukwasiri sir. ^{j10}Jinyi lihi listavahi jinyi hom nari lir. Fu lihi os man li shishirik niyaka tostava yoko hom entlembale kavan li misindari ondo jinyi yok nandari sir. ¹¹Lir malakama ngashi lir. Or ensel wa kasalkop nandarin washilindari ensel oria. Hibru mashik hi orhi Abadon oria. Hi oso maintontlo sihi Mbele mbelen kavak nanda ma ria.

¹²Misi, nomorawu wasilaka maifuk talari kasira. Hako nomorawu frijip kumak talakwa op nandu.

Ensel lar nga fiwan or ufunari

¹³Urik ensel lar fiwa orhin or ufunarik mashi las amu misira. Mashi oso alta os ofan li ewe suwundari mishi marsayi tovro kavro yok yok sindari lihi nindik talari sira. Alta oso golik li undari sira. Avui Wasilakahi sia king nandari mishik sindari sira. ¹⁴Urik mashi oso ensel or fiwan ufunarin karem simu mbara, “Ensel tovro kavro ol fa Yufretis orok li toltangrishiwak liwa ondon mbashinak li ika.” ¹⁵Karem or mbarik ensel ondon li halashirik limu ira. Os lirin orok li toltangrishirik li liri karem. Orok li linak ma misambik fehe os kraha nalmingrip li halashinak kraha namtas lihi li jimandingormekuna wolo am si nanak li mbashinak livai ika. Undari osik os li mbahandari wolo am si narik li mbashirik limu ira. ^{k16}Awun undari ma lihi ol hosik liri 200 millionik nari lira. Karem li mbarik amu misira.

^b8:12 Ese 32:7; Rev 6:12-13 ^c8:13 Rev 9:12; 11:14 ^d9:1 Rev 20:1 ^e9:2 Stt 19:28; Kis 10:12-15; Jol 2:2,10 ^f9:4 Rev 7:3 ^g9:6 Jop 3:21; Jer 8:3
^h9:7 Jol 2:4 ⁱ9:8 Jol 1:6 ^j9:9 Jol 2:5 ^k9:15 Rev 8:7-12

17-18 Urik suku hom hos nga ma ol hosik liri nga amu heyera. Awun undari kowe lihi siot kapa nalo, mi ama rombo, aflornivi ondo hom nandarin limu falera. Hos ondo masiji lihi laionhi masiji hom nari lir. Uhu suwambushi lihik hi tarvle nga hikrisha nga sunja salfa nga simu tala ira. Salfa oso hikrisha hom naha kuvasahanda sira. Urik ma misambik fehe kraha nalmingrip li halashirik li sirik kraha namtas mbele mbele ol hoshi suwambushik talari ondo mu lirin mandingormera. 19 Hos ondo kwambu lihi jinyi yoko nga masiji yoko nga nandari lir. Jinyi lihi hovo hom naha masiji nga nari lir. Uhu jinyi orok kraha namtas limu mandingormera.

20 Ma ol li mandingormeri ambu ondo mbele mbele ol talari ondon angop heyeri lir. Hako lir mbeek wavun tormblehe wasi lihin ushanguamblandarin halari ambu lir. Uhu god ol ma tavak li undari ondon li lotu undari nga halari ambu lir. God ondo li uri golik, silvak, sunja brasik, sunjak, mik, karem li undari lir. Ondo mbeek heyeye misihi yandari ambu lir. 121 Hako ma ondo mbeek wavun tormblehe os man li mandingormendari nga man li singlarandari nga nokophiribirihulatulhakandari nga hirnyandari nga halari ambu lir, wahau.

Ensel lar jekamba las Jonin or harik or ari

10 Urik a heyerik, ensel kwambu mende lar heven yok ormu takara. Or takarik lersuwu avisha las waskowamba hom orin simu tala yantlera. Urik hoptle lar masik nuku orhi yok siri ri. Fumunyava orhi ta hom jiri ri. Kumba orhi hi hom nari vri. 2 Uhu jekamba os li hevendari awar nari lar tolari ria. Jekamba oso

angop si horngoho tava kowe orhik wari sir. Kumba mama yeje solwarak or esehe kumba ashi yeje misambik ormu esera. 3 Uhu wasilaka mendek os laion li mbandari hom or mbarik lersuwu 7-pela ondo makrundari hom limu tangrira. 4 Urik mashi os li mbari oson a kayekurik amu ura. Hako a misirik heven yok mashi las simu mbara, “Mashi os mi misiwa oson kayewa hala. Oso halashinak men sunguwavu mihikop si naka.” m

5-6 Urik a heyerik, ensel oto tapmama orhin heven yok or lalawuhu hi Avui Wasilakahik ormu ushambara karem, “Avui Wasilaka ermba ermbak linda ria. Or heven nga misambi nga solwara nga mbele mbele ol orok nandarin uri ria. Hi orhik omendingak amu mbanduwa. Or mbeek nambek nikishikwa ambu ri, wahau. Mbele mbele ol or ukmbaha or mbahanda ondon avak or ukwa lira. 17 Ensel yervle fiwan or ufunanak nombok mbele mbele orhi ol mas wanyi wanda ondon avak kormbak or halanak talakwa lira. Os mas wolokop lerawu orhin landari profet orhi ondon or sawendari hom mbele mbele ondo li talanak heyekwa lir.” Karem ensel oto ormu mbara. o

8 Urik mashi os mas heven yok anin saweri mashi oso indik anin osmu mbara, “Mi ihi jekamba os ensel or kumba yeje solwarak eseshihi kumba yeje misambik esewa otoh tava kowek horngo wawa oson i laka.” 9 Urik a ihi namu mbara, “Jekamba oson anin handa.” Urik ormu mbara, “Laha aka. Mi awa wolo ayi hom jip akwa sir. Hako mi arkunyawa wolo jeseng akwa sir.” p

10 Karem or mbarik jekamba oson a laha namu ara. Na ari wolo ayi hom jip ari sir. Hako na arkunyari wolo jeseng

19:20 Sng 115:4-7; 135:15-17; Dan 5:23; Rev 16:9,11 m10:4 Dan 12:4,9

n10:5-6 Lo 32:40; Dan 12:7 o10:7 Amo 3:7 p10:9 Ese 2:8; 3:1-3

ari sir. ¹¹Urik anin limu sawera, “Mi ihi indik mbele mbele ol Avui Wasilaka ma misambik fehe lihik or ukmbaha nor mbahandarin korbak saweka. Yanga yangak fehenda nga, maome apsham apsham nanda nga, mashi apsham apsham mbanda nga malakama amber er nga lihik talakundan sawenak li misika,” karem limu mbara.

Profet Avui Wasilakahi frijip fri taha mashi orhin sawekwa vria

11 Urik kombe las mbele mbelen li ukurik li heimandari hom nandarin anin limu hara. Uhu limu mbara, “Kolok mi ihi Avui Wasilakahi tempel aka nga alta os ofan li ewe suwunda mishi nga ambe ambe frihin heimaka. Uhu ma ol aka orok lotu unda ma ondon kantim uka. ^{q2}Hako avak tempel aka hikri yeje nga heimawa hala. Oson halashinak si naka. Mberem ushiwak? Oso haiten ma tavarenje lihik ni halashinak li ralaha Avui Wasilaka kolaka orhi oson kavak li naha hiniyin hongokwa lira. Os hiniyin li hongoho li likwa niyaka 42-pelak nakwa sira. ^{r3}Unak a mbashinak profet anhi frijip fri taha mashi anhin sawekwa vria. Ma misambik fehenjik fri holoho ma hashiwak li jerlayinda hom frir erem jerlayihi mashi anhin sawekwa vria. Uhu niri 1,260-kop mashi anhin sawekwa vria.”

⁴Ma ovro opmu mi oliv ovro nga lam ovro nga heimanda vria. Avui Wasilaka or misambi toson tolonda or linda mishik linda vria. ^{s5}Os ma lal fririn kavakavak li ukmbaha li hishi nahi, hi avak suwambushi frihik si talaha wutari frihi ondon ukwa sira. Erem fri uwa nombo orok hakwa lira. ^{t6}Frir kwambu os ma rakandan toltangrinda nga nanda

vria. Uwosik Avui Wasilakahi mashin fri sawewa wolo, mbeek ma rakakwa ambu sir. Uhu os fri mba, “Halanak uku amber fikop havikwa sir.” Os karem fri mba nahi, erem nakwa sir. Uhu kwambu os mbele mbele misambik fehen uwak kavak li nanda ngashi vria. Mbele mbele ol fri ukwak fri hishiwa, men fri mbanak nakwa sir. ^u

⁷Mashi Avui Wasilakahin fri sawerakoshinakop kala asa oto wa os kasalkop nandan or halaha heyeyok tasakwa ria. Or tasaha ma ovro nga li anajihini nor mandingormeshinak hakwa vria. ^{v8}Fririn or mandingormeshinak maninimba frihin nombo lakak li eweshinak orok wakwa vri. Wasilaka frihin miandok li tirishirik or hahandari kolaka orok li eweshinak wakwa vri. Kolaka oso sauheimakop li ushanda Sodom fre Ijip. ^{w9}Orok er fri wanak mbeek li wakor ewekwa ambu vri. Niri nalmin-grip li ishinak tandi las wolo takomek or sinak mbeek li wakor ewekwa ambu vri. Ma amber, yanga yangak fehenda nga, samba apsham apsham tlenda nga, mashi apsham apsham mbanda nga maome apsam apsham nanda nga amber hom li heyekwa vria. ¹⁰Maninimba frihin li heyehe li rupkapshihini mblakwa lira. Mberem ushiwak? Frir mbele mbele kavakava os li urin korbak fri sawehe nomorawu wasilakan lirin hari vri. Uri osik fri hashirik li rupshihini hiyawu wasilakan li uaha mbele mbele presen ondon lihi ambek li anahaha lakwa lira.

¹¹Niri tandi os orok fri wakwa am li ishinak, kolok, Avui Wasilaka fririn or mbanak indiyok usahakwa vria. Fri usahanak, ma amber fririn li heyehe aje mendekwa lira. ^{x12}Unak mashi las heven yok fririn karem sawekwa

^{q11:1} Ese 40:3; Sek 2:1-2 ^{r11:2} Lk 21:24; Rev 13:5 ^{s11:4} Sek 4:3,11-14

^{t11:5} 2 Sml 22:9; Sng 97:3 ^{u11:6} Kis 7:17-20; 1 Sml 4:8; 1 Kin 17:1

^{v11:7} Dan 7:21; Rev 12:17; 13:7; 17:8 ^{w11:8} Lk 13:34 ^{x11:11} Ese 37:5,10

sira, “Torok shi rasaka.” Unak wutari frihi ondo amber li siheyenak lersuwu nindik fri ihi hevenik lawukwa vria. ^{y13}Fri lawunak, kolok, nenawu wasilakak jikwa sira. Unak kolaka orok kotava ome las kavak si nanak ma 7,000 orok hatejerakokwa lira. Hako kotava ome 9-pela mbeek kavak nakwa ambu lir. Unak ma orok liwa amber hom li aje mendehe Avui Wasilaka or hevenik linda hi orhin hauowekwa lira. ^z

¹⁴Misi, nomorawu wasilaka os nindisik talakwa kasira. Hako nambek nakwa ambu sir. Kandakar nom ji linak nomorawu wasilaka las er nga talakwa sir. ^a

Ensel yervle fiwan or ufunari

¹⁵Urik ensel yervle fiwa orhin or ufunarik, kolok, ensel ol hevenik lindari olmu mbara, “Ter mbele mbele ol misambik nawa ondo amber Avui Wasilaka nihi nga Kraisi nga frihi siyok sikwa lira. Ushinak Avui Wasilaka nihi ortonom ermba ermbak mbele mbele ondon washilikwa ri.” ^b

¹⁶Mashi oso erem li mbarik maifuk sindari ma 24-pela ol Avui Wasilaka or lindari mishi orok kawu lihik lindari ondo li usaha kumbamburik li raka lihi avermbuwaha ¹⁷orin limu hausimbausira karem,

“Avui Wasilaka mirtonom kwambu ngashi mira. Mas mi lir, ter mi lihi, kumak likwa mira. Mir kwambu nga mi nanda oma. Hako ter kwambu wasilaka mihin korbak mi halashihindak misambi toson os mimu tolonduwu. Uwosik mirin armesarmek nimu mbanduwu.

¹⁸Mirin lotu unda ambu ondo mirin ngrianda lir. Hako mir ter

avak waplelena mihin korbak mi mukushinak heyekwa lir. Ma ol hahanda ondo mbele mbele kavakava ol li uhundan mi heyembakwa wolok osmu nanduwa. Uhu ma ol misambi toson kavak nahanda ma ondon kavak mi nakwa wolok osmu nanduwa. Uhu ma ol lerawu mihin lahanda ma ondon wasan mi hakwa wolok osmu nanduwa. Ma ol lerawu mihin landa ma karem, profet nga, ma ol mirin tiyanda ma ondo nga, ma ol mirin ajehe mihi siyok sinda nga, hiushama nga, erndakava nga, ondo amber hom mihi ma lira. Os li unda wasan mi ukwa wolok osmu nanduwa.” ^c

¹⁹Urik a heyerik, heven akayanga osmu sutlara. Si sutlarik a heyeri, Bokis Kontrak os Avui Wasilakahi lo oson li ewendari oso osmu tempel aka orok sira. Urik si lervlaha simu krulatavalara. Urik nenawu mu jira. Urik marngauk nijava sunjakombe kanda hom nandari nga ais nga limu misambik rakara. ^d

Jon nokove las nga hovo laka nga nor heyeri

12 Urik mbele las apsham apsham nandari lersuwu yok simu naha sira. Urik a heyeri, nokove las osmu orok sira. Tan waskowarmba hom si falehe niyaka heyek simu ese sira. Urik tashingra 12-pela malakama hatin li falendari hom masiji sihik limu sirala yantlera. ²Masamnomok si nahandarik jikisin si wakuri wolok si narik wasilakak simu tashira. ^{e3}Urik mbele las apsham apsham nandari lersuwu yok simu naha sira. Urik kolok, a heyeri hovo lar, kanda ambu, nalok nari ri. Masiji orhi

^{y11:12} 2 Kin 2:11 ^{z11:13} Rev 6:12; 16:18 ^{a11:14} Rev 9:12

^{b11:15} Kis 15:18; Sng 10:16; Dan 2:44; 7:14 ^{c11:18} Sng 110:5; 115:13; Ro 2:5;

Rev 20:11-13 ^{d11:19} Hi 9:4; Rev 8:5; 15:5; 16:21 ^{e12:2} Mai 4:10

7-pelak marsayi orhi 10-pelak nari lir. Uhu hat malakama falendari hom nandari ondo masiji amber orhik nari lira. ^{f4}Tashingra amber krivi nalmingrip li eweshirik namtas jinyi orhik misambik ormu kruhu larakara. Uhu os nokove oso jikisin si wakurik si tashiri mishi orok ormu sira. Unak jikisin si washinak or shiakmbahan. ^{g5}Hako jikishulayin si washirik, kolok orin li laha sia king orok li laihalashirik Avui Wasilaka nga ormu lira. Jikisi oto kumak malakamak or naha malafu orhi nga nor sishinak ma amber avak orhi siyok sikwa lira. ^{h6}Urik nokove oso yanga os ma ngashi mishi ambu orok simu tulu ira. Yanga oso Avui Wasilaka sirnjik or hundujeri mishi sira Urik niri os sirin orok li eweuri ondo 1,260-pelak nari lira.

⁷Urik hevenik awu laka las Maikel nga ensel orhi ondo nga, hovo oto nga ensel orhi ondo nga, limu anajira. ⁱ⁸Li anajihhi Maikel le hovo oton li jihi li kria ermbeshirik hevenin or halaha misambik ormu takara. ⁹Hovo oto maskop lihindari ria. Hi orhi Laulaka ri. Hi yeje orhi Satan oria. Or ma misambik fehe mbele mbele kavakavan li uwak or heyeshihi Avui Wasilakan i sawenda ma ria. Ortonom ma amber or mbafirimbawak kavakavan unda lira. Oto indingana. Or nga ensel orhi nga li jikria ermbeshirik misambik limu rakara. ^j

¹⁰Urik a misirik mashi las hevenik simu mbara, “Avui Wasilaka nihi angop nirin indik or lashiwak kwambu orhi osmu korbak talanduwa. Kraiss or hulaima nokopman jivinakurik or kama handa ma oto ter ormu malakamak naha linduwa. Mberem ushiwak? Laulaka angop li kria ermbeshiwak misambik takawa ria. Uwosik or mbeek Avui Wasi-

lakahi misokomek sihi mbele kava las mahasanje nihi li unak or heyeshihi Avui Wasilakan i sawekwa ambu ri. ^{k11}Mahasanje nihi ondo mbeek orin ajeri ambu lir, wahau. Lir mbeek Sipsip Jikisi nga mashi orhi nga lafakatangriri ambu lir, wahau. Fi orhik indik lirin or lashihindak kwambuk li sihi mashi orhin li saweshirik wutari lihin jihi tukuri lir. Awu oson li uri, lir mbeek li hakurin ajeri ambu lir, wahau. Lir men li hakuri nom hishiri lir. ¹²Ji misi, ma jir hevenik linda ji rupshika. Hako misambik linda nga solwarak linda nga ji auheyeka. Nomorawu wasilaka avak jihik talakwa sir. Mberem ushiwak? Laulaka angop hevenin or halaha yanga jihi misambi orok or takaha ormu waplelenanduwa. Or heyewa, lerawu orhin or lakwa mbeek nambek nakwa ambu sir. Avak mendek si nakwak or heyewa osik ormu waplelenanduwa. Uwosik ji ajeka.” ¹

¹³Hovo oton li kria ermbeshirik misambik or takaha ormu mbara, “Hako misambik amu linduwa.” Ushihi nokove os jikishulayin wari oson ormu laha lisuwu ira. ¹⁴Hako apkumbon shervle hom sirin li hambashirik yanga os ma ngashi mishi ambu orok si likurik simu fruhu ira. Yanga orok avak asama nalmingrip niyaka 6-pelak si linak sirin li eweukwa sir. Unak hovo oto mbeek sirin shiakwa ambu ri. ^{m15}Urik hovo oto nokove oson or lisuwu ihi taje orhin or sayashirik uku wasilaka mendek taje orok si tasaha simu ngoro rakara. Uhu os fa wasilakak si rasanda hom si rasaha nokove oson si sirikmbaha simu ngoro ira. ¹⁶Hako misambi nokove osonjik si sihi si takri takri rashirik uku os hovohi taje orok ngoro raka iri osmu orok layira. ¹⁷Ushirik hovo oto or waplelenaha or

^f12:3 Dan 7:7 ^g12:4 Dan 8:10 ^h12:5 Sng 2:9; Ais 7:14; 66:7; Rev 19:15

ⁱ12:7 Ju 9 ^j12:9 Stt 3:1,14; Lk 10:18; 22:31; Rev 20:2

^k12:10 Jop 1:11; Sek 3:1 ^l12:12 Ais 44:23; 49:13 ^m12:14 Dan 7:25; 12:7

aukup koroho nokove oso nirambara sihin or mandingormekurik ormu ura. Nirambara sihi Jisashi mak li naha mashi Avui Wasilakahin misindiyanda ma lira. ⁿ¹⁸Urik hovo laka oto ormu solwara mambuk sira.

Kala asa frijip fri usahari

13 Urik a heyerik, kala asa lar solwarak ormu usahara. Masiji orhi 7-pela amber hom hi nga nari lir. Hi ol orok nari Avui Wasilakan okolendari mashin li kayehendari lir. Uhu marsayi orhi 10-pela amber malakama falendari hat nga nari lir. ^{o2}Or pusi tarmbe laka lepat hom nari ria. Kumba orhi wanyir asa laka bea, karem li ushandari hom nari vria. Suwambushi orhi laionhi suwambushi hom nari sira. Urik hovo laka oto kwambu orhi nga yamba orhi nga kala asa oton ormu hara. Ushinak malakamak os or nanda hom or naha mbele mbele or unda hom or ukmbahan. ^{p3}Kala asa oto masiji orhi las angop li jimandingormendari hom nari sir. Hako os li jihindari oje reme nom nari sir. Urik ma misambik fehe amber hom kwambu orhin li heyeheli lishnyafaha orin limu tiya ira. ^{q4}Hovo oto kwambu orhin kala asan or hashirik ma amber oson li heyeheli hovo oton olmu lotu ura. Uhu kala asa oton er nga li lotu uhu limu mbara, “Ma lar mbeek kala asa oto hom nanda ambu ri. Ma lar mbeek orin jiji tukrundahi ambu ri.” ^r

⁵Urik kala asa orhinjik or yerkujihi Avui Wasilakan mashi kavakavan ormu mbara. Uhu niyaka 42-pelakop mbele mbele os or hishendarin ormu ura. ^{s6}Uhu Avui Wasilakan mashi kavakavan or mbaha okolehe hi Avui Wasilakahin or

haka ewehe kuyanga os or linda nga ma ol kuyanga hevenik linda nga mashi kavakavan or mbaha ormu worentlehe mbara. ⁷Uhu nor taha awun or uhu Avui Wasilakahi man ormu jiji tukrura. Ushirik ma amber, yanga yangak fehendari, maome apsham apsham nandari, mashi apsham apsham mbandari, samba apsham apsham tlendari, amber hom orhi siyok limu sira. ⁸Uhu orin limu lotu ura. Avui Wasilaka misambin or uri wolok sishi raha ter nawa, ma ondo hi lihin mbeek Avui Wasilakahi buk orok li kayehendari ambu lir, wahau. Buk oso Sipsip Jikisi or li mandingormeshirik hari buk orhi osira. ^t

⁹Ma ol mambla ngashi mashi kason yawur li misika. ¹⁰Ma ol krawuk sikmbaha Avui Wasilaka mbahanda ondo avak krawuk sikwa lir. Ma ol bainatik li shimandingormekmbaha or mbahanda ondo bainatik li shimandingormekwa lir. Hako os erem si nawa wolo halanak orin tiyanda ma ondo kwambuk li sitambanaka. Uhu orin li halawan li hala. ^u

¹¹Urik a heyerik, kala asa ome lar nga misambik ormu usahara. Masiji orhik marsayi frijip tungua siri vria. Ovro sipsip jikisihi marsayi hom nari vria. Hako ara orhi hop arak mbari ria. ¹²Uhu kwambu or maifuk usahari kala asahi kwambun or laha lerawun ormu lara. Uhu ma misambik fehen or ukmisirik maifuk usahari kala asan limu lotu ura. ¹³Uhu mbele mbele apsham apsham nandarin ormu ura. Las or uri ma li heyeri karem, hin or mbarik hevenin si halaha misambik takari sir. ^{v14}Mbele mbele apsham apsham nandari ondon kwambu kala asa or maifuk usahari otohi kwambuk ormu ura. Uhu ma mis-

^{n12:17} Rev 11:7 ^{o13:1} Rev 12:3; 17:3,7-12 ^{p13:2} Dan 7:4-6

^{q13:3} Rev 17:8 ^{r13:4} Rev 11:7 ^{s13:5} Dan 7:8,25; 11:36; Rev 11:2

^{t13:8} Sng 69:28; Rev 17:8; 20:12,15; 21:27

^{u13:10} Jer 15:2; 43:11; Rev 14:12 ^{v13:13} 1 Kin 18:24-39; Mt 24:24; Rev 19:20

ambik fehen or haimba handambashirik kala asa or maifuk usaharin limu lotu ura. Uhu or mbarik mbele las limu hambara. Os li hambari oso kala asa or maifuk solwarak usahari oton heimari sira. Uhu or mbashirik oson limu lotu ura. ¹⁵Uhu or mbashirik os li hambari oso mu maimbara. Si maimbarik ol sirin lotu uri namba ondon simu mandingormera. ¹⁶Uhu ma amber or mbashirik tapmama li hik mo minyangambi li hik watlak li ewekmbaha ormu mbara. Ma ol hi ngashi nga, hi ngashi ambu nga, mbele mbele ya ngashi nga, erndakava nga, akishmakisha nga, ma ol men yanda nga ma amber hom watla orhin li lakmbaha ormu mbara. ^{w17}Watla oso kala asa or maifuk usahari hi orhi nga namba orhi nga nari sira. Hako os ma lar watla oso nga or nana ambu nahi, mbeek mbele mbele mahin frungawukwa ambu ri. Unak ma mbeek mbele mbele orhin frungawukwa ambu lir.

¹⁸Ma ol hishiyarinda nga nawa ondo avak mashi kaso maintontlo sihin yarikwa lir. Ma ol waphishiyarinda nga nawa ondo namba oson avak li kantim ukwa sir. Ma larhi namba sir. Namba oso 666 osira.

Sipsip jikisi orhi ma hukwa las li korori

14 Urik indik amu heyera. A heyeri, kolok Sipsip Jikisi telemba Saion orok or sihi ma 144,000 ondo er nga nakrem limu sira. Minyangambi li hik Sipsip Jikisi hi orhi nga Avui orhi hi orhi nga li kayeshirik nari lira. ²Urik a misirik heven yok simu hukwasira, os uku telemba lakak si takandari hom mo

makrundari hom. A misiri gitan li tokondari hom mbari sira. ^{x3}Ma 144,000 ondo Avui Wasilakahi sia king nga ensel hom nandari tovro kavro nga maifuk sindari ma 24-pela ondo nga li sindari mishik pasir li sihi hukwa akri las limu korora. Ma anandi mbeek hukwa oson korondahi ambu lir, wahau. Ma ol Avui Wasilaka indik or lari ondo nom hukwa oson korondahi lir. ^{y4}Ma ondo mbeek nokove nga liyandari ambu lira. ^{14:4}Uri osik jivik nari lir. Sipsip Jikisi or iwa mishi orok er nga tiya indari ola. Avui Wasilaka ma misambik fehe lihi nindik fi Jisashik or frungawuri lir. Lir Avui Wasilaka fre Sipsip Jikisi frihi ma lira. Lir akwa mama os Avui Wasilakan li handari hom nari lir. ⁵Lir mbeek mbafirimba mbele mbele kavakavan undari ambu lir.

Ensel nalmingrip mashin li saweri

⁶Urik a heyerik, ensel lar lersuwu nindik ormu fruhu ira. Uhu Avui Wasilaka or ermba ermbak lindahi mashin ormu laha sawe ira. Ma misambik fehe samba apsham aspham tlendari, yanga yangak fehendari, mashi apsham apsham mbandari, maome apsham apsham nandinjik ormu mashi oson laha sawe ira. ⁷Uhu wasilakak ormu mbara, “Avui Wasilaka ma misambik fehe mbele mbele ol li undan or heyembakwa wolok osmu nanduwa. Karemu uwosik orin ji ajehe hi orhin ji hauoweka. Or mbele mbele amber, heven, misambi, solwara, uku ondo amber or uhundari olik orin ji lotu uka.”

⁸Urik ensel ome lar nga or taha ormu mbara, “Kolaka Babilon angop kavak nawa sir. Kava indingok nawa

^{14:4}**14:4** Mashi oso saheimak li mbandari sir. 144,000 ma ondo Kraishi ma lira. Sunguwavu lihin Jisasin li hahanda osik misokome Avui Wasilakahik olmu jivik nara.

^w**13:16** Rev 14:9-11; 16:2; 20:4 ^x**14:2** Rev 1:15; 19:6

^y**14:3** Ais 42:10; Rev 5:9; 7:4

sir. Mberem ushirik? Sir ma misambik fehen si mukurik lir ya mbele mbele misambi torok fehenjik li hishombash-iowehe Avui Wasilakan halari lir, os nokove hula sihin si halashihi hula anandi nga si yanda hom. Erem li uri osik avak Avui Wasilaka waplelena orhin wain uku hom or hanak akwa lir.”^z

⁹⁻¹⁰Urik ensel ome lar nga or taha wasilakak ormu ushaha mbara, “Os ma lar or halanak kala asahi watlak minyangambi mo tava orhik li ewehe, os orin li heimaha li uhunda nga or lotu u nahi, avak nomorawu lakan lakwa ria. Avui Wasilaka wain uku kwambun or hanak akwa ria. Wain uku oso mbeek uk-semble nga nor ngoroshinak kwambu sihi mendek nakwa ambu sir, wahau. Wain uku oso waplelena orhin heimanda sira. Unak ma oto avak wain uku oson or anak orin li laha hik li ermbenak taimashikwa ria, os sunja salfa hi hom langlang tanda mishi orok. Unak ensel Avui Wasilakahi ondo nga Sipsip Jikisi nga li heyekwa ria. ^{a11}Unak niri tandi ermba ermbak hi oso er si ukwa ria, mbeek mendek nakwa ambu sir. Mberem ushiwak? Kala asa nga os orin li hambaha li uhundari oson or lotu uhu watla orhik li jiri ora. Uwosik hi er si ukwa ria.”^b

¹²Hako jir Avui Wasilakahi ma jirin, kwambuk ji sihi lo orhin ji toloho Jisasin ji halawan ji hala. Os erem ji u nahi, jir mbeek kavak nakwa ambu jir.”^c

¹³Urik mashi las heven yok a misirik simu mbara, “Mir mashi las karem kaye, ter wolok sishihi iwa ma jirin, os Jisasin ji tiyaha ji hawa, ji rupshika.”

Karem si mbarik Masikome Avui Wasilakahi ormu mbara, “Ome sira, li rup-

shika. Mberem ushiwak? Lerawu hava os li lahanda am mendek si nashiwak olmu limasikuwa. Uhu mbele mbele lerawu jivi os misambik li liri wolo li uhundari osmu lihik er nga nakrem nanduwa.”

Akwan landa wolok si nari

¹⁴Urik indik a heyeri, kolok lersuwu avisha las a heyeri, ma hom nari lersuwu avisha orok ormu lira. Malakama falenda hat gol las ormu falera. Uhu andule ontlo awuk nandari las ormu tolora. ^{d15}Urik ensel ome lar Avui Wasilakahi tempel akan or halaha hikrik or talaha ma oton ormu ushaha mbara, “Andule mihin laha akwan laka. Akwa am si hisharakowak akwan landa wolok osmu nanduwa.” ¹⁶Karem or mbarik ma oto misambik or haka ayangoho akwa ol hisharin ormu lara.

¹⁷Urik ensel ome lar er nga Avui Wasilakahi tempel akan or halaha hikrik ormu talara. Or er nga andule ontlo awuk nandarin ormu tolora. ¹⁸Urik ensel ome lar alta os ofan li ewe suwundari mishin or halaha ormu talara. Ensel oto hi os alta orok nandarin tolondari ensel oria. Uhu ensel or andulen tolorin ormu ushaha sawera, “Wain siji misambik fehe angop hisharakowa lir. Andule mihin laha akwa ondon laka.” ^{e19}Karem or mbarik andule orhin or laha misambik or haka ayangoho wain siji ondon ormu lara. Uhu sunja laka os wain sijin li jimbresendari mishi orok or erMBERIK limu layira. Sunja os wain sijin li jimbresendari oso Avui Wasilaka waplelena orhin heimanda sira. ²⁰Wain sijin li jimbresendari mishi oso kolaka hikriyok sindari sira. Wain sijin orok li jimbreserik fi simu tasara. Uhu fa laka

^z14:8 Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rev 17:2; 18:2,3

^a14:9-10 Stt 19:24; Sng 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15-16; Ese 38:22; Rev 13:12-17; 16:19; 20:10; 21:8 ^b14:11 Ais 34:10 ^c14:12 Rev 13:10

^d14:14 Dan 7:13 ^e14:18 Jol 3:13

hom si naha misambin simu sirira. Fi oso si tasaha si ngoro iri hombelaka sihi 300 kilomita nari sir. Uhu ma fa wolnawak or mbuwak si frumundari hom nari sira.
f

**Ensel ondo mbele mbele os man
kavak nandan li toloho li
ermbekurik hundujeri lir**

15 Urik a heyeri, apsham apsham nandari las lersuwuk si narik a heyeha namu lishnyafara. Na heyeri, ensel 7-pela orok li sihi mbele mbele os man kavak nakundarin namtarmba namtarmbak limu tolora. Ol li tolori ondo wapelelena Avui Wasilakahi yervle mende lira. Li talarakoshinak mbeek anandi las nga talakwa ambu sir, wahau.

²Urik a heyeri, solwara hom nanda las osmu orok nara. Oso ukngambayi hom kuruvlari sira. Uhu na heyeri, ma ol kwambuk sitambanaha wutarin jihi tukruri ma ondo nom orok olmu sira. Lir mbeek kala asa nga mbele las or hom li hambari nga namba orhi nga lotu uri ambu lir, wahau. Solwara mam-buk ukngambayi hom nari mishi orok li sihi Avui Wasilaka hahandari gitan limu toloho sira. ³Uhu hukwa las Moses Avui Wasilakahi lerawun landari ma or korondari hukwa nga Sipsip Jikisi otohi hukwa las nga limu korora karem,

“Avui Wasilaka mirtonom kwambu ngashi mira. Uhu mbele mbele ol wavu mihik mi hisihi mi unda ondo amber jivik li naha warna mendek omendingak nanda lira. Mir malakamak ermba ermbak er nanda mira.”^g

⁴Ma amber avak mirin li ajeka. Uhu mirin li lotu uhu li mbaka, mirtonom ma warna ma mende

indinga mira. Mbele mbele ma ol li undan mi heyembakwa nombo oso wornak si nawak li heyenda osa.”^h

⁵Urik indiyok amu heyera. Tempel aka hevenik sinda osmu orok sira. Uhu na heyerik, sel aka os tempel akome nindik sindari osmu sutlara. ⁶Urik ensel 7-pela mbele mbele ol man kavak nakundarin tolori ondo tempel akan li halaha olmu hikrik talara. Kouavishan li falehe kufulombo golik li undarin harkaship tombok er nga limu ishitangrira. ⁷Urik ensel hom nandari tovro kavro namtar lihi or taha hambiya golik li undari 7-pelakop or laha ensel ondon namtarmba namtarmbak ormu hara. Avui Wasilaka ermba ermbak linda wapelelena orhi hambiya ondok li ngoroshirik hoje menderi lir. ⁸Urik Avui Wasilaka kwambu orhi hikrishahom si rasaha tempel aka oson simbalesik simu arangora. Ma lar mbeek orok layindahi ambu, wahau. Wa, yawur li nikishinak ensel ondo lerawu lihin li laha nomorawun man li harakoshinakop livai tempel aka orok layika.^j

**Avui Wasilaka wapelelena orhi os
hambiya ondok nandarin li ngorori**

16 Urik a misirik mashi las osmu tempel akak ensel 7-pela ondon ushaha mbara, “Ji ihi Avui Wasilaka wapelelena orhi ol hambiya orok nanda ondon misambik ji ngoroka.”

²Urik ensel maifu hambiya orhin or laha ihi misambik ormu ngorora. Ushirik ma ol kala asahi watlak li eweshirik os or hom li hambari oson er nga lotu undari ma ondo amber ojenaji kavandinga lihik tasari lira.^k

³Hovok ensel ome lar hambiya orhin or laha ihi solwarak ormu ngorora.

^f14:20 Ais 63:3; Rev 19:15 ^g15:3 Kis 15:1; Sng 139:14; 145:17

^h15:4 Sng 86:9; Jer 10:6-7 ⁱ15:5 Kis 38:21

^j15:8 1 Kin 8:10-11; 2 Sto 5:13-14; Ais 6:4 ^k16:2 Kis 9:10; Rev 13:12-17

Ushirik solwara si tormblehe ma hahandari fi hom simu havira. Ushirik mbele mbele ol solwarak nandari ondo amber hom olmu harakora.¹

⁴Hovok ensel ome lar hambiya orhin or laha ihi fanduwu nga ukmashi nga orok ormu ngorora. Ushirik uku ondo simbalesik fi hom limu havira.⁵Urik a misirik ensel or fa ondon washilindari ensel ormu mbara, “Avui Wasilaka ter mi lihi mas lindari mira. Mir ma worna ma indinga mira. Mir ma ondo nombo nombo lihi os li undarin angop mi heyeri sir. Uwosik ter os lirin kavak mi ukwak os mimu unduwa.⁶Lir profet mihi nga ma mihi ondo nga li mandingormeshirik fi lihi angop misambik ngorori sira. Erem li unda osik avak fi wasan mi hanak akwa lira. Uwa am jivina. Lir mu ma mihin mandingormera.”⁷Urik a misirik alta orok mashi las osmu mbara, “Ome sira, Avui Wasilaka mirtonom kwambu ngashi mira. Uhu wasan mi ukwa nombo oso jivi mende sira.”^m

⁸Hovok ensel ome lar hambiya orhin or laha ihi tak ormu ngorora. Ushirik ta simbalesik wasilakak or jiji hi hom or uhu man ormu ukorora.⁹Ta amba amban or jiji ma ondon or ukororik li waplelenaha Avui Wasilaka hi orhin limu hukwa mainentle sawera. Hako or kwambu ngashi ria. Os or mba nahi, ta oto mendek nakwa ri. Mbele mbele ol or ukmbaha or hishiwa ondon or ukwa lira. Hako ma ondo mbeek sunguwavu lihin li tormblehe hi orhin hausimbausiri ambu lir, wahau.ⁿ

¹⁰Hovok ensel ome lar hambiya orhin or laha ihi kala asa oto or lindari

mishi orok ormu ngorora. Urik simbalesik er simu krinya arangora. Urik ma ol kala asahi krahak sindari ondo entlembale kavan li misihi fu lihin masham li jingoho akurik limu hishira.^{o11}Uhu entlembale os lihihik tatarin li misihi Avui Wasilakan limu hukwa mainentle sawera. Hako mbeek kavakava os li undarin halari ambu lir, wahau.

¹²Hovok ensel ome lar hambiya orhin or laha ihi fa Yufretis orok ormu ngorora. Urik fa oso simbalesik er hatlayiri sira. Ushirik nombo laka osmu wara, malakama ta rasandari yok fehenda li raha awun li ukmbahan.^{p13}Urik a heyerik, wasimalengamba nalmingrip krisha hom nandari olmu talara. Lar hovo lakahi tajek, lar kala asahi tajek, lar haimba handambanda profethi tajek talari lir.^{16:13}¹⁴Li talaha ma undahi ambu apsham apsham nandarin limu ura. Uhu yanga yanga amber orok li ihi malakama amber li sawenak awun undari ma lihin li lahara tirsaha awu lakan^{16:14} li ukmbahan, os Avui Wasilaka kwambu ngashi oto ma mbele mbele kavan li undarin or heyehe mbakwa wolo orok.^q

¹⁵“Ji misi, ji hundujehe ji lika. An avak tumsar hirnyanda ma hom a rakwa nir. Karem uwosik ma or kowe orhin hundujehe heinamblehe siwa ma oto or rupshika. Mberem ushiwak? Os a rakwa wolo or mbeek serembomban kishaha humblarakwa ambu ri.”^r

¹⁶Urik wasimalengamba ondo malakama ondon li laharaha yanga os mashi Hibruk Armagedon, karem li ushandari yanga orok awun li ukmbaha limu laharaha tirsara.^s

^{16:13}**16:13** Haimba handambanda profet oto or kuma talari kala asa oto oria.

^{16:14}**16:14** Awu os li ukuri oso Re 19:11-21 orok li kayeri sir.

¹**16:3** Kis 7:17-21 ^m**16:7** Sng 19:9; Rev 15:3 ⁿ**16:9** Rev 9:20-21

^o**16:10** Kis 10:22; Ais 8:21-22 ^p**16:12** Ais 11:15 ^q**16:14** Rev 19:19

^r**16:15** Mt 24:43-44; Rev 3:3 ^s**16:16** Sek 12:11

¹⁷Hovok ensel yervle mu hambiya orhin lersuwu yok ormu ngorora. Urik tempel aka akomek sia king orok mashi las simu mbara, “Ambehoma. Lerawu yervle os a lakmbaha na mbahanda osmu mendek nanduwa.” ¹⁸Urik si lervlaha saikaha si krulatavalarik nenawu simu jira. Nenawu oso wasilaka mendek jiri sira. Oso himi kas mbeek mas erem jihindari ambu sir. Avui Wasilaka mbele mbele mas or uri wolok sishi rara ter wolok nawan, erem jiri ambu sir. ¹⁹Urik kolaka Babilon oso si mblishirik kongrivi nalmingrip nari sir. Ushirik kolaka anandi ondo nga amber kavak narakori lira. Mberem ushirik? Avui Wasilaka mbeek kavakava os Babilon undarin hishakashari ambu ri, wahau. Or waplelena orhin wain uku hom or harik simu uksem ara. ²⁰Ushirik ailan amber tulu iri lir. Ushirik mbeek telemba kas nga nari ambu sir. ²¹Ushirik marn-gauk nijava ais hom nandari olmu sunjakombe hom takara. Nomo lihi namtarmba namtarmbak 50 kilok nari sira. Li rakaha ma ondon kavak li narik li waplelenaha Avui Wasilakan limu hukwa mainentle sawera. ^w

Hulatohakanda nokove oso kavak nari sir

17 Urik ensel 7-pela ondo lihi lar or taha anin ormu sawera, “Tanak a mukunak heyey, nombo nombo os Avui Wasilaka hulatohakanda nokove os fatenjek lindan or unak kavak si nakwan. ^{x2}Malakama misambik fehe sirin lahayandari lir. Urik wain uku sihin ma misambik fehendan si harik li aha ambarambasiri lir. Wain uku sihi oso mbele mbele kavakava os si undarin heimanda sir.” ^y

³Urik Avui Wasilaka Masikome orhi anhik kwambu mendek ormu nara. Uhu misamtelmbamba orok anin ormu laha ira. Urik orok a heyeri, nokove las kala asa nalohi heyek simu lira. Kala asa oto maome orhik hi apsham apshamhik li kayehendari lir. Hi ondo amber hom Avui Wasilakan okolendari hi lira. Masiji orhi 7-pelak nandari lir, marsayi orhi 10-pelak nandari lira. ⁴Nokove oso kounalon si falehe ya lakak li frungawundari asayak li tlhapsindari sira. Ya lal golik, lal sunja armek, lal warenimba hom nandari lira. Uhu hambiya golik li undarin simu toloro. Hambiya orok wain ukun li ngoroshirik hojeri sira. Wain uku oso mbele mbele kava indingak nandari nga hulatohakandari nombo si undari nga osmu heimara. ^{a5}Minyangambi sihi hi sihin shiwanyi mashik li kayehendari sira. Hi oso mainome sihi karem, “Hi anhi kolaka Babilon anira. Mbele mbele kavakavan unda tontlo anira. Hulatohakanda tontlo anhik nanda sira.” Karem li kayeri sir. ⁶Na heyeri, ambarambasindari hom nari sir. Avui Wasilakahi man si mandingormehe fi lihin si aha ambarambasiri sir, os uku kavan li aha li ambarambasindari hom. Ma ondo Jisasin tiyandari ma lira. Hako lir mbeek orin halari ambu lir. Uri osik ol simu mandingormera. Sirin a heyeye wavu mushak amu hishira. ^b

⁷Urik ensel mu mbara, “Mberem ushiwak wavu musha mushak mi hishindu? Avak nokove oso nga kala asa oto nga shiwanyi frihin kormbak a mukunak mi heyekwa sir, mainome frihin. Kala asa oto masiji orhi 7-pelak nanda lir,

^t16:18 Rev 4:5; 8:5 ^u16:19 Rev 14:10 ^v16:20 Rev 6:14

^w16:21 Kis 9:23-24; Rev 11:19 ^x17:1 Jer 51:12-13 ^y17:2 Ais 23:17; Jer 51:7; Rev 14:8 ^z17:3 Rev 13:1 ^a17:4 Jer 51:7; Rev 18:16 ^b17:6 Rev 18:24; 19:2

marsayi 10-pelak nanda lira. ^{c8} Mas liri ria. Hako ter mbeek linda ambu ri. Hako wa os kasalkop nandan or halaha avak kolok indik tasakwa ri. Uhu mendek er nakwa ri. Ma misambik fehe ol Avui Wasilaka misambin or u namber hi lihi buk orhik li kayenda ambu ondo kumak avak kala asa oto indik or usahakwa wolo orin li heyeha li lishnyaha kusha tlaha sikwa lir. Mberem ushiwak? Kala asa oto angop hari ria. Hako kumak indiyok or usahashinak li heyeha lishnyakwa lira. ^d

⁹ Ma ol hishiyarinda nga nawa ondo avak li heyeha li yarikwa sir. Kala asa masiji 7-pela orhi ondo telemba 7-pela ondon heimanda lir. Nokove oso telemba orok linda sir. Uhu masiji orhi ondo er nga malakama 7-pela ondon heimanda lira. ¹⁰ Malakama tostava angop kavak nari lir, lar tor misambi toson sifasaha lindua. Hako lar or tala namber. Hako os or talawa wolo mbeek nambek lerawun lakwa ambu ri. ¹¹ Kala asa or mi heyeri oto mas or lihi angop hari ri. Malakama 7-pela ondo lihi lar oria. Hako indiyok or usahawa wolo malakama namba 8 oria. Uhu mendek er nakwa ria.

¹² Marsayi 10-pela ol mi heyewa ondo malakama 10-pelan heimawa lira. Malakamak li na namber. Hako kumak avak malakamak li naha kala asa nga nakrem misambi toson sifasaha likwa lir. Hako nambek lerawun lakwa ambu lir. ^{e13} Wavu namtaskop li hishihi li mbaol-soloho kwambu lihin kala asan hakwa lira. ¹⁴ Uhu kala asa nga li sihi Sipsip Jikisi nga anajikwa lir. Hako or lirin or jiji tukrukwa ria. Mberem ushiwak? Or malakama amber ondo malakama lihi ria. Hiushama amber ondo hiushama lihi ria. Unak ol orhi krahak fehe orhinjik or

kamahanda orin tiyanda ma ondo or nga li sihi li jiji tukrukwa lir.”

¹⁵ Uhu ensel oto ormu sawera, “Hulathakanda nokove oso faten fatenjek sinda sir. Fa ondo ma yanga yangak fehenda, samba apsham apsham tlenda, maome apsham apsham nanda, mashi apsham apsham mbandan heimanda lir.

¹⁶ Kumak kala asa nga marsayi 10-pela ol malakaman li heimanda ondo nga olmu hulathakanda nokove oson wutarik ewekwa lira. Avak sirin kavak er li naha kowe sihin li tlolo ermbeshinak serembomba sikwa sir. Uhu maome sihin li jaha aha hik li suwukwa sir. ^{f17} Uhu li tirsaha wavu lihi namtaskop li hishihi kwambu lihin kala asan hakwa lir. Avui Wasilaka or mbahanda hom mbele mbele ondon ukwa lir. Karem uwosik mbele mbele os or mbahanda omek nakwa lir. Unak lerawu oson li lanak avak Avui Wasilaka os or mbahanda osmu talakuwa. ¹⁸ Nokove os mi heyewa oso kolaka os misambi toson sifasahandan heimawa sira.”

Kolaka Babilon angop kavak nawa sir

18 Urik a heyeri, ensel lar hevenin or halaha ormu takara. Or kwambu mende nga naha maome orhi si kulurvlashirik misambi nga simu harara. ² Or taha wasilakak ormu mbara, “Kolaka Babilon angop kavak nawa sir. Kava indingok nawa sir. Wasimalengambahi yangak nawa sir. Wasimalengamba nga avimbale nga olmu orok hoje linduwa. ³ Babilon oso hulaima nokopman si mbashirik wain uku sihin ari lir. Wain uku oso hulathakanda nombo sihi nga mbele mbele kavakava os si undari nga heimanda sira. Malakama misambik fehe amber sihikop nari lir. Urik ya

^{c17:7} Rev 13:1 ^{d17:8} Dan 12:1; Rev 11:7; 13:7 ^{e17:12} Dan 7:7,24

^{f17:16} Rev 18:8

nowen landari ma ondo mbele mbele kava ol si undari nombo orok ya mushak landari lira.”^g

⁴Urik a misirik mashi las heven yok simu mbara, “Hulaima nokopma anhi jirin, yanga oson ji halaha hikriyok ji talaka. Las avak sir nga nakrem ji lihi mbele mbele kava os si undan ji unan. Uwosik hikrik ji talaka. Os orok sir nga nakrem ji li nahi, Avui Wasilaka wape-lena orhin si lakwa wolo jir avak er nga nakrem lakwa jira.”^{h5}Kavakava os si uwa oso hikrip amakrivi hom os simu hevenik fale lawunduwa. Hako Avui Wasilaka kavakava os si uwan or mbeek hishawa ambu ri, wahau. Mbele mbele kavakava os si uwanjik avak wasan or hakwa sir.”ⁱ⁶Sir nomorawu kavan jirin hari sir. Uwosik jir avak wasan erem sirin ji haka. Uhu warje las er nga ji haka. Jir avak mbele mbele os jirin si uwa hom wasan sirin ji uka, warje las er nga ji uka.”^{j7}Sir mbele mbele jiviwavi musha nga si naha hi sihin hauowendari sir. Hako jir avak jipmiskavamisindan sirin ji haka. Sihinjik karem mbandari osa, “An hiusha nokove nira. An mbeek mumblak a nanda ambu nir. Nomorawu las mbeek anhihik talanak a tlaholokwa ambu nir, wahau.”^{k8}Karem si mbandari osik nomorawu wasilaka las avak lewas sihik talakwa sir, jipmiskavamisinda, tlaholonda, erengmareng handa nga avak sihik talakwa sir. Avui Wasilaka ortonom kwambu ngashi ri. Kavakava os si undan or heyeye ormu mbara, “Nyir avak kavak nakwa nyir.” Karem or mbari osik hi avak kolaka Babilon oson ukwa sira.^l

⁹Malakama ol misambik fehe sirin lahayanda ondo hi sirin si ukuna wolo

hikrishan li heyeye tlaholokwa lir.^{m10}Nomorawu os sihik nawan li heyeye li ajehe sirin li halaha homek li sihi karem mbakwa ola, “Ayo, nyir mas arme mendek nandari ony te! Hako mbele mbele os nyi unda kava nyihinjik Avui Wasilaka or mbashiwak avak lewas kavak nakwa nyira.”

¹¹Ma ol yanga yangak fehe ya newen landari ma ondo Babilon kavak si nanak tlaholokwa lira. Mberem ushiwak? Lawe mende avak taha mbele mbele lihi ondon frungawuku? ⁿ¹²Lawe avak gol, silva, sunja arme ya lakak li landa, warenimba hom nanda, kouavisha lihi ondo, kowe nalo lihi ondo, kowe silkik li unda, mi apsham apsham arme kuvasahanda ondon lawe avak frungawuku? Uhu mbele mbele ol elefan fuk li unda nga mbele mbele mi ya lakak li frungawuhunda ondok li unda nga, sunja bras, ain, sunja armek nanda ondo nga lawe avak frungawuku? ^{o13}Uhu mbele mbele settle li anda nga, mbele mbele arme kuvasahanda gris nga paura nga, wain uku, wel uku, plaua, wit siji, bulmakau, sipsip, hos, karis, ma ol yak li frungawunda ondo nga lawe avak mbele mbele lihi ondon frungawuku? Karem li hishihi tlaholokwa lira. ¹⁴Uhu karem sirin mbakwa lira, “Mbele mbele arme mende nyihi nyi rupshindari ondo olmu mendek nanduwa. Uhu ya nyihi nga mbele mbele jivi ol nyi tlahapsindari nga amber hom olmu mendek nanduwa. Uwosik mbeek indik nyi lakwa ambu lir, wahau.” Karem sirin mbakwa ola.

¹⁵Ma ondo sir nga lerawun nakrem li laha ya nga mushak nandari ola. Hako Babilon kavak si nanak li heyeye ajekwa lir. Mberem ushiwak? Las avak lir er

§18:3 Ais 13:21; 34:11-14; Jer 50:39; Rev 14:8

^h18:4 Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2 Ko 6:17 ⁱ18:5 Stt 18:20-21; Jer 51:9

^j18:6 Sng 137:8; Jer 50:15,29; 2 Te 1:6 ^k18:7 Ais 47:7-9 ^l18:8 Rev 17:16

^m18:9 Ese 26:17; 27:30-35 ⁿ18:11 Ese 27:36 ^o18:12 Ese 27:12,13,22

nga kavak li nanda ngashi, karem li hishihi sirin li halaha homek li sihi tlaholokwa lira. ^{p16}Uhu karem mbakwa lir, “Ayo, nyir mas arme mendek nandari ony te! Waskowe jivi avisha nga nalo nga nyi falehe gol nga sunja arme ondo nga warenimba hom nanda ondo nga maome nyihin tlahapsindari ony te! ^{q17}Hako ya nyihi nga mbele mbele nyihi nga lewas olmu mendek nanduwa.” Karem li mbaha tlaholokwa lira.

Unak ol sipin tolonda ma nga ol sipik yanda ma nga ol sipik lerawun landa ma nga ma ol solwarak ya lerawun landa ma nga Babilonin li halaha homek li sihi heyekwa ola. ^{r18}Uhu hikrishan li heyeye karem mbakwa lira, “Wahau te! Yanga las mbeek Babilon oso hom nanda ambu sir te!” ^{s19}Uhu hishombon li tanyingoroho li tlaholoho karem mbakwa ola, “Wahau te! Yanga oso nga lerawun ni laha ya nga musha mendek ni nari nir. Hako ter mbele mbele sihi ondo olmu lewas mendek nanduwa. Uwak ni heyeye nimu tlaholondowa.”

²⁰Urik mashi las karem simu mbara, “Jir heven nga Avui Wasilakahi ma nga aposel nga profet nga ji rupshika. Mberem ushiwak? Avui Wasilaka mbele mbele kava os jirin si undarin or heyeye os ormu wasan sirin handuwa.” ^t

²¹Urik ensel kwambu ngashi lar or taha sunja laka las or tolo larasaha solwarak ormu ermbera. Uhu ormu mbara, “Kas karem a uwa hom Babilon oson erem a unak lewas mendek nakwa sir. Unak mbeek indiyok si usahanak li heyekwa ambu sir. ^{u22}Ushinak Babilon orok gita las mbeek li tokoho fiwa las li ufunakwa ambu sir. Uhu hukwa las orok li korokwa ambu sir. Ma

lal mbeek orok lerawun li lanak hukwasikwa ambu sir. Ma lal orok wit sijin sunjak li jishorkonak hukwasikwa ambu sir. ^{v23}Lam las mbeek orok li ukrukwa ambu sir. Ma lal mbeek orok hulasihi nokoplakwa ambu lir. Mberem ushiwak? Sirnjik ya newen landari ma ondo malakamak li naha ma anandin tikrindari lir. Urik si mbashirik hulaima nokopma yanga yangak fehenda ondo li yamba ushirik haimba handambanda nombo sihin tiyayandari lir. ^{w24}Uhu Avui Wasilaka profet orhi ondo nga orhi ma ondo nga li mandingormeshirik fi lihi Babilon orok ngorori sir. Karem si uri osik Avui Wasilaka sirin kavak ormu nara. Ome sira, Babilon hulaima nokopma yanga yangak fehendandaringormendari sira.” ^x

Babilon kavak si narik hevenik li rupshiri

19 Urik a misirik ma musha mendek heven yok limu mbara, “Hi Avui Wasilakahin ji hauoweka. Or nirin jivinakwa ma ria. Or kwambu nga or naha wasilaka mendek nanda ria. ²Nombo warno orhi orok mbele mbele os ma li undan or heyeye mbanda ria. Hulatolhakanda nokove oso nokophirmbirihili hulatolhakandari nombon si mukuhi Avui Wasilakahi lerawun landari man mandingormeri sir. Uri osik Avui Wasilaka kavakava os si uhundan or heyeye nombo warno orhi orok sirin or mbarik kavak nari sira.” ^y

³Uhu indik karem limu mbara, “Avui Wasilaka kuyanga oson or mbarik hik li suwushindak hikrish nakrish osmu ermba ermbak tlehe lawunduwa. Uwosik hi orhin ni hauoweka.” ⁴Urik

^{p18:15} Ese 27:31,36 ^{q18:16} Rev 17:4 ^{r18:17} Ais 23:14; Ese 27:27-29

^{s18:18} Ese 27:32 ^{t18:20} Lo 32:43; Ais 44:23; Jer 51:48 ^{u18:21} Jer 51:63-64;

Ese 26:21 ^{v18:22} Ais 24:8; Ese 26:13 ^{w18:23} Jer 7:34; 16:9; 25:10

^{x18:24} Jer 51:49; Rev 17:6 ^{y19:2} Lo 32:43; Rev 6:10

maifuk sindari ma 24-pela ondo nga ensel hom nandari tovro kavro ondo nga kumban li huvuhu Avui Wasilaka or sia king orok lindan li lotu uhu limu mbara, “Omendinga sira, hi Avui Wasilakahin ni hauoweka.” ⁵Urik sia king orok mashi las simu mbara, “Jir Avui Wasilakahi lerawun laha orin agenda ma jirin, hi orhin ji hauoweka. Jir ma amber, hi ngashi nga, hi ngashi ambu nga, jir amber hom hi orhin ji hauoweka.”

Sipsip Jikisi or nokoplarik hiyawu lakan li uri

⁶Urik a misirik ma musha fa telemba lakak si layindari hom mo makrundari hom limu mbara, Avui Wasilaka nihi ortonom kwambu nga nor naha malakamak naha linda ria. Karem nanda osik hi orhin ni hauoweka. ⁷Ter ni rupshihi hi orhin nimu hauowekuwa. Mberem ushiwak? Sipsip Jikisi am or nokoplakwa wolok osmu nanduwa. Uwak nokove oso am si hundujehe osmu linduwa. ⁸Avui Wasilaka kouavisha jivi armek kulurvlendan or hawak osmu falenduwa. Nokove oso ma ol Avui Wasilakahi mak nandan heimanda sira. Uhu kowe oso mbele mbele lerawu jivi os misambik li liri wolok li landan heimanda sira.

⁹Urik ensel lar anin ormu sawera, “Mashin karem kayi, ma ol Avui Wasilaka mbashiwak Sipsip Jikisi oto nokoplakwa hiyawu laka oson li uwa mishik iwa ma ondo li rupshika.” Uhu mashi las nga ormu mbara, “Mashi kas a mbawa kaso Avui Wasilakahi mashi omendinga sira.” ¹⁰Karem or mbarik orhi kumbamuk a taka lihi orin a lotu ukurik amu ura. Hako ormu mbara, “Mir anin erem

uwa hala. Mir nga an nga mahasanje mihi ol Jiasin misindiyanda ondo nga nir amber hom Avui Wasilakahi lerawun landa ma nira. Uwosik orto nom ni lotu uka.”

Mashi os Jisas sawenda nom man sauhawak profet mashik li sawenda sir. ^c

Jon ma lar hos avisha heyek lirin or heyeri

¹¹Urik a heyeri, kolok heven akayanga simu sutlara. Urik hos avisha lar orok ormu sira. Uhu ma lar hos heyek liri orhi frijip karem, Avui Wasilakahi lerawun armek landa ma ria. Uhu, Omek mbanda ma ria. Man or kotim ukwa wolo nga awun or ukwa wolo nga wornakop unda ria. ¹²Misokome orhi hi hom nari vria. Malakamahi hat musha masiji orhik nari lira. Maome orhik hi las li kayehendari sir. Orhinjik hi oson angop or heyendari sir. Hako ma anandi mbeek hi oson heyendahi ambu lir, wahau. ¹³Kowe os or faleri fikop haviri sir. Hi orhi, Mashi Avui Wasilakahi ria. Karem li ushandari ri. ¹⁴Uhu na heyeri, awun undari ma hevenik fehe hos avishak li lihi kouavisha jelewalek nandarin li falehe limu orin tiya yari lira. ¹⁵Bainat awu las taje orhik talari sir. Unak bainat orok awun or uhu ma ol yanga yangak fehendan or jikmbahan. Uhu kwambu nga nor naha kortenje orhin or toloho ma amber ondon avak or esnerkokwa lir, os sunja lakak wain sijin li jimbresenda hom. Wain sijin li jimbresenda oso Avui Wasilaka or kwambu ngashi oto

⁷19:6 Rev 14:2 ^a19:7 Ais 61:10; Rev 21:2 ^b19:9 Mt 22:2-3

^c19:10 Ap 10:25,26; Rev 22:8-9 ^d19:11 Sng 96:13; Ais 11:4; Rev 1:5; 6:2

^e19:12 Dan 10:6; Rev 1:14; 2:17 ^f19:13 Ais 63:1-3; Jn 1:1,14

waplelena orhin heimanda sir. ^{§16}Kowe hombelaka orhi nga ruwahava orhi nga hi kason li kayehendari sir, “Malakama amber malakama lihi oria. Hiushama amber hiushama lihi oria.” Karem li kayehendari sira. ^h

¹⁷Uhu na heyeri, ensel lar tak ormu sira. Uhu wasilaka mendek avi ol fruhu yandarin karem ormu ushara, “Amber ji ralandirsaha ji nikishinak Avui Wasilaka wutari orhin or mandingormeshinak maome lihin ji aka. ⁱ¹⁸Ma amber, malakama nga akishmakisha nga maifuk awun unda ma nga hos nga ol hosik liri ma nga ma amber, hi ngashi nga hi ngashi ambu nga lirin or mandingormeshinak maome lihin ji aka.”

¹⁹Uhu na heyerik, kala asa oto nga, malakama misambik fehe ondo nga, awun undari ma lihi nga, li ralandirsaha ma or hosik liri nga orhi ma ondo nga awun limu ura. ²⁰Urik ma or hosik liri oto kala asa nga haimba handambandari profet oto nga or jiji tukruhu fririn or tolo laha ihi leuku os hi unda mishi orok or ermbeshirik frimu layira. Leuku oso sunja salfa nga hi nga si uhu lerna lernanda mishi sira. Haimba handambandari profet oto mbele mbele ma undahi ambun kala asahi misokomek undari ora. Karem or uhu nor haimba handambarik ma misambik fehe li halashirik kala asahi watlak fumunyava lihi li ewehe os orin li hambari oson er nga lotu undari lira. ^{j21}Urik ma or hosik liri oto ma ol kala asa nga haimba handambandari profet nga tiyandari ma ondon bainat os taje orhik wari orok ormu mandingormera. Lirin or mandingormeshirik avi ondo amber li ralandirsaha maome lihin li aha limu krehera.

Asama 1,000-ik Laulaka krawuk siri ria

20 Urik a heyerik, ensel lar hevenin or halaha wa os kasalkop nanda ki sihi nga sen kuvu kwambu nga or laha ormu takara. ^{k2-3}Uhu hovo oton or toloho kup isihhi wa orok ormu ermbera. Hovo oto angop mas hoje wolokop nahandari ria. Hi orhi Laulaka, Satan oria. Wa orok orin or ermbehe akayangan or kosoho kin ormu tolora. Ushinak hovo oto asama 1,000-ik wa orok or likmbahan. Oro wolok or mbeek man haimba handambakwa ambu ri. Asama 1,000 si ishinak kuvu os orin li isihindan li horngoshinak indik or tasaha likwa ria. Hako mbeek nambek liyakwa ambu ri. ¹

⁴Urik a heyeri, sia king hom nanda lal li sirik ma lal olmu orok lira. Ma ondo Avui Wasilaka ma misambik fehen kumak li heyembakmbaha nor kamandari ma lira. Urik a heyeri, ma ol Jisasin tiyaha mashi orhin li sawerik ma kava lirin li mandingormeshirik hari ma ondo masakome lihin amu heyera. Lir mbeek kala asa nga ma fumunyava orhin li hambari oso nga lotu undari ambu lir, wahau. Uhu kala asahi watla os minyangambik mo tavak li eweri oso nga nandari ambu lir. Karem nandari osik lirin li mandingormeri lir. Erem nandari ma ondo Avui Wasilaka or mbashirik indik limu usahara. Uhu Kraisa nga nakrem asama 1,000-ik malakamak li naha li sishinak hulaima nokopma lihi siyok sikwa lir. ^{m5}Oso maifu wolo mendek mawan li halaha li ushakwa wolo sira. Hako ma amber ol mas hahandari ondo mbeek oro wolok ushakwa ambu lir, wahau. Lir yawur li nikishi-

^{§19:15} Sng 2:9; Rev 1:16; 14:20 ^{h19:16} Rev 17:14 ^{i19:17} Ese 39:17-20

^{j19:20} Rev 13:12-17; 20:10 ^{k20:1} Rev 9:1 ^{l20:2-3} Stt 3:1; Rev 12:9

^{m20:4} Dan 7:9,22,27; 1 Ko 6:2; Rev 13:17

nak asama 1,000 si ishinakop ushakwa lir. ⁶Ma ol maifuk Avui Wasilaka or mbanak ushakwa ma ondo angop or urik orhi ma jivi mende indingak li nahanda osik li rupshika. Lir mbeek indik hakwa ambu lir, wahau. Avui Wasilaka nga Krais nga fri mbashinak prisik nakwa lira. Uhu Krais nga nakrem asama 1,000-ik si sishinak ma amber lihi siyok sikwa lira. ⁿ

Laulaka mendek nakwa ria

⁷Asama 1,000 si ishinak wa akayan-gan li sutlashinak Laulaka indik tasakwa ri. ⁸Or tasaha yanga yangak or ihi yanga op Gok fre Magok, karem li ushanda, orok or ihi nor haimba handambashinak ma amber orin tiyakwa ola. Uhu lirin or lahara tirsashinak awun ukwa lir. Ma ondo warje mende nga nakwa lir, mbeek li kantindahi ambu lir, wahau. ⁹Lir avak li raha Avui Wasilakahi ma nga yanga os or rupshinda oso nga awun li ukunak auhongokwa lir. Hako hi avak lersuwu yok si takaha er si urakokwa lira. ^{p10}Unak Laulaka man haimba handambanda ma orton li toloho wa os hi nga sunja salfa nga ukrunda wa orok li ermbeshinak layikwa ria. Ushinak kala asa nga haimba handambanda profet nga frir er nga wa orok nakrem layikwa lira. Ushinak ermba ermbak niri tandi wa orok li linak maome lihi entlembale misihi hikop langlang takwa sir. ^q

Avui Wasilaka man or heyembakuri wolok si nari

¹¹Urik a heyerik, ma lar sia king avisha orok or lirik amu heyera. Urik lersuwu nga misambi nga mendek frimu nara. ¹²Urik a heyeri, ma ol hahandari

amber ondo, hiushama nga, erndakava nga, ma amber hom indiyok li usaha sia king os or liri mishik fumunyava orhi yok limu sira. Urik buk las or sutlaha ormu lundura. Buk orok hulaima nokopma mbele mbele ol misambik li urik or heyehere or kayehendari sira. Uhu mbele mbele ol li undarin ambe ambe lihik ormu hara. Uhu hovok buk anandi las ormu sutlara. Buk orok ma ol ermba ermbak li likurik or kamahandari ma ondo hi lihin orok or kayehendari sira. ^{r13}Ma ol solwarak hahandari ondo li usaha solwaran li halaha Avui Wasilakahik limu rara. Hovok ma ol hahandari ondo os li haha ihi li lindari mishi oson li halaha er nga Avui Wasilakahik limu rara. Urik os li undarin or heyehere lerawu lihi li landarin ambe ambe lihik ormu hara. ^{s14}Urik hahandari oso nga os li haha ihi li lindari mishi oso nga li toloho li erMBERIK leuku os amba amba hi nga unda mishi orok frimu layira. Uwa oso nindisik limu hakwa sira. ¹⁵Urik hulaima nokopma ol hi lihi os buk ermba ermbak linda oson sawenda buk orok li kayehendari ambu ondo er nga hi unda mishi orok li erMBERIK layiri lira.

Lersuwu akri misambi akri

21 Urik a heyeri, misambi nga lersuwu nga am mendek fri narik solwara mbeek orok er nga nari ambu sir. Urik lersuwu akri nga misambi akri nga frimu talara. ^{t2}Uhu na heyeri, yanga Avui Wasilakahi Jerusalem akri oso or nga si nahandarik hevenin si halaha simu rakara. Urik a heyeri, arme mendek simu nara, os nokove si hulasiwak si tlahapsihi si hundujendari hom nari sira. ^{u3}Uhu na misirik mashi las Avui Wasi-

ⁿ20:6 Rev 1:6 ^o20:8 Ese 38:2,9,15-16 ^p20:9 2 Kin 1:10

^q20:10 Sng 11:6; Rev 19:20; 21:8 ^r20:12 Dan 7:9-10; Mt 25:31-46; Ap 17:31; 2

Ko 5:10; Rev 13:8 ^s20:13 Ro 2:6; 1 Pi 1:17; Rev 2:23; 22:12

^t21:1 Ais 65:17; 2 Pi 3:13 ^u21:2 Ais 52:1; 61:10; Hi 11:16; 12:22; Rev 3:12

lakahi sia king orok simu mbara, “Yanga toson heye. Yanga orok Avui Wasilaka ter ormu ma orhi ondo nga linduwa. Unak lir avak orhi samban li tlehe orhi krahak sikwa lira. Ortonom lir nga likwa ria. Uhu ortonom God lihih nakwa ria. ^{v4}Or avak mi uku lihin fiyikwa ria. Ushinak lir mbeek indik hakwa ambu lir. Uhu mbeek indik holmbangama ihi tlaholokwa ambu lir. Uhu mbeek indik kavamisikwa ambu lir. Mbele mbele os mas lihih nahanda angop mendek nawa sir.” ^w

⁵Urik ma or sia king orok lindari ormu mbara, “Ji misi, mbele mbele ondo avak a unak akrik nakwa lira. Mashi kas a mbawa kason kayeka. Mashi kaso ome sira, an mbeek a haimba handambanda ambu nir. ^{x6}Antonoma maifu uhu na kumasi mendenda nira. Os ma lar jekapnashi orhi hatlayi nahi, uksembe os ermbea ermbeak lindan handa oson a hanak akwa ri. Uksembe oso men a hakwa ri, mbeek yak or lakwa ambu sir. ^{y7}Ma ol awun uhu jiji tukruwa ma ondo avak yanga orok li ihi anhi jikisik nakwa lira. Ushinak an avak God lihih a nakwa nira. ^z

⁸Hako ma ol anin halaha aje tulu inda nga, ma ol kavakavan unda nga, ma ol man mandingormenda nga, ma ol nokophirimbirinda nombon yanda nga, ma ol singalaha yamban unda nga, ma ol ma tavak li uhunda god ondon lotu unda nga, ma ol haimba handambanda mashin mbanda ondo nga mbeek yanga orok ikwa ambu lir, wahau. Lir leuku os hi nga sunja salfa nga si unda mishi orok ikwa lira. Oso nindisik limu hakwa sira.” ^a

Jon Jerusalem akirin or heyeri

⁹Urik ensel 7-pela ol waplelena Avui Wasilakahi os man kavak li nakundarin tolondari lihi lar anhih or taha ormu mbara, “Tanak Sipsip Jikisi nokove os or lakwan a mukunak heye.” ¹⁰Karem or mbarik Masikome Avui Wasilakahi anhih ormu tara. Ushirik anin or laha telemba laka lasik shimu fruhu ira. Uhu Jerusalem akirin anin ormu mukura. Oso Avui Wasilakahi yanga sira. Undarik orin si halaha simu rakara. ^{b11}Avui Wasilakahi ukruharandari hom harari sira, os sunja ya lakak li landa lervla lervlandari hom nari sira. Uhu sunja jaspas hom si naha armek harari sira. ^{c12}Uhu inyi wasilakahi li washilindari sir. Inyi oso akayanga 12-pelak li tlehendarik ensel namtarmba namtarmbak akayanga orok washilindari lira. Akayanga ondok ma Israelik fehenda misumu lihi 12-pela ondo hi lihin namtarmba namtarmbak orok li kayehendaro lira. ¹³Ta rasanda yok akayanga nalmingrip, ta layinda yok akayanga nalmingrip, nuku yok akayanga nalmingrip, tombo yok akayanga nalmingrip, karem li tlehendaro lir. ^{d14}Sunja 12-pelak wormbonawa hom li faleshirik inyi oson kwambuk toltangrindari sir. Uhu wormbonawa ondok Sipsip Jikisi aposel orhi 12-pela ondo hi lihin orok li kayeshirik nandari lir.

¹⁵Urik ensel or anin laha shi iri oto kombe os golik li undarin or toloho kombe orok akayanga nga inyi nga kuyanga nga or heimakurik ormu ura. ^{e16}Or heima heyeri hombelaka sihi nga

^{v21:3} Wkp 26:11,12; Ese 37:27; Sek 2:10; 2 Ko 6:16

^{w21:4} Ais 35:10; 65:19; Rev 7:17 ^{x21:5} 2 Ko 5:17 ^{y21:6} Ais 55:1; Jer 2:13; Jn 7:37; Rev 1:8,17; 22:17 ^{z21:7} 2 Sml 7:14; Sng 89:26-27

^{a21:8} Mt 25:41; Hi 10:38-39; Rev 20:15; 22:15 ^{b21:10} Ese 40:2

^{c21:11} Ais 60:1-2,19 ^{d21:13} Ese 48:30-35 ^{e21:15} Ese 40:3; Rev 11:1

fanyikanda sihi nga nakremkop nari vria. Kolaka oso os si nandari ambe 2,200 kilomita nari sira. Uhu aka masuwu yoko nga hambelaka yoko nga fanyikanda yoko nga nakremkop nari lira. ¹⁷Uhu inyi os kolaka oson li washi arangondarin er nga ormu heimara. Or heimari kumdi mendek 144 mitak nari sir. Mita os ensel or tolo nor heimari oso mita os nir ma mbele mbele ni heimandar hom nari sira.

¹⁸Inyi oso sunja jaspak li washi arangondari sir. Uhu yanga oso golkop li uhundarik harari sir. ¹⁹⁻²⁰Sunja ol wormbonawan li falehe inyi li washi arangondari ondo sunja ol ya lakak li frungawundarik li walashirik sindari lira. Sunja maifu jaspak li uhundari sir. Las sapaiaik, las agetik, las emeralik, las sadonikisik, las konilianik, las krisolaitik, las berilik, las topasik, las krisopesik, las haiasinik, las ametisik, karem li uhundari lira. ²¹Akayanga 12-pela ondo warenimba hom nahandarik li undari lira. Akayanga ondo amber warenimbakop li undari lira. Uhu yanga orok nandari nombo amber hom golkop li undari lira. Armek er hara wandari sira.

²²Hako tempel aka las orok a heyeri ambu nir, wahau. Avui Wasilaka or kwambu ngashi nga Sipsip Jikisi nga yanga orok tempel aka hom nakwa vria. Ushinak ma amber hom fririn lotu ukwa lira. ²³Yanga oso ta nga niyaka nga nakwa ambu sir, wahau. Ukruharanda os Avui Wasilakahik nanda oso orok ukruharakwa sira. Unak Sipsip Jikisi nga yanga orok tujaka hom ukruharakwa ora. ²⁴Hulaima nokopma yanga yangak fehenda kuyanga oso si ukruharashinak likwa lir. Unak malakama misambik fehenda yanga yangak linda

mbele mbele jivijivi lihin orok lalayikwa lir. ^{h25}Akayanga ondo mbeek li kosokwa ambu lir, ermba ermbak er sutlashi sikwa lir. Mberem ushiwak? Mbeek niri nga orok nakwa ambu sir. ⁱ²⁶Ma amber mbele mbele jivi lihi ol armek nandan orok lalayikwa lir. ²⁷Hako mbele mbele ol kavak nanda orok layikwa ambu lir, wahau. Uhu ma ol entle sihi yamba unda nga ma ol kavakavan unda nga ma ol haimba handambanda mashin mbanda ondo nga mbeek yanga orok layikwa ambu lir, wahau. Hako ma ol hi lihi Sipsip Jikisihi bukik li kayendari ondo nom yanga orok layikwa lira. Kavakavan unda ma nga nembes. ^j

Jon fa os ermbak nanda nga mi os ermbak nanda nga or heyeri

22 ¹⁻²Urik ensel oto fa laka las or mukurik amu heyera. Uku os fa orok nanda ermba ermbak nandan handa sira. Armek krahambihi uknjele mendek nanda sira. Avui Wasilaka nga Sipsip Jikisi nga sia king frihi sinda mishi orok si hongoshihi nombo lakak rakanda sira. Fa kauyoko nga tasayoko nga mi os ermba ermbak nandan handa ondo orok sinda lira. Mi ondo asama asama niyaka namtasmba namtasmbak akwa ome nga nanda lir. Uhu mi ondo mikukwa lihi li uwak ma jivik nanda lir, mbeek kavamisikwa ambu lir. ^{k3}Hako mbele mbele kava ol Avui Wasilaka rupshinda ambu ondon or pantleshinak mbeek kuyanga orok layikwa ambu lir. Or nga Sipsip Jikisi nga sia king frihi orok sinda vria. Unak Avui Wasilaka orhi ma ondo orin orok lotu ukwa lira. ⁴Uhu lir orin li heyenak or lirin or heyeye hi orhin minyangambi lihik or kayekwa

^f21:18 Ais 54:11-12 ^g21:23 Ais 60:19-20; Rev 22:5 ^h21:24 Ais 60:3,5

ⁱ21:25 Ais 60:11 ^j21:27 Ais 52:1; Ese 44:9; 1 Ko 6:9-10

^k22:1-2 Stt 2:9; Ese 47:1,12; Jol 3:18; Sek 14:8

lir. ¹⁵Yanga oso mbeek niri nga nakwa ambu sir. Unak ma mbeek ukruharandanjik mbakwa ambu lir. Avui Wasilaka orto nom orok ukruharanda hom nakwa ria. Ushinak hulaima nokopma ondo malakamak ermba ermbak er naha likwa lir. ^m

Jisas kolomalok or taka

⁶Urik ensel oto ormu mbara, “Mashi os a sawewak mi misiwa oso omendinga sira. Avui Wasilaka or mas profet orhin sawendari ma oto ormu ter anin or mbashiwak a taha mbele mbele ol kolomalok or ukmbaha nor mbahandan mirin amu sawenduwa.” ⁿ

⁷“Kolomalok a rakwa nir. Os profet mashik jekamba karok li kayeshihindak wawan ji misindiya nahi, Avui Wasilaka jirin armek ukwa ri.” ^o

⁸An Jon anira. Mashi mashi ondo angop a misihi mbele mbele angop a heitakori lir. Uhu ensel, or mbele mbele ondon mukurik a heyeri, otohi kumbamuk a raka lihi orin amu lotu ukmbaha ura. ^{p9}Hako ormu mbara, “Erem uwa hala. An nga, mir nga, mahasanje mihi ol profet ondo nga, ma ol mashi jekamba karok li kayendari mashin misindiyawa ma ondo nga, nakrem Avui Wasilakahi lerawun ni landa ma nira. Orto nom ni lotu uka.” ¹⁰Uhu ormu mbara, “Mashi os kumak talakwa jekamba orok li kayehendan toltangrishinak men si wawa hala, wahau. Kormbak saweka. Mberem ushiwak? Mbele mbele ol talakurik Avui Wasilaka or mukurik mi heyeri ondo olmu talakwak pasir nanduwa. ¹¹Hako ma ol kavakavan unda ondo orokop er ukwa lir. Ma ol kavak

nanda kavak er nakwa lir. Hako ma ol jivi jivin unda ondo jivi nom er ukwa lir. Ma ol jivik nanda jivik er nakwa lir.” ^q

¹²“Misi, kolomalok a rakwa nir. Uhu ma amber mbele mbele os li unda hom wasan a hakwa nir. ^{r13}Antonom a maifuhu na kumasinda nir. Uhu mbele mbele tontlo anira. Uhunda osik mbele mbele ondon a mbanak mendek nakwa lir.” ^s

¹⁴Ma ol kowe lihin yokohonda li rupshika. Avui Wasilaka avak or halashinak akayanga orok li layihi mi os ermba ermbak nanda ome sihin akwa lir. ^{t15}Hako ma ol kavakavan unda, ma ol singalanda, ma ol nokophirmbirihulatulhakanda nombon yanda, ma ol man mandingormenda, ma ol ma tavak li unda godin lotu unda, ma ol haimba handambanda mashin mbanda ondo mbeek yanga orok layikwa ambu lir, wahau, hikriyok sikwa lir.

¹⁶“An Jisas anira. Mashi kason a sawehe ensel anhi oton a mbashirik or ihi mbele mbele os talakwak nawan jir siosik fehenda man saweri ri. An malakama Devithi krahak a talahanda anira. Devithi nirambara anira. Tashingra or nirsumbuk tasahanda anira.” ^u

¹⁷Karem or mbarik Avui Wasilaka Masikome orhi nga Sipsip Jikisi nokove os or lakmbaha or kamahanda oso nga opmu mbara, “Mir taka.” Wa, ma jir mashi kason misiwa er nga ji mbaka, “Mir taka.” Os jekapnashi jihi si hatlayinak ji uksem akwak ji hishi nahi, ji raka. Uhu uku os ermba ermbak nandan jivai aka. Oso Avui Wasilaka men or hakwa sir, mbeek yak ji frungawukwa ambu sir. ^v

^l22:4 Mt 5:8; Rev 3:12 ^m22:5 Dan 7:18,27; Rev 5:10; 20:6; 21:23,25

ⁿ22:6 Rev 1:1 ^o22:7 Rev 1:3 ^p22:8 Rev 19:10 ^q22:11 Dan 12:10

^r22:12 Ais 40:10; Jer 17:10; Rev 2:23 ^s22:13 Ais 44:6; Rev 1:8,17; 21:6

^t22:14 Stt 2:9; 3:22 ^u22:16 Nam 24:17; Ais 11:1,10; Ro 1:3; Rev 2:28; 5:5

^v22:17 Ais 55:1; Rev 21:6

Mainkwambu Jonhi kasira

¹⁸An Jon anira. Ma jir mashi os jekamba karok li kayehendan misinda ma jirin amu sauhambuwa. Ai, ai, os mashi kason ji sawehe mashi las wawu jihik ji hishiwan er nga ji sawe nahi, mbele mbele kava os talakwak jekamba karok li kayehenda oso avak jihik talakwa sira. ^{w19}Uhu os mashi lal jekamba karok li kayehendan ji halashihi apsham ji sawe nahi, Avui Wasilaka avak or

mbashinak mi os ermba ermbak nandan handa ome sihin akwa ambu jir, wahau. Uhu yanga orhi orok layikwa ambu jir, wahau.

²⁰Ma or mashi kandon hawak a sawewa ma oto ormu mbanduwa, “Ome sira, avak kolomalok a rakwa nir.”

“Omendinga sira, Wasilaka Jisas mir kolomalok taka.” ^x

²¹Jirnjik Avui Wasilakan a sawenak waprupshi Jisas Wasilaka nihin or halashinak jihik si naka. Ome sira.